

AA0004048666

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

REESE LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.

Received *Mar. 27*, 189*3*.

Accessions No. *50767*. Class No. *V212*.

PA
6105
V24

v.90

Valpy -
Delphin classics.

Southern Branch
of the
University of California
Los Angeles

Form L 1

PA
6105
V24
v.90

This book is DUE on the last date stamped below

Form L-9-15m-8,'26

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
LIBRI QUI SUPERSUNT
EX EDITIONE G. A. RUPERTI
COM SUPPLEMENTIS
NOTIS ET INTERPRETATIONIBUS
T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
LIBRI QUI SUPERSUNT.

VOL. XXIV.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT,

EX EDITIONE G. A. RUPERTI

CUM SUPPLEMENTIS

NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

INDICE LOCUPLETISSIMO

ET

GLOSSARIO LIVIANO

ACCURATE RECENSITI.

75911

VOLUMEN VIGESIMUM QUARTUM.

T

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1828.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSTUNT

EX-EDITIONE G. A. RUPERTI

CUM SUPPLEMENTIS

NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARII SECTIOIBUS

NOTIS 50867 ORUM

REGRESE EDITIONUM ET CODICUM

INDICE LOCUPLETISSIMO

GLOSSARIO LITANO

ACTUATE RECESSIT

11851

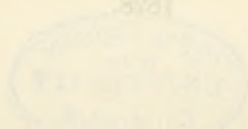
VOLUMEN VIGESIMUM QUARTUM

F

LONDINI

CURANTE ET IMPRIMENTE A. A. VALLEY, A. H.

1858

sequitur. Huic conjecturæ firmandæ facere potest, quod similiter Polybius, de Maronitarum exsulis verba faciens, omittit τὸ ἦκον, quod de reliquis legatis et in præcedentibus et in sequentibus adhibuerat, in Exc. Legat. num. XL. Ἦκον εἰς τὴν Ῥώμην παράτε τοῦ βασιλέως Εὐμένους πρεσβευταί, &c. καὶ παρὰ Μαρωνιτῶν οἱ φυγάδες, &c. ἅμα δὲ τοῦτοις Ἀθαμᾶνες, Περραιβοί, Θετταλοί, &c. ἦκον δὲ καὶ παρὰ τοῦ Φιλίππου πρέσβεις. Præterea ei non Maroneam Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Mox nunciabant in potestate Philippi esse Lovel. 2. in potestate narrabant esse Philippi membranæ Mog. Sed præfero vulgatum, cuius alterum glossema esse existimo.

§ 10 Venerant et a Philippo legati ad purganda ea] Venerant etiam a Philippo Gaertn. Tum voces ad purganda ea desunt in Lov. 2. Mox permisso imperatorum Romanorum legit Harl.

§ 11 Civitates Thessalorum, Perræborum, et Magnetum, et cum Anyन्द्रο Athamanum gentem] Ita Gronov. a. 1665. edidit, quum antea passim legeretur civitates Thessalorum, et Perræbiorum. Recte Perræbiorum in Perræborum mutavit. Vide ad XXXIII. 32. § 5. Cur tamen simul delevit particulam et? quam, præter omnes edd. priores, tuentur Voss. Lov. 1. 2. 5. Gaertn. et Hearnii L. 1. Eandem itaque restitui.

§ 12 Occupatum obpugnandis Ætolicis urbibus] Secunda vox male exsulat ab Hearnii L. 1. Deinde Ætolorum urbibus legit Lovel. 6. Ætolis urbibus Voss. et Lovel. 1. Mox § seq. absente re statueret Lov. 4. Tum dimisit, pro misit, Gaertn.

§ 14 Quorum sub adventum ad Thessalica Tempe omnibus iis civitatibus, quibus] Sub adventu Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. ante Frob. qui a. 1535. sub adventum emendavit. Vide ad II. 55. § 1. Tum omnibus civitatibus, quibus Gaertn. omnibus his, quibus Lovel. 6.

Delph. et Var. Clas.

Vocem quibus male omittunt Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Mead. ambo.

CAP. XXV. § 1 Philippus . . . consedisset] Et Philippus Lov. 1. Præterea consedisset Voss. Lovel. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. conscendisset Lov. 2. et Harl. Frustra.

§ 2 Acerbius leniusve egerunt] Leniusve Lov. 1. 6. et Harl. solito scribarum errore. Vide quæ notantur ad I. XXXVI. c. 31. § 8. Locutio 'leniter agere' inlustratur ad III. 50. § 12.

§ 3 In controversiam autem veniebant Philippo Polystriacta, Phaloria et Euronome] Lege Philippopolis, Tricca, Phaloria, et Eurymenæ. Gelen. Trica, Phaloria, et Eurymenæ tria Thessaliæ oppida sunt, auctore Stephano. De Phaloria autem ita ait: Φαλώρη πόλις Θετταλίας, ταύτην Ῥιανὸς Φαλωρίαν καλεῖ. Sigonius. Omnes codd. Philippo Polistrica, vel Polistriacta. Dein Phaloria Harl. Phalaria Voss. Phaleria Gaertn. Præterea Eutonoῦ Harleian. Eurononῶ Voss. Lovel. 1. et Mead. 1. Eurononse Lov. 2. Euronomem Gaertn. Euronomen Lovel. 4. 5. 6. et Mead. 1. Sed recte Gelenius locum emendavit. Per Philippopolim, priori loco memoratam, Donjatius intelligendam censuit Bessicæ urbem huius nominis in Thracia ad fluvium Ebrum sub Hæmo monte: quod numquam ei excidere potuisset, si potius ad seriem narrationis Livianæ, quam ad sonum literarum, animum attendisset. Intellexisset enim ex verbis seqq. talem innui urbem, de qua controversi potuit, utrum Thessalorum juris, an Ætolicum antiquitus oppidum fuerit; quod Philippopoli Thraciæ convenire nequit. Innuitur igitur Thessaliæ urbs Thebæ Phthioticæ. Eam urbem, quam Ætoli possidebant, illis eripuit Philippus XXXVIII. 7. expugnatam autem ex suo nomine Philippopolim vocavit. Polyb. v. 100. Γενόμενος δὲ κύριος τῶν Θηβῶν, τοὺς μὲν ὑπάρχοντας οἰκήτορας ἐξηνδραποδίσατο. Μακηδόνας δὲ εἰσοικίσας Φιλίππου τὴν πό.

Livius.

λαν ἀντὶ Θηβῶν κατωρμάσεν. Eadem urbs φίλιπποι vocatur apud Steph. Byz. voce φίλιπποι. Ἐκλήθησαν φίλιπποι καὶ αἱ Θῆβαι Θεσσαλίας, καὶ Γόμφοι Θεσπρωτίας. Et quidem hæc illa urbs Philippi esse putatur, ad quam quidam veterum prælium inter Cæsarem et Pompeium commissum fuisse scripserunt; quod tamen plerique ad Pharsalum decertatum tradiderunt. Id ita componere conatur Holsten. ad Steph. Byz. voce Θήβη, Thebas, sive Philippos parum a Pharsalo abfuisse: unde sequitur, prælium, campis vicinis factum, æque huic atque illi urbi adscribi posse. Pharsalo vicinas fuisse Thebas, indicare videtur Polyb. v. 99. Ἐπικείται δὲ εὐκαιρῶς [sc. πόλις Θῆβαι] τῇ τε Μαγνησίᾳ καὶ τῇ Θετταλίᾳ καὶ μάλιστα τῆς μὲν Μαγνησίας τῇ τῶν Δημητρίων χώρα· τῆς δὲ Θετταλίας τῇ τῶν Φαρσαλίων καὶ Φεραίων. Adde, quæ notavit Duker ad Flori iv. 2. § 43. Per Philippopolim autem hic intelligendas esse Thebas Phthioticas Donjatium docere potuissent, aut debuissent quæ de Thebis infra hoc cap. subjiciuntur, et adprime conveniunt iis quæ de illis narrantem Polyb. audivimus. De 'Tricca' vide ad xxxvi. 13. § 6. De 'Phaloria' vide ad xxxii. 15. § 1. 'Eurymenas,' præterquam apud Stephanum et Livium, non facile occurrere, caussatus Donjatius, ex Ptolem. iii. 13. *Ctemenæ* scribendum conjicit, quod erat Estiæotidis oppidum inter Triccam et Pialam. Verum, ne memorem nunc dissensum Mstorum, quorum vestigia potius voci *Eurymenæ*, quam *Ctemenæ*, favent, *Eurymenarum* præter Livium et Stephanum meminit etiam Scylax Caryand. p. 60. Ἐξω δὲ τοῦ κόλπου Παγασσητικοῦ Μελίβοια, Ῥίζους, Εὐρυμένηαι. Cum eo loco si conferas verba Plinii H. N. iv. 9. 'Oppida Melibœa, Rhizus, Erymnæ,' cuique verisimile videbitur, hunc ex illo sua hausisse, et *Erymnus* vocasse, quas

Scylax Εὐρυμένηας, quod alii jam suspicati sunt.

Et cetera circa eas oppida] Ita primus Aldus edidit ex cod. Mog. quum in prioribus excusis vulgatum foret *circa ea oppida*; quod in uno tantum inveni Lov. 5. Reliqui enim omnes Mss. consentiunt Moguntino. Crevierius ex conjectura malebat *et cetera circa oppida*. Sed vide ad xxi. 62. § 1. et xxxvi. 14. § 12. Forte Livius hic *circa eas* dicere maluit, ne tres voces vocali *a* finientes jungerentur.

§ 4 *Nam Philippum ademisse eas constabat*] Adde *Ætolis, nam Phil. Ætolis ad. eas constabat*. Gelen. Emendatio hæc niti videtur vestigiis cod. Mog. quem corrupte præferre nam *Philippum et odisse ac dimisisse ea constabat*, testantur qui eum excusserunt.

§ 5 *Et si voluntate, non vi atque armis coacti*] Præcisa et copula, libri nostri omnes *si voluntate, non si vi atque armis coacti*. Gebb. Copulam et ignorant etiam omnes scripti nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. quam primus Froben. 1535. addidit. Ea excidisse videtur ob ultimas literas vocis præced. *fuissēt*. Vide ad xxxvii. 59. § 1. Præterea *si voluntate, non si vi* Lov. 2. 4. 5. Meabh. ambo, et edd. ante Aldum, qui *si* posteriori loco omisit. Id iterum recipiendum putavi.

§ 6 *De Perrhæborum Magnetumque oppidis*] *Perrhæbiorum Magnetumque de oppidis* Lov. 5. et *Magnetum* Lov. 2. et Harl. Mox jura non adparet in Mead. 2. *jura olim possidendo*, addita media voce, legunt Lov. 5. et edd. ante Frob. 1535. quæ eam omisit, consentientibus ceteris Mss. Tandem *Ætoli per occasiones miscuerant* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 8 *In Macedoniam abduxisse*] *Adduxisse* Lov. 5. Harl. Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo jam ed. Ven. 1495. recte *abduxisse* dedit. Vide ad lib. xxvii. c. 29. § 1. Mox *opera eorum*

servilibus uti ministeriis Gaertn.

§ 9 *Thebas Phthias unum maritimum*] *Thebasthias Lovel.* 2. *Thebasphthias Mead.* 1. *Thebasptias Lovel.* 4. *Thebastias Lov.* 1. *Mead.* 2. *Theastias Lov.* 6. *Cebastias Vossian.* et *Gaertn.* *Thebas Phitias Harl.* Vide ad xxxii. 33. § 16. *Mox frugiferum et questuosum Lovel.* 5. et editi ante *Aldum*; cui voces transponenti in eum, quo nunc eduntur, ordinem favent reliqui Mss.

Præter Thebas Demetriadem cursum dirigerent] *Præter Thebastiæ et Triadem Mead.* 1. *præter Thebastem et Triadem Lov.* 2. 4. et *Mead.* 2. *præter Thebasdem et Triadem Harl.* *præter Thebaidem et Triadem Lov.* 6. Tum cursum dirigerent *Lov.* 4. et *Voss.* Vide ad xxxvii. 27. § 4. *Mox omnem inde avertisse Lov.* 2. *omnem in eo vertisse Gaertn.* *omnem in eo advertisse Voss.* *omnem in eo avertisse Lov.* 1. 6. *Harl.* et *Mead.* 1. Sed illud in natum esse videtur ex præced. vocis litera finali. Vide ad xxxvii. 11. § 4. *Insuper § seq. sancti sunt Voss.* *Lov.* 5. 6. et edd. Aldo priores.

§ 13 *Ut equum tenacem non parentem, frenis asperioribus castigandum esse*] Potest esse, ut equum tenacem, qui parere non velit. Sed vide an distinguendum sit, ut equum tenacem, non parentem frenis asperioribus c. e. ut non parentem referatur ad Philippum, hac sententia, eum, non parentem decretis Romanorum, asperioribus frenis, ut equum tenacem, castigandum esse. Alioqui verba non parentem suspecta esse possent, tamquam glossa interpretandæ voci tenacem. *Duk.* Omnia hæc verba, quæ a codd. nostris, *Hearnii L.* 1. et edd. antiquis absunt, *Aldus* ex cod. *Mog.* adjecit. In iis sternacem, pro tenacem, legendum conjicit *Doujatinus*, cujus conjecturam probat *Crevierius*, et inlustrat loco *Virg. Æn.* xii. 364. Addi potest *Silius Ital.* i. 261. et quæ ibi notavi. Deinde τὰ non parentem

deleri posse existimat, tamquam quæ sapiunt glossemata, additum interpretandæ parum tritæ voci sternacem. Verum vulgatum tenacem probum esse, docet locus *Ovidii Am.* iii. 4. 13. ‘Vidi ego nuper equum, contra sua frena tenacem, Ore reluctanti fulminis ire modo:’ ubi commode *Burmannus* inlustrando *Ovidio* hunc *Livii* locum advocavit. Ne etiam τὰ non parentem deleri necesse videatur, *Dukerus*, locum aliter interpungendo, cujus distinctionem recepi, providit. In § præc. audacia Philippo minuatur legit *Lov.* 2. Vide ad vii. 7. § 4. Reliqui omnes *Philippi* tuentur.

§ 14 *Hæc acerbe postremi*] *Hoc acerbe Lov.* 2. 6. et *Harl.* Tum postremum *Mead.* 1. postremo edd. *Parm. Mediol.* 1480. *Tarvis.* utraque, et proximæ usque ad *Aldum*; qui, consentientibus ceteris scriptis, dedit postremi. Mox leviter permulsissent *Harleian.* reliquis invitis. Vide ad § 2. Præterea vox domini deest in *Lov.* 2. et paullo post copulativa et in *Lovel.* 1.

§ 16 *Perræbi Connocondylum*] Neque hoc oppidum, nec quæ sequuntur, *Mallœam*, *Certinium*, *Menelaida*, *Petram*, *Xinias* ac *Paracheloida* facile reperias. *Citinium*, oppidum *Doridos*, nihil ad hunc locum. *Xiniarum* etiam xxxii. 13. mentio, non item apud alios. *Glar.* Nusquam legisse se hoc oppidum ait *Glareanus*. Ego *Gonnocondylum* legendum puto, voce juncta ex duobus oppidorum nominibus, quorum meminit *Livius* xlii. 6. ‘Hic locus, tam suapte natura infestus, per quatuor distantia loca præsidii regis fuit inessus: unum in primo aditu ad Gonnum erat; alterum Condylon castello inexpugnabili.’ De ‘Gonnis,’ vel ‘Gonno,’ oppido *Perræbiæ*, supra etiam meminit *Livius*. [‘Glareanus ait, non facile inveniri hæc nomina: atque id quoque verum est.’] *Sigon.*

Connocondylum, ut ante Sigonium edebatur, tenent Voss. Lov. 1. 4. 5. et Mead. 2. *Conocondylum* Harl. et Mead. 1. *Conocondillum* Gaertn. *Somocordillum* Lov. 6.

Et de Mallæa et Ericinio eadem postulatio erat De Malea Harl. et edd. vett. de Maldea Lov. 2. de Murloca Lov. 6. de Malcea Gaertn. de Maronea Mead. 1. de Mallæa recte dedit Frob. 1531. Vide ad xxxvi. 13. § 3. Tum *Ethicio* Lov. 6. *Eritineo* Voss. et Gaertn. *Hercinio* Lov. 5. et edd. Camp. Mediol. 1480. et Ven. 1495. *Hercynio* edd. Rom. a. 1472. Parm. Tarv. utraque, et plures usque ad Ascens. qui a. 1513. *Cercynio* dedit; *Certinio* Moguntini: *Ericinio* Frob. a. 1535. Vide ad xxxvi. 13. § 6.

§ 17 *Castella Athenæum et Pætneum*] *Pætneum* castellum Athamanie an usquam alibi memoretur, non scio. *Athenæum* castellum et *Theium* oppidum Athamanie habet Liv. xxxviii. 1. *Duker.* *Athenum* Lov. 1. 5. et ed. Camp. Tum *Peneum* Lov. 2. 4. 6. Harl. et Mead. 1. *Penneum* Lov. 1. et Mead. 2. *Peneneum* Voss. *Paneneum*, vel *Panceneum*, reliquæ edd. ante Frob. qui a. 1535. primus *Pætneum* vulgari curavit.

CAP. XXVI. § 1 *A querelis orsus, Menelaidem in Dolopia*] *A Thessalis orsus* perperam Lov. 2. et Harl. Tum in *Colopium* Lov. 2. in *Tolopiam* Lov. 4. et Gaertn. in *Tholopia* Lov. 1. et 6. in *Tholopiam* Mead. 2. in *Etholopia* Voss. *Nitolopiam* Harl. et Mead. 1. Mox conquestus est Lov. 2.

Petram in Pieria] *Petram* oppidum negat uspiam reperiri Glareanus. At Plutarch. in Paulo p. 262. ait διὰ Περβαϊβίας παρὰ τὸ Πύθιον καὶ τὴν Πέτραν. *Sigon.* *Petram* *Hiperiam* Lov. 6. *Petram* *Isparium* Lov. 2. *Petram* *Ymperiam* Lov. 1. *Petram* *Imperium* Voss. Lovel. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. vett. pro quo Frob. 1531. *Petram* in *Pieria* dedit. '*Pieria*' regio fuit Macedoniæ, memorata eti-

am l. XLIV. capp. 9. et 20. In ea sita erat '*Petra*,' cujus etiam meminit Livius XLIV. 32. et XLV. 41.

§ 2 *Xynias quidem, haud dubie Ætolicum oppidum*] '*Xyniæ*' quid sint, se nescire ait Glareanus. At Stephanus ait tamen Ξυνία, Θερραλίας πόλις. Πολύβιος ἐννάτω' τὸ ἐθνικὸν Ξυνιεύς. ['Glareanus ait, non facile inveniri hæc nomina, atque id quoque verum est.'] *Sigon.* Pal. 1. *Exynias quidem haud dubie Ætolicum sibi contribuisse oppidum eos.* Gebh. '*Xyniarum*' mentio est xxxii. 13. et xxxiii. 3. De hoc oppido verba sunt Is. Vossii ad Catull. p. 233. '*Huic*' (Bæbeidi paludi) '*vicinum erat Xynias oppidum, non ignotum poetis.*' Hæc, opinor, habet e Scholiaste Apollonii Rhodii ad Argon. i. 67. Ξυνιάς, λίμνη τῆς Θεσσαλίας· τινὲς δὲ πόλιν παρακειμένην τῇ Βοιωτῇ λίμνῃ. Sed vellem non invidisset nobis loca poetarum, quibus hoc oppidum singulari numero est *Xynias*. Duk. *Hebimias quidem* Harl. et Mead. 1. *Exynias quidem* Lov. 4. et Mead. 2. Tum *sibi contribuisse eos oppidum* Lov. 4. *sibi contribuisse oppidum eos* Mead. 2. *oppidum sibi contribuisse eos* Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. Mead. 1. Gaertn. et edd. Froben. 1535. priores.

Et Paracheloidea] Ne *Paracheloidea* quidem novit Glareanus, cum *Paracheloitas* statuat Strabo et inter Thessalos, et inter Ætolos. Sic enim ix. 434. Ἐρέτριαν ὁμώνυμον τῇ Εὐβοικῇ, Παραχελώϊτας· καὶ τούτους ὁμωνύμους τοῖς Αἰτωλικοῖς· καὶ γὰρ ἔνταῦθα ἐστὶν Ἀχελῶος ποταμὸς πλησίον Λαμίας, παρ' ὃν οἰκοῦσιν οἱ Παραχελώϊται. De Thessalica hic loquitur. *Sigon.* Utriusque meminit etiam Steph. Byz. voce *Παραχελώϊται*. *Paracheloitidis Ætolicæ* Strabo x. 458. Ceterum *Parecheloidea* Lov. 1. *Pareloidea* Lov. 6. *Paracheloidea* Gaertner. per *Acheloida* Mead. 1. et Harleian. Mox super *Athamania* idem Harl.

Nullo jure Thessalorum formulæ facit] Id est, inique juris Thessalorum

factum, credo a formulis juris translatione ducta, aut formulis fœderum, societatum, pactionum. Turneb. Advers. 1. 25. Vide ad xxvi. 24. § 6. et xxxviii. 9. § 10. *Formulam factam* Voss. Harl. et Gaertn. *formulæ faciat* Lov. 6. *formulæ faciam* Mead. ambo. De usu voculæ *Nam* in initio § sequentis vide ad xxix. 8. § 9.

§ 4 *Alterum deridiculum esse*] Vet. lib. *alterum ridiculum esse*. Sigonius. Libri omnes *alterum ridiculum*. Gebh. *Ridiculum* etiam unus scriptus, et vetus ed. apud Hearnium. Non est, cur hoc vulgato præferri debeat: *deridiculum* est valde ridiculum, ut in aliis compositis, in quibus præpositione *de* intendi significationem dicunt grammatici. Utuntur eo multi, quorum loca adnotarunt Guyetus et alii ad Ter. Heaut. v. 1. 79. ubi eadem varietas est. Varro de Re Rust. 1. 18. 'Sequitur, ut duos villicos et duas villicas habeat, quod est deridiculum.' Duk. *Ridiculum* omnes nostri, Hearnii L. 1. et editi ante Aldum, qui *deridiculum* ex Mog. cod. adoptavit; ex quo eodem adscivit sequens *se*, quod in iisdem omnibus deerat, sed exciderat ob ultimam syllabam præced. *esse*. Vide ad xxxiv. 11. § 7.

Alterum molestum pravos mores: tot annos esse] Antiq. lectio *alterum mores suos respuere*. Gelen. Pall. uterque *alterum mores pueros vos. Tot annos esse*. Vet. ed. *alterum molestum, præteritos tot annos esse*. Gebhard. Barb. et Pet. *alterum mores pueros vos*. Significant transpositionem vocum duarum *alterum mores respuere suos*. J. F. Gron. *Alterum mores pueros vos* Lov. 4. Mead. uterque, et Hearnii N. *alterum molestum pueros vos* Lovel. 1. 2. Harl. et margo Mead. 1. *alterum molestum pueros nos* Voss. Lov. 6. et Gaertn. *alterum molestum præteritos tot annos* Lov. 5. et ed. Camp. *alterum molestum pravos mores tot annos* reliquæ edd. ante Frobenii a. 1535. emendationem Gelenii recipit.

§ 5 *Per quos numquam cessaverint*] *Cessaverant* Voss. et Lov. 1. *cessaverunt* Lov. 2. et Gaertn. Mox *de se ferre* Voss. *de se referre* Gaertn.

§ 6 *Sed, quid iis acciderit, non adjici*] Pal. 1. *sed, quid acciderit, non adjici*. Alter *Semel euntibus ad Q. insidias dici factas, sed, quid his acciderit, non adjici*. Vet. ed. *sed, quid iis acciderit, non adduci*. Gebh. *Sed, quid id acciderit* Voss. et Lov. 1. *sed, quid iis accidit* Mead. 2. *sed, quid bis accidit* Lov. 4. Quom per epitomen *accidit* scriptum esset, additam notam non animadverterunt librarii. Vide ad x. 12. § 4. Antea *euntibus ad Quinctium* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harleian. Mead. ambo, et edd. vet. quem ordinem primus Aldus inmutavit.

Quærentium, quid falso objiciant] Sic omnes libri. Scribendum tamen *quod falso objiciant*. Neque enim *quærentium* est interrogantium, sed undique conquærentium. J. F. Gron. Plerique etiam meorum stant pro vulgata lectione; qua ejecta Clericus, ne monito quidem contra fidem datam lectore, Gronovii conjecturam recepit. *Quærentium quid id falso* Lov. 1. *Quærentibus quid falso* Gaertn. *Quærentibusque id quod falso* Lov. 6. quod etiam Crevierius in Victor. invenit, ejusque fide locum illi in contextu dedit; ut et ego unius mei. Scribæ duplicem lectionem ita servare voluerunt *Quærentium quid, od, et hinc variæ lectiones* Mstorum ortæ sunt.

§ 7 *Insolenter et immodice abuti*] Sine copula Pall. *Insolenter, immodice*. Gebh. Similiter Lov. 4. Harleian. et Mead. 2.

Ex diutina siti nimis aride meram haurientes libertatem] Pulchre, ita me Musæ ament. Sed contaminat paulisper Pal. 1. *eram haurientes libertatem*: magis posterior *auream haurientes libertatem*. Gebh. Cicero pro Domo cap. 11. 'Si utile reipublicæ fuit, haurire me unum pro omnibus illam indignissimam calamitatem.' Nau-

dæanns quidem non inepte *seram*; sed tamen vulgatum non moverim: indicat enim nimiam et non temperatam. Plato de Republ. viii. p. 499. ed. Lugd. 1590. "Οταν, οἶμαι, δημοκρατουμένη πόλις, ἐλευθερίας διψήσασα, κακῶν οἰνοχόων προστατούντων τύχη, καὶ πορρωτέρω τοῦ δέοντος ἀκράτου αὐτῆς μεθυσθῇ. Plutarch. in Quæst. Græc. pag. 295. de Megarensibus: 'Ολίγον χρόνον ἐσωφρόνησαν κατὰ τὴν πολιτείαν· εἶτα πολλὴν (κατὰ Πλάτωνα) καὶ ἄκρατον ἐλευθερίαν τῶν δημαγωγῶν οἰνοχοούντων διαφθαρέντες παντάπασι. Sic Augustin. de Civ. Dei i. 30. 'Eaque ipsa libido dominandi, quæ inter alia vitia generis humani meracior finerat universo populo Romano.' Sic Mss. non immoderatio, quod illius est interpretatio. Arnobius ii. 47. 'O meraco sapientiæ tincti et saturi potui.' Ennapius in vita Maximi p. 85. "Ωσπερ οἱ κατὰ τὸν μῦθον τῆς διψάδος δαχθέντες χανδὸν καὶ ἀμυστὶ τῶν μαθημάτων ἔλκειν ἐβούλετο. J. F. Gron. *Seram haurientes libertatem* Lov. 2. Harleian. Gaertn. et Hearnii L. 1. *seram anuentes libertatem* Mead. 1. *eram haurientis libertatem* Lov. 4. *erant haurientes libertatem* Voss. *auream haurientes libertatem* Mead. 2. Recte Gronov. vulgatum defendit. Vide etiam Giffan. in Indice Lucret. voce 'Merum lac.'

§ 8 *Ita servorum modo, præter spem repente manumissorum*] Pall. uterque, et vet. ed. *Itaque servorum modo præter spem repente man. lic. vocis et linguæ exp. sese ins. et conv. dom.* Gebh. *Itaque servorum modo omnes scripti*, et edd. quibus usus sum, usque ad Frob. qui a. 1535. *Ita* reposuit. In his commutandis passim lapsos esse librarios, vidimus ad l. xxi. c. 53. § 7. Mallem hic *Itaque*. Insuper repente male deest in Harl. Deinde voces *et jactare*, quæ desunt in omnibus scriptis nostris, Hearnii L. 1. et edd. priscis, Aldus ex cod. Mog. adjecit. Ascensius vero, quum videret *experiri*

sese insectatione, &c. sensui Philippi adversari, a. 1513. *experiri eos* in contextum recepit, *sese* in marginem reiecto. Mox § seq. *non Thessali modo in se, sed Romani* Lov. 5. et ed. Camp. *in se* etiam Gaertn. et *sed Romani* ed. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad ii. 6. § 1.

§ 12 *Scire se cedendum esse*] Priori voce omissa, *si recedendum esse* Harl. et Mead. 1. *se recedendum esse* Lov. 2. *scire cedendum esse* Lovel. 1. 4. 5. 6. Mead. 2. et edd. ante Aldum, qui τὸ *se* interposuit. Panllo ante § præc. *civitatum* ed. Mediol. 1480. Vide ad xxxiii. 20. § 11.

Sed meliori ac fideliori amico, in gratiam levium et inutilium sociorum, injuriam eos esse facturos] Prima vocula male abest ab Harl. et Mead. 1. Excidisse autem videtur ob similitudinem ultimæ syllabæ dictionis præced. esse. Vide ad Epit. Liv. l. xlix. circa finem. Deinde *et fideliori* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. et edd. vett. pro quo Aldus *ac fideliori* substituit. Tum voces *levium et* desunt in Mead. 2. Insuper *mutabilium sociorum* præferunt Voss. et edd. Rom. a. 1472. Parm. Mediol. a. 1480. Tarv. utraque, easque secutæ usque ad Frob. qui a. 1535. *inutilium* excudit, consentientibus reliquis scriptis, et ed. Camp. Præterea *injurias eos facturos*, omisso τῶ *esse*, Lov. 2. *injuriam eos facturos* Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Denique observandum est genus loquendi 'in gratiam sociorum injuriam facturos,' quo Livius hic usus est; ne, 'facere aliquid in honorem,' 'in gratiam alterius' cadentis Latinitatis esse, temere credamus Vavass. de Vi et Us. Quorumd. Verb. in voce 'In honorem.' De locutione 'in honorem alicujus' vidimus ad viii. 14. § 10. At 'in gratiam alicujus' apud Livium etiam sæpius occurrit. Ita viii. 22. 'Data viscera in præteritam judicii gratiam.' xxviii. 21. 'Professi, se pug-

naturos in gratiam ducis.' c. 39. 'Quorum in gratiam Saguntum deleverat.' xxxv. 1. 'Ad iuniores, a privatis temere in gratiam magistratum confictos, senatusconsulta facienda esse.' xl. 17. 'Agrum in gratiam socii Hasdrubalis Karthaginensibus dono dederat.' xlii. 43. 'Gravate et in magnam gratiam petentis concessit.' Non dubito, quin plura apud alios occurrant exempla, modo viri docti animum advertant.

§ 13 *Minus diuturnam esse gratiam*] *Minus duraturam* Lov. 6. Deinde *corrupturi sunt* Lov. 1. et 2.

§ 14 *Causa cognita, pronunciaverunt legati*] *Pronunciarent legati* Lov. 1. *pronunciarent legati* Gaertn. *pronunciarent legati* Voss. Lov. 4. et Mead. ambo. Reliqui codd. vulgatum servant. Vide igitur quæ dicta sunt ad xxix. 37. § 1.

Quas ultro citroque inlatas querantur] *Querebantur* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Gaertn. et edd. vett. pro quo recte *querantur* Frob. 1535. dedit. Mox voces et *Macedonas* desunt in Lov. 1.

CAP. XXVII. § 1 *Thessalonicen ad cognoscendum de Thraciæ urbibus proficiscuntur*] *Thessalonicenses* Lov. 1. et 6. *Thessalonicem* Lov. 4. 5. et edd. principes; nisi quod in quibusdam sit *Thessalonicē*. Hinc videri posset legendum *Thessalonicam*, ut præfert Voss. Et ita effertur xl. 4. xlii. 67. et bis xlii. 10. Passim etiam *Thessalonica* et *Thessalonicæ*. At *Thessalonicen*, ut Ascens. dedit 1513. in reliquis superest Mss. quomodo etiam editum invenio xlv. 30. Similiter ab *Thessalonice* plures codd. præferunt xl. 24. § 3. ubi nunc ab *Thessalonica* vulgo exstat. Tum *Thraciæ urbibus* Lov. 4. Vide ad xxxvii. 33. § 3.

§ 2 *Quam ut admoneant, re, non verbo, eos liberos relinquunt*] *Perperam*, ut censeo, Pall. et vet. ed. *quam ut admoneant regem, ut non verbo eos*

liberos relinquunt. Gebh. Edd. Gronoviorum 1665. et 1679. operarum errore legunt *admoneant*; quod fideliter Donjatius et Clericus servarunt, licet Jac. Gronov. in minori edd. *admoneant* substituisset. Deinde *admoneant regem, ut non verbo omnes codd.* et edd. antiqq. quod tandem Moguntini mutarunt, ex membranarum suis amplexi *ut admoneant, re, non verbo*. Id autem recte Gebhard. probavit. Post verbum 'monere' sæpius particula *ut* omitti solet. Supra ii. 54. 'Suadent, monent, honoribus et administratione reipublicæ abstineant.' xxi. 49. 'Monetque, Lilybæum firmo teneret præsidio.' Elegans etiam est *re, non verbo*. Ita xxxv. 46. 'Liberandæ Græciæ causa in Europam trajecisse, et liberandæ re, non verbis et simulatione.' xxxvii. 53. 'Tanto obligatos beneficio, verbo socios, re vera subjectos imperio et obnoxios habituri sint.' xlv. 13. 'Ita locutus est, ut, quæ rebus grata erant, gratiora verbis faceret.' Terent. Andr. v. 1. 5. 'Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobet.' Ovid. Heroid. xix. 1. 'Quam mihi misisti verbis, Leandre, salutem, Ut possim missam rebus habere, veni.' Justin. ix. 4. 'Quoniam rebus nequeunt ulcisci, verbis usurpant libertatem.' Sallust. Jugurth. c. 48. 'Quippe cui verbis pax nunciabatur, ceterum re bellum acerrimum erat:' ubi vide Cort. Tum *liberos eos* Harl. et quidem *liberos*, licet præcedat 'Ænum et Maroneam.' Vide ad xxxviii. 29. § 9. Mox *nec suum munus ab ullo intercipi* Gaertn. *nec munus suum ab alio intercipi* Lov. 6.

§ 3 *Minor cura sit civitatum in Thracia*] *Sit minor cura* Lov. 6. Tum *civitatum* ed. Mediol. 1480. hic, et mox § 6. Vide ad xxxiii. 20. § 11. Dein in *Thracia* Lov. 4. Vide ad xxxvii. 33. § 3. Hinc sub *Antiocho quæ fuerunt* Voss. et Lov. 6. *fuerunt* etiam Gaertn.

§ 4 *Vel suis, quod Antiochî bello terra marique laboribusque periculisque omnibus interfuerit*] Olim *quo*. Scribe, *vel suis, qui Antiochî*. J. F. Gron. Conjecturam hanc probat etiam Crevier. *suis, quo* legunt Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. principes usque ad Moguntinos, qui primi dederunt *suis, quod*; se tamen ita in membranis suis invenisse, non monuerunt. Quamvis autem, *quo et quod sæpius a librariis commutari, monuerim ad xxxvi. 33.* § 3. hic tamen *qui præstare existimo, et quod vel ex operarum errore ortum videtur, vel ita dedita opera datum esse, quia præcesserat 'quod adversus Philippum.'* Dein *laboribus periculisque tantum non omnes scripti nostri, et typis exarati ante Gronovium, cujus prima ed. laboribusque periculisque exhibuit; nescio tamen qua auctoritate, quum ipse Gronovius mutationis rationem numquam reddiderit. Priorem igitur lectionem revocavi. Paulo ante voces populus Romanus exsulant ab omnibus scriptis nostris, Hearnii L. 1. et editis Aldo prioribus. Is autem duas has voces, fide cod. Mog. nisus, in contextum recepit.*

§ 5 *Maroneam quoque atque Ænum profecto dedisse*] Dederunt sibi Voss. et Gaertn. Tum *Maroneamque atque Ænum dedisse* Harl. *profecto* etiam deest in Lov. 2.

§ 6 *Quo aut merito in populum Romanum, aut jure imperii*] Quo merito, exclusa media vocula, Mss. mei, Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. qui τὸ aut 1535. addidit. Deinde *ab finibus* Lov. 5. et edd. principes: *a finibus* dedit Aldus, probantibus reliquis codd.

§ 7 *Non uno loco tantum urbis præsidium regium esse*] Ita Aldus ex membranis Mog. edidit. Antea vulgabatur *non uno tantum loco præsidium esse regium*: et ita omnes nostri, nisi quod corruptius Lov. 5. et Mead. 1. *regnum, pro regium, præferant. Vo-*

cem urbis itidem Hearne in L. 1. deesse testatur. An vox *urbis* librariis displicuit, quia mox sequitur 'civitatus?' At, similiter post vocem 'respublica' τὸ 'civitatem' inferre Livium, Gronov. observat ad Præf. § 11.

§ 8 *Itaque dominari adsentatores regios*] *Dominari apud senatores* Lov. 1. 6. et Voss. *dominari ad senatores* Mead. 1. *dominari senatores* Lov. 2. et Harl. Sed reliqui recte stant pro vulgato. Liv. xxxi. 25. 'Inter adsentatores regios ante eam diem habitus.' xlv. 10. 'Decreta plena adsentationis regiæ fecisse.' Mox *honores et capere, et captos dare* Lov. 2. Dein § seq. *deterioribus noxios* Voss. Lov. 1. 4. 5. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et primæ, quas vidi, edd. pro quo tamen *obnoxios* jam exhibet ed. Ven. 1495. adstipulantibus reliquis Mss.

§ 10 *Veterem, regiamque Thraciæ Paroreiam. Sub ea nusquam ad mare ferentem deflexisse viam*] Sincera lectio direxisse finem Philippo veterem viam regiam, quæ ad Thraciæ Paroreiam subeat, nusquam ad mare declinantem. Philippum novam postea deflexisse viam. Gelen. In nova Frobenii ed. bene habent hæc loca. Cæterum Parorei qui sint, non admodum constat. Plinius tamen iv. 10. ubi de Axio: 'Ab hoc' (inquit) 'amne Pæoniæ gentes Parorei, Heordenses, Almo-pii,' &c. Quidam codd. Pliniani *Parocei* habebant. Videri etiam potest appellativum nomen *Parorei*, quasi dicas montibus vicini: quod intelligitur quidem, obscurum tamen est. Glar. Quid sit 'Paroreia,' sibi non constare, scribit Glareanus. Duas tamen 'Paroreias' prodit Stephanus, unam Arcadiæ, alteram Macedoniæ. Quæ causa effecit, ut Livius dixerit *Paroreiam Thraciæ*, ut eam ab Arcadica distingueret. [Glareanus primo fatetur, non satis constare: sed postea adducit Plinium de *Paroreis*.]

Sigon. 'Parorea' Macedoniae pars est, et tractus vicinus Thraciae, montibus subjectus: ut XLII. 51. 'Paristrymonia' regio vicina Strymonis amni. Turneb. Advers. xxx. 37. Pall. *veterem Regiam, quae Thraciae paroreiam sub ea nusquam ad mare ferentem deflexisse viam.* Gebhard. Ab Sigismundo Gelenio correctus e Moguntino locus. Vetus lectio editionum et membranarum a nobis inspectarum, *veterem regiam, quae Thraciae Paroreiam sub ea nusquam ad mare ferentem deflexisse viam.* Hic bene subeat reposuit Gelenius: bene *Philippum novam postea* immisit, quae antea omnino, aut aliquo modo necessaria sunt. Sed nec priore loco *ad viam* desidero, nec *ferentem* tolli velim, Livio tamen frequens. Lib. xxv. c. 25. 'Tumulus est in extrema parte urbis versus a mari, viaeque imminens ferenti in agros.' xxvi. 44. 'Patefacta deinde porta, eos, quos in via ferente ad castra hostium instruxerat, mittit.' xxxvi. 11. 'Via quae praeter Chalcidem fert ad Stratum.' xli. 1. 'Via quae Aquileiam fert.' Sinceram proximae ad apices scripturae veteris accedentem hanc habet: *veterem regiam, quae Thraciae Paroriam subeat, nusquam ad mare ferentem: Philippum novam postea deflexisse viam, qua Maronitarum urbem agrosque amplectatur.* Sic finalium quaestionum observandarum causa faciem locorum converterat, ut loquitur Callistratus l. 3. de Terminis. J. F. Gron. Membranis Gronovii consentiunt nostrae, ut et quas Hearnius consuluit; nisi quod pro *regiam quae* Mead. 1. habeat *regum quae*; Lov. 5. et ed. Camp. *reginae*; et pro *nusquam* Voss. Harl. et Gaertn. *nunquam.* Illud fert *via* Livio frequens esse, facile adsentior. Exemplis, quae Gronov. hoc loco, et Sigon. ad xxv. 9. § 16. laudavit, adde VII. 6. 'Si qua ad verum via inquirentem ferret.' c. 30. 'Viam hinc

ferentem prospectantes.' l. VIII. c. 8. 'Qua via ad Viserim ferebat.' c. 26. 'Via ad Nolam ferente effugiunt.' xxii. 60. 'Viam, non ad gloriam magis, quam ad salutem ferentem, demonstrat.' xxvi. 40. 'Portam ad mare ferentem Numidae quum occupassent.' xxix. 30. 'Leni clivo ferente ad hostem per adversum montem erectam aciem ducit.' xxxv. 30. 'Duarum portarum itineribus, quae Pheras, quaeque Barbosthenem ferunt.' Si quis ob haec et similia, quae apud Livium occurrunt, loca pertinentius contenderet, *ferentem*, cuius loco Gelenius *declinantem* substituit, servandum esse, haud multum adversarer. Interim tamen diffiteri nolo, lectionem Gelenii, si ex cod. Mog. profecta est, potius probandam videri. Vox *viam* excidisse potuit ob similitudinem praeced. *veterem*, quod per compendium scribebatur *vet'em.* In sequentibus *quae ad Thraciae Paroreiam subeat* praepositio ad similiter intercepta fuisse videtur partim a litera ultima prioris, partim a litera prima sequ. vocis. Verbum autem 'subire' pro prope accedere saepe cum ea praepositione construi solet. Liv. xxvi. 42. 'Ut subeunti saepe ad moenia urbis recursus pateret.' Lib. xxviii. cap. 36. 'Ad muros tumultu majore, quam vi, subiere.' xxxiv. 16. 'Instructamque subire ad portam castrorum iussit.' xxxvi. 19. 'Flacco non eadem fortuna ad Tichiunta et Rhoduntiam, nequidquam subire ad ea castella conato, fuerat.' xxxviii. 51. 'Per mediam concionem ad rostra subiit.' Etiam sine praepositione 'Trasimenus subit montes Crotonienses' dixit xxii. 4. ubi vide. Gronovius in pr. ed. nott. vocibus *novam postea*, quas itidem Gelenius addidit, opus non esse, immo eas ipsos factores parentes habuisse, putabat: quibus tamen rectius in curis secundis locum reliquit. Paroreia est regio

in ea parte Macedoniae, quæ trans Axium sita Pæonia vocatur. Liv. l. XLII. c. 51. 'Pæones, et ex Paroreia et Parstrymonia, (sunt autem ea loca subjecta Thraciæ,) et Agrianes, admixtis etiam Thracibus incolis, trium millium ferme et ipsi expleverunt numerum.' Adde Plinium iv. 10. Illa hic vocatur 'Paroreia Thraciæ,' non quod pars sit Thraciæ, ut quidam volunt; sed quod, ut Livius inquit, subjecta sit Thraciæ. Et quidem Livius illud epitheton adjecit, non ut eam distingueret a Paroreia Arcadica; cum ea enim ne confunderetur, quæ tanto terrarum tractu hinc remota erat, metus esse non poterat; sed potius ut doceret aliam quam Epiroticam, indicari. Ejus autem meminit Strabo l. VII. p. 325. ubi docet Arachthum amnem, qui Ambraciam adluit, profluere ἐκ Στύμφης ὕδους καὶ τῆς Παρωρείας et p. 326. Ἡπειρῶται δ' εἰσὶ καὶ Ἀμφίλοχοι, καὶ οἱ ὑπερκείμενοι καὶ συνάπτοντες τοῖς Ἰλλυρικοῖς ὕρεσι, τραχείαν οἰκοῦντες χῶραν, Μολοττοὶ τε καὶ Ἀθαμάνες, καὶ Αἰθίκες, καὶ Τυμφαῖοι, καὶ Ὀρέσται, Παρωραῖοι τε καὶ Ἀτιντάνες, οἱ μὲν πλησιάζοντες τοῖς Μακεδόσι μᾶλλον, οἱ δὲ τῷ Ἰωνικῷ κόλπῳ.

CAP. XXVIII. § 1 *Sed etiam vobiscum, Romani*] Libri omnes *sed jam vobiscum*. Gebh. At hæc oratio demonstrat, Philippum cum solis Romanis sibi rem esse opinari; atque adeo omissis Maronitis et Eumene ipsos aggreditur; de illis vero obiter ita loquitur, ut Romanis tamen solis invidiam faciat. Eam sententiam egregie explicat scriptura membranarum, *sed jam vobiscum, Romani*, quam cupide recipio. Jac. Gron. *Sed jam vobiscum* non tantum scripti nostri, Hearnii Oxonn. et Victor. Crevierii, sed et typis impressi usque ad Modium; cujus editio Francof. prima *sed etiam* dedit. Inde vero recentiores hanserunt. Sed priscam lectionem cum Crevierio revocavi.

Doujatius, vel Gronovii emendationem probans, vel divisis vocibus legens *sed et jam vobiscum*, ad rationem emendationis a Gronovio additam non satis diligenter attendit. Ea enim admissa conjecturam suam stare non posse, eadem vero rejecta illa opus non esse sponte vidisset. In verbis præced. *Non cum Maronitanis*, inquit, mihi legunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. neque aliter Lov. 5. et edd. principes, quam quod insuper omittant τὸ inquit. Moguntini dederunt *Non cum Maronitis mihi*; Aldus vero inquit interposuit. Mox nihil æqui impetrare, sine τῷ me, Harl.

§ 2 *Ad reliquos Macedonas continendos*] *Detinendos* Vossian. et Gaertn. 'Detinere' interdum pro 'continere' poni, docuit Salmas. ad Solin. p. 14. At hic nihil mutandum. 'Continere' est in officio continere. Supra xxx. 20. 'Oppida Bruttii agri magis metu, quam fide, continebantur.' Justin. v. 8. 'Quasi parvus hic ad continendam civitatem exercitus esset.' Vide Burm. ad Phædri Præf. II. 1. Similiter 'continere disciplinam' est operam dare ne degeneret, et in pejus mutetur, supra h. lib. cap. 1. 'Is hostis velut natus ad continendam militarem disciplinam erat.' Florus III. 12. 'Hostium imminens metus disciplinam veterem continebat.' In præcedentibus *defecerunt* legunt Lov. 4. et Mead. 2. Præterea *et parva oppida, finibus extremis posita* Lov. 1. 6. et Voss.

§ 3 *Quum diu fatigatus ibi præliis operibusque essem*] Pall. *operibus præliisque*. Gebh. Non aliter Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. quorum ultimus insuper præfert *fatigatus in operibus*. Mox etiam § seq. *Perrhabia et Athamanum* Voss. Sed vide ad II. 31. § 1.

§ 5 *Id ego aliter longe judico esse. Eumenes enim, non nisi vicissent*] Pall.

id ego longe aliter judico esse. Eum. enim, non solum nisi vic. Gebh. *Id ego aliter judico esse Voss. id ego longe aliter judico esse Lov. 6. id ego longe aliter judico esse Lovel. 1. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Dein non ni vicissent Romani Voss. Vide ad xxxiii. 1. § 8. Non solum nisi vicissent Romani Lov. 4. et Mead. 2. quod librarum esse existimo. Vide ad lib. xxxviii. c. 22. § 9. Non nisi Romani vicissent Harl. Paulo ante quæ diu Antiochi fuerunt Lov. 2. Tum Eumenis æquius esse Harl. et Gaertn. quod quamvis defendi posset, reliquis tamen codd. vulgatum servantibus adhæreo. Mox § seq. in discrimen fuerit Harl.*

§ 7 *Exercitum in Græciam trajiceret, præ me tuli*] Pall. habent prætuli. Gebh. Eadem lectio superest in Voss. Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Vide ad xxvii. 34. § 5. Deinde in Græciam exercitum trajiceret Lovel. 2. qui etiam paullo ante legit *hostemque me ei fuisse, priusquam.*

§ 9 *Ubi etiam inter cetera pax quoque*] *Sed post particulas 'non modo,' 'non solum,' 'non tantum,' pro sed etiam, Livio familiarissimum esse, vidimus ad 11. 6. § 1. hic tamen cum Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambobus, trajectis oculis, lego ac distinguo: sed per Thraciam etiam, ubi inter cetera; nam 'ubi etiam inter cetera pax quoque' a Livio profectum esse, in animum inducere nequeo.*

§ 10 *Ne dicam merito, utrum adjicere*] *Ut dicam merito Harl. nec dicam merito Lovel. 1. Insuper num adjicere Lovel. 1. et 6. unde adjicere Voss.*

§ 11 *Eumenes, tamquam ad Antiochum, spoliandum me venit*] *Commodius foret Eumenes ad me, tamquam Antiochum, spol. venit. J. F. Gron. Minori mutatione legi posset tamquam ad Antiochum, ad spoliandum me venit. Quod quum in Lov. 2. invenerim, ei-*

dem etiam locum in contextu dedi. Paulo ante regni mei quas fuisse Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

Specimen calumniæ impudentissimæ prætendit; in quo maxime] *Antiquior scriptura decretum calumniæ imp. prætendit, quo maxime. Gelen. Pall. decretum pecuniæ calumniæ. Vet. ed. decretum specimen calumniæ. Tum omnes libri quo maxime. Gebh. Decretum pecuniæ calumniæ imprudentissimæ Vossian. Lov. 1. et Gaertn. decretum pecunie calumniæ impudentissimæ Lov. 4. 6. Harleian. et Mead. ambo: decretum peccinæ calumniæ impudentissimæ Hearnii L. 1. sed notis voci secundæ subiectis, quibus librarii aliquid perperam scriptum, ac delendum esse indicare solent: decretum plenum calumniæ impudentissimæ Lov. 2. Contendi posset, veterum editionum lectionem, quam Gelenius damnavit, et solus Lovel. 5. servat, hoc sensu accipendam esse, ut Philippus id impudentissimæ calumniæ specimen vocet, quod Eumenes prætextu decem legatorum decreti Ænum et Maroneam eripiat, sibi que vindicet: 'prætendere decretum' autem dici, ut 'prætendere titulum' xxxvii. 54. 'Licet ergo vobis meminisse, quem titulum prætenderitis:' et sæpe alibi. Quum tamen vocem specimen in nullo alio cod. quam in uno Lov. 5. qui ex editis descriptus videtur, invenerim, recte eam a Gelenio ejectam puto, et jungo 'decretum prætendit calumniæ,' ut xxxix. 16. 'Ubi Deorum numen prætenditur sceleribus:' ad quem locum alia vide. Inprudētissimæ autem, pro impudentissimæ, natum est ex aberratione scribarum, qui et alibi has voces confuderunt. Exempla vidimus ad xxx. 42. § 14. Adde ad xxxviii. 47. § 8. Proprium enim calumniatoris potius est impudentia, quam imprudentia.*

Maxime et refelli et coargui potest] *Libri omnes maxime repelli. Gebhard. Ita et omnes nostri, Hearnii L. 1. et*

edd. ante Aldum, qui *maxime et refelli* ex cod. Mog. recepit. Utraque illa verba junxit Cic. pro Ligar. cap. 5. 'In tanto discriminine et periculo civis refellere, et coarguere nostrum mendacium.' Tuscul. II. 2. 'Nosque ipsos redargui et refelli patiamur.' Etiam alibi ea verba librarii commutarunt. Vide Burm. ad Nason. Met. I. 759. Causa fuerunt similes literarum *Fet P* ductus. Vide ad XXXIX. 6. § 5. De particula *et* priori loco omissa vide ad II. 44. § 3. Mox § seq. *enim* deest in Gaertn. est in Lov. 1.

§ 13 Quo in numero me apud vos esse velitis, refert] Vet. lib. *referte*; quod placet, quia sequitur, *pergite, ut cæpistis facere*. Sigon. Pall. et vet. ed. quo in numero me esse apud vos velitis, *referte*. Gebh. Illud *referte* haud placet: neque Latinum puto: nam præsens præsentis alloquitur. Dico libere: legendum puto *refert*. Quasi diceret: Volo scire, quo me in numero habeatis: id enim scire mea refert. T. Faber. Sic [*referte*] legebatur olim, deinde ex Mog. ceptum est legi *refert*: quod Sigonius loco movit, revocato altero. Sed male. Vide ad Senec. de Benefic. I. I. c. 6. J. F. Gron. Quo numero Lovel. 6. Dein me apud vos velitis Lovel. 1. me esse apud vos velitis Vossian. Lov. 1. 4. 5. Harl. et Mead. ambo. Tum *referre* Voss. et Lov. 1. *referte* Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. me esse apud vos velitis, *referte* edd. principes: me esse apud vos refert mutavit Asc. 1513. me apud vos esse velletis, refert Moguntini in cod. suo invenerunt: unde Aldus me apud vos esse velitis, refert recepit. Infra c. 36. 'Nec, jure an injuria cæsi sint, argumentari refert.' Ita 'quid refert,' de quo vide ad IV. 49. § 16. Mox § seq. *aliquis est respectus* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo.

CAP. XXIX. § 1 Movit aliquantum oratio regis legatos] Aliquantulum Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Vide ad VII.

36. § 5. qui iidem codd. cum Lovel. 4. legunt *civitates essent*, omisso medio pronomine.

§ 2 Ut omnia in integrum manerent] Antiquior scriptura in *integrò manerent*. Gelenius. In *integrum manerent* Lov. 4. Harl. Mead. ambo, et Hearnii L. 1. in *integrum remanerent* Vossian. Lov. 6. et Gaertn. neque aliter Lov. 1. nisi quod in eo etiam desit præpositio *in*, quam prima syllaba vocis seq. elisit. Vide ad XXXIV. 28. § 3. Videtur autem olim juncta duplici lectione in *integrum, ro, manerent* scriptum fuisse: vide ad III. 44. § 4. et hinc tandem factum esse in *integrum remanerent*. Paullo ante cognitionem placere senatui reseruari Voss. Lov. 1. 4. 6. Mead. 2. et Gaertn. cognitionem eorum placere s. r. Lovel. 2. et Mead. 1. cognitioni eorum placere s. r. Harl. Illud eorum ex verbis præcedd. perperam repetitum est.

§ 3 Hæ causæ maxime animum Philippi alienaverunt] Hæ res maxime Vossian. Lov. 1. 6. et Gaertn. Tum alienarunt Lovel. 2. et Harleian. alienat Gaertn. Paullo post nulla Macedonici belli suspicio Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo: nulla suspicio belli Macedonici Lov. 5. et edd. vett. Aldus vocabula ea serie, qua nunc leguntur, edidit. Nec aliter Lov. 6. et Gaertn. nisi quod in posteriori invenerim nulli belli Macedonici suspicio.

§ 4 L. Manlius proconsul] Hic prætor a. 101XV. Hispaniam citeriorem sortitus, XXXVIII. 35. eamdem anno seq. imperio prorogato obtinuerat, lib. XXXIX. capp. 7. 21. Cur eum 'proconsulem,' non 'proprætorem,' vocet, mihi non liquet: sed eos, qui Hispaniis præerant, sæpius 'proconsules' appellari video, quam qui alias provincias habebant. Vide XXXIII. 25. XXXV. 22. XXXVII. 46. XLI. 15. Sed Livius sibi in eorum appellatione non constat. Nam modo eos post prorogationem imperii 'prætores,' modo 'proprætorem' vocat: 'præ-

tores' hoc lib. cap. 21. xxxviii. 42. lib. xl. capp. 30. 31. 34. 'proprætores' infra c. 56. l. xl. capp. 16. 47. modo, quod majoris inconstantiae est, eundem 'proconsulem' et 'proprætorem,' 'proprætorem' et 'prætorem,' 'proconsulem' et 'prætorem' dicit. M. Fulvius 'proconsul' xxxv. 22. 'proprætor' xxxvi. 2. P. Sempromius 'proprætor' infra c. 56. xl. 16. 'prætor' xl. 1. M. Titinius 'proconsul' xli. 15. 'prætor' ibid. c. 26. Non dubito, quin scribæ sæpius errarint in nominibus 'prætor,' 'proprætor,' et 'proconsul.' Vide ad l. xxxiii. 25. et xxxv. 22. Duk. Jac. Perizon. L. Manlius *proprætor* ad marginem Livii legendum coniecit. Codd. nihil mutant. Vide ad xl. 39. § 1.

§ 5 *Quod ita comparatum more majorum erat*] Quo ita comparatum Gaertn. Vide ad xxxvi. 33. § 3. *Quod ita compertum* Voss. frequenti scribarum errore. Vide ad iv. 13. § 8. viii. 17. § 2. ix. 26. § 15. 22. c. 34. § 25. cap. 45. § 3. x. 10. § 4. et alibi. Similiter commutantur 'incompertum' et 'incomperatum;' vide ad iv. 23. § 3. 'partus' et 'paratus;' vide ad v. 6. § 1. Mox *captamque provinciam* Voss. Lov. 1. et 6.

Medius tamen honos] Infimus honos, iis habitus, qui republica bene gesta Romam redierant, et nec triumphum, nec ovationem impetrabant, erat, ni fallor, quod, urbem ingressi, prædam ac spolia hostium præferentes populo Romano conspicui erant, ut xxviii. 38. xxxii. 7. xxxiii. 27. Duk.

§ 6 *Tulit coronas aureas quinquaginta duas*] Initio hujus libri, capp. 5. et 7. duorum imperatorum, M. Fulvii et Cn. Manlii, triumphii memorantur: in quibus numerus non est ipsarum coronarum, quot numero eæ fuerint, sed potius pondo, quot in universum eæ coronæ habuerint auri libras, etiamsi in Fulvii triumpho post eum numerum, et post argenti pondo, auri quoque pondo subjiciuntur. In Cn.

Manlii triumpho post coronarum pondo, nulla deinde auri pondo numerantur. At hoc in triumpho L. Manlii coronarum est numerus, non pondo, nisi codex erret. Deinde auri ac argenti numerus subjectus est. Hæc a nobis notata sunt, ut lectori suum sit judicium. Neque enim ego eam rem valde urgeo, sed exemplaria vetusta conspicienda sunt. *Glar.* Codd. nostri omnes in hanc lectionem conspirant, uno excepto Gaertn. qui legit *aureas coronas*.

Auri præterea pondo centum viginti duo] Primam vocem non agnoscit Hearnii L. 1. et insuper *pondo CXXXIII.* legit: *pondo centum triginta duo* Lovel. 2. *pondo centum XXXII.* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Hearnii N. et edd. omnes ante ultimam Gruteri; cui qui præfuit, totidem literis exhibiturus, quod priores tantum notis numeralibus perscriptum exhibent, perperam XXX. reddit *viginti*; quem errorem recentiores omnes adoptarunt. Priscam igitur lectionem restitui. Mox *argenti: et pronuntiavit*, tribus mediis vocibus omissis, Lov. 1. *argenti trecenta: et pronuntiavit* Lov. 2. 6. et Harl. *argenti XVI. CCC. et pronuntiavit* Lov. 4. et Gaertn. omissa voce *millia*, cujus notam librarii non adsecuti sunt. Vide ad c. 42. § 3. *argenti CCC. XVI. pronuntiavit* Hearnii L. 1. *argenti XVI. D. CCC. et pronuntiavit* ejusdem N. cujus scriba notas ∞ et *IO.* vel *D* confudit. Vide ad xl. 36. § 10.

§ 7 *Decem millia pondo argenti*] *Quinque millia* Mss. nostri, Hearnii L. 1. et editi ante Aldum, qui cod. Mog. lectionem *decem millia* probavit. Solent passim notæ numeri quinarum V. et denarii X. a scribis confundi. Sigon. ad ii. 44. § 9. Jac. Gronov. ad ix. 34. § 14. Adde quæ notavi ad iii. 8. § 10. x. 30. § 2. c. 43. § 9. xxviii. 41. § 14. xxx. 10. § 20. xxxiv. 10. § 1. xxxvii. 1. § 6. et xlii. 40. § 7.

Mox et LXX. Q. Fabium Hearnii L. 1.

Id quoque se in ærarium inlaturum] Libri omnes *delaturum*. Gebh. Non aliter etiam Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. et primæ edd. pro quo Froben. 1535. excudi curavit *illaturum*. 'Deferre in ærarium' occurrit xxxvii. 57. 'Prædæ aliquantum captæ in Antiochi castris neque in triumpho tulisset, neque in ærarium detulisset.' Videnda sunt quæ ad eum locum notavi, et ad v. 25. § 8. Si tamen Froben. *inlaturum* ex cod. Mog. accepit, ejus rejiciendi causa non est. Vide ad xxxviii. 55. § 12.

§ 8 L. Postumius prætor habebat] Habebat prætor Gaertn. Sed vox *prætor* negligitur in Harl. Mox § seq. *multi fugerunt*, ommissa media voce *inde*, scribendum conjicit Crevierius. Præterea *sumtum* est *judicium* perpetram legit Harl.

CAP. XXX. § 1 *Progressi sunt, communi animo consilioque parati rem gerere*] Tò sunt abest ab omnibus libris, qui et continent *parati communi animo consilioque rem gesserunt* Gebhard. E Moguntino est. Scripti et antea editi in *Carpetaniam, ubi hostium castra erant, progressi, communi animo consilioque rem gesserunt*. Quod meis auribus multo magis altero Livianum sonat. Lib. xxi. 22. 'Ibi milite exposito, profectus Scipio fratri conjungitur, ac deinde communi animo consilioque gerebant bellum.' xxxiv. 22. 'Bellum adversus Philippum non magis communi animo consilioque Romani et Græci gesserant.' xlii. 26. 'Uno animo vivere Macedonum atque Illyriorum regem, communi consilio parare Romanis bellum.' J. F. Gron. Lectionem, quæ nunc exstat, Aldus, auspice integerrimo cod. Mog. recepit: quam vero Gebhardus et Gronovius in scriptis et edd. suis se invenisse testati sunt, mihi quoque obvia fuit in omnibus fere meis,

et Crevierio in Victor. Unus tamen meorum *progressi sunt, communi animo consilioque rem gerere*. Quod vero Gronovius codicum suorum scripturam magis Livianam sonare pronunciat, id non probat adscriptis exemplis; unde nihil aliud colligitur, quam lectiones 'communi consilio,' vel 'communi animo consilioque rem,' sive 'bellum gerere,' aut 'parare' a Livio usurpari; quæ recepta codicis Mog. lectione non inmutantur, et hinc pro hoc æque contra reliquos codd. quam pro illis contra hunc laudari possunt. Omnis diversitas utriusque lectionis in eo consistit, quod ceteri Mss. præferant *progressi rem gesserunt*, membranæ Moguntinæ *progressi sunt, parati rem gerere*: jam vero licet Livius sæpe ita orationem ordinaverit, ut præcedenti participio casus recti verbum finitum subjungat, negari tamen nequit, eundem sæpe etiam verbo finito participium ejusdem casus ultimo loco adposuisse. Innumera exempla adferri possent, sed paucis, ex duobus tribusve libris petitis, contentus ero. Supra xxxv. 4. 'Sequebantur silenti agmine, locum insidiis quærentes.' c. 5. 'Obstabant duces, hastilibus cædentes terga trepidantem, et redire in ordines cogentes.' Hoc lib. c. 49. 'Philopœmen prætor eorum capitur, ad præoccupandam Coronen profectus, quam hostes petebant, in valle iniqua cum equitibus paucis obpressus.' Eodem cap. 'Quibus dum locum ad evadendas angustias præbet, sustinens inpetus hostium.' cap. 51. 'Talem exitum vitæ suæ Hannibal prospexerat animo, et Romanorum inexpressibile odium in se cernens, et fidei regum nihil sane confisus.' xli. 11. 'Romam eunt, Philippum regem se habere credentes.' Sed, quod magis ad hujus loci lectionem, in cod. Mogunt. obviam, illustrandam facit, sæpe Livius verbo finito subjungit participium 'paratus' casu recto, ei-

que adjungit verbum infinitum. Supra xxvi. 18. 'Ut se dolo captum sensit, institit sequi, paratus confluere acie.' et xxxv. 3. 'In aciem exibant, parati de summa rerum decernere.' Quum igitur Livius utroque modo orationem formare consuevit, me præstantissimi Mss. qui tot numero locis Livio laboranti opem tulit, testimonio fidem habere, neminem vitio versurum confido. Paulo ante ex hibernis copias ductas Harl. Male. Vide ad xxxvii. 30. § 9.

§ 2 *Haud procul Hippone et Toletto urbibus*] Nemo, quod sciam, in Carpetanis 'Hipponis' meminit. Quidam codd. *Dipponem* habuerunt, unde *Hippone* factum. Ptolemæus Carpetanorum *Liboram* et *Hispinon* numerat. Tu vide quid sequaris. *Glarean.* Vet. ed. *Haud procul Dippone et Toletto*; cui consentit Pal. alter. Prior vero exhibet *Haud procul Toletto et Dipone*. Gebhard. *Tolecto et Dypone* Voss. *Tholecto et Dypone* Lov. 1. *Toletto et Dipone* Lov. 4. et Mead. ambo. *Tolletto et Dipone* Harl. *Tolletto et Dipone* Lov. 6. *Dypone et Toletto* Lov. 2. *Dypone et Toletto* Gaertn. *Dippone et Tolletto*, vel *Toletto* Lov. 5. et edd. vett. *Hippone* primum obcurrit in ed. Mogunt. Ortelius in Thes. Geogr. urbem innui existimat, quæ 'Hippo nova' vocatur Plinio H. Nat. iii. 1. Verum quum addat Plinius, oppida ibidem memorata esse 'omnia Bastitanæ vergentis ad mare,' aliam ibi urbem indicari existimo; quod illa, cujus hic Livius meminit, vicina fuerit Toletto, quæ ad Tagum sita longo satis terrarum tractu a Bastitania ad mare vergente distat. Quænam tamen sit, aliis indagandum relinquo. Ἰσπίνου, quam memorat Ptolem. ii. 6. situs convenit; sed ductus literarum admodum sunt diversi. Potest etiam vulgatum servari, licet alibi ejus mentio non obcurrat. Neminem enim contendere velle confido, omnia ἀπαξ λεγόμενα, præsertim in locorum et

urbium nominibus, vitiosa ac mutanda esse.

Omnes copiae in aciem eductæ sunt] *Adductæ sunt* Lov. 6. *deductæ sunt* ed. Ascens. 1513. unde mox Moguntini se *eductæ sunt* in membranis suis invenisse testati sunt; quam lectionem firmant reliqui quorum copia mihi fuit Mss. Vide ad iii. 62. § 5. Mox § seq. *in castra pulsæ sunt* Harl. Vide ad xxxv. 41. § 7.

§ 4 *Silentio proximæ noctis tacito signo exercitum abduxerunt*] 'Tacitum signum' accipio non vocale, quod tuba, aut classico, aut cornu dari solebat, sed mutum clandestinumque, sine ullo sono strepituque, ne hostis exaudiret. *Turnebus*, Advers. i. 25. Tessera nimirum per castra data. Silius xv. 478. 'Tacitum dat tessera signum, Dimissa in colles pugna silvasque ferantur Dispersi.' Vide Lipsium de Milit. v. 9. Idem est, quum milites dicuntur signo dato jussi fuisse, taciti vasa colligere, ac proficisci, xxi. 47. *Duk*.

§ 5 *Quæ derelicta inter nocturnam trepidationem erant, diruperunt*] Ita Aldus edidit ex cod. Mog. Priores excusi cum omnibus codd. nostris quæ relictæ. Alibi Livium verbo 'derelinquere' usum esse, nondum observavi. Ciceronem tamen sæpius id adhibuisse, lexica aliique monuerunt. Et ita in uno cod. Cortii Sallust. in Jug. c. 21. 'Ut regnum aut derelinquendum esset, aut armis retinendum.' Idem obcurrit apud Cæs. Gall. iii. 13. 'Ab æstu derelictæ nihil saxa et cantes timerent:' ubi etiam plures Mss. *relictæ* præferunt, sed Ondend. conjecturam Nic. Heinsii, *rejectæ* legis, comprobat. Tum *diruperunt* Harl. Eadem voces culpa librarium commutantur etiam v. 20. § 6. et xxxi. 45. § 16. Similiter 'corruptus' et 'curruptus;' vide ad iii. 37. § 8. 'raptus' et 'ruptus;' vide ad viii. 39. § 12. Mox *in castra sua* Lov. 1. 2. 4. 6. Voss. Harl. Mead. ambo, et

Gaertn. Præterea *quietis his stativis* cod. Mog. *quieti stativis* Lov. 2. An forte legendum *quieti his stativis*? Potest tamen in posteriori cod. ultima litera τοῦ *quietis* a prima sequentis elisa esse. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Ut hic 'quieta stativa,' ita 'quieta æstiva' xxxvii. 15. 'Omnia Asia præbente quieta æstiva acturos.' Ita 'quietas stationes' inlustravi ad vii. 26. § 1.

§ 6 *Occisa; quorum se spoliis hostes armarunt*] *Ocisa* Lov. 1. Hinc *9cisa* præfert Lov. 2. *concisa* Harl. Tum *quorum spoliis se hostes* Lov. 2. Mead. ambo, et Harl. quorum ultimus etiam armaverunt.

§ 7 *Omne id tempus contrahendis*] *Id omne opus* Lov. 4. et Mead. 2. *omne id temporis* Lovel. 2. et Harl. quod in Naud. Msto inventum probavit Gronov. ad xxxii. 37. § 5. Mox *reficiendis ab terrore* Voss. Lov. 1. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. *et reficiendis ab terrore* Lovel. 2. et Harl. Vox *adversæ* deest in Lov. 2.

§ 8 *Duodecim millia passuum ab Tago flumine posuerunt castra*] Pall. habent *profecti duodecim millia passuum ab Tago* f. p. c. Gebh. *Profecti duodecim millia ab Tago* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. principes: *profecti duodecim milliaria ab Tago* Lov. 6. *profecti XI. millia ab Tago* Hearnii L. 1. Lectionem, quæ nunc vulgo recepta est, Aldus, præeunte cod. Mogunt. adscivit. Paulo ante *etiam miles* Lov. 1. et Mead. 1. *et miles* Lov. 2. et Harl.

§ 10 *Exercitum traduxerunt*] Libri omnes *exercitus traduxerunt*. Gebhard. Non aliter etiam Lov. 1. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Nec male. Supra enim hoc cap. dixerat, 'Duo exercitus Romani fusi, atque in castra compulsi sunt.' Ita variant etiam codd. ix. 3. § 6. ubi itidem ambo consules, ut hic duo prætores, junctis castris communi animo consilioque rem gerebant. Sed nec vulgatum damno.

Videntur enim prætores ita copias junxisse, ut ex duobus exercitibus unum effecerint, ac milites iisdem castris continuerint. Et hinc etiam hoc cap. 'Exercitum abduxerunt.' Mox etiam proelium commissuri unam et continuam aciem instruunt. Supra vero loco laudato 'duo exercitus' dixit, ad indicandam Romanorum, qui in fugam coniecti erant, multitudinem. In præcedentibus *trans flumen* Lovel. 2. Vide ad xxxviii. 15. § 7. Tum *vada nudavit* Harl.

Qui tumultum injicere trepidantibus in ipso transitu amnis potuisset] *Quam tumultum* Voss. *quem tumultum* Harl. Dein vocem *amnis*, quæ non adparet in prioribus excusis, Aldus ex cod. Mog. addidit. Eandem agnoscunt omnes scripti nostri; at ea transposita *in ipso amnis transitu* legit Gaertn. Mox § seq. *videbant moveri castra hostemque* Lov. 6.

§ 12 *Id robur totius exercitus erat*] Omnes nostri libri *id robur toto exercitu erat*. Gebh. Et hoc Moguntini. Priores *toto exercitu*. Neque hoc illi ego cedere velim. Lib. xxvi. c. 38. 'Longe fortissimi equitum toto Punico exercitu erant.' l. xxxvii. c. 40. 'Hoc et roboris in regis copiis erat.' Florus i. 16. 'Omnium non modo Italiæ, sed toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est.' J. F. Gron. *Toto exercitu* etiam Hearnii L. 1. N. et omnes nostri, nisi quod Voss. mendose *ad robur totu exercitu*; Lovel. 1. et 6. etiam *ad robur* præferant, quorum Lov. 1. insuper ignorat vocem *erat*. Locutionem hanc sæpe per præpositionem *in* efferre solet Livius. xxvii. 14. 'Id roboris in omni exercitu erat.' L. xxviii. c. 14. 'Quod roboris in acie hostium erat.' xxxiii. 28. 'Quod roboris in juventute erat.' xxxiv. 38. 'Quod roboris in exercitu erat.' xxxvii. 7. 'Quod roboris in juventute fuerat.' Non displicet tamen cod. Mogunt. lectio, quam primus editorum Aldus admi-

sit. Supra xxii. 2. 'Id omne veterani erat robur exercitus.' xxxiii. 4. 'Decem et sex millia militum hæc fuere, robur omne virium et regni.' In præcedentibus in *medio locata* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et editi ante Frobenium, qui a. 1535. *locata* substituit.

Campum apertum usque ad hostium castra habebant, liberum a metu insidiarum] Pariter xxvii. 12. 'Aperta erat regio sine ullis ad insidias latebris.' Ceterum 'liberum insidiarum,' omissis mediis vocibus, Vossian. Ita xxvi. 38. 'Nec deductis præsidiijs spei liberam vel obnoxiam timori sociorum relinquere fidem.' Vide ad Silli ii. 441. Hic tamen voces duas negligentia scribæ omissas esse, potius existimo, quia reliqui constanter eas agnoscunt.

CAP. xxxi. § 1 *Cursu ad pugnam tendunt*] Ita Aldus, cod. Moguntinum secutus, edidit. Neque aliter omnes nostri, et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. cujus loco *tenderunt* habent edd. Mediol. 1480. 'Tarvis. utraque, et reliquæ ante Aldum. Vide ad x. 12. § 4. Paulo ante *se injungere* Lov. 6.

§ 2 *Atrox in principio praelium fuit, et Hispanis recenti victoria inflatis*] Libri omnes, *Atrox in pr. pugna fuit, et Hispanis rec. vict. ferocibus*. Gebh. Moguntini est. Sed num satis juste uni condonatum est, quod servant omnes alii, *et Hispanis recenti victoria ferocibus*? Lib. xxi. cap. 53. 'Quum alterius ingenium fama prius, deinde re cognitum, percitum ac ferox sciret esse, ferociusque factum prospero cum prædatoribus suis certamine crederet.' xxv. 39. 'Calentes adhuc ab recenti pugna, ferocesque victoria.' Persæpe sic Livius. J. F. Gron. *In principio fuit pugna* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertner. *In principio pugna fuit* Lov. 2. 4. 5. Harleian. Mead. ambo, Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum,

qui cod. Mog. *lectionem in principio praelium fuit* admittendum censuit. Eadem voces etiam a scribis commutantur ad viii. 8. § 9. Licet vero cod. Mogunt. lectiones haud temere spernendas putem, in reliqua tamen parte horum verborum eum deserendum, et potius cum vulgatis, quibus omnes nostri, et Hearnii L. 1. ac N. consentiant, *victoria ferocibus*, quam cum eo *victoria inflatis*, legendum censeo. Non damno quidem locutionem *victoria inflatis*; vide ad xxxvii. 12. § 4. sed tamen eruditior est reliquorum codd. lectio *ferocibus*, quam ut ex indoctorum scribarum ingenio profecta esse censi queat. Vocabulum illud duplici inprimis sensu usurpari solet, vel pro forti, strenuo, bellicoso; vel pro superbo, inflato, fero: unde varie ab interpretibus antiquis in margine codd. exposita est; quas expositiones postea alii pro veris lectionibus in contextum receperunt. Hinc factum, ut commutentur 'ferox' et 'fortis'; vide ad xxviii. 42. § 4. 'ferox' et 'bellicosus'; vide ad xxxvi. 17. § 5. Similiter nunc culpa scribæ codicis Mog. 'ferox' et 'inflatus.' 'Ferox' autem eo sensu obcurrit i. 7. 'Cacus viribus ferox:' et apud Cic. ad Fam. iv. 9. 'Miserius nihil, quam ipsa victoria; quæ, tametsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores inpotentioresque reddit.' Vide Lambin. ad Horat. Od. i. 15. 13.

§ 3 *Acerrime media acies, duæ fortissimæ legiones, dimicabant*] *Media acie duæ fortissimæ legiones dimicabant* Lov. 2. et 6. Sed recte reliqui vulgatum servant. Nam 'media acies, duæ legiones' positum est per adpositionem. Supra xxix. 25. 'Lævum' cornu 'totidem rostratas, onerariis futurum præsidio.' l. xxxviii. c. 35. 'Jussi novos exercitus, binas legiones, scribere.' xlii. 59. 'In dextrum cornu, Italicos equites, incurrerunt.' Vide ad xl. 36. § 8. et Gronovium ad

xxii. 41. § 7. Mox *hostes cernerent* Harl. Sed vide ad v. 50. § 2.

Et usque plures confertioresque, medius urgebant] Pall. et vet. ed. *sed plures confertioresque*, eliso illo usque. Gebhard. Pariter omnes nostri, nisi quod sic plures præferat Lov. 2. *sed plures* etiam edd. ante Aldum, qui, quod nunc exstat, ex cod. Mog. adoptavit. Illud usque continuum temporis aut moræ notare, monuit Gronov. Obs. iii. 19. Supra x. 2. 'Longius usque a navibus procedunt.'

§ 4 *T. Quintilium Varum, L. Juventium Talvam*] *Thalnam* ex consulibus Capitolinis. Sigon. Pall. prætor vidit, *Quintilium Varum et Juventium Talnam*. Vet. ed. *Calvam* vocat. Gebh. Utriusque legati prænomen omittunt Voss. Lov. 2. 3. 4. 6. Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. prioris tantum Lov. 1. Præterea et *Juventium* legunt Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. et eadem edd. et *L. Juventium* edd. illis proximæ. Copulam omisit demum ultima Gruteri, reliquis recentioribus tacite probantibus; quam loco restitui. Tum *Talnam* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. *Tulanam* Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. *Calnam* Hearnii L. 1. *Calvam* Lov. 5. et primæ edd. usque ad Frob. qui an. 1531. *Talvam* dedit. Id reliqui editores retinuerunt usque ad Sigonium, qui *Thalnam* legendum esse etiam monuit ad xxxiv. 42. § 4. Paulo ante *Ubi postquam*, pro *Ibi*, Vossian. Lov. 6. et Gaertn. sollemni aberratione scribarum. Vide ad xxvii. 5. § 2. Sed *ibi* est 'tum.' Vide ad vii. 24. § 3.

Ad singulas legiones adhortandus propere mittit] *Prope mittit* Voss. et Gaertn. errore passim in Mss. obvio. Vide ad ii. 23. § 10. c. 40. § 5. iv. 46. § 9. c. 47. § 2. c. 58. § 7. vi. 17. § 8. c. 42. § 10. pluribusque locis. Adde Jac. Gronov. ad Liv. xxx. 11. § 10. viros doctos ad Sueton. Tib. c. 72. Galb. c. 16. et Torren. ad Val. Max.

i. 1. 17. Scriptum fuerat *prope*, et librarii lineam per caudam literæ p traductam neglexerunt. Eandem ob causam commutantur 'superant' et 'supererant' i. 25. § 11. 'pactus' et 'peractus' v. 50. § 7. 'suapte' et 'suo per te' vi. 15. § 12. 'pro spe' et 'prosperare' vii. 11. § 4. 'ope' et 'opere' viii. 16. § 4. 'suppositus' et 'superpositus' xxi. 27. § 5. 'aptus' et 'apertus' xxxi. 22. § 8. et similia ubique. *Prosperare* hic legit Lov. 1. Vide ad x. 2. § 10.

§ 5 *Si illi loco cedant, neminem ejus exercitus*] *Si in illo loco* Gaertn. Tum *hujus exercitus* omnes nostri, Hearnii L. 1. et editi ante Aldum, qui ex cod. Mog. probavit *ejus exercitus*. Mox *umquam* primum occurrit in ed. Frob. 1535. pro quo *usquam* præferunt typis descripti antiquiores, omnesque Mss. mei, et Hearnii L. 1. nisi quod usque sit in Lov. 1. Solent autem 'usquam' et 'umquam' in membranis commutari. Vide ad i. 53. § 7. vi. 25. § 2. viii. 29. § 4. xxi. 22. § 6. xxii. 58. § 1. c. 61. § 13. xxiii. 18. § 14. xxv. 39. § 2. xxix. 31. § 2. xl. 33. § 7. et alibi. Mox § seq. *paullum circumvectus* Voss. Mead. 1. et Gaertn. *paullum circumvectis* Lov. 1. 4. et Mead. 2. Vide ad xxxvi. 9. § 8. *Circumvectis* etiam Lov. 6. et Harl.

§ 7 *Et prætor ipse ante alios: nam et primus hostem percussit, et ita se immiscuit mediis*] Pall. et prætor ante alios: nam et primus hostem percussit: quamquam τὸ et respuat Pal. 1. qui et præfert et ita se immiscuit mediis. Gebh. Tò ipse deest etiam in Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Tum *nam primus*, sine medio et, Mead. 2. Præterea *ita se immiscuit mediis* Voss. ita se immiscuit medius Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Paulo ante *Calpurni equites* Voss. et Lov. 1. *Calpurnii equites* Lov. 6. et Gaertn.

§ 9 *Movit primos centuriones, . . .*

conspexerunt] *Movit centuriones*, media voce exsulante, Harleian. *movit primo centuriones* Lov. 1. 2. 6. et Gaertn. Male. Supra xxxiv. 14. 'Equites primos ab utroque cornu in pugnam educit;' ubi vide quæ notantur. Hinc vox *hostium* deest in Voss. Lov. 5. et primis edd. quam Moguntini ex cod. suo addiderunt. Eandem etiam agnoscunt reliqui scripti. Dein *conspexere* Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. et edd. vett. pro quo Aldus ex fide cod. Mog. *conspexerunt* vulgari curavit, adstipulantibus Voss. Lov. 2. et Mead. 1. Mox *intrare signa* perperam Harl. Vide ad II. 53. § 1.

§ 10 *Fit velut ex superiore*] Præpositio *ex* deest in omnibus scriptis meis editisque vetustis. Aldus eam primus ex auctoritate membranarum Mogunt. adscivit.

Nec sustinere alii super alios inferentes sese possunt] Non potest accipi de Hispanis, quia 'inferre sese' est urgentium: nec bene dicitur de Romanis, quibus nihil erat necesse 'sustinere' se 'posse,' impetum suum maxime efficacem et irrevocabilem esse optantibus. Forte, *nec sustinere alii super alios inferentes sese patiuntur*. Verbum sic eleganter, ut xxix. 6. 'Ipse postremo veniebat Annibal: nec sustinuisse Romani, nisi Locrensium multitudo, exacerbata superbia atque avaritia Pœnorum, ad Romanos inclinasset.' Cicero Famil. xi. 6. 'Brutus enim Mutinæ vix jam sustinebat.' Cæsar Gall. II. 6. 'Id oppidum ex itinere magno impetu Belgæ oppugnare cœperunt. Ægre eo die sustentatum est.' J. F. Gron. Non opus nisi mutatione unius literæ. Scribe *sustineri*. Romani alii super alios vehementi impetu in hostem illati, *sustineri* non poterant. Sic I. 41. 'Cum impetus multitudinis vix sustineri posset.' xxix. 34. 'Sustineri ultra nequivere.' I. xxx. c. 11. 'Multitudo Masæsyliorum, ingentia agmina Syphace emittente, *sustineri*

vix poterat.' XL. 40. 'Ut, quacumque parte perculere impetu suo, *sustineri* nequeant.' Jac. Perizon. Nihil mutandum deinde censuerunt viri eruditissimi, et 'sustinere' hoc sensu interpretati sunt: Romanos alios super alios inferentes 'se sustinere,' id est, 'impetum sistere,' etsi velent, non potuisse; quemadmodum undæ torrentes, aliæ super alias instantes, se sustinere nequeunt. Non quæro, an, si hic sensus est, reciprocum *se* hoc loco apte supprimatur? nam *sese*, quod expressum est, sine dubio refertur ad *inferentes*, ut II. 14. 'Adeo concitato impetu se intulerant Etrusci:' et ibid. c. 50. et xxxiii. 36. Hæc videnda puto: primum, an, qui impetu ex superiore loco facto in hostes ruunt, ea spe ac mente, ut illos fundant sternantque, credi possint impetum suum velle sistere, nec efficacem esse? quod Gronovio non sine ratione parum credibile visum est. Deinde, an in describenda violentia torrentium hi dicantur se non sustinere, an obvia vim et impetum illorum sustinere non posse? Mihi non dubium est, quin illud rarius inveniatur, hoc quam plurimis locis, quibus torrentes omnia obvia 'rapere,' 'trahere,' 'sternere,' ac 'ferre' dicuntur, significetur. Virgilius Æn. II. 305. 'aut rapidus montano flumine torrens Sternit agros, sternit sata læta bonumque labores, Præcipientesque trahit silvas:' ubi plura in hanc sententiam congestit Cerda. Perizonii conjectura mihi admodum probabilis videtur. Adde hoc Livii xxiv. 16. 'Renovato clamore, velut alii repente facti tanta vi se in hostem intulerunt, ut *sustineri* ultra non possent.' Duk. *Sternuntque percussos inferentes sese. Post fugientes*, reliquis omissis, Voss. et Lov. 1. *nec sustineri aliis super alios inferentes sese possunt* Harl. *sustineri*, ut Periz. conjecit, se etiam Hearnius in N. reperisse testatur. Gronovii con-

jectura nimis a vulgato recedit, quam ut placere possit. Id caussatus Clericus scribendum conjecit *alios super alios*, ut Hispani dicantur non potuisse sustinere Romanos, sese alios super alios inferentes: quomodo jam ante Clericum conjecit Doujatius. Neutri tamen animadverterunt, hæc non posse recte de Hispanis intelligi, quia præcedentia referenda sunt ad Romanos, neque aliquid additur, unde constet Livium nunc de aliis, quam de quibus modo locutus erat, verba facere. Eandem ob causam probare nequeo conjecturam viri docti, qui me monuit, legendum videri *sternuntque perculos*. *Nec sustinere, aliis super alios inferentibus sese, possunt*. Nihil propius videtur, quam ut cum Periz. *sustineri* legamus, cujus conjecturam etiam Crevierius probavit. Supra II. 17. 'Quia Tarquinius esse in exercitu Latinorum auditum est, sustineri ira non potuit: ubi quædam vide. III. 63. 'Nec deinde Romana vis sustineri potuit.' IV. 39. 'Quum jam nulla parte sustinerentur.' X. 20. 'Prælium jam profligatum integratum est, nec diutius sustineri potuit.' XXXVII. 26. 'Duos Scipiones imperatores videbat sustineri non posse.'

§ 11 *Fugientes in castra equites persecuti sunt, et permixti turbæ*] Vox *equites* deest in Lov. 1. Dein *ut permixti turbæ*, &c. *penetrarint* Lov. 6. *penetrarunt* Lov. 2. et Harl. Sed vide ad VIII. 18. § 13. *Mox et coacti sunt Romani* Voss. *coacti sunt Romani*, abjecta copulativa, reliqui scripti mei, Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. qui a. 1535. recepit *coactique sunt*.

§ 13 *Quatuor millia hominum effugerunt*] *Quatuor millia equitum* Gaertn. *quatuor millia hostium* Lov. 2. et Harl. Vide ad XXIII. 37. § 11. Vox *hominum* deerat in Lov. 5. et edd. ante Frob. qui a. 1535. vocem fugitivam ope cod. Mog. retraxit; in quo ipsi concinunt reliqui nostri. Mox etiam

τὸ maxime, quod abest a Lov. 5. et edd. vett. primus contextui addidit Aldus; cujus lectionem probant ceteri, quibus usus sum, Mss.

§ 14 *Supra triginta quinque millia hostium fuerant*] *Supra CCC. V. millia* Gaertn. *supra CCC. millia* Voss. *supra XXX. millia* Lov. 6. *supra triginta millia* Lov. 1. Harl. et Hearnii L. 1. Tum *fuerunt* Lov. 1. Mox *centum triginta duo* scripti nostri, Hearnii L. 1. N. et editi ante Moguntinos, qui primi *centum triginta tria* dederunt, et tamen nihil ex cod. suo monuerunt.

§ 15 *Romani sociique paullo plus sexcenti*] *Socii Romani* Voss. Lov. 1. et Gaertn. *Socii Romani* Lov. 6. Tum *plus sexcentis* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Sed vide ad XII. 12. § 8. *Mox occiderunt* Voss. Vide ad XXXVI. 36. § 6.

§ 17 *Eorum maxime opera hostes*] Vocem *maxime*, quæ hic iterum deest in Lov. 5. 6. et edd. antiqq. Moguntini ex cod. suo adjecerunt, subfragantibus ceteris membranis meis. Vide ad § 13.

§ 18 *Suos equites catellis ac fibulis donavit*] 'Catellos' quidam exponunt fuisse telorum speciem, more Theutonico fabrefactos, Virgilio auctoritate moti Æneid. I. VII. vs. 741. 'Theutonico ritu soliti vibrare cateias.' Quo in loco scribit Pierius, in Romano cod. et quibusdam aliis legi *catelas*, non *cateias*. Servius ibi Gallicum telum exponit. Sed quamvis hæc expositio rationi videtur consentire, nam teli munus equitibus proportionatum videtur, nihilominus, quum in Liviano textu *catellis* per duplex l scriptum legamus, apud Virgilium per simplex, non penitus hanc interpretationem literæ convenire dicere possumus. Alii existimarunt, legendum esse *catillis*, quum *catillus* diminutivum sit *catinæ*. Colum. XII. 57. 'Hanc misturam quum in catillo composueris, oleum super-

infundito:’ et Cato de Re Rust. c. 84. suillam jubet poni in mensa cum catillo et ligulis. Hos autem catillos ornamenti genus fuisse dicunt, bullis similes, quibus utebantur prætextati pueri nobiles, quæ bullæ rotundæ erant, et in media parte protuberantes, quales catilli prominentes videntur in rotundum, ita ut id generum ornamenti simile esset ei, quod vulgo ‘medaglia’ vocatur. Ego sane puto, ‘catellum’ fuisse ornamenti speciem circulare quidem, quo collum vel brachium circumdarent; quod ex Plauto discere licet, scribente in Curculione v. 3. 13. ‘Delicatum te hodie faciam, cum catello tu accubes Ferreo.’ Horat. Epist. i. 17. 55. ‘Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam, Sæpe periscelidem raptam sibi flentis.’ Ex quibus patere potest, ‘catillum,’ seu ‘catillam’ diminutivum esse ‘catenæ,’ sicuti et ‘catenula.’ Huic expositioni favet verbi Græci significatio: nam *κατελεῖν* est in orbem globari, et colligi in arctum. Alios autem, ait Livius, equites victores ‘fibulis’ donatos, quod pariter ornamenti speciem fuisse, non dubitandum; nec tantum a catellis distantem. Namque fibula non solum est, qua cingulum conjungitur ad vestem subligandam, sed et circulus, quo collum circumdare solebant in ornamentum. Colum. lib. vi. cap. ult. de bobus verba faciens, ‘Ænea fibula pars auriculæ circumscribitur, ita ut manante sanguine tanquam O literæ ductus appareat.’ Jurisconsultus l. 25. § 2. D. de Auro argento leg. inquit, fibulas esse magis ornamentum, quam vestem. Plinius xxxiii. l. ex Homero scribit, Fabricam Deam fibulas et alia muliebris cultus, sicut inanes, in primordio factitasse. Virg. Æn. vii. 815. ‘ut fibula crinem Auro internectat.’ Philostratus, imaginem Cupidinis describens, eum effingit cum fibulis aureis. Quod vero fibulæ

non solum mulierum et delicorum essent ornamentum, sed et militare quoque, constat non solum ex hoc Livii loco, sed et alio xxvii. 19. ubi habet, ‘Puer annulum aureum, tunicam lato clavo cum Hispano sagulo et aurea fibula, equumque ornatum donat.’ Plinius quoque xxxiii. 3. scribit, ‘Sed in militia quoque in tantum adolevit hæc luxuria, ut M. Bruti in Philippicis epistolæ reperiantur frementes, fibulas tribunicias ex auro geri.’ Trebellius Pollio in Claudio ii. 14. tradit, a Valeriano Imp. Zosimo Syriæ procuratori præceptum, ut Claudio inter cetera dona daret fibulas argenteas inauratas duas, et fibulam auream. Flavius Vopisc. in Aurel. c. 46. testatum reliquit, illum concessisse, ut fibulas aureas gregarii milites haberent. Quod si quis hoc in loco fibulas communissima significatione recipiendas contenderit, non refragabor; ut scilicet fibula esset instrumentum illud, quo extremæ cinguli partes conjunguntur, vel ad vestes connectendas parantur, juxta illud Virgilianum Æn. iv. 139. ‘Aurea purpuream subnectit fibula vestem:’ et Papinii Statii dictum, vi. 570. ‘Emicat, et torto chlamydem diffibulat auro.’ Ita de fibulis vestium meminere Jcti l. 2. C. Nulli licere in fren. Sic et apud medicos legimus ‘fibulis labia vulnere conjungi,’ et hujusmodi operatio ab eisdem ‘infibulatio’ appellatur. Ita et ‘fibulis parietes conjungere’ docet Colum. lib. i. et ‘tigna conjungere fibulis’ demonstrat Cæsar B. Gall. iv. 17. et Cato de Re Rust. c. 152. ‘fibulas’ appellat clavos, quibus tigna connectuntur, et c. 31. ‘fibulas’ vocat illud, quo aliquid colligatur; has enim præcipit in stercus aut aquas conjici, ut lentiore et flexibiliore sint vimine, ne in adstringendo rumpantur. Hinc ‘fibulam imponere’ est coercere et reprimere, ex Seneca in Moralibus, tradente Lactantio l. 16. de salacissi-

mo Jove verba faciens, ejus oppositum est 'laxare fibulam,' hoc est ansam præbere. Ita Tertull. de Corona Milit. 'Ut etiam voluntariis delictis fibulam laxet.' Natus autem uterque dicendi modus a fibula cinguli, qua vestis astringitur, si fluxior sit, aut remittitur, si fuerit adstrictior. Nisi malimus dicere, derivari a fibula, qua adolescentulorum genitale trajiciebant antiqui conservandæ vocis gratia, ejus operationis rationem describit Corn. Celsus lib. vii. et de qua Martial. vii. 81. 'Menophili penem tam grandem fibula neccit.' Et xiv. 215. 'Die mihi simpliciter, comædis et citharædis, Fibula, quid præstas? Ut carius futuant.' *M. Donat.* Livii locum non de catenulis intelligo, quibus Romani milites ad ornatum nullis utebantur, sed ornamentis militaribus, ad effigiem canini capitis effectis, quibus chlamydem fibulæ innectebantur: qualia etiam in gladiatorum capulis, et caligarum fastigiis sub genibus (ut in vetustis monumentis cernimus) apponebantur. *Torrentius* ad Horat. Epist. i. 17. 55. Torques 'catellas' dici, putat *Lipsius* de Milit. Rom. v. 17. quod ex annulis aut catellis plecterentur. *Nonio* 'Catellæ diminutivum catenarum' sunt. Glossæ *Cyrilli Catella*, κατήνα. De 'fibulis' inter dona militaria nihil habet *Lipsius*. Sed vide *Cassaub.* ad *Vopisc.* Aurel. c. 46. Liv. xxvii. 19. xxx. 17. *Duker.* 'Catenas' aureas inter mundum muliebrem memorat *Plinius Hist. Nat.* xxxiii. 3. 'Aurum habeant feminæ in armillis digitisque totis, collo, auribus, spiris: discurrant catenæ circa latera, et inserta margaritarum pondera e collo dominarum auro pendeant: 'ubi *Harduinus* per 'catenas' intelligit cingula ex auro. An igitur hic quoque per 'catellas' intelligenda sunt cingula seu balthæi militares, quæ cum 'fibulis' conjunguntur, quia fibulis adstringi solebant? Vide *Rho-*

dium de *Acia* c. 5. p. 35. Ceterum *castellis* legunt *Lovel.* 2. et 6. *catellis* *Lov.* 1. Tum *fistulis*, pro *fibulis*, omnes codd. et edd. priscæ. *Primi Moguntini fibulis* reposuerunt; de lectione vero cod. sui nihil monent. Dein mox *centuriones ex utriusque exercitus* *Harl.* unde quis suspicari posset, legendum *centuriones utriusque exercitus*. Sed reliqui Mss. stant pro vulgato. Insuper qui *mediam aciem maxime tenuerunt* *Vossian.* *Lovel.* 1. 6. et *Gaertn.*

CAP. XXXII. § 1 *Delectibus aliisque, quæ Romæ agenda erant, peractis rebus*] Copula quæ deest in *Lov.* 1. 6. et *Mead.* 2. pronomen quæ in *Voss.* et *Gaertn.* Sed altera earum vocum alteram elisit. Prioris erroris exempla vide ad *XL.* 2. § 11. posterioris ad *xxix.* 6. § 8. Dein *agenda erant* *Lov.* 2. 5. *Harl.* *Mead.* 2. *Gaertn.* et edd. vett. *agenda*, sequenti voce exsulante, *Lovel.* 1. *Primi Moguntini*, quod nunc editur, restituerunt: sed codicis sui nullam mentionem fecerunt. Insuper *paratis rebus* *Lov.* 2. Vide ad *xxxiv.* 27. § 1. Mox *deduxerunt* *Voss.* *Lov.* 1. 2. 6. et *Gaertn.*

§ 2 *A Pisis profectus in Apuanos Ligures, vastando agros, urendoque vicos*] *A Sytis*, vel *a Sipis*, profectus, literis perperam transpositis, *Voss.* et *Lov.* 1. 4. ac 6. Nec aliter *Mead.* 2. in contextu, qui tamen *a Pisis* in margine præfert. Tum *vastandoque agros ac urendo* *Lovel.* 5. et edd. ante *Aldum*, qui vulgatum restituit; quod firmant reliqui, quibus usus sum, codd. nisi quod *vastandos agros* legat *Mead.* 2. et *vicosque urendo* *Gaertn.* In proximis vocibus τὸ eorum ignorat *Harl.*

Usque ad fluvium Macram] Ms. *usque ad fluvium Macras*. *Modius.* *Pal.* 1. *usque ad Mareas fluvium.* *Vet. ed.* *usque ad Meras fluvium.* *Pal.* alter *usque ad Macram fluvium.* *Gebh.* *Menia Cereas*, pro *Macram*, *Hearnii* *L.* 1. *usque ad Metras fluvium* *Gaertn.* *usque*

ad *Metas flumiū* Lov. 1. *usque ad Metas fluminum* Lovel. 2. *usque ad Metas fluvium* Voss. *usque ad Meras fluvium* Harl. Lov. 4. 5. Mead. ambo, et edd. vett. *usque ad fluvium Macras* Aldus ex cod. Mog. *usque ad Macras fluvium* Lov. 6. et ed. Saveter. ejus margini adjectum erat *Macram*. Unde tandem Froben. a. 1531. vulgari curavit *usque ad fluvium Macram*. Et recte. Semper enim nomen hujus fluminis numero singulari effertur. Eodem numero etiam occurrit XL. 41. ‘Circa *Macram* fluvium incolebant.’

§ 3 *Hostes montem, antiquam sedem majorum suorum, ceperunt*] Mirum videtur Cluverio Ital. Ant. t. 10. p. 76. Livium non nominasse montem, nec tempus vel bellum, quibus majores eorum eum occuparint, indicasse; ideoque nomen interiisse suspicatur, aut saltem huc pertinere, quæ supra hoc lib. c. 2. retulit. Mox *prælio quingenti icti sunt* Hearnii L. 1.

§ 4 *In Liguribus Ingauniis*] Strabo ‘Albigaunum Ingaunorum’ oppidum vocat. Similiter et Ptolemæus, quamquam plerique ejus codd. habent *Albitaunum*, facili permutatione γ in τ. *Glar. Ingauniis* Vossian. et Gaertn. Mox *secundis aliquotiens præliis* Lov. 1. Tum *oppida eorum oppugnavit* Voss. Vide ad XXI. 57. § 6. Hinc *belli auctores tria millia et quadraginta* idem Voss.

§ 5 *Cui sors comitia habendi obtigerat*] Vocem *obtigerat* in ed. Rom. principe deesse, monet Hearnius: cui sors contigerat comitia habendi legunt Lov. 5. et edd. quas mihi videre contigit, usque ad Moguntinos, qui ex cod. suo dederunt id, quod nunc vulgo exstat. Neque aliter præferunt reliqui nostri. Paulo ante *comitiorum adpetebat dies* obfert Gaertn. Utrumque Livio in usu fuit. ‘Tempus comitiorum adpetit’ dixit xxv. 2. xxxviii. 10. xxix. 10. ‘dies comitiorum adpetit’ xxxv. 8. Ratio ergo

postulat, ut vulgatum, cui reliqui omnes codd. adhærent, servemus.

§ 6 *Quia P. Claudius, &c. Competitoresque habebat*] Vox *quia* exsulat a Lov. 2. et Harl, quæ tamen necessaria est. Ea enim Livius rationem reddit, cur Ap. Claudius ante collegam, cui sors comitia habendi obvenerat, Romam redierit. Præterea *Competitores habebat*, sine copulativa, codd. nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. quarum prima eam exhibuit Paris. a. 1573. Eandem igitur iterum ejeci, reducta etiam distinctione antiqua.

Q. *Fabium Labeonem, Ser. Sulpicium Galbam*] Vocem *Labeonem* ignorant omnes nostri Mss. *Seranium Sulpicium Galbam* Lov. 5. et edd. principes; nisi quod quædam earum *Serranum* habeant. Hinc primo Froben. a. 1531. Q. *Fabium Labeonem, Sulpicium Galbam* reposuit, et quadriennio postea Galbæ prænomen *Ser.* addidit. Id quidem recte, quum, uno excepto, in reliquis supersit Mss. Ex ejus autem non intellecta nota *Ser.* in uno illo et in edd. antiqq. natum est *Seranium* et *Serranum*, quod pejus ed. Froben. prior in vocem *Labeonem* mutavit. Illa igitur quum careant omnes membranæ, eam iterum expuixi; nam et *Æmilii* cognomen omittitur; et quis ‘Q. Fabius’ memoretur, ex sequentibus constat; ubi additum cognomen ‘Labeo’ id hic non necessarium reddit.

§ 7 *Etiam, quia plus quam unum*] *Etiam quod plus* Voss. Lov. 1. 5. 6. Gaertn. et edd. ante Aldum, qui *quia* ex cod. Mog. adscivit. Vide ad xxxviii. 36. § 4. *Liceat etiam* Lov. 1. Paulo ante vocem *honorem* ignorat Voss.

§ 8 *Et ii repulsi, in spem impetrandi tandem aliquando honoris, dilati*] Non oblitus eorum sum, quæ principio hujus libri notavi, ad c. 2. Scribendum tamen censeo, et *hi repulsi in spem impetrandi tandem aliquando hono-*

ris dilati. J. F. Gronov. *Et hi vel et hii repulsi* Lov. 4. 6. et Gaertn. id etiam Crevier. in Victor. invenit, et in contextum recepit: *repulsus* autem simpliciter de eo, qui, quum honorem a populo peteret, eum consequi non potuit, dici, ex Cic. de Harusp. Resp. c. 26. docuit. Præterea *aliquando tandem* Lov. 1. 6. et Voss. *aliquando tamen* Gaertner. Vide ad xxxii. 2. § 2. Insuper Donjatius, minima distinctione inter penultimam vocem sublata, acrite jungebat *honoris delati*: quod probavi. Repulsi erant in spem tandem aliquando impetrandi honorem dilatum.

Claudius unus ex omnibus nobilis candidatus erat] *Lege novus, non nobilis.* Gelen. *P. Claudius* Voss. et Gaertn. *Tum ex omnibus unus* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *Dein nobilis candidatus* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. antiqq. pro quo recte *novus candidatus* dedit Gelenius, ut opponatur illis quos 'veteres candidatos' modo vocarat. Similiter legendum monuit Pighius in Annal. ad ann. 101xix. p. 309.

§ 9 *Opinione hominum haud dubie destinabantur*] Voss. *Opinione hominum pro non dubie destinabantur.* An *pro non dubiis*? J. F. Gron. Sic vi. 40. 'Possetisne ferre, Sextium haud pro dubio consulem esse?' Posset etiam conjici *haud dubii*. c. 39. 'Ut haud dubius prætor esset, si consul accipere nomen vellet.' Et i. 42. 'Haud dubius rex, seu Patrum, seu plebis animos periclitaretur.' *Vulgatum haud dubie* tamen defendi potest. x. 22. 'Nemini dubium erat, quin Q. Fabius omnium consensu destinaretur.' *Duk.* *Pro non dubie* etiam Lov. 1. et Crevierii Victor. unde Gronovio *pro non dubiis* legenti Crevierius adsentitur. Vide ad xxxiv. 43. § 5.

L. Porcius Licinius] *Licinus* ex consul. Cap. *Sigon.* Eam lectionem ipse

quidem Sigonius recepit; sed nemo exemplum ejus imitatus est ante Gruterum; cujus ultima ed. eandem probavit, quia similiter Pighius emendandum monuerat in Annal. ad a. 101xix. p. 309. Nihilominus Clericus iterum hic et § 11. *Licinius* vulgari voluit. Præterea Q. *Porcius* male Harl. Intelligitur enim *L. Porcius Licinus*, qui prætor memoratur xxxiv. 54. *L. PORCIUS* etiam in Fastis Capitol. dicitur.

§ 10 *Cum fratre toto foro volitando, clamantibus adversariis*] Quo illud *volitando* referri debeat, non video. An itaque legendum *volitare*, vel *volitabat*? Deinde *clamitantibus* cod. Mog. quod Aldus admisit, et reliqui editores probantur usque ad Gruter. cujus postrema *ἐκδοσις clamantibus* substituit. Licet autem id præferant Mss. nostri, et typis descripti ante Aldum, lectionem tamen Moguntinam revocavi. In frequentativo enim emphasis est ad exprimendum ardorem et impetum, qua omnia acta sunt. Solent autem librarii frequentativa eaque verba, unde deducuntur, confundere. Vide ad v. 40. § 3. et xxi. 1. § 3. Paulo ante vox *consul* deest in Lov. 2.

§ 11 *Meminisse eum debere prius, se consulem*] *Debere, se prius consulem* imperite Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Neque placet Hearnii distinctio *debere, prius se consulem*. Illud *prius* hic ponitur pro 'potius': quo sensu utraque vocabula junguntur c. 47. 'Nihil prius, nec potius visum est, quam regis ipsius de singulis responsa accipere.' Similiter 'prior potiorque'; vide ad v. 25. § 4. Perperam mox *quam fratrem P. Claudium esse* Voss. *esse* deest in Gaertn.

Sedens pro tribunali, aut arbitrum, aut tacitum spectatorem comitiorum] Consulem, qui comitiis centuriatis præerat, pro tribunali in sella curuli sedisse, ostendit Livius x. 15. et

xxvi. 22. Alterum consulem, si adesset, in eodem tribunali sedere solitum, ex hoc loco intelligitur. Vide Gruch. de Comit. Rom. i. 4. p. 610. tom. i. Thes. Græv. Sed qui comitia habebat, plus quam arbiter aut tacitus spectator eorum erat. *Duk.* Ita ed. Jac. Gronov. 1679. præfert, ad stipulantibus Hearnii L. 1. omnibusque Mss. nostris, excepto Lov. 5. qui cum edd. prioribus, etiam Gronoviana 1678. exhibet *comitiorum tacitum spectatorem.*

Ab effuso studio nequit] *Ne quidem* Voss. et Lov. 1. ac 6. *nequid* Mead. 1. et Gaertn. *nequit* Lovel. 2. 4. 5. Harl. Mead. 2. et edd. ante Froben. a. 1531. Ita sæpius variant scripti. Exempla habuimus x. 19. § 7. xxxii. 30. § 8. et alibi. Vide ad v. 10. § 10. et xxxvi. 20. § 3.

§ 12 *Tribunorum quoque plebei]* Ita Jac. Gronovius, eumque secutus Crevierius ediderunt. Priores legunt *plebis*, concinentibus Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et Gaertner. Reliqui ambigue *pl.* vel *pleb.* Mox *pro studio ejus expugnabant* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 13 *Moderatis studiis, non ut Claudianis]* *Lege non vi Claudiana.* Gelen. Vet. ed. *non ut Claudianis, inter plebeios certatum est.* Pall. quoque *pro inter* habent *inde.* Gebhard. *Non ut Claudianis* Lovel. 5. *non ut Claudina* Vossian. *non ut Claudius ana*, duplici lectioni juncta, Lov. 2. *non ut Claudiana* Lov. 1. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vocab. *vi* et *ut* sæpe commutantur. Vide ad iv. 51. § 6. Paullo ante *locum secundum tenuit* Lov. 6. a manu altera in margine. *locum suum obtinuit* Gaertn.

§ 14 *C. Decimius Flavius]* Ita primus edidit Frob. a. 1531. ante quem vulgabatur usque ad Moguntinos *C. Decimus Flaccus*: ii vero codicem suum secuti dederunt *C. Decimus Flavius.* Variant etiam codd. nostri. *C. Decimus Flaccus* Lov. 5. et 6. *C.*

Decimius Flaccus Lov. 4. et Mead. 2. *C. Decimius Flaus* Lov. 1. Harl. et Mead. 1. *C. Decimius Flavius* Voss. *C. Decimus Flavius* Lov. 2. *C. Decius Flavius* Hearnii L. 1. Unus Gaertn. Frobenio consentire videtur; certe in excerptis nihil ex eo adferri video. Vide ad xxvii. 14. § 8. *Decimius* pro *Decius* emendandum, etiam monuit Sigonius ad xlii. 35. § 7.

P. Cornelius Cethegus, Q. Nævius Matho, C. Sempronius Blæsus, A. Terentius Varro] De *P. Cornelio Cethego* vide ad cap. 23. § 2. Tum *Mato* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad c. 38. § 3. Dein *C. Sempronius Varro*, reliquis omissis, Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. vett. Moguntini postea vulgarunt *C. Sempronius Blæsus, C. Terentius Varro*; sed *A. Terentius Varro* in cod. suo scribi monuerunt. *Publius Sempronius Blæsus, L. Terentius Varo* est in Lov. 2. Vide etiam ad c. 38. § 3. et c. 42. § 1. Mox § seq. fuerant Voss. et Gaertn. Prior caret etiam voce *consules.*

CAP. XXXIII. § 1 *Principio insequentis anni, quo P. Claudius]* *Toû insequentis* neque vola neque vestigium est in nostris libris. Paullo post in iisdem omnibus habetur *legationem renunciarunt*, pro *renunciassent.* Gebh. Hunc quoque locum et mutaverunt, et adjectis particulis instruxerunt perversi correctores. Omnes ab Andrea ad Ascensium nec *quo* habent, nec *quum* membri proximi, (*Moguntia* sunt addita) sed hoc modo: *anni P. Claudius, L. Porcius consules erant: Q. Cæcilius* deinde *renuntiaverunt* (quidam *renuntiarunt*) *non renuntiasent.* Atque hæc plane secundum scriptas membranas, nisi quod illæ etiam *et erant* respuunt omnes. Integerrimum puto servatum in Naudæano. *Pr. ins. anni, P. Claudio, L. Porcio consulibus, Q. Cæc., M. Beb., et Ti. Semp., qui ad disc. inter Phil. et Eum, reges Thes. civ. missi erant, leg.*

ren.: *regum quoque eorum civ. leg. in sen. intr.* J. F. Gron. Locus hic ita in edd. antiq. legitur: *Pr. anni P. Claudius, L. Porcius consules erant: Q. Cæc., M. Bæbius, T. Semp., qui ad disc., &c. missi erant, leg. renunciaverunt: regum quoque eorum civ. leg. in sen. introduxerunt.* In prima ejus parte plurimum variant Mss. Editis illis unus consentit Lov. 5. *anni P. Claudius, L. Porcius consules legunt* Harl. Mead. ambo, et Lov. 2. ac 4. *anni quo P. Claudius, L. Portius consules* Lov. 1. 6. et Voss. *anni P. Claudius, L. Portius consules sunt* Gaertn. *anni quo P. Claudius, L. Portius consules erant* ed. Moguntina, et omnes recentiores usque ad Gronov. In reliquis verbis nihil variant, nisi quod *renunciaverint* legat Lov. 1. et *eorum* desit in Lov. 1. et 2. Conjecturam suam Gronov. in contextum recepit; qua ejecta ita legendum censui: *Principio insequentis* (hanc vocem, quam codd. nostri, Hearnii, et antiquæ edd. ignorant, recte Moguntini ex cod. suo adsciverunt, nemine postea adversante) *anni P. Claudius, L. Porcius consules, quum* (hanc vocem ex membranis Mog. recepi) *Q. Cæcilius, M. Bæbius, et* (copulativam, quæ exsulabat a Lov. 1. 2. 4. 5. 6. et edd. vett. Aldus interposuit) *Ti. Semp., qui ad disc., &c. missi erant, leg. renunciassent,* (ita ex Msto Mog. lego) *regum quoque eorum civ. leg. in sen. introduxerunt.* Exciderat primo vocula *quum* ob sequentis prænominis litteram initialem Q. ob quam causam etiam qui intercidisse vidimus ad lib. xxix. cap. 21. § 2. copulam que ad xxiv. 11. § 2. Contra ipsum prænomen Q. haustum est a præcedenti quo; vide ad viii. 29. § 9. a præcedenti quum; vide ad x. 9. § 10. a præcedenti quam; vide ad xxii. 27. § 2. Ejecto autem quum sequentia prioribus non cohærebant; hinc *renunciassent* in *renunciaverunt* mutatum. Causa vero, cur Gronovii conjecturam

probare nequeo, illa est, quod secundum eam, Romam reversi legati a senatu missi legatos regum et civitatum in senatum introduxisse dicantur, quod muneris eorum non fuit. Nam ipsi quidem, qui senatores erant, sponte senatum intrare, ac legationem renunciare potuerunt; sed legatos aliorum Romam missos vel consules, vel, iis absentibus, prætor urbanus in senatum introducere debuerunt. Ita consules id faciunt iii. 4. xxxii. 8. xxxviii. 43. xxxix. 46. aliisque locis; prætor urbanus x. 45. xxxiv. 57. Recepta vero lectione, quam probavi, idem illud nunc consules fecerunt. Verba enim ita cohærent: *P. Claudius, L. Porcius consules regum quoque eorum civ. leg. in sen. introduxerunt, quum Q. Cæcilius et collegæ legationem renunciassent.* Firmat conjecturam meam fragmentum Polybii, a Livio Latine hic versus, Exc. Legat. num. xlii. "Οτι τῶν περὶ τὸν Καικίλιον ἀνακεχωρηκότων ἐκ τῆς Ἑλλάδος, καὶ διασεσαφηκότων τῇ συγκλήτῳ περὶ τε τῶν κατὰ Μακεδονίαν καὶ τῶν κατὰ Πελοπόννησον, εἰσῆγον εἰς τὴν σύγκλητον τοὺς περὶ τούτων γεγενοῦτας πρεσβευτάς. Verborum constructio docet, εἰσῆγον ad reversos legatos referri non posse: neque tamen nomen adparet, unde hoc verbum pendeat; sed illud omissum esse censi debet ab imperatore Constantino, vel alio, quum fragmentum hoc ex integro Polybio exciperet. Præcessisse autem videtur vel vox "Ἐπατοι, vel ipsa nomina consulum, qui εἰσῆγον.

§ 3 *Redditæne civitates Rhodiis, et Thessalis, et Perrhæbis essent*] Voces Rhodiis et in solo inveni Lov. 5. a reliquis omnibus exsulant: quas etiam ex contextu delevi. Supra enim cap. 24. ubi variorum populorum de Philippo querelæ, quarum causa senatus legatos mittendos censuerat, exponuntur, nulla tamen 'Rhodiorum' mentio fit. Neque eorum meminit

Polyb. in Exc. Legat. num XL. vel XLII. Quin etiam legatio hæc tantum 'in Macedoniam et in Græciam,' sive, ut Polyb. inquit, πρὸς τὸν Φίλιππον decreta fuisse dicitur. Rhodii autem vel in Græcia, vel in Macedonia, vel in vicinis regionibus nihil possederunt, de quo controversia cum Philippo nasci potuit; sed omnis eorum regio in Asia sita fuit, quo abeundi mandata legati non acceperunt. Crevierius etiam easdem voces, quas in Victor. suo non invenit, delendas esse deprehendit. Paulo ante novam legationem Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Tum in Græciam et Macedoniam Lov. 2. 4. 5. Harl. et Mead. 2. Sed præpositio in posteriori loco intercepta est a sequenti litera initiali. Vide ad xxxvii. 1. § 2. Solet autem Livius præpositiones easdem repetere. Vide ad vi. 28. § 6.

§ 5 Unde prior legatio discesserat incertiore statu rerum, quam si non venissent] Inde prior legatio Voss. solito scribarum lapsu. Vide ad Præfat. § 10. i. 38. § 3. iv. 33. § 10. v. 47. § 11. vii. 40. § 8. et passim alibi. Vide etiam ad xxvii. 5. § 2. Tum in deteriore statu Voss. et Harl. Præterea non venisset Lovel. 5. et edd. principes. Ferre non potuerunt vocem legatio tamquam collectivam adsciscere verbum plurale. Sed vide ad xxxv. 26. § 9. Et quidem priori membro orationis verbum singulare, posteriori plurale; quod et ipsum Livio frequens esse, vidimus ad xxx. 42. § 16. et xxxvi. 39. § 9.

Nam super cetera etiam sine responso dimissi] Perizon. ad marginem Livii observavit, nihil de eo in superioribus dictum esse, sed rem prolixè narrasse Polyb. in Exc. Legat. num. 41. Mox erat et Achæorum Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm.

§ 6 Simul Lacedæmonii deplorantibus, mænïa diruta] Hæc minime cohererent cum sequentibus, et malim, simul Lacedæmonii deplorabant. J. F.

Gron. Ant. Perizonius recte ad Livii marginem monuit, hæc optime cum sequentibus coherere hoc modo: querente graviter Q. Cæcilio, simul Lacedæmonii deplorantibus, &c. Achæi maxime excusabant. Idem etiam visum est Duker. præsertim si simul accipiatur pro 'et,' de quo vide ad ix. 2. § 5. et simul Lacedæmonii Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Tum mænïa dirupta Lov. 1. 2. et Voss. Vide ad lib. ix. cap. 45. § 11. Mox ad eandem diem Voss.

§ 7 Cum literis, aut scriptis mandatis] Libri omnes aut scriptis mandatisve. Gebhard. Similiter præferunt Lov. 5. Harl. Mead. uterque, Gaertn. et excusi antiquiores, pro quo Frob. 1535. aut scriptis mandatis dedit, reliquis Mss. meis eam lectionem recte firmantibus. Cæcilius enim cum mandatis senatus, sed non scriptis, venerat; et hinc concilium Achæorum ipsi negatum est. Id ita exprimit Polyb. Exc. Leg. num. XLII. Νόμον γὰρ εἶναι παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς, μὴ συγκαλεῖν τοὺς πολλοὺς, ἐὰν μὴ περὶ συμμαχίας ἢ πολέμου δὲρ γένεσθαι διαβούλιον ἢ παρὰ συγκλήτου τις ἐνέγκῃ γράμματα. Ubi generali voce γράμματα comprehendit literas et scripta mandata. Sed 'literas' et 'scripta mandata' sive γράμματα et ἐντολὰς ἐγγράπτους distincte memorat paullo post eodem loco: Κωλύεσθαι δ' ὑπὸ τῶν νόμων, διὰ τὸ μὴτε γράμματα φέρειν αὐτὸν παρὰ συγκλήτου, μῆτε τοὺς ἐντολὰς ἐγγράπτους ἐθέλειν δοῦναι τοῖς ἄρχουσιν. Mox concilium deest in Harl. quasi ex præcedenti repetendum. Sed in reliquis omnibus superest.

§ 8 Ea ne postea excusatio esset] Esset excusatio Lov. 5. et edd. ante Aldum. Tum legatis Romanis Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

CAP. XXXIV. § 1 Dimissis iis legationibus] Polyb. Exc. Legat. num. XLIV. Φίλιππος ὁ βασιλεὺς διαπεμφαμένων πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς Ῥώμης τῶν ἰδίων πρεσβευ.

τῶν καὶ δηλούντων, ὅτι δεήσει κατ' ἀνάγκην ἀποβαίνειν ἀπὸ τῶν ἐπὶ Θράκης πόλεων.

Infensus omnibus, in Maronitas iram effundit] *Vox omnibus non adparet in Harleian. Tum in Maronitanos legunt Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. ambo Mead. Gaertn. et edd. ante Moguntinam : in Maronitis Harl. Maronitanos etiam omnes mei mox § 4. Dein effundit Froben. 1535. ex cod. Mog. recepit, quum antea ederetur effudit ; quod servant Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. 6. Gaertn. et Hearnii L. 1. Polybius loco laud. id exprimit, ἐναπηρείσατο τὴν ὀργὴν εἰς τοὺς θαλασπώρους Μαρωνίτας. Mox § seq. Cassandrum Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Gaertn. et ed. Camp. præferunt, et passim hoc cap. scribunt. Similiter etiam edi curavit clariss. Crevierius.*

§ 3 *Abnuebat, quidquam eorum ad se, aut quemquam suorum pertinere*] Libri nostri omnes *abnuerat*. Gebh. Similiter omnes nostri Mss. et edd. principes, pro quo Aldus ex cod. Mog. dedit *abnuebat*. Polyb. id exprimit loco laud. ἐβούλετο ἀπολογεῖσθαι, φάσκων μὴ κεκοινωνηκέναι τῆς παρανομίας. Præterea *ad se, ad quemquam suorum* Harl. quod defendi posset exemplo eorum quæ notantur ad xxxviii. 18. § 12. Reliquis tamen codd. vulgatum tuentibus, unius librarium perperam lapsus esse credere malo. Solent autem et alibi voculæ *aut et ad* confundi ; vide ad cap. 18. § 8. nisi quis præferendum existimet *ad se, aut ad quemquam*. Vide ad vi. 28. § 6. Paullo ante *apud legatos Romanos* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 4 *Quum alii ad se, alii ad Eumenem*] *Quum ad se alii, alii ad Eumenem* Lov. 2. et Harl. *cum ad se, alii ad Eumenem* Lov. 1. et Mead. 1. Supra iii. 37. ' Jam ne tergo quidem abstinerebatur : virgis cædi, alii securi subijci : ' ubi vide quæ notantur. Sed reliqui stant a vulgato.

Id facile scituros esse, si percunctarentur ipsos Maronitas] Libri nostri omnes, *id facile scitu esse ; percunctarentur ipsos Maronitanos*. Gebh. Olim edebatur *id facile scitu esse : percunctarentur*. Neque aliter obferunt Lov. 2. 5. Harl. et Mead. 2. *id facile scitu esse, si percunctarentur* Lovel. 4. et 6. *id facile scitur esse : percunctaretur* Mead. 1. *id facile scitutum, si percunctaretur* Gaertn. *id facile scitutum esse : percunctaretur* Voss. et Lovel. 1. Moguntini monuerunt, se in cod. suo invenisse *id facile scituros esse*. Eam lectionem non modo mox Aldus recepit, sed insuper, addita voce, edidit *id facile scituros esse, si percunctarentur*. Sed illud si, quod in plerisque codd. deest, neque Moguntini in membranis suis exstitisse monuerunt, iterum expunxi, et vulgari jussi *id facile scituros esse : percunctarentur ipsos Maronitas*. Supra cap. 27. ' Vocari Maronitas juberent : ab iis certiora omnia de statu civitatum earum scituros.' Concisum illud loquendi genus Philippo commotius hæc agenti magis convenire videtur. Polybius paullo diversa verba Philippo tribuit, sed tamen illud ei servavit in Exc. Legat. num. XLIV. Καλεῖν δ' ἐκέλευε κατὰ πρόσωπον, εἰ τις αὐτοῦ κατηγορεῖ.

§ 6 *Rem evidentem pro dubia querendam*] *Rem eminentem* perhibent libri nostri omnes. Gebh. Nec aliter nostri Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et primæ edd. sed Moguntini *evidentem* recte ex cod. suo reposuerunt : consentiunt autem Voss. et Gaertn. nisi excerpta eorum fallant. Infra XLIV. 41. ' Neque ulla evidentior causa victoriæ fuit.' Mox *Thonomastum* Lov. 1. *Thonomaticum* Voss. *Onomastrum* Lov. 2. Præterea *acta res disceretur, pro diceretur*, Mead. 1. errore librarii etiam alibi obvio. Vide ad i. 28. § 9. xxxviii. 13. § 1. Pier. ad Virg. Æn. iii. 112. et Burm. ad Nason. Fast. iii. 326.

§ 7 *Non color, non vultus ei constata-*

ret] Suet. Tib. c. 2. 'Precata propalam, ut ita demum se sequeretur, si sibi pudicitia constaret.' Vide ad v. 42. § 3. Mox utique, si vellent, missurum Lov. 6. se, si utique vellent, missurum Voss. Lov. 1. et Gaertn. quem utique si vellent, se missurum cod. Mog.

§ 8 Ad Onomastum quidem quid eam rem pertinere] Libri nostri omnes Ad Onomastum quidem quid ea pertinerent. Gebh. Ita enim omnes nostri, Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui vulgatum ex cod. Mog. adscivit.

Sed ne in regione quidem propinqua fuisset] Libri nostri omnes sed ne in regni quidem propinqua fuisset. Forte propinquo. Gebh. Sed ne in regi quidem propinqua Voss. sed ne in regni quidem propinqua Lovel. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. principes; pro quo recte Moguntini ex Msto suo emendarunt ne in regione quidem propinqua. Polyb. Exc. Legat. num. XLIV. 'Ἀφορμῇ μὲν χρώμενος, τῷ μὴ οἶον ἐν τῇ Μαρωνίᾳ παραγεγονέναι τὸν Ὀνόμαστον, κατὰ τὸν τῆς σφαγῆς καιρὸν ἀλλὰ μὴ δ' ἐπὶ τῶν σύνεγγυς τόπων γενέσθαι.

§ 9 Eundem indicem ... quia et ipse sermonem cum eo contulerat] Vocem indicem perperam omittit Clerici editio. Tum quia etiam ipse legit Harl. Hinc cum eo sermonem contulerat Gaertner. Mox ministrum consciunq. Lovel. 6. Deinde § seq. ad mare consequerentur eum Lov. 2.

CAP. XXXV. § 1 Et legati a Philippi colloquio ita digressi sunt] Præpositio deest in Voss. Sed vide ad xxxv. 38. § 11. A colloquio Philippi Lov. 2. a Philippi colloquio inde egressi sunt Lov. 1.

§ 2 Et Philippus quidem minime, quin rebellandum esset, dubius, quia tamen immaturæ] Particulam quidem aliquis contra fidem veterum codicum adjecit. Gelenius. Pall. qui dum quia immaturæ ad id vires. Gebh. Lectionem a Gelenio rejectam in solo tantum Lovel. 5. offendi: nam particu-

lam ab eo expunctam servant quidem Voss. Lov. 1. et 6. sed eandem post vocem dubius rejiciunt. Præterea dubius, qui dum quia legunt Lov. 4. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Insuper τὸ tamen deest in Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambobus, Gaertner. Hearnii L. 1. et edd. antiq. quid immaturæ ad id vires essent præfert Lov. 6. tamen primi addiderunt Moguntini; utrum vero præeunte cod. suo, monere neglexerunt.

Simul ad purganda crimina] Libri nostri simul ad depurganda. Gebhard. Non aliter Lov. 1. 2. 4. 5. Mead. ambo, et edd. Froben. a. 1531. priores. Sed nata hæc lectio est errore scribarum; qui, quum mox sequatur 'simul ad deprecandam iram,' omissis quatuor, quæ præcedebant, vocibus, jam dederant simul ad dep, quum errorem animadverterent; ne vero codicem lituris deformarent, adjectis reliquis literis dederunt depurganda. Sed 'purgare crimina' Livio sollemnis est locutio. l. i. c. 9. 'Accedebant blanditiæ virorum factum purgantium cupiditate atque amore.' VIII. 23. 'Ea, quæ ipsis objicerentur, purgabant.' XXV. 6. 'Sine, noxam, cujus arguimur, nos purgare.' XXX. 42. 'Purgantium, quæ questi erant de populatione sociorum.' XXXVI. 35. 'Purgantibus ea, de quibus arguebantur, responsum datum est.' l. XXXVIII. c. 48. 'Quoniam suscepti belli purgatum est crimen.' XL. 8. 'Spes animum subibat, purgari suspiciones posse.' XLII. 26. 'Quum legatos se esse missos ab rege dicerent ad purganda crimina.' Et eod. cap. 'Venerant Rhodii legati ad purganda ea, quæ vulgo jactari de civitate sciebant.' c. 42. 'Hæc, quæ aut a vobis objecta, aut purgata a me sunt, talia esse scio.' XLV. 22. 'Gratulatum se de victoria purgatumque civitatis crimina dicentes venisse.' Mox ad præcavendam iram Lov. 6. Deinde statuisset Lov. 1. 4. 6. Harl. Mead. ambo,

et Gaertn. *cum staluisset* Lov. 2.

§ 3 *Obses specimen regia indolis dedisset*] *Speciem* Voss. 1. 5. 6. et edd. vett. pro quo Ascens. 1513. recte *specimen* substituit. Vide ad xxxviii. 17. § 20. *Tum indolis regie* Voss. Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 4 *Re ipsa ad terrorem*] Voces *re ipsa* desunt in Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *retro ad terrorem* præferunt Lov. 1. 4. 5. 6. Mead. 2. Gaertn. et edd. ante Aldum, qui optime lectionem cod. Mog. *re ipsa* adoptavit. Livius enim 'speciem' et 'rem' sæpe obposuit. Ita iii. 9. 'Dilata in speciem actione, re ipsa sublata.' xxxv. 31. 'Specie liberam Demetriadem esse; re vera omnia ad nutum Romanorum fieri.' xxxix. 37. 'Specie æquum est fœdus; re apud Achæos precaria libertas.' Auct. Epit. Liv. lib. xlviii. 'Exercitum, specie contra Masinissam, sed re vera contra Romanos accitum in finibus haberent.' Pariter Flor. ii. 4. 'Specie quidem socios juvandi, re autem sollicitante præda.' iii. 13. 'Specie quidem legis tuendæ, re autem dominationem sibi adquirens.' Eodem modo 'species rei' et 'mens qua res fiebat' obponuntur vi. 14. § 2.

Perculsis iis uno prælio] Libri nostri habent *perculsis iis prælio*, non agnito uno. Gebh. Illud uno, quod non agnoscunt etiam nostri codd. Hearnii L. 1. et edd. vett. Moguntini, præeunte cod. suo, vindicant.

Amadoco duce capto] *Admodrico* Voss. *Amadrico* Lov. 1. *Amodrico* Lovel. 6. *Armadocho* Hearnii L. 1. frustra. *Amadocus* nomen inter Thracas frequentissimum fuit. Vide Maussac. ad Harpocr. Lex. voce Ἀμᾶδοκος, et præsertim, quæ Vales. ad Maussaci notas observavit. Is autem referens, se hoc loco apud Livium *Amodoco* invenisse, et *Amadoco* emendasse, indicat se usum esse ed. Livii Francof. 1578. quæ sola operarum errore ita exhibet. Mox

missis legatis ad adcolas Istri Lovel. 6. Sed vox *legatis*, quam in nullo alio cod. inveni, est ex glossa. 'Mittere' pro mittere legatos inlustravimus ad xxxvii. 26. § 9.

§ 5 *Adversus quos ut præparata consilia haberent*] Ita Aldus ex cod. Mog. consentientibus scriptis nostris. Antea edebatur *haberet*. Paulo ante *legatorum Romanorum* Voss. Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vox *Romanorum* deest in Lovel. 1. et 6. Tum *expetebatur*, pro *expectabatur*, Lov. 2. Vide ad x. 7. § 12.

§ 6 *Sociis Romanis Achæos usos: nunc eosdem*] *Socios Romanis Achæos: ausos tunc eosdem* Voss. Lov. 1. 2. et 6. *ausos tunc* etiam præferunt Lov. 4. Harl. et Mead. ambo: *tunc* quoque Gaertn.

§ 7 *Ubi Areus etiam et Alcibiades, &c. legationem Romanam, &c. suscepissent*] Hunc locum Aldus adposito in margine asterisco notavit, ut indicaret, eum sibi mendæ suspectum esse; quid tamen Aldum male habuerit, conjicere nequeo. Præterea *legationem Romanorum* Voss. Lov. 1. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo Aldus *legationem Romanam* recte emendavit. Vide ad ix. 54. § 9. Mox *pulsi patria* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Tum *in eam* non agnoscit Lov. 1. *restituti in ea* Voss.

§ 8 *His Clitoræ in Arcadia datum est concilium*] Κλειτώρ est apud Strabonem lib. viii. ad finem. Nomen fuit Arcadis nepotis, a quo et oppidum nomen accepit, autore Pausania lib. viii. cap. 4. Et vide si ab accusativo Græco Κλειτώρα factus sit nominativus fæmininus *Clitora*, unde hic genitivus *Clitoræ*, quod sæpe Latini fecisse videntur. Quamquam sunt, qui absque diphthongo in ablativo *Clitore* legendum putant, ut *Carthagine*. Glar. *Dictore*, pro *Clitore*, Lov. 2. et Gaertn. *Ditore* Harl. et Mead. 1. literis *cl* in *d* coalescentibus. Vide ad x. 24. § 2. *Ellitore* Lovel. 4.

Elitore Lov. 6. et Mead. 2. Cui errori similitudo literarum *cet e* causa fuit. Hinc commutantur 'eo venit' et 'cōvenit,' sive 'convenit,' II. 12. § 6. 'cos,' id est 'consul,' et 'eos' II. 64. § 7. 'cum' et 'enim' IV. 19. § 2. 'cisalpini' et 'eis Alpini' V. 35. § 3. 'id columnen' et 'ideo lumen' VI. 37. § 10. 'clarus' et 'elatus' I. VII. c. 31. § 6. 'cūctum' et 'eūctum' VIII. 30. § 1. 'cuneator' et 'cunctator' IX. 40. § 2. et similia passim. Tum in *Arcadiacum est concilium* Voss. et Lov. 1. Sed ultimæ literæ vocis *Arcadia* eliserunt primas sequentis *datum*. Quæ autem in hoc concilio Clitore dato acta fuerunt, descripserat olim Polyb. sed eorum hodie inanis titulus tantum superest in Exc. Leg. num. XLIII. inde tamen constat, *Clitore* potius, quam *Clitoræ*, legendum esse. Similiter enim ibidem *παρουσία ἐγένετο* *πρεσβευτῶν Ῥωμαίων εἰς Κλίτωρα καὶ σὺνοδος τῶν Ἀχαιῶν*. Alibi etiam hoc oppidum Polybio *Κλίτωρ* vocatur. Paulo ante *refertur nominatim* Lov. 1. 2. 6. et Voss. *referretur nominatim* Gaertn. *referri nominatim* membranæ Moguntinæ.

CAP. XXXVI. § 1 *Quam nox non ex æquo disceptatio futura esset*] *Nox* vacat. Sic paulo post, (cap. 47.) 'Et quam non ex æquo disceptatum apud Cæcilium foret,' ex vet. lib. Cæterum Arei hujus et Alcibiadis historiam multis verbis apud Pausaniam invenies in Achaicis c. 9. expositam. Sigon. Pall. *quod nunquam ex æquo disceptatio futura esset*. Gebh. Andreas et eum secuti *quod nunquam ex æquo*. E Mog. receptum, quod nunc obtinet. Sic Aldus, Juntas, Frobenius, Gryphius, Saveterius. In Curionis exemplar, nescio quo errore, irrepsit *quam nox non ex æquo*. Id corrigit pro vetere et ordinario mendo Sigonius. Similiter corrigit de conjectura c. 54. *orare se pro S. P. Q. R.* At illud *pro* nusquam, nisi apud unum Curionem. Hinc videas, quæ

illi cura fuerit exemplarium conferendorum. J. F. Gron. *Unquam ex æquo* Voss. *nunquam ex quo* Lovel. 1. *nunquid ex æquo* Lov. 2. *non quod ex æquo* Lov. 6. *nunquam ex æquo* Mead. 1. et Gaertn. *quod non quam ex æquo* Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *quod nunquam ex æquo* Lov. 4. Mead. 2. Hearnii L. 1. et edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ usque ad Aldum, qui recte *quam non ex æquo* præeunte cod. Mog. edidit. Ceterum ed. Curionis 1549. quam sub oculis habeo, ab lectione Aldina nihil discessit: verum Basil. a. 1554. dederunt *quam mox non ex æquo*.

§ 2 *Sed quod Areum et Alcibiadem, capitis ab se in concilio proximo damnatos, cum legatis se accusaturos videbant*] Conjunctionem *sed* et has duas voces *se accusaturos* non habent vetusta exemplaria. Gelen. Pall. sine præpositione *capitis ab se concilio proximo damnatos*. Gebhard. Hoc Priscianus I. VII. p. 738. inter exempla terminationis acrusativi in *um* a nominativis in *euse* lib. XXXIX. Livii citat, et ex eodem, 'quod Areum et Alcibiadem nec Lacedæmonii possunt reprehendere.' Sed hoc nusquam in Livio legitur. Lycortas paulo inferius dicit, 'quod quum alii laudent, reprehendere ne Lacedæmonii quidem possint.' Hæc Prisciano obversata, sed verba Livii ab eo non inspecta fuisse suspicor. Nam nomina 'Arei' et 'Alcibiadis' inde aliena sunt. Duk. *Sed quod Areum* Voss. Lovel. 1. 5. 6. et Gaertner. a reliquis recte *τὸ sed* omittitur. Tum *concilio proximo* sine præpositione Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. in *concilio proxime* edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, aliæque usque ad Aldum, qui *proximo* legit, ut habent Lov. 5. et edd. principes. Tandem *se accusaturos* primum inveni in ed. Ascens. 1513. antiquiores autem cum Lov. 5. legunt *se acturos*. Sed voces illæ absunt a reliquis Mss. nostris.

§ 3 *Cadem primum ad conflictum factam eorum*] Locus corruptissimus. Andreas Romæ *ad conflictum*. An fuit *cadem primum contra fidem datam eorum, qui a Philopæmene?* J. F. Gron. Idem Gronov. in pr. ed. nott. τὰ *ad primum conflictum* exposuit ad primum occursum, primo cætu. Verum neque illa interpretatio, neque conjectura ejus, quam postea hic dedit, placere potest: in eo tamen ipsi consentio, verba esse mendosa. Et quidem existimo, locum memoratum fuisse, in quo cædes exsulum ad causam dicendam evocatorum facta erat; qui, quia obscurior et librariis incognitus erat, Livium corrumpendi causa exstitit. Locum hunc ‘Compasium’ vocat Polyb. in Exc. Leg. num. xxxvii. Μετὰ τὴν ἐν τῷ Κομπασίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπαναλήρσιν, δυσσεσθήσαντες τινὲς τῶν ἐν τῇ Λακεδαίμονι τοῖς γεγυρόσι, &c. ἐλθόντες εἰς Ῥώμην κατηγορίαν ἐποίησαντο τῶν διωκημένων καὶ τοῦ Φιλοποίμενος. Præterea τῶν ἐν τῷ Κομπασίῳ διαφθαρέντων meminit etiam in Exc. Leg. num. xli. Legendum igitur *cadem primum ad Compasium factum*. In quam conjecturam etiam Crevierium incidisse, gaudeo. Mox *qui ad Philopæmenem* Harl. Tum *ad causam dicendam cruentati* Lov. 1. 6. et Voss.

§ 4 *Inclitæque per gentes Lycurgi disciplinam sublatam*] *Inductæque* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Mead. 2. Hearnii L. 1. et edd. principes: *inclinatæque* Lov. 2. *indutæque* Mead. 1. cujus margini recte adscribitur *inclitæque*. Vide ad vi. 42. § 5. *Inclitæque* primus edidit Aldus. Codicum autem vestigia docent, olim scriptum fuisse *inclutæque*; quomodo antiqui pro *inclutus*, vel *inclitus*, scripserunt. Vide Voss. Etym. Ling. Lat. voce ‘Clueo,’ et Dausq. Orthogr. parte ii. voce ‘Inclutus.’ Inde vero coalescentibus literis *cl* in *d* factum est *indutæque*. Vide ad x. 24. § 2. Tum *per gentem* Harl. Dein *disciplinam Lycurgi* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead.

ambo, et Gaertn. Paulo ante *ne ulla parte* sine præpositione cod. Mog. Præterea *muros diruptos* Lov. 1. 2. et Voss. Vide ad ix. 45. § 17.

§ 7 *Quam iniquitatem conditionis subimus, quod ab illa spe non decidimus*] Vetus lectio pancioribus verbis tantundem dicit hoc modo: *subimus illa spe, iudicis animo te auditurum, &c.* Gelen. Lectionem, quæ Gelenio displicuit, primum inveni in ed. Frob. 1531. Antea edebatur, neglecta negatione, *quod ab illa spe decidimus*, concinente Lov. 5. Reliqui Mss. nostri firmant id, quod Gelenius restituit. Paulo ante *causa est dicenda* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 8 *Hic antea apud Q. Cæcilium*] *Apud P. Sulpicium* cod. Mogunt. Verum nullus circa hæc tempora P. Sulpicii memoratur, nisi P. Sulpicius Galba, qui in initio belli Macedonici primi consul iterum, eam provinciam obtinuit lib. xxxi. capp. 4. et 6. quique postea, victo rege Philippo, unus decem legatorum exstitit, ex quorum consilio pacis ei concessæ leges conscriptæ sunt, xxxiii. 24. et quidem maximus natu ex decem legatis erat. xxxiv. 59. Verum, quæ questi sunt Lacedæmonii, demum diu post, quam is Romam reversus esset, ab Achæis passi sunt, unde ejus mentio hic fieri non potest. Servandum igitur puto vulgatum, et intelligendum Q. Cæcilium Metellum, qui cum duobus collegis legatus a senatu missus est, ad disceptandum inter Philippum et Eumenem reges Thessalorumque civitates, xxxix. 24. et seqq. Apud hunc autem Lacedæmonios eo tempore de Achæis questos esse, et hinc ipsum Argis Achæos monuisse, ut commissam culpam emendarent, refert Polyb. Exc. Leg. num. xli. et Pausan. in Achaic. capp. 8. et 9. Eundem etiam Romam reducem de Achæorum concilio sibi petenti non dato graviter questum, Lacedæmo-

niosque, quorum legati Romam venerant, simul mala ab Achaëis inlata in senatu Romano deplorassee, Livius c. 33. testatur. Vide etiam Paus. ibid. cap. 9.

A te paullo ante relata sint, non tibi, sed illis, me apud te respondere credam] Pall. *quæ a te paullo ante relata sint, non tibi, sed illis, me apud te resp. credebam.* Gebh. *Quæ a te paullo ante, addito pronomine relativo, etiam Lov. 4. et Mead. 2. a te ante paullo Voss. et Lov. 1. Vide ad xxii. 60. § 16.* Reliqui tamen in receptam lectionem conspirantes nihil mutandum evincunt. Tum respondere credebam omnes codd. mei, Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. 1531. quæ credam dedit.

§ 9 *Non modo a vobis, Romani, sed ne apud eos quidem*] *Non modo non a vobis* Lov. 5. et omnes typis inpressi usque ad Gronov. qui *non modo a vobis* edidit, posteriori non inducto; quod se auctoritate vett. fecisse, monuit ad l. xxv. c. 26. § 10. ubi plura vide. Certe illud non in nullo alio, quam in uno illo, cod. nobis obvium fuit. Mox in nostro fædere Gaertner. Vide ad xxxiv. 2. § 2. sed vestro fædere est vobiscum inito. Dein § seq. sicut ante Lov. 5. Harl. et ed. Camp.

§ 11 *Procul essetis, quo alio, nisi ad nos socios vestros, quos antea Gythio opem ferentes, &c. confugerent*] *Procul essetis, ad nos socios vestros, &c. confugerunt* Lov. 1. 6. et Voss. Voces autem quos antea Gythio opem ferentes desunt in Lov. 4. Sed Ciphio vel Cyphio Voss. Lov. 1. 5. Gaertn. et priscae edd. Cyphio Mead. 1. Cipteo Hearnii L. 1. Tiphio Lov. 6. Cithio Mead. 2. Githeo Harl. Gytheo Mead. 1. in margine; quomodo Aldus eumque secuti reliqui dederunt usque ad Gronov. qui a. 1665. admisit Gythio, ut præfert cod. Mog. Mox justum piumque prælium, pro bellum, Harl. Vide ad iii. 61. § 2.

§ 12 *Et Dii quoque ipsi comprobaverint*] Pall. expuncto et, Dii quoque

ipsi comprobaverunt. Statim Pal. 1. *quonam modo ea, quæ belli juris sunt, in disceputationem veniunt.* Gebh. *Et Dii quoque ipsi primus dedit Frob. 1535.* quod omnes servarunt usque ad Gronovium, qui voculam et delevit. Eam autem nullus meorum Mstorum agnoscit; sed comprobaverunt præferunt Voss. Lov. 2. 4. Harl. et Gaertn. Mox quonam igitur modo Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui τὸ igitur in nullo alio, quam uno hoc, cod. obvium expunxit. Tum ad disceputationem veniunt Voss. et Gaertn. reliquis vulgatum tuentibus; quod dictum est ut 'venire in dubium' iii. 13. 'venire in desiderium' iii. 37. 'venire in religionem' xxii. 33. 'venire in controversiam' xxxix. 25. Insuper pars maxima edidit Crevierius, invitis codd. nostris, omnibusque excusis.

§ 13 *Erocavimus eos ad caussam dicendam, qui ad arma multitudinem exciverant*] *Ad caussam dicendam eos, qui* Lov. 2. 4. et Mead. ambo: *ad caussam eos, qui* Harl. Tum qui exciverat, reliquis omissis, Lov. 1. qui etiam mox ignorat voces qui cadem principum fecerant: in quibus principum cadem legit Harl. Insuper § seq. est exsulat a Gaertn. Tunc nunc, si Diis placet, accusatis nos Voss. et Gaertn. nos nunc, si Diis placet, accusatis Lov. 1. accusatis deest in Harl.

§ 15 *Quo in numero hi quoque duo fuerunt*] Mss. quo ex numero. Modius. In omnibus nostris vulgatum superest.

Quod domicilio sibi delegerant maritima oppida, se petitos credentes] Omnes ab Andrea ad Mogunt. domicilium. Primus Aldus mutavit. Fortasse parum bene: nam domicilium oppida κατ' ἐπεχρησιν docte ac scite dici censeo. Lib. xxviii. cap. 28. 'Sueronemne vos domicilium habituri eratis?' Ovid. Metam. iii. 636. 'Naxon, Liber ait, cursus advertite vestros: Illa mihi domus est: vobis

erit hospita tellus.' Cornelius Nepos in vita Attici c. 3. 'Igitur primum illud munus fortunæ, quod in ea potissimum urbe natus, in qua domicilium orbis terrarum esset imperii, eandem et patriam habuit et domum.' Sic legendum videtur. *J. F. Gron.* Præposita copulativa et quod legunt omnes scripti nostri, et edd. veteres. Frobenius demum a. 1535. expunxit τὸ et, mutata etiam distinctione dedit *erant: quod.* Sed priorem lectionem reduxi. Præterea *domicilio* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Sed veterem scripturam *domicilium*, quam etiam servat Lov. 5. præferendam esse duxi. Eandem etiam Clericus recepit, non monito tamen, ut promiserat, lectore. Deinde *se petituos* Lov. 5. et edd. antiqq. Ascensius. 1513. *se petitos* emendavit; quod sibi quoque in cod. suo obvium fuisse, Moguntini testantur, et reliqui codd. nostri firmant. Mox dictio *exsilio* negligentia, ut videtur, librarii o-mittitur in Mead. 2. quemadmodum etiam § seq. voces *non Achæi* in Gaertn.

CAP. XXXVII. § 2 *Ab iisdem objici qui possunt*] *Objici quidem possunt* Harl. *objici quid possunt* Voss. *objici possunt*, media voce omissa, Lov. 1. et 4. Male. *qui* est 'quomodo:' ut in duobus exemplis Livii, quæ laudavit Gronov. ad II. 54. § 8. Cicero sæpius ita loquitur. Similiter Val. Max. III. 7. 3. 'Qui enim licet hoc loco Nasicum præterire?' ubi multi librarii dederunt *cui*. Vide ibidem Torren. De Ratione Signif. vide Sanct. Minerv. IV. 4. 605. et Voss. Gram. VI. 6. Paulo ante § præc. *dirupistis*, pro *diruistis*, Lovel. 2. et Harl. Vide ad IX. 45. § 17.

Muri Lacedæmonii non ab Lycurgo, &c. exstructi sint] *Muri Lacedæmonis* Lov. 5. Mead. uterque, et edd. principes. Utrumque sane ferri potest. Credere tamen malo, *Lacedæmonii*

esse librariorum, qui similiter peccant mox § 6. XXXIV. 26. § 3. Pari modo peccatum in 'veneficis' et 'veneficiis' cap. seq. § 3. Plura alia vide ad XXXII. 6. § 6. Mox ad *solvendam* Gaertn. Hinc *exstructi sunt* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 3 *Si existat hodie ab inferis Lycurgus, gaudeat ruinis eorum*] *Si exurgat* Voss. *si resurgat* Gaertn. Male. Vide ad XXVI. 32. § 4. *Tum gaudeat minis* Voss. Sed vide ad XXXVIII. 43. § 5. In præcedentibus *munimenta* Lov. 1. et *paraverant* Lov. 2. et Harleian. In sequentibus vero *nunc patriam* Harl. Præterea *et arcem antiquam agnoscere* Lov. 6. et *Spartam agnoscere* Lov. 4.

§ 4 *Amoliri et diruere omnia tyrannidis vestigia debuistis*] *Emoliri* Lov. 1. 2. 6. et Hearnii L. 1. *ea moliri* Lov. 5. et edd. vett. quæ lectio ex junctis duabus scripturis *emoliri* et *amoliri* nata est. Vide ad III. 44. § 4. *Amoliri*, quod primus Aldus recepit, servant reliqui codd. nostri. Præterea *omnia vestigia tyrannidis* Voss. *omnia vestigia tyrannidis* Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. et Mead. ambo.

§ 5 *Deformes notæ servitutis erant*] Illic [in vetustis exemplaribus] legitur *deformes veluti cicatrices servitutis erant*. Gelen. Ita quidem emendavit Gelenius; sed illam lectionem, cui illam substituit, *deformes notæ servitutis erant*, retentant omnes libri nostri. Gebh. Moguntinæ sunt membranæ, ex quibus hunc locum Gelenius emendavit, ut edita excerpta docent: Alteram lectionem, quam excusi ante eum libri vulgo obferunt, servant omnes nostri. *Deformes notæ servitudinis* Hearnius se in L. 1. invenisse testatur. De voce 'servitudo' vide ad XXIV. 22. § 2.

Per octingentos prope annos, &c.] Donjatius et Crevierius horum annorum initium numerandum existimant a tempore Lycurgi, et a republica Laconica per eum constitu-

ta; unde statuere debuerunt, octingentos prope annos, per quos Lacedæmonii sine muris liberi fuisse, et centum annos, per quos muris velut compedibus circumdatis vincti servisse dicuntur, ultra modum a Livio auctos fuisse. Secundum Donjatum enim a Lycurgo usque ad Machanidæ tyrannidem, quam post ultimi regis Cleomenis exitum invasit, numerati sunt anni sexcenti septuaginta quinque; ab initio vero tyrannidis ad mortem Nabidis Lacedæmon vix ultra duodecim annos tyrannis paruit: quin etiam, si a Cleomenis violento dominatu tyrannicum regnum computetur, tamen quinquaginta anni haud colliguntur. Secundum Crevierium vero a Lycurgo ad Cleomenem Leonidæ filium, qui, teste Livio xxxiv. 26. primus Lacedæmone tyrannus fuit, nondum effluerunt anni sexcenti octoginta: deinde ab initio regni Cleomenis ad Nabidis mortem tantum interfuerunt anni quadraginta sex. Eorum calculum examinare operæ non est, neque etiam id hoc loco agere ratio instituti operis permittit. Quisque sponte animadvertit, annos septingentos viginti sex, vel adhuc pauciores a Livio nongentos prope annos dici non posse. Videndum igitur an non potius Livius annos computare inceperit a reditu Heraclidarum in Peloponnesum, et occupato per eos regno Laconico. Certe ab eo tempore usque ad muros Lacedæmonis, jussu Achæorum, ut Livius refert xxxviii. 34. dejectos, paullo plures, quam nongenti, anni effluxisse dicuntur: Livius vero itidem memorat octingentos prope annos, per quos Lacedæmonii sine muris liberi fuerunt, et centum annos, per quos muris cincti servierunt: quo tamen anno priorem periodum finierit, ac posteriorem inceperit, incertum est. Sufficit mihi, computatam utramque annorum summam a priori annorum numero non multum

differre. Ceterum *octingentos prope annos*, omissa præpositione, Gaertn. per *octingentos fere annos* Lov. 1. et 6. Dein *compedibus circumdati* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Mead. 2. et edd. principes: *compedibus pesundati* Hearnii L. 1. *compedibus circumdatis* primus edidit Aldus; cum quo faciunt reliqui codd. Vide ad xxxviii. 41. § 1.

§ 6 *Nego antiquas Lacedæmoniis leges Achæos ademisse, quas non habebant*] Antiqua et sincera lectio sic habet: *Ego ant. Laced. leges tyrannos ademisse arbitror: nos non suas ademisse, quas non habebant.* Gelen. Omnes libri nostri, *nego ant. Laced. leges non ademisse, quas non habebant.* Gebh. Lectionem, quæ ante Gelenium vulgo edebatur, δ *πάρν* Gronov. tum in pr. ed. nott. ad h. loc. tum Obs. iv. 2. p. 28. adversus Gelenium defendit, existimans, id loco corrumpendo ac vulgaræ lectioni mutandæ occasionem dedisse, quod viderent, τὸ *nego*, convenire quidem proximo verbo *ademisse*, non tamen remotioribus *dedisse* et *consuluisse*; neque animadverterent, illud *nego* solvendum esse in *aio non*, et ad posteriores infinitivos tantum ex præcedenti repetendum esse *aio*: de quo latius videbimus ad XLII. 36. § 6. Verum, quæ olim ad hunc locum notarat, curis secundis omittendo tacite indicavit, se Gelenii emendationi subscribere, quam, ut pote ex cod. depromptam, unice veram puto. Prior enim lectio in uno tantum superest Lov. 1. *nego ant. Lacedæmonis leges nos ademisse, quas non legit* Mead. 2. *nego antiquas Lacedæmoniis leges tyrannos ademisse, quas non reliqui nostri*, et Hearnii L. 1. nisi quod *non ego*, pro *nego*, præferat Lov. 2. *antiquas Lacedæmonis* Lovel. 4. et Harl. *antiquis Lacedæmoniis* Gaertn. Hinc errorum a librariis passim commissorum haud inperito facile patet, voces *arbitror, nos non suas ademisse* negligentia scribarum omissas esse ob repetitionem vocis *ademisse*, de quo

vide ad IX. 11. § 11. Eo autem admissio, ego in nego, et tyrannos in nos vel Achaos mutarunt, ut commodus sensus existeret. Mox § seq. ut unum corpus dederunt Lov. 2. et Harl. Tum et consilium totius Peloponnesi Voss. et Lov. 6. Sed male. Vide ad XLIV. 2. § 5.

§ 8 *Tunc, opinor, si aliis ipsi legibus*] Ms. *Tunc, ut opinor, si aliis ipsi legibus viveremus.* Modius. Utrumque ferri potest. Simpliciter *opinor*, ut vulgo editur, inlustravi ad XXXVIII. 48. § 9. *Ut opinor* vero, quemadmodum 'ut arbitror' VII. 30. 'Haud parva, ut arbitror, accessio bonis rebus vestris in amicitiam venimus vestram.' Quamvis autem nullus meorum codd. voculam ut agnoscat, meritis tamen cod. Mog. dedi, ut ejus lectionem reciperem, et existimarem particulam illam interceptam esse ab ultimis literis præcedentis tunc ob ductum similitudinem. Præterea pronomen ipsi non adparet in Mead. 1.

Et indignari possent] Pall. et iudicari possint. Vet. ed. et vindicari possent. Gebh. *Et indicari* Mead. 1. et iudicari Lov. 2. 4. et Mead. 2. et iudicari Voss. Lov. 1. 5. 6. Harleian. Gaertn. et in margine Mead. 1. cum edd. priscis: et vindicare ed. Ascens. 1513. Primi Moguntini et indignari ex cod. suo recte emendarunt.

§ 9 *Sed servorum verius disceptantium apud dominos*] Libri omnes sed vere servorum. Gebhard. Similiter omnes nostri Mss. et edd. ante Aldum, qui vulgati auctor est. Priorem igitur lectionem revocaui. Paullo ante vocem sociorum, quæ abest ab omnibus nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Moguntini ex cod. suo addiderunt.

§ 10 *Si non vana illa vox præconis fuit*] *Si non vox illa vana præconii fuit* Lov. 5. et priscæ edd. præconis Aldus ex cod. Mog. emendavit, consentientibus reliquis nostris. Præterea, ordine verborum mutato, Frob. 1535.

vulgavit ut nunc editur; in quo etiam iidem nostri ipsi concinunt, nisi quod Gaertn. si non vana vox illa legat. Mox τὸ est deest in Lovel. 2. Tum observatur, ex æquo Lovel. 5. et edd. vett. pro quo Aldus auspiciis Msti Mog. substituit ex æquo observatur, probantibus reliquis codd. meis. Insuper cur ergo Voss. et Lov. 1. a m. pr. errore scribarum etiam alibi obvio. Vide ad XXXVII. 53. § 11. Illud ego hic emphasin habet, cui verbis sequentibus vos obponitur.

§ 12 *Muros diruimus: vos non muros tantum, sed urbem et agros ademistis*] *Et muros diruimus* Lov. 2. Mead. 1. et Harl. Tum sed urbem, agros ademistis Voss. Lov. 1. 4. et Mead. 2. sed urbem agrosque ademistis Lovel. 6. sed urbes agrosque emistis Lovel. 2. sed urbes, agros ademistis Mead. 1. et Harl. An forte legendum *At muros diruimus: vos non muros tantum, sed urbem, sed agros ademistis.* Particulam *At* proponendis exceptionibus inseruire, notissimum est. Infra XL. 10. 'At in Macedonia satis præsidii est. Vidisti hesterno die inpetum in me militum.' Cic. de Senect. c. 7. 'At memoria minuitur. Credo, nisi eam exerceas.' Ibidem capp. 11. 18. 19. et sæpe alibi. Vide Markl. ad Statii Præf. lib. 1. Silv. *At enim* eidem usui inservire, vidimus ad XXXIV. 31. § 6. De repetitione vero τοῦ sed vide ad III. 11. § 2.

§ 13 *Æquum est fœdus apud Achæos, precaria libertas: apud Romanos etiam imperium est*] Lege addendo *re precaria libertas.* Ubi *re* vocula intercederat. Gelen. Ita quidam distinguunt post Achæos. Ego post fœdus distinguendum puto. Glar. Lectio, quæ ante Gelenium edd. obsederat, in solo superest Lov. 5. *æquum est fœdus, ire apud Achæos precaria* Voss. et Lov. 6. *æquum est fœdus, re apud Achæos precaria* reliqui scripti nostri, nisi quod ne, pro re, sit in Gaertn. Legendum itaque et distinguendum ex-

istimo, *æquum est fœdus: re apud Achæos precaria libertas, apud Rom. etiam imperium est.* Ita non opus est, ut cum Clerico legamus *apud Rom. enim, vel etenim*, invitis membranis antiquis, quæ omnes *etiam* defendunt, excepto Lov. 6. ubi inveni *apud Romanos et imperium est.*

§ 14 *Sentio, Appi, et, si non oportet, non indignor; sed, oro vos, quantumlibet intersit]* Quid argutiæ habeant hæc verba *Sentio, Appi, et, si non oportet, non indignor*, lector dispiciat. *Glar.* Illorum Livii verborum videtur duplex sensus statui posse. Vel enim is huc redit: *Sentio, Appi, precariam libertatem, apud Achæos, imperium apud Romanos esse, et, licet non oporteat ita cum Achæis agi, tamen non indignor.* Vel, *Sentio, Appi, vera esse quæ inquis; neque id indignor, si non oportet, scilicet indignari; si existimas, non oportere, ut id indignor.* Prius si placet, si ponitur pro ‘etsi,’ ‘licet,’ de quo vide ad xxxiii. 49. § 3. et post *si* eo sensu omittitur *tamen*, quemadmodum eandem particulam post ‘etsi,’ ‘quamvis,’ ‘licet’ sæpius omitti vidimus ad xxii. 20. § 1. Illud autem *oro vos*, quod etiam obscuritatem parere posset, per se positum est, ac jungenda sunt ‘sed quantumlibet intersit.’ Eodem modo ‘obsecro vos’ adhibetur iv. 3. ‘Obsecro vos, si non ad fastos admittimur, ne ea quidem scimus, quæ omnes, etiam peregrini, sciunt?’ Et ipsum hoc nostrum apud Cic. ad Att. iv. 8. ‘Dic, oro te, clarius: vix enim mihi exaudisse videor.’ Mox *hostes nostri vestrique* Lovel. 6. Vide ad xl. 10. § 5. Sed unum testem audiendum non censeo. Tum *meliori jure* Harl.

§ 15 *Ut Achæi concilii essent, effecimus]* Velim Achæici. J. F. Gron. *Ut Achæi concilium essent* Mead. 2. Paulo ante *ut in æquo sint* Voss. Tum *leges nostras iis dedimus* Voss. Lov. 1. et Gaertn. *leges iis dedimus* Lov. 6.

Dein § seq. *in lapide sculptis* Lov. 2.

§ 17 *Plus et veremur et timemus Deos]* Ita Frob. 1535. edidit. Priores præferunt *plus veremur*, ut in ple-risque nostris inveni: *plus timemus et veremur Deos* præfert Voss. *plus et veremur Deos* Gaertn.

§ 18 *Dignitatem suam tenere apud Romanos non posse]* Apud redundat. Gelen. Pall. uterque *tenere Romanos non posse*. Gebh. Gelenio obsecutus Frob. an. 1535. τὸ *apud* omisit, ejusque exemplum proximi imitati sunt. Postea præpositionem revocarunt Paris. 1573. quam recte iterum Gronov. ejecit, in prima notarum ed. testatus se Gelenii emendationem probare. Non adparet etiam in ullo meorum codd. nisi in solo Lov. 5.

§ 19 *Suadere se magnopere Achæis, dixit, ut, dum liceret voluntate sua facere]* *Se suadere* Gaertn. Tum *magnopere* Lov. 1. Vide ad xxviii. 18. § 4. Verum, unius illius cod. fide vulgatum mutare, temerarium foret. Insuper vacula *ut* exsulat a Voss. et Lov. 6. quam forte interceperunt ultimæ literæ vocis præced. Vide, præter exempla, quæ ad xxiv. 16. § 17. laudantur, etiam ad xxxviii. 52. § 7. xxxix. 23. § 10. et alibi. Hinc *cum liceret* Gaertn. Præterea *voluntatem suam facere* perperam Lov. 1. et Harl. *voluntate et voluntate sua* est ‘sponte.’ Vide ad v. 17. § 9. et xxv. 4. § 6. Mox voces *et coacti* non agnoscit Lov. 1.

§ 20 *Sed metu injecto imperata recusandi]* *Lege metum injecti*, non *metu injecto*. Gelen. *Metu injecto* Gaertn. *metu injecto* omnes reliqui codd. mei, et Hearnii L. 1. Præcedens verbum est exsulat a Lov. 6.

Nec Achæos religione obstringerent] *Astringerent* Lov. 1. et 6. Male. Infra xlii. 3. ‘Obstringere religione populum Romanum, ruinis templorum tecta ædificantem.’ Cic. de Orat. ii. 66. ‘Ut religione civitatem obstrinxisse videatur Mummius, quod

Asellum ignominia levarit:’ in Verr. iv. 51. ‘Tanta religione obstricta tota provincia est:’ et sæpe. Mox *damnatio tamen Arei* Mead. 2. quomodo passim variant scribæ. Vide ad ix. 12. § 6.

CAP. XXXVIII. § 1 *Quum de provinciis consulum et prætorum actum esset*] *De comitiis consulum* edd. principes, cujus loco Moguntini ex membranis suis recte *de provinciis* emendarunt. Nec aliter scripti nostri. Præterea tum, &c. *actum est* Vossian, *actum est* etiam Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 2 *C. Decimius Flavius*] Pall. *Decimus Flavius*. Vet. ed. *C. Decius Flavius*. Gebh. Prænomen exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Tum *Decimus Flavius* legunt cod. Mog. Lov. 1. 2. 4. 6. et Gaertn. *Decius Flavius* Voss. Lov. 5. Hearnii L. 1. et edd. vett. *Flavius* etiam Mead. 2. *Flaus* Harl. Moguntini codicis sui lectionem receperunt, pro qua Frob. 1531. *C. Decimius Flavius* emendavit. Vide ad cap. 32. § 14. Mox *P. Cethegus*, media voce neglecta, Harl.

§ 3 *C. Sempronius Blæsus*] *P. Sempronius* Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. et edd. vett. pro quo Moguntini dederunt *C. Sempronius*. Supra ‘*P. Sempronius Blæsus*’ tribunus plebis memoratur xxxvi. 39. At vicissim ‘*C. Sempronius Blæsus*’ ædilis plebis xxxix. 7. prætor c. 32. quorum ultimo loco *P. Sempronius* in uno tantum Msto vocatur. Insuper ‘*C. Sempronius Blæsus*’ legatus mittitur ad restituendos in libertatem Abderitas xliiii. 4. Mox *Mulo*, pro *Matho*, Voss. Lov. 1. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. qui *Mato* scribere voluisse videntur, ut est in Lov. 2. et ipsi scripserunt c. 32. § 14. At certe *Matho* Pomponiorum cognomen cum aspiratione in Fast. Capitol. consul, et triumph. scribitur.

Et ut idem de veneficiis quæreret] Si-

gonius de Judic. ii. 30. ex Livii viii. 18. xl. 37. et Epit. l. xlviii. scribit ante quæstiones perpetuas institutas sæpe quæsitum fuisse de veneficiis; sed semper de mulieribus, quæ viros suos necarant. De his est in locis illis. Verum non tantum de mulierum, sed in universum de omnium veneficiis, tam in urbe, quam extra eam, sæpe quæstiones decretas fuisse, cum ex hoc loco, tum ex c. 42. et xl. 44. liquet. Duk. *Quæreret de veneficiis* Lov. 2. 4. et Mead. 1. *quæreret de veneficis* Harl. et Mead. 2. Vide ad cap. præc. § 2. Mox *Lutius Terentius* Lov. 2. *C. vel G. Terentius* Lovel. 5. Harl. et edd. vett. Suum ‘*Anli*’ prænomen reddidit Aldus. Vide ad c. 32. § 14.

P. Sempronius Longus Hispaniam ulteriorem] *Suspectum Hispaniam*. J. F. Gron. Vide ad xxxiv. 55. § 5. Voces *citeriorem*, *P. Sempronius Longus Hispaniam* desunt in Hearnii L. 1. ex quo ipso tamen patet librarium, qui eas primus omisit, vocem *Hispaniam* in cod. suo reperisse: omissionis enim caussa fuit ejusdem vocis repetitio. Vide ad ix. 11. § 11. *Q. Sempronius* legunt Voss. Lov. 5. Mead. ambo, Gaertn. et edd. princc. Sed Aldus *P. Sempronius* restituit; quod etiam adscriptum est margini Mead. 1. *Hispaniam ulteriorem*, *Sempronius Longus Hispaniam citeriorem* Lov. 1. *P. Sempronius* constanter vocatur c. 32. § 14. *Citeriorem* autem *Hispaniam* non *Sempronium*, sed *Terentium* sortitum esse, constat ex c. 42.

§ 4 *L. Juvencius Thalna* et *T. Quinctilius Varus*] Prioris legati prænomen deest in Voss. qui etiam legit *Juventus*. Gaertn. *Juventius*. Recte. Vide ad xxxiii. 22. § 8. Dein *Talna* omnes codd. cum edd. Camp. Rom. an. 1472. ac Parm. *Calva* edd. proximæ; pro quo Frob. 1531. *Talca*, sed *Sigonius Thalna* recte emendavit. Vide ad xxxiv. 42. § 4. Copulativa deest in Lov. 5. Hinc *Quintivius* Lov. 4.

Quincinius Mead. 1. Quintius Mead. 2. et Harl. Tandem *Lirus*, pro *Varius*, Harleian. quæ omnia somniantium librariorum indoctæ aberrationes sunt. Ambo hi legati etiam supra memorantur c. 31.

§ 5 *Postularunt simul, ut pro rebus*] *Postulaverunt* Lov. 2. et Harl. Sed vide ad XXI. 44. § 7. *Vocula ut deest* in Lov. 6. sed elisa est a proximis literis τὸν *simul* ob ductum adfinitatem. Mox *honos haberetur* Lov. 1. et 2. Insuper § seq. *de legionibus reportandis* Lov. 6. Vide hoc cap. § 9.

§ 7 *Consuli in Ligures binæ legiones*] *Consulibus* omnes codd. nostri, et edd. vett. Postea Frob. 1535. per compendium scripsit *cons.* quod editores servarunt usque ad Gruterum, qui in ultima editione *consuli* perperam dedit. Crevierius demum ex Msto Victor. et edd. prioribus recte *consulibus* revocavit. Certe supra hoc cap. Livius refert, ‘*Consulibus Ligures, quia bellum nusquam alibi erat, decretos*’ esse; et hic dicuntur ‘*binæ legiones, quas Ap. Claudius et M. Sempronius habuerant, decretæ.*’ Non autem amborum exercitus uni, sed duobus consulibus decretus est, adeoque *binæ legiones* intelligendum unicusque duæ. Interdum etiam libarii ita peccarunt. Vide XL. 16. § 6. et Epit. Liv. l. vi. Contra plurali extulerunt, ubi singulari debuerant. Vide ad X. 10. § 2. Mox § seq. *Hispaniensibus exercitibus* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaetrn.

§ 9 *Utraque causa tribunos plebis, utraque consules habebat*] *Utramque causam tribuni plebis, utramque consules habebant* Hearnii L. 1. *Utraque causa tribunum plebis, utraque cos. habuit* Frob. ed. 1535. ejusque exemplo plures eam secutæ, usque ad Paris. 1573. quæ iterum tribunos et consules revocavit. Præterea habebant Lov. 1. 4. Harl. et Mead. ambo. Videtur igitur legendum *Utraque causa tribunos plebis, utraque consulem habebant.*

Etiam Crevierius *consulem* legendum conjecit. Ed. vero Londin. 1722. habebant vulgavit. Locutionem ‘*utraque causa habebant*’ inlustravi ad XXXIII. 46. § 5.

Hi, se intercessuros senatusconsulto] *Lege hi se intercessuros*, quamvis referatur ad tribunos. Nam non esse insolens, ut in distributione tali hoc relativum etiam de remotiore intelligatur, diximus Obs. III. 16. *J. F. Gron.* *Hi vel hii* etiam Lov. l. 4. 6. Gaetrn. Hearnii N. et Crevierii Victor. qui eandem lectionem probavit, et recepit, ut τὸν *hi* respondeat sequenti *illi*. Recte etiam insuper docuit, per *hos* intelligi tribunos et consulem novis prætoribus faventes: unde patet intempestive huc a Gronovio advocari morem veterum, qui *hi* interdum ad remotius, *illi* ad vicinius retulerunt; quem ceteroquin verum esse, vidimus ad XXIV. 29. § 3.

Si deportandos censerent exercitus] *Pall.* et vetus ed. *reportandos.* Gebh. Similiter omnes nostri, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. pro quo Moguntini, auspice cod. suo, emendarunt *deportandos*. Id autem in hac re proprium et sollemne est verbum. Supra XXVI. 21. ‘*Questus leniter, quod, confecta provincia, exercitum deportare non licuisset.*’ XXX. 40. ‘*Quem, si deportandus exercitus victor ex Africa esset, deportare*’ juberent. ‘*Si pacem per P. Scipionem dari, atque ab eodem exercitum deportari jussissent.*’ XXXI. 8. ‘*De exercitu, quem P. Scipio ex Africa deportasset.*’ Bis supra hoc cap. ‘*Ut prætoribus exercitum deportare liceret.*’ Et, ‘*De legionibus deportandis rem integram referri jusserunt.*’ XLIV. 15. ‘*Exercitusque de Macedonia deportentur.*’ XLV. 38. ‘*Non deportati ex provincia milites ad triumphum sint.*’ Et, ‘*Ad quam rem in Italiam deportati.*’ Non diffiteor tamen, etiam ‘*reportare*’ hoc sensu usurpati. Vide

ad vi. 33. § 12. et ad XLII. 34. § 6. Sed sequor præstantissimum cod. Solent autem hæ voces commutari. Vide ad Epit. Liv. I. XXIX. hoc cap. § 6. et viros doctos ad Flor. III. 11. § 11. Et ita pleraque verba cum de et re composita. Vide ad IX. 10. § 6.

§ 10 *Ut prætores quatuor millia peditum Romanorum scriberent, quadringentos equites*] Ms. *trecentos equites*. Modius. Vox *prætores* deest in Lov. 6. et insuper *Romanorum peditum* legit: *peditum Hispanorum Hearnii L. I.* Paulo ante *gratia esset, senatusconsultum factum* Lov. 1. et Mead. 1. *gratia esset, senatusconsultum factum est* Lov. 2. *gratia esset S. centum factum* Lov. 4. *gratia esset senatusconsultum factum* Lov. 6. et Mead. 2. *gratia et senatusconsultum factum* Voss. Verba proxima et *quinque millia sociorum peditum Latini nominis, quingentos equites* desunt in Voss. Lov. 1. et Hearnii L. 1. ob repetitionem vocis *equites*. Vide ad IX. 11. § 11. *Peditum sociorum* legunt Lov. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vox *peditum* sola omittitur in Lov. 2. *quingentos equites* in Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm.

§ 11 *Quum eas legiones quatuor descripsissent*] Itane? ex tantillo numero fient quatuor legiones? Nec id vult Livius, sed hos novos milites distribui per quatuor legiones et earum auxilia, quæ in provincia utraque olim erant: quo facto, quot capita justum legionum et auxiliorum numerum excederent, tot ex veteribus militibus exauctorari eo delectu ac discrimine, quo deinde definit. Scribo igitur, *quum eos in legiones quatuor descripsissent*. J. F. Gron. Locum mendosum esse, Gronovius etiam convincere potuisset ex ipsa locutione 'describere legiones,' quod vulgo dicitur *scribere*. Quamvis vero omnes nostri in errorem consentiant, attamen Gronovii conjecturam cum Clerico et Crevierio veram puto;

verum, ut eam cum Clerico in contextum recipiam, ab animo impetrare non potui. Probata hac emendatione, 'describere' est distribuere, suum cuique assignare. Plura vide ad XXXI. 34. § 8. XXXIV. 56. § 6. Duker. ad Flori I. 2. § 2. et Cort. ad Plinii Ep. II. 6. § 2. Eo sensu Sueton. in Tiber. c. 30. refert Tiberium ad senatum retulisse 'de legionum auxiliorumque descriptione.'

Quod plus, quam quina millia peditum, trecenti equites, in singulis legionibus esset, dimitterent] *Quinque millia peditum, trecenti equites* Voss. et Lov. 2. *quinque millia* etiam Lov. 4. 5. 6. Harl. Mead. uterque, Gaertn. Hearnii L. 1. 2. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. quas secutæ *quinque* servarunt, et insuper *trecenti* dederunt. Quam deinde Moguntini *quina millia* in cod. suo legi professi essent, Frob. 1535. *quina millia peditum, trecenti equites* vulgavit. Contendi posset *quinque millia* et *trecenti* servandum esse, quia additur *in singulis legionibus*. Sed alterum præferendum puto ob cod. Mog. auctoritatem; quo etiam ducunt tot codicum vestigia: servando enim *trecenti*, etiam *quina* legendum ostendunt, quia numeri cardinalis et distributivus non recte jun-guntur. Vide ad XXXII. 28. § 11. Idem etiam suadet mos Livii, qui innumeris locis, licet numerum distributivum adhibeat, tamen 'viritim,' 'in singulos,' 'in capita,' vel similia addere solitus est. Supra v. 24. 'Terna jugera et septunces viritim diviserant.' VIII. 8. 'Quimis millibus peditum, equitibus in singulas legiones trecentis.' XXII. 52. 'In capita Romana trecentis nummis quadrigatis.' c. 58. 'Pretium fore in capita equiti quingenos quadrigatos nummos.' XXXII. 17. 'Macedonibus trecenti nummi in capita statutum est pretium.' XXXIV. 45. 'Trecenti homines in singulas.' c. 46. 'Divisit in singulos ducenos septuagenos æris.'

c. 50. 'Quum quingenos denarios pretium in capita statuissent.' xxxv. 40. 'Quina dena jugera agri data in singulos pedites sunt.' xxxix. 44. 'Sena jugera in singulos data.' xli. 1. 'Uti singulæ quina millia et duccenos pedites, trecenos haberent equites.' c. 59. 'Divisit tamen in singulos milites trecenos æris.' xli. 13. 'Quinquagena et singula jugera et semisses agri in singulos dati sunt.' Et, 'Militibus in singulos quini denarii dati.' xlii. 4. 'Diviserunt dena jugera in singulos.' c. 31. 'Binas legiones singulis consulibus.' Et postea, 'Quina millia et duceni equites darentur in singulas legiones.' Et, 'Sena millia peditum scribi jussa, equites treceni æqualiter in singulas legiones.' xliii. 12. 'Ut in singulas Romanas legiones ne plus sena millia peditum, treceni equites essent.' xlv. 34. 'Denos principes ex singulis evocavit civitatibus.' c. 43. 'Militibus in singulos quadragenos quinos denarios dedit.' Interdum etiam Colum. alique ita loquuntur, quorum testimonia non congero. Ex his patet, non audiendos etiam esse Lov. 6. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. τὸ singulis negligentes. Præterea essent legunt Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. ante Aldum, qui esset emendavit. Tum dimitterentur Mead. 1. Sed vide ad c. 32. § 8.

§ 12 *Eos primum, qui emerita stipendia habebant*] *Eos primo, quod* Mead. 1. *eos primo, qui* Lov. 2. et Harl. Videri posset legendum *eos primos, qui*. Vide ad xxxiv. 14. § 6. Hos autem, et qui sequuntur, haud dubie dimissos censet Perizon. in Animadv. Histor. vi. p. 229. ut veteres prætores comitarentur ad triumphum, qui utriusque magno Patrum consensu decretus est c. 42.

CAP. XXXIX. § 1 *C. Decimii prætoris morte*] *C. Decimi* cod. Mog. omnesque mei, præter Lov. 5. qui cum

edd. antiqq. *C. Decii* dedit: cui lectioni *C. Decimi* ed. Mog. *C. Decimii* Frob. 1531. substituerunt. Eadem varietas mox in iisdem codd. obcurrit § 7. Vide ad c. 32. § 14.

§ 2 *Cn. Sicinius et L. Pupius*] Pall. et vet. ed. *Sicinius*. Gebh. *Sitilinus* Voss. *Silvius* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *Sicilinus* Gaertn. et Hearnii L. 1. *Sicilnius* Lov. 1. 4. 5. Mead. 2. et edd. princeps. *Sicilius* aliæ. Frob. 1535. *Sicinius* reposuit: quomodo Gelenius ad c. 45. § 2. legendum monuit. 'Marci' prænomen ei tribuit Lov. 6. Vide ad vii. 12. § 1. Tum *Pupilius* Hearnii L. 1. *Puppius* Lov. 5. omnesque edd. usque ad Jac. Gronov. qui, altera litera p extrita, *Pupius* dedit. Vide hoc lib. ad c. 45. § 2.

C. Valerius flamen Dialis] '*C. Valerium Flaccum*' a. 10xliiv. a P. Licinio pontifice maximo captum fuisse, scribit Livius xxvii. 8. ædilem curulem a. 10xliiv. factum fuisse xxxi. 50. Inter illum annum et hunc quum anni xv. intersint, verosimile est hunc *C. Valerium* alium a superiore esse. *Duk*.

§ 3 *Certamenque ei cum flamine erat*] Addunt Pall. et vet. ed. *cum flamine Diali*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Mead. ambo, Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo Ascens. 1513. *cum flamine Diali* legendum conjecit, quod Moguntini receperunt. Et ita est in Gaertn. Sed Frob. 1535. additam vocem expunxit, quæ neque in Lov. 6. neque in Harl. exstitisse videtur. Mox *etiam superare* Lov. 6. τὸ etiam deest in Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui *superare etiam*, consentientibus omnibus reliquis, vulgari curavit.

Negare, rationem ejus habendam esse] '*Rationem habere alicujus*,' in petitione magistratuum, nihil aliud esse opinor, quam eum ad magistratus petitionem admittere, nec comitiis excludere. Qui autem comitia habebat, eorum, quorum ratio habebatur, quibusque petere licebat, nomen ac-

cupiebat, et de eorum nomine tribus vel centurias in suffragium mittebat. Livius mox hoc cap. 'L. Porcius consul primo in ea sententia esse, ne nomen ejus acciperet.' Et iterum, 'Haud dubius prætor esset, si consul accipere nomen vellet.' *Turneb. Advers. xxvii. 32. Supra iv. 7.* 'Principes plebis ea comitia malebant, quibus non haberetur ratio sui.' *viii. 15.* 'Q. Publilius Philo prætor primum de plebe, adversante Sulpicio consule, qui negabat, rationem ejus se habiturum, est factus:' ubi vide Sigon.

§ 4 *Quod duos simul unus magistratus]* *Quod simul unus magistratus* Lov. 1. *quod simul duos magistratus* Lov. 6. *quod simul duos unus magistratus* Gaertn. *quod simul duo unus magistratus* Voss. Vide ad xxxv. 21. § 5. Reliqui tamen omnes duos tuentur. Mox *neque capere posset, neque gerere* Lov. 2. 6. et Gaertn. atque ita etiam Crevierius edidit; nullam autem mutatæ lectionis causam subscripsit. Sed vide ad ix. 9. § 14. Dein *quem vellent* Voss. Vide ad x. 13. § 11. Ceteri codd. stant pro vulgato.

§ 6 *Convocatis Patribus, referre se ad eos, dixit]* *Partibus*, literis trajectis, Mead. 1. Vide ad iv. 60. § 3. Adde viros doctos ad Suet. Aug. c. 12. Crevierius, si vulgatum displiceret, conjecit *referre se de eo, quod*. Mox *liberæ*, et deinde *iis* deest in Lov. 6. Tum *lege comitia habere* sine præpositione exhibet Lov. 1.

§ 7 *Patres censuerunt, &c. quo minus comitia]* Omnia hæc perperam desunt in Voss. et Lov. 1. Paulo post in voce 'Decimii' similis occurrit varietas ac modo notata est § 1. Tum *ex lege* Lov. 2. *Insper habent* Lov. 2. Harl. et Mead. 2. Vide ad x. 10. § 1.

§ 8 *Nihil, quod se indignum esset]* *Nihil quidem se, quod indignum esset* Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. et Gaertn. *nihil quidem se indignum esset* Mead. 1.

In sequentibus *Medio ad voluntatem responso interpretantibus fecerat spem* Gaertn. *Medio responso ad voluntatem interpretantibus fecerat spem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. ante Aldum, qui auctoritate cod. Mog. vocabula in eum ordinem digessit, quem nunc obtinent.

§ 9 *Extorqueri sibi a consule et senatu]* *Et ab senatu* Lovel. 5. et edd. principes. Livium ita sæpe loqui, vidimus ad vi. 28. § 6. Frobenius, ultimo loco expuncta præpositione, a. 1535. *et senatu* dedit, concinentibus reliquis Mss.; quibus invitis nihil mutandum censeo. Mox *invidiam fieri geminati honoris* Lovel. 1. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 10 *Quum et pertinaciam petentis crescere, et favorem populi magis magisque]* Pall. Consul, *quum pert. petentis crescere, fav. pop. magis magisque*. Gebh. Similiter Harl. et Mead. ambo.

§ 11 *Quod tanto studio, &c. prælorem se voluisset facere]* *Quod ante studio* Voss. et Lov. 1. *quod omni studio* Lov. 6. *quod cum tanto studio* Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. Supra viii. 25. 'Cogitaret populus Romanus potius, cum quanto studio periculoque reditum in amicitiam suam esset.' Vide ad xxxviii. 38. § 7. Alii tamen codd. vulgatum tuentur. Pronomen *se* deest in Lov. 2.

§ 12 *Tantum ei favorem accendit]* Ita Moguntini se in cod. suo reperisse professi sunt: quod deinde Frob. 1535. adscivit. Superiores dederunt *tantum ei favoris*, concinentibus Voss. Lov. 1. 5. 6. et Gaertn. Sed reliqui, nisi eorum excerpta nos fallunt, stant cum Moguntino. Paulo ante *esse in animo* Vossian. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. In sequentibus *nomen accipere* Lovel. 5. et ed. Camp.

§ 13 *Tribunis, et inter se ipsos, et cum consule, fuit]* *Lego inter se ipsis*. J. F. Gron. *Inter se ipsos* omnes codd.

Vide ergo ad II. 19. § 5. *Tribunis inter se ipsos et consulem fuit* Lov. 2. et Harleian. et cum consilibus Mead. 2. quod et voluisse videtur scriba Lov. 4. qui obvio errore dedit et cum consulis. Sed recte cum consule, illo nempe, qui comitia consuli subrogando habiturus erat. Mox *habitus est* Voss. et Gaertn. Dein § seq. *prava hominum studia* Lov. 2.

§ 15 *Apollinique ludos faceret*] Hoc prætoris urbani erat. Supra xxv. 12. et xxvii. 23. *Duk.* Vide Noris. ad Cenotaph. Pis. Diss. II. 6. p. 137.

CAP. XL. § 1 *Quo et majore de re, et inter plures potentioresque*] Non nego, abesse posse verbum substantivum; facile tamen propter similitudinem verborum de re et excidere, et scriptum esse potuit quo et majore de re erat, et inter plures. Sed hæc tantum suspicio est. *Dukerus.* Nonnihil hanc conjecturam adjuvare videtur, quod *majore decreto et inter plures* legant Lovel. 1. 6. et Voss. Præterea *plures potioresque* Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. Similiter 'potissimus' et 'potentissimus' librarios commutasse, vidimus ad VIII. 34. § 6.

§ 2 *Cn. Manlius Volso*] *Vulso* ex tab. Cap. *Sigon.* *Volso* in sola exstat ed. Basil. 1554. operarum errore, quum priores legant *Volso*, quod et in scriptis superest. *Vulso* Sigonius. Vide ad xxii. 35. § 1. Perperam *M. Manlius* vocatur in Lov. 6. Vide ad VII. 12. § 1.

L. Furius Purpurio] *Purpureo* ex tab. Cap. *Sigon.* Vide ad xxvii. 2. § 10. Prænomen *L.* quod in scriptis nostris, Hearnii L. 1. et priscis edd. deerat, Moguntini ex cod. suo adjecerunt.

§ 3 *T. et M. Sempronii, Longus et Tuditanus*] *Ti. et M. Sempronii* ex tab. Cap. *Sigon.* Prænomen *Ti.* vel *Tiberius* passim in *T.* sive *Titus* a librariis mutatum est. Vide ad XL. 44. § 12. Et quidem in eodem hoc *Ti. Sempronio Longo.* Vide ad xxxiv. 42. § 3.

Hic tamen *Tiberius* vocatur in Mss. et primis edd. Moguntini demum ex cod. suo perperam *T. et M. Sempronii* substituerunt. Mox *longe* in solo deest Lov. 6.

§ 4 *Fortunam sibi ipse facturus fuisse videretur*] Verbum *fuisse* deest in scriptis et edd. vett. Id primus Aldus ex cod. Mog. addidit. Mox *τὸ εἰ* non adparet in Mead. 1. Dein *celebat*, pro *callebat*, legunt Lov. 2. 6. et Voss. *calebat* Lov. 1. Vide ad xxxv. 26. § 10.

§ 5 *Provexit.* *Huic versatile ingenium*] *Pall. versabile.* Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Præterea *pervexit* Harl. Similiter variarunt librarii xxxvii. 45. § 2. Vide ad ix. 10. § 7. Mox *natum ad unum* Harl. Præterea § seq. *et id in pace* Lovel. 4. et Mead. 1. *et idem in pace* Vossian. Lov. 1. 2. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. qui a. 1535. copulam omisit.

§ 7 *Nec ita tantum, ut cujus lingua eo vivo vigeret*] Hæ particulæ *ita, ut* non leguntur in vetustis exemplaribus. *Gelen.* Libri omnes *nec ista tantum.* Gebhard. *Nec ista tantum, cujus lingua* Voss. Lovel. 1. 4. 5. Harleian. Mead. 1. et edd. principes: in qua lectione quum nihil aliud peccatum sit, quam quod duæ priores literæ vocis *tantum* perperam repetitæ sint in fine præcedentis, id non animadvertentes scribæ Lov. 2. 6. et Gaertn. dederunt *nec ista tantum ejus lingua*; at qui editioni Venetæ 1495. præfuerunt, alique *nec ista tantum, ut cujus lingua.* Moguntini deinde monnere se in membranæ suis invenisse *nec is tantum*, hinc Frob. 1535. excudit *nec is tantum, cujus lingua.* Gronovius postea in prima notarum ed. quum *nec ejus tantum, cujus* in Barber. et Pet. *nec ista tantum ejus* in Naudean. invenisset, cum Gelenio legendum censuit *nec tantum cujus.* At recte curis repetitis nullam hujus conjecturæ men-

tionem fecit. Supra xxxiii. 45. 'Eam rem esse rati, quæ maturata dilatave non tam magni momenti ad summam rem populi Romani esset.' Cic. ad Fam. v. 12. 'Neque enim tu is es, qui, quid sis, nescias.' Nepos Agesil. c. 5. 'Se enim eum esse dixit, qui ad officium peccantes redire cogeret.' Justin. v. 6. 'Sed neque is miles erat, qui nomen Atheniensium tueretur; neque eæ vires, quibus vincere conseruat.' Vide Gronov. ad Senec. de Benef. vii. 24. et Bentl. ad Hor. Sat. i. 9. 55. Dein τὸ εὖ deest in Voss. et Gaertn. Tum *viguit* legunt Vossian. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Quum datum fuisset *vigu'it*, scribæ additam notam perperam omiserunt. Vide hoc cap. § 11. 12. et ad xl. 14. § 10.

Monumentum eloquentiæ nullum exstet] *Monimentum* Lov. 4. et 6. *molimentum* Harl. Tum *ut nullum exstet* Lov. 2. et 6. *multum exstet* Harl. Vox *nullum* deest in Voss. et Gaertn.

Vivit immo vigetque] Quanto melius *vivit immo vivetque*. Omen immortalitatis æternæque famæ. T. Faber. Ita certe Cic. de Amic. c. 27. 'Mihi quidem Scipio, quamquam est subito ereptus, vivit tamen, semperque vivet.' Vell. Pat. ii. 66. 'Vivit vivetque per omnium seculorum memoriam.' Plinius Ep. ii. 1. 'Vivit enim vivetque semper, atque etiam latius in memoria hominum et sermone versabitur.' Eadem forma 'est eritque' Livius dixit v. 27. xxviii. 28. et xxxi. 29. 'manet et semper manebit' Cic. de Legib. i. 1. 'viget vigeatque' Seneca Consol. ad Marc. 1. At libri scripti nihil hic mutant, nisi quod solus Harl. *vivit, immo viget eloquentia ejus* sine copula legat. Nihil igitur mutandum, præsertim quum Livius ita etiam loquatur xxv. 38. 'Vivunt vigentque fama rerum gestarum:' ubi recte Gronov. vulgatum contra Lipsium, pariter *vivunt viventque* emendantem, tuetur. 'Vivere'

et 'vigere' sæpe Cic. junxit. Ita de Nat. Deor. ii. 33. 'Arte naturæ vivunt et vigent.' iii. 14. 'In omni natura rerum id vivere, id vigere, quod caleat.' de Divin. i. 30. 'Viget autem et vivit animus.' Recte etiam Doujatius vulgatum tuetur; qui *vivit* ad præcedens *vivo eo* referendum monet, *viget* ad superius *viguerit*. Mox *sacratas scriptas* Lov. 4. Harleian. et Mead. ambo. *Socratis scriptis* Voss. *sacratiss scriptis* Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 9 *Simulantes nimio plures et exercuerunt eum, et ipse exercuit eas*] Indignam Livio σύνθεσιν arbitror. Lego *et eas ipse exercuit*. T. Faber. Pro superfluo elido τὸ eas. J. F. Gronov. *Simulantes immo plures* Mead. 1. errore ex ductuum similitudine nato. Supra i. 2. 'Nimio plus, quam satis tutum esset adcolis, rem Trojanam crescere ratus.' ii. 37. 'Nimio plus, quam velim, nostrorum ingenia sunt mobilia.' Præterea *et exercuerunt, et ipse exercuit eas* Harl.

§ 10 *Invicti cupiditatibus animi et rigidæ innocentia*] Libri nostri *invicti a cup. animi, rigidæ innocentia*. Gebh. *Invicti a cup.* omnes scripti nostri, et typis excusi usque ad Froben. qui a. 1535. præpositionem omisit, exemplum ejus sequentibus ceteris editoribus, donec Jac. Gronovius eandem restitueret. Supra xxxiii. 11. 'Donis regiis imminere credebant invicti ab ea cupiditate animi virum.' Flor. ii. 14. 'Invictusque a veris regibus ab illo imaginario et scenico rege superatur:' ubi vide interpretes. Copulam deinde et omittunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Mox *contemptor gloriæ* ed. Ven. 1498. et Mediol. 1505. quod Ascens. 1513. in margine ostentavit. Vide ad ix. 18. § 19. Sed *gratiæ*, quod in codd. omnibus exstat, unice verum est. Potentiorum enim gratiam Cato contempsit, non vero gloriam suam.

§ 11 *In parsimonia, in patientia labo-*

ris periculique, ferrei prope corporis] Libri nostri *in patientia laboris, periculi, ferrei prope corporis.* Gebh. *Contentor gratiæ, divitiarum parsimonia* Lov. 1. 2. 6. et Gaertn. *contentor gratiæ, divitiarum, parsimoniae* Voss. Sed præpositio *in* intercepta est ab ultima litera vocis præced. Vide ad x. 13. § 3. *Parsimonia, patientia, et laboris et periculi* Gaertn. Sed elegans et Livio sollemnis est illa repetitio præpositionis *in*, ommissa etiam copulativa. Supra II. 49. 'Veiens bellum in privatam curam, in privata arma verum.' III. 19. 'Quum hostes in arce, in Capitolio essent.' XXII. 39. 'Hannibal contra in aliena, in hostili est terra.' IX. 9. 'In hæc sæviant, in hæc ferrum, in hæc iras acuant.' lib. XXIV. c. 8. 'Quum in hoc bello, in hoc hoste numquam ab ullo duce sine ingenti nostra clade erratum sit.' lib. XXVII. cap. 5. 'Omnes in urbes, in agros suos reductos.' Tum *et laboris periculi* Voss. *laboris et periculi* Lov. 2. et 6. *laboris, periculi* Lov. 1. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. ante Ascens. qui a. 1513. *laboris periculique* dedit; quod in nullo mihi codd. obvium fuit, et hinc veterem lectionem revocavi. Mox quidem deest in Lov. 1. et Voss. Vide ad XLIV. 36. § 9. Hinc *frangeret* iidem Lov. 1. et Voss. cum Lov. 6. *fregit* Lov. 2. Vide ad § 7.

§ 12 *Ipse pro se oraverit, scripseritque]* *Oravit, scripsitque* Harl. *scripsitque* etiam Lov. 1. et 6. Sed præcesit 'dixerit,' et sequitur 'adduxerit.' Vide igitur ad § 7. Paullo ante *Quin sextum* Lovel. 2. 4. 5. Harl. et Mead. ambo.

Scripseritque nonagesimo anno. Sergium Galbam] Cicero in Lælio cap. 3. mentionem faciens dialogi de Senectute, sub persona Lælii ita ait: 'Ut memini Catonem uno anno, antequam mortuus est, mecum et cum Scipione disserere.' Porro ille annus, eodem autore, erat consulibus L. Quintio

Flaminio, M. Acilio Balbo, nostra supputatione ab urbe condita MCIV. quo tempore Cato annum quartum ac octogesimum agebat, ut apud eundem ipse Cato in eodem de Senectute dialogo fatetur paullo post, ubi de Nestore c. 10. Quapropter si posteriore anno mortuus est, ut Lælius affirmat, non excessit quintum ac octogesimum annum, cum hic nonagesimo anno scripsisse memoretur. Sed diversum tradidisse auctores apparet. Quod si ullus in his numeris suspectus est, in Lælio videtur emendandus, legendumque aut *sexto*, aut *septimo anno, antequam mortuus est.* Quamquam lectoris iudicio hæc committo: nobis ideo annotata, ut occasionem studiosis daremus et emendandi auctores, et iudicandi diligentius. Nec hoc quoque planum est, quo Catonis anno Livius voluerit Sergium Galbam (qui Servius Sulpicius Galba vere nominabatur) ab ipso Catone in iudicium ductum: nisi quis distinguat post *scripseritque*, et *nonagesimo anno* referat ad sequentia. Vide Florum [auctorem Epitomes Livianæ] lib. XLIX. ac confer tempora, videbisque non omnino frivolum hanc nostram dubitationem. *Glari. Servium* lege, quod est prænomen Sulpiciorum Galbarum. Sic Plutarchus in Caton. Maj. pag. 345. Σεβλίου Γάλβα κατηγορησεν ἐννεήκοντα γεγονώς ἔτη. Cicero tamen ab utroque dissentit, quippe ex cuius verbis eliciatur ex lib. de Senectute, Catonem non amplius, quam LXXXIV. annos vixisse: siquidem natus est anno postquam Q. Fabius Maximus primum consul fuit, mortuus Manlio et Censorino consulibus. Malim ego librarii erratum, quam Livii, siquidem apud eum, qui scripsit de Viris Illustr. cap. 47. est 'Galbam octogenarius accusavit:' ut octogesimo hic etiam sit legendum: neque enim vitium est apud Ciceronem, ut censet Glareanus. ['Glareanus satis luculenter ea de re disserit:

hæc cur non potius referuntur, quam livido dente carpuntur?'] *Sigonius*. Dissensum Livii et Ciceronis optime observarunt Glareanus et Sigonius. Cato anno ante natus est, quam consul primum fuit Q. Fabius Maximus. Cic. de Senect. c. 4. Fabius autem primum consul fuit, secundum Fast. Capit. a. 10XX. ergo Cato natus est a. 10XIX. Sermonem de Senectute habitum a Catone fingit Cicero T. Flaminio et M'. Acilio consulibus, de Senect. cap. 5. ergo a. 10CIII. et quidem eo tempore Cato agebat quartum annum et octogesimum. Cic. de Senec. c. 10. Disseruit autem de senectute anno ante, quam mortuus est. Cic. de Amic. c. 3. Hinc colligitur, Ciceronem statuisse, Catonem mortuum esse annos quinque et octoginta natum, a. 10CIV. eodem autem anno ipsum Ser. Galbam ad populum accusasse, refert in Clar. Orat. c. 20. quod ipsum anno nonagesimo ætatis fecisse, hic Livius adfirmat. Non ideo tamen vel cum Glareano Ciceronem, vel cum Sigonio Livium emendandum arbitror. Non Cic. de Amic. c. 3. quia non ibi tantum Catonem annos quinque et octoginta natum e vita cessisse innuit, sed idem etiam aperte scribit in lib. de Clar. Orat. cap. 20. Non Livium in his verbis, quia primo in illis codd. nihil mutant. Deinde quia Livius jam modo 'annum' vitæ Catonis 'sextum et octogesimum' memoravit; quæ et ipsa verba, in quibus itidem nihil variant scripti, ex sententia Sigonii mutanda forent, ne Livius a Cicerone dissentiret. Tandem, quia non tantum Livii sententia probatur testimonio Plut. a Sigonio laudati, sed etiam Valer. Max. qui VIII. 7. 1. refert Catonem, sextum et octogesimum annum agentem, ab inimicis capitali crimine accusatum, suam causam egisse; quam distinguit a defensione ejus pro Hispania, in ipso distinctissime actæ vitæ fine disertissimi

oratoris Galbæ accusationi opposita. Præterea licet hic cum Sigonio octogesimo, pro nonagesimo, legamus, nondum dissensus inter Cic. et Liv. sublatus erit. Ita enim Livius tradet, Catonem Ser. Galbam octogesimo anno ætatis accusasse; Cicero autem de Clar. Orat. cap. 20. quum annos quinque et octoginta natus esset. Puto igitur re vera eos dissentire, quia diversos annales secuti sunt.

CAP. XLI. § 1 *Hunc, sicut omni vita, ita tum petentem premebat nobilitas: coierant apud prætorem L. Flaccum*] Legendum consenserantque præter L. Flaccum. Gelen. L. Valerius Flaccus, Catonis in consulatu collega, hoc anno non fuit prætor, neque videtur alieni subrogatus. Itaque lego apud competitorem L. Flaccum. Quidam locum ita emendarunt: consenserantque præter L. Flaccum. Glarean. Vet. lib. habent coierantque, et ad dejiciendum honore eum. Miror autem, Gelenium, pro coierant, consenserant reposuisse, cum 'coire' in hac re proprium verbum sit, unde 'coitiones' appellatæ. Sic Pædianus in Toga Cand. [in argumento orat.] 'Coierant ambo, ut Ciceronem consulatu dejicerent;' quo de dicendi genere supra etiam diximus. Coire συμφρονεῖν vocat Plutarchus in Catone p. 345. Si igitur præter L. Flaccum candidati reliqui coierant, profecto recte Plutarchus, qui competitores septem Catonis fuisse ait ibid. quod Glareanus non vidit, qui apud competitorem L. Flaccum legit. *Sigon.* Lectio scripta præfert, ita tum præsentem premebat nobilitas cogerant a populo præter L. Flaccum, longe sane diversa a vulgo. Emendo, ita tum prensantem premebat nobilitas: coierant propalum præter. Nam 'prensare' et 'coire' propria hujus rei verba. *Lipsius*, Epist. Lect. v. 20. Pro consenserantque legendum coierantque: quod verbum et proprium hic habet domicilium, et in omnibus melioribus libris veteribus reperitur,

uti Sigonius monnit, ita et elegantissimus Lipsius confirmavit in Epistolicis, hoc amplius addens, quum in scripto suo codice invenerit *ita tum præsentem*, §c. legendum etiam videri *ita tum prensantem*: quod item verbum unice unicum, et cum maxime proprium hic est. *Modius*. Libri nostri omnes, *ita tum presentem* premebat nobilitas: coierant apud prætorem L. Flaccum. Gebh. Gelenius fecit consenserantque. Sed recte Sigonius reduxit coierantque, ut plane scripti nostri cum veteribus editis. Petav. quoque præsentem ἀντὶ τοῦ petentem cum codice Lipsii: unde bene ille prensantem. Sed etiam Lipsianus codex, coëgerat a populo præter L. Flaccum. Unde conjicit coierant propalam præter. In quo puto doctissimum virum falli: nam Barb. coierant L. Flaccum apud prætorem, qui collega. Naud. coëgerant apud prætorem L. Flaccum. Pet. et veteres editi, coierant apud prætorem L. Flaccum. Voss. Hunc, sicut omni vita, tum præsentem premebat nobilitas, coëgerant: ap. præter. L. Flaccum. Vides unde orta sint et a populo, et apud: unde prætorem. Integrum est, tum prensantem premebat nobilitas. Coierant autem præter L. Flaccum. Nam illud quoque sciendum, τὸ ἰτα, quod Aldina et deinceps vulgatæ addunt, neque scriptos, neque quemquam ab Andrea ad Moguntinos habere. Et solent omittere post brevem protasin veteres. Sic xxxiv. 9. 'Quam, sicut minoribus viribus, pari colebant fide.' J. F. Gron. Livius non raro ita omittere solet post sicut. Vide iv. 27. xxiv. 33. xxv. 15. xxix. 8. et alibi. Duker. Voculam ita Aldum in scriptis reperisse credo, quia mihi etiam in Lov. 5. obvia fuit. Quum tamen in nullo præterea occurrerit, repetitam esse credo ex ultimis literis vocis præced. Tum pñtem Lov. 6. et Hearnii L. 1. pñsentem Lov. 1. et 4. presentem Mead. ambo: petentem Lov. 2. 5. Mead. 1. in margine, et Gaertner.

Lipsianum prensantem verum puto, cuius glossema est petentem: vel quum præsentem scriptum fuisset, id facillime in præsentem mutari potuit. In contextum tamen recipere ausus non sum, ut Gronov. 1665. fecit; sed, donec codicis fide firmetur, petentem revocavi. Hinc cogerant a pplò L. Flaccum Lov. 1. venerunt apud prætorem L. Flaccum Lov. 2. Harl. et Mead. 1. in margine: coëgerant apud prætorem L. Flaccum Lov. 2. in margine, coëgerant Appio prætore L. Flaccum Lov. 6. cogerat apud p. lutium Flaccum Hearnii L. 1. coierant apud prætorem L. Flaccum Lov. 4. 5. Mead. ambo, et Gaertn. coierant etiam in Oxon. N. esse, Hearnius testatur. Id autem in hac re proprium est verbum. Vide ad iii. 35. § 9. Mox ad dedendum honorem Voss. et Lov. 1. ad petendum honorem Lov. 6. ad dejiciendum honorem Harl. Mead. ambo, Lov. 4. et Gaertn. ad dejiciendum honore, omisso τῷ eum, Lovel. 2. Et ita Frob. 1535. edidit; sed pronomen, quod Lovel. 5. et priores edd. servant, recte Sigon. revocavit. Liv. xxxviii. 35. 'Quum M. Æmilius Lepidum inimicum, eo quoque anno petentem, dejecisset:' ubi vide.

§ 2 Sed etiam quod tristem censuram, periculosumque multorum famæ] Τὸ ἐτι-
am exsulat a Lovel. 2. et Mead. 1. Sæpe non solum, sed, pro non solum, sed etiam usurpari a Livio, vidimus ad ii. 6. § 1. ubi in similibus plurium et integerrimorum Mstorum auctoritate standum dixi; qui quum hic stent a vulgato, id etiam non mutandum censeo. Dein quia tristem Lovel. 2. et Harl. Voculas illas passim a libris confundi, dictum est ad xxxviii. 36. § 4. Id tamen cur hic fecerint, propriam hanc causam habuisse videntur, quod oportere putarint, post quia, quod hic præcessit, inferri non quod, sed quia. Id tamen Livius sæpissime neglexit. v. 41. 'Et quia interposita nocte a contentione pugnae remiserant animos, et quod nec in acie

incipiti usquam certaverant prœlio.' VI. 15. 'Sive quod et ipse in parte prædæ sis, sive quia vanum indicium est.' VII. 24. 'Et quia iterum fessis subeunda dimicatio erat, et quod consul cesserat parumper ex acie.' XXXIV. 23. 'Insimulavit fraudis Romanos, quod Chalcidem et Demetriadem præsidii tenerent, postremo quia remanendi in Græcia Nabin caussam facerent.' XLIII. 21. 'Magis quia manere non poterat, quam quod tolerabilis aut via, aut tempestas esset.' XLV. 19. 'Neque eo solum, quia tantas præsentis ejus opes cernat, sed quod hand ambiguum, propediem regnaturum eum, esset.' Similiter Livius post 'non quo,' adhibuit 'sed quia' XXVIII. 27. § 2. Præterea *periculosamque æmulum famæ* Lov. 6. Mox *ab læso*, ommissa copula *et*, Lovel. 5. et edd. vett. Eam addidit Aldus; eandemque servant reliqui codd. Vide ad II. 44. § 3.

§ 3 *Tum quoque mutabundus petebat*] Etsi omnia sic haberent exemplaria, visum est tamen *minitabundus* reponere, quod Catoni convenit: et de eodem supra *a multis læso et lædendi cupido*. Sabell. Codd. omnes *minitabundus*, nisi quod *mirabundus* sit in Lov. 1. *minabundus* in Lov. 6. Ex editis *immutabundus* habent Rom. a. 1472. et Parm. *imitabundus* Tarvis. utraque. De verbo 'minitari' vide ad II. 12. § 12.

§ 4 *Adversa nobilitate, non M. Porcium modo censorem fecerunt, sed etiam collegam*] *Aversa nobilitate* Lov. 5. et edd. vett. pro quo recte Ascens. an. 1513. emendavit *adversa*. Consentunt reliqui Mss. Recte. Vide ad XXI. 63. § 3. Voces illas sæpe a scribis confundi, vidimus ad II. 31. § 6. Dein *rd fecerunt* perperam omititur in Lov. 5. Harl. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Tum *etiam* exsulat a Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. utroque, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. primis, Aldus deinceps adscivit. Vi-

de ad § 2. Præterea pronomen *ei* deest in Lov. 2. et Harl. prænomen *L.* in Voss. et Gaertn. cognomen *Flaccum* in Mead. 2. Paulo ante *priscos revocare mores* omnes scripti, et typis impressi ante Froben. qui a. 1531. ordinem dictionum inmutavit.

§ 5 *Secundum comitia censorum . . . profecti sunt*] *Post comitia censorum* Hearnii L. 1. quod ex interpretis expositione natum existimo. Alibi ita scribæ lapsi sunt. Vide ad VIII. 10. § 9. IX. 29. § 2. et aliis locis. *Secundum* autem pro 'post' sæpe Livius adhibuit. Vide ad XXIV. 10. § 11. Verbum autem *sunt* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. utroque, et edd. vett. Primus id recepit Aldus. Mox *Q. Menium* Voss. Lov. 2. et Gaertn. *Q. Nævum* Lov. 1. et 6. Deinde *quia ita visum esset, retinuerunt* Gaertn.

§ 6 *Ad duo hominum millia damnavit*] *Ad multa millia hominum* Lov. 1. ad VII^m. *hominum* Lov. 6. *ad duo millia hominum* Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Voces *duo millia* desunt in Voss. et Hearnii N. in utroque tamen relicta est lacuna. Adparet per notas scriptum fuisse *ad ∞ ∞ hominum*: eas autem non adsecuti librarii omiserunt. Vide ad cap. seq. § 3.

Et L. Postumius prætor, cui Tarentum provincia evenerat] Prima vocula deest in Lov. 2. Sed eam videntur interceptisse ultimæ literæ vocis præced. Vide ad IX. 41. § 10. *Tum provincia venerat* Lov. 5. Hearnii L. 1. et edd. priscæ. Moguntini ex cod. suo recte probarunt *provincia evenerat*, quod in reliquis meis superest, nisi quod *provinciæ*, id est *provinciæ, venerat*, male in voces suas distributis literis, olim continua serie scribi solitis, præferat Lov. 1. Vide ad IX. 12. § 1. Ceterum Postumius anno præcedenti prætor creatus est cap. 23. eoque tempore Tarentum provinciam habuit c. 29. Quam autem Li-

vius prætorum hujus anni in provincias prefectorum mentioni nunc subiciat, et *L. Postumius prætor*, qui non prætor hoc anno, sed proprætor erat, quod errori et confusioni causam daturum Livius ignorare non poterat, hinc Perizon. Dissert. de Prætorio I. § 13. locum mendæ suspectum habet, et *proprætor* legendum censet. Codd. tamen nihil mutant, nisi quod ex Lov. 1. notari videam *Postumius p. r.* Sed vide Duker. ad XXIII. 40. § 1.

Reliquias Bacchanalium quæstionis] Ultima vox deest in Gaertn. *reliquas Bacch. quæstiones* legit Harl. neque aliter Voss. nisi quod tamen servet *quæstionis*. Utrumque dicitur vel 'quæstio,' vel 'quæstiones Bacchanalium.' Prius c. 14. 'Quæstionem deinde de Bacchanalibus sacrisque nocturnis extra ordinem consulibus mandant.' c. 16. 'Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi collegæque meo mandavit.' XL. 19. 'L. Duronio prætori adjecta de Bacchanalibus quæstio est.' Posterius cap. 20. 'Quæstionibus suæ regionis perfectis.' Eodem cap. 'Consules dum ipsi quæstionibus impediebantur.' Et, 'Perfectis quæstionibus, prior Q. Marcus in Ligures Apuanos est profectus.' Hoc cap. 'Quem quatuor non minus menses quæstiones beneficii tenuerunt.'

Cum omni exsecutus est cura] *Cum cura exsecutus est* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. vett. de qua locutione vide ad XXVII. 24. § 8. At *omni exsecutus est cura* Gaertn. *cum omni exsecutus est cura* Aldus edidit, quod et apud me in Voss. et Lov. 6. superfluit. Ita 'cum magna cura' Livius dixit XXXII. 5. 'cum intentione cura' XXXIX. 2. 'cum singulari cura' XXXIX. 14.

§ 7 *Qui aut citati non adfuerant, aut rades deseruerant*] 'Vadem deserere' reus dicitur, qui sponsori suo in re capitali deest, nec ad causam dicen-

dam præsto est, ut vadis fidem liberet. *Turneb. Advers. XXVII. 32.* Vide Brisson. de Verb. Sign. in voce 'Deserere vadimonium.' Ceterum *qui citati* Voss. Mead. 1. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Gaertn. et vett. edd. *qui civitati* corrupte Mead. 2. et Harl. Voculam aut priori loco Moguntini auspicio membranarum suarum addiderunt.

In carcerem omnes a P. Cornelio conjecti sunt] *In carcere* Voss. Lov. 1. 4. 5. Mead. uterque, et Gaertn. Similiter priscæ edd. præferunt VI. 16. § 4. quidam codd. 'conjicere in custodia' XL. 28. § 7. 'conjicere in vinculis' Mss. apud Sall. in Catil. c. 42. § 3. ubi videndus Curtius. Contra 'includere in carcerem' XXXVIII. 59. § 10. ubi vide. At 'in carcerem conjicere' est XLV. 43. 'Ceteri captivi Romæ in carcerem conjecti.'

CAP. XLII. § 1 *In citeriore A. Terentius in Suessetanis*] *Et in citeriore* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et typis excusi ante Frob. qui a. 1535. τδ et omisit. Deinde *Chayus Terentius* Lovel. 5. et ed. Camp. C. vel G. *Terentius* reliquæ edd. pro quo Aldus ex cod. Mog. *A. Terentius* admisit. Vide ad c. 32. § 14. Tum *Suesatanis* Lov. 2. *Suesetanis* Lov. 6. et Gaertn. Donjatus nullos in Hispania 'Suessetanos' fuisse contendit XXV. 36. § 6. et hinc eo loco primum *Sedetanorum* scribendum conjecit; postea tamen, eam conjecturam sponte rejiciens, quia 'Suessetani' et 'Sedetani' tamquam populi diversi memorantur, legendum existimat *Vescitanorum*. Nunc vero hic 'Suessetanos' pro 'Sedetanis' poni putat, et 'Corbionem' esse, quæ ab aliis 'Urbiaca' vocatur. At vide quæ ad d. l. notantur. Paullo ante *quieta res fuerant* codd. nostri, et edd. antiqq. fuerunt substituit Frob. 1535.

Quieta deinde hiberna in citeriore provincia habuit] *Vetus scriptura et*

citerior provincia habuit. Gelen. Recte. Omnes tamen codd. nostri lectionem, quam Gelenius rejecit, pertinaciter tuentur. Sed in *citeriore* præcessit. Mox § seq. *Patrum magno consensu* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. *magno consensu Patrum* Harl. Supra xxxiii. 37. 'Triumphusque ei magno consensu Patrum est decretus.' Sed reliqui ordinem vocabulorum receptum servant. Præterea *ta est decretus* desunt in Voss. *decretus est* legit Gaertn.

§ 3 *Coronas aureas tulit LXXIII. et duodecim pondo argenti*] Scriptura vetus *XII. M. pondo argenti.* Gelen. Paullo ante ad c. 29. testati sumus, hos ac similes locos nobis suspectos esse. Nam nimis nudus hic est triumphus, et Crispini etiam nullo sensu. 'Tantundem,' inquit, 'auri, quantum argenti, in eo triumpho translatum : ' at quantum auri, hoc enim vero omis- sum est: quod et in aliis accidisse, mihi fit verisimile. Quidam pro *LXXIII.* legunt *LXXXIII.* et *XII. M. pondo.* Item *tantundem auri atque argenti:* ut Crispini summa referatur ad Calpurnii, quæ præcedit, summam. *Glarean. Tulit LXXIII., vel septuaginta tres omnes codd. nostri, et edd. vett. tulit LXX.* Hearnii N. in ejus L. 1. omnia a vocibus *septuaginta tres* usque ad *tantundem* de- erant: *tulit LXXXIII.* Aldus edidit auctoritate cod. Mog. Deinde et *X. vel decem pondo argenti* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 1. Gaertn. et edd. vett. neque aliter Hearnii N. nisi quod insuper ignoret voculam *et.* Moguntini se et *XII. pondo argenti* in cod. suo reperisse testantur, Aldus- que id in contextum recepit; pro quo recte Gelenius et *XII. M. pondo argenti* emendavit, et Frob. an. 1535. edidit: *et decem millia pondo argenti* legit Mead. 1. In codd. plerisque numeri millenarii nota *M.* vel ∞ omissa est, quod, quid ea indicare- tur, librarii non intelligerent. Eo- dem modo sæpe peccarunt. Vide ad

xxi. 17. § 2. xxvii. 26. § 6. c. 39. § 2. c. 32. § 9. xxviii. 3. § 2. xxxiv. 10. § 7. xxxvi. 40. § 12. xxxviii. 25. § 8. xxxix. 29. § 6. xl. 30. § 4. c. 32. § 7. et alibi.

§ 4 *Tantundem auri atque argenti in eo triumpho translatum*] Recte sic le- gitur: membranæ tamen placet *in eo triumpho prælatum.* Verum non semper illis sua constat ratio. *Modius.* Pail. et vet. ed. *tantundem auri, quan- tum argenti.* Gebh. *Tantundem auri X. pondo, quantum argenti* Hearnii L. 1. *tantundem auri, quantum argenti* codd. nostri, et edd. ante Frob. qui a. 1535. ex cod. Mog. id, quod nunc vulgo editur, probavit. Vide *Glarean.* ad § præc. Deinde *prælatum,* quod ex cod. Mog. memorat *Modius,* et rejecit, damnare non audeo. Quum enim 'transferre' in hac re Livio frequens sit, ut videbimus ad xlv. 43. § 4. id in 'præferre' mutaturus non videtur librarins optimi cod. nisi ita scriptum in exemplari, quod se- cutus est, invenisset. Interdum eti- am Livius eodem modo locutus est. Supra iv. 10. 'Consul triumphans in urbem redit, Clælio duce Volsco- rum ante currum acto, prælatisque spoliis.' xxxi. 49. 'Neque captivi ulli ante currum ducti, neque spolia prælata.' Paullo ante *ex iisdem Lu- sitanis et Celtiberis* Lov. 2. Harl. et Gaertn. quod ex § præc. adsumtum est: *ex iisdem Lusitanis Celtiberis* Lov. 4. 6. et Mead. uterque.

§ 5 *Senatum legerunt: septem move- runt senatu*] 'Senatum legere' di- cuntur censores, cum senatorum no- mina in senatu legunt: quorum enim nomina non legebant, 'præteriti' dicebantur: quosdam et senatu mo- vebant. *Turnebus, Adv. xxvii. 32. Septem moverunt a senatu* Mead. 2. Similiter peccarunt librarii c. 52. § 2. et olim apud Frontin. iv. 1. § 32. ubi vide viros doctos, qui observant 'movere senatu' sollemnem esse scriptoribus locutionem, cui num- quam præpositio *a* addi solet. Ob-

currit apud Liv. non tantum verbis seqq. ubi tamen lectioni controversia moveri potest, ut videbimus; sed etiam XXIII. 23. XLII. 10. aliisque locis.

Septem moverunt senatu: ex quibus unum, &c. Flaminium consularem] Plutarchus sic vertit in Caton. pag. 345. Ἐξέβαλε τῆς βουλῆς ἄλλους τε συχνούς, καὶ Λεύκιον Κοίντιον, ὕπατον μὲν ἐπὶ πρῶτον ἐνιαυτοῖς. Sigon.

§ 6 *Patrum memoria institutum fertur, ut censores motis senatu adscriberent notas]* Notis indicabatur, cur senatu moti forent. Turnebus, Advers. XXVII. 32. *Notas* cum Lipsio de Magistr. Pop. Rom. c. 18. et Turnebo accipio causas, cur senatu moti essent. Has *patrum memoria* senatu motis a censoribus adscribi cœpisse, dicit Livius; quum antea nihil aliud, quam eos in recitando senatu præterire, non adscripta causa, solerent. Exemplum senatoris post Catonis ætatem cum causa subscripta senatu moti est in Asconio ad fragmenta orationis Cicer. in toga candida de C. Antonio, quem censores 'senatu moverunt, causasque subscripserunt, quod socios diripuerit, quod iudicium recusarit, quod propter æris alieni magnitudinem prædia manciparit, bonaque sua in potestate non haberet.' Sunt, qui putent hujus moris initium a Catone ortum fuisse. Sed horum sententiam ideo non probare possum, quod mihi parum verosimile videtur, Livium, si Cato in censura ejus rei auctor fuisset, dicturum fuisse *patrum memoria institutum ferri*, quod ducentis annis, aut plus eo, antequam hæc scribebat, institutum fuerat. Non est quidem definitio certi temporis in verbis *patrum memoria*; sed Latini scriptores de tam longi temporis intervallo ita loqui non solent. Suet. Claud. c. 16. 'majorum,' non patrum, 'temporibus' factum dicit, quod ante centum annos factum fuerat. Cicero pro Font. c. 7. 'nostra

et patrum memoria' de annis septuaginta: et post Redit. ad Quir. c. 3. 'vestra patrumque memoria,' de annis triginta. Similiter 'apud patres nostros' de Offic. III. 2. de annis paullo plus octoginta, et pro Muren. 36. de annis nondum septuaginta. Itaque caute Lipsius tempus, quo hoc primum institutum est, non definit; sed, haud veteris instituti fuisse, auctoritate Livii scribit. Mihi sententia hujus loci hæc esse videtur: quia tum nondum mos erat senatu motis causas notarum adscribere, et in recitando senatu e sola præteritione nominum eo moti esse intelligebantur, Catonem nihil quidem ex antiquo more mutasse; sed, quod eos graviore animadversione dignos judicaret, flagitia illorum publice nota esse voluisse, eaque acerbis orationibus pro concione palam fecisse. Duk. Sententiam eorum, qui morem notas adscribendi nominibus senatu motorum tempore Catonis incepisse existimant, nuper etiam amplexus est Nic. Hier. Gundlingius Gundlingianorum part. XVI. p. 67. et seq. Credit autem originem ejus rei tribuendam esse legi, quæ corrupte *Orinia tribunicia* vocatur Festo in voce 'Præteriti,' 'qua sanctum est, ut censores ex omni ordine optimum quemque curiatim senatu (an forte legendum *in senatum*?) legerent.' Id autem commode fieri non potuisse, nisi simul censores adnotarint, cur hunc dignum, illum indignum haberint, qui in ordinem senatorium adscisceretur. A Catone id etiam observatum, verisimile ei videbatur ex verbis Cornel. Nep. quo auctore in vita Caton. c. 2. Cato censor factus 'in complures nobiles animadvertit, et multas res novas in edictum addidit, qua re luxuria reprimeretur.' Immo plane probari verbis Gellii IV. 20. referentis, censorem intempestive lascivientem in ærarios retulisse, 'Caussamque hanc joci scurrilis apud

se dicti subscripsisse.' Censorem enim, cujus nomen Gellius siluit, Catonem fuisse, constare ex Cic. de Orat. II. 64. Quum tamen 'Ovinia tribunicia' mentio alibi non reperitur, apud Festum pro *Ovinia* legendum putat *Orchia*, vel *Orchia*, *Fannia*: eas enim leges tribunicias esse, alteram haud diu post alteram latam; et quidem Orchium tempore Catonis vixisse, et in tribunatu plebis, tertio post anno, quam Cato censuram gesserat, legem hanc tulisse, quæ numerum convivarum præscribebat. Vide Macrob. Saturn. II. 13. Verum, quia Cato ante hanc legem latam censuram gessit, arbitratur, inter plura nova, quæ Cato censor egit, eum etiam senatu motorum nominibus notas subscripsisse; moxque insecutam legem Orchiam severitatem hanc Catonis probasse, ac jussisse, ut optimus quisque in senatum legeretur, reliqui cum nota et subscriptione senatu moverentur. Sententiam hanc late ac diligentius ut refellam, instituti ratio non patitur. Caput petam, ac breviter dicam, emendationem, quam in loco Festi proposuit, omni fundamento destitui. Si enim ob unam hanc causam (aliam Gundlingius non adfert) mendo laborare existimandus est, quod nemo scriptorum veterum, præter Festum, 'Ovinia tribunicia' meminerit, eadem ratione multas leges Romanas, cuiusque libebit, nobis eripiendi potestas dabitur, quibus nullus antea controversiam movere in animum induxit. Accedit, gentem 'Oviniam,' unde 'plebiscitum Ovinium' nomen habet, Romæ haud ignotam fuisse. Certe Varro de Re Rust. II. 1. 10. inter gentes Romanas, quæ a minori pecore adpellationem sortitæ sunt, memorat 'Oviniam.' Eandem etiam postea sub imperatoribus floruisse, ex Glandorpii Onomast. constat. Credo itaque locum Festi sanum et integrum esse, neque Gundlingii

intempestiva conjectura indigere. Quod ad rem ipsam, de qua ibi Festus agit, adinet; puto, jus senatum legendi post reges exactos pertinuisse ad consules, vel tribunos militum consulari potestate, idque ad censores mox, postquam primum instituti sunt, non fuisse translatum. Censores enim creatos esse Livius refert IV. 8. 'quod in populo per multos annos incenso neque differri census poterat, neque consulibus, quum tot populorum bella imminerent, operæ erat id negotium agere.' Censura vero, 'a parva' hac 'origine orta, deinde tanto incremento aucta est, ut morum disciplinæque Romanæ penes eam regimen, senatus equitumque centuriæ, decoris dedecorisque discrimen sub ditione ejus magistratus essent.' Nam 'Patres, quamquam rem parvam, tamen læti acceperunt, id, quod evenit, futurum rati, ut mox opes eorum, qui præessent, ipsi honori jus majestatemque adjicerent.' Et hinc a. CCCXIX. secundum par censorum C. Furius et M. Geganius, Mam. Æmilio dictatori irati, quod lege lata constituerat, ne censura, quæ quinquennalis erat, plus quam annua et semestris foret, eum non in legendo senatu præterierunt, id enim juris nondum censuræ competeat, sed tribu moverunt, octuplicatoque censu ærarium fecerunt, apud Liv. IV. 24. quin et jus senatum legendi adhuc penes consules et tribunos consulares fuit, postquam plebeii aditum in curiam nacti sunt. Nam, teste Festo voce 'Præteriti,' 'post exactos reges, consules et tribuni militum consulari potestate conjunctissimos sibi quosque patriciorum, et deinde plebeiorum legebant.' Hoc jure quum consules et tribuni consulares non nisi conjunctissimos legendo abuterentur, 'Ovinia tribunicia,' teste Festo ibid. 'intervenit, quia sanctum est, ut censores ex omni ordine optimum quemque curiatim in

senatumlegerent.' Quo anno Ovinia hæc lata fuerit, definire nequeo. Antiquior tamen fuit Ap. Claudii et C. Plautii censura. Nam, teste Livio IX. 46. 'forensis factio Ap. Claudii censura vires nacta' est, 'qui senatum primus libertinorum filiis lectis inquinaverat.' Lata igitur esse debet inter a. CCCXIX. quo C. Furius et M. Geganius censores fuere, et a. CCCXXI. quo Ap. Claudius et C. Plautius censuram obtinuerunt. Adserta vulgata lectione in loco Festi, aliquid lege Orchia de censoribus cautum, eosve jussos esse senatumotis notas adscribere, ex nullo veterum testimonio constabit. Locus Nepotis nihil ad notas senatumotis additas, sed tantum pertinet ad edictum Catonis, quo luxuriam, quæ suo tempore, post regem Antiochum devictum et bellum a Cn. Manlio Vulsonsone in Asia gestum, invalescebat, diligentius, quam fecerant priores censores, repressit, et hinc multas res novas edicto suo addere necesse habuit. Similia edicta censorum memorant Plinius Hist. Nat. XIII. 3. XIV. 14. et Sueton. in Clar. Rhetor. c. 1. Speciosius argumentum duxit ex Gellii IV. 20. Verum dicendum est, vel Livium errasse, qui 'patrum memoria institutum' refert, 'ut censores motis senatu adscriberent notas;' vel Gellium, qui, quod postea usu receptum fuisse noverat, etiam tempore Catonis obtinuisse putavit. Certe Dukerus recte ostendit, Livium, inter cujus ætatem et censuram Catonis tot anni intercesserunt, de eo, quod tempore censoris Catonis invaluit, dicere non posse, id *patrum memoria institutum* fuisse. Eadem locutione utitur XXV. 6. 'Patrum memoria, qui capti a Pyrrho ad Heracleam erant, adversus Pyrrhum ipsum pugnantes satisfecerunt.' Inter a. autem CCCCLXXXIII. quo Romani a Pyrrho ad Heracleam victi sunt, et a. DCXXI. quo habitam orationem Li-

vius loc. laud. tradit, tantum elapsi sunt anni LXVIII. Similiter XXXVI. 7. 'Adversus unum populum, patrum certe ætate ne uni quidem Epirotarum regi parem, geretis bellum.' Inter a. autem CCCCLXXXII. quo incepit bellum cum rege Pyrrho, et a. DCXXI. quo Hannibal ea verba dixit, effluxerunt anni nonaginta: verum is jam eo tempore senex erat, utpote qui triginta septem annis antea Romanis bellum Punicum secundum inferre cœperat. Errorem itaque potius a Gellio, quam a Livio, commissum credo, et adsentior viris doctis, qui, ut motis senatu notæ adscriberentur, non tempore Catonis, sed diu postea, institutum fuisse existimant. Id vero jam obtinuisse a. DCCLXXXIII. quo Gellius et Lentulus censores erant, constat ex loco Asconii a Dukero laudati: at anno sexagesimo vel septuagesimo postea Livius historiam edidisse videtur. Hinc, si circa censuram Gellii et Lentuli adscriptio notæ invaluit, recte Livius dicere potuit id *institutum esse patrum memoria*.

Motis senatu adscriberent notas] *Motis e senatu* Voss. *motis ex senatu* Lov. 6. *motis e senatu* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. omnesque typis descripti ante Curinem, qui primus præpositionem omisit. 'De senatu movere' dixit Cic. pro Cluent. c. 43. 'emovere senatu' Livius XLV. 15. Ceteroquin 'movere senatu,' 'tribu' Livius dicere solitus est. Mox quos *senatorio*, omissa media particula aut, Gaertn.

§ 7 *Gravissima in L. Quintium oratio est*] Ultima vox abest a Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Qua omissa, oratio pendet a præcedenti 'exstant.' At reliqui codd. eam servant.

Retinere Quintium in senatu] *L. Quintium* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. Primus Frob. prænomen omisit. Præpositio insuper in

deest in Voss. et Lov. 1. Ea vero elisa est ab ultima litera vocis præced. Vide ad x. 13. § 3. Supra III. 39. 'Nec nominis homines tum pertæsos esse; quippe quod sacris etiam ut sollemne retentum sit.' Mox T. *Quinctius, cum censor esset* Lov. I. 6. et Voss.

§ 9 *Per lasciviam quum cavillaretur*] Præpositio *per* constanter exsulat ab omnibus scriptis nostris, et edd. antiquioribus; quam primus addidit Ascens. 1513. Sed *lascivia quum cavillaretur* legunt Lovel. 2. 5. et ed. Camp. Tum *cavillaret* Harl. Vide ad x. 10. § 1.

Sub ipsum spectaculum gladiatorum abductus ab Roma] Vet. lib. *gladiatorium*. Sigonius. *Gladiatorum* in solis erat Lov. 2. 6. et Harl. neque typis descripti ita habuerunt ante edd. Mediol. 1480. et Tarvisinas. Reliqui Mss. cum edd. Camp. Rom. 1472. et Parm. legunt *gladiatorium*. Eadem varietas occurrit mox § 11. xxviii. 21. § 1. xxxi. 50. § 4. et apud Val. Max. II. 4. 7. ubi videndi viri docti. Eodem modo pro *dictatorium* scribæ nonnulli dederunt *dictatorum* VI. 39. § 7. Apud Nostrum xli. 20. etiamnum editur *gladiatorum munus*.

Ut obsequium amatori jactaret] Ex meo cod. scribo *venditaret*. Lipsius, Epist. Quæst. v. 20. Mavult Lipsius, ut in libro suo membranaceo exstare profitetur, *ut obsequium amatori venditaret*: quod ego eo lubentius etiam recipio, quia video in antiqua ed. Moguntina legi *ut obsequium amatori ei vendicaret*. Quæ, tametsi vitiosa scriptura, ad rectam tamen inveniendam non nimis cæco facem allucet. Modius. [Vide Lectt. Var.] Pall. *amator ei venditaret*: vet. ed. *amator ei vindicaret*. Gebh. *Amator ei venditaret, vendicaret, vel vindicaret* omnes scripti nostri, et edd. principes: *amatori ei vendicaret* Mediol. a. 1480. Tarvis. utraque, et proximæ: *amatori jactaret* Aldus ex cod. Mog. ama-

tori venditaret edd. Gruteri, omnesque recentiores. Utraque lectio commodum sensum efficit, et ferri potest. *Jactare*, ut mox cap. seq. 'Ibi jactantem sese scorto inter cetera retulisse, quam acriter quæstiones exercnisset.' Vide Broukhbus. ad Propert. II. 19. 15. et Burm. ad Nason. Trist. IV. 3. 53. *Venditare*, ut III. 35. 'Medius inter tribunicios Duilios Iciliosque in foro volitare, per illos se plebi venditare.' XLIV. 25. 'In eo suam operam venditare concilianda gratia magis cupiit.' Cic. de Arusp. Resp. c. 22. 'Ea turbat, ut modo se venditet illis:' ubi vide Græv. Justin. v. 3. 'Hanc operam civibus venditabat.' Vide ad lib. xxxviii. c. 42. § 11. Licet vero, si utraque lectio ferri potest, eam, pro qua stant membranæ Moguntinæ, ob codicis illius auctoritatem ac bonitatem, præferre soleam, hic tamen altera probanda, et *jactaret* ex ejus interpretatione natum videtur.

§ 10 *Nobilem Boium cum liberis transfugam venisse*] Citat hæc verba ex Livio Plutarch. Cat. Majore p. 346. 'Ο δὲ Λίβιος αὐτόμολον εἶναι φησὶν Γαλάτην τὸν ἀναιρεθέντα· τὸν δὲ Δεύκιον οὐ δι' ὑπηρετοῦ κτεῖναι τὸν ἀνθροπον, ἀλλ' αὐτὸν ἰδίᾳ χειρὶ· καὶ ταῦτα ἐν τῷ λόγῳ γεγράφθαι Κάτωνος. Idem scribit in Flaminio p. 379. *Sigonius*. Mox vocabulum *præsens* non adparet in Harl.

§ 11 *Jam hunc Gallum morientem adspicere*] Ms. *morientem videre*: quorum alterum alterius glossema est, ut sexcenties alias. Modius. Pall. *morientem videre*. Gebhard. *Adspicere* in uno tantum meorum Lovel. 5. inveni. Reliqui omnes codici Mog. concinentes *videre* substituunt. Ut præeuntes codd. sequamur, verius videtur. Ceterum ordine mutato *jam videre hunc Gallum morientem* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Paullo ante *gladiatorum spectaculum* Lovel. 1. et Gaertn. Vide ad § 9. *Munera gla-*

diatorum dixit Livius xli. 28.

§ 12 *Stricto gladio, qui super caput pendebat*] Nescio, cur inter epulas gladium super caput pendentem habuerit; nisi forte gladius fuit insigne imperii provincialis, ut hasta priscis temporibus potestatis regiae; quam Saulem regem etiam domi secum habuisse, in libris sacris scriptum est. Hastam et gladium insignia fuisse prætorum jus dicentium, illam ad jurisdictionem, hunc ad quæstionem significandam, scribit Sigon. de Judic. i. 7. de ea re quæro testimonia scriptorum veterum: nam inter insignia prætorum in urbe jus dicentium, vel quæstiones exercentium, de his enim ibi agit Sigonius, gladium fuisse, adhuc nusquam inveni. *Duk.*

CAP. XLIII. § 1 *Et fabulæ tantum sine auctore editæ credidisset*] Si Valerius fabulæ credidit, certe Cicero quoque in Catone c. 12. fabulam narrat; quippe qui eandem ejus rei gestæ adfert causam. Hoc etiam obiter notandum, cum ante septennium L. Flaminus consul, sive proximo deinde anno proconsul, hoc in Gallia facinus commiserit, cur illis censoribus tum non fuit notatus? Titus enim frater biennio post factus est censor, ut non videatur quibusdam locum habere ea apud Ciceronem ratio in Catone, ubi ita inquit: 'Tum hic Tito fratre suo censore, qui proximus fuerat, elapsus est. Mihi vero et Flacco neutiquam probari potuit tam flagitiosa et tam perdit libido,' &c. Sed sciendum, hoc exemplum esse, censores maxime inito jam magistratu novo senatum legere consuesse: ideoque Flaminium non statim, ut magistratu abiit, e senatu pulsum, sed ad hoc usque tempus impune illi fuisse: quare Ciceronis ratio bene procedit. *Glarean.* Hujus tamen historiæ auctor est Cic. in lib. de Senectute c. 12. Quod etiam notavit Plutarchus in Caton. Maj. 346. et Flaminin. 379. *Sigonius.*

Sine auctoritate Lov. 1. et 6. Tum condidisset Harl. sollemni scribarum aberratione. Vide ad Livii i. 44. § 2. vii. 30. § 19. c. 33. § 6. Nic. Heins. ad Nason. Met. iii. 29. et Burm. ad Fast. v. 623. Paullo ante orationem Catonis Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Ceterum ratio Ciceronis, quam Glareanus recte defendit, magis confirmabitur, si cogitemus, non tantum censores in initio honoris senatum legisse; sed etiam, licet quolibet quinquennio novi censores creati sint, attamen honorem censuræ tantum annum ac semestrem fuisse. Vide ad x. 47. § 2. quo tempore igitur L. Quinctius ex provincia rediit, non erant in republica censores, qui flagitiosam ac perditam ejus libidinem notare poterant.

Simile tamen et libidine et crudelitate] Prius et non comparet in Mss. nostris, et priscis edd. Vide ad ii. 44. § 3. Moguntini deinde monuerunt, se in membranis suis invenisse et libidini et crudelitati; vulgarunt vero libidini et crudelitati. Aldus deinde edidit et libidine et crudelitate, quod reliqui servarunt. Mox § seq. *cujus amore deperierat* cod. Mogunt.

§ 3 *Tum illam infra eum adcubantem*] Lipsius, quia liber opt. in terra eum, conjicit intra: et sic etiam mallet apud Ciceronem legi Fam. ix. 26. et Sueton. in Calig. c. 24. Hæc dum refero, refutare simul me puta. Quibus tamen major species esset, si non in utroque posteriore loco et *et supra* occurreret. Sallust. Hist. l. iii. apud Serv. ad Virgil. Æn. i. 698. 'Igitur discubere, Sertorius inferior in medio, supra L. Fabius Hispaniensis senator ex proscriptis: Antonius in summo, infra scriba Sertorii Versius,' &c. J. F. Gron. Intra eum Harl. et Hearnii L. 1. Ex qua lectione natum est errore librariorum in terra eum in Lov. 1. quod se quoque in optimo libro vidisse, testatur Lipsius ad

Tacit. Ann. xi. 2. et in *intra eum* mutabat, quemadmodum etiam locum Sallustii ad partes advocans Antiq. Lect. lib. iii. laudat *interior*. Voces *intra* et *infra* sæpe in Mss. confundi, vidimus ad xxxiv. 50. § 3. Adde viros doctos ad Nason. Trist. iii. 4. 35. Scribæ etiam alibi ex *intra* fecerunt in *t'ra*, sive in *terra*. Vide ad xxv. 7. § 4. Sed recte Gronov. hoc loco, et Burmann. ad Sueton. Calig. c. 24. vulgatum *infra eum* vindicarunt. Horat. Sat. ii. 8. 18. 'quis cœnantibus una, Fundani, pulchre fuerit tibi, nosse laboro. Summus ego, et prope me Viscus Thurinus, et *infra* (Si memini) Varius: cum Servilio Balatrone Vibidius, quos Mæcenas adduxerat umbras: Nomentanus erat super ipsum, Porcius *infra*.' Quod hic '*infra eum* adcubare' dixit, id mox hoc cap. 'in sinu consulis recubare' vocabit.

Quemquam securi ferientem, et pervelle id videre] Forte *feriri*. Titulus Controv. apud M. Senecam Controv. iv. 25. 'quæ aiebat se numquam decollari hominem vidisse.' In ipsa, 'Feriatur in foro, omnes videant.' J. F. Gronov. *Puelle pro puelle, sive pervelle, corrupte* Harl. et Mead. 1.

Unum ex damnatis, attrahi jussum] Vetus scriptura *unum ex illis miseris attrahi jussum*. Gelen. Libri nostri omnes *unum ex damnatis attrahi jussum*. Gebh. Sic quidem [*unum ex illis miseris*] Gelenius: sed nostri omnes scripti cum prius editis, *unum ex damnatis attrahi jussum*. Bassus apud Senecam Controv. iv. 25. 'quod desiderante tale spectaculum meretrice, plenum carcerem damnatis habuisti.' Cassius ad Ciceronem Fam. xv. 19. 'Habet damnatos, quos restituat.' Petronius c. 108. 'Mulier damnata, et in toto navigio sola verberanda.' J. F. Gron. *Unum ex damnatis* etiam omnes nostri, Hearnii Oxonn. et Crevierii Victor. quod ex interpretatione lectionis a Gelenio ex Msto

restitutæ natum puto. Sæpe in carcerem conjecti, vel capitis damnati 'miseri' vocantur. Manil. v. 620. 'inmitis veniet, pœnæque minister, Carceris et duri custos, quo stante superbe Prostratæ jaceant miserrum in limine matres.' In ipsa illa, quam Gronov. laudavit, controversia apud Senec. 'E carcere in convivium prætoris, cui stupenti misero meretrice adridet.' Et paullo post, 'Submoveri jubet; miserum stare ad præbendas cervices innotum.' Vide ad xl. 14. § 2.

§ 4 *Facinus, sive eo modo, quo censor objecit, sive, ut Valerius tradit, commissum est, sævum atque atroxi*] Libri nostri omnes, *Facinus atroxi, sive eo modo, quo censor obicit, sive, ut Valerius tradit, commissum est*. Gebh. Similiter omnes nostri, nisi quod Lov. 5. cum edd. antiqq. *objecit* præferat. Ita autem datum videtur, quia sequitur *tradit*. Sed vide ad iii. 46. § 9. et xxix. 27. § 5. Lectio, quæ nunc exstat, auctoritate cod. Mog. firmatur; cujus auspiciis primus Aldus eam recepit.

Scorti procacis, in sinu consulis recubantis] Recubabat sinu, quia, ut supra dixit, '*infra consulem accubebat*': quo modo de scorto Cytheride ait ad Papirium Cicero ad Fam. ix. 26. '*Infra Entrapelum Cytheris accubuit*.' Lecto enim accubuisse eodem (ut mos erat in tricliniis) significat. Sigon. In *sinum consulis* Lov. 2. et 6. Male. D. Johann. Euang. xiiii. 23. Ἦν δὲ ἀνακείμενος εἰς τὴν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῇ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ. Ad quem locum videndus δ μακαρίτης Fr. Ad. Lampe, olim collega meus exoptatissimus.

§ 5 *Sin fateretur, ignominiane sua quemquam doliturum*] Perperam libri nostri *qui fateretur*. Gebh. Similiter peccant omnes scripti nostri, et edd. principes: *sin fateretur* jam emendatum erat in ed. Ven. a. 1495. *Tum quemque doliturum* Voss. Harl. Mead.

1. et edd. vett. *quemquam* primus Ascens. vulgavit a. 1513. quod postea se in cod. suo reperisse, Moguntini testati sunt. Paulo ante vox *Quinctio* abest a scriptis nostris, Hearnii L. 1. et priscis excusis, quam Moguntini, præeunte codice suo, restituerunt. Quid autem sit 'sponsione defendere sese,' vide Hotom. ad Cic. pro Quinct. c. 8.

Quum ipse, vino et Venere amens, sanguine hominis] Pall. uterque sanguinem hominis. Gebhard. Similiter Lov. 4. et Mead. 2. Vox *ipse* deest in Lov. 5. Tum *Venere et vino amens* Lov. 6.

CAP. XLIV. § 1 *In equitatu recognoscendo L. Scipioni Asiatico ademptus equus*] Legendum esse ex scriptis *L. Scipioni Asiageni*, defendimus Observat. iv. 25. J. F. Gron. Nota. Supra xxix. 37. ipsi censores consulares equo publico merebant, qui honos sub imperatoribus mansit. 'Donatus equo publico' in Inscr. Antiqq. obcurrit. At Onufrius in Fastis p. 154. aliter explicat, de his scil. qui ex equestri ordine in senatum lecti erant a censoribus, quod refellitur hoc exemplo Scipionis Asiatici. Sigonius de Jure Civium Rom. l. ii. c. 3. p. 79. equites dupliciter sumi ait, primo prout senatoribus opponuntur, secundo quæ olim vulgabatur, *L. Scipioni Asiatico*, vel *Asyatico*, superest in Lovel. 2. 5. Harl. et Mead. utroque. *L. Scipioni geni Asya* adempta et jus legit Voss. sed *gigasía* loco *τοῦ geni Asya* pro varia lectione margini adscribitur. *L. Scipione Geniasya* adempta et vis Lov. 1. *L. Scipioni gymnasía* adempta et jus Lov. 6. *L. Scipioni Asiageni* ademptus equus Lov. 3. 4. et Lov.

2. in margine; nisi quod *ecurius*, pro *equus*, sit in Lov. 4. Voces *Asiageni*, &c. accipiendis desunt in Gaertn. Juvat huc transcribere codicum, quos Gronov. consuluit, varias lectiones ex ejus Observ. loc. laud. 'Scriptæ membranæ Cardinalis Barberini, et Alexandri Petavii clare *L. Scipioni Asiageni*. Sic et unus Flor. vetustior. Item Venetus cænobii D. Antonii. Alter in eadem bibliotheca *Lucio Scipioni geni asya*. Thuanæus *L. Scipioni regni asia*. Quæ adjungimus, ut appareat, quid librarii proximorum seculorum permiserint sibi, et quibus gradibus longissime tandem a veritate sit recessum.' Ex his rite δ *πάρυ* efficit, *L. Scipioni Asiageni* legendum esse, eamque emendationem adstruxit locis Sidon. Apoll. carm. vii. (quod est Panegyr. Aviti) vs. 80. et Diodori Sicul. in Exc. Peiresc. p. 381. Idem cognomen postea Gellio iv. 18. reddere conatus est; et octo codd. fide Eutropio iv. 4. restituit Haverkampius. Idem denique cognomen Scipioni viri docti vindicarunt auctoritate nummorum gentis Corneliæ; qui tamen quomodo intelligendi sint, non convenit. Nonnulli hanc eorum inscriptionem referunt *L. SCIP. ASIAG.* quod Augustinus in Famil. Rom. et ex eo Ursin. in Famil. Rom. ex nummis, exponunt *L. Scipio Asiages*. Gronovius loc. laud. *L. Scipio Asiagenes*; cujus sententiam probavit Spanhem. de Præst. et Usu Numism. diss. 6. p. 526. ed. secundæ, sive diss. 10. p. 64. ed. ult. Alii legunt *L. SCIP. ASIAC.* quod *L. Scipio Asiacus* exponit Pighius in Ann. ad a. 101. XLIV. p. 293. Secundum alios in nummis legitur *L. SCIP. ASIA. G.* Ita apud Morell. Thes. tom. i. in variis nummis gentis Corneliæ tab. v. Quod Harduin. ad Plinii xxxiii. 11. p. 631. exponit *L. Scipio. Asia gemina*. Cujus errorem refellit Haverk. in Comm. ad Thes. Morell. p. 130. et, testatus in nummis suis sine medio puncto *ASIAG.* legi,

eorum, qui *Asiagenes* reddendum censuerunt, sententiæ calculum adiecit. Vide etiam Smetii Antiquit. p. 184. Gronovii igitur emendationem veram iudicans, eam in contextu servavi, quia codicum auctoritate nititur. Quæ si deesset, nihil mutandum censerem: unde et recte supra editum puto xxxviii. 58. 'Ne cognomine fratri cederet, Asiaticum se adpellari voluit.' Scipionem enim Romæ etiam 'Asiaticum' dictum esse, evincunt Fasti Capit. Consul. ad a. iolxiii. L. CORNELIVS. P. F. L. N. SCIPIO. QVI. POSTEA. ASIATICVS. APPELLATVS. EST. Mox vocabulum omnes deest in Lov. 2.

§ 2 Quæ pluris, quam quindecim millium æris, essent] *Æris* gravis putat Perizon. § 20. de Ære Gravi, e Plutarcho, qui mille quingentas drachmas dicit. *Duk.* Quæ plus quam quindecim Lovel. 2. et Harl. quorum posterior voces essent, in censum, &c. millibus æris omisit negligentia scribæ ob repetitionem vocis *æris*. Vide ad ix. 11. § 11. In præcedentibus vestes muliebres Lov. 2. Harl. et Mead. 1.

In censum referre viatores jussi] *Jussit* est in veteribus libris: et id sequens etiam membrum desiderat. *Sigon.* Legimus in censum deferre juratos. Et mox, decies tanto pluris, quam quanti essent. Quemadmodum multis disputavimus lib. iv. de Pecun. Vet. c. 1. ubi hanc Catonis censuram et illustravimus, et vindicavimus. *J. F. Gron.* Deferre legendum censet Gronov. quia 'deferre in censum' dicebantur cives, bona apud censores profitentes, quum 'referre in censum' dicerentur censores, vel scribæ, qui illis adparebant, ex censorum auctoritate, bona civium in tabulis adnotantes. Codd. in ea voce nihil mutant, excepto solo Gaertn. qui legit *ferre*. Solent autem 'deferre' et 'referre' in Mss. confundi. Vide ad xxi. 6. § 5. *juratos* autem emendat, quia nullum hic 'viatorum' erat offi-

cinum; sed quisque civium bona profiteri apud censores cogeretur, et quidem 'jurati' se bona fide patrimonium æstimaturos. Hunc conjecturæ favent Vossian. Lovel. 1. 4. 6. Gaertn. et Hearnii L. 1. *juratores* legentes: *jussit* denique constanter omnes Mss. nostri, et priscae edd. *jussi* demum dedit Frob. 1535.

§ 3 Decem millibus æris, aut eo pluris, venissent, uti ea quoque decuplo tanto pluris, quam quanti essent, æstimarentur] Non est in veteribus *uti ea quoque decuplo*, sed *decem*, ut subintelligas millibus. Gelen. Vet. libri habent *X. millibus æris, aut pluris eo venissent*. Porro autem quod ait Gelenius, subaudiendum esse *millibus*, ut sit, *uti ea quoque decem millibus tanto pluris, quam quanti essent*, non procedit. Est enim intelligendum, et non conjungendum, *decem tanto pluris*, id est, ut ait in hac re exponenda Plutarchus in Caton. p. 346. decuplo pluris, vel decies tanto pluris: ὑπατιμάσθαι τὴν ἄξιν εἰς τὸ δεκαπλάσιον. Sic i. 36. dixit 'alterum tantum.' Et Plautus in Bacch. iv. 9. 3. 'sexcenta tanta:' et in Trinumm. ii. 4. 129. 'tribus tantis.' Et Livius xlii. 12. 'Arma vel tribus tantis exercitibus in armamentaria congressisse.' Nisi quis legere malit *decies tanto pluris*. Quomodo dixit in Verr. iii. 97. 'quinq̄ies tanto amplius:' ut nota numeri *X.* errorem attulerit. *Sigon.* Ex hoc loco videtur colligi, modum ordinarii tributi ex censu, prout is a censoribus æstimatus erat, fuisse ternos asses in singula millia æris. Nam interdum, cogente necessitate, propter angustias ærarii auctum fuisse ostendit Livius lib. xxiii. capp. 31. 48. et xxvi. 35. *Duk.* Aut pluris eo Voss. Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. In posterioribus verbis τὸ quam deest in Lov. 1. et 6. quorum posterior insuper quanto, pro quanti, legit: *uti ea quoque X. tanto pluris* constanter edd. principes, quod etiam

Hearne in L. 1. invenit. Primus As-
cens. a. 1513. mutavit *uti ea quoque
decuplo tanto pluris*. At Frob. a. 1535.
uti ea quoque decem tanto pluris. Bu-
dæus hunc locum laudans de Asse iv.
p. 391. eum ita profert : *uti ea quoque
decies pluris, quam quanti essent, æsti-
marentur*. Utrum vero ita ex coniec-
tura legendum censuerit, an vero
præeuntem codicem secutus sit, non
monuit. Pighius in Ann. ad a. 151XIX.
p. 311. laudat, *uti ea quoque decuplo
pluris, quam quanti essent, æstimaren-
tur*. Hotom. deinde de Re Numm.
p. 70. legendum contendit, *uti ea quo-
que decem aut pluris, quanti quanti em-
ti essent, æstimarentur : et ex his re-
bus omnibus, &c.* Denique Gronov. de
Pec. Vet. iv. 1. recte probat posteri-
orem Sigonii conjecturam *ut ea quo-
que decies tanto pluris, quam quanti
essent, æstimarentur : et his rebus omni-
bus*. Sensus autem Livii esse docet,
Catonem jussisse, ut, quum ornamen-
ta, vestis muliebris, et vehicula antea
censibus adscribi non solerent, nunc
cives ea, si pluris, quam quindecim
millium æris, essent, jurati defer-
rent, et eo nomine ternos æris in
millia in publicum penderent. Qui
vero mancipia viginti annis minora
post proximum lustrum decem milli-
bus æris, aut eo pluris, emissent, eo
nomine ternos decuplicatos, sive tri-
cenos æris in singula millia in publi-
cum darent : recte itaque Livium
dixisse, in censibus quoque accipien-
dis tristem et asperam in omnes or-
dines censuram fuisse. Ea ergo multa
censoria fuit, ut ratione ornamento-
rum, vestis muliebris, et vehiculorum,
unde olim nihil solvebatur, nunc, si
pluris, quam quindecim millium æris,
essent, conferrentur terni æris in
singula millia ; servi autem viginti
annis minores, qui decem millibus
æris, aut eo pluris, emti forent, de-
cies tanto pluris æstimarentur, quam
quanti essent, eorumque nomine iti-
dem terni æris in singula millia pen-

derentur : servus igitur decem milli-
bus emtus æstimaretur centum milli-
bus, eoque nomine in publicum da-
rentur trecenti æris.

*Et his rebus omnibus terni in millia
æris adtribuerentur]* *Attribuerentur* hoc
loco significat tributi nomine statne-
rentur. Ergo Cato, deterrere volens
homines a luxu, pluris decies deli-
catam vestem et venusta mancipia,
quam quanti vendi possent, æstima-
vit, et in æris singula millia ternos
asses tributi constituit. Budæus, de
Asse iv. p. 391. Hoc obscurum est.
Non ita longe ab initio hujus libri
c. 7. viceni quini et semisses in millia
æris a quæstoribus soluti referun-
tur. Quanquam haud scio, sintne hi
loci comparandi : nam a me in hoc
citantur, ut, si quid lectorem juvare
queant, occasionem neglexisse non ar-
guamur. Glar. Dubium habet hunc
locum Glareanus ; quem tamen nihil
vitii continere, ex Plutarcho, qui to-
tam hanc Catonis censuram Græce
ex Livio vertit, perspicue intelligi
potest. [*‘ Glareanus ait, locum ob-
scurum, non vitiosum.’*] Sic enim ait
in vit. Caton. p. 346. Ἡνάγκαζεν ἐσθῆ-
τος, ὀχήματος, κόσμου γυναικείου, σκευ-
ῶν τῶν περὶ διαίταν, ὧν ἐκάστου τὸ τίμη-
μα δραχμὰς χιλίας καὶ πεντακοσίας ὑπερ-
έβαλεν, ὑποτιμᾶσθαι τὴν ἀξίαν εἰς τὸ
δεκαπλάσιον, βουλόμενος ἀπὸ μεζόνων
τιμημάτων αὐτοῖς μείζονας καὶ τὰς εἰσφο-
ρὰς εἶναι, καὶ προσετίμησε τρεῖς χαλκοὺς
πρὸς τοῖς χιλίοις i. e. *Coëgit vestimen-
ta, vehicula, mundum muliebrem, et fa-
miliarem supellectilem, si pluris, quam
mille et quingentas drachmas, æstimata
essent, decuplo pluris æstimari, quod
vellet eos, quorum res pluris æstimatæ
essent, majora etiam tributa conferre.*
*Itaque singulis millibus ternos æneos
attribuit.* Sic supra locutus est in
triumpho Vulsonis XXXIX. 7. ‘ S. C.
factum est, ut ex pecunia, quæ in
triumpho translata esset, stipendium
collatum a populo in publicum, quod
ejus solutum antea non esset, solve-

retur. Vicanos quinos et semisses in millia æris quæstores urbani solverunt.' Sigon. *Et his omnibus rebus Gaertn. Tum terna in millia æris attribuerentur* Lov. 4. et Mead. 1. *terna in millia æris attribuerunt* Vossian. et Lov. 1. *trina millia æris attribuerentur* Lov. 2. *trina in millia æris attribuerunt* Lov. 6. *tria millia æris attribuerunt* Gaertn. *tria millia æris attribuerentur* Harl. et Mead. 2. Ceterum Budæus in eo sensum Livii non adsecutus est, quod eum referre crediderit, Catonem statuuisse, ut etiam ornamenta, vestis muliebris, et vehicula, quæ pluris, quam quindecim millium æris, essent, decies tanto pluris, quam quanti forent, æstimerentur: quod ex verbis Livii colligi nequit.

§ 4 *Quæ in loca publica inædificata immolitave privati habebant, intra dies triginta demoliti sunt*] *Inædificata* sunt, quæ aliquo in loco ædificata sunt, sed cum *in loca* dixit, significavit ædificia et privato in publicum procurrentia, et aliquid loci publici occupantia, Plutarcho teste in Caton. Censor. pag. 347. cujus verba sunt, ἀνατρέπων καὶ καταβάλλον, ὅσα προῖβαιεν εἰς τὸ δημόσιον οἰκοδομήματα: *immolita* autem sunt, quæ quispiam molitus est. Si quis igitur privatus ante ædes suas in publico podium posuisset, aut mænianum projecisset, eum id demoliri, et diruere, tollereque Cato jubebat. Turneb. Advers. 1. 25. 'Immolitum' est, ut 'inædificatum': quod aliquo in loco est structum et molitum: quod homines aliquo in loco moliti sunt et exstruxere. Turnebus, Adv. xxvii. 32. Ita Turnebus priori loco interpretatur verba Livii e Plutarcho, qui scribit Catonem ἀνατρέφαι καὶ καταβαλεῖν, ὅσα προῖβαιεν εἰς τὸ δημόσιον οἰκοδομήματα. Crusenius ibi vertit, *quæ in publicum projecta ædificia erant*. Et Xylander, *ædificia, quæ in publicum prominere*. Hæc sunt, quæ 'Mæniana' et 'projecta'

appellantur: quæ sola an Plutarchus significare voluerit, mihi non satis liquet: nam verba illius etiam de ædificiis in solo structis et in locum publicum excurrentibus accipi possunt. Sed Livius in universum de omnibus, *quæ in loco publico inædificata immolitave erant*, loquitur, sive totum locum publicum, sive partem illius quis ædificando occupasset. Verum in eo potius *in loco publico*, quam *in loca publica*, legendum puto; quod illo modo, non hoc, loqui solent scriptores Latini. Livius xliii. 16. 'Parietem in sacra via adversus ædes publicas demoliri jusserunt, quod publico inædificatus esset.' Cæs. B. C. ii. 16. 'Pæne inædificata in muris a nostris mœnia videbantur.' Cicero de Harusp. Resp. cap. 14. 'Quum de domo tua dixerō, in qua tamen ita est inædificatum sacellum.' l. i. D. Ne quid in loc. publ. 'In loco publico prætor prohibet ædificare.' 'Immolitorum' nomine Cujac. Obs. ix. 9. significari dicit, quæcumque circa ædificiorum formam molita sunt, ut cap. 4. Legis Mamilie de limitibus: 'ne quis eos limites decumanos obsepito, neve quid in eis immolitum, neve quid ibi positum habeto.' In his 'immolitus' passiva forma dicitur, ut 'molit,' pro molitur, activa in lege apud Frontin. extremo lib. ii. de Aqueduct. quod adnotavit Rigaltius in glossis Agri-mensoriis. Aquarum publicarum curam ad censores, quum erant, pertinuisse, docet Frontin. eodem libro. Duk. Lips. Elect. 1. 15. capita quædam legis Mamilie primus publici juris fecit; c. 4. autem ejus verba laudata ita legenda conjicit: *neve quid in eis inolitum, neve quid ibi opsitum habeto*: 'inolitum,' ab 'inolescere,' ad arbores; 'obsitum' ad fruges pertinere putat, et prius verbum Livio hoc loco restituens emendabat *inædificata, immolitave*. De verbo 'inædificare' vide ad 1. 55. § 4. Dein *infra triginta dies* Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui rec-

te, præeunte cod. Mog. *intra dies triginta* emendavit. Firmant eam lectionem reliqui, quibus usus sum, Mss. Sæpe librarios ita variasse, vidimus ad xxxiv. 50. § 3. Idem error eximendus est Frontino de Aquæd. lib. i. non longe post principium p. 222. ed. Keuchen. 'Curius intra quintum diem, quam erat duumvir creatus, decessit: ubi vulgo legitur *infra quintum diem*. Sed *intra* eodem sensu idem Frontin. Strat. ii. 5. 39. 'Ipsum eo vulnere adfecit, quo intra paucos dies exanimaretur.' c. 10. § 1. 'Complura suorum corpora intra noctem sepelienda curavit:' ubi vide Oudend. Paulo ante *demerunt*, pro *ademerunt*, Voss. Verba hæc etiam aliis locis a scribis commutari, vidimus ad v. 13. § 8. Adde ad xxiv. 18. § 6.

§ 5 *Lacus sternendos lapide, tegendasque, qua opus esset, cloacas; in Aventino*] Est in veteribus melius *detergendas cloacas*, quam *tegendas*. Gelen. *Tegendasque* perperam servant Lov. 4. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Corruptis, mutata etiam interpunctione, *lacus sternendos lapide tegendosque, qua opus esset; cloacas in Aventino*, &c. Voss. Lov. 2. 6. Mead. 2. et edd. principes: *lacus struendus lapide tegendosque, &c. cloacas in Aventino* Lov. 1. *lacus sternendos lapide contegendosque, &c. cloacas in Aventino* Lovel. 5. Pighius, hunc locum laudans, ita legebat et interpungebat in Ann. ad a. 101XIX. p. 311. *lacus sternendos lapide, tegendasque qua opus esset cloacas in Aventino; et in aliis partibus, qua nondum erant, faciendus locaverunt*. Minori mutatione legi posset *tergendasque, qua opus esset, cloacas*; nisi Gelenius se *detergendasque* in vet. membranarum reperisse testatus esset. An hi intelligendi sunt censores Flaccus et Cato? quos cloacas neglectas purgandas et reficiendas mille talentis locasse refert Dion. Halic. Ant. iii. p. 200. Certe ad Agrippam referri nequit, quem similiter cloacas expur-

gasse, et per eas in Tiberim subvectum esse, refert Dio Cass. xlix. 417. Vide etiam Plin. H. N. xxxvi. 15. Se enim in eo narrando secutum esse Dion. Halic. tradit Γάϊον Ἀκίλιον, si ve, ut cod. Vatic. legit, Ἀκίλλιον, pro quo legendum videtur Ἀκίλιον, ut indicetur C. Acilius, qui circa hæc tempora vixit. Vossius enim de Histor. Græc. i. 17. per eum intelligendum docet C. Acilium Glabionem, qui decem annis ante censuram Catonis tribunus plebis memoratur xxxii. 29. An autem lacus, de quibus hic Liv. similes fuere illis, de quibus agit Nardin. Rom. Vet. iii. 4.? Præterea in *Aventino et aliis partibus* Voss. Sed vide ad vi. 23. § 6. In *Aventino, in aliis partibus* Lovel. 5. et edd. veteres. Moguntini ex membranarum suis copulam addiderunt, quam reliqui codd. nostri tuentur. Paulo ante *ex pecunia decreta*, omissis tribus vocibus mediis, omnes Mss. quibus usus sum, Hearnii L. 1. et edd. principes. Moguntini deinde monuerunt se in membranarum suis reperisse *ex decreta in eam rem pecunia*; inde Aldus vulgavit *ex pecunia in eam rem decreta*. Sed in ordinem, qui in optimo cod. obtinet, vocabula digessi.

§ 6 *Molem ad Neptunias aquas, ut iter populo esset, et viam per Formianum montem*] Quæ sint illæ 'Neptuniæ aquæ,' certo scire non potui: sed puto locum ad mare Latinum, ut et 'Formianus' ille 'mons.' At quæ Cato 'atria in latomiis' emit, ea in urbe, aut prope fuisse existimo. Verba autem de vectigalibus locatis, et a senatu oblitteratis (nam hoc sonat verbum 'induci') indigent etiam attento lectore, utinamque omnia bene habeant. Glar. Quæ a Livio 'Neptuniæ aquæ' fuerint appellatæ, se ignorare fatetur Glareanus. Nos in hoc indagando non parum laboravimus, et, ni animus fallit, veritatem adinvenisse putamus. Dionys. Hal. lib. 1. de Neptunia oppido verba fa-

cit, quod in Romanæ Campaniæ ora maritima positum est, et hodie *Nettuno* dicitur, cui nobilissima Coloniensium familia dominatur. Hanc olim 'Neptunias aquas' dictam existimo: eo quod ad mare sit sita. Ita et a Neptuno 'Neptunia' dicta, quæ ad Neptunum seu mare spectant. Neptunus enim non solum est maris Deus, sed et ipsum mare, eo quod terras nubat, hoc est cooperiat. Sic 'Neptunalia' Neptuni sacra, quæ et 'Salatia' a salo. Quod vero ab aquis frequens sit, oppidis nomen indere, exemplo sint castrum in Umbria 'Aqua sparta' dictum, 'Aqua viva' in Apulia, et ibidem 'Aqua Lagna.' *Aqua nata* hodie. 'Aquino' in Samnio. 'Aqua nigra' in Gallia Transpadana. 'Aquæ Sextiæ' in Narbonensi provincia. 'Aquæ Statiellorum,' hodie *Acqui*, in ducatu Montisferrati, sub serenissimi Vincentii Ducis Mantuæ ditione positæ. 'Aquæ calidæ' et 'Aquæ Quinctianæ' in Hispania, et aliæ 'Aquæ calidæ' in Britannia, oppida scilicet; et alia multa, quæ consulto prætermitto. Hanc nostram interpretationem fovet, quod ibidem 'Formiæ' civitas sit sita, a qua 'Formianus' propinquus mons dictus, ubi et Ciceronis situm nobile rus, 'Formianum' dictum, si Volaterrano credimus, cujus meminit Cic. de Orat. II. sicuti et de Formiana civitate ad Attic. verba facit: de eadem et Mart. x. 30. 'O temperatæ dulce Formiæ littus,' &c. in quibus huius oræ amœnitatem describit. Addamus quoque ad nostram comprobendam sententiam, eodem in loco et nunc existere antiquum vicum voluptuosissimum, *Mole* dictum a Flacci constructione, ita ut hæc omnia Livii textui quam optime convenient. Ad hanc autem regionem populum Romanum frequenter convenisse, voluptatis ac animi sublevandi, corporisque recreandi causa, credibile est. Namque, olim Roma-

norum delicias ea in ora maritima potissimum exstitisse, ubique legimus. Hanc nostram expositionem quisque recipiat, aut improbet pro suæ Minervæ capti. Nobis sat sit, in re obscura lumen aliquod dedisse. *M. Donat.* Credo dici iter ad Neptunias aquas. Sed mole ibi struenda non fiebat iter populo ad eas. *Fortē et, ut iter populo esset, viam per Form. montem.* Hoc sensus postulat, et fortassis, quod de sua ætate testatur Cluverius Ital. Ant. III. 7. pag. 1014. et c. 10. p. 1074. nunc quoque ibi pars viæ Romanæ superest. *Duk.* Verisimilis est sententia Cluv. Ital. Ant. III. 7. pag. 1012. ubi ex Vitruv. VIII. 3. docet, prope Tarracinam fontem fuisse, Neptunium vocatum, cujus aquas Livius hic 'Neptunias' appellat. Eandem adstruit mentione montis Formiani, per quem Flaccus hic viam fecisse dicitur. Eum autem non longe a Tarracina remotum, ac medium inter Fundos et Formias fuisse existimat. Eundem locum etiam intellexisse videtur M. Donatus, sed male huc advocat testimonium Dionys. Halic. Antiq. I. p. 59. referentis, antiquos 'Italix' nomine indicasse oram maritimam a Tarento ad Posidoniam, et urbem, quam Dionys. Ποσειδωνίαν vocat, 'aquas Neptunias' a Livio dici censet. Sed Ποσειδωνία est, quæ Latinis Pæstum vocatur, et a 'Neptuniis aquis,' ubi Flaccus molem fecit, longo terrarum intervallo distat. Ita locum Dionysii accipiendum esse, monuit Cluver. Ital. Ant. I. l. p. 9. Pæstum autem a Græcis Ποσειδωνίαν dici Ital. Ant. IV. 14. p. 1255. Præterea et etiam via per Formianum legit Lovel. 2. et via per Formianum Lov. 6.

§ 7 *Cato atria duo, Mænium et Titium in latoniis*] Scribendum *lautumiis*, ut diximus ad XXXVII. 3. siquidem eæ intelliguntur. Sed in Vossiano video in *Latinis*; ut possit aliquis suspicari in *Carinis*. J. F. Gron. Sex

priora vocabula desunt in Lov. 1. *Me-vium* legunt Lovel. 2. et Harl. Ma-le. Intelligitur enim 'Mænius,' qui, 'quum domum suam venderet Catoni et Flacco censoribus, ut ibi basilicam ædificarent, exceperat jus sibi unius columnæ, super quam tectum projiceret, ex provolantibus tabulatis; unde ipse et posteri ejus spectare munus gladiatorum possent, quod etiam tum in foro dabatur.' Vide Ascon. ad Cic. Divin. in Cæcil. c. 16. Tum *Ticium* Voss. et Lov. 2. *Titum* Lov. 6. *Atticium* Gaertn. Familia sive gens Titia Romæ nota fuit, et in nummis aliisque monumentis memoratur: in *lutuniis* Lov. 2. 4. et Mead. 1. in *Latinis* Lov. 1. 6. Gaertn. et Hearnii L. 1. unde tamen in *Carinis* cum Gronovio conjiciendum non videtur. *Latinis* enim natum puto ex compendiaris scriptura *Latūis*. Præterea basilica Porcia, quæ ex duobus atriis Mænio et Titio, et quatuor tabernis in publicum emtis facta est, fuit in foro Romano, curiæ juncta, teste Ascon. Ped. in Argum. Orat. Cic. pro Milone p. m. 183. et eam ob causam sibi Mænius, quum domum censoribus venderet, jus unius columnæ exceperat, ut inde munera gladiatoria in foro edi solita spectaret, ut modo dictum est. Vide Nardin. Rom. Vetter. v. 4. de lautuniis autem vide Donat. de Urb. Rom. II. 19. et Nardin. Rom. Vet. v. 11. Hæc igitur basilica sita erat in regione urbis octava, quæ forum Romanum vocatur; at Carinas alia parte urbis fuisse, docent Donat. de Urbe Rom. III. 10. et Nardin. Rom. Vet. III. 9. Potius igitur cum eodem Gronov. lego in *lautuniis*, quod servant reliqui codd. Vide ad XXXVII. 3. § 8.

Vectigalia summis pretiis, ultro tributa infimis locaverunt] De integritate hujus lectionis cur dubitet Glareanus ad § 6. nescio: quid enim huic sententiæ deest? cum scieris, aliud esse *vectigalia*, aliud *ultro tributa*. Sic

enim XLIII. 12. 'Qui publica vectigalia aut ultro tributa conduxissent,' Plutarchus autem ita in Cat. p. 347. τὰ δὲ τέλη ταῖς πράσεσιν ἐπὶ τὰς ἐσχάτας ἐλαύνων τιμὰς. ['Glareanus ait, ea verba indigere attento lectore, et optat, ut omnia sint integra.'] *Sigonius*. Ambigi video, quid ista inter se differant. Eadem enim si essent, iisdem pretiis locata oportuit: sed *vectigalia* omnibus nota confido, 'ultro-tributorum' ignoratio sententiæ cognitione officit. Ego 'ultrotributa' esse puto, impensas et attributiones operum publicorum faciendorum, et sartorum tectorum præstandorum, mancipibus et redemptoribus certa mercede locatorum. Ita vectigalia, quibus redditus et fructus populi Romani constabat, quantum potuerunt, censores auxerunt: ultrotributa, quibus impensæ sumptusque et erogationes pecuniæ publicæ ex ærario hauriebantur, quantum potuerunt, pretiis diminuerunt, et ad minimam summam perduxerunt. Huic autem nostræ sententiæ si adstipulator quaeritur, præsto Plutarchus erit in Cat. Censore, qui non aliter Livium, quam nos, explicabit. Nam de eadem censura, Livium secutus, ita scribit pag. 347. συστέλλων δὲ τοῖς μισθοῖς τὰς ἐργολαβίας, τὰ δὲ τέλη ταῖς πράσεσιν ἐπὶ τὰς ἐσχάτας ἐλαύνων τιμὰς. Itaque istud XLIII. 16. 'Qui publica vectigalia aut ultrotributa conduxissent,' in eandem sententiam accipiendum etiam arbitror. Quocirca eleganter a Seneca de Beneficiis IV. 1. scriptum est, 'Cum virtutem nec lucrum invitet, nec damnum absterreat, adeoque neminem spe ac pollicitatione corruptat, ut cuncta in se impendere jubeat, ac sæpius in ultrotributis sit.' Significat enim sumptum magnum, impensasque virtutis causa sæpe esse faciendas. *Turnebus*, Advers. I. 25. Aliter, et ita, ut non intelligam, de ultrotributis scribit Turneb. Advers. XXVII. 32. Eadem, quæ hic

Turnebus, 'ultra tributa' esse, dicit Lipsius ad d. l. Senecæ, et causam nominis explicat, quia non capiebantur, ut tributa, sed respublica ipsa ea mancipibus ultra dabat. Adde ibi Gruterum. Inter ea ergo etiam sunt locationes equorum curulium præbendorum, de quibus est in Livio xxiv. 18. et quæ exercitibus in provinciis portanda locabantur. l. xxiii. cap. 48. lib. xxxiv. capp. 6. et 9. Duk.

§ 8 *Censores, edicto submotis ab hasta, qui, &c. paululum inminutis pretiis*] Quum omnes voces olim perpetua serie conjunctæ essent, inperite postea divisæ sunt, et scriptum est *censore se dicto* in Harl. *censores ex dicto* in Voss. *censore edicto* in Lov. l. *censoribus edicto submotis* alio errore legit Lov. 5. *censores edicto submoti* Gaertn. Præterea paululum inminutis pretiis Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. Sed vide ad xxxvi. 9. § 8. Paulo ante *lacrimis victus publicanorum* Voss. Lov. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Neque aliter Lovel. 1. nisi quod insuper *victis* præferat.

§ 9 *Simultatumque plena*] *Simultatiumque* Lov. 4. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. Parm. et Mediol. 1480. quod recepi. Vide ad ix. 38. § 12. xxviii. 18. § 2. et xxxix. 5. § 2. Mox *cui acerbitate ea adsignabantur* Lov. l. 6. et Voss.

§ 10 *Pollentia in Picenum*] Vet. lib. *Potentia*. Item Vell. i. 15. ubi de coloniis verba facit. Item Plinius, item Mela *Potentia* in Piceno meminerunt. *Sigon*. *Pollentia* servavit Crevierius, et facti causam reddidit ad Epit. hujus libri. Verum ea lectio in nullo apud me codice occurrit. Certe *Potentia* legunt Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *Potentia* et *Pollentia* agri Piceni oppida fuerunt; illud maritimum, hoc mediterraneum. Vide Cluver. Ital. Antiq. ii. 11. p. 730. et 741.

Illius igitur nomen restituenti *Sigonio* adsentior, tum propter codd. et edd. vet. auctoritatem, tum propter locum Vell. quem laudavit. Neque dissentiant duo reliqui codd. Voss. et Gaertn. nisi quod legant *Potentiam*. Supra x. 1. 'Soram atque Albam coloniae deductæ.' xxxiv. 45. 'Coloniae civium Romanorum eo anno deductæ sunt Puteolos, Vulturum, Litternum.' Et paullo post, 'Temsam item et Crotonem civium Romanorum coloniae deductæ.' Sed et altera lectio '*Potentia*' ferri potest. Supra ix. 28. 'Suessa et Pontiae eodem anno coloniae deductæ sunt.' Et mox, 'Interamna et Casinum ut deducerentur coloniae.' Auctor Epit. Liv. l. x. 'Coloniae deductæ sunt Sora, et Alba, et Carseoli.' Utraque constructio jungitur in vulgatis edd. Vell. Pat. i. 14. 'Post triennium Tarracinam deducta colonia; interpositoque quadriennio Luceria; ac deinde interjecto triennio, Suessa Aurunca; et Saticula, Interamnaque post biennium;' quo loco Dacerius ad Fest. voce '*Saticula*' legendum putat *Luceriam*, tum *Suessam Auruncam*, et *Saticulam*, *Interamnamque*. Verum, si quid mutandum, cum Raphael. malim *Tarracina*. Hic vero cum tot numero scriptis et edd. *Potentia*, quam cum aliis *Potentiam* malo. Paulo ante *Eo anno*, pro *Eodem*, Voss. Vide ad x. 10. § 6.

Deduxerunt iidem triumviri, Q. Fabius Labeo, et M. et Q. Fulvii, Flaccus et Nobilior] Neque hoc scire possum, cur dicat *iidem triumviri*, cum nusquam antea, quod sciam, horum triumvirorum sit mentio, quanquam alios quidem magistratus gesserint. *Glar*. Triumviri, inquit, qui Pisaurum, iidem etiam *Potentiam* coloniam deduxerunt. Hoc ut dicerem, Glareanus effecit, qui mendum subesse putat. ['Glareanus nihil dicit de menda; sed dubitat, ut solet.'] *Sigonius*. Libri omnes *iidem tres-*

tresviri. Gebh. *Tresviri* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. vett. Primi postea Moguntini *triumviri* vulgarunt; de codice suo tamen nihil monuerunt in ejus excerptis. Similiter præferunt Lov. 2. et Hearnii L. 1. eandemque lectionem reliqui servarunt usque ad Gronov. qui *tresviri* restituit, et in notis ad XL. 29. § 2. se id auctoritate codd. Barber. et Pet. fecisse monuit. Ceterum quum verum Livii sensum dubitanti Glareano Sigonius ostenderit, quis ferre poterit Donjatium, ad hæc verba, notantem, ‘*idem*, scilicet, qui ante hanc coloniam deduxerunt?’ At quando hæc colonia, sive Potentiam, sive Pollentiam intelligat, deducta fuisse memoratur? Mox § seq. vox *memorabilis* non adparet in Lov. 1.

CAP. XLV. § 1 *In insequentem annum creaverunt consules*] *In sequentem annum* Voss. Lov. 1. 2. 6. et Gaertn. Vide ad IV. 30. § 12. Tum *creavit* Voss. *creaverunt* Lov. 2. et Gaertn. Ant. Perizon. ad marginem Livii legendum conjecit, *In insequentem annum creati consules M. Claudius Marcellus, Q. Fabius Labeo, Idibus Martiis, quo die, &c.* idque magis Livianum putabat. Verum neque codd. neque typis impressi ejus emendationi favent.

§ 2 *Et Sp. Postumius Albinus, et P. Cornelius Sisenna*] Copula et utroque loco omittitur in Lov. 2. Deinde minus frequens gentis Cornelie cognomen *Sisenna* librario cod. Voss. fraudi fuit, qui ejus loco scripsit *Silentina*. At *Sisenna* Gaertn. et *Sissenæ* infra § 5. *Sisena* Lov. 1. et 2. et infra *Sissenæ*; quomodo interdum in nummis antiquioribus scriptum occurrit. Vide Hav. ad Morelli Thesaur. tom. I. p. 131. Paullo ante *Prætores creati C. Valerius*, omissa voce *erant*, Harleian. Dein *qui priore anno*, neglecta particula *et*, Lov. 5. et edd. ante Aldum.

L. Pupius, L. Julius, Cn. Sulpicius] Inter prætores ultimo loco non Cn.

Sulpicius est, sed Cn. *Sicinius*, qui ædilis proximo anno fuerat c. 39. quam illic corrupte *Sicilium* vulgatæ edd. habent. Gelen. *L. Puppius* Lov. 5. et edd. omnes usque ad Gronov. qui a. 1665. recte *L. Pupius* edi curavit; quod est in reliquis Mss. Sed postea § 5. *L. Puppio* etiam Lov. 6. et Gaertn. Nomen hoc unica litera *p* scribendum esse, ex nummis constat, quos concessit Morellus in Thes. tom. I. in gente *Pupia*. Vide etiam ad IV. 54. § 3. XXII. 33. § 8. et XL. 19. § 10. Tum Cn. *Sulpicius*, vel Cn. *Sulpitius* omnes codd. nostri, et Hearnii L. 1. nisi quod M. *Sulpicius* corruptius legat Lov. 6. At mox § 5. (ubi iterum M. *Sulpicio* Lov. 6.) M. *Sicinio* Lov. 1. Cn. *Sicinio* Vossian. Lov. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 3 Quos *P. Claudius* et *M. Porcius* habuerant] *L. Porcius*. Sic enim ante Livius, et tabulæ Capit. *Sigon*. Vitiolum est posterius prænomen, et M. *Porcius* fuit censor cum L. *Valerio*. Hic autem P. *Claudius* in consulatu collegam habuit L. *Porcium* Licinum, cujus est frequens mentio. Itaque reposui quod erat verum. *Jac. Gronov.* Quos *P. Cornelius* Harl. Sequens copula et non adparet in Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. utroque, et priscis edd. quam primi addiderunt Moguntini, consentientibus Voss. et Gaertn. M. *Porcius* primi iterum Moguntini vulgarunt; quum priores typis descripti, et codd. omnes recte præferant *L. Porcius*.

§ 4 *Prætores ita sortiri jussi, uti flammī Diali utique altera*] *Sortiri jussi pr. cum flammī Diali* Voss. *sortiri jussi: P. u. flammī Diali* Lov. 1. *sortiri jussi provincias C. Valerius flammī Dial* Lov. 6. Paullo ante *privatæ, pro servatæ*, idem cod. a m. pr. *prorogatæ* a m. sec.

§ 5 Cn. *Sicinio Sardinia evenit*] Vide ad § 2. *Præterea Sardinia venit* Lov. 1. 6. et Voss. Vide ad IX. 12. § 1. *Sardinie venit* Mead. 1. Olim unico contextu scriptum fuerat *Sardinie*.

nit; inperite postea voces divisæ, ac datum est *Sardinia venit*; diphthongo deinde in simplicem vocalem, ut fieri solet, mutata, *Sardinie venit*. Vide ad xl. 19. § 9.

L. Julius proficisci mature est jussus] Pall. *maturare est jussus*: neque dissentit vet. ed. Gebh. Unde acceperit Aldus, haud scio. Nam scripti omnes, et editi prius *L. Julius maturare est jussus*. Nec Moguntini differentiam aut ipsi, aut Gelenius, aut Modius notant. Habet tamen Vossianus Aldinum. Lib. xxxvii. cap. 22. 'Profectus quum, quantum accelerare poterat, maturasset, ad portum, quem Megisten vocant, prægressas consequitur.' Sed minus miror, hoc verbum ineptis hominibus hic offendiculo fuisse, quum cogito, multo elegantiorum loquendi rationem a viro docto tantopere explodi apud Sallust. in Jug. c. 36. 'Igitur Albinus, renovato bello, commeatum, stipendia, aliaque, quæ militibus usui forent, maturat in Africam portare.' Quibus ille sic insultat: 'Vox postrema a nemine patienter legi potest; adeo et visu et odore est deformitatis nothæ.' Quid ita? An 'portare commeatum,' 'stipendium' reprehendit? Recordaretur Plauti in Epid. iii. 2. 7. 'Ut importem in coloniam hunc auspicato commeatum.' Sallustius eodem lib. c. 104. 'Cum Octavio Rucone, qui quæstor stipendium in Africam portaverat.' Quod etiam perperam in uno defecto codice mutari existimo. Immo potius displicuit illa compositio, 'maturat portare,' quam tantopere adamavit Livius noster. Lib. xxix. c. 12. 'Quod nisi omni vi perficere maturasset.' l. xxxiv. c. 46. 'Nuncium ad collegam mittit, ut, si videretur ei, maturaret venire.' xl. 26. 'Si consules maturassent in provinciam ire.' xliv. 36. 'Instabat tribunis militum, ut maturarent instruere.' Plancus ad Ciceronem ad Fam. x. 21. 'Petierat per literas ipse, ut

maturarem venire.' Tacitus Hist. iv. 34. 'Hostem si statim impellere, cursumque rerum sequi maturasset.' Eodemque libro c. 74. 'Ne Tutor quidem maturavit superiorem Germaniæ ripam et ardua Alpium præsidiis claudere.' v. 18. 'Debellatum eo die foret, si Romana classis sequi maturasset.' Pari infelicitate eodem Jugurth. c. 79. 'Igitur Carthagine missi duo fratres, quibus nomen Philænis erat, maturavere iter pergere.' Vox postrema, inquit ille, abundat. Meo iudicio haud quaquam. Atque his omnibus pœne inducor, ut et apud Nostrium xxxii. 16. cum Andrea et eum secutis malim, 'jussis ceteris, quantum maxime possent, maturare sequi:' ubi Moguntina suffecit *maturate*. Nec secus hoc l. xxxix. c. 21. 'Nunciaretque, senatum æquum censere, ne sine imperio provincia esset, maturare enim proficisci.' Quod et nunc fere habent vulgatæ: nam antiquiores *maturate*. Sic xxi. 30. 'Postquam ipsi stetit sententia pergere ire.' J. F. Gron. *Proficisci mature est jussus*, præter Voss. servat Gaertn. In his similes codd. incidisse Aldum, qui primus ita edidit, credibile est. Sed recte alterum *maturare est jussus*, quod servant reliqui codd. nostri, et Oxonn. Hearnii, Gronov. restituit.

§ 6 *In agro, qui nunc Aquileiensis est*] *Est Aquileiensis* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et primæ edd. Altera lectio Aldum auctorem habet. Paulo ante *ignotæ ante viæ* Harl. Tum *ut ante dictum*, omisso τῆ est, Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 7 *Id eos ut prohiberet, quoad ejus sine bello posset*] Notandum etiam hoc locutionis genus. Omnia sane, quæ nos vidimus, ita habent exemplaria. Glar. Scripti *quod ejus sine bello posset*. Utique rectius, et de talibus jam supra. J. F. Gron. Adde Perizon. ad Sanctii Minerv. iii. 6. 1. et iv. 4. 84. Duker. *Quoad ejus in solis*

exstitit nostris Lov. 5. et Gaertner. Reliqui omnes cum Gronovio legunt *quod ejus*. Idem de Oxonn. suis Hearnius, et de Victor. Crevierius testantur; quam lectionem Clericus et Crevierius idem recte in contextum admiserunt. Usus vocis *quod* illustratur ad xxvi. 32. § 2. *quod ejus* ad xxxi. 3. § 2. *Quod et quoad* a librariis commutari, vidimus ad vi. 38. § 13. Verbum *posset* exsulat a Lov. 1. *possit* legit Voss. Mox alterum non adparet in Voss. et Lovel. 1.

§ 8 *Comitia auguris creandi habita erant: in demortui Cn. Cornelii Lentuli locum creatus erat Sp. Postumius*]. Cum augures cooptari solerent a collegio, Livius tamen augurem comitiis designatum hic scribit. Quod quia novi est exempli et inusitati, prætermittere nolui. Turnebus, *Advers.* xxvii. 32. Velus alio ordine, aliis verbis, *comitia habita erant in mortui Cn. Corneli in loco auguris sufficienter creatus Sp. Posthumius*. Unde erno hanc lectionem, *comitia habita erant in mortui Cn. Cornelii Lentuli locum auguris suffiendi*. Creatus *Sp. Posth.* reliqua in Livio glossæ. Lipsius, *Epist. Quæst.* v. 20. Pall. *in demortui M. Corneli locum auguris suffiendi creatus erat Sp. Postumius Albinus*: neque discrepat vet. ed. *Gebh.* In prima reperio Moguntina ed. Ab Andrea ad Ascensium, ut et scripti nostri omnes, *Extremo prioris anni comitia habita erant in demortui Cn. Corneli locum auguris suffiendi*. Id ipsum, quod e Ms. conjectura elicit Lipsius, nisi quod habet *mortui*. Hoc deinde melior Lipsianus, quod caret τῶ *erant*. J. F. Gron. Hic locus, quem omnes, quos vidi, non modo interpretes Livii, verum etiam alii, qui de ratione sacerdotum creandorum egerunt, excepto Gruchio, tamquam facilem intellectu præterierunt, non facillimus explicatu est. Certum est, aliquot sæculis, ut alios quosdam sa-

cerdotes a snis collegiis, ita etiam augures a collegio augurum, non interveniente populo, in locum demortuorum successores fuisse. Hoc tum ex aliis scriptoribus, tum ex Livio ostendi potest, qui iii. 32. xxxiii. 44. xl. 42. et xlv. 44. augures ab auguribus ‘lectos’ et ‘cooptatos,’ nec usquam, nisi hoc loco, augurem comitiis populi creatum fuisse scribit. Primus hoc jus collegiis sacerdotum adimere a. i. xviii. tentavit C. Licinius tribunus plebis, lege de sacerdotiis lata, qua ‘cooptatio collegiorum ad populi beneficium transferebatur.’ Sed, legem eam, obnitente C. Lælio prætore, non acceptam fuisse, auctor est Cicero in Lælio cap. 23. Deinde post annos ferme quadraginta Cn. Domitium in tribunatu plebis legem tulisse, qua ‘jus sacerdotum subrogandorum a collegiis ad populum transferebatur,’ Cicero *Agrar.* ii. 7. Vell. ii. 12. et Sueton. in Ner. c. 2. produnt, et verbo tangit Dio lib. xxxvii. c. 46. Domitii tribunatum in a. i. ccl. confert Velleius, in annum præcedentem Ascon. ad *Fragm. Orat.* ii. Cic. pro C. Cornelio. Sed de eo hic non multum laborandum est. Ille est dignus vindice nodus, quomodo a. i. clxix. comitia auguris in locum demortui suffiendi haberi potuerint, quum eo tempore jus illud adhuc penes collegium augurum fuerit, ac demum octoginta post annis illi ademptum, et ad populum translatum sit. Ejus solvendi non aliam rationem invenire potuit Gruchius de Comit. Rom. ii. 2. quam ut conjiceret, certa quadam de causa, veluti per contentionem competitorum, aut augurum ipsorum inter se dissensionem, tandem effectum fuisse, ut res populi judicio committeretur, et comitia illa ‘extra ordinem et præter morem’ haberentur. Hoc nos contentos esse oportebit, donec ab aliis clarior obscuro huic loco lux adfundatur. *Duk.* Lectioni, quam Grono-

vius adoptavit, et hæc ed. nostra servat, suum N. favere, Hearnii testatur: at, quos versavi, diversis modis variant. *In mortui*, pro *in demortui*, præferunt Harl. Mead. 1. et Hearnii L. 1. *inde mortui* Gaertn. Sed vide ad v. 21. § 7. Tum *Marci*, vel *M. Cornelii locum* Lov. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo: *cum locum Cornelii* Vossian. *cum in locum M. Cornelii* Gaertner. *Cn. Cornelii in loco* Lov. 1. *Cornelii locum*, omisso prænomine, Hearnii L. 1. Tandem *auguris sufficienter creatus* Sp. *Postumius* Lov. 1. *auguris sufficiendi creatus erat* Sp. *Postumius* reliqui nostri cum vulgatis ante Gronovium edd. Totum locum ita exhibet ed. Mog. *comitia auguris creandi habita erant: in demortui Cn. Cornelii locum creatus erat* Sp. *Posthumius Albinus*. Editores vero monuerunt, cod. suum optimum legere *in demortui C. Cornelii Lentuli locum*. Difficultas auguris hoc tempore comitiis populi creati ut tollatur, vel cum Dukero probanda est Gruchii sententia, vel, si ea minus placeat, haud ita magna mutatione legendum videtur, *post comitia habita*, vel *postquam comitia habita erant*, vel *comitiis habitis*, *in demortui Cn. Cornelii Lentuli auguris locum creatus erat* Sp. *Postumius Albinus: comitiis habitis*, nempe magistratuum, qui a. 131XIX. honoribus functi sunt. Videant acutiores.

CAP. XLVI. § 1 *M. Sempronius Tuditanus pontifex maximus est creatus. C. Servilius Geminus P. Licinii fune- ris causa visceratione data ludos fecit, et gladiatores*] Longe aliter habet vetus et incorrupta lectio ad hunc modum: *P. Licinius Crassus pontifex maximus mortuus est: in cujus locum M. Sempronius Tuditanus pontifex est cooptatus. Pontifex maximus est creatus C. Servilius Geminus. P. Licinii fune- ris causa visceratio data et gladiatores CXX. pugnaverunt*. Nam P. Licinio Crasso C. Servilius Geminus, Gemino M. Æmilius Lepidus ponti-

fex maximus successit, ut satis apparet Livium non oscitanter legentibus. *Gelen*. Hic Servilius in consulatu et decemviratu sacrorum caret cognomine 'Geminus:' et recte. Cur autem ita sit, supra exposui. Quare ex hoc etiam loco 'Geminus' eradendum est. *Sigon*. Lectio, quam Gelenius jure merito rejecit, superest in Lov. 5. et 6. Neque aliter inde differunt ceteri Mss. nostri, nisi quod omittant voces *ludos fecit*. Hearnii testatur Oxon. L. 1. omittere quidem verba *pontifex est cooptatus*, posteriora tamen ita exhibere, *C. Servilius Geminus P. Licinii fune- ris causa ludos fecit, et gladiatores*, &c. Gronovius in priori notarum ed. prima verba brevius ita restitui posse existimabat: *M. Sempronius Tuditanus pontifex, pontifex maximus est creatus C. Servilius Geminus*. Sed in repetitis curis recte in Gelenii emendatione, quæ fide optimi Msti Moguntini nititur, acquiescens, priorem conjecturam omisit. Nam C. Servilius Geminus quidem 'pontifex maximus est creatus,' nempe comitiis populi, non tamen M. Sempronius Tuditanus proprie 'pontifex est creatus,' sed potius 'cooptatus' a reliquo pontificum collegio. Voces itaque *pontifex est cooptatus* exciderunt culpa librariorum ob repetitum vocabulum *pontifex*. Vide ad IX. 11. § 11. In sequentibus vero quædam inserta sunt, ut oratio cohæreret. Servilii cognomen 'Geminus' tollendum docuit Sigonius ad XXIX. 38. § 3. XXX. 1. § 1. cap. 39. § 4. et ad XL. 42. § 11. Iisdem locis videri etiam possunt argumenta, quibus Perizon. id servandum esse existimavit. Denique si *visceratio data* Gelenius præeunte cod. Mog. emendavit, nihil habeo, quod adverser. Sin, legi posset, *P. Licinii fune- ris causa, visceratione data, et gladiatores*, id est etiam gladiatores.

§ 2 *Et gladiatores CXX. pugnave- runt*] Hic numerus grandior, quam ut

conveniat in id ævum: scribamque gladiatores LXX. Lipsius, Saturn. Serm. 1. 8. Probabilis est hæc conjectura, licet nullius cod. testimonio probata. Error autem ortus erat ex notis numeralibus L. et C. ob ductum adfinitatem perperam commutatis. Ejusdem erroris exemplum habuimus ad xxviii. 8. § 14. Præterea pugnarunt Voss. Lov. 1. 4. 6. et Mead. 2. Vide ad l. xxx. c. 18. § 1. Mox § seq. *triclinia strata* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 4 *Quum undique disserenasset, sublata, defunctosque fato vulgo ferebant, quod inter fatalia vates cecinissent, necesse est*] Et hic nonnihil discrepant a vulgata lectione exemplaria vetera, ubi legitur, *quum undique serenasset, sublata: defunctosque vulgo ferebant, quod inter fatalia vates cecinissent, necesse esse*. Gelen. Vetus ed. *cum undique disserenasset*. Modius. Libri nostri præferunt *disserenasset*. Gebh. *Conserenasset* e Moguntino annotarunt, et credo etiam voluisse Gelenium, etsi in notis ejus legatur tantum *serenasset*. Ante illum editi *disserenasset*. Id quod membranacei servant, et reponendum judico: significat enim dispulsas esse nebulas, et serenum factum. Exemplum hujus verbi habes et in notis Tironis et Senecæ. Naudæanus alludens *deserenasset*. J. F. Gronov. *Eadem paullo post, quam undique*, vel *Eadem paullo posteaquam undique* omnes scripti et typis inpressi ante ed. Moguntinam, in quam ex codice optimo *Eadem paullo post, quum undique* receptum est. Vide ad xxvii. 28. § 5. Dein *deserenasset* Lov. 1. 2. 6. et Harl. *disserenasset* non tantum Hearnii Oxonn. sed et reliqui nostri, nisi quod *disseruasset* præferant Voss. et Mead. 1. *disserenassent* Gaertn. Verbo *disserenare* impersonaliter, ut hic Livius adhibet, usus etiam est Plinius xviii. 35. 'Quum in cacuminibus montium nubes consident, hiemabit: si cacu-

mina pura fient, disserenabit.' Tum *sublata* perperam deest in Harleian. Hinc vox *fato*, quam Gelenius fide vett. exemplarium expungit, exsulat etiam ab omnibus nostris codd. præterquam a solo Lov. 5. qui editis antiquis concinit: 'defungi fato' exponit Budæus in Annot. ad l. ii. § 12. D. de Act. emti, ut Hearne hic monuit: potius tamen vox videtur addita ab illo, qui Livio familiarem esse nesciebat pronomini demonstrativi ellipsis, de qua vide ad xxiiii. 15. § 4. Male *defunctoque vulgo* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *defunctos quia vulgo* Voss. *vulgo* pro *vulgo*, more antiquo cod. Mog. Vide ad cap. 53. § 2. Insuper vox *vates* male omittitur in Gaertn. Ad hæc *necesse esse*, ut Gelenius emendat, Vossian. Lovel. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. 2. Gaertn. et primæ edd. *necesse est* primus vulgavit Froh. an. 1531. idque exstat in Harl. et Mead. 1. quasi Livius prædictionem vatum ipsi verbis, quibus concepta erat, retulisset. Verum id non majoris auctoritatis esse puto, quam quum Sigonius passim *uti rogas* Livio restituere conatur; de quo vide Gronov. ad xxxi. 8. § 1. Recte igitur Gelenium *necesse esse* revocasse puto. Tum *stauti in foro* Gaertn.

§ 5 *Sanguine per biduum pluisset in area Vulcani*] Julius Obseq. de Prodig. c. 59. 'In area Vulcani per biduum, in area Concordiæ totidem diebus sanguinem pluit.' Altera illorum verborum pars ex hoc loco, altera ex hujus libri cap. ult. desumpta est. Verum omnes codd. hic *sanguine* tuentur. Et ita infra cap. ult. legendum esse monuit Sigonius, adstipulantibus omnibus scriptis nostris. Vide Scheff. ad d. loc. Obsequentis. De locutione 'pluere sanguine,' vel 'sanguinem,' vide ad iii. 10. § 6. *Pluisset* Gaertn. *pluvisset* Lov. 5. et edd. ante Paris. 1573. Vide ad l. 31. § 1. Tum *Volcani* cod. Mog. Vide ad xl. 19. § 2. Post hæc verba addit Lov.

6. et quod Aponi fontes triduo gellidi fuissent. Quod unde librarius hauerit, me nescire profiteor: certe ejus in reliquis codd. vel in Obseq. nullum vestigium inveni. Paulo ante Hac religione levata perperam Lov. 1.

Et per decemviros supplicatio indicta erat ejus prodigii expiandi caussa] Livius XXI. 62. XXXIV. 55. XXXVIII. 44. XL. 19. XLI. 21. et sæpe alibi scribit decemviros propter prodigia a senatu libros Sibyllinos adire jussos, et ex eorum 'responso' ac 'decreto' supplicationes indictas fuisse: quibus verbis significari videtur, eas ab aliis, non ab ipsis, indictas. Hic quidem, ut et XL. 37. et XLV. 16. indictionem supplicationum decemviris ipsis tribuit; sed tamen credo, hoc plerumque a magistratibus pro concione factum fuisse: nam hi quoque eos pro concione edicebant victoriae causa, XXVII. 51. XXX. 17. et pro felici successu novi belli, XXXI. 8. et XXXVI. 2. A consulibus prodigiorum causa supplicationem indictam fuisse, est XL. 19. Duk. Vocula et deest in Voss. postea ejus in Lov. 6. ejus loco hujus legit Gaertn.

§ 6 Priusquam consules in provincias proficiscerentur] Vox consules deest in Lov. 2. 4. Harl. Mead. 2. et Gaertn. eadem cum duabus sequentibus in Voss. quatuor primæ in Lov. 1. Mox legationes transmaritimas Lov. 2. Vide ad XXIII. 15. § 1. Cum sequentibus conferendus est Polyb. in Exc. Legat. num. XLVI.

§ 8 Pro se quæque civitates] Per se Lov. 5. et edd. veteres. Moguntini ex membranæ suis emendarunt pro se. Neque aliter legunt reliqui codd. nostri. Mox singuli etiam privati Lov. 2. singuli et privatim Lov. 6. Tum gravis enim accolis erat omnibus Lov. 6. erat omnibus etiam Voss. Lov. 1. et Gaertn.

Aut ad spem levandæ injuriæ, aut ad defendendæ solatium] Aut delevandæ spe injuriæ, aut deflendo solatium Lov. 1.

aut alleviandæ spem injuriæ Gaertn. aut ad levandæ spem injuriæ Voss. et Lov. 6. aut ad defendendæ solatium male cod. Mog.

§ 9 Ad querendum, simul quod non deducerentur ex Thracia] Ad querendum sibi, quod non Voss. et Lov. 1. Male. Illud simul, simul Livio in deliciis fuisse, vidimus ad III. 50. § 12. ex Thracia Lov. 4. Vide ad XXXVII. 33. § 3. Tum simulque in Bithyniam Lov. 1.

CAP. XLVII. § 2 Pleraque oppido quam parva erant] Oppida quam parva inepte Lov. 1. 6. et Voss. Liv. XLII. 28. 'Oppido adolescens sacerdos lectus.' Vide ad XXXVI. 25. § 3.

De hominibus raptis pecoribusque abactis] De hominibus captis Voss. et Lov. 6. sollempi scribarum in his vocibus commiscendis peccato. Vide ad VI. 43. § 5. et hoc lib. c. 49. § 1. Tum pecoribus ablatis Voss. quod ex alterius interpretatione natum puto. Proprie enim pastores 'agunt' pecus; 'abigunt,' qui eripiant, furantur. Supra I. 7. 'Herculem in ea leca Gerdyone interemto boves mira specie abegisse memorant, ac prope Tiberim fluvium, qua præ se armenta agens nando trajecerat,' &c. VII. 14. 'Jumenta forte pascentia extra vallum Gallo abigenti duo milites Romani ademerunt.' Cic. in Pison. c. 34. 'Socios nostros in servitutem abduxerunt, familias abripuerunt, pecus abegerunt,' qui locus huic nostro admodum similis est. Hinc in jure Romano notum est crimen dictum 'abigeatus'; quod qui committunt, 'abigei' vocantur. Vide Brisson. de Verb. Sign. in voce 'Abigere' et 'Abigeus.' Livius hic exprimit Polyb. ejus verba sunt in Ecl. Legat. num. XLVI. Οἱ μὲν περὶ χάρας, οἱ δὲ περὶ σωμάτων, οἱ δὲ περὶ θρεμμάτων ἦκον ἀμφισβητοῦντες. Ea ita vertit Casaub. Quorum alii agro multatos se querebantur, alii mancipia ademta, aut pecus abactum. Per σώματα igitur intelligit

servos, quo sensu ea vox sæpe usurpatur; quemadmodum etiam 'homo' non tantum in jure Romano, ut ex Briss. de Verb. Sign. patet, sed et alibi; ut apud Statium Silv. II. 6. 14. 'hominem gemis (heu, mihi subdo Ipse faces) hominem, Urse, tuum, cui dulce volenti Servitium, cui triste nihil: qui sponte, sibique Imperiosus erat.' Nihilominus *σάματα* apud Polyb. et *homines* apud Liv. magis generali sensu accipere malo. Philippus enim, qui omnibus gravis adcola fuisse dicitur, ab hac quoque vicinorum injuria non abstinuisse videtur, ut etiam liberos atque ingenuos raperet. Et ita Cic. loco laud. utitur duabus vocibus 'socios,' 'familias,' sc. servorum, quarum loco Livius hic unam *hominibus* adhibet.

De rebus per vim aut per gratiam judicatis] *Per vim aut gratiam* Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. et Gaertn. *perinde aut gratiam* Mead. 1. Sed male. Vide ad VI. 28. § 6. Tum *vindicatis* Harl. Sæpe scribæ *uđicare* et *iudicare* commutarunt; vide ad VI. 20. § 9. VII. 13. § 6. XXXIX. 16. § 11. Epit. Liv. I. LXIII. et viros doctos ad Val. Max. III. 2. ext. 1. Similiter 'nūdex' et 'iudex;' vide ad IX. 1. § 8. *uđicatis* Gaertn. vide ad Liv. ep. LXIII.

§ 3 *Neque Demetrium docere dilucide, nec se satis liquido discere, &c. posse*] Pall. et vet. ed. *Demetrium dilucide dicere*. Gebh. Similiter omnes nostri, et edd. principes: *dicere* etiam Hearnii L. 1. Sed, recte Aldum ex cod. Mog. adscivisse *docere dilucide*, constat ex sequenti *discere*. Ut enim iudex ex litigantibus 'causam dicit,' ita hi de causa agentes illum 'docent.' Solent autem 'docere' et 'dicere' in Mss. confundi. Vide ad I. 9. § 13. XXVI. 3. § 5. et hoc cap. ad § 5. Perperam etiam Londinenses nuperi dederunt quoque *Demetrium*. Vide ad III. 26. § 5. Præterea *nec se satis aliunde discere* Lov. 6. in con-

textu, *satis abunde* in margine: *nec se satis aliquando discere* Voss. et Lov. 1. Male. Ovid. Fast. v. 2. 'Non satis est liquido cognita causa mihi.' Mox *simul et tirocinii perturbatione* Lov. 1. 6. et Voss. *et simul tirocinio et perturbatione* Gaertn.

Equem de his rebus commentarium] *Et quem de his rebus* Lov. 1. 4. Harl. et Mead. ambo. Sed vide ad v. 36. § 5. *An et quid de his rebus* Lov. 6. *an quem de his rebus* Lov. 2. *si quem de his rebus* Voss. quod ex glossatoris expositione natum videtur, licet similiter Polyb. in Exc. Legat. num. XLVI. p. 1195. Εἴ τινα περὶ τούτων ὑπομνηματισμὸν ἔχουσι παρὰ τοῦ βασιλέως.

§ 4 *Quum respondisset, accepisse se*] Ita Frob. 1535. edidit; neque aliter præferunt scripti nostri. Antea datum erat *accepisse sese*. Sed pronomen *se* omittit Hearnii L. 1. Verum id excidisse videtur ob ultimam syllabam vocis præced. Vide ad XXXIV. 11. § 7. Omittit etiam Polyb. ibidem: Τοῦ δὲ Δημητρίου φήσαντος ἔχειν. Mox *nil prius ac potius* Gaertn. Tum *jussum est, pro visum est*, Harl. Vide ad IX. 24. § 4. Præterea vox *responsa* male exsulat a Lov. 4. et Mead. 2. *respondum* legit cod. Mogunt.

§ 5 *Erant autem de rebus singulis in breve coactæ causæ*] *Erant ei*, id est enim, Lov. 6. Tum *de singulis rebus* Voss. Lov. 1. 4. 6. Mead. 2. et Gaertn. Hinc *in brevem* scripti, et edd. vett. pro quo Ascens. 1513. *in breve* substituit, altera lectione in marginem rejecta. Ejus vero emendationem receperunt mox Moguntini, et membranarum suarum auctoritate firmari monuerunt. Librarii ævi sui vitio 'brevem' acceperant pro enchiridio. Vide Salmas. ad Vopisci Aurel. c. 36. et Du Cange Gloss. Med. Latin. ea voc.

Alia fecisse se secundum decreta legatorum doceret] *Fecisse secundum decreta* Lov. 1. 6. et Voss. ut pronomen

elisum sit vel a syllaba finali vocis proximæ, (vide ad § præc.) vel ab initiali sequentis. Vide ad xxix. 21. § 7. Tum diceret Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Vide ad § 3. ἔφασκεν pariter dixit Polyb. loc. laud.

§ 6 *Interposuerat et querelus*] Ita Frob. vulgari curavita. 1525. concinentibus omnibus codd. nostris, nisi quod Lov. 5. cum edd. vetustioribus servet *Interposuerat etiam*. Vide ad xxii. 47. § 9. Mox et quod non ex æquo Lov. 6. et Gaertn. Vide ad v. 51. § 7. *Et quam non æquo* Lov. 1. Tum indignoque sibi Gaertn. Tandem insultatum ab hominibus Lov. 1. Vide ad x. 11. § 2.

§ 7 *Has notas irritati ejus animi conlegit*] Irritati sui animi Lov. 2. 5. Harl. et edd. vet. Postea Ascens. ad marginem ed. suæ a. 1513. *ejus animi* scribendum conjecit; quod deinde Moguntini in contextum receperunt, et se in optimo cod. suo reperisse testati sunt. Neque aliter reliqui codd. nostri, nisi quod quidam, trajectis dictionibus, præferant *animi ejus*, Lov. 1. *mutatio animi ejus*. Mox § seq. *neque rectius, neque magis* Lov. 6. Mead. 2. et Gaertn. Sed vide ad ix. 9. § 14. Tum fieri satis Lov. 6.

§ 9 *Et credere etiam, Demetrio credendum esse*] Credendum esset Voss. Lov. 6. Mead. 1. et Gaertn. Sed ambæ hæ voces exsulant a Lov. 4. et Mead. 2. quas neque agnoscit Polyb. in Eclog. Leg. num. xlv. p. 1195. Ἀπόκρισιν ἔδωκε, διότι περὶ πάντων καὶ τῶν εἰρημένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνεγνωσμένων Δημητρίῳ πιστεύει. Paullo ante *patī petita senatum posse* Voss. et Mead. 1. in margine. Scriptum olim fuerat per compendium *pret'ita*, quod deinde in *petita* mutatum est.

§ 10 *Obsidem enim se animum ejus habere, etsi patri corpus reddiderit*] Similis sententia obcurrit apud Dion. Hal. Ant. l. v. p. 286. Σοῦ φείσομαι, Κολλατίνε, ὅς τὸ μὲν σῶμα παρ' ἡμῶν

ἔχεις, τὴν δὲ ψυχὴν παρὰ τοῖς πολεμίοις et pag. 287. Τὸ μὲν σῶμα παρὰ τοῖς ὑποδεξαμένοις ἔχειν, τὴν δὲ ψυχὴν παρὰ τοῖς προπέμπουσι. Ceterum pronomen *se* non adparet in Gaertn. Tum *corpus patri* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Præterea *reddiderint* legit Gronov. ad c. 14. § 6. et in pr. ed. nott. ad xxxviii. 29. intelligi enim τὸ *Patres*, et ideo mox addi *missuros*: at, quia præcesserat 'ut maxime vellet senatus,' scribas putasse, necesse esse, ut fieret *reddiderit*. Gronovii emendationi favet Lov. 2. *reddiderunt* legens. 'Senatus' autem, tamquam nomen collectivum, verbum plurale adsciscere, vidimus ad iv. 58. § 4. Mox voces *in patrem* non inveni in Lov. 6. Tum *posset* legunt Harl. Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui *possit* emendavit, concinentibus reliquis meis.

Amicum eum populo Romano esse] Td *eum* omittunt Lov. 6. et Harl. Tum *populi Romani esse* præferunt Lov. 2. 4. 5. 6. Mead. ambo, et edd. vet. *P. R. esse* Frob. 1535. *populo Romano esse* ed. Lugd. 1553. Paris. 1573. et postea recentiores, quod Livio familiare loquendi genus est. Supra xxi. 12. 'Publice Saguntinis amicus atque hospes.' xxvi. 38. 'Dasius Hannibali amicus.' c. 50. 'Amicus populo Romano sis.' xlii. 19. 'Opem regibusque amicis imperio ferret.' Ad hanc formam 'inimicus alicui' xxxv. 49. et xlv. 35. 'hostis populo Romano.' Vide ad xli. 16. § 9. 'cognatus Postumio' xxv. 3. 'collega consulibus' vii. 1. 'adjutores triumviris,' 'consiliis,' xxxix. 14. xl. 11. 'dux cohortibus' x. 41. 'præsides urbi' x. 22. 'principes nobilitati;' vide ad x. 8. § 6. 'dominus alicui' iii. 10. 'locus seditioni;' vide ad iii. 46. § 2. Similiter et alii locuti sunt: 'adjutor alicui' Cic. de Amic. c. 12. 'comes furori' ex Msto probat Gruter. apud eundem Cic. de Amic. c. 11. 'custos dictis' Suet.

Tib. c. 12. 'rector castris;' vide Burmann. ad Lucani lib. iv. vs. 4. 'imperator Romanis;' vide Cort. ad Sall. Jug. c. 7. § 4. Varietas orta est, quod per notas scriptum fuerit *amicum eum P. R. esse*, quæ postea varie a librariis redditæ sunt. Alia exempla vide ad II. 50. § 11. III. 39. § 8. c. 71. § 7. IV. 5. § 2. v. 50. § 4. VII. 31. § 1. 7. VIII. 34. § 2. c. 35. § 12. IX. 9. § 5. c. 11. § 3. c. 15. § 8. c. 45. § 8. x. 7. § 5. XXXII. 8. § 15. aliisque locis.

§ 11 *Tum quoque sine piaculo rerum prætermissarum fiat*] *Ea quæque sine periculo rerum prætermissarum fiant* Lov. 1.

CAP. XLVIII. § 1 *Augendæ amplitudinis ejus caussa*] *Augendi ampliandique ejus caussa* Lov. 6. et Hearnii L. 1. At ita potius dandum fuisset *amplificandique*. Sed nihil mutandum. Mox *extemplo invidiam*, pro *in invidiam*, Lov. 1. et Gaertn. Vide ad XXXIV. 28. § 3.

§ 2 *Multæ et parvæ disceptationes jactabantur*] *Et parvulæ disceptationes* cod. Mog. Mox *maxime continerent*, media voce omissa, Lov. 5. et edd. principes; quam Ascens. 1513. primus addidit, mox Moguntini Msti sui testimonio confirmari testati sunt, et reliqui nostri omnes tuentur.

§ 3 *Inique, an jure occidissent, quos occiderant. Vertebatur*] *Inique, an jure cecidissent, quos ceciderant. Vertebant* Mead. 1. Voces 'occidi' et 'ceceidi' passim commutari, vidimus ad XXVI. 36. § 6. Ceterum cum Crevierio veterum edd. distinctionem recepi. Perperam recentiores dederant, quos occiderant, vertebatur. Mox *in Achaico consilio* hic, et § seq. Voss. perperam. Vide Gronov. ad XLIV. 2. § 5. Tum *an, ut antea fuerat* Harl. et Mead. ambo, aut, *ut antea fuerat* Lov. 6. *annutante fuerant* Gaertn. Hinc *unius ejus* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 4 *Restitui, judicique facta tolli*

placuit] Pall. *placet*. Gebh. *Judicia facta* Voss. Tum *placere* Lov. 2. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *placeret* Lov. 1. et 6. *placet* Lov. 4. 5. et Mead. 2. *placet*, vel *placeret*, vett. edd. ante Aldum, qui *placuit* emendavit.

Scribique id decretum, et consignari a Lacedæmoniis] Pall. *scribique, et id decretum consignari et a Lacedæmoniis et Achæis*. Gebh. Similiter Lov. 4. et Mead. 2. *scribique id decretum, consignari et a Lacedæmoniis et Achæis* Lov. 6. Polyb. id ita exprimit p. 1198. Ἐγραπτον ὑπὲρ τῶν ὁμολογουμένων γίνεσθαι ἐκέλευον, ἐφ' ᾧ πάντες ἐπεβάλλοντο τὰς ἰδίας σφραγίδας.

§ 5 *Et Messene desciverat a concilio Achaico*] Quidam mutarunt *Messenii desciverant*. Sed non erat opus, cum post Philopæmenis mortem Livius de Messeniorum multitudine ita quoque loquatur, c. 50. 'Victa namque' (inquit) 'Messene bello exposcentibus Achæis dedit noxios.' Ego tam temere non mutarim authorum verba absque vetusto exemplari. Glar. Libri nostri omnes *et Messene desciverat a concilio Achaico*. Gebh. Et hoc [*Messenii desciverant*] e Moguntino. Superiores cum illis, quos vidimus, scriptis, *et Messene desciverat a concilio Achaico*. Quis neget restitui debere? et eodem jure mutatum, quo libro præcedenti c. 29. 'Quatuor menses obsidionem Same sustinuit.' Et animadvertit, ut video, Glareanus, J. F. Gron. Aldus est, qui *Messenii desciverant* ex cod. Mogunt. admisit: verum eam alterius lectionis glossam esse existimo. Per 'Messenen' intelliguntur Messenii, incolæ Messenes. Vide quæ notantur ad XXXVIII. 29. § 9. Adde Burm. ad Rutil. Itin. 1. 361. Deinde *a consilio Achaico* ed. Gruteri ultima, pro quo recte Gronov. hic, et ad XLIV. 2. § 5. *a concilio* legendum docuit. Paullo ante *ibi quoque ex veteribus* Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. Harl. Mead. 1. Gaertner. et edd. vett. Voculam et Frob. 1535. addidit,

quam servasse videntur Lovel. 4. et Mead. 2. unde nihil notatur. Vide ad II. 44. § 3.

§ 6 *Et causam et ordinem si expromere velim*] Hæc lectio promanavit ex ultima Gruteri ed. et a recentioribus omnibus probata est. Omnes priores, cum codd. nostris et Hearnii L. 1. præferunt *et causas et ordines*; quod Livio reddidi. Præterea *expromere* Lov. 1. 6. et Voss. Male. Vide ad XXXIV. 61. § 8. De verbo 'expromere' vide ad XXXIX. 12. § 4.

Nisi qua Romanis cohærent rebus] Hanc lectionem, quam iterum demum in ultima Gruteri ed. invenio, recentiores omnes itidem servarunt. Recepi *cohærent*, ut antiquiores typis excusi cum Mss. Lovel. 2. 4. 5. Harleian. Mead. ambobus, et Gaertn. jubent. Insuper male *nisi quia* Voss. Vide ad XL. 29. § 8. *nisi quo* Lov. 1. Vide ad XXII. 55. § 5. *nisi quæ* Lov. 2.

CAP. XLIX. § 1 *Philopæmenes prætor eorum capitur*] Constant sibi etiam hic membranæ, in quibus est, *Philopæmen prætor eorum*. Modius. Vide Gelen. ad XXXV. 26. § 9. et Modium ad XXXV. 27. § 9. Tum *rapitur* Lov. 1. 6. et Voss. Vide ad VI. 23. § 5.

Ad præoccupandam Coroneum profectus, quam hostes petebant] Strabo VIII. p. 361. et Pansanias IV. 34. ad Parnisum amnem *Coronem* Messeniæ ponunt. 'Coronea' vero Bæotiæ est oppidum ad Heliconem montem, ut idem Strabo IX. p. 411. testatur. Meminere et Plinius et Ptolemæus utriusque oppidi. Cæterum ex Strabone IX. p. 411. colligitur, a 'Coronea' 'Coroneus' [immo *Coronius*] tetrasyllabon dici, a 'Corone' vero 'Coroneus' trisyllabon: tametsi Plinius 'Coroneum sînum' vocat eum, qui ad Coronem Messeniæ est. Ego Livium hoc loco *Coronem* scripsisse puto, non *Coroneam*: nisi quis ejus rei differentiam parum eum curasse putet. *Glar. Colionem* edit Plutarch. in Philopœm. p. 366. Utraque autem in Messeniaco

agro est: τὴν δὲ Μεσσηνὴν ἀπέστησεν τῶν Ἀχαιῶν τὴν κώμην τὴν καλουμένην Κωλονίδα προσηγέληθη μέλλων καταλαμβάνειν. *Sigon. Coroneam* Lov. 4. 5. Mead. 2. Gaertner. et edd. priscæ. *Coronam* Vossian. Lov. 1. 2. 6. Harl. Mead. 1. et Hearnii L. 1. *Coronen* primus vulgavit Frob. 1535. idque postea secuti editores servarunt; nisi quod ed. Jac. Gronovii major 1679. errore operarum dederit *Coronem*, quod Clericus retinuit, licet Gronoviana minor substituerit *Coronen*; quomodo etiam, vel *Coronam* legendum est. Posset et legi *Coroneam*: promiscue enim Κορώνεια et Κορώνη, eorumque gentilia, de urbe Bæotiæ et Messeniæ Græci Latinisque scriptoribus usurpari, testatur Berkel. ad Steph. de Urb. voce Κορώνη. Et ita Pausan. de hac urbe verba faciens in Messen. c. 34. τὸ μὲν δὴ ὄνομα τὸ ἀρχαῖον εἶχεν Αἴπεια· ἐπεὶ δὲ ὑπὸ Θηβαίων κατήχθησαν εἰς Πελοπόννησον, Ἐπιμηλίδην φασὶν ἀποσταλέντα οἰκιστὴν καλέσαι Κορώνειαν· εἶναι γὰρ αὐτὸν ἐκ Κορωνείας τῆς Βοιωτῶν· τοὺς δὲ Μεσσηνίους ἐξαρχῆς τε οὐ κατορθοῦν περὶ τὸ ὄνομα, καὶ μᾶλλον ἔτι ἀνὰ χρόνον ἐκνικῆσαι τὸ ἐκείνων ἁμάρτημα. Nullus igitur codd. Sigonii conjectura favet. Quod vero Plutarch. Κωλονίδα pro *Corone* memorarit, inde factum est, quia Κωλονίδες (Κολώνη vocatur Ptolem. III. 16.) et Κορώνη fuerunt oppida vicina. Pausan. ibid. Τῇ Κορωναιῶν δὲ πόλει ἔστιν ὕμωρος Κωλονίδες. Ceterum vox *profectus* exsulat non modo ab omnibus scriptis nostris, et Hearnii L. 1. sed etiam ab omnibus edd. ante Lugd. 1553. Vix ea abesse posse videtur; quum tamen nulla auctoritate nitatur, uncis includendam existimavi.

§ 2 *Ipsum potuisse effugere Thracum Cretensiumque*] *Ipsumque potuisse* Harl. Tum *Thracum Cretensium* Vossian. et Mead. 1. utrumque male.

Ab ipso nuper lectos] Ms. *ab ipso nuper electos*. Modius. *Ab ipso nuper*

electos codd. Mog. et Gaertn. Sed et hic vulgatum præfero. 'Legere equites,' ut 'legere exercitum;' vide ad xxix. 22. § 12. et Burm. ad Suet. Aug. c. 30. Solent 'electus' et 'lectus' a librariis commutari; vide ad h. lib. c. 52. § 2.

§ 3 *Dum locum ad evadendas angustias, &c. præbet, sustinens inpetus hostium] Præbet* male Lovel. 1. et 6. Vide ad i. 40. § 1. et quæ Dukerus notavit ad Liv. Epit. l. xxx. Tum *sustinens inpetum* Lovel. 6. Sed vide ad i. 4. § 9. Mox *haud multum affuit* Lov. 1. An voluit librarius *afuit*? Vide ad iv. 12. § 7. et xxvi. 41. § 11.

§ 4 *Tum primum reficiebatur, viribus admodum adtenuatis]* Ita Aldus edidit, auspice cod. Mog. eamque lectionem omnes nostri probant. Priores typis descripti præferebant *tum primo*. Præterea *viribus admodum adtenuatus* Lov. 2. Male. Supra xxv. 11. 'Magna cæde ita adtenuari præsidii vires.' xxxi. 49. 'Bello Hannibalis adtenuatæ vires ejus coloniæ erant.'

§ 5 *Jacentem hostes superfusi obpresserunt]* *Fusi super* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Sed verbum illud 'superfundere' etiam alibi adhibet Livius, ut vii. 3. 'Ludos circus Tiberi superfuso irrigatus impedisset.' xlv. 9. 'Superfundit deinde se in Asiam:' et translate v. 7. 'Superfundenti se lætitiæ vix temperatum est.' Mox *cognitum primum a verecundia* Lov. 1. *cognitumque primum verecundia*, omissa præpositione, Lovel. 4. et Mead. 2. Sed *a verecundia adtollunt* est, adtollunt propter verecundiam. Vide ad xxiv. 30. § 1. et xxvi. 1. § 3.

§ 6 *Pars nuncios Messenem præmittunt]* *Messenem* legendum, ut præferunt quædam edd. et Mss. Et ita nuper Crevierius edi curavit. Vide ad xxxvi. 31. § 7.

Philopæmenem adduci] *Philopæmenem captum adduci* omnes codd. nostri, Hearnii Oxonn. Crevierii Victor. et edd. vett. Non autem primæ vel

solæ Gronovianæ edd. mediam vocem omiserunt, ut innuere videtur Crevierius, sed omnes retro usque ad Paris. 1573. quæ quinquaginta, et quod excurrit, annis ante Gronov. ita edidit. Nihil itaque aliud commisit Gronovius, quam quod errorem ab alio commissum non emendarit; quod ipsi cum multis aliis, et sine dubio etiam mecum, immo forte etiam cum Crevierio, commune erit, nec ideo dignus erat, ut solæ ejus edit. memorentur. Ad § seq. iterum incipit Lov. 3. in quo post c. 15. § 13. verba *non miserat* ingens erat lacuna usque ad verba hujus cap. § 7. *non pro vano*.

§ 8 *Itaque clauserat portam turba]* Pall. *clauserant*: vet. ed. *itaque clauserant portam turbæ*. Gebh. Barberin. *clauserant*. Pet. *itaque clauserant turbandum*. Naud. et prisci editi, *itaque clauserant portam turbæ, dum*. Quod verum puto. 'Turbæ' sunt diversi globi hominum concurrentiam, manipuli hominum per intervalla, ut fit ejusmodi in motu ac tumultu, conglobatorum. Prima hoc Aldina perpetuam mutavit. Lib. xxiv. c. 27. 'Et erat confusa concio, non populari modo, sed militari quoque, turbis, magna ex parte etiam perfugis, qui omnia novare cupiebant, permistis.' J. F. Gron. *Clauserant portam turbam*, omisso sequenti *dum*, Lov. 1. *clauserat portam turbam* Hearnii N. *clauserant portam turbam* Lov. 3. 4. Harl. Mead. ambo, et Hearnii L. 1. *clauserant portam turbæ* Voss. Lov. 2. 5. 6. Gaertn. et edd. antiqq. Non vero Aldus, ut Gronovius putat, sed Froben. 1535. primus *clauserat portam turba* dedit. Agnosco ultro, lectionem, quam Gronov. recepit, et multi meorum codicum firmant, probari posse; quin et, qui eam invitis Mss. mutant, similes esse illis quos erroris arguit Nonius Marc. voce 'Turbam:' 'Turbam et Turbas diversam volunt habere significationem, ut sit Turba populi con-

ventus, Turbæ turbationes: nos contra lectum invenimus et indiscrete positum, et pro turbis Turbam.' Verum quum non Aldus *clauserat portam turba*, sed Frobenius, primus dederit, eumque optimo cod. Mog. usum esse constet, iudicium meum suspendo, et lectorem arbitrari jubeo, utram scripturam probare malit. Pro ea, cujus Frobenius auctor est, facit, quod mox etiam sequatur 'turba conferta iter reliquum clauserat.' Paulo ante *puerique cum feminis* Lov. 2. et 6. Vide ad v. 27. § 1. *Mares quoque cum feminis* Lov. 3. quem non audiendum esse, præcedens 'liberi ac servi' persuadet. Passim autem 'pueri et feminæ' obponuntur 'viris.' Ita xxviii. 19. 'Non militaris modo ætas aut viri tantum, sed feminæ puerique supra animi corporisque vires adsumt.' c. 23. 'Turbam feminarum puerorumque inbellem inermemque cives sui caderent.' Alibi etiam feminæ et pueri junguntur. Supra xxxvi. 24. 'Congregatis feminis puerisque, et inbelli alia turba in arcem.'

Dum pro se quisque, &c. vix pro comperta tantam rem habiturus videretur] Sic et editi veteres, non *comperto*, ut Moguntina, et deinceps edd. J. F. Gron. Illud *pro comperto*, ut Moguntini ediderunt, servari posse, si codicem suum ducem secuti sunt, non nego. Vide Burm. ad Suet. Cæs. c. 81. Quum tamen ex eo in excerptis nihil ad hunc locum notarint, omnesque nostri *pro comperta* servant, nisi quod unus vel alter perperam *pro comperata* præferant, Gronovio tantisper adsentiar. Præterea *dum, &c. videtur*, vel *quum, &c. videretur* legendum iudicat Crevierius. Recte. Vide ad i. 40. § 7. Mutavit itaque sententiam, quam secutus est ad xxxv. 8. § 1. ubi parum interesse putabat, *Dum*, an *Quum hæc in Hispania agerentur* legatur, licet cod. Mogunt. ibi *Quum* servaret; et Gronovio adsentiri non poterat, qui *Dum agerentur*

ibi *σολοικίζειν* monuit; quia, eo iudice, utroque modo Latina est oratio. Præterea *oculis suis aspiceret* Lov. 3. quod est ex glossatoris interpretatione.

§ 9 *Turba conferta iter reliquum clauserat*] *Conferta turba* scripti omnes, et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm.

§ 10 *Quum pars maxima exclusa a spectaculo esset*] *Pars maxima clausa* Voss. Lovel. 2. 3. 4. 6. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. *pars maxime clausa* Lov. 1. et Mead. ambo: *pars clausa maxime* Lovel. 5. et edd. vett. Quod nunc vulgo exstat, recte Moguntini ex cod. suo emendarunt. Mox *propinquum viæ* Voss. Lovel. 2. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et editi ante Aldum, qui dictiones transposuit.

Et, ut eo in conspectum populi adduceretur] Pall. *et, ut in conspectum populi adduceretur*. Gebh. Voculam *eo*, quæ in nullo exstat cod. nostro, neque in edd. vett. Aldus ex cod. Mog. adscivit. Præterea *conspectu* Lov. 3. *in conspectu* Voss. Lovel. 1. 5. et edd. priscæ, cujus loco Moguntini ex cod. suo adoptarunt *in conspectum*, concinentibus reliquis meis.

§ 11 *Collata præsentī fortunæ*] Non damno *collata*, quod non incommodam sententiam recipere posse videtur. Si tamen libri auctores fierent, malle *collatæ*. Duk. Paulo ante vox *tanti* deest in Lov. 3. qui mox legit *in conspectu continuerunt*.

§ 12 *Prætorē Dinocrate dicentē*] *Dynaciate* Lov. 1. *Democrate* Lov. 3. *Democrite* Gaertn. *Dinocrate* Lov. 6. Reliqui vulgatum servant. Δεινοκράτης ὁ Μεσσήνιος memoratur Polyb. in Exc. Legat. num. XLVII. et in Exc. de Virtut. et Vitiis p. 1434. Præterea *dicente prætorē Dinocrate* cod. Mogunt.

Inde adducto eo in curiam, et senatu vocato] Pall. *abducto in curiam, (alter curia,) et senatu vocato*. Gebh. Τὸ *Inde*, ut et pronomen *eo* neque membranæ habent ullæ, neque priscæ edd. Sed

etiam Barber. Pet. Naud. *abducto*. Ut restituumus etiam xxvii. 29. 'Exercitum, cui collega prae fuerat, M. Marcellum tribunum militum Venusiam abducere jussit.' Et xxx. 14. 'Abductum in secretum Masinissam.' Sic 'abducere domum.' Incontaminata scriptura est, *magistratus vellent*. *Abducto in curiam, et senatu vocato, consultari ceptum*. Scriptor Moguntini, a quo ista sunt profecta, abruptam nimis putavit orationem; qui error mille centonibus interponendis causa fuit, nudumque ablativum participii non explere sensum absque pronomine credidit. At ita Noster iii. 53. 'Ob hæc venientibus gratiæ actæ.' Sic Mss. non *iis advenientibus*, ut vulgo. Lib. xxxiv. c. 33. 'Unam spem fuisse, si qua admoventibus exercitum dissensio inter ipsos ac seditio excitari posset.' xxxvi. 14. 'Ducere tum porro in sinum Maliacum cepit. Appropinquantem faucibus, super quas siti Thaumaci sunt, deserta urbe, juvenus omnis armata silvas et itinera insedit.' J. F. Gron. Voculæ *Inde* et *eo*, quas Aldus, primus editorum, ex cod. Mog. recepit, exsulant etiam ab omnibus nostris, et Crevierii Victor. Illud *Inde* etiam alibi fulciendæ orationi Livianæ a librariis additum est. Vide ad xxi. 25. § 13. et xxvi. 5. § 4. Pronomen etiam demonstrativum sæpius a scriptoribus Latinis, et præsertim Livio, omitti solet. Supra iv. 30. 'Novos ritus sacrificandi vaticinando inferentibus in domos, quibus quæstui sunt capti superstitione animi:' ubi vide. lib. xxix. c. 9. 'Miles fugiens, sequentibus, quorum erat, obviis forte Sergio et Matieno tribunis militum fuit.' Ut tamen dubitem, utrum ob has causas ambæ voces delendæ sint, facit integerrimi cod. Mog. auctoritas. Cum adfirmantibus vero pertinaciter contendere nolo. Præterea *adducto* Lovel. 1. 3. 5. 6. et Gaertn. Verum hic cum Gronov. probo *abducto*. Vide

ad c. 12. § 3. *Dein in curia, et senatu vocato* Lov. 4. *in curia, senatu vocato* Lov. 1. et Mead. 1. *in curiam senatu vocato* Voss. Lov. 3. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn.

CAP. I. § 2 *Ob magnitudinem pristinae ejus fortunæ*] Vetus lectio *Obstupuerant ad magnitudinem*. Gelen. Pall. *Obstupebant ad magnitudinem*. Gebh. Vocem *Obstupuerant*, quam Gelenius ex Mss. vindicavit, ignorant Lov. 5. et Hearnii L. 1. *jungentes expediebant ob magnitudinem*. Eam servant reliqui nostri, nisi quod legant *Obstupebant*. *Dein ob magnitudinem*, ut ante Gelenium edebatur, Lov. 1. 5. 6. ceteri omnes *ad magnitudinem*. Virg. Æn. v. 509. 'Mater ad auditas stupuit, ceu saxea, voces.' Plin. Hist. Nat. xiv. 21. 'Vini natura non gelascit, alias ad frigus stupens tantum.' Justin. xxvi. 1. 'Ad tam sævam dominationem stupentibus omnibus.' Tum *ejus pristinae fortunæ virtutisque* Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. *pristinae ejus virtutis fortunæque* Gaertn. Mox *custodia ejus satis credebatur* Lov. 3.

§ 3 *Admonent deinde quidam, esse thesaurum publicum sub terra, &c.*] Hæc Plutarchus ita vertit in Philopœmene, et quasi interpretatur pag. 367. Οὐ μὴν ἀλλὰ κομίσαντες αὐτὸν εἰς τὸν καλούμενον θησαυρὸν, οἴκημα κατάγειον οὔτε πνεῦμα λαμβάνον, οὔτε φῶς ἔξωθεν, οὔτε θύρας ἔχον, ἀλλὰ μεγάλην λίθον περιεσπασμένην κατακλείμενοι ἐνταῦθα κατέθοντο, καὶ τὸν λίθον ἐπιρράξαντες, ἄνδρας ἐνόπλους κύκλῳ περιστήσαν. Sigonius. Accepit hoc Livius a Polybio; non, ut viri docti putarunt, Plutarchus a Livio, quod ex eo loco, quem ad lib. xxxviii. c. 34. protulimus de Philopœmene, conjici potest. Græca Polybii verba Plutarchus in Philopœmene p. 367. profert hæc, licet Polybium non nominet, Οὐ μὴν ἀλλὰ, &c. Ursin. Pall. *Admonente deinde quidam*. Gebh. *Esse templum publicum* Loy. 3. *esse thesaurum publicum* Mead. 1. *esse thesaurum publicum* Lov.

4. *esse tesarum publicum* Mead. 2. Olim antiquorum quosdam 'thesaurus,' 'formonsus,' et similia scripsisse, quæ rectius alii scripserunt *thesaurus*, *formosus*, observat Pierius ad Maron. Ecl. II. 1. et Æn. I. 359. Similiter in Pandectis Florentinis scriptum esse, docuit Ant. Augustin. E-mend. II. 6. Eadem scriptura occurrit etiam in melioribus Livii codd. VI. 14. § 11. XXIX. 19. § 7. et alibi. Donatus ad Ter. Enn. in Prol. vs. 10. 'Thesaurum Latini veteres secundum Græcos sine *n* littera proferebant.' Ita in numeralibus ordinem indicantibus 'trecentissimus,' 'sexagensimus;' vide ad V. 54. § 5. 'semenstris;' vide ad I. XXI. c. 43. § 15. etiam in adverbis 'quotiens,' 'deciens,' et similibus; vide ad XLIV. 45. § 10. Mox *dimittitur* Voss. Lov. 1. 5. 6. et priscæ edd. pro quo recte Ascens. 1513. *dimittitur*: erat enim 'thesaurus sub terra.' Supra XXXIV. 44. 'Pleminius in inferiorem demissus carcerem est, necatusque.' Ita sæpe peccasse librariorum, vidimus ad XXXIV. 50. § 2.

Et saxum ingens, quo operitur, machina superinpositum est] Ita interpungendum. Plutarchus Philopœm. p. 367. ο ἵκημα κατάγειον, οὔτε πνεύμαλαμβάνον, οὔτε φῶς ἔξωθεν, οὔτε θύρας ἔχον, ἀλλὰ μεγάλῃ λίθῳ περιεσφόμενῳ κατακλειόμενον. Vide quid possit non posita loco distinctio. Scaliger ad Festi 'Favissas' observat, eleganter a Livio (quum acciperet hæc ab eodem auctore, ex quo hausit postea sua Plutarchus) τὸν περιεσφόμενον λίθον verti *saxum, quo operitur machina*, hoc est mola inferior, quam *metum* vocat Paullus JC. I. 18. § 5. ff. de Instructo et Instrum. Leg. Intelligi ergo 'catillum,' ut idem Paullus vocat I. 18. § 5. de Instr. et Instrum. Leg. hoc est, superiorem molam. 'Machinam' enim esse molam, atque adeo neque Plutarchum sine Livio, neque hunc sine illo explicari posse. Nimirum

nimia eruditionis gloria transversum egit summum virum. Quis enim non videt, 'machinam' hic esse trochleam, vel tollenonem, aut instrumentum ad levandas moles sive pondera, quæ manibus hominum non facile tractantur? Quid subterraneæ cryptæ commune cum mola aut pistrino? Quis potest imaginari, saxum esse tectum molæ? Plutarcho μέγας λίθος περιεσφόμενος est ingens saxum, quod machina sive tormento movetur et circumvertitur. Livius dicit saxum, quo solet ista crypta sive thesaurus operiri, amotum, ut demitti posset eo Philopœmen, repositum esse ad claudendum os sucula vel machina tractoria. Salmasius ad Solinum (p. 1210. p. 851. ed. poster.) falli ait Scaligerum, qui 'machinam' putavit ibi esse molam: ipse vult, subterraneum ita vocari thesaurum, οἶκημα κατάγειον, quod lapide desuper imposito operiebatur. At 'machina' est aliquid ex tabulis aut materiis constructum, non sub terra effossum, aut excisum. Tam parva restant viros impedire potuit. J. F. Gronov. Antea distinguebatur *perperam, saxum ingens, quo operitur machina, superinpositum est*. Sed *saxum ingens operitur machina superinposita est* Voss. et ita Lovel. 1. et Gaertn. nisi quod *cooperitur et superinpositum est* legant: *saxum ingens cooperitur machina superinposita* Lov. 3. et 6. Mox § seq. *credendum custodiam rati* Lov. 1. *custodiam credendam rati* Harl.

§ 5 *Remedia quærenda esse præsentium malorum, censebat*] *Esse quærenda* Voss. et Gaertn. Præterea *censebant* omnes scripti nostri, Hearnii L. 1. et edd. ante Gruterum, cujus postrema ἐκδοσις dedit *censebat*; quod recentiores omnes servarunt. Sed vere Livianum est 'multitudo censebant.' Supra XXIV. 25. 'Hæc natura multitudinis est; aut servit humiliter, aut superbe dominatur; libertatem, quæ media est, nec spernere modice, nec habere sciunt.' XXXV. 33. 'Multitu-

do, avida novandi res, Antiochi tota erat: et ne admittendos quidem in concilium Romanos censebant.' Vide ad vi. 19. § 7. Paulo ante *ejus in civitate meritorum* Voss. Sed ultima littera τοῦ civitatem elisa est a prima vocis seq. Vide ad xxxvii. 29. § 5.

§ 6 *Sed defectionis auctores, quorum in manu res erat*] *Lege defectionis auctores, quorum in manu res publica erat.* Gelen. Scribere satius est ex membranis voce auctius, quæ respondeat illi quidem, quod præcedit: *sed defectionis auctores, quorum in manu res publica erat, &c.* Modius. Vetus ed. exhibet *sed factiones auctores, &c.* Gebh. *Sed factionis auctores* Voss. Lovel. 1. 5. 6. Gaertn. et prisca edd. pro quo Moguntini ex cod. suo *sed defectionis* receperunt. Frobenius postea a. 1535. auctore Gelenio, τὸ *sed* expunxit, quod etiam deerat in reliquis nostris, et sæpe fulciendæ orationi a librariis insertum est. Vide ad vi. 32. § 8. Ea tamen particula, ut Modio etiam visum est, hic necessaria videtur ob præcedens quidem; quare si non illa hic addenda est, legendum certe puto *at defectionis*; ut vocula *at* elisa sit a vocis præced. censebāt literis ultimis. Alia exempla habuimus xxxiv. 32. § 13. xxxv. 11. § 6. et alibi. Insuper *res erat*, ut ante Gelenium edebatur, omnes nostri, et Hearnii L. 1. Vide ad viii. 31. § 2. Mox τὰ *in secreto* perperam exsulant ab Harl.

Utrum maturarent, an differrent, ambigebatur] Pall. uterque *ambigebant.* Gebh. *Ambigebatur* Aldus ex cod. Mog. vulgavit: et, nisi excerpta fallunt, ita etiam erat in Voss. et Lov. 1. Reliqui nostri cum edd. prioribus legunt *ambigebant.* Vide ad xxxviii. 40. § 1. Præterea *maturarent, pro maturarent*, Voss. et Lov. 3. in contextu; in quo pro varia lectione inter versus adscribitur *incitarent.*

§ 7 *Missusque, qui venenum ferret*] *Afferret* vett. edd. usque ad Frob. qui a. 1535. *ferret* reposuit, consenti-

entibus codd. nostris. Supra xxx. 15. 'Hunc nuncium ac simul venenum ferens minister quum ad Sophonisbam venisset.'

Nihil aliud locutum ferunt, quam quæsisse] Gronov. pr. ed. nott. ad Liv. xl. 50. ejecta una voce, legendum contendit *nihil aliud ferunt, quam quæsisse.* Nonnihil conjecturæ ejus favet Harl. qui *nihil aliud, quam quæsisse* præfert. An itaque legendum *venenum ferret. Ferunt, accepto poculo, nihil aliud, quam quæsisse?* Ipsam illam locutionem pluribus Gronov. ibidem illustravit. Adde quæ notantur ad xxxi. 24. § 3. Verum, unius codicis vestigiis insistere, audacius puto, et hinc nihil potius mutuo. Præterea *locutum ferunt*, id est *ferunt*, Lov. 1. Tum *quæsisse* Lov. 1. et 6. *quæsisse* Gaertn. Mox *si incolumes*, ut referatur ad Lycortam et equites, Voss. Eam lectionem firmare videtur, quod mox sequitur, 'Postquam dictum est, incolumes esse.' Insuper *et equites* Lov. 3. et Gaertn.

§ 8 *Bene habet, inquit; et, poculo inpavide exhausto*] Vet. lib. *hausto.* Sigon. Libri omnes *hausto.* Gebh. Ita et Lov. 1. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et prisca edd. Supra xxx. 15. 'Poculum, nullo trepidationis signo dato, inpavide hausit.' xl. 4. 'Haurite poculum, si segnior mors juvet.' Val. Max. iii. 2. ext. 6. 'Porrectam veneni potionem non dubitanter hausit.' c. 3. ext. 6. 'Sine ulla cunctatione medicamentum hausit.' Quum tamen Aldus *exhausto* auspiciis cod. Mog. receperit, eamque lectionem etiam in Lov. 2. invenerim, et Vossiani quamvis corrupti vestigia *anosto* eodem ferre videantur, id præferendum duxi. Ita cap. seq. 'Hospitalis Deos violatæ ab eo fidei testes invocans, poculum exhaustit.' Cic. pro Cluent. c. 11. 'Exhausto illo poculo mortis.' Formulam 'Bene ha-

bet' inlustramus ad l. vi. c. 35. § 8. Paulo ante dictum est, *incolumes evasisse* Harl. Sed illud *evasisse* ex verbis præcedentibus repetitum est: *incolumes esse dictum est* Gaertn.

Nec diuturnum mortis ejus gaudium Pall. *Non diuturnum mortis ejus gaudium*. Gebh. Si vox mortis non exstaret in libris, nemo eam desideraret. J. F. Gronov. *Non diuturnum mortis ejus gaudium* Lov. 1. 3. 4. 6. et Mead. ambo, quod, quum Moguntini se ita etiam in Msto suo invenisse testati sint, recepi. *Non diuturnum ejus mortis gaudium* Lov. 2. et Harleian. Pronomen *ejus* non adparet in Gaertn. Omnes nostri τὸ mortis tuentur.

§ 9 *Exposcentibus Achæis noxios dedit* Pall. *dedit noxios*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. vet. *dedit* etiam Hearnii L. 1. *noxios dedit* inverso ordine vulgavit Aldus; quod superest in Gaertn. *noxios dedit* Modius: *dedit noxios* Lov. 3. Supra xxxviii. 30. 'Qui ejus rei auctores adfinesque essent, nisi dederentur Achæis, violatum videri fœdus.' Passim 'dare' et 'dedere,' 'dedi' et 'dedidi,' ex neglecta perperam syllabæ iteratione, commutantur. Vide ad v. 27. § 4. vi. 8. § 10. Epit. Liv. l. vii. vii. 27. § 7. ix. 1. § 6. xxii. 6. § 11. c. 60. § 7. xxvi. 13. § 4. xxxv. 40. § 3. xxxvi. 9. § 12. c. 13. § 5. hoc lib. c. 54. § 3. Quin et dare pro dedere usurpari, viri docti docuerunt; quos vide ad Nepot. Lys. 1. § 2.

Ossaque reddita Philopæmenis sunt: et sepultus ab universo Achæico concilio Ossa reddita Voss. Tum sunt deest in Gaertn. Hinc simul et sepultus legunt Lov. 5. et priscae edd. At primam vocem Frob. 1535. omisit, consentientibus reliquis scriptis. Præterea Achæico cod. Mog. *sepultus est ab universo Achæico consilio* Gaertn. *sepultus ab universo Achæico est concilio* reliqui codd. nostri, Hearnii L. 1. et

typis descripti ante Gruterum, cujus ultima ed. vocem *est* omisit, quam revocavi. Mox *abstineret* Lov. 1. *abstinerent* Harl. Vide ad xxxviii. 40. § 1.

§ 10 *Ab scriptoribus rerum Græcis Latinisque* Vox rerum perperam deest in Gaertn. Vide ad vii. 42. § 7. Tum *Latinis Græcisque* Lov. 3. et Gaertn. Mox huic viro attribuitur Lov. 6. in quo deinde vox *memoriæ* non adparet.

Decessisse, Philopæmenem, Hannibalem Decessisse, s. *Philopæmenem* Voss. Lov. 1. 3. Mead. 1. et Gaertn. Ad-dita autem litera indicarunt vocem *scilicet*, quæ rectius ab aliis Mss. abest.

§ 11 *Duobus potentissimarum gentium* Lege *duarum potentissimarum gentium*, non *duobus*. Gelen. Pall. *duobus potentissimarum*. Gebh. *Duobus* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. At *duarum* fuisse videtur in Lov. 4. *duabus* in Hearnii L. 1.

CAP. LI. § 1 *T. Quinctius Flaminius* Ultimam vocem non agnoscunt Lov. 2. et Harl. Plerique reliqui Mss. cum prisca edd. solito errore legunt *Flaminius*. Has voces indoctos librarios confudisse, mirari desino, quum videam, etiam capitale interpretis Delphinici ingenium *Flaminios* et *Flaminios* distinguere non potuisse. Inter causas enim, cur Romanorum ad Prusiam legatus (is erat, teste Livio, *T. Quinctius Flaminius*) Hannibalis vel deditionem, vel necem petierit, refert, quod privata ultionis avidus fuerit in eum, cujus opera victus cæsusque pater C. *Flaminius* ad Trasimenum fuisset. Errorem hunc notavit etiam Crevierius, ejusque originem indicare conatus est. Mox *faciebant* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 2 *Fractis ejus opibus* *Tractis*, pro *fractis*, perperam Vossian. Vide ad xxiii. 35. § 1. *Tacitis* Lov. 1. *factis* Gaertn. *facti* Lov. 5. et ed. Camp.

Tum suis opibus Lov. 2. ejus operibus Voss. et Lov. 4. Vide ad VIII. 16. § 4.

§ 3 Quia ipse Prusias] Pronomen ipse deest in Lov. 6. vocula ut in omnibus Mss. nostris, Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. qui eam recte anno 1535. adjecit. Mox primo colloquio, neglecta præpositione a, dedit Lov. 3. Dein ad custodiendam domum Hannibalis Gaertn. ad domum custodiendam Hannibalis reliqui scripti, et vett. edd. donec Frob. 1535. voces eo ordine ederet, quo nunc leguntur.

§ 4 Romanorum inexplabile odium in se cernens] Inexplicabile odium Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et antiquiores edd. quod Gronovius pr. ed. notarum considerare volebat, ansit omnino rejicendum, et odium inexplicabile exponerebat, cuius ordo, modus, et terminus hand queat explicari, id est, expediri, iniri, finire. Ejus tamen patrociniū recte repetitis curis omisit: inexplabile autem non, ut in pr. ed. existimat, Aldus ex Msto Mog. sed Ascensius an. 1513. ante Aldum et excussum codicem Mog. restituit. Post receptam vero hanc lectionem Moguntini ex cod. suo nihil monnerunt; ut is quoque ita exhibuisse videatur: quod idem etiam de Lov. 6. suspicor, unde itidem nihil in excerptis notatur. Supra IV. 35. 'Ex quibus pro certo habeat, Patres bello inexplabili se persecuturos.' Suet. in Cæs. c. 78. 'Inexplabilem sibi invidiam hinc maxime movit.' Alia exempla hujus vocis a Livio adhibitæ Gronov. ex II. 17. et lib. XXXIII. capp. 12. ac 47. loco laud. adduxit.

Et fidei regum nihil sane confisus] Ms. plane nove et fidei regum nihil sane fretus. Modius. Lectionem cod. Moguntini, a Modio memoratam, alterius glossam esse puto. Livius enim τῷ fretus non tertium, sed sextum casum addere solet. Vide ad IV. 37. § 6. ubi Gronov. se eandem ob caus-

sam vulgatum præferre testatus est. Fidei sane regum nihil confisus, trajectis vocibus, Lov. 1. 3. et Voss. Mox etiam non adparet in Lov. 3.

§ 5 Septem exitus e domo fecerat, et ex iis quosdam occultos] Scripti, septem exitus e domo fecerat: ex iis quosdam occultos, ne custodia sepirentur. Apud me Curio primus et ex iis: nam priores ab Andrea ad Frobenium fecerat: ex iis quosdam. Nobis ad gustum prisca lectio. J. F. Gron. Voculam et omittunt pariter Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. N. et Crevierii Victor. ex quibus etiam Lov. 1. 6. Gaertn. et Hearnii L. 1. legunt ex his quosdam. Copulam vero non primus Curio adposuit, sed Froben. a. 1535. unde factum suspicor auspiciis Gelenii; qui si eam in cod. Mog. reperit, non habeo quod culpem. Exstare etiam videtur in Lov. 1. et 4. unde nihil in excerptis notatur. In reliquis igitur, in quibus deest, elisa esse videtur a voce sequenti. Vide ad XXX. 6. § 7. Infra XLII. 65. 'Octingenti ferme, et omnes Romani, erant.' Voces septem exitus e domo fecerat deesse in ed. Rom. principe notat Hearnius; e domo fecerat in Oxon. L. 1. semper exitus legunt Lov. 1. et 6. a m. pr. in quo plures a m. altera emendatur. Paullo ante adventum sibi velut fatalem Vossian. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Tum apparatum fugæ Lov. 1. 6. et Voss. Mox in sequentibus custodia sepiretur Harl. et Mead. 1. ut ad Hannibalem referatur. Sed sequitur paullo post 'Ut id quoque' ostium 'obcursu militum obseptum sensit.'

§ 6 Nihil inexploratum, quod investigari volunt, efficit] Iterum membranæ quod vestigari volunt, quo usi etiam Cicero et Virgilius; ille de Orat. III. 23. ubi ait, 'Ipsa tractatio et quæstio quotidie ex se gignit aliquid, quod cum desidiosa delectatione vestiges.' Hic Æneid. VII. 131. dicens

‘ubi mœnia gentis Vestigemus.’ Atque hinc venit ‘vestigator,’ id est venator. Varro de Ling. Lat. iv. pag. 25. ‘Hæc etsi minus aperta, vindemiator, ut vestigator et venator: tamen id est quod vindemiator, vel quod vinum legere dicitur, vel quod de vite id demit; vestigator a vestigiis ferarum, quas indagatur; venator a venatu.’ Vide et Colum. ix. 8. ubi ait, ‘A vestigatore præparato vase reconditur.’ *Modius*. Supra l. xxxi. c. 19. ‘Perfugas et fugitivos, quos inquirendo vestigare potuerint, reddidisse.’ xxxii. 26. ‘Demissi deinde per agros, qui vestigarent.’ Plin. H. N. viii. 18. ‘Ubi vacuum cubile reperit foeta, fertur præceps odore vestigans.’ x. 13. ‘Illi vestigabant agebantque:’ et alibi. Nostri tamen omnes a cod. Mog. dissentientes vulgatum tuentur. Præterea *valuit* Lov. 6. *voluit* Lov. 1. *velint* Voss. et Gaertn. Tum. *effecit* Lovel. 3. 5. et edd. vett. Earum, quas vidi, prima *volunt* præfert Ven. a. 1498. Mox *inde* deest in Lov. 2.

§ 7 *Postquam est nunciatum*] Libri nostri *postquam est enunciatum*. Gebh. Similiter etiam omnes scripti, et editi vett. nostri, nisi quod *nunciatum* desit in Lovel. 2. et *postquam enunciatum est* Lovel. 3. legat: *postquam est anumptiatum* præfert Hearnii L. 1. *postquam nunciatum* cod. Mog. unde Aldus *postquam est nunciatum* edidit, quod recentiores servarunt. Mox *postico quodam devii maxime* Lov. 1. 6. et Voss. *postico quodam, quod devii maxime* Harl. *postico, quod devii maxime* Lov. 2. 5. Hearnii L. 1. et edd. vett. *devium* dedit Frob. a. 1535. quod firmant Lov. 4. et Mead. ambo; neque aliud voluisse videntur Lov. 5. et Gaertner. quorum tamen librarii aberrantes dederunt demum.

§ 8 *Obscuru militum obseptum sensit*] *Militum, qui ibi erant, obseptum sensit* Gaertn. *militum, qui ibi erant, senserit* corruptius Voss. Supra xxii.

50. ‘Majoraque hostium agmina obsepiunt iter.’ xxxvi. 16. ‘Satis omnia permunita et præsiidiis obsepta videbantur.’ Vide ad l. xxxix. c. 1. § 5.

Venenum, &c. poposcit, Liberemus, inquit, diuturna cura] *Lege et, libere-mus, inquit*. Verba hæc eadem vertit Plutarchus in Flaminio p. 380. *Sigon*. Copulam nullus codicum, quos vidi, agnoscit. Contra vocem *inquit* omittunt Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harleian. Mead. 1. et Hearnii L. 1. ac N. Eam similesque sæpe a librariis de suo interpositas esse, vidimus ad xxiii. 45. § 6. Si vero et hinc ejicienda est, *et cum Sigonio* recipere; ut voculam illam eliserint ultimæ literæ vocis præced. Vide ad ix. 41. § 10. Præstare tamen puto, ut nihil mutetur. Præterea *diutina cura* Harleian. Vide ad xxviii. 24. § 6. Paulo ante *ad tales casus habebat* Lov. 3. et 6.

§ 9 *Quando mortem senis exspectare longum censent*] *Quoniam mortem* Lov. 3. At *quando* pro ‘quoniam’ Livius usurpare amavit. Vide ad xxxiii. 2. § 9. Id autem scribæ passim in ‘quoniam’ mutarunt. Vide ad ix. 8. § 5. et ad Epit. Liv. l. lvii. Tum *censet* Lov. 2. 6. Harl. et Mead. 1. Præcesserat ‘populum Romanum;’ non recte igitur *censent* subjungi stupor librariorum sibi persuaserat. Sed vide ad x. 13. § 11.

§ 10 *Mores quidem P. R. quantum mutaverit, vel hic dies*] Recte vetus *quantum mutaverint*. Dixit enim παθητικῶς, ut Varro, ‘Prosodiæ reliquæ non mutant.’ Lipsius, Epist. Quæst. v. 20. Emendationem Lipsii Græterus in contextum recepit. Eam probant Lov. 1. 3. 4. Mead. 2. et Gaertn. neque aliter differt Hearnii L. 1. quam quod *mutaverunt* exhibeat. De verbo ‘mutare’ passive usurpato vide ad iii. 10. § 6. Tum vocula *vel* deest in Lov. 1. et 6. Deinde *hæc dies* Lov. 2. et Harl. Vide ad xxvii. 13. § 6. *Populi Romani mores quidem*, trajectis

vocibus, Lov. 3.

§ 11 *Horum patres Pyrrho regi, hosti armato*] Hanc historiam scribit Plutarchus in Pyrrho p. 396. Epistola etiam consulum ad Pyrrhum exstat apud Gellium III. 8. *Sigon*. Libri nostri *Patres eorum Pyrrho regi, hosti armato*. Gebh. *Patres eorum Pyrrho regi* etiam omnes nostri scripti, et editi usque ad Aldum, qui *Horum patres* dedit ex cod. Mog. Deinde vox *armato* deest in Voss. quod negligentiae librarii tribuo: videtur enim necessaria esse, partim propter gradationem *Pyrrho regi*, tum *hosti armato*, et tandem *exercitum in Italia habenti*; partim ut obponatur praecedenti *inermi*. Praeterea in sequentibus *ut a veneno eximerent* legit Lovel. 1. Tum auctor *Prusiae* esset per scelus occidendi hospitis Lovel. 6. auctor esset *Prusiae* occidendi hospitis per scelus Lovel. 3. Insuper § seq. *τὸ fuit* deest in Lov. 6.

CAP. LIII. § 1 *Scipionem et Polybius, et Rutilius, &c.*] Vide Pigh. Ann. ad a. 101XVIII. *Duk*.

Ego neque his, neque Valerio adsentior] Qua in re Valerio Antiati (nam de hoc hand dubie loquitur) non assentiatur, comminisci non possum. Nam quod de tribuno Nævio subjungit, nihil ad Antiatem, qui duos Petilius P. Scipioni diem dixisse scribit, non M. Nævium, ut ipse Livius superiore libro c. 50. fatetur. Ad rationem autem contra Polybium atque Rutilium objici fortassis poterat, Scipionis exsilium, quod ipse sibi, non patria, fecerat, in causa esse potuisse, ut L. Valerius princeps senatus crearetur, nulla Scipionis nota. Magis me movet Ciceronis autoritas, apud quem Cato ita de Scipione Africano loquitur de Senect. cap. 6. 'Anno ante me censorem mortuus est, novem annis post meum consulatum, cum consul iterum me consule creatus esset.' Hæc ille. Fuit autem hic annus tertius ante hunc, quo Hannibal mortuus dicitur. Obiter

etiam hoc loco notandum, quod paulo post hic ait Livius, tribunos plebis tribus mensibus ante consules iniisse magistratum: quanquam hand scio, an perpetuo observatum. *Glar*. Si Glareanus diligentius adtendisset ad ea quæ Livius narravit xxxviii. 50. et sequentibus, facile comperisset Valerium Antiatem velle, Scipionem accusatum esse a duobus Q. Petiliis, quo anno consules erant Q. Æmilius Lepidus et C. Flaminius: eam autem dignitatem obtinuerunt secundum fastos Capitolinos a. 101XVI. Jam vero huic ipsius sententiæ Livius non assentitur, eamque refellit oratione P. Africani, quæ inscripta est adversus M. Nævium tribunum plebis: M. Nævium autem tribunatum plebis iniisse docet ante diem quartum Idus Decembres Ap. Claudio, M. Sempromio consulibus, sive a. 101XVIII. Hinc patet, quæ Livius de Nævio tribuno subjungit, omnino ad refellendum Antiatem, quod Glareanus negabat, pertinere. Ceterum *neque his, nec Valerio* legunt Lov. 4. Harl. et Mead. 1. Vide ad ix. 9. § 14. Praeterea *adsentio* Voss. Lovel. 1. 5. omnesque typis descripti, quos vidi, ante Aldum, qui primus dedit *assentior*. Ea forma hoc verbum adhibet Liv. i. 54. 'Quum de aliis rebus adsentire se veteribus Gabinis diceret.' Similiter Cic. ad Fam. i. 1. 'Advertebantur Pompeii familiares adsentire Volcatio.' De Off. i. 6. 'Ne incognita pro cognitis habeamus, hisque temere adsentiamus.' Utrumque in usu fuisse antiquis, ex Quinctil. Gell. Nonio, et Diomede docet Vossius Gramm. v. 7. et addit, sæpe *adsentio* esse in Mss. ubi *adsentior* est in vulgatis. Id non tantum mihi obvenit hoc loco, verum etiam xxi. 4. § 1. xxii. 43. § 9. xxv. 11. § 14. et xxvi. 49. § 6.

L. Valerio, principem senatus ipsum L. Valerium censorem lectum invenio] 'Princeps senatus' erat, quem primum in recitandis senatorum nomini-

bus legebant: quod dignitatis et amplitudinis maximæ erat. *Turnebus, Advers. xxvii. 32. L. Valerio ipsum censorem lectum invenio*, reliquis omis- sis, Lovel. 4. 6. et Voss. *L. Valerio censorem ipsum lectum invenio* Lov. 1. *L. Valerio censoribus principem senatus ipsum lectum invenio* Gaertn. *L. Valerio principem senatus ipsum lectum invenio* Harl. et Mead. 1. *L. Valerio principem senatus ipsum censorem lectum invenio* Lov. 2. 3. et Mead. 2.

Quum superioribus duobus lustris *Africanus*] Perspicue legendum est tribus: ter enim princeps senatus fuit Africanus. Nam xxxiv. 44. scriptum est, 'Censores Sex. Ælius Pætus et C. Cornelius Cethegus P. Scipionem consulem, quem et priores censores legerant, legerunt.' Et xxxviii. 28. 'Censores T. Quintius Flaminius et M. Claudius Marcellus senatum perlegerunt: princeps in senatu tertium lectus P. Scipio Africanus.' *Stgon.* Mamutius de Senatu Rom. cap. 2. vel similiter ante Sigonium legendum monuit, vel ipsum Livium *μνημονικὸν ἀμάρτημα* commisisse. Ceterum superioribus lustris, media voce omissa, Lovel. 3. duobus lustris reliqui omnes servarunt. Mox § seq. *nisi ille senatu moveretur* Lovel. 1. *nisi ille a senatu moveretur* Lovel. 3. *nisi ut ille senatu amoveretur* Lov. 2.

§ 2 *Alius princeps in locum ejus electus non esset*] Hoc quoque Latinus scripti, et quos habeo editos ante Modium, in locum ejus lectus non esset. Ut vitiaverant xxi. 42. 'Se quisque eum optabat, quem fortuna in id certamen legeret.' xxviii. 42. 'Dux tumultuarius quidem ille L. Marcius et militari suffragio ad tempus lectus.' Lib. xxix. c. 22. 'Ipse legeret, quos in Africam secum trajiceret.' xl. 35. 'Loca pacata ad hibernacula me lecturum:' ita scribe ex Moguntino, non electurum. Symmachus Epistol. x. 37. 'Bonorum virorum vena facunda est. Melius urbi nostræ in

posterum consuletis, si legatis invitos.' Erravit Lectius, jubens legi si eligatis. J. F. Gronov. *Electus* Lov. 1. 6. et Voss. Ex libris autem excusis ante Modium ita præferunt edd. Paris. 1573. et Francofurtana quinquennio recentior. Sed recte Gronov. lectus adseruit; quod superest in reliquis meis, et Oxonn. Hearnii. Vide quæ notantur ad ii. 1. § 10. xxviii. 42. § 5. et xxxix. 49. § 2. Infra tamen xl. 51. eodem errore prima ed. Mog. exhibet, *Censores fide- li concordia senatum elegerunt. Princeps electus est ipse censor*: ubi recentiores ediderunt *legerunt*; sed insuper ex sententia Gronovii reponendum est *lectus est*. Mox § seq. *oratio infra scripta P. Africani est* Lov. 1. 6. et Voss. τὸ est omittitur in Mead. 2.

§ 4 *Navius hic magistratum non iniit tribunatus plebis*] Antiq. scriptura *Hic Navius in mag. libris est tribunus plebis*. Gelen. *Hic Navius magistratum iniit tribunus plebis* Vossian. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. uterque, et Gaertn. *Hic Navius magistratum iniit tribunatus plebis* Harl. et Lovel. 2. in margine. *Hic Navius magistratum non iniit tribunatus plebis* Lov. 3. Sed veram lectionem vindicavit Gelenius. Ad magistratum libros provocat, eorumque testimonio utitur etiam Liv. iv. 20. 'Quod magistratum libri, quos linteos in æde repositos Monetæ Macer Licinius citat identidem auctores, nono post demum anno cum T. Quinctio Penno A. Cornelium Cossum consulem habeant.' Mox et L. Porcio Voss. Lov. 3. et Gaertn. Vide ad ii. 17. § 1.

Iniit tribunatum, Ap. Claudio, M. Sempronio consulibus, ad quartum Idus Decembres] Lege, A. D. quartam, id est, ante diem quartum. Sic enim et Dionys. Halicarn. vi. p. 410. ubi ait primos tribunos plebis iniisse τετάρτη πρὸ τῶν εἰδῶν Δεκεμβρίων. Quibus ex locis intelligi potest, hunc diem in- eundo tribunatui fuisse solennem;

quemadmodum ad suam usque ætatem factum esse scribit Dionysius. Plutarchus etiam auctor est in lib. τῶν κεφαλῶν p. 283. tribunos plebis, contra atque alii magistratus, ante anni principium iniisse. Itaque Q. Metellus Nepos, qui Silano et Murena consulibus tribunatum gessit, Ciceronem consulatu abeuntem prid. K. Jan. jam inito magistratu concione prohibuit. Qua de re se ambigere Glareanus ait. [‘Libenter hoc et sæpe facit Glareanus: satius enim est, prudenter ambigere, quam temere asseverare.’] *Sigon.* Ad quartum vel quatuor idus omnes nostri. Sed verum vidit Sigonius. Vide ad vi. 1. § 11. et xxvii. 23. § 7.

§ 6 *Ita ut vixisse in tribunatu Nævii videretur*] Antiq. scriptura *Ita vixisse in trib. Nævii videtur*, non *ut videretur*. Gelenius. *Ita ut vixisse* demum vidi in Ascens. 1513. uno consentiente Lovel. 6. Reliqui *Ita et vixisse*. Sed *videretur* habent omnes ante Gelenium typis descripti, et cum his Lov. 2. Mead. 1. et Gaertn. *videret* Lov. 1. et 4. Reliqui recte *videtur*. Crediderant librarii scriptum fuisse *videtur*, et hinc *videretur* dederunt. Innumeris locis ita erratum est. Quædam exempla vide ad i. 29. § 2. c. 48. § 5. iii. 8. § 6. c. 32. § 6. c. 41. § 7. c. 50. § 15. iv. 13. § 4. c. 44. § 11. et passim. Mox *ei* deest in Lov. 3. *autem* in Lov. 6.

§ 7 *Clarissimorum suæ cujusque gentis virorum non magis tempore*] *Clariss. virorum suæ cujusque gentis* Lov. 6. et Gaertn. Deinde *non tempore magis* omnes scripti nostri, et edd. vett. pro quo *non magis tempore* Frob. 1535. edidit. Mox *quam quod, &c. habuerit* Gaertn. Vide ad xl. 14. § 10.

§ 8 *Jam primum omnes non in patria solo mortui, nec sepulti*] *Nam primum omnes* Voss. et Lov. 5. Sed vide ad ix. 17. § 5. Præterea *non patria solo* Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *nec patria solo* Lov.

3. Mox voces *Hannibal et Philopæmen*; *exsul* desunt in Lov. 1. tres priores in Lovel. 6. Cui errori vocis *Hannibal* repetitio caussa fuit. At voces *Philopæmen*; *exsul Hannibal*, *proditus ab hospite*; *captus* omittuntur in Hearnii L. 1. ob vocis *Philopæmen* repetitionem. Vide ad ix. 11. § 11. Vocem *exsul* non agnoscunt Lov. 2. 3. et Harl.

§ 9 *Non sibi ipse solum, sed etiam funeri suo, exsilium indixit*] *Vocula non deest* in Lov. 1. et Mead. 1. *sibi ipse non solum* legunt Lovel. 2. et Harl. *sibi ipse non solum* Lovel. 6. *non sibi ipse solum* Voss. Lovel. 3. Gaertn. et Hearnii L. 1. Vide ad ii. 19. § 5. *Non solum sibi ipse* Lov. 5. et editi ante Aldum. Tum *indixit exsilium* Gaertn.

CAP. LIII. § 1 *A quibus divertit oratio*] *Oratio divertit* Gaertner. *devertit oratio* Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Mead. ambo. Ita apud Cic. ad Fam. xii. 25. codex Vatic. præfert, ‘Sed redeamus ad illud, unde devertimus:’ sed recte ibi editur *divertimus*, hic vero *divertit*. Utrobique enim ‘divertere’ est discedere, in diversa abire. Alteram igitur lectionem errantibus scribis tribuo, qui passim hæc verba commutarunt. Vide ad i. 51. § 8. et xlv. 43. § 2. Mox *gerunt* Mead. 1. Vide ad x. 10. § 1. Tum *aliter* deest in Lovel. 1. 3. et 6. *aliter eorum* legit Voss. Ceterum cum his conferendus est Polyb. in Exc. Legat. num. L.

§ 2 *Vulgus Macedonum, quos belli, &c. metus terruerat, Demetrium, &c. conspiciebant*] *Vulgi Macedonum* Lov. 3. *Vulgi Macedones* Lovel. 6. *Vulgus Macedones* Voss. et Lov. 1. quibus librariis displicuisse videtur locutio *Vulgus conspiciebant*: quam tamen eodem modo formatæ Livio inprimis placuerint. Vide ad xxxv. 26. § 9. Eadem reddenda est Columellæ, auspicio optimi Sangerm. cod. vii. 9. § 7. ‘Profruit et dulces eruisse radículas

aquatilis silvæ, tamquam scirpi juncique, et degeneris arundinis, quam vulgus cannam vocant:’ ubi vulgo vocat editur. Præterea *Volgus Macedonum* Mog. Ita Flor. et Leid. 1. qui optimi codd. Liviani in prima operis ejus parte sunt, passim ‘vulgus’ et ‘vulgare’ scripserunt. Vide ad II. 6. § 5. III. 6. § 3. c. 35. § 6. c. 40. § 3. IV. 1. § 3. cap. 27. § 10. c. 30. § 8. v. 14. § 7. VI. 21. § 1. VII. 19. § 2. IX. 2. § 4. Nec aliter cod. Mogunt. in hac parte xxxv. 43. § 9. xxxix. 46. § 4. xl. 22. § 5. c. 29. § 8. Ex codd. Virgilianis similia notat Nic. Heins. ad Georg. I. 481. Eadem forma ‘volnus’ scribit cod. Flor. IV. 58. § 13. ‘Vultur’ xxii. 46. § 9. ‘vultur’ optimi xxvii. 11. § 4. ‘Volcanus’ Mog. cod. xl. 19. § 2. Vide N. Heins. ad Petr. Satyr. c. 77. et Virg. *Æn.* II. 539. Noris. ad Cenot. Pis. IV. 4. et quæ notantur ad II. 13. § 1. Deinde *tenuerat* Lov. 1. et 6. Vide ad xxiii. 1. § 10.

§ 3 *Etsi minore ætate, quam Perseus, esset*] Si analogia loquendi admittenda est, *minore ætate*, quomodo Latinos locutos esse Crevierius negat, dictum esse videri posset, ut ‘magno natu,’ quod toties apud Livium occurrit, ac viri docti inlustrarunt ad Nepot. Paus. c. 5. et ‘minore natu,’ ‘majore ætate,’ de quibus agit Gron. ad Senec. Proem. Controv. II. ‘virgo forma eccellente,’ de quo vide ad I. 9. § 11. De eo tamen contendere nolo, quum *minore ætate* neque in Livii Mss. neque in antiquis edd. occurrerit: nam *junior ætate* est in Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. *minor ætate* in reliquis nostris, Hearnii Oxonn. Crevierii Victor. et edd. omnibus ante Gruterum; cujus postrema ἐκδοσις *minore natu* dedit: quod usque ad Crevierium omnes probarunt. Is vero recte alteram lectionem reduxit. ‘Major ætate,’ quod locutioni hic obviæ ‘minor natu’ convenit, inlustratur ad III. 13. § 2. Solent autem ‘minor’

et ‘junior,’ quod perperam quidam codd. præferunt, a librariis confundi. Vide ad VI. 27. § 10.

Hunc tamen justa matre familias] Barber. Naud. Voss. Andreas Romæ, et Mediolani (sed mox Tarvisii mutatum) *matre familiæ*. Et certum est, modo hoc, modo illud maluisse veteres. J. F. Gron. Similiter Lov. I. 3. 4. 5. 6. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii Oxonn. Crevierii Victor. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad xxxiv. 2. § 1. *Vox familiæ* de erat in Harl. Præterea *rd tamen* exsulat a Voss. Lov. I. 2. 3. 5. 6. Harl. Mead. utroque, Hearnii L. 1. et priscis edd. Primus id addidit Aldns. Verum, quum vix in uno vel altero mihi obvium fuerit, iterum delevi; præsertim quum sæpe post ‘quamvis,’ ‘etsi,’ ‘licet,’ similesque particulas, omitti soleat. Vide ad xxii. 20. § 1. Mox *illum pellice nutum* Lov. 1. et 6. quod est ex glossa. Idem error in quibusdam codd. erat xxii. 25. § 18. Locutio inlustratur ad II. 6. § 2. Præterea *illum ex vulgato corpore genitum, nullam certe patris notam habere* male Voss. Tum *similitudinem Philippi* Lov. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. ante Aldum.

§ 4 *Ad hoc Romanos Demetrium*] *Et Romanos* Lov. 6. *At Romanos* Lov. I. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. *Ac Romanos* Voss. Lov. 3. 5. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui *Ad hoc Romanos* ex cod. Mog. emendavit. Mox *Perse nullam apud eos gratiam esse*. Hinc conjici posset vel *Persi*, vel *Persæ* scribendum. Vide Gronov. ad xlii. 25. § 2. At reliqui omnes vulgatum tuerentur.

§ 5 *Itaque et Persea cura angebat*] *Itaque Perseum* Voss. *itaque et Perseum* Lov. 6. et Gaertn. *itaque et Persæ* Lov. 1. Tum *cura agebat* Voss. et Lov. 1. Male. Vide ad xxix. 6. § 7.

Quum omnibus aliis rebus frater superior esset] *Aliis omnibus rebus* Lov. 4. Harl. et Mead. ambo: *quum alius om-*

nibus aliis rebus superior frater esset Lov. 6. *quum alius omnibus aliis rebus superior esset* Voss. et Lov. 1. *quum aliis omnibus rebus superior esset* Gaertn. Male. Polyb. Exc. Leg. num. 1. 'Ο δὲ Περσεὺς οὐ μόνον ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους εἰνοίᾳ παρὰ πολλὴν τᾶδελεφου λειπόμενος' ἀλλὰ καὶ περὶ τᾶλλα πάντα καθυστερῶν, καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ κατασκευῇ, δυσχερῶς ἔφερε.

§ 6 *Et Philippus ipse, vix se sui arbitrii fore*] Redundat *se, vix sui arbitrii fore*. Gelen. Unus tantum meorum Lov. 5. agnoscit *se*, quod a reliquis omnibus abest. At vicissim *foret* Voss. Lov. 2. 3. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *esset* Lovel. 1. et 6. Prima etiam vocula et non adparet in Lov. 1. et 3. sed intercepta est ab ultimis literis vocis proximæ. Vide h. lib. ad c. 18. § 8.

Graviorem esse, quam vellet, minorem filium censebat] Τὸ esse non adparet in Lov. 6. Tum *filium minorem* legunt Voss. Lov. 1. 3. 6. et Gaertn. *Præterea aiebat* Mog. codex, quod forte est præferendum. Polybius enim non tantum Philippum ita censuisse, sed insuper sensa animi non occultasse, narrat in Exc. Legat. num. 1. Οὐ μὴν ὁ μὲν Φίλιππος ἐπεκρύπτετο τὴν ἐπὶ τοῦτοις δυσαρέστησιν· quod contra mentem Polybii Casaub. ita vertit, *Sed Philippus quidem displicere hæc sibi dissimulat*.

§ 8 *Et ipse juvenis haud dubie inflatior redierat*] Particulam *Et* omittunt Lov. 5. et edd. antiqq. quam Aldus, jubente cod. Mog. adscivit. Adsentiuntur ei reliqui nostri, nisi quod *Ei ipse juvenis* sit in Vossian. et Lov. 1. Vide ad xli. 15. § 6. *Juvenis et ipse* in Lov. 6. Mox *quæ prorogata*, pro *quæ patri negata*, Harl. Insuper § seq. *tantam invidiam nunc apud patrem conciliabat*, reliquis omissis, Voss. et Lov. 1. Sola vox etiam omittitur in Lov. 1. et 3.

§ 10 *Postquam alii legati Romani venerunt*] *Legati alii* Voss. Lov. 1. 2. 3.

4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Tum *Romam venerunt* Lov. 3. et 6. Cum his conferendus Polyb. in Exc. Legat. num. xlviii. Mox *Trecia* Lovel. 1. et 4. Vide ad xxxvii. 33. § 3.

§ 11 *Marens quidem et gemens, (eo magis, quod filium frequentiore prope cum illis)* Interpunctionem, quæ in prioribus edd. vacillabat, ac corrupta erat, ex mente Crævierii emendavi. Voces *et gemens* male omittit Lov. 1. *βαρυνόμενος καὶ στένων* dixit Polyb. in Exc. Legat. num. xlviii. *Marens et gemens quidem* legunt Voss. et Gaertn. Tum *cum aliis* cod. Mog. sollemni scribarum errore. Vide ad xxiii. 7. § 3.

Belli causam præberet: prævertendos etiam animos] Legendum *avertendos*. Gelenius. *Prævertendos* servant omnes nostri, et Hearnii L. 1. Gron. etiam priori ed. notarum eam lectionem, quam et ipse in Barber. Naud. et Pet. invenerat, probavit, et verbo *prævertendos* indicari monuit, ante, quam expediret hæc consilia publicari, vertendos ad alia hominum animos ab suspitione illorum. Id tamen postea in repetitis curis recte omisit. Nam ex Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. *belli causam prævertendos etiam animos* obferentibus, colligo unicam librariorum negligentiam lectionis, quam Gelenius rejecit, originem fuisse. Primo enim ob similitudinem inter ultimas syllabas vocis *præberet*, et medias sequentis *avertendos* duas voces in unam contraxerunt, et pro *præberet avertendos* scripserunt *prævertendos*: deinde vero, quum sensus hiaret, ut supplerent quod deerat, alii dederunt *bel.caus.os.tenderet, prævertendos*, quod inveni in Lov. 2. et 6. alii *belli causam præberet, prævertendos*, ut exhibent Lov. 5. Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo *avertendos etiam* Frob. 1535. auctoritate Gelenii vulgavit; quum jam antea Moguntini se in cod. suo etiam *avertendos* reperisse monuissent.

§ 12 *Exercitum in Odrysas, et Dentelechos, et Bessos duxit*] Quidam *Dentelechos* emendarunt. Apud Plin. iv. 12. tum *Denseletæ*, tum *Denteletæ* in codd. vetustioribus legas, ut et 'Bessorum' meminit. Ptolemæus vero iii. 11. inter Thraciæ præturas *Dantheleticen* et *Bessicen* memorat. Strabo item vii. p. 318. *Dantheletos* vocat et *Bessos*. Itaque hoc et Græcis et Latinis variatum est codicibus: quare, quid sequendum, lector ipse dispiciat. *Philippopolim* vero antea *Trimonitium* dictam, et Plinius et Ptolemæus perhibent. Plinius etiam *Poneropolim* olim, Ptolemæus *Hadrianopolim* suo tempore. *Glar*. Strabo l. vii. p. 318. *Dantheletis*, et cæteri Græci vocant *Δανθηλήτας*. *Sigon*. *Dentelechos* edd. principes usque ad Moguntinos, qui *Dentelechos* dederunt; *Dentheletas* Froben. 1535. *Dantheletas* Sigonius, et postea recentiores. *Dentelectos* præfert Lov. 2. *Dentelechos* Lov. 5. *Dentelectos* Lov. 3. *Dentheletes* Lov. 5. *Dentheletos* Voss. Lov. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. quod verum puto, et in contextum recepti, accedente consensu Polyb. in Exc. Legat. num. XLVIII. Διελθὼν δὲ διὰ μέσης τῆς Θράκης ἐνέβαλεν εἰς Ὀδρύσας, Βέσσους, καὶ Δενθηλήτους. Unde etiam patet, verum non esse, quod Sigonius sibi persuasit, ceteros præter Strabonem Græcos hanc gentem *Δανθηλήτας* vocasse. Nam τὴν Θράκην τὴν Δενθηλητῶν, et Sitam regem τῶν Δενθηλητῶν memorat Dio Cass. l. 461. Meminit etiam τῶν Δενθηλητῶν Liv. 534. *Denseletæ* vocantur Plinio, Solino, et Marc. Capellæ. Vide Salmas. Exerc. Plin. p. 112. etiam Ciceron. in Pison. c. 34. 'Denseletis, quæ natio semper obediens huic imperio, &c. nefarium bellum et crudele intulisti.' Ejusdem populi meminit etiam Liv. l. xl. c. 22. ubi docti Sigonium moventem non audientes *Dentheletas* servarunt, et ex vestigiis codd. meorum *Dentheletos* etiam edidi.

§ 13 *Philippopolin urbem, fuga desertam*] *Philippolin* hic, et mox Voss. et Lov. 1. *Philopolin*, vel *Philopolim* hic, et panilo post Lovel. 2. 3. 6. et Harl. Polyb. l. laud. Παραγενόμενος δὲ ἐπὶ τὴν προσαγορευομένην Φιλίππου πόλιν, φυγόντων τῶν ἐνοικούντων εἰς τὰς ἀκρωτέρας, ἐξ ἐφόδου κατέσχε τὴν πόλιν.

Campestresque barbaros, depopulatus agros eorum, in deditionem accepit] Polyb. ibid. Μετὰ δὲ ταῦτα πᾶν τὸ πεδῖον ἐπιδραμὼν, καὶ τοὺς μὲν ἐκπορήσας, παρ' ὧν δὲ πίστει λαβὼν ἐπαῆλθε. *Depopulatis agris* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Verbum 'populari' passive usurpari, vidimus ad xxiv. 8. § 14. Similiter et alia deponentia ad xxxiv. 40. § 2. At reliqui stant pro vulgato. Tum *recepit* Lovel. 5. et prisca edd. quod 'accepit' exponi potest. Vide ad h. l. c. 22. § 11. Sed codicum auctoritati cedendum puto. Non tantum enim Moguntini se *accepit* in cod. suo invenisse testati sunt, sed eodem modo etiam præferunt reliqui nostri. Insuper *receperat* modo præcessit.

§ 14 *Relicto inde ad Philippopolin præsidio, quod haud, &c.*] Polyb. ibid. Φρουρὰν καταλιπὼν ἐν τῇ Φιλίππου πόλει ταύτην δὲ συνέβη μετὰ τινα χρόνον ἐκπεσεῖν ὑπὸ τῶν Ὀδρυσῶν, ἀθητησάντων τὰς πρὸς τὸν βασιλέα πίστεις. Ceterum a *Philippopolin* Lov. 1. 4. et Mead. 1. ap *Philippopolin* Voss. An igitur voluit apud *Philippopolin*. Sed nihil mutato. Mox est *pulsum* Voss. et Gaertn. τὸ est non adparet in Lov. 3.

Oppidum in Derriopo condere instituit] 'Deuriopus' nomen loci apud Strabonem lib. vii. prope Lymistas (nt ipse vocat) et Pelagones. 'Derriopum' nusquam invenio. Thucydides lib. ii. capp. 98. et 100. 'Doberum' Pæoniæ facit oppidum, quod Ptolemæi codd. inversis literis vocant *Deborum* iii. 13. 'Stobos' autem Pelagorum oppidum Ptolemæus facit, non ita prope Pæonas. Quanquam ex Livii verbis non plane constat, duasne urbes condere instituerit Phi-

lippus, an unam duntaxat, ut continuata sit lectio, distinctionibus, non colis intercisa: quod videtur verisimile. Et hic lectoris esto iudicium. *Glār. Deuriopo* legendum est ex Strabonis VII. p. 326. *πρὸς δὲ τοῖς Δυγκισταί τε καὶ ἡ Δευρίπος καὶ ἡ Τριπολίτις Πελαγονία.* Et paullo post (p. 327.) ubi de Erigone quoque, ut Livius hic, fluvio loquitur: *ὁ δ' Ἐριγῶν πολλὰ δεξιμένους ρεύματα ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ὄρων καὶ Δυγκεστῶν, καὶ Βρυγῶν, καὶ Δευρίπων, εἰς τὸν Ἄξιον ἐκδίδωσι.* Item, *ἐπὶ τῷ Ἐριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δευριόπων πόλεις ᾤκηντο. Sigon.* In *Derchiopo* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. inter *Chiapo* Lov. 3. in *Detriopo* Vossian. et Gaertn. in *Deriopo* Lov. 6. in *Deriopo* Lovel. 1. in *Derriopo*, vel in *Derriopo* Lov. 4. 5. Mead. 2. Hearnii N. et edd. vett. pro quo recte in *Deuriopo* emendavit Sigonius. *Δουρίπος* vocatur a Steph. Byz. qui tamen laudat testem Strab. lib. VII. ubi *Δευρίπος* vocatur. Præterea constituit condere Voss. Lov. 1. 3. 6. et Gaertn.

§ 15 *Pæoniæ ea regio est prope Erigonum fluvium*] *Pæonica regio est* Lov. 4. et Mead. 2. Tum prope *Engonum* Harl. coalescentibus literis *ri* in *n. Erigorium* Lov. 1. contra *n* dissoluta in *ri*. Vide ad III. 30. § 3. Prope *Eugonum* Lov. 2. *Origanum* Vossian. *Ethrigonum* Lov. 6. Sed vide ad lib. XXXI. c. 39. § 6.

In *Axium amnem elabitur*] Legendum in *Axium amnem editur*, non *elabitur*, attestantibus archetypis. *Gelen.* In *maximum* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. in *Ansiom* Lov. 3. Dein conditur *amnem* Lov. 3. *editur amnem* ceteri nostri, et edd. vett. *amnem elabitur* demum inveni in ed. Ven. 1495. Ceterum Jac. Perizon. ad marginem Livii, mutata interpunctione, legebat in *Axium amnem editur* haud procul *Stobis* vetere urbe. *Novam urbem*, &c. Hinc consequens foret, *Erigonum Axio commisceri* haud procul *Stobis*. Si situs locorum permitteret, totum

locum ita distinguendum censerem: *oppidum in Deuriopo condere instituit* (*Pæoniæ ea regio est*) *prope Erigonum fluvium* (qui, ex *Illyrico* per *Pæoniam* fluens, in *Axium amnem* editur) *haud procul Stobis* vetere urbe. *Novam urbem*, &c. Ita *Stobi*, qui nunc longius ab *Axio* siti creduntur, propius ei flumini admoveri, et forte ad ripam ejus dextram conlocari deberent. Vide etiam *Cellarii Geogr. Antiq. II. 13. p. 664.* Ceterum *haud procul Stolis* Voss. et Gaertn. *haud procul Scobis* Lovel. 2. 5. Harl. et edd. antiqq. pro quo *Muguntini*, reliquis scriptis concinentibus, *Stobis* dederunt. Vide etiam ad XL. 21. § 1.

§ 16 *Novam Perseida, ut is filio majori*] *Perseidam* Vossian. et Gaertn. Deinde *ut iis filio* Lovel. 2. et quædam ex vetustis edd. *ut his filio* edd. Lugd. 1553. Paris. 1573. omnesque recentiores usque ad Gron. cujus prima *ἑκδοσις* præfert *ut hic filio*; in notis tamen ex ed. Ald. *ut is filio* probavit, et in sequentibus edd. in contextum recepit. Neque aliter reliqui codd. nostri, et edd. principes.

CAP. LIV. § 1 *Dum hæc in Macedonia geruntur, consules in provinciam profecti.* *Marcellus nuncium præmisit*] *Hæc dum in Macedonia geruntur* omnes Mss. et priscae edd. nisi quod Lov. 1. legat *Hæc dum in Macedoniam geruntur*. Lov. 6. *Hæc dum geruntur*. Froben. a. 1535. substituit *Dum hæc*. Præterea *consules in provinciam profecti nuncium præmiserunt* Lov. 1. Mox ad *L. Porcium consulem* Harl.

§ 3 *Sese dederunt: duodecim millia*] *Sese dederunt* Lov. 1. et 6. Vide h. lib. ad cap. 50. § 9. et h. cap. § 7. Tum *viginti duo millia* Gaertn. Mox pleraque arma ex agris reperta habebant Voss. pleraque arma Lov. 1. *plera arma* Lov. 6.

§ 4 *Ea ægre patientibus iis adempta*] *Eoque ægre patientibus* Voss. et Lovel. 1. ac 6. *eo quod ægre patientibus* Lov. 3. *eaque ægre patientibus* Gaertn. In

verbis seqq. *quoque alia* Voss. et Lov. 1. *quod alia* Lov. 6. Dein *miserunt Romam* Lov. 2. et 6. Insuper § seq. Valerii prætoris prænomen *C.* deest in Voss.

§ 6 *Quod indicium esset, nec agro, nec urbi ulli vim adlaturos venisse*] *Quod modicum esset* Lov. 1. et 6. Tum vocem ulli ignorat Lov. 2. *venisse* Lov. 1. 6. et Voss. Mox *bellum se, ni dederentur* Harl. *bellum se iis, ni, vel nisi dederentur* Voss. et Lov. 6. *bellum se, cum iis videretur* Lov. 1.

§ 7 *Se, certam, etsi non speciosam, pacem, quam incertam belli spem, præoptantes*] Legendum *pacem, quam incerta belli, præoptantes*. Gelen. Pronomen *Se* deest in Lovel. 2. et Harl. Hinc *incertam belli pacem* in uno superest Lov. 5. Reliqui, ut Gelenius emendavit, *incerta belli*, id est, bellum incertum. Supra xxx. 2. 'Scripserunt et duas legiones urbanas ad incerta belli:' quod 'incertos belli eventus' vocat vii. 23. Ita 'incerta fortunæ,' 'casuum.' xxx. 15. 'Sub cuius custodia regio more ad incerta fortunæ venenum erat.' c. 30. 'Non temere incerta casuum reputat, quem fortuna numquam decepit.' Similiter 'subita belli,' de quo vide ad vi. 32. § 5. Vide Bernecc. ad Justin. xxxviii. 1. Præterea *præoccupantes* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

Dedidisse se prius in fidem, quam in potestatem] Vide ad xxxvi. 28. *Duk. Dedidisse prius* Harl. et Mead. ambo: ubi pronomen se elisum est a syllaba ultima vocis præced. Vide ad xxxiv. 11. § 7. *Dedisse prius in fidem* Lov. 4. *dedisse prius in fidem se* Lov. 2. *dedisse sed prius in fidem* Voss. et Gaertn. *dedisse* etiam Lov. 1. 5. 6. et edd. ante Modium, qui *dedidisse* substituit. Vide ad § 7. 'Dedere in ditionem populi Romani' habemus i. 38. et vii. 31.

§ 8 *Omnium alia, quæ ferrent agerent-ve, adenta*] 'Ferre et agere' in historicis cum legimus, alterum ad ho-

mines qui quid ferunt; alterum ad iumenta quæ portant, referendum est. *Turnebus*, Advers. l. xxvii. cap. 32. Immo 'feruntur' res, 'aguntur' iumenta, interdum et homines captivi. Vide ad xxxiii. 13. § 10. *Ceterum omnia quæ alia ferrent* Lov. 1. 3. 6. et Voss. Hinc *ferrent agerentque* scripti nostri, Hearnii L. 1. et typis descripti ante Froben. qui *agerentre* a. 1535. dedit. Paullo ante *et urbe et agro* Voss. Lovel. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *urbe et agro* Lov. 3. Tum *sese citatos abire*, transpositis syllabis, Lovel. 3. Vide ad xxii. 12. § 7.

§ 9 *Orare se pro S. P. Q. R.*] *Lege orare se senatum populumque Romanum*. Sigon. Illud *pro S. P. Q. R.* nusquam, nisi apud unum Carionem, obcurrere monuit Gronov. ad xxxix. 36. § 1. Mihi tamen ea lectio obvia fuit in edd. Basil. 1554. et 1555. Contra vero non extat in ed. Carionis, quam sub oculis habeo.

§ 10 *Senatus ita responderi iussit: Neque illos recte fecisse, quum in Italiam venissent*] Neque Moguntinæ curatores recte fecisse arbitror, quod immutavere lectionem veterem scriptorum et Andreanarum, *Neque illos recte gessisse*. Diximus alibi 'gerere' et 'agere' sæpe promiscue poni. Lib. xi. c. 57. 'Sive cæsi ab Romanis forent Bastarnæ, Dardanos tamen sublato, &c. solatio fore: sive prospere gessissent, Romanis aversis,' &c. J. F. Gron. Vocula ita deest in Harl. Dein *gessisse* omnes nostri, et Hearnii Oxonn. Sæpe etiam 'gerere' et 'agere' promiscue usurpari, docuerunt J. F. Gronov. Obs. iv. 14. pag. 226. et Jac. Gronov. ad Livii xxix. 23. § 1. Nihilominus Moguntini lectionem revocavi. Respexit enim Livius ad sollemnem formulam 'recte atque ordine fecisse,' qua senatus factum alicujus sibi placere indicabat. Plura ejus exempla larga manu cumulatit Brisson. de Form. ii. 197.

Inde etiam petitum est, quod mox addit, 'Neque senatui placere, deducto spoliari.' Vide ad XLII. 8. § 7. Exemplum vero, quod Gronov. ex Livii XL. 57. laudavit, non convenit; in eo enim legendum videtur 'prosperare rem gessissent,' aut certe vox *rem* subintelligenda est, ut ad eum locum dicam. 'Gerere' autem et 'facere,' 'gesta' et 'facta' passim a librariis confunduntur. Vide ad Epit. Liv. libb. III. et XXXIV. Præterea quum *Italiam* venirent Lovel. 1. 3. 4. Harl. et Mead. ambo. Sed præpositio *in* hausta est ab ultima litera præced. *quum*. Vide ad X. 13. § 3. Tum *venerint* Aldus ex cod. Mog. quod secuti recentiores servarunt usque ad Gruter. cuius ultima ed. priscam lectionem *venirent* male revocavit. Mox *ædificare conati sunt* peperam omnes nostri, exceptis Lov. 5. et Mead. 1. qui cum vet. editis retinent *sint*.

§ 11 *Se cum iis legatos ad consules missuros*] *Ad consulem* omnes nostri, Hearnii L. 1. Crevierii Victor. et edd. vett. Quum autem per compendium *ad cos.* edi cæptum esset, prima mali labe a Vascos. initium habuit. Edidit enim *ad coss.* quem proximi imitati sunt, donec Parisiis 1573. *ad consules* ederetur. Verum ex omni superiori narratione hoc cap. et sequatetur unum indicari consulem M. Claudium Marcellum, quum interim alter consul Q. Fabius in provincia sua Liguribus foret, ut colligitur ex c. 56. Et ita senatui placuerat cap. 45. si Galli oppidum in Italia ædificare armis prohibendi essent, 'ex consulibus alterum adversus Gallos ducere legiones.' Dukerus veram lectionem etiam deprehendit, ut et Crevier. qui eam in contextum recte recepit. Præterea *missurum* Voss. forte quia præcessit 'senatus ita responderi iussit.' Sed vide ad IV. 58. § 4. Mox *unde venerunt* Lovel. 3. et 6. Tum *denuncientque Gallicis populis*

Lov. 3. Tandem *sua* deest in Harl.

§ 12 *Alpes prope inexcuperabilem finem in medio esse*] Voss. *inexcuperabiles*. J. F. Gron. Eam lectionem valde sibi placere, ad marginem Livii monuit Ant. Perizon.

Non utique iis melius fore, qui eas primi pervias fecissent] Loquitur de Gallis, qui proxime Alpibus superatis in Italiam descendissent. Sententia autem manca videtur expleri posse una addita particula *quam*: ut sit *non utique iis melius fore, quam qui eas primi pervias fecissent*. Oratio est terroris et minarum plena, qua se Gallos eos qui Alpes, quæ in medio sunt, in posterum transcenderint, non aliter castigaturos esse denunciant, quam aut Senones, aut Annibalem, qui primi eas pervias fecerunt, castigaverint. *Sigon*. Particula *quam* a Sigonio addita deest in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. 2. et Gaertn. Eam etiam abesse posse, Gronov. existimavit in addendis ad pr. ed. nott. p. 743. verba hæc ita exponens, ac supplens: 'si qui contra hanc denunciationem transierint, illis fore utique non melius iis, qui eas primi pervias fecissent.' Ipse tamen hanc expositionem in curis secundis omisit, et ita quasi tacite damnavit. Crevierio etiam Sigonii supplementum displicet, qui vulgatum sic interpretatur: 'malum habituros eos, qui primi postea Alpes transissent:' idque inlustrat loco Livii III. 41. 'Non erit melius, nisi de quo consulimus, vocem misisse.' Verum 'melius erit' eo loco aliisque quæ Gronov. ibidem laudavit, ut et XLIV. 36. idem notat, ac præstabit; quo sensu hic capi nequit: sed *non melius fore* accipio pro non meliori fortuna usuros, eandem infelicem fortunam experturos. Si quis expositionem Gronov. probare malit, non adversabor. Ego tamen Sigonii conjecturam præfero, præsertim si codd. Lov. 6. et Mead. 1. unde in excerptis

meis nihil notatum video, eam adfirmant. Facile autem *qm̄*, id est *quam*, a sequenti *qui* elidi potest. Ita contra, *qui* a præcedenti *quam* intercep- tum esse, vidimus ad v. 2. § 11.

§ 13 *L. Furius Purpureo, Q. Minucius, P. Manlius Acidinus*] Furius cognomen omittunt codd. nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. Primi Moguntini ex cod. suo adjecerunt *Purpurio*; pro quo deinde Sigonius emendavit *Purpureo*. Vide ad xxvii. 2. § 10. Tum *Q. Minucius* deest male in Harl. Præterea *L. Manlius* omnes scripti nostri, Crevierii Victor. et typis descripti ante Gruter. cujus ultima ed. perperam substituit *P. Manlius*. Verum, utrum Manlii Acidini 'Publii' prænomine usi fuerint, valde dubito: ejus certe exemplum apud Livium non invenio. Intelligitur autem *L. Manlius Acidinus*, qui prætor creatus Hispaniam citeriorem sortitus est xxxviii. 35. optime in ea provincia res gessit xxxix. 21. et hinc Romam reversus obtinuit, ut ovans urbem iniret c. 29. postea vero consulatum adeptus est. Vide xl. 43. Is autem hoc tempore prætorius recte post duos collegas memoratur. Erant enim consulares. Prioris consulatum memorat Liv. xxxiii. 24. alterius xxxiv. 45. Verum vidit et recepit Hearnius. Eum secutus est Crevierius, et ulterius adstruxit. Eamdem lectionem etiam præferendam esse vidit Dukerus.

CAP. LV. § 1 *Seniores eorum* . . . *castigarunt*] *Senatores eorum* edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et reliquæ ante Moguntinos, qui *seniores* ex membranis suis restituerunt. Consentiant Mss. nostri, et edd. principes. Voces ceteroquin *seniores* et *senatores* a librariis confunduntur. Vide ad xxiv. 24. § 4. et xxx. 21. § 6. Tum *castigaverunt* Lovel. 2. et Harl. invitis reliquis. Vide ad xxi. 41. § 7.

§ 2 *In alieno solo ædificare oppidum*

conati sunt, impunitos dimiserint] Pall. et vet. ed. *conati sint, impunitos dimississent*. Gebh. *Alieno in solo oppidum ædificare* Lovel. 2. Tum *conati sint* Lov. 5. Mead. 2. et edd. princ. Ita ex prima Andreae ed. legebat Crevierius; idque obliquam orationem postulare, Dukerus monnit. Recipere igitur non dubitavi. Tum *dimississent* Vossian. Lov. 1. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui *dimiserint* aspiciis cod. Mog. emendavit. Idem forte voluit scriba Lov. 2. qui tamen male *dimiserunt* scripsit. Eodem errore mox § seq. *reddiderunt* est in Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Postea *audenda agendaque impellantur* Lov. 3.

§ 4 *Et exceperunt, et prosecuti cum donis legatos sunt*] *Dona exceperunt, et prosecuti* Lov. 3. *ita prosecuti* legit cod. Mog. Male. Mox Claudii consulis prænomen deest in Lov. 3.

§ 5 *Illud agitabant, uti colonia Aquileia deduceretur*] *Illud agitabat* Lov. 1. 3. 6. et Gaertn. forte quia præcessit 'senatui.' Sed vide ad iv. 58. § 4. Tum vocem *Aquileia*, quæ ab omnibus nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. exsulat, Moguntini ex cod. suo addiderunt. Ejus loco Sigonius *Aquileiam* edidit, sed Modius *Aquileia* revocavit. Et recte. Quum enim utrumque dici queat, ut vidimus ad h. l. c. 44. § 10. et cod. Mog. qui solus vocem servat, diserte *Aquileia* præferat, eam lectionem mutandi legitima causa prætendi nequit.

§ 6 *Triumviri creati sunt*] Hoc anno quidem creati sunt, sed coloniam demum deduxerunt anno sequenti; unde in gestis ejus illorum iterum meminit xl. 34. Ceterum *Triumvirique* Lov. 4. et Mead. 2.

Eodem anno *Mutina et Parma colonie Romanorum civium sunt*] *Eo anno* Voss. Vide ad x. 10. § 6. Tum *Mutinam et Parmam* Vossian. et Gaertn. At reliquis vulgatum tuentibus nihil

muto. Vide ad § præc. Hinc *citium Romanorum* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Tandem *vocula sunt* non comparet in Lov. 3.

§ 7 *In agro, qui proxime Boiorum]* *In agrum* Vossian. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. yett. Quæ lectio si placet, distinguendum erit: *bina millia hominum in agrum, qui proxime Boiorum, ante Tuscorum fuerat, (octona jugera Parmæ, quina Mutinæ) deduxerunt triumviri.* Frob. a. 1535. recepit *in agro*; idque fuisse videtur in Lov. 6. unde nihil notatur. Mox *et quina Mutinæ acceperunt* Voss. *et quina acceperunt Mutinæ* Gaertn. *quina acceperunt Mutinæ* Lovel. 1. 3. 6. Mox § seq. Æmilii prænomen *M.* male exsulat a Lov. 2. et Harl.

§ 9 *Et Saturnia colonia civium Romanorum in agrum Caletranum]* Ptolemæus III. 1. (si codd. non errant) 'Saturnianam' coloniam vocat, ut puto, in Thuseia, ubi et Plinius III. 10. 'Saturninus' populos ponit, 'agrumque Caletranum.' Sed nihil mutem. *Glarean.* Vide Cluver. Ital. Ant. II. 3. p. 515.

C. Afranius Stellio] Coalescentibus prænomine et nomine gentilitio, *Carfanius* Lov. 4. Harleian. Mead. 1. et Gaertn. *Cafanius* Vossian. *Calphanius* Mead. 2. Vox *Afranius* deest in Lov. 3. Tum *Stello*, vel *Stelo*, omnes scripti, et edd. principes. Sed recte editur *C. Afranius Stellio.* Vide ad lib. XXXIX. c. 23. § 2. Mox Sempronii cognomen 'Gracchus' deest in scriptis, et edd. vett. quod Moguntini ex cod. suo vindicarunt.

Jugera in singulos data decem] Ultima vox deest in Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. utroque, et edd. antiq. *jugera trina in singulos data* Lov. 3. *jugera in singulos data trina* Hearnii L. 1. qui numerus pro ratione horum temporum minor est, quam ut convenire possit. *In singulos jugera*

data decem Moguntini in cod. suo invenerunt; qui tamen ediderunt, quod nunc exstat.

CAP. LVI. § 1 *Eodem anno A. Terentius proprætor]* Quidam etiam libri *procos.* habebant, sed non placet. Quidam libri etiam *C.* non *A.* habebant et hic, et in superioribus; sed neque hoc placet: nam sequentis anni prætor id prænominis habet. *Glur.* Libri omnes *proconsul.* Gebh. *Proprætor* Aldus edidit; nescio, utrum ex Msto, quia nullus codicum meorum lectionem illam firmat; an vero ex conjectura, quia meminerat, eum anno præcedenti prætorem creatum Hispaniam citeriorem sortitum esse capp. 32. et 38. hoc autem anno Hispanias extra sortem prioris anni prætoribus cum suis exercitibus servatas esse c. 45. Verum vox *proprætor* deest in Lov. 1. et 6. ejus loco *proconsul* legunt novem scripti reliqui, quorum penes me excerpta sunt, Hearnii L. 1. et excusi Aldo priores. Et sane, qui hoc tempore cum imperio Hispaniam obtinebant, sæpius 'proconsules' vocatos esse, licet prætores forent, vel ex prætura imperium ipsis prorogatum foret, videbimus ad XL. 39. § 1. Et ita collega Terentii Sempronius ante Aldum itidem 'proconsul' dicebatur § seq. Scriptorum itaque lectionem revocaui, licet adversari videatur, quod Terentius 'proprætor' vocetur XL. 2. Mox copulam *et* post *Ausetano* nesciunt Voss. Lov. 1. 3. 5. 6. Hearnii L. 1. et olim impressi, quam prius addidit Aldus; eadem in reliquis scriptis exstitit. Præterea *communia erant* Voss. Lov. 1. 3. Gaertn. *communita erant* Lov. 6.

§ 2 *Citerior Hispania eo anno in pace fuit]* *Uterior* legendum, non *Citerior*, ut tertio antea anno in prætorum sorte c. 38. liquere potest, et sequente item libro duobus locis (capp. 1. et 2.) *Glur.* Omnes nostri

libri *Citerior Hispania in pace fuit eo anno*. Gebh. *Citerior Hispania* omnes scripti nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. quæ lectio aperte falsa est. Glareani conjecturam *Uterior* recipit Vascos. Solent autem et alibi 'citerior' et 'ulterior' commutari. Vide ad xxxvi. 2. § 9. et Corte ad Sall. Catil. c. 42. Posses etiam *Cetera Hispania*. Deinde *in pace fuit eo anno* omnes scripti mei, et excusi ante Frob. qui a. 1535. ordinem vocum mutavit.

Quia et *P. Sempronius proprætor diutino morbo*] Omnes nostri libri quia et *P. Sempronius proconsul*. Gebh. Td et omittunt Lovel. 3. et 6. Vide ad II. 44. § 3. Tum *proprætor* non adparet in Voss. et Gaertn. cujus loco *proconsul* Lovel. sex, Harl. Mead. uterque, Hearnii L. 1. et priores excusi. Primus iterum Aldus *proprætor* vulgavit: nam, et hunc anno præcedenti prætorem creatum Hispaniam ulteriorem sorte obtinuisse, meminit Livium memorasse capp. 33. et 38. eandemque hoc anno imperio prorogato ipsi cum exercitu suo servatam esse cap. 45. Eodem modo variant libri et editores I. XL. c. 16. § 7. Sed vide ad § præc. 'prætor' vocatur XL. 1. Deinde *diutino morbo* Voss. *diurno morbo* Lov. 4. *diuturno morbo* Lov. 1. 2. 3. 6. Harl. et Gaertn. sæpius obvio errore. Vide quæ notantur ad I. xxviii. c. 24. § 6. Mox *opportune* Lov. 3. Vide ad xxix. 34. § 9.

§ 3 *A Q. Fabio consule gestum. M. Marcellus, ex Istria revocatus*] *A Q. Fabio gestum* Lov. 6. *a Q. Fabio est gestum* Lov. 3. *a Q. Fabio consule gestum est* Lovel. 2. *a Q. Claudius collega gestum* corruptissime Harl. Deinde Marcelli prænomen *M.* deest in nostris, Hearnii L. 1. et edd. vett. *Marcellus, consul ex Istria* legit Lovel. 3. *ex Istria rev. M. Marcellus* in cod. suo invenerunt Moguntini: inde vero effecerunt quod nunc vulgo exstat.

§ 4 *Cn. Babium Tamphilum*] *C. Babium* Lov. 6. *M. Babium* Lov. 3. Sed *Cn. Babius* dicitur in Fast. Capitol. Cognomen hic recte exhibent scripti, nisi quod *Ramphilum* legat Voss. Ceteroquin passim corrumpitur in *Pamphilum*. Vide ad xxxi. 49. § 12. Mox *factus erat* Lov. 5. et edd. antiquiores. Aldus ex codice Mog. consentientibus nostris reliquis, dedit *esset*.

§ 5 *M. Valerius Lævinus, P. Æmilius iterum*] Ita habent quidam vetustiores codd. sed errant, quod initio libri statim sequentis patet. Quamquam in prioribus neque *P. Æmylium*, neque *P. Manlium* inter prætores invenio, Lucios utrumque. Certe anno xiii. hujus decados *M. Valerio Messala* et *C. Livio Salinator* consulibus (xxxviii. 35.) prætor Hispaniæ citerioris dicitur '*L. Manlius Acidinus*,' tametsi rursus a. xv. hujus decados non ita longe ab initio hujus libri (c. 7.) '*C. Manlius*' legitur, errore, ut puto, omnium codicum. Hoc igitur loco legam *L. Manlius iterum*, non *P. Manlius*, tametsi post orationem Demetrii libro sequente c. 16. repetatur *P. Manlius*. At ibidem quoque, ut initio sequentis libri, '*ulterioris Hispaniæ*' dicitur fuisse prætor, qui an. xiii. paulo ante diximus 'citerioris' dictus est. Fortassis autem et hoc historia variatum est, aut author lapsus memoria in re non magni admodum momenti. *Glarean.* Hic prætor fuit primum a. dlv. quo loco dicitur '*P. Manlius*.' *Glareanus* autem inscite hunc '*L. Manlium Acidinum*' esse putavit. ['*Magna inscitia scilicet.*'] Vet. lib. *P. Manlium* et hoc loco, et in sequenti libro c. 1. edunt. *Sigon.* Omnes libri *P. Æmilius iterum*. Gebh. Similiter omnes nostri, Hearnii L. 1. et primæ edd. nisi quod *P. Valerius iterum* legat Mead. 2. Sed recte Aldus *P. Manlius iterum* edidit. Nam XL. 1. in longe plurimis Mss. *P.*

Manlius vocatur, et iterum prætor fuit, ut constat ex XL. 16. et quidem prior ejus prætura memoratur XXXIII. 44. Cur autem iterum prætor creatus sit, rationem reddere conatur Sigon. ad XL. 16. § 7. Sed vide quæ ibi notantur.

Q. Ogulnius Gallus, L. Cæcilius Dentrix] Vet. lib. Denter. Liviorum etiam fuit cognomen *Denter* ex Livio et Capitolinis tabulis. Livius XLII. 6. M. Cæcilius Denter. Sigon. Ogulnius Voss. Ogulinus Lov. 1. 6. Ogolius Lov. 2. 3. Harleian. Mead. 1. et Hearnii L. 1. Olgonius Mead. 2. Ogolnius Lovel. 4. et Gaertn. Passim corrupte hoc nomen in Mss. exaratur. Vide ad x. 6. § 3. c. 23. § 11. XL. 1. § 2. et c. 16. § 6. Tum L. Cælius Voss. Lov. 2. 4. 5. Harleian. et Mead. ambo. Præterea *Dentus* Lov. 6. *Dentrex*, vel *Dentrix*, Lov. 5. et edd. vett. Sed recte Sigon. *Denter*, ut constanter XLII. 6. Idem cognomen in gente Livia corruptum etiam exstabat in Mss. x. 1. § 7.

§ 6 Quod sanguinem per biduum pluvisse in area Concordiæ] Vet. lib. sanguine. Sigon. Jul. Obseq. de Prodig. c. 59. 'In area Vulcani per biduum, in area Concordiæ totidem diebus sanguinem pluit.' Sanguine tamen, ut Sigonius emendat, omnes nostri; nisi quod sanguine quem per biduum præferat Lov. 3. ubi τὸ quem inde ortum videtur, quod librarius duplicem lectionem hoc modo sanguine, nem, per biduum servare conatus sit. Certe, sanguinem in Victor. esse, Crevierius testatur. Utrumque dici, vidimus ad III. 10. § 6. Adde Scheff. ad d. loc. Obseq. Tum pluvisse Voss. Lov. 4. 5. Gaertner. et edd. vett. Curio deinde pluvisse dedit; quod, licet Sigonius interim pluvisse revocaret, reliqui servarunt. Vide ad I. 31. § 1. Præterea in ara Concordiæ Lov. 2. 4. 6. Harl. et Mead. 2. Male. 'Area Concordiæ' etiam memoratur XL. 19.

Vide Scheff. ad Obseq. d. loco.

Haud procul Sicilia insulam, quæ nondum ante fuerat, novam editam e mari] Legendum insulam, quæ non ante fuerat. Gelenius. De ea insula agunt Scaliger ad Eusebii Chronic. num. CIOIÖCCCVIII. et Sam. Petitus I. Obs. 1. Sed videndum est, an recte dicant, Livium hoc conferre in eum annum, quo Cn. Bæbii Tamphilus et L. Æmilius consules fuerunt. Etsi enim Livius illud narrat, postquam hos consules creatos fuisse dixerat, tamen verbis 'extremo anno' aperte significat, id anno priore, M. Claudio Marcello et Q. Fabio Labeone consulibus, accidisse. Et ita Orosius lib. IV. c. 20. et Obseq. de Prodig. c. 59. qui haud dubie e Livio descripserunt; cui mos est narrationi de comitiis novorum consulum ac prætorum multa subtexere, quæ ad historiam illius anni, quo creati sunt, non quo magistratum gesserunt, pertinent. Duk. Quæ nondum ante fuerat solus, antiquioribus edd. concinens, Lov. 5. Reliqui cum Gelenio quæ non ante fuerat. Orosius IV. 20. 'quæ ante non fuerat' similiter dicit: apud quem in verbis proximis repente e mari edita, pro in mari, legebam ob imitationem Livii. Nunc tamen repente mari edita cum Haveik. malo, quia ita et Freulph. legit in Chron. tom. I. l. v. cap. 9. qui passim Orosium describere solet. Apud Obseq. c. 59. pro insula nova maritima, quæ verba omnino corrupta sunt, insula nova e mari nata legebat Pighius in Annal. ad an. 10LXX. p. 314.

§ 7 Hannibalem hoc anno Antias Valerius decessisse auctor est] Decessisse est auctor Vossian. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Dissensum veterum circa annum mortualem Hannibalis notavit etiam Corn. Nepos in Hann. cap. ult. 'Atticus M. Clandio Marcello et Q. Fabio Labeone consulibus mortuum' Hanni-

balem 'in annali suo scriptum reliquit: at Polybius L. Æmilio Paulo et Cn. Bæbio Tamphilo: Sulpicius autem P. Cornelio Cethego et M. Bæbio Tamphilo.' Mox Scipionis Asiatici prænomen *L.* deest in Voss.

et Gaertn. copula *et* in Voss. Lov. 5. 6. Harl. Mead. utroque, Gaertn. et edd. vett. Eam primus Froben. 1531. adjecit. Voces *Scipione Asiatico et P.* ob vocis *Scipione* repetitionem neglegenter omisit scriba Lov. 2.

LIBER XL.

CAP. I. § 2 *Jurisdictio urbana M. Ogulnio Gallo*] Prænomen deest in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo-
bus, et Gaertn. Dein *Ogolnio* legit
Voss. *Ogolino* Lov. 2. et 3. *Ogonlio*
Mead. 2. *Ugulino* Lovel. 6. a m. pr.
Ogulino Harl. Mead. 1. Gaertn. Lov.
1. 4. et Lov. 6. a m. sec. Vide ad
xxxix. 56. § 5. Mox *peregrina*, pro
inter peregrinos, Lov. 6. Antea § præc.
in provincias sortiti sunt Harl. *provin-*
cias sunt sortiti Lov. 2.

Hispaniarum Q. Fulvio Flacco cite-
rrior, P. Manlio ulterior] Hic est, qui
extremo priore libro 'L. Manlius' a
Glareano sine ratione dictus est. *Si-*
gon. P. Valerio Lov. 1. *P. Emilio*
Lovel. 3. Reliqui recte *P. Manlio*.
Vide ad xxxix. 56. § 5. Deinde
Hispania Lov. 1. 2. 5. 6. Mead. 2. et
edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm.

L. Cæcilio Dentrici] *Dentri* legen-
dum, a recto casu 'Denter,' ut dixi.
Sigon. P. Valerio Lovel. 3. Reliqui
servant *Dentrici*. Vide ad xxxix.
56. § 5.

§ 3 *Periculumque esse, ne inpetus*]
Ita Moguntini ex cod. suo, consenti-
entibus omnibus nostris. Antea ede-
batur *periculosumque esse*. Paulo ante
Delectus habere consules jussi scripti,
et edd. ante Frob. 1535. quæ prima
voces transposuit. Mox *ne in agrum*
Pisanum inpetum Harl.

§ 4 *Luxuria et otio solutam discipli-*
nam militarem esse] Pal. alter *luxurie*
et otio. Vet. vero ed. *luxuriæ otio*.
Gebh. *Luxuriæ otio* Voss. Lov. 5. 6.
Hearnii L. 1. et editi ante Aldum:
luxurie et otio Lov. 4. et Mead. ambo.
Vide ad xxxi. 6. § 5. In præceden-

tibus *ager esse prætor* Lov. sex, Harl.
Mead. ambo, et typis excusi ante
Aldum.

§ 5 *Quindecim millia peditum addita,*
et octingenti equites] XVIII. millia
peditum Voss. Tum *et trecenti equites*
cod. Mogunt. ubi numeri quingenarii
nota excidit; vide ad xxxvii. 40.
§ 11. et *D. equites Hearnii* N. Sed
neuter numerus est mutandus. In-
fra cap. 18. 'Exercitus inde decreti:
quatuor legiones consulibus, (quina
millia ducenos Romanos pedites, tre-
cenos haberent equites) et quindecim
millia socium ac Latini nominis,
octingenti equites.' c. 36. 'Novus
omnis exercitus consulibus est decre-
tus: binæ legiones Romanæ cum suo
equitatu, et socium Latini nominis,
quantus semper numerus, quindecim
millia peditum, et octingenti equites.'
Paullo ante *et trecenos* Lovel. 3. et
Mead. 2. Vox *iisdem* deest in Lo-
vel. 1.

§ 6 *Peditum sociorum ac Latini no-*
minis, et sexcentos equites] Libri nos-
tri omnes *et quadringentos equites*.
Gebh. Similiter omnes nostri, Hearnii
L. 1. N. omnesque editi priores:
sexcentos equites demum inveni in ed.
Paris. 1573. Quum autem § præc.
quindecim millibus peditum socio-
rum jungantur octingenti equites, ei
magis convenit, si nunc septem mil-
libus peditum quadringenti, quam
sexcenti, equites addantur; quare
priorem lectionem recepi. Ceterum
vocem *peditum* deesse in L. 1. et N.
Hearne testatur. Mox *cui ex sena-*
tusconsultu prorogatum imperium erat
Lov. 3.

§ 7 *Civium Romanorum et ducenti equites, et sociorum septem millia peditum*] Omnia hæc deerant in Harl. culpa librarii ob repetitionem vocis *peditum*. Vide ad ix. 11. § 11. *Et ducentos equites* legunt perperam Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad cap. 18. § 5. Deinde vocem *sociorum*, quæ in quibusdam veterum edd. deerat, Aldus fide Msti Moguntini restituit. Neque aliter omnes nostri, et edd. Camp. Rom. 1472. et Parm. At vocem ultimam *peditum* non agnoscit Hearnii L. 1. Paulo ante τὸ etiam neglegunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. sed hausta videtur a posterioribus literis vocis præced. Tandem § seq. dictiones *in annum* omittit Lov. 6. *in annum prorogatum* legit Lov. 3.

CAP. II. § 1 *Pridie Parilia, medio ferme die*] Vox *Parilia* deest in Lov. 3. *pridie Aprilis* legit Vossian. *pridie Palilia* Lov. 5. 6. Mead. 2. Gaertn. et edd. vett. *pridie Parilia* primum vidi in ed. Ven. 1498. tum in Mogunt. postquam omnes aliæ hanc scripturam servarunt; quam præferunt etiam reliqui Mss. Vide Lindenbr. ad Censor. de Die Nat. c. 21. Dausq. Orthogr. part. II. voce 'Palilia,' Vossii Etym. voce 'Chorus,' et voce 'Pario,' Ciofan. ad Nason. Met. XIV. 744. N. Heins. ad Nas. Fast. IV. 741. Harduin. ad Plinii XIX. 24. et vir. doct. ad Calp. Ecl. II. 63. Tum a *medio ferme die* Voss. et Lov. 3. a *media ferme die* Gaertn. Mox *exorta* Lov. 3. Vide ad v. 29. § 3.

§ 2 *Ex æde Lunæ, quæ in Aventino est*] Hanc ædem a Ser. Tullio dedicatam, auctor est Tacitus Ann. xv. 41. et Rufus in regione XII. 'Templum,' inquit, 'Lunæ in Aventino magnum.' Eruditissimus Lipsius tamen, quia scribit Tacitus vetustissimæ religionis hoc templum fuisse, et satis constat neque Lunam, neque

Solem inter priscos Romanorum Deos jam a regum temporibus cultos censi, his omnibus locis *Lux*, non *Lunæ*, legendum existimat, quæ videtur Dea litationum et expiationum, dicta a 'luendo,' cujusque religio antiquissima est. Livius noster VIII. 1. 'Armorum vis magna, quum inter cæsa corpora hostium, tum in castris, inventa est. Ea *Lux* matri dare se consul dixit.' Idem XLV. 33. 'Precatus Martem, Minervam, *Lunam*que matrem, et cæteros Deos, quibus spolia hostium dicare jus fasque est,' &c. Vide Lipsium ipsum ad quem dixi Taciti Annalium librum. *Modius*. Quemadmodum Gronov. recte adversus eos, qui XLV. 33. § 2. *Lunamque matrem* servandum censent, a Turnebo substitutum *Luumque* tuetur; ita vicissim hoc loco *Lunamque* non inmutandum censeo. Quin postea sua etiam Lipsio conjectura displicuit: curis enim secundis ad Tacit. loc. laud. vulgatam Taciti scripturam *Lunæ* defendit, eique adstruendæ non tantum laudat hunc locum Livii, sed etiam Rufum (intelligit P. Victorem, illa enim pars Rufi temporum injuria intercidit) in regione XII. (immo XIII.) et Ovidium, cujus locus exstat Fast. III. 883. 'Luna regit menses: hujus quoque tempora mensis Finit Aventino Luna colenda iugo:' ad quem locum Neapolis Gyraldum carpit, quod templum *Lunæ* in Aventino a templo *Dianæ* ibidem exstructo diversum faciat: quum enim Tacitus ibid. referat, templum *Lunæ* a Ser. Tullio exstructum esse; idemque rex etiam *Dianæ* templum extruxerit, auctor Liv. I. 45. non verisimile ipsi videbatur, eundem Servium duo templa in Aventino ædificasse, alterum *Lunæ*, alterum *Dianæ*. Quare etiam hic per 'ædem *Lunæ*, quæ in Aventino est,' intelligit templum *Dianæ* Aventinensis. Verum sententiæ ejus adsentiri nequeo. Licet enim 'Dianæ'

et 'Lunæ' unum numen olim vulgo habitum fuerit, diversæ tamen potestates existimatae sunt. Idem numen credebatur 'Luna' in cælo, 'Diana' in terra, et 'Proserpina' apud inferos; non tamen propterea hæc nomina facile, nisi forte apud poëtas, commutata sunt. Quemadmodum igitur nemo veterum ædem Dianæ vocavit 'ædem Proserpinæ,' vel 'ædem Lucinæ,' quæ eadem etiam ac Diana credebatur, ita neque 'ædem Lunæ.' Et cur, quæso, verisimile non est, eundem regem Lunæ et Dianæ templa edificasse? siquidem 'Tatius, teste Dion. Halic. II. 114. templa erexerit, arasque consecrarit Ἡλίῳ τε καὶ Σελήνῃ, καὶ Κρόνῳ καὶ Ῥέᾳ πρὸς δὲ τούτοις Ἑστίᾳ, καὶ Ἥφαιστῳ, καὶ Ἀρτέμιδι, καὶ Ἐνναλίῳ, καὶ ἄλλοις θεοῖς. Similiter Varro de Ling. Lat. IV. 20. Tatius rex, 'ut annales dicunt, vovit Opi, Floræque, Divo, Saturnoque, Soli, Lunæque, Vulcano, Summanoque, itemque Larundæ, Termino, Quirino, Vortumno, Laribus, Dianæ, Cloacinaeque.' Quin etiam, diversa Lunæ et Dianæ templa in Aventino fuisse, docet P. Victor Regione XIII. memorans 'Templum Lunæ in Aventino magnum. Templum commune Dianæ.' De utroque templo agunt Donat. de Urb. Rom. III. 13. et Nardin. Rom. Vet. VII. 13.

In posticis parietibus Cereris templi adfixit] Pal. 1. in posticis partibus Cereris templi affixit. Gebh. Barber. et Naud. posticis partibus. Pet. in postibus posticis partibus. Mediam lectionem probo argumento illius XXIII. 8. 'Hortus erat posticis ædium partibus:' sic Put. et omnes Gallicani integre, satis fidi et locupletes hic auctores contra Andream et Pall. quorum instinctu Gruterus τὸ partibus eiecit. Varro lib. 1. de vita populi Romani: 'In postica parte erat culina, dicta ab eo, quod ibi colebant ignem.' Idem Ταφῇ Μενίππου 'Perrexit in interiores partes domus pos-

ticæ.' Valer. Max. V. 7. 'Cum domo postica clam esset egressus.' Sueton. Othon. c. 6. 'Proripuitque se postica parte Palatii ad constitutum.' Quibus omnibus firmatur apud Tacitum Histor. III. 85. 'Vitellius capta urbe per aversam Palatii partem Aventinum in domum uxoris sellula deferitur:' ubi deleta voce partem prævit intempestivam correctionem ἀριστος ἀρίστω Grutero Lipsius. Voss. Cereis posteris partibus affixit. J. F. Gron. In Cereris posticis adfixit, reliquis omissis, Gaertn. in postici parietibus Cereris templi adfixit Lov. 5. et edd. principes, pro quo posticis parietibus, præeunte cod. Moguntino, Aldus dedit: posteris partibus præferunt Lov. 1. 6. et Harl. posticis partibus Hearnii L. 1. posticis partibus Lov. 2. 3. 4. Mead. ambo, et Hearnii N. Quamvis autem Crevierius tam apte dici putet posticis parietibus, quam posticis partibus, et hinc utrumlibet eorum parvo discrimine habeat, posterius tamen, tot codicum fide fretus, recepi. Quin etiam Moguntini quidem se posticis parietibus in cod. suo reperisse testati sunt, verni prioris vocis causa, pro qua male edebatur postici; ut de ea præcipue solliciti minus ad sequentem adtenderint. Posticis partibus, ut apud Plaut. in Stich. III. 1. 42. 'Posticam partem magis utuntur ædium.' Ita 'superiore parte ædium' est c. 7. posteris, quod quidam codd. exhibent, ex τῶν posticis glossemate natum videtur. Ceterum affixit Lov. 1. et 3. Sed vide ad XLI. 18. § 4. Mox superexstabant Gaertn.

§ 3 In prodigium versa ea tempestas] Versa est tempestas Lov. 2. versa ea tempestas est Gaertn. Paullo ante sede dissipavit idem Gaertn.

§ 4 Et a Formiis ædem Apollinis ac Caietæ de cælo tactam] Ac vacat ex vet. lib. et libro Obsequentis de prodigiis, quem librum ex ipsius Livii verbis contexuit. In eo ita est c. 60.

‘Ædes Apollinis Caietæ de cælo icta.’ Sigon. Ut Sigonius monuit legendum, ita comparet in Pall. utroque, et *Formiis ædem Apollinis Caietæ de cælo tactam*. Gebh. Sigonio videtur τὸ ac vacare, partim quia non fuerit in vet. libro, partim quia Obsequens, *Ædes Apollinis Caietæ de cælo tacta*. Sed cur nuntiatum a Formiis, quod factum erat Caietæ? immo maneat conjunctio, tollatur præpositio: quod tripedem mulum Reate natum nuntiatum erat, et *Formiis ædem Apollinis ac Caietæ de cælo tactam*. Utrobique, et Formiis et Caietæ, ædes Apollinis tacta erat. J. F. Gron. *Apollinis Caietæ* Lov. 1. 3. et Mead. 2. *Apollinis Ocaiete* Lov. 4. *Apollinis Cocaictæ* Mead. 1. *Apollinis Aclede* Lov. 2. *Apollinis Aiectæ* Harl. *Apollinis ac Jedæ* Lov. 6. *Apollinis et Caietæ* Gaertner. et Crevierii Victor. *Apollinis ac Caietæ* Voss. et Lov. 5. Omnino cum Gronovio legendum puto et *Formiis ædem Apollinis ac Caietæ de cælo tactam*. Quid si post voces et *Formiis* exciderit ædes Dei ibi tacta ob similitudinem sequentium, ac scribatur et *Formiis ædem* (puta Jovis, Apollinis vel alterius numinis) item *ædem Apollinis Caietæ de cælo tactam*? Supra xxxii. 1. ‘Ab Suessa nuntiatum est, duas portas, quodque inter eas muri erat, de cælo tactum; et Formiani legati ædem Jovis, item Ostienses ædem Jovis.’ Verum ita statuendum erit, errorem jam adeo antiquum esse, ut ante tempora Obsequentis commissus fuerit; qui prodigii, quod Formiis accidit, non meminit; et ita simul ratio dabitur, cur is vocem *Formiis* vel a *Formiis* neglexerit. Ea autem, recepta Gronovii emendatione, non adparet.

Hostiis majoribus sacrificatum est, et diem unum] Verbum est primus recepit Frob. a. 1535. quod non modo deest in excusis antiquioribus, sed exsulat etiam ab omnibus Mss. nos-

tris, et ab Hearnii L. 1. Deinde in diem unum Lov. 2. et in diem unum edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ usque ad Frob. eandem; quæ præpositionem, in nullo præterea Msto, quam in uno illo, a me inventam, recte iterum expunxit. Eandem neque agnoscunt edd. principes. Vide ad x. 21. § 6.

§ 5 *Per eosdem dies ex literis A. Terentii prætoris*] *Per eos dies* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Mead. ambo. Vide ad Liv. x. 10. § 6. Dein Terentii prænomen A. deest in omnibus scriptis nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqu. quod Moguntini, præeuntibus membranarum suis, Livio reddiderunt. Hinc prætoris Lov. 2. Tum in ulteriore Hispania Lov. 3. 4. et Mead. 2. sed tres illæ voces exsulant ab Harl.

§ 6 *Legationes transmarinæ deinde in senatum introductæ*] *Leg. deinde transmarinæ introductæ* Voss. Lov. 3. 4. 6. Harl. et Mead. uterque. *Leg. deinde transmarinæ inductæ* Gaertn. Vide ad xl. 25. § 1. Voces in senatum desunt etiam in Lov. 1. et 2. Ceterum cum his conferendus Polyb. in Exc. Legat. num. li.

Prima Eumenis et Pharnacis regum, et Rhodiorum querentium de Sinopensium clade] Quæ hæc fuerit clades, ne verbo quidem antea, quod sciam, meminit Livius. Hic vero quasi rem notam introducit. Glar. *Primæ Eumenis* legendum conjicit Crevierius, adducto simili loco ex c. 20. Deinde Vossius ad Melam ii. 7. lin. 60. *clade Sinopensium* exponit cladem, non quam acceperunt, sed quam dederunt Sinopenses. In appendice vero ad Melam intelligit cladem Rhodiis inlata esse, ac statuit Sinopenses, quum in potestatem Pharnacis venissent, invitos coactos fuisse naves Rhodiorum invadere. Certum est, plura vocabula reciprocam significationem, sive et activam et passivam admittere. Ita ‘injuriæ vestræ’ sunt vel inlatae vobis ab aliis, vel inlatae aliis

a vobis; vide ad v. 3. § 4. 'odium vestrum' est vel odium aliorum in vos, vel odium vestrum in alios; vide ad xxx. 44. § 7. et xli. 23. § 11. 'verecundia hujus ordinis' est vel verecundia hujus ordinis, aliorum caussa; vel aliorum, hujus ordinis caussa; iv. 45. § 8. 'mora certaminis' est, vel quam infert certamen, vel quæ infertur certamini; vide ad xxxvi. 9. § 13. Ita 'strages Deum' active est, quam Dii inferunt; vide Burm. ad Valer. Flacc. ii. 179. Similiter 'nex venatorum,' quæ a venatoribus inminet; vide eundem ad Phædr. ii. 8. 6. 'pudor patris,' quem reverentia paterna adfert filio, apud Terent. Andr. i. 5. 27. Alia vide apud Gell. ix. 12. Nihilominus præferenda est sententia Jac. Gronovii, qui ad eundem locum Melæ docet, 'cladem Sinopensium' hic notare illam cladem, quam acceperunt, non quam dederunt Sinopenses; præsertim quum a Polyb. in Exc. Legat. num. li. vocetur ἡ Σιωνπέων ἀτυχία. Ex eodem Polyb. loco constat *querentium* non ad Eumenis et Pharnacis, sed ad solos Rhodiorum legatos referendum esse. Postquam enim uno verborum ambitu Eumenis, Pharnacis, Achæorum, et Lacedæmoniorum legatos Romam venisse narrasset, addit demum, Ἦκον δὲ καὶ Ῥόδιοι πρεσβεύοντες ὑπὲρ τῆς Σιωνπέων ἀτυχίας. Eidem tamen Sinopensium negotio, si non etiam Eumenem, certe tamen Pharnacem inligatum fuisse, inde patet; quia non modo secundum Livium Eumenis, Pharnacis, et Rhodiorum legatis commune hoc datum est responsum, 'legatos ad eas res visendas missurum senatum;' verum etiam secundum Polybium magis definite, τοῖς, nempe Rhodiorum legatis, καὶ τοῖς παρ' Εὐμένους καὶ Φαρνάκου πρεσβεύουσιν ἢ σύγκλητος ἐπεκρίθη διότι πέμψει πρεσβευτὰς τοὺς ἐπισκεψομένους περί τε Σιωνπέων καὶ περί τῶν τοῖς βασιλεῦσιν ἀμφισβητούμενων. Per cladem

autem Sinopensium, cujus Livium ne verbo quidem antea mentionem fecisse Glareanus queritur, intelligenda videtur urbis istius olim liberæ ac sui juris a Pharnace rege Ponti expugnatio, memorata a Strab. xii. p. 545. Quod igitur ipsi Sinopenses a Pharnace subacti non poterant, hanc eorum cladem Romæ apud senatum per legatos questi sunt Rhodii, Sinopensium amici ac fœderati; qui antea iisdem Sinopensibus, quum a Mithridate Pharnacis patre bellum inlatum esset, auxilium tulerunt, teste Polyb. iv. 56. Eumenis vero neutri, neque Sinopensibus, neque Pharnaci opem tulit: non huic, utpote cum quo circa hoc tempus bellum gessit: (vide Polyb. Exc. Legat. num. liii. et lv.) non illis, quia in legibus pacis inter Eumenem et Pharnacem initæ nihil de Sinopensibus cautum est. Vide Polyb. in Exc. Legat. num. lix. Eumenis itaque legati Romam quidem venisse videntur, ut de Pharnace quererentur; non tamen, quod Sinopen in potestatem redeisset, sed potius, quod bellum sibi ab eo inlatum foret. Hoc colligo ex verbis Polybii superius relatis, quibus senatus promittit, se legatos missurum, non tantum ἐπισκεψομένους περί Σιωνπέων, quod ad querelas Rhodiorum de Pharnace referendum, sed etiam περί τῶν τοῖς βασιλεῦσιν ἀμφισβητούμενων. Adde Polyb. Exc. Legat. num. liii. lv. et lvi. Eadem, quæ mihi, sententia placuit etiam Dukero, eamque iisdem Polyb. et Strabon. locis adstruebat.

§ 7 *Ad res Græciæ Macedoniaque visendas missus erat*] *Ad reges Græciæ* Mead. 2. scribarum errore. Vide ad xxxvi. 9. § 9. 'Visere res' obcurrit etiam hoc cap. et xli. 19. alibi 'inspicere res' dicit. Vide ad xxvi. 51. § 8. et xxxiv. 62. § 16. *Ad res Asiæ* Lov. 3. *ad res Traciæ* inter versus. Tum visendas a *senatu missus erat* Lov. 6. Paullo ante *Philippi quoque legati*,

Achæorum, et Lacedæmoniorum, priori et omisso, Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harleian. Mead. uterque, et Gaertn. Mox in sequentibus τὸ sunt deest in Voss. Præterea § seq. *scutum misurum* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

CAP. III. § 1 *De Philippo auxerat curam Marcius*] Vetus ed. *De Philippo et iram auxerat Marcius*. Sed fugit illam ratio. *Modius*. Pall. uterque *De Philippo et iram hauserat Marcius*. Vet. ed. *De Philippo et iram auxerat*. Gebh. *De Philippo iram auxerat* Lov. 2. et 6. *De Philippo et iram auserat* Lov. 4. *De Philippo et iram auxerat* reliqui, cum typis descriptis ante Aldum, qui vulgatum ex fide cod. Moguntini recte recepit. Mox voces *ita fecisse eum* desunt in Lov. 3. earum ultima in reliquis omnibus scriptis, et edd. ante Froben. 1535. quæ prima illam exhibuit.

§ 2 *Omniaque, quæ tunc ageret diceretque, eo spectare*] Pal. 1. *omnia quæque tunc diceret ageretque*. Gebh. *Omnia quæque tunc ageret* Lov. 2. *omnia quæque ageret* Lov. 3. *omnia quoque tunc ageret* Voss. *omnia quique tunc ageret* Lov. 1.

§ 3 *Omnem fere multitudinem civium*] Sic scribe, non *equitum*; quod postremas edd. aliquot invasit. *J. F. Gron.* *Equitum* primum adparuit in ultima Gruteri ed. invitis prioribus edd. omnibusque scriptis nostris, et Hearnii; invito etiam Polyb. qui p. 1436. vocat τοὺς πολιτικούς ἄνδρας.

In Emathiam, quæ nunc dicitur, quondam adpellata Pæonia est] Plinius iv. 10. ait, ‘*Macedoniam*’ antea dictam ‘*Emathiam*’, cuius partem septentrionalem ‘*Pæonia*’ ac ‘*Pelagonia*’ protegi subiungit. Sed ob vicinitatem hæc confusa videntur ab historiographis, quando ne a geographis quidem omnia ad amussim discriminata visuntur. Porro huius loci compositio mihi non admodum placet. *Glur.* Polyb. l. laud. εἰς τὴν νῦν μὲν

Ἡμαθίαν, τὸ δὲ παλαιὸν Παιονίαν προσγορευομένην.

§ 5 *Ingentem ea res fremitum in tota Macedonia fecit*] Vet. lib. non habet particulam *in*. Sigon. Pall. uterque *Ingentem ea res fremitum Macedonia tota fecit*. Mox τὸ *penates* abdicant Pall. et vet. ed. Gebhard. *Fremitum Macedonia tota* Lov. 2. 3. 4. Harl. et Mead. ambo: *fremitum in Macedoniam totam* Lov. 6. *fremitum in Macedonia tota* Voss. Lov. 1. 5. et edd. usque ad Aldinam, quæ *in tota Macedonia* dederat. Mox *relinquentesque lares suos* Lov. 3. In reliquis scriptis omnibusque edd. vet. deest vox media, quam Moguntini ex cod. suo receperunt.

Exsecrationesque, quæ in agminibus proficiscentium audiri solent, in regem, vincente odio metum, exaudiebantur] Quid opus erat hic tot superfluas voces infulcire? an parum integrum videbatur *exs. in agm. profic. in regem, vincente odio metum, exaud.*? Gelen. Lectionem Gelenii firmant ex nostris Voss. Lov. 2. 3. 4. Mead. ambo, et Gaertn. Reliqui servant priorem lectionem, nisi quod vocula *quæ* desit in Lov. 1. 6. et Harl. Voces *in regem, vincente odio metum* insuper in Lov. 1.

§ 6 *His ferox animus*] *Hujus ferox animus* Voss. Lovel. 1. 6. Harl. et Gaertn. Ant. Perizonius ad marginem Livii legendum conjecit *Hinc ferox animus*. Mox § seq. *tutum quidquam sibi esse* Lov. 3. τὸ sibi deest in Harl.

§ 7 *Nisi liberos eorum, quos, &c.*] Hujus sententia meminit Euripides in *Andromacha* vs. 520. Καὶ γὰρ ἄνοια μεγάλη, λιπεὺν τῶν ἐχθρῶν, ἐξὸν κτείνειν, Καὶ φόβον οὐκὼν ἀφελέσθαι. Et Aristoteles in *Rhetor.* ii. 21. Καὶ ἐπὶ τὸ ἀναιρεῖν τῶν ἐχθρῶν τὰ τέκνα καὶ μηδὲν ἀδικοῦντα. Νήπιος δὲ πατέρα κτείνας παῖδας καταλείποι. Sigon. Aristoteles etiam *Rhetor.* i. i. in fine. Eandem sententiam expressit Cyrus apud Herodot. i. 151. Vide Erasmi Adag. in

'Ultio malefacti.' Duker. Polyb. p. 1436. Ἐγραψε τοῖς ἐπὶ τῶν πόλεων διατεταγμένοις, ἀναζητῆσαι τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας τῶν ὑπ' αὐτοῦ Μακεδόνων ἀγερμένων εἰς φυλακὴν ἀναθέσθαι, &c. ἐπιφθεγγόμενος ὥς φασὶ τὸν στίχον τοῦτον, Νήπιος ὃς πατέρα κτείνας υἱὸς καταλείπει. Vide etiam Suid. v. Νήπιος, et Proverb. Metr. num. LXXXVIII.

CAP. IV. § 2 Herodicum, principem Thessalorum] Heroditum Voss. Herodatum Lov. 6. Erodicum Lov. 3. Mox gentes quoque ejus Voss. generos quoque postea interfecit Gaertn. generos postea ejus interfecit Harl. Tum filios parvulos Voss. et Gaertn.

§ 3 Theoxena et Archo nomina his mulieribus erant] Hæc verba omnia desiderantur in vet. ed. Gebh. Desunt etiam hæc verba in Voss. Lov. 1. 5. Hearnii L. 1. et edd. principibus, sed librariorum negligentia ob repetitam vocem Theoxena. Vide ad ix. 11. § 11. Theosena Lov. 2. Harl. et Mead. 2. Sed 'Theoxenus' dux Achæorum Rhodiis militantium memoratur xxxiii. 18. Sæpe alibi litteræ x et s commutantur. Vide ad xxvi. 19. § 4. Nomina iis erant mulieribus cod. Mog. Hinc Frob. a. 1535. edidit nomina his mulieribus erant. Gronov. tandem pronomen omisit, quod etiam in scriptis reliquis, et in edd. Mediol. a. 1480. Tarvis. utraque, alisque ante memoratam Frobenii deest. Mox adspersa est nuptias Voss. Lov. 1. 3. 6. et Gaertn.

§ 4 Archo Poridi cuidam, longe principi gentis Æniam, nupsit] Legendum Æneatum, et mox Æneam pro Æniam. Urbs enim in Thracia ab Ænea condita hoc nomine est. De qua ait Stephanns: Αἰνεία, τόπος Θράκης ἀπὸ Αἰνείου. Θέων Αἰνιάδας ταύτην καλεῖ. Αἰνείας δὲ μετὰ τὴν Ἰλίου πόρθησιν εἰς Θράκην παρεγένετο, καὶ ἔκτισε πόλιν Αἰνιάδας, ὅπου τὸν πατέρα ἔθαψε· τὸ ἔθνικόν Αἰνιεύς· ἔστι καὶ Αἰνεάτης. Hinc Æneas apud Virgil. in iii. 18. 'Æneadasque meo nomen de nomine sig-

no.' Sigon. Principi gentis Æniam legendum, libenter crediderim, non Æneatum: quod de urbe gentem non dixisset, et 'gens Æniam' satis nota est. Turneb. Advers. xxx. 24. Libri omnes omittunt Æneatum, exhibentes Poridi cuidam, longe principi gentis, nupsit. Gebh. Poridi, ejusdem longe principi gentis, nupsit Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Poridi cuidam, longe principi gentis, nupsit Lov. 2. 3. 4. 5. Harleian. Mead. ambo, Hearnii N. et edd. vett. Æniam addidit Aldus auspiciis cod. Mog. id autem in Æneatum mutavit Sigonius, ejus emendationem contra Turneb. defendit J. Fr. Gronov. ad xxviii. 5. § 15. variis adductis argumentis, quibus libens subscribo. Mox parvulis admodum relictis omnibus Gaertn. parvis relictis omnibus Lov. 6.

§ 5 Ipsa enisa foret, suum sororisque filios in eadem habebat cura] Td ipsa omittitur in Mead. 2. Hinc suum deest in Voss. Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. ejus loco matris exhibet Lovel. 3. Tum filios nesciunt Lovel. 3. 4. 5. Mead. ambo, et edd. Camp. Rom. a. 1472. ac Parm. Sed pro filios exstat esset in Vossian. Lov. 6. et Gaertn. esse in Lovel. 1. Tandem in eadem cura habebat Harl. Locutionem inlustrat Burm. ad Suet. Cæs. c. 23.

§ 6 Ludibrio futuros, non regis modo, sed custodum etiam libidini] Libidinis omnes scripti nostri, Hearnii L. 1. omnesque typis excusi usque ad Sigonium, qui libidini edidit; ejus mutationis non modo in scholiis rationem non reddidit, sed ne mentionem quidem fecit. Hinc neque lectionem ejus probare audeo, invitis Mss. nostris, neque etiam in animum inducere possum, Livium ita locutum esse, ut dixerit 'esse ludibrio libidinis regis.' Vide igitur, num libidinis, in quod omnes libri conspirant, natum sit ex aberratione solita scribarum pro libidinibus, de qua vide ad

XXI. 60. § 7. *Libidinis ferri non posse videtur, sed ratio loquendi vel libidini, vel libidinibus exigit.* Val. Max. IX. 1. 8. ‘*Probrosa patientiæ corpora, ludibrio temulentæ libidini futura:*’ et c. 12. § 5. ‘*Ne ludibrio insolentissimis victoribus esset.*’ ‘*Libidines*’ autem numero plurium XXIV. 5. XXXIV. 4. et alibi occurrit.

§ 7 *Se sua manu potius omnes interfectorum]* *Sua manu se potius* Harl. et Mead. ambo: *potius sua manu se* Lov. 5. et edd. Aldo priores: *se sua manu potius interfectorum omnes* Lovel. 6. Vox omnes deest in Lov. 2.

§ 8 *Athenas deportaturum eos ad fidos hospites]* *Achæneo deportaturum* Lov. 3. *a Thæneo deportaturum* Mead. 2. *Athæneo deportaturum* reliqui nostri cum edd. Camp. Rom. a. 1472. et Parm. *Athæneon deportaturum* edd. Mediol. a. 1480. Tarvis. utraque, et plures aliæ, donec Frob. a. 1531. ederet *Athenas deportaturum*; quod se in cod. suo invenisse Moguntini monuerant: *ad Ænon deportaturum* scribendum conjecit Pierius ad Virg. Æn. III. 18. Cui conjecturæ illud adversatur, quod Poris et Theoxena, quum stato sacrificio Æneæ vel, ex sententiâ Pierii, Æni interfuisent, adsumtis iterum liberis navem conscenderint, tamquam redituri in Thessalonicam. Contra, recte Frobenium *Athenas* ex cod. Mog. recepisse, inde constare potest, quod Poridi et Theoxenæ ‘*trajicere in Eubæam*’ propositum fuisse dicatur. Ex Eubææ enim facilis in Atticam erat trajetus. Forte alicui in mentem venire posset, indicari Athenas Eubææ, memoratas Stephano Byz. aliisque. Vide Meurs. de regno Attic. II. 14. Verum quum Athenæ Atticæ reliquarum ὁμωνύμων gloriam obscuraverint, et Euboicæ Διάδες cognominatæ fuerint, posteriorem hanc urbem innuens Livius eam vel illo, vel alio cognomine lectoribus notioiem reddidisset, ne priorem indicari putarent.

§ 9 *Proficiscuntur ab Thessalonica Æneam ad statum sacrificium]* Moguntini ediderunt *Æniam*, nulla tamen codicis sui mentione in excerptis facta. Eamdem lectionem reliqui servarunt usque ad Sigonium, qui *Æneam* restituit, ut præferunt non tantum editi ante Moguntinos, sed et omnes scripti nostri, nisi quod corrupte *Ænoan* sit in Lovel. 1. *enī*, sive *enim* in Gaertner. Et recte legitur *Æneam*, ut distinguatur ab *Ænia* sive ab Αἰνίᾳ διὰ τοῦ ι, quæ dicitur πόλις Περραιβῶν, apud Steph. Byz. ea voce. Et ita etiam scribendum videri XLIV. 10. § 7. et c. 32. § 7. ad ea loca notabimus. Pierius ad Virg. Æn. III. 18. hic *Ænon* ex antiquo cod. legebat. Et quidem ex hoc loco constat, urbem, quo Poris profectus est, ab Ænea conditam fuisse. Jam vero Ænos ex quorundam sententiâ Æneam conditorem habuit. Vide Vales. ad Amm. Marcell. XXII. 8. Verum secundum alios Æni conditores fuerunt Cymæi. Steph. Byz. voce Αἶνος: Ἐν τῇ ἐκβολῇ τοῦ Ἑβρου διατόμου ὕπτος πόλις Αἶνος, καὶ κτίσμα Κυμαίων. Secundum alios incolæ ejus fuere Æoles ex Mitylene. Scymnus Chius in Descr. Orb. vs. 695. Μετὰ τὴν Μαρᾶρειαν δὲ κεῖτ’ Αἶνος πόλις, ἔχουσ’ ἀποίκους ἐκ Μιτυλήνης Αἰολεῖς. At contra urbis, quo Poris abiit, conditor Æneas certus erat ex stato sacrificio, quod ipsi quotannis ibidem fiebat. Ea autem non alia erat, quam Thessalonica vicina Ænea; quam ab Ænea conditam esse, multis narrat Dionys. Hal. Antiq. I. 39. Vide etiam Steph. Byz. voce Αἰνεία. Præcipue autem notanda sunt hæc Dionysii verba: Αὕτη διέμεινεν ἕως τῆς Μακεδόνων δυναστείας τῆς κατὰ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου γενομένης· ἐπὶ δὲ τῆς Κασσάνδρου βασιλείας καθηρέθη, ὅτε Θεσσαλονίκη πόλις ἐκτίζετο· καὶ οἱ Αἰνεῖαι σὺν ἄλλοις πολλοῖς εἰς τὸν νεόκτιστον μετέκρησαν. Unde ratio reddi potest, cur Poris, licet Thessalonica habi-

tans, tamen stato sacrificio Æneæ interfuerit. Dein *ad statuam sacrificium* Voss. Lovel. 1. 2. et Gaertn. *ad statutum sacrificium* Lov. 3. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. principes, pro quo recte Frob. a. 1531. *statum* reposuit. Vide ad xxxix. 13. § 8. Mox Æneæ conditori, vocibus trajectis, Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Et ita hæc verba ex antiquo cod. suo laudavit Pierius dicto loco. Denique *maxima ceremonia*, pro *cum magna*, Gaertn.

§ 10 *De tertia vigilia conscendunt, tamquam redituri in Thessalonicam*] Dele præpositionem *in*. J. F. Gron. Quum tamen proxime dixerit Livius, non contradicente Gronovio, 'Profisciscuntur ad Thessalonicam,' cur etiam ipsi nunc dicere non licebit *redituri in Thessalonicam*? præsertim quum omnes scripti præpositionem hic agnoscant. Vide ad XLII. 26. § 7. Præterea *tertia vigilia*, ommissa præpositione *de*, Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. et antt. edd. Sed eam recte Frob. 1535. addidit, et reliqui codd. agnoscunt. Vide ad ix. 44. § 10.

§ 11 *Ad pertrahendam eam navim*] Ita Aldus ex cod. Mog. edidit, quum antea vulgaretur *ad protrahendum eam navem*; quod superest in solo Lov. 5. *ad retrahendam* legendum Perizon. conjecerat, teste Dukero in addendis ad Flori III. 19. § 7. Frequenter hoc verbum de fugitivis ex fuga reductis usurpari, vidimus ad II. 12. § 4. Verum reliqui scripti nostri inmembranis Mog. consentiunt, nisi quod *pertrahendum* sit in Lov. 1. *trahendam* in Lov. 8. Quum autem, eodem sensu et 'pertrahere' usurpari, dictum sit ad xxx. 12. § 2. ab optimi cod. scriptura, tot aliorum consensu firmata, non discedo. Ceterum *eandem navem* Lov. 1. et 6. Vide ad x. 10. § 6. *Navem* etiam Lov. 2. 3. 4. et Gaertn. Vide ad xxv. 30. § 7. Paullo ante *nequidquam eo tendentes* Vossian. et Lov. 6. Sed non audio.

§ 12 *Quoniam dies adpropinquabat*] Exemplaria, quorum fidem et inter se consensum libenter in hac ed. sequimur, habent *cum jam adpropinquabant*. Gelenius. Libri omnes *quoniam dies adpropinquabat*. Gebhard. Ita ex meis etiam Lov. 2. 4. 5. Mead. 2. et Harl. *quoniam dies adpropinquabant* Mead. 1. et Gaertn. *quum dies adpropinquabant* Lovel. 6. Reliqui propius ad lectionem codicum Gelenii accedunt: nam *quoniam adpropinquabant* est in Lov. 3. *quum adpropinquabant* in Voss. et Lovel. 1. Diei adpropinquantis mentionem hic inopportunam esse, et diem jam diu exortam esse debuisse, inde colligitur, quod custodes navim de tertia vigilia ex portu egressam, sed in adversum ventum nequidquam tendentem, procul viderint.

Opem ut Diî ferrent, orabat] Membranæ interdum manus ad cælum tendens Deos, ut ferrent opem, orabat. Modius. Pall. uterque interdum manus ad cælum tendens, opem ut ferrent, orabat. Gebh. Vocem *Diî* in solis tantum Lov. 2. et 5. reperio, quorum prior adhuc transponens eam legit *opem Diî ut ferrent*; reliqui omnes eandem ignorant, quod Mognntini cod. lectionem tanto verisimiliorem reddit. Tò *Deos* enim excidisse videtur ob similitudinem ultimæ syllabæ vocis præced. *tendens*.

§ 13 *Posito in conspectu poculo, strictisque gladiis*] Libri omnes *instructisque gladiis*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Mead. ambo. Eodem adludunt Lovel. 3. Harleian. et Gaertn. *instructisque* præferentes: *strictisque* Ascensius 1513. edidit, cui consentit Lovel. 6. Supra III. 50. 'Strictum etiam telum, respersusque ipse cruore, tota in se castra convertit:' ubi alia vide. Paullo ante *venenum ferrumque promit* Lov. 2. Reliqui omnes vocem *diluît* tuentur.

§ 14 *Vix ad mortem hæc sunt*] Ultimam vocem nescit Lov. 1. Mox *effu-*

gito Lov. 4. et Mead. 2. Tum *sævior mors* Lov. 6. a. m. sec.

§ 15 *Alii alio leto absunt semianimes e nave præcipitantur*] Prima vox deest in Voss. et Lov. 1. secunda in Lov. 3. Sed altera alteram interceptit. *Alii alio loco* male Harl. et Gaertn. Tum *e navi* legit Lov. 3. Vide ad xxv. 30. § 7. Hinc *præcipitabantur* Harl. et Mead. 2. Mox *amplexa* Lov. 2.

CAP. V. § 1 *Ut vulgo ipsum liberosque ejus execrarentur*] *Tò ejus* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 3. 6. Harleian. Mead. 1. et Gaertn. Ceterum observat Röellius, non videri hæc in Demetrium convenire; cuius favorem dignitatemque in dies magis apud Macedonum multitudinem crescere, ipse Livius mox narrabit. In verbis seqq. *quæ iræ* Voss. Vide ad xxxviii. 25. § 8. *Quoad iræ* Lov. 6. Tum vocem *Diis* nescit Lov. 2.

§ 2 *Favorem dignitatemque Demetrii fratris apud Macedonum multitudinem crescere*] Pall. uterque, et vet. ed. *favorem et dignitatem Dem. fratris apud mult. Maced. crescere*. Gebh. *Favorem et dignitatem* omnes scripti, et edd. ante Froben. qui a. 1535. *dignitatemque* excudit. Tum *multitudinem Macedonum* Lov. sex, Harl. Mead. ambo, et edd. principes. Aldus deinde voces invertit. Mox *nisi scelere* Lov. 3. qui etiam *cogitationes convertit* præfert; quod ex glossa natum videtur. Hinc § seq. *singulos patris amicorum* Lovel. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 4 *Primo quidam . . . speciem præbuerunt*] *Primo quidem* Voss. Lov. 1. 2. 4. et Gaertn. Vide ad xxxix. 17. § 5. Tum *præbuerunt speciem* Vossian. Lov. sex, Harl. Mead. ambo, et edd. Froben. 1535. priores.

§ 5 *Philippi odio in Romanos, cui Perseus indulgeret*] Codices veterum hand minus corruptos fuisse, quam qui ad nos pervenerunt, exemplo Prisciani patet; qui probaturus, casum quartum nominum in *eus* desinentium, licet auctores magis accusa-

tivo Græco utantur, etiam more Latinorum in *eum* formari, hunc locum vii. 737. ita laudat, odio cui *Perseus indulgeret*. Omnes nostri *Perseus* recte præferunt. Et ita legendum esse, si animum adtendisset, Priscianus facile videre potuisset.

Exitum incauti a fraude fraterna juvenis, adjuvandum] *Exitum ut cautius adjuvandum* Lovel. 1. *exitum incautus adjuvandum* Vossian. Lov. 2. Harl. et Gaertn. *exitum incautus adjuvandum* Mead. 1. *exitum incaunis adjuvandum* Lovel. 4. et Mead. 2. *exitum in causis adjuvandum* Lov. 3. *exitum et cautius adjuvandum* Lov. 6. *exitum id cautius adjuvandum* Lov. 5. et edd. vet. Locum, in reliquis Mss. corruptum, optime Aldus ope membranarum Mog. integritati restituit, ut nunc legitur. *Exitum juvenis* est ejus mortem. Vide ad v. 27. § 10. et viros doctos ad Val. Max. i. 6. 10.

Fovendamque spem potentioris, Perseo se adiungunt] Copula *que* deest in priscis edd. Addidit primus Aldus. Servant eandem codd. nostri: *rem potentioris* legit Lov. 2. Tum Priscian. vii. 738. locum ita laudat *Perseo adesse jungunt*; quod manifeste vitiosum esse, omnes vident. Vide ad v. 12. § 4.

§ 6 *Cetera in suum quæque tempus differunt*] Lege addendo *cætera in suum quæque tempus agenda differunt*: ubi hæc vox, *agenda*, interciderat. Gelen. Libri omnes *cætera in suum quæque tempus differunt*, non agnito *τῶ agenda*. Gebhard. *In suum quoque tempus* Mead. 1. sollemni scribarum lapsu. Vide ad iii. 27. § 7. c. 69. § 8. iv. 40. § 3. x. 40. § 6. xxxiv. 24. § 7. xxxvii. 24. § 2. et alibi: *agendo*, quod interposuit Gelenius, ab omnibus nostris abest. Tum *deferunt* male Harl. Ita variant etiam scripti viii. 23. § 17. Mox vox *belli* deest in Lov. 2. Præterea ad *consilia belli, quæ jam sua sponte animum inclinassent* Voss.

§ 7 *Ex composito sermones ad spre-*

onem Romanorum trahebant] Ita plerique habebant libri. Aliis 'spretio' vox insolens visa: *spem* reposuerunt: sed compositionem fecere, quam ego plane non intelligo. *Glar.* *Spem* habent etiam vet. libb. pro qua voce malim *speciem*, ut sit, ex composito quidam de dignitate Romanorum sermonem inferebant, ut alii redarguendi ejus sermonis gratia, præsente Demetrio, eos eluderent, atque ut a Demetrio defensionem Romanorum, quo suspectior fieret, elicerent. Vox certe *spem* Glareano non probatur. *Sigon.* Ita *ad spem Romanorum* esse in Mss. ait Sigonius: si ita habent, *spem* intelligit, quam Demetrius conceperat de Romanis: neque stare potest conjectaneum ejus *speciem*, quum repugnet narrationi. Sed ed. Ven. habet *ad spretionem*, quod non spreverim, si etiam esset in Mss. ii enim contemnebant Romana, ut elicerent defensionem eorum a Demetrio. *Gruterus.* *Ad spem Romanorum* Pall. uterque: sed *ad spretionem Romanorum* exhibet vet. ed. *Gebh.* An *spem Romanorum*, quam Demetrius habebat positam in Romanis? Immo merito Glareanus, qui τὸ *spem* hic reposuerint Moguntinæ ed. curatores, eo compositionem fecisse, quam nemo intelligat. Sigonius *speciem*, ut sit, eos de dignitate Romanorum sermonem intulisse. Nihil melius. Aut restituenda vetus lectio *ad spretionem*, si potest hæc vox tolerari; aut ex ea faciendum *contemptionem*, vel *mentionem*. J. F. Gron. Antequam Moguntini *ad spem Romanorum* ex cod. suo reponerent, ita jam Veneti ediderant 1498. neque aliter est in omnibus nostris, nisi quod solus Lov. 6. cum edd. antiqq. præferat *ad spretionem Romanorum*; quod Gronov. in contextum revocavit. Verum, quamvis 'spretio' analogia defendi possit, ea tamen sola vocem non alibi obviam adversus tot codicum consensum tueri nequit. Neque etiam *spem* ferri posse, optime

viri docti monuerunt. Nihil igitur propius video, quam ut cum Sigonio legamus *ad speciem*, id est, ad externam formam, habitum, qui in oculis incurrit. Supra IV. 33. 'Quæ militem terruerat species, nihil equos terruit.' V. 40. 'Ipsa res speciesque miserabilis erat.' XXII. 1. 'Capuæ speciem cæli ardentis fuisse.' c. 24. 'Speciem parti utrique præbuisse novi subsidii:' ubi vide Gronov. Neque adversabor ei, qui *ad speciem* cum Sigonio exponendum putet 'ad dignitatem,' modo ita accipiat, quosdam insidiose dignitatem Romanorum memorasse, ut alii eam irridendi occasionem haberent, et ita incautum Demetrium ad eam defendendam elicerent. Eo sensu vocem sumi, vidimus ad XXXIV. 52. § 11. Sæpe autem 'spes' et 'species' commutantur, ut dictum est ad III. 9. § 13. Donjatus ideo cum Gronovio vel *spretionem*, vel *mentionem* malebat, quia *speciem* mox iterum sequitur. Sed vide ad I. 3. § 9. Præterea sermonem Harl. Paullo ante *Insimul* Lov. 1. Vide ad XXII. 58. § 3. Tum *in dies* non agnoscit Lov. 6.

Ibi quum alii mores] *Ubi quum alii* Harl. et Gaertn. Male: *ibi* hic ponitur pro 'tum.' Vide ad VII. 23. § 4. Solent autem 'ubi' et 'ibi' confundi. Vide ad XXVII. 5. § 2.

Alii in singulos principes eludent] Lege *alii singulos principum*, non *in singulos*. Gelen. *In singulos* omnes nostri. Sed recte præpositionem Gelenius delevit. 'Eludere aliquem' pro eum illudere, apud Nostrum et alibi obvium est. Supra XXVI. 22. 'Eludant nunc antiqua mirantes:' ubi vide Gronov. Vide alia exempla ad II. 45. § 6. et XXVIII. 44. § 17.

§ 9 *Totus in Persea versus]* Hic etiam Prisc. VII. 738. *in Perseum* invenit: quod apud me superest in solo Lov. 3. Vide ad c. 7. § 7. Mox *die ac nocte* Lov. 2. Sed vide ad XXXV. 40. § 8.

§ 10 *Redierant, quos forte miserat in Bastarnas*] *Basternas* per *e* plerique habent codd. in secunda syllaba: at Græci per *α* primam vocalem in secunda, ut Strabo atque Ptolemæus. Plinius iv. 14. vicinos Peucinis ac Dacis facit. Idem Ptolemæus in Sarmatiæ Europææ descriptione iii. 5. *Glar.* Libri nostri in *Basternas*. Gebh. *Ad Basternas* Lov. 2. in *Basternas* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harleian. Mead. ambo, Gaertn. et edd. ante Froben. qui 1531. in *Basternas* vulgavit; forte quia capp. 57. et 58. ita Moguntinos ex unico cod. edidisse observarat, (unde et cod. Mog. etiam hic ita legisse verisimile fit, licet nihil ex eo notetur) et ipse ita ex unico cod. Laurisseno editurus erat xli. 19. *Βαστάρνας* vocavit etiam Polyb. Exc. Legat. num. LXII. Præterea *redierunt* Lov. sex, Harl. Mead. ambo, et Gaertn. quorum Lov. 2. mox etiam *adduxeruntque* præfert, sed in vitis reliquis scriptis. Contra Gruteri ed. ultima, quæ *redierant* hic servat, ibi tamen perperam *adduxeruntque* admisit, pro quo demum Clericus recte *adduxerantque* revocavit. Mox *ad exciēda auxilia* Lov. 3.

In matrimonium Philippi filio pollicebatur] *Filio Philippi in matrimonium pollicebatur* Harl. *in matrimonium filio Philippi pollicebatur* Lov. 4. et Mead. ambo: *in matrimonium Philippi pollicebatur* Lov. 2. Paulo ante *nobiles inde juvenes* Voss. Lov. 3. et 6. *nobiles exinde juvenes* Gaertn. Tò *inde* deest in Harl.

§ 11 *Quantum periculi fraude domestica*] Videtur excidisse præpositio *in*, vel *a*. J. F. Gron. Crevierio mihi que magis placeret *in fraude*; ut *in*, vel *ī* interceptum sit a præced. vocis litera finali. Vide ad xxxvii. 41. § 8. Paulo ante *Tum exsulat a* Lov. 2. et Mead. 1. *Cum Perseus legunt* Lov. 4. et Mead. 2.

§ 12 *Proditorem nolo dicere, speculatorem citius, ex quo obses Romæ fuit*]

Hoc loco nostra archetypa melius, *Prod. nolo dicere, certe spec. habemus in sinu: cujus ex quo obses, &c.* Gelen. Solus Lov. 5. lectionem veterum edd. præfert. *Prod. nolo dicere spec.: corpus nobis reddiderunt, mediis omnibus omissis*, Lovel. 1. *Prod. nolo dicere spec.: cujus ex quo* Voss. Lov. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. *Prod. nolo dicere, spec. habemus: cujus ex quo* Lov. 2. Unice vera est Gelenii emendatio. Præterea *corpus nobis tradiderunt* Lovel. 2. et Harl. *corpus nobis ediderunt* Mead. 1. *corpus nobis addiderunt* Mead. 2. Male. Supra xxxix. 47. 'Obsidem enim se animum ejus habere, etsi patri corpus reddiderint.'

§ 13 *Nec regem se alium rentur habituros esse, quam*] In archetypis nostris legitur *nec regem se alium habituros aiunt*. Gelen. Hoc [*nec regem se alium habituros aiunt*] Gelenii est, cui tamen nos non facimus secundas, sed tenemus prius editum, *nec regem se alium rentur habituros esse, quam quem Romani dedissent*. Idem verbum bis alibi Livio restitimus, et est ex illis quæ amavit auctor. Neque ignoro, quod libro præcedenti c. 53. 'Ad hoc Romanos Demetrium in paterno solio locaturos, Persei nullam apud eos gratiam esse. Hæc vulgo loquebantur.' Nimirum sermones hujusmodi indicio erant, quid sentirent: *dedissent* invidiose, quasi, vel ipso Philippo amoto, id jam facturi fuissent, si arbitrii eorum res essent. J. F. Gron. *Se alium habituros esse*, omitta voce vel *rentur*, vel *aiunt*, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. *se alium rentur habituros esse* Voss. Lovel. 5. 6. et Hearnii Oxonn. reliqui; quod Gronovius recte adversus Gelenium vindicavit, docens verbum hoc esse ex illis quæ amavit auctor. Supra i. 59. 'Quidquid sit, hand temere esse rentur.' v. 3. 'Concordiam ordinum dissolvendæ maxime tribunicia potestatis esse rentur.'

24. 37. 'Palam rentur agendum:' ubi vide Gronov. xxv. 12. 'Hæc est origo ludorum Apollinarium, victoriæ, non valetudinis ergo, ut plerique rentur, votorum.' Similiter 'rebat' Livio restituit Gronov. xxvii. 25. § 11. Exemplis autem ibi laudatis adde hæc xxvii. 28. xxx. 9. xxxi. 39. xxxviii. 48. et alibi. Mox *Romani* deest in Vossian. Lovel. 1. et Gaertn. Tum *cecidissent* Lov. 1. *credidissent* Gaertn. *dederint* legendum conjicit Crevier. Sed *emphasin τοῦ dedissent* explicat Gronovius.

§ 14 *His per se ægra mens senis stimulabatur*] *His a Perseo ægra mens* Voss. Harl. et Gaertn. Male. Mens senis ægra *per se*, id est, sponte, licet non stimuletur. Vide ad xxxix. 12. § 8. *Ægra mens segnis* Lovel. 6. Mox τὸ ea neglexit Harl.

CAP. VI. § 1 *Forte lustrandi exercitus venit tempus*] Pall. uterque *advenit*. Gebh. *Ξανθικὰ* Macedones celebrabant; eratque militum lustratio. Hesychius: *Ξανθικὰ ἑορτὴ Μακεδόνων, Ξανθικοῦ μηνὸς ἡ ἀγομένη ἐστὶ δὲ καθάρσιον τῶν στρατευμάτων*. Nempæ ad diem viii. Xanthici celebrari id festum solitum scripsit. Eam lustrationem militum hic describit Livius. Curtius x. 9. 'Macedonum reges ita lustrare soliti erant milites, ut discissæ canis viscera ultimo in campo, in quem deducerentur, ab utraque abjicerentur parte.' *Meursius*, Græc. Fer. lib. v. Vulgatum in solo inveni Lov. 5. Reliqui Mss. legunt *advenit*, quod ex alterius glossa marginali natum videtur. Vide ad v. 30. § 1.

Caput mediæ canis præcisæ et prior pars ad dexteram cum extis, posterior ad lævam] Omnium horum loco *dextra*, vel *dextera posterior ad lævam* legunt Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. nisi quod *destram* in contextu, *dextra* in margine præferat Mead. 1. *prior hostiæ pars dextra, posterior ad lævam* Lov. 5. Lov. 6. a m. sec. et edd. ante Aldum,

qui vulgatum ex cod. Mog. *adscivit*, nisi quod Frob. demum a. 1535. vocem *prior* addiderit. Si ex Msto Mog. non intercedo: sin, ea vox haud magnopere necessaria est. Subjiciendo enim *posterior* indicat, ante memoratam esse priorem. Supra v. 20. 'Duæ senatum distinebant sententiæ: senis P. Licinii, quem primum dixisse a filio interrogatum ferunt, &c. altera Ap. Claudii:' ubi male plures codd. *una senis P. Licinii*. Vide ad iii. 37. § 8. Forte etiam, mutata distinctione, legendum *et prior pars ad dexteram, cum extis posterior ad lævam*. Ut innuatur, canis mediæ præcisæ alteri parti caput, alteri exta, non vero uni eidemque parti caput et exta, alteri nihil additum fuisse. Mox § seq. *Primo præferuntur agmini* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 4 *Si mens sana fuisset*] *Esset* habent Pall. Sed melius vet. ed. *fuisse*. Gebh. *Sana erat* Gaertn. Sed is tum voces sequentes *Mos erat* omitit: *sana esset* Voss. Lovel. 1. 3. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 5 *Exercitum decurrere, et divisas bifariam duas acies*] *Decurrere exercitum* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. usque ad Frob. qui a. 1535. voces trajecit. Tum *divisas bifariam acies* Lov. 2. et Harl.

§ 6 *Tamquam de regno dimicaretur, ita concurrerunt, multaque vulnera sudibus facta*] Forsan et hic rudibus, et c. 9. ut xxvi. 51. J. F. Gron. *Tamquam de regno sudibus facta*, reliquis omissis, non tantum Hearnii L. 1. et edd. vett. sed etiam codd. nostri, nisi quod *subidus* legant Voss. Lov. 3. 4. et Mead. 1. *subsidiis* Voss. a m. sec. Lov. 1. 6. et Gaertn. Quæ nunc exstat lectio, a Moguntinis ex cod. suo recepta est, nisi quod voculam *ita*, ab Aldo demum additam, omiserint. Merito autem *sudes* Gronovio displicuerunt: quum enim iis æque, atque aliis telis, vulnera inferri potuerint,

id ardoris, quo juvenes pugnare, signum dari nequit, sudibus vulnera facta esse. Vide Lipsium Poliorc. iv. 4. Recte igitur rudibus scribendum esse conjecit. Non modo enim, ut ex Livii lib. xxvi. docuit, 'rudes' in decursione ac simulacro pugnae in usu fuerunt, verum etiam voces 'sudes' ac 'rudes' alibi a librariis confunduntur. Vide exempla xxvi. 51. § 4. et apud Burm. ad Nason. Fast. iv. 209. id autem fieri potuit ob similitudinem literarum r et s, unde facile in Mss. commutantur. Vide Gronov. ad Liv. x. 6. § 7. Observ. i. 15. et Salmas. ad Solin. p. 81. Mox § seq. *rem dicere ipsam* Voss. Lov. 1. 3. 5. 6. Gaertn. et editi, quos vidi, ante Froben. 1535. Hearnius vocem *ipsam* in Aleriensi principe deesse monet.

CAP. VII. § 1 *Cum vocatus ad cœnam*] *Convocatus* Mead. 1. sollemni scribarum errore. Vide ad iv. 24. § 7. Paulo ante *decurrerunt* Lov. 2.

§ 2 *Invitatio benigna et hilaritas juvenilis utrosque in vinum traxit*] *Membranæ hilaritas juvenalis*: de qua voce supra agere memini. *Modius*. Pall. *invitatio benigna et juvenilis*, fastidito τῆ hilaritas. Gebh. *Invitatio benigna* memoratur etiam xxxiii. 39. 'Primus congressus cum legatis et deinceps invitatio benigna et hospitalis fuit.' Quid in hac re sit 'invitare' et 'invitatio,' vide Obrecht. ad Dict. Cret. ii. 52. Græv. ad Justin. i. 6. et Cort. ad Sall. Hist. ii. p. 991. Vocem *hilaritas* ignorant Lovel. sex, Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. antiquiores, quam Moguntini ex cod. suo primi receperunt. Eadem tamen existit etiam in cod. Voss. si excerptis ejus fidem habere possum, in quibus nihil ad vocem illam notatur. Tm̃ *juvenalis*, quod ex cod. Mog. profert Modius, erat etiam in Lov. 1. 4. et Mead. 2. Vide ad xxxvii. 20. § 5. Pessime deinde *utrosque in unum contraxit* Lov. 3.

§ 4 *Ad has accipiendus voces speculator ex convivis Persei missus*] Libri nostri omnes *ad has excipiendus voces ex convivis missus*. Gebh. Sic [*accipiendus*] recentiorum fecit aliquis; in Modiana certe jam apparet: sed vetustæ omnes, ut conjeceram olim, *ad has excipiendus voces*. Sic dicuntur, quæ in hoc accipiuntur, ut serventur, ut earum aut in honorem, aut injuriam dicentis recordere. Tacit. in Vit. Agric. c. 45. 'Anget mœstitiâ, quod adsidere valetudini, fovere deficientem, satiari vultu, complexu non contigit: excepissemus certe mandata, vocesque, quas penitus animo fingeremus.' Idem Ann. vi. 24. ubi narravit, Tiberium, in Drusum Germanici filium etiam defunctum sævum, recitari dictorum factorumque ejus descripta per diem jussisse: 'quo non aliud atrocius visum, adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitum, occultum etiam murmur exciperent.' Sed et proprium verbum est insidiarum. Lib. ix. c. 31. 'Si qua licentia populando effusus exercitus excipi ac circumveniri posset.' xxvii. 27. 'Si quos vagos pabuli aut lignorum caussa longius a castris progressos possent excipere.' xxxiii. 29. 'Alios vagos per hiberna milites ad varios commeantes usus excipiebant.' J. F. Gron. Non modo Modiana priores edd. sed et codd. Hearnii Oxonn. omnesque nostri *excipiendus*, nisi quod in Lov. 1. sit *expiandas*. Veterem igitur lectionem recte Gron. revocavit. ii. 4. 'Sermonem eorum ex servis unus excepit, qui jam antea id senserat agi.' iv. 30. 'Legem de multarum æstimatione pergratam populo quum ab tribunis parari consules unius ex collegio proditione excepissent.' Suet. Tib. c. 21. 'Egresso post secretum sermonem Tiberio, vox Augusti per cubicularios excepta sit.' Insidiarum significatione verbum hoc Livio frequens est. Supra v. 41. 'Solitudine absteriti, ne qua fraus hos-

tilis vagos exciperet.' xxii. 42. 'Inter pabulatores excepti a Numidis fuerant:' quibus locis alia vide. xxxiv. 13. 'Exercebat ea res novos milites, et hostium magna vis excipiebatur.' Vide Tennul. ad Front. i. 2. § 4. Præterea ex conviviis Persei scripti nostri, et edd. principes. De hoc errore vide ad xxxii. 6. § 6. Mox incaute Lov. 2. Harl. et Mead. 1.

Exceptus . . . male mulctatur] Scribe male mulctur. J. F. Gron. Vide ad xxviii. 30. § 12. Perperam multatur Lov. 1. 2. 4. 5. et edd. principes. Vide ad viii. 24. § 15. Præterea receptus male Lov. 3. et egressus Voss.

§ 5 *Quin commissatum, inquit, ad fratrem imus*] Comessantium Harl. comsatum Lov. 1. commensatum Lov. 2. comesatum Lov. 5. comessatum Lov. 6. et Mead. 2. commessatum Lovel. 3. Mead. 1. et Gaertn. commissatum Lov. 4. Similiter variant codd. iii. 29. § 5. ix. 17. § 17. b. cap. § 8. hoc lib. c. 9. § 1. 8. et sæpius hac historia. De orthographia hujus vocis vide Faërn. et Bentl. ad Ter. Eun. iii. 1. 52. Fabric. ad Ter. Ad. v. 2. 8. Lambin. ad Hor. iv. 1. 11. Voss. Etym. Ling. Lat. voce 'Comissari,' et Dansq. in Orthogr. part. 2. ea voce, ut et quos ibi laudavit. Mox vox nostra deest in edd. antiqq. quam Moguntini ex cod. suo addiderunt, consentientibus scriptis nostris. Tum leniemus male Lov. 5. et edd. Camp. Rom. an. 1472. ac Parm.

§ 6 *Omnes se ire conclamarunt*] Et omnes ire secum conclamarunt Harleian. Lov. 1. et Mead. 1. Omnes ire se conclamarunt Lov. 2. 3. 4. 6. Mead. 2. et Gaertn. Mox ab se propulsati Harl. et Mead. 1. Tum quum eos Demetrius quoque traheret Voss. Lov. 3. et Gaertn. Vox quoque deest in Lovel. 1. et 6. Tandem ferrum veste addiderunt scribarum errore Voss. Lovel. 1. 4. et Mead. 1. Vide ad ii. 45. § 7. et iv. 56. § 5.

§ 7 *Nihil occulti esse in intestina dis-*

cordia potest] Nihil occultum Gaertn. Sed vide ad xxxvi. 7. § 6. *Nihil occulti in intestina discordia esse* Lov. 6. Præpositio in deest in Voss. Lov. 1. et Harl. Sed excidit ob primam syllabam vocis seq. Vide ad viii. 33. § 6. Dein mox proditorum et speculatorum Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui fide cod. Mog. speculatorum et proditorum, consentientibus ceteris scriptis, dedidit.

Percurrit index ad Persea, ferro subcinctos nuncians] Melius nostri libri *Præcurrit*. Gebhard. *Præcurrit* ed. Moguntina, non *Præcurrit*. Jac. Gron. *Præcurrit* edd. veteres usque ad Moguntinam, quæ ex optimo cod. admisit *Præcurrit*. Ejus loco Modius revocavit *Præcurrit*. Postea Gruteri priores, sine dubio operarum errore, exhibuerunt *Percurrit*; unde Gebhardo occasio data est notandi, libros suos præferre *Præcurrit*, quod et ultima Gruteri adoptarat. Hinc Jac. Gronov. restituit *Præcurrit*; Clericus dein *Præcurrit*; pro quo cod. Moguntini lectionem substitui, licet alterum sit in omnibus nostris, excepto solo Lov. 3. qui *Percurrit* legit. Vide ad viii. 30. § 13. Tum ad *Perseum* Voss. et Lov. 3. Vide ad xl. 5. § 9. Præterea vocem *nuncians*, tamquam a moris Liviani ignaris adjectam, delet Crevierius: sufficere enim nomen *index*. Non adversarer, si lectio fide codicum niteretur, qui hic omnes eam dictionem agnoscunt. Paulo post vox quatuor deest in Lov. 1.

§ 8 *Etsi caussa adparebat*] Nostri libri habent *et sic caussa apparebat*. Gebh. Similiter Lovel. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. antiqq. perperam seq. vocis litera initiali in fine præcedentis repetita. Hinc *sic collegas*, pro *si*, erat in optimo Leid. v. 18. § 4. Sæpius nec datum est *pro ne*. Vide ad iii. 11. § 5. iv. 3. § 7. c. 57. § 2. viii. 18. § 3. ix. 11. § 6. et alibi: *illic carcerem* pro *illi* iii. 57. § 4. Præsertim id frequentissimum fuit in

litera *s*; vide ad xxviii. 25. § 2. in litera etiam *m*; vide ad xxxvi. 43. § 8. etiam in litera *t*, aliisque fere omnibus. Sed, ne tædio sim, exempla non adjicio. Corruptius et sic ea adparebat Lov. 6. Vide ad xxxviii. 58. § 11. Idem cod. *audiverat*. Sed vide ad xxi. 48. § 7.

Tamen, infamandæ rei causa, januam obserari jubet, et ex parte] Omittunt τὸ *tamen* Pall. Gebh. Eam vocem solus meorum Lov. 5. editionibus adsensus servat; in nullo reliquorum illa adparet. Solet autem τὸ ‘tamen’ post ‘etsi,’ ‘licet,’ ‘quamvis,’ similesque particulas sæpe omitti; vide ad xxi. 20. § 1. Deinde *infandæ rei causa* Lov. 6. Vocem *causa* delendam censet Barth. ad Statii Theb. vii. 417. et ix. 96. ubi conjecturæ hanc causam reddit, quod *causa* modo præcesserit. Sæpius quidem Livius eam omisit; invitis tamen Mss. qui hic constanter in vulgatum conspirant, eandem ejicere periculosus est. Vide ad xxxi. 12. § 4. Neque ejiciendi justam causam esse, quod modo præcesserit, vidimus ad i. 3. § 9. Insuper *januam observari* Gaertn. Sed vide ad v. 41. § 7. Tum *vocula et exsulat* a Voss. Lov. 1. 4. 6. Mead. 2. et Gaertn. quæ elisa est ab ultima syllaba vocis præced. Vide ad xxxv. 41. § 7. Mox *ad ædem suam* Lov. 1. *ad sedem suam* Gaertn. Vide ad ix. 23. § 1. Tò *suam* deest in Harl.

§ 9 *Demetrius, per vinum quod excluderetur, paullisper vociferatus*] *Per vinum* quidam emendarunt: at mihi legendum videtur *per viam*. Sic enim facere solent adolescentes, et *viæ* paulo ante mentio. Glar. Ob oculos habuit Glareanus ed. Ascensii 1513. in qua operarum errore editum video *per vinum*. Reliquæ omnes præferunt *per vinum*, excepta una, in qua operarum lapsus est *per unum*. Etiam codd. omnes *per vinum*, nisi quod Lov. 3. in contextu legat *per unum*, inter versus *per vinum*. Nihil igitur mutandum: *per*

vinum est per ebrietatem. Plaut. Aulul. iv. 10. 64. ‘Ego me injuriam fecisse filiæ fateor tuæ Cereris vigiliis per vinum.’ In Mil. Glor. iii. 1. 59. ‘Neque per vinum umquam ex me exorietur discidium.’ Seneca Epigr. v. eorum quæ præmittuntur Consol. ad Helv. ‘Sed tu perque jocum dicis vinumque: quid ad rem, Si plorem? risus si tuus ista facit?’ Præterea *vociferatur* Lov. 3. a m. pr. et Lov. 6. Mox *rediit* Voss. Lov. 2. et Harleian. Vide ad xxxvi. 35. § 2.

CAP. VIII. § 1 *Quum primum conveniendi potestas patris fuit*] Libri omnes *quam primum*. Amplius Pal. 1. negligit τὸ *potestas*. Gebh. *Quod primum* Lov. 1. 3. 4. et Gaertn. *quam primum* Lov. 2. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. Mediol. 1480. Parm. Tarv. utraque, et aliæ. Quum autem quædam per errorem dedissent *quin primum*, Ascens. postea a. 1513. *quum primum* emendavit. Prius itaque revocavi. Simili modo errabatur xxxiii. 48. § 7. Tum *conveniendi patris potestas fuit* Lov. 2. Sed vocem *potestas* ignorant Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. a m. pr. Gaertn. et Mead. 1. *conveniendi patris tempus fuit* Lov. 6. a m. sec.

§ 2 *Cui pater, Satin salvæ? et, quænam ea mæstitia esset? interrogaret eum*] Libri omnes *cui cum pater, Satin’ salvæ?* Gebh. Edd. ante Gruterum *cui quum pater*. Ubi particula necessaria est, supervacuum pronomen. Deinde vett. edd. *de ludicro tibi, inquit*. Sigonius præclare de lucro: sed quod pro tibi reponit *pater*, id neque confirmant libri nostri ullo vestigio, et τὸ *tibi*, ut sæpe apud optimos scriptores, eleganter παρέλκει. Naudæanus hic omnium integerrimus *interrogaret, de lucro, tibi, inquit*, ejecto etiam pronomine *eum*, et meo judicio recte. Veram scripturam puta: *ta-citus procul constitit. Cum pater, Satin’ salvæ? et, quænam ista mæstitia esset? interrogaret*. J. F. Gron. Non modo omnes ante Gruterum edd. sed

et codd. quos consului, cui quum pater constanter tuentur, nisi quod quum desit in solo Lov. 3. et cui tum pater legat Mead. i. sollemni scribarum errore. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa fin. Omnibus his invitis vocem primam cui delere non audeo. Tum *satin' salvæ res* Lov. 5. 6. a m. sec. et edd. usque ad Aldum, qui τὸ res expunxit, quod etiam a ceteris omnibus exsulat. Vide ad I. 58. § 7. Illud res, quod subintelligendum Livius reliquerat, male liberalis librarius de suo addidit. Vide ad XXXVII. 18. § 1. Deinde pronomen eum non agnoscunt Lov. 2. 5. Harl. et ed. Camp. Ut tamen id ejiciam, pauci codd. lique non primæ auctoritatis, persuadere nequeunt. Si quid mutandum, unica litera mutata legerem qui, quum pater, vel, servata lectione vulgata, et verbis paullo aliter interpunctis, cui, quum pater, *Satin' salvæ?* et, quænam ea mæstitia esset? interrogaret eum, ut qui, vel cui referatur ad verbum 'inquit.'

De ludicro tibi, inquit, vivere me scio] Obscura sententia, et, ut puto, vitata. Interrogaverat Perseum pater, cum eum perturbato vultu tacitum procul conspexisset, 'satin' salvæ, et quænam ea mæstitia esset?' Respondet filius, 'De ludicro tibi vivere me scio, jam non occultis petimur insidiis.' Hoc autem quid sit, vix intelligi potest. In veteribus libris nihil varietatis est, nisi quod legitur *De ludicro ter inquit*. Ex quo suspicor esse legendum *De lucro, pater, inquit, vivere me scito*. Est autem 'de lucro vivere' vitam ipsam in lucro ponere, quod ii facere solent, qui summo e periculo evaserunt, ex quo servatum se esse Perseus patri narraturus est. Sic loquitur Cic. ad Fam. IX. 17. ad Papirium: 'De lucro prope jam quadriennium vivimus, si aut hoc lucrum est, aut hæc vita, superstitem reipublicæ vivere.' Et Horat. Carminum I. 9. 'Quid sit futurum cras, fuge querere, et, Quem sors dierum cumque

dabit, lucro Appone.' Aptissima ergo sententia hæc est, quæ expositioni factarum sibi insidiarum præponitur, cum se lucrum ait putare, quod vivat. *Sigon*. Est emendatio Sigonii valde adblandiens auctori; frivola tamen, utpote conjectanea, si examines. Pall. uterque constanter habet, *De ludicro tibi, inquit, vivere me scio*. Intellegit ludicrum, quo inter se concurrerant fratres c. 6. Vet. ed. aliter hæc distinguit, et oculis ingerit, cui cum pater *Satin' salvæ res?* quænam ea mæstitia esset; interrogaret de ludicro: *Tibi, inquit, vivere me scio*. Sed vulgatam scripturam defendimus. c. 9. 'Hesternæ die in lustratione et decursu et simulacro ludicro pugna funestum prope prælium fecisti: nec me aliud a morte vindicavit, quam quod me et meos vinci passus sum.' Gebh. *De ludicro ter* solus Harl. *De ludicro tibi* reliqui. Sed cum Gronovio ad verba præcedd. probo Sigonii conjecturam *De lucro*, at servo vulgatum *tibi*. Locutionem 'de lucro' inlustrant viri docti ad Ter. Phorm. II. 1. 16. Adde Vlit. ad Gratii Cynege. 94. *Tibi* eleganter hic παρέλκει. Vide quæ notavi ad Silii I. 46. et Burm. ad Phædri I. 22. 3. Præterea *me vivere scio* Lov. 6. *vivere me scio* reliqui codd. nostri, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. *scito* primus Curio dedit.

Jam non occultis a fratre petimur insidiis] Ita Moguntini ex cod. suo ediderunt. Consentiant scripti nostri, excepto solo Lov. 5. qui cum primis edd. legit *occulto*. Mox vocabulum *domum* deest in Lov. 3. Tum *clausisque foribus per jocum præsidio* Voss. et Lov. 6. *clausisque foribus parietumque præsidio* Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui *prietum præsidio*, ejecta copulativa, dedit.

§ 3 *Pavorem mixtum admiratione patri injecisset*] *Pavorem maximum* Voss. Hinc *admiratione patris* Lov. 4. a m. pr. Harl. et Mead. 1. Mox *præbere poteris* Lov. 1.

§ 4 *Seniores duos amicos, expertes inter fratres certaminum*] Ms. *expertes juvenalium inter fratres certaminum*: quæ vox an huic loco conveniat, viderint alii. *Modius. Amicos duos* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Dein *expertos inter fratres* Voss. Lov. 3. in contextu, Lov. 5. 6. Mead. 1. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Curionem. Quin et cod. Mogunt. *expertos* (non, ut Modius dicit, *expertes*) *juvenalium certaminum* præfert. Quominus tamen in ea lectione adquiescam, illud obstat, quod alibi *expertus* cum adjuncto genitivo apud Livium non occurrat, nisi xxiv. 22. 'Servitudinis indignitatisque homines expertos, adversus notum malum irritatos esse: ' cui controversiam moverunt interpretes. Eandem tamen locutionem etiam Livio ex conjectura reddere conatus sum ad iv. 9. § 9. *Expertis*, vel *expertes*, hic legunt ex scriptis nostris Lov. 1. 2. 4. Harl. et Mead. 2. Pro ea etiam lectione adferri potest, convenisse, ut certaminum inter fratres expertes eligerentur, quia, cum patre juvenum, iudices quasi hujus controversiæ futuri erant. Sed eligat lector quid præferendum censeat. Mox *jam* deest in Harl. quæ tamen vocula vix abesse potest. Tum *in regiam* legunt Lov. 1. et 6. Præterea § seq. *inambulabat* Lov. 2. Harl. et Mead. 1.

§ 6 *Cum duobus amicis, totidem custodibus corporis*] *Et totidem custodibus* Lov. 2. et Harl. Sed ea particula opus non est. Livius enim per hanc adpositionem indicat, amicos, quibus cum caussam filiorum cogniturus erat, ei etiam loco satellitum futuros. Tum *trinos inermes* Lov. 2. Vide ad xxxiii. 49. § 6.

§ 7 *Ibi quum consedisset*] *Sedisset* Lov. 1. 2. 6. *consedisset* edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, ac plures eas secutæ, ut referatur etiam ad duos amicos, quos non tantum ut corporis custodes advicit, sed ut secum judi-

ces forent. Judicium vero est 'sedere' ac 'considerare; ' vide ad iii. 46. § 9. et xxvi. 48. § 9. Adde Markland. ad Statii Silv. 1. 2. 45.

Aut conficti, aut admissi criminis labem] Ms. *aut commissi criminis*. Modius. Vulgatum tuentur omnes nostri. Utrumque vero, 'admittere' et 'committere,' in hac re Livius usurpavit. Vide ad ii. 37. § 3. Verba hæc etiam a librariis confundi solent. Vide Burm. ad Nason. Art. Am. ii. 365. et Met. ix. 478.

§ 8 *Jam pridem quidem hanc procellam*] Mediam vocem neglegunt Voss. et Lov. 1. 3. ac 6. Sed excidisse videtur ob similitudinem præced. *pri-dem*. Mox *timebam*, quum tumultus quosdam exaudirem, mediis omissis, Lov. 1.

§ 9 *Etiam hostes, armis positis, fœdus icisse*] *Fœdus jecisse* Voss. Lov. 2. a m. pr. Lov. 4. 5. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. principes: *fœdus inisse* Lov. 6. quod ex enarratoris glossa natum videtur. Vide ad xxii. 34. § 7. Locutionem 'icere fœdus' Livio familiarem esse, vidimus ad i. 25. § 1.

§ 11 *Horrendos eventus eorum retuli, quibus se stirpemque suam*] Pall. uterque, et vet. ed. *quibus stirpem suam*. Gebh. Legendum puto *qui se, &c.* nam si nil hic mutandum, legerem *earum*. T. Faber. *Eorum* adversus Fabrum tuetur Crevierius, subintellegens vocem 'fratrum,' quæ quodammodo inclusa latebat in τῶν 'fraternarum: ' *quibus* autem referebat ad *eventus*. Si quis tamen cum Fabro *qui* pro *quibus* legere malit, se non magnopere repugnaturum proficitur. Codd. nostri et *eorum* et *quibus* tuentur, præterquam quod loco prioris eos legat Lov. 1. Deinde *quibus stirpem suam* omnes scripti nostri, Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui vulgatum ex cod. Mog. recepit. Paulo ante *Quoties ergo* Lov. 3. Vide ad xxxvii. 53. § 11. Tum *stantibus* vo-

bis male Lov. 1.

§ 12 *Meliora quoque exempla parte altera posui] Et meliora quoque* Harl. Sed particula *et* adsumpta est ex ultimis literis prioris vocis *evertissēt*. Vide ad xxxix. 18. § 8. Tum *parte alia* Lovel. 3. Vide ad Egit. Liv. lib. I.

Sociabilem consortionem inter binos Lacedæmoniorum reges] Rara vox 'consortio,' sed apta tamen. Loquitur autem de iis qui, ab Aristodemi gemellis geniti, per multa deinceps tempora rempublicam Lacedæmoniorum concordia rexere imperio. Aristodemus enim quintus ab Hercule Procles ac Eurysthenes genuit gemellos, a quibus deinde regum Spartanorum duplex descendit genus. Vide de ea re Herodotum lib. vi. et Pausan. lib. iii. *Glar.* Vocis 'consortio,' quæ rara Glareano dicitur, tria nobis exempla laudat Non. Marc. ea voce : 'Consortium neutri generis, Consortio feminini. Lucil. lib. xix. 'Dejerat enim scripsisse, et post non scripturum; redi in consortionem.' M. Tull. de Offic. iii. 6. 'Dissolvatur necesse est omnis humana consortio.' Titus Livius: 'Quænam ista snavitas? quænam consortio est?' Observant autem viri docti, Merceus ad d. loc. Nonii, et Ger. Joh. Vossius ad *Fragm. Tragic.* p. 11. locum Livii, quem quidam ad Livium Andronicum retulerunt, reperiri apud Nostrum vi. 40. atque inde patere, *societas pro snavitas* in Nonio emendandum esse. Eadem voce utitur et Vell. Pat. ii. 99. 'Tribunicia potestatis consortione æquatus Augusto.' Ad quem locum Burm. alia Vell. et Valerii Max. exempla laudavit, et insuper monuit Stephanium ad *Saxon. Gramm. Hist. Danic.* p. 39. plenius hanc vocem illustrasse. Insuper ea usus est Plinius *Hist. Nat.* ix. 1. 'Animalium, quæ terrestria adpellavimus, hominum quasi consortione degentia, indicata natura est.'

Ei obponitur 'dissortio' vel, ut antiqui scripserunt, 'disertio' apud Fest. ea voce : 'Disertationes, divisiones patrimoniorum inter consortes.' Doujatius vocem 'consortio,' præterquam ex Cic. de Offic. iii. et Livii lib. vi. etiam illustrare conatus est ex Livii lib. x. in quo tamen libro hanc vocem non reperiri, audacter adfirmo. Antecessorum Parisiensium primicerius consuluerat Calepinum suum, sed nimia festinatione non satis ad verba ejus attendit. Lexicographus enim, qui tria exempla a Doujatio adducta observarat, non monuit, vocem *consortio* obcurrere 'apud Livium lib. x.' sed 'apud Livium lib. x. dec. iv.' id est 'apud Liv. lib. xl.' et innuit ipsum hunc locum, quem præ manibus habemus.

§ 13 *Rapiendi tyrannidem exortus sit]* Ultima vox deest in Lov. 5. *exortus* est legit Harl. Mox § seq. *mihî, Antiocho, cuilibet regum,* sine copulativa, Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Tum *fraterna humanitate* perperam Harl.

§ 16 *Neque vos illorum scelus, similisque sceleri eventus, detertere a recordi discordia potuit]* Palatin. uterque *similesque*. Vetus vero editio, *similesque sceleri exitus*. Gebhardus. Ita Aldus ex integerrimis membranis Mog. edidit; quum antea datum esset *Neque vos illorum scelus, similisque sceleri exitus potuit*, reliquis omissis; quod exstat etiam in Lov. 5. In reliquis scriptis varie peccatur. Corruptissime, *Neque vos illorum silenq; scelus scel'i potuit potuit* præfert Lov. 1. *Neque vos illorum scelus similisque sceleri esse potuit* Lov. 2. 3. 4. Harl. et Mead. ambo: lacuna tamen, index aliquid deesse, post *rd esse* relicta erat in Mead. 1. *Neque vos illorum simileque scelus sceleri potuit* Voss. a quo non aliter differt Gaertn. quam quod *scelerique* præferat. *Neque vos illorum simileque scelus latere potuit*

Lov. 6. a m. pr. in quo *terrere*, pro *latere*, emendat manus altera. Neque vos illorum exitus a scelere detertere potuit pro varia lectione inter versus adscriptum præfert Lov. 2. Solus igitur Moguntinus codex hic iterum Livio salutis fuit.

§ 17 *Hæreditatem meam ambo et spe et cupiditate improba petitis*] *Crevistis* habet exemplar Moguntinum; quod certe magis antiquitatem sapit, quam supposititia vox *petitis*. Gelen. *Petitis* Hearnii L. 1. omnesque nostri, excepto Lov. 3. qui habet *petistis*. Solus verum nobis servavit cod. Mog. Supra xxiv. 25. 'Quum clausis Andranodorus insulæ portis hæreditatem regni creverit' ubi etiam librarii lectionem, quam non intelligebant, ferre non potuerunt. De ea vide Brisson. de Verb. Signif. in voce 'Cernere,' Popmam de Differ. Verb. in voce 'Adire et cernere hæreditatem,' et Schulting. ad Ulp. Fragm. tit. xxii. 27. 28. Voces *ambo et spe* te male desunt in Lov. 3.

§ 18 *Nec patrem potestis pati: nihil cari, nihil sancti nominis nostis; cujus vice regni*] Restituimus ad fidem veterum codicum hoc modo: *Nec fratrem, nec patrem potestis pati: nihil cari, nihil sancti est: in omnium vicem regni, &c.* Gelen. Pall. *nihil cari, nihil sanctimonis, cui vice regni unius insitabilis amor successit*: vet. ed. *nihil cari, nihil sancti nominis nostis; cujus vice regni unius, &c.* Gebb. Duæ priores voces *Nec fratrem* desunt in omnibus nostris, Hearnii L. 1. et edd. vett. quas Moguntini in cod. suo invenerunt, et Gelenius recte Livio vindicavit. Deinde *nihil sancti nominis nostis; cujus vice*, ut olim edebatur, præferunt Lov. 5. et Hearnii L. 1. *nihil sancti nominis cujus vice* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. *nihil sancti nominis cui vice* Harl. et Mead. 2. cujus posterioris librarius additis notis *ad nominis delendum* indicavit: *nihil sancti nominis cui vitæ* Lov. 3. *nihil*

sanctimonis cui vice Lov. 4. et Mead. 1. *nihil sanctimonis cujus vice* Lov. 2. Salutem hic iterum Livius debet integritati cod. Moguntini, unde horum verborum emendationem Gelenius accepit. Tum *insitabilis amor* Voss. et Lov. 4. *instabilis amor* Lov. 1. 2. 6. Harl. et Gaertn. *inextricabilis amor* Lov. 2. pro varia lectione in margine, et Lov. 3. Paulo ante *ad alterum* exsulat a Voss. *ambiguum alterum regem* legit Gaertn.

§ 19 *Decernite criminibus, mox ferro decreturi*] Vocula *mox* non adparet in Lov. 2. Tum *ferro decerturi* Harl. unde suspicio oriri posset legendum esse *decerturi*. Sed nihil mutandum. Nam 'decernere acie,' 'armis,' 'ferro,' 'certamine' Livio familiares sunt locutiones. I. 15. 'Obviam egressi, ut potius acie decernerent:' ubi quædam vide. xxxiv. 19. 'Constituant, ubi secum armis decernant.' xxxvi. 17. 'Crastino die acie decernamus.' xxxvii. 13. 'Decernerent navali certamine.' Et ita simpliciter 'decernere' III. 62. 'Si jam satis animi est, decernique placet.' xxxiv. 19. 'Parati de summa rerum decernere.' xxxvii. 13. 'Consilium habitum, utrum extemplo decernerent.'

Quidquid aut veri potestis, aut comminisci libet] *Quid veri potestis* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *quod veri potestis* Lov. 5. et edd. principes. Primus deinde Ascens. 1513. dedit *quod tueri potestis*, sed Aldus ex cod. Mog. *quidquid aut veri potestis*. Deinde aut *eminsci* Voss. Lov. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Id etiam se in omnibus libris suis reperisse, monuit Gebhard. ad xxxvii. 5. § 5. Scriptum per compendium fuerat *eminsci*, id est, *comminisci*, quod non intellectum erroris causa exstitit. Vide ad d. I. Livii. Hinc etiam factum *reminisci* in Lov. 3. et edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et proximis, donec Asc. 1513. *com-*

minisci emendaret, quod præfert Lov. 2. aut libet comminisci obfert cod. Mog.

§ 20 *Lacrimæ omnibus abortæ*] *Abortæ omnibus* Voss. et Gaertn. *abortæ omnibus* Lov. 1. 3. 6. *omnibus abortæ* Lov. 4. et Harl. Quod recte et eleganter dictum esse de lacrimis, quæ ubertim demanant, credidit, aliisque persuadere conatus est Gebhard. Crep. 1. 12. Ego vero, quin errantibus librariis tribuendum sit, non dubito. Vide etiam ad 1. 58. § 7. Mox *vocula et abest* a Lov. 3. et Hearnii L. 1. in præcedentibus etiam *sunt* a Lov. 1. 6. et Gaertn.

CAP. IX. § 1 *Aperienda nimirum nocte janua fuit*] Vocem *nocte* neglexerunt Voss. et Gaertn. Ea tamen servanda est, et inservit periculo ex mente Persei augendo. Et hinc passim Perseus eam repetiit infra hoc cap. 'Demetrium cum armatis nocte intempesta in vestibulo meo deprehendisses.' Tum, 'Credis nihil a gladiis nocte periculum fuisse?' Et iterum, 'Quid hoc noctis, quid inimicus ad iratum, quid cum ferro subinctis juvenibus venis?'

Quando non creditur, nisi perpetratum, facinus] *Quoniam, sive per compendium qm, non creditur* Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. quod ex glossa marginali in contextum inrepsit. Sæpissime enim Livius ita loqui amavit. Supra II. 15. 'Quando id certum atque obstinatum est,' c. 29. 'Acerrimi cujusque arbitrio, quando ita placet, rem agemus.' III. 35. 'Comitiorum illi habendorum, quando minimus natus sit, munus consensu injungunt.' IV. 45. 'Quando nec ordinis hujus ulla, nec reipublicæ est verecundia.' v. 13. 'Cujus insaniabili perniciæ quando nec causa nec finis inveniebatur.' c. 27. I. XXXIV. capp. 7. 33. 34. XXXV. 22. XXXVII. 57. XXXIX. 51. XL. 56. XLII. 51. XLV. 39. Alia exempla vide ad XXXIII. 2. § 9. Adde Burm. ad Valer. Flacc.

VII. 156. et Cortium ad Sall. Jug. c. 102. § 9. Sæpe autem hæc vocabula in Mss. commutantur. Vide ad IX. 8. § 5.

Et eadem petitus insidiis audio] Pall. *facinus, ejusdem petitus insidiis audio.* Neque dissentit vet. ed. Gebh. Similiter *ejusdem* non tantum vet. edd. sed et omnes scripti nostri, excepto Lov. 3. qui legit *eisdem*. Ascensius postea a. 1513. *siquidem petitus* in contextu legit, *ejusdem* in marginem coniecit. Moguntini deinceps *eadem petitus* ex cod. suo adoptarunt; Froh. a. 1535. et *eadem petitus*. Sed *penitus* est in Lov. 1. et Gaertn. quorum posterior mox præfert *latro et insidiator*.

§ 4 *Nec adeo tibi vilis vita esset nostra, ut nec præterito periculo meo movereris*] *Adeo vilis tibi* Lov. 2. 3. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Pronomen *tibi* deest in Lov. 1. in quo iterum emphasis est: unde etiam abesse nequit. 'Est tibi vile mori' dixit Ovid. Her. VII. 48. Dein *periculo modo vereris* Voss. et Lov. 1. *periculo modo movereris* Lov. 3. *periculo meo modo movereris* Gaertn. Mox *nec futuro* Lov. 3. et Mead. 2. quomodo librarii scripsisse videntur, quia præcessit *nec præterito*. Sed vide ad IX. 9. § 14. Deinde *sit* deest in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambobus, et Gaertn.

§ 5 *Itaque, si mori tacitum oportet*] *Ita* Lov. 1. Vide ad XXI. 53. § 7. Tum *si mori tantum oportet* Voss. errore librarii: *tacitum* enim verum esse adparet ex eo quod mox ei obponitur 'vocem mittere.' Alibi etiam easdem voces librarii commutarunt. Vide ad XXVII. 17. § 4. et viros doctos ad Nason. Met. v. 498.

§ 6 *Circumventis in solitudine, &c.*] Quæri posset, quomodo in solitudine, si adsint homines, licet numquam visi, quorum fides inploratur? Verum in solitudine hic non tam est remotis omnibus omnino hominibus,

quam absentibus amicis, cognatis, notis. Ita 'solitudo' adscribitur liberis, qui parentibus orbatī sunt, apud Cic. in Verr. 1. 58. 'Consulere vivi ac prospicere debemus, ut liberorum solitudo et pueritia quam firmissimo præsidio munita sit.' Et ita Thais, quum apud Ter. in Eun. 1. 2. 67. dixisset *sola sum*, id exponit addens, 'habeo hic neminem, neque amicum, neque cognatum.' Vide Gronov. ad Senec. Consol. ad Marc. xxiv.

Mittere liceat. Per te patriumque nomen, &c.] Videtur scribendum, *Itaque, si mori tacitum oportet, . . . tu petaris: sin autem (quod circumv. . . . implorent) mihi quoque ferrum in me strictum cernenti vocem mittere licet; per, te, patrium nomen. Vel per ego te patrium nomen.* J. F. Gron. Omnino Gronovio adsentior, aliter hæc et priora verba partim distinguenti, partim emendanti, et hoc quidem loco *per, te, patrium nomen*, expulsa copulativa *que*, legenti, quomodo etiam hic emendandum esse in pr. ed. not. ad xxix. 18. monuerat. Vide etiam quæ notavi ad Silii 1. 658. et v. 82.

Ita me audias, precor, tamquam si, voce et comploratione nocturna] De formula *tamquam si* vide ad xlv. 23. § 12. Deinde perperam *contemplatione nocturna* legit Lov. 1. Mox *quiritanti* deest in Lov. 2. *queritanti* præferunt Voss. Lov. 3. 5. Gaertn. et edd. priscæ. Vide ad xxxix. 10. § 7. Recte ejus loco *quiritanti* ex cod. suo receperunt Moguntini; quod reliquorum nostrorum testimonio firmatur. Vide ad xxxiii. 28. § 3. Insuper *intervenisse Demetrium, &c. deprehendisses* Voss. Lov. 1. 4. 6. et Mead. 2. *intervenisse Demetrium, &c. deprehendisse* Lov. 3. 5. Harl. Mead. 1. Gaertn. et edd. principes. Sed male.

Quod tum vociferar in re præsentī pavidus, hoc nunc postero die] *Quantum vociferarer* Mead. 1. *quod vociferarer*

Harl. Tum *in re præsertim pavidus* Harl. et Mead. 1. Vide ad xxxiv. 62. § 15. Deinde *hæc nunc postero die* Lov. 1.

§ 8 *Obstat vetustus Macedoniae mos, obstat vero etiam*] Non video cur hic quoque non legendum sit *Macedonum*, ut c. 11. 'Qui transcendere festinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum:' et c. 12. 'Cujus jure gentium, more Macedonum, &c. regnum est futurum.' Duk. *Obstat etiam vere* Voss. Ita variant etiam III. 56. § 13. iv. 60. § 1. et alibi: *obstat etiam vero* Lov. 1. 6. et Gaertn. Vox vero deest in Lov. 3. quæ hic adfirmandi particula est. Supra xxxiii. 38. 'Quod ad eas civitates adtineret, quas Antiochus interceptisset, id vero ferendum non esse, Romanos tanta pericula exhaustos, Antiochum belli præmia habere.' Vide ad x. 23. § 5. Paullo ante *jam vivimus*, omissa voce *diu*, Harl.

§ 9 *Huc transcendere*] Pall. *Hæc transcendere*. Gebh. *Lege Hæc transcendere*. Ut infra c. 11. 'Qui transcendere festinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris gentium.' J. F. Gron. *Hoc transcendere* Voss. Lov. 6. Harl. Gaertn. et Victor. Crevierii. *Hæc transcendere* Lov. 1. 2. 3. et 4. quod recepi. Mox *omnia volvis et tentas* Voss. Tum *seu cura, seu fortuna* Lov. 3. Insuper *resistit paricidio* Voss. Lov. 1. 3. 6. Harl. Gaertn. et Lov. 4. a m. pr.

§ 10 *Hesternā die in lustratione, et decursu, et simulacro ludico pugnae*] *Hesternā die illustratione* Gaertn. *Hesternā illustratione* Voss. *Hesternā in lustratione* Lov. 1. *Hesternā in lustratione* Lov. 6. quod admittendum videtur, vel legendum *Hesternō die in lustratione*. Alibi enim semper *Livium hesternō die*, non *hesterna*, dixisse, videbimus ad xlv. 38. § 1. Dein *simulato ludico pugnae* Lov. 3. et Harl. Male: 'simulacrum pugnae' vocavit c. 6. Et ita 'simulacrum

navalis pugnae' inlustratur ad xxvi. 51. § 6.

§ 11 *Tamquam fraterno lusu, pertrahere me ad cenam*] *Fraterno tamquam jussu* Voss. et Gaertn. *jussu* etiam Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Mead. ambo. *Tum trahere* Voss. *protrahere* Lov. 3. Vide ad xxxv. 29. § 3. Pronomen *me* deest in Lov. 1. Mox *Credisne, pater, inter inermes convivas me cenaturum* Lov. 3. 5. et edd. vett. Reliqui nostri stant pro vulgato, quod Frob. 1535. adscivit.

Credis nihil a gladiis nocte periculum fuisse] *Lege nihil a gladiis nocte periculi fuisse.* J. F. Gronov. Apparet unam vocem coaluisse, quum scriptum primo esset *periculi mi fuisse*, pro *periculi mihi f.* quomodo legendum puto, ut sic nulla lineola pereat. Jac. Gron. Jac. Gronovii conjecturam probat etiam Crevier. duplici reddita ratione, tolerari non posse *nihil periculum*, et *et quem* quod sequitur, postulare in iis quæ præcedunt, *mi* vel *mihi*. Addit autem, in cod. Victor. exstare *mihi*, sed post verbum *fuisse*: quomodo etiam præfert Lov. 6. Mox etiam hic *rudibus* legendum esse, hoc lib. c. 6. § 6. conjecit J. F. Gronovius.

§ 12 *Quid hoc noctis, quid inimicus ad iratum, quid cum ferro subcinctis*] *Et quid hoc noctis* Lov. 2. et Harleian. quod, si plures codd. consentirent, placere posset. Virg. Ecl. i. 27. 'Et quæ tanta fuit Romam tibi causa videndi?' ubi vide viros doctos, et Nic. Heins. ad Nason. Am. iii. 8. 1. Deinde *quid ut inimicus* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. 6. Gaertn. Hearnii L. 1. et priscæ edd. Verum ita legendum foret *quid ut inimicus ad iratum cum ferro subcinctis juvenibus venis*. Sed recte Frob. a. 1535. voculam *ut* omisit. Mox *venientem* non adparet in scriptis nostris, Hearnii L. 1. et edd. priscis; quam vocem Aldus fide cod. Mog. recepit.

§ 13 *Funus meum parares hoc tempo-*

re, pater] *Mecum parares* Voss. *Tum pater*, et mox *tamquam* desunt in Lov. 1.

§ 14 *Quid enim? negat se cum multitudine venisse*] Distinctione et una litera mutata animandam orationem existimo: *Nihil ego, tamquam accusator, criminose, nec dubia argumentis colligendo ago. Quid enim neget? se cum multitudine venisse ad janua meam? an ferro succinctos secum fuisse?* J. F. Gronov. *Tò enim* male exsulat ab Harl. Ea vox notari solet unica litera n, quæ intercepta est ab initiali vocis seq. Neque opus videtur, ut cum Gronovio distinctionem et unam literam mutemus. Solent enim *et quid* et *quid enim* in interrogationibus acrioribus ita absolute usurpari. Vide ad xxviii. 41. § 12. Ita Cic. de Fin. ii. 19. 'Quid enim? te ipsum voluptasne induxit, ut adolescentulus eriperes P. Sullæ consulatum?' c. 22. 'Quid enim? fortemne possumus dicere eundem illum Torquatum?' c. 28. 'Quid enim? summus dolor plures dies manere non potest.' Tusc. i. 25. 'Quid enim? obscuro te, terrane tibi aut sata aut concreta videtur tanta vis memoriæ?' Vide etiam Burm. ad Quinct. Instit. vii. 10. pag. 653. *Præterea venisse se cum multitudine* Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Mox *Quos nominavero, accersiri possunt: quidem omnia auderent* male Voss. et Lov. 1. ac 6.

Non tamen audebunt negare. Si deprehensos intra limen meum cum ferro ad te deducere] *Pall. negare, se deprehensos intra limen meum cum ferro: si ad te deducere.* Gebh. Similiter tantum non omnes nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. nisi quod Lov. 2. et Harl. præferant *comprehensos*. Sed recte ei substituit Frob. an. 1535. id quod nunc vulgo exstat. *Negare* enim non modo poterant, sed etiam debebant, se deprehensos, vel comprehensos cum ferro esse intra limen Persei,

quos Perseus aditu januæ prohibuit. Pauci codd. qui *Si deprehensos servant*, tamen *si ad te deducere* legunt. Hinc suspicio nasci posset, legendum esse *audebunt negare*. Scilicet *deprehensos intra limen meum cum ferro si ad te deducere*: ut *scilicet* per compendium scriptum sit *sc.* quod in *se* et *si* facile migrare potest,

§ 15 *Pro manifesto haberes*] Pall. *rem pro manifesto haberes*. Gebh. Potest intelligi *hoc*, quod præcessit. Fere tamen malim *pro manifestis haberes*. Tacitus Ann. xi. 6. 'Et cæteri, qui non iudicium, (quippe in manifestos,) sed poenam statui videbant.' J. F. Gronov. Et Plautus Menæchm. iv. 2. 28. 'Nec magis manifestum ego hominem umquam ullum teneri vidi.' Sed plerumque adduntur genitivi 'criminis,' 'sceleris.' Vide Cort. ad Sall. Catil. c. 52. extr. et ad Jugurth. c. 35. Duk. Gronovii emendationem probare nequeo. Persens patri persuadere conabatur, se non ut accusatorem criminoſe, nec dubia argumentis colligendo agere, cum contenderet fratrem nocte cum armatis domum ad se interficiendum venisse. Nunc itaque dicit, patrem, quod fratri objiciebat, pro manifesto habiturum, si ferro adcincti intra limen suum deprehensi essent. *Rem pro manifesto haberes* legunt omnes codd. nostri, Pall. Gebhardi, Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. qui an. 1535. vocem *rem* omisit. Utinam Gelenius lectorem monuisset, qua auctoritate eam expunxisset. Nunc videri potest excidisse operarum negligentia ob ultimam syllabam vocis præced. *deducere*. Vide ad xl. 57. § 8. Recte autem dicitur *rem pro manifesto haberes*. Vide ad l. 3. § 2. Sin Gelenius præeuntem cod. Mog. secutus est, ex initio orationis intelligerem 'facinus.'

CAP. x. § 1 *Furias fraternas cogita*] *Concita* legi debet, non *cogita*. Gelen. *Concita* servant Voss. Lov. sex, Harl.

Mead. 2. et Gaertn. Olim scriptum fuisse videtur *CŌCITA*, quod nullo negotio in *COGITA* ob simillimos litterarum ductus abire potuit.

Discerne et dispice insidiatorem] 'Α-συνδέρως Pall. et vet. ed. *discerne, dispice insid.* Gebh. Copulam omittunt Voss. Lov. sex, Harl. Mead. 2. Gaertner. et edd. vett. Primus eam Frob. 1535. addidit.

Noxium huic esse caput] Cum præcedens oratio, ac item sequentes duæ bina habeant membra; miror quid sibi hæc verba velut mutila velint. Fieri autem potest, ut quid desit: quicquid id est, admonendus fuit lector. *Glar.* Ant hæc verba vacant, aut aliquid desideratur, quemadmodum censet Glareanus. Locum non mutavi, asterisco tantum signavi. *Sigon.* Sententia erit integra, si *esto* scribatur. *Gruter.* Pall. uterque *noxium hinc esse caput*. Gebh. Rubenius et *petitum insidiis: noxium incesse caput.* Suetonius Claud. c. 12. 'Populus et militem quasi proditorem, et senatum quasi parricidam diris execrationibus incessere non ante destitit.' Schelius ad Polyb. c. 14. 'in noxium execrare caput.' J. F. Gron. Nulli, vel scripti, vel editi, aliquid mutant, nisi quod *hinc esse* legant Lov. 4. et 6. Et tamen locus manifeste corruptus est. Gruteri conjectura, licet proxime ad vulgatum accedat, ideo minus placet, quod Perseus ita duo adprecaretur insidiatori, unum tantum insidiis petito. Schelii emendatio nimium a recepta lectione recedit. Eamdem ob causam adsentiri nequeo Gronov. in priori noth. ed. reponenti *petitum insidiis innoxium hoc caput*. Sed ipse omittendo, conjecturam illam tacitus damnavit. Omnium minime laudanda est temeraria Doujatii sententia, qui aliquid deesse, idque ita supplendum iudicat: illi *scelustum puta, innoxium huic esse caput*. In nullo cod. nullave ed. ante Elzevir. Heinsii ulla adparet

lacuna. Inconsultum itaque est, tot infarcire vocabula, ubi sensus loco constare potest. Donec integrioris codd. meliorem lectionem subjiciant, in sententia Rubenii adquiescam; quam verisimilem esse indicant codd. *hinc esse præferentes*; unde, unica litera expuncta, fit *incesse*. Crevierius, ut simul sensus clarior fiat, simul verba propius ad veteris scripturæ vestigia accedant, conjicit *noxium his*, (nempe execrationibus) *incesse caput*. Triller. Obs. Crit. lib. II. c. 17. tres novas conjecturas proposuit. Vel enim legebat *noxium huc arcesse caput*: proxime enim cap. præced. præcesserat 'Quos nominavero, arcesse:' vel *noxium hinc facesse caput*, ut I. 47. 'Faciesse hinc Tarquinius aut Corinthios:' vel denique *noxium huic seca caput*. Magis tamen sibi placere fatetur binas præcedentes conjecturas. Ego sententiam non muto.

§ 2 *Perfugium in patris misericordia]* *Profugium* Harl. Sed vide ad lib. XXXVII. c. 27. § 2. Infra c. 12. 'Perfugium sibi nusquam gentium esse ait, ut ego ne apud te quidem quidquam spei reliquæ habeam.' Paulio ante *fraternos Deos* librarii errore idem Harl.

§ 3 *Cui non sollemne lustrale exercitus tui, non decursus militum, non domus, nec epulæ, &c.]* Pall. et vet. ed. *non domus, non epulæ*. Gebh. *Cui non sollemne lustrale exercitus, cui non decursus militum* Lovel. 5. et edd. ante Frob. qui a. 1535. dedit *exercitus tui, non decursus*, ut habent reliqui codd. nostri: *non domus, nec epulæ* in solis exstat prioribus Gruteri edd. qui ipse in ultima emendavit *non epulæ*. Ceterum Muret. Var. Lect. XIX. 14. in his sibi observasse videtur manifestam imitationem Cic. Catil. IV. 1. 'Ego sum ille consul, Patres conscripti, cui non forum, in quo omnis æquitas continetur; non campus, consularibus auspiciis consecratus;

non curia, summum auxilium omnium egentium; non domus, commune perfugium; non lectus, ad quietem datus; non denique hæc sedes honoris, sella curulis, umquam vacua mortis periculo atque insidiis fuit.'

§ 4 *Si iero ad fratrem invitatus, moriendum est]* Verba hæc desunt in Lov. 1. errore librarii. Post illa lacuna unius folii est in Lovel. 3. usque ad cap. 14. § 2. Ceterum *Et si iero* legit Harl. In quo *Et si* exponi posset 'quod si.' Vide Muret. ad Cic. Catil. III. 1. Sed reliqui omnes voculam *Et* ignorant.

§ 5 *Deos, pater, et te colui: non Romanos]* *Et te solum, non Romanos* Lov. 1. 6. et Voss. *et te solum colui: non Romanos* Harl. Mox *periisse* Lov. 5. Gaertn. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXXIX. 32. § 13. Tum *que tibi ademptas* Voss. *quia tibi ademptas* Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. et edd. usque ad Gronovianam an. 1679. *qui tibi præferentem*. Quamvis autem Clericus hanc lectionem retinuerit, ea tamen quin inter sphalmata operarum referenda sit, non dubito; partim quia mutatae lectionis in notis ratio non redditur; partim quia Gronovii ed. minor, quæ eodem tempore prodiit, *quia servavit*, quod recte Crevier. restituit. Tum voces *tot urbes* male desunt in Lov. 1.

Nec me, nec te incolumi, Macedoniam suam futuram sperant] Pal. 1. *Macedoniam suam futuram spectant*. Gebh. Similiter Voss. Vide ad lib. XXXIV. c. 27. § 4. Præterea *nec te, nec me incolumi* Harl. cujus librarius existimasse videtur, non decere, ut Perseus se memoret ante patrem. Verum hunc morem, quem hodie civiliorum ac moratiorem putamus, minus scrupulose veteres observarunt. Infra cap. 15. 'Ut me mihi tibi que serves, precor.' Vide ad XXXIV. 34. § 4. et Burm. ad Lucani IX. 985. Ita I. VIII. c. 34. 'Nemo hominum, nemo Deorum verecundiam habeat.' Alia

vide ad XXI. 13. § 7.

§ 6 *Si me scelus fratris, te senectus, absunserit*] Libri omnes *Sed si me scelus*. Gebh. Nec aliter Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. priscæ. Sed additam particulam primus omisit Frob. 1535. Librarios similibus particulis additis male coherenter, ut putabant, Livii orationem melius connectere conatos esse, vidimus ad VI. 32. § 8. Præterea *adsumserit* Lov. 4. et Mead. 1. *assumserit* Lovel. 1. Vide ad II. 42. § 4. et IX. 17. § 17. *Assumsit* Harl. Vide hoc lib. ad cap. 14. § 10. Mox *anne ea quod exspectata fuerit* sine sensu Harl. aut *nec ea quidem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. ambo, Gaertn. et omnes edd. ante Gronov. 1665. Vide ad I. 10. § 3. et VIII. 7. § 19. Tum vocula *id* exsulat a Voss.

§ 7 *Vidisti hesterno die inpetum in me militum*] Libri omnes *Vidisti hesterno die* (Pal. 1. vitiose continet *externa*) *impetum militum in me, quod illis defuit interdiu, convivæ fratris noctu sumserunt*. Gebh. *Inpetum militum in me* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. et Mead. ambo. Mox verba *Quid illis defuit, nisi ferrum* ob similitudinem sequentium desunt in scriptis nostris, Hearnii L. 1. et edd. primis. Vide ad IX. 11. § 11. Ea ex cod. suo receperunt Moguntini.

Convivæ fratris noctu adsumserunt] *Nocti* Voss. unde conjectura nasci posset scribendum esse *nocte*, idque mutasse librarios, quia præcessit '*interdiu*.' Sed aliud observatur. I. 47. '*Nec nocte, nec interdiu virum conquiescere pati*.' XXI. 32. '*Edoctus, interdiu tantum obsideri saltum, nocte in sua quemque dilabi tecta*.' XXXVII. 11. '*Ubi quum interdiu quiesset, nocte in proxima terræ Samiæ trajecit*.' XLIV. 39. '*Nec falleret nos, nec interdiu nec nocte abeundo*.' Reliqui tamen *noctu* servarunt. Præterea *sumserunt* Lov. 4. 5. Harleian. Mead. ambo, et edd. ante Aldum, qui

assumserunt primus vulgavit. Si ex codd. facile fero. Sin, vulgatum mutandi causam non habuit. Infra cap. seq. '*Ad me interficiendum ferrum sumserunt*.' cap. 14. '*Illos ita aperte sumsisse ferrum, ut omnes viderent*.' Et eod. cap. '*Num tui occidendi causa ferrum sumserint?*' Ovid. Her. v. 35. '*Sumtisque decentior armis*.' Her. XVI. 371. '*pro tanta sumere ferrum Conjuge*.' ubi vide Burm.

§ 8 *In Romanis spem omnem dignitatis et fortunæ posuerunt*] *Spem omnem dignitatis* Lov. 6. et Mead. 2. cum edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Et ita dare voluisse videtur scriba cod. Voss. qui tamen *omnibus* eo errore dedit, quem notavimus ad XXII. 8. § 7. Sed nihil mutandum. Supra IX. 4. '*Hic omnes spes opesque sunt*.' XXXIV. 31. '*In illis spem omnem vincendi et retinendæ Hispaniæ esse*.' Sall. Jug. c. 54. '*Spes omnis in fuga sita*.' cap. 84. '*Mihi spes omnes in memet sitæ*.' Tum *dignitatis, fortunæ*, sine copula, Lov. 1. Mox *in eo, quoniam apud Romanos potest male* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *in eo, qui apud Romanos omnia potest* Lov. 6.

Ut tibi quoque ipsi, et regi, et patri, præferant] *Tibi quoque ipsi, et patri* Lov. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. vett. *tibi ipsi quoque, et patri* Gaertn. *tibi quoque ipsi patri* Lov. 6. *tibi quoque ipsi regi patri* Voss. *tibi quoque patri* Lov. 2. *tibi quoque istum patri* Lov. 1. qui paullo ante vicissim vocem *istum* omiserat. Quod nunc editur, Aldus ex cod. Mog. adscivit. Mox § seq. *tuam senectam obligatam* Gaertn.

§ 10 *Macedones, qui pace Romana gaudent*] Libri omnes nostri *gaudebant*. Gebh. *Omnes Macedones* Lov. 6. Deinde *gaudebant* omnes scripti nostri, et edd. ante Aldum, qui cod. Mog. lectionem *gaudent* recte probavit.

CAP. XI. § 1 *Cum pluribus legatis,*

et primoribus quoque Macedonum, remittas eum] Pall. *et principibus Mac. remittas eum*: vet. ed. *et primoribus quoque ipsorum Mac. r. e.* Gebhard. *Hortatur, iterum* Harl. omissa particula *ut*, quæ post verbum *hortari* sæpe omitti solet. Supra vi. 15. 'Ut contra adhorter te, liberes sænore plebem Romanam.' Eodem cap. 'Quid ego vos, de vestro inpendatis, hortor?' XLIV. 3. 'Quum alacres, protinus duceret ad castra hostium, consulem hortarentur.' Verum reliqui libri eam tuentur. Videtur igitur intercepta esse vel ab ultimis literis vocis præced. (vide ad lib. XXIX. c. 28. § 3.) vel ab initialibus seq. Tum vocula et priori loco deest in Lovel. 5. Mead. 1. et edd. antiqq. Eam auspicio cod. Mog. recepit Aldus; qui tamen simul, sed, credo, operarum errore, edidit *compluribus*. Deinde *et primoribus quoque ipsorum Macedonum remittas eum* Voss. Lovel. 1. 5. 6. et edd. primæ. Tò *ipsorum* primus omisit Aldus: *et primoribus quoque tpr remittas eum* Hearnii L. 1. *et principibus Macedonum remittas eum* Lov. 2. et 4. *et primoribus Macedonum remittas eum* Harl. et Mead. ambo: *et primoribus eum remittas Macedonum* cod. Mog. Ex horum codd. et præsertim posterioris, auctoritate vocem quoque expunxi. Præterea legendum puto *cum pluribus legatis ex primoribus eum remittas Macedonum*, a cod. Mog: in nullo alio discedens, quam quod ex pro et reponam. Non enim legati et primores Macedonum erant diversi, sed legati debebant esse ex primoribus Macedonum. Potest tamen etiam et servari. Ita mox 'Quum te plures, et principes Macedonum, cum isto mittere jubet:' id est, plures, et eos quidem principes.

§ 2 *T. Quinctius nunc est auctor omnium rerum isti et magister*] Ed. prima habet *auctor omnium rerum istic et magister*. Ms. Thuan. *auctor omnium rerum iste et mag.* Libens legerim *T. Quinctius nunc est auctor omnium re-*

rum; iste est magister. Jac. Gronov. *Actor* Voss. sollemni scribarum errore. Vide ad i. 26. § 5. et innumeris aliis in codd. Livii locis. Adde Burm. ad Nas. Met. ix. 576. Cort. ad Plinii Ep. l. III. c. 19. § 2. et viros ad Suet. Cæs. c. 5. Tum vox *rerum* abest ab omnibus codd. nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Supra XXXIX. 36. 'Philopœmenis, auctoris omnium, quæ Lacedæmone acta fuerant, factionis erat.' Quum tamen Aldus hanc vocem ex cod. Mog. adoptaverit, facile eam fero. Præterea *istic et magister* Lov. 5. et edd. principes: *iste et magister* Voss. et Lovel. 6. *iste magister* Lov. 1. et Hearnii L. 1. isti demum vidi in ed. Ven. a. 1495. Mox pronomen *te* non adparet in Lov. 1. 2. 6. Harleian. Mead. utroque, et Gaertn.

Illic ante omnia clandestina concocta sunt consilia] Non interpolanda hæc lectio, ut fecit princeps editor *clandestina concepta sunt consilia*. Gebhard. *Coacta sunt consilia* Voss. *concreta sunt consilia* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. *concepta sunt consilia* Lovel. 5. et priscæ edd. pro quo Aldus ex cod. Mog. *concocta sunt consilia*. 'Coquere' pro clam parare, moliri, est III. 36. 'Instructi consiliis, quæ clam ab aliis coquebant.' VIII. 3. 'Principes occulto Romanum coquebant bellum.' Vide quæ notavi ad Silii II. 327. x. 430. et Barth. ad Silii VII. 403. An vero eodem modo 'concoquere' dicatur, vehementer dubito. 'Decoquere' eo sensu dixisse videtur Porcius Latro Declam. in Catil. cap. 4. 'Consilia nefarii facinoris in amplissimi civis M. Læcæ domo decoquebantur.' 'Excoquere' Plant. in Pers. I. 1. 53. 'Dum excoxero lenoni malum.' 'Concoquere' Cicero pro Q. Rosc. c. 15. 'Tibi vero diu deliberandum et concoquendum est, utrum potius Chæreæ injurato in sua lite, &c. credas:' ubi locutio hæc Magno Grævio displicuit, qui culpa librario-

rum primam syllabam geminatam esse, Ciceronemque *coquendum* scripsisse putat. An ergo et hic eodem modo illos offendisse credendum est? præsertim quum unus cod. *coacta* præferat. Idem et Dukero in mentem venit.

§ 3 *Imbuti illinc et infecti Romanis delinimentis*] 'Delinimenta' pro veneficiis et incantamentis Livius perspicue posuit: quo de verbo jam aliquid me dixisse recordor Adv. xvii. 21. et xxv. 17. Turnebus, Adv. xxx. 24. Vide Duker. ad Livii xxxix. 11. § 2. *Delenimentis* Lovel. 4. et Mead. ambo. Vide quæ ad eundem locum notavi. Tum *imbuti illis* Lov. 1. *imbuti illic* Lov. 4. et Mead. ambo: *illic*, sive *illinc*, et *illic* etiam commutantur xxx. 34. § 2. Paulo ante *auditores*, pro *adjutores*, perperam trajectis literis, Voss.

§ 4 *Eum jam regem, vivo patre, appellant*] Pal. 1. *eum regem jam patre vivo appellant*. Gebh. *Patre vivo* Voss. Lov. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. quomodo etiam a m. sec. in margine legit Lov. 1. in cujus contextu omnia hæc verba a m. pr. desunt. Mox *apud te, pater* Lovel. 2. *a te patre* Gaertn.

§ 5 *Si in medio ponitur, non agnoscō*] *In medio positum*, est, id quod controversum est et dubium, de quo ambigitur, et in controversiam vocatur. Turneb. Adv. xxx. 24. Ideo dixit *in medio ponitur*, quia pater utrumque filium hujus criminis suspectum habebat. Præcesserat enim c. 8. 'Vivo et spirante me, hæreditatem meam ambo et spe et cupiditate inproba crevistis.' Ita Senec. Thyest. 203. 'In medio est scelus Positum occupanti.'

Quem enim suo loco moneo, ut ipse in ejus locum succedam] Legendum suo loco *moreo* e libris nostris. Amplius Pal. 1. *ut ipse in eum locum succedam*. Gebh. *Moneo* error est operarum in primis Gruteri edd. pro quo ipse in

ultima emendavit *moreo*. Recte vero *in ejus locum succedam* omnes nostri. Mox cap. seq. 'Ego minor in ejus succederem locum.'

§ 6 *Superstes ei ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit*] Ms. *ut ipse me esse vult*. Sed illud postulat sententia. *Modius*. Scopæ dissolutæ. Lege, *Deos rogo*. *Superstes (et ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit) hæreditatem regni*. Hæc Barberini, Petaviani, Naudæani, duumque Florentinorum scriptura est: distinctionem nos addidimus. Et sane si vel mera conjectura esset, satis se probaret intelligentibus. J. F. Gron. Unus tantum Lovel. 5. cum editis legit *Superstes ei ita sim*. Reliqui omnes, et Hearnii Oxonn. Gronovii emendationem probant. Tum *ut ipse me vult esse* cod. Mog. Forte scribere voluit *et ipse me vult esse*.

§ 7 *Frater major, ad quem jure, voluntate etiam patris, regnum pertinet*] *Major frater* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Tum perperam *voluntate etiam regnum patris* Lov. 1. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. Aldo priores. Paulo ante *natura* deest in Lov. 5. et 6.

§ 8 *Tollatur nunc primus, ut regno fraterna cæde potiar. Pater senex, et filio solus orbatus, magis timebit, ne irascatur, quam ut filii necem ulcisci patiatur*] Hic locus est egregie contaminatus. Ex collatione ad Mss. restituimus sic: *Tollatur: non primus regnum fraterna cæde petiero. Pater senex et filio solus orbatus de se magis timebit, quam ut filii necem ulciscatur*. Gelen. Pall. uterque hæc ita concepta exhibet: *Tollatur: non primus regnum paterna cæde potior. Pater senex, et filio solo orbatus, et magis timebit, ne irascatur, quam ut filii necesse (ita prior; alter tamen necem) patiatur*. Vet. ed. *Tollatur nunc primus in regnum, fraterna cæde sit potior. Pater senex et filio solus orbatus magis timebit, ne irascatur, quam ut filii necem ulcisci patiatur*. Gebhard. Sic Gelenius ex

scripto. Qui levi conjectura adjuvandus, ut legatur, *Pater senex et filio solus orbatus, de se magis timebit, quam filii necem ulciscetur.* J. F. Gron. An non minus disjectum videtur et *filio orbatus, solus*, vel et *solus, filio orbatus*? De ut, quod Gronov. tollendum iudicat, vide ad xxxvii. 37. Duk. *Tollatur nunc primus in regnum, fraterna cæde sit potior* Lov. 5. Hearnii Oxonn. et edd. vett. *Tollatur, ut primus regnum fraterna cæde potior* Lov. 2. *Tollatur: non primus regnum fraterna cæde potior* Voss. et Lov. 1. Neque aliter differunt Lovel. 4. Harl. et Mead. 2. quam quod *paterna cæde* præferant, vel Mead. 1. quam quod *paterna cæde* patiar legat. *Tollatur: non primum regnum (regna Gaertn.) fraterna cæde potior* Lov. 6. et Gaertn. Deinde *et* non adparet in Mead. 2. Tum *orbatus magis timebit, ne irascatur, quam ut filii ulcisci necem patiat* Lov. 5. Hearnii Oxonn. et edd. vett. *orbatus magis timebit, ne irascar, quam ut filii necem patiat* Lov. 2. *orbatus et magis timebit, ne irascatur, quam ut filii necem patiat* Voss. Lov. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertner. *orbatus et magis timebit, quam ut filii necem patiat* Lov. 1.

§ 10 *Periculum vitæ propellere a me potes*] Pall. uterque *procellere*. Vide ad Propert. iii. 6. 3. notas meas: ‘Cum furibunda mero mensam procellis.’ Gebh. *Percellere* Lov. 1. *procellere* Lov. 4. et Mead. uterque. Probum id quidem verbum, sed huic loco non convenit. Idem enim notat, ac *percellere*, id est evertere. Vide Bronkh. ad d. l. Propertii. At periculum vitæ non ‘procellimus ab aliquo,’ id est evertimus, sed ‘propellimus,’ id est procul depellimus. Supra vii. 24. ‘Propulstis a castris, supina valle præcipientes egistis.’ Non dubito igitur, quin ‘procellere’ tribuendum sit erranti librario, qui simili modo etiam alibi peccarunt. Vide ad iii. 30. § 5. vi. 22. § 8. et c. 42. § 4.

Qui ad me interficiendum ferrum suscepserunt] Ita habet Pal. 1. Sed melius vulgo *sumpserunt*. cap. 14. ‘Num tui occidendi causa ferrum sumpserunt?’ Gebhard. Vide ad cap. præc. § 7.

Mortem meam idem tu persequi non poteris] *Persequi* est ‘ulcisci.’ Cic. pro Domo cap. 19. ‘Mortem ejus se velle persequi dixit.’ Phil. xiii. 18. ‘Trebonii mortem persequi, an Cæsaris.’ Cæsar Gall. vii. 38. ‘Persequamur eorum mortem, qui indignissime interierunt, atque hos latrones interficiamus.’ Vide Broukh. ad Tibull. i. 9. 28. et Cort. ad Sall. Catil. c. 9. et Jug. c. 14.

CAP. XII. § 2 *Deinde diu silentium fuit*] *Tò diu* non comparet in Pall. et vet. ed. Gebh. Non comparet etiam in nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiq. Postea Moguntini monuerunt, se in cod. suo invenisse *deinde diu fuit silentium*; unde Aldus dedit *deinde diu silentium fuit*. Ceterum Crevierius hujus loci interpunctionem mutavit, quem secutus sum.

Quum perfusum fletu adpareret] Defenditur hæc lectio præeunte vet. ed. Sed Pall. uterque *cum præfuso fletu adpareret omnibus loqui non posse*. Gebh. *Præfuso fletu* Lov. 1. et Mead. ambo. *perfuso fletu* Voss. Lov. 6. et Gaertn. *profuso fletu* Lov. 2. 4. et Harl. Vide ad ix. 10. § 7. Ovid. Fast. v. 407. ‘Stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles.’

Quum dicere juberent: atque ita orsus est] Pal. 1. itaque ita orsus est. Gebh. Aut distinctio mutanda, ut sit, *Quum dicere juberent, atque ita orsus est*; et *et* *atque* accipiendum ut xxvi. 39. aut scribendum, *Tandem vicit dolorem ipsa necessitas, quæ dicere juberet*. J. F. Gron. Hæc satis alioquin accommodata. Cæterum nemo illic jussit, nisi pater, ut fatetur ipse Demetrius cap. 15. ‘Te iratum et jubentem dicere causam audiui:’ ut parum placeat *et juberent*; neque etiam aliam mutatio-

nem facile patiar, quum diserte liber Thuan. habeat, *necessitas, quum dicere juberetur*. Quod satis sincerum. Jac. Gron. Vellem distincte docuissent viri docti, quid præcipue vitii in scriptura recepta hujus loci sit. Non est quidem necesse, *atque* a præcedentibus *στιγμῇ τελείᾳ* separari: sed tamen credo, recte dici posse *vicit dolorem necessitas, atque, vel et ita orsus est*. Duk. *Jubetur* Lov. 1. *jube-ret* Victor. Crevierii: *juberetur* Hearnii L. 1. quod non displicet. Vide ad xxxviii. 40. § 1. Eam lectionem etiam Crevierius recepit. Non tamen huc faciunt verba Demetrii cap. 15. quæ firmandæ illius, aut certe rejiciendæ vulgatæ lectionis causa laudat Jac. Gronovius. Quum enim Demetrius ibi queratur, se patrem jubentem causam dicere audivisse, id factum esse accipi debet, quum Demetrius primum accessit in conspectum patris venisset, antequam Persens accusasset; quod sibi etiam videri, Jac. Perizonius ad marginem Livii sui monuit. Referendum id itaque ad verba Philippi cap. 8. 'Agite, conscelerate aures paternas: decernite criminibus, ferro decreturi: dicite palam, quidquid aut veri potestis, aut cominisci libet.' Loco enim a Gronovio laudato non tantum, se patrem 'jubentem dicere causam' audivisse, Demetrius ait, sed etiam postea subjungit, se 'fratrem accusantem' audivisse. Quin etiam vulgatum *juberent* defendere conatur Perizon. ad Val. Max. ii. 2. § 1. Præterea *itaque orsus est* Lov. 2. et Harl. *itaque ita orsus est* Lov. 4. et Mead. 2. Sæpe hæ voculæ *atque* et *itaque* a librariis commutantur. Vide exempla ad v. 21. § 17. x. 5. § 3. xxvii. 21. § 7. et alibi. J. F. Gronovius mutata distinctione *atque* accipiebat pro 'statim': de quo vide ad xxvii. 21. § 7. Verum servata vulgata interpunctione illud *atque* solito sensu commode intelligi potest: *Necessitas, quum dicere ju-*

berent, vicit dolorem, atque ita orsus est.

§ 3 Quæ reorum antea fuerant auxilia] Ante Mead. 2. et Gaertner. Ita sæpe variant scribæ. Vide ad v. 18. § 5. c. 19. § 6. viii. 8. § 3. c. 9. § 2. ix. 22. § 2. c. 39. § 5. c. 45. § 3. xxi. 17. § 1. c. 63. § 7. xl. 13. § 4. et pluribus locis. Tum fuerunt Vossian. et Gaertner. Mox *simulatisque lacrimis* Lov. 5. et edd. ante Frob. qui a. 1535. copulam omisit, quam nullus etiam reliquorum codicum agnoscit.

§ 4 Quum ipse, ex quo ab Roma rediit, per occulta cum suis colloquia] Libri nostri omnes *per occulta cum suis colloquens*. Gebhard. Similiter codd. nostri, et edd. principes. Verum ita saltem dare debuissent *perocculte cum suis colloquens*. Colloquia autem primum inveni in Ven. ed. an. 1495. Præterea vox *ipse* deest in Lov. 2. et Harl. Tum ab Roma ex quo rediit Lov. 1. 6. et Voss.

Insidiatur ultro mihi, non insidiatoris] Distinguo, Quum ipse, &c. *insidiatur ultro, mihi non insidiatoris modo, sed latronis manifesti et percussoris speciem induit*. J. F. Gron. Omnes, quas vidi, edd. vetustiores dubium relinquunt, qua ratione hæc verba interpungenda sint, nulla penitus distinctione adposita. Primus Ascens. a. 1513. edidit *insidiatur ultro mihi, nunc non insidiatoris*: quod secuti editores servarunt usque ad Froben. qui a. 1535. dedit *insidiatur, ultro mihi non insidiatoris*. Modius demum subposuit *insidiatur ultro mihi; non insidiatoris*. Verum vel Gronovii, vel potius Frobenii distinctio probanda est, quam posteriorem etiam Crevierius recte recepit. Ita vero *ultro* erit 'insuper.' Supra 1. 5. 'Captum regi Amulio tradidisse, ultro accusantes.' iii. 11. 'Tribunum ad rem peragendam ultro incitabant.' c. 62. 'Sibi ultro per contumelias hostem insultare.' c. 65. 'Cavendoque ne metuant homines, metuendos ultro se efficiunt.' v. 37. 'Acceperet, ultro hono-

rem habitum violatoribus juris humani, elusamque suam legationem esse.' xxvi. 41. xxviii. 22. xl. 27. xlii. 50. aliisque locis. Vide Græv. ad Cic. pro Quinct. cap. 23. Cort. ad Sall. Fragm. Histor. iii. pag. 965. et quæ notavi ad Silii vi. 678.

Percussoris speciem induit] *Percussoris faciem* Mead. 2. Interdum has voces librarii confuderunt. Vide Heinsium ad Nason. Met. iv. 229. Hic nihil mutandum est. 'Species percussoris,' ut ix. 11. 'Semper aliquam fraudi speciem juris inponitis.' xxii. 24. 'Speciem parti utrique præbuisse novi subsidii;' ubi vide Gron. xxiii. 16. 'Pauca maxime spernentibus Pœnis ingentis repente exercitus speciem fecerint.' Florus ii. 2. § 35. 'Speciem viventium præferebant.' iv. 10. § 6. 'Elati super capita scutis cæsorum speciem præbuisent.'

§ 5 *Ut ego ne apud te quidem quidquam spei reliquæ habeam*] Libri omnes *spei quicquam reliqui habeam*. Gebh. Quod nunc vulgo exstat, primum exhibuit Frob. 1535. quod, si ex cod. adscivit, hand displicet. In nullo tamen meorum hanc lectionem inveni. *Spei quidquam reliqui*, ut ante Frob. edebatur, Lov. 4. 5. Harl. et Mead. ambo: *spei quidquam reliquam* Lov. 1. *spei quidquam reliquum* Voss. Lov. 2. 6. et Gaertner. Vide ad ii. 57. § 3. Paulo ante *nuspam esse gentium* Lov. 1. *nuspam gentium esse* Lov. 6.

§ 6 *Jam illud quam accusatorie, quod noctis hujus crimen miscuit cum cetera insectatione vitæ*] Libri Pall. omissis binis vocabulis, *Jam illud, quod noctis hujus crimen*. Gebh. Similiter Lov. 4. et Mead. 2. *Jam illud quidem accusatorie, quod noctis* Lovel. 2. *Jam illud quidem accusatorie noctis* Lov. 1. a m. pr. *Jam illud quod accusatorie noctis* Lovel. 1. a m. sec. Lovel. 6. et Harl. *Jam aliud quam accusatorie noctis hujus crimini cum cetera insultatione* Voss. *crimen immiscuit cum cetera insultatione*

animæ Lov. 1. et 6. *insultatione* etiam Gaertn. De voce 'insectatio' vide ad iii. 65. § 5.

§ 7 *Nocturno hoc ficto et composito argumento*] *Facto*, pro *ficto*, Lov. 1. 6. et Voss. librariis haud insolita aberratione. Vide Nic. Heins. ad Claudian. de Laud. Stilic. iii. 22. Similiter 'confictus' et 'confectus' commutantur; vide ad xxxv. 2. § 6. 'effictus' et 'effectus'; vide Burmann. ad Suetonii Ner. c. 21. Et quidem id præcipue scribis ansam peccandi præbuisse videtur, quod non intelligerent, quo sensu *composito*, quod sequitur, hic accipiendum foret. 'Argumentum' autem 'compositum' non notat factum, sed fictum argumentum; quo sensu 'composita fabula' est iii. 10. 'Tribuni coram in foro personare, fabulam compositam Volsci belli.' Justin. xxxix. 1. 'Composita fabula, quasi per adoptionem Antiochi regis receptus in familiam regiam esset.' Similiter 'compositus et fictus' junguntur apud Senec. Consol. ad Helv. c. 16. 'Per ipsum tamen compositum fictumque vultum lacrimæ profunduntur.' Paulo ante *meorum* deest in scriptis nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiq. Primus adjecit Aldus, sed jubente cod. Mog.

§ 8 *Ut repentina et minime præparata accusatio videretur*] Sine copula Pall. et vet. ed. *repentina minime præparata*. Gebhard. Similiter codd. nostri, Hearnii L. 1. et principes excusi. Ascensius dein 1513. *minimeque præparata* vulgavit; pro quo Moguntini ex cod. suo receperunt et *minime præparata*.

§ 9 *Si proditor ego patris regnique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis patris inieram consilia*] Subjiciam, ut hæc et sequentia conspiciuntur in Pall. utroque Msto: *Oportuit autem, Perseu, si prod. ego patris ingeram consilia, non expectatam fabulam esse noctis hujus: sed proditoris me accusatum, si illa criminosa ac vana ac-*

cusatio erat. Gebh. Voces omnes *patris regnique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis* desunt in scriptis nostris, Hearnii L. 1. et vetustis excusis, sed negligentia librariorum ob repetitam vocem *patris*. Vide ad ix. 11. § 11. Aldus primus, quæ ommissa erant, fide cod. Mog. loco restituit. Præterea *ingeram consilia* Lovel. 4. Mox *non expectare fabulam esse noctis hujus* Voss. *non expectarem fabulam esse noctis hujus* Lov. 1. *non expectare fabulam noctis hujusmodi* Lovel. 6. *non expectatam fabulam esse noctis hujus* reliqui scripti, et typis inpressi usque ad Froben. qui a. 1535. voces ita trajecit, ut nunc eduntur.

Sed proditiōis meæ ante me accusatum] Supervacuum *τδ meæ*. J. F. Gronovius. Voces *meæ* ante desunt in scriptis nostris, Crevierii Victor. et edd. antiq. usque ad Aldum, qui eas ex cod. Mog. contextui addidit.

§ 10 *Si illa criminosa ac vana accusatio erat, invidiamque tuam]* Incorrupta lectio *si illa separata ab hac vana, &c.* Gebh. Ut ante Gelenium edebatur, præferunt omnes scripti nostri, et Hearnii L. 1. nisi quod *τδ* si non adpareat in Voss. ejusque loco *sed* legatur in Lov. 1. tum in nonnullis desit vocula *ac*, et denique copula que exsulet a Voss. et Lov. 1. Moguntini in cod. suo invenerunt *si illa separata ac vana accusatio erat*; ex cuius lectionis vestigiis Gelenius emendasse videtur, quod nunc vulgo exstat. Nondum tamen locum persanatum puto. Demetrius probare intendit, se falso proditiōis accusari. Dicit igitur, si crimen verum foret, vel ejus se ante a fratre accusari, vel id nunc ab eo non objici, nec cum altero crimine jungi debuisse: sed ideo Persen noctis hujus crimen cum cetera insectatione vitæ miscuisse, ne, si alterum ab altero separasset, magis invidiam suam erga fratrem, quam crimen ejus, indicaret. Videtur itaque legendum *nisi illa separata.*

Omnia igitur ita cohærere credo: ‘Oportuit proditiōis meæ ante me accusatum, aut hodie eam quoque prætermitti, et in aliud tempus differri, nisi illa separata ab hac vana accusatio erat.’ Prima syllaba *τδ* nisi facile intercipi potuit ab ultima litera vocis præced. *accusatum*.

Hodie quoque eam aut prætermitti] Censeo fuisse *hodieque eam aut prætermitti*. J. F. Gron. Vide ad v. 27. § 1. Jam, pro *eam*, omnes scripti et prisca edd. Eadem etiam vocula transposita, *hodie quoque aut jam prætermitti* Lov. 6. *eam*, præeunte cod. suo, restituerunt Moguntini. Solent et alibi ita variare librarii. Vide quæ notantur ad v. 32. § 4.

§ 11 *Ut perspiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi, &c. insidias fecisses]* Ms. *utrum ego ipse tibi, an tu mihi*. Modius. Pall. *ut persequeretur*. Gebh. *Ut persequeretur* Harl. *ut persequeretur* Lov. 1. Voss. et Gaertn. *ut persequeretur* codd. reliqui. Illud *ipse*, quod codicem Mog. addere Modius monet, hic a manu librarii esse, nullamque emphasin habere videtur. Nisi forte, ut Röellius censet, legamus *ego tibi, an tu ipse mihi*. Tum *insidias fecissem* perperam Lov. 1. 6. et Voss.

§ 13 *Occidendi sui consilium me inisse]* *Inisse me* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. uterque: *cepisse me* Gaertn. quæ lectio ex alterius expositione ac glossa nata videtur. ‘Inire consilium,’ pro capere, sæpe apud Cic. et alios occurrit. Cic. pro Muren. c. 38. ‘Inita sunt in hac civitate consilia urbis delendæ, civium trucidandorum, nominis Romani extinguendi.’ Justin. ii. 13. ‘Consilium ineunt pontis interrumpendi.’ Mox et more Macedonum, addita copula, Lov. 1. et 6. Tum *tuo*, ut etiam ait, *judicio* Lov. 6. *tuo etiam judicio, ut ait* Gaertn.

§ 14 *Quid ergo illa sibi vult pars altera orationis]* *Quid ergo sibi vult illa pars altera* Harl. *τδ illa* deest in Lov.

5. Gaertn. et ed. Camp. Tum fiducia eorum Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 15 Et meæ tantum apud eos gratiæ confidebam] Et me apud eos tantum gratiæ habere confidebam ex librarii interpolatione Gaertn. Supra xxxix. 53. 'Fidei regum nihil sane confisus.' Paulo ante tantum momenti credebam esse Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 16 An, ut cruentum fraterna cæde diadema gererem] An cruentum Lov. 4. et Mead. 2. Incrumentum, omissis vocalibus An ut, Mead. 1. Tum diadema fraterna cæde Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Mox voces si quam forte habeo perperam desunt in Lov. 2. et Harl. errore scribarum omissæ ob repetitum verbum habeo. Vide ad ix. 11. § 11.

§ 17 Cujus virtute et consiliis me nunc arguis regi] Pall. cum vet. ed. mea nunc arguis regi. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Mead. uterque, Gaertn. et olim typis excusique usque ad Ascens. qui, lectione illa in marginem rejecta, in contextum me recepit. Insuper virtute parum huic loco convenire Crevierio videtur, qui melius legi posse putat auctoritate. Persen enim cap. 11. objecisse, 'T. Quinctius nunc est auctor omnium rerum isti.'

§ 18 Sed Macedonum judicia, ac pene omnium Deorum hominumque consensum] Pall. uterque ac Deorum pene omnium consensum. Vet. ed. ac Deorum pene hominumque consensum. Gebhard. Aliter legerem, sed Mac. pene omnium judicia, ac D. hominumque. T. Faber. Ac D. pene omniumque consensum Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. ac D. pene omnium consensum Mead. 2. ac D. pene hominumque consensum Lov. 5. et typis olim descripti ante Aldum; qui, quod nunc editur, primus recepit, sed auspiciis cod. Mog. Paulo ante non Romanorum gratiam solum Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Mox autem vocula se exsulat a Voss.

Delph. et Var. Clas.

Lov. 1. 6. et Gaertn.

§ 19 Idem, tamquam in aliis omnibus rebus inferior essem] Scribe crediderit; dein tanquam aliis omnibus rebus inferior essem. J. F. Gron. Cicero Divin. in Q. Cæcil. c. 19. 'Tu quum omnibus rebus inferior sis.' Et, 'Si superior ceteris rebus esses.' Duk. Supra xxi. 31. 'Opibus aut fama inferior.' Ideo tamquam in aliis rebus omnibus Voss. et Gaertn. Mox ultimam spem me confugisse Voss. et Gaertn. ultimam spem confugisse me Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. 2. Tum insimulas iidem octo. Sed quum præcesserit 'conlegit,' 'crediderit,' nunc etiam inferendum videtur insimulat.

§ 20 Ut, uter timuerit, ne alter dignior videretur regno] Prima vocula deest in Voss. et Lov. 1. ac 6. Sed eam interceptisse videntur priores litteræ vocis seq. Dein videretur regno dignior Vossian. Lov. 1. 6. et Gaertn. Mox consilium opprimendi judicetur cepisse Voss. et Lov. 1. consilium opprimendi fratris judicetur cepisse Lov. 5. 6. Mead. 1. et edd. vett. consilium fratris opprimendi judicetur cepisse Lov. 2. 4. Mead. 2. Harl. et Gaertn. In ordinem, quem nunc obtinent, voces digessit ed. Frob. 1535.

CAP. XIII. § 2 Gladiis adcincti me secuti sunt] Pall. et vet. ed. gladiis cincti. Gebh. Similiter omnes nostri, Hearnii L. 1. et edd. vett. Supra vii. 10. 'Hispano cingitur gladio.' lib. xxxviii. c. 21. 'Gladio Hispaniensi est cinctus:' et ita alii passim. Accincti Aldus ex cod. Mog. adscivit. Verum in hac re Livius alique potius utuntur composito 'subcinctus.' Supra c. 7. 'Ferro subcinctos nuncios cum Demétrio quatuor adolescentes venire.' c. 9. 'Quid cum ferro subcinctis juvenibus venis?' Eodem cap. 'Quid enim? negat ferro subcinctos secum fuisse?' vii. 5. 'Cultro subcinctus ad M. Pomponium tribunal pergit.' Paulo ante quum simul concurrimus Lov. 2. et 6. quum currimus

Livius.

33 O

Lov. 4. Sed vide ad xxx. 25. § 3. et xxxv. 41. § 7.

§ 3 *Quis dies, qualis? quo lustratus exercitus*] Lege *Quid dies, &c.* Gelen. Pall. *Quid dies?* Gebh. *Quidem dies qualis?* Voss. Lov. 6. Gaertn. et Crevierii Victorin. *Quidem dies talis qualis?* Lov. 1. *Quid? dies qualis?* ut Gelenius voluit, et auctoritate ejus Frob. 1535. recepit, Lov. 2. 4. Harleian. et Mead. ambo: pro quo Gruter. iterum *Quis dies, et recte Crevierius Quid? dies qualis?* receperunt. Vide ad l. xxviii. c. 41. § 12.

Macedoniæ regum armis reges duo solito more tua tegentes latera, pater, prævecti sumus] Antiq. lectio melior prælatiis o. q. u. f. M. r. armis regiis, duo soli tua teg. &c. Gebh. *Reges*, ut olim edebatur, solus servat Lov. 5. Ita vero datum est, quia regis, ut præferunt reliqui codd. nostri, sensum commodum non habebat; quum tamen conjectu facile esset, id sollemni errore pro regiis positum esse. Vide ad xxxii. 6. § 6. In reliqua parte horum verborum corruptæ lectioni, quæ ante Gelenium vulgo exstitit, adhærent Lov. 5. et Hearnii L. 1. duo solito more gentis latera paterna prævecti legunt Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. nisi quod eorum ultimus prævecti præferat: duo solito more native gentis latera paterna prævecti Lov. 2. duo solito more natæ gentis latera paterna prævecti Harl. in contextu: duo solito more latera paterna prævecti Mead. 1. et Harl. in margine: duo solit nate gentis latera paterna prævecti Mead. 2. duo solit uate gentis latera paterna prævecti Lov. 4. in quibus duobus posterioribus manifesta adparent vestigia lectionis, quam feliciter Gelenius substituit. Non enim Philippi regis filii in sollemni lustratione latera paterna prævecti sunt; sed latera paterna tegentes inter divisam victimam prævecti sunt, ut Livius narravit c. 6.

§ 4 *Lustratus et expiatus sacro, tum*

cum maxime in hostiam, &c. intuens] Vocula et non adparet in Lov. 4. et Gaertn. Præterea *sacratum cum maxime* Lov. 1. 4. 6. Harleian. Mead. 2. et Gaertn. *sacra tum cum maxime* Voss. Lov. 5. et edd. veit. *sacro, tum maxime* Lov. 2. Supra vidimus ad xxvii. 4. § 2. *cum maxime* notare 'hoc maxime tempore,' *tum maxime* 'eo maxime tempore.' Hinc sequitur per pleonasmum dictum ferri posse 'nunc cum maxime,' de quo vidimus ad l. xxix. cap. 17. § 7. et 20. Ex eodem consequens est,ungi non posse particulas *tum cum maxime*: quare in mentem venit, probandam esse Lov. 2. lectionem, qui *cum* omisit. Id tamen ne audeam, partim obstat auctoritas reliquorum codd. particulam illam vel aperte servantium, vel quamvis corruptorum eandem tamen se invenisse in exemplaribus, quæ secuti sunt, non obscure indicantium; partim plura Livii aliorumque scriptorum loca, ubi eadem voces junctæ obcurrunt. Ita xxxiii. 9. 'Sinistro tum cum maxime adpropinquante phalangis parte.' l. xl. c. 32. 'Castra amissa esse, et tum cum maxime ardere.' xliii. 7. 'Quæ tum cum maxime Hortensius faceret.' Alia exempla vide apud Cellar. ad Curtii v. 7. § 2. Duker. ad Flori iv. 1. § 3. et Oudend. ad Front. ii. 9. § 5. Credere igitur librariorum in omnibus illis locis eodem modo peccasse, et alterutram particulam expungere, periculosum puto; et hinc etiam hic eam loquendi formulam non muto. Deinde *inde hostiam, &c. intuens* Voss. Vide ad x. 20. § 6. *In hostia, &c. intuens* Lovel. 4. Male. Cic. Tusc. ii. 12. 'Dum honestas, dum dignitas, dum decus aderit, tuque in ea intuens te continebis, cedit profecto virtuti dolor.' De Univ. c. 10. 'Quales animalium formas mens, in speciem rerum intuens, poterat cernere.' Eadem loquendi forma 'inspicere in patinas, tamquam in specula,' dixit Ter. in Adelph. iii.

4. 65. In præcedentibus *antea admississem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad cap. præc. § 3. Quamvis perinde sit, utro modo legamus, veram tamen Livii manum puto, quod tot præferunt codd. Ultimam litteram τοῦ *antea* interceptit initium vocis seq. Vide ad XXIII. 8. § 9.

Gladios, in comissionem præparatos, volutabam in animo] Pall. uterque in *comissione præparatus*. Gebh. Similiter Lov. 4. Harl. Mead. 2. et Gaertn. in *comissione præparata* Voss. et Lov. 1. in *comissionem præparatam* Lov. 6. in *comissione præparatos* Lovel. 5. Mead. 1. et edd. vett. pro quo Frob. 1535. recte in *comissionem præparatos*; quod in Lov. 2. superfuisse videtur.

Ut quibus aliis deinde sacris contaminatam omni scelere mentem expiarem] Nulla hic fingi potest destinatio vel finalis caussa, quam particula *ut* explicet. Nemo enim unquam hac fini, ut expiaretur, proposuit sibi, se hominem occisurum, nedum parricidium commissurum. Lege, *venena, gladios, in comissionem præparatos, volutabam in animo. Et quibus aliis deinde sacris contaminatam omni scelere mentem expiarem?* Immo maneat τὸ *ut*. Sic XLIV. 39. 'Sine ulla sede vagi dimicassemus: ut quo nos victores reciperemus?' Adde quæ nuper ad Fabium Quintilianum avum properabamus Decl. CCCXXVIII. pag. 665. ed. Burm. Græci ἵνα τι. Plinius XIII. 3. 'Quæso, ut qualiter sentiretur, juvaretque ab ea parte corporis?' ubi male quidam *ut, qua iret, sentiretur, oleretque in ea, &c.* J. F. Gron. Omnino loci hujus sensum non intellexit librarius Lov. 1. qui dedit *ut, quibus aliis deinde sacris, &c. expiarem, non haberem.* Locum recte Gronov. exposuit. Præterea ordine inverso *deinde aliis sacris* Lov. 4. Harl. et Mead. ambo. Tum *gentem expiarem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harleian. Mead. 2.

Gaertn. et edd. vett. Primus Vascos. *mentem* emendavit: cujus lectionis vestigia adpareat in Mead. 1. Exhibet enim in *gentem expiarem*. Librarius indicasse videtur, se duplicem lectionem *mentem* et *gentem* invenisse; et utramque conservaturns dedit *m, gentem*; alii postea pro *m* substituerunt in. Passim autem 'gens' et 'mens' commutantur. Vide Burm. ad Nas. ex Pont. Ep. II. 1. 17. Rutil. Itin. 1. 493. Markl. ad Statii Silv. 1. 2. 183. et quæ notavi ad Sili II. 614. Mox *criminanda cupiditate animi* Lov. 4.

§ 6 *Quid minus aptum fuit*] *Actum fuit*, frequentissimo scribarum errore, Voss. et Gaertner. Vide exempla I. 9. § 6. III. 17. § 12. c. 27. § 6. v. 42. § 6. XXI. 28. § 8. c. 34. § 9. Vide etiam quæ notavi ad Sili II. 117. Similiter 'coactus' et 'coaptus'; vide ad IX. 39. § 5. Mox *certamine, concursu iratum te* Harl. et Mead. 1. *certamine et concursu te iratum* Lovel. 2. et 6.

§ 7 *Utrum, ut placarem te, danda opera fuit, ut aliam quærerem occasionem*] Prius *ut* neglegitur in Vossian. Lov. 1. 6. et Gaertn. quorum librariis repetitio voculæ forte displicuit. Vide ad I. 17. § 11. Tum *pacarem te* Harl. et Mead. ambo: *te pacurem* Vossian. Gaertn. et edd. principes. 'Pacare' et 'placare,' quod hic rectius est, sæpius confunduntur. Vide ad III. 9. § 10. Mox *quia semel, pro quoniam*, Voss. Vide ad II. 32. § 1. III. 55. § 15. XXII. 29. § 9. XXIII. 28. § 1. et alibi.

§ 8 *An ab illo consilio velut trans.*] Prima vucula deficit in Voss. Lov. 2. 6. Harl. et Mead. ambobus, intercepta vel a fine vocis præced. vel a sequenti. Tum *amisso consilio, pro ab illo*, Lov. 2. et Harl. Mox *die exsulat* ab omnibus Mss. nostris, et edd. antiquioribus. Moguntini id auctoritate codicis sui addidere. Præterea § seq. *ob eundem metum* Lov. 2. Vide ad XXVI. 1. § 3.

CAP. XIV. § 1 *Non est res, qua erubescam*] *Quam erubescam* Voss. Utraque locutio in usu est. Vide Burm. ad Quintil. Instit. Orat. vi. 4. p. 571. et ad Ovid. in Ibin 352. Cum casu sexto obcurrit etiam apud Tacit. in Agric. c. 41. 'Nec erubuit beneficii invidia.' Justin. xxxviii. 6. 'Quia ipsi tales reges habuerint, quorum etiam nominibus erubescant.' Sed uni codici obedire temerarium foret.

§ 2 *Quo lusu apud me celebratum hesternum convivium sit*] *Quo usu* Lov. 1. 2. 4. 6. et Voss. Dein *externum convivium* Voss. Lov. 6. et Harl. passim obvio errore. Vide ad I. 28. § 4. c. 51. § 4. II. 31. § 10. c. 32. § 6. c. 42. § 9. c. 45. § 5. c. 51. § 7. III. 48. § 1. IV. 9. § 3. c. 47. § 8. VII. 35. § 5. IX. 36. § 6. x. 35. § 11. aliisque locis. Paulo ante *ut velim* omittit Lov. 6.

Illic etiam pravo forsitan odio provehente] Legendum *illo etiam* (*pravo forsitan*) *gaudio provehente*. Gelen. *Illum* Voss. *ille* Lov. 1. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *illi* Lov. 2. *illic* Lov. 4. 5. et Mead. 2. Sed *illo* est in cod. Mog. Præterea *odio*, cui recte Gelenius *gaudio* substituit, omnes nostri, et Hearnii L. 1. Hic iterum desinit lacuna Lov. 3. quæ inceperat c. 10. § 4.

In juvenili armorum certamine] Pall. *in juvenali*. Gebh. Similiter Lov. 1. 4. et Mead. uterque. Vide ad xxxvii. 20. § 5. Præpositionem omittit Lov. 2. Mox *inferior erat* Gaertn.

§ 3 *Miseria hæc et metus crapulum facile excusserunt*] Quid sibi velit vox hæc *miseria*, nescio. Fortassis fratris invidiam intelligit, et patrem scire vult, quæ domi suæ sint acta, quæ item in domo Persei. Totum autem malum inde ortum, quod Perseus ad Demetrii domum speculatores mittere non dubitaverit. Sed judicet lector. *Glarean*. Ego minus scio, quid his ambagibus velit Glareanus. An ulla res magis propria reorum, quam *miseria*? Cicero pro

Cluent. c. 71. 'Quod si qua calamitas hunc in hoc iudicio adfluxerit innocentem, næ iste miser,' &c. Pro Muræna c. 41. 'Si hunc sententiis vestris adfluxeritis, quo se miser vertet?' Pro Sulla c. 33. 'Jam impedioregomet dolore animi, ne de hujus miseria plura dicam.' Ergo 'miseria hæc et metus' nihil aliud, quam reatus et periculum capitis. J. F. Gron. Supra xxxix. 43. 'Hic indulgentem amatorem, unum ex illis miseris adtrahi jussum, securi percussisse:' nbi vide quæ notavi. Cic. pro Planc. c. 34. 'Quod in eo me reprehendisti, quod nimium multos defenderim, &c. ad nos pleræque confluant, qui miseris et laborantibus nihil negare possumus.' Præsertim autem 'miseri' erant, qui innocentes accusantur. Vide Abram. ad Cic. Philipp. II. 38.

Quod si non intervenissent insidiatores, somno sopiti jaceremus] Quanto melior antiqua lectio? quæ si non intervenissent, insidiatores nos sopiti jaceremus. Quod enim dicit insidiatores, ironia est. Gelen. *Quod si non* Voss. Lov. 1. 3. et Gaertn. Reliqui cum Gelenio quæ si non. Vocibus *miseria et metus* subjungit neutrum plurale quæ. Supra x. 37. 'Voluntatem sibi ac favorem consentientis populi pro omnibus jussis esse, ac futura.' Vide ad IV. 57. § 7. Præterea vocem *nos*, pro *somno*, a Gelenio receptam, non tantum tuentur omnes Mss. quibus usus sum, sed etiam edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Deinde *jacemus* Lovel. 4. et Mead. 1. Per compendium scriptum fuerat *jacemus*; librarii vero additam compendii notam non animadverterunt. Alia exempla vide ad II. 14. § 6. c. 27. § 6. c. 39. § 2. c. 59. § 3. IV. 14. § 2. c. 48. § 2. c. 58. § 5. c. 71. § 3. IV. 6. § 10. c. 19. § 2. et innumeris aliis locis. Vide etiam ad xxxix. 52. § 6.

§ 4 *Non temperassem vino in unum diem? non milites abstinuissem meos*] Palat. 1. *non temperassem vino? non*

unum diem? Gebh. Supra 'sodales' appellat. Forte hic comites. J. F. Gron. Non temperassem vinum male Gaertn. Tum milites meos abstinuissim Lov. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et editi ante Aldum.

§ 5 *Nihil aliud scio, inquit, nihil arguo*] Pal. 1. nihil scio, inquit, aliud; neque arguo. Gebh. Nihil aliud, inquit, scio, neque arguo Lovel. 2. neque arguo etiam Lov. 1. 3. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et priscæ edd. usque ad Frob. qui a. 1535. dedit nihil arguo. Recte. Cic. ad Fam. XIII. 29. 'Nihil asperere, nihil acerbe dixit.' Plin. Ep. IV. 22. 'Quo viro nihil firmissimum, nihil verius.' Similiter 'nulla arma, nullam vim expertus' VIII. 36. § 9. ubi alia vide. XXXIV. 13. § 7. 'Ipsi nullum imperatorem, nullos in ea milites haberent.' Mox præpositio cum deest in Lov. 3.

§ 6 *Si quæram, unde id ipsum scieris*] Vocula si abest ab omnibus scriptis nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Moguntini eam ex cod. suo addiderunt. Tum quæro Lov. 2. et 3. Deinde scias Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. vett. sciat Lov. 4. et Mead. 2. sciam cod. Mog. sciens Frob. 1535. vulgavit; sed, ut videtur, errore operarum, quem tamen editores servarunt usque ad Sigon. scieris emendantem; ut in Mead. 1. fuisse videtur, quia ex eo nihil in excerptis notatur.

Necesse erit, aut speculatorum] Adhendæ duæ voces te fateri: necesse erit te fateri, aut speculatorum. Gelen. Voces a Gelenio additæ desunt in omnibus nostris, et Hearnii L. 1. Neque mox tuorum adparet in Lov. 2. neque omnes in Lovel. 1. 3. 6. et Voss.

§ 7 *Aut nunc criminose argumentari*] Voculam nunc expellunt Voss. Lovel. 1. 3. 6. et Gaertner. Mox quæsisset Lovel. 1. 3. 6. et Voss. Insuper pro vietis haberentur scripti nostri, et ty-

pis exarati usque ad Aldum, qui pro convictis edidit fide cod. Mog.

§ 8 *Et sui se tuendi causa sumpsisse dicunt*] Placet, Hoc enim videri vis: non illud, quod fatentur, (et pulam est) sui se tuendi causa sumpsisse. Recte, an perperam fecerint, ipsi rationem reddent. J. F. Gron. Et causa se defendendi sumpsisse dicunt Voss. et Lov. 1. ac 3. et causa se defendendi sumpsisse dicuntur Lov. 6. Voces et ac dicunt delenti Gronovio recte adsentitur Crevier. Dein ipsi suam rationem reddent Lov. 3. 5. et Gaertn. ipsi sui rationem reddent Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. ante Moguntinos, qui auspicio cod. sui dedere sui facti. Mox aperte, aut clam Lovel. 3. 6. et Gaertn.

§ 10 *Qui tuum speculatorem pulsaverunt*] Qui tum speculatorem cod. Mog. Non sequor: pulsaverunt nostri. Vide ad XXI. 44. § 7.

§ 11 *Ut sopitum te adgrederentur*] Vide an tollenda sit nota interrogandi post aggrederentur. Duk. Eam etiam ex mente Dukeri sustuli.

Domus tua capi et expugnari potuit] Hæc per interrogationis notam leguntur in edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ ejus loco σιγμὴν τελεῖαν dedit, quibusdam sequentium exemplum ejus imitantibus, aliis melius interrogandi signum reducentibus. Præterea potuerit Vossian. et Gaertn. quasi scriptum fuisset potu'it, et ex præcedentibus repetendum foret 'quomodo.' Sed vulgatum præstat. Passim librarii utraque hæc verborum tempora notam compendiarie scripturæ vel addendo, vel demendo commutarunt. Vide ad I. 22. § 7. c. 50. § 6. II. 20. § 9. c. 23. § 5. c. 32. § 9. c. 39. § 10. c. 43. § 10. c. 55. § 6. III. 9. § 10. c. 20. § 3. c. 24. § 4. c. 34. § 3. c. 40. § 12. c. 50. § 9. c. 70. § 15. IV. 4. § 7. 10. c. 10. § 9. c. 20. § 6. II. c. 30. § 16. c. 40. § 7. c. 49. § 10. et mille aliis locis.

CAP. XV. § 1 *Quod doles, quod in-*

vidiam urit] Quod *invidia urit* Voss. Lov. 1. 2. 3. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn. quod ferri potest, si *invidia* capiamus casu sexto. Malim etiam *quod dolet*, et ad prius membrum *tibi*, ad alterum *te* intelligere.

§ 2 *Cur usquam regni tui mentio fit]* Forte *ut tui*; vel *in regno tui*. J. F. Gron. *Mentio fuit scripti nostri*, et editi. Froben. 1535. emendavit *mentio fit*: quod probō. Passim ita variarunt librarii. Vide ad IV. 9. § 8. VIII. 22. § 10. XXI. 46. § 3. XXVII. 40. § 13. et XXXIV. 7. § 4. Mox quibusdam non adparet in Lov. 3. qui deinde cum Lov. 6. legit literis transpositis *recta erat*. Solent et hæ voces a librariis commutari. Vide Burm. ad Gratii Cyneg. 7. et ad Lucani VII. 216. Præterea § seq. *Hoc sentit Perseus male* Lov. 1. 3. et Harl.

§ 4 *Nec nunc sperare regnum, nec ambigere umquam de eo]* *Nec nunc spectare regnum* Voss. et Harl. de quo scribarum errore vide ad XXXIV. 27. § 3. Deinde *nec ambire* Voss. Lov. 2. 6. et Harl. Male. Supra XXVIII. 21. ‘De principatu civitatis, quam Ibem vocant, ambigentes.’ Vide ad VIII. 37. § 2.

Ut indignus te patre, indignus omnibus videar] *Ut te patre indignus omnibus videar* Lov. 2. omisso priori *indignus*. Idem etiam Gronov. in pr. ed. nott. se in Nandæano invenisse testatur, et hac parte non ineptum sensum effecturum judicat, modo *id*, quod sequitur, interpretabimur: ut te patre, et propterea successione in regnum, indignus omnibus videar. Et ita legendum esse, nulla tamen Gronovii mentione facta, monet Doujatius. Crevierius Gronovii conjecturam *indignus tibi, pater, indignus omnibus* probabat. Jac. Perizonius in margine Livii conjectit scribendum *indignus eo patri, indignus omnibus videar*. Quum tamen reliqui omnes codd. stent pro vulgata lectione, eamque servari non posse constet,

præstare videtur, ut cum Schelio minima mutatione *omnibus*, pro *omnibus*, legamus. Sollemnis autem est illa scribarum aberratio, de qua vide ad Epit. Liv. lib. CXVII. Doujatius quidem Schelii conjecturam ideo rejicit, quod ea recepta diceret Demetrius, se nolle nec debere committere, ut indignus videatur votis destinantium sibi regni successionem: ejus autem rei mentionem ipsi ad diluendam fratris criminationem minuendasque patris suspiciones minime profuturam, nec Livio ex Demetrii persona excidere debuisset. Verum non puto, patrem ægre ferre posse, si filium dicentem audiat, se, licet fratri majori cessurus sit, simul tamen operam daturum, ne a patre degeneret, et regno indignus videatur.

§ 5 *Id enim vitiis meis, non cedendo, cui jus fasque est, non modestia, consequar]* Sed ne hæc quidem verba satis intelligo. Duo proposuit: alterum, nunc non sperandum regnum, quod minor sit, quod majori cedendum dicat pater: alterum, nec ambigendum unquam de eo forsitan. Nunc lector videat, ut hæc verba sequantur, et ut intelligenda, denique an putet in codice mendam esse. Glar. Hunc locum negat se intelligere Glareanus. Est autem sensus: Quemadmodum regnum sperare, quia minor sum, quia me majori cedere vis, non debeo; sic ne efficere quidem debeo, ut indignus te patre videar. Regnum enim vitiis meis, id est, non cedendo majori fratri, consequar; ut autem te dignus videar, modestia. Quod cum ita sit, ergo legendum est, *Id enim vitiis meis, non cedendo, cui jus fasque est, hoc modestia consequar*. Sigon. Pall. uterque, *id enim vitiis meis, non cedendo, cui jus fasque est, modestia consequar*. Gebh. Ingenua confessio Glareani summa ratione nititur: qui enim docere sperat, vir doctus facit intelligendo, ut nihil in-

telligat. Sensum ait esse: regnum enim vitiis meis, id est, non cedendo fratri, consequar; ut autem te dignus habear, modestia: ideoque legendum *hoc modestia consequar*. Insanum bene profecto: ut accusatus majestatis et cogitati in fratrem patremque parricidii fateatur in ipsa defensione, etiam nunc se existimare, vitiis et non cedendo fratri se posse regnum consequi. Nihil vidi acutius. At, ut serio agamus, quem promptiorem ad ipsum se induendum laqueum Demetrio vel Persens aptare posset? Quis iudex tam probus ac simplex esset, ut, quem audiret ita sermocinantem, enim dubitaret regno potius inhiare, quam consecrari æstimandam minimi laudem imperii cupido, patre dignum videri? Nihil est tota accusatio Persei: non tot delatores, tot suspicionum ipsius patris causæ nocebant Demetrio: hoc unum dictum ad peragendum et condemnandum eum sufficit. Non sic excidere Livius solet, nec reos, innocentes utique, tam manifesta verborum imprudentia se ipsos jugulantes inducere. Ergo alia quæramus. Et mihi quidem non hæc modo vitio scripta, sed et proxime præcedentia videntur. Quid est enim, *indignus te patre, indignus omnibus*? Veniebat in mentem, *indignus te patre, indignus majoribus videar*. Sed acute Schelius *indignus omnibus*: nempe regnum illi haud dubia spe destinantium, et Demetrii, ut regnaturi, mentionem facientium. Quod sequitur, ita forsitan melius erit: *id enim citius, non cedendo, cui jus fasque est, quam modestia, consequar*. Nempe, ut indignus videar. Tacitus Hist. III. 39. de Junio Blæso: 'sanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeo non principatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur.' Nisi malis *indignus tibi, pater, indignus omnibus*: nempe regno. J. F. Gronov. Recte Gronovius monuit, Sigonium hæc

pessime emendasse, et interpretatum esse. Verum etiam ipsa ejus emendatio longius a vulgato et codicum lectione abit, quam ut placere possit; præsertim quum vel id, quod nunc receptum est, non ineptum sensum præbeat, vel codd. non rejiciendam emendationem suppedient. Si *non modestia* per synthesin interpretari liceret inmodestia, vulg. servari posset, *vitiis meis, non cedendo, non mod.* accipiendo per adpositionem. Ita Demetrius dicit: *id*, id est, ut indignus te patre, indignus omnibus videar, *vitiis meis, nempe non cedendo, non mod.*, sive inmodestia, consequar. Id tamen paullo durius agnosco. Superest itaque adhuc alia ratio vulgatum sensu convenienti exponendi, hoc modo: *Id*, id est, ut indignus te patre, indignus omnibus videar, *vitiis meis consequar, non cedendo, non modestia*. Ita *cedendo* refertur ad id quod præcesserat, se nec nunc sperare regnum, nec ambigere umquam de eo forsitan debere, quia minor est; *modestia* ad id, quia pater eum majori cedere volebat. Præterea *non cedendo, non modestia* eadem forma dicta erunt, qua 'non signa, non ordines servent' VIII. 34. § 10. ubi alia vide: 'non nocte, non die cessaverant' XXI. 11. § 5. ubi etiam vide. Ita XXXVII. 18. 'Non ex auctoritate senatus, non jussu populi Romani pepigerimus.' c. 20. 'Non stratos, non infrenatos magna pars habebant equos.' XXXIX. 25. 'Non in civitatibus suis, non in communibus gentis conciliis quisquam hiscere audeat.' c. 34. 'Non color, non vultus ei constaret.' XLII. 3. 'Quod non Pyrrhus, non Hannibal violassent.' c. 43. 'Nihil satis paratum ad bellum habeant, non exercitum, non ducem.' Et hanc elegantiam duo codd. Plinio vindicant Ep. I. 6. 'In proximo non venabulum, non lancea.' Si neque hæc interpretatio satisfacit, aliam lectionem sug-

gerunt codd. Nimirum omnes omnino Mss. nostri, uno excepto Lov. 5. qui semper editionibus adhæret, delect *τὸ non ultimo loco*. Præterea cedendi, pro cedendo, legunt Lov. 3. Mead. 1. et Gaertn. An itaque legendum? *id enim vitiis meis, non cedendi, cui jus fasque est, modestia consequar.* Præterea *cujus fasque est*, una litera omissa, Voss. Lov. 1. et Gaertn. *cujus fas quod est* Lov. 3. et 6. *cujus fas est* Mead. 1. in margine: *cui fas est* Lovel. 2. et Harl. Sed sæpe in his 'jus' et 'fas' jungere solent Livius et alii. Supra vii. 6. 'Ut primum contacta sunt ab eo, a quo nec jus, nec fas fuerit.' c. 31. 'Sicut fas jusque est.' viii. 10. 'Ut jus fasque erat.' c. 39. 'Secundum jus fasque restituerentur.' XLII. 21. 'Deditis contra jus ac fas bellum intulisset.'

§ 6 *Nec ut legatus mitterer, a te petii: missus ire non recusavi*] Magis aridet antiq. ordo: *Ego, nec obses Romanis ut traderer, nec ut legatus mitterer Romam, petii: a te missus ire non recusavi*. Gelen. *Nec ut legatus Romam mitterer, a te petii; missus ire non recusavi* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. ambo, et edd. vett. Frobenius deinde 1531. vocem *Romam* omisit; quæ etiam deest in Lov. 3. et 6. *Romam mitterer* in Gaertn.

§ 7 *Amicitiae causa tu fuisti, pater*] Pall. *pater, causa amicitiae tu fuisti*. Gebb. Similiter Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *pater, amicitiae causa tu fuisti* Lov. 2. Mox *τὸ esse* deest in Lov. 2. et Harl. Deinde *cæpit*, pro *cæperit*, Voss. Vide ad cap. præc. § 11.

§ 8 *Postulo; ne obsit, tantum deprecor: nec in bello cæpit, nec ad bellum reservatur*] *Postulo; ne obsit, ne* (alii nec) *ad bellum reservetur* Hearnii L. 1. et omnes nostri, excepto Lov. 5. qui insuper legit *id postulo*. Neque aliter edd. principes. Quum deinde Moguntini monuissent se in Msto suo

reperisse *postulo: ne obsit, tantum deprecor: nec in bello cæpit, nec ad bellum reservetur*, Aldus lectionem eam recepit; pro quo Frob. demum 1535. dedit *reservatur*. Mox paullo ante *Romanorum gratia* scripti nostri, et edd. vett. Aldus *gratia Romanorum*, codicem Mog. secutus, dari curavit.

§ 9 *Si quid inpie in te, pater*] Hæc verba exsulant a Mss. nostris, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. ob *τὼν si quid* repetitionem. Vide ad ix. 11. § 11. Aldus, quæ perperam exciderant, auspiciis cod. Mog. revocavit.

Nullam deprecor pœnam] *Veniam* Voss. et Lov. 1. ac 6. Sed scribæ ita dedisse videntur, partim quia meminertant, modo præcessisse 'deprecor ne obsit,' et mox sequi 'deprecor ne conflagrem,' pro, etiam atque etiam peto, ne obsit, ne conflagrem; quo sensu hic *deprecor pœnam* capi non posse animadvertent; partim quia nesciebant, 'deprecari' etiam plane contrario sensu usurpari de eo qui aliquid recusat. De duplici sensu verbi 'deprecari' vide Manut. ad Cic. ad Fam. iv. 7. et ad viii. 1. Licet semel ponatur, utroque tamen sensu capi debet apud Justin. xi. 9. 'Non mortem, sed, dum Darii corpus sepeliant, dilationem mortis deprecantur:' id est, non mortem subire recusant, sed mortis dilationem precibus obtinere conantur. Id non intelligens Bongars. alique similiter male *vitam* ibi, pro *mortem*, legendum contenderunt.

Ne invidia conflagrem, quum crimine non possim] Bene habent hæc verba; sed non tam clara sunt, quam certam habent argutiam: et vide an *crimen* acceperit pro convicta culpa. Glar. Ideo dicit, se crimine conflagrare non posse, quia nullum crimen commiserat. *Invidiam conflagrem* perperam Mog. cod. *invidiam conflagrem* Lov. 4. et Mead. 1. *invidia conflagremur, quum crimine non possimus* Voss. et Lov. 1. *quum crimine non possem* Harl.

§ 10 *Te errori veniam impetrare*] *Erroris veniam* Voss. et Lov. 1. Male. *Errori veniam impetrare*, ut 'locum seditioni quærere;' de quo vide ad III. 46. § 2. Paulo ante *pro minori deprecari* Voss. Lov. 5. 6. et Gaertn.

In eo, ubi præsidium esse oportebat, ibi exitium est] Mutuatus hanc sententiam Curtius VI. 9. accusatione Philotæ, 'Unde præsidium petieram, periculum existit.' Gebh. Crevierius voces *in eo* glossema putat, quod ad explicandum *τὸ ubi* margini adpositum in contextum deinde irrepserit: notat insuper, *τὸ in deesse* in Victor. codice. Eadem præpositio exsulat etiam a Lov. 3. et 6. Si tamen illa *in eo* displicent, malo cum Lov. 2. legere *sed, ubi præsidium esse oportebat*.

§ 11 *E convivio et comissionibus prope semisomnus raptus sum*] *Ex convivio* Lov. 3. et *convivio* Lov. 1. et Harleian. *convivio* sine præpositione Mead. 1. Tum *comissione* Vossian. Lov. 1. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. usque ad Frob. qui a. 1535. *comissionibus* reposuit, quod Moguntini se in cod. suo reperisse antea testati sunt. Tum *semisomnis* Lov. 2. 3. 6. et Mead. 1. Utraque forma in usu antiquis fuisse, verum est. Sed Livius *semisomnus*, quam *semisomnis*, dicere amavit. Vide ad XXV. 39. § 3. et XXXVII. 20. § 13. Hinc *captus* sollempni scribarum errore Harl. Vide ad VI. 23. § 5. Denique *sum* abest a Lovel. 1. 3. 6. et Voss.

§ 12 *Ad meditandum et componendam orationem*] Pall. *ad meditandam, ad componendam orationem*. Gebh. *Tò meditandum* omittit Voss. *ad componendum et mittendam orationem* Lov. 1. et 6. *ad meditandum et componendam orationem* Lov. 3. *ad meditandum et ad componendum orationem* Gaertn. *ad meditandam et componendam orationem*, quod nunc exstat, primum inveni in Heinsii Elzevir. ed. 'Medi-

tari orationem,' 'canssam,' 'accusationem,' 'defensionem,' et similia non damno. Verum eam lectionem nullius cod. nostri consensus probat. Nam reliqui omnes *ad meditandum et componendam orationem*: quod fuit etiam in omnibus ed. prioribus. Et ita *meditari* simpliciter Cic. atitur de Orat. I. 30. 'Ut, quid Crassus ageret, meditandi aut dicendi causa:' in Bruto c. 22. 'Illum non in agendo solum, sed etiam in meditando vehementem et incensum fuisse.' Hinc 'paratus meditatoque' apud Cic. aliosque aliquoties observatur. Priscam igitur lectionem revocavi.

Te iratum et jubentem dicere causam] *Te irascentem* Lov. 3. reliquis pro vulgato stantibus. Tum *te jubentem*, trajectis literis, Lov. 5. et edd. priscæ; pro quo Frob. 1535. *et jubentem* vulgavit. Ei vero consentiunt ceteri, quos vidi, codd. Vide ad VI. 1. § 1. Mox § seq. voces *in me* desunt in Lov. 1. 6. et Voss. Tum *quid ageret* Voss. Vide ad X. 10. § 1.

§ 14 *Utrum momento illo horæ accusatorem audirem*] Pall. uterque, et vet. ed. *Utrum illo momento acc. aud.* Gebhard. Similiter codd. nostri, et edd. vet. *Tò horæ* etiam exsulare a suo L. 1. testis est Hearnius. Quod nunc vulgo exstat, primus Aldus ex cod. Mog. auctoritate recepit.

§ 15 *Apud quem etiamsi a fratre caritate vincor*] Scriptura antiqua *etiāsi caritate a fratre majore vincor*. Gelen. Ut ante Gelenium edebatur, præferunt Lov. 1. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn. *etiāsi caritate a fratre vincor* Voss. *etiāsi a fratre caritate majore vincor* Lov. 2. et Mead. 1. *Tò majore* abest etiam ab Hearnii L. 1. Mox *reus* non adparet in Voss. et Lov. 1. *misericordia certe rei vinci non debeo* Gaertn. *misericordia certe revinci non debeo* Harl.

§ 16 *Quid eum, quum regnum ei tradideris, facturum credis esse*] Pronomen *eum* omittitur in Vossian. et

Gaertn. *enim* ejus loco legit Lov. 6. Vide ad xxvii. 17. § 11. Utraque lectione juncta, *Quid enim eum exhibent* Lov. 2. et Harl. et *Quid eum enim* Lov. 1. et Mead. 1. Deinde *facturum credis in me esse omnes codd. nostri*, (nisi quod *facturum esse me credis* sit in Gaertn.) Hearnii L. 1. omnesque edd. ante Gronov. a. 1665. in qua primum voces *in me* omissæ sunt; sed forte operarum errore, licet reliquæ posteriores eam lectionem probarint. Veterem igitur scripturam revocavi. Paulo ante *me ut in securitatem* Voss. Lovel. 3. 6. et Gaertn.

Sanguine meo sibi indulgeri æquum censet] *Sanguinem eo sibi indulgeri* Lovel. 3. *sanguinem meum sibi indulgeri* Lov. 2. in marg. *sanguine meo eo sibi indulgeri* Lov. 1. in contextu: *sanguinem meum eo sibi indulgeri* Voss. Lov. 1. in marg. Lov. 6. et Gaertn. quomodo librarii junxisse videntur duas lectiones, in exemplaribus suis obvias, *sanguinem meum et sanguine meo*. Quamvis autem posterius in reliquis codd. perstet, prius tamen præferendum puto, quia 'indulgere alicui aliqua re' alibi non notaverim. 'Indulgere' autem male inter verba neutra referri, et accusativum adsciscere, docuit Sanct. Minerv. iii. 3. voce 'Indulgeo.'

CAP. XVI. § 1 *Simul spiritum et vocem intercluserunt*] *Simul et vocem intercluserunt* Lov. 3. Male. *Simul spiritum et vocem*, ut 'simul pacis libertatisque' xxxiii. 12. § 2. ubi plura vide. Utraque locutio 'intercludere,' vel 'includere spiritum,' 'vocem' probari potest. Vide ad ii. 2. § 8. et xxi. 58. § 4. Hic tamen uni codici a reliquis dissentienti credere nimis calidum foret. Solent 'intercludere' et 'includere' sæpius commutari. Vide ad xxxiv. 30. § 2.

§ 2 *Inquirendo in utriusque vitam, mores*] Cur hæc ἀσυνδέρως, mox dicta factaque, non itidem dicta, facta dicit?

Fortassis scriptum fuit *vitam ac mores*. Cic. pro Sex. Ros. Amer. c. 38. 'Vitam, naturam, moresque hominis.' Sallust. Jug. c. 85. § 27. 'Vita moresque mei.' Duk. Ovid. Trist. ii. 89. 'vitamque meam, moresque probabas.' Codd. nostri nihil mutant.

§ 3 *Ut omnibus adpareret, noctis proximæ crimen facile revictum*] Hoc *revictum*, ut ingenue fatear, me male habet: videri poterat in utramque dictam partem, ut, uter peccaverit, 'convictus' diceretur, nisi sequeretur mox, suspectam nimiam cum Romanis Demetrii gratiam esse. Itaque non videntur esse responsi verba, sed authoris, qui obiter populi de responso regio judicium narrat. Glar.

Suspectam nimiam cum Romanis] *Nimium* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Mox § seq. *consularis fuit provincia* Gaertn. *consularis erat provincia* Lov. 1. 3. et 6.

§ 5 *Ad extremum finem provinciæ Galliæ*] *Provincia et Galliæ* Lov. 2. et Harleian. Male. xliii. 9. 'Galliæ provinciæ pleraque oppida adiit.' Vide ad xxv. 3. § 5.

§ 6 *M. Ogulnium prætorem*] *M. Ogulinum* Voss. *M. Ogulinum* Lov. 6. et Gaertn. *M. Ogolinum* Harl. *Ogolinum*, omisso prænomine, Lov. 2. et 3. *M. Ogulinum* Mead. 1. Vide ad xxxix. 56. § 5.

Verius fuisse, consules] Recte Sigonius ad verba seqq. *Verius fuisse* exponit, 'æquius fuisse.' Vide ad ii. 48. § 2. Mox verba *quid e republica esset*, discernere desunt in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Adscripta tamen erant in margine Mead. 2.

Tum quoque non placere sibi, sed per deditionem Ligures recipi, et receptis arma adimi, atque eos ad consulem mitti, senatum æquum censere] Illic [in libris antiquis] legitur si per deditionem Ligures recipiet, receptis arma adimi. Gelen. Totus hic locus de recipien-

dis armatis Liguribus obscurus est : neque enim explicatur, quomodo recipiendi : deinde num *verius* pro 'melius' acceperit. Et quid hic senatui non placeat, obscurum est. Denique *ad eos*, pro *ad coss.* positum videtur. *Glar.* Sensus huius loci vix intelligi potest, ut ait Glareanus : quare tu-
eamur veterum librorum lectionem, quæ est, *Tum quoque non placere sibi, per deditionem Ligures recipi, et receptis arma adimi.* Inde verba, *Atque eos ad consulem*, legamus *Itaque eos ad consules* : repetita litera ex voce præcedenti, *adimi, atque, adimi. Itaque.* Inde elicietur hic sensus : Senatus rescribi jussit, æquius fuisse, Marcellum consules, quorum provincia Ligures erat, de Liguribus, qui se dedebant, quam se consulere. Tum quoque id sibi non placere, ut per deditionem Ligures reciperentur, et receptis arma adimerentur. Quamobrem eos ad consules mitti, senatum æquum censere. Sic l. xxxix. c. 54. 'Neque senatui placere, deditos spoliari. Itaque se cum iis legatos ad eos missuros.' Quod autem ait senatus, non placere sibi, ut receptis arma adimantur, id habet hanc vim, non videri sibi, eos, qui sponte se dedunt, armis suis esse spoliandos, perinde atque, qui subacti armis se dedidissent, ut supra sæpe dixit. Lib. xxxix. c. 2. 'C. Flaminius consul Ligures in deditionem accepit, et arma ademit.' Item eod. cap. 'In deditionem Ligures concesserunt, tum conquisita cum intentiore cura arma, et omnia adempta.' Item eod. cap. 'Ligures subegit Æmilius, armaque ademit.' Quod autem paulo ante *verius esse* dixit, pro 'æquius esse' accipiendum est. Sic xxxix. 27. 'Multo *verius* esse, quæ sub Antiocho fuerint, præmia belli Eumenum, quam Philippum, habere.' Sigonius. Pal. alter *non placerent, si per ded.* Vet. ed. *tum quoque non placere sibi : sed per ded. Ligures recipi, et re-*

ceptis arma non adimi. Gehl. Gelenius e scriptis notat, *placere, si per ded. Ligures recipiet, receptis arma adimi.* Quod spreverunt. Mihi vero id placet, modo rescribas *reciperet.* Deinde *ad consules remitti.* J. F. Gronov. Cum editis ante Gelenium stat Lovel. 5. *non placere, sed per ded. Ligures recipi, et receptis* Voss. Lov. 1. 6. et Mead. 1. in margine : *non placeret, sed per ded. Ligures recipi, et receptis* Lov. 3. *non placerent, si per ded. Ligures recipi, et receptis* Lovel. 4. et Mead. 1. in contextu : *non placere, si per ded. Ligures recipiet, receptis, ut* Gelenius in suis invenit, Gaertn. quo etiam duorum superiorum vestigia ducunt. Hanc itaque lectionem recepi. Deinde voculas *itaque*, quam Sigonius hic restituendam judicat, et *atque* sæpe quidem in Mss. commutari, vidimus ad hujus lib. c. 12. § 2. hic tamen nihil mutandum est. Senatus hæc tria Marcello rescribi jussit : primo oportuisse, ut de omni negotio potius consules, quam se, consuluisset : secundo quoniam tamen ad se decurrerit, videri, Liguribus sponte se deditibus arma non adimenda esse : tertio non Marcellum, sed consules cognoscere debere, utrum Ligures in deditionem accipiendi forent. T^o *Itaque* hic locus non est. Recte vero Sigonius et Gronov. *ad consules, pro ad consulem*, restituerunt. Uterque enim consul Ligures provinciam sortiti erant, ut non modo hoc cap. sed etiam c. 1. Livius dixit. Alibi libentarios ita peccasse, vidimus ad xxxix. 38. § 7. Denique *æquum* deest in Harl. Verum ea vox in senatusconsultis fuit sollemnis, et senatus ita sententiam enunciare solebat, ut diceret 'se æquum censere.' Vide Brisson. de Formul. ii. p. 194.

§ 7 *Prætores eodem tempore, P. Manlius in ulteriorem Hispaniam, quam et priore prætura prov. obt.]* Hunc P. Manlium in comitiis prætoriiis exponendis 'prætorem iterum' nomina-

vit: fuit autem prima. DLV. Movet autem, quod ait priore prætura ulteriore Hispaniam provinciam obtinuisse, cum scripserit eo loco (XXXIII. 42.) in citeriorem esse consuli M. Catoni adiutorem missum, neque vero de alio prætore intelligi potest. Quod unusquisque probabit, qui prætores omnes, qui ante hunc annum Hispanias sortiti fuerint, sigillatim inspexerit. Æquum præterea est videre, an hic forte Manlius ille sit, quem senatus motum esse a Catone censore ait Plutarchus in Cat. Maj. p. 346. Βουλῆς τε ἐξέβαλεν ὑπατεύσειν ἐπίδοξον ὄντα Μανίλιον. Me, ut ita suspicer, impellit secunda, postquam senatus motus est, ejus prætura, quam, ut locum senatorium recuperaret, petiisse videtur; quod fecisse P. Lentulum tradit Dio XXXVII. p. 43. qui cum post præturam et consulatum a censoribus Gellio et Lentulo senatus esset motus, alteram consule Cicerone repetendæ senatoriæ dignitatis causa gessit. Sic enim Dio: Λέντουλος ὁ Πούπλιος ὁ μετὰ τὴν ὑπατείαν ἐκ τῆς γεροντίας ἐκπεσὼν ἐστρατήγει γὰρ, ὅπως τὴν βουλείαν ἀναλάβῃ. Sigonius. Priorem præturam a. 10LVIII. gesserat, XXXIII. 42. in qua quod hic ulteriorem Hispaniam provinciam habuisse dicitur, non posse in concordiam redigi cum iis quæ XXXIII. 43. scribit Livius, Pighius quoque ad an. 10LXXI. adnotavit. Adde XXXIV. 17. ubi successisse dicitur Q. Minucio, qui a. 10LVII. provinciam habuit Hispaniam citeriorem, et XXXIII. 36. et ex ea triumphavit XXXIV. 10. Quod autem Sigonius et Pighius conjiciunt, ei causam iterum petendæ præturæ potuisse esse, ut, quia forsitan senatus motus fuerat a censoribus, jure magistratus in eum venire posset, satis incertum est. Nam hoc tempore non insolens fuisse, præturam repeti, ostendunt exempla P. Ælii Tuberonis l. XLI. c. 8. M. Fnrri Crassipedis, A. Atilii Serrani, C. Clu-

vii Saxulæ, ibid. c. 28. et C. Memmii XLII. 9. quos omnes ob eam causam iterum præturam petiisse, non verisimile est. Duk. *Eo tempore* Voss. et Gaertn. Vide ad x. 10. § 6. Mox *Sempronii proconsulis* omnes scripti nostri, Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui *proprætoris* subposuit. Vide ad hujus lib. c. 39. § 1.

§ 8 *Oppidum Hispanum, Urbicuum nomine*] Lectio hæc primum adparuit in ed. Ascensii 1513. Priores præferunt *Urbicium*; quibus adsentitur ex scriptis Lovel. 5. Reliqui codd. admodum variant. *Uthicemam* nomine legit Voss. *Uthienam* nomine Lov. 2. et Harl. *Uthicnam* nomine Lov. 1. 4. et Mead. uterque: *Veicam* nomine Lovel. 3. *Velicam* nomine Hearnii L. 1. *Athicam* nomine Lovel. 6. a m. pr. *Uthicam* nomine a m. sec. *Uticernam* nomine Gaertn. Occonem in nummo Augusti *Urubicam* legisse, testatur Ortelius in Thes. Geogr. hac voce. Hanc nostram forte eam esse, quæ 'Urbica' vocatur in Antonini Itin. p. 447. conjecit Wesseling. ad d. loc.

Dura ibi prælia aliquot facta] Valer. Flacc. III. 710. et *duras obit horrida pugnas*. Sed Livium scripsisse puto *Dubia ibi prælia aliquot facta*. J. F. Gron. 'Dura prælia,' 'bella,' 'dura pugna,' et similia alia sæpius obcurrunt; magis tamen apud poëtas, quam alios scriptores. Præfero igitur, quod Gronovius conjecit, *Dubia ibi prælia*. Ita 'dubia pugna' XXXIV. 17. 'Milites veteres, periti hostium bellique, haud dubiam pugnam fecerunt:' 'dubium bellum' XXXVI. 39. 'Qui jam tertium ibi annum dubio detineretur bello.' Ita 'anceps prælium' IX. 32. 'anceps certamen' XXI. 29. et alia passim. Sæpiissime autem 'durns' et 'dubius' in Mss. confunduntur. Vide Burmann. ad Val. Flacc. VI. 545. et Nemes. Ecl. I. 59. Corte ad Sall. Catil. cap. 10. et Plin. VIII. 14. § 20. Præterea *prælia aliquot acta* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

Supra xxii. 9. 'Levibus præliis cum Gallis actis.' Vide ad Epit. Liv. lib. xlix. actis, non longe a fine. Reliqui tamen *facta* servant, quod damnare nolo. 'Actus' et 'factus' passim commutantur. Vide ad vi. 28. § 2.

Vicit perseverantia Fulvius] Melius quadrat *victi perseverantia Fulvii*, quam *vicit persev. Fulvius*. Gelenius. *Vicit perseverantia Fulvius* Gelenius e Moguntino, quum haberetur *Fulvii*. Forte non pejus sit *vicit pers. Fulvii*, qui nulla vi abstrahi ab obs. potuit. J. F. Gron. Veterum edd. lectio est *vicit perseverantia Fulvii*, quæ superest in Voss. et Lov. 5. et nuper Crevierio placuit. Ejus loco *vicit pers. Fulvius* præferunt membranæ Mogunt. Nec aliter Lov. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii Oxonn. quod Aldus recepit. Gelenii emendationem, *victi pers. Fulvii*, quod nulla vi abstrahi ab obs. potuit, Celtiberi, fessi præliis variis, abscesserunt, recepit Frob. 1535. Similiter ex nostris Lovel. 1. et 6. et Crevierii Victorin. Edd. deinde Sigonio posteriores reddiderunt lectionem Moguntinam; quod Gronovio inposuit, et effecit ut lectionem Moguntinam, ab Aldo receptam, sed a Gelenio rejectam, attamen ad Gelenium referret. Ceterum vel lectio optimi istius Msti probanda est, modo cum Gronov. etiam *quod* mutemus in *qui*; vel recipienda est emendatio Gelenii, a nonnullis nostris firmata; quam etiam admisi.

§ 10 *Fulvius, hoc oppido capto, P. Manlius, &c. exercitus in hiberna deduxerunt*] Utriusque prætoris Fulvii et Manlii prænomina memoravit h. cap. Postea eorum per partes res gestas relaturus, et a Fulvio incipiens, omisso ejus prænomine, inquit, *Fulvium Flaccum oppidum Hispanum, &c.* Videtur igitur convenire, ut de Manlio acturus ejus etiam prænomen hic omiserit, ac scripserit *Fulvius hoc oppido capto, Manlius*. Et sane ita præferunt Lov. 2. et Harl. Vide

etiam ad ix. 13. § 6. Præterea vulgatum *exercitus*, quod superest in omnibus nostris, commode defendi potest ex illis quæ Gronov. notavit ad iii. 24. § 5. Et ita, licet ambo consules junctis copiis ad Furculas Caudinas rem gesserint, tamen 'exercitus Romani' memorantur ix. 3. At cod. Mog. præfert *exercitum in hiberna deduxerunt*, nempe quisque suum. Ita cap. seq. 'Consules quoque dimittere exercitum voluerunt.'

§ 11 *Translatum argenti pondo millia CCCXX. auri LXXXII. pondo, aurea coronæ LXVII.*] Quantum ad argentum attinet, exiguum est, quod Terentius in ærarium intulit præ eo, quod scriba locuples de suo adjecit, non minus liberalis in auro coronario. Credibilior summa est in Mss. codd. *Translatum argenti pondo IX. millia CCCXX., auri LXXX. pondo, et duæ coronæ aureæ pondo LXVII.* Gelen. Pro *millia* legendum puto *mille*, nec ad CCCXX. referendum; alioqui anthor dixisset CCCXX. *millia*, quæ fieret immensa summa. Sensus itaque est, mille pondo argenti translatum, ac præterea cccxx. Atque ita facile conveniet cum aliis triumphantium de ea regione imperatorum summis. Quidam legunt IX. *millia*, CCCXX. Glar. Priscam lectionem in prima parte verborum inveni in solo Lovel. 5. Glareano consentit Pighius in Ann. ad a. 15LXXI. p. 328. argentum triumpho translatum ita enunciatis, *argenti pondo mille CCCXX.* Sed pro Gelenii emendatione stant omnes reliqui codd. nostri, nisi quod in Lov. 2. et Harl. sit *argenti pondo trecenta viginti*. Præterea auri LXX. pondo, et duæ coronæ aureæ, tribus ultimis vocibus omissis, Vossian. auri LXXII. pondo, et duæ coronæ aureæ, iisdem vocibus neglectis, Lov. 6. auri octoginta pondo et duo, coronæ aureæ sexaginta septem Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. auri septuaginta pondo et duo, coronæ aureæ sexaginta septem Lov. 4.

Mead. 2. et Gaertn. *auri septuaginta pondo, et duæ coronæ aureæ LXVII.* Lov. 1. 3. et Hearnii L. 1. *auri LXXX. duo pondo, coronæ aureæ pondo LXVII.* se in ed. Rom. principe invenisse, testatur Hearnius. Mihi contra *auri LXXII. pondo, cor. aureæ sexaginta septem* in edd. Camp. et Parm. ut et in Lov. 5. obvium fuit. In proximis demum *auri LXXXII. pondo, aureæ coronæ LXVII.* Frob. 1535. lectionem Gelenii recepit: Pighius vero l. laud. summam auri et numerum coronarum aurearum eadem forma enunciauit, qua proxime ante Gelenium concipiebatur. Eandem lectionem probavit nuper Crevierius prætexens, nimium ceteroquin pondus esse, quod in duas coronas impendatur: neque Livio insolens esse, coronarum pondus non exprimere. An potius proxime lectionem, quam ex codd. Mss. Gelenius laudat, legendum *auri octoginta pondo et duo, coronæ aureæ pondo sexaginta septem?* Paulo ante decessit Lov. 2. et Harl.

CAP. XVII. § 1 *Regem Musinissam in re præsentī*] Vox *regem* deest in Harl. Sed vide ad xxxviii. 48. § 5. Tum *in præsentī*, media voce neglecta, Lov. 5. et ed. Camp. Male. Vide ad xxxiv. 62. § 15.

§ 2 *In gratiam socii Hasdrubalis*] *In gratiam generis Hasdrubalis* Gaertn. *in gratia generi Hasdrubalis* Lov. 6. De locutione '*in gratiam alicujus*' vide ad xxxix. 26. § 12. Mox § seq. *Musinissam expulerant male* Lov. 3. *expulerat Musinissa* Lovel. 1. 6. et Gaertn.

§ 4 *Karthaginienses, quod primo majorum suorum fuisset*] Pall. *quod majorum suorum fuisset*, deinde *ab Syphace ad se venisset*. Gebh. *Quod more majorum* Voss. Lov. 2. 3. 4. 6. Mead. 1. Gaertn. et ed. Ven. 1498. *Karthaginienses more majorum* Lov. 1. *Karthaginiensesque more majorum* Harl. *Karthaginienses quod majorum* Mead. 2. Mox deinde *et a Syphace* Voss.

hinc venisset Lovel. 4. et Mead. 2. Præterea *se recepisse* Lov. 3. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui voculam et mediam interponit. Tum *et habuisse* Lov. 2. Harleian. et Mead. 1. Tandem *gentium jure* Lov. sex, Harl. Mead. 2. et edd. vett. Aldus deinde ordinem invertit.

Et caussa, et possessione superiorem esse] *Potiorum esse* Voss. quod pro glossemate habeo, reliquis omnibus vulgatum tuentibus. '*Superior esse*' dicitur, qui potius, melius jus habet. Supra xxxiv. 31. '*In ea controversia, &c. superior sum et æquitate rei, et vestra confessione.*' Cic. Divin. in Cæcil. c. 19. '*Ego, si superior ceteris rebus esses, hanc unam ob causam te accusatorem repudiari putarem oportere.*'

§ 5 *Ne pudor Romanorum, &c. damno sit*] Etsi innumeris locis omittitur reciprocum, tamen id mihi hic valde durum videtur: *sibi* ante *sit* facile perire potuit. Duk.

Adversus communes suos atque illius hostes] Tò suos exsulat ab omnibus scriptis nostris, et edd. vetustis. Recte id Aldus ex cod. Mog. recepit. Paulo ante *in sua disceptatione* Voss.

§ 6 *Legati possessionis jus non mutarunt*] Pal. 1. *non imitarunt*. Forte *non immutarunt*. Gebh. *Possessiones non mutare* Lov. 1. 6. et Voss. *non mutare* etiam Lov. 2. Harleian. et Mead. 1.

Causam integram Romam ad senatum rejecerunt] *Causam in integrum male* cod. Mog. Liv. x. 25. '*Ut omnia integra ac libera Q. Fabio servarentur.*' xxxviii. 9. '*Re integra prætorem et principes consulerent.*' xxxvi. 35. '*Integram se causam eorum Romam rejicere.*' xxxix. 4. '*Ut ea disceptatio integra in adventum suum servaretur.*' c. 38. '*De legionibus deportandis, quum de consulum prætorumque exercitiis ageretur, rem integram referri jussit.*'

runt.' Cic. ad Fam. XIII. 4. 'Quamobrem est tuæ prudentiæ, aut sequi ejus auctoritatem, aut certe illi integram omnem causam reservare:' ad Brut. epist. 18. 'Omnino jam tempora integram tibi causam reservant.' Vide Curt. ad Sall. Jug. cap. 108. Vox *Romam* male deest in Lov. 6. Mox *recesserunt* Lov. 1. 3. et 6. qui forte ita dederunt, quod sequitur 'dilapsi sunt.' Verum, plusquamperfecta et perfecta sæpissime jungi, vidimus ad XXXIV. 26. § 12.

§ 7 *Voluerunt, ac de ea re Patres consuluerunt. Alterum ex his* [Ut de ea re Voss. et Lov. 1. ac 6. Ea lectio placere posset, si plures codd. consentirent; modo ita distingueretur: *Dimittere exercitum voluerunt. Ut de ea re Patres consuluerunt, alterum ex his.* At reliqui codd. stant pro vulgato.

Alterum cum legionibus suis Pisis hiemare] In sequentibus subjungitur, inter consules convenisse, ut Cn. Bæbius ad comitia iret; unde sequitur, L. Æmilium ejus collegam cum legionibus suis Pisis hiemasse. Huic dispositioni adversantur, quæ obcurrunt cap. 19. 'Quod deerat militum, sumere a Cn. Bæbio proconsule, qui Pisis hiernabat, jussu prætor:' et cap. 25. ubi L. Æmilius, prorogato ex consulatu imperio, quum a Liguribus Ingaunis, in quos principio veris exercitum introduxerat, obpugnaretur, 'duos equites ad Cn. Bæbium proconsulem cum literis Pisas mittit, ut obsessio sibi per inducias quam primum subsidio veniret.' Sed hæc forte ita ex sententia Dukeri conciliari possunt, si dicamus, Ligures, altero exercitu e finibus suis abducto, ad arma rediisse, atque in eos L. Æmilium movisse: eo vero tumultu Romæ audito, quum duobus exercitibus adversus eos opus esse videretur, Cn. Bæbium, perfectis comitiis Pisas remissum, milites, quos dimiserat, ad signa revocasse, vel legiones urbanas,

quæ ad incerta bellorum scribi solebant, eo secum adsumsisse. Crevierius putat neutrum e consulibus exercitum dimisisse. Mutatis enim temporibus mutatam esse et senatus et consulum sententiam.

§ 8 *Ita inter se consules compararunt*] *Tum inter se consules* Harl. *ita tamen inter se consules* Vossian. Lovel. 1. et Gaertn. quorum ultimus etiam legit *compararant.* Lov. 3. *comparaverunt.*

CAP. XVIII. § 1 *Creati P. Cornelius Lentulus, M. Bæbius Pamphilus*] Consulares tabulæ, quæ in Capitolio sunt, quibus tantum tribuo, quantum non depravatis alteris Romanorum monumentis est tribuendum, consules edunt P. Cornelium Cethegum, M. Bæbium Tamphilum. Item Plin. XIII. 13. ex Cassii Hemina annalibus. Ita vero legendum esse etiam apud Livium apparet ex eo, quod P. Cornelius Cethegus biennio ante prætor fuit; Lentulus nullus prætor editus est. Nemo autem per hæc tempora ad consulatum fere, nisi prætorius, perveniebat. *Signon.* Adde Pighium ad a. 10LXXII. *Cethegum* et *Tamphilum* etiam Fasti Idatiani; *Cethegum* et *Amphilum* Cæsarei hujus anni consules habent. Harduinus ad Plinii Hist. Nat. XIII. 13. probat vulgatam scripturam Livii, et Bæbii cognomen in omnibus Mss. Plinii *Pamphilus* esse dicit. Addit non credendum esse Fastis Capitol. *Tampilum* (*Tamphilum* debuerat scribere) Bæbiæ gentis cognomen esse asseverantibus, et auctoritatem nummorum veterum, e quibus viri docti Cornelio huic Cethegi, et genti Bæbiæ Tamphili cognomen assuerunt, suo more, id est, admirandis, sed nemini creditis nec credendis, commentis eludere conatur. Si vel sexcenti Mss. Livii et Plinii hujus anni consulibus Cornelio Lentuli, et Bæbio Pamphili cognomen tribuerent, nihil certius foret, quam eos omnes corruptos esse. *Duk.* *Lentulus* servant omnes nostri, ut et

Valer. Max. II. 5. 1. *Cethegus* contra, præter Plinium, etiam Nepos in Hann. c. 13. Mihi quoque verius videtur, notius Corneliorum cognomen 'Lentulus' minus frequenti alteri 'Cethegus' substitutum esse. Recte etiam *Tamphilus* omnes scripti, et edd. vett. pro quo demum *Ascens.* 1513. *Pamphilus* reposuit. Vide etiam ad XXI. 6. § 8. De sententia Harduini, 'Cethegorum' memoriam nummis conservatam, et gentis Bæbiæ familiam 'Tamphilorum' fuisse negantis, vide etiam Hav. in Comm. ad Thesaur. Morell. tom. I. pag. 134. et p. 43.

§ 2 *T. Claudius Nero*] *Ti. Claudius*, ut sæpe. *Sigon.* Ita legit Voss. reliqui *T. Claudius* et hic, et § seq. quibus ibi consentit Voss. Gruterus in ultima ed. subposuit *C. Claudius*, quod recentiores servarunt. Gruterus autem in eo secutus est Pighium, qui ita legendum monuit in Ann. Rom. ad a. 101XXII. p. 330. Rationem addidit, quia triennio post *Ti. Nero* prætor reperitur. Vide Liv. XL. 59. Ideo vero potius *Caii*, quam aliud, prænomen substituisse videtur, quod *Claudius* Neronibus apud Livium tantum *Appii*, *Caii*, et *Tiberii* prænomina tribuantur, et *Ap. Claudius Nero* prætor memoratus sit anno quarto decimo ante XXXIII. 42. *Ti. Claudius Nero* prætor triennio post sequatur. Verum quis pro certo adfirmare sustinebit, in gentis *Claudiae* per plura capita latissime propagatæ familia *Neronum* non nisi unum *Ti. Claudium Neronem*, qui honorum capax erat, hoc tempore floruisse? Proxime igitur codd. scriptos cum *Sigonio* edidi *Ti. Claudius*.

Q. Petilius Spurius] *Petillius*, ut XXXVIII. 50. in hujus tribunatu dixi. *Sigonius.* *Titi* prænomen ei mox § seq. tribuunt Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Moguntinos, qui *Q. re-*

stituerunt, concinentibus reliquis scriptis. Hoc etiam loco recte in idem prænomen consentiunt omnes scripti, et editi. Utrum *Petilius*, an *Petillius*, scribendum sit, vidimus ad XXXVIII. 50. § 5. ubi *Sigonii* sententiam probandam dixi. Vide etiam Dansq. in Orthogr. part. II. h. voce. Mox *Pusca* Voss. Lov. 1. 2. 4. Mead. ambo, et Gaertn. *Pisca* Harl. Tota vox deest in Lov. 3. et 6. Tum *Duronii* prænomen *L.* deest in Voss. et Lov. 1. qui iidem codd. cum Lov. 2. 3. 4. et Mead. 1. scribunt *Doronius*.

§ 3 *Q. Fabio Maximo peregrina*, *Q. Fabio*] Ex more *Livii Quintis Fabius Maximo peregrina*, *Buteoni Gallia.* J. F. Gron. Morem hunc non semper observavit *Livius*; certe non XXXVII. 50. 'Q. *Fabius Pictor* flamen Quirinalis Sardiniam, Q. *Fabius Labeo* classem.' In similibus igitur nihil mutandum sine consensu codicum, qui hic vulgatum tñentur, exceptis Lov. 3. et 6. a quibus quatuor priores voces exsulant, quæ non aliam ob causam scribarum negligentia omissæ sunt, quam quod τὰ *Q. Fabius* bis repetantur. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 5 *Quatuor legiones consules, quina millia ducentos*] *Lege quatuor legiones consulibus, quæ quina.* Gelen. Ab *Gelenio* additum τὸ quæ sine ulla mentione librorum veterum. Certe nobis inspecti membranacei omnes una cum prius editis id non agnoscunt. Nihil certius, quam *Livium* more suo scripsisse, *Ex. inde decreti: quatuor leg. consulibus: quina millia duc. pedites, trec. hab. eq., et quind. millia soc. ac Lat. nom., octingentos eq.* J. F. Gron. Quæ a *Gelenio* additum non comparet in ullo vel nostro, vel *Hearnii Msto*; sed ejus loco ut legit Lov. 2. quod repetitum videtur ex ultimis literis præced. consulibus. Nam consulibus, ut *Gelenius* reposuit, vel per compendium *cons.* præferunt omnes scripti, et edd. vett. usque ad *Aldum*,

qui compendium *cons.* perperam ex-
tulit *consules*. Idem error sæpissime
in Mss. occurrit, librarios nempe hoc
scribendi compendium non eo, quo
debabant, casu reddidisse. Exem-
pla vide ad II. 33. § 9. c. 37. § 6.
c. 40. § 2. 4. c. 46. § 2. c. 47. § 10.
c. 48. § 1. c. 55. § 3. Tot ex uno li-
bro laudata testimonia docere pos-
sunt, innumera in reliquis omnibus
superesse. In aliis similibus alia-
rum vocum compendiis pari modo
librarios partim in casu, partim in
numero evolvendo, obfendisse, vidi-
mus ad X. 10. § 2. Præterea *ducentos*
Lov. 1. 5. Harl. Gaertn. et ed.
Camp. *ducentenos*, utraque lectione
juncta, Voss. Vide ad III. 44. § 4.
De voce 'ducentenus' vide ad XLV.
16. § 3. Verum et aliud hic latet.
Voces sequentes hac forma concipi-
untur: 'quindecim millia socium ac
Latini nominis, octingentos equites,'
quæ referri nequeunt nisi ad verbum
proximum 'haberent.' Eo tamen
illas referri non posse, vel tirones
vident. Non enim hi milites sociales
contributi erant in legiones. Quare
omnino hæc verba casu primo enun-
cianda sunt, ut referantur ad remo-
tius 'decreti.' Error hic ortus erit
ex notis, quibus numeri perscripti
erant, quasque librarii, quo casu
proferendæ forent, adsecuti non
sunt. Exempla alia passim occur-
runt. Ita mox § 6. cap. seq. § 6. hoc
lib. c. 1. § 7. Adde II. 22. § 2. X. 2.
§ 11. XXXV. 9. § 7. XXXVI. 38. § 4.
XLII. 12. § 9. Præterea numerus
cardinalis *quindecim millia et octingenti*
strictè sumtus indicat, ambobus con-
sulibus simul tot milites sociales da-
tos esse, sive cuique eorum septem
millia quingentos pedites, quadrin-
gentos equites. Sed verisimile non
est, consulibus, quorum cuique in
duabus legionibus decem millia et
quadringenti pedites, sexcenti equi-
tes decreti sunt, tam paucos milites
socium ac Latini nominis adsignatos

Delph. et Var. Clas.

esse. Quamvis enim, quot socii mi-
lites conscriberentur, in arbitrio fue-
rit senatus, semper tamen vel tot-
idem, vel plures fuerunt, quam legio-
narii. Vide ad XXXVIII. 35. § 9.
Adde locum Livii XLII. 31. Hinc
constare potest, numerum cardina-
lem in distributivum esse mutandum.
Hoc etiam modo frequenter librarios
lapsos esse, vidimus ad XXXII. 28.
§ 11. Totum igitur locum hoc modo
scribendum puto: *Ex. inde decreti:*
quatuor leg. consulibus, (quina millia
ducentos Rom. ped., trec. hab. eq.) et
quina dena millia soc. ac Lat. nom., oc-
tingenti equites. Partim hoc etiam
vidit Crevierius. Si tamen Gelenius
quæ ex cod. Mog. quem sub oculis
habuit, addiderit, neque eam vocu-
lam rejicio. Certe Livius vel paren-
theses ulla connexionione destitutas in-
terponere solet, vel eas pronomini-
bus cum reliqua periodo connectere.
Vide ad c. 57. § 3. Præterea, si
quis *quindecim millia et octingenti* ser-
vandum judicabit, haud præfracte ei
adversabor, ob loca laudata c. 1. § 5.
Ceterum, ne quis vocem *Romanos* eo
prætextu delendam censeat, quod
supervacua sit, quum milites non alii
in legiones legantur, quam Romani,
sive cives Romani, similiter locutum
observe Livium cap. 26. 'Duas legi-
ones civium Romanorum tumultua-
rias scriberet:' ubi vide.

§ 6 *Quos haberent: et in supplemen-*
tum decreta tria millia civium Romano-
rum] Malo *quos habebant, vel habue-*
rant. Dein ultimam vocem omittunt
Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Verum mox
sequitur, 'naves viginti deductæ
navalibus sociis civibus Romanis
complerentur.' Supra cap. 1. 'In
Hispaniam etiam utramque quæ du-
cerentur, quatuor millia peditum ci-
vium Romanorum, &c. scribi jussa.'
cap. 26. 'Duas legiones civium Ro-
manorum tumultuarias scriberet.' c.
36. 'Novam legionem ei consules
scribere jussi, et mille præterea pe-

Livius.

33 P

ditum civium Romanorum.' xxxii. 8. 'In supplementum legionum tria millia militum Romanorum scriberet.' Mox trecentos equites Lov. 1. 3. 4. Harl. et Mead. uterque; de quo errore scribarum modo vidimus § præc.

§ 7 *Navalibus sociis civium Romanorum, qui servitutem servissent*] Lege *navalibus sociis civibus Romanis*, non *civium Romanorum*. Gelen. Vide libertinæ conditionis homines, an eos, qui postliminio redierint, dicere velit: nam servos vix credo, etiamsi continuo ingenuos subjungit. Glar. Ut ante Gelenium edebatur, præferunt Voss. Lov. 5. 6. Mead. 2. et Gaertn. *sociis civium*, proxima voce ommissa, Lov. 3. *sociis populi Romani* Harl. Sed Gelenio *civibus Romanis* emendanti consentiunt Lov. 1. 2. 4. et Mead. 1. Et recte. Socii navales conscribebantur ex civibus Romanis, sed qui olim servitutem servierant. 'Libertini' vocantur xxxvi. 2. 'In eam classem socios navales libertinos legeret.' XLII. 27. 'Socios navales libertini ordinis in viginti et quinque naves ex civibus Romanis C. Licinius prætor scribere iussus.' c. 31. 'Recognosceret socios navales, dimissisque, si qui parum idonei essent, supplementum legeret ex libertinis, et daret operam, ut duæ partes civium Romanorum, tertia sociorum esset.' Patet ergo, postliminio reversos non intelligi; quos umquam 'libertinos' vocatos non meminisse: præterea, quum in omnia ingenuorum jura restituti reliquis deteriores non essent, causa non erat, cur potissimum in hanc minus honoratam militiam ablegarentur. Deinde *servissent servitutem* Voss. et Lov. 1. ac 3. *servivissent servitutem* Lov. 6. et Gaertn. *Vox servitutem* omittit Harl. Male. Infra xlv. 15. 'In quam omnes, qui servitutem servissent, conjicerent.' Vide Sanctii Minerv. III. 3. in voce 'Servio.' Paulo ante *creare consules* Lov. 6.

sed vocem *consules* male neglexit scriba Voss.

Ingenui tantum in iis præessent] Pall. et vet. ed. *ingenui tantum ut iis præessent*. Gebh. In iis primus edidit Frob. 1535. forte operarum lapsu: certe nullus meorum ita præfert, neque etiam Gelenius aliquid monuit. Eundem tamen errorem omnes servarunt usque ad Gronov. qui an. 1665. priscam lectionem, omnium Mstorum fide firmatam, revocavit. Vide ad lib. xxvii. c. 15. § 15. Præterea *ut iis possent* Voss. Scriptum fuerat per compendium *pessent*; ex quo, evanescente linea superius priori literæ adjecta, facile factum est *possent*.

§ 8 *Promontorium iis Minervæ*] De eo intelligo, quod in Picentinis inter Surrentum ac Salernum e regione Prochytae insulae a Ptol. ponitur. Barium, eodem auctore, non longe a Salapia ad ostia Aufidi amnis. Meminit ejus Horat. Sermon. Satyr. I. 3. 'via pejor ad usque Bari mœnia piscosi.' Glar. De promontorio Minervæ vide Cluv. Ital. Ant. IV. 3. p. 1162. de Bario ibid. c. 11. p. 1210. Præterea *usque in Barum* Voss. *usque in Barium* Gaertn. *usque ad Barum* Lov. 2. 6. Harl. et Mead. 1. Hinc *tuerentur* Lovel. 5. et edd. vet. *usque ad* Frob. qui anno 1535. dedit *tueretur*. Nec aliter, uno illo excepto, Mss. nostri.

Alter in dextram partem] Dele otiosam præpositionem. J. F. Gron.

CAP. XIX. § 2 *In area Vulcani et Concordiæ sanguinem pluit*] Hoc et alia hinc descripsit Obseq. de Prodig. c. 60. Schefferus ibi adnotat, non unam aream, sed duplicem, id est, ni fallor, aliam Vulcani, aliam Concordiæ fuisse, quia Obseq. c. 59. in a. IOLXXX. scribit, 'in area Vulcani per biduum, in area Concordiæ totidem diebus sanguinem pluit.' Verum si duplex fuit, in area Vulcani etiam aliam, quæ non Vulcani, sed Concordiæ, diceretur, fuisse oportet: nam 'ædes

Concordiæ in area Vulcani' erat, ix. 46. Sed hoc mihi non valde verosimile videtur, ac magis credo Livium aream Vulcani et Concordiæ pro eadem dicere, eamque modo 'aream Vulcani,' modo 'aream Concordiæ' appellare, quia ædes Concordiæ in area Vulcani erat; hic utramque conjungere. Obseq. c. 59. duo prodigia, quorum alterum Livius xxxix. 46. in principio, alterum ibid. c. 59. in fine an. 13LXX. factum refert, conjunxit; non ut significaret, aliam fuisse aream Vulcani, aliam Concordiæ, sed quia utrumque eodem anno acciderat. *Duk. Vulcani* Lov. 4. Gaertner. et cod. Mog. Ita et scribebatur in optimo cod. xxxix. 46. § 5. Alia vide ad xxxix. 53. § 2. Tum *sanguine pluit* Lovel. 1. *sanguine* etiam Lov. 3. Vide ad iii. 10. § 6. *Pluit* etiam Gaertn. Vide ad i. 31. § 1. Paulo ante § præc. prius et non comparet in Lovel. 1. 6. et Voss. *eo anno et Romæ visa* legit Lov. 3.

Pontifices hastas motas nunciavere] Lib. xxiv. c. 10. ubi prodigii similis Livius meminit, 'hastæ Martis' memoratur: 'Hastam Martis Præneste sua sponte promotam.' Sæpius etiam apud Obseq. de Prodig. ut cap. 96. 'Hastæ Martis in regia motæ:' ubi viri docti alia exempla laudarunt. Etiam c. 60. ubi eadem refert prodigia, quæ Livius hoc loco, 'Hastæ Martis motæ.' Hinc Scheff. vocem 'Martis' ex Obseq. verbis Livii adjiciendam conjicit, quum cetera conveniant. Ego tamen nihil mutare audeo, partim quia non variant Mss. partim quia simpliciter 'hastæ motæ' etiam memorantur xxi. 62. 'Lanuvii hastam se commovisse.' Ad quem locum Sabellicus hastam Junonis Lanuvinae, sive Sospitæ, indicari putat; cujus sententiam egregie illustrant nummi gentis Procliiæ, imaginem Junonis, cornibus caprinis ornata, et hasta armata, exhibentes, et locus Cic. de Nat. Deor. i. 29. in-

signia hujus Junonis pellem caprinam, hastam, scutulum, et calceos repandos referens, quem optime ad hunc nummum advocavit Haverk. in Comm. ad Thes. Morell. tom. i. pag. 360. An igitur hic, ubi non *hasta*, sed *hastæ* memorantur, potius indicantur hastæ quum Martis Præneste, aliorumque Deorum, tum Junonis Sospitæ Lanuvii cultæ? nam et proximum prodigium, quod Lanuvii circa simulacrum ejusdem Junonis accidit, id suadere videtur. Præterea hoc, itidem ac sequens, prodigium non Romæ, sed alibi extra urbem accidisse, colligo ex verbo *nunciavere*, quo utitur Livius de illis prodigiis, quæ aliis locis accidisse Romam adferebantur. Vide ad xxxiv. 45. § 6. Et ipse etiam Livius § 1. distinguit inter prodigia 'Romæ visa et nunciata peregre.' Mox *Lanuvii* Mead. 1. *Lavinii* Voss. Lov. 3. 6. Harleian. et Gaertn. de quo scribarum errore vidimus ad l. iii. c. 29. § 6. de 'Junone Sospita' ad viii. 14. § 2.

§ 3 *Et pestilentia in agris, forisque, et conciliabulis, et in urbe tanta erat, ut Libitina tunc vix subficeret*] Existimabam alias, 'conciliabula' dici posse loca illa in urbe, in quibus viri nobiles convenire solent negotiandi, vel insimul colloquendi causa, quales nunc Neapoli 'Seggi,' et Florentiæ 'Loggie' dicta. Hanc natam opinionem confirmabam Festi dictis lib. iii. [ea voce] scribentis, 'conciliabulum' fuisse 'locum, ubi in concilium conveniebatur:' quo in significato usus C. Gracchus apud Gellium iii. 7. Sic Plant. in Bacchid. i. 1. 46. 'Quid? si apud te veniat de subito prandium, aut potatio Forte, aut cœna, ut solet in istis fieri conciliabulis?' Idem in Trin. ii. 2. 33. 'Ne penetrarem me usquam, ubi esset damni conciliabulum.' At, me haud recte sensisse, hæc verba Livii primum admonuere, deinde mox subsequenda certiore reddidere. Namque loca

extra urbem 'conciliabula' fuisse, Livii verba hoc in loco, tum etiam paulo infra demonstrant cap. 37. ubi habet: 'Decemviri supplicationem in biduum valetudinis causa in urbe, et per omnia fora conciliabulaque edixerunt.' Et rursus: 'Et veneficii quæstio ex senatusconsulto, quod in urbe propiusve urbem decem millibus passuum esset commissum, C. Claudio prætori, &c. ultra decimum lapidem C. Manio, &c. decreta.' Per 'fora' autem et 'conciliabula' Livius intellexisse videtur, ut mea fert sententia, omnia, quæ extra urbem erant, majora minorave oppida, castella, et loca, in quibus erant conventus aliqui juridici. 'Conciliabula' autem specificè loca fuerunt, in quibus jus dicebatur, foris tamen inferiora. Conciliabulum autem a municipio, colonia, oppido, præfectura, vico, castelloque separari et distinguui, docet Paulus Jurisconsultus Sentent. lib. iv. tit. 6. Hanc sententiam confirmant Frontini dicta lib. de Limit. Agror. p. 41. ed. Gæs. ubi de controversia territorii loquitur. Quod vero in conciliabulis jus diceretur, præter loca adducta, clarissime ostendunt verba legum antiquarum de limitibus agrorum, puta Peduceæ, Alienæ, seu, ut aliis, Alianæ, Rosciæ, Flaviæ, vel, ut aliis, Fabiæ, in quibus legitur, in agrorum limitum litibus magistratus, qui in ea colonia, in qua erant agri controversi, municipio, præfectura, foro, conciliabulo jure dicendo præsent, facito, ut fiat. Non negandum tamen, et 'conciliabulum' nonnumquam accipi pro frequenti hominum conventu. Nec ab hac interpretatione discrepant Festi et Gellii dicta, si recte perpendantur. 'Conciliabulum' vero minoris fuisse conditionis municipio, declarat Front. l. cit. inquit, 'Hoc conciliabulum fuisse fertur, postea in municipii jus relatum.' Et Urbicus de Limit. Agror. p. 60. ed. Gæs. 'Sunt autem lo-

ca publica coloniarum, ubi prius fuisse conciliabula, et postea sunt in municipii jus relata.' Ex quibus colligimus, municipia melioris conditionis fuisse coloniis, quod et Gellius lib. xvi. cap. 13. ex Cæsaris D. Adriani oratione demonstrat. Sic Livius lib. xxxiv. c. 45. et Patere. l. 15. scriptum reliquit, Puteolos primum coloniam fuisse, qui tamen paulo post ante Ciceronis consulatum in municipii conditionem mutati, uti constat ex eodemmet Cic. in orat. in Rull. ii. 32. et in altera pro Cælio c. 2. Ex superius etiam adductis satis constare puto, distinctionem inter 'forum' et 'conciliabulum' allatam a Car. Sigonio de Antiq. Jure Ital. ii. 15. minime subsistere, dum inquit, in conciliabulis exercitas nundinas, in foro vero amplius jus dictum. Nam locus Livii, ab ipso adductus, vii. 15. ad suam confirmandam sententiam, tantum abest, ut illi faveat, ut illi adversari facile dignoscatur. Inquit enim, legem latam, ne ambiendi magistratus gratia nundinas et conciliabula obire liceret. Non enim Livium pro eadem re nundinas et conciliabula accepisse dicendum, sed inter se distincta fuisse, non ambigendum, et utrobique homines frequenter convenire consuevisse. In conciliabulis vero et jus dictum fuisse, satis jam probatum existimo. *M. Donatus.* Vercula initialis et deest in Voss. Lovel. 1. 2. 3. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. De 'foris' et 'conciliabulis' vide Turnebum hoc lib. ad c. 37. § 3. Tum et in conciliabulis Gaertn. Quamvis autem Livium præpositiones repetere solitum fuisse notarim ad vi. 28. § 6. unius tamen codicis testimonium non tantum pondus habere videtur, ut ei invitis reliquis credendum sit. Insuper in urbe, omisso præcedenti et, Lov. 3. 6. in urbem Lov. 1. in urbemque Voss. in urbemque Gaertn. 'Libitina vix sufficeret,' ut xli. 21. 'Ne liberorum quidem funeribus Li-

bitina sufficiebat.' De 'Libitina' vide Kirchm. de Funer. i. 9. qui eam vocem hic poni existimat pro eo, quod ad curandum funus erat necessarium, quia similia in Libitinæ templo venalia erant: Crevierius pro iis, qui funebribus officiis obeundis præsunt.

§ 4 *Et decemviri libros adirent*] Copulativa deest in Vossian. et Gaertn. quam male elisit ultima syllaba vocis præced. *sacrificarēt*, vel *sacrificarent*. Vide ad xxxvii. 59. § 1.

§ 5 *Iisdem auctoribus et senatus censuit, et consules edixerunt*] *Hi iisdem auctoribus* Mead. 2. Ejus scriba vel duas lectiones *iisdem* et *iisdem*, quas in codice suo invenerat, junxit. Vide ad iii. 44. § 4. Certe *hiisdem auctoribus* est in Lovel. 4. vel scribere voluit *his iisdem auctoribus*. Supra iii. 17. 'Arcem ab his iisdem Sabinis auro captam recepistis:' ubi vide, et adde Cort. ad Sall. Jug. c. 14. § 21. Præterea hic etiam priori loco copula exsulat a Lov. 3. Vide ad ii. 44. § 3.

§ 6 *Bellumque a Biliensibus concitatum in Sardinia*] Quidam emendarunt *ab Iliensibus*. At ego legendum puto ex Strabonis l. v. p. 225. *Iolensibus*: nisi quis potius *Iluensibus*, per *u* in secunda syllaba, legere velit. 'Iluæ' duæ ejus nominis apud Ptolemæum sunt insulæ, altera e regione Populoniæ, altera inter Corsicam ac Sardiniam. Glar. Non recte *Iolensibus*, aut *Iluensibus* reponendum censet Glareanus, cum 'Ilienses' Sardiniae populi a Plinio et Solino commemorentur. ['Lectio hæc apud auctores ambigua est.'] *Sigon*. A *Biliensibus*, male in voces suas divisis literis, olim unica serie scribi solitis, Lov. 4. 5. et Mead. 2. ab *Ylliensibus* Lov. 6. ab *Illibiensibus* Gaertn. ab *Iliensibus* reliqui codd. 'Iluenses' a nullo scriptore memorantur: in nullo etiam cod. ab *Iolensibus* inveni. Nihilominus cum Glareano, ita legendum existimante, facit Merula ad Fragm. Enn. p. 569. Duplex in Sardinia populus exstisse

dicitur, *Ἰολαεῖς* vel *Ἰολαῖοι*, dicti ab Iolao, qui ex Thespiensibus et Attico agro in hanc insulam coloniam duxit, et *Ἰλιεῖς* vel Ilienses, qui Troja capta huc adpulsi partem Sardiniae obtinuerunt. Vide quæ notavi ad Silii xii. 362. Utrumque hunc populum confudit Harduin. ad Plinii iii. 7. secundum quem *Ἰολαεῖς* Ilio everso huc confugere Iolao duce, unde et *Ἰολαῖοι* vocantur. Verum error ejus ex Paus. in Phocic. c. 18. ab ipso laudato, qui multis 'Iolenses' et 'Ilienses' distinguit, satis refellitur. Quum itaque et *Ἰολαεῖς* et *Ἰλιεῖς* in Sardinia habitasse credantur, et codd. ferme omnes ab *Iliensibus* hic et c. 34. tueantur, nullus certe ab *Iolensibus* præferat, etiam lib. xli. capp. 6. et 12. viri docti ex unico cod. *Ilienses* ediderint, legitima causa esse nequit, cur vulgatum displicere debeat. Accedit, *Ἰολαεῖς* non *Iolenses*, sed *Iolaῖνες* Latine reddi debere. Salmasius quidem in Exerc. Plin. p. 70. ubi etiam passim in Livio *Iolenses*, pro *Ilienses*, scribendum censet, multa adfert, ut gentilis hujus *Iolensis* formam probet. Putat enim, ut non tantum 'Arcesilaus,' sed etiam 'Arcesilas' dicebatur, sic etiam dictum esse 'Iolaus' et 'Iolas,' a posteriori autem formari 'Iolenses:' id inde probat, quod *Ἰόλεια*, quæ aliter *Ἰολαῖα* vocantur, sæpe apud Schol. Pindari memorentur; præterea quia, ut a *Φωκαεῖς* sunt *Phocenses*, ita ab *Ἰολαεῖς* formari possunt *Iolenses*. Sane frequenter 'Iolaia' apud dictum Schol. memorata reperi; verum simul, nomen ejus festi varie scribi. *Ἰόλεια* tantum tribus locis inveni, ut ad Pythion. ix. 154. et Isthmion. i. 2. et iv. 117. At *Ἰολαῖα* ad Nemeon. iv. 32. et Isthmion. i. 79. ut et in Schol. recent. ad Olympion. vii. 154. neque aliter editur apud Diodor. Sic. v. p. 205. Contra *Ἰόλαια* vel *Ἰολαῖα* ad Olympion. vii. 153. ix. 148. Nemeon. iv. 21. et in Schol. recent. ad Olymp.

vii. 154. pro varia lectione, et ix. 143. quomodo etiam editur apud Pausan. in Phocic. c. 18. Et ita hoc festum vocant Meurs. Græc. Feriataë lib. iv. voce Ἰολδαία, et Fasold. de Festis Græcor. Decade ix. festo 9. Verius itaque puto, ad eundem modum ubique apud Scholiast. scribendum esse. Præterea vox Φωκαίς huc perperam adducitur. Est enim a Φώκαια Ioniae urbe, et etiam formatur Φωκαίς, Latine Phocænsis: at Phocænsis Græcis est Φωκείς, gentile τοῦ Φωκίς, quæ regio est Græciæ. Vide ad v. 34. § 8. Ut finiam, contra Salmasium, hic ab Iolensibus scribendum contendentem, ut modo contra Glareanum et Merulam, urgeo codicum undecim, quibus utor, dissensum, quorum nullus ita legit; quum fere omnes vulgatum tueantur.

Ex sociis Latini nominis scribi placuisset] Libri omnes *ire placuisset*. Gebh. *Ire* etiam omnes nostri, et edd. vett. quas vidi: *scire* se in Oxon. L. 1. et ed. Aleriensi principe invenisse, auctor est Hearnius. Moguntini monuerunt, sibi in membranis suis obvium fuisse *placuisset scribi*; unde Aldus *scribi placuisset* reposuit. Mox *trecenti* Lovel. 2. et Gaertner. Vide ad cap. præc. § 5.

§ 7 *Tantum ubique agrorum*] *Tantum utrique agrorum* Voss. unde conjici posset scribendum esse *utique*. Sed nihil muto.

Ut is numerus effici militum non poterit: quod deerat militum] Postremam vocem e margine irrepsisse crediderim. J. F. Gron. Numerus militum *effici* Lovel. 6. Si alterutro loco vox *militum* ὑποβολιµάτα est, eam priori potius delerem. Sed, similes vocum præcedentium repetitiones Livio familiarissimas esse, vidimus ad i. 3. § 9. Mox *hibernaverat* Lov. 6. Utrum ibi hibernarit Bæbius, vide ad c. 17. § 7.

§ 9 *Cui provincia Apulia evenerat, adjecta de Bacchanalibus quæstio est*

Pall. *objecta*. Gebh. Similiter Lov. 4. Gaertn. Harleian. et Mead. ambo. Præterea *provincia Apulia venerat* Harl. Lov. 3. Mead. 1. et Gaertn. a m. pr. Vide ad ix. 12. § 1. *Provincia Apulia venerat* Vossian. Lov. 1. 4. 6. Mead. 2. et Gaertner. a m. sec. Ita *pugna venisset* pro *pugna evenisset* erat in Mss. viii. 31. § 5. Vide ad eundem ix. 12. § 1. *Provincia Apulia evenerat* Lovel. 5. et edd. vett. quod eodem modo dici potuit, quo 'provincia Lucani et Galliæ' xxv. 3. 'lacus Lucrini' lib. xxiv. capp. 12. 13. 20. 'lacus Timavi' lib. xli. capp. 1. 2. 'flumen Asturæ' viii. 13. 'populus Atheniensium, Lacedæmoniorum' xlv. 23. 'arbor abietis' xxiv. 3. 'promontorium Pachyni' xxiv. 35. Vide Duker. ad Flori ii. 6. § 18. Verius tamen videtur, seq. vocis literam initialem perperam in fine præced. repetitam fuisse. Vide ad hunc lib. c. 8. § 7. Præfero itaque vulgatum *provincia Apulia evenerat*, quod Frob. 1531. reposuit, et superest in Lovel. 2. Nam ita Livius loqui solet. Vide ad xxxvi. 39. § 1.

§ 10 *Apud L. Puppium prætorem*] Quidam codd. T. habebant, sed L. legendum. Consulibus enim M. Claudio Marcello et Q. Fabio Labeone L. Puppium fit prætor Apuliæ. Proximo autem ante eum anno Bacchanalium quæstiones cum omni cura executus erat L. Posthumius Tempstanus. De hujus autem Puppium executione nihil, quod sciam, meminit Livius. Glar. Prætoribus, qui Apuliam sortiebantur, quæstionem de Bacchanalibus adjectam fuisse significat. Sic enim de L. Postumio, qui triennio ante prætor fuerat, xxxix. 41. 'Et L. Postumius prætor, cui Tarentum provincia evenerat, reliquias Bacchanalium quæstionis cum omni executus est cura.' Hoc etiam loco L. Puppium priori anno, et L. Duronium sequenti prætores cum Apulia quæstionem eandem obtinuis-

se ait. Hoc dixi, ne quis *L. Postumium*, pro *L. Pupium*, hoc loco reponendum esse censeret, ut quidam fecerunt. *Sigon.* Et in prænominē, et in nomine gentili scripti et editi variant. Prænomen *Ti.* ipsi tribuit Voss. *T.* reliqui scripti nostri, Hearnii *L. 1.* et edd. vet. qui tamen lib. xxxix. capp. 39. et 45. constanter *L.* vocatur, quod primus etiam Aldus hic reposuit. Dein *Pupium* Lov. 1. edd. Mog. et reliquæ, quia ita alibi apud Livium edebatur; sed recte Gronov. 1665. *Pupium* emendavit: ita enim non tantum edd. priores, sed et reliqui omnes codd. Eam etiam veram nominis orthographiam esse, vidimus ad xxxix. 45. § 2. Insuper *proprætorem* ad marginem Livii conjicit Jac. Perizon. quia Pupius a. 10LXX. prætor creatus Apuliam sortitus est; quam eum etiam proximo anno 10LXXI. obtinuisse, et de Bacchanalibus, quorum residua quædam velut semina adparebant, jus dixisse, hic locus docet. Eo autem tempore non prætor, sed prorogato imperio proprætör fuit. Verum, 'proprætöres' sæpe 'prætöres' vocari, docuerunt Sigon. ad xxviii. 38. § 4. et Duker. ad xxiiii. 40. § 1.

Quam ad exitum ullum perductæ Pall. *ullæ perductæ.* Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. 6. Harl. Gaertn. Hearnii *L. 1.* et prisca edd. Primus deinde Frob. 1531. dedit *ullum*; quod in reliquis fuisse videtur, unde nihil notatur.

§ 11 *Et leges de ambitu consules ex auctoritate senatus ad populum tulerunt* In plerisque codd. hæc verba mutila erant, quanquam ne nunc quidem satis clara: quippe ea ita narrat, quasi ex prioribus nota sint; cum nusquam earum legum antea, quod quidem sciam, sit mentio. *Glar.* Pall. uterque, *Et legem de ambitu consules ex auct. sen. introduxerunt.* Vet. ed. *Et legem de amb. legationes consules ex auct. sen. introduxerunt.* Gebh. Quæ

harum legum sententia fuerit, non constat. Vide Sigon. de Judic. ii. 30. *Duk.* In omnibus etiam nostris, et Hearnii *L. 1.* plura verba exciderant ob repetitionem vocis *senatus* hoc loco, et *senatum* cap. seq. Ut vero verba præcedd. et seq. connecterent, varie ea interpolaverunt: at singulas lectiones, manifesta scribarum somnia, recensere operæ pretium non est. Quod nunc exstat, Aldus ex Mog. cod. recepit. Ceterum Sigonius d. l. putat, hoc anno duas leges de ambitu, alteram ab Æmilio, [immo Cornelio; Livium enim anni 10LXXI. gesta jam referre, ex verbis cap. præcedentis, 'His, inito magistratu, provinciæ ita sorte evenerunt,' patet] alteram a Bæbio latam esse. In dubium tamen res vocari potest, ac censeri, ambos consules simul unam legem tulisse, vel alterum alteri, vel forte Cornelium Bæbio, eam ferendi provinciam concessisse: cur enim de eadem materia eodem tempore duæ leges ferri juberentur? una enim lex plura capita, quibus variæ ambitus speciei obviam iretur, continere potuit. An igitur, ut plures codd. omnesque edd. ante Aldum præferunt, legendum *Et legem de ambitu?*

CAP. XX. § 1 *Regum prima Eumænis* Scribe cum antiquioribus *primas*, ut omnes tres includat numerus ille: sequitur enim, 'Lacedæmoniorum deinde exulum et Achæorum legati introducti sunt.' Est tamen vitium illud scripti Moguntini. *J. F. Gron.* Vox *Regum* deest in Lov. 3. sequens vox in Harl. Sed illa etiam utitur Polyb. eadem legis responsa, quæ hic Livius, data referens, in Exc. Legat. num. LIII. *Τούτοις, legatiς regυμ, πρῶτον ἐχρημάτισεν ἡ σύγκλητος* *prima* quidem erat in cod. Mog. *primas* tamen, ut antea edebatur, Aldus, qui ex cod. Mog. lectionem vulgatam emendavit, retinuit; similiter reliqui usque ad Gruterum, cujus postuma ed. *prima* dedit. Sed recte Grono-

vius *primas*; neque aliter scripti nostri, nisi quod quidam eorum, qui *Legatos*, pro *Legationes*, ex glossa legunt, etiam præferant *primos*.

Ariaratis] *Ariarathis*, ut supra. *Sigon*. Vide ad xxxvii. 31. § 4. Adspirationem etiam agnoscunt plerique codd. et omnes edd. antiqq. Eam demum omisit Frob. 1535.

§ 3 *Et a Philippo, &c. duo legati venerunt, Philocles et Apelles*] Prima vocula deest in Lov. 3. Dein *Pholocles* Lovel. 1. 2. 6. et Mead. 1. *Pholoches* Voss. *Phelodes* Gaertn. *Pholodes* Lov. 3. et 4. Sed nihil mutandum cum reliquis. Nam *Philocles* etiam memoratur capp. 54. et 55. Utrumque etiam Ἀπελλῇ καὶ Φιλοκλῇ, tamquam legatos antea cum Philippi filio Demetrio Roman missos, refert Polyb. in Exc. Legat. num. xlv. Mox *petendu ab senatu esset* Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo: *petenda esset ab senatu* Voss. et Gaertn. Præterea *speculatum magis, quam inquisitum missi* Lov. 3.

De iis, quorum Perseus Demetrium simulasset sermonum] *Sermonibus* Lov. 1. 2. et Voss. quorum Lov. 2. etiam mox legit *habitis*, pro *habitorum*. Sed cum reliquis Mss. vulgatam lectionem præfero. Metabasis hæc sive, ut aliis videtur, enallage casus Livio est frequens. Supra iii. 13. 'Summam pecuniæ quantam æquum esset promitti, veniebat in dubium.' v. 44. 'Periculum commune cogit, quod quisque possit in re trepida præsidii, in medium conferre.' xxiii. 10. 'Eum postulare, ut sibi dedatur.' xlv. 44. 'Omnium, qui in Macedonia imperatores fuerant, favore est adjutus.' Plura alia vide ad ii. 57. § 3. iv. 41. § 6. v. 41. § 2. xxvii. 42. § 10. xxx. 31. § 9. xxxi. 44. § 2. xxxii. 10. § 5. xl. 36. § 7. xlii. 34. § 16. et adde Sanctium Minerv. iv. 12. et ad eum loc. Perizon. Burm. ad Rutilii Itiner. i. 191. Sueton. Calig. c. 43. et Cort. ad Sall. Jugurth. c. 14. § 11.

§ 4 *Fraudis in fratrem ministri et participes*] *Fraudibus* Lov. 4. quod eo modo dictum esse potest, quo 'amicus populo Romano;' de quo vide ad xxxix. 47. § 10. Sed, dissentientibus reliquis scriptis, potius existimo *fraudibus* pro *fraudis* scribam illo lapsu dedisse, de quo vidimus ad xxii. 8. § 7.

§ 5 *Omnium, præterquam fraterni sceleris, &c. ignarus*] In Frobenio reperio primo; scripti editique veteres, nec non ipsa Moguntina, et tres eam secutæ *præterquam fraterno scelere*. Quo significatur, omnium, quæ de se patrem, fratrem, totam aulam agitare posset suspicari, inscium fuisse, præterquam quantum ex scelere fraternæ accusationis colligeret. *J. F. Gron.* Priorum edd. lectionem servant *Hearnii Oxonn.* *Crevierii Victor.* omnesque nostri, excepto Lovel. 2. ex quo quum nihil in excerptis notatum fuerit, eum *fraterni sceleris* exhibuisse, verisimile est. Huic tamen lectioni tanto minus tribuo, quod non in Frob. 1535. sed jam 1531. primum exstitisse videam. Mox *nec magnam, nec ullam* Lov. 3. *neque inagnam, nec ullam* Lov. 4. *neque magnam, neque nullam* Harl. et Mead. 1. Vide ad l. ix. c. 9. § 14. Deinde *sibi* nescit Lov. 2.

Quum obsideri aures a fratre cerne-ret] Forte *malis* *cujus obsideri aures*. Potest tamen et illud tolerari. *J. F. Gron.*

§ 6 *Circumspiciens dicta factaque sua, ne cujus suspensiones augetet*] *Pall.* uterque *nec hujus suspensionis egeret*. *Gebh.* Similiter Lov. 2. 4. et 6. *nec hujus suspensiones egeret* Mead. 1. *ne hujus suspensiones egeret* Harl. *ne hujus suspicionis egeret* Lov. 3. et Gaertn. *factaque sua, ne hujus suspensiones ex re* Vossian. *factaque ex re*, mediis vocibus omissis, Lov. 1. Mox *cognitione Romanorum* Voss. et Gaertn. *cogitatione Romanorum* Lov. 1. 2. 3. et 6. Tum *sibi scribi* Gaertn. at *sibi exsulat* a Lov. 6. Tandem *exasperare animum sentiebat* Lov.

1. et Harl. *exasperari patris animum sentiebat* Lov. 2. et 6. *exasperari sentiebat* Voss.

CAP. XXI. § 1 *Stobos Pæoniæ exercitu indicto, in Medicam ducere pergit*] *Medicam*. Græci enim Μαδική, ut ante. *Sigon. Stobos* Lov. 3. *Stobos* Harl. *Scobos* Voss. Lov. 2. 5. 6. Gaertn. et ed. Camp. Vide ad XXXIX. 53. § 15. Tum *exercitum indicto* Harl. *exercitu in diuo* Lov. 1. 3. 4. et Mead. 1. *exercitum in diuo* Voss. et Gaertn. Hinc in *Macedoniam ducere omnes* Mss. nostri, Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. qui in *Medicam* a. 1531. reposuit: in *Medicam* sola operarum errore ed. ipsius Sigonii. Vide ad XXVI. 25. § 6. Paulo ante *simul* priori loco deest in Lov. 2. Vide ad XXVII. 15. § 14. Voces etiam *a se* exsulant a Lov. 3.

§ 2 *Vulgatæ opinioni crediderat, Ponticum simul et Adriaticum mare, et Istrum amnem*] De hac re multa habet Is. Vossius ad Pomp. Melam II. 11. *Duk. Vulgari opinioni* Gaertner. Sed mox cap. proximo sequitur, 'Nihil vulgatæ opinioni degressi inde detraxerunt.' Tum *Adachum mare* corruptissime Voss. qui *Adriaticum* pro varia lectione ostentat. *Hadriaticum mare* Lov. 5. et edd. principes. Vide ad XXIV. 10. § 10. Hinc *Istrum amnem* Voss. *Histrum amnem* Lov. 1. *Histrum amnem* Harl. *Histrum amnem* Lov. 2. 3. 4. 6. et Gaertn. In additam adspirationem pronior videtur Dansq. in Orthogr. part. II. ea voce. Similiter præcipuos Virgilii codd. præferre, testatur Nic. Heins. ad Maron. Georg. I. III. vs. 350. et ita ex mente ejusdem Heinsii edidi apud Silium I. 326. qui in fronte exemplaris, ad cujus margines Mstorum lectiones adnotavit, auctor est, semper in integerrimo Silli cod. Coloniensi *Hister* scribi. Paulo ante in *vertice* Lov. 1. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. ante Ascens. qui in *verticem* a. 1513. emendavit. In seqq. perperam ex *Alpibus* Lov. 3. et Gaertn.

§ 3 *Viam exercitui nullam esse*] Pall. *exercitui viam esse*. Vet. ed. *exercitui viam non esse*. Gebh. *Exercitui viam esse* Lov. 1. et 4. *exercitui viam non esse* Harl. Mead. uterque, Lov. 3. 5. et edd. vett. *viam exercitui non esse* Hearnii L. 1. *nedum exercitui viam esse* Lov. 2. et 6. *exercitui inviam esse* Voss. *exercitui minari esse* Gaertn.

Paucis et expeditis per difficillimum aditum] Minus ambiguum foret *per difficillima*, J. F. Gron. Nondum ita sentiebat Gronov. Obs. IV. 2. 29. sed putabat repetendum esse *viam*. Quæ ratione ductus deinde sententiam mutaverit, non possum scire. *Duk. Gronovii emendationem* probat Crevier. Verum quum huic uni innitatur, quod vulgata scriptura ei nimis ambigua visa sit, ambiguum illud tolletur, et emendatio ipsius non necessaria erit, si una voce legamus *perdifficillimum*. Ita ediderunt Aldus, et quidam recentiorum; quod demum mutavit Sigonius, unam iterum vocem in duas dividens. Contra *perdifficillimum* probat Vossius Gramm. VII. 17. et exempla superlativorum non tantum cum *per* compositorum, sed quædam etiam, quibus aliæ intensivæ particulæ adduntur, in medium protulit. Adde Sanctium in Minerv. IV. 9. et quæ ibi notavit Perizon. Vide etiam Falster. in Supplem. Ling. Lat. voce 'Perdifficillimus.' Ejusdem generis sunt 'maxime gravissimus' apud Liv. XL. 23. ubi locutio iterum Gronov. displicet: 'quam pinguisissimus' apud Colum. II. 9. 'præaltissimus' apud Apul. Met. VIII. 168. ed. Pricæi: 'Seque in præaltissimum puteum, &c. præcipitavit:' ubi quum Pricæus in Msto Oxon. invenerit *Seque peraltissimum*, etiam legi posset *Seque in peraltissimum*. Sed nec vulgatum damno. Positivus 'perdifficilis' obcurrit apud Liv. XXXII. 11. et XLIV. 8. aliisque locis.

§ 4 *Quærit ab eo, Quum tanta difficultas itineris proponatur*] Hic quærit,

nemo respondet: itaque quidam suspicantur, defectam esse orationem. At ego nihil definio. Multa enim similia passim in hoc libro reperias. *Glar.* Quum postea addatur, Demetrio adsendendum patri fuisse, ne invitum parere suspicio foret, Livius aperte indicat, Demetrium ad singula capita a patre proposita respondisse eadem adprobando. Ceterum *ut tanta difficultas* Mead. 1. ubi *ut* accipi posset pro 'quamvis;' de quo vide ad xxii. 25. § 2. Aliorum tamen in vulgatum consensus nihil mutandum esse persuadet. Paulo ante *mulceret* Mead. 1. Male. xxviii. 25. 'Ipsius placido sermone permulcentibus notos.' xxxvi. 12. 'Placida oratione terribis quum permulcisset.'

§ 5 *Qui, sæva tempestate jactatus, quum in eadem nave secum*] *Qui, a sæva* Harl. et Gaertn. Ovid. Trist. i. 11. 13. 'Sæpe ego nimboris dubius jactabar ab Hædis.' Alii omnes vulgatum tuentur. Dein voculam *quum* omittunt fere omnes nostri, quorum quidam eam ante, quidam post voculam *secum* inserunt. Voces etiam in *eadem nave* nescit Harl. Paulo ante *tamen* abest a Voss. *rebus* a Lovel. 1. *oblivisci non posse Antigoni*, reliquis omissis, præfert Harl. *Antigoni inviti*, addita voce, legunt Voss. et Gaertn. in sequentibus *dicitur*, pro *diceretur*, Lov. 3. et *ut ipsi meminissent* Voss. et Lov. 3. ac 6. Vide ad lib. ii. c. 44. § 3.

§ 6 *Remissurum in Macedoniam esse*] *Missurum in Macedoniam* Lov. 3. *remissurum se in Macedoniam* Gaertn.

§ 7 *Consultaret, quæ proxime itinera ad mare, &c. ducerent*] *Consultasset* Harl. *consultarent* Voss. quod etiam voluisse videtur Gaertn. *resultarent* præferens. Præterea *quia proxime itinera* Lov. 4. Harl. et Mead. 1. *quia proxima itinera* edd. priscæ: *qua proxima itinera* ed. Ascens. anni 1513. *qua proxima itinera* se in cod. suo invenisse, Moguntini monuerunt: neque ali-

ter Lovel. 3. et Mead. 2. quod Aldus adscivit, et editores eum secuti servarunt usque ad Gronov. qui a. 1665. vulgavit *quæ proxime itinera*. Id vero utrum de industria, an typothetarum errore factum sit, non constat, quia mutatae lectionis nulla in notis ratio redditur. Recentiores omnes ed. illam Gronovii secuti sunt; eademque lectio in reliquis Mss. nostris exstittisse videtur. Ipse tamen Gronov. hunc locum ad partes advocans ad i. 23. § 5. *qua proxime* laudavit, multisque ibi locutionem illam inlustravit. Eandem itaque lectionem restitui. Mox *ratio belli esset futura* Voss. et Gaertn. *ratio belli futura esset* Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo.

§ 8 *Non solum parendum patri tum*] *Parendum patri tutum* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Froben. 1531. perperam duabus prioribus literis voculae *tum* iteratis. Similem errorem vidimus ii. 12. § 8. et xxxvi. 15. § 1. Contra literas easdem in voce *tutum* geminare neglexerunt xxxv. 12. § 11. Vide ad x. 37. § 2.

§ 9 *Ut tamen iter ei tutum in Macedoniam esset*] *Iter et tutum* Harl. et Mead. 1. *ei iter tutum* Lov. 3. *iter tutum* Vossian. Lov. 1. 2. 6. et Gaertn. Hinc in *Macedoniam faceret* Lovel. 6. Mox *regiis deest* in Lovel. 3. 6. et Hearnii L. 1. *prætoribus regis* legunt Lov. 1. 2. 4. 5. Voss. Harleian. Mead. uterque, et edd. vett. Vide ad lib. xxxii. 6. § 6. *Regiis* primus dedit Aldus. Mox § seq. *haud cuiquam dubium* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Tum *cæperit* Harl. et Mead. 1. Tandem *regis animo ita inclinato* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 6. et Gaertn.

§ 11 *In præsentia dat ei omnia mandata*] *Omnia* redundat. *Gelen.* Illud omnia in solo tantum inveni Lov. 5. ceteri codd. ignerant: *dat ea mandata* legunt Lov. 1. 3. 6. et Voss.

Ut elicere omnia arcana, &c. possit]

Ac elicere omnia arcana, &c. posset Harl. et Mead. ambo: *posset* etiam reliqui omnes Mss. Hearnii L. 1. omnesque edd. usque ad ultimam Gruterianam, quæ, invitis exaratis et excensis, *possit* dedit. Alterum revocavi. Cur autem *ac elicere* displiceat, patebit ex x. 36. § 17. Neque repetitio *roû* ut displicere potest: 'ut insinuaret se, ut elicere posset.' Vide ad i. 17. § 11.

CAP. XXII. § 1 *Septimis demum castris*] Non ita longe Æmus mons a Medica abest; sed parva regem fecisse itinera verisimile est. *Glareanus*. Deinde, sive *dein*, pro *demum*, Harl. sollemni librariorum errore. Vide ad ii. 38. § 5. c. 52. § 2. iii. 2. § 10. iv. 41. § 7. cap. 49. § 15. v. 45. § 6. viii. 15. § 7. cap. 26. § 6. ix. 17. § 11. xxi. 2. § 1. c. 25. § 11. xxii. 13. § 8. c. 17. § 6. c. 61. § 7. xxiii. 18. § 6. c. 19. § 11. xxiv. 26. § 15. xxxvi. 2. § 2. xxxviii. 39. § 5. xl. 32. § 1. Adde Gruter. ad Suet. Aug. cap. 7. viros doctos ad Suet. Aug. cap. 31. Torren. ad Val. Max. iii. 2. 9. et vi. 8. 5. et Oudend. ad Front. i. 1. § 7. 9. Paulo ante *prius*, pro *primum*, Lovel. 2. 3. 6. *primum* Harl. et Mead. 1. Tum *Hæno* plerique codd. Scribendum nempe *Hæmo*. Vide Dansq. Orthogr. parte ii. ea voce.

Ad deligendos, quos duceret secum] *Ad diligendos* Lovel. 1. Vide ad lib. xxxvii. c. 51. § 7. *Ad eligendum* Lov. 2. *ad eligendos* Voss. et Gaertn. Reliqui receptum tuerent. 'Deligere' seligendi significatione inlustravi ad ix. 17. § 15. Vide etiam ad Epit. Liv. xxvii. Ejus verbi litera initialis elisa erat ab ultima vocis præced. Vide exempla ad ii. 44. § 6. quibus, si operæ foret, innumera alia ex solis Livii Mss. addi possent. Quin et alibi, ubi eadem ratio erroris dari nequit, librariorum 'deligere' et 'eligere' confudisse, vidimus ad lib. xxxiv. c. 29. § 10.

Tertio die iter est ingressus] *Postero*

die legendum. Ex notis numerorum manavit error, II. et III. Ita legendum esse, verba Livii indicant, qui ait, 'septimis demum castris ad radices montis pervenit: ibi unum moratus diem, tertio die iter est ingressus: post autem, 'tertio demum die ad verticem perventum.' Quis est, qui non intelligat, ita accipiendum esse, ad radices montis unum diem regem esse moratum, postero die iter esse ingressum, tertio demum in verticem pervenisse? *Sigon.* Si hoc necessario emendandum est, pro nota II. non minus legi potest *secundo*, quam *postero*. Sed mihi nondum liquet, hic aliquid corruptum esse: nam numerus trium dierum sic iniri potest, ut septimus, quo Philippus ad radices montis pervenit, primus trium sit; quo ibi moratus est, secundus; quo iter in montem ingressus, tertius. Nec verba Livii, 'tertio demum die ad verticem perventum,' patiuntur interpretationem Sigonii, qui primum diem adscensus in montem eum putat, quo rex ad radices illius moratus est. Neque enim hic inter tres dies, quibus montem adscendit, numerari potest. Ex rationibus Sigonii non plures dies in adscendendo, quam in descendendo, consumti sunt. Sed hoc repugnat verbis Livii, qui regem 'triduo adscendisse, biduo degressum' dicit. Eadem ratione 'dies tertius' dicitur. XLIV. 3. 'Quum alacres, protinus duceret ad castra hostium, consulem hortarentur, dies unus fessis labore viæ ad quietem datus est: tertio die consul ad hostem ducit.' *Duk.* Cum Sigonio facit Doujatius. Contra adversus eum vulgatum tuetur Crevierius, et tertium diem, quo Philippus iter ingressus esse dicitur, eodem modo numerat, quo Dukerus. Male etiam Sigonium verba ultima § 4. interpretatum, eodemque modo, quo idem Dukerus docuit, accipienda esse, ad marginem Livii monuit Jac.

Perizonius. Ceterum vox *iter* deest in Lov. 1. 3. 6. et Voss.

§ 2 *Invia loca excipiebant*] *Expediebant* Voss. An forte voluit *impediebant*? Sed nihil muto. 'Excipere' pro non interrupta, continua serie sequi, Livio est familiare. Vide ad II. 61. § 1.

§ 3 *Perrenere deinde in opacum iter*] Ita demum postrema Gruteri ed. *In tam opacum iter* quidquid vidi priorum edd. et Mstorum meorum, cum Hearnii Oxonn. et Victor. Crevierii, qui recte hanc lectionem Livio restituit. Mox *inmixtorum aliorum ramorum*, duabus vocibus neglectis, Lov. 3. Sed, 'missus' et 'mistus,' vel 'mixtus,' passim a librariis confundi, vidimus ad III. 57. § 9. Tum *prospici cælum* Lov. 1. et 3. An 'perspicere cælum' hic est præ densitate arborum per earum ramos conspiciere cælum? Et eo forte sensu vox illa ferri potest XXII. 6. § 8. ubi malebam *prospicere*.

§ 4 *Quod rarum in aliis locis esset, adeo omnia contacta nebula*] *Raro* Lov. 3. Tum *adeo esse omnia* Vossian. et Gaertn. Sed librarii infinitivum de suo addiderunt, existimantes verba illa a proximis pendere, hoc modo: *rarum, adeo esse omnia contacta*. Sed intelligendum sunt, vel erant. Panko ante *ut vero magis adpropinquabant* Gaertn. De sensu verborum 'tertio demum die ad verticem perventum' vide ad § 1. *Pervenerunt* legit Lov. 3. in contextu, *perventurum* in margine.

§ 5 *Nihil vulgatæ opinioni, degressi inde, detraxerunt*] *Vulgatæ* cod. Mog. Vide ad XXXIX. 53. § 2. Tum *digressi* pauci codd. mei, et omnes edd. usque ad Gronov. qui recte *degressi* substituit, reliquis meis adsentientibus. Vide mox ad § 7. Tum *quam diversa*, elisa media voce quod, Harl. Vide ad XXXVII. 54. § 4. Tum *potuerunt* Harl. Mead. 1. et Gaertn.

§ 6 *Ante alios rex ipse*] *Ante illos* Voss. et Lov. 1. sæpius obvio scriba-

rum lapsu. Vide ad XXIII. 7. § 3. De locutione 'ante alios' vide ad v. 25. § 11.

§ 7 *Duabus aris ibi Jovi et Soli sacratis quum immolasset, (quatrduo ascenderat) biduo digressus est*] Quomodo 'quatrduo ascenderat,' si 'tertio demum die in verticem' pervenerit? Hæc parit menda lectorum, atque librariorum incuria. Pro certo habeo, tollendam esse parenthesis et legendum, *quum immolasset, qui triduo ascenderat, biduo digressus est*. Quamquam ne *digressus* quidem probō: non enim 'ascendere' et 'digredi' contraria sunt, sed 'degredi'; quo verbo usus est et alibi Livius, ut XXIX. 32. 'Cum quingentis peditibus degressum jugis Massanisam persecutus:' et XXIX. 2. 'Cum equitibus ad pedes degressus.' Descensum enim ex alto hoc verbum significat. *Sigon*. Qui *triduo* conjectura Sigonii est, quum antea legeretur *quatrduo ascenderat*. Ubi nulla mutanda litera, tantum dividenda vox erat, *qua triduo ascenderat*. J. F. Gron. Contrario errore *sedecim*, pro *se decem*, emendat Perizon. XLII. 21. § 2. Pariter *interdum*, pro *in triduum*, datum erat in Mss. III. 5. § 14. nam *quater*, pro *namque ter*; vide viros doctos ad Nas. Met. III. 351. *post triduum*, pro *postridie*, in cod. Sangerm. apud Colum. VI. 30. *Digressus* in solis inveni Lov. 1. 3. 6. et Voss. Reliqui cum Sigonio recte *degressus*. Vide modo ad § 5. et supra ad IV. 17. § 11. Præterea *sacratiss* non comparet in Harl. Mox *similima brumalibus* Lov. 5. et edd. ante Frob. qui a. 1535. *similia* emendavit.

§ 8 *Nihilo lætiora in castris invenit: ubi summa penuria erat*] *Nihil lætiora in castra* Gaertn. *nihil lætiora in castris* Lov. 5. et edd. ante Frob. 1535. ubi vulgatur *nihilo*, quod servant reliqui codd. *nihilo lætiora castris* Lov. 3. et 6. Vide ad IX. 32. § 12. Sed reliqui præpositionem servant. Deinde *ibi summa* Harl. Vide ad XXVII. 5. § 2.

Ut in regione, quam ab omni parte solitudines clauderent] Prima vocula deest in Lov. 6. Tum *quam in omni parte* Gaertn. *quam omni parte* Harl. Infra c. 34. 'Gente ne nunc quidem omni parte pacata.' ubi vide. Verrum alterum tuentur omnes Mss. reliqui. Supra xxx. 36. 'A parte omni circumdatis equitibus.' l. xxxvi. c. 9. 'Ab omni parte simul obpugnare mœnia est adgressus.' xliv. 8. 'Ab omni parte muros firmat.' Horat. Od. ii. 16. 27. 'Nihil est ab omni Parte beatum.' Ovid. Her. xv. 45. 'Omni-que a parte placebam.' Similiter 'magna ex parte' Liv. xxxviii. 3. 'in ulla parte' xxxix. 36. 'omni ex parte' Cic. de Amic. c. 21.

§ 9 *Itinere inde simili fugæ in Dentheletas transcurrit*] *Duntheletas*, ut supra. *Sigon*. *Dentilētos*, sen *Dentilentos*, Lov. 3. *Dentiletos* Voss. Lov. 1. 4. Harleian. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. *Denthiletos* Lovel. 2. 6. *Dentilocos* Lov. 5. et edd. principes. *Dentilochos* proximæ. *Dentheletas* deum Frob. 1535. reposuit: sed *Dentheletos* rescripsi. Causam vide ad xxxix. 53. § 12. Vox *fugæ* exsulat a Lov. 1. 3. 6. et Voss. Tum *discurrit* præfert Gaertn.

§ 11 *Rapiendo enim passim villas primum, dein quosdam vicos etiam evastarunt*] *Rapiendo passim primum* Lov. 5. et edd. principes. *Tò enim* deest etiam in excusis tempore eis proximo. Quum autem postea Moguntini monuissent se in membranis suis invenisse *rapiendo enim passim per villas, tò enim* inde adscivit Frob. 1535. quod exhibent reliqui Mss. nostri. Tum *deinde etiam quosdam vicos vastarunt* Lov. 3. *deinde quosdam etiam vicos evastarunt* Lov. 1. *dein quosdam etiam vicos evastarunt* Voss. Mead. 1. Gaertn. Lov. 5. et edd. ante Froben. 1535. *dein quosdam et vicos evastarunt* Lov. 6. *dein quosdam vicos evastarunt* Lov. 2. et Harl. *dein quosdam etiam vicos vastarunt* Lovel. 4. et Mead. 2. Sed

'evastare' Livio frequens est, et hinc non mutandum. Vide ad xxxii. 33. § 14.

§ 12 *Frumento inde sublato, in Mædicam regressus*] Id nominis hoc loco apud neminem invenio: sed ferri potest, ut cum re nomen quoque vetustate abolitum sit. *Glar*. *Frumento deinde sublato* Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui emendavit *inde*, consentientibus ceteris codd. nostris. Tum *in Mædicam ingressus* Voss. Mox *ipse campestri aditu* Lov. 6. Dein § seq. *ab superioribus locis* Voss. Lov. 1. 2. 4. et Gaertn. *de superioribus locis* Lov. 3.

§ 14 *Idem, postquam exercitus recessit, obliti obsidum*] *Idem* Lov. 1. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Alia ejusdem erroris exempla vide ad ii. 39. § 12. iii. 30. § 1. iv. 50. § 8. v. 25. § 13. vi. 7. § 8. et passim. De causa erroris vide ad xxxviii. 27. § 8. *Pro idem*, sive *idē*, datum erat *ide*, sive *inde*, in Lov. 3. Vide ad xxxi. 38. § 9. Præterea duo ultima vocabula non agnoscit Harl.

§ 15 *Fraude prætoris Didæ*] *Fraude Didæ prætoris* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. *Didæ fraude prætoris* Lov. 5. et edd. vett. Eo, qui nunc obtinet, ordine vocabula edidit primus Aldus. Mox *in Macedonibus* Voss. Lov. 1. 4. Mead. 1. et Gaertn. Tum *redit* Lov. 3. Vide ad xxxvi. 35. § 2.

CAP. XXIII. § 2 *Cui consilio adiutor Deum beneficio oblatus videbatur*] Omnia hæc desunt in Harl. culpa librarii, cui fraudi fuit similitudo inter ultimas syllabas vocum *meditabatur* et *videbatur*. Vide ad ix. 11. § 11. Mox § seq. *proditum* Lovel. 6. *prodit* Harl. Vide ad x. 10. § 1.

§ 4 *Inde Herodotus*] Ita primus vulgavit Ascensius, cujus errorem emendarunt Moguntini, ex membranarum snis revocantes *Herodorus*, ut antea editum fuerat. Id sequentes editores servarunt usque ad Dan. Heinsium; cujus, tamquam qui Livium

recensuit, nomen præferens ed. Elzevir. iterum *Herodotus* substituit, lectionem illam retinentibus Gronovius, Donjatio, et Clerico. At reliqui recentiores, præeunte Hearnio, recte iterum adsciverunt *Herodorus*, probantibus Mss. nostris, et Hearnii Oxonn. Mox corruptissime *Demetrius insimulatur adusari* nisus Voss. nec melius *Demetrius insimulatur adversarii* risus Lov. 1.

§ 6 *Legati, jam ante præmeditatis in Macedonia, quæ ab Roma renunciarent, venerunt*] *Lege præmeditati.* J. F. Gronovius. *Jam ante præmeditati*, ut Gron. conjecit, Voss. et Lov. 2. Ita xxxviii. 3. 'Nihil, ne bellum haberent, prius, quam in conspectu hostis erat, præmeditati.' Omnes alii codd. stant pro vulgato, nisi quod *præmeditatis jam ante* legat Harl. Ob quorum consensum si quis vulgatam lectionem præferendam putet, non adversabor. Quum enim 'meditari' ac 'meditatus' sensu passivo usurpari, multis exemplis docuerit Vossius Gramm. v. 6. et quibusdam, quæ ex Calepino suo hausit, Donjatus, etiam compositum *præmeditatis* hic eodem modo capi posse videtur. Similiter Quinctil. Inst. Orat. v. 13. § 3. 'Accusator præmeditata plerique domo adfert.' Solet autem et alibi deponentibus ita Livius uti. Vide ad xxxiv. 40. § 2. Ita autem hic deerit pronomen demonstrativum *illis*, vel *iis*, quod est supplendum. Vide ad xxiii. 15. § 4. Præterea voces in *Macedonia* desunt in Harl. in *Macedoniam* legunt Voss. Lov. 1. 5. 6. Mead. 1. Gaertn. et edd. antiquissimæ, quasi jungi deberent in *Macedoniam venerunt*. Sed recte Moguntini ex cod. suo emendarunt in *Macedonia*. Et ita ceteri Mss. nostri.

§ 8 *In literis, si quid adolescens, cupiditate regni prolapsus, secum egisset*] *In literis erat* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Tum *secum* omittitur in Harl. Hinc post *egisset*, ubi vulgo minor est

distinctio, maximam cum Crevierio recepi. Mox *suorum quoddam* Voss. *suorum quiddam* Lov. 1. *suorum quemque* Mead. 1. *quemquam suorum* Lov. 2.

Sese esse, qui ullius inpii consilii auctor futurus] *Vox sese* deest in Lov. 2. *sequens esse* in Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Sed altera alteram interceptisse verisimile est. Tum *inpii consilii auctorem futurum* Voss. et Lov. 1. Mox § seq. *diu cruciatus indicio etiam ad patrem accusavit*, reliquis omissis, *perperam* Harl.

CAP. XXIV. § 1 *Demetrium iterum ad patrem accusavit Perseus, fuga per Pæoniam præparata: arguebant et corrupti*] *Lege fuga per Pæoniam præparata arguebatur*, non *arguebant*. Gelen. In vet. lib. *arguebant et corrupti quidam*. Hinc ego, sensum et auctorem secutus, legendum et distinguendum puto: *Demetrium iterum ad patrem accusavit Perseus de præparata per Pæoniam fuga: arguebant eum corrupti quidam*. Iccirco autem ait *iterum*, quod primum de insidiis sibi factis accusaverat; nunc de fuga, cujus indicia et comites et literas falsas T. Quinctii afferebat. Sigon. Pall. uterque præfert *Demetrium iterum ad patrem accusavit fuga per Pæoniam præparata: arguebant et corrupti quidam*. Nec alia visitur scriptura in vet. ed. Gelh. Andreas *accusavit fuga per Pæoniam præparata: arguebant et corrupti*. Et sic omnes usque ad Ascensium. Magontiaci primum dederunt *accusavit Perseus fuga: et secuti Aldus, Juntas, Frobenius. Gelenius ex eodem codice, in quo passim male oculis usi, qui priores edidere variantem scripturam: accusavit Perseus: fuga p. P. pr. arguebatur, et corrupti*. Hic Sigonius pannuceam facit: ex Mag. adsumit *Perseus*, ex edd. *arguebant*, de conjectura reddit *eum*, et inserit *τὸ de*. Primum inquit de insidiis, iterum de fuga, cujus indicia comites et falsæ literæ T. Quinctii. Quid, quæso, in literis

Quinetii de fuga? Immo accusavit proditoris et adfectati per Romanos regni: argumenta fuga et sollicitati comites, et literæ Titi adolescentem egisse secum de successione confessi. Nihil melius Geleniano: etsi olim explicabamus non incommode illud *accusavit fuga*. Sed vincat verum. J. F. Gronov. *Accusavit: fugam per Pæoniam præparatam arguebant et corrupti* Voss. *accusavit fuga (de fuga Lov. 3.) per Pæoniam præparata: arguebant (arguebantur Lov. 2. et 6.) et corrupti* Lov. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. quod Gronovius etiam in Barber. et Pet. membran. atque edd. Andreanis invenerat, et priori ed. nott. probarat, existimans *Demetrium accusavit fuga* similiter dici, ac 'dictatura legem tulit' VIII. 12. 'inopia et miseria civitatis istam legem scripsit' XXXIV. 6. ubi hoc genus loquendi pluribus illustravit. Melius tamen curis secundis lectionem Gelenii prætulit. Mutatio enim verborum activorum in passiva, et vicissim passivorum in activa *accusavit, arguebatur, arguebant*, qua Livius delectatus est, genium sermonis ejus aperte præfert. Vide quæ notantur ad IV. 2. § 7. VIII. 34. § 9. et XXXV. 44. § 6. Librarii compendia *arguebant*, id est *arguebatur*, et *arguebant*, id est *arguebantur*, confuderunt. Vide ad XXXVIII. 40. § 1.

§ 2 *Nihil tamen palam gravius pronunciatum de eo est*] Vox *palam* deest in Lov. 5. et ed. Camp. sequens *gravius* in Lov. 3. de eo in Lov. 5. et edd. principibus. Præterea *nunciatum* legit Harl. Mox *nequid cura* Vossian. Lov. 6. et Gaertn. *ne quidem cura* Lov. 1.

§ 3 *Ab Thessalonica Demetriadem*] *Ab Thessalonice* Voss. Lov. 2. 3. Mead. uterque, Gaertn. et præcipue cod. Mogunt. Utrumque Livium adhibuisse, *Thessalonica* et *Thessalonice*, vidimus ad XXXIX. 27. § 1. Optimum

igitur codicem spernere nolui.

Ad Astræum Pæoniæ Demetrium mittit, &c. Perseum ad Philippopolim] Ptolemæi codd. III. 13. *Æstræum* cum æ diphthongo in utraque habent syllaba Αἶστρον. Glar. Præpositio ad nominibus harum urbium juncta tollenda. Nam et vet. lib. habent tantum *Astræum Pæoniæ*. Et Priscianus VII. 738. ex lib. XL. T. Livii Hist. ab Urbe cond. citat hæc duo verba 'Perseum Amphipolim,' non 'ad Philippopolim.' Est autem Amphipolis oppidum item Thraciæ, quod in errorem inscios librarios aut imperitos, vel potius audaces emendatores impulit, ut ad *Philippopolim* scripserint, pro *Amphipolim*. Asterium porro legendum est ex vet. lib. Strabone, et Stephano, Ἀστέριον, πόλις Θεσσαλίας. Sigon. Membranæ *Perseum Amphipolim ad obsides, &c.* Sed sive cum Stephano *Philippopolim* in Macedonia, sive cum Plinio in Thracia statuamus, æque hic convenit: licet etiam scripta lectio recipi posse videatur, cum non tantum in Syria hujus nominis urbs a Seleuco juxta Euphratem condita sit; verum etiam Macedonia suam *Amphipolim* habuerit, habeatque etiam nunc, sed quæ hodie *Chrysopolis* mutato nomine vocetur, sitque officina eudendæ monetæ Turcicæ. *Medius*. Lectionem, quæ ante Sigonium vulgo existit, in uno tantum meorum Lov. 5. inveni: *dstreum Pæoniæ Demetrium, &c. Perseo ad Philippolin* Voss. *Astreum Pæoniæ Demetrium, &c. Perseo ad Philippopolim* Lovel. 1. *Astreum Pæoniæ Demetrium, &c. Perseum ad Philippopolim* Lov. 4. et Mead. ambo. Neque aliter Gaertn. et Lov. 2. nisi quod prior tres priores voces nesciat, a posteriori vox *Perseum* exsulet. *Astreum Pæoniæ Demetrium, &c. Perseum ad Philopolin* Lov. 3. 6. et Harl. Sigonium præpositionem ab initio recte delevisse, codd. confirmant. *Amphipolim* etiam, pro ad *Philippopo-*

lin, membranas suas legere, Moguntini testantur; et ita est c. 56. Alibi tamen semper *Amphipolim*, ut Sigonius emendat, scriptum invenio. Vide lib. XLIV. capp. 24. 43. 44. 45. 46. lib. XLV. capp. 6. 28. &c. Similiter *Neapolim*. Vide ad c. 41. § 2. Quod vero Sigonius *Asterium* legat, nemo, credo, inceptum ejus probabit. Nam, ut ipse agnoscit, Thessaliæ urbs est, eaque regio satis remota est a Pæonia, ubi sita erat urbs, in quam Demetrius a patre missus est; ut etiam Doujatius observat, qui *Æstræum* legendum censet, ut antea Glareanus emendarat. Et ita nomen hujus urbis scribendum contendit Harduin. ad Plin. IV. 10. monente Crevierio. Ob codicum tamen consensum in *Astræum*, nihil mutare audeo, nisi quis vellet *Astræam*. Quæ enim *Ἀστραίων* Ptolemæo, *Ἀστροῖα* vocatur Steph. Byz. ubi hoc poëtæ Hadriani fragmentum laudat: *Οἱ δ' ἔχον Ἀστροῖαν τε Δόβηράν τε*. Junguntur hic *Ἀστροῖα* et *Δόβηρα*, ut *Ἀστραίων* et *Δήβηρα* apud Ptolem. Certe, ejecta conjectura, quam Sigonius in contextum receperat, codicum lectionem revocavi, donec de vera lectione melius constet.

§ 5 *Seu institutum, seu simulatum est*] *Immolatum est* Voss. et Lov. 1. ac 6. *insimulatum est* Harl. Mox *datum venenum* Lov. 3. et 6. Dein § seq. *Poculo epotato* Lov. 1. et 3. a m. sec. Hinc *exortis doloribus* Lov. 6. Vide ad v. 29. § 3.

Heracleam venit] *Heracleam* puto *Lyncestidos*, quæ est ad *Erigonem* amnem. *Glar*.

§ 7 *Intromissi deinde Thyrsis quidam Stubaræus*] Vet. lib. *Stubercus*. Recte. 'Stubæræ' enim ante et post meminit Livius, et Græci *Στυβήρας*. Quam tamen vocem suspectam habet Glareanus ad XXXI. 39. § 4. *Stubæræus* tamen scribendum: omnia enim nomina oppidorum in *ra* desinentia eum edunt gentilis nominis finem, auctore

Stephano in *Ἀἶθουρα*. *Sigon*. *Intromissis* (*intromissi* Lov. 6.) deinde *Thyrsis* Voss. et Lov. 1. ac 6. *intromissis deinde Thyrsis* Lov. 3. et Gaertn. *intromissis* (*intromissi* Lov. 2.) deinde *Thyrsis* Harl. Mead. 1. et Lov. 2. *intromissi* (*intromissis* Mead. 2.) deinde *Thyrsis* Lov. 4. et Mead. 2. Vox *Thyrsis* deerat in Hearnii N. lacuna tamen relicta. Eadem cum paucis sequentibus detrita erat in Hearnii L. 1. Præterea *Staburreus* Lov. 5. et edd. principes, *Stuberreus* Lov. 1. 4. et Hearnii N. Vide ad XXXI. 39. § 4.

Berreus Alexander, injectis tapetibus, &c. spiritum intercluserunt] *Beræus* scribendum ab oppido 'Beræa.' Sic Stephanus *Βέρεια πόλις Μακεδονίας τὸ ἐθνικὸν Βερραιῶς*. Mendosius est in Pisoniana c. 36. *Borea* pro *Beræa*. *Sigon*. *Bereus* Voss. Lov. 2. 3. Mead. ambo, et Gaertn. *Berreus* Lov. 4. 5. et edd. vett. *Beneus* Lov. 6. *Betreus* Harl. Vide J. F. Gronov. ad XXIII. 39. § 3. Tota illa vox, et mox *injectis* desunt a Lov. 1. Tum *incluserunt* Lov. 3. Vide ad XXI. 58. § 4. Mox § seq. *inimici sui fuissent* Lov. 2. et Harl.

CAP. XXV. § 1 L. *Æmilius Paulus, prorogato consulari imperio*] Legendum *prorogato ex consulatu imperio*. Gelen. Vox *Paullus* non comparet in Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. Mead. utroque, et Gaertn. L. *Paullus Æmilius* legunt Lov. 2. et Harl. Vide ad XXVI. 22. § 13. et XLI. 21. § 8. Deinde *Paullus consulari imperio* Lov. 5. et edd. principes: sed proximæ demum vocem *prorogato* addiderunt, quæ etiam in omnibus ceteris scriptis superest. Insuper *prorogato consulatus imperio* legunt Voss. Lov. 1. 3. 6. et Hearnii L. 1. At recte Gelenius *prorogato ex consulatu imperio*, consentientibus Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambobus, et Gaertn. Proprie enim consulatus non erat imperium, sed magistratus, cui imperium lege curi-

ata jungebatur. Hoc autem imperium solum prorogatum est 'ex consulu,' id est, anno proximo, postquam consulatum gessisset. Ita passim præpositio illa apud Nostrum et alios sumi solet. Vide loca quæ laudavit Duker. ad Livii xxii. 49. § 11. Adde eundem ad iv. 31. § 1. Similiter x. 5. 'Consul ex dictatura factus M. Valerius.' xl. 1. 'Cui ex consulu prorogatum imperium erat.' Val. Max. iii. 7. 6. 'Quum ex consulu provinciam Galliam obtineret.' ubi vide viros doctos. Suet. Cæs. c. 8. 'Ex prætura ulteriorem sortitus Hispaniam.' Eodem sensu capienda est præpositio illa x. 26. 'Constare res incipit ex illo tempore.' id est, proxime post illud tempus.

Principio veris in Ligures Ingaunos exercitum introduxit] *In principio veris* Lovel. 1. Vide ad ii. 30. § 14. Dein *Ligures Ingaunos*, omisa præpositione *in*, edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et reliquæ usque ad Ascens. qui eam a. 1513. adscivit. Mox Moguntini monnerunt, eandem se in membranis suis invenisse. Exstat insuper non tantum in omnibus scriptis nostris, sed etiam in edd. principibus. Præterea vox *exercitum* deest in Mss. nostris, excepto solo Lov. 5. qui editis adhærens solus eam retinet. Si vero delenda est, insuper legendum videtur in *Ligures Ingaunos duxit*. De eo loquendi genere, apud Livium sæpissime obvio, vide ad i. 23. § 5. et xxiii. 18. § 13. Illis adde xxxii. 6. 'Ad hostem ducere pergit.' xxxiii. 6. 'Ducere ad hostem pergit.' c. 18. 'Alabanda, ubi hostes erant, ducere pergit.' xxxv. 4. 'Ad Mutinam agmine incauto ducebat.' xxxvii. 6. 'Præmisso fratre Africano, Amphissam ducit.' cap. 7. 'Per Macedoniam Thraciamque duceret in Asiam.' lib. xxxviii. capp. 2. 20. i. xlii. capp. 65. 67. i. xliii. capp. 21. 23. i. xliv.

Delph. et Var. Clas.

capp. 2. 3. 8. 13. 30. i. xlv. c. 37. et passim. Si vero *exercitum* servari oportet, non tamen probandum puto *introduxit*. Livius quidem 'introducere exercitum in fines Istrorum' dixit xli. 12. verum hoc loco non *in fines Ligurum*, sed *in Ligures exercitum introduxit* vulgo legitur; cujus locutionis nondum exemplum me observare memini. Mallem itaque *exercitum induxit*. Supra i. 37. 'Pergit porro in agrum Sabinum exercitum inducere.' viii. 19. 'In agrum Fundanum exercitum induxit.' xxxv. 4. 'Exercitum in agrum Boiorum induxit.' xl. 37. 'In Apuanos Ligures exercitum induxerunt.' cap. 40. 'In Ligures exercitum induxerunt.' xlv. 20. 'Exercitum per invios saltus in Macedoniam inductum.' Solent autem 'inducere' et 'introducere' in Mss. confundi. Vide ad xl. 2. § 6. Similiter 'inire' et 'introire'; vide ad iii. 10. § 4. Vel etiam *exercitum traduxit*. Mox hoc cap. 'Exercitum ex Gallia traderet in Ligures.' cap. seq. 'Exercitum in Ligures traduci posse.' xli. 12. 'Exercitum traderet in Ligures.' Prius tamen malo.

§ 3 *Negante Paulo, nisi cum deditis*] Ita demum Gronov. edidit an. 1665. Priores exhibent *neganti*; quod superest etiam in Lovel. 1. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertner. et Hearnii L. 1. Livium participiorum præsentis ablativum singularem vel in *e*, vel in *i* formasse, vidimus ad vi. 14. § 13. et c. 21. § 1. Quum tamen ex Voss. Lov. 2. et Mead. 1. nihil notetur, et hinc eos *negante* legere verisimile fiat, Gronovii lectionem mutare nolui. Mox *se*, quod Frob. 1535. probantibus codd. nostris adscivit, male aberat a multis edd. prioribus. Tum *aiebant opus esse* Voss. Lov. sex, Harl. Mead. ambo, et edd. præcæ. Aldus substituit *opus esse aiebant*.

§ 4 *Ad hoc decem dierum induciæ quum darentur*] *Ad hæc* Lovel. 5. Gaertn. et edd. vett. pro quo Aldus

Livius,

33 Q

emendavit *ad hoc*, consentientibus reliquis scriptis nostris. Moguntini in suo cod. obvium sibi fuisse testantur *ad hoc quum darentur induciæ*. Mox § seq. vox *montes* non adparet in Lov. 1. Tum idem legit *averterunt*. Præterea *coacta repente multitudine ingenti* Lov. 3.

§ 6 *Summa vi totum unum diem obpugnaverunt*] Vocem *unum* ignorant Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et Victor. Crevierii, qui recte eam vocem delendam monet: quam etiam ex contextu eieci. Sed præterea *diem totum* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo: *tota die* Victor. Crevierii: *totam diem* Lov. 6. Sed vide ad xxvii. 43. § 1. Insuper *oppugnaverunt* Lovel. 3. et Harl.

Nec ad explicandam aciem] Scribe *nec* *ad explicandam*. Aut, deleta τῆ quidem, ita ut nec eff. signa Rom. spatium, nec ad expl. aciem locus esset. J. F. Gron. Priorem emendationem Gronov. etiam proposuit pr. ed. nott. ad xliv. 38. Sed nihil muto. Similiter enim *nec* post '*ne quidem*' infertur l. 3. '*Ut ne morte quidem Æneæ, nec deinde inter muliebrem tutelam rudimentumque primum puerilis regni movere arma ausi sint.*' Tum *explicandam aciem* Lov. 6. Vide ad xl. 49. § 1.

§ 7 *Pugnando castra tutabantur*] *Tuebantur* Lov. 4. et Mead. 2. Sed vide ad xxviii. 20. § 1. Mox *Sub occasu solis* Lov. 1. 3. 5. 6. et editi ante Moguntinos, qui *Sub occasum* adsciverunt, ut est in reliquis Mss. Vide ad ii. 55. § 1.

Ad M. Bæbium consulem cum literis Pisas mittit] Paulo ante c. 19. in ordinandis hujus anni exercitibus de M. Pinario, qui exercitum in Sardiniam ducturus erat, Livius hæc scribit: '*Sumere a Cn. Bæbio proconsule, qui Pisis hibernabat, jussus prætor.*' Quare hoc loco legendum, *duos equites ad Cn. Bæbium proconsulem cum literis Pisas mittit*. M. Bæbium

enim hujus anni consul nondum erat Pisis, ut ex paulo post sequenti contentione senatus ac consulum clarum evadit. *Glar.* Legendum *ad Cn. Bæbium proconsulem*. Sic enim supra c. 19. '*M. Pinarius prætor, quod de erat militum, sumere a Cn. Bæbio proconsule, qui Pisis hibernabat, jussus.*' Item hoc loco, '*Bæbium exercitum M. Pinario prætori eunti in Sardiniam tradiderat.*' Errorem intulit *M. Bæbium*, qui hoc anno consul est. De quo laud ita muto post c. 29. ait, '*Consules nisi confecto delectu negare se ituros, nec suam segnitiam, sed vim morbi in causa esse, quo serius perficeretur.*' *Sigon.* *Ad M. Bæbium consulem* Pall. et vet. ed. *Gebh.* Similiter omnes nostri. Sed recte locum emendarunt Glareanus et Sigonius; quorum conjecturam non tantum probavit Crevier. ad h. loc. sed etiam Noris. ad Cenot. Pis. Diss. i. 1. 12.

Ut obsessio sibi per inducias quamprimum subsidio veniret] Pall. *ut obsessio per inducias sibi quamprimum veniret subsidio*. *Gebh.* Non aliter Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. *ut obsessio per inducias sibi* etiam edd. ante Frob. 1535. *veniret subsidio* insuper Voss. et Harl.

§ 8 *M. Pinario prætori*] Ultimam vocem, quæ in scriptis nostris, et edd. vett. deest, Moguntini ex cod. suo addiderunt. Mox *literis* deest in Lovel. 6. Hinc certior facit cod. Mog.

§ 9 *Et L. Æmilium liberaret obsidione*] Qui *L. Æmilium* edd. Mediol. an. 1480. Tarvis. ambæ, et quædam aliæ; ubi qui accipi potest pro '*ut,*' quemadmodum xxvi. 17. '*Mittit ad Neronem, qui in posterum diem conloquium differret.*' ubi vide. Verum et *L. Æmilium* omnes scripti, et edd. principes, quod recte Aldus revocavit. Tum *liberaret ab obsidione* Gaertn. Utraque locutio apud Livium obcurrit: '*liberare a Philippo*' inlustravi ad xxxvi. 17. § 13. '*liberare servi-*

tute' xxxviii. 47. § 11. Verius igitur est, ut reliquos codd. qui præpositionem ignorant, quam unum, sequamur. Paullo ante *e Gallia* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn.

§ 10 *Ligures postero die ad castra redeunt*] Ita Frob. a. 1535. evulgavit, quum priores, omnesque scripti constanter habeant *ad castra postero die redeunt*. Mox *futuros*, pro *venturos*, Gaertn. Vide ad xxxvi. 34. § 2.

Et ducere in aciem copias potuisset] Libri omnes *et educere in aciem copias*. Gebhard. Scripti omnes *et educere in aciem potuisset*, intra vallum suos tenuit. Nusquam *copias*: quod profecto insititium est: nam ut τὸ *venturos* respicit ex præcedenti *Ligures*, ita *educere* (quod et Andreas tenet Moguntinaque cum tribus proximis) ex sequenti *suos*. Sed et per se intelligitur, et prorsus eodem modo auctor viii. 9. 'Romani consules, priusquam educerent in aciem, immolaverunt.' xxi. 60. de Hannone: 'Itaque priusquam alienarentur omnia, obviam eundum ratus, castris in conspectu hostium positus, in aciem eduxit. Nec Romano differendum visum.' J. F. Gron. *Et ducere* demum vidi in ed. Froncof. Modii: omnes priores, omnesque scripti *et educere*. Verba 'ducere' et 'educere' etiam in Mss. sæpe commutantur. Vide ad ix. 12. § 11. xxiii. 9. § 1. xxvii. 12. § 9. c. 41. § 8. et c. 42. § 8. ubi vide Rhenan. *educere* est ducere ex castris. Vide ad iii. 62. § 5. Præterea vocem *copias* in solis tantum inveni Lov. 4. 5. et Mead. 2. ab aliis omnibus abest. Livium ita absolute 'educere' usurpasse, vidimus ad i. 23. § 6. Exemplis ibi notatis adde xxi. 39. 'Priusquam educeret in aciem, talem orationem exorsus est.' xxii. 12. 'Quum Pœnus educeret in aciem, copiamque pugnandi faceret.' xxxii. 30. 'Quum in aciem eduxissent, neutrum iis cornu committere ausi.' Similiter

absolute uti solet verbo 'ducere,' vide ad i. 23. § 5. Mox in *id ipsum tempus* Lovel. 6. Tum *venire a Pisis possit* Lovel. 3. *venire posset a Pisis* Gaertn.

CAP. XXVI. § 1 *Romæ magnam trepidationem literæ Bæbii fecerunt: eo majorem*] Suspicio, immo pœne pro certo habeo, τὸ *magnam* alienum esse, et distinctionem mutandam. Nam, præterquam quod inficeta prorsus est gradatio ex *magnam* in *majorem*, plenissimi sensus est: *Romæ trep. literæ Bæbii fecerunt eo majorem*, quod paucos post dies Mar. J. F. Gron.

§ 2 *Spem ademit . . . traduci posse*] *Adimit* Lovel. 4. Tum *posse traduci* Lov. 1. 3. 6. et Gaertn. *posse transduci* Voss. Vide ad xlii. 22. § 6. Reliqui omnes *traduci*. Paullo ante τὸ *Marcellus* culpa librarii excidit in Voss. quæ vox tamen abesse nequit. In seq. etiam erat, pro *esset*, legit Lovel. 2. Tum *coloniam* exsulat a Voss.

§ 3 *Neque inde regredi*] Prima vacula non adparet in Harl. omittitur etiam in Mead. 1. relicta tamen lacuna. Tum *idem* præfert Lov. 4. Sed vide ad xxxi. 38. § 9. Mox § seq. *Una, et ipsa tardior* Lovel. 3. Male. iv. 31. 'Accito exercitu ab Veiiis, eoque ipso ab re male gesta perculso.' xxiii. 12. 'Neminem, nisi equitem, atque eorum ipsorum primores, id gerere insigne.' Hinc *maturasset in provinciam ire* Voss. *maturasset in provinciam*, omissa voce *ire*, Gaertn. At sequens *id* deest in Lov. 1.

§ 5 *Negare se ituros, nec suam segnitiam, sed vim morbi, in causa esse*] Ms. *negare esse ituros*. Modius. *Negare ituros se* scripti omnes, et edd. priscæ. Postea Moguntini notarunt, membranas suas præferre *negare esse ituros*: unde Frob. a. 1535. fecit *negare se ituros*. Si tamen Moguntini lectio non placet, potius legerem *sese ituros*. Passim enim *esse* et *sese*, transpositis literis, in Mss. confunduntur.

Vide ad II. 32. § 4. c. 41. § 4. IV. 35. § 9. VI. 33. § 8. VIII. 38. § 13. XXI. 50. § 10. XXIII. 43. § 3. XXIV. 46. § 3. XXXIII. 31. § 9. XXXIV. 17. § 7. XXXVI. 20. § 3. aliisque locis. Adde Oudend. ad Front. I. 1. § 5. Tum *nec sua segnitia, sed vis morbi caussa esse* Harl. et Mead. 1. *nec suam segnitiam* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. 6. et edd. ante Modium, qui dedit *segnitiem*. Vide ad XXXI. 6. § 5.

[*Quo serius proficiscerentur*] Lege quod *serius*. J. F. Gron. Non tamen, salvo v. clar. iudicio, video causam, cur stare non possit lectio recepta, quam omnes agnoscunt codd. quo enim sæpe eleganter ponitur pro quod. Ter. Enn. I. 2. 'Non quo quemquam plus amem.' Cicero aliique passim ita loquuntur, præsertim quando sequitur comparativus, ut 'quo minus:' ita hic *quo serius*. L. Bos. Quo tamen defendi potest. Plaut. Pœn. III. 1. 30. 'An vero non justa causa est, quo enrratur celeriter, ut bibas, edas de alieno?' pro quare curratur. Et pro eo, quod apud illum Aulul. I. 2. 14. vulgatur, 'Ne causæ quid sit, quod te quisquam queritet,' Meurs. in Exercit. Crit. part. I. p. 39. e Ms. legit *quo*, quod etiam vet. ed. Brixienensis habet. Præterea nihil obstare videtur, quo minus *quo serius* pro 'ut serius' accipiatur. Nam, *quo* sæpe pro *ut* dici, notum est, et *causa ut*, pro 'causæ cur,' est in Liv. V. 55. 'Ea est causa, ut veteres cloacæ nunc privata passim subeant tecta.' Duk. Recte Bos vulgatum *quo*, quod omnes tuerentur codd. vindicat. Supra XXXIX. 13. 'Se terrendi ejus caussa, non quo sciret quidquam, ea locutam esse:' ubi alia vide. Quo pro 'ut' usurpari, vidimus ad VI. 24. § 2. Ita XXX. 16. 'Ducentes paucos in speciem captivos, quo impetrabilior pax esset;' vide Burm. ad Ovid. Her. XX. 23. Vulgatum etiam præfert Crevier. Deinde *proficiscerentur* Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. Harl. Mead. 1. et edd. princi-

pes: iis proximæ *proficiscuntur*. Moguntini ex cod. suo *perficeretur*, scilicet delectus; quo nisi perfecto se consules in provinciam ituros negabant. Eamdem lectionem editores probarunt usque ad Gronov. qui a. 1665. *proficiscerentur* revocavit. Causam tamen non video, cur integerrimi codicis scripturam mutandam duxerit. Ejus vestigia supersunt in Lov. 3. 4. Mead. 2. et Gaertn. *perficerent*, sive *perficerēt*, pro *perficerēt*, præferentibus; de quo errore vide ad lib. XXXVIII. c. 40. § 1.

§ 6 *Quin paludati exirent, et militibus, quos conscriptos haberent*] Pal. 1. quos constrictos haberent. Gebb. Vocem *paludati* male omittit Hearnii L. 1.

Permissum, ut, qua irent, protinus subitarios] Omnibus scriptis et priscis editis τὸ ut exest. Librarius Moguntinus addidit. J. F. Gron. Illud ut nesciunt etiam nostri, Hearnii L. 1. Crevierii Victor. et editi ante Aldum, qui ex fidissimis membranis Moguntinis adscivit. Particula illa post 'permittere' modo omittitur, modo additur a Livio. Vide ad XXXIII. 45. § 3. Optimi igitur Ms. fidem sequor.

§ 7 *Et prætoribus, Q. Petillio*] *E prætoribus* Mead. 1. Librarios particulas *et* atque *e* etiam alibi commutasse, olim monui ad Silii XIV. 549. Eodem modo confuderunt *et* atque *ex*. Vide ad Livii XXVI. 45. § 1. Tum *Petilio* Mss. Sed vide ad cap. 18. § 2. Mox verbis seqq. *legiones civium tumultuarias*, voce *Romanorum* omissa, Hearnii L. 1. Male. XLI. 5. 'Duæ legiones civium Romanorum conscriptæ.' Vide ad cap. 18. § 6. Similiter 'legio Romana' XXIII. 24. XL. 36. et XLIII. 12. ubi etiam vox *Romana* ut non necessaria considerari posset, quia legio non nisi ex civibus Romanis conscribebatur. Tum *sociis Latinis*, pro *Latini nominis*, Lov. 3. et 6.

§ 8 *Duumviri navales creati M. Ma-*

cienus et C. Lucretius] Bis postea alter duumvirorum L. Cornelius Dolabella proditur: quare videndum, hic locus quam bene habeat. *Glav. C. Macienius* Lov. 3. *C. Macienius* Voss. Lov. 4. et Gaertn. *C. Matienius* Lov. 1. 2. et Mead. 2. *C. Matiemus* Harl. *M. Macienus* Lov. 5. et edd. vett. *C. Matienus* se in cod. suo reperisse, Moguntini monnerunt; quod etiam in Lov. 6. et Mead. 1. unde nihil addatum in excerptis invenio, exstitisse videtur. Eam lectionem Froben. a. 1535. recepit, et reliquæ omnes edd. servarunt, exceptis ultima Gruteri, et Elzevir. Heinsii, quæ *C. Matienius* admiserunt. Vide ad xli. 28. § 5. In alterius duumviri nomina *C. Lucretius* conspirant omnes codd. ut non audiendum censeam Vaillantium, qui, teste Hearnio, in Famil. Rom. tom. II. p. 70. legendum censet Cn. *Lucretius*, quia quemdam Cn. Lucretium in nummis memorari videbat: qui tamen ad alia tempora referri potest. Certe Haverk. in Comm. ad Thesaur. Morell. tom. I. p. 252. nummum eadem inscriptione potius ad tempora belli Punici refert, eumque cum conjicit a quodam Cn. Lucretio, qui ea ætate quæstor urbanus exstitit. Videndum potius, an non legendum sit *M. Matienus*; ut is intelligatur, qui octennio post prætor creatur xli. 28. et tum per '*C. Lucretium*' intelligerem C. Lucretium Gallum, qui biennio post Matienum præturam obtinet infra xlii. 28. Contra Pighius in Ann. Rom. ad a. 101xvii. pag. 305. eum '*C. Lucretium Trionem*' vocat, et cognomen *Trio* in exemplaribus Livii hic periisse putat. Ejus sententiam si probamus, et vulgatum *C. Matienus* defendimus, simul credendum est, neutrum duumvirum postea ad majores honores pervenisse. Ceterum '*L. Cornelius Dolabella* duumvir navalis' memoratus c. 42. ab utrovis horum diversus est. Memoratur enim anno sequenti, quo jam, qui

hoc anno dignitatem illam obtinuerunt, honore abiisse verisimile est. Fatendum quidem est, Livium interrim novos duumviros creatos non retulisse; verum id etiam alibi in minoribus his imperiis omittere solitus est.

Navesque iis ornatae sunt] Pronomen *iis* deest in Harl. Sed male: *iis ornatae* est ab *iis* ornatae. Vide ad vi. 11. § 4. Ipsis enim duumviris naves deducendi et socios nauticos conscribendi cura datur c. 18. 'Nec rei navalis cura omissa. Duumviros in eam rem consules creare jussi, per quos naves viginti deductæ navalibus sociis civibus Romanis, qui servitutum servissent, complerentur.' Id hic '*ornare*' vocat. Vide ad ix. 40. § 17. et xxiv. 48. § 7.

Cujusque ad Gallicum sinum provincia erat, imperatum] Legendum *Matieno*que, *cujus ad Gallicum sinum*. Gelen. Sic [*Matieno*que, *cujus*] Gelenius. Docuit nos superius Livius cap. 18. inter duumviros ita divisam maritimam oram, ut promontorium Minervæ *iis* velut cardo in medio esset; alter dextram partem usque ad Masiliam, lævam alter usque ad Barium tneretur. Et Matieno evenisse dextram scimus ex c. 28. Itaque omnino censeo Livium hic distulisse ejus rei mentionem, et scripsisse, ut olim edebatur, et quos scriptos vidimus, *navesque iis ornatae sunt: cujusque ad Gallicum sinum provincia erat, imperatum*. Ipsum genus loquendi antiquum et doctum. Plautus in Pœn. III. 5. 'Ita mihi renunciatum est, quibus credo satis:' hoc est, ab illis, quibus credo satis: ubi fuit, qui conjectaret *ibus*. Trinummio II. 4. 21. 'Pater cum peregre veniet, in porta est locus.' Frustra Douza *patri*. Noster IV. 3. 'Civis Romanus si sit ex plebe, præcisa consulatus spes erit.' Intelliges, ei præcisa erit. x. 25. 'Hodierno et crastino die qui nomina dederitis, mecum ducam:' ubi perperam Sigo-

nus *dederint*. xxviii. 45. 'Imperiumque in annum prorogaretur, cui ea provincia evenisset:' sic omnes scripti: vulgo *ei prorogaretur*. J. F. Gron. Cum Gronovio faciunt omnes nostri, Hearnii Oxonn. et Crevierii Victor. Id autem loquendi genus antiquum et doctum esse agnosco. Vide ad xxiii. 15. § 4. Si tamen constaret, Geleonium lectionem quam restituit, ex membranarum Moguntinis hausisse, earum auctoritati cederem. Clericus, qui lectionem Gronovii recipere voluit, perperam vulgavit *cujus*, pro *cujusque*. Præterea Moguntini monuerunt, se in Mst^o suo vidisse *imperatum est*, addita ultima voce; quod, quum etiam præferant Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. et Mead. ambo, recipere non dubitavi. Mox *classem quoque primo tempore* Harl. sed librarius non intellexit locutionem *primo quoque tempore*, existimans *quoque* hic conjunctionem esse. Sed vide ad XLII. 8. § 8.

Si quo usui esse L. Emilio atque ejus exercitui posset] Ita alibi quoque. Sed tamen legendum credo *si qua usui*: id est, si qua ratione. Video quid ad illud alterum dici queat; sed *qua* magis placet. T. Faber. *Si* quo hic non magis displicere cuquam potest, quam xxvi. 9. 'Alii offerunt se, si quo usus operæ sit.' xxvii. 28. 'Parati milites essent, &c. si quo opera eorum opus esset.' Duk. Mihi etiam *si quo* magis placet, quod constanter in omnibus scriptis et editis superest, et commode exponi potest, 'si quo modo,' 'si quo loco,' vel, ut Crevierius reddit, 'si aliquo,' 'si ad aliquid,' æque ac Faber *si qua* exponit, 'si qua ratione.' Præterea *exercitui ejus* Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Denique *possent* Voss. Lovel. 1. et Gaertn. De locutione 'classis possent' vide ad xxxv. 26. § 9. Potius tamen *possent* errorem scribarum esse puto.

CAP. xxvii. § 1 *Nihil usquam auxili]* Vox *usquam* deest in Lov. 5. 6. et

edd. primis. Sed *usquam* nihil datum est in edd. Mediol. 1480. et Tarvis. utraque, quod probant Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Moguntini deinde *nihil usquam* ex cod. suo emendarunt. Mox *qui segnius*, sine media voce, Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. *ut qui segnius* Lov. 3. et 6. Hinc *secundius* Lov. 5. Gaertn. ed. Camp. et quædam aliæ. Vide ad vi. 37. § 8. Tandem *pugnabant* Harl.

§ 2 *Ad quatuor portas exercitum instruxit*] Quæ Modius se ex variis locis commentarii Lipsiani ad Tacitum de portis castrorum ad hunc locum excerpisse testatus est, omisi, partim quia ipse Lipsius pleraque eorum curis secundis omisit, partim quia, quæ huic materiæ inlustrandæ sufficiunt, legi possunt apud ipsum Lipsium de Milit. Rom. v. 5. Mox *erupcionem faceret* Lovel. 3. Sed passim 'exercitus' tamquam collectivum cum verbo plurali construi, vidimus ad iii. 28. § 2.

§ 3 *Extraordinariis cohortibus duas*] Hiat indecore oratio. Scribe, *quatuor extraordinarias cohortes duabus adjunctis*, pr. M. Val. legato, *erumpere extr. porta jussit*. Duas intelligo, non ut Lipsius festinat ii. 7. sive legionarias, sive alares, sed omnino alares: nam quidquid in legionibus, alibi occupatum: hastati et principes primæ ad dextram principalem; principes et hastati tertiæ ad sinistram; triarii utriusque in præsidio castrorum. 'Portam extraordinariam,' prætoriam; ubi tendebant extraordinarii, ἐκλεχθέντες τοῖς ὑπάτοις οἱ ἐπιτηδεύοντες πρὸς τὴν ἀληθινὴν χρεῖαν ἐκ πάντων τῶν παραγεγονότων συμμαχῶν τῶν μὲν ἰππέων, τὸ τρίτον μέρος τῶν δὲ πεζῶν, τὸ πέμπτον, ut ait Polyb. vi. 24. J. F. Gron. Oratio hians minore mole expleri potest copula *et* post *adjunxit* addenda, quam quatuor vocibus mutandis. Duk. Conjecturam Gronovii probat Crevier. Codd. vulgatum

tuentur. Neque video, cur locus hic magis indecore hiare dicatur, quam reliqui omnes, in quibus Livius more suo omisit pronomen *is*. Quid enim requireretur, si scripsisset, *Quatuor extraordinariis cohortibus duas adjunxit, pr. M. Val. legato. Eas, vel eum erumpere extr. porta jussit?* De ellipsi istius pronominis, quod interpolatores sæpe de suo addere conati sunt, vide J. F. Gronovium ad I. 1. § 11.

Erumpere extraordinariis cohortibus a porta jussit] Legendum est *erumpere extraordinaria porta jussit*. Sic enim constabit quatuor portarum numerus: ut sint duæ principales, una quæstoria, et quarta hæc ipsa extraordinaria. Gelen. Vulgo numerantur quatuor in castris Romanis portæ: decumana, prætoria, principalis, quintana: erat tamen in eis etiam porta extraordinaria, prope quam tendebant extraordinarii: quæstoria, quæ propinqua erat quæstorio: sed et duæ principales erant, dextra et sinistra a principibus nomen adeptæ. Turneb. Advers. xxx. 24. Vet. ed. *erumpere extraordinariis cohortibus a porta jussit*. Pall. *erumpere extraordinarios a porta jussit*. Gebliard. De porta extraordinaria insignem errorem Salmasii notavit Schelius ad Polyb. p. 1161. Duk. *Extraordinariis a porta* Lov. 1. 6. et Voss. *extraordinarios a porta* Lov. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Horum codicum scribæ duplicem, quam in exemplari suo repererant, lectionem simul servare voluisse videntur, *extraordinariis vel extraordinarios et extraordinaria porta jussit*. Pejns interpolatæ erant priscæ ante Gelen. edd. *extraordinariis cohortibus a porta*, quod superest etiam in Lov. 5. sed, *extraordinariis vel extraordinariis cohortibus jussit* solæcum esse, vidimus ad XXVII. 24. § 3. Quæ Turnebus ad hunc locum notavit, vix nomine ejus digna sunt. Ita statuendum. Portæ castrorum

erant quatuor: prima est prætoria, alio nomine extraordinaria dicta; secunda et tertia principales dextra et sinistra; quarta decumana, quæ et quæstoria dicitur. Vide Lips. de Milit. Rom. v. 5. Porta quintana nulla fuit, a solo memorata Paulo Diacono in Compendio Festi ea voce: 'Quintana adpellabatur porta in castris post prætorium.' Sed viri docti vel vocem *porta* delendam, vel in *pars* mutandam docuerunt. Vide Lips. ibid. v. 3. Vel cum Dacierio ad d. l. Paulli pro *porta* legendum *via*. Ipse etiam Lipsius in loco, quem ex commentario ejus Corneliano Modius ad hunc locum excerpit, erravit. Hic enim emendat *erumpere ordinaria porta*, eamque ita dici putat, quia legitimum et ordinarium erat ea erumpere in hostem. At recte in Milit. Rom. loco priori sententiam mutavit, et 'extraordinarium' portam adpellari docuit a turmis et cohortibus extraordinariis ad eam tendentibus.

§ 4 *M. Servilius et L. Sulpicius, tribuni militum, his præpositi*] Sic primus apud me Curio. Priores omnes ab Andrea ad Frobenium *M. Servilio et L. Sulpicio tribunis militum his præpositis*. Quod restituendum, ita tamen ut inducatur *ad his*. J. F. Gron. Non primus vulgatæ lectionis auctor existit Curio; ante quem ita ediderunt Frob. 1535. Basil. 1539. Vascos. et Gryph. ut verisimile fiat, Frobenium ita edidisse ex mente Gelenii; Gelenium autem eam scripturam in Msto Mog. invenisse: quo casu illam probandam putarem. Nam mox, legione tertia adversus portam principalem sinistram instructa, Livius similiter subjungit, 'Sex. Julius Cæsar et L. Anrelus Cotta tribuni militum huic legioni præpositi sunt.' Lectioni autem a Frobenio restitutæ favent Voss. et Lov. 1. nulla parte dissidentes, nisi quod unica litera perperam addita præferant *his præpositis*. Contra veterem lectionem, quam

Gronovius probat, unus tantum præfert Lov. 5. Reliqui octo legunt *M. Serrilium* (in uno est *L. Serrilium*) et *L. Sulpicium tribunos* (quidam *tribunum*, unus vel alter *tr.*) *militum his præpositis*: unde minima mutatione effici potest *M. Serrilium et L. Sulpicium tribunos militum his præposuit*; quemadmodum Lov. 3. inter versus exhibet. Certe vel ita, vel ut Frobenius restituit, emendandum videtur, nisi quis insuper mallet et *C. Sulpicium* propter illa quæ dicam ad c. 28. § 8. Similiter *C. Sulpicium* scribendum conjecit Dukerus. Mox § seq. *sinistram principalem portam* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Vocem *sinistram* male neglexit Harl.

§ 6 *Sex. Julius Cæsar et L. Aurelius Cotta*] Et *L. Valerius Cotta* omnes Mss. nostri, Hearnii L. 1. et priscæ edd. pro quo recte Frob. 1531. substituit *Aurelius*. *Cotta* enim non gentis Valeriæ, sed Aureliæ cognomen est. Librarii, qui primus ita erravit, memoriæ Valerii modo memoratus adhuc forte obversabatur. Infra c. 28. § 8. constanter in scriptis, et edd. *L. Aurelius Cotta* vocatur.

§ 7 *Q. Fulvius Flaccus legatus*] Idem fortassis, qui a. 10LXVI. prætor Sardiniam provinciam habuit xxxviii. 42. et a. 10LXXIII. in locum C. Calpurnii consul suffectus est, infra cap. 37. Alter *Q. Fulvius Flaccus*, hujus frater patrnelis, hoc anno Hispaniam citeriorem pro prætore obtinebat, capp. 18. et 30. Vide Sigon. ad c. 41. Duk.

Duæ cohortes et triarii duarum legionum in præsidio castrorum manere] Duas cohortes sinistrae alæ intelligit Crevierius: dextram enim alam et ambas legiones alibi occupatas esse. Ejusdem sinistrae alæ fuisse duas cohortes quatuor extraordinariis junctas, quæ superius memorantur, existimat. Ita tamen scrupulum remanere agnoscit, quod quatuor tantum

sinistræ alæ cohortes memorentur, quum tamen quælibet ala socialis, eodem modo ac legio civium Romanorum, in decem cohortes fuerit divisa. Huic difficultati non respondet; neque mihi etiam ei respondendi ratio adparet, nisi forte nodum Gordium gladio Alexandri secare, ac dicere velimus, in numero cohortium alariarum vel supra § 3. vel hoc loco, aut etiam utroque erratum, et pro *II.* vel *duas* aut *duæ* altero loco *IV.* altero *VI.* vel etiam utroque *V.* legendum esse. Videndum etiam, an sex, quarum nulla mentio fit, alibi occupatæ ac relictæ esse potuerint. Cogitent lectores. Deinde in *præsidio manere castrorum jussi* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Ceterum hic desinit Lov. 3. in fine mutilus.

§ 8 *Imperator circumiit; et, quibuscumque irritamentis poterat, iras*] *Circumivit* Lov. 2. et Harl. *circuivit* Lov. 1. et Gaertn. *circuit* Lov. 5. et primæ edd. pro quo Frob. 1535. reposuit *circumiit*; quod servant reliqui nostri. De litera *m* in hac voce servata, vel elisa, vide ad xxvi. 29. § 3. De errore, qui insuper in primis edd. committitur, vide ad xxxvi. 20. § 3. Præterea *et irritamentis, ut poterat, iras militum acuebat* Lovel. 1. 6. et Voss.

§ 12 *Qui hos ipsos Ligures... ceciderunt*] *Qui ipsos Ligures* Lov. 2. 6. et Harl. *qui eos ipsos Ligures* Lov. 5. et edd. ante Aldum. Tum *occiderunt* Lov. 1. 2. et Harl. Vide ad xxxvi. 36. § 6. Paulo ante § præc. *ætatis nostræ reges* Vossian. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 13 *Quem, scrutantes antea in devios saltus*] Tollenda est præpositio *in*. Gelen. *Scrutantes ante* Vossian. Lovel. 2. 4. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Tum in *devios saltus*, quod recte Gelenius damnavit, Voss. Lov. 5. et Gaertn. *indevios saltus*, una voce, Lov. 2. unde mihi nata est conjectura, priscæ lectionis auctorem eo mo-

do duplicem lectionem *invios* et *devios*, quam utramque in exemplari suo invenerat, reddere voluisse. Vide ad III. 44. § 4. Quum tamen modo 'saltus invios' præcesserit, non male hic viri docti *devios* prætulerunt, ne Livius sine necessitate eamdem vocem repeteret; præsertim quum etiam reliqui codd. idem vocabulum tueantur. De voce 'devius' vide ad III. 13. § 10. Paullo ante *Quid Hispani, quid Galli, quid Macedones Pænive non audeant?* Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn.

§ 14 *Reddebatur militum clamor, nullam militum culpam esse*] Vocem *militum* priore loco neque scripti ulli, neque editi principes agnoscunt. Itaque deleatur, invito quamvis Moguntino scripto, quem Aldus et deinceps alii secuti. J. F. Gron. Vocem *militum* priori loco non agnoscunt etiam nostri, et Hearnii Oxonn. Eam tamen ob codicis Mog. auctoritatem damnare non audeo: tanto autem minus, quod aliam integerrimis membranis fidem abrogandi causam non habuerit Gronovius, quam quod mox iterum sequatur. Quomodo ergo verbis proximis ferre potuit, 'quibus nemo ad erumpendum signum dedisset: daret signum?' Vide ad I. 3. § 9. Præterea paullo ante *Ad hoc consentiens* Voss. Male. Vide ad XXI. 52. § 10. In fine cap. prius *et* non adparet in Lovel. 5. et edd. ante Aldum; nec sequens *esse* in Mead. 2.

CAP. XXVIII. § 1 *Pariter omnes compositi et instructi*] *Pariter compositi omnes instructi procedebant* Lov. 5. et edd. ante Aldum, cum quo, vulgatæ lectionis auctore, sentiunt scripti reliqui.

§ 2 *Ut quibus pro spe certum esset*] *Legendum ut quibus prope certum esset.* Muret. Emendationem hanc probat Crevier. *pro se certum* legunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Mox *signa non duros* Lov. 5. et edd. principes, literis *et* in

d ob ductum similitudinem coalescentibus, ut et alibi factum est. Vide ad II. 16. § 7. VII. 24. § 5. VIII. 21. § 3. IX. 43. § 8. X. 11. § 6. aliisque locis. Moguntini deinde monuerunt, codicem suum velle *non elaturos signa*, sed ipsi ediderunt *signa non elaturos*, ut est in reliquis scriptis.

§ 4 *Aliqua forma pugnae fuit: fuga deinde effusa, et fugientium*] Libri Pall. omnes *fuga deinde effusa effugientium*. Gebh. *Aliqua fortuna pugnae fuit* Harl. Vide ad XLI. 20. § 1. *Aliqua pugnae forma fuit* Gaertn. Nec aliter Voss. nisi quod vocem *fuit* omiserit. Tum *fuga deinde effusa, fugientium* præfert Lov. 6. *fuga deinde effusa effugientium* Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *deinde effusa effugientium*, omissa ab initio voce *fuga*, Voss. quæ omnia inter aberrantium scribarum σφάλματα referenda: 'effusa fuga,' 'effuse fugere,' 'effundi in fugam' toties apud Livium aliosque obvia, ut exempla notare operæ non sit. Vide Jac. Perizon. ad XLI. 7. § 10. De lapsu vero scribarum, qui *effugientium pro et fugientium* dederunt, vide ad XXXVIII. 49. § 4.

§ 6 *Capta duo millia et quingenti*] Ms. *capti duo millia et trecenti tres*. Modius. Illud *capti* genium locutionis Livianæ refert. Vide ad XXXVII. 39. § 12. præsertim autem quum *capti* hic referri possit ad numerum, qui ultra millenarium excrecit: nam sæpe ejus potius, quam additæ vocis *millia*, in constructione rationem habet. Vide ad XXXIX. 7. § 1. Præterea copula *et* deest in Voss. Lov. 1. 5. et edd. vett. Quum autem Moguntini monuissent, se in Msto optimo vidisse *capti duo millia et trecenti tres*, ejus, ut videtur, fide Aldus voculam *et* adscivit.

Ligurum Ingaunorum omne nomen, obsidibus datis, in deditionem venit] Sic etiam Aldina. Tu vero scribe cum membranis et prius editis *in deditionem*: quod male Moguntini muta-

runt. *J. F. Gron.* Non Moguntini id mutarunt, sed Ascensius, qui an. 1510. in *deditionem* edidit, et triennio post in *ditionem* in margine ostentavit. Utrumque genus loquendi Livio usitatum esse, vidimus ad xxxiii. 37. § 4. Sæpius etiam librariorum vocabula hæc inter se commutarunt. Vide ad xxvi. 21. § 17. Quum tamen codd. nostri, et Hearnii *L. 1. in ditionem* tueantur, neque de codicis Mog. lectione certo constet, Gronovio ita emendanti adsentior. Alterum malebat Crevierius; quod convenire posse non inficior, et tantum codicum auctoritati cedo. Tum *Ligurum Gaunorum* Voss. *Ligurum et Gaunorum* Harl. *Ligurum Inganorum* Lov. 2. Tum *nomen omne* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn.

§ 7 Qui prædatores fuissent navibus, atque omnes in custodiam conjecti] Crevierius conjicit qui in prædatoriis fuissent navibus. Nam, prædatoriis legendum esse, probare putat verba seqq. *naves ejus generis*, quibus indicatur, navium certi cujusdam generis prius mentionem factam fuisse. Tum omnes abest a Mead. voces atque omnes in custodiam conjecti ab Hearnii *L. 1.* Dein *conjecti in custodiam* legit Lov. 1. in *custodia conjecti* Voss. et Gaertn. Vide ad xxxix. 41. § 7.

Et a Matieno duumviro] Vet. lib. et a *C. Matieno duumviro*. Sigon. Similiter Lov. 6. et Mead. 1. Sed et a *C. Macieno* Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. et Mead. 2. et ca. *Matieno duumviro* Lovel. 1. et *Amacremo duumviro* Gaertn. et a *M. Macieno* ed. Moguntina: et a *Matieno*, omisso prænomine, ed. Frob. 1535. Vide ad c. 26. § 8. Mox *duæ ac triginta captæ* primum adparuit in ultima Gruteri ed. priores omnes cum Lovel. 5. et 6. notis numeralibus XXXII. *captæ* legunt: *triginta duæ captæ* Lovel. 1. 2. 4. et Mead. ambo: *triginta duæ naves captæ* Vossian. et Gaertn. *viginti duæ captæ* Harleian.

XX. pro *triginta*, etiam se in *L. 1.* invenisse, Hearne testatur. Reposui igitur *triginta duæ captæ*.

§ 8 *L. Aurelius Cotta, C. Sulpicius Gallus*] Codd. nihil mutant, nisi quod *Cn. Sulpicius Gallus* legat Lov. 2. *C. Sulpicius Galba* Lov. 6. Quum autem *L. Aurelius Cottam* tribunum militum fuisse adpareat, admodum probabile est, etiam '*C. Sulpicium Gallum*' eundem militiæ gradum obtinuisse. Imperatores enim vel legatos, vel tribunos militum victoriæ reportatæ nuncios ex provinciis mittebant. Legati memorantur l. xxxix. c. 38. conlato cap. 31. unus legatus et duo tribuni hoc lib. c. 35. Gallus autem non fuit legatus; ita enim ante Cottam tribunum memorandus fuisset, ut infra fit loc. laud. Si Gallum tribunum fuisse statuamus, verisimile est, eundem esse, qui cap. præc. '*L. Sulpicius*' vocatur; adeoque vel hoc loco *L. Sulpicius Gallus*, vel potius ibi *C. Sulpicius* scribendum esse. Prænomen enim '*Lucius*' in gente Sulpicia raro obcurrit; certe nullus circa hæc tempora '*L. Sulpicius*' memoratur. Qui enim pontifex mortuus esse dicitur apud Liv. xxxii. 7. non *L.* sed *C. Sulpicium Galbam* adpellandum esse, recte Sigonius monuit. Contra '*C. Sulpicius Gallus*' hoc eodem tempore notus fuit, et prætor creatur XLIII. 11. Neque adversatur sententiæ huic, quod '*C. Sulpicius Gallus* tribunus militum secundæ legionis, qui prætor superiore anno fuerat,' memoretur XLIV. 37. Nihil enim impedit, quo minus iterum tribuni honore functus sit; præsertim quia senatus, quod bellum gravissimum cum Perseo Macedoniæ rege tum gereretur, decrevit, teste Livio XLIV. 21. '*tribunum militum creari neminem eo anno placere, nisi qui honorem gessisset.*' Ceterum panllo ante voces *Hæc qui nunciarent, literasque ad senatum ferrent* perperam desunt in Harleian.

§ 9 *Sociis atque nomini Latino remittere delectum*] *Sociisque nomini Latino* Voss. et Lov. 1. *sociis nominique Latino* Lov. 6. *Tum dilectum* Lov. 1. 4. et Mead. ambo. Vide ad xxxvii. 51. § 7. *Paullo ante dimittere urbanas legiones* Voss. et Gaertn.

§ 10 *Uti prætor urbanus consulibus scriberet*] *Prout prætor* Voss. et Lov. 1. ac 6. *ut prætor* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Vide ad xxxvii. 46. § 10. *Tum consulibus rescriberet* Gaertn.

CAP. XXIX. § 1 *Colonia Gravisæ eo anno deducta est*] Pall. *Colonia Cravis eo anno*. Vet. ed. *Colonia Gravisæ*. Gebh. *Colonia Cravis* Lov. 1. 2. 4. et Mead. ambo. *Colonia Gravis* Vossian. Lov. 6. Harl. et Gaertn. *Colonia Gravisæ* Lov. 5. et editi ante Ascensium. Nomen minus vel notum, vel obvium librariis errori fuit.

§ 2 *Triumviri deduxerunt*] Pall. et vet. ed. *tresviri deduxerunt*. Gebhard. Barber. et Pet. *tresviri deduxerunt*. Neque aliter iidem, immo omnes præcedenti libro c. 44. 'Coloniasque deduxerunt iidem tresviri Q. Fabius Labeo, et M. et Q. Fulvii, Flaccus et Nobilior.' Quod retinuerunt editi, antequam Moguntinus mutavit. Sic et c. 34. hoc lib. Barber. 'tresviri deduxerunt, P. Cornelius Scipio Nasica,' &c. J. F. Gronov. Ernstius ad Valer. Prob. c. 19. ex hoc loco citat *treviri*. Cic. Epist. ad Fam. vii. 19. 'Treviri capitales.' Et Ernstii Mstum Valerii, 'Triumviri capitales, sive Treviri capitales.' Duker. *Triumviri* præferunt Voss. Lov. 2. 6. Gaertn. et Hearnii L. 1. quod primum in ed. Ven. 1495. tum in Ascens. 1513. et hinc in reliquis usque ad Gronov. adparuit. Contra *tresviri* Hearnii laudat ex Oxon. N. quod etiam habuisse videntur ceteri, quibus usus sum, codd. et pleræque edd. principes. Cic. de Orat. iii. 19. 'Pontifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tresviros epulones esse voluerunt.' Sed *treviri*

inveni in ed. Mediol. a. 1480. Et ita, hunc locum laudans, profert Bembus in epistola ad Bernardinum Sandram apud Manut. ad Cic. ad Fam. vii. 13. et quidem eo animo profert, ut probet non modo *triumviri*, sed etiam *treviri* in usu fuisse. Quare ita vel in cod. reperisse, vel similem ed. ob oculos habuisse debuit.

C. Terentius Istra] *Hister* Lov. 5. et edd. vet. pro quo Moguntini ediderunt *Ister*. Iidem tamen monuerunt, codicem suum præferre *Istra*, quod Aldus admisit: et ita, vel *Histra*, præferunt reliqui codd. nostri, nisi quod *Lustra* sit in Lov. 1. Eodem cognomine *Istra* supra in prætura vocatur xxxix. 54.

Inopia frugum insignis annus fuit] *Omisso fuit*, Pal. 1. *insignis annus*. Gebhard. Similiter Mead. 1. *insignis fuit annus* legit Lov. 3. *Vox insignis* non adparet in Voss.

Sex menses numquam pluuisse, memoriæ proditum est] Jul. Obsequens, qui prodigia sua sæpe verbis Livianis memorat, c. 60. habet *sex mensibus*. Sed locutionem Livianam honestiorem esse, et *tot annos* continuationem, *tot annis* intervallum temporis notare, ex Servio monet Burmann. ad Nason. Art. Amat. i. 647. *Tum nusquam* Lov. 1. et 6. Vide ad xxxvi. 17. § 10. *Hinc pluuisse* Lov. 1. 4. 5. Mead. ambo, Gaertn. et edd. ante Curionem. Vide ad i. 31. § 1. *Insuper memoria proditum* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. et primæ edd. pro quo Frob. a. 1535. *memoriæ* dedit. Quæ locutio frequentior est, præsertim apud Livium. Ita iii. 54. 'Quem primum tribunum plebis creatum in Sacro monte, proditum memoriæ est.' ix. 27. 'Ad triginta cæsa aut capta Samnitium, proditum memoriæ est.' xxiv. 43. 'Ludos scenicos per quatrimum eo anno primum factos ab ædilibus curulibus, memoriæ proditur.' xxvii.

26. 'Inmolasse eo die quidam memoriae prodidere consulem.' XXXVIII. 50. 'Auctoritas seniorum valuit, negantium, exemplum proditum memoriae esse.' XL. 40. 'Quod sæpe Romanos equites cum magna laude fecisse sua, memoriae proditum est.' Occurrit etiam apud Cic. de Amic. c. 11. 'Inter se conjunctissimos fuisse M'. Curium et Ti. Coruncanium, memoriae proditum est.' Horum locorum quibusdam eadem lectionis varietas in Mss. occurrit. Alterum 'memoria prodere' occurrit apud Val. Max. II. 6. 10. 'Quos memoria proditum est pecunias mutuas dare solitos:' ubi vide viros doctos. Denique τὸ ἐστὶν non adparet in scriptis nostris, et edd. Frobeniana 1535. antiquioribus.

§ 3 Eodem anno in agro L. Petilii scribæ] Operæ pretium fuerit videre, quæ Plinius XIII. 13. scribit, ut lector comparatione facta judicet, uter verisimiliora scribat: nam neque nomina propria, neque arcarum aut librorum numerus consonant. Sed est hoc quoque, ut pleraque alia, apud auctores variatum. Meminit et Valerius I. 1. sed obiter. Glar. Ultima vox exsulat ab Lov. 2. et Harl. Ceterum multa, quibus historia hæc fraudis suspecta redditur, vide apud Nardin. Rom. Vet. VII. 11. quem Hearne laudavit. Adde Marc. Donatum ad § 5.

Dum cultores agri altius moliantur terram] Quom cultores Gaertn. cum cultores Vossian. Vide ad I. 40. § 7. Tum vocem agri non agnoscunt Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. uterque, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vet. Simpliciter 'cultores' pro agricolæ apud Livium aliosque usurpari, vidimus ad VII. 39. § 11. Verum cultores agri Aldus auspiciis cod. Mog. restituit, quod et ipsum Livio haud inusitatum est. Supra IV. 25. 'Famem cultoribus agrorum timentes in Etruriam frumenti caussa misere.'

VII. 39. 'T. Quinctium in Tusculano agrum colere.' Ita 'cultus agrorum' IV. 12. 'agri cultura' apud Cic. de Sen. c. 15. et 'agri cultio' ibid. c. 16.

§ 4 In altera Numam Pompilium, Pomponis filium, regem Romanorum] Pall. uterque habent Pompilium Pomponis, regem Romanorum. Gebhard. Omnia hæc verba desunt in Voss. culpa librarii ob repetitionem vocum in altera. Vide ad IX. 11. § 11. At solæ voces Pomponis filium in Lov. 1. et Gaertn. unica vox filium in Lov. 4. Numam Pompilium Pomponis eodem modo dici potest, quo 'Hasdrubal Gisgonis' XXXVIII. 12. § 13. Verum, id magis in peregrinis obtinere, Gronov. ad eum locum docuit. Errori ergo scribarum tribuere malo. Pomponium Pomponii filium Lovel. 6. et Harl. Tum regem Romanum Lov. 5. et edd. principes. Sed Romanorum jam inveni in ed. Ven. a. 1498. Nec aliter legunt scripti reliqui. Ita 'rex Macedonum' XXIII. 34. 'rex Numidarum' Epit. Liv. I. XXVIII. Paulo ante scripta erat Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. In verbis seqq. et in altera libros Lov. 2. et Harl. Tum Numæ Pompili Mead. 1. Vide ad XXXVIII. 27. § 8.

§ 5 Eas arcas quum ex amicorum sententia, &c.] Hanc eandem historiam ex annalibus Heminae Plinius recenset XIII. 13. cujus verba, quia in pluribus a Livio discrepat, transcribere libet: 'Cassius Hemina, vetustissimus author annalium, quarto eorum libro prodidit, Cn. Terentium scribam, agrum suum in Janiculo repastinantem, offendisse arcam, in qua Numa, qui Romæ regnavit, situs fuisset: in eadem libros ejusdem repertos, P. Cornelio L. F. Cethego, M. Bebio Q. F. Pamphilo consulibus, ad quos a regno Numæ colliguntur anni DXXXV. et hos fuisse e charta; majore etiam cum miraculo, quod tot infossi duraverant annis. Quapropter

ter in re tanta ipsius Heminae verba ponam. Mirabantur alii, quomodo illi libri durare potuissent, ille ita rationem reddebat: lapidem fuisse quadratum circiter in media arca vinctum candelis quoquo versus. In eo lapide insuper libros impositos fuisse, propterea arbitrarier, eos non computruisse.' Ex quibus discrepantia facile dignoscitur inter hosce scriptores. Nam Livius agrum L. Petilii fuisse tradit, Plinius Cn. Terentii; ille binas arcas, hic unam tantum; ille candelis libros involutos scribit, iste in lapide positos, illumque candelis vinctum. At quia uterque durationis causam in 'candelas' refert, ob id, quid per 'candelas' sit intelligendum, curque id præstare potuerint, perquirendum. Quum scirem, apud Græcos, a quibus persæpe Latini voces mutuati sunt, per *κανδύλη* arcam reponendis pretiosis vestibus significari, cogitabam *candelæ* appellatione intelligendum arcam, seu capsam; sed repugnabat scriptura vocis non per *y*, sed per *i* simplex exarata. Præterea verba illa 'involuti' Livii, et 'vinctum' Plinii, huic explicationi minime respondere videbam. Quamobrem 'candelas' accipiendum censui in communissima significatione; nec in earum formam longævæ asservationis causam rejiciendam, sed in illarum materiam; siquidem candelæ ut plurimum ex cera confici solent, quandoque et ex sevo, pice, et resina, quæ omnia, sui crassa visciditate, aëris contactum prohibere possunt, a quo putredinem et corruptionem ortum ducere, statuere naturalis philosophiæ periti, nec non et experimentum docet. Nam si flores fructusve testaceo alicui vasi imposuerimus, ore optime obturato, eodemque cera vel pice undequaque circumlinito, in plures menses incorruptos asservari videbimus: sic quæ oleo vel melle conduntur, diu asservari manifestum

est, ea quidem ratione, quod aëris contactum arcent. Sic Æmilius Probus seu Cornelius Nepos in Agesilao, cui et Plutarch. p. 618. congruit, scribit c. 8. 'Ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre possent, quod mel non habebant, cera circumfuderunt, atque ita domum retulerunt.' Quamvis Diodorus xv. 507. Agesilai corpus in melle Spartam deportatum scriptum reliquit. Ita Xenophon lib. v. de Reb. Græc. p. 564. cadaver Agesipolidis regis in melle conditum domum reportatum, quum non longe ab urbe Olyntho mortuus esset, memoriæ mandavit. Veruntamen quum horum scriptorum verba pondero, in eam venio sententiam, ut existimem, eas arcas seu arcam, commentitias fuisse; nec Numæ tempore infossas, sed longe postea a callido aliquo viro, ut postmodum repertæ admirationi essent effodientibus, et per consequens lucri causa. Hoc autem præcipue conjicio ex ipsius Livii verbis, dum inquit, nihil repertum in ea, quam Numæ corpus continere indicabat inscriptio, per tabem tot annorum consumptis ossibus; in altera vero repertos libros integra et recentissima specie. Nam Romæ pluries sepulchra effossa marmorea, nec non et in ædibus nunc sacris antiquis reperta, quibus apertis inesse corpora compertum per plures centenos annos sepulta, una cum vestibus suam speciem præ se ferentibus, quæ tamen mota statim in cinerem pulveremque evasere: tantum abest a veritate, ut per 1000. annorum circulum Numæ corporis vestigium nulum in arca illa fuerit repertum. Nec magis veritati consentaneum, quod per totidem annos solo candelarum beneficio chartacei libri illi potuerint adeo recenti et integra specie asservari. Ad hæc inquit Livius, libros hosce concrematos, quum animadversum fuisset, pleraque con-

tinere ad dissolvendas religiones populi Romani, et nihilominus Numam condendæ religionis populo Romano authorem præceptoremque fuisse, atque religiosissimum habitum et vocatum semper, ex ipsomet Livio et Plutarcho colligimus. *M. Donatus.* Vide ad § 3. Præterea *quum amicorum sententia*, sine præpositione, Lov. 6. qui etiam *habebat*, pro *habuerat*, præfert. Mox *sine vestigio ullo corporis* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Gaertn. et Mead. 1. *sine vestigio corporis* Mead. 2.

Per tabem tot annorum omnibus absumtis] Suspicio legendum esse *ossibus absumptis*. Sic enim fere Plutarch. in Numa p. 74. Ἡ μὲν ἐτέρα κενὴ παντάπασιν ὤφθη, καὶ μέρος οὐδὲν οὐδὲ λείψανον ἔχουσα τοῦ σώματος. *Sigon.* Quamvis etiam Donjatus Sigonii conjecturam probet, attamen non ei magis, quam receptæ lectioni, favet Plutarchus. Codd. etiam *omnibus* tuentur.

§ 6 *Duo fasces candelis involuti*] Cassius Hemina apud Plinium XIII. 13. 'Lapidem fuisse quadratum circiter in media arca vinctum candelis quoquo versus.' Funiculis intellige pice vel cera illitis. Sic 'candelis subigi' apud eundem Plinium XXXIII. 7. *J. F. Gron.* Adde Hermol. Barbarum in Glossem. Plinii voce 'Candela.' Sed, quod ibidem etiam *caudellis* conjicit, a 'caudex,' id est contextus tabularum, nemo facile probabit. 'Candelæ' quidem primo videntur dictæ, quæ e funiculis, scirpis, aliave materia igni concipiendo et alendo apta, et pice cerave delibuta, ad usum nocturni luminis parabantur; sed deinde etiam funiculi pice illiti ad vincendum. Guilandinus c. 24. comment. in Plinium de Papyro 'fasces candelis involutos' exponit candelis e cedro circumdatos, candelis cedrinis obductos et obvolutos. Sed ex iis non satis intelligitur, quid candelas esse putaverit,

et, quod de candelis cedrinis dicit, de se largitur. Nam Cassius Hemina apud Plinium H. N. XIII. 13. non 'candelas cedrinas,' sed 'libros cedratos' fuisse, et propterea a tineis non tactos scribit. Nec verum est, quod c. 23. dicit Guilandinus, Livium scribere eo anno consules fuisse C. Bæbium Pamphilum et M. Æmilium Lepidum. Nam Livius c. 18. consules hujus anni prodit P. Cornelium et M. Bæbium, eosdem quos Cassius. *Duk.* *Candella involuti* Voss. *candela involuti* Lov. 1. *cedro involutis* Hearnii L. 1. pro varia lectione *cedro* vel *cera involuti* adscriptum erat margini Lov. 6. Pighius in Annal. ad a. 101XXII. p. 329. candelas ex cedri resina vel palimpissa confectas fuisse contra cariem ac tineas existimat, vel etiam *scandulis involuti* emendat, et scandulas cedrinas intelligit, quibus armati libri per tot secula ab interitu vindicati fuere.

§ 7 *Septem Latini de jure pontificio erant*] *Septem s. libri Latini* Lov. 1. 6. et Voss. *Septem libri Latini* Lov. 5. et edd. ante Frob. qui a. 1535. vocem *libri*, quam ceteri codd. ignorant, expunxit. Tum de *jure pontifico* Voss. Lov. 5. Mead. 1. et Gaertn. de *jure pontificum* Lov. 2. et Harl. Cic. de Senect. c. 11. 'Jus augurum, pontificum, civile tracto.' Sed reliqui vulgatum servant. Cato apud Gell. I. 12. 'Volo jus pontificium optime scire.' Apud Cic. locutio illa frequens est.

§ 8 *Vulgatæ opinioni, quia creditur, Pythagoræ auditorem fuisse Numam, &c. accommodat fidem*] *Lege qua creditur, et accommodata fide.* Gelen. Pall. *vulgatæ opinioni, qua creditur Pyth. aud. fuisse Numam, mendacio probabili accommodat fidem.* Gebhard. *Qua creditur*, ut Gelenius emendat, omnes scripti, et edd. principes: *quia creditur* demum occurrit in ed. Meiol. 1480. et sequentibus. In scriptis etiam sæpe hæ vocolæ permu-

tantur. Vide ad i. 28. § 10. c. 36. § 8. c. 38. § 6. III. 3. § 7. IV. 10. § 7. c. 21. § 2. c. 35. § 11. c. 46. § 5. c. 59. § 5. et passim. Tum *vulgatæ opinionis*, &c. *mendacio probabili accommodat fidem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *accommodat fidem* etiam Lov. 5. Si Gelenius *accommodata fide* præeunte cod. Mog. reposuit, facile adsentior; sin ex conjectura, propius ad vulgatum mallet *accommodās*, id est *accommodans, fidem*.

§ 9 *Pluribus legentibus quum vulgareretur* Volgareretur cod. Mog. Vide ad xxxix. 53. § 2. Mox *prætor urb'* Lov. 1. et 4. *prætor urbis* Gaertn. Vide ad xxv. 1. § 11. Tum *hos libros* Lov. 5. et edd. *libros eos* cod. Mog. hinc Aldus *eos libros* reposuit, quod præferunt reliqui Mss.

§ 10 *Scribam eum quæstor Q. Petillius in decuriam legerat*] Magistratus suos scribas habebant, quos ipsi legebant. Hic L. Petillium in decuriam scribarum a quæstore Q. Petillio lectum fuisse Livius dicit, factumque scribam. Turnebus, Advers. xxx. 24. Recte Turnebus monuit, decuriam scribarum innui. 'Decurias scribarum' memorat Suet. Claud. c. 1. Id quum in tanta antiquitatum luce notissimum sit, quis æquo animo ferre potest Donjatium, andabatum more oberrantem, ac rogantem, utrum verba hæc *scribam in decuriam quæstor legerat* intelligenda sint tamquam militem, an tamquam judicem, sive assessorem in provincia? an potius decuriam ministrorum habuerint quæstores? Quid enim? an quæstori jus erat vel militem legere, vel in iudicum sive adsectorum decurias adsumere?

§ 11 *Quum animadvertisset, pleraque ad dissolvendas religiones esse*] Lege pleraque dissolvendarum religionum esse, non paulo elegantius, quam ad dissolvendas religiones. Gelen. Hoc genus dicendi, de quo supra admonuimus, quam vim habeat, ex Valerio,

qui hæc eadem fere verba in primum suum librum c. 1. transtulit, perspicui potest, cum ait, 'Quæ aliqua ex parte ad solvendam religionem pertinere videbantur.' Eandem historiam attigit Lactant. i. 22. *Sigon. Pall. cum animum advertisset. Gebh.* Similiter Lov. 4. Mead. 2. et Gaertn. Vide ad xxiv. 48. § 4. *Quum advertisset* Harl. et Mead. 1. Vide Burin. ad Nemes. Ecl. i. 41. Verum alibi etiam 'advertere' et 'animadvertere' commutari solent. Vide ad vi. 2. § 10. ubi alia dicta sunt, et xxxvi. 44. § 11. *Ad dissolvendum religionem*, quod demum Aldus recepit, in solo legi Gaertn. Reliqui Mss. cum edd. principibus *dissolvendarum religionum*; de qua locutione vide ad v. 3. § 5. Vocem *esse* ignorant Voss. Lov. 1. et 6.

L. Petillio dixit, sese eos libros in ignem conjecturum esse] *L. Petillio repenti dixit* Lov. 2. Tum *sese libros eos* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Mox *ut, si quos jus, pro uti*, Gaertn. Vide ad xxxvii. 46. § 10. *Præterea extimaret* Voss. Lov. 4. et Gaertn. *æstimaret* Lov. 1. et Mead. 1. Vide ad xxxiv. 2. § 5. Hinc voculam *id* neglegunt scribæ Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn.

§ 12 *Scriba ad tribunos plebis adiit*] Ita Lov. 5. et omnes, quas vidi, edd. principes. Aldus deinde præpositionem omisit, et post eum recentiores usque ad Gronov. qui eam a. 1665. restituit. At scripti reliqui faciunt cum Aldo. Et quidem utrumque in usu fuisse, 'adire aliquem' et 'ad aliquem,' constat ex illis quæ notat Broukh. ad Tibull. i. 5. 39. *ad tribunos* vero inde firmari posset, quod Livius sæpe præpositionem, cum qua verbum componitur, in regimine repetere solet. Vide ad Livii Præfat. § 11. Quo minus tamen eam locutionem hic probem, illud obstat, quod Livium 'adire ad aliquem' alibi

dixisse non meminerim. Præpositionem igitur expunxi.

Prætor se iusjurandum dare paratum esse aiebat] *Prætor iusjurandum dare paratum se aiebat* Lov. 6. *Prætor iusjurandum etiam* Voss. et Lov. 1. *Prætor eis iusjurandum* Lov. 2. et Harl. *Prætor ejus iusjurandum* Mead. 1. *Prætor ei iusjurandum* Lov. 4. Mead. 2. et Gaertn. *Prætor se et iusjurandum* Lov. 5. et edd. ante Froben. qui a. 1535. particulam *et* induxit.

§ 13 *Pretium pro libris, quantum Q. Petillio prætori majorique parti tribunorum plebis videretur, domino esse solvendum*] Omnia hæc neglegentia scribæ desunt in Harl. Hinc tum *Petillio* legit Lov. 6. Insuper *prætori et majori parti* Gaertn. *prætori, majori parti* Voss. Tum *domino solv. esse* Lov. 2. 4. et Mead. ambo. Paulo ante *libros quoque primo tempore* Voss. Lov. 1. 2. 6. et Gaertn. Vide ad c. 26. § 8.

§ 14 *Ignem a victimariis in conspectu populi cremati sunt*] *Lege addendo ignem a victimariis facto.* Gelen. Pal. 1. *libri in comitio ignea victima hiis facta in conspectu populi crem. s.* Vet. ed. *libri in comitio igne, victima his facta, in consp. pop. cremati sunt.* Gebh. *Ignem victima his facta* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. *igne, victima his facta* Lov. 5. et edd. principes: *igne a victimariis in consp. pop. crem. s.* Harl. et ed. Mediol. 1480. cum reliquis ante Gelenium. Quæ autem Modius ad hunc locum notarat, descripsit ex Lipsio ad Taciti Ann. iv. 35. ubi videri possunt. Vox *populi* deest in Lov. 6.

CAP. XXX. § 1 *Magnum bellum ea æstate coortum*] Quædam hic in L. 1. detrita esse, Hearnius monuit. *Est ea æstate coortum* legit Gaertn. Mox τὸ quantum exsulat a Mead. 1. vox *ferme* a Lov. 6. Tum *comparaverunt* præferunt Lov. 2. et Harl.

§ 2 *Et ipse, quanta poterat, a sociis auxilia contraxerat*] Quatuor priora vocabula desunt in Voss. Cui errori

caussa fuit similitudo ultimarum literarum in vocibus *audierat* et *poterat*. Vide ad ix. 11. § 11.

§ 3 *Exercitum in Carpetaniam duxit*] Cum Q. Fulvius ceterioris Hispaniæ prætor esset, Carpetani autem Lusitanis vicini; non video, quo pacto hæc divisio habeat, quod antea etiam testati sumus. *Glarean. Carpetaniam* Voss. et Lov. 1. *Carpentaniam* Lov. 2. 5. 6. et priscae edd. pro quo Ascens. 1513. *Carpetaniam* reposuit. Vide ad xxi. 5. § 7.

Castra locavit ad oppidum Eburiam] *Eburam* oppidum Ptolemæus in Lusitanis ponit, *Eboram* in Edetanis. *Eburiam* ubi reperias, nescio. *Glar. Æburam* scribo ex Stephano: Αἷβουρα πόλις Ἰβερίας, ὡς Στράβων· ὁ πολίτης Αἷβουραῖος· δύναιται καὶ Αἷβουράτης. *Sigon. Eburiam* Lovel. 5. et edd. vett. pro quo Froben. 1535. *Eburam* emendavit, ut præferunt reliqui codd. Sed recte *Æburam* Sigonius. Lud. Nonius in Hispan. c. 63. *Æburam* Livii eam urbem esse putat, quæ Ptolemæo ii. 6. Αἰβώρα vocatur. Sane minima mutatione ex Αἰβώρα fit Αἷβωρα. Summa enim ductuum adfinitas est inter Α et Α, et inter ω et ov.

§ 4 *Millia duo ferme inde*] Prima vox omittitur in Mead. 2. quam forte librarius, quod per notam scripta in codice suo esset, non intellexit, et hinc omisit. Vide ad xxxix. 42. § 3. Tum *fere* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Mead. ambo, et edd. ante Aldum. Ita mox § 6. Vide ad xxxvii. 38. § 5.

Ad castra hostium speculatum misit, ut viseret] Plus verborum habent hic nostra exemplaria *misit, proxime succedere ad vallum jussum, ut, &c.* Gelen. Una adhuc vocula auctus Froben. an. 1535. ex mente Gelenii edidit *misit, quam proxime*. Hoc autem supplementum petiit videtur ex cod. Mog. ex quo tot alias in Livio lacunas sublatas fuisse vidimus ad xxxvi. 19. § 13. Eadem desunt ab omnibus scriptis nostris.

§ 5 *Pugna abstineret, reciperetque sese*] Livii fuerat, *quam prox. succ. ad vall. jussum, ut vis., quanta essent; pugna abst., recipereque sese, si hostium: nempe 'jussum.' J. F. Gron. Codd. dissentientibus, Gronovii conjecturam probare non audeo, et tamen abstineret reciperetque* refero ad 'jussum; quasi foret 'jussum succedere, et ut abstineret.' Ita enim Livium in eadem periodo constructionem variare solitum fuisse, vidimus ad xxxix. 14. § 9. *Mecum sentit Dukerus, laudato loco Livii xxxvi. 1. 'Cum Boiis jussus bellum gerere utro exercitu mallet ex duobus, &c. alterum ut mitteret Romam.'* *Mox hostium equitatum exeuntium* Harl. *Tum deinde subducerentur* Voss. Lovel. 1. 2. 5. 6. Harl. et edd. ante Aldum. Vide ad III. 3. § 6.

Ubi equitatus hostium castris procurrisset] Pall. *uterque, ubi eq. castris host. procurrisissent.* Gebh. *Vox castris, quæ in Lov. 5. 6. et antiquioribus edd. omittitur, et ab Aldo ex cod. Mog. addita est, etiam in reliquis Mss. superest, sed inverso ordine legitur castris hostium. In solo Gaertn. τὸ hostium non adparet. Præterea præcurrisset* Lov. 6. Vide ad x. 14. § 10. *Percurrisset* Voss. *percurrisissent* Harl. Vide ad viii. 9. § 14. *Procurrisissent* Lovel. 4. et Mead. ambo: quod probandum videtur: *equitatus* tamquam collectivum interdum adsciscit verbum plurale. Vide ad xxxv. 26. § 9. Præterea augmentum, quod verbum curro in perfectis adsciscit, etiam servant pleraque ejus composita. Vide ad i. 12. § 8. Ita ex optimo Sangerman. cod. legendum apud Colum. vii. 10. 'Per pascua subito, quum paullulum procurrerunt, consistunt: ubi vulgo editur *procurrerunt*. Vide etiam Oudend. ad Front. ii. 4. § 10. *Procurrisset* jam Frob. a. 1535. ediderat: pro quo ed. Paris. a. 1573. *procurrisset* revocavit.

§ 6 *Postremo et Celtiberi, omnibus Delph. et Var. Clus.*

simul peditum equitumque copiis castris egressi] Ms. *Post. Celt. simul omnibus, &c. quod magis prob. Modius. Pall. Post. et Celt., omnibus simul copiis peditum equitumque castris egressi.* Gebh. *Voculam et, quæ a præcedentibus edd. aberat, primus addidit Aldus. Licet autem in excerptis reliquorum codicum nihil notetur, et hinc eandem agnovisse videantur, attamen iterum delevi, quia locum habere nequit. Non enim præcessit, Romanos omnibus copiis ex castris egressos esse, (duas tantum equitum turmas quotidie ostendisse Livius narrat) ut nunc idem et Celtiberi fecisse dicantur. Quin etiam abest a cod. Mog. si credendum sit viris doctis, qui eum excusserunt. Præterea τὸ simul abest a Vossian. Lov. 5. et edd. antiqq. Quum autem Moguntini monuissent, in cod. suo legi simul omnibus peditum, mox Aldus omnibus simul peditum edidit: omnibus simul copiis peditum equitumque legunt Lovel. 1. 2. 6. Harl. et Mead. ambo: omnibus simul copiis peditum, equitum Lov. 4. Vide ad xxiv. 16. § 9. *Copiis peditum equitumque etiam Gaertn. Vox copiis deest in Voss.**

Acie directa medio ferme spatio inter bina castra constiterunt] *Acie decreta* Lovel. 1. 2. 5. 6. et Harl. Ita sæpe variant librarii. Vide ad i. 11. § 9. xxi. 19. § 1. et viros doctos ad Cic. Agrar. ii. 17. et ad Suet. Cal. c. 19. Olim scribi solebat 'directus; vide ad xxii. 47. § 2. Inde transpositis literis fit *decretus*. Deinde fere Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. et Mead. 1. Vide ad § 4. *Demum constituerunt* Lov. 5. Vide ad xxvii. 16. § 11.

§ 7 *Campus erat planus omnis et aptus pugnae*] Vocem *omnis* omittit Harl. Deinde *aptus*, vel *apertus*, Lovel. 2. et Voss. Vide ad xxxi. 22. § 8. *Mox hostes expectantes* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Sed gratius auribus accidit vulgatum. Tum intra vallum suum suos continuit

Voss. *suos intra vallum continuit* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 8 *Quia pugnae copia non fiebat*] *Quod pugnae copia* Voss. Vide ad lib. XXXVIII. c. 36. § 4. *Quia pugnae caput* Lov. 1. Mox § seq. *uterque*, &c. *ibant* Voss. Vide ad XXIII. 46. § 5.

CAP. XXXI. § 1 *Satis tot dierum quiete credidit spem factam*] *Construendum est satis credidit*. Vide ad XXI. 8. § 3. Livio enim convenire non puto, ut dicat *satis spem factam*, pro *satis spei factum*; licet alii ita loqui soleant. Vide Duker. ad I. 16. § 8. et Gebhard. ad III. 30. § 5.

Circumire montem jubet, qui ab tergo hostibus erat] *Montes, qui erant* Lov. 1. 5. Gaertn. et edd. vett. *montes* etiam Voss. Sed *montem, qui erat* emendavit Froben. an. 1535. quomodo etiam praeferunt reliqui codd.

§ 3 *Præfectum socium ad vallum hostium cum equitibus extraordinariis*] ‘*Præfecti*’ vocabantur, qui socialibus auxiliis praeerant. In exercitu autem Romano ‘*Extraordinarii*’ vocabantur, tertia pars equitatus socialis, quinta peditatus, ut a Polybio VI. 24. scribitur. Erant itaque in exercitu equites extraordinarii et pedites. Turneb. *Advers.* xxx. 24.

§ 4 *Effunditur castris: simul et peditibus signum ad exeundum datur*] *Vox castris deest* in Hearnii L. 1. Tum *datus* Lov. 4. et Mead. ambo, errore scribarum; pro quo *signum ad exeundum datum* ostentat Lovel. 2. *ad exeundum datum signum* Harleian. Sed sonus ingratus ex repetitione ultimæ syllabæ un præferendam docet scripturam vulgatam, pro qua stant reliqui Mss.

§ 5 *Ubi primum fremitum equestrium audit*] *Haud dubie fremitum equestrem*. Sic alibi ‘*procella equestris*.’ J. F. Gron. *Procella equestris* occurrit x. 5. xxix. 2. xxx. 18. xxxv. 5. xxxviii. 41. et apud Tacit. Hist. III. 53. Similiter ‘*auxilium equestre*’ IV. 32. quod inmerito Faber tentavit: ‘*equestris terror*’ VI. 12. et xxvii.

42. Eodem modo ‘*terror maritimus*,’ adventu classis objectus, I. xli. c. 17. Præterea ut *primum* Lov. 5. et prisci typis descripti. Ejus loco Aldus ubi *primum* dedit, probantibus aliis omnibus Mss. Vide ad I. xxiv. c. 15. § 1. Paulo ante ut *præceptum* Voss. Lov. 1. 5. 6. et primæ edd. Hic etiam Aldus uti substituit, iterum adsentientibus reliquis scriptis. Vide ad I. xxxvii. c. 46. § 10.

§ 6 *Haud dubia spe, castra eo die se obpugnatos*] *Haud dubie castra eo die se expugnatos*. J. F. Gron. *Et dubia spe* Lov. 4. Harl. et Mead. ambo. An voluerunt *nec dubia spe*? Deinde ‘*oppugnare*’ et ‘*expugnare*’ sæpe a scribis permiscerunt. Vide ad XXI. 57. § 6. Nulli tamen codd. Gronovio favent. Vulgatum etiam defendit Crevier. huc usque enim pugnam tantum inter bina castra sperasse addens. Verum, Romanis in aciem non prodeuntibus, jam diu ante hunc diem, si voluissent, castra eorum obpugnare Celtiberis integrum fuit. Nunc autem, quum Flaccus illis pugnandi copiam faceret, sperabant, se, hostibus in fugam coniectis, castra eorum non tantum obpugnatos, sed etiam expugnatos. Gronovii igitur conjectura probabilior videtur. Ceterum *castra se eo die obpugnatos* Voss. et Gaertn. *castra eo die obpugnaturi* Lov. 6. Mox *passus quingentos ab vallo aberant* Lov. 5. et edd. principes. Quod nunc vulgatur, Aldus præeunte cod. Mog. adoptavit. Neque aliter reliqui Mss. nisi quod *ab vallo* legant etiam Voss. Lov. 1. et Gaertn. et *aut plus* Lov. 6. qui cogitasse videtur *haut*, vel *haud plus*.

§ 7 *Itaque, ubi Flaccus satis abstractos*] *Itaque Flaccus, ubi satis* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Mox *simul erumpit* non adparet in Lov. 5. et edd. vett. Moguntini voces illas ex cod. suo addiderunt; quas etiam agnoscunt reliqui scripti. Tum *ad ardorem excitandum*

pugnæ Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et editi ante Frob. 1535.

§ 8 *Ubi quinque millium armatorum, non amplius, relictum erat præsidium*] Cum L. Acilio missi erant sex millia auxiliariorum, et sinistra ala. Hostium vero in castris relictorum quinque millia hic produntur, qui, certe intra vallum ac fossam, facile sex millia Romanorum arcere poterant, nec memorabilis erat paucitas ad Romanos castra oppugnantes. Quare ego corruptum hunc numerum puto, et legendum, *ubi quingenti armati, non amplius, relictum; aut quingentorum armatorum, non amplius, relictum erat præsidium.* Quare exemplaria vetusta hic inspicienda: neque enim verisimilis videtur narratio. Glarean. Pall. et vet. ed. *ubi quinque millium armatorum.* Gebh. Glareani conjecturam in contextum Vascosanus adscivit. Sed priscam lectionem tuentur omnes membranæ nostræ, et Hearnii: quare eam revocavi. Nam cum L. Acilio non tantum missa sunt sex millia provincialium auxiliorum, sed etiam ala sinistra sociorum nominis Latini, id est, pedites istius alæ, et pars equitum; C. Scribonium enim cum equitibus extraordinariis ejusdem alæ sinistræ alia parte misit Flaccus ad hostem eliciendum. Quum vero ala socialis, si non major, certe haud minor sit, quam legio Romana, eaque circa hæc tempora quinque admodum millium peditum et trecentorum equitum fuerit, cum Acilio fuere ultra undecim millia militum, quibus quinque millia Celtiberorum, licet intra vallum ac fossam, haud facile resistere potuere. Recte igitur Livius Celtiberos præ hostibus castra obpugnantibus ut paucos consideravit, eorumque castra, præsertim quod impetus hostium inprovisus esset, prope sine certamine capta dicit.

§ 9 *Quos quum et paucitas sua*] Quod

quum Lov. 1. 6. et Voss. ut referatur ad præsidium. Præstat tamen vulgatum ob reliquorum eodd. in id consensum. Mox *pugnantibus conspici*, pro *a pugnantibus*, Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad vi. 11. § 4. Præterea *mittit*, pro *injecit*, Voss.

CAP. XXXII. § 1 *Castra amissa esse: et tum, quum maxime arderent*] Legendum *castra amissa esse, et tum cum maxime ardere, non arderent*, ut est in vulgatis edd. distinctione etiam confusa. Gelenius. *Et inde cum maxime* Harl. De particulis 'tum cum maxime' junctis vide ad xl. 13. § 4. Præterea *arderent* perperam omnes nostri, et Hearnii L. 1. Paullo ante *primum flammam conspexere* Lov. 6. et Hearnii L. 1. Tum *dum per totam aciem* Lov. 1. Vide ad c. 22. § 1.

§ 2 *Jam clamor suorum vincentium accendebat*] Legendum *clamor accendebat*, non *accendebat*. Gelen. Libri omnes nostri *accendebat*. Gebh. *Accendebat* Voss. Lov. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. *accendebatur* Lov. 1. *ascendebat* Lov. 2. Sed recte Gelenius *accendebat*. Supra iv. 33. 'Clamor deinde accidit novus.' viii. 39. 'Clamor inde novus accidens et Samnitium terruit animos.' x. 5. 'Concitator accidens clamor ab increcente certamine.' c. 41. 'Ut vox etiam ad hostes accideret.' c. 43. 'Clamor eos utrimque par accidens sustinuit.' Alia exempla obcurrunt xxiv. 46. xxvi. 40. xxvii. 15. et xxix. 6. Vide Nic. Heins. ad Nason. Fast. v. 360. viros doctos ad Val. Flacc. ii. 452. iv. 580. et quæ notavi ad Silium xiii. 153. In præcedentibus inde exsulat ab Harl.

§ 3 *Nec usquam, nisi in certamine, spes*] *Nisi incerta in se est spes* Voss. *nisi in se incerta est spes* Gaertn. *nisi incerta est spes* Lov. 1. *nisi in certamine est spes* Lov. 6. Paullo ante *receptus pulsus nemo erat* Gaertn. in sequentibus vero *deinceps capessunt*

fugam Harl.

§ 4 *Acie media urgebantur acriter*] Pall. *Acie media urgebant acr. a quinta legione: adv. lærum cornu sui generis, in quo prov. aux. instr. R. c. Gebhard. Urgebant acriter* Lov. 4. Tum *adv. lærum cornu, quo Gaertn. adversus cornu, in quo* Lov. 1. Deinde *auxilia instituisse* Lov. 6. Vide ad v. 43. § 2. cap. 49. § 4. XXII. 5. § 1. aliisque locis.

§ 5 *In medio ardore pugnae adven- runt*] Præpositionem omiserunt ed. Mediol. an. 1480. Tarvis. utraque, et seqq. quam Aldus ex Mog. cod. ad- scivit, et omnes nostri codd. itidem constanter agnoscunt. Paulo ante *Eburia* Lov. 5. et edd. princ. *Euburia* Lov. 6. *Ebura* reliqui codd. quod Frob. 1535. recepit. *Æbura* Sigonius emendavit; quem vide ad c. 30. § 3.

§ 6 *In omnes passim partes capessunt fugam*] Pall. et vet. ed. *in omnes partes capessunt fugam*. Gebh. Vocem *passim*, quam Moguntini ex cod. suo adjecerunt, ignorant omnes nostri, et Hearnii L. 1. Male. Ita 'toto passim campo' cap. seq. et XXXVII. 20. 'totis passim castris' XXX. 5. et XLI. 2.

Ad viginti tria millia hostium eo die cæsa] Ms. ad XXIII. *millia hostium occisa*. Modius. Pall. *uterque et tria et XX. milia hostium eo die occisa*. Vet. ed. *tria et XX. milia hostium eo die cæsa*. Gebh. *Tria et viginti millia* Lov. 2. 5. Hearnii L. 1. et edd. vett. Pro eo Aldus ex Mog. cod. emenda- vit *ad viginti tria millia*. Sed et *tria et viginti millia* habent Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. An ergo legendum *ad tria et viginti millia*? Præterea *hostium occisa* cod. Mog. *hostium eo die occisa* Lov. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

Capta quatuor millia et octingenti, cum equis plus quingentis] Vulgatum in solo inveni Lov. 5. *septingenti*, vel DCC., pro *octingenti*, reliqui nostri, et Hearnii L. 1. ac N. *capta quatuor*

millia ducenti, cum equitibus quingentis cod. Mog. Hinc suspicor, cum reli- quis Mss. legendum *capta quatuor mil- lia septingenti*, vel *et septingenti*; li- brarium autem optimi codicis notam numeri quingenarii IO omisisse, et pro IOCC, sive *septingenti*, dedisse CC, sive *ducenti*. Vide ad XXXVII. 40. § 11. Displicet autem equitum captorum mentio, quorum alibi in victoria de Hispanis aliisve hostibus non meminit Livius. Contra equi capti sæpe memorantur. Supra xxix. 36. lib. XL. capp. 5. 33. 40. 48. et alibi. Ex *equis plus* scribæ errore *equitibus* natum puto.

Et signa militaria nonaginta octo] Voculam et nesciunt Lov. 2. 6. Harl. et Mead. 1. Deinde LXXXVII. Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. LXXXVIII. Hearnii N. *octua- ginta octo* Lov. 2. *octoginta octo* cod. Mog. Hinc Aldus eumque secuti plerique per notas ediderunt *signa militaria LXXXVIII*. Gruterus tan- dem in postrema ed. notas has vocibus redditurus, perperam dedit *nona- ginta octo*; quod recentiores serva- runt. Priscam igitur lectionem Livio restitui.

§ 7 *Romani de duabus legionibus mi- lites paulo plus ducenti*] *Romani milites de duabus legionibus* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. *Romanis de duabus legionibus* Lov. 6. Vide ad c. 26. § 7. Tot tamen codd. qui *Romani* defendunt, eam lectionem veriore esse evincunt. Hinc *paulo plus ducentis* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo; quo- rum librariis genus loquendi displicuisse videtur, quod tamen Livio familiarissimum esse docebimus ad XLI. 12. § 8. Paulo ante *τὸ fuit* non adparet in Voss. ejus loco erat legit Gaertn. In verbis seqq. *remanserunt DCCCXXX*. Lov. 6. XX., pro *tri- ginta*, Hearnii L. 1.

Auxiliarium duo millia ferme et qua- dringenti ceciderunt] *Auxiliariorum duo*

millia ferme Gaertn. Vide ad XXI. 26. § 5. *Auxiliarium mille ferme* Lov. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. vet. *auxiliarium ferme*, lacuna tamen loco mediarum dictionum relicta, Hearnii N. cujus librarius notas numerales ∞ ∞ non intellexit. Vide ad XXXIX. 42. § 3. *Auxiliarium ferme duo millia* cod. Mog. unde Aldus edidit *auxiliarium duo millia ferme*, quod secuti editores servarunt. Neque aliter praeferunt Voss. Lovel. 1. 6. et Hearnii L. 1. nisi quod ultimus eorum omittat vocem *ferme*. Insuper et quadraginta ceciderunt Harl.

§ 8 *Manere in castris ab se captis jussus*] *In captis ab se castris* Lovel. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Mox copula et deest in Vossian. et Lovel. 6. Hinc insignis virtus fuerat Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

CAP. XXXIII. § 1 *Per Carpetaniam ad Contrebiā deductæ legiones*] Haud temere id nominis reperias. *Contributam* autem Ptolemæus ponit ad Anam fluvium, non ita longe ab Ebura. Meminere et alii. *Glarean*. Quid in mentem Glareano venerit negare, 'Contrebiæ' oppidi nomen alibi exstare, nescio; cum et Velleius II. 5. et Valer. II. 7. § 10. et VII. 4. § 5. et Florus II. 17. et qui scripsit de Viris Illustr. c. 62. ubi de rebus Q. Metelli Macedonici in Hispania gestis agunt, ejus meminerint: apud Valer. tamen est mendose *Trebia* pro *Contrebia*. At Glareanus *Contributam* reponendum putat. *Sigon*. Verum est, ut Glareanus monet, 'Contributam' ad fluvium Anam poni, non ita longe ab 'Ebura.' Verum quum ad cap. 30. § 3. Sigonius verisimiliter *Æburam*, pro *Eburam*, scribendum conjecerit, ibidemque Nonium existimasse monuerim, *Æburam* eam esse, quæ Ptolemæo Διβόρα vocatur, et ad Tagum sita erat, ex eo, quod 'Ebura' vicina erat 'Contributæ,' etiam hoc loco *Contributam* legendum esse, probari nequit. Præterea quum hoc loco per

Carpetaniam ad Contrebiā ductæ legiones esse dicantur, et in fine cap. 'Flaccus, a Contrebia profectus, per Celtiberiam populabundus ducit legiones,' hinc patet, a Carpetanis Celtiberos adeunti Contrebiā obviam, et ab Ana longe remotam fuisse. Doujatius, refellere conatur Sansonem, existimantem *Contrebiā* eam esse, quæ Ptolem. II. 6. 'Caraccæ' vocatur, et putat esse Ptolemæi 'Condaboram,' sola nominis similitudine fretus. Si tamen alterutra earum Livii 'Contrebia' habenda foret, Sansoni potius adsentirer. Quum enim Flaccus demum post Contrebiā expugnatam legiones per Celtiberiam populabundus duxerit, sita esse debuit media inter Carpetaniam et Celtiberiam, quod Caraccæ convenit, quæ in finibus Carpetaniæ proxima Celtiberiæ a Ptolemæo memoratur. Contra idem Ptolemæus Condaboram recenset in altero Cantabriæ latere, ubi regio illa Edetanis vicina est; adeo ut Carpetania progressus Condaboram venire nequirit, nisi peragrata Celtiberia. Verum nihil inpediit, quo minus dicamus, neque Caraccam, neque Condaboram, Livii Contrebiā esse, nullamque Contrebiæ mentionem Ptolemæum fecisse. Quæ Livio 'Contrebia' adpellatur, Κομπλέγα vocatur App. Alex. in B. Hisp. pag. 278. De 'Contrebia' vide etiam Torren. ad loca Valer. Max. a Sigonio laudata. Quod vero Cellar. Geogr. Ant. II. 1. pag. 78. ejusdem urbis nomen restituendum putarit Valerio Max. v. 1. § 5. recte idem Torren. ad eum loc. refellit. Male ad *Trebiā* hic legit Hearnii L. 1. Deinde *deductæ legiones* Lovel. 1. 5. 6. Voss. et edd. vet. pro quo recte Frob. 1535. *ductæ* reposuit; quod servant reliqui codd.

§ 2 *Ea urbs circumsessā quum a Celtiberis auxilia accersisset*] Pall. *Ea urbe circumsessā cum a Celtiberis auxilia accersisset*: Pal. 1. tamen *accessisset*.

Gebhard. *Ea urbe circumsessa* Voss. Lovel. 1. 2. 5. 6. Harleian. Mead. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. Sed recte Moguntini ex cod. suo *Ea urbs* emendarunt. Recte etiam Gronov. 1665. *arcessisset*, pro *accersisset*, substituit. Vide Gebhard. ad Livii II. 19. § 10. IX. 9. § 12. XXIV. 2. § 3. et XXXVI. 7. § 17.

Non quia ipsi cunctati erant, sed quia profectos a domo inexplicabiles] Ingerunt Pall. sed quia profectos domo. Gebhard. *Non quia cunctati* Voss. et Lovel. 1. Tum *profectos domo* Voss. Lov. 2. 4. Harl. et Mead. 1. *profecto domo* Gaertn. *domo profectos* Mead. 2. Mox § seq. habes qui domo profecti erant, ubi tamen alii codd. præpositionem addunt. Hinc *inexcabiles*, &c. *ria* Voss. unde *inexcrabiles* fecit librarius Lov. 1. In verbis seqq. *desperato auxilio suorum* quædam in Oxon. L. 1. mutilata esse proficitur Hearnii.

§ 4 *Celliberi, qui domo profecti erant*] Membranæ *Celtiberi, qui profecti erant a domo*: amplector. *Modius*. Membranæ sunt Mogunt. quæ eam lectionem servarunt. Præpositionem et alii codd. agnoscunt, sed in ordine verborum nonnihil dissentiunt. Nam qui a domo profecti erant legunt Voss. et Lov. 1. qui profecti a domo erant Lov. 6. Præpositionem itaque adjeci. Vide ad § præc. Paulo ante vox quoque perperam deest in Voss.

Superatis, ubi primum remiserunt imbres, amnibus] *Superatis*, &c. omnibus Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et prisca edd. Ejus loco *amnibus* recte reposuit Ascens. an. 1513. quod deinde Moguntini in cod. suo superesse monuerunt. Vide ad II. 26. § 1. Mox nulla castra intra mænia Lov. 1. nulla castra extra mænia Lov. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Hinc aut decessisse Lov. 2. Vide ad XXXV. 10. § 2.

§ 6 *Ad resistendum eos et ad capessendam pugnam inpediit*] Et capessendam pugnam Voss. et Gaertn. Sed

Livius solet præpositiones repetere. xxxv. 50. 'Cum tribus ferme millibus militum et cum omni classe.' xxxvi. 17. 'Ab Ætolis et ab Antiocho liberare.' xxxvii. 54. xxxviii. 60. xxxix. 42. 44. xlii. 34. Vide ad vi. 28. § 6. et ad Epit. Liv. lib. XLVI.

§ 7 *Sparsi enim toto passim campo se diffuderunt*] *Pars enim toto* Lov. 1. 6. et Voss. Male. Supra xlii. 7. 'Decem millia sparsa fuga per omnem Etruriam.' xxxiii. 15. 'Se in fugam passim sparserant.' xxxvii. 20. 'Dilapsi ceteri sparserant se toto passim campo.' Tum *effuderunt* antiqq. edd. pro quo Aldus ex cod. Mog. adscivit *diffuderunt*, quod præferunt etiam scripti nostri. Mox *nec unquam* idem Mog. Verum hic vulgatum præstat. Sæpe ita variasse codd. vidimus ad xxxix. 31. § 5.

Tamen ad duodecim millia sunt cæsa: capta plus quinque millia hominum] Tum ad duodecim Harl. Vide ad xlii. 17. § 5. Hinc plus quinque millibus Lov. 2. et Mead. 1. non audio. Vide ad xli. 12. § 8. Vox *millia* deest in Lov. 1. Vide ad xxxi. 34. § 7. et xxxvi. 14. § 1. Reliquos tamen vocem servantem sequi tutius est. Denique *hostium*, pro *hominum*, Voss. et Gaertner. Sed vide ad xliii. 37. § 2. et xxiv. 40. § 14.

§ 8 *Qui palati e fuga domum se recipiebant*] *Quidam Latini e fuga quum domum* Hearnii L. 1. *Quidam Latini qui e fuga domum omnes* Mss. mei, et vett. edd. *Qui e fuga domum* ed. Mog. *Quidam qui e fuga domum* ed. Froben. 1531. *Qui palati e fuga domum* Frob. 1535. Mox *venientium Celtiberorum* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Tum omnes exsulat ab Harl.

§ 9 *Multa castella obpugnavit, donec maxima pars Celtiberorum in deditionem venit*] Lege expugnavit. J. F. Gronov. *Nec maxima pars Celtib. in ded. venit oppugnando multa castella* Lov. 1. 6. et Voss. multa castella oppugnando mare-

ma pars Celt. in ded. venit Mead. 2. et Harl. nec aliter Mead 1. et edd. antiq. nisi quod præferant *nec maxima pars*. Voces multa castella oppugnavit, donec desunt in Hearnii L. 1. Pro oppugnando nec maxima Froben. 1535. oppugnavit, donec maxima reposuit. Gronovio expugnavit emendanti consentit Crevierius. Sæpe has voces confundi, vidimus ad XXI. 57. § 6. Adde XXIX. 7. § 5. XXXIV. 20. § 5. XXXVII. 24. § 13. XXXVIII. 20. § 1. XL. 31. § 6. cap. 50. § 6. Ep. Liv. lib. XLVIII. et LXVIII.

CAP. XXXIV. § 1 *Et in ulteriore Manlius prætor*] Ms. *In ulteriore M. Manlius pr.* Modius. Primam voculam non agnoscunt Lov. 2. 5. et edd. vet. Addidit eam Aldus, consentientibus reliquis scriptis. Videtur tamen nec in Mog. cod. fuisse; et commode abesse potest. Tum *M. Manlius* cod. Mog. quasi prænomen illud excidisset ob primam literam nominis gentilis, ut supra Epit. Liv. VI. lib. VI. c. 14. § 2. c. 20. § 14. et xxv. 22. § 2. Ita prænomen *L.* excidit ante 'Lucretius' v. 29. § 2. *C.* ante 'Claudius' xxiv. 17. § 3. ante 'Calpurnius' l. XL. c. 37. § 1. *A.* ante 'Atilius' xxxiv. 54. § 3. *Sp.* inter duas voces, quarum prior litera *s* finitur, altera a litera *p* incipit, xxxix. 6. § 2. Contra prænomen *M.* excidit ob ultimam literam vocis præced. Vide ad lib. xxxix. c. 5. § 12. Verum, qui hoc et præcedenti anno Hispaniam ulteriorem obtinuit, *P. Manlius* dictus est. Vide supra c. 1.

§ 2 *Aquileia colonia Latina eodem anno*] Ea ut deduceretur, jam biennio ante senatus decreverat, xxxix. 55. Ne tamen deduci potuerit, obstitisse videntur partim Galli Transalpini, in eum agrum, ubi Aquileia condita est, transgressi, lib. xxxix. capp. 45. 54. partim quod *M. Claudius*, Gallis ex provincia exactis, Istricum bellum moliri cœpit, et a senatu potestatem accepit legiones in Istriam traducen-

di. xxxix. 55. qui deinceps coloniam Aquileiam deduci prohibuerunt. xl. 26.

Tria millia peditum, quibus data quinquagena jugera, centurionibus centena; centena quadragena equites acceperunt] Vetus scriptura *tria millia peditum quinq. jugera, centuriones centena, centena quadr. equites acc.* Gelenius. Ut ante Gelenium edebatur, præfert Lov. 5. *peditum, quibus data quinq. jugera, centurionibus centena, quadr. jugera equites acceperunt* Lov. 6. a m. sec. *peditum quinq. (quingenta Gaertn.) jugera centurionibus, centena quadragena jugera equites acceperunt* Voss. et Gaertn. *peditum quinquagena (quingenta Lov. 2. et Mead. 1.) jugera centurionibus, centena quadragena equites acceperunt* Lov. 1. 2. 6. a m. pr. et Mead. ambo: *peditum quinquagena jugera, centurionibus centena, centena quadragena equites acceperunt* Harl. et Lov. 4. Sed veram lectionem Gelenius ex cod. suo restituit.

§ 3 *Tresviri deduxerunt*] *Triumviri* Voss. Lov. 2. 6. Gaertn. et edd. Ven. 1498. ac sequentes usque ad Gronov. qui *tresviri* emendavit, et ad c. 29. § 2. testatus est, ita librum Barber. habere: nec aliter reliqui nostri cum Hearnii Oxon. et edd. principibus: *treviri* habet ed. Mediol. 1480.

L. Manlius Acidinus] Hujus cum aliis duobus triumviris etiam mentio est ad præcedentis lib. finem c. 55. Cæterum aut duo fuere *L. Manlii Acidini*, ut paulo post duo *M. Atilii Glabrones*; aut qui in Hispania ulteriore hoc anno prætor fuit, non 'Lucius,' sed vel 'Caius,' vel 'Publius' dictus est: ut sit error vel anno XIII. hujus decados xxxviii. 35. ubi in omnibus codd. 'Lucius' dicitur, vel ad finem præc. lib. c. 56. initioque hujus cap. 1. ubi 'P. Manlius iterum' prætor dicitur. Difficultatem facit nobis hoc *iterum*, quod ad finem prioris libri etiam admonuimus. *Glar.* Hi triumviri sunt. Hæret autem hoc

loco Glareanus, quia 'L. Manlium Acidinum' eundem esse cum eo putavit, quem nos 'P. Manlium' prætoris scripsimus ad xxxix. 56. § 5. et xl. 1. § 2. nec, quid sequatur, certi quicquam habet. *Sigon.*

§ 4 *Vota erat ab consule L. Porcio, Ligustino bello*] Atqui Livius præcedenti libro cap. 44. ab his consulibus nihil memorabile gestum scribit, nec licuit temere ædem vovere. Alii hunc locum asterisco notarunt, fortassis quod illud *aurata statua* bis repetitur. Quod tamen ego ideo factum puto, ne videatur dicere, illam primam fuisse statuam, sed primam auratam. *Glar.* Eum Ligures provinciam habuisse, dixit xxxix. 38. nec quidquam deinde de rebus ab eo gestis prodidit. Ex hoc loco demum intelligitur, eum cum Liguribus pugnasse: nam in discrimine pugne Diis ædes vovere solebant. *Duk.* *Vota erat consule Harl. vota erat a consule Vossian.* Lov. 1. 2. 4. 6. et Gaertn. Tum *Ligustrio bello Voss.*

§ 5 *Statuamque auratam . . . statua aurata est, patris Glabrionis posuit*] Valer. ii. 5. 1. ita: 'Statuam auratam nec in urbe, nec in ulla parte Italiæ quisquam prius aspexit, quam a M'. Acilio Glabrione equestri patri poneretur in æde Pietatis.' Ex quibus verbis animadvertere licet, *patri Glabrioni* apud Livium, non *patris Glabrionis*, esse legendum; quæ lectio in Mss. etiam reperitur. *Sigon.* Libri nostri omnes *patris Glabrionis*. Forte ita distinguendum, *statua aurata est patris Glabrionis, posuit.* Gebh. Scio apud Manil. iv. 513. 'Quum vitreum findens aurato vellere pontum:' in Gemblacensi et Venetis membranæ legi *auravit vellere pontum:* et Priscianum viii. 828. 'A metallorum quoque nominibus solent nasci verba, ut ab auro, auro auras; ab ære, æro aras: unde auratus et æratus.' Nihilominus scripsisse Livium suspicor, *statuamque auratam, quæ . . . sta-*

tuta aurata est, patri Glabrioni posuit. Plautus Curcul. i. 2. 49. 'Tibi næ ego, si fidem servas mecum, Vineam pro aurea statua statuam, quæ tuo Gutturi sit monumentum.' Cic. Philipp. ix. 7. 'Ut eam basim statuamque faciendam et in Rostris statuendam locent.' Gellius ix. 11. 'Statuam Corvino isti D. Augustus in foro suo statuendam curavit.' J. F. Gron. 'Statuere statuam' dixit etiam Livius xxiii. 19. 'Statua ejus indicio est, Præneste in foro statuta.' Cic. in Verr. ii. 20. 'Illi Syracusani statuam postea statuerunt.' Phil. v. 15. 'Etque statuam equestrem inauratam in rostris, &c. statui placere.' Plaut. Bacchid. iv. 4. 1. 'Huic decet statuam statui ex auro.' Plinius xxxiv. 6. 'Non omittendum videtur, tripodaneas his statuas in foro statutas.' Et ita 'statuere aras' Silius iv. 703. ubi vide quæ notavi. Similiter ante Gronov. scribendum monuit Pighius in Annal. ad a. 10LXXXVII. p. 390. Potest tamen vulgatum servari, neque necesse est, ut jungamus *aurata est*, quasi præteritum verbi *aurari*. Quin et, si Hearnio credimus, *quod est* omittunt Oxon. L. 1. et ed. Aler. et in Italia *est statua aurata* apud me legitur Vossian. Lov. 1. 5. 6. Gaertn. et edd. vett. pro quo Aldus demum *statua aurata est* dedit. Præterea *patris Glabrionis* omnes Mss. et edd. ante Sigonium, qui *patri Glabrioni* contra codd. auctoritatem restituit, quia Valerius Max. ita locutus est. Sed cur, quæso, non æque dici potest *posuit statuam patris*, quam *patri*? Supra iv. 17. 'Legatorum, qui Fidenis cæsi erant, statuæ publicæ in Rostris positæ sunt:' quod auctor Epit. ejusdem lib. iv. ita exprimit: 'Legatis Romanis a Fidenatibus occisis statuæ in Rostris positæ sunt.' Eodem modo utrumque dixerunt, 'dedicare ædem Dei' et 'Deo.' Vide ad Livii v. 23. § 7. Proprium autem in hac re verbum esse 'ponere,' docent viri docti

ad Phædri II. 9. 1. Ceterum in nupera Valer. Max. ed. loc. laud. male *M. Acilio* editur, pro *M'. Acilio*, sine dubio operarum culpa.

§ 6 *Is erat, qui ipse eam ædem voverat, quo die*] Concinnius membranæ, *Is erat, qui ipse eam voverat, quo die, &c.* Modius. *Is erat, qui eam ædem* Lov. 5. et edd. vett. vocem *ipse* Frob. 1535. interposuit, postquam Moguntini monuissent, se eam in membranis suis invenisse. Eadem agnoscunt omnes nostri; nisi quod Lov. 1. legat *qui ipsam ædem*. Deinde cod. Mog. omittit vocem *ædem*: quod tamen utrum concinnius videri debeat, ut Modius iudicavit, admodum dubito. Codicis Mog. vestigiis, nisi gravis obstet caussa, arete insistere soleo. Hic tamen vox *ædem* vix expungi posse videtur, ne inperitiori ambiguum sit, utrum *ædem*, an statnam voverit, locaveritque. Puto igitur τὸ *ædem*, sive, ut scribebant, *edem*, excidisse ob similitudinem præcedentis *eam*. Eadem dictionem agnoscunt omnes nostri, nisi quod ejus loco, transpositis literis, *qui ipse eadem voverat* scribat Harl. Verbum *voverat* male deest in Voss. et Lov. 1. Sed in Lov. 6. traiecit post τὸ *depugnasset*.

Ad Thermopylas depugnasset] *Pugnasset* Aldus ejusque traduces. Recte Froben. 1535. *depugnasset* revocavit: et ita omnes Mss. nisi quod *depugnasset* sit in Gaertn. Id verbum sæpe cum emphasi usurpatur de gladiatoribus, qui non antea a pugna cessant, quam adversarium, cum quo comparati erant, interfecissent. Vide ad VI. 3. § 9. Hinc 'depugnare' vel simpliciter pro pugnare, vel fortiter pugnare, vel ita pugnare, ut victoria reportetur, poni solet. Supra IV. 49. 'Pro vestris commodis adversus tam crudeles superbosque adversarios depugnant.' I. VII. c. 26. 'Depugnatumque haudquaquam certamine ambiguo cum Gallis est.' VIII. 19. 'Sine consilio, sine audacia depugnat.' X. 37.

'Cum egressis ad tuendos fines haud procul menibus ipsorum depugnat.' Cic. de Senect. cap. 10. 'Depugnavi apud Thermopylas M'. Acilio Glabrione consule.' Plinius I. XXII. c. 5. 'Depugnassetque centum viginti præliis, semper victor.' Vide Burm. ad Phædri V. 2. 5.

§ 7 *L. Æmilius Paullus proconsul*] Ultima vox deest in Harl. consul exhibent edd. Rom. 1472. Parm. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, pluresque aliæ usque ad Aldum, qui *proconsul* ex cod. Mog. adoptavit; quod servant reliqui scripti. Et recte. Proximo enim anno consulatum obtinuerat, nunc vero, 'prorogato ex consulatu imperio,' cum Liguribus Ingaunis bellum gessit. Vide c. 25. Paulo ante *ædes hæe dedicatæ* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 8 *Transtulit coronas aureas quinque et viginti*] Ms. *Transtulit coronas aureas mille et viginti*. Opinor utrumque numerum falsum esse, et medium quid hic tenendum, de quo ut laborem, ideo in animum inducere non possum, quia res non est tanti. *Modius*. Numerum *mille et viginti*, ut habet cod. Mog. falsum, ac justo majorem esse, Modio adsentior; non tamen, *quinque et viginti*, quod omnes codd. teneant, nimis exiguum esse. Licet enim alibi plures in triumpho translatae memorentur, paupertas tamen triumphus hujus, in quo præter coronas nihil auri argentei latum fuisse dicitur, efficit, ne numerum augendum putem, sed ut vulgatum probem. Mox *nec præter eas* Hearnii L. 1. *Tum auri et argenti* Voss. Lov. 1. 6. et Gaertn. Deinde vox *multi* non adparet in Lov. 1.

Æris trecenos militibus divisit] *Tricenos* Lovel. 1. 2. 4. Harl. et Gaertn. Verum summa illa indigna fuisset, quæ militibus obferretur. Verum est, tantummodo *septuagenos æris* in triumpho de Insucribus Cenomanisque, et totidem in triumpho de Liguribus

Boisique, militibus dividi, quamvis non contemnenda pecuniæ summa ærario inferretur, XXXII. 23. Verum, Asia nondum devicta, tempora magis sobria ac frugaliora erant. Solent autem eæ voces passim a librariis confundi. Vide ad VIII. 8. § 14. c. 21. § 11. XXII. 52. § 2. XXIX. 24. § 14. XXXII. 29. § 4. XLII. 52. § 8. Adde viros doctos ad Suet. Cæs. c. 38. et Ang. c. 41. Similiter infra peccari puto c. 59. 'Divisit tamen in singulos milites tricenos æris:' ubi *trecentos* itidem legendum arbitror.

§ 9 *Ita in animum induxisse Ligurum gentem*] *In animum duxisse* Harl. prima syllaba verbi *induxisse* elisa ab ultima litera vocis præced. Vide ad x. 13. § 3. De locutione 'inducere in animum' vide ad I. 17. § 4. Alio ordine *in animum Ligurum induxisse gentem* Vossian. Lov. 1. 6. et Gaertn. Paullo ante *Auxerunt ejus triumphum et triumphi famam* Lov. 2.

§ 10 *Orationi conveniens esset, ipsorum id plurimum referre*] *Conveniens esset, plurimum referre* Lov. 2. et Harl. *ipsorum ad plurimum referre* Voss. *ipsorum id ad plurimum referre* Lov. 1.

§ 11 *Nulli alii, quam consulibus, senatus crediturum esse*] Dele hic τὸ *esse*. J. F. Gronov. Illud *esse* servant omnes nostri: neque aliam expungendi causam habuit Gronovius, quam quod mox iterum sequatur. Sed Livium quasque voces repetiisse, vidimus ad I. 3. § 9. et quidem præcipue verbum *esse*, ejusque varia tempora, ad XXXV. 2. § 12. et XL. 35. § 6. Hinc neque Crevierii inceptum probō, qui unius Victor. auctoritate delenda censet verba seqq. *sincera fide in pace Ligures esse*: incommodam enim esse iterationem verbi *esse*, et sensum facile intelligi, etiamsi verba illa abessent. Constanter enim in omnibus Mss. nostris supersunt: et præterea locutio est adprime Liviana. 'Sincera fide' formula est sæpius apud eum obvia. Ita XXIX. 4.

'Nihil sincera fide cum Romanis acturum.' XXXIX. 2. 'Arma quia non sincera fide tradebant.' XLIV. 13. 'Sinceram ejus fidem æquali tenore egregiamque operam in eo bello fuisse.' Locutionem autem 'esse in pace' illustravimus ad v. 4. § 13.

§ 12 *In Corsica pugnatum est cum Corsis*] *Tò est exsulat* a Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. utroque, et Gaertn. Præterea *pugna tunc cum Corsis* Lov. 6. Mox ad III. *millia eorum* Gaertn. ad CIO. CC. *eorum* Lov. 1. at hic loci hiatus erat in Hearnii N. Tum *in acie cecidit* Lov. 6. Vide ad XXXVI. 36. § 6. Tandem *qua compulsi*, neglecta media voce, Harl.

§ 13 *Cum Biliensibus, gente ne nunc quidem omni parte pacata*] Quidam, ut antea admonuimus, *Iliensibus* emendarunt: quod, nescio, quam probem. Strabo vero v. 225. 'Iolensium' (ut diximus) prædonum in Sardinia meminit, de quibus profecto hic Livius. Cæterum quare Livii quoque ætate, quum Romana potentia omnia armis domita haberet, in alios latrocinando sævirent, rationem eodem exhibet loco Strabo, cum de iis, tum de aliis ejus insulæ montanis. *Glar*. Si ita scripsit auctor, feremus sane, ut XLI. 6. 'Invalido exercitu, et magna parte pestilentia absumto.' Interim confidenter suspicor, a Livio positum *ne nunc quidem omni perpacata*. Jac. Gron. Si codd. addicerent, Jac. Gronovii conjecturam probandam existimarem. Verbo enim 'perpacare' Livius etiam alibi utitur. Ita XXXVI. 21. 'Omnibus perpacatis, sine ullius noxa urbis exercitus Thermopylas reductus.' c. 42. 'Necdum enim omnia in Græcia perpacata erant:' et alibi. Verum quum in vulgata lectiōnem consentiant scripti et excusi, nihil mutare audeo, præsertim quia et aliis locis Livius et reliqui ita loquuntur. Supra XXXI. 21. 'Quum omni parte cæde ingenti sternerentur.' Horat. Sat. I. 2. 37. 'Audire

est operæ pretium, procedere recte Qui mœchos non vultis, ut omni parte laborent.' 'Ab omni parte' dixit c. 22. 'In regione, quam ab omni parte solitudines clauderent.' Mecum sentiebat Dukerus.

§ 14 *Pacemque cum iis populus Romanus, non ab se tantum, &c. præstitit*] Neque ignoro illa Plautina 'servare cum aliquo fidem, cavere, captare cum aliquo:' tamen præpositionem cum hic apud Nostrum delendam esse censeo. Lib. IX. c. 20. 'Fœdus petiit venerunt, pacis per omnem Apuliam præstandæ populo Romano auctores.' Justinus xxv. 2. 'Ut Antigono pacem opinio hujus victoriæ non a Gallis tantum, verum etiam a finitimorum feritate præstiterit.' Idem xxxix. 2. 'Gryphus octo annis quietem et ipse habuit, et regno præstitit.' J. F. Gronov. *Pacemque tum iis* Harl. quod forte conjecturæ Gronovii præferendum. Certe vix cum locum habere potest, licet supersit in omnibus reliquis. Ut enim 'pacem alicui præstare,' ita 'fidem alicui præstare' xxx. 15. 'Masinissam libenter primam ei fidem præstaturum fuisse.' Justin. vii. 4. 'Cujus filio et successor Alexandro cognatio Bubaris non Darii tantum temporibus pacem præstitit.' XLIII. 5. 'Quæ res illis et virium fiduciam auxit, et pacem ab hostibus præstitit.' Paullo ante vocem *centum* non agnoscunt Lovel. 1. 6. et Voss.

Qui tum præsidio armato agrum, &c. obtinebat] Qui tamen præsidio Lov. 1. Vide ad XXII. 17. § 5. At Harl. qui verbis præcedd. *tum*, pro *cum*, exhibuit, hic legit *cum præsidio*, quod Crevierius, præeunte cod. Victor. in contextum adscivit.

CAP. XXXV. § 1 *A. Postumium Albinum Luscum*] In fastis Capitol. ad a. 10LXXIII. et 10LXXIX. tantum vocatur A. POSTUMIUS. A. F. A. N. ALBINUS. Quare dubitari posse existimat Pighius in Annal. Rom. ad l. prior.

p. 333. unde Postumii cognomen alterum, sive agnomen, 'Luscus' in Livianis exemplaribus inrepperit, quum a Postumiis peregrinum prorsus videatur; ejus vero vestigiis insistens Hearnius, illud sibi ejciendum videri, pronunciat. Pro eorum sententia id etiam adferri posset, quod neque ipse Livius cognominis Lusci meminerit, quum eundem Albinum ædilem curulem narret xxxix. 7. vel prætorum xxxix. 23. vel censorem xli. 27. His non obstantibus iis adsentiri nequeo: nam eodem Lusci cognomine, quamvis priori Albini omisso, etiam vocatur xlv. 17. Quod vero id tum in Fastis Capit. tum in variis Livii locis negligatur, compendii causa factum existimo, eodem modo ac mox § 3. et quemadmodum laudato loco alterum Albini omisum esse dixi. Similiter Ap. Claudius, qui hæreditarium a majoribus 'Crassi' cognomen habebat, et demum post gestos honores cæcus factus inde sibi novum cognomen invenit, attamen in iisdem Fast. Capit. censor a. CDXLI. et consul a. CDXLVI. vocatur AP. CLAUDIUS. C. F. AP. N. CAECIUS. sine Crassi cognomine, quo tamen unico tum adpellatus est, nondum ex oculorum morbo 'Cæcus' dictus. Quod insuper Lusci cognomen Pighius a gente Postumia peregrinum putet, me a sententia non dimovet. Certe hujus ejusdem Postumii frater, septimo anno post consulatum adeptus, in Fast. Capit. ad a. 10LXXX. vocatur SP. POSTUMIUS. A. F. A. N. ALBINUS PAVLLIVS. At genti Postumiæ Paulluli cognomen alibi, quam in his Fastis, tributum non memini. Cognomina sæpe apud Romanos indita sunt ex corporis vitiis. Ita Horatius, M. Horatii Pulvilli consulis frater, qui Porsenæ milites ad pontem sublicium moratus effecit, ne hostes urbe potirentur, 'Coecus' dictus est ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ὕψιν ἐλαττώματος, ἐκκοπέις ἐν μάχῃ τὸν ἑτερον τῶν ὀφθαλμῶν, teste

Dion. Hal. Antiq. v. p. 295. Similiter C. Mucio Cordo, qui, consilio interficiendi Porsenæ excidens, dextram fœculo ardenti iniecit, 'postea Scævola a clade dextræ manus cognomen inditum' est, teste Livio II. 13. 'Ex habitu corporis Cicerones, Rufos, Longosque' adpellatos esse, testatur Quinctil. Instit. Orat. I. 4. Ap. Claudius Crassus ex oculorum vitio 'Cæcus' cognominatus est. Ita forsitan A. Postumius Albinus hic memoratus 'Lusci' cognomine dictus est, quod luscus foret: ex quo eodem oculorum vitio etiam M. Furium ædilem plebis, cujus Livius meminit XXXIX. 7. 'Luscum' vocatum esse, verisimile est. Parem ob causam gentis Sempronie familia 'Blæsi' cognomen recepit, quod, qui primus illud tulit, lingua blæsus foret. Et quidem cognomina hæc interdum ad posteros transibant. Ita in gente Mucia 'Scævola,' in Sempronia 'Blæsi' et 'Longi,' in variis aliis 'Rufi' plures diu noti fuerunt. Interdum illa liberi eorum non recipiebant. Ita in gente Horatia unus tantum 'Cocles,' in Furia unus tantum 'Luscus,' in Claudia unus tantum 'Cæcus' obcurrit; quorum ultimus tamen posteror relinquit, a quibus novæ gentis Claudiæ familiæ 'Neronum,' 'Pulchrorum,' et 'Centhonum' incepisse dicuntur. Frequentius tamen id accidebat in agnominibus, ut vulgo vocantur; qualia hic A. Postumii 'Luscus' et fratris ejus Spurii 'Paullulus' fuerunt. Similiter in gentis Cornelie familia Scipionum nota fuerunt agnomina 'Corculum' et 'Serapio;' at posterii eorum, qui illis adpellati sunt, non memorantur. Idem de Minuciorum Angurinatorum agnomine 'Molliculus,' immo etiam Postumiorum 'Luscus' statuere videtur ipse Pighius in Annal. ad a. ICLXIII. p. 286. Livii lectionem vulgatam adversus Pigh. et Hearn. defendendam esse existimat, mecumque sentit Duk.

§ 2 *Prætores exinde facti*] Inde edd. priscæ; qua voce non tantum in proponendis novis consulibus Livius utitur, ut vidimus ad II. 49. § 9. sed etiam quum propositis consulibus subungere vult novos prætores. Exempla exstant lib. XXVIII. capp. 10. 38. lib. XXIX. capp. 11. 38. XXXI. 49. XXXII. 7. XXXIII. 42. XXXVIII. 35. XXXIX. 6. 32. 56. et XL. 18. Aldus exinde primus dedit, quod præferunt omnes nostri Mss. Hanc etiam vocem eodem sensu a Livio adhiberi, videbimus ad XLII. 9. § 8.

P. Cornelius Mammula] *P. Cornelius Mamertus* Harl. et Gaetrn. *P. Cornelius Mamerchus* Voss. *P. Cornelius Mamerchus* Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. ambo, Hearnii L. 1. et edd. usque ad Gruterum, cujus ultima reposuit *Mammula* ex sententia Pighii in Annal. ad a. ICLXIV. p. 291. ubi conjicit, eum fuisse fratrem A. Cornelii Mammulæ prætoris XXXV. 24. filium A. Cornelii Mammulæ prætoris XXIII. 21. Memoratur et M. Cornelius Mammula XLII. 6. *Mamerchus* autem inter gentis Cornelie cognomina alibi non reperitur.

T. Minutius Melliculus] Vet. lib. Ti. *Minucius Molliculus*. Supra ostendimus, Tiberii prænomen fuisse etiam Minuciorum. *Sigon*. Sigonii conjecturam probat Pighius in Annal. ad a. ICLXIII. p. 286. qui ex Tiberii prænomine colligit, eum ex plebeia gente Minucia Angurinatorum fuisse; alterum autem cognomen *Molliculus*, a Livio hic expressum, illi ex proprietate quadam inditum esse. 'Tiberius' gentis Minucie prænomen fuisse, docuit Sigon. ad IX. 44. § 2. Ejusdem gentis nomen per *c* scribendum esse 'Minucius' ad II. 34. § 1. 'Melliculus' in uno superest Lov. 5. *Mollitulus* præfert Voss. *Molliculus* Lov. 6.

Iti omnes magistratum Idibus Martiis inierunt] Ita edidit Aldus ex cod. Mog. cui consentiunt Lov. 1. 2. 6.

Harl. et Mead. 2. proxime accedunt Lov. 4. et Mead. 1. magistratum præferentes. Antea edebatur magistratus, quod superest in Lov. 5. et Gaertn. *magistratus in Idibus* legit Voss. quod emendatum videtur ex *magistratus, m, Idibus*; ita autem datum esse, ut librarius doceret, se duplicem lectionem magistratus et magistratum in exemplari suo reperisse. Vide ad III. 44. § 4.

§ 3 *T. Manius et L. Massaliota* Pal. 1. *T. Minutius et L. Terentius Massaliota*. Reliqui quoque duo, Pal. alter, et vet. ed. inserunt τὸ *Terentius*. Gebh. Prioris tribuni prænomen deest in Voss. et Lov. 1. *Mevius*, pro *Mænius*, legit Harl. Tum secundi tribuni nomen gentilitium *Terentius* deest in Lov. 1. idem etiam omisit ed. Paris. 1573. eamque secutæ usque ad Gruter. cujus postuma ἐκδοσις recte revocavit. Præterea *Massalioca* Voss. *Massalica* Lov. 6. *Massaliotha* Lov. 5. et edd. principes. *Massaliota* Lov. 1. 2. 4. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii Oxonn. et edd. prioribus proximæ usque ad Gruteri ultimam, quæ *Massa* dedit ex sententia Pighii in Ann. ad a. 10LXXXVI. p. 346. Vide ad XXXI. 50. § 3. Sed legendum est *Massiliota*, ut præfert Harl. Vide ad XXXVIII. 42. § 4. Paullo ante venerunt Voss. et Gaertn. Tum vox *Fulvio* exsulat a Mss. nostris, Hearnii L. 1. et edd. principibus; quod tamen jam receperunt Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et tempore posteriores omnes.

§ 4 *Deditionem Celtiberiæ, confectam provinciam nunciassent* Ms. in *deditionem Celtiberiæ*. An forte legendum, geminata syllaba, inde *deditionem Celtiberiæ*; ut illud inde significet, præliis duobus adversis ita fractos Celtiberorum animos, ut post illa statim de deditione cogitarint? *Modius*. Alibi etiam *in*, sive *inde*, et *in* commutantur. Vide ad x. 20. § 6. Hic tamen librarium cod. Mog. errasse,

nihilque mutandum pnto. Omnes nostri vulgatum tuentur. Mox *nec stipendium, &c. nec frumenta portata ad exercitum in eum annum opus esse* Lov. 6. *nec stipendium etiam* Lov. 1. Sed reliqui scripti stant pro recepta lectione.

§ 5 *Petierunt ab senatu primum, ut, ob res prospere gestas Diis* Petierant a senatu Voss. Tum ob res prospere gestas ut Diis Lov. 4. 5. Mead. ambo, et edd. antiq. ob res bene gestas ut Diis Lov. 2. et Harl. Voculam ut nesciunt Voss. et Lov. 6. Eam autem interdum post verba petendi deesse, vidimus ad XXXII. 35. § 5. Ordo verborum nunc obtinens, quem Aldus induxit, superest in Lov. 1. et Gaertn.

§ 6 *Ut Q. Fulvio decedenti de provincia* L. *Fulvio* male Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Tum voces *decedenti de provincia* cum sequentibus usque ad quod ita deberet in Oxon. L. 1. detritas esse, Hearnii testatur. Mox *multi ante ipsum* Lov. 6. Tum *usi sunt* Voss.

Etiam prope necessarium esset Scriptis Livius, quod fieri, præterquam quod ita deberet, etiam prope necessarium esse: ita enim obstinatos esse milites, &c. qualiter cum alibi, tum I. XXXI. capp. 8. et II. XXXV. 49. restituimus. J. F. Gronov. Emendationem Gronovii probat etiam Crevier. Neque morari debet, quod mox τὸ esse iterum sequatur. Supra XXXIV. 49. 'Temperatam eam salubrem et singulis, et civitatibus esse: nimiam et aliis gravem, et ipsis, qui habeant, effrenatam et præcipitem esse.' XL. 34. 'Nulli alii, quam consulibus, senatum crediturum esse, sincera fide in pace Lignres esse.' Vide Jac. Gronov. ad I. 41. § 5. Adde quæ notavi ad XXXV. 1. § 12. Mox § seq. *injussuque inde abituri* Lov. 4. 6. et Mead. 2. *injussuque inde habituri* Lov. 1. 2. et Mead. 1. *injussuque habituri inde* Gaertn. Vide ad XXII. 59. § 19.

§ 8 *Peregrina obvenit, P. Cornelio*

Sicilia, C. Mænio Sardinia] Pall. et vet. ed. *peregrina evenit*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Hearnii L. 1. et edd. veteres: *venit* Lov. 6. *obvenit* Aldus ex Mog. Msto adscivit. Utrumque verbum, 'evenire' et 'obvenire,' in hac re frequens est. Vide ad IX. 31. § 1. Hinc, cum recentioribus editoribus integerrimi codicis auctoritati cedens, *obvenit* servavi. Tum voces *Sicilia, C. Mænio* male desunt in Voss. Lov. 1. 6. et Hearnii L. 1. Paullo ante provinciam esse *Ligures* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 9 *Hispanias sortiti, L. Postumius ulteriorem, Ti. Sempronius citeriorem*] Pall. et vet. ed. *Hispanias sortiti sunt, L. Postumius citeriorem, Ti. Sempronius ulteriorem*. Gebh. *L. Postumius citeriorem, Ti. Sempronius ulteriorem* perperam etiam Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 10 *Successurus Q. Fulvio Flacco*] Ultimam vocem non agnoscunt Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. primæ: quam servant Voss. et Lov. 2. et jam vidi in edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et reliquis posterioribus. Mox *ne vetere exercitu provincia expoliaretur* Voss. Sed vide ad XXXVIII. 14. § 10.

§ 11 *Et habendum illic utique exercitum censes*] Pall. uterque, *et habendum illic ut illum exercitum censes*. Vet. vero ed. *et habendum illic utile exercitum censes*. Gebhard. Vulgata lectio primum adparuit in ed. Froben. 1531. verum nullius cod. consensu firmatur. Priores ediderunt *et habendum illic utile exercitum censes*, quod præferunt Voss. Lov. 5. 6. et Hearnii Oxonn. *illic utilem exercitum* Lov. 1. et Gaertn. *illic ut illum exercitum* Lov. 4. Harl. et Mead. ambo: *illic ullum exercitum* Lov. 2. Mox voces *in Hispaniam* desunt in Voss. Tum misceantur legit Lov. 1.

§ 12 *Deductis de provincia veteribus legionibus, novas conscribendi*] Præpo-

sitio de omittitur in Hearnii L. 1. Supra II. 13. 'Si Janiculo præsidium deduci vellent.' XXXII. 27. 'Finibus Attali exercitum deduxisset.' Unius tamen cod. auctoritas levior est, quam ut reliquorum consensui præferri possit: præsertim quum vulgata lectio conveniat stilo Livii, qui præpositionem, cum qua verbum componitur, in regimine repetere solet. Vide ad Præfat. Liv. § 11. Tum *novas scribendi* Lov. 6. Sed vide ad XXXV. 41. § 7. Mox *mitiores barbaros* Harl. solita varietate. Vide ad XXII. 47. § 9.

§ 13 *Quas vicina maxime hiberna premebant, in jus ditionemque venerunt*] Vox *maxime* non adparet in Lov. 6. et Harl. Sed vide ad V. 40. § 5. Deinde *in jus ditionemque* Lov. 5. et edd. ante Froben. qui a. 1535. *ditionemque* substituit: et merito. Ita enim reliqui omnes Mss. et Livius passim 'jus ditioque' jungere solet. Vide ad XXXVI. 14. § 9. et Duker. ad XXXII. 33. § 8.

§ 14 *Ego tamen hæc prædico, Patres conscripti*] Antiqui codd. *ego jam hinc prædico*. Gelen. Sic fere Pal. 1. nisi quod *tam*: alter autem exhibet *ego tamen hic prædico*: vet. ed. *ego tamen hæc prædico*. Gebh. Gelenio consentit Lov. 1. 6. et Mead. 2. Scriptum primo fuerat *ego ita hic prædico*; inde ab aliis factum *ego tam hic prædico*, ut præferunt Voss. Lovel. 4. et Mead. 1. ab aliis *ego ita hic prædico*, quod inveni in Lov. 2. et Harl. *ita*, vel *iam*, et *ita*, vel *tam*, sæpe commutantur; vide ad XXI. 11. § 12. similiter *hic*, sive *hinc*, et *hic*; vide ad XXVI. 13. § 13. Inde pronum fuit librariis, ut *ego tamen hæc prædico* darent, ut præfert Lov. 5. vel *ego tamen hic prædico*, quod inveni in Gaertn. Compendia enim scribendi *ita* et *tamen* effecerunt, ut voces *tam* et *tamen* sæpissime confuandantur. Vide ad XXII. 59. § 13.

Loca pacata me ad hibernacula elec-

turum] Membranæ loca pacata ad hybernacula lecturum. Modius. Immo Moguntini tantum monuerunt, codicem suum lecturum, pro electurum, exhibere; quod Hearnius probavit. Voces hæ sæpe commutantur. Vide ad xxviii. 42. § 5. Eandem lectionem quum etiam Gronovius ex cod. Mog. probavit xxxix. 52. § 2. locum ei in contextu concedere non dubitavi. Pronomen autem *me*, quod Modius etiam in Moguntino deesse perperam notavit, exsulat a Lov. 2. et Harl. Id autem quum præcesserit, commode deleri posset, si certiores codd. in eam mutationem consentirent.

CAP. XXXVI. § 1 Respondit, Neque se, neque quemquam alium divinare posse] Respondit, se ne quemquam alium dijudicare posse Harl. Prius neque deest etiam in Lov. 2.

§ 3 Novo autem, an veteri exercitu opus sit, ejus esse dicere, qui possit] Ad infinitivum verbi scire: ejus esse dicere, qui scire possit. Gelen. Pall. novo autem, an ut veteri exercitu possit cujus esse, dicere quo possit: vet. ed. novo autem, an veteri exercitu possit, tutius esse dicere, qui possit. Gebh. Novo autem, an ut veteri exercitu possit, tutius esse dicere Lov. 1. 2. 6. et Voss. novo autem, an ut veteri exercitu possit cujus esse dicere Lov. 4. Mead. 2. et Gaertn. novo autem, an veteri exercitu possit, tutius esse dicere Lov. 5. Harl. Hearnii L. 1. Mead. 1. in margine, (cujus, pro tutius, habet in contextu) et edd. ante Moguntinos, qui vulgatum, quod nunc exstat, ex cod. suo receperunt. Præterea quo possit Lov. 1. 4. 6. Harl. et Mead. ambo: quo possint Mead. 1. in margine: quo possum Hearnii L. 1. quod possit Voss. et Gaertn. qui possit Lov. 2. et 5.

Simul et qui illos exploratum habeat] Antiqui codd. illud exploratum, non illos. Gelen. Pall. continent simul et qui illis exploratum habeat. Gebh. Qui illis imploratum Voss. et Lov. 1. qui illis exploratum Lov. 4. Harl. Mead.

ambo, et Gaertn. qui illos exploratum Lov. 5. qui satis exploratum Lovel. 2. et 6.

§ 4 Quod aut inter se loquantur, aut subclaminationibus apud concionantem] Quod inter se loquantur Voss. et Lov. 1. quod aut inter se loquantur Harl. quod aut interloquantur Mead. 2. Tum clamatoribus Mead. 1. clamoribus Voss. Lov. 2. Mead. 2. et Gaertn. clamationibus Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Hearnii L. 1. et vetustæ edd. pro quo Moguntini ex cod. suo recte subclaminationibus restituerunt: 'subclamare' et 'subclamatio' voces sunt apud Livium passim obviæ. Supra iii. 50. 'Hæc Virginio vociferanti subclamabat multitudo:' ubi quædam exempla vide. vi. 49. 'Putate me ex media concione unum civem subclamare.' xxvi. 3. 'Tanta ira accensa est, ut capite anquirendum concio subclamaret.' xxviii. 26. 'Ferociter in forum ad tribunal imperatoris, ut intro territuri subclaminationibus, concurrunt.' xlii. 28. 'Subclamationes frequentes erant interrogationesque.' c. 53. 'Quum per omnem orationem satis frequenti adsensu subclamatum esset.' xlii. 45. 'Quidam ausi sunt media ex concione subclamare:' et alibi.

Imperatorem in provincia retenturos] Pal. 1. in provinciam retenturos. Gebh. Similiter Lov. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Paulo ante conjecturandum sit Lov. 2. et Harl. Sed verbum est nihili, quod lexicographi in antiquis Senecæ edd. legi observarunt, sed emendandum esse viri docti monuerunt.

§ 5 Consulum relatio interrupt] Pal. 1. consul ut legatio int. alter consulum legatio. Gebh. Consul ut relatio Lov. 1. consulum legatio Mead. 2. relatio consulum Harl.

Qui suas armari provincias, priusquam de prætoris] Codd. habent ornari provincias, non armari. Gelen. Pall. quia suas ornati provincias, quam de

prætoris. Gebh. *Quia suas* Voss. Lov. 1. 4. Mead. 2. et Gaertn. Vide ad xxxvi. 33. § 5. *Dein sortiri provincias* Hearnii L. 1. *armari provincias* Lov. 5. *ordinari provincias* Lovel. 6. Sed recte Gelenius *ornari provincias*, quod servant reliqui nostri, nisi quod *ornati* habeant Lovel. 4. et Mead. 2. Quid sit 'ornare provinciam,' vel 'magistratum,' in provinciam profecturum, vide Sigon. de Jur. Ant. Provinc. II. 3. et Torrent. ad Suet. Cæs. c. 18. Solent autem 'ornare' et 'armare' a librariis confundi. Vide ad I. 43. § 8. Epit. Liv. lib. LII. Broukhus. ad Propert. III. 7. 15. et Burmann. ad Nason. Met. XII. 462. Similiter 'ornare' et 'ordinare;' vide ad xxiv. 48. § 7. Præterea *quam*, pro *priusquam*, Lov. 4. Harl. et Mead. ambo. Mox *aquum esse censebat* Lov. 5. et edd. vett. Sed mediam vocem expunxit Frob. a. 1535. quæ nec in aliis Mss. nostris compareret.

§ 6 *Socium Latini nominis, quantus semper numerus, quindecim millia peditum et octingenti equites*] Hunc locum tractavit Lipsius ad Vell. Pat. II. 15. et de Milit. Rom. II. 7. Ibi conjicit legendum *XX. millia peditum*, nec quidquam præterea mutat: hic emendat, *quantus tum semper numerus, XV. millia peditum, et mille ducenti equites*. Rationem emendationis hanc reddit, quod vocula *tum* addita verba Livii ad illa tempora et annos adstringat; et quod hic numerus, etiam in equitibus ipsis, sæpe apud Livium in rebus sub bella Macedonum aut Antiochi gestis reperiatur: idque sibi credi, aut in Livio quæri jubet. Certum est, jam olim multo majorem in exercitiis Romanis fuisse numerum sociorum, quam civium Romanorum. Vide III. 22. lib. x. capp. 18. et 26. Sed hoc quoque negari non potest, nunquam finitum fuisse certum numerum militum, quem socii darent, ne illis quidem temporibus, ad quæ hic præcipue respici putat Lipsius.

Hoc manifestum est e multis locis Livii, in quibus numerus sociorum duabus legionibus Romanis iis ipsis temporibus, quæ inserta vocula *tum* designata credit Lipsius, additus memoratur. xxxiii. 43. quinque millia (hoc mihi suspectum est) socium Latini nominis, et quingenti equites. xxxiv. 56. sociorum et Latini nominis xv. millia peditum, equites sexcenti. xxxv. 20. viginti millia peditum, et equites nongenti. Ibid. c. 41. viginti millia peditum, et octingenti equites. xxxvii. 2. quindecim millia peditum, equites sexcenti. xxxviii. 35. quindecim millia peditum, et mille ducenti equites. xxxix. 20. viginti millia peditum, et equites mille trecenti. His plane, ni fallor, evertitur fundamentum emendationis Lipsianæ. Aliquanto probabilius, mea sententia, dixisset, particulam *tum* ad duos priores annos referri: nam iis socios eundem numerum peditum equitumque, quem hic vulgata lectio habet, dare jussos esse capp. I. 18. et 26. Sed neque Livium de duobus annis *tum semper* dicturum fuisse credo, neque tamen aliam rationem hunc locum cum superioribus conciliandi invenio. Nam, quod quis suspicari possit, quia Livius antea ter hoc libro hunc numerum sociorum memoraverat, fortassis aliquem oblitum eorum, quæ superioribus libris scripta erant, sibi persuasisse, id perpetuum fuisse, et verba *quantus semper numerus* in margine libri sui scripsisse, vereor, ne sit secare nodum, non solvere. Quod autem dixi, non finitum fuisse certum numerum militum, qui sociis ad duas legiones imperaretur, etiam ex iis quæ libris sequentibus de hac re leguntur, liquet. Vide lib. xli. capp. 5. 9. 14. et 21. lib. xlii. capp. 1. 31. et 35. xliii. 12. et xliv. 21. Duk. De numero sociorum in exercitu Romano quædam vide ad xxxviii. 35. § 9. Crevierius, proposita emendatione Lipsii, *quantus*

tum semper, ex lib. de Milit. Rom. hanc ἐπίκρισιν addit, etiamsi illud tum non exprimitur, facile ex ipsa re suppleri posse; intelligendum igitur tantummodo, hoc jam a multis annis servatum esse. Sed non videtur animadvertisse vim vocis *semper*, quæ hanc explicationem non admittit. Deinde *quindecim millia peditum, octingenti equites*, sine copula, Lov. 2. 4. Harl. Mead. 2. et Gaetrn. Similiter præferunt edd. Sigonii. Si quis cum Lipsio malit mille ducenti equites, error ortus esse censi potest ex confusis notis numeralibus 13. CCC. et C13. CC.

§ 7 *Dimisso, quem haberent, exercitu reverterentur Romam*] *Dimisso, quem haberent exercitum* Mead. 1. Id autem dictum videri potest ad formam illius c. 20. 'De iis, quorum Persens Demetrium insinulasset sermonum:' ubi alia vide. Quum tamen reliqui nihil mutant, vulgatum loco movere temerarium foret. Paulo ante, 'cum hoc exercitu T. Sempronius Apuanis Liguribus ut inferret bellum' pessime Gaetrn. trajectis vocibus *ut inferrent bellum* etiam Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et uterque Mead. Tum donec eo consules venissent Lov. 2. Harl. et Mead. 1.

§ 8 *Novam legionem ei quinque millium et ducentorum peditum*] *Quinque millia* Voss. Posset igitur videri, per adpositionem scribendum esse *novam legionem ei, quinque millia et ducentos pedites*. Ita III. 5. 'Antiates, mille milites, &c. cum ignominia dimissi.' XXIII. 17. 'Perusina cohors, homines quadringenti sexaginta.' XXIV. 36. 'Romana classis, triginta quinquere-mes.' cap. 47. 'Præsidium, quinque millia armatorum.' XXVIII. 28. 'Tota legio, millia hominum quatuor.' Lib. XXXVIII. cap. 16. 'Galli, magna vis hominum.' c. 25. 'Statio pabulatorum, sexcenti equites.' XL. 53. 'Galli Transalpini, tria millia hominum.' XLI. 13. 'Lunam colonia, duo millia civium Romanorum sunt deducta.' c.

Delph. et Var. Clus.

21. 'Cum legione nova, quinque millibus peditum, trecentis equitibus.'

XLII. 18. 'Ut supplementum sibi ad exercitum daretur, tria millia peditum, centum et quinquaginta equites in Romanas legiones.' c. 56. 'Cum exercitu navali, decem millibus armatorum.' c. 59. 'In hunc modum maxime instructæ acies, par ferme utrimque numerus equitum ac levis armaturæ, concurrunt.' Vide J. F. Gron. ad XXX. 8. § 6. Jac. Gronov. ad VII. 35. § 6. et quæ notavi ad XXV. 34. § 10. et XXXIX. 31. § 3. Quum tamen reliqui codd. in vulgatum consentiant, potius videtur, ut lectionem cod. Voss. ex scribæ errore ortam credamus, quod olim per notas scriptum fuerit *legionem VCIO*, vel *legionem V. M.* Vide ad XXV. 9. § 16.

Cum equitibus quadringentis] Si in hoc numero non variant libri, dicendum est cum Lipsio de Milit. Rom. II. 6. centum præter morem additos fuisse. Nam justus numerus equitum in legione erant trecenti equites: nec aliud exemplum de quadringentis in Livio habeo, quam XXIII. 34. Vide ad XXII. 36. *Duk.* Quadringentis constanter nostri omnes.

Et mille præterea peditum Romanorum] *Vet. lib. peditum civium Romanorum.* Recte: sic enim c. 1. 'Quatuor millia peditum civium Romanorum, et ducenti equites.' *Sigon.* Lectioni a Sigonio probatæ favere videtur Voss. ex quo nihil notatum invenio. Ita cap. 18. 'In supplementum decreta tria millia civium Romanorum, ducenti equites.' XLI. 15. 'Ut in supplementum his tria millia civium Romanorum cum equitibus ducentis mitterentur.' Sed dissentiant reliqui codd. Nam *et præterea civium Romanorum quinquaginta equites* præfert Harl. *et præterea peditum Romanorum quinquaginta equites* Lov. 4. et Gaetrn. *et præterea peditum Romanorum mille* Mead. 2. *et mille præterea peditum Romanorum*, ut ante Sigonium

Livius.

edebatur, Lov. 1. 2. 5. 6. et Mead. 1. Infra c. 41. 'In supplementum consules scribere jussi ad tria millia peditum Romanorum.' XLII. 21. 'P. Furio Philo in citeriorem tria millia peditum Romanorum.' XLII. 1. 'Supplementum Hispaniæ tria millia peditum Romanorum scriberent.' Ibid. 'Mille et quingenti pedites Romani cum centum equitibus scribi jussi.' XLIII. 12. 'In Macedoniam peditum Romanorum sex millia.' Quibus omnibus locis 'pedites Romani' itidem, ut hic, opponuntur 'sociis nominis Latini.'

§ 9 *Et sociis e nomine Latino imperare septem millia peditum, trecentos equites*] Si lectio hæc genuina est, non jungenda sunt sociis e nomine Latino; Livium enim alibi ita locutum esse, nondum observavi: sed potius ordo erit 'imperare sociis septem millia peditum e nomine Latino.' Nullus tamen codicum vulgatum firmat, nisi perpetuus editionum adsecla Lov. 5. Pighius in Annal. ad a. 10LXXIII. p. 334. hæc verba laudans profert *e sociis et nomine Latino*, transpositis vocibus. Sed neque ei codd. adsentiuntur: *et sociis a nomine Latino imperare* legunt edd. Sigonii 1572. Paris. an. 1573. et reliquæ usque ad Dan. Heinsium, qui priscam lectionem reduxit: *et sociis nomine Latino* Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Mead. ambo: *et sociis nominis Latini* Lov. 2. 6. et Gaertn. quæ ordinaria ac sollemnis formula est. Tum *imperari* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. vet. pro quo Frob. 1531. dedit *imperare*, concinentibus Lovel. 2. et Gaertn. Denique *Vc equites* Voss. et Hearnii N.

Cum hoc exercitu placuit ire in Hispaniam citeriorem Ti. Sempronium] Transpositis vocibus, Pall. cum hoc exercitu Ti. Sempr. ire in Hisp. placuit cit. Gebh. Similiter scripti et edd. ante Frob. a. 1535. quæ vocabula in eum ordinem digessit, quem nunc

obtinent.

§ 10 *Ante Sp. Postumium et Q. Marcium consules, cives Romani sociive*] Ita primus edidit Aldus, invitis omnibus scriptis. Priores, adstipulante Lov. 5. præferunt ante *Sp. Post. consulem Q. Marcium consulem*, omissa particula copulante, quam nullus codicum agnoscit: ante *Sp. Postumium (Sempronium Postumium Harl. Sp. Postumum Mead. 1.) consulem, Q. Marcium eo cives Romani Lovel. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. in quibus illud eo mutatum ex co. id est consulem. Ante Sp. Postumium consulem Q. Marcium cives Romani Voss. et Lov. 1. ante Sp. Postumium, Q. Marcium consules Lov. 2. quomodo edidi. Vide ad II. 17. § 1.*

Quot amplius duabus legionibus, quam decem millia] Hearnii quod amplius edidit, ac notavit quot exstare in Gronoviorum edd. secus atque in aliis. Verum, quot in multis primarum editionum etiam legi, certum est: *que amplius præfert Mead. 1. quo amplius Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn. quot amplius Lov. 5. Deinde in duabus legionibus scribendum conjicit Pighius in Annal. ad annum 10LXXIII. p. 333. Sed præpositionem ignorant omnes scripti: et commodè duabus legionibus casu tertio accipi posse videtur. Mox verbis proximis et § seq. mille centum equites, pro sexcenti equites, perperam Mogunt. cod. Librarius notas numerales IJ. et CIO. commutavit. Alia ejus erroris exempla vide ad I. xxxiii. c. 1. § 2. xxxix. 20. § 3. et c. 29. § 6.*

§ 11 *Socium Latini nominis duodecim millia*] Una voce auctior Hearnii L. 1. *duodecim millia peditum*: quam lectionem Crevier. adoptavit. Verum constanter abest ab omnibus scriptis nostris, et etiam abesse potest, quum subsequens *sexcenti equites* priora hæc *duodecim millia* de peditibus intelligenda esse doceat. Præterea sæpe eo casu Livius vocem il-

iam omisit. Supra c. 18. 'In supplementum decreta tria millia civium Romanorum, ducenti equites.' Infra c. 44. 'Quinque millia sociorum Latini nominis, et quadringentos equites.' xli. 15. 'Tria millia civium Romanorum cum equitibus ducentis, quinque millia socium Latini nominis, et trecenti equites mitterentur.' Mox dictio *duobus* exsulat ab Harl. Præterea quos si videret perperam Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. neque rectius portaret Harl.

§ 13 Q. Fabio Buteoni prorogatum in Gallia imperium est] Vet. lib. in Galliam. Utraque locutio Livio usitata. Sigon. Pall. uterque prorogatum in Galliam imperium est. Gebhard. Et hic Sigonius in Galliam ex suis veteribus libris, (quibuscum non certe faciunt nostri,) et utramque locutionem esse Livio usitatam observat. In quo etiam fallitur: nam, ut dixi, imperium populus Romanus non dabat magistratibus in provincias, sed in exercitus in provinciis: neque aliud erat imperium hoc sensu, quam potestas exercitum habendi et ei imperandi, remve bellicam administrandi. Sic l. xxvi. c. 1. 'Et prætoribus prioris anni M. Junio in Etruria, P. Sempronio in Gallia, cum binis legionibus, quas habuerant, prorogatum est imperium.' Sic utique sine ulla varietate et veteres et vulgati libri. Eodem, cap. 18. 'Omnes non centuriæ modo, sed etiam homines, P. Scipioni imperium esse in Hispania jusserunt.' Sic Mss. Lib. xxvii. c. 7. 'His quoque est enim prorogatum in Sicilia imperium.' xxx. 40. 'Latium ad populum esse, cujus vellent imperium in Africa esse.' Nec longe ibidem c. 41. 'P. Scipioni cum exercitibus, quos haberet, in provincia Africa prorogatum imperium.' Iterumque, 'M. Servilio in Etruria prorogatum imperium.' Denique 'cui juberent in Hispania imperium esse.'

Lib. xxxi. extremo, (c. 50.) 'Plebem Cn. Cornelio Lentulo et L. Stertinius proconsulibus imperium esse in Hispania jussit.' Videntur induxisse Sigonium illa xxvi. 2. 'Quem cum imperio mitti placeret in Hispaniam ad eum exercitum, cui Cn. Scipio imperator præfuisset.' xlii. 10. 'C. Siciinius, prætor designatus, cum imperio in Apuliam missus.' Et si quæ similia. Sed, hæc alius, atque superiora, generis esse, nemo non videt. J. F. Gron. In Galliam Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Hearnii L. 1. ac N. Sed recte Gronov. vulgatum tuetur; quem etiam vide ad xxvi. 28. § 7. et Duker. ibid. ad § 9.

Præter exercitum veterem, qui in Liguribus . . . erat] Erant Lov. 4. Harl. et Mead. ambo; quæ lectio defendi posset, vocem *exercitus* collective accipiendo: de quo vide ad iii. 28. § 2. Videri etiam posset, legendum esse *præter exercitus veteres, qui in Liguribus erant*. Anno enim proximo Ligures provincia consulibus adsignati cum quatuor legionibus cap. 18. binæ scilicet unicuique decretæ sunt: et ita duo in Liguribus exercitus fuerunt. Verum reliqui codd. vulgatam scripturam tuentur: et Livius inquit hoc cap. 'Dimisso, quem haberent, exercitum, reverterentur Romam:' et c. 38. 'Quum veterem exercitum Romam deduxissent:' quibus locis tamen intelligi potest, quisque suum. Vide ad c. 16. § 10.

§ 14 Et is ipse exercitus ægre explebatur propter pestilentiam, quæ jam tertium annum] Omissa et copula, Pal. 1. is ipse ex. ægre explebatur propter pest., quæ tertium jam annum. Gebh. Ex his ipse exercitus Voss. et Lovel. 1. et ex his ipse exercitus Lov. 6. Hinc voces propter pestilentiam desunt in Lov. 5. et ed. Camp. Tum tertium jam annum Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo.

CAP. XXXVII. § 1 Post consul C.

Calpurnius moritur, multique alii omnium ordinum] Post eos C. Calpurnius Mead. 2. et Gaertn. Perperam etiam alibi *cos*, sive *consul*, et *eos* commutantur. Vide ad II. 64. § 7. *Consul Calpurnius*, omisso prænordine, Lov. 2. Verum nota ejus intercepta est a prima litera vocis seq. Vide ad XL. 34. § 1. Tum *multi alii Hearnii* L. 1. et *priscæ edd.* Copulam *que* postea Moguntini ex cod. suo addiderunt. Ea autem in scriptis nostris omnibus superest.

§ 2 *Pontifex maximus piacula iræ Deum conquirere]* *Pontifex maxima piacula* Gaertn. At C. Servilius Geminus ‘*pontifex maximus*’ creatur xxxix. 46. moritur vero XL. 42. Vox *Deum* non adparet in Lov. 1. Tum *mox libros inspicere* Hearnii L. 1. Sed omnia pendent a verbo ‘*jussus*.’ Insuper *consules* Voss. et Gaertn. Sed alter consul mortuus, eique nondum novus substitutus erat; præterquam quod sequatur ‘*vovit deditque*.’ Vide ad x. 10. § 2. *Consulem* Lov. 1. 2. et 6. a m. pr. *consulere* a manu altera in margine.

Saluti dona votere] *Salutis dona* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. Sed ‘*Salus*’ hic unum est numinum, cui consul dona votere, et statuam auratam dare jussus est. Eidem numini olim C. Junius Bubulcus censor ædem locavit ix. 43. Eam autem antea consul voverat, et postea dictator dedicavit x. 1.

§ 3 *In urbe et per omnia fora conciliabulaque edixerunt]* ‘*Forum*’ locus erat nundinationis et negotiationis, ubi etiam jus dicebatur: ut forum Flamini, forum Julii, forum Licinii, de eorum nominibus, qui ea fora constituenda curarunt. Quare cum scribit Varro de Re Rust. I. 2. ‘*Ejusdem gentis C. Licinius tribunus plebis cum esset post reges exactos annis ccclxv. primus populum ad leges accipiendas in septena jugera forensia e comitio eduxit:*’ significat, as-

signata fuisse virginitatem a Licinio septena jugera in eo foro, quod ipse constituit, ‘*forumque Licinii*’ vocatum est. Municipia autem coloniis præferebantur, coloniæ præfecturis, præfecturæ foris, fora conciliabulis. Nam ‘*conciliabula*’ cum loca essent, in quibus jus diceretur, et in concilium conveniretur, tamen foris inferiora erant. Interdum tamen in municipii jus ascendebant. Frontin. de Limit. Agr. p. 41. ed. Goes. ‘*Hoc conciliabulum fuisse fertur, et postea in municipii jus relatum.*’ Cum autem Frontinus dicit ‘*conciliabulum fuisse*’ (interprete Urbico de Lim. Agr. p. 60. ed. Goes.) intelligit locum quandam coloniæ fuisse, et quandam coloniæ partem, ubi conventiculum esset juridicum. Ejus verba sunt, ‘*Sunt autem loca publica coloniarum, ubi prius fuere conciliabula, et postea sunt in municipii jus relata.*’ Cæterum in conciliabulis jus dictum fuisse, ostendit antiqua lex in variis auctor. de Limit. in L. Mamil. Roscia, Peducea, Aliana, Fabia; ejus, si quis forte dubitat, hæc sunt verba: ‘*Cum curator hac lege non erit, tunc quicumque magistratus in ea colonia, municipio, præfectura, foro, conciliabulo juridicundo præerit, ejus magistratus de ea re jurisdictione, iudicisque datio, addictio esto.*’ Livius tamen (hoc loco, et mox) per ‘*fora*’ et ‘*conciliabula*’ omnia, quæ extra urbem erant, majora et minora oppida, castella, loca intellexisse videtur, in quibus essent conventus aliqui iudicii. Turnebus, Advers. I. 11. Hic finiunt Pall. nec non vetus ed. Gebh. Duæ priores voces *in urbe* desunt in omnibus nostris Mss. Hearnii L. 1. et edd. vet. quas recte Moguntini ex cod. suo addiderunt. Similiter ‘*urbs*’ a ‘*foris*’ et ‘*conciliabulis*’ distinguitur, et hinc fora et conciliabula extra urbem fuisse indicatur xxxix. 14. ‘*Non Romæ modo, sed per omnia fora et conciliabula.*’ In-

fra XLIII. 14. 'Hoc edicto literisque censorum per fora et conciliabula dimissis, tanta multitudo juniorum Romanam convenit, ut gravis urbi turba insolita esset.' Ita mox hoc cap. quæstio beneficii 'in urbe' propiusve urbem decem millibus passuum commissi C. Claudio, ultra decimum lapidem 'per fora conciliabulaque' C. Mænio decreta est. De foris et conciliabulis vide etiam Marc. Donatum ad XL. 19. § 3. qui sua pleraque Turnebo debuit. Ab explicatione loci Varroniani, quam Turnebus hic dedit, diversam vide apud Pighium in Annal. ad a. IOCVIII. p. 464. Ceterum in his vocibus desinunt omnes non tantum edd. antiquæ, sed etiam codd. Mss. præter Moguntinum, ex quo reliqua pars hujus libri in lucem emissæ est.

§ 4 *Decem millibus passuum esset commissum*] *Decem millibus esset passuum* ed. Mog. et aliæ usque ad Frobenium, qui a. 1535. dictiones in eum ordinem digessit, qui nunc obtinet.

§ 5 *Suspecta consulis erat mors maxime: necatus*] Ita recte Aldus hunc locum distinxit. Moguntini male ita interpunxerant: *Suspecta consulis erat mors: maxime necatus*, &c.

§ 6 *Q. Fulvius Flaccus in locum vitrici consul est declaratus*] Aut error est in prænomine, aut duo fuere uno tempore Q. Fulvii Flacci, alter hujus anni consul, Calpurnio subrogatus; alter sequentis, quod mihi non fit verisimile. Nisi quis dicat, quod hodie quoque in quibusdam urbibus observatur, ut, qui subrogatus fuerit, sequenti anno fiat consul. *Glar.* Verisimile non videtur Glareano, duos Q. Fulvios Flaccos consules fuisse, alterum hoc anno C. Calpurnio subrogatum, alterum cum L. Manlio insequenti anno; et, ne idem utroque anno consul sit, veretur: cum tamen duos esse, eosque patruales, appareat ex tabulis Capitoliniis, in quibus ita

est: ['Recte tabulæ Capitolinæ. Veruntamen in re non admodum magna Glareanus nihil asseverat, sed hæsitat.']

A. POSTUMIUS. A. F. A. N. ALBINUS
C. CALPURNIUS. C. F. C. N. N. PISO
IN. M. M. E. IN. E. L. F.

Q. FULVIUS. CN. F. M. N. FLACCUS
L. MANLIUS. L. F. L. N. ACIDIUS
FULVIAN.

Q. FULVIUS. Q. F. M. N. FLACCUS.

Sigon. Recte hoc modo Frobenius 1531. edidit. Moguntini alique priores ante Frobenium *consulis* vulgarunt: quorum error ortus est ex compendio *COS*, quod *consulis* reddiderunt, ut conveniret proximo *vitrici*, quum *consul* reddi, et ad remotius 'Q. Fulvius Flaccus' referri deberet. Vide ad x. 10. § 2.

Exprobratum ei a matre dicerent] Ita vestigia literarum proxime secutus feliciter emendavit Frob. 1531. quum antea sine sensu Moguntini edidissent *exprobratum etiam hac re dicerent*. Recte etiam mox § seq. eadem ed. *adjecisse*, pro Moguntina lectione *adjecisset*, adoptavit.

CAP. XXXVIII. § 1 *Inproviso oppressi, ad duodecim millia*] Hanc lectionem Frob. a. 1535. recepit. Moguntini eosque secuti ediderunt *inproviso oppressi sunt: ad duodecim millia*, &c.

§ 2 *Nullum alium ante finem rati fore*] Vel *alium*, vel ante superest: sed potius *ante*. J. F. Gron. Tamen recte dicitur 'si umquam ante alias.' Vide I. 28. XXXI. 7. 'si quando umquam ante alias' XXXII. 5. et 'quod numquam alias antea' XXII. 58. Quæro igitur, cur ratio linguæ Latinæ non ferat *nullius alius ante*? Duk.

§ 3 *Qui Taurasinorum traducere Ligures*] Hæc verba in nullo exemplari bene habent. Vide num de *Talesinorum* agro loquatur. *Taurasinos* enim in Samnitibus non memini me legere. *Glar.* Hujus extremi XL.

libri nisi unum (ut reor) manuscriptum exemplar exstat, quod in Germania est, unde ad cæteros hæc pars translata est. Cum igitur Germani primum impressissent, qui *Taurasinorum traducere Ligures*, deinde ab aliis emendatum est qui *Taurasinorum fuerat, cum traducere*. Recte, ut mihi videtur; verum ad explendum hunc sensum nimis præcise. Plene autem sic legetur: qui *Taurasinorum fuerat. In eum cum traducere*. Sic paulo post ait c. 41. 'In Samnium traducti, agerque his inter populares datus.' 'Taurasini' porro qui sint in Italia, nemo prodit: 'Tauraninos' edit Stephan. Sigonius. Vet. editio *Tauraninorum*, quos a 'Taurania,' cujus meminit Plinius III. 5. et Stephanus, dici putat Camillus Peregrin. Diss. de Capua II. 23. J. F. Gron. *Taurasinorum* omnes, quas vidi, vet. edd. *Tauraninorum* demum Sigonius ex conjectura in contextum recepit. Et quidem 'Taurania' a Plinio memoratur III. 5. unde 'Tauraninus' Stephanus format. Verum ibi 'in agro Campano' fuisse dicitur; hic vero 'ager in Samnitibus' memoratur. Cluver. Ital. Antiq. IV. 8. p. 1200. intelligi putat 'Ligures, qui cognominantur Corneliani, et qui Bæbiani' Plin. Hist. Nat. III. 11. ita dicti forte a Cornelio et Bæbio, per quos in regionem, quam postea obtinuerunt, traducti sunt ex sedibus antiquis. Eorundem, observante Harduino ad d. loc. Plinii, meminit etiam Frontin. de Colon. p. 106. 'Liguris Bæbianis et Cornelianis muro ductis triumvirali lege;' et p. 139. 'Liguris Vevianus et Cornelianus muro ductus triumvirali lege.' Hos Ligures Cluverius traductos putat in Hirpinos, qui Samnitium non tantum contermini, sed et consanguinei, adeoque pars fuere, et quidem citra Apenninum ad Calorem amnem, ad cujus dextram ripam perantiquum fuit oppidum 'Taurasium,' nunc *Taurasi* dictum.

In hujus fluminis utraque ripa statuit fuisse latissimos campos, ubi Romani prælium cum Pyrrho conseruerunt: eorum camporum meminisse Florum I. 18. Frontin. Strateg. IV. 1. § 13. et Oros. IV. 2. Verum apud illos male partim *Aursinis* partim *Arusinis* campis legi. Contra *Arusinos* campos defendunt viri docti ad d. loc. Flori. Vide etiam Cellar. Geogr. Antiq. II. 9. p. 556. Quin etiam, *Aursinorum*, pro *Taurasinorum*, hoc loco legendum esse, contendit Ortelius in Thes. Geogr. in voce 'Tauraninorum ager.' Sententiæ Cluverii pondus adderetur, si aliorum testimonio confirmatum viderem, id quod adfirmavit, iisdem locis oppidum superesse, vulgo nunc *Taurasi* dictum. Ceterum qui *Taurasinorum traducere Ligures* ediderunt Moguntini: qui *Taurasinorum qua traducere Ligures* Cervicorn. qui *Taurasinorum fuerat, cum traducere Ligures* Froben. 1535.

Edixerunt, Ligures ab Anido montibus descendere] Neque hic locus perfectus est. Deest enim alterius montis nomen; quamquam ne 'Anidi' quidem mentio est. Asteriscum iccirco apponendum censeo. Sigonius. Lege ut *Ligures Apuani de montibus descenderent*. Muretus. Ita quidem omnia vulgata hactenus exemplaria habent orationem hanc corruptam, et saniore sensu carentem: quid enim hoc erat dicere *Cornelius et Bæbius edixerunt Ligures descendere?* quid item *ab Anido montibus?* Ego ita legendum censui *Ligures ab Anido monte ut descenderent*. 'Anidus' vero 'mons' is forte fuerit, qui, Macram effundens flumen, vulgo nunc appellatur *Monte Borgada*, et *Monte Borgalla*. Hunc Anidum montem etiam XXXIX. 32. intellexisse Livium, ubi ait 'Apuanos montem, antiquam sedem majorum suorum, cepisse,' patet ex eo quod continuo ait, 'Sempromium, a Pisis profectum, vastando agros, urendoque vicos et castella

eorum, aperuisse saltum usque ad fluvium Macram et Lunæ portum.' Hic scilicet in dicto Borgada sive Anido monte apud fontes Macræ 'antiqua majorum ipsorum sedes' fuit, in antiquissimo eorum oppido 'Apna,' unde Apuani dicti. Cluver. Ital. Antiq. i. 10. p. 76. Ut nunc vulgatur, Moguntini omnesque reliqui ediderunt, solo excepto Clerico, qui ex Mureti vel Cluverii conjectura arreptum *descenderent* adoptavit; reliqua, quæ tamen corruptiora erant, reliquit. Videtur enim *edixerunt descendere* aliquo modo defendi posse, et eadem ratione formatum esse, quæ 'hortaretur petere,' de quo diximus ad xxxvii. 49. § 1. Neque id rejiciendi legitima causa putanda est, quod subjungatur 'portarent.' Nam 'edixerunt descendere, portarent' similis esse potest variatio, ac inlustravimus ad xxxix. 14. § 9. Nihilominus integram vel Mureti vel Cluverii conjecturam, et præsertim priorem, Msti unici lectioni cum Crevierio præfero; ita tamen, ut voculam *ut*, quam inserendam censuit, non necessariam judicem. Pro ea quidem facit, quod facile intercepti potuerit a literis ultimis vocis proximæ *edixerunt*, vel *edixerūt*. Vide ad xxxvii. 24. § 13. Verum notum est, eandem sæpe omitti per ellipsin post verba jubendi, edicendi, monendi, hortandi, ac similia. Vide ad x. 41. § 8. et xxviii. 11. § 11. Præterea *de montibus descendere* refert genium stili Liviani, præpositione, cum qua verbum compositum est, repetita. Vide ad Præfat. Liv. § 11.

§ 5 *Neque vires ad rebellandum erant*] In primo exemplari Germanico fuit *ad bellandum*: quod magis huic loco convenit. Sigon. Frobenius est, qui a. 1535. *bellandum* mutavit in *rebellandum*. Id autem hand male convenire videtur. Nam Ligures ditionem fecisse narrantur supra hoc cap. Vires igitur nunc defuisse dicuntur

non tam ad bellum inferendum, quam ad desciscendum ab obsequio et fide. Sæpe autem 'bellare' et 'rebellare' commutantur. Vide ad Epit. Liv. libb. viii. xi. xxxiv. xlix. lx. ad Livii viii. 37. § 2. xxxiii. 35. § 6. xxxiv. 17. § 7. c. 62. § 2. xxxv. 12. § 17. c. 45. § 4. xl. 47. § 3. aliisque locis.

§ 6 *Argenti data centum et quinquaginta millia*] Adjiciendum puto *H-S.* Nam, si 'pondo' intelligamus, nimis magna erit summa, quam in ablegatos Ligures erogare voluisse Romanos non est verisimile. Glar. Vocem *sestertiū* ex conjectura Glareani receperunt Vascos. et hinc reliqui omnes editores. Sed recte observat Crevierius, ex usu Latinorum non fuisse, ut per 'sestertios' numerantes adderent vocem 'argenti,' quum nulli alii forent sestertii, quam argentei. Vide etiam Gron. de Pec. Vet. iii. 15. Præterea centum et quinquaginta millia sestertium nimis exiguum summam esse, quam ut in quadraginta millia hominum divideretur. Eum itaque secutus vocem *sestertiū*, ex Glareani conjectura adscitam, iterum delevi, et credo, numerum hoc loco depravatum esse, quia, licet per *τδ* *argenti* denarios intelligamus, etiam sic numerus justo minor erit; contra vero nimis magnus, si pondo: præterquam quod credibile non sit, Liguribus argentum non signatum datum esse. Mox idem Crevierius in *novas sedes*, pro *in novas ades*, scribendum conjicit. Ita paullo ante, 'ne penates, sedem, in qua geniti essent, sepulcra majorum, cogerentur relinquere.' Solent autem hæ voces confundi. Vide ad v. 42. § 1. Id autem hic tanto proclivius erat, quod litera ultima vocis præced. primam hujus haurire potuit.

§ 9 *Tantum hostes ducti ante currum*] Non video, qui hostes ante currum potuerint duci, ubi nulli fuerunt. Forte *obsides*. Mox lege, *nec quod fer-*

retur, neque quod duceretur captum, neque quod mil. daretur, quicquam in tr. eorum fuerat. J. F. Gron. Quod, non quid, etiam Pighius habet ad annum 101XXXIII. Duk. Crevierius vel Gronovii conjecturam obsides probat, vel per 'hostes' intelligit eos, qui se in initio cap. dedidisse dicuntur, duodecim millia hominum: probat etiam ter quod, pro quid, repositum.

CAP. XXXIX. § 1 In Hispania Fulvius Flaccus propraetor] Hæc lectio debetur Aldo, cujus loco Sigonius pro prætoris edidit. At Moguntini vulgarant ex unico codice suo proconsul, quod revocavi. Plerumque enim, qui circa hæc tempora vel prætores, vel post finitum annum magistratum prorogato imperio propraetores Hispaniæ præerant, 'proconsules' vocatos video. Ita C. Sempronius Tuditanus prætor creatus Hispaniam citeriorem sortitus est lib. XXXII. capp. 27. 28. et 'proconsul' vocatur XXXIII. 25. M. Fulvius Nobilior prætor Hispaniam ulteriorem obtinuit lib. XXXIV. capp. 54. 55. eidem anno sequenti imperium prorogatur XXXV. 20. et 'proconsul' dicitur XXXV. 22. similiter in plerisque Mss. et edd. vett. XXXVI. 2. L. Æmilius Paullus prætor fit XXXV. 24. sortitur Hispaniam ulteriorem XXXVI. 2. 'proconsulis' titulus ei tribuitur XXXVII. 46. eum autem cum imperio proconsulari in provinciam missum esse, observat Plutarch. in ejus vit. p. 256. ut Sigonius ad eum locum monuit. L. Manlio Acidino prætori obvenit Hispania citerior XXXVIII. 25. at 'proconsul' ex Hispania redit XXXIX. 29. A. Terentius Varro et P. Sempronius Longus prætores creantur XXXIX. 32. sortiti sunt Hispanias, ille citeriorem, hic ulteriorem XXXIX. 38. ambo vero 'proconsules' vocantur XXXIX. 56. et iterum posterior XL. 16. quibus locis ter Aldus 'propraetor,' pro 'proconsul,' substituerat. Q. Fulvius Flaccus prætor fit XXXIX. 56.

sortitur Hispaniam citeriorem XL. 1. in Hispania prætor bello Celtiberico ædem Fortunæ Equestris vovit XLII. 3. et tamen ædem Fortunæ Equestris 'proconsul in Hispania dimicans cum Celtiberorum legionibus' vovisse dicitur XLII. 10. Ti. Sempronius Gracchus et L. Postumius Albinus prætores sortiuntur Hispanias, hic ulteriorem, ille citeriorem XL. 35. et 'proconsules' vocantur Epit. Liv. I. XII. M. Titinius Curvus et T. Fonteius Capito prætores creantur XL. 59. In hoc magistratu Hispaniæ iis obvenerunt; et quidem Titinio citerior XLIII. 2. et 'proconsules' vocantur XLI. 15. Ap. Claudius Cethegus, qui prætor Hispaniam ulteriorem administravit, 'proconsul' dicitur XLI. 28. Idem mos adhuc diu postea obtinuit. Certe L. CORNELIUS DOLABELLA. PRO. COS. AN. 10CLV. EX. HISPANIA. VITERIOR. DE. LVSITAN. triumphasse dicitur in Fastis Triumph. Capitol. qui tamen nunquam consul exstitit. Similiter C. Julius Cæsar 'ex prætura ulteriorem sortitus Hispaniam' est, teste Sueton. ejus vit. c. 18. idemque 'in Hispania proconsule' a sociis pecunias accepisse dicitur ibid. c. 54. ubi vide viros doct. Ex his exemplis colligendum videtur, singulare quid in iis, qui Hispaniam obtinebant, constitutum fuisse; quamvis tamen non negem, interdum et alios, quibus post annum præturæ honorem imperium prorogabatur, 'proconsules' vocatos esse. Certe Ti. Claudius Nero prætor memoratur I. XL. c. 59. Eundem anno sequenti 'proconsulem' vocat XLI. 12. 'Ti. Claudius proconsul, qui prætor prioris anno fuerat.' Vide Dukerum ad XXXIX. 29. § 4.

§ 2 Et, clam comparatis copiis, salutum Mantianum, &c. obsederunt] Opinor ut clam comparatis copiis, &c. obsederint. Jac. Gronov. Attamen, similiter Livius particulis copulantibus usum esse, vidimus ad XXXVI. 31. § 5.

§ 3 *Ut Q. Fulvium certiolem faceret, Tarraconem exercitum adduceret*] Crevierius exponit, ut juberet Q. Fulvium adducere exercitus in urbem Tarraconem, simulque dubitat, utrum locutio satis congrua et ex usu bonæ Latinitatis habenda sit: se certe nullum aliud ejus exemplum nosse.

§ 4 *Ibi dimitti veteranos*] Forte *dimittere*. J. F. Gron.

§ 5 *Hæc novâ adlata res, omissisque, quæ agere instituerat Flaccus, raptim, &c.*] Quidam hunc locum sanatum putarunt, si *que* conjunctionem sustulerint. At ego miror, si Livius ita loqui voluerit: recipit tamen excusationem. Glar. Ed. Mogunt. Aldus, et eorum traduces *omissisque, quæ agere instituerat Flaccus, raptim*. Frob. 1531. copulam *que* ejecit, quæ hic perperam repetita erat ex sequenti pronomine *quæ*. Vide ad VI. 3. § 3. et XXXIV. 40. § 1. Idem Frob. quadriennio post *Flaccus* in *Flaccum* mutavit, altera etiam interpunctione adscita.

§ 8 *Ut tempus et locus postulabat*] Ita Basil. a. 1554. ediderunt; quod anno sequenti Sigonius recepit, et post eum omnes editores servarunt. Ita sæpe etiam Livius locutus est. XXXIV. 19. 'Diem locumque constituent, ubi secum armis decernant:' ubi plura vide. At Moguntini et alii usque ad Basileenses vulgaverunt *ut tempus, ut locus postulabat*; quod revocavi. Supra III. 6. 'Ut anno ante, ut semper alias.' IV. 4. 'Ut hominum, ut civium numero simus.' XXV. 6. 'Ut virorum, ut militum officio fungamur.' XXXI. 7. 'Ut linguam, ut nomen secutos crederes.' XL. 46. 'Has ut hodie, ut in isto templo finitissimæ simultates, quæsumus.' Et eodem cap. 'Id ita ut vere, ut ex animo velitis evenire.' XLII. 42. 'Ut aures, ut animi audientium sunt.' Cic. de Senect. c. 5. 'Ut urbium expugnationes, ut pedestres navalesque pugnas, ut bella a

se gesta, ut triumphos recordentur.' Plinius Epist. IV. 8. 'Ut sacerdotium idem, ut consulatum multo etiam juvenior, quam ille, sum consecutus.' Ita optimus Medic. Vide Longol. ad Plinii Ep. X. 42. Adde quæ notantur ad Livii V. 35. § 4.

Cum vim deditis remisisset admonens] In archetypo est *cum bis deditis rem esse admonens*. Id qui legere non potuit ob characterum formas, ut opinor, nostro sæculo ignotiores, male divinando sensum vitiavit: atque idem fere ex eadem causa in ceteris accidit, quæ deinceps usque ad finem libri indicabuntur. *Gelen*. At quomodo *bis dediti*? nisi imperator pro duplici deditione numerari voluerit, tum quod urbs Contrebia in deditionem venerit, tum quod maxima pars Celtiberorum deditionem fecerit. Vide c. 33.

§ 9 *Reditum ignobilem in patriam, clarum ac memorabilem eos sibi fecisse*] Ita Froben. 1535. edidit; forte ex fide membranarum Moguntinarum, quas Gelenius ante oculos habuit. *Reditum ignobilem* vocat, quum milites, qui ex provincia Romam deducuntur, in itinere ab hostibus non infestantur. Antea vulgatum fuerat *reditum nobilem in patriam*.

§ 10 *Invehabant se hostes*] Turnebus Advers. XXX. 24. locutionem 'invehere se' ab equitibus translata esse docet. De equitibus locutio usurpatur II. 20. 'Valerius, &c. subdit calcaria eqno, &c. Valerium, temere invectum in exsulum aciem, ex adverso quidam adortus transfigit.' VIII. 39. 'Equitum acies invecta in dissipatos.' Vide etiam XXV. 34. XXXVIII. 18. et alibi. Hinc de universo exercitu, adeoque de peditibus æque ac de equitibus, ut hoc loco, etiam adhibetur X. 14. 'Integræ vires sistunt invehentem se jam Samnitum.' XXVIII. 15. 'Quum eo ipso acris victores se undique invehent.'

In partibus extremis jam obpugna-

bantur] *Jam pugnabatur in archetypo scriptum est. Gelen.*

CAP. XL. § 1 *Varia fortuna erat tertie legionis: nec segnius*] *Egrege legiones in archetypo scriptum est, non tertie legionis. Gelen.*

§ 3 *Quacumque parte perculere inpetu suo*] *Ego legendum arbitror, quacumque in partem pertulere impetum suum. Potest tamen retineri quacumque parte: sed alteram lectionem venustioremi puto. T. Faber. Nihil mutandum videtur. Suppleri potest 'hostem:' et 'impetu percellere' Livio usitatum est. II. 65. 'Fessum stando et vigiliis Volscum primo impetu perculit.' XXIII. 44. 'Aliquot primo impetu perculsi cæsique sunt.' XXXIV. 15. 'Fatigatos adorti hostes primum acri impetu, velut cuneo, perculerunt.' Duk. Crevierius legebat *pertulere impetus suos*. Verba 'perculi' et 'pertuli' a librariis sæpissime male commutata fuisse, vidimus ad XXXV. 27. § 16. Vocum autem 'inpetus suos' literæ ultimæ videri possunt interceptæ fuisse a primis sequentium. Vide ad XXXVII. 29. § 5. At cum Dukero vulgatum recte servari posse existimo.*

Turbatæ legiones sunt, prope interrupta acies] *Novi Livium sæpe ἀσυνδέτως loqui solitum fuisse. Hic tamen legere malo prope interrupta acie. Idem etiam Dukerus judicabat.*

§ 4 *Et, Ecquid auxilii in vobis est? Actum jam*] *Conjicio scribendum, et, ni quid in vobis auxilii est, actum jam de hoc ex. erit. Et sane sensus dictat, non aliter concepisse auctorem. J. F. Gronov. Similiter ad marginem Livii scribendum conjecit Jac. Perizonius. At Doujatius non minori elegantia vulgatum servari posse existimat.*

§ 5 *Permittite equos in cuneum, &c. id cum majore vi equorum facietis, si effrenatos in eos equos immittitis*] *Delendum puto τὸ equorum. T. Faber. Non aliam causam ejiciendi vocem*

equorum Faber habuisse videtur, quam quod modo præcesserit equos. Ob eandem ei etiam displicere potuisset mox sequens iterum vox equos: et eo magis, quod ter repetita ultima syllaba os auribus ingrator sit; et hinc legendum videri si effrenatos eos immittitis. Verum Livium in una periodo etiam ter eadem voce usum esse, ostendunt quædam exempla eorum, quæ supra laudantur ad I. 3. § 9.

§ 7 *Bis ultro citroque cum magna strage hostium, infractis omnibus hastis, transcurrerunt*] *Vix apud me definitio, ut illud infractis explicandum. Nec id mirum cuiquam videri debet, cum grammatici etiam apud Virgil. hæsitent Æn. XII. 1. 'Turnus ut infractos adverso Marte Latinos.' Et in VII. 332. 'Ne noster honos infractave cadat Fama loco:' quanquam diversum videtur. Glar. Infractis hastis exponendum esse 'fractis,' 'diffractis,' apud se definire potuisset Gla-reanus, si ad usum hujus vocis apud optimi ævi scriptores et ipsum Livium diligenter animum advertisset. Ita enim vidisset, non alio sensu apud eos usurpari. Exempla ex Livio vide ad XXXVIII. 16. § 14. Ex aliis apud Erythr. Ind. Virgil. voce 'Infracta.' Taubm. ad Virgil. Æn. XII. 1. Cortium ad Plinii Epist. v. 6. § 14. et Burm. ad Calpurn. Ecl. IV. 3. Ita etiam hoc loco vocem capiendam esse, si ad sensum Livii adtendimus, patet. Verisimile enim non est, equites Romanos magnam hostium stragem edidisse, et tamen omnes eorum hastas infractas, id est non fractas, fuisse. Contra si redeuntium omnes hastas infractas, id est fractas, fuisse dicamus, manifestum erit indicium, omnes eos cum hoste congressos esse, illosque, quibus obcurrerant, percussisse. Præterea ris ultro citroque ed. Mogunt. pro quo bis substituit Frob. 1531. Passim litera h et u in Mss. confunduntur. Vide ad c. 51. § 3.*

§ 10 *Ædem Fortunæ Equestri*] Hanc Romæ fuisse testantur multi scriptores, a Gyraldo Histor. Deor. Syn- tagm. xvi. et ab interpretibus Taciti ad Annal. III. 71. laudati. Livius c. 44. lib. XLII. capp. 3. et 10. Vitruv. III. 2. Valer. Max. I. 1. 20. Obsequens cap. 113. Lactant. II. 7. et P. Victor. in Reg. IX. urbis. Tacitus contra l. d. in rebus Tiberii, 'Delubra ejus Deæ' (Fortunæ) 'multa quidem in urbe, nullum tamen tali cognomento' (Equestris) fuisse scribit. Locus hic valde torsit viros doctos: quorum alii eum pro deplorato habuerunt, alii *Sequestri*, pro *Equestri*, legendum conjecerunt; quod Nic. Heinsius quoque ad Ovidii Fast. I. 287. videtur probasse. Egit de eo etiam Episcopus Adriæ in Monum. Vet. Antii c. 1. qui neminem aptius, quam Freinshemium, honori Taciti consuluisse censet. Is autem hoc ita expedit, potuisse antiquitus exstructam fuisse tali cognomento ædem, mox incendio periisse, ac demum post Tiberii tempora restitutam esse. Eadem fere est sententia Donati de Urb. Rom. III. 22. et Nardin. Rom. Vet. IV. 3. Duk.

§ 11 *Viri capti plus tria millia, ducentis septuaginta septem*] Hanc lectionem Froben. a. 1531. commentus est. Antea edebatur, *tria millia, mille ducenti septuaginta septem*. Forte per notas olim scriptum fuit, *viri capti plus ∞ ∞ ∞ ∞ CCLXXVII*. Inde effici potest, ita ut nulla pars lectionis, quam ex unico codice publicarent Moguntini pereat, *viri capti plus quatuor millia, ducentis septuaginta septem*.

§ 12 *Nullis castris eo die victor exercitus mansit*] *In illis castris* ed. Mogunt. et proximæ: quæ lectio aperte falsa est, et ferri nequit. Nulla enim antea castrorum mentio facta est, quo pronomen demonstrativum referatur. Ejus loco Froben. a. 1535. *Nullis castris* substituit; quod pro-

bum videtur. Ideo enim exercitus *nullis castris* mansit, quia iter faciendum hostes Celtiberi ex insidiis in saltu invaserunt. Non potuit igitur in sua castra regredi, quæ, si proxima nocte castra munierant, inde moventes diruerant; neque etiam in castris hostium manere, qui tantum variis locis saltum Manlianum obsederant. Simili errore in *illodum*, pro *nullodum*, plures codd. exhibuerunt IX. 12. § 3.

§ 13 *Cum his tria millia militum auxiliariorum*] *In his tria millia* sine sensu ed. Moguntina. Froben. a. 1531. emendavit *cum his tria millia*. Videtur scriptum fuisse *cū his*; ex quo, evanescente linea, facile in *his* dari potuit.

§ 15 *Exactoratis militibus in naves inpositis*] *Ex autoritate* ed. Mog. quod recte Frob. a. 1531. in *exactoratis* mutavit.

CAP. XLI. § 2 *Postumius prima et tertia legione*] *Primo tertia legione*, et mox § seq. *secundo quarta legione* ed. Moguntina. Quod nunc obtinet, recte Frob. a. 1531. reposuit.

Balistam Suismontiumque montes obsedit] Lectio hæc debetur Frobenio, qui eam priori editione recepit, et forte ex loco Livii xxxix. 2. ubi vide. Moguntini, et priores dederunt *vallis verum tum tanquam montis obsedit*.

§ 3 *Ad septem millia hominum in naves inpositos*] In primo exemplari Germanico erat *imposita*, quod magis probo. Sigon. Contra recte fecisse, quisquis Germanici exemplaris lectionem mutavit, existimat Crevierius. Is autem est Froben. qui a. 1535. *impositos* dedit, jubente forsitan Gelenio, qui Mogunt. codicem eo tempore consulerat: quem etiam secutum illum credo. De locutione ipsa vide ad xxxvii. 39. § 12. Paulo ante *Macran* ed. Mog. Sed Frob. a. 1531. *Macram* dedit. Vide ad xxxix. 32. § 2.

Neapolin transmisit] Ita constanter editi. Supra tamen potius *Neapolim* efferre solitus est. Ita XXIII. 1. et XXV. 25. ubi quidem pars urbis Syracusarum eo nomine indicatur, sed eadem ratio est. Similiter 'Palæpolim' VIII. 22. 'Megalopolim,' vide ad XXXVI. 31. § 7. 'Amphipolim,' vide ad XL. 24. § 3.

§ 6 *Ad risendam oram*] *Ad visendam Amarram* edd. ante Froben. a. 1531. quæ lectio nata videtur ex perperam repetitis ultimis literis vocis *visendam* in initio sequentis.

§ 7 *Qui Pisas inductus erat*] Legendum censeo *indictus erat*. Nam 'inducere exercitum' est in hostem adducere: at Pisæ pro Romanis stabant. Itaque paulo ante dixit 'adortus a Pisis Apuanos Ligures:' *indictus* ergo restituendum. Nam 'edicere' et 'indicare exercitum' aliquo ad conveniendum est usitatum, ut paulo ante c. 21. 'Stobos Pæoniæ exercitu indicto.' *Sigon.* Ed. Mog. *ductus*. Frob. a. 1535. *inductus*. Sed recte *Sigonius indictus*. Supra VI. 12. 'In agrum Pomptinum, quo a Volscis exercitum indictum audierat, pergit.' X. 38. 'Exercitus omnis Aquiloniam est indictus.' XLIII. 1. 'Aquiliam indicto exercitu.' Solent autem passim 'indictus' et 'inductus' commutari. Vide ad X. 38. § 4.

A. Postumius et frater Q. Fulvii M. Fulvius Nobilior] A. Postumius hic alius erat, quam consul; qui et ipse A. Postumius dicebatur. *Sigon.* Copula et deest in ed. Mog. quam Froben. a. 1531. interposuit. Si constare posset, eum codicis Msti auctoritatem secutum esse, nihil adversarer. Nunc malo *A. Postumius, fraterque Q. Fulvii*: ut prænomen Q. copulam que interceperit. Vide ad XXIV. 11. § 2.

§ 8 *Is mensibus suis dimisit legionem*]

Obscurus sane locus, et præterea corruptus cum sequentibus aliquot versibus. Nam modo de M. Fulvio tribuno, mox de consule Fulvio loquitur, iterum 'consulem certiore facit;' sed quis, et utrum, nescio. *Glur.* Nihil vitii insidere in hoc loco puto, contra atque censet Glareanus. Sensus est: Ante adventum consulum præfuisse exercitui, qui Pisas erat indictus, A. Postumium et M. Fulvium Nobiliorem, fratrem Q. Fulvii Flacci consulis; ita ut menses, quibus singuli præessent, inter se dividerint, æque ac consules fasces, et Fabius ac Minucius dictatores quondam imperium. M. autem Fulvius mensibus suis dimisit legionem secundam, cujus ipse erat tribunus militum. Hac de re Valer. II. 7. § 5. Frontin. IV. 1. § 32. sic: 'Q. Fulvius Flaccus censor Fulvium fratrem suum, quia legionem, in qua tribunus militum erat, injussu consulis dimiserat, a senatu movit.' Hinc Velleius I. 10. ait, 'Aspera censura Fulvii Flacci et Postumii Albini: quippe Fulvii censoris frater, et quidem censor, Cn. Fulvius senatu motus est ab iis censoribus.' Et Livius XLI. 27. 'Creati censores Q. Fulvius Flaccus, A. Postumius Albinus legerunt senatum. Insignis nota L. Fulvii, qui frater germanus, et (ut Valerius Antias tradit) consors etiam censoris erat.' Qui autem censor Fulvius Fulvium notavit, is non hoc anno, sed sequenti est consul. Hic enim Cn. F. ille Q. F. est ex tabulis Capit. Neque Fulvius tribunus militum frater est germanus hujus consulis, sed illius censoris. Credo autem, hunc tribunum Fulvium recte et M. et Cn. dici, at L. mendose. Quod ex sequenti Fulviorum stemmate intelligitur:

M. Fulvius Q. F. M. N. Flaccus cos. a. 486.

C. Fulvius Flaccus, frater Quinti, legatus a. 539.	Q. Fulvius M. F. Q. N. Flaccus cos. 513. 526. 538. 541. censor : dictator Capuam cepit.	Cn. Fulvius Flaccus, frater Quinti, qui Capuam cepit : prætor a. 538.
Q. Fulvius Q. F. M. N. prætor. an. 568. Hisp. an. 571. consul an. 571. censor a. 576. filius Quinti, qui Capuam cepit. Velleius.	Cn. Fulvius Flaccus, frater germanus Quinti censoris, notatus ab eo, quia legionem dimiserit Q. Fulvii consulis a. 570. Idem, adoptatus a M. Fulvio Nobiliore, M. Fulvius Nobilior dictus.	Q. Fulvius Cn. F. M. N. Flaccus prætor. Sardin. a. 563. cos. a. 570. cuius consulis legionem M. Fulvius Nobilior frater patruelis dimisit.
M. Fulvius Flaccus, frater Quinti : de eo Liv. in a. 570. cum fratre est in Hispania.	L. Manlius L. F. L. N. Acidinus Fulvianus, consul 571. cum fratre suo germano Q. Fulvio, Velleius.	
M. Fulvius M. F. Q. N. Flaccus cos. a. 625. interfectus cum C. Graccho.		

Sigon. Opinor hanc esse sententiam : Cum sex tribuni militum essent in legione, in duabus duodecim, ita in-

ter se partiri solitos esse, vel comparare, ut per semestre bini duobus mensibus legionibus duabus impe-

rarent. Polybius hujus rei mihi auctor, qui ita scribit lib. vi. cap. 32. Κατὰ δύο γὰρ σφὰς αὐτοὺς διελόντες ἀνὰ μέρος τῆς ἐξαμήνου τὴν δέμνηον ἔρχουσι. Cum igitur imperandi vices ad Fulvium pervenissent, is suis mensibus, id est, suo bimestri, legionem dimisit. Turneb. Adv. xxx. 24. Quæ hic Sigonius adnotat de fratribus Q. Fulvii, qui Capuam cepit, habet ex Livii lib. xxvi. capp. 3. 33. et xxvii. 8. Quæ de filiis illius, 'Q. Fulvio,' qui a. 10LXXIV. consul, et quinquennio post censor fuit, e Velleio ii. 8. et Fastis: de 'M. Fulvio' e Livio c. 30. de 'Cn. Fulvio,' qui hic est 'M. Fulvius Nobilior,' e Liv. xli. 27. Vellei. i. 10. et Frontin. iv. 1. § 32. de 'L. Manlio Acidino' e Vell. ii. 8. et Fastis in a. 10LXXIV. 'Q. Fulvium' denique patrualem, et Cnæi filium facit e Fastis, in quibus a. 10LXXIII. Cn. F. M. N. dicitur. Vir doctus putat eum, qui tribunus militum legionem dimisit, hic male vocari *M. Fulvium*, quum Velleio Cn. sit, et pro prænomine illius *L.* quod antea in Livio xli. 27. legebatur, nunc ibi recte cum Sigonio et Glandorpio legi *Cn.* Mihi de neutro satis liquet. Non de primo; quia, quum ex cognomine illius constet, eum a Fulvio Nobiliore adoptatum fuisse, Livius nomini et cognomini patris illius adoptivi ejusdem prænomen *M.* addere debuit: idque est, quod Sigonius hic scribit, se credere eum etiam recte *M.* dici. Nec de secundo; quia non video, cur Sigonius et Glandorpius xli. 27. pro *L.* maluerint scribere *Cn.* quam *M.* Velleius quidem *Cn.* vocat, sed hoc non satis causæ est, cur in Livio quoque ita scribendum sit: nam ille potuit non habere rationem adoptionis: quam cur Livius, qui eum hoc cap. bis *M.* appellat, xli. 27. aliquot post annis, quam hic a *M. Fulvio Nobiliore* adoptatum fuisse significaverat, habere non voluerit, dici non potest.

Duk. Verius voces *mensibus suis* Turnebus exposuit, quam Sigonius. Adde Lipsium de Milit. Rom. i. v. c. 10.

Jurejurando adactis centurionibus, æ in ærarium ad quæstores esse deluturos] Crevierius intelligit, stipendium militare, quod jam a quæstoribus numeratum jubet Fulvius in ærarium referri, tamquam nihil pertinens ad eos milites, qui dimittebantur.

§ 9 *Hoc ubi Placentiam (nam eo forte erat profectus) Fulvio nunciatum est, &c. consulem certiore fecit. Eo referente, senatusconsultum factum est]* Duorum Fulviorum hic fit mentio, 'Q. Fulvii' consulis, et 'M. Fulvii' tribuni militum: cum autem 'M. Fulvius,' antequam consul veniret ad exercitum, injussu ejus dimisisset legionem, mirum videtur, cur subdat Livius, 'Hoc ubi nunciatum Placentiam Fulvio est, nam eo forte profectus erat.' Nam si Fulvius consul ad exercitum nondum venerat, quomodo forte Placentiam, quasi ab exercitu erat profectus? deinde cum ait 'certiore consulem fecit.' Quem consulem? collegam dicet aliquis: at *collegam* erit dicendum. Perspicuum est igitur, cum dicat, antequam consules ad exercitum venirent, præfuisse ei A. Postumium et M. Fulviam: cumque addat, dimissam a M. Fulvio legionem, Fulvium, qui forte Placentiam profectus erat, persecutum esse, deque ea re consulem certiore fecisse, et, consule referente, senatusconsultum factum esse, non Fulvium consulem legionem persecutum esse, qui adhuc Romæ erat, sed A. Postumium, qui item exercitui cum præesset, Placentiam tum forte concesserat, ab ipsoque Aulo Fulvio consulem certiore factum esse, et Fulvio ipso consule senatusconsultum factum esse. Quare pro *Fulvio* reponendum est *Aulo*, immutatis paulum literis, ut de A. Postumio intelligamus. Glareanus plures

hic versus mendose esse censuit; nos, uno nomine restituto, omnia patefecimus. Et sunt tamen, qui diligentem hanc nominum Romanorum emendationem, ut minime necessariam, improbant: quasi vero, et hoc loco, et aliis, nihil intersit, quo quisque nomine affectus fuerit, certo scire. *Sigon.*

Deduxit castigatos Pisas] *Lege reduxit.* J. F. Gronov. Librarios ita sæpe peccasse, vidimus ad VI. 26. § 8.

§ 10 *Eo referente, senatusconsultum factum est, ut M. Fulvius]* Moguntini ex unico cod. ediderunt, *Eo referente factum est, ut cos. Fulvius.* Aldus mox consul, pro cos, substituit; Frobenius deinde, videns aliquid deesse, sine quo sensus vix constaret, 1531. ita emendavit, ut nunc circumfertur. Sensum videtur adsecutus esse. In illo *cos*, quod Aldus in *consul* mutavit, verisimile est latere vocem *senatusconsultum*, quæ per compendium scribitur *SCon.* In eo sæpius scribas lapsos esse, vidimus ad XXII. 10. § 1. Minore igitur mutatione forte scribendum *Eo referente factum est senatusconsultum, ut M. Fulvius.*

Remitteret, quæ ei datæ sunt a consule ad P. Manium in Hispaniam ulteriorem milites deferri jussit: ad signa redire] Non erat opus asterisco, si acrius oculos atque animum advertere non piguisset. Scriptum enim est hoc modo: *literæque ei datæ sunt a consulibus ad P. Man. in Hisp. ult. deferendæ. Milites jussi ad signa redire.* Gelen. Gelenio debemus, quum prius editum esset *remitteretque ei datæ sunt.* Et criminatur ille quidem, editores non satis intentos oculos in veterem librum habuisse. Quicquid sit, fieri non potest, quin ambigua vestigia illius lectionis, aliter, quia sensu carent, non placituræ, apparuerint: eaque suspicor significasse, *SC. literæque ei datæ sunt a consule.* Ita namque simili in re so-

let Livius. Ut XXVI. 15. 'Eques citus ab Roma venit, literasque a C. Calpurnio prætore Fulvio et senatusconsultum tradit.' XXXVII. 57. 'Hoc senatusconsultum literæque a Sp. Postumio prætore in Etruriam missæ sunt.' XLI. 12. 'Et C. Claudius literis Ti. Claudii et senatusconsulto accepto ex Istria legiones in Lignes traduxit.' Quæ et valde firmant conjecturam nostram XXII. 26. 'Acceptisque in ipso itinere literis senatusque consulto de æquato imperio.' J. F. Gron. Quum tamen Gelenius attente cod. consideravit, et ex eo lectionem, quæ nunc vulgo exstat, protraxerit, ei potius credo. Exempla, quæ Gronovius laudavit, agunt de tali senatusconsulto, quod exsequi debebat, ad quem mittebatur. Hic contra Fulvius senatusconsulto relegatur, et literæ tantum dantur ad P. Manium, qui provinciæ, in quam relegabatur, præerat: ex quibus nosceret, quam ob causam Fulvius eo venerit.

§ 11 *Uti semestre stipendium eum annum esset ei legioni, decretum]* Scriptum est *in eum annum*, non *eum annum*; et *consul jussus*, non *jussit*. Gelen. Hic mos exponitur apud Nonium: 'Ære diruti,' inquit, 'appellabantur milites, quibus propter ignominiam stipendium, id est merces menstrualis aut annua, quæ esset in nummis æris, subtrahebatur.' Varro de Vita Populi Romani lib. II. 'Stipendium appellabatur, quod æs militi semestre aut annum dabatur; cui datum non sit propter ignominiam, ære dirutus esset.' Et Festus: 'Dirutum ære militem dicebant antiqui, cui stipendium ignominie causa non erat datum, quod æs diruebatur in fiscum, non in militis sacculum.' *Sigon.* Vide Schellium post notas in Hygin. Grom. et Polyb. de Castram. Rom. c. 3.

CAP. XLII. § 1 *Ex Illyrico cum decem navibus, inde in portu Brundisino*

relictis navibus cum venisset Romam] Et hic ab archetypo discessum est, quod sic habet: *ex Illyrico cum decem navibus Brundisium redisset, inde in portu relictis navibus cum venisset Romam*. Gelen. Moguntini, Aldus, et proximi edidere *cum decem navibus inde in portu Brundisium relictis*, pro quo Froben. 1531. *Brundusino* dedit. Sed Gelenius verum ex unico cod. restituit.

§ 2 *De his rebus se legatos misisse, nec conveniendi*] In unico codice Germanico, unde pars hæc libri hujus publicata est, non fuit *τὸ se*, ut apparet ex prima ed., et Aldina, et quotquot eas fideliter expresserunt: recentiores ex libitu adjecerunt; itaque nobis religioni non sit tollere. Lib. iv. c. 57. 'Tum Ahala Servilius tribunus militum, tacuisse tamdiu, ait, non quia incertus sententiæ fuerit.' Sic Fulvianus, Cujacianusque, et Vossianus alter codd. Vulgo *tacuisse se tamdiu*. Lib. xxiii. c. 13. 'Quum id nescire Mago diceret:' ut nos ibi ex melioribus. Et eodem lib. c. 34. 'Deinde ubi celeritate vinci senserunt, tradunt se Romanis.' xxv. 26. 'Achradinam inde, trinis castris per idonea dispositis loca, spe ad inopiam omnium rerum inclusos redactorum circumdedit:' ita scripti, non *redactorum se*. Et habes pariter xxii. 13. 'Edoctus a peritis regionum, si eum saltum occupasset, exitum Romano ad opem ferendam sociis interclusurum.' xxvii. 19. 'Eo die, quo pugnatum cum Romanis esset, inscio avunculo, clam armis equoque sumto, in aciem exisse.' xxx. 22. 'Nec meminisse per ætatem dicerent legati.' Quæ dno loca vulgo eadem labe insederat. Lib. xxix. c. 5. 'Duos exercitus Romanos, unum in Gallia, alterum in Etruria esse satis scire.' lib. xxxiv. c. 11. 'Ad ea consul, moveri quidem vel periculo eorum, vel metu dicere:' ubi Andreas, *invitis scriptis, moveri se*. Hoc lib. cap. 44. 'Vo-

visse, quo die postremum cum Celtiberis pugnasset, ludos Jovi optimo maximo, et ædem Equestri Fortunæ sese facturum: in eam rem sibi pecuniam collatam ab Hispanis.' Sic prima ed., sic Aldina. Recentiores nec quid, nec quare, *vorisse se*: et deinde *in eas res*. J. F. Gron. Pronomen *se* a Livio omitti solere, innumeris locis confirmari potest. Vide ad i. 23. § 5. et xxv. 26. § 2. Hic tamen prima addidit ed. Froben. 1535. cui quum præfuerit Gelenius, isque codicis Moguntini, minus diligenter a prioribus expressi, lectiones passim reduxerit, eum ita in unico Msto reperisse probabile est. Non temere itaque *se* ejiciendum putavi, et loco pristino restitui.

§ 4 *Criminibus in se. Quintius ad ea dedisset Duronius*] Et hic locus corruptus erat, in novissimo Frobenii codice egregie restitutus. Narratur Duronii responsio. At illud *Corcyra* lectorem turbat: nisi in Gentii potestate eam fuisse tum insulam existimemus, quod dubito. *Glar*. Per novissimum Frobenii cod. Glareanus intelligit ed. Froben. 1535. a qua restitutam lectionem servarunt recte posteriores editores. An forte per *Corcyram* intelligenda est *Corcyra nigra*, sinus Hadriatici insula, Plinio et aliis memorata? Mox pro *retineri* Jac. Perizon. *detineri* in margine emendabat. Eas voces in Mss. commutari, vidimus ad xxxvi. 39. § 7.

§ 5 *Romam adduci placuit*] Ita Frob. 1535. restituit. Priores ediderant *adduci placere*.

§ 7 *P. Manlius, . . . triumvir epulo*] *C. Manlius* ed. Mog. pro quo mox recte Aldus *P. Manlius* restituit. Eo enim prænominē vocatur supra, quum Hispaniam ulteriorem sortiebatur xl. 1. et quum triumvir epulo creabatur xxxiii. 42.

Tum prætextatus erat] De sacerdotibus prætextatis, vel admodum adolescentibus, vide viros doctos, quos

laudat Dukerus ad xxix. 38. § 7. Ceterum Jac. Perizon. ad marginem Livii legendum conjicit *dum prætextatus erat*. Voculas *tum* et *dum* in Mss. sæpius confunduntur. Vide ad II. 29. § 3. III. 8. § 11. V. 27. § 2. c. 50. § 8. VI. 33. § 1. IX. 21. § 5. c. 43. § 21. I. xxxiv. c. 40. § 5. et passim: 'nec tum' et 'nec dum;' vide ad IV. 45. § 4. 'nihildum' et 'nihil tum;' vide Burm. ad Suet. Cæs. c. 7. Hic tamen nullam mutandi causam video.

§ 8 *In locum C. Cornelii Dolabellæ*] Hic anno 1012. quo rex creatur, dicitur 'Cn. Cornelius.' Itaque hoc etiam loco Cn. Cornelii lego. Quod prænomen tulerunt Dolabellæ, cum Caium non item. Sigon. 'Cn. Cornelius' vocatur xxvii. 36. Titulus 'regis sacrifici' alibi, quam hoc loco, non obcurrit. Vide ad II. 2. § 1. An igitur, una syllaba addita, legendum *De rege sacrificulo*?

§ 9 *Recusante quod sibi faceret*] In archetypo est *recusantique id facere*. Gelen. Et hæc verba non minus in eodem novissimo Frobenii codice recte emendata sunt. Glar.

§ 10 *Quum plures jam tribus, intro vocatæ*] Lib. xlv. c. 36. 'Intro vocatæ primæ tribus.' Vide Gruch. de Comit. Rom. II. 4. p. 680. Duker.

Ultimum de cælo, quod comitia turbaret, intervenit] Hoc *ultimum* mihi suspectum. Quod si vel *fulmen*, vel *monstrum*, vel *portentum* legeretur, melius intelligeretur. Sed lectoris esto iudicium. Glar. *Ultimum* mendose est. Glareanus *portentum* restituit, in quo portenta loquitur. Ego *vitium*: unde 'vitio creati' et 'vitiosi magistratus' dicuntur, qui contra auspicia creati sunt. Cicero de Divinat. II. 18. 'Comitiorum solum vitium est fulmen, quod idem omnibus rebus optimum auspiciu habemus.' Sigon. Vitiosa est utriusque, Glareani et Sigonii, emendatio, et vulgata lectio retinenda. *Ultimum* enim, loco adverbii po-

Delph. et Var. Clus.

situm, postremum significat: quo sensu Livius usus est I. 29. 'Nunc erabundi domos suas, ultimum illas visuri, pervagantur.' Magna inter pontificem maximum et duumvirum contentio: jubet pontifex, contradicit duumvir, multa dicitur, provocatum ad populum, inita comitia tributa: *ultimum*, id est tandem, postremum, certamen illud cælum diremit. Vitium comitiorum solum fulmen est. Itaque, Jove tonante, fulgurante, comitia haberi nefas. Et cum illa haberentur, et tonuisset, obnunciante ipsa dicebantur vitari. Quod fuse Gruchius exsequitur de Comit. I. 4. ad quem lectorem rejicio. Ille, quid sit 'de cælo servare,' 'de cælo renunciare,' perdocte explicavit. Sed in cælo nullum vitium vidit, quod posset Livii lectionem receptam impedire. Rectissima illa quidem est, *ultimum de cælo, quod comitia turbaret, intervenit*. Hoc est, fulgur apparuit, aut tonitru auditum est: magistratui de cælo renunciatum, dirempta comitia, nihil de Dolabellæ contumacia transactum. Elegans locutio 'ultimum intervenit': nam 'intervenire' est in medio negotio quasi ex insidiis supervenire. Donat. in Terent. Adelph. III. 3. 52. nos Galli dicimus *venir à la traverse*. Atque 'de cælo intervenire' sic Latine dicitur, ut 'de cælo servare,' 'de cælo renunciare.' Nec tamen doctissimi Sigonii emendationem improbarem, quæ Latina certe est, sed non satis huic loco accommodata, qui sine vitio est, quod quidem vitium semper ex augurali disciplina subauditur, et ex superioribus liquet. Juvat Sigonium Terentius in Heeyr. prologo primo, ubi hæc sunt verba vs. 1. 'Hæc cum data est Nova, novum intervenit vitium et calamitas:' ubi Donatus: 'Bene,' inquit, 'secundum augures: vitium enim est, si tonet tantum; vitium et calamitas, si tonet et grandinet simul atque fulminet.' Sed paria sunt 'vitium in-

Livius.

33 T

tervenire,' et 'de cælo intervenire:' quare *ultimum* illud in Livio mihi primum est. Facit Sigonii auctoritas, ut multum animadversioni tribuam; sed vulgata magis placet, et elegantior videtur. *Gutherius* de Vet. Jure Pontif. 1. 11. Non recte *Gutherius* locum Livii 1. 29. cum hoc componit. Nam ibi *ultimum* est 'numquam post hæc.' Curtius v. 12. § 8. 'Ultimum illum visurus amplectitur.' Terent. in Andria 11. 1. 22. 'postremum' dicit: 'Hodie postremum me vides.' Non dubitandum est, quin certa sit conjectura Sigonii. *Duk.* Sigonii conjecturam in margine Livii probavit *Jac. Perizon.* Potest etiam *vitium* facile errore scribarum in *ultum* corrumpi. Contra *Ant. Perizon.* vulgatum tuebatur, et *ultimum* adverbialiter positum accipiebat, pro ad ultimum, ultimo. Neque aliter olim locum interpretatus est *Gronov.* in pr. ed. nott. ad Livii XLV. 19. receptam lectionem adversus *Glareanum* et *Sigonium* vindicans. Eidem sententiæ etiam *calculus* adjectit *Snakenb.* ad Curtii III. 1. § 7. Eadem forma 'postremum' est xxxiv. 23. 'Achæos, Philippi quondam milites, postremum ab inclinata ejus fortuna transfugas:' etiam 'summum,' pro ad summum, l. xxxi. c. 42. 'Binis ternisve summum ex manipulis aquandi caussa missis.' Pariter 'summum' et 'minimum' illustravit *Hadrian. Cardin.* de Serm. Latin. p. 401. Quum igitur unci codicis lectio servari possit, quin et, quod *Sigonius* substituit, tautologum videri possit, quia *vitium* solum comitiorum fulmen est, idque de cælo adpareat, a vulgato recedere religioni fuit.

§ 11 *P. Clælium Siculum*] *P. Cælium Siculum* ed. Mog. pro quo recte *Froben.* 1531. *P. Clælium* reposuit. Gens enim *Cælia* plebeia, at *Clælia* patricia, quam ex Albanis *Hostilius* rex in Patres legiit. Vide Liv. 1. 30. *Nellus* autem rex sacerdotum creati poterat, non patricius. Præterea 'Si-

culus' non *Cæliorum*, sed *Clæliorum* erat cognomen. 'C. Clælius Siculus' memoratur IV. 11. 'Q. Clælius Siculus' VI. 31.

Inaugurarunt, qui secundo loco inauguratus erat] Quis mirum non putet esse, eum inauguratum fuisse, qui jam secundo loco inauguratus fuerat? Sed, ut suspicio est, vel *Dolabella*, quem inaugurare noluit pontifex, aliud sacerdotium habebat, cui ante *Clælium* inauguratus fuerat. Sed cum religio esset pontificibus, eum inaugurandi sacerdotio regis sacrifici, qui secundo loco inauguratus fuerat eadem, cui *Dolabella* sacerdotio inauguratus erat: vel potius cum pontifex maximus inaugurare *Dolabellam* nollet, velut in subsidium et secundo loco *Clælium* inaugurat, si primo *Dolabella* non inauguraretur. *Turnebus*, *Advers.* xxx. 21. In his Livii verbis hæreo, quibus *Glareanus* et *Sigonius* non sunt immorati. Sudavit tamen *Turnebus*, literatorum omnium, qui post illum fuere, dux et princeps, in hujus loci explanatione. Fatebor ingenue, non assequor illius mentem. Leve mendum in Livio puto sic emendari posse, ut pro *inauguratus* legendum sit *inaugurandus*. Frustra enim, si *Clælius* inauguratus erat, denuo inauguraretur. Cum ergo religio fuisset pontificibus inaugurandi *Dolabellæ*, quod de cælo servatum esset, controversiaque nondum a tribubus adjudicata, *Dolabellam* prætermiserunt, et *Clælium*, qui secundus ab illo erat, inaugurarunt primum. *Gutherius*, de Vet. Jure Pontif. 1. 11. *Turnebo* mirum videtur, eum inaugurari, qui jam secundo loco inauguratus fuerat. Suspiciatur autem, vel *Dolabellam* aliud sacerdotium habuisse, cui ante *Clælium* inauguratus fuerat; vel, cum pontifex maximus inaugurare *Dolabellam* nollet, velut in subsidium et secundo loco *Clælium* inaugurasse, si primo *Dolabella* non inauguraretur. *Gutherius* scribit in-

augurandus. At mihi videtur nihil hic esse difficultatis, nisi negare volumus, et pontifices inauguratos fuisse, perinde ut alios sacerdotes. Et Dionysius clare II. p. 133. παραλαμβάνει δὲ τὴν ἱερατείαν ὁ δοκιμασθεὶς, ἂν εὐδρυθεὶς τύχωσιν οἰωνοὶ γινόμενοι. P. Clælium Siculum inaugurarunt, nempe regem sacrorum, qui secundo loco inauguratus fuerat, nempe pontifex. J. F. Gron. Cum Gronovio sentit Grævius in Prefat. tom. 5. Antiq. Rom. Sed nihilo plus, forsitan mea culpa, ad intelligendum hunc locum me juvant, quæ viri summi dicunt, quam quæ ante eos a Turnebo et Gutherio scripta fuerant. P. Clælium tunc inauguratum dicunt, qui ante secundo loco pontifex inauguratus fuerat. Hoc, si recte sententiam illorum perspicio, non aliter accipi potest, quam Clælium ante, quam rex sacrorum inauguraretur, una cum alio quodam pontificem factum, sed hunc primo, Clælium secundo loco pontificem inauguratum fuisse. Verum primum probandum fuerat, eundem simul regem sacrificulum et pontificem esse potuisse: quod Gruchius de Comit. Rom. I. 2. p. 597. non obscure negat; nec scio eniquam ejus rei exemplum observatum. Nam inscriptionis mutilæ apud Gruter. CILXXXVII. 8. in qua idem 'rex sacrorum et augur' fuisse dicitur, non maxima potest esse auctoritas, non solum quia in ea idem non 'rex sacrorum et pontifex,' sed 'rex sacrorum et augur' vocatur; verum etiam, quia plane incertum est, ad quam aetatem ea pertineat. Deinde, si ostendi possit, etiam hoc tempore regem sacrificum simul pontificem esse potuisse; unde constat, Clælium ante una cum alio pontificem factum? Denique quo argumento probabile reddi potest, e duobus, qui una pontifices creati erant, Clælium secundo, alterum primo loco pontificem inauguratum fuisse? Si hoc voluit Livius, mihi non immerito accusari posse videtur, qui tanta ob-

securitate verborum mentem suam involverit, ut Œdipus ipse eam divinando vix adsecuturus fuisse videatur. Aliam viam hujus loci explicandi ingressus est Gruchius de Comit. Rom. I. 4. pag. 613. cujus sententia huc redit: Quemadmodum in comitiis centuriatis magistratum plures candidati erant, sic in comitiis centuriatis regis sacrorum pro candidatis fuisse duos tresve, quos pontifex maximus inaugrasset, et ex iis populum suffragiis suis, quem vellet, regem sacrorum creasse: Dolabellam primo, Clælium secundo loco a pontifice maximo inauguratum, ac deinde, quum vitium de cælo comitia Dolabellæ diremisset, Clælium a populo Romano regem sacrorum factum fuisse. Non multum quæram, an, et quibus comitiis hoc tempore creatus fuerit rex sacrorum. Dionys. Halic. v. 1. statim post exactos reges a pontificibus et auguribus creatum fuisse auctor est. Id hac ætate adhuc obtinuisse, ex eo plane verosimile est, quod hic pontifex Dolabellam, sine ulla mentione comitorum, quibus rex sacrorum factus fuerit, inaugurare voluisse dicitur. Sed etiamsi concedamus, eum comitiis centuriatis, quod contendit Gruchius, creatum fuisse, tamen interpretatio illius recipi non potest. Nam primo, hæc non fuerunt comitia 'centuriata' regis sacrorum creandi, sed 'tributa,' quibus de muleta Dolabellæ a pontifice maximo dicta certabatur. Deinde, quum Livius scribit Dolabellam a pontifice jussum fuisse se magistratu abdicare, ut 'inaugurari' posset, et post vitium comitorum religionem fuisse pontificibus illius inaugurandi, evidens est eum nondum inauguratum fuisse, quum hæc comitia haberentur. Præterea sacerdotes nusquam 'inaugurari' dicuntur ante, sed postquam a collegio cooptati, aut ab iis, quibus id jus erat, creati fuerant. Denique nullum ex antiquitate proferri potest testimonium, eam ra-

tionem unum e pluribus regem sacrorum faciendi fuisse, quam sibi Gruchius finxit. Dixi, cur in virorum doctissimorum interpretationibus huius loci adquiescere non possim: ipse quidem nihil melius habeo dicere. Sed ex iis, quæ Turnebus dixit, mihi in mentem venit, si pro *erat* legi liceret *est*, hunc paullo tolerabiliorem sensum futurum: Quum pontifex maximus primo inaugurare voluisset Dolabellam, deinde, injecta religione ex vitio comitiorum, loco illius Clælium 'velut in subsidium et secundo loco' inauguratum fuisse. Sed vel sic ineptum aliquid in importuna hac lacinia est. Nam fortassis nec recte *secundo loco* inauguratus dicitur, ante quem alius primo loco inauguratus non fuerat; nec, si sine vitio dici potest, opus erat addi, quod ex iis quæ jam dicta erant satis intelligi poterat. *Duker*. Gronovii explicatio displicet etiam Crevierio, secundum quem satius fuisset dicere, vel hæc verba vitiosa esse, vel breviter, atque adeo obscure, hic indicari morem aliquem Romanorum nobis incognitum. Mihi hic etiam aqua hæret, et ignorantiam fateri malo, quam incertis conjecturis imprudenti lectori fucum facere: nisi quis forte in animum inducere velit, verba *qui secundo loco inauguratus erat* a mala manu inserta esse; quod tamen audacius arbitror.

C. Servilius Geminus pontifex maximus decessit] Paucis ante versibus 'C. Servilius pontifex maximus' dixit sine cognomine 'Geminus': ita vero scribendum esse, jam bis supra ostendi. *Sigon*. Non bis, sed quater, Sigonius vocem 'Geminus' delendam esse, supra monuit. Vide ad *xxix. 38. § 3. xxx. 1. § 1. cap. 39. § 4. et xxxix. 46. § 1.* Pro ejus sententia illud quoque facere videtur, quod sæpe a Livio ante consulatum simpliciter *C. Servilius* vocetur. Ita dum pontificatum adipiscitur *xxvii. 6.* (eundem enim postea pontificem

maximum, cujus nunc mors refertur, factum esse, recte censet Noris. ad *Cenot. Pis. diss. i. 5. p. 60.*) in ædilitate plebeia *xxvii. 21.* magisterio equitum *xxvii. 33.* ædilitate curuli *xxvii. 36.* et prætura *i. xxviii. c. 10.* Præterea quod etiam pater ejus, quem in consulatu ex servitute liberavit *xxx. 19.* etiam sine cognomine 'C. Servilius' dicatur *xxi. 25.* Veriorem tamen puto Perizonii sententiam, qui ubique cognomen 'Geminus' servandum docuit. Vide quæ notantur ad *xxix. 38. § 3.*

Pontifex in locum ejus L. Acilius cooptatus. Q. Fulvius Flaccus ante pontificem maximum Æmilius Lepidus] Archetypi scriptura *pontifex in locum ejus a collegio cooptatus Q. Fulvius Flaccus: in pontificem maximum Æmilius Lepidus.* *Lib. xxxix. c. 46.* per occasionem depravatæ scripturæ indicavimus, Servilium hunc Crasso in eo sacerdotio successisse. Confer locum hunc cum illo, agnosces utrobique germanam lectionem. *Gelenius*. Et hæc verba in codice novissimo Frobenii optime sunt restituta. Nam *L. Acilius* pontifex quidem factus est, sed non maximus. *Æmilius* autem factus est pontifex maximus, ut ex sequentibus liquido patebit. *Glareanus*. In primo exemplari Germanico erat *ante pontificem maximum Æmilius*: inde emendatores fecerunt *in pontificem maximum Æmilius*. Ego vero *at pontifex maximus M. Æmilius*. Ut sit, pontifex in locum ejus a collegio cooptatus est *Q. Fulvius Flaccus*: at pontifex maximus *M. Æmilius Lepidus*. Me enim movet hæc nova dicendi forma 'in pontificem cooptari': deinde agnosco erroris causam. Librarius enim *M. prænominis Æmilii* notam cum voce præcedenti præcisa *max.* conjunxit, et *maximum* fecit. Unde coacti alii postea sunt, pro *at*, ante reponere. '*M. Æmilii* pontificis maximi' post in aliis libris magna est mentio. *Sigon*. Hæc Sigonii conjectura est. Unicus

codex ante pontificem maximum *Æmilius Lepidus*. Unde Gelenius in *pontificem maximum*. Sed non modo vitiosus sermo est, 'in pontificem maximum cooptari,' quod merito carpit Sigonius, verum etiam 'pontificem maximum cooptari.' Nam et ante legem Domitiam, quæ jus subrogandorum sacerdotum a collegiis ad populum transtulit, ut loquitur Suetonius, pontifex maximus tributis comitiis creabatur. Videtur ergo Livius scripsisse, *cooptatus est Q. Fulvius Flaccus, creato ante pontifice maximo M. Emilio Lepido*. J. F. Gronov. Sigonii conjecturam ei, quam Gronovius proposuit, omnino præferendam iudico. Quo minus enim Gronovio accedere possim, illud obstat, quod ita pontifici maximo novus pontifex maximus substitutus fuisset, antequam in locum ejus pontifex a collegio pontificum cooptatus foret; quum tamen contrarium ordinem potius observatum, et primo pontifici maximo pontificem, ac tum demum pontificem maximum subiectum fuisse, non tantum ex hoc loco Livii, sed etiam lib. xxv. cap. 2. juncto c. 5. et xxxix. 46. dudum docuerint Gruchius de Comit. Rom. II. 2. p. 663. et Noris. Cenot. Pis. Diss. I. 5. p. 60. Ut igitur Gronovii emendatio verisimilis fieret, exemplum erat producendum, unde ordinem hunc interdum mutatum fuisse probaretur. Ob stare quidem videtur Sigonii emendationi difficultas, quam movit Gronovius; ejus tamen solvendæ ratio superest. Nimirum frequens est utriusque linguæ scriptoribus antiquis, ut duobus tribusve vocabulis subjungant unum verbum, quod uni tantum præcedentium respondeat, et ad reliqua referri nequeat; ad quæ commodum aliud subintelligendum est. De Græcis vide Raphael. in Observ. Xenoph. ad Euang. Lucæ I. 64. Et ita Æschyl. dixit in Prom. Vinc. 21. Οὔτε φωνήν, οὔτε μορφὴν βροτῶν ὄψει

ubi vide Stanlei. De Latinis vide Burmannum ad Phædr. IV. 17. 31. Græv. ad Justin. I. 9. § 12. Duker. aliosque ad Flori I. II. c. 17. § 12. lib. III. c. 21. § 27. et Markland. ad Statii Silv. I. 82. Ita Virgil. Æn. VII. 444. 'Bella viri pacemque gerant.' Frontin. II. 5. § 31. 'Eam, quæ in propinquo erat, subinde a levi armatura infestari, ulteriorem autem vetuit ab ullo armato adiri.' Justin. XXXI. 2. 'Negantes eum æquo animo sub legibus vivere, semperque novas belli causas circumspicere.' Eadem figura frequentissime Livius utitur. Supra II. 19. 'Ætate et viribus erat gravior:' ubi *gravior* pertinet ad *ætate*, sed referri nequit ad *viribus*. Nam 'viribus gravior' foret robustior; sed ad eam vocem intelligi debet 'invalidior' ex Livii VII. 39. 'Alios graves jam ætate, aut viribus parum validos.' II. 30. 'Postquam impressionem sensere ex adverso factam, et ante oculos micare gladios:' ubi ad posterius orationis membrum intelligo 'viderunt.' III. 55. 'Hac lege juris interpretes negant quemquam sacrosanctum esse; sed eum, qui eorum cuiquam nocuerit, sacrum sanciri:' quo loco prioris membri *negant* non pertinet ad sequens membrum, sed ibi supplendum *dicunt* vel simile. Cap. 67. 'Esquilias quidem ab hoste prope captas, et scandentem in aggerem Volscum hostem nemo submovit.' Hic *submovit* ad initium istius loci referri nequit, sed ad prima verba intelligendum *defendit*. VI. 25. 'Proposita omnia in medio vidit, intentosque opifices suo quemque operi, et ludos literarum strepere discentium vocibus, ac repletas semitas.' Ad verbum *strepere* ex præcedenti repeti nequit 'vidit,' sed intelligendum 'audit.' XXXI. 46. 'Et pondere ingenti saxa jaciebant, et cuniculos:' ubi ad ultimam vocem supplendum est 'agebant.' Alia laudari exempla possent; sed hæc suffi-

cere videntur. Similiter Livius, dicens 'pontifex maximus M. Æmilius Lepidus,' non ex sequentibus repeti voluit verbum 'est cooptatus;' sed potius ab attento lectore intelligi 'est creatus:' quod indicare voluisse videtur addendo 'quum multi clari viri petissent.' Verbum enim 'petere,' quamvis generale sit, sollemne tamen est de candidatis, qui honorem ambiunt, et civium suffragia sibi conciliare conantur. Supra xxxvii. 57. xxxix. 32. xl. 37. Similiter 'petitionio.' vi. 25. 'Ne cui album in vestimentum addere petitionis causa liceret:' et sæpe.

§ 13 P. Scipionem, filium Africani, augures cooptarunt] Duo Africani filii fuisse traduntur P. et Cn. Scipiones. Publius hic est, qui augur nunc cooptatur, quique, Cicerone auctore in Bruto c. 19. et in Catone c. 11. Æmilianum adoptavit, a quo ille P. Scipio dictus est, imbecilla valetudine ille quidem, sed summo tamen ingenio præditus. Eundem ædilem curulem fuisse arbitror L. Anicio, M. Cornelio consulibus. Est enim in indice Adelphorum Terentii ita scriptum: 'Acta ludis Q. Fabio Maximo, P. Cornelio Africano ædilibus curulibus, L. Anicio, M. Cornelio consulibus:' nec de alio potest intelligi. Cnæus is est, qui captus ab Antiocho rege in prælio fuit, quique sordidam præturam gessit, et a patris gloria degeneravit, Valerio auctore iii. 5. iv. 5. Sigon. Vide ad xxxvii. 34. § 5. et xli. 27. § 2.

Cumanis eo anno petentibus, &c.] Ex hoc loco Floridus Sabinus Lection. Succisiv. ii. 1. adversus eos disputat, qui sermonem Latinum veterum Romanorum tempore omnibus Romanis promiscuum fuisse negabant. Folieta de Linguae Lat. Usu et Præst. p. 119. scribit, Cumanos a senatu Romano impetrasse, ut sibi decreta et acta publica Latina lingua liceret conficere. Et Lipsius de Recta Pronuntiatio. Lat. Ling. c. 3. se hoc de scrip-

tis decretisque publicis accipere dicit; ac præterea hinc colligit, Romanos aliquamdiu recusasse linguam suam cum finitimus communicari. Mihi hic adhuc tenebræ sunt. Primum enim non video ullius scriptoris Latini auctoritate probari, verba 'publice Latine loqui' hanc interpretationem posse recipere; deinde, si hic eorum sensus est, (nam de publico omnium usu sermonis Latini ea intelligi non patiuntur illa, quæ de præconibus addit Livius) cur Cumani 'præconibus' præcipue 'jus Latine vendendi' a senatu petere voluerint; denique, quum Cumæ municipium essent (vide ad viii. 14.) quam causam habuerint Romani municipibus usum sermonis Latini, nisi suo permissu, negandi. Duk.

CAP. XLIII. § 1 M. et P. Popilii Lenates] Lænates, ut ante ad vii. 12. § 1. Sigon. Porcii Moguntini, Popilii Frob. 1531. Popilii Sigonius ediderunt: quod posterius recipiendum est. Vide ad xxvi. 6. § 1.

§ 3 Aut eam sibi esse defendendam, aut provinciam dimittendam] C. Mæni provincia erat Sardinia: dubium igitur, de eane loquatur, an negocium veneficii provinciam vocet: sed judicet lector. Glarean. Si sententiam explicuero, neminem puto futurum, cui non probem deserendam, pro defendendam, esse reponendum. C. Mænio, inquit, cum Sardinia provincia evenisset, additum erat, ut quæreretur de veneficiis longius ab urbe decem millibus passuum. Ab hoc igitur allatæ literæ, se jam tria millia hominum damnassee, et crescere quæstionem indicis, propterea se cogi, ut aut veneficiorum quæstionem inchoatam deserat, aut provinciam Sardiniam dimittat. Ergo ne hic quidem recte Glareanns, qui de 'provinciæ' nomine dubitat, an quæstio, an Sardinia intelligi debeat. Sigon. Hic 'defendere' valere crediderim prohibere; ut dicat, sibi faciendum esse, ne quæri ultra jubeat.

Quæ significatio non est omnino insolens, cum præsertim dicat Cicero in Officiis III. 18. ‘defendere injuriam,’ pro prohibere, non absimili notione verbi. Turneb. Advers. xxx. 24. ‘Defendere injuriam,’ ‘pericula,’ ‘vim’ apud Cic. obvia sunt, pro ea depellere, propulsare, arcere, efficere, ne alicui inferantur, ne alicui noceant. Ita de Offic. III. 18. ‘Is, qui non defendit injuriam, neque propulsat a suis, quum potest, injuste facit.’ Pro Muren. c. 3. ‘Quod legem de ambitu tui, certe ita tui, ut eam, quam mihimet ipsi jam pridem tulerim de civium periculis defendendis, non abrogarem.’ Pro Milon. c. 4. ‘Tempus illud est non modo justum, verum etiam necessarium, quum vis illata defenditur.’ Et ita notum illud Virgilii Ecl. VII. 47. ‘Solstitium pecori defendite:’ et, quem ad eum locum laudat Servius, Horat. Od. I. 7. 3. ‘Defendit æstatem capellis:’ ubi vide Lambin. Eo sensu ‘defendere alicui quæstionem veneficii’ est eam ab aliquo propulsare, efficere, ne quis veneficii causam dicat; non vero, ne quis de beneficio judicet. Præferenda itaque est Sigonii conjectura Turnebi expositioni, quæ menti Livii convenire nequit.

§ 4 Q. Fulvius Fluccus ex Hispania rediit Romam, §c. consul est creatus cum L. Manlio Acidino] Hos consules, Q. Fulvium et L. Manlium, fratres germanos fuisse, scriptum est in tab. Capit. sic: L. MANLIUS. L. F. L. N. ACIDINVS. FVLVIAN. Q. FVLVIVS. Q. F. M. N. FLACCVS. HEL. FRATRES. GERMANI. FVERVNT. Idem scribit Vell. II. 8. ‘Non minus clarum exemplum et adhuc unicum Fulvii Flacci ejus, qui Capuam ceperat, filiorum, sed alterius in adoptionem dati, in collegio consulum fuit: adoptivus in Acidini Manlii familiam datus.’ Hoc adscripti, ut et Capitolinorum auctorum diligentiam, et Velleii sententiam, quæ vulgo corrupta est, indicarem. *Sigon.*

Quum extra urbem triumphi causa esset, consul est creatus] Tempore Julii Cæsaris id non licebat, qui, teste Suet. in Cæs. c. 18. ‘pacata provincia’ Hispania ulteriore, ‘ad triumphum simul consulatumque decessit. Sed quum, edictis jam comitiis, ratio ejus haberi non posset, nisi privatus introisset urbem, et ambienti, ut legibus solveretur, multi contradicerent, coactus est triumphum, ne consulatu excluderetur, dimittere.’ Nondum igitur hoc tempore lata esse videtur lex, quæ jubebat μετιόντας ὑπατέλειαν, παρόντας ἐν τῇ πόλει τοῦτο πράττειν, apud Plut. in Cæs. p. 713. Ea vero quo tempore primum sancita sit, et quem auctorem habuerit, a nemine indicatum est.

§ 5 Urbem ingressus est vectus] In archetypo legitur urbem est invecus. Gelen.

§ 6 Signati Oscensis nummum centum septuaginta tres ducentos. Militibus de præda quingenos denarios dedit] In archetypo legitur centum septuaginta tria millia ducentos. Neque quingeni sunt divisi, sed quinquageni. Gelen. Haud dubie hic locus corruptus est. Nam post auri numerum sequi debebat et argenti, et nummorum summa, quæ hic temere confunduntur; ut taceam, quod in immensum summa hæc excresceret, et signati Oscensis nummum centum septuaginta tria millia. Porro argenti Oscensis mentio cum alias sæpe, tum XXXIV. 10. in M. Ælii et Q. Minucii prætorum triumphis. Illud, quod continuo adnectitur, Militibus de præda quingenos denarios dedit, corrupte pro quinquagenos legitur. Nimia enim esset summa, si ad dona aliorum imperatorum compares, quemadmodum ex prioribus satis liquet. Glar. Per ‘signati Oscensis nummos’ non nummi aurei, sed argentei, intelligendi sunt. Certe ‘aurum Oscense’ alibi non memoratur, at ‘argentum Oscense’ XXXIV. 10. et 46. quod hic ‘signati Oscensis nummos’ vocat.

Et ita evanescit omnis difficultas, quam movit Glareanus. Auro enim subjungitur argentum, et quidem signatum Oscense. Si autem per signatum Oscense intelligis argentum, summa in inmensum non ex-crescit, ut ex priori loco Livii constat, ubi plura de 'argento Oscensi' videnda. Recte vero Gelenius numerum nummorum signati Oscensis emendavit. Forte scriptum fuit per notas *CLXXIII. Q. ducentos*. Quum autem, qui codicem primi vulgarunt, notam numeri millenarii vel non intellexissent, vel potius nimia festinatione omisissent, facile formari potuit lectio, quæ ante Gelenium recepta erat. Recte etiam Gelenius et Glareanus postea emendarunt *quinquagenos denarios*. Quin et hæc summa nimia videri poterit, quod duo ex Hispania reversi imperatores militibus tantum dividerint denarios quinos vicanos; consul etiam ex Liguribus, sed pauperiore, quam Hispania, provincia, triumphans, militibus dedit denarios quinos denos *XLI. 13*. At majoris liberalitatis causa esse potuit, quod paucos tantum milites, quibus emerita stipendia fuerant, deduxerit; nisi forte omnibus militibus, quorum opera in bello usus fuerat, donativum dederit.

CAP. XLIV. § 1 *Eo anno rogatio primum lata est ab L. Julio tribuno plebis, quot annos nati quemque magistratum peterent caperentque*] Miror hoc anno primum latam hanc rogationem scribi, cum *xxv. 2*. ita de Scipione tradiderit: 'Huic petenti ædilitatem quum obsisterent tribuni plebis, negantes rationem ejus habendam esse, quod nondum ad petendum legitima ætas esset.' Post autem *xxxii. 7*. in consulatu mandando T. Quintio Flaminino, quem nondum annos *xxx*. natum fuisse Plutarchus in *Quinct. 369*. prodit, hujus legis ne verbum quidem fecerit, imo vero ita scripserit: 'Patres censuerunt, qui honorem, quem sibi per leges capere lice-

ret, peteret, in eo populo creandi, quem velit, potestatem fieri, æquum esse.' Nam quæ lex Flamininum a consulatu dejiciebat, ea erat, quod a quæstura ad consulatum transcendendo ædilitatem et præturam transibat. Legitimam autem petendo consulatui ætatem fuisse annum *XLIII*. ex Ciceronis Philipp. v. 17. colligitur. Puto præterea *L. Villio Annali* scribendum: nam in lib. Epistolarum Cælii *viii. 8*. pro *L. Julio Annali* in Mss. est *L. Villio*: et apud Valer. *ix. 11. 6*. *L. Tullius Annalis*, pro *L. Villius*. Sic ante *L. Villius Tappulus* consul, *L. Julius* evaserat, neque Villiæ gentis ulla in libris impressis mentio relicta erat. *Sigonius*. Optarem adjecisset ex lege Livius magistratum singulorum annos proprios, quos conjecturis tantum et varia lectione nunc inquirere cogimur. Atqui, plures de tempore magistratum leges fuisse ante hanc latas, ex Livio et aliis facile colligimus, quæ ab antiquis (ut Sex. Pompeius Festus voce 'Annaria' et Lampridius in Commodi Imp. Vita c. 2. testantur) communi voce vocabantur 'annariæ leges.' *L. Villius* tamen exactius quid de magistratum curulium annis lege sua constituisse videtur, cum inde cognomen adeptus sit. Eos ut obiter lectori suggeram, ne longi simus, vel unus M. Tullius exemplo nobis erat, qui, tamquam quis ἡγεμόνιος 'Ἐμφης in perplexo quadrivio positus, viam nobis monstrabit. Is quæstor in Siciliam ivit anno ætatis suæ *xxx*. ædilis curulis sexto post anno fuit, ætatis scilicet *xxxvii*. dein prætor *xl*. consul *XLIII*. *Pighius* in *Annal. ad a. 101xxxiii. p. 334*. Non habeo, quod addam iis, quæ de hac re ad *xxv. 2*. dixi, nisi Dodwell. quoque in App. Prælect. Camden. p. 780. existimare, jam ante legem Villiam legitimam ætatem honoribus petendis statutam fuisse. Nihil adfert, cur mihi sententiam mutandam putem. *Duker*. Recte, pro *L. Julio*,

ut Moguntini ex unico cod. ediderunt, Sigonius emendavit *L. Villio*. Passim ita peccarunt librarii. Vide ad III. 54. § 13. xxv. 2. § 9. xxix. 38. § 4. xxx. 1. § 9. xxxi. 4. § 3. c. 49. § 12. xxxv. 13. § 6. c. 23. § 5. et c. 39. § 5. Ipse hic '*L. Villius Annalis*' infra, quo tempore prætor creabatur, '*L. Julius*' eodem errore vocatus est in unico cod. XLII. 28. Ceterum difficultati, quam ex Livii xxvii. 2. viri docti moverunt huic loco, 'hoc anno rogationem primum latam esse a *L. Villio* tribuno plebis, quot annos nati quemque magistratum peterent caperentque,' *Crevierius* eodem ferme modo respondet, quo *Dukerus* ad l. laud. Livii: nempe ideo tribunos plebis *Scipioni* petenti ædilitatem curulem obstitisse, et negasse rationem ejus habendam esse, quod nondum ad petendum legitima ætas esset, quia ante legem *Villium* tantummodo sancitum erat, ne quis ullum magistratum caperet, antequam dena stipendia emerita haberet, (ut colligitur ex *Polyb.* vi. 17.) et *Scipio* tum, quum ædilitatem peteret, nondum dena stipendia meruisse poterat. *Heineccius* ad l. Jul. et Pap. Popp. II. 6. 203. per ætatem nondum ad petendum legitimam intelligit majorennitatem: tribunos plebis enim existimasse, indignum fore Romanorum prudentia, si juveni vix viginti duorum annorum rempublicam crederent, quem lex *Lætoria* paullo ante lata ne majorem quidem habebat. Tandem *Bynkersh.* Obs. vi. 17. statuit, ante hæc tempora unam eandemque ætatem honoribus capessendis fuisse præscriptam, sive legibus sive moribus, postea *Villium* annos definivisse in singulis magistratibus, ut majorem minoremve prudentiam desiderabant, et revera deinceps omnium ætatem distinctam reperiri: ita opus non esse, ut *Livium* *Livio* opponamus, et de conciliatione utriusque loci, hujus et illius, qui xxvii. 2. ob-

currit, hæreamus. Huc refer, quod *Livius* cum emphasi dixit *quemque magistratum*. Alia difficultate narrationem *Livianam* premere, ac probare conatus est *Langl.* Otii *Semestr.* vii. 10. p. 377. ante *L. Villium* legem annalem exstitisse, quia *Cic.* de Orat. II. 65. meminit *Ruscæ*, quo legem annalem ferente, dissuasit eam *M. Servilius*. Verum respondit *Heineccius* l. laud. incertum esse, utrum *Rusca* ille et *Servilius* ante *Villium* vixerint. Quin et *Pighius* in *Annal.* ad a. 10cxx. p. 22. statuit, *M. Pinarius* *Ruscam* illo anno tribunum plebis fuisse, et in eo magistratu legem annalem tulisse, adeoque diu post *L. Villium* vixisse. Insuper ex *Cicerone*, qui solus legis *annalis* a *Rusca* lata meminit, non constat, utrum lex jussa, an vero antiquata fuerit; utitur enim *Cic.* locutione '*Rusca cum legem ferret annalem*'; jam vero '*ferre legem*' non tantum est perferre, sed etiam promulgare. Vide *Duker.* ad *Flori* III. 17. § 9. Denique de annis, quibus quique magistratus peti capique possent, vide *Mannt.* de *Legib.* c. 6.

§ 2 *Prætores quatuor post multos annos lege Bæbia creati, qui a ternis ad quaternos jubebat creari*] In archetypo non est qui a ternis ad quaternos, sed qui alternis quaternos. *Gelen.* De hac lege nulla in anterioribus, quod equidem sciam, mentio, sicut nec ejus senatusconsulti, quod paulo post (§ 11.) sequitur de ludis factum *L. Æmilio*, *Cn. Bæbio* consulibus: ubi obiter etiam notandum, *Cn.* legendum, non *C.* ut falso in codd. scriptum est. *Glareanus.* *Pighius* ad a. 10Lxxiv. verba *post multos annos* hoc sensu accepit, post multos annos, quam lex *Bæbia* de quatuor prætoribus creandis lata fuerat. Eam autem suspicatur a. 10Lxi. a *M. Bæbio* prætore latam fuisse, quum ipse *Hispaniam* citeriorem, *A. Atilius* ulteriorem sortiti, pro eis alias provincias accipere, et prioris auni prætores in

Hispaniis imperio prorogato manere iussi fuissent; de quo est in Livio xxxv. 20. Ant. Augustinus in incerto relinquit auctorem et tempus hujus legis latæ; sed fieri potuisse dicit, ut alter Bæbiorum, qui a. 10LXXI. et sequenti consules fuerunt, aut alius Bæbius in tribunatu eam tulerit. Si hujus rei aliquod argumentum esset, sententia verborum post multos annos esse posset, post multos annos, quam pro quatuor prætoribus sex creari cæperant, quod a. 10LV. factum Livius xxxii. 27. narrat. Sed quia hoc omnino incertum est, malo amplecti conjecturam Pighii, maxime ideo, quod post a. 10LXI. duobus prætoribus Hispaniarum semper, excepto triennio belli cum Perseo xlv. 16. in annum prorogatum est imperium; ob quam causam satis erat alternis annis tantum quatuor prætores creari. Quamquam ne hoc quidem dubitatione aliqua caret. Nam quum ex enumeratione cujusque anni prætorum apud Livium certum sit, totis tredecim annis post a. 10LXI. semper sex prætores, ut antea, numquam quatuor creatos fuisse, non sine ratione quæri potest, cur lex illa tamdiu sine effectu fuerit; de quo nihil aliud dici potest, quam quacumque, sed nobis incognita, de causa otiosam, ut ait Pighius, mansisse. An alio tempore, id est, post a. 10LXXIV. recepta fuerit, incertum esse scribit Ant. Augustinus. Sed satis constat, eam numquam post hunc annum valuisse. Nam a. 10LXXVI. (comitia consulum ac prætorum a. 10LXXVIII. in Livio desiderantur) usque ad a. 10LXXXVI. in quo desinit liber xlv. Livii, omnibus annis, quibus quatuor prætores ex hac lege creari debuerant, sex facti sunt. Vide lib. xli. capp. 8. 28. xlii. 28. xliii. 11. et xlv. 16. Nec quidquam in aliorum scriptis inventum est, unde appareat, eam umquam post hunc annum obtinuisse. De hac lege Pighius in Annal. et Franc.

Hotomannus in Indice LL. Romanarum putant intelligendum esse, quod apud Festum in voce 'Rogat' legitur: 'Cato in dissuasionem, Ne lex Bæbia derogaretur, ait, 'Hoc potius agam, quod hic ait.' Hunc locum Festi Augustinus præterit, fortassis quod putavit, non satis certum esse, ad hanc legem Bæbiam, an ad leges de ambitu, quas a. 10LXXII. a consulibus P. Cornelio Cethego et M. Bæbio Tamphilo latas scribit Livius c. 19. Festus respexerit. Sed Sigonius de Judic. ii. 30. non dubitandum adfirmat, a Festo legem Bæbiam de ambitu significari, inque eam rem non contemnendo argumento ex Nonio in voce 'Largi' utitur: 'Cato lege Bæbia: 'pecuniam inlargibo tibi.' Verum hoc quidquid est, oportet legem Bæbiam de quatuor prætoribus ante a. 10LXXVI. abrogatam fuisse, quia eo, ac deinde aliis, quibus quatuor prætores ex ea esse debebant, sex, ut dixi, fuerunt. *Dnk.* Vide etiam Pighium in Annal. ad a. CCCLXXXVII. p. 266. *Quæ alternis*, pro *qui*, primus dedit Vascos.

C. Cornelius Scipio, L. Valerius Lævinus] *Cn. Cornelius* ex consulatu, quem biennio post geret. Tabul. Capitol. Tum *C. Valerius Lævinus* ex consulatu, quem biennio post geret. Tabul. Capitol. et ipsemet Livius. *Sigon.* Adsentitur Sigonio Pighius in Annal. ad a. 10LXXIV. p. 339. itidem docens, iisdem nominibus eos vocari in Fastis Capitolinis. Infra etiam 'Cn. Cornelius Scipio Hispanus' consul memoratur xli. 14. et 'C. Valerius Lævinus,' qui priori in consulatu mortuo subfectus est capp. 17. et 18.

Q. et M. Mucii Scævolæ] In primo exemplari Germanico *Q. et P. Mucii P. filii Scævolæ.* Optime, si *Q. filii* legas ex Capit. eorum consulatibus. Uterque enim *Q. F. P. N.* proditur, ut germani fratres collegæ in prætura sint. *Sigonius.* Lectionem, quam Sigonius ex prima ed. recte revoca.

vit, mutarat Froben. 1535. Sigonio hic etiam adsentitur Pighius l. laud.

§ 9 *Vovisse, quo die postremum*] Froben. 1535. edidit *vovisse se, quo die*. Si auctoritate Gelenii, isque ita ex cod. Mog. restituit, rectum est, et sequor. Sin, facio cum Gronovio, qui supra cap. 42. § 2. observat pronomen *se* deesse in ed. Moguntina aliisque, idque necessarium non videri. Eo magis autem deleri malo, quod mox sequatur ‘*sese facturum.*’ Vix enim Livio dignum videtur *vovisse se, sese facturum.*

§ 10 *Ludos facienti decreta esset*] *Ludos faciendi* ed. Moguntina, quod per ellipsin *roû causa* capi posset, pro ‘*ludos faciendi causa decreti.*’ Vide ad xxxi. 12. § 4. Malo tamen *faciendi*, quod Frob. 1535. recepit.

§ 11 *L. Æmilii, Cn. Bæbio consiliibus*] *C. Bæbio* ed. Mog. Sed recte Glareanus supra ad § 2. *Cn. Bæbio* scribendum conjecit, quod Vascos. recepit. Et ita non modo xxxix. 56. et variis locis hoc libro constanter in Mss. et edd. vocatur, sed etiam in Fastis Capitol.

§ 12 *T. Sempronii ædilis*] *Ti. Sempronii* ex consulatu Cap. *Sigon.* Intelligitur celebris Sempronius Gracchus, ejus tribunatum et præturam supra Livius memoravit, consulatum vero infra xli. 8. is autem in Fastis Capitol. vocatur *TI. SEMPRONIUS. P. F. TI. N. GRACCVS*. Familiare autem admodum genti Sempronie est illud prænomen *Tiberii*. Vide ad xxii. 57. § 9. et xxxiv. 42. § 3. rarissimum vero prænomen *Titi*. Solent passim scribæ librarii prænomina illa confundere. Vide ad ii. 61. § 1. viii. 2. § 1. xxi. 6. § 3. xxxiv. 1. § 3. et alibi. Vide etiam ad xli. 6. § 3. c. 8. § 1. c. 21. § 9.

CAP. XLV. § 1 *Nive sæva et omni tempestatum genere fuit*] Ita Frob. a. 1535. emendavit: ed. Mog. et proximæ legunt *nive et sæva omni*. An forte legendum *nive et omni tempestatum genere sæva fuit*? Malo etiam

tempestatum, quemadmodum passim ‘*voluptatum,*’ ‘*simultatum*’ Livius dicere amavit.

Decussit cunctas: et ea tum aliquanto, quam alias, longior fuit] In primo exemplari Germ. *deussit*. Sic enim Virgil. Georg. i. 93. ‘*penetrabile frigus adurit.*’ Et xxi. 40. Livius ‘*perustos artus*’ dixit ‘*frigore:*’ et superiore c. 2. ‘*M. Æmilii consul agros Ligurum deussit.*’ *Sigon.* *Deusserat* primum exemplar. Deinde lege *sed et tum aliquanto*. J. F. Gron. Verius Gronovius *deusserat*, quam *Sigonius deussit*, in ed. Mog. legi monuit: nam *deussit* demum substituit Frob. a. 1535. pro quo Basileenses a. 1554. et 1555. *decussit* dederunt, sine dubio operarum errore. ‘*Urere*’ ejusque composita de frigore, nive, glacie, ac similibus passim usurpantur. Silius iv. 68. ‘*Hostem, miles, habes fractum ambustumque nivosis Cantibus:*’ ubi vide quæ notantur, et Robert. Titium ad Calpurn. Ecl. v. 107. Verbo autem ‘*deurere,*’ quamvis propria significatione, utitur Livius x. 4. ‘*Tecta semiruta vici per vastationem agrorum deusti:*’ et xl. 41. ‘*Vineæ cæsæ frumentaue deusta.*’

§ 2 *Latinas mox subito coorta*] *Crevierius* vel *mox* exponit paullo post hiemem exactam; vel scribendum conjicit *nox subito coorta*, atris nempe nubibus cælum obscurantibus.

§ 3 *Aliquot signa constravit*] Vir doctus et subacti iudicii locutionem hanc sine exemplo esse monuit, et hinc legere malebat *prostravit*, ut apud Snet. Vesp. c. 5. ‘*arbor prostrata.*’ Eo sensu ‘*consternere*’ usurpari non subcurrit. Jul. Obseq. c. 41. hoc prodigium referens dicit ‘*signa aliquot dejecta.*’

Ædem albam Capuæ] *Albam*. Livius xxxii. 9. ‘*De cælo tacta Capuæ ædes, quæ Alba dicitur.*’ *Sigon.*

§ 4 *Nunciatum et ab Reate, tripedem natum mulum*] Idem prodigium anno præcedenti etiam ab Reate nuncia-

tum est c. 2. 'Simul procuratum est, quod tripedem mulum Reate natum nunciatum erat.' Jul. Obsequens id quidem anno præcedenti memoravit c. 60. at hoc anno silentio præterit c. 61.

§ 5 *Et ob fulminibus complura loca deformata, ad ædem Jovis, &c.] Et fulminibus complura loca deformaret ædem Jovis* ed. Moguntina. Quod nunc editur, Froben. 1531. restituit.

§ 7 *Sæpe multis in senatu et ad populum atrocioribus celebrata]* Vetus exemplar unicum *et ad populum civibus atrox celebrata.* Scribe sæpe multis *et in senatu et ad populum atrocibus celebrata*, ut jam edidit Sigoninus. J. F. Gron. *Et in senatu et ad populum* ed. Mog. omnesque reliquæ usque ad Gruterum, cujus postuma demum *et primo loco omisit*, quod Livjo reddidi. Dein *ad populum atrocibus celebrata* ex depravata unici cod. scriptura jam emendavit Froben. 1531. quod servarunt reliqui editores, et cum iis Sigonius usque ad Gruter. qui in ultima ed. *atrocioribus* vulgavit: 'inimicitias atroces' mox vocat cap. seq.

§ 8 *Comitiis confectis, ut traditum]* Sic iterum Frob. an. 1531. restituit. Antea Moguntini publicarunt *Comitiis confecti sunt traditus.* Ceterum hanc gratiæ reconciliationem inter Æmilium et Fulvium censores celebrant etiam Cic. de Prov. Consul. c. 4. Valer. Max. iv. 2. 1. et Gell. xii. 8.

In Campo ad aram Martis] De hac ara Martis in Campo vide Nardin. Rom. Vet. i. 9. et vi. 7. Adde superius dicta ad xxxv. 10. § 12.

CAP. XLVI. § 1 *Et nos a vobis admoneri, non vos a nobis debere]* Pro *admoneri* in archetypo est *admoneri et regi.* Gelen. Moguntini ediderunt *et nos a vobis ea admoneri et fieri, non vos a nobis his debere.* Eorum loco Frob. 1531. subjecit *et nos a vobis admoneri, non vos a nobis debere;* at quadriennio postea, jubente Gelenio, *et nos a vobis et admoneri et regi, non*

vos e nobis debere, licet Gelenius illius *et secundo loco non meminerit* in notis.

§ 2 *Aut certe mutatum malit]* Quidam *malint* emendarunt, sed haud scio, itane anthores casuum regimen, quod vocant, in verbis commutare consueverint. Glar. Forte *mutatum malimus.* J. F. Gron. Frobenius est, qui a. 1531. *malit* mutavit in *malint*.

§ 3 *Singulos quum intuemur, M. Æmili, M. Fulvi]* Vir doctus ad marginem editionis Carionis scribendum coniecit, *Singulos quum intuemur, te, M. Æmili, te, M. Fulvi.*

§ 4 *Ambo quum simul aspicimus, non possumus non vereri]* *Ambo* in accusativo legitur pro *ambos*, ut Virgilius duo pro duos dixit Æn. xi. 285. 'Si duo præterea tales Idæa tulisset Terra viros.' Quamquam major necessitas Virgilium urgebat. Et poterat etiam hoc in Livio corruptum videri, si non adeo frequens esset in vetustioribus codd. Glar. Utrum *ambo* casu quarto recte dicatur, dubitare non debuerat Glareanus. Vide quæ notantur ad vii. 19. § 5. cap. 40. § 9. et xxxv. 21. § 5. Præterea *non possumus vereri* ed. Mog. Sed recte *non possumus non vereri* emendavit Frob. 1531.

§ 6 *Nisi forte implacabiles fueritis, implicaverint animos vestros]* Legendum puto *impl. vestræ iræ impl. an. vestros.* Glar. In Germanico exemplari erat, *nisi forte implacabiles fueritis implicaverint.* Glareanus autem, pro *fueritis*, restituit *iræ vestræ.* Ego desiderari alias voces puto: itaque asteriscum apposui. Sigon. Non optime sic Glareanus, ut cuivis videre pronum. Consultissime forsitan Sigon. qui apposito asterisco desperat. In scripto fuit, *impl. fuer. implicaverint.* Vide an potuerit fuisse multa succurrunt, quæ dicerentur, nisi forte placabiles gravius implicarent animos vestros: vel irritarent. Nisi verendum foret, inquit, ne ista relata et repetita animos vestros, nunc forte placabiles,

dum ea quodammodo oblitterata silentur, acrius irritarent, recrudescensque odiis facem subjicerent. *J. F. Gron.* Conjecturam Glareani satis refellit ingrata τοῦ vestrae et vestros repetitio. Gronovius in prima notarum ed. duas alias proposuerat conjecturas: vel legendum esse, si forte implacabiles furiae irarum implicarent animos vestros; vel si forte implacabilis furor iris implicaret animos vestros: ut dicat Metellus, ideo se pericula, reipublicae ex discordia eorum imminetia, pluribus non enarrare, quia sperat, facile illos hoc daturus precibus principum senatus, ut bona fide inter se reconcilientur atque in concordiam redeant; secus, si pertinaces crederet, multis eadem exaggeraturus. Doujatius scribere malebat quæ dicerent, et quæ, nisi impl. fueritis, placaverint animos vestros. Facile enim potuisse librum, quum implacabiles scripsisset, scribere implacaverint pro placaverint. Verum non scripsit implacaverint, sed implicaverint; deinde de suo interponit voces et quæ. At præterea, si crederet Metellus, quæ subeurrebant, animos eorum placare posse, cur ea etiam non in medium protulit, sed potius ad preces et obtestationes convertitur? Clericus conjici posse opinatur quæ dicerentur, nisi forte implacabiles fieretis in placandis animis vestris, hoc sensu: succurrunt quidem, quæ dicerentur; ea tamen silebo, ne forte, dum placare vos conor, implacabiles fiat. Si ex his conjecturis una eligenda foret, vel Gronovianam in repetitis curis, vel illam Clerici ceteris præferrem; et quidem præsertim Gronovianam, quod proxime ad codicis Mog. lectionem accedat, unde adhuc minus discedemus, si pro forte implacabiles non forte placabiles cum Gronovio, sed forsitan placabiles legerimus. Nondum tamen mihi satisfacio; et forte præstabit, ut Crevierius judicat, si pro desperatis relinquenda inanibus conjecturis non

sollicitemus.

§ 7 Quos . . . hac etiam reconciliati-
one] Ita Frob. 1535. edidit: si autem
ex cod. hanc lectionem Gelenius eruit,
per me probari licet; sin, rationem
nondum video, cur hos etiam reconcili-
atione, ut Moguntini ediderunt, dis-
plicuerit.

§ 8 Uno consilio legatis senatum] Eli-
gatis ed. Mog. pro quo recte Frob.
1535. substituit legatis. Vide ad II.
I. § 10.

§ 9 Quod in omnibus fere precationi-
bus nuncupabitis verbis] Quod omnibus
edidit Frob. a. 1535. Sed Gronovius
præpositionem in ab eo ejectam, quam
Moguntini exhibuerant, an. 1665. res-
tituit. Præterea nuncupatis his ver-
bis præfert ed. Moguntina, pro quo
Froben. a. 1535. adscivit quod nunc
vulgo exstat.

Ut ea res mihi collegæque meo bene
et feliciter eveniat] Precatio solennis
censorum hæc est, de qua sic Varro
de Ling. Lat. v. p. 61. 'Ubi noctu
in templo censor auspicaverit, atque
de cælo nunciatum erit, præconi sic
imperat, ut viros vocet. Quod bon-
num, fortunatum, felixque, salutare-
que siet populo Romano Quiritium,
reique publicæ populi Romani Qui-
ritium, mihi que, collegæque meo, fi-
dei, magistratuique nostro: omnes
Quirites pedites, armatos, privatos-
que curatores omnium tribuum, si
quis pro se, sive pro altero dari ra-
tionem volet, voca illicium.' Sigon.

Id ita ut vere, ut ex animo velitis ere-
nire] Voculam id, quam exhibet ed.
Moguntina, omisit Frob. an. 1535. et
post eum recentiores usque ad Gro-
nov. qui eandem an. 1665. restituit.
Præterea vir doctus ad marginem ed.
Curionis conjecit et vere, et ex animo.
Male. Vide ad c. 39. § 8.

§ 12 Amicitias inmortales, inimicitias
mortales debere esse] Vocem mortales,
quæ a prioribus edd. etiam prima Mo-
guntina, aberat, Froben. 1531. addi-
dit. Eandem etiam necessariam ju-

dico; sed potius ita transpono: *amicitias immortales, mortales inimicitias debere esse*. Ita enim vox exciderit ob similitudinem præcedentis. Vide ad XXXIII. 27. § 4. Contra Erasmus in Adagiis tit. 'Amicitia' p. 124. una voce ejecta legendum censuit *amicitias immortales esse debere*: idque proverbium ex Aristot. Rhetor. II. 21. illustravit. Verum sententiam priorem præferendam puto.

§ 14 *Questus quum alia, tum bis a L. Fulvio se certo*] *M. Fulvio* perspicue. *Sigon*. Corruptissime ed. Moguntina et proximæ *questus cum allatum vis a M. Fulvio secreto*. Quod nunc exstat, Froben. 1531. recte emendavit: *vis pro bis* scriptum erat errore scribæ, qui literas *b* et *v* confudit. Vide ad c. 51. § 3. *A L. Fulvio*, pro quo Sigonius dedit *a M. Fulvio*, in una tantum ed. Basil. 1554. invenio, ubi operarum culpa ita excusum videtur.

Et in probrum suum sponsionem factam] De hac sponsione nihil in superioribus, quod sciam, dixit, quum duobus præcedentibus libris harum inimicitiarum multis sæpe meminerit verbis. *Glar*.

§ 15 *Omnibus instantibus, qui aderant, dexteram fidemque dedere*] Corrupte ed. Mog. *Omnibus stantibus, qui aderant, dederant dexteram, fidemque dedere*. Adparet illud *dederant* natum esse ex præcedenti *aderant*.

Deducti sunt in Capitolium] In Capitolium eos deductos esse ad capiendam magistratus insignia jurandumque in leges, utpote qui statim, postquam creati erant, magistratum inibant, docet Gruchius de Comit. Rom. I. 6. circa fin. Contra Abram. ad Cic. de Prov. Consul. c. 9. post laudatum Livii hunc locum illustraturus censorum deductionem in Capitolium addit, illos eo primum omnium, ut initi magistratus officium auspicarentur, se contulisse, idque probare conatur loco Plutarchi in Quæst. Rom. c. 97.

ubi censores inito magistratu nihil prius egisse, quam anseribus sacris cibaria et Jovis simulacrum minandum locasse dicuntur. Unde colligendum videtur, eum existimasse, ideo nunc censores in Capitolium deductos esse, ut locationem hanc peragerent: quod tamen nemini eum probaturum puto. Omnes enim locationes censoriæ in foro Romano hasta posita peractæ sunt. De locationibus vectigalium vide Burm. de Veetig. c. 8. de locationibus ædium sacrarum tuendarum, eorum Curulium præbendorum, ac similium rerum, vide Liv. XXIV. 18. Aliud vero in locandis cibariis anserum et minanda Jovis facie, quam in reliquis locationibus censorum, obtinuisse, erat probandum. Præterea verba Plutarchi nihil aliud indicant, quam censores inter prima eorum, quæ sibi ratione magistratus peragenda erant, has locationes curasse. Verior itaque Gruchii sententia videtur; nisi quod forte inter causas aditi Capitolii referendum sit, ut Jovi ceterisque Diis pro adepto honore gratias agerent, et vota susciperent; ob quam eandem causam consules primo initi honoris die sollemni pompa Capitolium petiisse, notissimum est.

Et cura super tali re principum] *Et quum super tali re* ed. Mog. pro quo Froben. 1531. emendavit *et curæ super tali re*; quod proximi editores servarunt usque ad Basil. qui a. 1555. dederunt *et cura super tali re*. Eandem lectionem deinde Paris. 1573. et reliqui recentiores adoptarunt.

§ 16 *Ut pecuniæ summa sibi, qua in opera publica uterentur, adtribueretur*] Ultima vox exsulat ab ed. Moguntina; quam Froben. 1531. addidit. Ea in hac re propria fuisse videtur. Certe eadem usus est Livius XLIV. 16. 'Ad opera publica facienda quum eis dimidium ex vectigalibus ejus anni adtributum ex senatusconsulto a quæstoribus esset, Ti. Sempronius ex ea

pecunia, quæ ipsi adtributa erat, ædes P. Africani, &c. emit.' Hoc lib. c. 51. 'Opera ex pecunia adtributa divisaque inter se hæc confecerunt.' Similiter 'adtributam pecuniam' vocari, 'quæ in stipendium militum de ærario a tribunis ærariis adnumerari quæstori solet,' docet Ascon. Ped. ad Cic. in Verr. I. 13. Et ita Varro de Ling. Lat. IV. 42. 'Ab hoc ca, quæ adsignata erat, adtributum dictum: ab eo quoque, quibus adtributa erat pecunia, ut militi reddant, tribuni ærarii dicti: id quod adtributum erat, æs militare.'

Vectigal annum decretum est] Ita Frob. 1535. Priores perperam dederunt annum. Per *vectigal annum* autem intelligendum conjicit Crevierius *vectigal* aliquod, quod in eam rem uno tantum anno penderetur: id autem Livium pluribus verbis non explicare, quia res pervulgata erat, et omnibus nota. Verum locus Livii XLIV. 16. ad verba præced. laudatus, ubi censoribus adtributum dicitur 'dimidium ex vectigalibus ejus anni,' docet, hic intelligendum esse integrum *vectigal*, sive omnia vectigalia hujus anni.

CAP. XLVII. § 1 *In Hispania L. Postumius et Ti. Sempronius proprætor*] Scribe *proprætore*, quia dixit c. 44. 'In Hispaniis duabus Ti. Sempronio et L. Postumio, cum iisdem exercitiis, quos haberent, prorogatum imperium.' Sigon. Ut Sigonius emendat, vel per compendium *propræ*. præferunt omnes edd. præter Basil. 1554. quæ perperam *proprætor* exhibet.

Ut in Vacceos per Lusitaniam iret Albinus] Hæc verba per aliquot versus male habent, et egregie confusa videntur. Albino in Vacceos eundem erat, Graccho in Celtiberos. Cæterum 'Munda' oppidum Bæticæ est, ulterioris Hispaniæ, hic tamen a Graccho oppugnatur; quapropter et loca quoque corrupta videntur. 'Certimæ' nomen apud nullum authorem

invenio. Glar. Scribendum *Vacceos* per diphthongum, ut Sigonius, et nuper Hearnins, Clericus, et Crevierius hoc loco, recentiores editores alibi semper dederunt. Vide ad c. 50. § 6. Mox *inde in Celtiberiam* Frob. 1535. edidit: scripturam priorum editionum *in Celtiberiam inde* Gronov. probavit; quam Clericus recepit.

Si Gracchus majus sibi bellum esset, in ultima Celtiberiæ penetraret. Mundam vi cepit urbem, primo aggressus nocte. Acceptis deinde ex improviso obsidibus et castella obpugnare: præsidioque inposito deinde agros urere] Hic præter alia vitia ordo quoque multipliciter luxatus est. Rectius legetur hoc modo: *Gracchus, quod majus ibi bellum esset, in ultima Celtiberiæ penetravit. Mundam urbem primum vi cepit, nocte ex improviso aggressus. Acceptis deinde obsidibus, præsidioque inposito, castella oppugnare, agros urere.* Gelen. Ab Gelenio est. Magontiaci ediderunt, *in Celtiberiam inde reverteretur si Gracchus majus sibi bellum esset in ultima Celtiberiæ penetraret.* Scribe, *in Celtiberiam inde reverteretur, si majus ibi bellum esset; Gracchus in ultima Celtiberiæ penetraret.* J. F. Gronovius. Causam mutandi *penetravit* credo fuisse, quod esset requirere videbatur *penetraret*. Sed, si ita legas, sequens periodus abrupta est, nec apte cum præcedenti cohæret. Duker. Verisimilem Gronovii conjecturam in contextum receperunt Clericus et Crevierius. Vide, num propius Msti lectionem, una voce transposita, unaque litera expuncta, legi possit in *Celtiberiam inde reverteretur. Gracchus, si majus ibi bellum esset, in ultima Celtiberiæ penetraret.* Si bellum, quod Albinus ibi gereret, gravius esset, quam proprætore existimarant, Gracchus in ultimam Celtiberiam penetraret. *Gracchus, si dedi, pro si Gracchus, deinde majus ibi bellum, pro sibi.* Solent autem voces illæ passim in Mss. commutari. Vide ad XXVI. 20. § 1.

Id autem tanto hic facilius fieri potuit, quod prima litera ex fine vocis præced. sit repetita. Vide ad I. 55. § 5.

§ 2 *Mundam urbem primum vi cepit*] ‘Munda’ urbs Bæticæ est, procul a Celtiberia, in qua Graccho bellum gerendum erat, distans. Hinc Doujatius *Mantum* legendum conjicit, et intelligit notissimam Carpetanorum, qui a Celtiberis hand longe remoti sunt, urbem. Id unum certum est, nisi et altera urbs, ‘Munda’ adpellata, vel in Celtiberia, vel in regione vicina sita fuerit, ejus mentionem hic ferri non posse, et locum vitiosum esse. Præterea primo ed. Moguntina. Quod si codex unicus confirmat, frustra Gelenius in *primum* mutavit.

Castella obpugnare, agros urere] *Lege expugnare*. J. F. Gron. Vide ad XXI. 57. § 6. et XL. 33. § 9. Insuper deinde *agros urere* ed. Mogunt. Sed primam vocem Gelenius expunxit.

Ad prævalidam urbem aliam] *Pervallidam* Moguntini: *prævalidam* Froben. 1535. emendavit; qua voce et alibi Livius utitur. Ita III. 43. ‘Quum ipse se prævalidus pari viribus animo circumventus tutaretur.’ VII. 5. ‘Se solum, inermem; illum prævalidum juvenem, et stolidè ferocem viribus suis.’ XXVI. 16. ‘Quibusdam delendam consentibus urbem prævalidam, propinquam, inimicam.’ Ita ‘prævalere’ in Præfat. ‘Prævalentis populi vires se ipsæ conficiunt.’ II. 55. ‘Et prævalens ipse, et adjuvantibus advocatis repulso lictore, se in turbam confertissimam recipit.’ V. 15. ‘Prævalens juvenis Romanus senem infirmum ad suos transtulit.’

Certimam adpellant Celtiberi] *Oppidum* hoc diversum esse a *Cartima*, sive municipio Cartimitano, pluribus docet Lud. Nonius in Hispan. c. 25. Mox cui *quum jam opera*, pro ubi, legendum conjicit Crevierius.

§ 3 *Non dissimulantium rebellaturos esse*] In archetypo est *non dissim. bel-*

laturos, si vires essent. Gelenius. Sic [*bellaturos*] primus Curio. Sed unicus liber, et ex eo Mag. Ald. Juntas, Frobenius *rebellaturos*, i. repugnanturos. J. F. Gron. Non primus Curio, sed Froben. 1535. *bellaturos* recepit, idque jubente Gelenio, qui cod. unicum secutus est. ‘Bellare’ est bellum gerere. III. 19. ‘Magis bellantes, quam pacati, propitios habemus Deos.’ VIII. 6. ‘Curam acnebat, quod adversus Latinos bellandum erat.’ XXXIII. 12. ‘De conditionibus pacis semper, non ut ad internecionem bellaretur, diservisse.’ cap. 19. ‘Ne simul et cum Philippo foret bellandum.’ Eodem cap. ‘Facilius cum singulis bellatum est.’ I. XXXV. c. 18. ‘Tamquam non, utrum bellandum esset, nec ne, consuleretur; sed ubi, et qua ratione bellum gereretur.’

§ 4 *Ad auxilia accipienda*] *Lege* hic quoque *accienda*: nam mox sequitur ‘si non impetrassent.’ Itaque voce dubia opus fuit, qualis est *accienda*. T. Faber. x. 19. ‘Ne collegæ auxilium, quod adciendum ultro fuerit, sua sponte oblatum sperneretur:’ ubi librarios sæpissime ‘accire’ et ‘accipere’ confudisse docui. Et ita Gronov. legendum conjicit XLV. 25. ‘Cibyatarum advicerant auxilia.’

Tum separatim eos ab illis se consulturos] Forte *tum separatim oppidanos sibi consulturos*. J. F. Gron. Mitius esse existimat Crevierius, si, sola voce *eos* deleta, et τῶν se in *sibi* mutato, ceteris intactis, legamus *tum separatim ab illis sibi consulturos*. An legendum *tum separatim sibi ab illis se consulturos*?

§ 5 *Ut bibere sibi juberet dari*] Pro, ut potum sibi juberet dari. Vide ad XXXVII. 33. § 5. et Hadr. Cardin. de Serm. Latin. p. 129.

§ 8 *Tribunisque militum imperat, ut, &c. jubeant*] Ita Frob. publicavit a. 1535. Priores præferunt *tribunoque et jubeat*.

Ab hoc spectaculo legati missi] ‘Mittere’ sæpe dici pro ‘dimittere,’ no-

tum est. Sed credo hic quoque scriptum fuisse *dimissi*. xxviii. 33. 'Ab hac oratione dimissos ad iter se comparare in diem posterum jubet: ' et aliis locis, quæ vide ad xxiii. 6. § 1. *Duk*.

§ 9 *Quum ignes nocte turribus nequidquam, &c. sustulissent*] Videndum puto, an melius sit *e turribus*. Cic. Verr. v. 35. 'Ignis e specula sublat' *Duk*. Nocte, vel noctu *e turribus*, conjicit etiam Crevierius. Præterea nequiquam ed. Mog. quomodo optimus cod. Mog. etiam legit xxxiii. 18. § 22. c. 42. § 4. c. 44. § 9. et ita passim alii integerrimi. In prima parte Livii hanc orthographiam præferunt Flor. et Leid. 1. in bello Hanniblico idem Florent. Vide insuper Gifanii Collect. in Lucretium voce 'Nequiquam.' Carrion. ad Val. Flacc. l. 287. Bronkh. ad Prop. ii. 3. 5. et Cortium ad Sall. Catil. c. 20. § 2. Alteram tamen scripturam *nequidquam* antiquiorem esse, docuit Gronov. ad Livii XLII. 64. § 4.

§ 10 *Nummum quater et vicies ab iis est exactum*] Ita legebatur in quibusdam codd. at alii adjecerunt *sestertium*, quasi non idem sit 'sestertius' qui 'nummus.' *Glar*. Prima ed. et Aldina *numum quat. et vic.*, omissa prima voce [*sestertium*], æque corrupte. Non potuit aliter scribere Livius, quam *sestertium quater et vicies ab iis est exactum*. Vidit primus Scaliger: nos luculente probavimus de Pec. Vet. ii. 4. p. 75. *J. F. Gron*. Frobenius est, qui a. 1535. *sestertium nummum* edidit. Si jubente Gelenio, isque ita in unico cod. invenit, illud *nummum* ex glossemate natum credendum est.

CAP. XLVIII. § 1 *Ad Alcen urbem*] Vide Wesseling. ad Antonin. Itiner. p. 445.

§ 2 *Armaturam levem inmittendo in stationes*] *Mittendo* ed. Mog. pro quo Froben. an. 1535. dedit *inmittendo*. Forte in unico cod. scriptum fuit

Delph. et Var. Clas.

inmittendo, et primi editores primam literam cum addita linea neglenter omiserunt. Si vero *mittendo* in ipso cod. exaratum exstitit, nihilominus recte *inmittendo* substitutum fuisse arbitror, et primam syllabam a sequenti, vel ab ultima litera vocis præced. perperam elisam esse. Quin et passim 'inmittere' et 'mittere' confundi solent, ubi tamen similis erroris causa reddi nequit. Vide ad ix. 4. § 10. Sollemne autem Livio esse, verbis cum præpositione, adeoque etiam cum *in*, compositis eandem præpositionem in regimine addere, vidimus ad Præfat. § 11. Sollemne etiam in hac re est verbum 'inmittere;' vide ad ii. 30. § 2.

§ 3 *Ubi, quod petebatur, sensit effectum*] *Quod petebat* is Moguntini ex cod. suo vulgarent. Postea Froben. a. 1531. pronomen *is* delevit; at quadriennio post insuper *petebat* mutavit in *petebatur*.

CAP. XLIX. § 1 *Duxit ad populandam Celtiberiam legiones*] *Ad depopulandam Celtiberiam* editores Moguntini; quos reliqui recentiores secuti sunt usque ad Gruterum; cujus postrema ed. adscivit *ad populandam Celtiberiam*; Gronovius denique a. 1665. *ad populandam Celtiberiam*. Hinc patet, Livium verisimiliter verbo composito usum, et verbum simplex ex mendosissima Gruteri ed. natum esse. Utrum vero *depopulandum* cum unico codice, an *depopulandam*, quam formam Gronovius restituit, legi debeat, incertum est. Idem dicendum de similibus locutionibus XLII. 5. § 6. ubi Gronov. et c. 43. § 1. ubi Gruterus eas, invito unico cod. ex quo pars illa Livii publicata est, mutarunt. Hoc certum est, Livium potius participiis passivis in *us* delectatum esse, quam ita dictis gerundiis verborum. Vide ad i. 53. § 3. Observavi autem continua codicum Mstorum Livii tractatione eos, quo antiquiores et integriores sunt, eo constantius hanc for-

Livius.

33 U

nam servare, ubi pejoris notæ libri gerundia subponunt. Innumera hujus rei exempla laudare possem, nisi vereretur ne tædio forem. In genere dixisse sufficiat, codd. Medic. Leid. 1. et Mogunt. observationem hanc firmare. Hinc probare nequeo Gronovii conjecturam, qui II. 46. § 3. invitis omnibus Mss. legebat *explicandi ordines spatium*, pro *ordinis*: ut nec sententiam Modii, qui ad XXIX. 35. § 12. ex ed. antiq. proferens *omnia experiendo*, pro *omnia experiens*, addit, Livium amare ita loqui. Nihilominus adfirmare nolo, Livium alteram loquendi formulam ubique evitasse. Obcurrunt enim in eo quædam loca, ubi plerique codd. interdum etiam optimi, testantur, ipsum illam etiam adhibuisse. Ita VII. 5. § 9. XXX. 13. § 9. XXXII. 7. § 10. et alibi quibusdam locis. Hoc modo *ad tentandum ultimam spem* in optimo Mogunt. fuisse videtur XXXVIII. 3. § 7. *nec prætermittendum spem ullam* in unico cod. XLII. 43. § 1. Plura vide apud Gronov. in prima ed. notarum ad Livii XXX. 37. De loco Livii, qui et ab aliis profertur, XXVI. 48. § 3. notandum est, in plerisque et meis, et aliorum codd. etiam fidissimis, magnam ibi lacunam reperiri; certe ex quatuordecim meis tres tantum lacuna carent; quorum duo *obpugnandam*, unus *obpugnandum* præferunt. De hac materia plura vide apud Sanctium in Minerv. III. 8. et Perizon. ad eum locum, Duker. ad Livii VII. 5. § 9. Cortium ad Sall. Jugurth. c. 22. § 5. et Oudend. ad Frontin. III. 6. § 7. et ad Cæsar. B. Gall. III. 14. Ceterum hic cod. Moguntinum, qui solus nobis hanc particulam operis Liviani servavit, deserere nolui, sed ejus lectionem contextui reddidi.

§ 4 *In ditionem se suaque omnia Romanis permiserunt*] *In ditionem* ed. Mog. *in ditionem* Frob. a. 1535. substituit. Utrumque 'in ditionem' et 'in deditionem venire' recte dici, vi-

dimus ad XXXIII. 37. § 4. Hic tamen lectionem Frobenii præferendam puto, partim quia verisimile est, eum ita edidisse volente Gelenio, Gelenium vero codicem Moguntinum secutum esse, ejus scripturam primi editores male expresserant, partim ob additam vocem *Romanis*; quæ efficit, ut credam, si codex ille *in deditionem* exhibuit, librarium errasse. Solent autem passim hæ voces commutari. Vide ad XXVI. 21. § 17.

Inter quos et Turri filii] *Thurri* omnes edd. usque ad Gronovium, qui adspirationem omisit. Id utrum consilio, an casu factum sit, et quæ orthographia præferri debeat, non habeo dicere. Priscam tamen lectionem editorum Moguntinorum fide revocavi.

§ 6 *Quæsit ab eo, ne sibi liceret ac suis vivere*] *Lege et primum quæsit ab eo, liceretne sibi ac suis vivere?* Sic enim minus dura erit compositio, sensusque dilucidior. *Glarean.* Forte et *primum quæsit, Liberone sibi liceret ac suis vivere?* J. F. Gronov. Idem Gronov. in prima ed. notarum ad XXXVII. 17. tres alias conjecturas proposuit. Vel enim legendum *suspiciatur sibine liceret ac suis vivere*, vel *num sibi liceret ac suis vivere*, vel denique *pacutone sibi liceret ac suis vivere*. Clericus conjicit *anne sibi liceret ac suis vivere*, ejusque conjecturam haud improbabilem judicat Crevierius.

§ 7 *Quoniam illos ad me propiunt suspicere*] Quidam emendandum putant *prodeunt suspicere*; sed non placet. Quidam *piguit suspicere*; sed nec illud omnibus placet. Locus a nobis relinquitur dubius. *Glar.* Forte *piguit respicere*. J. F. Gron. Gronovii emendationem parum claram judicat Crevierius. Ipsi satius videtur in ejusmodi locis silere, quam incertas admodum tentare conjecturas. Triller. Obs. Crit. III. 8. variis conjecturis locum tentavit. Vel enim legebat *quoniam illos ad me prô!* puduit respi-

cerē; vel quoniam illuserunt, vel eluserunt ad me propius respicere; vel denique quoniam illi se prorsus respicere. Cervicorn. et Ascens. a. 1530. *prodeunt suspicere* ediderunt, sed forte operarum aberratione.

CAP. I. § 1 *Ergavia inde, nobilis et potens civitas*] Ptolemæus II. 6. 'Ergavicam' nominat in Celtiberis, hanc ut opinor urbem: quanquam idem in Vasconibus *Ergaviam* ponit (ut Græcum nostrum habet exemplar) Ilergetibus vicinam. Res non magni momenti. *Glar. Ergavica* ex Ptolemæo et primo exemplari Germ. in quo est paulo post (§ 3.) *Erbicæ*, pro *Ergavicæ*. Sigon. Emendationem hanc probat Cellar. Geogr. Ant. II. 1. pag. 83. Licet vero vulgatam lectionem (quæ in primo exemplari Germanico sen Moguntino exstitit, non *Ergavica*, ut Sigonius adfirmat) in contextu servarim, nihilominus viris doctis adsentior. Eam enim, non Vasconum *Ergaviam*, intelligi, Celtiberorum in sequentibus mentio evincit. Si enim *Ergaviam* Vasconum indicasset, inter populos a fide desciscientes non solos Celtiberos, sed etiam Vascones memorasset. Addita etiam descriptio *nobilis et potens civitas*, *Ergavicam* Celtiberorum, non obscuram Vasconum *Ergaviam* memorari, docet, ut Cellarius monuit.

§ 2 *Eam deditionem oppidorum*] *Jam deditionem* ed. Mog. *Eam deditionem* emendavit Frob. a. 1531.

Mugnoque eum postea prælio ad montem Caunum] Pronomen *eum*, quod ab edd. Moguntina aliisque proximis abest, Frobenius demum a. 1535. addidit. Præterea *ad montem Chaunum* edd. usque ad Basileenses, qui anno 1551. adspirationem expunxerunt. Eorum vero lectionem constanter recentiores servarunt. At Is. Vossius ad Melæ III. 1. legendum monet *ad montem Caium*, ac laudat hunc locum Julii Oratoris: 'Flavius Durius nascitur in Carpetania, exiens de monte

Caio juxta Pyrenæum.' Eiusdem nomen etiam restituere conatur Martiali IV. 55. ex libris manu exaratis, et I. 55. ex conjectura. Hodie mons ille vocari dicitur *Moncayo*, nomine ex illo, quo Julius Orator adpellavit, detorto. Verum, a codicis lectione discedere in re ambigua, religio fuit.

§ 3 *Nec aliud magnopere victores fuisse Romanos*] In primo exemplari German. est, *nec aliud magnopere Erbicæ*: quam vocem, qui non intellexerunt, induxerunt. Ego *Ergavicæ*, cujus quatuor ante versibus deditæ meminit, puto legendum. Præterea quod in eodem exemplari est, *nec aliud magnopere Erbicæ crederes fuisse*, puto legendum *nec aliud magnopere Ergavicæ credere se fecisse Romanos*. Etenim aliorum narrat opinionem de rebus a Romanis ad *Ergavicam* gestis, et præliis cum Celtiberis commissis. *Sigon.* In primo exemplari Germanico exstabat *nec aliud magn. erbice crederes fuisse Rom.*, nisi qui postero die accesserint manentes prælio spolia intra vallum per totum diem legisset. Quæ quidem mirifice corrupta et turbata sunt. Sigonius, *cecidisse (nec aliud magn. Ergavicæ credere se fecisse Rom., nisi quod manentes intra vallum prælio lucesserint) postero die spolia*. Sed si legeris apud ipsum omnia quæ huc pertinent, facile animadvertes, non nisi admodum inepte ista, quæ vult, interjecta parenthesi huc loci applicari. Neque convenit illos, quos auctores refert Livius, dicere, *credere se, nihil aliud fecisse Romanos*: non est hic historicorum in tali re sermo. Si scirent certo, utcumque esset adfirmarent, non dicerent *credere se*: si dubitarent, famam fuisse, sic a pluribus relatum creditumque, scriberent. Jam cum legimus *manentes intra vallum*, de castris utique, non de urbe, agi audimus; idque hand dubie de Celtiberorum vallo, non de *Ergavicensium*

mœnibus intelligendum. Censeo vulgatae lectionis auctorem, non Sigonium, penetrasse omnino in Livii mentem. Nihil de Ergavica hic voluit: totum est de prælio cum Celtiberis: et hæc quidem narratio non soli illi de Ergavicensium deditione, sed toti narrationi præcedenti capitis hujus opponitur, tamquam diversa de illis omnibus, quæ retulerat, quorundam scriptorum traditio. Volunt autem illi, non Ergavicæ modo, sed etiam Alces centumque trium illorum oppidorum deditionem haud cum fide factam: sed qua eorum ex regione legiones abduxisset, inde extemplo rebellatum: ita coactum denuo ingenti prælio cum Celtiberorum copiis contractis de summa rerum discrimen facere: ex prælio pares fere partes discessisse: una re visos fuisse Romanos potiores, quod die insequenti rursus in aciem processerint, et obtulerint se certamini, tenentibusque se intra munimenta castrorum hostibus spolia pridie cæsorum legerint, et quæ porro. Itaque præstat omnino vulgata Sigoniana, quæ omnem sensum trucidat. Sed propius vestigia scripturæ veteris ita, licebit, reponas: *signis collatis pugnasse: multos utrinque cecidisse: nec aliud magn., ne victos crederes, fecisse Rom., nisi quod postero die lacessierint prælio manentes intra vallum, spoliis per totam diem lectis.* Lib. xxvii. c. 2. 'Postero die Romani ab sole orto in multum diei stetere in acie: ubi nemo hostium adversus prodiit, spolia per otium legere.' Et inferius c. 42. 'Romanus in aciem copiis adactis, posteaquam neminem signa contra efferre vidit, spolia legi cæsorum hostium, et suorum corpora collata in unum sepeliri jussit.' J. F. Gron. Idem Gronovius in prima notarum ed. conjecit, *nec aliud magn. superiores fuisse Rom., nisi quod postero die lacessierint prælio manentes intra vallum, spolia per totam diem legisse.* Perizonius ad marginem

Livii scribendum putavit, *nec aliud magn. victores fuisse Rom., nisi quia postero die lacessierint prælio; manentibus intra vallum spolia per totum diem legisse.* Quæ primæ ed. lectio fuerit, Gronovius indicavit; eam primus mutavit Frobenius, qui a. 1531. edidit, *nec aliud magn. victores fuisse Rom., nisi quod postero die manentes intra vallum prælio lacessierint. Spolia per totum diem legisse.* Clericus deinde, non monito lectore, primam partem conjecturæ Gronovianæ, quemadmodum curis repetitis legendum censuit, *nec aliud magn., ne victos crederes, fecisse Rom.,* in contextum recepit. Verum ita convenire nequeunt ultima verba *spolia per totum diem legisse*, quæ vel ea forma proponenda erant, qua emendavit Gronovius, vel propius vestigia lectionis, quæ est in cod. scripto, *spolia per totum diem legerint.* Ex duobus his colligebatur, Romanos victos non fuisse, primo quod Celtiberos intra vallum manentes prælio lacessierint; secundo quod, quum ex castris non prodirent, spolia per totum diem legerint. In priori parte horum verborum, quum scripta lectio aperte mendosa, et conjecturis standum sit, integram Gronovii emendationem recepi; in ultimis verbis, ubi conjectura ejus nimium a cod. scripto recedit, *legerint*, pro *legisset*, in contextum admisi.

Postero die manentes intra vallum prælio lacessierint, spolia per totum diem legisse. Tertiæ die prælio maj. it. pugn.] Has voces *postero die* transferendas ad initium sequentis membri puto, ut sit, *postero die spolia per totum diem legisse.* Primo enim die a prima luce ad sextam horam diei Sempronium pugnasse, multos utrinque cecidisse: postero spolia per totum diem legisse: tertio die majore iterum prælio pugnatum esse. Reliqua parenthesi includenda esse existimo, id est, *nec aliud magn. Ergavica credere se fecisse Rom., nisi quod manentes intra vallum*

prælio laccessierint, hoc modo: Ergavica nobilis civitas, aliorum circa populorum cladibus territa, portas aperuit Romanis. Eam deditionem oppidorum haud cum fide factam, quidam auctores sunt, a qua regione abduxisset legiones, extemplo inde rebellatum, magnoque postea prælio eum ad montem Cannum cum Celtiberis a prima luce ad sextam horam diei signis collatis pugnasse: multos utrinque cecidisse (nec aliud magnopere Ergavicæ credere se fecisse Romanos, nisi quod manentes intra vallum prælio laccessierint) postero die spolia per totum diem legisse: tertio die prælio majore iterum pugnatum, et tum demum haud dubie victos Celtiberos, castraque eorum capta et direpta esse. *Sigon.*

§ 5 *Inde debellatum*] *Inde bellatum* ed. Mog. pro quo Frob. 1531. recte restituit *inde debellatum*. Sæpius ‘bellare’ et ‘debellare’ a librariis confundi, vidimus ad Epit. Liv. lib. xxxvii. Hic vero prima τὸν *debellatum* syllaba intercepta est ab ultima vocis præced.

Veramque pacem, non fluxa, ut ante, fide, Celtiberos fuisse] Si construendum *veram pacem fuisse*, pro *non fluxa* legam *nec fluxa*: alioqui addenda erat conjunctio, ut diligenter expendenti facile patebit. *Glarean.* Sensus et Latina ratio postulat, ut legamus *fecisse*, ut etiam paulo ante *fecisse Romanos*. *Sigon.* *Non ut fluxa ante fide* ed. Mog. ut æque legi possit *non, ut ante, fluxa fide*, quam *non fluxa, ut ante*, quemadmodum Frob. an. 1531. emendavit. Deinde recte Sigonius *fecisse* pro *fuisse*. Passim hæc verba commutarunt scribæ. Exempla vide i. 39. § 6. c. 51. § 4. iv. 19. § 5. c. 20. § 9. c. 46. § 10. vii. 20. § 5. c. 22. § 11. x. 9. § 13. c. 42. § 7. xxiv. 7. § 5. xxxi. 45. § 2. xxxiv. 54. § 3. xxxvii. 60. § xl. 50. § 3. et apud Burm. ad Suet. Ill. Gramm. cap. 10. Similiter ‘defui’ et ‘defeci;’ vide

ad Epit. Liv. l. xlv.

§ 6 *Bis cum Bracharis egregie pugnasse*] Plinius iv. 20. ait Durium amnem Turdulos a Bracharis discernere. *Glarean.* Quidam Liviani correctores pro *Vacceis* esse restituendos *Braccareis* arbitrantur. Quam recte, nihil hic decerno. *Pighius* in Annal. ad a. dclxxiv. p. 540. *Cum Brachis* ed. Mog. pro quo *cum Bracharis* substituit Frob. 1531. at rectius quadriennio postea *cum Vacceis*, nisi quod per diplthongum legendum sit *cum Vaccais*, ut Sigonius, et postea recentiores ediderunt. Plinius quidem sæpe *Bracarum* meminit, hic tamen *cum Vaccais*, quam *cum Bracaris*, malo. Exsequitur enim Albinus, quod inter ipsum et Gracchum convenisse narravit Livius c. 47. ut ‘in Vaccæos per Lusitaniam iret:’ ita ibi præfert ed. Mog. Præstat igitur hic *Vaccais*, pro *Brachis*, legi, quam c. 47. *Bracaros* pro *Vacceas*, et hic *Bracaris* pro *Brachis* mutari: præsertim quum *Vaccæi* ab hoc itinere haud multum remoti fuerint, Durio tantum flumine a *Lusitanis*, per quos in Vaccæos iret, divisi: *cum Bracaris* placet etiam Crevierio. Mox *millia hostium* ed. Mog. et reliqui usque ad Gruter. ejus ultima demum ed. *millia hominum* adscivit. Priorem itaque scripturam revocavi.

Et castra obpugnasse] Lego rursus *expugnasse*. J. F. Gronov. Vide ad xxi. 57. § 6. et xl. 33. § 9.

§ 7 *Propius vero est, serius in provinciam pervenisse, quam ut ea ætate*] Superius Livius ait, collegam T. Sempronium eunti in ulteriorem Hispaniam Albino mandasse, ut Q. Fulvium certiorum faceret, Tarraconem exercitum duceret, &c. Si igitur hac ætate T. Sempronius tot ac tanta egit, potuit et Albinus, prægressus Sempronium, ea ætate res gerere. Diversos auctores opinor secutum Livium. *Glav.* Postumini et Gracchus a. dclxxiii. sortiti fuerant His-

panias, hic citeriorem, ille ulterio-
rem, c. 35. et eo anno in illas vene-
rant, c. 39. Idem an. 12LXXIV. eas
imperio prorogato obtinuerunt, c. 44.
et Postumins in Vaccæos ivit, Grac-
chus cum Celtiberis bellum gessit, c.
47. Quum ergo omnia, quæ post c.
44. leguntur, ætate illius anni, quo
imperium iis prorogatum fuerat, ges-
ta narret Livius, quomodo nunc dicit,
Postumium, quem jam anno priore
in provinciam venisse, et hoc anno in
ea imperio prorogato fuisse, antea
scripserat, serius in illam venisse,
quam ut ea ætate res gerere potue-
rit? Hoc non facile intellectu est, si
superiora suo tempore ac loco relata
sunt. *Duk. Propius vero, et serius ed.*
Mog. 7b et in est mutavit Frob. 1531.

CAP. LI. § 1 *Senatum legerunt : princeps electus est*] *Legerunt recte emendavit Froben. 1531. pro elegerunt, quod habuere priores edd. 'Legere' enim in hac re sollemne verbum est. Vide ad II. 1. § 10. Verum ita etiam reponendum erat princeps lectus est. Ut enim in hac re locutio 'legere senatum,' vel 'in senatum,' ita etiam 'legere principem senatus' placuit. Supra xxvii. 11. 'Senatus lectionem contentio inter censores de principe legendo tenuit. Sempronii lectio erat.' Eodem cap. 'Lectus a Sempronio princeps in senatu Q. Fabius consul: inde alius lectus senatus.' xxxiv. 44. 'Principem senatus P. Scipionem consulem, quem et priores censores legerant, legerunt.' xxxviii. 28. 'Senatum perlegerunt: princeps in senatu tertium lectus P. Scipio Africanus:' ubi *legerunt* scribendum dixi. xxxix. 52. 'Principem senatus ipsum L. Valerium censorem lectum invenio.' Eodem cap. 'Alius princeps in locum ejus lectus non esset.' xli. 27. 'Legerunt senatum. Princeps lectus M. Æmilius Lepidus.' xliii. 15. 'Senatum deinde censores legerunt. M. Æmilius Lepidus prin-*

ceps ab tertiis jam censoribus lectus.' *Epit. Liv. l. xlvii. 'Princeps senatus lectus Æmilius Lepidus.' Epit. l. xlviii. 'Princeps senatus ab sextis jam censoribus erat lectus.'* His locis Livii Dukerns, qui similiter legendum putabat, addit loca Gell. iv. 10. 'Princeps in senatum lectus fuerat:' et xiv. 7. 'Qui princeps in senatum lectus esset.' Addit autem M. Æmilium Lepidum a collega Fulvio principem senatus lectum esse, ut P. Scipio Africanus et L. Valerius Flaccus a collegis censoribus xxxiv. 44. et xxxix. 52. ea autem de re videndum esse Manut. de Senat. Rom. c. 2. *Lectus est* etiam Crevierius scribendum conjecit.

Retinuit quosdam Lepidus a collega præteritos] Unius censoris judicium neque ad senatorem senatu movendum, neque ad aliorum ordinem cives notandos valuisse, Cicero quoque pro Cluent. c. 43. ostendit. Vide Gronov. ad Liv. xlii. 10. *Præteritos* autem intelligo, quos præterire Fulvius voluerat: quia fideli concordia senatum legisse dicuntur. Plura hujus generis loquendi exempla in superioribus adnotata sunt. Adde Gron. ad xxxiv. 1. *Duk.*

§ 2 *Privatamque publicæ rei impensam insuerat*] *An insumserat?* Gruter. Sane non displicet, quod olim mihi in mentem. *Leg. infulserat.* Et nosti vim illius verbi. *T. Faber.* Cui persuaserit Palmerius, Sallustium in Catilinario Bello c. 24. scripsisse, 'plurimos cuique generis homines adnasse sibi dicitur;' et iterum in Jugurth. c. 35. 'sicut multa consuerat:' a 'consuo,' non 'consumesco:' eidem et 'insuere impensam' placere posse puto. *Legendum privatamque publicæ rei impensam injunxerat.* Quo verbo inter alia delectatur Livius. Addam unum alterumve exemplum, quæ proprie ad hunc usum pertinent. *Lib. xxvi. c. 35. 'Privatis id seu æquum, seu iniquum onus injungendum esse: nam*

unde, quum pecunia in ærario non esset, petitorios navales socios?' Lib. XLII. c. 50. 'Erant, quibus vel stipendium pendendum, si injungeretur, vel agri parte cedendum, si mulctarent, videretur.' Nisi malis *imposuerat*. J. F. Gron. Qui vel obiter tantum et animo alibi occupato proximam Gronovii notam inspexit, is numquam sibi persuadere poterit, Palmerium in Livio emendasse *insuerat*. Et tamen non modo, ut ita sentiret, in animum inducere potuit Doujatius; sed etiam, ut *insuerat* contra aliorum conjecturas defenderet, quod exponit implicarat, adjunxerat. Credidisse videtur, Livium indicasse, Lepidum privata impensa opus publicum construxisse. Ut ita existimem, illud efficit, quod addat, etiam legi posse *insuerat*, vel *infererat*. Neque aliter sensum Livii intellexerunt vel Gruterus, vel Faber. Verum, an illud *ingratum opus* foret vel populo, qui onere levabatur, vel ipsi Lepido, qui sponte, a nemine coactus, rem susceperat? Deinde *insuerat* non est Palmerii conjectura, sed *ed*. Moguntinæ, quæ diu ante Palmerium datum excusa est, lectio, per omnes deinde recentiores propagata, nisi quod Clericus Gronovii conjecturam priorem adoptarit. Posterior placuit Crevierio. Alterutra earum probanda est, et quidem posterior propius inhæret vestigiis scriptæ lectionis. Moles ad Terracinam ingratum populo opus erat, quod Lepidus, qui ibi prædia habebat, insignem fructum inde percepturus esset, et utilitatis, quam ex ea in se redundaturam prævidebat, causa rem suscepisset, et ita reipublicæ injunxisset, vel inposuisset impensam privatam; id est, publica pecunia construxisset opus, quod ipse aliique, qui itidem ibi prædia habebant, privata impensa facere debuerant. De usu verbi 'injungere' vide ad XXXII. 3. § 3. verbi 'inponere' ad IV. 32. § 7. et X. 37. § 5.

§ 3 *Theatrum et proscenium ad Apollinis*] *Theatrum ut proscenium* perperam ed. Mog. pro quo Froben. 1531. emendavit *et proscenium*. Sæpe et atque *ut a librariis commutari*, vidimus ad XXI. 28. § 8.

Circa poliendas albo locavit ... incommode obposita] *Apposita* legendum puto: quanquam id parvi momenti. Glar. Pighius in Annal. ad a. 15LXXIV. p. 338. *circumpoliendas albario*. Non probo. Est enim illius idem sensus. 'Album,' ut IV. 25. 'Album in vestimentum addere.' Multo minus ejusdem *incommode apposita*. *Opposita* sunt obstantia, et ita columnas minus conspectas reddentia. Similis error Sigonii c. 59. 'Lana, quæ Jovi opposita fuit.' Corrigit ex Julio Obseq. *apposita*: atqui ex Livio corrigendus Obsequens. J. F. Gronov. *Poliendas albo* ed. Mogunt. literis *v* et *b* commutatis; quo errore *vis* pro *bis* datum est in eodem libro Mogunt. c. 40. § 7. et c. 46. § 14. Alia plura vide ad V. 24. § 5. Recte *albo* adversus Pighium defendit Gron. Vide ad IV. 25. § 13. Recte etiam *opposita*, pro quo *apposita* fide Glareani Vascos. in contextum recepit. Vide ad XXVIII. 13. § 6.

§ 4 *Portum et pilas pontis in Tiberim*] *Pontem et pilas pontis* fortasse rectius. Pigh. in Annal. ad a. 15LXXIV. 338. Nec portum, nec pontem a M. Fulvio censore locatum usquam alibi inveni. Donat. de Urb. Rom. III. 21. et Nardin. Rom. Vet. VIII. 3. hunc locum citantes, retinuerunt *portum*, nec tamen, ubi ille fuerit, docuerunt. Pontem autem, cujus pilas Fulvium locasse scribit Livius, cum aliis eum intelligunt, quem P. Victor 'Palatinum' vocat. Ex illorum sententia ergo pons jam ante censuram Fulvii fuit. Dukerus. Male *pontem* Pighius. Pons enim constat ex pilis et fornibus. Si autem alii censores pilis a Fulvio exstructis postea fornices imponi curarunt, ergo Fulvius non integrum pontem fieri curavit. Portus

tamen Tiberini alibi mentionem non invenio. 'Emporium ad Tiberim' factum memorat Livius xxxv. 10. quod postea lapide stratum refert xli. 27.

P. Scipio Africanus et L. Nummius censores] Miror, quod in omnibus fere codd. legatur *L. Nummius*, pro *L. Mummius*. Is est, qui Corinthum cepit bello Achaico, unde ipse quoque Achaicus dictus est, consul cum L. Cornelio Lentulo, post primum Scipionis Æmyliani consulatum. *Glaz.* Pro *Nummius*, ut præferunt edd. principes, ante Glareanum *Mummius* edidit Frob. 1535. Est autem sollemnis librariorum error, quem etiam castigavit Sigonius ad xxxviii. 54. § 5. ubi Glareanus siluit. Recte autem Glareanus vidit, L. Mummius, Scipionis in censura collegam, eum esse, qui bello Achaico Corinthum cepit: de quo postea idem dubitavit ad Valer. Max. vi. 4. 2.

§ 5 *Basilicam post argentarias novas, et forum piscatorium*] Distinctio post vocem *novas* interposita videtur indicare, Fulvium locasse basilicam, eundem etiam locasse forum piscatorium; quum tamen fori piscatorii Livius jam meminerit xxvi. 27. Delet igitur Crevierius interpunctionem, ut sensus Livii sit, basilicam a Fulvio locatam fuisse post argentarias novas et post forum piscatorium: ex eodem autem Livii loco docet idem Crevier. argentarias novas et forum piscatorium jungi, tamquam loca vicina.

§ 6 *Porticum extra portam Trigeminam, et aliam post navalia*] *Tergeminam* Priscianus de Numeris. *Sigon.* Tres porticus extra hanc portam memorat Livius: unam a. 101x. a L. Æmilio Paulo et M. Æmilio Lepido ædilibus curulibus factam xxxv. 10. quæ a. 101xxix. a censoribus refecta est xli. 27. alteram a. 101xli. a M. Tuccio et P. Junio Bruto ædilibus curulibus xxxv. 41. tertiam hanc. *Duk.* Apud Priscianum de Numeris

p. 1358. nihil aliud invenio, quam inter compositiones et derivationes multifarias verborum numeralium referri vocem *tergeminus*, nullo addito exemplo ex Livio, multo minus hoc loco. Servanda igitur est vulgata scriptura, quam firmat ed. Mog. Certe 'portæ Trigeminæ' sæpius meminit Livius, ut iv. 16. lib. xxxv. capp. 10. 41. et xli. 27. sed ubique in hanc scripturam conspirant codd. Vide ad Epit. Liv. l. i. Præterea *et alia* ed. Mog. pro quo Froben. 1531. recte *et aliam* dedit. Non enim verisimile est, postea Fulvium alia navalia, vel alia opera post navalia locasse.

Ad Tiberim ædem Apollinis Medici] Ædes hæc multis postea sæculis ibidem permansit, sæpius ob vetustatem reparata. Vidi ipse antiquum ejus ædis titulum, basi marmoreæ insculptum: quæ non procul inde ex ruinis extracta, parieti vicinæ domus privatae cujusdam inserta est, ad ipsam fere ripam Tiberis, retro cordonum plateam. Et hic talis est: [Gruter. Inscr. xxxviii. 6.]

APOLLINI. SANCTO
MEMMIUS. VITRASIVS
ORFIVS. V. C.
BIS. PRÆF. VRBIS
ÆDEM. PROVIDIT
CVRANTE. FL. CLAVDIO
EVANGELO. V. C. COMITE.

Quæ reparatio facta est tempore imperatorum Constantii et Juliani Apostatæ, sub quibus hic Vitrasius Orfitus urbis præfectus fuit, ut nobis ex antiquissimo Ms. præfectorum urbis catalogo compertum est, Valeriano ii. et Gallieno consulibus exordium sumente, cui suffragatur etiam Ammianus Marcellinus xiv. 6. Sed hæc aliquanto latius, ut inquisitoribus antiquitatum urbis Romæ gratificarer. *Pighius* in *Annal.* ad a. 101xxiv. pag. 338.

§ 7 *Habuerunt et in promiscuo prætores pecuniam*] Loquitur de censori-

bns. Itaque vox *prætores* perspicue mendosa est, et sine ullo sensu: suspicor legendum *præteæ*. Sic enim ait c. 46. 'Censoribus postulantibus, ut pecuniæ summa sibi, qua in opera publica uterentur, attribueretur, vectigal annuum decretum est.' Item hoc cap. 'Opera ex pecuniâ attributa divisaque inter se hæc confecerunt.' Postremo: 'Habuerunt et in promiscuo præteæ pecuniam: ex ea communiter locarunt aquam adducendam;' id est, præter eam, quam inter se diviserant, habuerunt aliam promiscuam. *Sigon.* Ab Sigonio est [*præteæ*,] quum scriptus *prætores*. Scribe, *Habuerunt et in promiscuo partem pecuniæ*. J. F. Gronov. Sigonii conjecturam, quæ propius vestigia cod. scripti servat, Gronovianæ præfero.

§ 8 *Sacella publica, quæ occupata a privatis, publica que sacra ut essent, paterentque populo, curarunt*] Mutuati sunt a Pighio. Membrana, *publicaque sua occupata a privatis*. Lege complura *sacella publica, quæ fuerant occupata a privatis, publica rursus ut essent, paterentque populo, curarunt*. J. F. Gronov. Edd. principes præferunt *sacella publica que sua occupata a privatis publica que sacra ut paterent essentque populo curarunt*. Sed mox in prima parte horum verborum, τῇ sua ejecto, Froben. 1531. vulgavit *sacella publica que occupata*. Inde Pighius in Annal. ad a. 101XXIV. p. 338. emendavit *sacella publica quæ occupata*; quod ultima Gruteri ed. in contextum recepit. Sed optime Gronovius, vestigiis Msti insistens, reponendum conjecit *sacella publica, quæ fuerant occupata*: quod recte Crevierius adoptavit: ex fuerant sive, ut forte per compendium scriptum fuerat, *fu'at* factum est *sua*. Posterio rem partem verborum Pighius ibid. transpositis vocabulis ita re finxit: *publica sacra que ut essent, paterentque populo, curarunt*. Hinc ultima Gruteri ed. adscivit *publicaque sa-*

cra ut essent, paterentque. Gronovius legendum putat *publica rursus ut essent, paterentque*: quod Clericus et Crevierius admiserunt. Sed Pighii emendatio, quæ propius ad scripturam codicis accedit, et sensui convenit, magis placet. Privati *sacella publica* occupando non tantum ea quodammodo privati juris, sed et profana effecerant: curarunt itaque censores, ut publica et sacra iterum fierent. Ei igitur in contextu locum dedi.

§ 9 *Regionatimque generibus hominum, caussisque, et quæstibus, tribus descripserunt*] Regiones quatuor urbibus, quatuor sunt tribus urbanæ; reliquæ tribus rusticæ regiones et præfecturæ sunt in Italia. In suffragiorum ratione descripserunt tribus illi censores ex ordinibus et generibus, artificisque et quæstibus: ut homines unius ordinis et generis, ut unius causæ et quæstus simul ferrent suffragium. Itaque in regione tribus Sergiæ omnes, qui calcearii erant, simul suo ordine suffragium ferebant: ac sic genera et quæstus certo ordine descripserant per omnes regiones et tribus: ut, cum ad tribum aliquam ventum esset, scirent senatorii et equestris ordinis viri, quando sibi in suffragium eundum esset, et deinceps alii inferiorum ordinum et quæstuum. *Turnebus, Advers. xxx. 24.* Multus est in explicando hoc loco Gruchius de Comit. Rom. II. 4. ubi hanc mutationem suffragiorum ad tributa, non ad centuriata comitia pertinuisse disputat. *Duk.* Vide Octav. Pantagathum, cujus sententiam, ab Ant. Angustino literis mandatam, et ad se transmissam, F. Ursinus inseruit notis ad Livii I. 43. § 12.

CAP. LII. § 1 *Ante annis octo vorisset*] Insolens admodum locutio, cujus me alibi in Livio exemplum observare non memini. Quod enim secundum vulgatam lectionem huc adferri posset ex Livii XXXVIII. 52. § 8.

optimi codicis fide emendavi. Proxime tamen huc accedit, Livium dixisse *post aliquanto, post paucis diebus*, ut vidimus ad II. 31. § 4. et ita *post aliquot annis* erat in multis codd. VII. 2. § 8. Hic tamen mallem *ante annos octo*, vel *annis ante octo*.

§ 4 *Dedicavit ædem Larium Permarinum: voverat eam annis quadraginta ante*] Hic locus magnam habet difficultatem. Primum quidem, qui sint 'Lares Permarini,' quod adhuc quæro, nec uspiam me legere memini. Deinde quod ait *voverat eam annis quadraginta ante L. Æmylius Regillus*, id non ita habet: nam hic Æmylius classe adversus Antiochum pugnavit a. XI. hujus decados, L. Cornelio Scipione et C. Lælio consulibus, ut ipse Livius author est lib. xxxvii. capp. 29. 30. videlicet ante magnam illam pugnam apud Magnesiam ad Sipyllum montem. Quapropter pro *quadraginta* legendum *XII*. Et ipsi numeri, in codd. arrosi, facile errorem præbere poterant, *XL*. et *XII*. Talia sæpe negligunt, qui alia optime emendare solent. *Glar.* Meminit hujus ædis Macrobius I. 10. 'Kal. Januar.' inquit, 'seriæ sunt Laribus dedicatæ, quibus ædem bello Antiochi L. Æmylius Regillus prætor in campo Martio curandam vovit.' Quod autem scriptum est *annis duodecim*, intelligendum esse legendum *undecim*. Cum enim ante legeretur *quadraginta*, Glareanus, vitio agnito, *duodecim* restituit. ['Glareanus toties clamat, pro uno anno cum nemine se certaturum, quod loquendi diversitas apud auctores hoc cogat. Et hic Sigonius id sibi adscribit, quasi a nemine antea animadversum.'] Error enim ex notis natus est *XL*. et *XI*. Docui autem, in ejusmodi loquendi genere anni extremi, quo res geritur, rationem non haberi. Sic paulo ante dixit 'annis ante octo,' cum tamen *novem*, nisi hanc formulam tueretur, fuisset ei dicendum. Quod item ait 'præfectos regis,' su-

pra 'præfectum' dixit xxxvii. 58. 'L. Æmio Regillo, qui classe præfectum Antiochi regis devicerat.' Polyxenidam autem intelligit; affuisse autem etiam Annibalem, tradit Florus de bello Syriaco II. 8. de quo in ea pugna nihil Livius. *Sigon.* 'Lares Permarini' in vet. lexico apud Turneb. Adv. xx. 35. dicuntur *θεοὶ διαπύρτιοι*. In ea voce turpis menda est in Glossar. Gr. Lat. Labbæi, *Διαπύρτιοι*, *permanet*, pro *Permarini*, ut recte in Glossar. Lat. Gr. editum est. 'Permarinos' autem eosdem esse, quos 'Marinos' vocat Varro apud Nonium voce 'Strophium,' putat Turneb. Advers. xxviii. 13. ubi, ut et in Scaligeri edd. Varronis, emendatius leguntur verba Varonis, quam in vulgatis libris Nonii. *Duker.* De 'laribus Marinis' ac 'Permarinis' vide Taubm. ad Planti Bacchid. II. 1. 3. Barth. ad Calpurn. Ecl. II. 64. et Abresch. Animad. II. 27. Recte vero Sigonius pro *annis quadraginta ante* legit *annis undecim ante*, et errorem ortum esse docet ex confusis notis numeralibus *XL*. et *XI*. Vide alia exempla ad I. xxvii. c. 40. § 14. et xxxix. 20. § 7.

§ 5 *Tabula cum titulo*] Hunc titulum misere habitum repræsentavi, quemadmodum ex unico libro proditus est, ut doctis integra facultas esset divinandi; nisi quod τὸ *Camuchumque* mutavi. *Fulvii regnumque ejus in potestatem populi Romani redactum* nimium videtur. J. F. Gron. Ut locus exhibeatur ad fidem cod. Morguntini, infra § 7. prius *ejus*, a Sigonio ex conjectura additum, expunxi.

*Duello magno regibus dirimendo * caput subigendis patranda pacis*] Hæc alia hujus loci difficultas invincibilis absque vetusti codicis fide: *Inter Ephesum Camachumque*, inquit, 'Camachus' quid sit, nemo, opinor, novit. Forte dicere voluit *inter Ephesum Samumque*. Quanquam Myonnesum insulam inter Teium et Samum lib.

xxxvii. c. 12. 13. depinxerit Livius, quam Strabo xiv. 643. ait inter Teon et Lebedum. Porro id magis corruptum, *inspectante consule ipso*. Consul enim longe aberat in Thracia, transitum parans per Hellespontum: nisi diversos secutus sit authores, ut solet, Livius. Quæ deinde sequuntur verba, æque obscura sunt, præcipue de navibus, quas hic ait captas sexaginta duas, cum xxxvii. 30. quadraginta duas dicat captas: qui error haud dubie etiam ex numerorum transpositione ortus est, LXII. pro XLII. Glar. Miror hunc locum, non depravatum solum, sed ex omni parte divulgum ac laceratum, ne asterisco quidem in optimis Gallorum exemplaribus esse notatum. Quo de loco quid sentiam, dicam: nam omnino illum restituere non possum, præsertim vero cum veterum exemplarium fide destitutus sim. Primum igitur dico, ad explendum horum verborum sensum, *Duello magno regibus dirimendo caput subigendis patrandæ pacis multa desiderari*: neque enim hæc ant inter se, aut cum insequentibus ullo modo consentiunt. Reges autem videntur intelligere Antiochum et Eumenem. Etenim cum Eumenes a Seleuco, Antiochi filio, obsideretur, L. Regillum advocavit, teste Livio et Appiano. Itaque hunc titulum pugnae suæ prætulisse videtur Regillus, ut prælium regum dirimeret, et pacem componeret. Deinde ne hæc quidem, *hæc pugna exeunti L. Emilio M. Emilii filio* congruunt cum iis, quæ sequuntur, *auspicio, imperio*. Desideratur enim verbum, cui vox *pugna* jungatur: præterquam quod et magistratus et cognomen L. Emilii intercidit, quæ in huiusmodi re affingi accuratissime solent, ut in tabula Gracchi xli. 28. 'Ti. Sempronii Gracchi consulis auspicio imperioque,' &c. Præterea nec hæc inter se conveniunt, *auspicio, imperio, felicitate, ductuque ejus inter Ephesum Camuchumque*, nisi quod

pro *Camuchumque, Samum, Chiumque* legendum est ex verbis Livii, ubi hanc pugnam descripsit. At vero hæc *inspectante consule ipso Antiocho, exercitu omni, equitatu, elephantisque luxata* verba sunt, et ex alio loco temere, nescio quo pacto, in hunc translata: neque enim pugnatum est præsentē aut consule, aut Antiocho: neque equitatus, neque elephantī ad pugnam navalem pertinent: ergo sine controversia e medio tollenda, atque ita oratio connectenda: *auspicio, imperio, felicitate, ductuque ejus classis regis Antiochi, &c.* Quod autem scriptum est *classis regis Antiochi antea sit victa, fusa, contusa*, vitiose est. Legendum est enim, *classis regis Antiochi ante D. XI. K. Jan. victa*. Etenim Macrobius hoc die in prælio votam esse ædem a L. Regillo ait: et in notis facilis lapsus est ante D. XI. Kal. antea sic: et in tabula hac diei factam esse mentionem, quo pugnatum est, apparet ex verbis quæ sequuntur *ibique eo die naves longæ*. Hoc autem ita esse, ex eo etiam perspicui potest, quod L. Æmilii eodem anno Kal. Feb. triumphasse ob hanc victoriam a Livio ipso traditus sit. Postremo ne hæc quidem verba *ea pugna pugната rex Antiochus regnumque expletam* continent sententiam. Suspicio autem librarium, cum scripsisset *regnumque ejus*, oculis in seqq. verba conjectis *ejus rei* ergo, versum, quo sententia perficiebatur, per incuriam transcendisse. Nam vox *ejus* bis scribenda est, ut et *regnum ejus* dicamus, et *ejus rei* ergo. Nam in extrema etiam Gracchi tabula hæc verba sunt: 'cujus rei ergo hanc tabulam donum Jovi dedit.' Quamobrem sic hunc locum describendum censeo: *Duello m. reg. dirimendo * caput * subigendis * patr. pacis *.* hæc pugna ex. L. Emilio M. F. Regillo prætori*** ausp., imp., fel., duct. ejus inter Ephesum, Samum, Chiumque classis regis Ant. ante D. XI. K. Jan. victa, fusa, contusa,

*fugataque est: ibique eo die naves longæ cum omn. soc. captæ XLII. Ea pugna pugn. rex Ant. regn. ejus ***. Ejus rei ergo ædem Laribus Permarinis vocit. 'Permarinos' autem 'Lares' vocavit L. Æmilins, quia mari sibi affuerant. Nam Curius aram dedicaverat K. Maiis Laribus Præstitibus, quod præfuisent mœnibus urbis, auctore Ovidio Fastor. v. 129. Sigon. Prima hujus tabulæ verba Jac. Perizonius in margine Livii ita scribenda existimat: *Duello magno dirimendo regibus subigendis.* Et sane ita exhibet Atilius Fortunatianus in Arte apud Putsch. inter Grammaticos Vett. p. 2680. 'Apud nostros autem in tabulis antiquis, quas triumphaturi duces in Capitolio figebant, victoriæque suæ titulum Saturniis versibus prosequabantur, talia reperi exempla. Ex Regilli tabula: 'Duello magno dirimendo, regibus subigendis.' Ex quo constat, titulum versibus Saturniis conceptum fuisse. Verum quid fiet de voce *caput*? an corrupta, et loco non suo posita ita emendari potest? *caussa patrandæ pacis.* Per 'reges subigendos' forte intelligendi Antiochus ejusque filius Seleucus: nam filii regum etiam 'reges' vocantur; vide ad II. 2. § 11. vel *regibus subigendis* est 'cogendis,' et tum per 'reges' cum Sigonio intelligendi Antiochus et Eumenes.*

L. Æmilio M. Æmilii filio] Sigonius existimat, hic intercidisse cognomen *L. Æmilii*, et nomen magistratus, quem gesserit, quum victoriam obtineret; quæ in ejusmodi re adfingi adcuratissime solebant. Legit itaque *L. Æmilio M. F. Regillo prætori.* Jac. Perizonius etiam in margine Livii emendandum censuit *L. Æmilio M. F. Regillo*, omissa voce *prætoris*. Sigonio favet fragmentum inscriptionis, quæ est in basi columnæ rostratæ. Ejus prima, quæ supersunt, verba ita ex quorundam sententia concepta sunt: *C. D... M. F. M. N. C...*

L., quod suppleat *C. Duilius M. F. M. N. consul*: ubi cognomen omissum est, quia nullum habuit; certe id non additur in Fastis Capitol. consularibus et triumphalibus a. ccccxiii. At T. Quinctius Cincinnatus in simili tabella triumphali dignitatis quidem nomen addidit, sed cognomen omisit vi. 29. 'Jupiter atque Divi omnes hoc dederunt, ut T. Quinctius dictator oppida novem caperet.'

Inter Ephesum, Samum, Chiumque] Hujus tabulæ, cujus Atilius Fortunatianus etiam meminit, postrema verba ita videntur emendanda: *inter Ephesum, Samum, Chiumque, insp. eos ipso Ant., ex. omni, eq., eleph., classis regis Ant. victa, fusa, fugataque est: ibique eo die naves longæ cum omn. soc. captæ XIII. Ea pugna pugn., rex Ant. regnumque ejus in potestatem populi Romani redactum. Ejus rei ergo ædem Laribus Permarinis vocit.* Ursin.

§ 6 *Naves longæ cum omnibus sociis captæ LXII.*] Supra l. xxxvii. c. 30. 'Capessunt fugam, quadraginta duabus navibus in ea pugna amissis, quarum decem et tres captæ in potestatem hostium venerunt, ceteræ incensæ aut demersæ.' Ex hoc loco patet, non tantum male hic in unico cod. legi *captæ LXII.* sed etiam melius Ursinum *captæ XIII.* emendasse, quam Sigonium, qui malebat *captæ XLII.* Mecum sentit Dukerus, qui insuper laudat App. Alex. in Syriac. p. 104. ὧν τρισκαίδεκα ἀντὶ τοῖς ἀνδράσιν ἐλήφθησαν: ubi tollendum putabat relativum ὧν, quia naves captæ non possunt numerari inter eas quæ δι-εφθάρησαν.

CAP. LIII. § 1 *Per invios montes vallesque saltus*] Vir doctus in Miscell. Obs. tom. II. p. 307. *montes callesque* emendat. Crevierius vocem *vallesque* occupasse putat locum alicujus epitheti, quod Livius τῶν saltus adposuerat, ac legendum esse conjicit *per invios montes difficilesque saltus*. Quidam ad marginem ed. Curionis, transpo-

sita copula, scribebat *per invios montes, valles, saltusque*. Verum, si id voluit Livius, mallet *vallesque et saltus*. Aliud latere arbitror, vel integrioris Msti, vel felicioris ingenii ope emendandum. Dukerus nihil mutandum putabat, quia *valles* semper sunt, ubi *montes*, et per eas plerumque difficilis et inpeditus est transitus.

§ 3 *Celeriter et ex provincia*] Videtur *Celeriter*, ut *ex prov. literæ Romam venerunt*, suppl. Jac. Gron. Particulæ illæ sæpius commutantur in membranis vetustis. Vide ad XXI. 28. § 8. At, iudice Crevierio, gravius ulcus latet, et *Celeriter* hic omnino superfluum est, nec a Livio profectum videtur.

§ 5 *Galli Transalpini, tria millia hominum, in Italiam transgressi*] *Italiam transgressi* sine præpositione ed. Moguntina. 'Transgredi regionem' est eam transire. Supra c. 22. 'Mædicam primum, deinde solitudines interjacentes Mædicæ atque Hæmo transgressus.' Verum is sensus hujus loci non est. Recte igitur Frob. 1535. emendavit *in Italiam transgressi*. 'Transgredi in regionem' notat, transitis aliis locis in eam ingredi. Supra l. II. c. 39. 'In Latinam viam transversis tramitibus transgressus,' XXIII. 13. 'Qua die Hannibal in Italiam est transgressus,' XXXIX. 22. 'Galli Transalpini transgressi in Venetiam,' cap. 45. 'Galli Transalpini per saltus ignotæ antea viæ in Italiam transgressi,' XLI. 5. 'Ex Liguriis in provinciam Galliam transgressus,' XLII. 55. 'Postquam in Athamaniam est transgressus.' Vocula in, quæ in cod. aut certe ed. Mogunt. non adparet, elisa est ab ultima litera proximæ vocis. Vide ad x. 13. § 3.

Agrum a consule et senatu petebant] A COSS. et senatu, id est, a consilibus, ed. prima: a COS. et senatu Frob. 1531. a consule et senatu Sigon. et ed. ultima Gruteri, ac recentiores reliqui. Verum ambo consules Ligures

provinciam sortiti erant; a quibus etiam et a senatu agrum Galli petisse videntur: at senatus alterutri consulum Fulvio rem commisit. Priscam igitur lectionem a consilibus revocavi.

CAP. LIV. § 2 *Quum desiderio anxius filii, tum pœnitentiæ crudelitatis suæ, quæ stimulabat animum: et alter filius, haud dubie, &c.*] Assentior Florebello ita legenti: cum des. anxius filii, tum pœnit. crud. suæ. Stim. animum et alter filius. Sigon. Bene Florellus. Sed malim adhuc illud quæ converti in quin. Gruter. Forte etiam legendum haud dubius et sua et aliorum opinione rex. Vide ad XXXIV. 43. § 5.

§ 4 *Et cum eo Antigonus Echecratis filius*] Philippi pater fuit Demetrius, qui decem regnavit annis: cui in regno successit Antigonus Echecratis frater, Philippi tutor, de quo multa Polyb. lib. II. ad finem. Hic igitur Antigonus, quicum Philippus hic loquitur, nepos ex fratre tutoris Antigoni fuit. Glar. Particulam et omittit ed. Moguntina, quæ etiam præfert *Eucheocratis filius*. Frobenius a. 1531. *Echeocratis* reposuit, quadriennio autem post voculam connectentem addidit. Utrumque recte. 'Echeocrates' usitatissimum Græcis nomen est. 'Echeocrates Thessalus' memoratur Polybio l. v. capp. 63. et 82. 'Echeocrates,' qui tempore Timæi vixit, et Dionysii tyranni nomine legationem obiit, eidem in Excerpt. de Virtut. et Vit. p. 1395. 'Echeocrates' sacerdos Apollinis Tegyraei Plutarcho in Pelop. p. 286. 'Echeocrates Phliasius,' philosophus Pythagoreus, Diogenes Laërt. de Vit. Philos. VIII. 46. 'Echeocrates,' Eetionis pater, Herodot. v. 92. Γόργωπας Ἐχεκράτους in marmore apud Gruter. p. CCXVII. Iisdem etiam usitatum fuit inde formatum nomen Ἐχεκρατίδης. Vide Suid. ea voce. Ὁρέστης ὁ Ἐχεκράτιδου υἱὸς τοῦ Θεσσαλῶν βασιλέως obcurrit apud Thucyd. I. 91. Ἐχεκράτιδης ἀνὴρ Λαρισσαῖος apud

Paus. in Phoc. c. 16. Ceterum secundum Ludovicum Nonnium Comment. in Goltzii Græc. p. 202. Antigonus Gonatas præter filium Demetrium, qui in regno Macedoniae successit, et Philippi pater, Persei avus exstitit, alium habuit filium Alcioneum, unde nati Antigonus, qui tutor Philippi fuit, et Echeocrates Antigoni hoc loco memorati pater. Alcioneum sive Halcyoneum Antigoni Gonatæ filium fuisse, constat ex Plut. in Pyrrh. p. 406. et Diog. Laërt. de Vit. Phil. iv. 41. Echecratem, Antigoni tutoris fratrem, alterius Antigoni patrem recte statui, hic locus docet: denique Alcioneum exstitisse patrem Antigoni tutoris et Echecratis, probatur ex conlatis locis Plutarchi et Pausaniæ, quorum ille Antigonum tutorem vocat ἀνεψιόν Demetrii in Ænil. Paull. p. 258. hic vero in Achaic. c. 7. eundem Philippi ἀνεψιόν. Vox autem ἀνεψιός æque patruelem ac fratris filium notat, eaque priori sensu apud Plutarchum, posteriori apud Pausaniam usurpari videtur. Hunc Antigonum tutorem viduam regis Demetrii uxorem duxisse, et ea ratione Philippi, qui successit, vitricum exstitisse, narrant Justin. xxviii. 3. et Plutarch. ac Pausan. locis laud.

Regis vir majestatis] Malim *regiæ vir majestatis*. Rex enim fuerat. Ita ante legebatur. *Sigon*. Illud *regis* in una tantum ed. Basil. a. 1554. legitur, verisimiliter operarum errore. At *regiæ*, ut Sigonius emendavit, omnes reliquæ edd. præferunt.

Nobili etiam pugna adversus Cleonem Lacedæmonium clarus. Tutorem eum Græci, &c. adpellarunt] Hunc Græci Euergeten et Sotera vocarunt, auctore Suida: Ἀντίγονος Εὐεργέτης νικήσας μάχῃ Κλεομένην τὸν τῶν Λακεδαιμονίων βασιλέα, ἐγκρατὴς ἐγένετο καὶ τῆς Σπάρτης, καὶ οὐ μόνον ἐκρίθη παρ' αὐτὸν καίρον Εὐεργέτης, ἀλλὰ καὶ μεταλλάξας Σωτήρ. Tutor autem Philippi pueri fuerat, ut Plutarch. quoque

trahit in Paulo p. 258. qui hunc eundem Δώσωνα vocatum scribit. Et Pausanias in Achaic. c. 7. *Sigon*. Locum, quem Sigonius ex Suida laudavit, plenius apud eum videri potest; is autem, ut viri docti observarunt, sua hausit ex Polyb. v. 9. Prælium vero inter Antigonum et Cleonem describit idem Polyb. ii. 67. et seqq. Hunc Antigonum Philippi tutorem fuisse, passim tradiderunt Plutarch. Pausan. et Justin. locis laud. Adde Polyb. ii. 45. et Prologos Pompeii Trogi lib. xxviii. Tutoris autem cognomine adpellatum fuisse, quod hic memorat Livius, aliunde noudum didici. Nummum ejus ediderunt Spanhem. de Us. et Præst. Num. diss. v. pag. 367. ed. Amstel. et Beger. in Thes. Brand. tom. i. p. 247. Verum nomini ejus nullum cognomen additur.

§ 6 *Nequaquam amicum Persea, inimicissimum reddiderat*] Scripsisse Livium existimo neque ante amicum *Persea*. J. F. Gronov. Recte Crevierius judicat, vulgatam lectionem satis claram per se videri. '*Persea nequaquam amicum*,' id est inimicum, '*fecit inimicissimum*.' Supra xxiv. 26. '*Cædemque, per se miserabilem, miserabiliorem casus fecit*.' xlii. 25. '*Sua sponte infestum Persi senatum insuper accenderunt*.' Epit. Liv. lib. xlviii. 'Id nunciantes infestum jam senatum Karthaginiensibus infestiorum fecerunt.' Sall. Jugurth. c. 10. '*Tua virtute nobis Romanos ex amicis amicissimos fecisti*.' Mox § seq. *hæreditas ventura regni esset ad Persea* edd. ante Froben. 1535.

§ 8 *Quum multa adsoleat veritas*] *Adsoleat* ed. Mog. et ejus traduces: *adsoleat* emendavit Frob. 1535.

§ 9 *Qui Romam legati fuerant*] *Romani legati* ed. Mog. pro quo recte Frob. a. 1531. *Romam legati* restituit. Ita l. xxviii. c. 9. '*Quum Q. Fabius, Maximi filius, legatus ab M. Livio consule Romam ad senatum nunciasset*.' xxxiii. 48. '*Legatum se Tyrum*

'dici jussit.' xxxix. 35. 'Legationem Romam adversus gentem Achæorum ita de ipsis meritam suscepissent.' Epit. Liv. l. xxv. 'P. Scipio Africanus legatus ad Antiochum.' Paullo ante Crevier. legendum conjecit *Suspecti ex ministris*. In sequentibus vero male ed. Mog. *Flaminii*: Frob. a. 1535. recte dedit *Flaminini*.

CAP. LV. § 1 *Eas falsas esse, et a scriba vitiatas*] Non prima ed. non Aldina, non plures aliæ habent *τὸ Eas*: est ergo recentiorum, non Livii. Adde quæ ad xxxiv. 56. *J. F. Gronov.* Voculam *Eas*, quam recte Gronov. expunxit, primum inveni in ed. Lugdunensi 1553. tum in Sigonianis, et hinc in reliquis recentioribus ante Gronovium. Vide etiam Gronov. ad l. 1. § 11.

§ 2 *Forte Xychus obvius fit Antigono*] De hoc Xycho ne uno quidem verbo ulla in superioribus fit mentio, quum alios Persei fautores nominarit, ut Philoclem et Apellem. *Glar.* Ideo forte Livius nullam antea Xychi mentionem fecit, quia eos tantum nominatim memoravit, qui, maxima dignitate in aula Philippi præditi, præcipui auctores exstiterunt fraudis ac perfidiæ, qua Demetrius periit. Inter eos refero Apellem et Philoclem, τοὺς τότε δοκοῦντας εἶναι πρώτους φίλους τοῦ βασιλέως, teste Polyb. Exc. Legat. num. XLVI. Hi enim legati Romam missi exitiales Demetrio literas inde adtulerunt, ut Livius narrat, non tantum cap. præc. sed etiam capp. 20. et 23. Xychus vero non ejus erat dignationis, sed legatorum tantum minister, et forte scriba. Certe modo præcessit, rumorem in aula fuisse, literas, sub nomine Flaminini a legatis Apelle et Philocle adlatas, falsas esse, et a scriba vitiatas. Sequitur vero Xychum ordinem omnem facinoris legatorum, 'ministerii que sui' exposuisse.

§ 3 *Magno te æstimaturum*] Ita recte Froben. a. 1531. emendavit, quum

priores præferrent *existimaturum*. Vide ad xxxiv. 2. § 5.

§ 4 *Forte vocatum perductumque in regiam vocari juberet*] Locum asterisco notavi, quia sententia expleta non est. Quæ quidem hæc videtur fuisse: *Hortatur inde, ut eum forte vocatum, &c.* Hic autem Xychus scriba legatorum videtur fuisse, quia subdit, 'ordinemque omnem facinoris legatorum, ministerii que sui exposuit.' *Sigon.* Quid hoc *forte vocatum*? dein *vocari forte vocatum*? Leg. *forte oblatum*. Et vere: nam antea dixit 'forte obvius.' *T. Faber.* Locus asterisco signat Sigonius, quippe plenam sententiam requirere *Hortatur inde, ut eum forte vocatum*. Fieri potest, sed nihil requirit tale integra sententia, si scribas *jube*. Quis autem non offenditur illo *vocatum vocari*? præsertim quum falsum sit *vocatum*. 'Forte Xychus obvius fit Antigono' dixerat. Scribe, *Forte oblatum perductumque in regiam vocari jube*. Lib. v. c. 13. 'Palantes, veluti forte oblatis, populatores Capenatis agri.' *J. F. Gronov.* Recte Crevierius viris doctis, *oblatum* pro *vocatum* legentibus, adsentitur. 'Forte oblatum' est forte obviam factum. Ita XLII. 66. 'Phalanx, &c. captivorum agmini oblata, vehiculisque frumento onustis.' Similiter 'se obferre' dicuntur, qui obviam eunt, obcurrunt. Supra II. 60. 'Concordiæ ducis exercitusque non ausi obferre se.' III. 50. 'Non satis audentibus singulis invidiæ se obferre.' Idem vero Crevierius judicat, necesse non esse, ut *juberet* mutemus in *jube*: mutationem enim orationis directæ in indirectam, quamvis non admodum frequens sit, non carere tamen exemplis. In eam rem laudat orationem Quintii ad Achæos xxxv. 49. in qua varie modo indirectam, modo directam orationem iterum iterumque adhibet.

§ 5 *Purvo metu admoto*] *Amoto* ed. Mog. pro quo recte Froben. a. 1531.

dedit *admoto*. Passim hæc verba a librariis commutantur. Vide ad II. 12. § 13. III. 38. § 11. v. 32. § 7. c. 51. § 9. VI. 16. § 8. c. 25. § 11. c. 33. § 5. aliisque locis. Adde Rob. Titium ad Calp. Ecl. v. 44. et Modium Novant. Ep. xvii. Pari modo librarios ubique confudisse omnia verba cum præpositione *a* et *ad* composita, olim docui ad Silli XI. 14. Ejusdem rei varia in Mss. Livii exempla occurrunt. Ita 'abdere' et 'addere' II. 45. § 7. 'abducere' et 'adducere' xxvii. 29. § 1. 'abesse' et 'adesse' xxiii. 8. § 11. 'abjicere' et 'adjicere' x. 30. § 6. 'abire' et 'adire' vi. 13. § 4. 'abjudicare' et 'adjudicare' iv. 1. § 4. 'ablatu' et 'adlatu' III. 42. § 6. 'ablegare' et 'adlegare' v. 2. § 4. 'abnuere' et 'adnuere' xxxvi. 34. § 6. 'abortus' et 'adortus' iv. 33. § 9. 'abripere' et 'adripere' II. 33. § 7. 'abscisus' et 'adscisus' III. 10. § 8. 'absumere' et 'adsumere' II. 42. § 4. 'amoliri' et 'admoliri' v. 22. § 3. 'amonere' et 'admonere' III. 4. § 1. 'aversus' et 'adversus' II. 31. § 6. 'avocare' et 'advocare' iv. 61. § 4. Verum hæc sufficiunt.

§ 6 *Missi*, . . . *Philoclem*, &c. *obpresserunt*] Lectio hæc debetur editioni Frob. 1531. In prioribus fuit *misit*, . . . *Philoclem*, &c. *obpresserunt*. Mox ad *Chæream persequendam quemdum* ed. Mog. Ordinem dictionum mutavit eadem Frobenii ed.

§ 7 *De Philocle nihil certi vulgatum est*] *Negatum est* ed. Mog. quod quum sensui non conveniret, Frob. a. 1531. edidit *traditum est*, at quadriennio post *vulgatum est*: quod propius ad primam lectionem accedit, et æque sensui satisfacit atque illud quod prius receperat.

Audacter negantem, postquam in conspectum adductus sit Xychus, non ultra tetendisse] Prima et eidem proximæ edd. *audaciter*. Idem restituimus lib. xxii. cap. 25. 'Audaciter selaturum fuisse de abrogando Q. Fabii impe-

rio.' J. F. Gron. *Audacter*, pro *audaciter*, primum occurrit in ed. Paris. 1573. Præterea *negant, postquam in conspectum adductus sit, Xychum non ultra tetendisse*, et mox *adfirmabant* edd. principes, pro quo recte Froben. an. 1531. dedit quod nunc vulgo exstat.

§ 8 *Quod alter perisset*] Melius *superesset*, ut referatur ad Perseum, non ad Demetrium, quemadmodum placet Florebello. *Signonius*. Muretus *quod alter superesset*. J. F. Gronovius. Virorum doctorum conjecturam Crevierius optime adstruit loco Livii cap. seq. 'Quando in eam fortunam veni, inquit, Antigone, ut orbitas mihi, quam alii detestantur parentes, optabilis esse debeat.'

CAP. LVI. § 2 *Qui, spe potiundi ad pœnam*] Primam vocem, quæ ab edd. prioribus aberat, Frob. 1531. adscivit. Antea vero § præc. *Omnia Perseus certior factus detecta esse præfert* ed. Mog. Sed seriem vocabulorum Froben. 1535. mutavit.

§ 3 *Obnoxius erat, neque pudendum aut pœnitendum*] Moguntini ex cod. suo vulgaverunt *et neque pudendum*. At Frob. 1531. *voculam et* eiecit; quod probare nequeo, si invito unico cod. fecit: *neque enim comode accipitur pro 'non,' ut sæpe alibi*. Plant. in Menæchm. iv. 3. 13. 'Neque edepol te fraudandi causa posco.' Paulo ante *Antiochus eum igitur appellat* ed. Mog. pro quo idem Frob. 1531. *Antigonum igitur* emendavit.

§ 4 *Tutela ejus custoditum*] *Concustoditum* male ed. Mog. *custoditum* re finxit Frob. a. 1531. 'Concustodire' alibi nondum observavi; neque etiam, si vox probæ notæ foret, sensus eam hic exigeret.

§ 7 *Omni genere honoris producere eum*] Elegans in hac re verbum est *producere*. Cic. de Amic. c. 20. 'Non enim tu possis omnes tuos ad honores amplissimos producere:' ubi vide Grævium.

§ 9 *Eum diris agitent*) *extinctum esse cum execrationibus alterius*] Antea legebatur, cum identidem species et umbræ insontis int. filii cum diris agitent, extinctum esse cum ex. alterius. Qui postea emendarunt, fecerunt recte *eum diris*, non ita autem recte, quod *extinctum esse cum execr. alterius* scripserunt. Quantum autem ipse intelligere possum, ii germanum hujus loci sensum assecuti non sunt, qui ex hac verborum dispositione nullus percipi potest. Incredibile est enim, quam luxata fuerint verba hujus extremi lib. XL. in illo exemplari Germanico. Itaque, nisi sæpe ea in ordinem suum redigas, vix sensum invenias. Quod, qui ante me hunc librum emendarunt, et senserunt etiam, et fecerunt. Hæc igitur verba in hunc modum mihi videntur esse ordinanda: *curisque et vigiliis, cum id. species et umbræ insontis int. filii eum diris ex. alt. agitent, extinctum esse*. Sic locutus est XXVI. 25. 'Diram execrationem in populares obtestationemque, quam sanctissimam potuerunt, adversus hospites composuerunt.' Et x. 41. 'Dira execratio et furiale carmen.' Item lib. XXVIII. Et Plinius XXVIII. 1. 'diras preces' dixit. Sensus per se ex verbis ipsis perspicuus est. Sigon. Recte Sigonius, in libro, unde hæc habemus, fuisse *eum diris*, deinde *extinctum esse execrationibus*: recte, multa in eodem libro luxata fuisse. Sed non probat, quod conjicit, *eum diris execrationibus alterius agitent, extinctum esse*. Longe melius illæ execrationes conveniunt morienti, quam ante mortem a manibus filii agitato et vexato. Sic igitur potius, *curisque et vigiliis (quum id. species et umbræ insontis int. filii agitent) ext. esse cum diris execrationibus alterius*. Sive malis, *filii eum agitent) extinctum inter diras execrationes alterius*. Tamen *admoventi*. Nam et hoc ordine postremorum duum verborum scriptus, quibus sine caussa locum

mutarunt. J. F. Gron. Ed. Mog. legit *filii cum diris agitent, extinctum esse execrationibus alterius*. Eam autem lectionem omnino vitiosam esse, nemo non videt. Froben. primo a. 1531. *eum diris* pro *eum diris* edidit; quadriennio vero postea, inserta voce, *ext. esse cum execrationibus*. Eam lectionem Sigonius rejecit, et vicissim Sigonii emendationem J. F. Gron. cujus prior conjectura, qua, nulla litera mutata, seriem vocum turbatam in ordinem justum composuit, præferenda est. Clericus utranque Gronovii conjecturam commiscuit, et ex secunda recepit *eum agitent*, ex priori *eum diris execrationibus*; cujus lectionem Crevierius servavit. Verum pronomen *eum*, quod necessarium non est, et facile ex præcedentibus subintelligi potest, iterum expunxi. Posses unius tantum vocis traiectione *filii agitent, cum diris extinctum esse execrationibus alterius*.

§ 10 Tamen *admoventi potuisset Antigonus*] Moguntini sine distinctione *exs. alterius tamen admoneri potuisset*. Aldus *exs. alterius tamen: admoneri potuisset*. Froben. an. 1535. *exs. alterius: admoneri tamen potuisset*. Parisini deinde 1573. *admoventi* dederunt, pro *admoneri*. Gronovius denique an. 1665. vocum ordine restituta, *tamen admoneri*. Sane licet vox *tamen* alteri voci sæpe subjungatur, id tamen non semper religiose observatum est, et hinc invitis codd. ordo vocum mutari non debet. Vide Cortium ad Plinii Ep. i. 12. § 12. et ad Sall. Catil. cap. 20. § 12. Adde Oudendorp. ad Cæs. B. Gall. v. 35. *Admoventi* autem Crevier. exponit, nempe 'ad spem regni: præcessit enim, haud dubium fuit, quin eum in possessione regni relicturus fuerit.' Ita 'ad curam reipublicæ admoventi' dixit Sueton. Aug. cap. 64. 'ad spem successionis admoventi' in Calig. cap. 12. Solent autem 'movere' et 'monere' eorumque composita a librariis commu-

tari. Vide ad xxxv. 35. § 5. Sed omnino legendum est, ut olim edebatur, *tamen admoneri*. Antigonus enim eo tempore, quo Philippus moriebatur, aberat, ab eo legatus ad Bastarnas, ut constat ex cap. seq.

Si haud statim palam facta esset mors regis] Videtur altera parte defecta oratio, et *aut* legendum pro *haud*: nam alioqui nullus sensus est. Neque enim haud statim palam facta est mors regis. Glar. Glareanus sic: 'Videtur altera parte,' &c. quod laudo. ['Hic semel propitium habet Sigonius Glareanus. Verum tot locis ante eum restitutis nulla est gratia.'] *Sigon.* Emendat Glareanus, aut putat locum defectuosum. Frustra. Statim palam non facta fuit, nempe per regiam: at statim Perseo innotuit per medicum. *Gruterus.* Ant. Perizonius Glareano in margine Livii adsentitur, ac legendum censet *si aut adfuisset, aut statim palam facta esset mors regis*. Et ita Crevier. nisi quod malit *si aut tum adfuisset*. Si tamen verbis præcedd. *admoneri* verior lectio, ea conjectura admitti nequit, et præstat ut Gruteri expositionem amplectamur; vel, ut Roëllius conjicit, *τὸ haud deleamus*.

§ 11 *Nuncios prædispositos, ita ut contenerat, misit*] Quid si legas *nuncios per dispositos equos?* ut xxxvii. 7. 'Gracchus per dispositos equos die tertio Pellam pervenit.' *Sigonius.* Ejus conjecturæ non nihil favet ed. *Mog. nuncios perdispositos* præferens, pro quo *prædispositos* Froben. a. 1535. emendavit.

CAP. LVII. § 3 *Inde prægressi, qui nunciarent regi, Antigonus et Cotto (nobilis erat Bastarna) ea res Antigonus sæpe Junius cum ipso, &c.*] Locus est mire corruptus, quem nos sanare non possumus. Caterum etiam hoc dubium, de eodemne Antigono loquatur, an de alio: sed videtur de eodem Echechratis filio loqui, quasi dicat, si aut statim palam facta esset

mors regis, aut Antigonus domi fuisset cum patre, si modo ille adhuc vivebat, admoneri potuisset. Sed ea omnia mihi suspecta sunt. Scio quosdam emendare conatos, sed mihi non satisfacere. *Glar.* Ante legebatur *ea res Antigonus*. Quidam fecerunt *de ea re*. Ego malim *erat Antigonus*. Cur enim dicat *de ea re*, cum addat 'ad concitandos Bastarnas?' Malim ergo, *erat Antigonus perinvitus cum ipso Cottle legatus*. Nam cum dicturus fuerit cap. præc. 'Admoneri tamen potuisset Antigonus, si aut statim palam facta esset mors regis, aut tum apud regem fuisset.' Ne statim patefieret mors regis, Calligenes medicus causam attulit. Ne tum adesset Antigonus, incidit, quod perinvitus erat legatus cum Cottle ad Bastarnas concitandos missus. Reddit ergo rationem, cur uterque, et Cotto et Antigonus, ad Bastarnarum adventum nunciandum regi prægressus erat, alter quia Bastarna erat, alter perinvitus. Quod autem ait etiam *nobilis erat Bastarna*, malim *nobilis is erat Bastarna*. Sic enim fere loqui solet Livius, et lapsus facilis est et usitatus, ut xli. 1. 'Castra ad lacum Timavi posuit: imminet mari is lacus:' et xlii. 43. 'Prætor novus Ismenias: is erat vir nobilis ac potens.' Item c. 51. 'Leonides Lacedæmonius: regii is generis ferebatur.' *Sigon.* Livius edidisse videtur, *Id, prægressis, qui nunc regi, Ant. et Cot. (nobilis erat Bastarna, et Ant. per. cum ipso Cott. legatus ad conc. Bastarnas missus) haud procul Amph. famæ incertæ nuncii occurrerunt*. Exemplar scriptum *nobilis erat Bastarna ea res Antigonus*: unde aliunde *ere Antigonus*. *Sigonius nobilis is erat Bastarna*. *Erat Antigonus, J. F. Gron.* *Id pro inde cum Gronovio reponere necesse non videtur*. Per se enim patet, ad quid nunciandum prægressi sint. Contra *prægressis, qui nunciarent regi, Antigono et Cottle cum eodem emendan-*

dum puto. Nisi enim ita legamus, periodus male cohæret. Mox recte idem Gronov. pronomen *is*, quod Sigonius ex conjectura adoptavit, delendum censuit. Verum quidem esse agnosco, innumeris locis Livium voculam hanc addidisse, ut parenthesis cum reliqua oratione connecteret; at vicissim negari nequit, parentheses simili connexionem defectas Livio frequentes esse. Ita I. 4. 'In proxima adluvie, ubi nunc ficus Ruminalis, (Romularem vocatam ferunt) liberos exponunt.' II. 32. 'In sacrum montem secessisse (trans Anienem amnem est) tria ab urbe millia passuum:' ubi vide. Lib. v. cap. 28. 'Poscentes, ut confestim inde ad castra hostium duceret, (in conspectu erant posita in plano,) nihil prænæ recusabant, ni ea ante noctem expugnassent.' XXIII. 15. 'Postquam Neapolim a præfecto Romano teneri accepit, (M. Junius Silanus erat,) petit Nuceriam.' XXV. 26. 'Major pestis Pœnorum castra, quam Romana, (dum circumsedendo Syracusas cœlo aquisque adsuervat magis,) adfecerat.' XXVI. 6. 'Inmissis ab Hannibale, qui (habuit quosdam) gnari Latinae linguae juberent consulum verbis.' XXVII. 32. 'Postero ad castellum (Pyrgum vocant) copias omnes eduxit.' c. 33. 'Magistrum equitum C. Servilium (tum ædilis curulis erat) dixit.' XXVIII. 3. 'Ad obpugnandam urbem (Ovingin barbari adpellabant) mittit.' XXXVII. 27. 'Ad aversa insulae (objecta aquiloni ad Chium et Erythras sunt) quum pararent trajicere.' Eodem cap. 'In portu urbis (Geræsticum ipsi adpellant) navibus constitutis.' c. 47. 'Prætores exinde facti duo Q. Fabii, Labeo et Pictor, (flamen Quirinalis eo anno inauguratus fuerat,)' &c. XXXVIII. 41. 'Ad vicum Maronitarum (Saren adpellant) posuerunt castra.' XL. 58. 'In montem ingentis altitudinis (Doruam vocant) concesserunt.' XLIV.

28. 'Inde Subota (insula est interjecta Eleæ et Atho) trajiciunt.' Quum itaque ex tot, et quæ plura laudari possent, exemplis constet æque Livium hoc modo locutum esse, quam illo quo ipsum loqui solere Sigonius affirmavit; in his sequi debemus fidem codicum, vel, si dissentiant, qui eorum fide dignissimi et integerrimi sunt. Præterea quum Moguntini, qui primi ex unico cod. ultimam hanc partem lib. XL. publicarunt, pronomen *is* omiserint, id temere a Sigonio additum esse judico. Eamdem ob causam faveo viris doctis, eam vocem similesque auspiciis Mstorum delentibus v. 32. § 8. VII. 5. § 4. XXII. 46. § 9. XXVIII. 3. § 2. XXXIV. 8. § 4. Contra eorum sententiæ favere nequeo, ubi vel ex conjectura addiderunt, ut XXII. 1. § 19. XXV. 25. § 5. XXVIII. 8. § 6. vel ex optimo cod. Mog. adscitam ejece-
runt, ut XXXIV. 56. § 1. XXXVI. 16. § 3. Insuper *ea res Antigonus sæpe Junius* ed. Mog. quæ corruptissima esse satis adparet: *de ea re Antigonus sæpe invitus* ed. Frob. 1535. *erat Antigonus perinvitus* Sigonius: *et Antigonus perinvitus* J. F. Gronovius. Contra *sæpe invitus*, ut Frob. edidit, ex vestigiis cod. Mog. legebat in margine Livii Jac. Perizonius. Antigonus tamen sæpe ad Bastarnas missum esse, aliunde non constat. Triennium ferme erat, ex quo Philippus eos concitandi consilium cepit. Supra h. lib. cap. 5. Ultimis autem vitæ ejus temporibus adeo frequenter Antigonus ab eo abfuisse non videtur, qui unus ex honoratis ejus amicis incorruptus permanserat, c. 54. Quum autem Antigonus successor regni a Philippo destinaretur, perinvitus legationem ad Bastarnas susceperat.

Haud procul Amphipoli famæ incerti nuncii obcurrunt] In ed. Moguntina, quæ prima ex unico codice ultima hujus libri vulgavit, reperio *fama*. Unde vix aliter existimare possum,

quam Livium dedisse *fama*, dein *certi nuncii occurrerunt*. Solent enim res magnæ, qualis est mors regis alicujus, primum *famæ* velocitate, et postea demum certis nunciis significari. Atque ita plane xxxvii. 51. 'Fama deinde de rebus in Asia gestis temere vulgata sine auctore, et post dies paucos nuncii certi literæque imperatoris Romam allatæ.' Cicero ad Quintum Fr. i. 1. 'Etsi non dubitabam, quin hanc epistolam multi nuncii, fama denique ipsa esset sua celebritate superatura.' *Jac. Perizon.* Si primæ edd. præferrent *famæ incerti*, quam lectionem demum Frob. 1531. proposuit, Perizonii conjectura, quæ mire Crevierio placet, verisimillima videretur: nunc vero, quum præferant *fama incerti*, verius existimo *fama, inde certi nuncii*. Ut autem ita sentiam, exigunt ductus literarum. Scriptum fuerat *in* pro *inde*; evanescente autem compendii nota factum est *in*. Vide ad x. 20. § 6. *Inde* vero est 'deinde.' Vide ad xlii. 55. § 6.

§ 4 *Et commeatus ut Philippus Bastarnis præstaret*] Et hic audacter recentiores: nam veteres illæ, ut fuit in unico libro, *ut Philippus daret*. J. F. Gron. *Præstaret* reposuit Frob. 1535. quum autem cod. Moguntinum ob oculos habuerit eo tempore, incertum est an non ita in unico libro invenerit. Non sustinui igitur *daret* cum Clerico et Crevierio revocare. Mox *facere possit* ed. Mog. pro quo Frob. 1531. *posset* recepit.

§ 5 *Inque eorum agro sedes dare Bastarnis*] Scriptus *se fundare*. Recte *sedes*: sed verbum erat integrum retinendum. Imitatur Virgilii, mutato sensu, viii. 478. 'saxo incolitur fundata vetusto Urbis Agyllinæ sedes.' J. F. Gronov. Et Æn. v. 759. 'Erycino in vertice sedes Fundatur Veneri Idaliæ.' *Duk.* Iterum Frob. 1531. *sedes dare* adscivit.

7 *Nec enim aut lingua aut moribus*

æquales abhorrere] Nam utrique Gallicæ originis erant. De Scordiscis vide Just. xxxii. 3. de Bastarnis Vales. ad Excerpt. Peiresc. p. 79. Sed hic locus mihi, non tam quod ad rem ipsam, quam quod ad verba attinet, suspectus est. Sententia eorum aperta est, Scordiscorum linguam et mores nihil, aut non multum a Bastarnarum lingua et moribus discrepare. Verum hoc mihi non admodum commode ita videtur exprimi, Scordiscos 'non abhorrere Bastarnas aut lingua aut moribus æquales,' pro et lingua et moribus, sive tam lingua, quam moribus æquales. Scio Gronov. ad Livii iv. 44. scribere, se non offendi hoc genere loquendi 'abhorrere æquales.' Nec quisquam alio loco eo offendi possit. Nam ita Cic. pro Cluent. c. 14. 'Nemo illum aditu, &c. dignum judicabat; omnes adspernabantur; omnes abhorrebant; omnes ut aliquam pestem fieiebant.' Et Sueton. Aug. c. 83. 'Pumilos atque distortos et omnes generis ejusdem, ut ludibria naturæ malique omnis, abhorrebat.' Sed hoc interest, quod in his 'abhorrere' est aversari, aversum esse, quo pro eo, quod Suetonio est 'abhorrere,' utitur Seneca Ep. 50. 'Ipse enim aversissimus ab istis prodigiis sum.' Verum quum hæc significatio verbi 'abhorrere' neque in Liv. iv. 44. neque hic locum habeat, non immerito quis hoc genere loquendi tam hic, quam ibi, offendi possit. Forsitan temere facturus videbor, si receptam scripturam hujus loci sollicitare audeam; sed hoc nihil me movet, quo minus libere dicam, me dubitare, an vox *æquales* potius ab alio quovis, quam a Livio, sit. Causa hæc est, quod nusquam alibi invenire potui, eos, qui eadem lingua, aut iisdem moribus utuntur, 'lingua' aut 'moribus æquales;' quibus alia lingua, alii mores sunt, 'lingua' aut 'moribus inæquales' dici. 'Similis,' 'consimilis,' 'dissimilis moribus,'

‘similitudo’ ac ‘dissimilitudo linguæ’ ac ‘morum,’ et alia hujusmodi in Cicerone et plerisque scriptoribus Latinis sæpe leguntur. Liv. viii. 6. ‘Lingua, moribus congruentes.’ xxviii. 12. ‘quibus non lex, non mos, non lingua communis.’ i. 18. ‘dispare moribus.’ Sallust. Catil. cap. 6. ‘Dissimili lingua, alius alio more viventes.’ Cic. Orat. iii. 7. ‘Dissimilitudines linguæ.’ Donec igitur didicero apud probatos scriptores legi *æqualis lingua*, aut *moribus*, non desinam suspicari *æquales* ab aliquo interpretandorum verborum ‘nec abhorreere’ causa in margine scriptum, ac deinde pro Liviano habitum fuisse. Certe nihil opus erat eo hic inculcato. Liv. xxi. 33. ‘Per eosdem Gallos, haud sane multum lingua moribusque abhorrentes, quum se immiscuissent colloquiis montanorum, edoctus.’ In quo, ut in multis aliis, ‘abhorreere’ est differre, discrepare; quæ significatio, expulsa voce *æquales*, huic loco convenientissima est. *Duk.* Dukero tantum non consentit Crevierius. Vocem enim *æquales* aut tollendam, aut inmutandam censet.

§ 8 *In omnem eventum consilia commodabantur*] Malim *accommodabantur*, a littera ex præcedenti voce *consilia* repetita. Sic Cicero ad Fam. iv. 15. ‘Id si scissem, ad id meas literas accommodavissem:’ et alibi (de Divin. ii. 52.) ‘Ut iidem versus in aliam rem accommodari posse viderentur.’ Et Livius xli. 24. ‘Ad hæc, quæ palam geruntur, consilia nostra accommodare oportet.’ *Sigon.* Cic. pro L. Manil. c. 20. ‘Majores nostros semper ad novos casus temporum novorum consiliorum rationes accommodasse.’ *Duk.* Recte Sigonius, adsentiente etiam Crevierio. Eodem verbo utitur Liv. iii. 20. ‘Suos potius mores ad ea accommodabat.’ xli. 29. ‘Vulgatæ opinioni accommodata fide.’ Pari errore *commoda* præfert cod. Mogunt. xxxvii. 52. § 10. ubi

alii partim *accommoda*, partim *adcommoda*, partim *accommodata* legunt. Et quidem syllaba *ac* facile excidere potuit ob litteram ultimam præced. vocis *consilia*, et primam hujus *commodabantur*, quas duplicare librarii neglexerunt. Eadem ratione ‘ita pulsæ,’ pro ‘ita appulsæ’ datum est xxx. 10. § 3. ‘loco munito,’ pro ‘loco communito,’ xxx. 7. § 3. ‘quanta soleret,’ pro ‘quanta assoleret,’ xxxiv. 44. § 2. ‘consules Postumius,’ pro ‘consules Sp. Postumius,’ xxxix. 6. § 2. ubi alia vide. Mox forent *Dardani Bastarnæ tamen sublatos* edd. ante Frob. 1531. Præterea ex reliquis *Bastarnarum* eadem edd. Similiter variant librarii ix. 40. § 18. xxix. 32. § 3. xxxvi. 19. § 9. et alibi. Vide ejus generis plura ad xxxii. 6. § 6. et xxxviii. 27. § 8.

§ 9 *Sive prospere gessissent*] Ita olim edebatur xxv. 22. ‘Quia consules, ubi summa rerum esset, ad id locorum prospere gererent:’ ubi ex præcedenti *summam rerum* subintelligit Gebhard. *prospere rem gererent* ex vestigiis Mstorum Gronov. scribendum conjicit. Hic vero nihil præcessit, quod ad *prospere gessissent* subintelligatur. Si quis tamen *rem* subintelligendum existimet, non adversabor, modo mihi integrum sit existimare, *re* vel *rem* potius intercidisse ob ultimam syllabam vocis præced. ac legendum esse *prospere rem gessissent*. Vide quæ ad d. l. Livii notantur. Ita forte in optimo Mog. c. 10. § 15. *re* vel *rem* excidisse monui ob ultimam syllabam vocis præced. *deducerem*. Gronovius hunc locum laudavit ad xxxix. 54. § 10. ut probet ‘gerere’ et ‘agere’ promiscue poni.

Romanis aversis in Bastarnarum bellum] *Reversis* ed. Mog. quod Froben. 1531. recte in *aversis* mutavit. Infra xliii. 18. ‘Ne quid, averso se in Romanum bellum, periculi subesset.’ Vide ad vi. 23. § 8. et xxxv. 31. § 1.

CAP. LVIII. § 1 *Ingressi sunt paca-*

to agmine, fide Cottonis] Ita Frob. 1531. edidit; priores legebant *Digressi sunt pacato agro deinde Cottonis*. Et quidem *Digressi sunt* nempe ex antiqua patria, in qua antea habitabant, vel a flumine Istro, quem eos trajecisse cap. præc. dixit. 'Pacatus ager' est II. 59. xxxvi. 20. xxxvii. 46. et XLIII. 4. Præstat tamen vulgatum. Cap. præc. 'Fide sua obligata, pacato agmine transituros Bastarnas.' 'Pacatum agmen' etiam est xxiv. 20.

Sed haud multo post famam mortis Philippi] Et haud multo ed. Mog. cuius loco recte Frob. 1531. emendavit *sed*. Particulas illas passim a librariis confundi, vidimus ad XXI. 26. § 6. Adde xxxii. 34. § 6. xxxvi. 35. § 7. c. 43. § 4. xxxviii. 33. § 11. et c. 47. § 8. *Haud multo post famam*, ut Cic. post Redit. in Senat. c. 2. 'Non multo post discessum meum universi me revocavistis.' Malim tamen *haud multo post ob famam*, vel *propter famam*. Forte scriptum fuerat *ꝑt' famam*, et prior earum vocum intercepta est a præcedenti ob ductuum similitudinem. *Haud multo post* absolute, ut xxxvii. 52. 'Haud multo post M. Aurelius Cotta, &c. Rhodiique Romanam venerunt.' Posses etiam *haud multo post famam mortis Philippi adlatam*, vel quid simile. Sed prius malo. Mox corruptissime ed. Mog. *erant*, *Bastarnæ cuito contentio esse poterant*. Quod nunc editur, Frob. eodem tempore reposuit.

§ 3 *Quo ubi ire Bastarnæ vellent*] *Lege quum subire Bastarnæ vellent*. J. F. Gron. Conjecturam Gronovii probat Crevierius.

Gallos spoliantes Delphos] Hanc historiam plenissime scribit Pausanias in Atticis c. 4. *Sigon*. Adde Pausan. in Phocic. xxiii. Justin. xxiv. 8. et quos viri docti ibi laudarunt. Mox nequiquam ed. Mog. Vide ad c. 47. § 9.

§ 4 *Fulguribus præstringentibus*] *Fulguribus* ed. Mog. quod recte Frob.

1531. mutavit in *fulguribus*. Sneton. Aug. c. 29. 'Cum expeditione Cantabrica per nocturnum iter lecticam ejus fulgur præstrinxisset.' De verbo 'præstringere' vide quæ notavi ad Silii I. 358. et Cannegiet. in Diss. de Aviano c. 22.

§ 5 *Ut lucere viderentur corpora*] *Pro lucere, peti* habet archetypon. *Gelen*. Moguntini ediderant *ut luce viderentur*. Cervicorn. *ut lucere viderentur*. Mox § seq. *Deos res fugæ esse primæ* edd. Idem Cervic. *autores pro res* admisit.

§ 7 *Dissipati procella, quum, tamquam ex naufragio, plerique semiermes in castra, &c. redissent*] Corruptissime ed. Mog. *dissipati procellarum tamquam ex naufragio præliique se inermes*: postea Ascens. 1530. pro duabus ultimis vocibus dedit *cum inermes*. Quod autem nunc vulgo circumfertur, Frob. 1531. restituit. Quum autem Moguntini verbis seqq. *consultarique, quid agerent* edidissent, eadem Frobenii ed. superfluam copulam *que* delevit.

§ 8 *Clondico duce profecti erant*] Ex epitome lib. XLIII. legendum est *Elonico*. Sigon. *Elonico* legendum, ait Sigonius, ex Epit. lib. XLIII. At valde dubium est, an ibi eodem de homine agatur. Tum libri illic *Olonico*. Retineamus igitur, quod erat in unico codice, *Clondico*. J. F. Gron. Ed. Mog. præfert *Claudico*, pro quo Froben. 1531. restituit *Clondico*. Infra XLIV. 26. memoratur 'Clondicus,' sed regulus Gallorum.

Transdanubianam regionem repetiit] *Apolloniam meridianam regionem* ed. Mog. Sed vulgatæ lectionis auctor Frob. 1531. exstitit: idem tum etiam *repetiit* reposuit, quum in prioribus legeretur *repetit*. Vide ad v. 51. § 3. et xxvii. 42. § 16. Adde quæ notantur ad xxxvii. 45. § 2.

§ 9 *Tum firma re tres legatos*] *Dum firmaret res, pro tum firma re tres*, legendum. *Gelen*.

CAP. LIX. § 2 *In singulos milites trice.*

nos æris] Clericus, *tricenos æris* exponens tres ducatonos aut Philippeos, voces *tricenos* et *treceenos* confudit. Sane *treceenos* legendum videtur, quod altera summa nimis sit exigua. Vide hoc lib. ad c. 34. § 8. Et ita legunt edd. Cervicorni, Paris. 1529. et Ascens. 1530. Crevierius etiam eam lectionem probat.

§ 4 *M. Attilius Volso. Prætorum inde, tribus creatis*] Cassiodori catalogus habet *Cn. Manlius Volso*. Sane Manliorum cognomen *Volso* fuit. Alii *A. Manlium* vocatum putant. Omnino *Attilius* nomen non placet, utut fuerit prænomen. Hoc etiam mirum, trium prætorum nomina omissa. At in fragmentis decados sequentis, hujus anni prætores *T. Ebutius* et *P. Ælius Tubero* iterum nominantur prætores, si forte ea vera sint omissorum prætorum nomina, quod equidem indiscussum relinquo. *Glar. Vulso*, ut ante. *Sigonius*. Duorum ex his tribus prætoribus nomina investigavit Pighius. Vide ad xli. 5. *Duk. M. Attilius Volso* ed. Mog. quod *Frob. 1531*. mutavit in *A. Manlius Volso*. Consulem hujus anni *A. Manlium* dictum esse, docet Pighius in Ann. ad a. 10LXXV. p. 431. De cognomine *Vulso* vide ad xxii. 35. § 1. Ceterum, trium prætorum nomina non a Livio omissa esse, sed scribarum culpa excidisse, Crevier. putavit.

§ 5 *Ante diem quartum Idus Martias*] Comititia prætorum interdum postridie, interdum biduo, postquam consules creati erant, haberi solita multis locis significat Livius. xxvii. 34. xxxii. 27. xxxiv. 54. l. xxxv. capp. 10. 24. xxxvi. 45. et alibi. Si id hoc anno quoque factum est, comitia consularia longe serius solito habita fuerunt. Nam xxxviii. 42. consul, qui ea ante diem xii. Kal. Mart. habuit, 'solito serius' ad ea habenda Romam venisse dicitur. Non scio usquam proditum, statum diem consulibus et prætoribus creandis fuisse. Gruchius

extr. lib. i. de Comit. Rom. et lib. ii. c. 6. scribit, ea, quo tempore consules et prætores adhuc Idibus Martiis magistratum inibant, quod usque ad a. 10c. obtinuit, Januario et Febuario habita fuisse. Si verum est, quod de Febuario putat, non multo post eum inchoatum habita ex l. d. xxxviii. 42. colligi potest. Adde xlii. 28. et xliii. 11. *Dodwellus* Dissert. de Cyclis sect. x. 35. hic legendum censet *ante diem V. Id. Mart.* De hoc judicabunt, qui subtilissimas illius rationes chronologicas examinare possunt, et volunt. *Duk.*

M. Titinius Curvus, T. Claudius Nero, T. Fonteius Capito] Veteres codd. *C. Claudium* habebant, non *T.* quod mihi placet. Nam *T. Claudius* prætor fuerat a. 10LXXIII. Hinc igitur *C.* legendum. *Glar.* Cognomen *Curvus*, quod in prioribus edd. omissum erat, *Frob. a. 1535.* addidit. Quum autem sequens prætor *C. Claudius Nero* in edd. primis vocaretur, idem Frobenius, sed quadriennio antea, reposuit *T. Claudius*; pro quo demum *Ti. Claudius Nero* legendum esse Pighius monuit in Annal. ad a. 10LXXV. p. 341. Eam vero ejus emendationem Gronov. 1665. recepit. Idem error et commissus erat xli. 5. § 6. c. 12. § 1. c. 14. § 1. xlii. 19. § 8. et c. 45. § 1. Verum, *Titi* prænomen circa hæc tempora in gente Claudia usitatum non fuisse, jam dixi ad xxix. 11. § 11. Recte ergo *Ti. Claudius*, pro *T. Claudius*, apud Cic. de Offic. iii. 16. scribendum monuit Langius.

§ 6 *Cn. Servilius Cepione*] *Capione*, ut ante. *Sigon.* Vide ad xxv. 2. § 2.

Ap. Claudio Centone] *Centhone*, ut ante. *Sigon.* Vide ad xxii. 34. § 1.

§ 7 *Terra movit in foris publicis, ubi lectisternium erat*] Mirum vero, terram in solis foris publicis, et quidem tantum in iis partibus eorum, ubi lectisternium erat, movisse. Nihil ineptius atque absurdius dici, aut

finigi potest. Plane mihi persuadeo, hæc, mutata distinctione et emendata voce *foris*, ita constituenda esse: *Terra movit. In fanis publicis, ubi lect. erat, Deorum capita, quæ (an qui?) in lectis erant, averterunt se.* Auctor emendandi est Livius xxxvi. 1. 'Patres, priusquam de provinciis agerent, res divinas facere' (consules) 'majoribus hostiis jusserunt in omnibus fanis, quibus lectisternium majorem partem anni fieri solet.' Et xlii. 10. 'Consules quum circa omnia fana, in quibus lectisternium majorem partem anni esse solet, majoribus hostiis immolassent.' Et Labeo apud Festum voce 'Sistere,' fana et lectisternia conjungens, 'Antistius Labeo ait, fana sistere esse lectisternia certis locis et Diis habere.' Hoc est, quod sæpe in Livio legitur, 'supplicatum fuisse ad omnia pulvinaria,' id est, ad omnia fana, in quibus lectisternium erat. Vide Turneb. Advers. xxx. 32. Obsequens de Prodig. c. 61. nec *fora* nec *fana* memorat: nam ita hæc descripsit: 'In lectisternio Jovis terræ motu Deorum capita se converterunt.' Sed eum nihil moror. Perperam de suo ex iis quæ hic paullo post de lana Jovi opposita leguntur, obtrusit 'lectisternium Jovis,' de quo nihil dicit Livius; quod non intelligebat, credo, quæ essent 'lectisternia in foris publicis,' et quomodo terra tantum in iis movere potuerit. Unde conjectura fieri potest, jam illius ætate, ut nunc, locum hunc lectum fuisse. Duker. Distinctionem, quæ merito Dukero displicuit, demum inveni in edd. Gruteri. Ex prioribus vero, quæ in verbis interpungendis variant, plurimæ tamen Dukeri sententiam firmant.

§ 8 *Lanæque cum integumentis, quæ Jovi opposita fuit, decidit*] *Apposita* legendum ex Obsequente in libro de Prodig. c. 61. 'Lana cum integumentis, quæ Jovi apposita erat, decidit.'

Sigon. Viri docti ad d. l. Obsequentis et illius scriptoris, et Livii verba varie emendare et illustrare conati sunt. Schefferus pro *lana* legebat *læna*, monens ita vocari vestimentum, quo utebantur, qui e balneo ad cœnam ituri erant: id autem mirifice huic loco convenire, quum lectisternium nihil aliud fuerit, quam cœna, quæ Diis in lectis discumbentibus præbebatur. Oudendorp. per 'lanam' intelligit vittam laneam, qua Dii et omnia sacra diebus festis ornabantur: tandem tamen huic explanationi præfert emendationem Gisb. Cuperi, a Burmanno sibi indicatam, 'lanæque cum integumentis, quæ Jovi adposita fuit, decidit:' ubi per 'integumenta' indicari Cuperni putabat vel opercula, quibus lances opertæ in epulis adponebantur, vel vestem stragulam, qua mensa erat strata: Oudendorp. vero pro *integumentis* etiam legi posse suspicatur *intrimentis*. Mihi etiam Cuperi conjectura verisimillima videtur. Facile *lanæ*, vox librariis minus cognita, et non nobis obvia, mutari potuit in notissimam *lana*: et eo magis, quod literæ X et A passim in Mss. commutentur. In optimis membranis Puteaneis plus centum vicibus id factum esse, auctor est Gronov. Obs. iv. 4. p. 52. Ea ratione passim vocalæ *ea* et *ex* confunduntur. Vide ad iii. 53. § 3. vi. 42. § 6. vii. 3. § 5. viii. 18. § 3. ix. 14. § 13. c. 46. § 7. x. 9. § 3. c. 22. § 4. c. 42. § 5. xii. 22. § 10. xlii. 21. § 8. Similiter 'interea' et 'interrex' vii. 17. § 12. *A vir* et *X vir* ix. 34. § 1. *via* et *rix* xxxv. 30. § 4. Quamvis autem Gronov. h. lib. c. 51. § 3. *opposita* tueatur, si tamen *lanæque* pro *lanæque* placeat, omnino etiam *apposita* pro *opposita* scribendum est; quod verbum in epulis earumque adparatu frequentissime occurrere, Oudendorp. ad d. l. Obsequentis observavit. Ovid. Her. xvii. 75. 'Illa quoque, ad-

posita quæ tu facis, inprobe, mensa, (Quamvis experiar dissimulare) noto:’ ubi frustra Heinsius ad *positam mensam* emendandum conjicit. Cic. ad Att. xiv. 21. ‘Hæc ad te scripsi, adposita mensa secunda.’ Martial. Epigr. iv. 78. ‘Auro, non dapibus, oneratur mensa; ministri Adponunt oculis plurima, pauca gulæ. Tunc ego: Non oculos, sed ventrem pascere veni; Aut adpone dapes, Vare, vel aufer opes.’ Vide Burm. ad Petron. Satyr. c. 20. Similiter usi sunt Græci verbo παρατίθεναι. Ita mensa dicitur παρατίσθαι apud Lucian. in Asin. p. 110. Τραπέξαν μοι παραθεῖναι εἶπε. Ælian. Var. Hist. ii. 17. Φυλάξαι τὸν Ὠχὸν τῆς τραπέξης παρατεθείσης. Similiter prandium, cibi, et similia dicuntur παρατίσθαι. Lucian. Asin. p. 88. Καὶ παρέθισαν ἄριστον, καὶ τοῖς κτήνεσιν ἡμῖν παρέβαλον κριθία. Ælian. Var. Hist. xii. 45. Ὑπὲρ τοῦ γάλακτος παρατιθεῖσαι μέλι. Vide Pricæum et Raphel. in Observ. ex Xenoph. ad Euang. Lucæ x. 8. Ita παρατιθέμενα sunt fercula, quæ in mensam inferuntur. Vide Budæi Comment. Ling. Græc. p. 433. Denique ‘apponere’ et ‘opponere’ sæpe commutantur; vide quæ notavi ad Silii xiv. 335.

Ad ea expianda nihil ultra, quam ut ludi instaurarentur, actum est] Pighius

in Annal. ad a. 10LXXV. p. 341. existimat in fine hujus et in initio sequentis libri temporum injuria apud Livium interiisse quæ in principio anni de republica, provinciisque, et exercitibus in senatu decreta fuere; provinciarum insuper sortitiones, et multa alia ejus anni acta. In initio libri sequentis multa ejus generis desiderari, satis patet. Verum a fine hujus libri nihil deesse contendo. Livius enim provinciarum sortitionem et exercituum inter novos magistratus divisionem rarius in finem libri, at frequentissime in initium sequentis conferre solet, licet præcedentem anni proximi comitia enarrando finiisset. Exempla videri possunt lib. xxxi. in fine, et lib. xxxii. in principio; lib. xxxvi. in fine, et lib. xxxvii. in principio; lib. xxxix. in fine, et lib. xl. in princ. Quæcumque itaque in narratione Livii hoc loco interciderunt, non calci hujus libri, (eum enim his verbis desisse puto,) sed capiti libri sequentis xli. olim adnexa fuisse puto. Unicui exstat exemplum, provinciarum sortitionem narrari in fine lib. xxv. quis autem cuique exercitus adsignaretur, in initio lib. xxvi. Verum ibi uno verborum ambitu magistratus creatos, et quæ illis provinciæ obvenierint, refert.

LIBER XLI.

CAP. I. (VI.) *A patre in pace habitam*] Reliquos quinque libros, quos nemo adhuc commentariis editis emendandos suscepit, quanquam manuscriptorum librorum ope destituti, dabimus operam, ut ex ingenio aut corrigamus, aut, ubi correctionis indigeant, demonstramus. Atque hoc quidem loco multa deesse intelligendum est, ut sortitionem provinciarum, et consularium, et prætoriarum. Consulibus A. Manlio Gallia, M. Junio Ligures: prætoribus M. Titinio Hispania citerior, T. Fonteio ulterior, Neroni Etruria, T. Æbutio Sardinia obtigerunt: præterea quæ de igne Vestæ extincto, de rebus a Ti. Graccho et L. Albino in Celtiberia et Lusitania gestis, de Antiocho, de lustris a censoribus condito, de lege Q. Voconii in Epitoma traduntur, postremo res a M. Junio consule in Liguribus gestæ desiderantur. Hoc autem principium est earum, quas A. Manlius consul, ex provincia sua Gallia in Istriam transgressus, cum Istris gessit. *Sigon.*

§ 1 *Consilium de Istrico bello*] *De Historico bello* ed. prima, quæ passim hanc orthographiam retinuit. Eam rejecit Sigonius ad XXI. 16. § 4. et mox hoc cap. ad § 4. Vide etiam ad X. 2. § 4. et Dausq. in Orthogr. part. II. voce 'Histria.'

Consulendum prius senatum] Satis constat, bella a senatu decreta, ac deinde ex auctoritate illius lege ad populum lata jussa fuisse. Vide Liv. lib. IV. capp. 30. 58. XXXVI. 1. lib. XXXVIII. capp. 45. 46. infra cap. 7. Videtur tamen senatus iis, qui pro-

vinciis præerant, injussu populi potuisse permittere, ut in terras hostium vicinorum, a quibus provinciis periculum metuebatur, legiones inducerent. Lib. XXXIX. c. 55. 'M. Claudius consul, Gallis e provincia exactis, Istricum bellum moliri cæpit, literis ad senatum missis, ut sibi in Istriam traducere legiones liceret. Id senatui placuit.' *Duk.*

§ 3 *Qui tuendam viginti navibus mari superiore Anconam, velut cardinem haberent*] Mirum, qua felicitate restituerit hunc locum Florellus hoc modo: *qui tuendæ viginti navibus maris Superi oræ Anconam velut cardinem haberent.* Probatur autem eo magis hæc conjectura, quod libro superiore c. 18. ita scripsit: 'Inter duumviros ita divisa tuenda denis navibus maritima ora, ut promontorium iis Minervæ velut cardo in medio esset.' *Sigon.* Non Ancona, sed mare omnisque ora maritima defendenda erat. Lege igitur cum Mureto *tuendæ viginti navibus maris Superi oræ Anconam.* Libro præcedenti c. 18. 'Inter duumviros ita divisa tuenda denis navibus maritima ora, ut promontorium iis Minervæ velut cardo in medio esset.' *J. F. Gronov.* Cluverius Ital. Antiq. I. 19. p. 174. conjicit *qui ad tuendam viginti navibus maris Superi oram Anconam.* Deinde Gron. 1665. edidit *veluti cardinem*; quod recentiores servarunt. Priores dederant *velut cardinem*; quod sine causa mutatum est.

§ 4 *Histriæ fines*] *Istriæ*: sic enim Græci. *Sigon.* Vide ad § 1.

Quinque ferme millia a mari] A lacu

Timavo, ad quem consul castra posuisse dicitur, usque ad mare quum hodie haud amplius tria milliaria reperiuntur, castra inde paullum remota fuisse in superiora loca, vel numerum *quinque millium* hoc loco corruptum esse, suspicatur Cluver. Ital. Antiq. i. 20. p. 193.

§ 6 *In Istriamque suum præsidium stativum*] Scribe, et, quo id tutius fieret, stat. ab omn. castr. part. circ. sunt: in Istriam versum præ. stat., rep. cohors Plac., opp. inter mare et castra. Lib. v. c. 1. 'Alia munimenta in urbem et contra oppidanos versa.' Vel, si mavis, *Istriam versus*. Lib. XLIV. c. 40. 'Et aliud pro castris stativum erat præsidium sub C. Cluvio legato, tres cohortes.' J. F. Gron. Præferenda est prior Gronovii conjectura; propius enim vulgatam lectionem accedit, et locutionem Livio familiarissimam revocat; de qua vide ad XXXVI. 15. § 7. *Præsidium stativum*, ut apud Cic. Philipp. XII. 10. 'Hæc mea sedes est, hæc vigilia, hæc custodia, hoc præsidium stativum.'

Repentina cohors Placentina] Lib. III. c. 4. 'Latini, Hernicique, et colonia Antium dare Quintio subitarios milites (ita tum repentina auxilia appellabant) jussi.' 'Subitiorum militum' crebra mentio est in Livio. Vide XXXI. 2. lib. XL. capp. 26. 28. et Lips. de Milit. Rom. III. 4. Idem etiam videntur dicti 'tumultuarii' lib. XXXV. capp. 2. 23. XL. 26. Ob quam causam autem hæc repentina cohors Placentina scripta fuerit, fortassis in deperditis ex hoc libro dixerat Livius. Duk. Similiter Crevier. 'repentinam cohortem' exponit ex eo genere militum, qui 'subitarii' passim a Livio nominantur, laudato loco ex hujus lib. c. 10. 'Repentinus et tumultuarius exercitus.'

§ 8 *Carmelus pro regulo erat*] Primus Curio ita edidit; antiquiores *Catmelus*. Perizonius in Epist. ad

Nic. Heinsium, edita a Burmanno Syllog. Epist. IV. p. 779. monet, *Camelum* quemdam memorari apud Vell. Paterc. II. 64. quod idem nomen, et alterum ex altero castigandum esse suspicatur. Vide etiam ad Epit. Liv. I. CXX. Ceterum hæc verba Crevierio sunt suspecta; quæ tamen ita utcumque explicari posse putat: 'Carmelus quidam loco reguli, qui ipse non aderat, in iis castris erat.'

Tribus aut amplius millibus armatorum] Haud amplius legit Florebellus. Sic XXIX. 29. 'Cum ducentis haud amplius equitibus.' Et XLV. 44. 'Triginta haud amplius dies.' Sigonius. Lege *tribus haud amplius millibus armatorum*. J. F. Gron. Lib. XXVIII. c. 2. 'Duo haud amplius millia perditum, &c. effugerunt.' XXIX. 5. 'Cum quinquaginta haud amplius equitibus, &c. se eripuit.' XLII. 7. 'Thracum decem haud amplius milia viam circumsederunt.' XLV. 44. 'Moratus circa urbem triginta haud amplius dies.' Voculas vero aut et haud passim in Mss. confundi, dictum est ad XXVIII. 2. § 11. Adde ad XLV. 44. § 21. et N. Heins. ad Virg. Æn. III. 43.

CAP. II. (VII.) § 2 *Nec quidquam eos, quæ terra marique agerentur, fallet*] *Eos fallet* est, eos latebat: ut IV. 11. 'Ut plebem tribunosque falleret iudicii rescindendi consilium initum.' V. 47. 'Tanto silentio in summum evasere, ut non custodes solum fallerent, sed ne canes quidem excitarent.' Vide Castal. ad Rutil. Itin. I. 613. Malim tamen *nec quidquam eorum, quæ*: ut *fallere* absolute sine casu ponatur. Supra V. 47. 'Vigiles ejus loci, quæ fefellerat adscendens hostis, citati.' VII. 36. 'Decius, quum non fallerent, clamorem tollere jussis militibus, torpidos somno, insuper pavore exanimat.' VIII. 38. 'Nec tamen fallere propter propinquitatem castrorum potuit.' X. 14. 'Non fefellere ad Tifernum hostes,

in occulta valle instructi.' XXII. 33. 'Speculator Karthaginiensis, qui per biennium fefellerat, Romæ deprehensus.' XXV. 9. 'Ne quis agrestium procul spectator agminis falleret.' XXXI. 26. 'Non fefellere insidiæ.' XLIV. 6. 'Quod, ut furto fefellerant, ita propalam non poterant.' c. 11. 'Fallere autem se posse, si, &c. in custodiam ejus loci propugnatores urbis avertisset.' c. 29. 'Vecti nocte binis aut ternis plerumque lembis Macedones falebant.' Seren. Sam. vs. 867. 'Quæ magis in tenni latitantes corpore fallunt:' ubi necesse non est, ut cum Heinsio invitis Mss. legamus *corpore*. Scriptum hoc loco Livii fuerat *eo*: quod facile in *eos* mutari potuit. Si vulgatum servamus, non est, quo referatur *τὸ quæ*. Sæpe quidem pronomen demonstrativum omitti solet; vide ad XXI. 15. § 4. Livium tamen *nequidquam*, vel *nihil, quæ*, pro *nequidquam*, vel *nihil eorum quæ*, dixisse, nondum observavi.

§ 3 *Esse pro castris, eorum turba inermis frequens inter, &c.*] Nemini obscurum est, hæc quoque corrupta admodum verba esse. Jos. Scaliger ad marginem in exemplari suo posuisset *forum*. Legas ergo, *Postq. stat. invalidas esse pro castris, forum turba inermi frequens inter castra et mare merc., sine ullo terr. mun., viderunt*. Supra c. 1. 'In portu emporium brevi perfrequens factum.' J. F. Gron. Idem Gronovius priori ed. nott. conjecit *esse pro castris cum turba inermi frequente inter castra et mare mercantium, vel commeantium*. Sed recte in curis secundis hanc conjecturam ipse damnavit, et Scaligeri palmaria emendatione adscita insuper legit, *forum turba inermi frequens inter mare et castra mercantium*. Vox *forum* corrupta erat in *eorum* ob similes ductus litterarum F et E. Hinc 'Afropo' datum erat pro 'Aëropo' XXI. 12. § 11. 'qui fuerunt' pro 'quienerunt'

XXXV. 40. § 3. 'fidem' pro 'eidem'; vide ad XXVII. 36. § 9. Pariter *forum* in *eorum* mutandum censuit Perizon. c. 9. § 11. ubi vide. Contra EIDEM pro FIDEM datum in lamina ærea, quam vulgavit Brenemann. Epist. de consulibus, quorum in Pandectis fit mentio, edita post Petr. Relandi Fast. Consul. p. 857. Adde Sciopp. de Art. Critic. pagg. 40. et 47. In voce autem 'inermis' ultima litera adhæsit ob similitudinem primæ in voce sequenti 'frequens'; vide ad IV. 33. § 10. *Mercantium* autem in *commeantium* mutari, necesse non esse, vox *forum* ex veriori sententia recepta docet.

§ 7 *Id forte temere ab uno exclamatum*] Quæ Gronov. de formula *forte temere* in prima nott. ed. ad hunc locum notarat, postea aliis additis contulit ad X. 43. § 12.

§ 8 *Itaque primo, velut jussi id facere*] Vir doctus, amicus mens, me monuit, vulgatum quidem defendi posse; melius tamen sibi videri voces *id facere* omitti.

§ 9 *M. Licinius Strabo*] Pighius in Annal. ad a. 1030. p. 406. legendum existimat *M. Licinius Stolo*. Certe 'Strabonis' cognomen in gente Licinia nondum observatum est. Mox vir doctus, quem ad § præc. innui, malebat *obviam* esset. Solitos esse librarios has voces confundere, vidimus ad XXVII. 44. § 3.

§ 11 *Prætorio dejecto, direptis, quæ ibi fuerunt*] Ita constanter edd. omnes, eaque lectio defendi potest. Malo tamen *direptisque, quæ*; ut copula quæ a pronome sequenti intercepta sit: quod genus erroris in membranis antiquis frequens est. Vide ad III. 48. § 8. IV. 16. § 8. XXII. 11. § 7. XXV. 17. § 2. XXVII. 5. § 1. XXVIII. 31. § 6. XXIX. 6. § 8. XXXI. 17. § 8. XXXIV. 22. § 3. XXXVII. 43. § 10. XXXIX. 18. § 2. et c. 32. § 1. Adde Corte ad Plinii Ep. IV. 19. § 6. Contra *quæ* nonnumquam intercidit

ob præcedentem conjunctionem *que*; vide ad XXIX. 6. § 8.

Ad quæstorium forum quintanamque] *Quæstorium* in castris quom dicunt Latini, intelligunt tabernaculum quæstoris, ut 'prætorium' tabernaculum prætoris. Illud ταμείον, hoc σπαρτήγιον vocat Polyb. VI. 29. Liv. X. 32. 'Captum quæstorium, quæstorque ibi C. Opimius Pansa occisus.' Nec usquam credo legi *quæstorium forum*. Schellius in notis ad Polyb. p. 1165. distinctione post *quæstorium* posita, citat ad *quæstorium, forum, quintanamque*. Hoc quidem exponi potest ad forum, quod in quintana erat: sed mihi tamen suspecta est vox *forum*, tamquam glossa magistri, qui docere voluerit, forum castrorum in quintana fuisse, quod Livii ætate nemo ignorabat. De quintana vide Lips. de Milit. Rom. v. 3. Schel. l. d. et ad Hygin. de Castamet. p. 1083. Duk. Post vocem *quæstorium* etiam distinguit Lipsius loc. laud. At vocem *forum* omisit, hunc locum laudans, Dacierius ad Festum voce 'Quintana.'

§ 12 *Stratos lectos in quæstorio*] Contra morem ac disciplinam militarem, quam valde solutam in his castris fuisse apparet. Vide Lips. de Milit. Rom. v. 16. et Schel. ad Polyb. cap. 10. Duk.

CAP. III. (VIII.) § 1 *Nequaquam eadem est tum rei forma*] Voces est *tum* extirbandæ bono sententiæ. Gruter.

Terra marique trepidatur] Ita ed. Clerici contra fidem priorum editionum, quæ copulam ignorant. Sed Livium conjunctiones frequenter neglegere, vidimus ad XXXV. 44. § 5. Eam igitur iterum expunxi.

§ 5 *Tunc demum nuncius ad tertiam legionem revocandam, et Gallorum præsidium. Et simul*] Duæ voces aut paulo plures huic sententiæ deesse videntur, hæ: *opprimendum venit*: ut sit, *Tum demum nuncius ad tertiam legionem revoc. et Gall. præsidium*.

dum venit. Sic enim ait paulo post: 'Egregiam gloriam tertiæ legionis fore, si castra metu secundanorum amissa sua virtute recipiant, et recipi facile esse, si in præda occupati barbari subito opprimantur.' Sigon. *Et Gallorum præsidium venit* edidit Sigonius. Sed tamen illud *venit* in nulla est præterea ed. Gruter. Vox *venit* non erat in scripto unico, neque in editis est ante Sigonium, ut et verbo monet Gruterus. Sed illi duæ minimum voces, si non multo plures, abesse visæ, hæ nempe: *opprimendum venit*: ut sit, *et Gallorum præsidium opprimendum venit*. Si satis capio Livium in præcedentibus, Galli steterunt a parte Romana: ideoque non debuerunt a Romanis opprimi, sed in auxilium vocari. Deinde quid est, *nuncius venit ad opprimendum præsidium Gallorum?* ad tertiam legionem nuncius venit, ut eam revocaret: hoc Latine dicitur, *ad tertiam legionem revocandam*: haud scio, quo sensu idem nuncius venisse dicatur ad Gallos, ut illos opprimeret. Sin accepit, nuncium revocasse tertiam legionem hac fini, ut Gallorum illa præsidium opprimeret, primum neque satis bene hic sensus illis verbis exprimitur: deinde Istri erant, non Galli, qui castra ceperant; denique non hoc *præsidium* dixisset Livius. Quæ aut omnia, aut in parte occurrerunt editoribus post Sigonium, qui, omisso importunissimo *opprimendum*, alteram vocem receperunt. Nos vero sanum esse locum statuimus, ut conceptus olim fuit: *Tum demum nuncius ad tertiam legionem revoc. et Gall. præsidium. Et simul ex omnibus locis ad castra recip. dem. ign. rediri captum est*. Illud *venit*, quod docti viri deesse putarunt, ex sensu supplendum in compendio orationis satis eleganti. Plinius Ep. VI. 20. 'Nobis tamen ne tunc quidem, quamquam et expertis periculum et expectantibus, abeundi consilium, donec de avunculo nuncius.'

Sic scripti veteresque edd. et ex illis Gruterus: nam recentiores hic quoque adjecerant de suo *veniret*. Statius Thebaid. v. 715. 'Causa viæ genitrix, nec inhospita tecta Lycurgi Præbuerant aditus, et protinus ille tyranno Nuncius extinctæ miserando vulnere prolis.' Noster XLIV. 24. 'Eodem tempore et ad Eumenem et ad Antiochum communia mandata, quæ subicere conditio rerum poterat: ubi intelligitur, dedit, vel misit per Telemastum Persens: sic enim vocatur legatus apud Polybium. Adde quæ ad xxxvii. 10. notavimus. Gallos existimo fecisse cum Romanis: et ideo ad eos mille passus a consule castra habentes nuncius misus, qui edoceret sociorum periculum. Ea re mox etiam, *et simul ex omnibus locis*. Quæ illa omnia? nempe a mari et navibus, qui e castris aufugerant, tum a via, quæ ferebat Aquileiam, legio tertia cum pabulatoribus, denique a præsidio Gallorum, etsi horum postea mentionem omittat, sive non adfuerint in tempore, sive operam eorum non ducens tanti: secus non *ex omnibus locis*, sed *utrimque* dixisset. Quod si omnino constaret, Gallos hic Romanis adversos fuisse, facile foret corrigere, ad *tertiam legionem revocandam et pabulatorum præsidium*: etenim tertia legio tum præsidio pabulatoribus erat perfecta. Sed illud teneo, donec ex aliquo auctore alio doceatur, Gallos Istrorum socios fuisse. J. F. Gronov. Vide enim dum Gronovium ad Senecæ Troad. 844. et viros doctos ad Front. Strateg. i. 1. § 10. Præterea Clericus edidit *Tum demum*, ad quod ansam ipsi dedisse videtur Sigonius. Clerici lectionem recepit etiam Crevierius. Interim tamen omnes edd. reliquæ *Tunc demum*. Perinde esse fateor: at eo minus erat mutandum.

§ 6 *Tribuni militum tertiæ legionis pabulum lignaque projicere jubent* Intelligendum milites, vel pabulatores

ac lignatores; ut sit, tribuni militum jubent, milites projicere pabulum. Vide ad XLII. 24. § 5.

Equites, ut singulos e juvenibus pedites secum in equos tollant] Ita Gron. 1665. distinxit. Priores interpunctionem post *equites* omiserunt. Tum constructio erit, ut equites tollant singulos pedites. Sed illud hanc lectionem incommodum premit, quod præcesserit 'centurionibus imperant.' Id igitur etiam hic erit repetendum, centurionibus imperant ut equites tollant. Verum equitibus, quæ peragere debebant, non adnunciabantur per centuriones, qui non ipsis, sed peditibus præerant. Vide igitur an, licet 'centurionibus imperant' præcesserit, tamen sola vox *imperant* ad hæc verba intelligenda sit, atque ad consuetudinem Livianam orationem quacumque ratione variandi referri debeat, quod dixerit, 'centurionibus imperant, ut inponant; equites,' imperant, 'ut tollant,' pro equitibus imperant: an vero, ut vir doctus in margine ed. Curionis conjecit, legendum sit *equitibus, ut singulos*. Certa distinctionem Gronovii, quæ nullo modo locum tueri potest, et tamen a plerisque posterioribus editoribus servata est, iterum delevi.

§ 8 *Ferunt citati signa*] Supra ix. 23. 'Ferte signa in hostem.' xxvii. 47. 'Signa ferri jussit:' ubi vide.

§ 9 *L. Attius, tribunus primus secundæ legionis*] Ita recte in unico cod. scriptum exstat tribuni nomen, quod vulgo librarii alibi passim in *Attius, Actius, Accius* mutarunt. Vide Nic. Heinsium et Burm. ad Virg. Æn. v. 568. hunc etiam et Torrent. ad Suet. Aug. c. 4. De 'tribuno primo' vide Lipsium de Milit. Rom. i. 3.

CAP. IV. (IX.) § 1 *Signiferum suum*] Cupio mihi explicari, cur addat *suum*, quasi peculiarem aliquem signiferum tribuni. Tribuni militum præerant toti legioni, cujus tot erant signiferi, quot signa, id est manipuli. Quemad-

modum autem nusquam alibi manipulum tribuni, ita nec signiferum illius dici credo. *Duk.*

§ 2 *Ille, si unum se sequerentur, quo celerius fieret, facturum dixit*] Quod apertius, quam scribendum, notæ fortitudinis virum inferre signum jussit. *Ille unum, si se sequerentur, quo celerius fieret, jacturum dixit.* Non modo scilicet inlaturum, quod jubebatur. Illud unum, quale apud Cæsarem B. Gall. v. 40. 'Cicero ad hæc unum modo respondit, non esse consuetudinem populi Romani, accipere ab hoste armato conditionem.' Civil. ii. 34. 'Ille unum elocutus, ut memoria tenerent milites ea, quæ pridie sibi confirmassent, sequi sese jubet.' *Jacturum*, ut xxvi. 5. 'Secundi hastati signum ademptum signifero in hostem infert, jacturum in medios eos minitans, ni se propere sequantur milites.' Sic et xxxiv. 46. restitimus ex scriptis membranis *signa adempta signiferis in hostes jecerunt.* J. F. Gron. *Jacturum* legendum esse, ut Gronov. conjecit, ostendunt verba quæ sequuntur, 'quum trans vallum signum trajecisset.' Solent autem hæ voces sæpius a librariis commutari. Vide ad i. 53. § 5. v. 49. § 7. vii. 2. § 7. xxii. 26. § 1. Adde Burm. ad Ovidii Fast. ii. 590. viros doct. ad Suet. Claud. c. 15. et Observat. Miscell. tom. ii. p. 186.

§ 3 *Et parte alia T. et C. Ælii*] Modius edidit *E parte alia*, quod recentiores retinuerunt usque ad Gronov. Is autem, in prima ed. nott. *Et parte alia* ex antiquioribus editis legendum monens, postea a. 1665. priscam lectionem recepit, sed adnotationem priori editioni insertam omisit.

§ 4 *Qui modice vinosi erant, memores fuerunt fugæ*] Ita primus Modius edidit, eandemque lectionem recentiores servarunt; quam etiam sententia exigere videtur. Priores habebant *memores fuerant.*

§ 6 *C. Popillii equitis*] Legendum

C. Popillii. Vide ad xxvi. 6. § 1. Ita etiam edidit Sigonius: quem vera monentem spreverunt omnes postea secuti editores.

Longe plurimum hostium occidit] Hæc lectio primum obvia fuit in ultima Grueteri ed., quam ejus auctoritate reliqui editores probarunt. Priores legunt *plurimos hostium.* Ita 'pauci Istrorum' hoc cap. 'plerique principum' XLII. 5. Gronovius etiam in prima ed. nott. ita rescribi jussit, sed nota ejus in sequentibus edd. subpressa est.

CAP. V. (X.) § 1 *Novelli Aquileienses*] Gronovius ad ii. 39. nonnihil dubitat, qui hic sint *novelli Aquileienses*: et videtur existimasse Gavillios ita vocari, quod e colonis Aquileiæ, recens deductæ coloniæ, erant. Nihil melius invenio. Aquileiam ante quinquennium a. 101xx. deducta erat colonia Latina. Livius xxxix. 55. *Duk.*

§ 3 *Nec fuga, quæ vera erant, sed perditas res*] Jac. Perizon. in margine Livii vocem deesse, ac scribendum conjecit *nec fuga deserta.* Si quid tamen desit, mallem *nec fuga milites evasisse*, ut obponantur sequentibus 'deletumque exercitum omnem.' Præterea *quæ vera erat* edd. ante Gronov. qui a. 1665. dedit *erant*, quod recte Crevier. probavit. Romam duo erant adlata, et perditas res, et omnem exercitum deletum, pro quibus hæc, quæ vera erant, nunciari debuerant, castra tantum ab hostibus capta esse, et fuga milites evasisse.

§ 6 *Ut Ti. Claudius prætor*] Livius xl. 59. e sex prætoribus hujus anni tantum trium nomina habet, M. Titinii Curvi, Ti. Claudii Neronis, et T. Fonteii Capitonis. Ceterum nomina, et quæ cuique provincia evenisset, haud dubie deinde retulerat. Sed quia pars hujus libri, in qua hæc scripta fuisse verisimile est, periit, ex iis quæ supersunt, utrumque horum, quoad ejus fieri potest, constituendum est. Hoc præstitit diligentia

Pighii in Annal. ad a. 10LXXV. qui alterum ex tribus, quorum nomina Livius XL. 59. præteriit, 'T. Æbutium' Sardiniam provinciam habuisse, alterum 'M. Titinium' Hispaniam citeriorem sortitum ostendit. De illo est hujus lib. cap. 6. et 15. de hoc capp. 9. 16. 26. et XLIII. 2. Tercio quod nomen, quæque provincia fuerit, Livio et aliis scriptoribus tacentibus, pro certo dici non potest. Hoc solum verisimile est, quod Pighius putat, eum Siciliam habuisse: cujus conjectura hoc argumento confirmatur, quod Livius ab a. 10XXXVI. quo primus Ti. Sempronius consul eam sortitus est, XXI. 17. constanter, qui eam quotannis obtinuerit, memorat, excepto a. 10LXVIII. quo omnium provinciarum sortes omisit. Vide ad XXXIX. 29. et a. 10LXXVIII. et 10LXXXIII. quorum historiæ magna pars post XLI. 18. et post XLIII. 3. intercidit. Ex prætoribus hujus anni, quos XL. 59. nominat Livius, 'T. Fonteium' Hispaniæ ulteriori præfuisse, e. c. 15. et omnibus locis, quibus M. Titinius Hispaniæ citerioris prætor fuisse dicitur, constat. Quod Ti. Claudio jurisdictionem inter cives et peregrinos evenisse conjicit Pighius, eo probabile est, quod prætores peregrinos, si res posceret, mandata prætoribus urbanis jurisdictione, ad bella missos non uno loco tradit Livius. 'M. Titinium' denique prætorem urbanum fuisse, ideo non potest dubitari, quod c. 6. Ti. Graccho et L. Postumio ex Hispania reversis senatum dedisse dicitur: quod absentibus consulibus prætoris urbani fuisse, extra controversiam est: quo argumento eum a Gruchio quoque c. 5. Refutation. ad posterior. Sigonii Disputat. prætorem urbanum dici arbitror. Verum quum prætor urbanus ab urbe abesse non potuerit, nec exemplum sit prætoris, qui jurisdictionem inter cives sortitus erat, eo anno in provinciam missi, hic scrupu-

lus incidit, quomodo 'M. Titinius' eodem anno prætor urbanus esse, et Hispaniam citeriorem provinciam habere potuerit. Sed hunc quoque eximit Pighius, et firmis argumentis ostendit, duos hoc anno 'M. Titinius' prætores fuisse, alterum urbanum, alterum Hispaniæ citerioris. Nam quod Gruchius scribit eum, qui hoc anno prætor urbanus fuit, sequenti in Hispaniam citeriorem imperio prorogato missum fuisse, nullam veri speciem habet; utpote ex quo sequeretur, eam hoc anno, quo M. Titinius prætor urbanus Graccho ex ea reverso Romæ senatum dedit, sine imperio fuisse. Sed quum hoc legibus ac moribus Romanis repugnet, quibus non licebat prætoribus ante adventum successorum de provinciis decedere, easque sine imperio relinquere; necessario statuendum est, eam quoque, ut alias provincias, hoc anno prætorem suum habuisse. Is autem non alius, quam alter M. Titinius, esse potuit. Nam primum Livius c. 9. in principio sequentis anni 10LXXVI. statim postquam novi consules magistratum inierant, ita de illo scribit, ut satis appareat eum jam anno priore in provincia illa fuisse. Deinde cap. 15. 'M. Titinium' et 'T. Fonteium' proconsules etiam a. 10LXXVII. manere cum eodem imperii jure in Hispania jussos tradit. Postremo, quo sententia Pighii plane confirmatur, XLIII. 2. 'M. Titinium' A. Manlio M. Junio consulibus, qui fuit a. 10LXXV. prætorem in Hispania fuisse dicit. Duk. Recte Sigonius, et post eum Gronov. Ti. Claudius ediderunt, pro T. Claudius; quod reliqui receperunt. Vide ad XL. 59. § 3.

Equitibus ducentis quinquaginta] Hæc lectio debetur Gronovio, qui ita edidit 1665. quum priores haberent *equitum*. Id servari potest, ut dictum sit pro ducentis quinquaginta ex numero equitum. Modo dictum est, hoc anno præter pedites conscriptos esse

quingentos equites sociales, qui ita inter Claudium et Titinium divisi sunt, ut eorum ducenti quinquaginta unicuique adtribuerentur.

§ 7 *Ariminum convenire juberet*] Dan. Heinsius apud Elzevir. edidit *Arimini*: pro quo Gronov. in priori nott. ed. recte *Ariminum*, ut habent priores, restituit. Ita § præc. 'Pisas ut convenirent, ediceret.' c. 10. 'Ediceret, Aquileiam ut convenirent.' l. XLIII. c. 14. 'Tanta multitudo juniorum Romam convenit.' Vide ad xxxi. 11. § 1.

§ 8 *Nero paludatus Pisas in provinciam*] M. Titinius neque provinciam tutari jussus est, neque in eam profectus dicitur. Hoc quoque argumento est, eum prætorem urbanum fuisse. *Duk.*

§ 9 *Militibusque colonis imperatis*] Doujatius legendum conjicit *coloniis*: quod non displicet. Ita peccatum erat v. 33. § 9. viii. 3. § 9. et alibi. Plura vide ad xxxviii. 27. § 8. Hic milites imperantur 'coloniis,' contra 'coloniæ' milites dare abnuerunt xxix. 15. *Per colonias*, pro *colonis*, malebat Crevierius; quod longius a vulgato recedit.

CAP. VI. (XI.) § 2 *Licinius Nerva et C. Papirius Turdus*] Omissum est a librariis prænomen Licinii *A. Licinius Nerva*. Sic enim post in prætura vocatur: neque par est, omisisse id in Licinio Livium, at non in Papirio. De 'Papiriis Turdis' Cicero ad Papirium Pætum ad Famil. ix. 11. *Sigon.* De pondere argumenti, quo Sigonius probat Licinii prænomen a librariis omissum esse, quodque inde deducit, quia eo Papirius ornatur, vide ad iv. 49. § 1. Ea si legitima locum emendandi causa est, emendatione etiam egebit Liv. cap. seq. ubi Sempronii Gracchi prænomen omittitur § 1. quo tamen ornatur L. Postumius § 2. nisi id ibi variandi causa factum sit: quos enim primo 'Sempronium Gracchum' et 'L. Pos-

tumium,' mox 'Ti. Gracchum' et 'Albinum' vocat. Si vero prænomen addendum est, dubium erit utrum dicendus sit *A. an C. Licinius*. Ut enim 'A. Licinius Nerva' prætor memoratur lib. xlv. cap. 44. ita 'C. Licinius Nerva' eadem dignitate anno priori functus obcurrit xlv. 16. ubi sortitur Hispaniam ulteriorem. Is autem anno ante, quam prætor fieret, in Illyrico militavit, et ab Anicio prætore Romam missus regem Gentium captum nunciavit xlv. 3. nisi is potius a C. Licinio Nerva prætore diversus sit, et forte idem, qui, quo anno alter præturam gerebat, ab Anicio prætore urbibus Illyrici Rhizoni et Olzonio præfectus erat xlv. 26. quique unus legatorum fuit, qui obsides in Thraciam reducerent ibidem cap. 42.

Prorogata namque consulibus jam in annum provincie erant] Non in totum annum, credo, sed quoad successores venissent. Nam anno sequenti Claudius consul eos cum suis exercitibus dimisit c. 10. *Duk.*

§ 4 *Ti. Sempronius Gracchus*] Ita recte hic et cap. seq. § 2. et c. 26. § 1. Froben. 1535. edidit, quum quadriennio antea vulgasset *T. Sempronius*. Indicatur enim Ti. et C. Gracchorum pater, qui *Τιβέριος Γράκχος* vocatur Plut. in Vit. Gracchor. p. 824. Supra etiam xl. 35. ubi prætor creatus Hispaniam citeriorem sortitus narratur, constanter 'Tiberius' vocatus est. Adde pronomen 'Tiberius' in gente Sempronia frequens fuisse: vide ad xxii. 57. § 9. at prænomen 'Titus' rarius in ea reperiri. Vide ad xxxiii. 36. § 5. Solent autem hæc prænomina a librariis confundi. Vide ad xl. 44. § 12. et xli. 8. § 1.

Ad disserendas res, quas gessissent, postulandosque honores meritos, ut Diis immortalibus] Scribo *ad edisserendas res, quas gess., post. hon. meritos, et ut Diis inm. haberetur honos*. Verbum 'edisserere' et xxii. 54. et xxvii. 7. restituimus. Copulativæ autem in-

terpositæ auctor nobis ipse Livius quum alibi, tum l. xxxix. c. 4. 'Ut æquum censerent ob rempublicam bene ac feliciter gestam et Diis immortalibus honorem haberi jubere, et sibi triumphum decernere.' *J. F. Gronov.* Nescio, cur *disserendas* præter auctoritatem Mstorum mutari debeat. Lib. xxiii. c. 26. 'Quid peditum equitumque, quid civium, quid sociorum in exercitu esset dictatoris, disseruit.' xxviii. 38. 'Quas res in Hispania gessisset, disseruit.' Sallust. Catil. c. 5. 'Paucis instituta majorum domi militiæque disserere.' Vide ibi Cort. *Duk.* Si codex unicus adsentiretur, omnino cum Gronovio *edisserendas* legendum censerem. Id enim Livio familiare esse, locis laudatis docuit. Verum quum, in membranis illis *disserendas* legi, fidem faciat ex illis procurata ed. Froben. 1531. nihil etiam mutandum existimo. Multo minus placuit institutum Clerici, qui contra fidem datam non præmonito lectore Gronovii conjecturam in contextum adscivit. Eamdem postea ejus exemplo adoptavit etiam Crevierius. Gronovii emendationem probat, et hoc argumento firmat Doujatius, quod 'edisserere aliquid,' sed 'disserere de aliquo' Latini dixerint. Posterioris locutionis exempla habemus xxxvi. 39. 'Quum de rebus ab se gestis disseruisset;' et l. xli. c. 13. 'Quum in senatu de rebus in Istria Liguribusque prospere gestis disseruisset.' Nihilominus tamen Latini etiam dixerunt 'disserere aliquid.' Cic. ad Fam. xii. 7. 'Quod autem et in senatu pluribus verbis disserui, et dixi in concione, in eo velim, fidem meam liberes.' De Amicit. c. 1. 'De amicitia ea ipsa dissereret, quæ disputata ab eo meminisset.' Colum. Præfat. lib. xii. Rei Rust. 'Hæc in Œconomico Xenophon, et deinde Cicero non inutiliter disseruerunt.' Phædrus Prolog. lib. v. vs. 10. 'Quare, Particulo, quoniam caperis fabu-

lis, Quas Æsopias, non Æsopi, nomino, Quasi paucas ostenderit, ego plures disseram:' ubi plura exempla laudavit Burmann. Adde Torren. ad Valer. Max. vi. 9. ext. 1. et Büne-mann. ad Lactant. Divin. Institut. i. 1. 10. Facile autem patior, addita particula legi et ut *Diis immortalibus*. Supra xxviii. 9. 'Postulassent, ut pro republica fortiter feliciterque administrata et Diis immortalibus haberetur honos, et ipsis triumphantibus urbem inire liceret.' xxxviii. 44. 'Postulasset, ut ob eas' [res ab se gestas] 'Diis immortalibus honos haberetur, sibi que triumphanti urbem inveli liceret.' Particula *et* ob similitudinem sequentis *ut* facile culpa minus adtentis librarii excidere potuit. Vide ad xxix. 13. § 11. et xxxii. 11. § 6.

§ 6 *Ilienses, adjunctis Balarorum auxiliis*] 'Balaros' Sardiniae populos, æque atque 'Ilienses,' commemorat etiam Strabo. *Sigon.* De 'Iliensibus' vide ad xl. 19. § 6. *Balarorum*, præter Strabonem v. 225. meminerunt Plinius Hist. Nat. iii. 7. et Pausan. in Phocic. c. 17.

Et magna parte pestilentia absumpo] Supra ix. 24. 'Portæque ab semisonnis ac maxima parte inermibus refringuntur.' Ita 'omni parte' xl. 34. 'majore parte' Colum. de Re Rust. iii. 3. 'Nam frumenta majore quidem parte Italiæ quando cum quarto responderint, vix meminisse possumus;' ubi cod. Sangerm. præfert *majorem quidem partem*. 'Magna ex parte' dixit Liv. xxxviii. 3. § 4. ubi vide. Si igitur tot ablativi juncti displiceant, conjici potest legendum *et magna ex parte*, vel potius *et magnam partem pestilentia absumpo*; licet non exciderint, quæ recte monuit Duker. ad ix. 24. § 12. Est autem illa locutio a Livio usurpata v. 14. 'Patricios omnes, magnam partem honoratissimum quemque, tribunos militum consulari potestate creare.'

Nemini tamen invito hanc conjecturam obtrudo.

§ 8 *Æque miserabilis legatio Lyciorum*] Confer Polyb. Exc. Legat. num. LX. ubi tamen hanc legationem, aut certe responsum legatis Lyciorum datum, in annum sequentem rejicit: Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν ὑπᾶτων Τιβερίου καὶ Κλαυδίου τὴν πρὸς Ἰστροὺς καὶ Ἀγρίους ἡ σύγκλητος ἐχρημάτισε τοῖς παρὰ τῶν Λυκίων ἡκουσι πρεσβευταῖς, ἥδη τῆς θερείας λαγρούσης.

§ 9 *Fuisse sub ditione Antiochi*] Forte fuisse se sub ditione: ut pronomen exciderit ob præced. vocis syllabam finalem. Vide ad xxxiv. 11. § 7.

Non publico tantum se premi imperio, sed singulos] Imperium publicum est imperium civitatis Rhodiorum. Sed civitati Rhodiorum aptius videntur opponi potuisse privati Rhodii, quam ea, quæ singuli Lycii patiebantur. Fortassis melius est, non publice tantum se premi imperio, id est, Rhodios non tantum in publicum et commune Lyciorum grave imperium exercere, quod tributorum exactionibus, legum violatione, multisque aliis rebus fieri potest; sed etiam singulos Lycios mancipiorum loco habere. Imperium publice sævum et injustum esse potest, ut privati et singuli tamen non patiantur eam servitutem, qua se premi queruntur Lycii. Si hoc non placet, vide an legi possit sed singulorum (scil. Rhodiorum) justum pati servitium. Duk.

§ 10 *Justos conjuges liberosque vexari*] Justos mendose est. Suspicio juxta se reponendum. Est autem juxta 'æque ac pariter.' Sic xxix. 17. 'Omnia scelera Pleminius in nos, liberosque nostros, conjugesque edidit.' Et xliii. 7. 'Domos suas plenas turba nautica esse, versari inter se, conjuges, liberosque suos.' Sigonius. Licet verum sit, quod Donjatius prætendit, 'justas nuptias,' 'justam uxorem,' 'justosque liberos' recte dici

pro legitimis; indigniusque esse, si justa conjux, justique liberi male habeantur, quam si in concubinam, aut in filios, sive spurios, sive naturales, sæviatur: id tamen numquam efficiet, ut credam, veram esse lectionem *justos conjuges liberosque*, aut Sigonii emendationem rejiciendam. Præstare enim videtur, ut cum Sigonio legamus juxta se, conjuges, liberosque. Livio autem familiare est, ut juxta pro 'æque,' 'pariter,' utatur. Supra l. xxv. cap. 12. 'Diomedis campos et Cannam flumen juxta atque ipsam cladem agnoscebant.' xxxii. 14. 'Aliaque castella juxta ignobilia.' Lib. xxxvii. c. 54. 'Vestrum nomen imperiumque juxta ac Deos immortales jam pridem intuetur.' xxxviii. 29. 'Interiorem semper, juxta validum, obstruentes murum.' Alia exempla vide ad i. 54. § 9. et iii. 34. § 10. Solent etiam librarii has voces commutare. Vide ad vi. 6. § 18.

§ 11 *Motus is senatus*] Lege *Motus his senatus*. Sigon. Illud is in nulla mihi ed. obvium fuit. Omnes legunt *his*, ut Sigonius emendat, nisi quod *iis* sit in Basil. 1554.

Literas Lyciis ad Rhodios dedit] Legatos Rhodum mittendos senatus decrevisse, refert Polyb. Exc. Legat. num. LX. Τέλος εἰς τοῦτο ἤγαγον τὴν σύγκλητον, ὥστε πέμψαι πρεσβευτὰς εἰς τὴν Ῥόδον. Eisdem etiam missos esse, constat ex num. LXI. Εἰς τὴν Ῥόδον παραγενομένων τῶν ἐκ τῆς Ῥώμης πρεσβευτῶν. Potuit autem senatus redeuntibus Lyciorum legatis literas Rhodum perferendas dedisse, et postea legatos misisse: quorum prius Livius, posterius Polybius narravit. Potuit tamen illud prius etiam Polyb. retulisse in illis quæ hodie ex scriptis ejus interiere.

Nec Lycios Rhodiis, nec ullos alicui, quam qui nati liberi sint] Primæ edd. e scripto, nec Lycios Rhodiis, nec ullos alicuiquam, qui nati liberi sint, in serv. dari plac. Vox proba aliquisquam, ut

aliquispiam apud Cicer. in Orat. pro Sext. cap. 29. 'Atque ille, si aliquam vi expelleretur illis temporibus ex hac urbe, facile pateretur.' Sic enim ibi codex Gemblicensis apud Gruterum: et conjecerat Manutius fiducia hujus loci Liviani. Nos utrique exemplum addemus. Alterum ex de Divin. II. 50. 'Epicurusne, qui negat aliquidquam Deos nec alieni curare, nec sui?' Vulgo *quicquam*: ante quam vocem in optimo codice Vossiano litura erat, ostendens τὸ *aliquid* esse. Alterum ex Tuscul. II. 9. 'Num manus adfecta recte est, cum in timore est? aut num aliquodpiam membrum tumidum ac turgidum non vitiose se habet?' ubi vulgo inepte *aliquid quoppiam*. Non igitur necesse est Heraldi *alii cuiquam*. J. F. Gron. Vulgata lectio ferri nequit, quia menti Livii adversatur. Nihil tamen commodius obcurrit, quam quod summus Gronovius post Manutium ex primis edd. probavit, ut nempe una voce *alicuiquam* legamus, pro quo Basil. duabus vocibus 1539. *alicui quam*, Lugdunenses, interposita etiam distinctione, *alicui, quam* an. 1553. dederunt. Quominus tamen lectio a Gronovio reducta omnibus placeat, quidam obijciunt, vocem *aliquisquam* Latio incognitam esse. Hanc difficultatem præsentiens J. F. Gronovius eam adserere, et ex Msti vestigiis Ciceroni de Divin. II. 50. restituere conatus est. Eamdem postea filius ejus in contextum recepit, et insuper reddidit Cic. de Nat. Deor. II. 65. ubi vulgo legitur: 'Hæc igitur sive vis, sive ars, sive natura, ad scientiam rerum futurarum homini profecto est, nec ab alio alieni quam a Diis immortalibus data:' pro quo ex vestigiis Msti Buslid. a quo voces ab alio exsulant, legendum conjicit *nec alicuiquam a Diis immortalibus data*. Ei adversatur Davies. et, utroque loco codicum suorum auctoritatem codd. Gronovianis obponens, priori loco

aliquisquam fictam vocem vocat, posteriori non constare dicit, vocem illam in Latio receptam esse. Addit autem, Balbum, si dixisset divinationem a Diis immortalibus *alicuiquam* non esse datam, suo se gladio jugulaturum: ipsum enim ex rerum futurarum prædictionibus contendere, Deorum providentiam rebus humanis consulere: id vero nullo modo patere, si Dii harum nemini dant scientiam. His quidem evincit, eo loco vocem illam admittendam non esse; nondum vero priori. Quod enim codices codicibus obponat, nihil aliud inde probatur, quam librariorum vocem rarius obviam in notiores commutasse, ut passim facere soliti sunt. Vir doctus ad marginem ed. Curionis hoc loco Livii notarat, τὸ *quam* abundare. Cui igitur *alicuiquam* displicet, videat, num probare possit, quod mihi in mentem venit, librariorum forte duplicem lectionem *alicui* et *cuiquam* invenisse, et, ut genuinæ ignarus utramque exprimeret, dedisse *alicuiquam*. Id autem librariorum sollemne fuisse, vidimus ad III. 44. § 4. Delendas igitur esse vel priores syllabas *ali*, vel ultimam *quam*.

§ 12 *Lycios ita sub Rhodiorum simul imperio et tutela esse, ut in ditione populi Romani civitates sociæ sint*] Socios in ditione Romanorum esse, etiam lib. XXI. cap. 60. dicit Livius: 'Omnem oram usque ad Iberum fluvium, partim renovandis societatibus, partim novis instituendis, Romanæ ditionis fecit.' Et XXII. 20. 'Sed qui vere ditionis imperiique Romani facti sunt, populi fuerunt amplius centum viginti.' Hoc cap. 21. vocat *socios*. Duk. Hæc ita exprimit Polyb. in Exc. Legat. num. LX. διασάφισοντας, ὅτι τῶν ὑπομνηματισμῶν ἀναληφθέντων ἂν οἱ δέκα πρέσβεις ἐποίησαντο κατὰ τὴν Ἀσίαν, ὅτε τὰ πρὸς Ἀντιόχον ἐχείρισον, εὐρηγνῆται Λύκιοι δεδομένοι Ῥωδοῖσι, οὐκ ἐν δωρεᾷ: τὸ δὲ πλείον, ὡς φίλοις καὶ συμμάχοις. Et num. LXI. ἀγανακτούντων

ἐπὶ τῷ μὴ φάσκειν ἐν ὧρεϊ δεδοσθαι τοὺς Λυκίους αὐτοῖς, ἀλλὰ κατὰ συμμαχίαν.

CAP. VII. (XII.) § 2 *Ti. Gracchus transtulit*] Vide ad cap. præc. § 3. De Gracchi prænomine § præc. o. misso vide ibid. § 2.

§ 8 *Quando id bellum senatus decrevisset, quando id bellum populus*] Duas voculas per errorem repetisse librarius videtur, et scripsisse Livius *quando id bellum senatus decreset? quando populus Romanus jussisset?* J. F. Gron. Cum Crevierio adsentior Gronovio, censenti duas voces, ingrata repetitione iteratas, delendas esse. An vero *decreset* scribendum sit, incertum est. Eam contractionem Livium amasse, evincunt notata ad II. 27. § 8. non tamen propterea libris invitis ubique id obtrudere audeo.

§ 9 *Quod peditum, quod equitum in castris fuerit*] Præcessit ‘castra Romana capta;’ ex illis ad hæc verba *captum* repeti nequit, quia supra cap. 2. nulli in castris capti memorantur. Hinc Crevierius conjicit, adjici debere vocem *cæsum*, ut intelligantur M. Licinius tribunus militum tertiæ legionis et milites trium ejusdem legionis signorum, qui inventibus Istris resistentes interfecti sunt: nisi quis intelligendos censeret ægros in castris relictos, quorum mentio fit cap. 4.

§ 10 *Ceteros inermes fusosque, . . . ad mare ac naves fugisse*] Non victi, nec fusi, sed metu consternati castra reliquerant effuso cursu, antequam hostis adesset, vel castra oppugnaret. Vide cap. 2. Rectius forte leges *effusosque*, quæ vox sæpissime de præcipiti fuga usurpatur. Sic ‘effusa fuga’ I. 27. XXXIII. 10. XLIV. 28. ‘Effusis eadem fugam impediit’ I. 37. ‘Fugientes effuse’ I. XLIV. c. 10. ‘Longo agmine effusi’ XLIII. 10. *Jac. Perizon.* Recte hic Perizonius *effusosque* emendasse videtur. ‘Fundi’ enim et ‘fusi’ de his usurpantur, qui

superati et in fugam acti sunt; vide ad II. 54. § 9. Contra ‘effundi’ et ‘effusi’ de illis, qui aliquid dispersi, inordinati, non servatis ordinibus faciunt. Ita ‘non effuse cedere’ XXI. 46. ‘effusi ad agrum populandum’ XXII. 31. ‘effusa populatio’ XXXII. 31. ‘effuse populari’ XLI. 10. ‘effusus per negligentiam’ XL. 33. ‘effuse sequi’ XL. 48. XLIV. 44. ‘effusius persequi’ XLIII. 23. ‘effusus vagari’ XLII. 55. ‘effusus cursus’ XXVIII. 7. Ita hic milites Romani ‘effusi fugerunt,’ id est, non quidem ab hoste victi, attamen incompositi et non servatis ordinibus fugerunt. Ita ‘effusa fuga,’ ‘effuse fugere,’ ‘in fugam effundi,’ et similia frequentissime occurrunt. Solent autem voces ‘fusus’ et ‘effusus’ a librariis permutari. Vide ad II. 30. § 12. c. 47. § 3. IV. 46. § 6. v. 37. § 5. aliisque locis. Hic autem facile prima syllaba in *effusosque* excidere potuit ob similitudinem ultimæ in præcedenti *inermes*. Doujatius vulgatum tuetur, et existimat adversarios consulis in ipsius invidiam incommoda exercitus in majus auxisse: at Crevierius *fusos* exponit ‘sparsos,’ ‘nullo ordine dilabentes,’ laudato loco Livii II. 54. et Cic. pro Sext. c. 42.

CAP. VIII. (XIII.) § 1 *C. Claudius Pulcher, Ti. Sempronius Gracchus*] *Pulcher* edd. Frobenii. *Pulcher* proximæ, aliæque omnes. De orthographia hujus vocis veteres dissentire, constat ex Dansq. in Orthogr. part. II. voce ‘Pulcher,’ et Voss. Etymol. in voce ‘Pulcer.’ Adspirationem retinui, quia ita Fasti Capit. Præterea *T. Sempronius* Froben. a. 1531. *Ti. Sempronius* Frob. 1535. Vide ad cap. 6. § 3. Et eo prænomine usum esse, constat ex Fast. Capit. in quibus vocatur *TI. SEMPRONIUS. P. F. TI. N. GRACCVS*. Idem error exstitit olim XLII. 34. et XLIII. 14.

P. Aelius Tubero iterum] Post intervallum XXIV. annorum. Nam a.

1011. prætor fuerat. xxx. 40. *Duk*, *C. Mummius*] Hic post cap. seq. *L. Mummius* dicitur. Idem a. 1013. tribunus plebis fuit xxxviii. 54. quo loco *L. Nummius* dicebatur. *Sigonius*. Prænomen in prima ed. abesse, *Crevier*. male monet. *Caii* enim in eadem huic *Mummio* tribuitur. *L.* idem *Crevierius* a *Sigonio* monitus in contextum recepit.

Cn. Cornelius Scipio] Ita constanter omnes editi. At biennio ante *Cn. Cornelius Scipio* præturam obtinuit xl. 44. qui verisimiliter anno sequenti consulatum adeptus, et dictus est 'Cn. Cornelius Scipio Hispalus,' vel potius 'Hispallus,' hoc lib. cap. 14. Hanc forte causam habuit *Pighius*, cur in *Annal.* ad a. 101xxvi. p. 345. hujus anni prætorem, mutato prænomine, *C. Cornelium Scipionem* vocarit. Verum gentis *Corneliæ* familia *Scipionum* tanta sobolis multitudine hoc tempore floruit, ut in ea facile duo 'Cnæi' esse potuerint ejus ætatis, ut prætores crearentur, quorum alter 'Hisपालi,' alter aliud agnomen habuerint.

P. Valerius Lævinus] *C. Valerius* omnes typis descripti usque ad *Gruterum*, qui in ed. ultima dedit *P. Valerius*; secutus, ut videtur, *Pighium* in *Annal.* ad a. 101xxvi. p. 345. Is autem mutati prænominis causam dedit, quod 'C. Valerius Lævinus' biennio ante prætor fuerit xl. 44. et anno abhinc proximo consul futurus sit c. 17. Ea tamen non satis gravis videtur: nihil enim obstat quo minus dno *Valerii Lævini* eodem prænomine esse potuerint. Quia et, licet eodem prænomine, potuerunt tamen fratres esse: exempla enim obcurrere duorum fratrum, qui idem prænomen habuerint, constat ex illis quæ notavi ad iii. 17. § 8. et *Dukerus* ad xxxiii. 43. § 7. Accedit, ipsum *Pighium* sibi non constare, ut docui ad xxxi. 50. § 4. Mihi consentit *Dukerus*, monens, quæ *Pighius* adfert,

cur hic *P.* non *C.* scribendum sit, nihil nisi incertas conjecturas esse.

§ 2 *Sed ea propter belli magnitudinem provincia consularis facta. Gracchus eam sortitur, Istriam Claudius*] Quinque posteriora vocabula, quæ in omnibus edd. constanter exstant, admodum suspecta sunt, et ex margine in contextum migrasse videntur. Nam demum cap. seq. narratur, *Sardiniam* et *Istriam* provincias consulis decretas esse: multis deinde interjectis additur, *Claudio Istriam*, *Sempronio Sardiniam* obvenisse. Præterea, licet *Livium* ab iterandis modo usurpatis vocabulis non abhoruisse, multis exemplis monuerim ad i. 3. § 9. hic tamen repetitio *sortitur* et *sortiti sunt* nonnihil movet, ut voces illas ab alio, quam a *Livio*, perfectas putem. Denique compositio sermonis non videtur *Liviana* esse, 'sed ea provincia consularis facta. Gracchus eam sortitur;' quum commode dici posset *quam Gracchus sortitur*. Si cui tamen tot verborum ejectio nimis temeraria videatur, judicet, utrum legendum potius sit, *sed eam, propter belli magn., provinciam consulare factam Grac. sortitur, Istr. Cl.; Sc. et Læv. Galliam, in duas divisam provincias. Idibus Martiis, &c.*

§ 4 *Et utriusque hostibus fuit, qui in his provinciis bellum conscivissent*] Ita demum *Basileenses* 1554. ediderunt; quod *Sigonius* et post eum recentiores omnes servarunt. Non exciderunt quæ de ea locutione *Gron.* notavit ad xxi. 8. § 7. hic tamen edd. antiquiores sequor, quæ præferunt *conscivissent*. 'Concire bellum' est bellum concitare, movere, inferre; vide ad xxxiii. 49. § 2. eodem modo 'concire turbas' ii. 29. 'Non miseriis, sed licentia tantum concitum barbarum': 'concire seditionem' iv. 48. 'Relatum ad senatum esset de seditione, quam *Mæcilius Metiliusque* largitione pessimi exempli concirent.' Ita 'concitor belli' est auctor belli.

Vide ad xxxiii. 41. § 2. ut autem pro eo etiam 'concitator belli' dicitur, ita 'concitare bellum' quoque pro concire. Vide ad v. 5. § 11. Ceterum totum hoc qui in his provinciis bellum concivissent Crevierio non videtur esse Livii, cui suffecerat *utriusque hostibus*, id est, hostibus, qui in utraque provincia erant. Minori audacia potius deleri posset unica vox *utriusque*, nisi hic etiam displiceret vocis *provinciis* repetitio, quæ alterutro loco abesse poterat.

§ 5 *Legati Sardorum, . . . in senatum venit*] Forte venerunt, ut commodius referatur et ad Sardorum legatos. J. F. Gron. Copula et post erant omissa insuper ingratam ac duram reddit orationem. Perrenonius Animadv. ii. et Var. Lect. xxvi. vitiosa ed. Livii usus, pro *dilati*, descripsit *delati*, atque inde ostendere conatur, 'deferre' etiam significare 'mittere' et 'ablegare.' Non facile hoc cuiquam persuadebit. Legationem Sardorum ad novos magistratus 'rejectam' fuisse, dixerat Liv. c. 6. Duk. Addita copula et L. Minucius edit. Clerici, quod servat Crevierius. Neuter tamen dictionis additæ lectorem movit. Jac. Perizonius, ut vulgatum *venit* adversus Gronov. defendat, margini adscripsit locum Livii hoc lib. cap. 12. 'Literis Ti. Claudii et senatusconsulto accepto.' Plura similia vide ad xxxvii. 5. § 3. Crevierius nos remittit ad Bentl. ad Horat. Od. i. 24. 8.

§ 6 *Quæ et censores et priores consules fatigaverunt*] Lege fatigaverunt. J. F. Gron. Conjecturam Gronovii admiserunt Clericus et Crevierius; sed ille nihil monito lectore, contra quam promisit.

§ 8 *Neque eo minus aut hos aut illos in delectum militum dare*] Itane et ratio est, cur Fregellani, ad quos quatuor millia familiarum transierant, propterea minus in delectum darent? haud quaquam: sed procul omni du-

bio excidit *τὸ plus* inserendum hoc modo, *Freg. quoque millia quatuor fam. transisse ab se, Samnites Pelignique quer.: neque eo aut minus hos aut plus illos in del. mil. dare.* J. F. Gronovius. Neutiquam tamen desideres *τὸ plus*, si dicas sensum esse: Samnites Pelignique querebantur, quatuor millia familiarum ab se transisse ad aliam civitatem, neque tamen aut hos aut illos, id est Samnites Pelignosve, adeoque neutros illorum, eo minus militum in delectum dare. Jac. Perizonius. Eo ipso tamen, quod Fregellanos tanto numero familiarum auctos ideo *nihilo plus* militum in delectu dare dicebant Samnites ac Peligni, non parum ponderis ad querelas eorum accedebat. Adde quod *plus* post *illos* vitio librarium male exprimi, ac deinde omitti potuit. Sed utrumcumque horum scripserit Livius, illud non satis adsequor, cur Samnites ac Pelignos, qui de se loquuntur, inducat dicentes eo minus *hos*, non eo minus *se*, quod hic ratio sermonis Latini videtur requirere. Nam non puto hoc eo referri posse, quod interdum, qui de se loquuntur, *δεκτικῶς* dicunt *hic*, ut Terent. *Hæant.* ii. 3. 115. 'huic homini *verjera*.' Pro *in delectum* magis placeret scribi *in delectu*. 'Dare' milites 'in delectum' fortassis nusquam alibi legitur: nec absurde quis suspicetur, ultimam literam vocis *delectum* e prima sequentis temere repetitam esse. Duk. Partem tantum emendationis suæ in contextum recepit Gronov. Inseruit enim voculam *plus*, at dictionum *eo minus* aut ordinem ex mente sua non inmutavit. Eamdem lectionem proximi editores servarunt: verum nuper *τὸ plus* Crevierius iterum expulit; quod tutius videtur.

§ 9 *Lex sociis ac nominis Latini, &c. dabat*] Vel, copula sublata, *sociis nominis Latini*, vel, si mavis, *sociis ac nomini Latino* legendum videtur. Ad marginem quidem Livii Perizonius

notavit *quod ac* promiscue modo addi, modo omitti, adscripto exemplo ex cap. seq. 'Qui socii ac nominis Latini, ipsi majoresve eorum, M. Claudio, T. Quinctio censoribus postque ea, apud socios nominis Latini censi erant.' Verum locus huic similis non est. Ibi enim ante vocem *socii* præcedit pronomen *qui*, unde sequens *nominis Latini* pendet; idem enim est, ac si dixisset *qui socii, ac qui nominis Latini*: hic contra nihil præcedit; sed vox *sociis* requirit, ut, addita vocula *ac*, sequens *nomen Latinum* eodem casu ponatur. Ut rem vel tironibus notam exemplis firmem, necesse non est. Vide tamen quædam XXXI. 7. XXXV. 7. XXXVI. 3. XLI. 14. et passim.

Qui stirpem ex sese domi relinquere] Quæ sequuntur, omnino volunt qui stirpem ex sese domi non relinquere. J. F. Gron. Hunc locum satis difficilem Manutius de Legib. Rom. c. 17. Ant. Augustin. de Legib. in Lege Claudia, Sigon. de Antiq. Jur. Ital. III. 1. Gruchius de Comit. II. 3. p. 672. Turneb. Advers. VII. 21. Lipsius ad Tacit. Annal. III. Exc. C. et Spanhem. Orb. Rom. Exercit. I. c. 10. magis verbo attigerunt, quam totam illius sententiam explicuerunt. Summum Gronovium credo verbis, quæ paullo post leguntur, *ne stirpem domi relinquere*, inductum fuisse, ut hic legendum putaret, *qui stirpem ex sese domi non relinquere*. Sed omnes, quos dixi, etiam Spanhemius, qui conjecturam Gronovii ignorare non potuit, in his citandis vulgatam scripturam sequuntur. Nec mihi admittere particulam negantem videntur ea quæ deinde dicit Livius, eos, 'quibus stirps deesset,' quam domi relinquere, tamen cives Romanos factos fuisse, et ad extremum promiscue quosvis sine lege ac 'sine stirpe' in civitatem Romanam transisse. Nam his aperte indicatur, jus hoc non aliis lege datum fuisse, quam qui stir-

pem domi relinquerent. Cur enim, si stirpem non relinquentibus concessum fuisset, hi primum frandem legi faciendo per imaginarias mancipationes, ac deinde, etiam his imaginibus juris spretis, per migrationem et censum cives Romani fieri maluissent, quam jure, quod iis, ex sententia Gronovii lege datum fuerat, uti? Nec ulla probabilis causa excogitari potest, cur Romani sociis, qui stirpem domi non relinquerent, honorem civitatis Romanæ impertiri voluerint. Nam ratio hujus legis, cujus solus Livius memoriam conservavit, procul dubio fuit, ne apud socios soboles juventutis ad bella deficeret, et ut iidem, proposito patribus, qui stirpem domi relinquerent, præmio civitatis Romanæ, cujus miro semper desiderio tenebantur Latini, ad liberos procreandos invitarentur: unde et Lipsius hoc recte inter præmia *παρονοίας* recensuit. Sed, Romanos neutrum horum, civitatem iis, qui stirpem domi non relinquerent, dando, adsecuturos fuisse, nemo non videt. Etsi autem ex his patet negationem hic inseri non posse, tamen non facile est invenire, quo fundamentum emendationis Gronovianæ, quod in verbis, *ne stirpem domi relinquerent*, positum est, subruatur. Nam, si ita scripsit Livius, recte judicasse videri debet vir acutissimus. Verum, quum iis, quæ dixi, satis probatum putem, non fuisse eam, quam ille credidit, hujus legis sententiam, evertendum est fundamentum emendationis, ac dicendum, *ne illud a Livio*, nisi eum sibi non constare, et paucis his versibus repugnantia scripsisse volumus, proficisci non potuisse. Qui attento animo totum hunc locum, in quo, si *ne* retineatur, nihil tolerabilis sensus inveniri potest, considerare volent, me non temere huc descendere existimabunt. Nec primus hic aliquid vitii subesse suspicari cæpi, sed idoneum habeo suspi-

cionis auctorem Sigonium, cui dum suspectum fuisse *ne ex eo deprehendi*, quod de Antiqq. Jur. Ital. III. 1. hæc ita citat: 'Nam et qui stirpem domi relinquerent.' Eum veram hujus loci sententiam vidisse, nec ullam aliam posse esse, mihi certissimum est. Nam et ita 'quibus stirps deesset' recte opponuntur iis, 'qui stirpem domi relinquerent,' et simul liquet, ut mox dicam, quodnam fuerit primum genus fraudis, mutandæ civitatis causa inductum; quod, nisi *ne* ejiciatur, intelligi non potest. Duk. Gronovii emendatio etiam Doujatio displicuit. Putat enim legem exegisse, ut re vera liberos in civitate sua relinquerent, qui cives Romani fieri vellent, quo stirps eorum in patria propagaretur ad subeunda ejus onera. Verba autem seqq. *ne stirpem domi relinquerent*, accipit de patribus, qui, in colonia sua remanentes, liberos oneribus patriæ subtrahebant, eos cuivis civi Romano mancipando in imaginariam servitutem, contracta tamen fiducia eos manumittendi, ut manumissione fierent cives Romani; non quidem ingenui, sed tamen libertini. Et quidem hac ratione injuriam factam putat populo Romano, qui externo sanguine sic dehonestabatur. Verum Dukeri sententia verior videtur.

Ex sese] Hoc liberorum adoptivorum excludendorum causa in lege scriptum fuisse puto. Nam hi, quum per eos numerus juventutis non augetur, non magis prodesse debebant patribus, qui eos adoptaverant, ad impetrandum beneficium civitatis Romanæ, quam jure Romano iis proderant ad vacationem et excusationem munerum publicorum, l. 2. § 2. D. de Vacat. et Excusat. Muner. Sallustius Jugurth. c. 5. 'Is' [Micipsa] 'Adherbalem et Hiempsalem ex sese genuit.' Hos scilicet habuit filios naturales, Jugurtham adopti-

vum c. 9. Ser. Sulpicius ad Cicer. Ep. Famil. IV. 5. 'An ut ea liberos ex sese pareret.' Duk.

Ut cives Romani fierent] Ita tamen, si relicta patria Romæ sedem ac domicilium collocassent: quod indicant verba legis, qui stirpem 'domi relinquerent.' Duk.

§ 10 *Liberos suos quibusquibus Romanis, &c.*] Non constat, lege, quæ jus civitatis Romanæ patribus, qui stirpem domi relinquebant, non filiis eorum, dabat, quidquam de numero filiorum, qui domi relinquendi essent, cantum fuisse. Sed ex his verbis colligi potest, eos, qui plures filios habebant, verba legis callide ita interpretatos fuisse, ei satis factum esse, si e multis filiis unum alterumque fortassis domi relinquerent; et, ut ceteri cives Romani fieri possent, eam rationem, quam Livius exponit, inivisse. Hoc erat unum genus fraudis quæ legi fiebat. Alterum haud dubie indicatum fuit verbis, 'et quibus stirps deesset, quam relinquerent, ii cives Romani fiebant.' Sed ex his, sive scripturam vulgatam *ut cives Romani fiebant* retineamus, sive conjecturam Sigonii *ii cives Romani fiebant*, amplectamur, non apparet, in quo frans illa sita fuerit. Hoc mihi intelligi posse videtur, si pro *ut* non *ii*, sed *ita* legatur; id est, eodem modo, quo priores illi; nempe, se civibus Romanis in eandem conditionem mancipio dando. Nam hos perinde atque illos per has imagines juris cives Romanos factos significat Livius, quum postremo alios 'his quoque spretis' per migrationem et censum in civitatem transiisse scribit. Dixi, quæ mihi videatur esse hujus loci sane obscuri sententia: sed suum cuique est judicium. Meliora docentes lubens audiam. Duk.

Et quibus stirps deesset] Non illud prætereundum, in membranis fuisse quibus stirpes deesset, ut servavit Aldina. Quod, non video, cur non

æque antiquitas potuerit dici, cur non Livius usurpare, quam *plebes*. J. F. Gron. *Stirpes* omnes antiquiores typis descripti, etiam edd. Sigonii, quas Aldinæ nomine hic indicat Gronovius: *stirps* demum inveni in Paris. 1573. Sed vide ad i. 1. § 11.

Ut cives Romani fiebant] Malim *ii cives Romani fiebant*. Sigon. Licet Sigonius ita in notis conjecerit, priscam tamen lectionem et ipse, et postea secuti editores retinuerunt. Gronovius demum in prima ed. voculam *ut*, nulla alia substituta, sustulit: sed a. 1665. Sigonii conjecturam admisit. Crevierius existimat aliquid deesse: et quidem Livium procul dubio hic exposuisse genus fraudis ab iis inductum, quibus stirps deesset, et injuriam factam populo Romano: eam fraudem forte in eo positam esse, quod, quibus stirps deesset, ii adoptarent quosdam cives suos, quos fortasse postea emancipatos domi relinquerent, ut ipsi, quasi stirpem relinquentes in patria, cives Romani fierent: hac autem re factam injuriam populo Romano, in quem inquilini nullo jure et adversus legis mentem sese immiscebant. Nul- lum itaque vitium inesse in vocula *ut*, Liviumque scripsisse *ut cives Romani fierent*. . . . Reliqua se sine libris supplere non posse fatetur. Verum neque hic displicet conjectura Dukeri, supra hoc § proposita.

§ 11 *Per migrationem et censum transibant*] Ita primus Curio emendavit. Priores præferunt *transiebant*.

§ 12 *Ne quis quem civitatis mutandæ causa suum faceret, neve alienaret*] Sigonius arbitratur *rd suum* esse mendosum pro *servum*, in Emendat. Robortelli ii. 39. cavisse enim legem, ne quis filium mancipio daret, vel servum faceret. Verum duæ sunt partes hujus capituli, altera contra accipientem mancipio; altera contra dantem: itaque prior recte dicitur 'suum facere,' quem mancipio accipit,

posterior 'alienare,' quem tradit. Huc pertinet, quod est apud Appuleium Met. ix. p. 223. ed. Elm. 'Pistor ille, qui me pretio suum fecerat.' Plant. Amphitr. i. 1. 219. 'Nam pugnis usu fecisti tuum.' J. F. Gron. *Servus*, sive *s'uus*, et *suus* sæpe in Mss. commutantur. Vide ad iii. 16. § 3. ix. 14. § 11. xxx. 15. § 4. et xxxv. 30. § 3. Hic tamen ad-sentior Gronovio. Appul. Met. l. x. p. 244. ed. Elmenh. 'Miles ille, qui me nullo vendente comparaverat, et sine pretio suum fecerat.' Recte etiam Gronov. *alienaret* exponit, 'mancipio daret.' De verbo 'alienare' simili sensu vide Schulting. ad Calpurn. Declam. XLIX. Et ita *alienus*, qui non pertinet ad eandem familiam, apud Ter. Heaut. v. 4. 5. 'Ne istuc in animum inducas tuum, Alienum esse te.' Hinc 'propinqui' et 'alieni' obponuntur apud Cic. de Amic. c. 5. 'Cives potiores, quam peregrini; et propinqui, quam alieni.' Doujatius 'alienare' hic exponit, manumittere. Crevierius vero, si conjectura, quam ad ultima verba § 10. exposnit, vana non est, putat hic excidisse legis caput contra fraudulentas adoptiones.

Et, si quis ita civis Romanus factus esset. Hæc impetrata ab senatu] Librarius tres voces transcendisse videtur. Nam hæc futura erat oratio: *Romanus factus esset, civis non esset. Vox esset* decepit librarium, ut sæpe. Sigon. Et sermonis brevitatis, et assueta Romanis formula subjiciunt, Livium scripsisse *et ne quis, ita civis Romanus factus, esset*. Lib. XLII. cap. 10. 'Edixerat, qui socium redire in civitates suas debuissent, ne quis eorum Romæ, sed omnes in civitatibus suis censerentur.' XLIII. 16. 'Edixerunt, ne quis eorum ad hastam suam accederet:' et passim. Jac. Gron. Doujatius, inhærens vestigiis Sigonii, quod deest, ita supplendum censet, *civis ne esset*: quod probat Crevierius.

CAP. IX. (XIV.) § 1 *Provinciæ* . . .

Sardinia atque Istria decretæ] Quibus provinciæ decretæ sunt? Adparet consules intelligi: quam vocem etiam excidisse Jac. Perizonius ad marginem Livii conjecit. Scribendum igitur *Sardinia atque Istria consulibus decretæ*.

§ 2 *Naves, si deducere ex navalibus vellet*] Videtur scripsisse, et decem quinq. naves, quas deduceret, ex quibus nav. vellet. J. F. Gron. Jac. Gronov. in Dissert. Epistol. in Livii loca Quæd. Geogr. vi. p. 46. scribendum conjicit et decem quinq. naves deduceret ex nav., quibus vellet. Forte ratio fuit, quod decem quinqueremes naves referri non posse videatur ad proxime præcedens 'scribi jussæ.'

§ 3 *Et legionem unam cum equitibus trecentis*] Ultima verba non ita intelligenda sunt, quasi præter legionem, quæ ex quinque millibus ac ducentis peditibus et trecentis equitibus constabat, alii trecenti equites, ut ad M. Titinium in Hispaniam mitterentur, scribendi fuerint, et ita Titinius sexcentos equites Romanos acceperit. Quum enim veteris exercitus exauctorati vel deducti nulla mentio fiat, ita plures equites Romani in castris ejus, quam alterutrius consulis, fuissent: quod verisimile non videtur. Trecentos igitur equites illos ipsos intelligo, qui legioni semper addi solent. Ita xl. 36. 'Novus omnis exercitus consulibus est decretus: binæ legiones Romanæ cum suo equitatu.'

Ducentos quinquaginta mittere equites] Pighius in Annal. ad a. 10LXXVI. p. 345. milites hoc anno scriptos ex Livio referens, trecentos quinquaginta, pro ducentos, memorat: cui omnes edd. constanter adversantur: quam ob causam diversitatem numeri vel ex memoriæ vel ex calami errore natam puto, præsertim quum paullo post pag. 348. sociorum peditum quinque millia, 'equites trecentos' referat, additis quinquaginta neg-

lectis.

§ 4 *Lapidem in agro Crustumino in lacum Martis de cælo cecidisse*] Cluver. Ital. Ant. ii. 9. p. 657. hunc locum laudans, profert in *lucum Martis*: deinde p. 658. se ex antea productis testimoniis colligere proficitur, Crustuminum eo tractu fuisse, quo nunc turris in edito colle conspicitur, juxta viam Salariam mille amplius passus supra Fidenarum ruinas et castellum Jubileum; juxta quod orientem versus loco nemoroso ruinæ quædam etiamnum visuntur antiquorum ædificiorum, et circa illum locum haud dubie fuisse 'lucum Martis,' Livio hic memoratum. Holstenius in Adnotat. in Claverii Ital. p. 101. hanc sententiam firmat loco Festi in voce 'Lucaria:.' 'Lucaria festa in luco colebant Romani, qui permagnus inter viam Salariam et Tiberim fuit: pro eo, quod victi a Gallis fugientes e prælio ibi se occultaverunt.' Hunc autem lucum 'inter viam Salariam et Tiberim' existimat fuisse lucum Martis in agro Crustumino. Omnes quidem edd. in vulgatum consentiunt: sed 'lucus Martis' alibi non memoratur, neque 'lapis in lacum de cælo cadens' facile notari potuit. Voces autem 'lucus' et 'lucus' facile commutari potuerunt ob literarum a et u in scriptura Longobardica similitudinem. Ob eandem causam commutantur *quum* et *quam*; vide ad xxvii. 28. § 5. 'luna' et 'lana'; vide ad xxii. 1. § 12. 'cupiens' et 'capiens'; vide ad Silli xvii. 169. et ad Livii x. 35. § 4. 'alius' et 'alias'; vide Salm. ad Flori i. 3. § 5. 'unguis' et 'anguis'; vide N. Heins. ad Val. Flacc. ii. 28. et innumera alia. Vide Scalig. ad Catulli Carm. vi. et xxx. Huic emendationi magna conciliabitur verisimilitudo, si vera est conjectura proposita c. 13. § 1.

§ 5 *Puerum trunci corporis*] Prodigia quidem hujus anni Julius Obsequ. non memoravit; sed supplementa ex

Livio adjecit Lycosth. qui hic legit *trucis corporis*, sine sensu. Recte vulgo editur *trunci corporis*, id est corpore mutilo, non integro, cui quædam membra corporis humani deerant. Ita Acheloo in taurum mutato, cui Hercules alterum cornu præfregit, ideo 'truncam frontem' tribuit Silius III. 42. ubi plura vide.

§ 6 *Lupus etiam Romæ interdiu agitatus*] Lycosth. hoc prodigium referens, ultimam vocem omisit, quæ tamen in omnibus Livii edd. superest, et optime convenit. Unus Silius sæpius in eadem re eo verbo utitur. Ita II. 437. 'Lætior at circa facies, agitata ferarum Agmina venatu, et cæclata mapalia fulgent.' IV. 563. 'agitet Gargano terga ferarum.' X. 77. 'Ut canis occultos agitat cum Belgicus apros.' XIII. 130. 'incursu sævorum agitata luporum Cerva.' XVI. 575. 'Nec timidos agitare canes latratibus aprum.' Vide N. Heins. et Burm. ad Ovidii Metam. v. 605.

§ 9 *Legem deinde sociis C. Claudius tulit senatusconsulto*] Scribe *Legem deinde sociis C. Claudius tulit ex SC.* J. F. Gron. Prior Gronovianæ emendationis pars *Legem deinde sociis* Doujatio displicet, qui, si electio detur, vulgatum malebat; quod exponit, legem tulit sociorum causa, et secundum quam socii viverent. At Gronovii conjecturam probant primæ edd. et *Legem deinde sociis* demum adparuit in ed. Curionis, ex qua eadem lectio per recentiores propagata est: nisi quod nuper Hearne, Londin. et Crevierius Gronovio dicto audientes fuerint. Recte vero idem Doujatus alteram Gronovii conjecturam *ex senatusconsulto* probavit. Cic. ad Att. I. 13. 'Deinde ex senatusconsulto consules rogationem promulgasse.' Paulo post, 'Operam dat, ut ea rogatio, quam ipse fert, et fert ex senatusconsulto, et de religione, antiquetur.' Ep. 14. 'Quum dies venisset rogationi ex senatusconsulto ferendæ.' Si-

militer 'ex auctoritate senatus' Liv. XL. 19. 'Leges de ambitu consules ex auctoritate senatus ad populum tulerunt.' XLII. 21. 'Ex auctoritate deinde senatus eam rogationem promulgarunt.'

M. Claudio, T. Quinctio censoribus, postque ea] Hi a. 101XIV. censores facti erant, XXXVII. 58. *Postque ea* non vitiosum quidem est; forsitan tamen Livius hic quoque scripserat *postque eos*, ut XXXIX. 3. 'C. Claudio, M. Livio censoribus, postve eos censores.' *Duk.* Supra I. XXXVIII. c. 11. 'Qui eorum L. Quinctio, Cn. Domitio consulibus, postve eos consules armis subacti, aut voluntate in ditionem populi Romani venerunt.' At, etiam vulgatum probum esse, indicat Cic. in Verr. I. 41. 'Qui ab A. Postumio, Q. Fulvio censoribus postve ea fecit, fecerit.' In his *postque ea, postve ea* ponuntur pro 'et postea,' aut *postea.* Cic. Agrar. II. 15. 'Quod publicum populi Romani factum sit L. Sulla, Q. Pompeio consulibus, aut postea.'

Ante Kalendas Novembris redirent] Ita primum editum vidi Basil. 1539. inde vero Curio et sequentes acceperunt. Priores præferunt *Cal. Novembres*. Licet autem subinde Vascos. Gryphius non una ed. quæ ex officina ejus prodiit, Basileenses 1554. et Sigonius id retinissent, posteriores tamen editores iterum *Novembris* receperunt: quare nunc priscam lectionem restitui. Vide ad IV. 37. § 3. et ad c. 16. § 1.

§ 11 *Dictator, consul, interrex, censor, prætor*] Apud quos manumitti possit, docent JCTi. Ex hoc loco intelligitur, tum apud omnes magistratus majores manumitti potuisse. Sed dictatoris, interregis, et censoris nullam mentionem faciunt JCTi, quod illi dudum nulli amplius fuerant, quo tempore hi scribebant. *Duk.*

Qui nunc esset apud forum, quem manumitteretur, in libertatem vindicaretur,

ut iusjurandum daret, qui eum, &c.] Ne hæc quidem sententia perfecta est, cum futura fuerit ejusmodi: *ut dict., cons., int., cens., pr., qui tunc esset apud forum, darent op., ut, qui manumitteretur, in lib. vindicaretur, iusj. daret, qui eum manumitteret, civ. mut. caussa non manumittere.* Sigon. Sic Sigonius: quum illud *darent operam* nullum vestigium in autographo haberet. Erat autem ibi: *forum, quem manumitteretur, in lib. vindicaretur, ut iusj. daret.* Ex quo faciendum, *ut dict., cons., int., cens., pr., qui tunc esset apud forum, quem manumitterent, in lib. vindicaretur, si iusj. daret.* J. F. Gron. Si Gronovius *manumitterent* ita intelligi voluit, quem dictator, consul, ceteri manumitterent, non statim amplecti possum illius conjecturam; quia non scio, 'magistratus ipsos' alibi dici 'manumittere.' 'Apud magistratum manumittere' obvium est in libris juris civilis. Pannum, quem Sigonius adsuit, retinuit Hotomannus, et pro *eum manumittendum* conjecit *ab eo manumittendum* in indice Legum Romanarum. Non credo, locum mutilum sine ope Mss. in integrum restitui posse. Duk. Sigonius in prima scholiorum ed. *qui nunc esset* retinebat, et demum altera ed. *qui tunc esset* substituit; quod recte Gronov. probavit. Contra Lambec. loco, quem mox indicabo, priscam lectionem *qui nunc esset* defendit auctoritate legis antiquæ de viatoribus et præconibus apud Briss. de Formul. II. 142. quæ reperitur etiam apud Gruter. in Inscr. DCXXVIII. I. COSS. QVEI. NVNC. SVNT. IEI. ANTE. K. DECEMBREIS. PRIMAS. &c. Verum alia res. Quæ enim dicta lege constituuntur, peragenda erant a consulibus ejus anni, quo lex lata est; verum hic in genere jubetur, quid et hoc et quocumque postea anno observandum esset magistratibus, quum quis apud eos manumitteretur. *Qui nunc esset* notat, qui hoc anno esset.

At, quum SCTum illud fiebat, dictatorem vel interregem fuisse non constat: *qui tunc esset* idem est ac si dixisset, *qui nunc esset, quique posthac fuerit*, ut est in lege Plætoria apud Censor. de Die Nat. c. 24. Solent autem *nunc* et *tunc* sæpe in Mss. confundi. Vide ad XXXVII. 4. § 9. In reliquis verbis recte constituendis admodum dissentiant viri docti. Gronov. in priori ed. nott. vocibus *darent operam*, quas Sigonius integrandæ sententiæ caussa addidit, controversiam non movit; sed id tantum in conjectura ejus sibi displicere testatus est, quod voculam *ut* loco motam transposuerit, quam vel duplicandam, vel suo loco relinquendam censuit; vel itaque reponendum esse, *darent op., ut qui manumitteretur, in lib. vindicaretur, ut iusj. daret*: vel *darent operam, qui manumitteretur, in lib. vindicaretur, ut iusj. daret.* At rectius nunc in iteratis curis judicavit, *tà darent operam* male a Sigonio interposita esse. In emendata ejus lectione id incommodi est, quod voces *dictator, consul, &c.* non habeant, quo referri possint, nisi forte verbum *manumitterent*. At, quæ difficultas hinc constructioni obstat, jam Dnkerus monuit. Pighius in Annal. ad a. IOLXXVI. p. 346. Livii verba ita proponit, quasi scriptum foret, *qui nunc essent, apud forum darent op., ut, qui in lib. vindicaretur, quique eum manumitteret, iusj. daret, civitatis mutandæ caussa non manumittere: qui id non juraret, eum manumittendum non esse.* Quæ a vulgato nimium quantum aberrant. Donjatius legebat, *qui tunc esset apud forum, quum manumitteretur, in lib. vindicaret, ubi iusj. daret, qui eum manumitteret, &c.* Jac. Perizonius ad marginem Livii adscripsit, una tantum litera in vulgata lectione mutata, sibi legendum videri, *ut, dict., cons., int., cens., pr. qui tunc esset, apud eorum quem manumitteretur, in lib. vindicaretur, ut iusj. daret, qui eum manumitte-*

ret, civ. mutandæ causa manu non mittere. Firmandæ huic conjecturæ apud eorum quem addidit locum Livii lib. XLIII. c. 3. 'Senatus decrevit, uti nomina sua apud L. Canuleium profiterentur, eorumque si quos manumisisset, eos Carteiam ad oceanum deduci placere.' Adde XXI. 26. 'Ceteros adcolas fluminis Hannibal, et eorum ipsorum quos sedes suæ tenuerant, simul perlicit donis:' pro quos eorum ipsorum. Vide quæ ad eum locum notantur. Ordo verborum ita emendatorum hic erit, ut apud quem eorum, qui tunc dictator, consul, interrex, censor, prætor esset, manumitteretur, in libertatem vindicaretur, ut, qui eum manumitteret, jusjurandum daret. Ita *forum* tantum mutat in *eorum*; quorum facilis est commutatio ob similitudinem literarum *F* et *E*. Similiter *forum*, pro *eorum*, emendarunt viri docti h. lib. c. 2. § 3. ubi vide quæ notantur. Sed quid plura? Hanc Perizonii conjecturam ipsius unici cod. auctoritate firmari, patet ex Lambec. in Biblioth. Vindob. II. 8. p. 945. ubi indicavit quemadmodum ultima pars hujus cap. in membranis illis exhibeatur. Ipse Lambecius, quibusdam interpolatis, legit, *apud eorum quem quis manumitteretur, in lib. vindicaretur, operam daret, ut is jusjurandum daret, qui, &c. putat autem quis in Msto excidisse ob præcedens quem; operam daret, quod mox vox daret iterum sequatur; et is ob primas literas vocis sequentis.* Sed plane adsentior Crevierio; qui, servata reliqua codicis lectione, unam tantum vocem qui ob præcedens quem intercidisse putans, legit *apud eorum quem qui manumitteretur*, et hunc verborum sensum constituit; jurandum esse, non manumittenti, se, sed manumittendo, eum, qui manumitteret, civitatis mutandæ causa manu non e-mittere. Moram autem facere non debere, quod ab eo, qui manumittitur, jusjurandum exigatur de mente

et consilio manumittentis: id enim requirere verba qui *id non juraret, eum manumittendum non censuerunt*: deinde, quum fraus, quæ hoc SCTo cavetur, præsertim in manumissi commodum cederet, illum etiam totius rei caput habitum, et ideo ab eo jusjurandum exactum esse. Ceterum virorum doctorum Sigonii et Gronovii aliorumque conjecturæ jam olim displicuerunt Conr. Sam. Schurzfl. schio, qui, inspecto Livii Msto, quem servat bibliotheca Vindobonensis, comperit, locum hunc non usquequaque bona fide pridem esse evulgatum, et in schedis suis monuit, ex membranæ illius auctoritate et indiciiis veram Livii manum erui restituique posse. Vide Henric. Leon. Schurzfl. in Præfat. ad Acta Literaria.

Qui id non juraret] Codex unicus n. quid non jurare: unde Lambec. legit nam qui *id non juraret*. Qua emendatione admissa, hæc verba non constituunt partem SCTi, sed sunt ipsius Livii, indicantis, quid statuendum foret, si quis jurare recusaret.

§ 12 *Jurisque dictio C. Claudii consuli decreta est*] Lambecius testatur, Mstum præferre jussique edicto C. Claudii cons. *Claudio decreta est*: lectionem autem, quæ nunc exstat, ex primi editoris Sim. Grynæi emendatione natam esse.

CAP. X. (XV.) § 1 *In fines Istrorum exercitum introduxerunt*] Gronovius in prima ed. notarum conjicit *induxerunt*; sed in addendis vulgatum tuetur ex Cæs. B. Gall. III. 20. 'In Sotiationem fines exercitum introduxit.' Hinc postea cris secundis conjecturam omisit. Eadem locutione titur idem Cæsar B. Gall. II. 5. 'Si suas copias Ædui in fines Bellovacum introduxerint:' et c. 10. 'Quorum in fines primum Romani exercitum introduxissent.'

§ 5 *Non votis nuncupatis, non paludatis lictoribus*] Imperatorum 'paludamenta' esse propria, et 'paludatos

exiisse' dictos, cum in expeditionem ab urbe proficiscerentur magistratus Romani, nemo ignorat. Livio solutar xxxvi. 1. de Manio Acilio Glabrigione: 'ipse ante diem quintum Nonas Maias paludatus urbe egressus est.' xxxvii. 4. de L. Cornelio Scipione, 'et omnibus jam paratis, paludatus ab urbe est profectus.' xl. 26. 'Consules non tamen potuerunt sustinere consensum senatus, quin paludati exirent.' xlii. 27. 'Ad omnia præparata Cn. Sicinius prætor, paludatus ex urbe profectus, Brundisium venit.' Eodemque, cap. 49. 'Per hos forte dies P. Licinius consul, votis in Capitolio nuncupatis, paludatus ab urbe profectus est.' Cicero centies, et alii. 'Lictores' autem 'paludatos' unicus hoc et xlv. libro Livii librarius in scenam prodixit: quos tanquam personatos histriones, Agamemnone vel Creonte desaltato, tempus est tandem indumento imperatorio spoliari, et in sua saga redire. Bis præterea hoc loco ostentatur idem error. Ut mox: 'Secundum vota nuncupata lictoribus paludatis profectus ab urbe esset.' Et deinde: 'Paludatis lictoribus votisque in Capitolio nuncupatis.' Habetur et xlv. 39. in concione M. Servilii. Quibus adversatur agmen ingens et infinitum locorum apud veteres, ubi perpetuo imperatores, nusquam lictores, nisi hic, 'paludati' dicuntur. Obstat et nomen vestimenti, a quo 'paludati' appellantur, quod sine controversia usu recepto imperatoribus tribuitur solis apud attentius locutos. Ut Noster ix. 5. 'Tum a consulibus abire lictores jussi, paludamentaue detracta.' Et xxv. 16. de Tiberio Graccho proconsule, 'Paludamento circa lævum brachium intorto.' At lictorum sunt 'sagula.' Cicero in Pison. cap. 23. 'Togulæ lictoribus ad portam præsto fuerunt, quibus illi acceptis sagula rejecerunt, catervam impera-

tori suo novam præbuerunt.' Obstat vero illud maxime, quod ineptissimum sit, summi ducis egredientis pompam, tacito ipsius habitu et ornatu, ab amictu lictorum describi. Sed et quum 'lictiores paludatos' volunt, oportet, explicant nobis aliquid singulare in illis, non simpliciter militarem habitum sic denotari nos doceant: secus non modo lictores, sed totam cohortem ad bellum proficiscentis, omnes omnino milites quoque 'paludatos,' quia militariter haud dubie ornati fuerunt, dici conveniret. Qui ergo tam conspecti lictores, ut præ cæteris horum saga inciderebantur 'paludamenta?' Quæ stultitia fuit lictoribus paludamenta dare, quum tumultu decreto sagis senatus, tot censorii, tot consulares, prætorii viri essent contenti; 'saga parare,' 'ad saga ire,' 'in sagis esse' dici non dedignarentur, 'paludamenta' imperatoribus populi Romani relinquerent? Scilicet hi non adspirarent ad eam dignitatem vestis, qua conspicuus incedebat minimus inter liberos adsecla imperatoris? Adversatur denique, quod in locis certæ integritatis ac scriptorum codicum et vetustate et multitudine longe munitissimis aliter multo Livius loquitur, et illis, qui nasum habent, facile subjicit, quæ dubiis istis verba concepisce debeat credi. Ut l. xxi. extremo, (cap. 63.) de C. Flaminio: 'ne auspicato profectus in Capitolium ad vota nuncupanda, paludatus inde cum lictoribus ad provinciam iret, lixæ modo, sine insignibus, sine lictoribus profectum, clam furtim.' Ut xxxi. 14. 'Tum Sulpicius, secundum vota in Capitolio nuncupata paludatus cum lictoribus profectus ab urbe Brundisium venit:' ubi non medio-criter me confirmat, quod Andream secutæ edd. et scripti etiam quidam habeant similiter *paludatis lictoribus*. Sed ratione et melioribus scriptis auctoribus absurda lectio est a doctis

viris mutata: cur hic minus liceat? Repone igitur sine scrupulo, non votis nuncupatis, non paludatus, sine lictoribus. Deinde, quum is more majorum, secundum vota in Capitolio nuncupata, cum lictoribus, paludatus profectus ab urbe esset. Iterumque, non ultra triduum moratus Romæ, paludatus, cum lictoribus, votisque in Capitolio nuncupatis, in provinciam, æque ac prius, præcipiti festinatione abiit. Nam ita quoque sensus legendum dicat: non æque amplius præcipiti. Gruterus pro insiticia eam vocem debebat. Sic etiam XLV. 39. scribe, *Consul proficiscens prætoris paludatus cum lictoribus in provinciam et ad bellum vota in Capitolio nuncupat.* Neque me fugit, virum multæ lectionis in nupero ad Ciceronis orationes commentario colores et splenia vulgatæ præparasse. Varro producit de L. Li. vi. p. 72. 'Paluda a paludamentis. Sunt hæc insignia et ornamenta militaria. Ideo ad bellum cum exit imperator, ac lictores mutant vestem, et signa incinuerunt, paludatus dicitur proficisci: quæ, propterea quod conspiciuntur, qui ea habent, et fiunt palam, paludamenta dicta.' *Ἐτυμον* palam ineptum, cum Paluda viragine, et a paludamentis dicta, illi remitto. Sed etsi dicat, lictores 'mutare vestem,' non tamen dicit, eos amiciri paludamentis, aut fieri paludatos, aut paludatis iis imperatorem proficisci; verum dicit 'paludatum imperatorem proficisci.' Ergo, si integer locus est, vestem mutant ipsi sumptis sagulis loco togularum: forte 'mutant' et 'vestem' imperatori præbito et circumjecto paludamento: neque enim mirum hac in re lictorum, non servorum, ministerio usos, ut magis omnia publice fieri significaretur. Ob tenditur et Festus: 'Paludati in libris auguralibus significat, ut ait Veranius, armati, ornati; omnia enim militaria ornamenta paludamenta dici.' Equidem non negabo, originem

dare his vocibus genericam significationem: sed usum magistrum loquendi eas ad imperatorum cultum arctasse et aptasse aio. Sic quoque verum est, quod sentiunt illi, modo non promiscue de vulgo militum, sed de imperatoribus audiantur. Concedamus et intelligi de quibusvis, sed meminimus, id eos observare ex auguralibus libris, in quibus sermo vetustissimus et originibus propior, necdum pro varietate rerum per artem inventarum distinctis vocabulis, ut ætas curiosa postea voluit. Ubi nisi foret singulare, quid opus allegare libros augurales? quis ferret hoc frigus et jejunitatem in Veranio et Festo, quum tot celeberrimi et politissimi scriptores easdem voces totidem iterarint, quum in ore omnium quotidie versarentur occasione ducum ad bella exeuntium? Videtur autem 'paludamentum' dictum quasi 'pallulamentum.' 'Palla' ut et 'pallium' prima significatione quodvis amiculum, tam virorum, quam fœminarum; etsi usus postea illud mulieribus, et histrionibus, et citharædis attribuerit: inde 'pallula,' et hinc 'pallulamentum,' ut a 'penis,' 'peniculus,' mox 'peniculamentum.' Ob ingratam repetitionem, liquidam medio loco jusserunt liquescere: et sic prima syllaba, natura brevis, positione longa, in naturam suam rediit: (esse autem primæ syllabæ *A* breve ex origine apparet: eamque quantitatem ostendunt, in quibus servata est 'supparus,' et 'siparium': nam qui post inventam divine proditamque ab Salmasio omnium horum scaturiginem venasque *pallam* a πάλλειν cum Servio ad Virg. *Æn.* i. 648. derivant, ignoscat mihi genius ipsorum, βαλανηφαγοῦσι) vis vero liquidæ producentis antecedentem syllabam brevem, liquescente ea in proxime sequentem vocalem *V* transfunditur, unde syllaba antea brevis in 'pallula' fit longa: postremo loco etiam

liquidam mutarunt in *D*, quarum literarum translatitia variatio est. Ut 'impelimenta' pro impedimenta apud Festum, 'Melicæ aves,' pro Medicis, 'Delicare' pro dedicare: sic 'dacrimas' pro lacrimis dixit Livius Andronicus, et 'dautia' pro lantia: descendit enim ab *δῶτιον*: cum in multis *AV* et *O* promiscue usurparent, maluerunt *lantia*, ut distinguerent a *lotium*: sic a *μελετῶ* fecerunt *meditor*, sic *odefacit*, *dingua*, et *capitodium* dixerunt, pro quibus posteriores *olefacit*, *lingua*, *capitolium* maluerunt. A 'paludamento' porro quum deberent dicere 'paludamenti,' ut rotundius aptiusque esset, maluerunt extrita syllaba 'paludati:' quod dictum accipiemus, non quod olim 'paludare' fuerit, sed quasi fuisset, ut in pluribus a vocabulis indumentorum denominatis accidit, sic 'palliolatus,' 'crepidatus,' 'amethystinatus,' 'sardonychatus.' Eandem proprietatem vocis respexit Lucillius, quum scripsit lib. x. 'Pone paludatus stabat rorarius velox.' At etiam 'Curiatii paludamentum' memoratur apud Nostrium 1. 26. Qui profecto non fuit lictor, sed quamvis non imperator, instar tamen et imperatoris et exercitus, homo illustrissimus, in quo simul cum fratribus summa belli, summa rei Albanæ, ut in Horatii Romanæ, periclitaretur. Eos vero ab utraque parte insignitis ornatos fuisse quid miri? An non ex sacra historia novimus, Davidem, pari pæne sorte certamen cum Palæstino Goliatho initurum, a Saulo rege Hebræorum et vestimentis et armis regiis ornari iussum? Non igitur Curiatii cultus habitusque promiscuum imperatori et lictoribus faciet paludamentum. De Agrippina meminimus ex Annali XII. 56. Taciti: 'Ipse insigni paludamento neque procul Agrippina chlamyde aurata præsedere.' Hoc narrando et Plinius si recte dicitur et mulieri paludamentum tradere XXXIII. 3. di-

catur et Suetonius peltam et galeam mulieri tradere, quum narrat in *Caligula* c. 25. 'ut sæpe chlamyde peltæque et galea ornatam' (*Cæsoniam suam*) 'et iuxta adequantem militibus ostenderet.' Sane Hieronymus [*De muliere septies icta*] paludamentum dat lictori, neque consulem ad bellum comitanti, sed supplicium a damnato exigenti: itaque illum, suo jure interdum disertum, in aliis admirantes cum Livio comparare mittimus. *J. F. Gron.* Quæ hic de 'paludatis lictoribus' vere disputantur, opposita sunt Nic. Abramo ad Cicer. in *Pison.* c. 13. Sed is omnia fere, quæ de iis habet, debet Gruchio c. 43. Refutat. ad posterior. Disput. Sigonii. De lictoribus paludatis eadem, quæ horum, est sententia Hotomani ad Cicer. de *Provinc. Consul.* c. 15. Lipsii de *Milit. Rom.* II. 12. Ferrarii de *Re Vestiar. part. II. l. III.* c. 5. et Sigonii de *Antiq. Jur. Provinc.* II. 4. et de *Lege Curiata* c. 6. ubi perperam tamquam verba Livii hæc laudat, quæ in eo non leguntur: 'Romam ex provincia rediit ad solemnia vota in Capitolio nuncupanda, paludatosque lictores accipiendos.' *Duk.* Vera sunt, quæ contra 'paludatos' lictores Gronovius erudite disputavit. 'Rubens sagulum' lictoribus tribuit Silius IX. 419. 'Isque ut Varronem procul inter prælia vidit, Et juxta sagulo circumvolitare rubenti Lictorem:' ubi quædam vide. Videtur tamen locus ille indicare, inter sagulum lictorum et militum gregariorum saga aliquod discrimen fuisse. Quæ enim alia ratio dari potest, cur præcipue lictorum sagulum ibi Silius memorarit? Certe ducum, non summorum, sed inferioris ordinis, ut tribunorum militum, ac centurionum, vestem a sagulo militum similiter diversam exstitisse innuit Livius VII. 34. 'Hæc omnia' [*Decius tribunus militum*] 'sagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum

habitu ductis, ne ducem circumire hostes notarent, perlustravit.' In quo vero differentia constiterit, discere cupio. Φοινικούς χιτῶνας lictoribus triumphantis imperatoris tribuit Ap- pian. Alex. in Punic. p. 35. Αὐτοῦ δ' ἡγούνται τοῦ στρατηγοῦ βαβδούχοι φοιν- κούς χιτῶνας ἐνδεδυκότες. Vertit inter- pres, *Ipsum imperatorem praecedunt lic- tores paludati*. Id displicet Dempster. in Etrur. Reg. III. 36. 329. qui χιτῶνας vertere malebat *tunicas*, et lictores ideo in triumpho tunicatos fuisse pu- tat, ut hostibus victis ignaviam obji- cerent: vel φοινικούς χιτῶνας ἐνδεδυκό- τες reddebat *sagati purpureis vestibus*. Ceterum *Curatii paludamentum* vix interpretationem Gronovii admittit. Livius enim I. 26. vocat paludamen- tum, 'quod ipsa,' nempe Horatii sor- ror, 'confecerat.' Dion. Halic. Antiq. III. 157. dicitur πέπλος ποικίλος, ὃν αὐτὴ μετὰ τῆς μητρὸς ἐξυφύνασε.

§ 6 *Adversis auribus militum*] Gron- ov. ad Livii XXIV. 26. § 10. hunc lo- cum laudans, adfert *aversis auribus*. Sed *adversis* constanter ed. prima, omnesque postea secutæ servant. Et recte. Non tantum enim Claudius *aversis*, id est, non adtendentibus, sed etiam *adversis*, id est, adversan- tibus militum auribus illa jactavit. Vide ad I. 46. § 2. Mox *ingessit pro- bra*, ommissa copula, editi ante Mo- dium.

§ 7 *Quod quum milites consulis impe- rio dicto audientes futuros sese dicerent*] Quid hic negotii militibus? Manlius et Junius provincia decedere jube- bantur. Cur pro illis respondent mi- lites? Scribe, *ad extremum utrumque decedere provincia jussit*. Quumque illi *se consulis imperio dicto audientes futu- ros esse dicerent*: nam esse, non sese, quod subjecerunt, ibi scriptus. J. F. Gronov. Nihilominus illa *quod quum* mutanda non censebit, qui inspiciet notata ad XXXVIII. 9. Jac. Gronov. Primæ editionis lectionem *esse* in *sese* mutavit mox Frob. 1535. Donjatius,

rejecta Gronovii conjectura, probat scripturam autographi, *Quod quum milites consulis imperio dicto audientes futuros esse dicerent*: sive milites in- dicare voluerint, ipsos se paratos es- se ad parendum consuli, sive Man- lium et Junium paratos esse; eam enim lectionem utrumque sensum ferre. Putat autem congruentius es- se, a militari turba confuse ortas vo- ces resistentium consuli, quam a du- cibus, quemadmodum in L. Papirii dictatoris et Q. Fabii magistri equi- tum dissidio VIII. 32. Verum in ex- emplo, quod laudat, milites quierunt, quamdiu verbis inter dictatorem et magistrum equitum certabatur, et tum demum tumultum miscere ince- perunt, postquam hinc Papirius spo- liari magistrum equitum, ac virgas et secures expediri jussit; inde Fabius, fidem militum implorans, laceranti- bus vestem lictoribus, ad triarios sese recepit. Inlustrandæ itaque senten- tiæ ejus non convenit. Quin etiam, ut lectio, quam probat, placere pos- sit, et verisimile fiat, tacentibus Man- lio et Junio, solos milites consuli respondisse, ratio ipsi reddenda erat, cur Claudius, omissis militibus, iram adversus proconsules exserat, et se eos victos Romam missurum mini- tetur. Potius existimo, primo ipsos proconsules, mox qui pro quæstore Manlii erat, et tum demum circum- fusum exercitum, imperatorum causæ faventem et consuli infestum, os- tendisse, se consulis imperio dicto audientes non fore. Vel igitur cum Jac. Gronovio legendum videtur *Quod quum illi se consulis imperio dicto audi- entes futuros esse dicerent*, vel *Quod quum illi tum consulis imperio dicto au- dientes futuros esse dicerent, quum is, &c.* omisso pronomine *se*, quod sæpe intelligi vidimus ad I. 23. § 5. *tum* subsequente *quum*, ut apud Cic. Phil. II. 44. 'Tum rex fuit, quum esse Ro- mæ regem liceret.' Voculam deni- que *quod* sæpe eleganter abundare,

vidimus ad XXXII. 37. § 6. Adde Cortium ad Sallust. Jug. c. 14. § 21.

Quum is more majorum, secundum vota] Dodwell. dissert. de Cyclis x. 41. scribit, si consul non factis sacris in monte Albano, nec votis in Capitolio nuncupatis, nec paludatus cum lictoribus urbe exisset, reipublicæ omen infaustum creditum fuisse, nec milites ipsos se sacramento militari ad obsequium teneri credidisse. Quæ se de militibus in hoc loco Livii invenisse putat, mihi non facile persuadebit. Milites, quamdiu dimissi non erant, sacramento obligabantur; dimissi eo solvebantur. Cic. de Offic. I. 2. Sed hi dimissi nondum erant, nec magis propter solemnia illa a Claudio consule neglecta, se non teneri sacramento credere potuerunt, quam exercitus C. Flamini dimissi, qui neque Latinis factis, neque votis nuncupatis, neque paludatus cum lictoribus in provinciam profectus fuerat, XXI. 63. Nec quidquam in hac narratione Livii est, unde id de his militibus colligi possit. Hi iuraverant in verba A. Manlii et M. Junii, quibus imperium prorogatum erat. Quum autem sibi id ob eam causam, quam dicit Livius, non dimittendum existimarent, milites imperatoribus suis adsensi sunt, et sub iis in Istria militare perseverarunt; ac demum, postquam consul Romam profectus, votis in Capitolio nuncupatis, cum lictoribus in provinciam redierat, ab eo cum ducibus suis dimissi, et sacramento soluti sunt. Duker.

Cum lictoribus, paludatus profectus] Ita legendum esse, recte Gronov. docuit ad § 5. Antea edebatur *sec. vota in Cap. nuncupata lictoribus paludatis profectus*.

§ 13 *Paludatus, cum lictoribus, votisque*] Hæc etiam verba recte a Gronov. ibidem emendata sunt. Priores edd. præferebant *paludatis lictoribus, votisque*.

Æque amplius præcipiti celeritate abijt] Florebellus legit, *æque ac prius*: egregie: nam paulo ante dixit, 'In provinciam nocte profectus præceps abiit.' Sigon. Est a glossa *amplius*. Gruter. Gruterus delet *τὸ amplius*. Quid si *æque, ac prius, præcipiti*? J. F. Gron. Vide etiam Gronov. hoc cap. § 5. Eam autem conjecturam longe præferendam puto illi Donjatii, qui legebat *æque aut amplius præcipiti*.

CAP. XI. (XVI.) § 1 *Oppidum Nesartium*] Ita major Jac. Gronovii ed. sed, ut videtur, errore operarum. Certe minor ejusdem ed. *Nesattium*, ut legunt edd. priores, nisi quod Curio et quidam alii dederint *Nesatium*. Et tamen *Nesartium* Clericus et Crevierius servarunt. Cluverius Ital. Antiq. I. 21. 213. *Nesactium* legendum monet auctoritate Plinii Hist. Nat. III. 19. et Ptolem. III. 1. cni Νέσακτον vocatur. Emendationem Cluverii probavit Cellar. Geogr. Ant. II. 9. 448.

Regulus ipse Æpulo] *Apulo* malebat Salmas. ad Flori II. 10. § 3. Sed, Reinesium Var. Lect. I. 25. vulgatum *Æpulo* defendere, ad eum loc. Flori docuit Dukerns. Mox *oppugnant* omnes editi usque ad Gronov. qui a. 1665. emendavit *oppugnarunt*; quod, præter Donjatium, recentiores editores receperunt.

§ 4 *Miraculo terruit abscissæ aquæ*] Edd. antiquiores præferunt *abscissæ aquæ*: sed Basileens. 1554. dedit *abscissæ*; quod Sigonius, Modius, et inde reliqui omnes servarunt. Vide ad XXXI. 34. § 4. et Gronov. in prima ed. nott. ad Livii XLIV. 5.

§ 9 *Trium oppidorum excidio*] Ita J. F. Gronovius 1665. edidit, quum priores omnes constanter præferant *excidio*. Vide ad v. 15. § 9. Priscam lectionem, nullam justam ob causam loco pulsam, restitui.

CAP. XII. (XVII.) § 1 *Ti. Claudius proconsul, qui prætor priore anno fu-*

erat] *T. Claudius*, et mox § 7. *T. Claudii* edd. principes. Sed recte *Ti. Claudius*, et *Ti. Claudii* Sigonius emendavit. Vide ad XL. 59. § 5. Hic *Ti. Claudius* anno præcedenti jurisdictionem urbanam, ut viri docti docuerunt, sortitus erat; verum, quum castra A. Manlii ab Istris capta Romam adlatum esset, senatus decrevit, ut militibus legionis quartæ et socium Latini nominis quinque millibus, equitibus ducentis quinquaginta ediceret, Pisas ut convenirent, eamque provinciam, dum M. Junius consul, ex Liguribus in Galliam transire jussus, inde abesset, tutaretur, c. 5. Videtur igitur hic locus indicare, eum, quo majori auctoritate provincie præseset, cum imperio proconsulari Pisas missum esse.

§ 5 *Duodecim millia armatorum cæsa*] Pighius in Annal. ad a. 105XXVI. pag. 345. hanc victoriam memorans *duo millia cæsa* refert; quod errori vel calami, vel memoriæ tribuendum. Paulo ante *Balarorum auxilia* sunt auxiliariæ Balarorum copie: quod utrum eo sensu dici posset, male dubitabam ad l. iv. c. 17. § 11.

§ 8 *Plus septingentis in prælio aut in castris, &c. capti*] *Septingenti*, ut alioqui solet Livius. Lib. XLII. c. 7. 'Amplius septingenti passim capti.' J. F. Gronov. *Septingentis* profuxit ex postrema Gruteri ed. Priores omnes per notas exhibent *plus DCC.* quod ambiguum est, et æque *septingenti*, quam *septingentis*, reddi potest. Prius tamen Gronovio placuit, quia Livius ita loqui amavit. Lib. XXIII. c. 35. 'Cæsa plus duo millia.' c. 46. 'Hominum plus quinque millia cæsa.' XXIV. 17. 'Plus tamen duo millia hostium eo die cæsa.' xxx. 12. 'Non plus quinque millia occisa.' xxxi. 34. 'Paulo plus ducentos passus;' ubi vide. c. 50. 'Plus quinque dies.' lib. xxxiv. c. 1. 'Plus semunciam auri haberet.'

xxxvi. 40. 'Plus partem dimidiam ex quinquaginta millibus hominum cæsam.' xxxvii. 44. 'Ceciderunt non plus trecenti pedites.' xxxix. 4. 'Ubi plus tria millia hostium sint cæsa.' c. 31. 'Paullo plus sexcenti ceciderunt.' Lib. xl. capp. 32. 50. xli. 7. lib. XLII. capp. 8. 52. 57. lib. XLIII. capp. 12. 13. et alibi. Vide etiam ad xxix. 24. § 2. et Heins. ac Burm. ad Vell. Pat. II. 110. § 2. Similiter Livius construit vocem *amplius*; vide ad xxi. 29. § 3. vocem *minus*; vide ad III. 64. § 9. Præterea *aut in prælio, aut in castris* edd. vett. Prius *aut* Modius omisit, quod suo loco restitui.

CAP. XIII. (XVIII.) § 1 *In Crustumino avem Sangualem (quam vocant) sacro lapidem rostro cecidisse*] De Sanguale ave ita Plinius x. 7. 'Sangualem avem atque Immissulum augures Romani in magna quæstione habent. Immissulum aliqui vulturis pullum arbitrantur esse, et Sangualem Ossifragæ. Massurnus Sangualem ossifragam esse dixit, Immissulum autem pullum aquilæ, prinsquam albicet cauda. Quidam post Mutium augurem visos non esse Romæ affirmaverunt. Ego (quod verisimilius est) in desidia rerum omnium non arbitror agnitos.' Ex his Plinii dictis elicimus, Sangualem avem fuisse Ossifragam appellatam, quam avem dixit Aristoteles esse aquilæ persimilem, sed majorem tamen, et coloris leucophæi seu fusci, hoc est, in nigro albicantis. Ex aquilarum genere, quas 'Halæetos' vocant, esse Ossifragam, docet Plinius x. 3. nascique ex diverso aquilarum coitu. Albertus Magnus libro de Animalibus et ipse inter aquilam Ossifragam reponit, minorem tamen statuit, in hoc ab Aristotele discrepans. Cur vero Livius Sangualis avis rostrum 'sacrum' nuncupaverit, non ita manifestum. Puto ego eo, quod augures hujus avis volatum magnificerent, avem sacram

habitam Sangualem, ob idque et 'sacrum' illius rostrum appellasse Livium; vel forte etiam propterea, quod in Sangi Dei sacrificiis hujus avis aliquis esset usus. De hoc gentilium Deo ita Sex. Pompeius lib. xiv. 'Propter viam fit sacrificium, quod est proficiscendi gratia Herculi aut Sango, qui scilicet idem est Deus.' Alii profecturi viam Herculi aut Jano sacrificabant. Est et Janus secundum aliquos Sabina lingua 'Sangus.' De templo hujus Dei Plinius viii. 48. et Varro de Ling. Lat. iv. p. 19. inquit: 'Ælius Gallus. Dins Fidius dicebatur Diovīs filius, ut Græci Δῖσκουρον Castorem, et putabant hunc esse Sangum ab Sabina lingua, Herculem ab Græca.' Sangi ædes de cælo tactas scribit Livius per initia lib. xxxii. c. 1. et lib. viii. c. 20. ubi legitur *Semonis Jani*: eam lectionem dispungendam doctissimi quidam censuere, et reponendum *Sabino Sangi*. Dionys. Antiq. ii. 113. scribit, Sabinorum genti inditum nomen ex Sabino Sangi Divi gentilis. Sangi sacellum statuit P. Victor in vii. Urbis regione. Nonnulli non *sacro*, sed *sacrum* legendum dixere; et non ad avem, sed ad lapidem adjungunt: quam lectionem si admiserimus, quid per 'sacrum lapidem' sit intelligendum, erit indagandum. Veniebat in mentem historia, cujus meminit Livius i. 36. in hæc verba: 'Id quia inaugurato Romulus fecerat, negare Attius Navius, inclytus ea tempestate augur, neque mutari, neque novum constitui, nisi aves addixissent, posse. Ex eo ira regi mota, eludensque artem, ut ferunt, agendum, inquit, divina tu, inaugura, fierine possit, quod nunc ego mente concipio: quum ille, in augurio rem expertus, profecto futuram dixisset: atqui hoc animo agitavi, inquit, te novacula cotem discissurum, cape hæc, et perage, quod aves tuæ fieri posse portendunt. Tum illum haud cunctanter discidissee cotem ferunt.

Statua Attii posita capite velato, quo in loco res acta est, in Comitio, in gradibus ipsis ad lævam curiæ fuit: cotem quoque eodem in loco sitam fuisse memorant, ut esset ad posteros miraculi monumentum.' Hujusmodi lapidem, ob miraculum *sacrum* appellatum, prius novacula discissum, mox ab ave Sanguali cæsum, forte Livium intellexisse cogitabam: sed cum id in Crustumino oppido, non Romæ, contigisse scribat, utique non recipienda præsens explicatio. Author est Pausanias Corinth. c. 31. apud Træzenios ante Dianæ Lycææ templum lapidem exstitisse 'sacrum' appellatum: scribit Lampridius in Heliogab. vii. illum lapides 'Divos' dictos e templo Dianæ Laodiceæ auferre voluisse. Dicamus itaque, in Crustumino forte et lapidem hujusmodi fuisse. Quod si nec expositio ista arriserit, alia erit subsequens recipienda. Fictilia seu lapidea Deo signa et simulacra, 'sacros lapides' dictos, cum ea religiosissime colerent Romani, unde et per Jovem lapidem jurabant, si Plinio credimus id xxxiii. 7. affirmanti. Ita et agrorum termini lapidei 'sacri' dicti, quod Arnobius scripsit. Eorum aliquem Sangualem avem rostro cecidissee in agro Crustumino existentem forte existimandum, idque pro prodigio habitum. De sanguinali ave legenda, quæ a Julio Obsequ. Prodigiorum libro c. 63. literis mandata fuere. *M. Donat.* Tibull. i. 1. 15. 'Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris, Seu vetus in trivio florida sarta lapis.' Appuleius in Florid. in princ. 'Neque enim justius religiosam moram viatori objecerit lapis unguine delibutus.' Idem in Apolog. p. 310. ed. Elm. 'Negant vidisse se, qui fuere, unum saltem in finibus ejus aut lapidem unctum, aut ramum coronatum.' Arnob. i. 22. 'Si quando conspexeram lubricatum lapidem, et ex olivi unguine ordinatum, tanquam inesset vis præsens,

adulabar, affabar.' Sciendum est autem, in prima ed. *sacrum* esse, non *sacro*. In utroque frustra se fatigat M. Donatus. J. F. Gronov. De ave *sanguali*, sive *sanquali*, est in Festo voce 'Alites.' 'Alites volatu auspiciæ facientes istæ putabantur: buteo, sanqualis, immusculus, aquila, vulturius:' et in Servio ad Virgil. *Æn.* I. 394. Eum versum Ennio adscribebat Janus Parrhas. sed nullo certo argumento, ut putat Merula ad Enn. p. 630. De sacris lapidibus eorumque cultu apud veteres multa scripserunt quum alii, tum Casaub. et du Portus ad Theophr. *Charact.* c. 16. et Cupeus ad Auctor. de *Mortib.* Persec. c. 11. Dukerus. Harduin. ad Plin. x. 7. monuit, hujus avis nomen in codd. scribi *Sanqualis*. Ea autem orthographia præferenda erit, si vera est sententia, *sanqualem* vocari, quia erat in tutela Dei 'Sanci.' Literarum enim *c* et *qu* usum promiscuum fuisse, docent 'coquus' et 'cocus,' 'arcus' et 'arqus,' unde 'arquites.' De Deo 'Sanco' vide ad Livii VIII. 20. § 8. De hac ave vero vide Gesner. de Avib. III. 181. Deinde *sacrum lapidem rostro cecidisse* edd. principes: *sacro lapidem rostro* demum substituit Basil. 1554. quam inprovidè Sigonius secutus est. Alii rectius *sacrum* revocarunt. An vero per 'sacrum lapidem' intelligendus est, quem 'in agro Crustumino in lucum Martis de cælo cecidisse,' inter prodigia hujus anni Livius retulit c. 9.? Id si placeret, inde probaretur ibidem lectio *lucum*, pro *lacum*. Si enim lapis in *lucum* cecidisset, eum rostro cadere sangualis non potuisset. Lycosthen. in Supplem. Jul. Obseq. c. 63. *portasse*, pro *cecidisse*, legisse videtur; sed alterum constanter est in omnibus edd.

Bovem in Campania locutum] An non *locutam*? quum mox quoque sequatur *bos alenda publice data*. Jac. Gronov. Prodigium hoc in utriusque sexus bubus accidisse, aliis locis Livius nar-

ravit: bovem feminam locutam refert III. 10. et XLIII. 13. at bovem marem XXIV. 10. XXVII. 11. XXVIII. 11. XXXV. 21. et XLI. 21. Utriusque generis exempla exstant etiam apud Jul. Obseq. de Prodig. et quidem prioris capp. 74. 85. 86. posterioris capp. 103. et 113. Verum, ut ultima primis convenient, vel hic *locutam*, vel mox *alendus publice datus* legendum videtur. Prius placuit Gronov. et verisimilius est; id tamen Clericus inscio lectore, contra fidem datam, in contextum recipere non debuerat.

Vaccam æneam Syracusis] Prodigium hoc illustrari potest vacca ænea Myronis, quam pro vera vacca pastor abigere, taurus inire, ejusque ubera vitulus sitiens adpetere voluit. In eam multa exstant epigrammata Anthol. I. IV. c. 7. et apud Auson. Epigr. LVIII. et seqq.

§ 4 *Lunam colonia eodem anno duomillia civium Romanorum sunt deducta*] Quadriennio post deductam Aquileiam. Vell. I. 15. Ab eo dissentire Livium, qui triennio post deductam tradat, scribit Sigon. de Ant. Jur. Ital. II. 5. Sed hoc nusquam tradidit Livius. Nam XL. 34. Aquileiam deductam dicit P. Cornelio Cethego et M. Bæbio Tamphilo consulibus, qui est a. 10LXXII. Hic Lunam Ti. Sempromio Graccho, C. Claudio Pulchro consulibus a. 10LXXVI. Itaque convenit Livio cum Velleio. *Duk. Lunam* præfert ed. princeps; *Lucam*, quæ quadriennio postea prodiiit an. 1535. Eam autem scripturam servarunt reliquæ edd. usque ad Gronov. qui a. 1665. *Lunam* revocavit. Altera tamen lectio verior videtur, quia Vell. Paterc. coloniam eodem anno Lucam deductam esse testatur I. 15. 'Cn. autem Manlio Vulsone, M. Fulvio Nobiliore consulibus Bononia deducta colonia abhinc annos ferme ducentos septemdecim, et post quadriennium Pisaurum ac Potentia, interjectoque triennio Aquileia et

Gravisca, et post quadriennium Luca.' Præterea Lucam coloniam fuisse indicat etiam Plinius III. 5. 'Primum Etruriæ oppidum Luna portu nobile. Colonia Luca a mari recedens, propiorque Pisæ.' At, Lunam coloniam deductam esse, nondum reperire potui aliunde affirmari. Id indicare videtur locus Livii XLV. 13. 'Disceptatum inter Pisanos Lunensesque legatos: Pisanis querentibus, agro se a colonis Romanis pelli; Lunensibus affirmantibus, eum de quo agatur, a triumviris agrum sibi adsignatum esse.' Verum, eo loco pro *Lunensesque* et *Lunensibus* legendum esse *Lucensesque* et *Lucensibus*, illud verisimile efficit, quod 'Luca,' quam 'Luna,' propior 'Pis' fuerit, et hinc potius inter 'Lucenses' et 'Pisanos,' quam inter 'Lunenses' eosdemque 'Pisanos' controversiæ de terminis agrorum oriri potuerint. Et ita hunc locum laudavit Cluver. Ital. Ant. II. 3. 506. quasi *Lucensesque* et *Lucensibus* editum invenisset. Insuper *Lunam coloniam* vulgavit Clericus, quum antea editum foret ab omnibus *colonia*; neque tamen vel hujus emendationis lectorem certiore fecit, vel cur ita legendum censuerit, ullam rationem subjunxit. Nihil puto mutandum, licet etiam Crevierius eamdem lectionem receperit. Capienda hæc sunt per adpositionem 'Colonia, duo millia civium Romanorum sunt deducta Lucam.' Vide ad XL. 36. § 8.

§ 5 P. Ælius, L. Egilius, Cn. Sici-nius] Medius horum triumvirum non unam ob causam mihi suspectus est. Primum me movit gens circa hæc tempora Romæ incognita 'Egilia,' vel, ut alii scribunt, 'Ægilia,' cujus alibi mentio non occurrit, nisi apud Cic. de Orat. II. 68. 'Cum Q. Opimius consularis festivo homini Egilio dixisset, Quid tu, Egilia mea, quando ad me venis cum tua colu et lana?' Ultimam partem horum verborum

laudavit Non. Marcell. in voce 'Colus;' apud quem in antiquioribus edd. legitur *Decilla mea*, et in recentioribus demum ex vulgata apud Cic. lectione *Egilia mea* repositum est. Deinde Pighius in Annal. ad a. 10LXXV. p. 343. suspicatur, eum anno præcedenti tribunum plebis, hoc vero cum Ælio et Sici-nio, duobus prætoribus, triumvirum coloniæ deducendæ creatum esse. At verisimile non videtur, L. Egilium tribunicium medium memorari inter duos prætorios, quum Livius tantum non ubique observare solitus sit, ut, qui majores dignitates gesserint, etiam prius memoret. Forte igitur legendum L. Æmilius, ut intelligatur L. Æmilius Regillus prætorius itidem. Qua emendatione admissa Livium triumviros ordine dignitatum, quas gesserunt, more suo recensuisse adparebit. Nam P. Ælius Tubero prætor memoratur XXX. 40. et iterum hoc anno XLI. 8. L. Æmilius Regillus XXXVI. 45. et Cn. Sici-nius XXXIX. 6. Dixi vero, Livium morem hunc tantum non ubique observasse. Ne quid tamen dissimulem, exemplum, eum id neglexisse, est XXXIX. 55. ubi triumviri referuntur M. Æmilius Lepidus, T. Æbutius Carus, et L. Quinctius Crispinus; quorum Æmilius consul fuit XXXVIII. 42. Æbutius demum prætor memoratur hoc lib. c. 6. Quinctius antea præturam gessit XXXIX. 6.

CAP. XIV. (XIX.) § 1 *Dum is triumphus de Liguribus agebatur*] An Cum, vel Quum agebatur? Vide ad XXXV. 8. § 1.

Non consularem tantum exercitum Romam adductum] Scribe, ut pluribus aliis locis, *abductum*. J. F. Gronov. Vide ad XXVII. 29. § 1. Mox Ti. Claudio hic et in fine cap. hujus edidit Sigonius, quum male utrobique antea legeretur T. Claudio. Vide ad XI. 59. § 5.

§ 2 *Superatis montibus in campos degressi*] Ita Gronovius 1665. edidit.

Priores male præferunt *digressi*. Vide ad iv. 17. § 11.

§ 3 *Coloniam ex hostibus eripere*] Abesse poterat præpositio. Sed sic etiam Terent. Eun. iv. 6. 1. 'Ut illam a me eripiat.' Ibid. vs. 14. et Adelph. iii. 2. 30. Et Cic. pro Marcell. c. 10. 'Arma ab aliis posita, ab aliis erepta sunt.' Quod viris eruditissimis rationi sermonis Latini repugnare videbatur. Duk.

§ 4 *Cn. Cornelius Scipio Hispalus*] *Hispalus* geminata liquida Fasti Capitol. Si idem est, qui a. 106XXIV. prætor fuit apud Liv. XL. 44. Pighius in utroque anno non recte *L. F. L. N.* fecit, qui in Fastis *L. F. P. N.* est. Duk. *Hispalus* præferunt omnes edd. et ita apud Val. Max. i. 3. 2. scribendum monet Colerus ex lib. Dan. et Fastis Capitol. Ita sane in illis, quos vulgavit Sigonius in Fast. Consul. p. xx. In illis tamen Fastis, quos Pighius edidit in initio tomi II. Annal. p. xiv. Smetius in Inscript. Ant. p. LXII. et Gruter. in Inscript. p. CCXCIII. ediderunt, *SCIPIO HISPALLVS* vocatur. *Cn. Cornelius Scipio Hispalli filius* memoratur Valerio Max. vi. 3. 3. at corrupte *Ἰσπανὸς ἐπικλησιν* apud App. Alex. in Punicis p. 46. Præterea in Smetii et Gruteri edd. illorum Fast. vocatur *L. F. P. N.* at in Sigonii et Pighii *L. F. L. N.*

Q. Petilius Spurius] *Petillius* ex conslatu Capitolino. *Sigon.* Vide ad xxxviii. 50. § 5.

§ 5 *M. Popillius Lænas*] Ita recte Sigonius edidit; quum ante editum fuisset *Popilius*. Vide ad vii. 12. § 1.

M. Cornelius Scipio] Hic c. 15. 'M. Cornelius,' nullo addito cognomine; c. 27. 'M. Cornelius Maluginensis,' omisso cognomine Scipionis. Hinc suspicio oriri potest, ei hic a sciolo quodam cognomen *Scipionis*, utpote celeberrimum et notissimum in gente Cornelia, additum fuisse; eo magis,

quod in familia Scipionum rarissimum est, si modo usquam est, prænomen *Marci*, in Maluginensium autem satis usitatum. Accedit, quod 'Scipiones' et 'Maluginenses' duæ diversæ gentis Corneliæ familiæ fuerunt, nec facile, stante veteri republica, uni homini duarum familiarum gentis suæ cognomina addita inveniuntur. Sed hanc suspensionem elevant verba Cic. de Orat. II. 64. 'Quod aiunt Maluginensem illum M. Scipionem, quum ex centuria sua renunciaret Acidinum consulem,' &c. Nam quod Robortellus ibi pro *Scipionem* legit *Cæpionem*, recte rejecit Sigonius de Nominib. Rom. c. 5. Et quum deinde Robortellus Adnotat. i. 29. negasset, cognomina Scipionis et Maluginensis in gente Cornelia umquam conjuncta, et Scipionibus prænomen *Marci* inditum fuisse, Sigonius utrumque ex his locis Livii constare respondit, et plane probabile esse, eundem a Cicerone M. Scipionem Maluginensem intelligi, qui apud Livium idem prænomen eademque cognomina habet, contendit: ac denique exemplum duorum cognominum gentis Corneliæ uni ex ea gente additorum protulit e Fast. Capitol. in quibus a. 106CLXIII. consul suffectus est Ser. Cornelius Cn. F. Cn. N. Lentulus Maluginensis. Equidem non video, quid contra hæc disputari possit. Nam scripturam vulgatam horum locorum, præsertim Ciceronis, in quo non est nomen Corneliæ, in dubium vocare velle, non magnam rationem habere videtur: etsi constat, nomina propria in omnibus libris veterum quam plurimis locis incredibilem in modum corrupta, et alia pro aliis scripta esse. Nec tamen ob causas, quas dixi, adhuc a me impetrare possum, ut pro certissimo habeam, huic prætori nomina fuisse 'M. Cornelius Scipio Maluginensis.' Exemplum Ser. Corneliæ 'Lentuli Maluginensis' in Fastis, 'Cn. Lentuli

Cossi' in nummo apud Pighium ad a. 100CLII. 'P. Lentuli Scipionis' apud Goltz. ad a. 100CLIX. et 'Æmili Lepidi Paulli' in Dione XLIX. p. 416. posterioris ætatis sunt, qua ratio cognominum, quæ prisca republica obtinuerat, multum mutata erat. *Duk.*

L. Aquilius Gallus] *Aquillius* ex tabulis Capitolinis, et Græcis, *Sigon.* Vide ad II. 4. § 1.

§ 6 *De provincia deduxisset*] Adjice, quod deesse videtur, 'mandatum.' *Murel.* Si hoc e verbis Livii periisse putavit, non recte sensit. Multa hujus generis ellipseos exempla in Livio sunt. xxx. 27. 'Cn. Tremellius Siciliam sortitus est, ut ab Q. Viliio Tappulo prætore prioris anni provinciam et duas legiones acciperet.' Et ibidem in verbis, 'ut eos ludos consules, priusquam ad bellum profiscerentur, facerent.' xxxv. 11. 'Pollicetur se, parte utra vellet, cum suis erupturum; tantum ut diceret, utra pars frequentior vicis esset.' xxxix. 12. 'Jam id ipsum consul laudare, quum initiatam se non inficiaretur; sed et cetera eadem fide expromeret.' *Duk.* Illud *mandatum* satis per se intelligi, existimat Doujatius. Eadem mens fuisse videtur Jac. Perizonio, qui eam ob causam ad oram Livii adscripsit locum ex XLIII. 6. 'Masinissæ legati tritici eandem summam polliciti, et mille et ducentos equites, duodecim elephantos; et si quid aliud opus esset, ut imperaret senatus:' ubi intelligebat *rogarunt*: et hunc Flori IV. 2. 16. 'Consulatus, absenti quem decem tribuni, favente Pompeio, nuper decreverant, tum, dissimulante eodem, negabatur. Veniret, et peteret more majorum.' His adde Livium cap. seq. 'Manere cum eodem imperii jure in Hispania jussi: et ut in supplementum his tria millia civium Romanorum, &c. mitterentur:' ubi subintelligitur 'decretum,' vel simile.

De pari aliarum vocum ellipsi vide ad IV. 20. § 7.

§ 7 *In jecinore caput non inventum*] *In jecinore* et *jecinori* cap. seq. § 3. omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ in *jecinore* et *jecinori* dedit, quia ejus tempore ita passim in Livio edebatur, ut VIII. 9. § 1. xxv. 16. § 3. xxx. 2. § 13. aliisque locis, ubi variant codd. ut et apud Sueton. in Aug. capp. 81. 95. Vitell. cap. 13. Vide ibi viros doctos, et Vossium Gramm. IV. 8. Verum, quum nunc in Livio ubique *jocinoris* editum sit, et ita hic et cap. seq. edd. antiquiores habeant, nescio cur alia scriptura duobus illis locis magis placere potuerit. Utrobique priscam lectionem reduxi.

Bove perlitare jussus] Hoc de genere, non de numero hostiarum dictum accipio. Nam incertum erat, an uno perlitare posset. Ipse paullo post se 'tribus' perlitasse negat, et senatus enim 'majoribus hostiis' usque ad perlitationem sacrificare jussit.' *Duk.*

§ 10 *Binas legiones novas scriberent, et trecentos equites; et dena millia, &c. et sexcentos imperarent equites*] Vix dubitari posse existimat Crevierius, quin aliquid exciderit; et quidem Livium expressisse, quantum peditum equitumque novæ legiones contingerent; numerum autem peditum intercidisse, ac legendum esse *binas leg. novas scrib., quina millia in singulas et ducenos pedites, trecenos equites.* Præterea pro *sexcentos* scribendum puto *sexenos*, ne contra usitatum loquendi rationem numerus cardinalis et distributivus jungantur; de quo vide ad xxxii. 28. § 11. Huic autem emendationi favent edd. antiquæ, per notas numerales CCC. et DC. legentes, quod Lugduni a. 1553. Paris. a. 1573. et deinde recentiores omnes mutarunt in *trecentos* ac *sexcentos*. Consules jussi sunt scribere 'binas legiones,' et sociis imperare 'dena millia peditum et sexcenos

equites,' id est, quisque duas legiones, quisque decem millia peditum socialium, sexcentos equites.

CAP. XV. (XX.) § 1 C. *Cornelius*] Haud dubie vitiosum, pro *Cn. Cornelius*, ut nunc edidi. *Jac. Gron.* Recte *Cn. Cornelius*; sed ita legunt omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ forte operarum errore *C. Cornelius* substituit.

Bovis sescenaris] Sescenar bos iste cornu ferit, nec ipse cavere possum, quin prehensis cornibus traham. Vox sacrorum est 'sescenar,' quam ex Festo interpretor in verb. 'Scena.' Illi enim 'Scena seu sacena genus est cultri, sed utrum securis, an dolabra sit, ambiguum' dicit. Nam 'Cincius in libro, qui ei est de verbis priscis, dolabram ait esse pontificiam. Livius in Lydio: 'Corruit quasi ictus scena.' Sed 'dolabra' securis fuit, qua boves cæderentur, ut ex antiquis sacrorum figuris constat: hostiæ aliæ aut malleo, aut cultro. Quod igitur Festus scribit 'scenam' dictam esse a 'sacena,' forte a *sescena* scriptum. Veteres enim in geminatis primam syllabam servare solent ex usu grammaticorum; unde conjicio 'sescenarem' bovem dictum sescena a victimariis percussum. Qui auderet legere *bovis sagenaris*, non reprehenderem, ut esset opimi bovis et publice saginati. Nam Varro de Re Rust. I. 1. dixit *sagenantur*, pro *saginantur*: et in sacris vocabula in ar multa desinebant, ut 'lar,' 'pulvinar,' 'far,' 'bustar,' ubi corpora cremabantur. Sospater I. p. 25. *Gutherius*, de Jur. Pontif. IV. 18. Quis in animum inducere possit, victimam nomen traxisse a cultro, quo jugulabatur, aut excoriabatur, aut a dolabra, qua cædebatur? Nugæ. Mihi videtur locus esse contaminatus a librariis, et scribendum duabus litteris immutatis *bovis sexcenarii*, hoc est, sexcentarum librarum, qui grandior erat, præcipue in Italia: hinc por-

tentum tanto habebatur tristius, quod tanti ponderis bovis jecur defluxisset. Pro *sexcenarius* scripserunt vitiose librarii *sescenari*, ut sæpe *X* in inscriptionibus et codd. antiq. ponitur pro *S*. Sic in illis habetur apud Gruterum *conflississent* pro *confluxissent*, *Sestius* pro *Sextius*, *cojus* pro *cojux*, hoc est, *conjux*. *Sexcenarius* autem dicitur, ut 'tricenarius,' 'ducenarius.' 'Ducenarii judices,' qui tantum ducenta possidebant, apud Sueton. Aug. c. 32. 'ducenarii procuratores' apud eundem in Claud. c. 24. quorum stipendium erat ducenta sestertia. 'Trecenariæ vites' apud Varron. de Re Rust. I. 11. 'quod jugerum trecentas amphoras reddat,' ut ipse Varro declarat, æque ut apud Livium 'sexcenarius bos,' cujus pondus erat sexcentarum librarum, et apud Plinium VII. 20. 'quingagenarius thorax,' quingagenum pondo. *Grævius*, in Præf. tom. V. Antiq. Rom. In Buleng. de Sortib. I. 7. editum est *fescennaris*, ab ipso, an vitio operarum, non scio; nec, si ita scripsit, quid sit *fescennaris*, intelligo. *Duk.* Vir doctus ad marg. ed. Curionis adscripserat, forte legendum esse *bovis sexennis*.

Jecur defluxisse] Lege *diffluxisse*, hoc est, in aqua dissipatum esse, et in liquorem abiisse. Sic Phædr. Fab. LXXXI. 'Sudore multo diffuentes.' 'Defluere' est de loco superiore labi, seu cadere. Supra II. 20. 'Morbundus ad terram defluxit.' Hic vero jecur omne in olla inenarrabiliter absumptum fuisse traditur, quod non nisi effusa aqua cognosci potuit. *Jac. Perizon.* Hæc etiam alibi permutantur. Terent. Heaut. V. I. 72. 'Qui nunc luxuria et lascivia diffuit.' Cic. pro Marcell. c. 8. 'Omnia, quæ dilapsa defluerunt, severis legibus vincienda sunt.' Hic quidam Mss. habent *difflexerunt*, et in Terentio *defluit*. Gronovius in Livio non improbat *defluxisse*. Vide eum ad XXVII. 17. Non dubium est, quin ita in Ms.

fuert. Nec tamen sermo Latinus hic *diffluxisse*, nec in Cicerone *difflexerunt* respuit. *Duk.* Vulgatam scripturam tuetur Cortius ad Sall. Jug. c. 1. § 4. contendens, illud *de* in compositione non semper de loco superiore labi notare, sed nullam potius differentiam esse inter verba 'defluere' et 'diffluere,' et ad antiquitatem propius accedere 'defluere,' quam alterum. Nondum tamen, quæ vir de literis nostris optime meritus mihi, dum viveret, amicissimus huc adtulit, exempla id verum esse evincunt. In loco Sallustii, 'per concordiam vires, tempus, ingenium defluxere,' utrumque, vel *defluxere*, vel *diffluxere*, legi posse videtur. Si prius, refer ad 'tempus,' quod dicitur 'defluere,' metaphora desumta ab amne, cujus unda continue decurrit, ex loco nempe superiori in inferiorem: at si alterum præferas, refer ad 'vires,' 'ingenium.' In notis Gronovii ad Livii xxvii. 17. § 4. nihil video, quod magnopere Cortii sententiam tueatur. Ibi enim tantum agit de translata significatione verbi 'fluere,' et de iis illud dici docet, quæ facile dilabuntur, non constant. Præter hunc autem locum Livii in omnibus exemplis, quæ laudavit, nullum est, ubi vel 'defluere' vel 'diffluere' obcurrat, nisi in nno Senec. de Brev. Vit. c. 1. ubi habes 'vita defluit:' quod quo sensu dicatur, modo vidimus. Neque Cortium juvat locus Colum. in Præfat. lib. xii. 'luxu et inertia defluant.' Optimus enim et integerrimus cod. Sangerm. recte præfert *diffluant*. At 'luxu diffluere' similiter dicitur, ac 'deliciis diffluere' apud Cic. de Amic. c. 15. ubi vide Lambin. Hoc autem loco *diffluxisse* legendum esse, confirmare videtur 'distabescere' apud Fest. voce 'Monstrum:' 'Monstra dicuntur naturæ modum egredientia, ut serpens cum pedibus, avis cum quatuor alis, homo cum duobus capi-

tibus, jecur quum distabnit in coquendo.' Quod 'extabescere' dixit Obseq. de Prodig. c. 64. 'Quum inmolassent victimas consules, jecur extabuit.'

§ 3 *Caput jecinori defuisset*] *Jocinori* edd. ante ultimam Gruteri; quod restitui. Vide ad cap. præc. § 7.

§ 4 *Pisæ Cn. Cornelio, Ligures Petillio*] Si scripsit Livius *Cn. Cornelio*, prorsus quoque scripsit *Q. Petillio*. Jac. Gron. Vide ad iv. 49. § 1.

§ 6 *Et T. Æbutium prætorem*] *Suspitor, Gracchum eam provinciam pacare: ei T. Æb. præt. adj. ab senatu datum esse.* Justinus xiii. 6. 'Ibi Crateron et Antipatrum opperiri jubetur: adjutores ei dantur cum exercitibus frater Perdiccæ Alcetas et Neoptolemus.' *J. F. Gron.* Gronovio adsentior. Sæpe hæ voculæ in Mss. commutantur. Vide ad iii. 43. § 7. c. 51. § 9. iv. 46. § 10. v. 26. § 10. vii. 40. § 4. viii. 25. § 13. ix. 34. § 16. x. 25. § 12. et alibi. Adde Rhenan. ad Liv. i. xxvii. c. 11. § 2. Gronov. ad Livii xxi. 38. § 6. Burmann. ad Suet. Aug. cap. 58. et Corte ad Plinii lib. vii. c. 5. § 5. et i. iv. c. 25. § 3. Causa est similitudo literarum *I* et *T* in scriptura Romana et Longobardica, ob quam causam et commutantur *ui* et *ut*. Vide ad iv. 51. § 6. Præterea *T. Æbutius* hic *prætor* vocatur, quod intelligendum esse Jac. Perizonius in margine Livii monuit, eum prætorem fuisse, quo tempore adjutor datus est. Verum biennio ante prætor creatus Sardiniam sortitus est; quod Livium in initio hujus libri deperdito narrasse colligi potest ex c. 6. Verum quum eo anno gravius bellum ibi exarsisset, Sardinia provincia consularis facta est, et Ti. Sempronio Graccho obvenit. Vide capp. 8. et 9. Ex hoc loco colligitur, Gracchi adventu Æbutium ex provincia non decessisse, sed ibidem subsistentem simul cum consule bellum adversus

Sardos gessisse, id quod auctor supra exponere omiserat. Hinc constat, Æbutium neque hoc tempore, neque anno proximo, quo Graccho adiutor dabatur, prætorem fuisse, sed 'præto-rem' hic vocari, qui erat 'pro prætore.' Vide Duker. ad XXIII. 40. § 1. Ceterum eodem prætextu, quo M. Popilius deprecatus est, ne in provinciam iret, etiam usi sunt tribuni plebis prohibitori, ne provincia T. Quinctio prioris anni consuli erepta successoris daretur XXXI. 28. Vide etiam IX. 18.

§ 11 *In eadem verba jurejurarunt*] Rarum est verbum 'jurejurare,' cujus alibi nullum exemplum notavi. Neque sine causa dubitavit Crevierius, utrum ex hoc uno loco deformati miserum in modum libri verbum alias incognitum in linguam Latinam facile admittendum sit.

CAP. XVI. (XXI.) § 1 *Ante diem tertium Nonas Maii*] Forte *Nonas Maías*. Mox, 'Comitia in ante diem tertium Nonas Sextiles, Latinæ in ante diem tertium Idus Sextiles edixit.' Cap. seq. 'In ante diem tertium Nonas Sextiles edicta erant.' Et paullo post, 'Nonis Sextilibus paludatus,' &c. hoc lib. c. 9. 'In suam quisque civitatem ante Kalendas Novembres redirent:' ubi similiter peccatum erat; ut et c. 22. XLII. 21. 'In libertatem restitutus ante Kalendas Sextiles primas non esset.' c. 22. 'Si non ante Idus Novembres in urbem Romam introisset.' Mox, 'Idibus Martiis adesse reum jussit.' c. 27. 'Equites Idibus Februarii Brundisii adesse juberet.' XLIV. 37. § 8. Vide ad IV. 37. § 3. Mox *populo Romano Quiritibus*, pro *Quiritium*, legendum existimat Brisson. de Form. I. p. 62. Sed vide ad I. 32. § 13.

§ 2 *Quia non recte factæ Latinæ essent*] Malim *rite*, ut semper alias. *Sigon*. Immo vide ad XXVII. 25. § 8. et XXXIV. 44. § 2.

Latinæ essent, instauratis Latinis, placuit Lanuvinos, quorum opera instauratæ

essent] Frequentissime Livium voces, quæ modo præcesserunt, repetiisse, vidimus ad I. 3. § 9. Diffiteri tamen nequeo, hic trium vocum *Latinæ, Latinis; essent, essent; instauratis, instauratæ* repetitionem admodum displicere. Dicam igitur, quid in mentem venerit. Vel voces *instauratis Latinis* ex glossa inrepsisse, ac scribendum esse conjicio, *pont., quia non recte factæ Latinæ essent, placuit, Lanuvinos, quorum opera instaurandæ essent, hostias præbere*: vel refingendum esse, *pont., quia non recte factæ essent, instaurari Latinas placuit, Lanuvinusque, quorum opera instaurandæ essent, hostias præbere*. Posses etiam, *quia non recte factæ Latinæ essent, instaurari eas placuit*. Insuper Doujatius malebat *quorum gratia*, vel potius *quorum culpa*. Sed nihil muto. *Quorum opera*, ut apud Plaut. in *Asin.* II. 2. 9. 'Mea quidem, Hercle, opera liber numquam fies.'

§ 3 *Concidit: et, parte membrorum captus*] Supra XXXIII. 1. 'Obmutuit, et concidit. Et dum regem auferunt perferuntque parte membrorum captum.' Consulem 'membris captum' esse, refert Obseq. de Prodig. c. 64. 'Cornelius, ex monte Albano rediens, membris captus ad aquas Cumanas moritur.' Descriptio illa convenit apoplexiæ, at verba Livii 'parte membrorum' innunt paralysin. Celsus III. 27. 'Resolutio nervorum frequens ubique morbus est. Sed interdum tota corpora, interdum partes infestat. Veteres auctores illud ἀποπληξίαν, hoc παράλυσιν nominaverunt. Nunc utrumque παράλυσιν appellari video.'

§ 5 *Comitia in diem tertium Nonas Sextiles, Latinas ad diem tertium Idus Sextiles edixit*] Lego utrobique in *A. D.* id est, *in ante diem*. Sic enim XLIII. 16. 'In ante diem VIII. et VII. Kalend. Octob. dicta dies.' Et XLV. 3. 'Latinæ edictæ a consule sunt in ante IV. III. et prid. Idus Novemb.' Sic igitur et hic in *A. D.*

III. *Nonas* edicta erant. *Sigon.* Ant. Perizon. ad marginem Livii monuit, in hac loquendi formula esse trajectionem verborum veteribus amatam, pro *in diem tertium ante Nonas, Idus.* At quomodo tum explicabit alteram formulam ‘*ex ante diem quintum Idus Octobres?*’ qua utitur Livius XLV. 2. ‘*Supplicatio pro concione populi iudicta est ex ante diem quintum Idus Octobres cum eo die in quinque dies.*’ In hac trajectio illa statui nequit. Statuenda igitur potius est ellipsis in diem *ante diem tertium*, et *ex die ante diem quintum.* Vide epistolam Gronov. apud Burm. in Syllog. Epist. tom. II. num. 313.

§ 8 *Ante triduum, quam obpugnare cœperat, receptam*] Quicquamne absurdus dici potest, urbem post triduum, quam ex hostibus jam recepta erat, oppugnari? Is enim in his verbis est sensus. Repone, quod proximum est vestigiis vulgatæ lectionis, *intra triduum.* Sic XXXVI. 10. ‘*Intra decimum diem, quam Pheras venerat.*’ XLIII. 9. ‘*Intra dies sexaginta, quam in provinciam venit.*’ Epit. I. XLIX. ‘*Tertii belli Punici intra quintum annum, quam erat cœptum, consummati.*’ Florus II. 2. ‘*Intra sexagesimum diem, quam cæsa silva fuerat.*’ Jac. Perizon. Ita emendanti prælusit Pighius, qui in Annal. ad a. ICLXXVII. p. 351. hanc historiam ita refert: ‘*Mutinam intra triduum ab hostibus recepit, et colonis restituit.*’ Licet autem *intra* mox iterum sequatur, nihilominus emendationem hanc veram iudico: in contextum tamen cum Clerico recipere non sustinui. Doujatius putat, vulgatæ lectionis non eum sensum esse, quem statuit Perizonius, sed potius, non totorum trium dierum obpugnatione ex hostibus receptam esse. Verba igitur *ante triduum quam* accepit pro ‘*ante triduum postquam,*’ quem usum hujus formulæ aliis exemplis probare debuerat; quum semper notet ‘*triduo antequam,*’ ut ‘*post*

triduum quam’ est *triduo postquam.* Vide Hadrian. Cardin. de Serm. Lat. p. 66. At *intra triduum quam* est ‘*intra triduum postquam;*’ eodem modo, quo ‘*anno quinto quam*’ pro anno quinto postquam habuimus ad XXVIII. 16. § 14.

§ 9 *Neminem jam eis Alpes hostem populi Romani*] Ita demum Lugduni a. 1553. editum vidi: antiquiores per notas legunt *hostem PR.* vel *hostem PR.* An legendum *hostem superesse?* Si tamen *P. R.* vocum notas esse placet, æque reddi posset *hostem populo Romano*, quam *populi Romani.* Supra III. 9. ‘*Tribunos plebis vos creatos, non hostes Patribus.*’ XXI. 1. ‘*Se, quum primum posset, hostem fore populo Romano.*’ XXIV. 48. ‘*Syphax erat rex Numidarum, subito Karthaginiensibus hostis factus.*’ XLI. 24. ‘*Cur soli omnium hostes ei sumus?*’ Ita *hostis tribuniciæ potestati* codd. et inter eos non contemnendi, II. 34. ‘*socius temeritati.*’ VI. 24. Pariter ‘*amicus populo Romano,*’ vide ad XXXIX. 47. § 10. ‘*finis populationibus;*’ vide ad II. 30. § 9. ‘*locus seditioni.*’ III. 46. § 2.

Agrique aliquantum captum] Reor Claudii gloriantis, vel potius Livii esse, *agrique ad id tantum captum.* Jac. Gron. Non id agitur, utrum genus illud loquendi *aliquantum agri* probum ac Livianum sit, de quo vide ad XXI. 28. § 11. sed utrum hic convenire possit. Id adfirmare videtur Perizonius ad marginem adscribendo locum Livii XLII. 4. ‘*Quum agri et Gallici, quod bello captum erat, aliquantum vacaret.*’ Verum observandum est, aliter ex rei veritate loqui potuisse ipsum Livium, aliter de rebus a se gestis ad senatum scripsisse C. Claudium, cujus jactatio non permittebat, ut se tantummodo *aliquantum agri* ex hostibus cepisse nunciaret: insuper illud *aliquantum agri* non convenire sequentibus, qui multis millibus hominum dividi viritum possit. Ant. Perizonius ad marginem Livii adscripserat, forte

legendum *agrique tantum*. Sed propius ad apices vulgatæ lectionis accedit conjectura Jac. Gronovii; nec multum inde abit illa Donjatii, qui malebat *agrique a se tantum*.

CAP. XVII. (XXII.) § 5 *Quæ in ante diem tertium Nonas Sextiles edicta erant*] *Quæ ante diem tertium* ed. prima; proxima an. 1535. *quæ ad diem tertium*; quod reliquis adhæsit usque ad Sigonium. Is autem recte *quæ in ante diem tertium* emendavit. Vide ad cap. præc. § 5.

§ 6 *Creavit M. Valerium Levinum*] *C. Valerium Lævinum* ex consulatu ejus Capit. et ipsomet Livio infra, c. seq. *Sigon*. Consuli huic nomen *Caii* vindicantem Sigonium nemo ante Gronov. qui lectionem illam a. 1665. recepit, audire dignatus est. Est autem idem C. Valerius, quem prætorem habuimus XL. 44. et qui censuram petet XLIII. 16. De orthographia vocis 'Lævinus' vide ad Epit. Liv. l. XIII.

Nonis Sextilibus paludatus, literis auditis, tumultus ejus caussa] Vocabula isthæc [*literis auditis*] turbandæ potius sunt sententiæ, quam firmandæ. *Gruter*. Livius et alii scriptores ubique dicunt, magistratus 'paludatos urbe exivisse,' 'paludatos urbe egressos,' et 'paludatos in provinciam profectos' esse. Vide Livium II. 49. XXI. 63. XXXI. 14. XXXVI. 3. XXXVII. 4. XL. 26. lib. XLI. capp. 5. et 10. lib. XLII. capp. 27. 49. et XLV. 39. Cic. Verr. v. 13. de Provinc. Cons. c. 15. in Pison. c. 13. Ep. Famil. VIII. 10. et 15. et Cæs. B. Civ. I. 6. Hic contra constantem usum hujus generis loquendi consul non dicitur 'paludatus urbe exivisse, egressus, in provinciam profectus' esse, sed paludatus legionem tertiam in Galliam proficisci, et duumviros navales oram Ligurum circumvectari jussisse. Atqui hæc etiam non paludatus jubere poterat, nec ad ea jubenda paludamento sumto opus erat. Suspicio locum non

integrum esse, et hic aliquid de projectione consulis paludati in provinciam dictum fuisse. Sed ea tamen in 'Nonas Sextiles' conferri non potest, quia Latinæ post eas 'in a. d. III. Idus Sextiles' edictæ erant c. 16. nec licebat magistratibus ante in provincias exire, quam iis in monte Albano operam dedissent. Liv. XXI. 63. XXII. 1. XXV. 12. XLII. 35. et supra c. 16. *Duk*.

CAP. XVIII. (XXIII.) § 1 *Ad Scultennam flumen*] De hoc flumine vide *Merula Cosmogr. part. II. lib. IV. c. 11. p. m. 119. et Cluver. Ital. Ant. I. 36. p. 417.*

Montes Letum et Balistam ceperunt: muroque insuper amplexi, tardius ex agris] Ita omnes distinguunt quas vidi, edd. ante Crevierium, qui ita interpunxit, *ceperunt, muroque insuper amplexi. Tardius ex agris*. Ita et sibi interpungendum videri monuit Dukerus: quo judice insuper hæc lenius fluenter, si scriberetur *amplexi sunt*. Distinctionem recepi. De Balista monte vide ad XXXIX. 2. § 7.

§ 2 *Ad mille et quingentos perierunt*] Ita primum editum video in ultima Gruteri ed. ex qua id per recentiores propagatum est. Antiquiores per notas exhibent *ad M. et D. perierunt*; quod more Livii æque reddi potest *ad mille et quingenti*. Vide ad X. 17. § 8.

§ 4 *Parietibus adfigunt*] Hæc primarum editionum lectio est. Sigonius substituit *adfigunt*, Gronovius revocavit *adfigunt*, ac vicissim Crevierius *adfigunt*, quod interpretatur in parietes impingunt. Et ea lectio omnino præferenda est. Ad sævitiam enim in prædam Mutinæ partem pertinet, quod inanima 'parietibus adfixerint,' non vero iis 'adfixerint.' Solent hæc verba a librariis commutari. Exemplum habuimus XL. 2. § 1. Alia vide ad IV. 19. § 5.

Quam ornamento in speciem, facta] Vasa facta ornamento, et facta in speciem nihil ferme differunt. 'Spe-

cies' enim pro ornamento, splendore, dignitate ponitur. Vide ad xxxii. 36. § 10. Hinc Crevierius vocem *ornamento* delendam censet, tamquam quæ e margine, ubi interpretandis sequentibus in *speciem* addita erat, in contextum inrepserit. Mitius esse videtur, si una vocula addita *ornamento et in speciem facta* legamus.

§ 5 *Campis Mucris se eum expectaturum*] Mox, 'Exercitum ad campos Macros consuli tradidit:' et xlv. 12. 'Profectus in Galliam circa Macros campos stativa habuit.' Vide Cluver. Ital. Antiq. i. 28. p. 280.

§ 6 *Eodem paucis post diebus*] Ed. prima *Eodem tempore paucis post diebus*. Sed recte Frob. 1535. vocem *tempore* expunxit. Cap. præc. 'Eodem et Q. Petillius consul ad conveniendum exercitui diem dixerat.'

§ 7 *Priusquam digrederentur*] Ita recte Frob. 1535. vulgavit: sequitur enim, 'Profecti inde in diversas regiones.' Male ed. princeps *congrederentur*.

§ 8 *Quod in templo fuisset: in Petillio, &c.*] Hinc colligo, sortitionem magistratum fieri debuisse in templo, id est in loco, qui augurio erat consecratus. Ut autem sortitio auspiciato fieret, observandum fuisse, ne quis sortem in sitellam conjiceret, nisi quum sitella in templum adlata foret.

§ 10 *Se eo die Letum capturum esse*] Val. i. 5. 9. ita: 'Petillius consul in Liguria bellum gerens, cum montem, cui Letum cognomen erat, oppugnaret, interque adhortationem militum dixisset, hodie ego Letum utique capiam, inconsideratius præliando fortuitum jactum vocis leto suo confirmavit.' *Sigon.* Ita auctor est Plinius xv. 19. Crasso navim adversus Parthos credenti omen fecisse vocem prædicantis venales Caneas, quasi hac ei voce denunciaretur *Cave ne eas*. Modius. Omen ex voce fortuito emissa vide etiam v. 55.

§ 11 *Suos quidem a fuga revocavit*] Nihil temere mutandum. Vide tamen an præstet *fusos quidem*. Supra x. 28. 'Obsistere cedentibus, ac revocare fusos:' ubi male plures scripti *revocare suos*.

Missili trajectus cecidit] Consulis mortem senatus in milites ultus est. Jussit enim legionem, in cujus acie ceciderat, totam infrequentem refferri; eique stipendium ejus anni procedere, et æra dari noluit. Vide Valer. Max. ii. 7. 15. et Frontin. iv. 1. 46.

§ 15 *C. Valerius audita*] Hoc loco hæc desiderantur. Expositis rebus ab altero consule Q. Petillio in Liguribus gestis, et morte ejus, jam ordiebatur narrationem earum, quas collega ejus C. Valerius gessisset, his verbis: *C. Valerius, audita morte collegæ*. Quæ res et ipsæ interciderunt, et comitia consulum P. Mucii Scævola et M. Æmilii Lepidi: itemque prætorum, una cum sortitione provinciarum; præterea expositio rerum, quas in Gallia Liguribusque consules gesserunt; nam ait cap. 19. 'Ob eas res in Gallia Liguribusque gestas duorum consulum ductu auspicioque senatus in triduum supplicationes decrevit.' Quod autem ad comitia consulum pertinet, reperi sententiam perbellam jacere apud Priscianum lib. xvii. quam suo loco interjiciendam esse duxi. Ea est hæc: 'Livius ab urbe condita lib. xli. 'Periti religionum jurisque publici, quando dno ordinarii consules ejus anni alter morbo, alter ferro periisset, suffectum consulem negabant comitia habere posse.' Ordinariorum autem appellat consules, qui primis comitiis sint creati, neque in demortuorum locum suffecti. Fuerant autem Cn. Cornelius Scipio Hispalus et Q. Petillius Spurius, quorum ille morbo, hic ferro absumptus fuerat, ut et Livius et Valerius tradunt. Suffectus autem in Scipionis

locum C. Valerius Lævinus, quem religionum, inquit, periti negabant comitia rogandis consulibus habere posse. Hac autem de re sic scriptum est in tabulis Capitolinis :

CN. CORNELIVS. L. F. L. N. SCIPIO
HISPALVS

IN. MAG. MORT. EST. IN. EIVS. L. F.
EST

C. VALERIVS. M. F. P. N. LAEVIVS
Q. PETILLIVS. C. F. Q. N. SPVRIVS
IN. MAG. POSTEAQVAM. SIBI. CON-
LEG.

SVBROGASSET. OCCIS. E.

Sigon. Desunt nonnulla: inter alia puto talia quædam: *morte collegæ, exercitum in Ligures deduxit.* Cluverius, Ital. Ant. 1. 8. 58. et c. 10. p. 77. Connectit igitur Cluverius hoc cum ultima voce hujus cap. et cum illis quæ cap. sequenti adduntur, omissis illis, quæ Sigonius media ex Prisciano inseruit.

§ 16 *Periti religionum jurisque publici, &c.*] Fragmentum hoc, quod Sigonius ex Prisciani lib. xvii. eruit, duobus ibidem locis exstat, et p. 1050. et p. 1097. Ex priori autem loco, addita voce, edidi *negabant recte comitia habere posse*: in posteriori vox recte erat omissa.

CAP. XIX. (XXIV.) § 1 *Trans Appenninum Brinmates fuerant*] Ita constanter omnes, quas vidi, edd. Cluverius tamen Ital. Ant. 1. 10. 77. ex hoc loco profert *Frinmates*, ut contra ex xxxix. 2. § 1. *Briniatibus*, ubi exstat *Friniatibus*. Vide quæ notantur ad eum locum.

Inter Audenam amnem] Ut in præcedenti oratione multa desunt, sic in his etiam nonnihil interiit. Hic quidpe sermo est omnino mutilus, *Inter Audenam amnem bellum gessit.* Sed, quidquid adjunctum fuerit, 'Audena' hic 'amnis' (modo ne hoc quoque mendosum sit vocabulum) haud dubie is est, qui, in sinistram Macræ ripam defluens, vulgo nunc accolis vocatur *Ula* et *Aula*, et cum articulo

Delph. et Var. Clas.

La Ula et *L' Aula*: quod vulgi simplicitas etiam facit *Laula*. Cluverius Ital. Ant. 1. 10. 78. Cluverius existimasse videtur, alterius loci nomen, inter quem et Audenam amnem Mucius bellum gessit, excidisse. Difficultati, quam movit, obcurrit Crevierius legendo *Intra Audenam*, id est, ratione Romæ ab hac ejus parte, fluvium non transgressus. Solent autem voces illæ a librariis confundi. Vide ad v. 27. § 2.

Q. Mucius cum iis] Scribe *P. Mucius* ex consulatu Cap. et Cassiodoro: collegam enim M. Lepidi quærimus. *Sigon.* Panvinius quoque e Fastis Capit. et Cassiodoro collegam M. Æmilii Lepidi in secundo hujus consulatu 'P. Mucium' vocat. Et sic est in recentioribus edd. operum Cassiodori. Pighius tamen in eo mendose *Q. Mucius* legi scribit. Fortassis secutus est Cuspiniani ed. Fastorum Cassiodori, in quibus et hoc et sequenti anno *Q. Mucius* consul est. Verum hoc anno consulem fuisse 'P. Mucium Q. F. P. N. Scævulam,' fratrem, quod e Fastis et Livio xl. 44. scimus, 'Q. Mucii,' qui anno sequenti consul fuit, dubitare nos non sinunt Fasti Capit. e quibus Pighius quoque post Sigonium non solum Livium, verum etiam Obsequentem de Prodig. c. 65. in quo 'Q. Mucius' collega M. Æmilio additur, emendavit. Sed hoc scribarum peccatum esse verosimile est. Obsequens ipse quomodo culpa liberari possit, qui in consulatū M. Æmilii conferat prodigia, quæ Livius c. 21. anno sequenti Sp. Postumio Albino et Q. Mucio consulibus facta scribit, non video. *Duk.*

Omnibusque in ditionem redactis] Pighius hæc verba laudans in Annal. ad a. dclxxviii. p. 355. profert *in ditionem*, quod in sola inveni editione Gryphii 1554. Reliquæ, quæ mihi ad manus fuerunt, edd. in vulgatam lectionem conspirant. Ea si præferenda est, subintelligi debet 'in diti-

Livius.

34 A

onem populi Romani.'

§ 4 *Et legati, qui missi ad res visendas*] Missum fuisse A. Postumium cum nonnullis e junioribus, constat ex Polyb. Exc. Legat. num. LXII.

§ 6 *Ut sanctum haberet fœdus, quod ei cum Romanis esse videri posset*] Hæc sunt absurda. Certe enim erat ei cum Romanis fœdus et tum maxime, et XLII. 25. legati Romani Perseum admouent fœderis cum Philippo icti, cum ipso eo post patris mortem renovari. Itaque peropportuna emendatione sensum Livii eruo, scribens, *ut sanctum habere fœdus, quod ei cum Romanis esset, videri posset*. Jac. Gronov. Vulgatum contra Gronovium defendit Cortius ad Sall. Catil. c. 52. § 3.

§ 7 *Bastarnarum erat, convenerunt*] Ita demum exhibet ultima Gruteri ed. Omnes priores legunt *conveniunt*; quod mutandi nullam legitimam causam video, et hinc revocavi.

§ 10 *Circumsident urbem*] Ita Clericus edidit: reliqui *circumsidunt*, quod Crevierius servavit. Supra IX. 21. 'Plistiam ipsi socios Romanorum circumsidunt:' ubi vide quæ notantur. XXXVI. 13. 'Inde Pellinæum et circumsidunt, et mittunt ad Philippum, qui moneret.' Similiter 'subsidere' penultima brevi apud Silium XIII. 221. 'subsidere sæpe leonem, Nudus inire caput pugnas, certare juvenco.'

CAP. XX. (XXVII.) § 1 *More, sella eburnea*] Desiderantur pauca, quibus mores Persei regis describebat, de quo dicere cœperat. Itaque subsequitur, *Perseus regio more, sella eburnea posita, jus dicebat*. Sigon. *Romano more*. Muret. De Antiocho Epiphane, seu potius Epimane, accipiendum fragmentum hoc T. Livii, quod non animadvertentes viri eruditissimi de Perseo acceperunt. Atque id si conferas cum alio Polybii fragmento, quod exstat apud Athenæum v. 4. rem invenies unam eandemque ab

utroque narrari, et T. Livium Polybii narrationem pæne interpretari. Heraldus ad Arnobium p. 249. Nemo aliter sentit, quam fragmento isthoc describi Perseum: quam opinionem, licet, deinceps exuant. Nam quis umquam de Persei moribus similia prodidit? Omnes profecto ad unum sugillant summam ejus avaritiam, nedum ut in ipsum ulla cadat magnificentia. Quid ergo? Quum hæc omnia et alia plura Polybius apud Athenæum lib. v. Deipnos. attribuat Antiocho Epiphani Syriæ regi, nemini dubium esse debet, eidem adscribenda item Livianæ. Quod ipsum si etiam animadvertisset amicus noster Casaubonus, nunquam ibidem affirmasset, templum Jovis Olympici a Perseo inchoatum: quod nemo unquam scripsit. Gruter. In eodem errore, hic de Perseo agi, etiam alii versati sunt, quos notavit Jac. Gronovius in Præfat. tom. VI. Antiq. Græc. Adde iis Stephanum Schediasm. IV. 7. et Lipsium Saturn. I. 10. et II. 9. Duk. Non regio, ut putabat Sigonius, sed Romano, ut docet Muretus, præcessisse, constat ex laudatis Polyb. et Diodor. Sic. locis: eorum prior apud Athen. V. 4. ita narrat: *Καθίσας ἐπὶ τὸν ἐλεφάντινον δίφρον κατὰ τὸ περὶ Ῥωμαίοις ἔθος*. Alter in Excerpt. Vales. pag. 306. *καθὼς ἐστὶ Ῥωμαίοις ἔθιμον*. Recte vero Herald. et Gruter. fragmentum hoc referunt ad Antiochum Epiphane Syriæ regem, non, ut Sigonius fecit, ad Perseum, Philippi filium, Macedonia regem: idque ex ipso Livii fragmento colligi potuisset. Dicitur enim rex, de quo hic agit Livius, 'Antiochiæ Jovis Capitolini' templum magnificum pollicitus esse; quod Syriæ, non Macedonia, regi convenit. Errori ansam dedisse videntur ultima verba Epitomes hujus libri; quæ loco mota esse recte Gronov. docuit.

Jus dicebat, disceptabatque] Verba Polybii, quæ vertit Livius, pæne ad

verbum transcripsit Diodorus Exc. Vales. p. 306. Ἐκάθιζεν ἐπὶ δίφρον ἐλεφάντινον, καὶ καθὼς ἐστί Ῥωμαίους ἔθιμον, διηκούετο τῶν πρὸς ἀλλήλους ἀμφισβητούντων περὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ συμβολαίων. Valesius. Polyb. apud Athen. loc. laud. Διήκουε συναλλαγμάτων, καὶ διέκρινε μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ προθυμίας.

§ 2 *Nulli fortunæ adhærebat animus*] Rubenius formæ. Tacit. Ann. I. 74. 'Qui formam vitæ iniit, quam postea celebrem miseriæ temporum et audaciæ hominum fecerunt.' Posset etiam legi, adeoque nulli firme adhærebat animus, per omnia genera vitæ errans. Nulli, scilicet 'generi.' J. F. Gronov. Forma et fortuna sæpe in Mss. commutantur. Vide ad I. 23. § 10. III. 12. § 5. c. 48. § 7. Lib. XXVIII. c. 24. § 10. XXXV. 22. § 4. XL. 28. § 4. et Burm. ad Nason. ex Pont. I. 10. 17. Similiter 'formatus' et 'fortunatus;' vide ad IV. 7. § 3.

§ 3 *Magnoque æstimantibus se*] Utrum hoc est magno æstimantibus regem et præter alios colentibus? an æstimantibus se ipsos, et quia apud regem honorati erant, sive ob hanc, sive ob illam causam lauta ab eo munera expectantibus? Mihi neque 'illi magno æstimant regem,' neque 'magno æstimant se ipsos' videtur sermo Livianus esse, et parum abest, quin hoc referam inter vestigia barbariei, quibus hoc fragmentum deturpatum esse dicit Heraldus ad Arnob. IV. 249. Duk.

Esca aut lusus munera dare, alios nihil expectantes ditare] Athenæus: Καὶ γὰρ περὶ τὰς δωρεὰς ἦν παραπλήσιος ἐδίδου γὰρ τοῖς μὲν ἀστραγάλους δοκαιοῦς, τοῖς δὲ φοινικοβαλάνους, ἄλλοις δὲ χρυσίον· καὶ ἐξ ἀπαντήσεως δὲ τισι τυγχάνων, οὓς μὴ ἐώρακέ ποτε, ἐδίδου δωρεὰς ἀπροσδοκίτους. Vales.

§ 4 *Ludere eum simpliciter*] Diodorus: ὥς τοὺς χαριεστάτους ἄνδρας ἀπορεῖν περὶ αὐτοῦ· οἱ μὲν γὰρ ἀφέλειαν, οἱ δὲ ἀλογίαν, τινὲς δὲ μανίαν αὐτοῦ κατε-

γίνωσκον. Athenæus: ἐξ ὧν εἰς ἀπορίαν ἦγε τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἐπικεικῆς· οἱ μὲν γὰρ ἀφελῆ τινα αὐτὸν εἶναι ὑπελάμβανον, οἱ δὲ μαινόμενον. Vales.

§ 5 *In urbium donis, et Deorum cultu*] Locus hic de Antiocho Epiphane totus est ex Polybio translatus, cuius verba exstant apud Athenæum lib. V. et hac parte sic se habent: Ἐν δὲ ταῖς πρὸς τὰς πόλεις θυσίαις καὶ ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς τιμαῖς πάντας ὑπερέβαλλε τοὺς βεβασιλευκότας. Valde laborat magnus interpres in vocabulo θυσίαις, sed apparet ex Livio δωρεαῖς vel δόσεσι scribendum: quorum alterum et Heraldus ad Arnobium p. 249. in mentem venit. J. F. Gron.

§ 7 *Cyzici in Prytaneum*] Melius in Prytaneo. Cap. 28. quidem antea vulgabatur, Tabula in ædem Matris Mutæ cum indice hoc posita est: sed hoc Sigonius recte ex XL. 52. emendavit in æde. Signa, statuas 'in templo,' 'foro,' 'Capitolio ponere,' Livius et alii sæpe dicunt. XLII. 6. 'Ut ponerent ea' (vasa aurea,) 'in quibus templis videretur.' cap. 20. 'Columna rostrata in Capitolio bello Punico priore posita.' Duk.

Id est, penetrale urbis, ubi publice, quibus is honos datus est, vescuntur] Hæc in animadversionibus Casauboni ad Athen. xv. 19. sublata distinctione post vocem secundam, recte concluduntur signis parentheses: est enim ac si dixisset, ita vocant penetrale urbis. Prytanea in penetralibus, id est, in media parte urbium, sita fuisse, scribit Spanhem. ad Callimachi H. in Cerer. 129. ubi plura vide de Prytaneis, et in ejusdem diatriba de Vesta et Prytanibus Græcorum; in cuius parte priore sect. 15. errore, credo, typographorum perperam ex hoc loco adscriptum legitur 'in Prytaneum, id est, in penetrale urbis.' Duker. Vide Meursii Athen. Attic. I. 8.

Rhodiis nihil unum insigne] Emendaveram, Rhodiis ut nihil unum insig-

ne, ita. Sed video id præcepisse Freinshemium ad Tacitum. *J. F. Gronov.* Ita legendum monuerat Gron. *Observ. iv. 14. 230.*

§ 8 *Jovis Olympii templum Athenis*] De hoc multa habet Meursius *Athen. Attic. i. 9.* nonnulla etiam Casaub. ad Spart. Hadrian. *xii.* Cellarius scribit ad Vell. Pat. *i. 10.* ab Antiocho inchoatum fuisse, quo tempore a Romanis, apud quos diu obses fuerat, dimissus Athenas, in Syriam profecturus, venerat. Nam quum ibi nuncium de morte fratris, ut refert Appian. in Syriac. pag. 116. accepisset, eum ob subitum discessum id inchoasse tantum, non perfecisse dici. Sed Polybius et Livius et hoc et cetera omnia ab eo, quum jam rex esset, facta produnt. Nec credibile est, eum, qui privatus sine ulla spe regni obtinendi Athenas venerat, de tantæ molis ac tam immensi sumtus opere inchoando cogitasse, ac deinde, accepto nuncio de morte fratris, ibi tamdiu moratum fuisse, donec id inchoare posset. *Duk.*

§ 9 *Sed et Delon maris insignibus statuarumque copia exornavit*] Scribendum videtur *Deli aram insignibus.* Polybius, καὶ τῶν περὶ τὸν ἐν Δῆλῳ βωμὸν ἀνδριάντων. *Heraldus* ad Arnob. pag. 249. Lege cum Ger. Vossio ad Vell. *i. 10. aris.* Hic quoque notandus error memoriæ Causaboni, qui hoc ab nullo scriptore, præterquam Athenæo, tradi autumat. *J. F. Gron.* Polybius apud Athen. *v. 5.* iis, quæ de Antiochi magnificentia in cultu Deorum scripserat, hæc addit: Τοῦτο δ' ἂν τις τεκμήραιτο ἐκ τε τοῦ παρ' Ἀθηναίοις Ὀλυμπίου, καὶ τῶν περὶ τὸν ἐν Δῆλῳ βωμὸν ἀνδριάντων. Putat ibi Casaubonus, de statu is ab Antiocho circa aram in Delo positis aliud testimonium in scriptis veterum non inveniri. Ea in re errorem memoriæ illius notat Gronovius. Adsentire, si idem prodidisset Livius, quod Polybius. Sed quum hic unam 'aram

in Delo,' ille non aram, sed ex Vossii et Gronovii sententia insulam 'Delon aris insignibus' exornatam dicat, nec Polybii narratio testimonio Liviano, nec Livii Polybiano confirmari potest. Polybium de insigni aliqua ara in Delo loqui, articulus τὸν indicio est; quæ mihi non alia videtur esse, quam celeberrima illa et multis scriptoribus memorata ara cornea Apollinis in Delo. Sed hujus nulla mentio est in Livio, si is ita, ut viris doctissimis placet, scripsit. Voss. quidem ad Vell. Pat. *i. 10.* iudice, Livius non tam religiosus interpres Polybii fuit, ut ejus verbis se ubique adstrinxerit. Verum aliud est verbis, aliud rebus se non adstringere. Illud fido interpreti interdum licet; hoc Livium, si Polybium hic interpretatus est, sibi licere, et a mente auctoris, quem interpretabatur, abhorrentia tradere voluisse, non nimis verosimile est. Conjectura Heraldii ad Arnobium *vi. 249.* non indigna est, quæ consideretur. Verum hoc in ea incommodi est, quod, si quid ei loci detur, ex ea non apparet, quæ sint 'insignia,' quibus ara illa exornata fuerit. Si hic in tam lacero fragmento vestigium aliquod lacunæ esset, conjici posset, substantivum, cui additum fuerit *insignibus*, excidisse. *Duk.*

Sed parietibus totis lamina inauratum] Forte *inductum*, vel *inducta*. Justinus *xii. 7. § 6.* 'Phaleras equorum ac arma militum argento inducit.' *J. F. Gronov.* *Inauratum* merito offendit Gronovium. Sed sive *inducta*, sive *inductum* legas, aliquid supplementum relinquitur. An ex præcedentibus 'laqueatum auro' intelligi potest 'aurea,' vel 'ex auro?' *Duk.* Si quid mutandum, cum Gronovio malim *lamina inducta*, sc. 'auri' ex præcedenti 'laqueatum auro.' Plinius *xxxv. 6.* 'Leucophron fit, hoc est, glutinum auri, quum inducitur ligno.'

Perbreve tempus regni] Appian. in

Syriac. 131. enim tantum duos annos regnasse scribit. Sed, hunc certissimum errorem sive ipsius Appiani, sive librariorum esse, alii ostenderunt. Nam ex Eusebii Chronico, et Canone, aliisque satis constat, eum XI. annos regnasse. Quod ergo Livius ‘perbreve tempus regni ejus’ fuisse dicit, accipiendum puto de tempore, quo post illa Antiochiæ et aliis urbibus promissa superstes fuit. Nam ‘perbreve tempus’ longe minus, quam XI. annorum, spatium est. Vide Cicer. in Verr. III. 9. et Ovid. Trist. IV. 10. 70. *Duk.*

§ 10 *Reliquorum sui moris, et copia Græcorum artificum*] Conjicio religione sui moris. Memineris autem τὸ ‘magnificentia’ accipere nominativo casu. Spectaculorum ab Antiocho ludorumque datorum magnificentiam superasse ait priores reges duabus rebus istis. *Sui moris* addit, ne quis eam exigeret ad Romanos. *J. F. Gronov.* Polybius apud Athenæum scribit, simulacra omnium, quotquot apud homines vel dicuntur, vel habentur Dii, et heroum in pompa prælata fuisse. Si eo respexisse putamus Livium, religione ex iis quodammodo confirmari potest. Sed vix possum credere, ‘magnificentia’ nominativum, et verbum *vicit* ad alium, quam ad Antiochum, referendum esse, de quo omnia superiora ‘dedit, instituit, posuit,’ et porro cetera, ac deinde ‘dedit, fecit, accendit’ dicuntur. Mihi hic quoque quædam, in quibus de Asiaticis artificibus actum fuerit, videntur periisse. *Duker.* Aliquid hic latere, quod male habet, certum mihi est. Vide num vitium tolli possit ejiciendo voculam *et*. *Reliquorum* (spectaculorum) *sui* (id est Syriaci) *moris* (magnificentia Antiochi superiores reges vicit,) nempe ‘copia Græcorum artificum:’ ut sensus sit, exsuperantem Antiochi magnificentiam ratione spectaculorum moris Syriaci constitisse in copia

Græcorum artificum. Opponuntur hic ‘spectacula sui moris’ et ‘gladiatorum munus Romanæ consuetudinis.’ Per ‘artifices’ hic recte Crevier. intellexit histriones similesque, quorum opera spectacula eduntur. Vide ad V. 1. § 5. et VII. 2. § 6.

§ 11 *Gladiatorum munus Romanæ consuetudinis*] Forte *Gladiatorium munus*. Vide XXXIX. 42. § 9.

§ 13 *Jam suo...*] Lipsius Saturn. II. 9. conjicit, Livium his subjecisse *e regno Romam mittebat*, aut quid tale. Dicit enim se credere, gladiatores, quibus ‘Thracæ’ nomen erat, non solum ab armatura, quod veteres prodiderunt, dictos fuisse; sed etiam, quia ex ea gente erant. Fuisse autem eos natione Thracæ ex eo sibi odorari videtur, quod Perseus, qui ‘ante’ gladiatores ‘Roma’ arcessere solitus fuerat, deinde dicatur *jam suo...* quam lacunam verbis, quæ scripsi, apte suppleri posse putat. Lapsus est eodem errore vir eruditissimus, quo alii, qui hæc de Perseo scribi crediderunt. *Duk.*

CAP. XXI. (XXIX.) § 1 *Suo pio inter peregrinos*] Hoc loco interciderunt comitia consularia, quibus consules creati sunt Sp. Postumius Albinus, Q. Mucius Scævola. Comitiz item prætoria. De sortitione autem provinciarum prætorum subsequitur hoc modo: ‘Jam prætores sortiti provincias erant, C. Cassius Longinus urbanam, L. Cornelius Scipio inter peregrinos.’ *Sigon.* Sigonius vocem *suo*, notæ initio præscriptam, huc retulit ex fine fragmenti præcedentis, quod desinit in ejus ed. voce *jam*, non, ut habent priores edd. vocibus *jam suo*. Ex *suo pio* autem fecit *Scipio*, et in contextu edidit *L. Cornelius Scipio inter peregrinos*; quod nomen supplevit ex c. 27. Sententiam ejus veram puto, indicium tamen supplementi superesse volui; ut etiam Crevierius voluit. Adde Pighium in *Anal.* ad a. 101XXIX. p. 357.

§ 2 *M. Atilio prætori*] Ita recte Sigonius emendavit. Priores præferunt *M. Attilio*. Vide ad v. 13. § 3.

In Corsicam jussus est transire] Hoc extra ordinem factum est; fortassis quod, etsi Sardinia nuper a Graccho pacata erat, c. 17. tamen ea nondum ita tranquilla erat, ut tutum esset exercitum Romanum inde in Corsicam abducere. Nam alioqui, auctore Sex. Rufo in Breviar. c. 4. harum provinciarum administratio jam olim conjuncta fuerat: quod etiam ex Liv. l. XL. capp. 18. 19. 34. et lib. XLII. capp. 1. 7. intelligi potest. *Duk*.

Cornelio prorogatum imperium] Fuisse Ser. Cornelium Sullam, existimat Pighius in Annal. ad a. 10LXIX. pag. 313. eum autem anno proximo prætorem creatum Sardiniam obtinuisse ad a. 10LXXVIII. p. 353. Ratio est, quia XLV. 17. numeratur inter prætorios, qui legati ad Macedoniam constituendam e senatu missi sunt; ejusque prætura alibi non memoratur.

Ut obtineret Sardiniam] Ita demum ultima Gruteri ed. et post eam recentiores omnes. Priores *uti obtineret*. Licet nihil intersit, priscam tamen lectionem revocavi.

§ 3 *L. Claudio sine supplemento*] Suetonius tamen in Tiber. cap. 1. 'Gens Claudia quum prænominibus cognominibusque variis distingueretur, Lucii prænomen consensu repudiavit, postquam e duobus gentilibus præditis eo alter latrocinii, cædis alter convictus est.' Id si verum, qua ratione ergo hic 'L. Claudius' memoratur? Sed forte dicendum, repudiationem prænominis 'Lucii' a Suetonio relatam his temporibus posteriorem esse. Alter tamen eodem prænominis alibi apud Livium non occurrit.

§ 4 *Cum justo numero peditum equitumque*] Vocula *cum* inducenda videtur. Duæ legiones debebant esse justo numero peditum equitumque. Supra XLII. 35. 'Ut quatuor legiones scriberet urbanas, justo numero pe-

ditum equitumque.' Eadem præpositio Dukero etiam suspecta erat.

§ 5 *Pestilentia, quæ priore anno in boves ingruerat*] Obseq. de Prodig. c. 66. 'Gravi pestilentia hominum boumque cadavera, non sufficiente Libitina, quum jacerent, vulturini non adparuit.' Scheff. ad eum locum notat *boumque* videri posse compendium esse vocabuli *brutorumque*; postea tamen nihil mutat ob Livii verba seqq. 'in tanta strage boum hominumque:' sed per 'boves' omne genus pecoris armentique intelligendum autumat. Non video tamen causam, cur ita proprie dicti boves intelligi nequeant, præsertim quum veteris ævi monumenta doceant similem pestilentiam bubus non semel incubuisse. Notum est carmen 'de Mortibus boum,' quod sub Severi Sancti, id est Endeichi, Rhetoris nomine vulgo circumfertur, et notis Weitzii illustratum ante aliquot annos recusum est. Ejusdem morbi boum meminere Annales, quos alii Adelmi, alii Eginharti nomine laudare solent, ad a. 10CCCX. 'Tanta fuit in ea expeditione boum pestilentia, ut pene nullus tanto exercitui superesset; quin omnes usque ad unum interirent. Et non solum ibi, sed etiam per omnes imperatori subjectas provincias in illius generis animalia mortalitas inmanissime grassata est.' Quæ tantum non eadem apud Regimon. et Annalist. Saxon. ad eundem ann. reperiuntur. Aliud exemplum memorat Regin. ad a. 10CCCCXLII. 'Sic simile cometæ per quatuordecim noctes visum, et inmensa mortalitas boum secuta est.' et Annalista Saxo ad a. 10CCCCXLIII. 'Cometas et inundationem pestilentia boum secuta est.' Aliud rursus Meyer. in Annal. Flandr. ad a. MCCCXIX. Utinam ple-ræque Belgii nostri regiones nunquam expertæ fuissent, quantum damni respublica ex simili boum morbo a. CIOCCCCXIII. et sequentibus sensisset. ut Deus postea similem cladem a

patria-avertere velit, omnes vovemus.

Eo verterat in hominum morbos: qui incidérant, haud facile septimum diem superabant] Suspisor sic legendum *eo verterat in homines. In morbos qui incidérant, haud fac. sept. diem sup.* quamquam usus est etiam ejusmodi genere dicendi xxv. 26. 'Ut neglecti, qui incidissent, morerentur.' Et Cic. in Pison. cap. 35. 'Neque se recreare quisquam posset, qui semel incidisset.' Sigon. Sic [*verterat in homines. In morbos qui incidérant*] Sigonius mutavit, quod erat in *hominum morbos. Qui incidérant.* Sed ipse præbet quo refutetur: nempe, *qui incidérant*, sic breviter poni xxv. 26. et Ciceroni in Pison. c. 35. Conferuntur autem hominum morbi non cum bobus ipsis, sed cum pestilentia, quæ in boves ingruerat. J. F. Gron. *Verterat* primus Sigonius, et post eum reliqui ediderunt. Priores legunt *verteret*, quod reduxi.

Qui superabant, longinquo, &c. implicabantur morbo] Primæ edd. exhibent *qui superaverant.* Postrema Gruteri *qui superarant.* Gronoviana 1665. *qui superabant.* Sed priscam lectionem revocavi. 'Longinquus morbus' est diuturnus. Vide ad vii. 29. § 1.

§ 8 *Ti. Sempronius T. F. Longus*] Lege *Ti. Sempronius C. F. Longus*: nam a. DXLI. (xxvii. 6.) ait, 'Decemvir sacris faciendis in locum Ti. Sempronii Ti. F. Longi Ti. Sempronius C. F. Longus suffectus.' Qui ergo creatur eo anno, hoc moritur. Ibi autem idcirco prænomina apposuit, ut internoscerentur. Sigon. Vetus et genuina scriptura fuit *Ti. Sempronius T. (pro Ti.) F. Longus.* Mutavit eam Sigonius ex xxvii. 6. qui locus potius corrigendus erat ex hoc, ut recte illic fecit et edidit δ πάλιν, membranarum auctoritate, ut videtur, ad id inductus. Verum eo minus auscultandum hic fuit Sigonio, contra Ms. codicis et historiæ fidem antiquam lectionem rejicienti. Revera

enim Ti. Sempronius fuit Ti. non Caii F. sed Caii N. suffectus in hoc sacerdotium, quod sæpe factum esse vel ex hoc eodem cap. apparet, patri suo Ti. Sempronio C. F. qui consul fuit cum P. Scipione anno primo belli Punici secundi, quorum filii itidem fuere collegæ in eodem magistratu xxiv. annis post, ab a. ICLIX. quo anno in fastis Capitolinis, quorum fides in dubium vocari nequit, hic Ti. Sempronius scribitur *Ti. F. C. N.* ad quod dignitatis fastigium per omnes honorum gradus productus est a. xvi. postquam sacerdotium hoc adeptus erat. Jac. Perizon. Vetus scriptura fuerat *T. Sempronius T. F. Longus*; pro quo Frob. 1535. substituit *Ti. Sempronius T. F.* Sed viris doctis *Ti. Sempronius Ti. F.* legentibus adsentior. Videnda sunt quæ notantur ad xxvii. 6. § 16. ubi decemvir sacrorum creatus esse dicitur, et ad xxxiv. 42. § 3. Cn. Servilius Cæpio, qui præcedit, pontifex factus memoratur xxv. 2. Qui sequitur P. Ælius Pætus augur creatur xxvii. 36. Ti. Sempronius Gracchus idem sacerdotium admodum adolescens obtinet xxix. 38.

C. Attilius Æmilius curio maximus] Ut dixi supra in eo anno, quo creatur curio xxvii. 8. § 2. legendum est *C. Mamilius Vitulus curio maximus.* Sigonius. Recte Sigonius *C. Mamilius Vitulus.* Nisi paullo plus obsequendo vetustis apicibus malis, *C. Vitulus Mamilius.* J. F. Gron. Lectio hæc *C. Attilius Æmilius* demum adparuit in edd. Gryphii 1554. et Basileensibus ejusdem ac sequentis anni. Priores *C. Attilius Æmilius* præferunt. Quæ lectio Gronovio ansam legitimam dedit potius *C. Vitulus Mamilius*, quam *C. Mamilius Vitulus*, legendi. Nam et xxvii. 8. § 2. pro *Vitulus* legebatur *Attelius.* Ex *Mamilius* autem abjecta prima litera factum est *Amilius*, et inde *Æmilius.* Nomina autem hoc ordine interdum obcurrere, vidi-

mus ad xxvi. 22. § 13. et xl. 25. § 1. Ceterum M. Sempronius Tuditanus, qui verbis seqq. memoratur, pontificatum adeptus legitur xxxix. 46.

§ 9 Pontifices subfecti sunt C. Sulpicius Galba in locum Tuditani] Excidit nomen pontificis, suffecti in locum Cn. Servilii Cæpionis demortui. Ait enim, pontifices suffecti sunt C. Sulpicius Galba in locum Tuditani, . . . in locum Cæpionis. Neque enim, si de Galba solum dixisset, pontifices suffecti, sed pontifex suffectus, dixisset. Sigon. Recte jam primi hujus partis Livianæ editores adposito in margine signo indicarunt, locum non integrum esse; Sigonius vero monuit, quædam, et quidem pontificis in locum Cæpionis demortui nomen, excidisse: legendum tamen mihi videtur, pontifices suffecti sunt, C. Sulpicius Galba in locum Cæpionis, *** in locum Tuditani.

In Gracchi locum T. Veturius Gracchus Sempronianus] Ita præferunt edd. primæ. Sed Sempronius, pro Sempronianus, errore librarium exhibuit ed. Basil. a. 1539. quod servarunt Curio, edd. Lugd. 1553. Basil. 1555. Paris. 1573. et omnes recentiores usque ad Gronov. qui in prima ed. Sempronianus revocavit, et monuit intelligendum esse Sempronio patre natum, qui in Veturiam gentem adoptione transiisset. Notum est, eum, qui alteri in adoptionem dabatur, nominibus, quæ antea obtinuerat, omissis, patris adoptantis nomina recepisse, iisque nomen gentis, unde natus erat, paullulum inmutatum adjecisse. Recte igitur ex gente Sempronia in Veturiam adoptatus dictus est Sempronianus; verum unde habuit cognomen Gracchus, quod non genti Veturiæ, sed Semproniæ, competiit? Pighius in Annal. ad a. 101xxxiii. p. 371. eum vocat Ti. Veturium Sp. F. Ti. N. Calvinum Gracchum Sempronianum, et a Ti. Graccho augure adoptatum, et in locum ejus augurem factum esse censet. Sed antiquitatum peritior Pigh-

ius exstitit, quam ut hæc ipsi scienti et adtento excidisse potuerint. Si enim a Ti. Graccho adoptatus esset, unde ipsi nomina Veturius et Sempronianus adhæsisset? unde Sp. F. Ti. N. diceretur? Si ex gente Veturia natus a Ti. Sempronio Graccho augure adoptatus fuisset, dici debuisset Ti. Sempronius Ti. F. . . N. Gracchus Veturianus. Potius igitur Pighius dicere voluisse videtur, natum fuisse Ti. Graccho augure, eique in sacerdotio illo sublectum esse, sed adoptione transiisse in gentem Veturiam. Insuper credibile non est, (quod tamen Pighius statuere debebat, si illa, quam dixi, mens ejus fuit) patrem ejus adoptivum Veturium 'Calvini' cognomen habuisse. Calvinorum enim in gente Veturia diu antea mentio facta non est: unde verisimile fit, familiam illam ante hæc tempora desiisse. Quin insuper, si tamen 'Calvini' cognomen pater adoptivus habuit, alterum cognomen 'Gracchus,' quod patris naturalis erat, ei post adoptionem convenire nequit. Sigonius edidit T. Veturius Crassus Sempronianus; sed mutata lectionis in Scholiis causam dare omisit. Crassus, pro Gracchus, scribendum esse, etiam Jac. Perizonius ad oram Livianæ editionis conjectit: in epistola autem ad Morellum de Numm. Consular. pag. 238. hanc conjecturæ rationem reddidit: 'Crediderim, librarios, quum notissimum illis esset 'Gracchi' cognomen, et apud Livium legerent in 'Sempronii Gracchi' locum hunc 'Sempronianum Veturium' suffectum, ideo pro Crassus, usitato Veturiorum tunc cognomine, temere repetiisse cognomen Semproniorum Gracchus.' Magnæ verisimilitudinis speciem huic emendationi conciliasset, si vel uno exemplo probasset, verum esse, quod affirmabat, 'Crassus' usitatum Veturiorum tunc cognomen fuisse. Verum, quum per duo ferme secula, sive post a. ccclxxxvi. nullus Vetu-

rius memoretur, qui Crassi cognomen habuerit, quod sententiæ Pighii, qui eum Calvini cognomen habuisse credidit, obstare modo dixi, multo magis huic Perizonii obstat. Verisimilius itaque puto, *Philo*, pro *Gracchus*, restituendum esse, et librarios inde errasse, quod eorum menti præcedens vox *Gracchi* obversaretur. Natus autem videtur patre Ti. Graccho, cui in sacerdotio auguratus successit, adoptatus autem esse a Ti. Veturio Philone, qui Flamen Martialis memoratur XXIX. 38. hinc legendum erit *Ti. Veturius Philo Sempronianus*. Prænomina autem 'Tiberius' et 'Titus,' sive eorum notas *Ti.* et *T.* passim in Mss. commutari, sæpius dictum est. Vide ad XL. 44. § 12.

Curio maximus C. Scribonius curio] Altera vox *Curio* cognomen est Scriboniorum. Itaque majore litera notanda est, ut distinguatur a priore voce, quæ sacerdotium significat. *Sigon.* Vide ad XXXIII. 42. § 10.

§ 11 *Q. Marcio Philippo verba præeunte*] Eum decemvirum sacrorum fuisse, constat ex XL. 42. Eorum autem sacerdotum erat in his verba præire. Supra IV. 21. 'Obsecratio itaque a populo duumviris præeuntibus est facta.' Infra XLIII. 13. 'Omnia, uti decemviri præierunt, facta.' Vide ad XLII. 2. § 3.

§ 12 *Oximi puella cum dentibus*] *Opidi* nomen pariter scribitur cap. 27. et XLII. 20. At, verum ejus nomen 'Auximum' esse, monuit Cluver. *Ital. Ant.* II. 11. p. 737. Vide etiam *Cellar. Geogr. Ant.* II. 9. p. 479. Corrupta, quæ nunc obtinet, lectio formata videtur ex ejus nomine hodierno *Oximo*, vel *Osmo*.

§ 13 *Faces, &c. lapsæ sunt in Lanuvino: Cæritesque*] Priscianus IV. 633. citat hunc locum sic: 'Livius histor. ab urbe cond. lib. XLI. 'Lanuvini, Cæritesque anguem jubatum nunciant.' Itaque legendum est ita, *lapsæ sunt. Lanuvini, Cæritesque. Sigon.*

Si quis conjecturam Sigonii ob Prisciani auctoritatem recipiendam putabit, non adversabor; et ita faces per cælum lapsæ referendæ sunt ad prodigia Romæ visa, ut dixi ad XXIX. 14. § 3. Verum, quum Prisc. laudet *Lanuvini Cæritesque anguem jubatum apparuisse nunciarunt*, eadem ratione nunciantur, pro affirmabant, recipiendum erit. Potius videtur, ut, servata Msti lectione, credamus, Priscianum negligentius Livium consuluisse; qui tantum locum laudavit, ut doceret antiquos non tantum *Cæretes*, sed etiam *Cærites* dixisse.

Anguem in oppido suo jubatum] Angues 'jubatos' alii cristatos interpretantur, alii crinitos. Vide Turneb. *Advers.* XXIX. 4. Cerd. ad Virgil. *Æn.* II. 206. et Interpretes Plauti *Amphitr.* V. 1. 56. *Duk.*

CAP. XXII. (XXX.) § 1 *Legati Nonis Julii*] Ut dixi alio loco, si *Julius Nonas* intelligeret, *Quinctiles* dixisset, quomodo ante Cæsarem dictatorem loquebantur. Itaque *Junias* repono, ut alibi ex veterum librorum auctoritate feci. Plutarchus sæpe *Καλάνδας Κυντιλίας, & τὴν Ἰουλίαν καλοῦμεν. Sigon.* Vide ad XXII. 33. § 14. Quum autem primæ edd. præferant *Non. Jul.* ejusque loco legendum sit *Non. Jun.* id non solvendum est per *Nonis Junii*, ut Vascos. et post eum reliqui fecerunt, sed potius *Nonis Junii*, quia Livius ita loqui amavit. Vide hoc lib. ad c. 16. § 1.

§ 5 *Religionibus quibusdam animo objectis*] *Animum objectis* edd. Sigonii a. 1572. et 1592. pro quo Pitheum ad *animum objectis* conjecisse, Hearnius testatur. At potius *animo*, quod omnes ante Sigonium, et ipsius Sigonii prima ed. servant, verum est; *animum* autem ex operarum errore originem ducit. Mox *Delphos ascendit* edd. quod in *descendit* mutare proclive foret. Vide ad XXIX. 11. § 5. ubi viri docti ex Mss. emendarunt *Delphos quum escendisset*. Verum hic uni-

cus cod. servat *ascendit*, et similiter infra cap. seq. § 13. legit, ut et ad *Gitonas*, sive, ut Jac. Gronov. emendat, *Ægilipa ascenderent* XLII. 38. § 1. Deinde ad regem *Eumenen* edd. principes. Gryphius postea *Eumenē* ambigue, hinc mox *Eumenem* Curio; et recte. Nam quantum casum Græci formant *Εὐμένα*, vel *Εὐμένη*.

§ 6 *Per Phthiotidem Achaiam, Thessaliamque*] Male Clericus, interposita distinctione, *per Phthiotidem, Achaiam, Thessaliamque*. De Phthiotis Achæis vide ad XXXVI. 15. § 7. Quod hic *Phthiotidem Achaiam, Thessaliamque* vocat, id XLII. 40. 'Thessaliam et Maliensem agrum' vocavit.

§ 7 *Nec earum tantum civitatum*] Ita demum exhibent Vascos. Gryph. Curio, et post eos reliqui recentiores. Priores legunt *civitatum*; quomodo etiam scriptum inveniri in hac parte ultima Livii l. XLII. capp. 25. 30. 39. 42. 45. 53. 67. XLIII. 6. lib. XLV. capp. 23. 29. 34. omnibusque aliis locis, præterquam XLIII. 19. et XLIV. 24. quod revocavi. Vide ad XXXIII. 20. § 11. Si cod. adsentiretur, mallet etiam mox, ob perpetuam Livii consuetudinem, *simultatim*. Vide ad XXXIX. 44. § 2.

Animos sibi conciliare: aut legatos, aut literas dimisit] Legendum est, *sed aut legatos, aut literas dimisit*. Sigon. In veteri cod. defuit τὸ *sed*, quod Sigonius de conjectura addidit. Videntur plura deesse: sin, ne hoc quidem adjecto opus est. J. F. Gronov. Vide ad XXVIII. 39. § 11. et XXXVI. 19. § 10. Livium forte dedisse, Crevierius conjecit, *sed circa omnes Græciæ civitates aut legatos, &c.*

CAP. XXIII. (XXXI.) § 2 *Quum finibus suis interdixissent*] Jac. Perizonius ad marginem Livii scribendum conjecit, *quum finibus suis iis interdixissent*. Quomodo verbis proximis præcessit, 'Eo processerat irarum, ut finibus interdiceret Macedonibus.' Et mox hoc cap. sequetur, 'Regibus

Macedonibusque ipsis, finibus interdixissemus.' Facile pronomen excidere potuit ob similitudinem litterarum finalium proximæ vocis. Videtur tamen commode abesse posse.

§ 3 *Comprendis omnibus, literas. Ceterum ne similis*] Post vocem *litteras* exciderunt verba aliquot, quæ hunc sensum explerent: 'comprendis omnibus literas ad Achæos misit, quibus se servos eorum, qui ad se transfugerant, benigne remittere illis scripsit. Cæterum, ne similis fuga servorum postea fieret, cogitandum et illis esse.' Hæc sententia elicitur ex sequentibus Callicratis verbis: 'Inde literas ad nos cum muneris specie misit, et cogitare jubet, quo modo in reliquum hoc munere non egeamus.' Sigon. *Comprehensis* ediderunt Paris. 1573. et omnes recentiores. Priores habent *comprendis*; quod mutari necesse non erat, quum in bello Punico passim ita codd. Put. habere Gronovius notarit, eamque lectionem receperit. Optimi meorum hanc verbi formam passim alibi probant. Vide ad II. 29. § 4. Sigonius verba, quæ excidisse putavit, in contextum recepit, nullo ea signo a Livii verbis distinguens: recentiores eadem uncinolis circumscripserunt. Gronovium sequi malui, qui, sufficere existimans, si supplementum in notis Sigonii legeretur, lacunam in contextu Liviano reliquit.

§ 6 *Ego maxime gravissimum omnium non agique tantum*] Lege, *maximam et grav. omnium neque agi tantum*. J. F. Gronov. Utramque Gronovii conjecturam nimis calide, ut videtur, Clericus in contextum recepit. Nam, quod ad priorem adtinet, etiam alios scriptores vocem *maxime* superlativis addere, Vossius docuit Gramm. VII. 17. et Burm. ad Gratii Cyneg. 133. Simili modo 'penitus infestissimus' dixit Vell. Pat. II. 27. Neque Livium plane ab hoc genere loquendi alienum esse, docet 'perdifficillimum'

XL. 21. § 3. ubi vide quæ notantur; et 'longe altissimus' XLIV. 31. Id etiam inde colligere licet, quod comparativo junxit vöculam 'magis' IX. 7. 'Tristior deinde ignominiosæ pacis magis, quam periculi, nuncius fuit:' ubi videnda quæ notavi. Adde Scalig. et Taubm. ad Virgilii Culic. 78. Similiter apud Græcos ἥσσω μᾶλλον dixit Thucyd. VII. 29. ubi vide Duker. Quod autem adinet ad alteram Gronovii emendationem, minori mutatione legi posset *non agi tantum*, particula *que* inducta, quam *neque agi tantum*. Eadem particula etiam alibi in Mss. abundat. Vide ad III. 29. § 6. c. 64. § 7. XXXIX. 16. § 5. et passim. Præsertim id frequens esse in codd. qui bellum Punicum secundum continent, monuit Jac. Gronov. Dissert. Epist. ad Livii Loca Quæd. Geogr. II. p. 15.

Nam qui regibus Macedonum, &c. finibus interdixissemus, manereque id decretum, scilicet, ne legatos, &c.] Præcisa sententia, imo manca, sic expleri possit: *manereque id decretum volumus, scilicet ne.* Sic paullo post, 'Ut decretum, quo arcentur Peloponneso Macedones, tollamus.' Sigon. Verbum *volumus* iterum est ex additione Sigonii. Tu vero mitius ita restitue: *Nam quum reg. Mac. Maced. ipsis finibus interdixissemus, maneretque id decr., scil. ne legatos, ne nuncios adm. regum.* J. F. Gronov. *Maneretque* præfert etiam ed. Basil. 1554. et hoc modo emendandum censebat Gronov. in prima ed. nott. servato τῶ *qui*. Ego cum Crevierio sentio, hic *qui*, et mox *ii*, pro quo Gronovius hic, vel nunc malebat, servandum esse: sibi enim mutuo respondere duo illa membra *qui regibus Macedonum* et *ii concionantem*. Verum ita vitium latebit in verbis *interdixissemus manereque*, cui medicina ab integriori codice exspectanda est.

§ 7 *Ii concionantem*] Forte hic *concionantem*, vel nunc *concionantem*. J.

F. Gronovius.

§ 9 *Viam regiæ societatis quæri, qua Romanum fædus, &c. violetur*] Forte *regiæ societati*, quod etiam Crevierius vidit. Vide quæ notantur ad XXXVII. 11. § 10. Deinde *Romanorum fædus* Sigonius; quod servarunt editores usque ad Gronov. qui a. 1665. priscam lectionem *Romanum*, sine caussa hinc ejectam, revocavit. Supra XXI. 10. 'Nec umquam, donec sanguinis nominisque Barcini quisquam supersit, quietura Romana fœdera.' XXIII. 8. 'Sanguine Hannibalis sanciam Romanum fædus.' XLI. 24. 'Quid hoc adversus Romana fœdera est?' Eodem modo 'societas Romana' sæpius apud Nostrum occurrit. Ita VII. 42. VIII. 27. XXII. 22. XXIII. 43. XXXI. 29. XXXII. 21. XXXIII. 16. XLI. 24. 'amicitia Romana,' vide ad XXVII. 4. § 6.

§ 11 *Persea, quem populus Romanus prius pænæ, quam regni, hæredem futurum sciebat*] Cujus pænæ? et unde sciret populus Romanus de hac pænâ, quam nemo, credo, unquam scivit? Prima ed. *quem P. R. prius pænæ. Parum juvat.* Emendabam, *quem in populum Romanum prius odii, quam regni, hæredem futurum sciebat.* Commodius fortasse Alb. Rubenius, *quem belli in populum Romanum prius pænæ, quam regni.* Muretus, *quem populi Romani hostem prius pænæ.* J. F. Gron. Non prima tantum ed. sed multæ sequentes *quem P. R. prius pænæ præferunt*, nisi quod in Ascens. 1530. supplemento *pænæ* repererim. Vulgatum *quem populus Romanus prius pænæ* demum in Lugdun. 1553. inveni, idque, quum Sigonius *quem populi Romani prius pænæ* interim edidisset, ed. Paris. 1573. aliæque revocarunt. Si liceret, una voce addita, mallet *quem odii populi Romani prius pænæ, quam regni, hæredem futurum sciebat.* Per 'odium populi Romani' intelligo odium Philippi erga populum Romanum. Supra XXXIII. 47. 'Parum ex

populi Romani dignitate esse ducebat subscribere odiis accusationibusque Hannibalis: id est, odiis Karthaginensium quorundam erga Hannibalem. Ita 'vestrum odium' est odium aliorum erga vos, xxx. 44. § 7. ubi vide. Adde quæ notantur ad xl. 2. § 6.

§ 12 *Quid hic post mortem patris egit aliud, quam bellum paravit*] Dubitari non potest, quin τὸ *egit* sit insititium et falsæ manus. Vide omnino ad xxvi. 2. *Jac. Gronov.* Si verbum *egit* a cod. abesset, huic sententiæ libens subscriberem. Nunc vero, quum id retineat, ei consentire periculosum judico. Nam sæpius quidem Livium ita locutum esse vidimus ad xxxiv. 2. § 12. Verum, ut ubique eidem loquendi formulæ adstringatur, lactea ejus ubertas pati nequit. Insuper eadem locutio obcurrit iv. 26. 'Simul edicitur et iustitium: neque aliud tota urbe agi, quam bellum parari:' ubi quidem J. F. Gronov. similiter τὸ *agi* unius cod. fide ejiciendum censuit; sed reliquorum auctoritate, et ejusdem Msti a m. sec. consensu nihil mutandum monui. vii. 17. 'Quumque intercedendo tribuni nihil aliud, quam ut differrent comitia, voluissent:' ubi brevius potuisset *nihil aliud, quam differrent comitia*, reliquis omissis. Nepos in Hannib. c. 10. 'Neque aliud quidquam egit, quam regem armavit.' Vide etiam ad xxvi. 2. § 16. Hic etiam mecum sentit Dnkerus.

Bastarnas primum ad terrorem omnium Dardaniam inmisit] *Lege Dardaniæ, vel in Dardanium.* J. F. Gron. Præfero *in Dardaniam*, partim quia ita minima mutatione vera scriptura huic loco restituitur, inserta præpositione *in*, quam elisit præced. vocis littera finalis *m*; vide ad x. 13. § 3. partim quia Livius ita loqui solet: ix. 4. § 10. Eundem præpositionem, cum qua verbum componitur, in constructione repetere, vidimus ad Præfat. § 11.

§ 13 *Nec provinciis de controversis ad disceptationem P. R. audit*] Excidit vox una ad sensum complendum necessaria; ea est *revocantem*. Sic enim ait: *Dol. armis subegit, nec prov. de contr. ad discept. pop. Rom. revocantem audit.* Hoc probatur ex eo, quod paulo ante dixit c. 22. 'Et de quibus ambigebatur rebus, ab rege ad Romanos revocabant.' *Sigonius.* *Provincias controversas* ab auctore non esse arbitror, τὸ *revocantem* vero spurium esse certo scio: neque fuit enim in scripto, sed supplementum est Sigonii; qui, dum sensum quærit, non animadvertit orationem se minus Latinam reddidisse. Quid enim est simpliciter *revocantem*? aut quam bonum, 'revocare de controverso ad aliquem?' Nam, quem allegat ad firmandam conjecturam suam locum, non ibi verbum ponitur sine casu: 'quia quidam Dolopum non parebant, et, de quibus ambigebatur rebus, disceptationem ab rege ad Romanos revocabant.' In quo apponendo Sigonius τὸ *disceptationem*, memoriæ vitio, an iudicii errore, quum in omnibus habeatur libris, omittit. Ut ergo Latinum esset, dicendum erat, *provinciis de contr. discept. ad pop. Rom. revocantem*. Sed tamen melius puto, *Dol. armis subegit, nec provocantem de contr. ad discept. pop. Rom. audit.* Vel *provocantes*, ut Dolopes intelligas. J. F. Gron. Primæ edd. exhibent *ad disceptationem P. R. audit*, pro quo demum Basil. 1554. admisit *audit*. Gronovius igitur, qui priscam lectionem, qualis in unico cod. exstitit, revocandam censuerunt, accusandi, quod male *audit* ediderint, causam non habuit Hearnius: idem enim facere potuisset, quod vocem *provinciis* servarint: quam tamen J. F. Gron. ab auctore non esse arbitrabatur. Quamvis autem Sigonii, integram vocem *revocantem* inserentis, conjecturam probare nequeam, non tamen, eum

orationem minus Latinam reddidisse, accusandi ansa Gronovio fuisset, si pronomen *se* subintelligi debere monuisset. Perseus non audivit revocantem se ad disceptationem populi Romani. *Ad disceptationem populum Romanum adivit* præfert ed. Lugd. 1553. notæ autem *P. R.* quæ in prioribus edd. exstant, æque *populum Romanum*, ac *populi Romani*, exponi possunt, immo debent, ut videtur, ex sententia ejus, qui *adivit* in unico cod. exaravit: quare hanc etiam expositionem recepi, non tamen probavi. Præsertim, ut Gronovio, ita mihi etiam displicet vox *provinciis*. Non enim verisimile est, Dolopas, populum haud ita magnum, ‘de provinciis’ cum Perseo controversias habuisse; et supra etiam cap. præc. ‘de quibus ambigebatur rebus,’ non ‘provinciis,’ Livius dixit. Nihil verius video, quam quod Gronovius subjecit. Scriptum fuerat *provocantis*, pro *provocantes*, quod minima mutatione in *provinciis* corrumpi potuit: similiter *controversiis* in *controversis*; vide ad xxxii. 6. § 8. ‘adire’ et ‘audire’ etiam a librariis commutari, vidimus ad x. 12. § 2. De locutione ‘Delphos ascendit,’ quæ mox sequitur, vide ad cap. præc. § 5.

§ 14 *Quod sine ullius eorum, quos oderat, noxia*] Hoc c. 22. est ‘sine damno injuriæ.’ Hac significatione Perizonius ad Sanct. Minerv. iv. 4. 22. hic accipit vocem *noxia*. Sed Livius aliique pro damno, injuria, malo, magis dicunt *noxam*, quam *noxiam*. Liv. xxxvi. 21. ‘Omnibus perperacatis sine ullius noxa urbis.’ Sueton. Cæs. c. 81. ‘Quod sine ulla noxa Idus Martiæ adessent.’ Justin. xii. 8. ‘Exercitus ejus sine noxa discurrit.’ Curtius iv. 13. ‘Haud dubius sine noxa transcursores, si nemo se opponeret.’ Ovid. Met. xv. 334. ‘Nocte nocent potæ, sine noxa luce bibuntur.’ *Duk.* Vide ad ii. 54. § 10, et viii. 28. § 8. Insuper Roël-

lius hic legere malebat *quos adierat*. Id convenit ei, quod cap. præc. dixerat *per quos iter fecit*.

§ 16 *Inmiscemur Macedonibus*] Procul dubio *immisceamur* legendum est, pendetque et hoc membrum a superioribus. Hoc est, ut decretum tollamus, ut legatos regios, exercitus Macedonum, et mox ipsum a Delphis trajicientem in Peloponnesum videamus, immisceamur Macedonibus armantibus se adversus Romanos. *Signon.*

§ 17 *Donec ad certum dirigatur*] Tribus mutatis literis scribendum teneo *donec ad certum redigatur*. Ea enim vere Latina phrasis, non ‘dirigere ad certum,’ hoc certe sensu. Sic xxvi. 37. ‘Ab L. Marcio tumultuario duce ad vanum et irritum victoriam redactam esse.’ xxviii. 31. ‘Spem ad irritum redactam, qua venissent.’ ubi contra meliores frustra Rhenanus in irritum. Lib. xlv. c. 15. ‘Et, si id ante dubium fuisset, legatorum paullo ante verba ad certum redegissem.’ M. Seneca Controv. c. 9. ‘Dum insanos imitatur, dum lenocinium ingenii furorem putat, quod simulabat, ad verum redegit.’ Noster iterum v. 25. ‘Eum prædam Veientanam publicando sacrandoque ad nihilum redegissem.’ Cic. pro Cæcin. c. 13. ‘Cui perspicuum non sit, ad incertum revocari bona, fortunas, possessiones omnium.’ *J. F. Gronov.* *Dirigatur* primus apud Elzevir. edidit Dan. Heinsius: corruptius priores *dirigantur*. Sed recte Gronov. emendat *redigatur*. Plinius Hist. Nat. xx. 9. ‘Cicatrices ad planum redigere.’ Solent autem librarii ita peccare. Vide ad iii. 52. § 2.

CAP. XXIV. (xxxii.) § 1 *Arco, frater Xenarchi*] Forte legendum *Archon*, vel *Archo*. Non memoranda nunc *Archo*, Herodici, principis Thessalorum, filia, cujus meminit Liv. xl. 4. sed potius *Ἀρχων* gentis Achæorum prætor apud Polyb. in Exc. Legat. num.

LXIII. Idem, vel alius Ἀρχων, itidem prætor Achæorum, ibid. num. LXXIV. Ἀρχων Αἰγυπτίας, Achæorum legatus, ibid. num. XCI. Qui autem Græcis Ἀρχων dicitur, Latinis, abstracta ultima litera, *Archo* vocatur. Vide ad xxxiv. 61. § 10. Mecum hic sentit Dukerus.

§ 3 *Quæ occulte facta sunt*] *Facta sint* in margine Livii scribendum coniecit Jac. Perizonius. Nulla tamen mutatione opus videtur.

§ 4 *Quæ futura fuerant, si Philippus*] Donatus et Priscianus jubent reponi *quæ futura fuerint*. J. F. Gron. Ita cum illis reponendi necessitatem se non videre, profitetur Jensius Lectio. Lucian. 1. 4. p. 3. *fuerant* enim poni pro *fuissent* more Liviano; quum et *fuerint*, si legeretur, positum esset pro *fuissent*. Ita plusquamperfecti indicativus pro ejusdem subjunctivo est xxxiv. 29. ‘Difficilior facta obpugnatio erat, ni T. Quinctius supervenisset.’ Vide Freinsh. ad Curtii v. 11. § 9. Quum igitur utrumque recte dici possit, ei potius adhæreo lectioni, quam in unico cod. fuisse primæ edd. fidem faciunt.

§ 5 *Nec quid Philippus, si vixisset, facturum fuerit*] Ita Sigonius, et post eum omnes ediderunt, quum antea legeretur *facturus fuerat*; quod pro *facturus fuisset* poni, modo vidimus. Causa mutationis fuisse videtur, quia præcessit ‘perierit,’ et displicebant modi diversi ‘nec quemadmodum perierit,’ ‘nec quid facturum fuerat.’ Sed ita sæpe Livius et alii. Supra vi. 15. ‘Cur, quod in sinu vestro est, excuti jubetis potius, quam ponatis.’ ix. 32. ‘Tantum vulnere fuit, ut plures post prælium saucii decesserint, quam ceciderant in acie.’ xxx. 44. ‘Quum spolia victæ Karthagini detrahebantur, quum inermem jam cerneretis:’ ubi vide quæ notavi. Cic. ad Famil. xiii. 29. ‘Non his modo caussis, quæ speciem habeant magnæ conjunctionis, sed iis etiam,

quæ familiaritate et consuetudine tenentur.’ Colum. in Præf. in princ. ‘Quia et cuncta peperit semper, et deinceps paritura, sit.’ Auctor Dial. de Causis. Corr. Eloq. c. 6. ‘Sive adcuratam meditatamque adfert orationem, &c. sive novam et recentem curam adtulerit.’ Quem locum solæcismi accensabat vir doctus in Supplem. Act. Erudit. Lipsiens. tom. x. p. 228. sed, quo jure, ex præcedentibus patet. Vide insuper Munker. ad Hygin. Fab. cxlviii. Burmann. ad Phædr. iv. 25. 19. et Corte ad Plinii v. 8. § 1.

§ 6 *Ac scimus, Persea, regno accepto, ad legatos Romanos venisse, ac regem Persea a populo Romano appellatum*] Id nescit historia Livii; sed memorat libro præcedente, cap. 58. statim potitum regno, dum firmaret res, legatos Romam ad amicitiam paternam renovandam petendumque, ut rex ab senatu appellaretur, misisse. Ita ergo hic lege: *Ac sc., Persea, regno acc., leg. Romam misisse, ac regem a pop. Rom. appellatum: audimus, leg. Rom. venisse ad regem, et ab eo ben. exceptos.* J. F. Gronov. Jac. Perizon. in margine Livii scribendum coniecit *At scimus*. Vocas *at* et *ac* a librariis commutari, vidimus ad iii. 61. § 4. Hic tamen parum interesse videtur, utrum recipiatur; et hinc vulgatum præfero. Contra adsentior Gronovio emendanti *legatos Romam misisse*, et credo τὰ *ad legatos Romanos venisse* ex proxime sequenti periodo formata esse; ut etiam Crevierius monuit. Vocem vero *Persea* secundo loco cum eodem Gronov. ejicere non audeo, licet eam induxerit Clericus, et inutiliter atque odiose repetitam Crevier. censuerit. Vide ad i. 3. § 9. Gronovius ipse in priori nott. ed. ipsi quæstionem non movit. Deinde servo etiam *et eos benigne*, pro quo idem malebat *et ab eo benigne*. Denique revocavi *exceptos*, cujus loco Gronovius, sed forte operarum

errore, *acceptos* edidit; quam lectionem recentiores omnes tacite probaverunt. Supra I. 22. 'Ab Albanis' legatis 'socrudius res acta: excepti hospitio ab Tullo blande ac benigne, comiter regis convivium celebrant.'

§ 8 *Immo contra ea, vel viribus nostris*] Dele τὸ *ea*, aut scribe *contra vim*. J. F. Gron. Ant. Perizonius ad oram Livii monuit, non opus esse priore Gronovii conjectura; nam *contra ea* poni pro simplici *contra*. Doujatius conjicit *contra eam*, nempe Macedoniam. Agnoscit etiam *contra ea* suam habere significationem: esse enim *contra ea*, quæ dicuntur ab adversario; ut ostendat, ea vera non esse, sed quæ ipse contra proferat. Gronovii conjectura, voculam *ea* delendam, displicet etiam Crevierio: si enim non exprimatur, intelligi debere; unde sequitur, necesse non esse, eam deleri, si quando exprimitur: neque se videre, cur non tam dicamus *contra ea*, quam 'præterea,' aut 'postea.' Livium etiam alibi usurpasse, ut XXI. 20. Recte omnes viri docti, quos memoravi, Gronovii conjecturæ adversati sunt. Sæpissime enim hac formula 'contra ea' Livius usus est. Supra III. 57. 'Contra ea Virginii, &c. aiebat:' ubi vide quæ notavi. XXXIII. 31. 'Nihil contra ea de libertate urbium alii dicebant.' I. XLIV. c. 43. 'Perseo regii pueri præsto erant: contra ea amicorum nemo ad eum venit.' Similiter Cæsarem et Nepotem locutos esse, Lambin. et Gebhard. ad Nepotis Præfat. § 6. docuerunt.

§ 9 *Sed sumus æque subjecti ac Thessali Ætolique*] Nulla ratio est quare hic Ætolorum mentio fiat: itaque ant delenda ea vox, aut scribendum ac *Thessali Dolopesque*. Sed potius *Epirotæque* ex sequentibus. J. F. Gronov. Doujatius *Almopique* legendum conjicit. Sed posteriorem Gronovii conjecturam recte Crevierius probavit. Non opus tamen est, ut

cum eodem legamus *æque suspecti*. Nam, ut ipse vidit, *subjecti* idem est ac supra 'opportuni propinquitate.'

§ 11 *Cur soli omnium hostes ei sumus*] Scribo, *Quid P.*, &c. meruit, cur *soli omn. hostes ei simus?* J. F. Gron.

§ 12 *Si quæ forte fuerunt, utique post mortem*] Sensus docet, deesse verbum *oblivisceremur*: ut sit: si quæ forte fuerunt, oblivisceremur utique post mortem. Sigon. Clericus, quod deest, supplet per voces 'oblivisci deberemus;' idque servat Crevierius. At Doujatius, invito Prisciano, interponit 'oblivioni tradendæ essent.'

§ 13 *Cenchreis staret, consul cum exercitu Velatiæ esset*] *Cenchreis* et *Elatiæ* scribendum sine dubio ex XXXII. 19. et seqq. Sigon.

§ 14 *Nonnihil metus præsens*] Apparet Arconem in speciem largiri adversariis, quo cæteroquin ipse in rem suam uti posset: nempe licet nihil affirmare se astute simulet, haud obscure tamen innuit Romanorum metu subactos Achæos cum illis amicitiam junxisse, non contra, ut videtur velle vulgata lectio, cum nihil magis adversum sit suæ sententiæ; quippe qui tanta fuisse Philippi in Achæorum gentem merita contendat, ut non facile videantur ab illo ad Romanos fuisse defecturi. Sensus totius loci est: cum triduo in concilio fuerimus, deliberantes utrum Romanis, an Philippo, nos adjungeremus, eo ipso tempore, quando classis illorum Cenchreis staret, exercitus Elatiæ esset, quis non videt, etiamsi nihil metus præsens a Romanis tam ex propinquo quam classe et exercitu nobis imminentibus sententias nostras ad se inclinaverit, fuisse tamen aliquid, quod nos tam diu ab ineunda societate et amicitia cum tam potente populo et tam prope in cervicibus nostris hærente retinuerit. Expungamus igitur τὸ *non*, ut omnia sint plana et perspicua. Jac. Perizon.

Deliberationem faceret] Ita primus

Vascosanus. Priores legerunt *fecerat*. Si quid mutandum, mallet *fecerit*.

§ 15 *Ne id, quod non agitur*] Postrema Gruteri ed. voculam *non* omisit. Eam restituendam esse, Gronov. in prima ed. nott. monuit. In altera vero ipsam quidem adnotationem neglexit; omissam tamen negantem particulam a. 1665. contextui inseruit.

§ 16 *Commercium tantum juris præbendi repetendique*] Hoc explicat Spanhem. ad Julian. Orat. i. p. 34. Duk.

§ 18 *Suspectos alios ac invisos*] *Lege et invisos*. Numquam enim Livium ita locutum esse, ut particulam *ac* vocibus a vocali incipientibus præmiserit, vidimus ad x. 36. § 17. Idem hic sentit Crevierius.

§ 19 *Orationi, qui literis regis adsentierant, adsentirentur*] *Ocius tolle τὸ adsentierant*: non est enim Livii. At forte ejus *adsentarentur*. J. F. Gronov. Donjatius pro *adsentierant* sua fide corrigi jubet *adsensi erant*; quomodo ante Donjatium etiam scribendum vidit Freinshem. ad Curtii ix. 7. § 9. ubi simili errore *jusserant, projussi erant*, ante se editum monet. Ejusdem peccati alia exempla vide ad xxiii. 29. § 16. Clericus, eumque secutus Crevierius *τὸ adsentierant* expunxerunt, Gronovio obsecuti: cui totam illam vocem delendi ansam forte dedit sequens *adsentirentur*. Sed ita Liv. xlii. 34. ‘A Flacco inter ceteros, quos virtutis causa secum ex provincia ad triumphum deducebat, deductus sum.’ Dukerus, si verbum hoc a Livio est, vel Freinshemii conjecturam probat, vel legit *adsenserant* a perfecto ‘*adsensi*,’ quod apud Ciceronem, Virgilium, et Ovidium est. De verbo ‘*adsentio*’ forma activa vide ad xxxix. 52. § 1.

Literis paucorum versuum imperaret] Non imperabat utique, nec aut jus id ejus, aut tanta auctoritas. Scribe *impetraret*. J. F. Gron. Librarios ali-

bi simili modo peccasse, vidimus ad ix. 30. § 10.

CAP. xxv. (xxxiii.) § 1 *Ætolorum in semet ipsos versus furor*] Huc forte pertinet fragmentum Polyb. in Exc. Peirescian. p. 1451.

§ 3 *Exsulibus Hypateis*] *Hypatais* ex Stephano, Ὑπάτα, Ὑπαταῖος. *Sigon*. Recte *Hypataeorum* editum est xxxvi. 14.

§ 4 *Eupolemus etiam obviis exierat*] Addidi voculam *etiam*, quam omiserant postrema Gruteri ed. et reliquæ recentiores, quum constanter in antiquioribus supersit. Mox quum *salutatione benigna excepti essent* non male conjicit Crevierius.

§ 6 *Magno certamine agerent*] *Egerint* edd. principes; pro quo Curio *agerent* substituit.

Damnataque eo crimine in exsilium abiit] Commodius foret *quæ damnata*. J. F. Gron. Perizonius ad xxviii. 12. emendat *damnata quæ eo crimine*. Nihil mutandum puto. Vide ad iii. 38. Duk. Vide etiam Dukerum ad xxviii. 12. § 13. et xxxvi. 31. § 8. Sed Perizonio *adsentitur* Crevierius.

§ 7 *Ceterum induciæ et antea sex mensium fuerunt*] *Lege, cæterum inducias tantum sex mensium fecerunt*. J. F. Gron.

§ 8 *Lycii quoque per idem tempus*] De hoc bello quædam vide cap. 6. et apud Polyb. in Exc. Legat. num. lx. et lxi.

Satis superque oneris sustinenti res a populo Romano gestas scribere] Crevierio delendum videtur verbum *scribere*, quod et otiosum putat, et deformare orationem. Livium enim dicere, se satis superque oneris ferre, nempe, res a populo Romano gestas. At verbum illud satis ferri potest.

CAP. xxvi. (xxxiv.) § 1 *Se Ti. Graccho dederant*] Froh. an. 1531. edidit T. Graccho, at rectius quadriennio postea Ti. Graccho. Vide ad c. 6. § 3.

§ 4 *Urguentes deinde alii alios secuti*

evaserunt] Ex sententia Crevierii nemini non adparet, vocem *secuti* hic ita positam esse, ut impediatur potius sensum, quam adjuvet. Non dubitat igitur, quin rescribendum sit *urgentes deinde alii alios scutis*. Aliter ad verba seqq. huic loco consilium conatur Gronovius. Sed Crevierii emendationi calculum adjicere malo, quia minus a vulgato recedit.

Et exaquare cornibus hostibus, quibus circumbantur, possent] Video quid spectaverint, quibus hæc tolerata lectio: *cornibus auferendi, hostibus dandi casu acceperunt*. Nec sic tamen cohæret *quibus circumbantur*. Melius fortasse, *ut pandere aciem et ex cornibus hosti, a quo circ., possent*: ant legendum, *cornibus hostium, quibus circ.* Forsitan omnia sic concipienda: *urgentes deinde alii alios seque, ubi ev. ex. vall., ut pandere aciem et ex. cornibus host., a quibus circ., possent, ita repente irruerunt, ut sustinere, &c.* J. F. Gronov. Idem Gronov. in prima ed. nott. legebat *et exaquare cornibus hostibus, a quibus circumbantur*; quod Clericus, non monito lectore, recepit. Forte parva mutatione legendum *cornibus hostilibus, quibus circumbantur*. Interdum ita peccasse librarios, videbimus ad Livii Epit. l. LXXVI. *Quibus circumbantur* pro a quibus. Vide ad vi. 11. § 4.

§ 5 *Signa adempta duo et triginta]* Pighius in Annal. ad a. 10LXXVIII. p. 353. hanc victoriam memorans, tantum XXII. signa adempta fuisse narrat. Sed numeri denarii nota, vel negligentia operarum, vel alio casu, contra mentem Pighii excidisse videtur; quia in vulgatum et prima et reliquæ omnes edd. conspirant.

Dilapsi sunt: quieti deinde] Poterat abesse *sunt*, estque supplementum grammaticum inertis. *Grut.*

CAP. XXVII. (XXXV.) § 2 *Qui bienio ante prætor in Hispania fuerat]* Supra quidem c. 15. narrat Livius M. Cornelium Scipionem Maluginensem

prætorem creatum, Hispaniam ulteriorem sortitum esse; verum etiam addit, quum P. Licinius Crassus, cui Hispania citerior obvenerat, præstito pro concione jurejurando, se sollemni sacrificio detineri, impetrasset ne in provinciam iret, ipsum quoque, et ab se uti jusjurandum acciperet, postulasse, ne in Hispaniam ulteriorem iret; et hinc proconsules, qui antea Hispanias obtinuerant, manere cum eodem imperii jure ibidem jussos easse. Quum itaque falsum sit, M. Cornelium Maluginensem biennio ante prætorem in Hispania fuisse, hinc Perizon. in Animadvers. Histor. cap. 8. p. 342. ut sua Livio fides constet, voces in *Hispania*, tamquam ex glossamate ortas, delendas existimavit. Eodem modo huic loco subcurrendum, aut Livium memoria lapsum esse, arbitratur Crevierius.

L. Cornelii Scipionis prætoris] Pighius in Annal. ad an. 10LXXIX. pag. 357. hunc Scipionis Africani filium degenerem fuisse colligit ex C. Cicerii prætura anni sequentis, cap. 28. Eum enim, qui olim Africani scriba fuerat, a præturæ petitione destituisse, quod se omnibus centuriis Scipioni anteferri videret. Vide Valer. Max. III. 5. 1. et IV. 5. 3. et hinc verisimiliter anno proximo dignitatem obtinuisse. In prænomine tamen Livio cum Valerio Max. non convenit: quem enim ille hic et cap. 21. 'L. Cornelium,' Valerius Max. loco posteriore 'Cn. Cornelium' vocavit, de quo jam vidimus ad XXXVII. 34. § 5. Adde Torren. ad priorem locum Val. Max.

Et L. Fulvii] Hunc Velleius I. 10. 'Cn. Fulvium' vocat: et recte, ut lib. priore c. 41. docui, 'Aspera,' inquit, 'censura Fulvii Flacci et Postumii Albinii fuit: quippe Fulvii censoris frater, et quidem consors, Cn. Fulvius senatu motus est ab iis censoribus.' Sig. Emendationem Sigonii probat Pighius in Annal. ad a. 10LXXVI.

p. 346. Sed vide Dukerum ad XL. 41. § 8. et Oudendorp. ad Front. IV. 1. § 32.

Qui frater germanus, et, &c. consors etiam censoris erat] Simpliciter 'fratrem censoris' vocat Vell. I. 10. 'germanum' autem 'fratrem' vocari, qui est, vel *δυνατρίος*, vel uterinus, vel adoptivus, docuit Rutgers. Var. Lect. I. 9. p. 40. Similiter etiam vocatur frater iisdem parentibus ortus. Vide Gebhard, ad Corn. Nepot. Præfat. § 4. Certo itaque ex vi vocis definiri nequit quo sensu ea hic capienda sit. Suspicio tamen oritur, primo sensu pro fratre *δυνατρίω* accipi debere. Certe viri docti observarunt, Livium ita vocem accepisse XL. 8. ubi Philippus se sperasse ait, 'subituram aliquando germanitatis memoriam' filiis suis Perseo et Demetrio, qui fratres *δυνατρίοι* fuerunt. Nec adversabor tamen, si quis contendat, utrumque iisdem parentibus natum fuisse, et vocem 'germanus' majoris emphasis causa, et ad arctius sanguinis vinculum indicandum, additam fuisse. Eadem dubitatio est circa L. Manlium Acidinum Fulvianum, quem Q. Fulvii Flacci 'fratrem germanum' vocant Fasti Capit. ad an. DCLXXIV. Censoris 'consors' etiam vocatur Vell. I. laud. ubi Lipsius interpretatur *κοινός* sive ejusdem mensæ, ejusdemque lecti particeps. Malo tamen cum Burm. ad eundem loc. per 'consortes' intelligere cohæredes, qui communi et nondum diviso patrimonio pariter utuntur. Eo sensu 'fratres consortes' memorantur I. 31. § ult. D. de Excus. Tutor. Hinc Tati, qui simul cum Romulo regnum Romæ obtinuit, 'consors Romuli' vocatur apud Suet. Tiber. c. 1.

§ 3 *Votis etiam in Capitolio nuncupatis*] Recte, Crevierius tollendam judicat particulam *etiam*, quæ hic nullum sensum habet, et facile inreperere potuit ex præcedentibus 'consors etiam censoris.'

Ex iis M. Æmilio senatus negotium dedit] Hoc nomen consulis est mendose: non enim hoc anno, sed priore, M. Æmilius consulatum gessit: qui autem proxime ante L. Postumium Albinum et M. Popillium Lænatem, qui subsequuntur, consules fuerunt, ii Sp. Postumius Albinus et Q. Mucius fuerunt. Neque vero de M. Æmilio intelligi potest, quia ille sortitus Galliam est, hic autem Istros nihil memorabile gessit. P. Mucii res in Liguribus gestæ apud Livium omnino interciderunt. Illud enim tantum exstat c. 19. 'Ob eas res in Gallia Liguribusque gestas duorum consulum ductu auspicioque senatus in triduum supplicationes decrevit, et quadraginta hostiis sacrificari iussit.' Sigonius. Similiter Crevierius. Quid, si legamus *Exin M. Æmilio*? Ut sensus sit, senatum id negotium M. Æmilio dedisse, postquam consules votis nuncupatis in provincias profecti essent. Vocula 'exin' Livius etiam utitur XXVII. 5. 'Exin Mutine, et si quorum aliorum merita erga populum Romanum erant, in senatum introductis.' Vel *Exin M. Æmilio*, id est, *Exinde*. Supra XXIV. 42. 'Ad Mutinam exinde castra Punica mota.' Vide ad XLII. 9. § 8. Verum ita mox § seq. legendum foret *adventus proconsulis*.

Et ipsorum legati adtulerant] Vel delendam esse particulam *et*, vel excidisse prius orationis membrum, judicat Crevierius.

§ 5 *Glarea extra urbem substernendas marginandasque primi omnium locaverunt*] Lipsius de Magnit. Rom. III. 10. hæsitat, quomodo Livius dicat *primi omnium*, quum dudum ante hos censores viæ Appia et Flaminia fuerint. Bergierius de Public. et Milit. Imp. Rom. VI. 5. de glarea dictum accepit; quod Lipsio quoque inter alia, quibus hoc expediri possit, in mentem venerat. Si hoc ita est, etiam dicendum videtur, eos primos omnium vias extra urbem marginan-

das locasse. Nam nulla ratio est, cur verba *primi omnium* tantum ad remotius 'substernendas,' non etiam ad propius 'marginandas' referri debeant. Vias in urbe silicibus sterni, usitati moris fuisse scribit ibidem Bergierius. Livius idem de duabus viis brevioribus extra urbem prodidit: de via a Martis ad Bovillas x. 47. et a porta Capena ad Martis xxxviii. 28. De glareâ et usu ejus ad vias multa habet Bergierius l. d. et sect. 3. de marginatione viarum ii. 31. et nonnulla Fabrett. in Apolog. advers. Jac. Gronovium pag. 79. Ceterum pro *substernendas*, quod hic recentiores edd. habent, in vetustis *substruendas* esse intelligo. Et ita legunt ii, a quibus hæc verba citari dixi; quod Bergierius ii. 31. ad aggerem medium viarum aliquantum eminentiorem pertinere putat. *Duk.* *Substruendus* ed. princeps, pluresque aliæ: *substernendas* demum invenio in Paris. 1573. nescio qua auctoritate. Eam lectionem reliqui editores servarunt. Nihilominus priorem reddenxi.

§ 6 *Et carceres in circo*] Panvinus de Lud. Circens. ii. 5. ex hoc loco scribit, carceres in circo 'institutos' fuisse. Bulenger. de Circo Rom. Ludisque Circens. i. 10. ex præcedentibus videtur supplere *locaverunt*. Nentrum ex verbis Livii effici potest, et plane incertum est, quid hic de carceribus circi scriptum fuerit. Sed eos an. ccccxiv. primum in circo statutos esse, viii. 20. tradit Livius. *Duk.* An in loco hoc fracto et mutilo verbum excidisse censendum est, quo Livius carceres in circo instauratos, vel cultius ornatos indicavit?

*Et ova ad notas curriculis numerandas et * dam et metas trans* et caveas ferreas pe* intromitterentur * ferreis in monte Albano*] *Feriis* legendum, ut de Latinis intelligatur, quæ agebantur in monte Albano. Ceterum hic locus sanari ne conjectura quidem potest.

Sigon. Legendum *et ova ad metas, curriculis numerandis*. Ovorum enim super metas erectionibus (ut ex Varonis loco de Re Rust. i. 2. intelligitur) septem illa circensium ladorum curricula numerantur: quod etiam Cassiodorus apertius indicat, cum ait Variar. iii. 51. 'Nec illud putetur irritum, quod metarum circuitus ovorum erectionibus exprimitur,' &c. Dio quoque xlix. 417. scribit, 'Agrippam, quod videret errare homines in circo propter circinituum numerum, delphinos et ovata opera posuisse, quibus cursuum circuitiones et conversiones ostenderentur.' Hujusmodi ova et Delphini metis impositi, in ipsa circi maximi descriptione, quæ habetur in veteribus tum numismatibus, tum lapidibus, diserte expressi sunt. Erant autem ova hæc, quæ metis superimponebantur, Castori et Polluci dicata, ut ait Tertull. lib. de Spectacul. c. 8. Et metæ ipsæ, cum prius lignæ fuissent et tophinæ, postea marmoreæ a Claudio imperatore factæ sunt, ut scribit Sueton. c. 21. De septem vero circensibus curriculis cum plures alii scriptores faciunt mentionem, tum Varro apud Agellium l. iii. c. 10. cum ait, 'Ludorum circensium curricula sollemnia septem sunt.' *Ursin.* Locus hic hactenus deploratæ restitutionis habitus; nos tamen lacunas replere, et genuinam lectionem reddere, et una sensum verum elicere conabimur. Legendum itaque puto, censores curasse *carceres in circo* faciendos, *et ova ad notas curriculis numerandas, et rhedam, et metas transitus, et caveas ferreas, per quas intromitterentur feræ*: sicque omnes lacunæ replentur, et lectio sensui congruit. Circo maximo ædificando locum assignatum scribit Livius i. 35. in eo vero fuisse carceres, hoc est, locum, in quo equi coërcerentur, ne inde intempestive exirent, sed signum expectarent se movendi, quod a ma-

gistratu qui ludis præsidebat dari solebat, adeo manifestum est, ut nulla prorsus indigeat probatione. Quæ vero ora dicerentur, et in quem usum parata, non æque manifestum. Ex marmoribus et numismatibus antiquis, quorum icones Onuphrius Panvinus typis cudendos curavit, conspicimus columnas modo binas, quaternas nonnumquam, juxta postremas metas circi positas, quibus veluti quandam lectulum superstructum, cui superposita corpuscula quædam ovali forma ad amussim figurata, quina quandoque numero, ut plurimum septena; horum usum tradit fuisse Petrus Ligorius antiquitatum peritissimus, libro quem de antiquitatibus Italice conscripsit, quod aurigis singulo transcursu singulum ovum daretur; sed perperam, ut ego conjicio. Alius enim ovorum usus erat, nempe ut aurigantibus ostenderent, quot circuitus in cursu perficiendi essent: nam a loco, ubi siti erant, non amovebantur: ob id non semper eodem numero fuisse, ex iconibus prædictis oculata fide dignoscimus. Ut plurimum vero in circensibus fuisse septem curricula, colligimus ex Propert. El. l. ii. vs. 19. ad Cynthiam scribente: 'Aut prius infecto deposcit præmia cursu, Septima quam metam triverit arte rotam.' Hoc idem ex Senec. Epist. Gellio iii. 10. Lactant. vii. 27. Cassiod. Var. iii. 51. Hæc tamen Domitianus, si Suetonio credimus in illo cap. 4. ad quina tantum corripuit spatia, scilicet ut quino tantum circuitu current aurigæ, ut multiplicaretur cursus: nam cum antea viginti quinque essent, usque ad centum propagavit. Huic nostræ sententiæ favent Livii dicta, dum ait Ova in circo posita ad notas numerandas curriculum, hoc est, ad signandum numerum curriculum, quæ ab aurigis perficienda erant. Et *rhedam* lego, ubi particula illa *dum*: præcedenti lacu-

na duorum vel trium elementorum spatium continente. *Rhedam* autem fuisse vehiculum, constat ex Nonio Marcello et Cicer. ad Att. l. v. c. 17. 'Hanc' inquit, 'epistolam dictavi sedens in rheda.' Et Quintil. i. 5. et ex Jurisconsultis l. 60. § 8. Locati, et in l. 4. D. de Supell. Leg. unde et 'rhedarius' ipse rhedæ ductor Cic. orat. pro Milon. c. 10. et 'rhedarius mulus' Varro de Re Rust. iii. 17. Erat autem rheda, ut plurimum, unius equi currus, aut alterius jumentum, quamvis et aliquando duorum, scribente Cic. ad Att. vi. 1. 'Hic venit Vedius mihi obviam cum duobus essedis et rheda equis juncta.' Hac vero Romanos primum in circensibus usos, docet Servius ad illud Virgilianum in iii. Georg. 'magnis circensibus actis:' qui currus etiam 'Celes' vocabatur, ut scribit Budæus in l. 4. de his, qui not. infam. et ante eum docuit Aristophanis interpres ad Νεφέλ. vs. 15. et Plinius xxxiv. 5. Postea Romani in circensibus usi bigis et quadrigis, postremo Nero decemjugi curru in ludis aurigavit, ut tradit Sueton. in illo c. 14. Itaque sensus erit, additam rhedam circo, ut illa, quæ unius equi esset, in ludis transcurreret. *Et metas trans...* lego *et metas transitus*, seu *transcursus*: in circo namque erant ab utroque capite metæ, circum quas currus agebantur, quod in prædictis iconibus cernimus, et ideo *transitus* seu *transcursus metas* Livius appellavit: *pe. . . intromitterentur ferreis legendum non dubito per quas intromitterentur feræ*. In circensibus enim non solum curru certatum, sed et cum feris pugnabatur, uti ex historica lectione palam fit, præsertim ex Livio xlii. 18. scribente, 'ludis circensibus P. Cornelii Scipionis Nasicæ et P. Lentuli ædilium curulium sexaginta tres Africanas, et quadraginta ursos et elephantos luisse.' Ex Suetonio in Calig. c. 18. iniquiente, 'E-

didit et circenses plurimos a mane usque ad vespem, interjecta modo Africanarum venatione, modo Trojæ decursione.’ Hæ autem feræ ferreis caveis continebantur, quibus reclusis in circi arenam exibant, cum hominibus ad id muneris destinatis concursuræ, quod ex marmoris antiqui icone æneis typis exarati et passim venalis videre licet. Itaque, ni me fallit animus, locus hic, antea habitus incurabilis, pristinæ sic integritati restitutus. *M. Donatus. Notas curricula numerandis legi debet, non numerandas. Ova illa veluti notæ fuerunt, quibus curricula numerabantur. Fuere autem ὠκειδῆ δημιουργήματα, ut ea vocat Dio XLIX. 417. fabricæ quædam ex ligno, ovali figura factæ cum basi, qua sisti possent et erigi. Poterant etiam hinc inde transferri et portari: quod Varro innuit, in hanc sententiam scribens de Re Rust. I. 2. ‘Nam non modo ovum illud sublatum est, quod ludis circensibus novissimi curriculi finem facit quadrigis.’ Ex his nec vane auguror, septem ova tot numero statuta fuisse, quot curricula erant peragenda. Primo curriculo peracto unum ovum e medio tollebatur, secundo curriculo facto alterum. Ita de reliquis. Sexto spatio confecto, unum restabat ovum, quod novissimi curriculi indicium faceret: quo absoluto etiam illud ovum auferebatur. Ad eam sententiam manifestis et expressis vestigiis ducunt verba illa Varronis, quæ superius attulimus. Poterat et contraria ratione numerus curriculum per ova oriri, ut singulis peractis spatiis unum ovum produceretur in medium, atque erigeretur; quibus omnibus productis et statutis omnia curricula finita indicarentur. Huic rationi videtur adstipulari Cassiodorus, ut in vulgatis edd. descriptus est. Sic enim ait Var. III. 51. ‘Nec illud putatur irritum, quod metarum circuitus*

ovorum erectionibus exprimatur, quando actus ipse, multis superstitionibus gravis, ovi exemplo geniturum se aliqua profitetur.’ Ut hæc sunt, eum sensum efficiunt, quem proxime diximus. Sed eam lectionem falsi damnant veteres libri, qui pro ovorum erectionibus habent exceptionibus. Legerim exemptionibus. Ovorum exemptionibus exprimebatur circuitus curriculum, quia post singula spatia evoluta unum eximebatur ovum. Nihil verius. Idem sensus potest inesse et lectioni scriptæ exceptionibus. Nam ‘excipere’ est ὑπεξαίρειν, et ‘exceptio’ ὑπεξαίρεσις. ‘Excipere aliquem de grege,’ ‘de numero’ idem est, quod eximere. Glossæ, *Exceptis ὑπεξηρημένων. Salmas. ad Solinum p. 640. Argolus ad Panvinum de Ludis Circens. I. 14. p. 162. ita has lacunas explet: et spinam lateritiam circumeundam, et metas trans ipsam statuendas, et caveas ferreas, per quas feræ in arena intromitterentur. Bulenger. de Circo Rom. et Lud. Circens. I. 19. et rhedam et metarum transitus, et caveas ferreas, per quas transmitterentur feræ. Impune licet in his ingenium experiri. Duk. Ursino et Salmasio numerandis emendantibus adsentior, quod jam Grœnov. 1665. recepit. At probare nequeo ad metas, quod idem Ursinus conjecit, pro ad notas: mox enim et metas sequitur. In verbis proximis plures sunt lacunæ, quas M. Donatus supplere conatus est. Sed infeliciori successu hic versatus videtur. Pro et . . . dam legit et rhedam, et sensum putat, additam rhedam circo, ut in ludis transcurreret. Censores peregrisse ‘locationem curulium equorum præbendorum’ Livius narravit XXIV. 18. At sub illis comprehendi possunt equi rhedis juncti: rheda enim species est currus, quemadmodum etiam bigæ et quadrigæ. Insuper probam non puto locationem ‘locare rhedas,’ pro equos rhedarios. Ad*

hæc ipsi probandum erat, hoc tempore demum in ludis circensibus rhedas exhibitas, aut umquam rhedas singulis equis junctas spectandas in ludis circensibus datas fuisse. Pergit Donatus: et pro *metas trans*. . . legit *metas transitus*, vel *transcursus*. Sed rogo, quid sint *metæ transitus*, vel *transcursus*? cur addita sit vox *transitus*, vel *transcursus*? an ergo etiam fuerint *metæ non transitus*, vel *transcursus*? an *metæ transitus*, vel *transcursus* ante hos censores in circo non fuerint? Denique pro *caveas ferreas pe*. . . *intromitterentur*. . . *ferreis* supplet *caveas ferreas per quas intromitterentur feræ*. Similiter Lipsius de Amphith. c. 9. sententiam, si non verba, hujus loci fuisse suspicatur, exstructas fuisse *caveas ferreas*, per quas bestię intromitterentur in arenam. Verum antea probandum erat, jam tum instituisse Romanos, ut cum feris in circo depugnaretur. Ad id quidem laudat locum Livii lib. XLIV. cap. 18. Sed, quum Livius ibidem quadriennio post hunc annum spectacula, 'jam magnificentia crescente,' edita dicat, forte similium depugnationum in circo initium ab eo tempore deducendum est, quibus nunc, antequam invalescerent, censores *caveas ferreas* locare non potuerunt. Non argueo nunc locutionem *caveas ferreas per quas intromitterentur feræ*, sed addo potius, conjecturis his receptis, tamen vane gloriari Donatum, omnes lacunas repletas esse, et lectionem sensui congruere, antequam ostenderit quomodo hæc cohæreant verbis quæ sequuntur, in monte Albano consulibus. Verius videtur ex illis vocibus, pro *ferreis* cum Sigonio legendum esse *feriis*, ut accipiatur de feriis Latinis: ante illam autem dictionem pluscula excidisse, quæ sine ope cod. emendatorius sola conjectura restitui nequeant.

§ 7 Et porticum ab æde Saturni in

Capitolium ad senaculum, ac super id curiam] *Senatulum* aut *senaculum* quoddam inter Capitolium et forum fuisse, Nicostratus memoriæ prodidit in libro, qui inscribebatur 'de Senatu habendo' apud Festum voce 'Senacula:' ubi deinde fabricata est ædis Concordiæ: quod si in eo loco, plane situs ejus humilior, quam ut extendi commode porticus potuerit ab æde Saturni, quæ et ipsa in imo clivo Capitolino. Puto igitur præpositivam in Livio *νοθεύσθαι*, rescribendumque et *senatulum*, ac super id *curiam*: vult enim ea loca pariter silice strata, sicut porticum illam Capitolinam: nam et hujusmodi ædificia sic sterni consuesse, Livius etiam infra probat, cum ait, 'extra portam Trigeminam in Aventinum porticum silice sternendam curavisse,' et nonnulla alia, quæ loci corruptela nobis invidit. 'Curiam illam, quæ super senaculum,' *Kalabram* intelligo, quæ plane in illo tractu; ut veteres quædam parietinæ adhuc testantur. *Just. Rycquius* de Capitol. c. 34. Rycquius ideo pro *ad legendum* censet *et*, quia ait Livium velle, non tantum porticum, verum etiam *senaculum et curiam super id silice strata* fuisse: nam ejusmodi ædificia etiam silice sterni consuesse. De porticibus hoc certum est; de senaculis et curiis incertum, nec ullum in eam rem testimonium scriptorum veterum profertur. Nam verba Livii non tam clara sunt, ut id ex iis satis probari possit. Non improbo *et*; verum non ob eam causam, ob quam ita legendum vult Rycquius; sed quia mihi persuadeo, hæc mutila esse, ac desiderari *fecerunt, locaverunt*, aut aliud aliquid, quod nemo divinare possit. Certe neque *et* ex sententia Rycquii, neque vulgatum *ad locum habere* potest, nisi hæc duo ostendantur; primum, senacula et curias silice sterni consuevisse: deinde in Capitolio senaculum, et super id curiam fuisse.

Senatum quidem sæpe in Capitolio habitum fuisse legimus, sed in æde alicujus Dei, non in curia in Capitolio; quæ non sunt eadem. Quod Rycquius hic 'curiam Calabram' in Capitolio intelligit, rationem aliquam haberet, si constaret in ea his temporibus unquam senatum habitum fuisse. Ex eo enim, quod Servius ad Virgil. *Æn.* viii. 654. scribit, a Romulo institutum fuisse, 'ut ibi Patres calarentur,' ad hanc ætatem argumentum duci non potest. In curia calabra tantum 'sacrorum rationem' habitam fuisse, auctor est Festus. Quæ autem sacra illa fuerint, docent Servius et Macrobius *Saturn.* i. 15. e quo præterea discimus, quod de sacris dicit Festus, præcipue ad ea tempora, quibus a Cn. Flavio nondum publicati erant Fasti, pertinere: nam etiam deinde usum aliquem curiæ calabræ ad hanc rem mansisse, significat Varro de *Ling. Lat.* v. 49. Sed etsi senatus tum interdum in ea habitus fuisset, tamen Livius hic de illa intelligi non posset: quia nullum ex tribus senaculis, quæ Romæ fuisse apud Festum voce 'Senacula' scribit, et suum cuique situm adsignat Nicostratus, in Capitolio fuit. Ubi autem situm, et quod nomen curiæ super illud fuerit, non magis scio, quam qui ex professo de Urbe Roma scripserunt, qui sibi hunc locum silentio prætereundum existimarunt. Porro *senaculum*, an *senatulum* scribendum sit, dubitat Rycquius. Hoc probant Pontan. ad Macrobi. et Barthius ad Statii Theb. v. 98. illud Casaubon. et Salmas. ad Lamprid. Elagab. c. 4. et ad Vopisci Aurelian. c. 49. Vossius in Etymologico, et Perizon. ad Valer. Max. ii. 2. 6. quorum judicio paullo plus, quam illorum, tribuo. Quod denique Nicostratus apud Festum senacula dicit fuisse loca, 'in quibus senatus haberi solitus sit,' parum verum esse, recte censet Zamoscus de Senatu

Rom. ii. 6. *Duk.* Crevierius legit et *porticum ab æde Saturni in Capitolio ad senaculum*: intelligit autem porticum, quæ ab æde Saturni in clivo Capitolino porrecta erat ad senaculum ac curiam, quæ est super id senaculum. Non alienus etiam est a Rycquii conjectura et *senaculum*. Verum ita minori mutatione legi potest ac *senaculum*.

§ 8 *Porticum Æmiliam reficiendam*] Quæ tantum nonodecimo anno antea extructa fuisse narratur xxxv. 10.

§ 9 *Et extra eandem portam in Aventinum porticum*] Quum Aventinum Ancus rex urbi addidisse dicatur i. 33. quomodo ergo hic 'porticus extra portam eandem,' sive Trigeminam, 'in Aventinum' fuisse dicitur? An porticus illa transcendit muros urbis? Jac. Perizon. ad marginem Livii ob hanc causam conjecisse videtur et *intra eandem portam*.

Et eo publico ab æde Veneris fecerunt] Forte, et *basilicam ad ædem Veneris fecerunt*. J. F. Gron. Sed nusquam quid de basilica ab his censoribus ad ædem aliquam Veneris, quæ multæ Romæ fuerunt, facta traditum inveni. *Duk.* Doujatius suspicatur, Livium velle *eo publico*, pro ex emporii paullo ante memorati proventu, factam porticum ab æde Veneris, quam in regione Circi maximi fuisse opinatur, in Aventinum. Jac. Perizon. ad oram exemplaris sui adscripsit prioribus vocibus latere clivum Publicium, qui prope Aventinum erat.

§ 10 *Oximi muros faciendos*] *Auximi* legendum esse, dictum est ad c. 21. § 12. Et ita hunc locum laudarat Pighius in *Annal.* ad a. 101xxix. pag. 356. et hinc Gruterus in postrema ed. lectionem in contextum recepit, quam mox iterum D. Heinsius in ed. Elzevir. mutavit, priori recepta.

§ 11 *Nam Postumius nihil, nisi senatus Romani populi jussu, se locaturum esse ipsorum pecunia*] *Jovis ædem*] Ma-

lim nam *Post. nihil, nisi senatusconsulto populivæ jussu, se loc. ips. pecunia dicebat.* Sic enim loqui solet, ut senatusconsultum vel auctoritatem jussui populi opponat. *Sigon.* Vox ultima dicebant est a *Sigonio*, neque reperitur in libris. *Gruter.*

Et Pollentiæ etiam aquam adducendam] *Potentia*, ut supra. *Sigon.* *Potentia*, pro *Pollentiæ*, emendavit *Sigonius* ad xxxix. 44. § 10. inter alia eam lectionem firmans auctoritate *Vell. Pat. i. 15.* ubi 'Pisaurum' et 'Potentia' junguntur, quæ et nunc junguntur. Verum ad eundem *Livii* locum monui, et 'Potentiam' et 'Pollentiam' in *Piceno* fuisse, illam maritimam, hanc mediterraneam. Vide igitur, num mediterraneæ *Pollentiæ* mentio nunc magis conveniat: nam ea potius, quam *Potentia* maritima, non longe a fluvio *Misione* vel *Misone* sita, aqua indignis videtur. Insuper *Crevierius* non male legebat *et Pollentiam aquam adducendam*, vel in voce etiam latere putabat nomen alterius urbis, in quam *Fulvius* aquam adducendam locavit.

§ 12 *Et Sinuessam a ga * aviariæ]* Legendum puto *et Sinuessæ glareæ viam*, silice sternendam scilicet: nec levis conjectura me admonet: nam transpositis elementis, et uno corrupto aut omisso librarii vitio vel incuria, ea lectio depravata: namque ablata litera *m* a voce *Sinuessam*, et loco illius posita postremæ dictionis *aviariæ* diphthongo fit *Sinuessæ*; et dempta a voce *aviari*, quæ relinquitur, a priori, etiam syllaba *ri*, et addita *m* a priori voce, ut diximus, ablata, legitur *viam*: et in dictione seu syllaba *ga* interposita *l*, quæ prætermissa fuit, et addita *ri*, quam a voce *aviari* dempsimus, fit *glari*, et *i* in *e* transmutat et insuper addita *a* antecedente, fit *glareæ*. Et sic locus, cujus nullus percipi poterat sensus, clarus evadit. *M. Donat.* Ideo hæc conjectura minus placet, quia spatium a

primis editoribus relictum pluscula excidisse indicat, quæ ex conjectura supplere periculosum est. An tamen legendum *et Sinuessæ magna opera ac varia: in his, &c.?* Nisi enim eo vel simili modo locum suppleas, non est quo referantur voces in *his*: ob quam etiam caussam *Donati* conjecturam probare nequeo.

*In his et clo*um circumducend* et forum]* Puto legendum *cloacam in fluvium circumducendam, et forum.* Sic i. 38. 'Cloacis e fastigio in Tiberim ductis.' *Sigon.* Supplementum *Sigonii* ideo vix locum obtinere posse videtur, quia *Sinuessæ*, ubi censorem hæc opera fieri curasse puto, sita fuit ad mare, et remotior exstitit a fluminibus *Liri* et *Savone*, inter quæ media erat, quam ut eo cloacæ circumducerentur.

Et Janos tres faciendos] *Janos* intelligit *Livius* summum, medium, et imum, qui in foro erant Romano ad basilicam *Æmiliam*, ut scribit *Porphyrio* in versum *Horatii* Ep. i. 1. 54. 'Hæc Janus summus ab imo Perdocet.' *Suetonius* in *Domit. cap. 13.* 'Janos,' inquit, 'arcusque cum quadrigis et insignibus triumphorum per regiones urbis tantos ac tot exstruxit,' &c. et in *August. c. 31.* 'Pompeii quoque statuam contra theatri ejus regiam marmoreo Jano superposuit.' Quibus locis, ut hic apud *Livium*, 'Janus' accipiendus est pro arcu marmoreo et fornicata transitione. 'Jani primi' mentio est in veteri apud me inscriptione, [apud *Gruter. 10LXXVII. 9.*] in qua est:

C. IVLIVS. C. L. NICO
MACHVS. A. IANO
PRIM. PAL.

'Medii' in altera item apud me inscriptione, [apud *Gruter. 10LXXVII. 2.*] quæ habet:

C. LEPIDVS
C. L. ANICETVS
A. IANO. MEDIO.

Sed 'Jani medii' meminit etiam *Cic.*

in Philipp. vi. 5. ubi scribit, 'Fœneratores, qui ad Janum medium erant, statum L. Antonio posuisse cum hac inscriptione: A. IANO. MEDIO. PATRONO.' Ita enim est in V. C. non IANI MEDII, quod substitutum est ab aliis ob formulæ ignorationem. *Ursin.* De Janis tribus in foro Romano hunc locum itidem exponunt Nannius apud Torrent. ad Horatii Epist. i. 1. 54. Nardin. Romæ Vet. v. 7. et Dacier. ad Horat. Sat. ii. 3. 18. Ipse Torrentius ibid. plures Janos Romæ extructos fuisse observat, et hinc incertum esse, utrum de Janis in foro agatur. Verum non de Janis Romæ, sed in aliqua coloniarum extructis agi, docent verba seqq. 'Hæc ab uno censore opera locata cum magna gratia colonorum.' Et quidem agitur de Janis, quos Fulvius Flaccus Sinuessæ locavit, si admittitur conjectura nostra in verbis superioribus, et *Sinuessæ magna opera ac raria, in his, &c.* Flaccus Sinuessæ forum porticibus tabernisque claudendum locavit: ut vero aditus in forum pateret, tres itidem Janos locavit. Per 'Janos' autem, ut viri docti docuerunt, transitus pervii, per quos in forum descenditur, intelliguntur. Cic. de Nat. Deor. ii. 27. 'Ex quo transitiones perviæ Jani, foresque in liminibus profanarum ædium januæ nominantur.'

CAP. XXVIII. (XXXVI.) § 2 *Et alterum diem supplicatio*] Unum diem ob res prospere gestas in Hispania, et unum ob terræ motum; in universum tantum biduum. Gronov. de Pec. Vet. iv. 5. 'Supplicatio diem unum Romæ ad omnia pulvinaria, alterum in Capenate agro ad Feroniæ lucum indicta.' Et xxxvii. 47. *Duk.*

§ 4 *M. Popilius Lænales*] *M. Popilius Lænas* ex Capit. Lap. *Signon.* Vide ad vii. 12. § 1. et xxvi. 6. § 1.

§ 5 *Cn. Fabius Buteo*] Alio loco ostendi *N. Fabios*, *Cn. Fabios* mendose scribi. Est profecto *N. Fabius Buteo* consul a. 109. in Tabul. Cap. Ne-

minem autem *Cn. Fabium* reperi, nisi mendose. *Signon.* *Signonio* consentit *Pighius* in Annal. ad a. 10LXXI. 327. Antiqui per solum *N.* indicarunt prænomen *Numerius*: quod quum minus frequens fuerit, hinc librarii non adsecuti, quid litera hæc notaret, et tamen prænomen esse videntes, ejus loco dederunt *CN.* sive *Cnæus*. Vide ad iv. 43. § 1. c. 57. § 12. c. 58. § 6. XLII. 4. § 1. Alii illud *N.* mutarunt in *M.* Vide ad iv. 49. § 1.

M. Matienus] Ita præfert prima ed. non hoc tantum loco, sed etiam XLII. 1. et XLIII. 2. Neque dissentiunt recentiores, nisi sola Gruteri postrema, quæ locis laudatis *M. Matienius* præfert, in quo secutus videtur *Pighius*, qui in Annal. ad an. 10LXXX. 360. prætorem hujus anni 'Mattienium' vocavit. *Matienius* legit etiam Gruterus lib. XL. capp. 26. 28. et Epit. l. LV. at *Matienus* servat l. XXIX. capp. 6. et 9.

M. Furius Crassipes iterum] Hic primum an. 10LXVI. prætor fuerat, xxxviii. 42. *A. Atilius* quinquennio ante, xxxv. 10. Cluvii prima prætura ante non memorata est. Eam *Pighius* in an. 10LXVIII. ponit, cujus anni comitia prætorum cum eorum nominibus et sortitione provinciarum intercederunt. *Duk.*

§ 7 *Tabula in ædem Matris Matutæ cum indice hoc posita est*] Lege in æde. Sic XL. 52. 'Eodem exemplo tabula in æde Jovis in Capitolio supra valvas fixa est.' *Signon.* xxxvi. 35. 'Donumque ex auro liceret ponere in æde Jovis.' XLII. 6. 'Ut ponerent ea, in quibus templis videretur.' Et ita ultima litera vocis *ædem* adhæsisse potuit ex initio proximæ. Vide ad lib. xxxvi. c. 43. § 8. Sed et vulgatum ferri potest. Ovid. Rem. Am. 719. 'Omnia pone feros (pones invitus) in ignes.' Met. viii. 452. 'in flammam triplices posuere sorores.' Ita æque dici 'ponere in gratiam,' quam 'in gratia,' notat Gronov. ad XLIV. 14. §

7. Eodem modo 'deponere in aram,' de quo vide ad XXIII. 11. § 6.

§ 8 *Ti. Sempronii Gracchi consulis imperio*] *T. Sempronii* prima ed. pro quo recte Froben. 1535. *Ti. Sempronii* dedit. Vide ad c. 8. § 1. Præterea Pighius in Annal. ad a. 10LXXVIII. p. 354. et ex eo Reines. in Inscript. Class. IV. 1. indicem hunc referentes, legunt *Gracchi procos. imperio*. Nempe Graccho consuli a. 10LXXVI. Sardinia obvenit, et in ea res prospere gessit. Vide capp. 9. et 12. Eamdem provinciam anno proximo, imperio prorogato, obtinuit ac pacavit, c. 15. Eodem tempore multis secundis præliis Sardos perdomuit, et cum exercitu illo anno in provincia manere iussus est, cap. 17. Anno deinde 10LXXVIII. Romam reversus de Sardinis triumphavit. Patet igitur res, quarum causa triumphum egit, partim consulem, partim proconsulem gessisse. Insuper Reines. ibid. notat, in Mss. Ligorii legi *Gracchi cos. II. imperio*, quod fictum est ex verbis Aurel. Vict. de Vir. Illustr. c. 57. narrantis *Ti. Sempronium Sardiniam 'altero consulatu' domuisse*. Sed merito *ἀντιστορίας* accusatur Gruterus. Vide etiam Pighium loc. laud. Unici codicis omniumque edd. lectionem servavi.

Casa aut capta supra octoginta millia] Primo anno, quo in Sardinia bellum gessit, duodecim armatorum millia cæsa sunt, c. 12. altero anno cæsa sunt quindecim millia, c. 17. Tantum vero captivorum inde adduxit, ut in proverbium venerit 'Sardi venales, alter altero nequior.' Vide Aurel. Vict. de Vir. Illustr. cap. 57. et quos viri docti ibi laudarunt. Ceterum Pighius et Reinesius locis laud. omiserunt vocem *supra*, quam agnoscunt omnes edd.

§ 9 *Atque liberatis vectigalibus restitutis*] Deesse mihi vox aliqua videtur, ut, *atque liberatis vectigalibus et reipublicæ restitutis*. Sigon. Inter duo

hæc verba *liberatis vectigalibus* asteriscum posuerunt. Male: nam *liberata vectigalia* sunt salva reddita populo Romano, quæ defectores avertent. At, quod sequitur, truncatum. Sigonius et *reipublicæ restitutis*. Pighius in Annal. ad a. 10LXXVIII. *reipublicæque restitutis*. Forte sociisque restitutis. J. F. Gron. Satis dubium est, ante *liberatis* aliquid perierit, an ante *restitutis*. Sed 'restituere vectigalia' minus insolens esse videtur, quam 'liberare'; quod eo sensu, quo id hic dici volunt, a Latinis scriptoribus usurpatum, vellem docuissent viri eruditissimi. Si tamen vera est eorum sententia, ante *restitutis* aliquid excidisse, nihil vetat hario-lari, pro *liberatis* scribi posse *duplucatis*. Cap. 17. 'A Graccho stipendiariis veteribus duplex vectigal imperatum exactumque.' Duk. Sigonius est, qui post vocem *liberatis* asteriscum recepit, ejusque exemplo Heinsius in ed. Elzevir. At Sigonii ultima ed. præfert *liberatis sociis, vectigalibus restitutis*.

§ 10 *T. Flaminii*] *Flaminini*, ut supra. Est enim filius T. Quinctii Flaminini, qui de Philippo triumphavit. *Sigon.* Vide ad XXII. 33. § 8. et XXV. 2. § 2.

§ 11 *Magni tamen muneris ea summa fuit*] Non intelligo quam 'summam magni muneris' dicat. Credo corruptum esse *summa*. Sententia forsitan fuit 'magnum muneris ejus sumtum fuisse.' Duk.

Quatuor et septuaginta homines pugnarint] Livium hoc libro de lege Voconia egisse, colligitur ex auctore Epitomes. Eam autem latam esse, postquam A. Postumius et Q. Fulvius censores creati essent, patet ex Cic. in Verr. I. 41. ex quo constat eorum in illa lege mentionem factam esse. Hi autem demum creati memorantur cap. præc. Hinc Crevierius existimat, librum hunc extrema sui parte mutilum esse, Liviumque in

ejus fine de lege Voconia egisse. Obstat huic sententiæ auctoritas Cic. qui de Senect. c. 5. eam quinquennio post, Cæpione et Philippo II. consulibus, latam dicit. At respondet primo, non mirum esse, duos scriptores aliquot annos inter se de eadem re discrepare. Deinde suspicatur, ideo Livium et Ciceronem circa annum legis Voconia dissentire, quia dissenserunt circa ætatem Catonis, qui legem Voconiam suasit, et Livium eum quinque annis seniore facere, quam Ciceronem; vide ad XXXIX. 40. § 12. et hinc annum sexagesimum quintum Catonis, quo legem Voconiam suasit, secundum Ciceronem in-

cidere in Cæpionem et Philippum II. consules, at secundum Livium in Sp. Postumium et Q. Mucium consules. Si autem, ultimam partem hujus libri intercidisse, statuere licet, ibidem etiam actum erit de Marcelli legatione ad Ætolos et Achæos, de qua auctor agit lib. seq. capp. 5. et 6. Quinque legatos eo missos, nullum autem inter eos Marcellum, memoravit c. 25. Verum hi jam c. 27. legationem renunciarunt. Hinc sequitur postea demum Marcellum legatum eo missum esse; quod Livius narrare non potuit, nisi forte in fine hujus libri.

LIBER XLII.

CAP. I. § 2 *Dena millia peditum et sexcentos equites*] Displicet, duplicis generis numeros jungi. 'Decem millia,' hanc exercitus consularis ordinationem referens, memorat Pighius in Annal. ad a. 15LXXX. p. 359. verum illi lectioni adversantur edd. Lego igitur *dena millia peditum et sexcentos equites*. Id autem permittunt typis descripti, et DC. equites exhibentes; pro quo demum Paris. 1573. et *sexcentos equites* dederunt. Vide ad lib. xxxii. c. 28. § 11.

Et supplementum Hispaniæ] Sic et xxvi. 11. 'Milites sub vexillis in supplementum Hispaniæ profectos audivit.' Solet alias dicere 'in Hispaniam.' Infra c. 10. 'Postulantibus deinde, ut novos exercitus scribere, aut supplementum veteribus liceret, utrumque negatum est. Prætoribus quoque in Hispaniam supplementum petentibus negatum, M. Junio in citeriorem, Sp. Lucretio in ulteriorem.' xxix. 13. 'Ad novas scribendas in Bruttios legiones, et in cæterorum exercituum supplementum.' xliii. 12. 'In incertum, ne quid gratia momenti faceret, in utramque provinciam, quod res desideraret supplementi, decerni.' Quod ne cui fraudi sit, prioribus duobus locis τὸ *Hispaniæ* accipiat dandi casu. J. F. Gron. Vide ad xxviii. 37. § 4.

§ 4 *A. Atilius Serranus*] *Atilius* Froben. 1535. et alii ante Sigonium, qui dedit *Atilius*, ut est in prima ed. Tum *Serranus* Frob. 1531. Sed rectius *Serranus* quadriennio postea. Vide ad xxxiv. 54. § 4.

§ 5 *Cn. Fabius Buteo*] Scribe Num.

Fabius, ut dixi. *Sigon.* Vide ad lib. præc. cap. ult. § 5. Mox *Matienius* postrema Gruteri ed. Vide ibid.

§ 7 *Ut sibi magistratus obviam exiret*] Is, qui summo magistratu apud Prænestinos fungebatur. Præneste municipium erat. Fest. voce 'Municipium,' et Flor. iii. 21. § 27. In eo unus summum magistratum videtur gessisse, ut Tusculi L. Mamilius dictator, Liv. iii. 18. Lanuvii Milo dictator, Cic. pro Mil. c. 10. 'magistratus Lanuvinus' Liv. xli. 16. quod itidem de uno accipio: nam 'magistratum' numero singulari de pluribus, id est de collegio multorum, non recte dici, docent Gronov. ad Livii xxxiv. 61. et Grævius ad Justin. ii. 10. *Duk.*

Ubi diverteretur] Forte *deverteretur*, et § 10. *deverti*, pro *diverti*. Vide ad i. 51. § 8.

§ 8 *Ante hunc consulem*] Tamen jam ante hunc prætores nonnullos provincialibus sumtui fuisse indicio est, quod xxxii. 27. de Catone prætore Sardiniae scribit Livius: 'Fugati ex insula fœneratores, et sumtus, quos in cultum prætorum socii facere soliti erant, circumcisi.' Vide Sigon. de Ant. Jure Provinc. ii. 5. *Duk.*

§ 11 *Singula jumenta*] Hinc originem cursus vehicularis arcessendam esse, putat Spanhem. Dissert. de Præstant. et Us. Numism. xiii. p. 562. *Duk.*

Iter qua faciendum erat] Parvum est, sed tamen monendum, ita demum edidisse Vascos. Gryph. 1548. et Basil. 1554. quos Sigonius ac recentiores secuti sunt; quam primæ edd. le-

gant faciundum. Supra hoc cap. 'Sacrificii in templo Fortunæ faciundi causa.' Vide ad l. xxvi. c. 36. § 11. Mox impetrabant pro imperabant malebat Triller. Obs. Crit. iii. 8.

§ 12 *Injuria consulis, etiamsi justa, non tamen in magistratu exercenda et silentium*] Scribe, ut et visum Schelio nostro Dissert. ad Polyb. c. 5. pag. 1211. *Ira consulis, etiamsi justa.* J. F. Gron. Minus a vulgato recedit altera Schelii conjectura: *In ira consulis, etiamsi justa, non tamen in magistratu exercenda, silentium, deleta conjunctiva et.* 'Exercere iram,' ut 'exercere victoriam,' de quo vide ad vi. 22. § 4. et 'exercere inimicitiam,' de quo vide Cortium ad Sall. Catil. c. 49. § 2.

CAP. II. § 3 *Pacemque Deum peti precationibus, quæ editæ ex fatalibus libris essent*] Lege, *pacemque Deum peti prec., qui editi ex fatal. libris essent.* Mox enim, 'editumque ab decemviris est, quibus Diis, quibusque hostiis sacrificaretur.' J. F. Gron. Decemviri ex libris Sibyllinis edidisse Deos, quibus sacrificaretur, satis constat. Vide Liv. xxi. 61. xl. 45. et alibi. Eosdem tamen ex libris fatalibus etiam precationes edidisse, et in votis concipiendis verba præiisse, indicat Liv. xli. 21. 'Senatus decrevit, uti decemviri libros Sibyllinos adirent. Ex decreto eorum diem unum supplicatio fuit, et Q. Marcio Philippo verba præeunte, populus in foro votum concepit,' &c. Q. Marcium Philippum, qui verba præiit, decemvirum sacrorum fuisse, ad eum locum dictum est. Ob hanc igitur causam vulgatum servandum puto; in quo adsentientem habeo Crevierum, qui arguet verba finalia hujus capituli, 'sacrificatum est, ut decemviri scriptum ediderunt.' Recipiendam non esse Gronovii emendationem, ostendit etiam vox *precationibus*, quæ supervacua erit, nisi ad eam referantur verba seqq. Tum enim suffecisset *pacem Deum peti.*

§ 4 *Classis magnæ species in cælo visæ dicebantur*] Sæpiusne? an legendum *visa dicebatur.* J. F. Gron. Nihil mutandum, docet ipse Livius xxiv. 44. 'Et alia ludibria oculorum auriumque credita pro veris: navium longarum species in flumine Tarracinæ, quæ nullæ erant, visæ.' Jac. Gron. Perizon. ad marginem Livii observat, non exacte convenire 'species navium visæ' et 'species classis visæ.' Hic enim voci *species* jungi nomen singulare *classis*; adeoque indicari unius classis plures species, aut unam classem sæpius visam: ibi vero jungi vocabulum plurale *navium*, id est visas esse species plurimum navium. Idem dicendum de exemplo, quod obcurrit xxiv. 10. 'Hadriæ aram in cælo, speciesque hominum circa eam cum candida veste visas esse.' Non displicet itaque J. F. Gronovii conjectura. Supra viii. 6. 'In quiete utrique consuli eadem dicitur visa species viri majoris, quam pro humano habitu.'

In Veienti apud Rementem] Locuse fuerit in Veienti agro, nomine 'Remens,' an Livius scripserit *apud Cremeram*, nemo facile dixerit. Cluver. Ital. Ant. ii. 3. 537. Donjatius suspicatur, tractum aut locum quemdam agri Veientis consecratum fuisse memoriæ Remi, fratris Romuli, et inde 'Rementem' adpellatum esse, ut Romæ 'Remuriam.' Ita a Lauris agrum 'Laurentem,' et populum 'Laurentes' dictum esse. Omnia locorum nomina ἀπαξ λεγόμενα tentare, temerarium puto, et unico invito cod. vulgatum mutari displicet. Non tamen Donjati etymologiam probo. Unde enim ex nomine Remi Albani, adeoque Latini, nomen nactus erit locus in Veienti?

§ 5 *Sub existentibus glebis pisces emersisse*] Suspectum est *existentibus*, pro quo melius legi puto *exstantibus*. Nam aratro inducto glebæ e sulco exstant et eminent. In Plinio qui-

dem H. N. xvii. 15. vulgo legitur *ut cacumine existant*. Sed hoc quoque non scio, quam recte. Eodem libro enim c. 14. dicit, 'duos digitos insito exstante:' et xiii. 25. 'Harum cacumina exstant.' Duker. Interdum 'existere' et 'exstare' a librariis commutari, vidimus ad iii. 38. § 2. Ceterum pisces fossiles variis locis inveniuntur. Mela ii. 5. 'Graiiis nostrisque etiam auctoribus, verine ignorantia, an prudentibus etiam mendacii libidine, visum est tradere posteris, in ea regione piscem e terra penitus oriri, quia, ubi ex alto huc usque penetravit, per ea foramina ictu capulantium interfectus extrahitur:' ubi vide Vossium. Adde Strab. iv. 182. et ibi Casaub. xii. 562. Athen. viii. 1. 2. et Plin. H. Nat. ix. 57. Prodigium itaque constitisse videtur in eo, quod inventi sint, ubi inveniri non solebant. Per Galliam enim, in qua secundum Melam, Strab. et Athen. inveniuntur, intelligenda est Transalpina; hic vero 'ager Gallicus' est Cisalpinus.

§ 7 *Quæ priore anno valetudinis populi causa, &c.*] Lib. præc. c. 21. 'Si morbus pestilentiaque ex agro Romano emota esset, biduum ferias ac supplicationem se habiturum.'

CAP. III. § 1 *Ædes Junonis Lacinia detecta*] Ita primus edidit Sigonius, quem recentiores omnes secuti sunt. Priores *ædis Junonis*; quod mutandi causa non est. Vide ad iv. 25. § 3.

§ 5 *Ortus est; ex omnibus*] Malo, *Frem. igitur in curia ortus, et ex omnibus partibus post*. J. F. Gron. *Est atque et a librariis commutari, vidimus ad vii. 40. § 1*. Hic tamen vulgatum commodè servari potest.

§ 7 *Nudatum tectum patere imbris*] Magis probarem *nudatum tecto*, scil. templum. Tectum semper patet imbris, et imponitur ædificiis ad arcendas pluvias, ne iis putrescant, quæ sub tecto sunt. xxvii. 4. 'Jo-

vis ædis culmen fulmine ictum, ac prope omni tecto nudatum.' Et xlv. 28. 'Nudare tegulis muros urbis.' Duk.

Sarta tecta exigere sacris publicis, et loca tuenda] *Sacris publicis* potest esse casus tertius, pro ad sacra publica, id est, ut in iis sacra publica fieri possint. Sed locus mihi salebrosus videtur. Non scio alios de sartis tectis ædium sacrarum ita loqui, aut, quum de hac parte muneris censorii agitur, 'loca' simpliciter dicere pro locis publicis, quorum tutela ad curam censorum pertinebat. Adde quod nonnihil scabri in hoc sermone est, 'cui sarta tecta exigere, et loca tuenda traditum esset:' etsi non omnino dissimilia sunt, quæ xxvi. 32. et xxvii. 5. leguntur. Livius fortassis aliquid de sartis tectis ædium sacrarum, et locorum publicorum scripserat, ut Cic. Epist. Fam. xiii. 1. 'Sarta tecta ædium sacrarum locorumque communium tueri:' et Verr. i. 50. 'Quum consules ædes sacras locavissent, neque potuissent omnia sarta tecta exigere.' Duk.

§ 8 *Id Deum immortalium templa demolientem facere*] Vox *templa* exsulat ab omnibus ante Curionem edd. ut ad voces *Deum immortalium* ex præcedenti repetendum sit 'ædificia.' Falso autem monet Hearnius, *τὸ demolientem* abesse ab edd. Bas. et Sig. unde deceptus Crevierius conjicit *id in Deum immortalium templis facere*.

CAP. IV. § 1 *Cn. Fabius Massilia moritur*] N. Fabius, ut dixi. Sigon. Vide ad lib. præc. cap. ult. § 5.

Inter se sortirentur, uter citeriorem] Locus sine dubio mancus. Quod ex diuturna observatione Livianæ orationis intelligi potest. Possem sexcentos proferre locos, quibus Livius ita locutus sit, 'compararent inter se, aut sortirentur.' Verum paucis quibusdam ero contentus, quæ sunt in extremis his libris. Lib. xli. c. 6. 'Senatusconsultum factum est, ut

consules inter se compararent, uter eorum ad comitia habenda Romam rediret:’ et hoc lib. c. 31. ‘Senatusconsultum inde factum est, ut consules inter se provincias compararent sortirentur:’ et XLIII. 12. ‘Primo quoque tempore provincias, aut comparare eos inter se Italiam et Macedoniam, aut sortiri placuit:’ et XLV. 17. ‘Aut compararent eos inter se, aut sortirentur.’ Cum igitur et ex his locis, et ex iis quæ supra a me collecta sunt, satis constet, non consuevisse dicere Livium, ‘sortiri inter se,’ sed ‘comparare,’ non est dubium, quin legendum sit *inter se compararent aut sortirentur*: præsertim vero, quum subsequatur, ‘Sors opportuna fuit:’ quasi dicat, ex duabus propositis rationibus una opportuna fuit. *Sigon.* Locus sine dubio mancus Sigonio, quod ex diuturna observatione Livianæ orationis intelligi possit. Sexcentis locis ita loquentum Livium, ‘compararent inter se, aut sortirentur.’ Unde quum constet, non consuevisse dicere ‘sortiri inter se,’ sed ‘comparare,’ non est ei dubium, quin legendum sit *inter se compararent aut sortirentur*. Fateor equidem ‘comparare inter se’ frequentius auctori nostro esse, et sæpe hæc duo conjungi, ‘compararent aut sortirentur:’ non tamen video quare ‘sortiri inter se’ non æque dicere potnerit, ac divinus Poëta ‘Vis igitur inter nos, quid possit uterque, vicissim Experiamur?’ Et Cicero de Facto c. 20. ‘Num sortiuntur inter se, quæ declinet, quæ non?’ Aut ipse XXIII. 32. ‘Consules inter sese iusserunt, Fabio exercitum tradi, cui M. Junius Pera præfuerat, Ti Sempronio volones, qui fierent, et sociorum viginti quinque millia.’ Non video deinde, quare non possit aliquibus præcipi sortitio sine comparatione, æque ac comparatio potest præcipi sine sortitione; aut verbum ‘sortiri’ solum poni sine mentione alterius,

perinde ut ‘comparare’ potest poni sine mentione alterius. Hujus autem testimonium est apud Nostrium l. IV. c. 46. ‘Tandem ita comparatum est, ut alternis diebus summam imperii haberent.’ VIII. 20. ‘Comparare inter se provincias jussi, et Mamercinus, cui Gallicum bellum egenerat.’ Habes et XXIII. 24. XXVI. 8. XL. 47. Cur non et hic sexcentis illis locis abutitur, et hæc sine dubio manca statuit? Jam manifestus est error, quod verba, quæ proxime sequuntur, ‘Sors opportuna fuit,’ in suam sententiam detorquet, et interpretatur: ex duabus propositis rationibus, sortitionis nempe vel comparationis, una opportuna fuit. Quis enim non videat, rectius interpretari illa verba Livium ipsum? quum subiungit, ‘P. Furius idem, cujus ea provincia fuit, remansit.’ Fuit ergo ideo sors opportuna, quod non Cn. Servilius ex ulteriore provincia transire in citeriorem jussit, sed P. Furius, in qua jam erat, retinuit. Sed inprimis auctor se salvum præstat illis quæ dixerat XXVIII. 45. ‘Hi et sortirentur inter se compararentve, uter in Brutiis duabus legionibus, quas consul reliquisset, rem gereret:’ ubi iterum Sigonius urget sexcenta sua loca, ut persuadeat, quod profert ex vet. lib. ‘sortirentur, inter sese compararent.’ Potest ita fuisse in libro illo depravato toties: neque enim fidem tanti viri suspectam reddere velim: sed certe omnes nostri sartam tectam servant vulgatam. *J. F. Gronov.* Formulæ istius, qua consules jubebantur ‘provincias inter se comparare aut sortiri,’ plura exempla vide ad XXVIII. 45. § 9. et apud Brisson. de Formul. II. p. 265. Recte tamen Gronovius adversus Sigonium vulgatum hoc loco defendisse reor: non ubique enim Livium comparationem et sortitionem junxisse, sed ut hic solam sortitionem, ita alibi comparationem solam mandasse observa-

vit. Exemplis quæ protulit, adde illud ex xxix. 20. 'Cum tribunis plebis actum est, ut compararent, qui duo cum prætore ac legatis irent:' quem locum librarii antea pariter corruperant, substituentes *actum est, aut compararent inter se, aut sortirentur*. Sed verba adjecta ex auctoritate optimorum codd. δ πᾶν deleri jussit.

§ 3 *P. Furius idem, cujus ea provincia fuerat, remaneret*] *Lege remansit*. J. F. Gron. Si quid mutandum, nimum a vulgato recedit *remanisit*, quod τῷ *remaneret* substituendum censet Gronovius. Perizonius, unica litera deleta, ad oram Livii conjecit *remanere*. Pighius, historiam hanc narrans in Annal. ad an. 10LXXX. pag. 162. inserta particula legit *ut P. Furius*. Et ita Exc. Pitheï apud Hearnium, quod Crevierius quoque probavit. Videri igitur potest τὸ *ut* excidisse ob similitudinem ultimarum literarum vocis præced. Vide ad xxxix. 37. § 19. Id præferendum videtur Gronovii conjecturæ. Doujatius vulgatum servandum, et voculam *ut* commodè subintelligi posse contendit.

Ut is ager viritim divideretur] Ex sequentibus patet, divisum fuisse inter cives et socios nominis Latini. Licet autem res a se gestas augens C. Claudius xli. 16. senatui scripserit, agrum a se captum 'multis millibus hominum dividi viritim' posse, non tamen omnibus civibus ac sociis Latinis suffecit. Forte igitur excidit hic numerus civium sociorumque, inter quos viritim divideretur: quo errore potius § 5. infectum esse, Crevierius arbitratur. Contra Doujatius putat, agrum inter veteranos exercitus Ligustici et Gallici, legionarios et sociales, dividi jussum fuisse, et Livium accusat, qui apertius id narrare neglexit. Supra xxxii. 1. 'Militibus, qui in Hispania, Sicilia, Sardinia stipendia per multos annos fecissent, agrum adsignandum curaret.'

Delph. et Var. Clas.

Sed potius culpam in librarios confero.

§ 4 *T. Æbutium Carum*] Ita legendum docuit Pighius in Annal. ad a. 10LXIV. pag. 291. eamque lectionem Gruteri postrema ed. recepit, et recentiores aliorum servarunt. Antea vulgabatur *T. Æbutium Parrum*, nisi quod interim Sigonius recte *Æbutium* per diphthongum scripsisset. Vide ad ii. 19. § 1. 'T. Æbutius Carus' memoratur xxxix. 55. et is forte 'T. Æbutii prætoris' nomine indicatur xli. 6. 'Parrus' inter cognomina gentis Æbutiæ numquam memoratur.

CAP. V. § 3 *Quæ sub ditione ejus urbes essent*] Ultimam vocem ignorant edd. principes. Eam primus interposuit Curio. Quamvis vero interrim Sigonius omiserit, postea tamen iterum in contextum inrepsit. Quum autem sine damno abesse possit, hinc ejicere non dubitavi.

Fortunam secum mutatam vellent] Acidalius Divinat. in Plauti Captiv. c. 1. Latinitatis rationem ferre negat, ut verbo 'mutare' præpositio *cum* addatur. Sed recte Gronov. eum aliosque, qui ita sentiunt, errare docuit ad Plauti Prolog. Captiv. vs. 28. laudatis locis Ovidii Met. vii. 59. Sallust. in Jug. c. 44. et Justin. i. 2. Quibus adde illud Ovidii Met. iii. 196. 'Cum pedibusque manus, cum longis brachia mutat Cruribus.' Similiter antiqui dixerunt 'commutare rem re aliqua,' et 'cum re aliqua.' Vide Turneb. ad Cic. Agrar. i. 5. Ceterum non tantum dicimus, mutare rem quam accipimus, cum re quam damus, quomodo Livius hic loquitur, sed etiam mutare rem quam damus, cum re quam accipimus, ut Ovidius loc. laud. Vide Gronov. ibid. Adde quæ notantur ad v. 30. § 3.

§ 6 *Ad spernendam originem novi regni*] Ita primus edidit Gron. 1665. eamque lectionem servarunt qui postea Livio manus admoverunt. Priores

Livius,

34 C

præferunt ad spernendum originem. Vide ad XL. 49. § 1.

§ 7 *Ea contagione, velut tabes, in Perrhabiam quoque id pervaserat malum*] Recte, si recidas τὰ id malum. Sed, si hoc nimium est, scribe, et cont., *velut tabes, in Perrh. quoque id pervaserat malum.* J. F. Gronov. Mitior longe medicina est, quam Gronovius secundo loco proponit, *ea in et mutans, quam id malum* recidens. Solent autem *ea* atque *e* a librariis in codd. scriptis confundi. Vide ad III. 54. § 15. v. 17. § 4. vi. 14. § 12. viii. 37. § 9. ix. 23. § 14. et alibi.

§ 8 *Legatum ad eas res adspiciendas componendasque misit*] Malis forsan, *Quum Thess. in armis esse nunciat. esset, Ap. Cl. leg. ad eas res inspiciendas comp. senatus misit.* J. F. Gron. 'Inspicere rem' et 'res' multis locis dicit Livius. iv. 36. 'Ad rem inspiciendam tribuni militum proficiscuntur.' xxi. 6. 'Placuisseque, mitti legatos in Hispaniam ad res sociorum inspiciendas:' et xxvi. 35. lib. xxvii. capp. 21. 36. Justinus xxxiv. 1. § 4. 'Legatos se ad inspiciendas res sociorum in Græciam missuros.' Sic 'inspicere legem' Liv. iii. 25. 'inspicere æs alienum' vi. 27. quod ibid. c. 31. dicit *noscere*: 'inspicere legiones' xxix. 1. 'inspicere singulos milites' ibid. cap. 24. 'inspicere urbem' Justin. xxxviii. 8. § 11. Adde quæ ad Livii xxvi. 51. dicta sunt. 'Adspicere' quidem eadem significatione est in Livii xxxix. 48. 'Jussus idem in Peloponneso sociorum res adspicere:' et infra c. 6. 'Quinque legati ad regem missi, qui res in Macedonia adspicerent:' et cap. 37. 'Inde Bæotiam atque Eubæam adspicere jussi.' Non improbo tamen sententiam Gronovii, quem loca illa fugisse non credo, etsi nihil ad ea adnotavit. Si ea sana sunt, 'inspicere' et 'adspicere' fere omnibus locis scriptorum veterum, quibus 'res' aliquæ 'inspici' dicuntur, per-

mutari possunt, quod non velim adfirmare. 'Adspicere' minus est, quam 'inspicere,' et non habet significationem animi intenti ad rem aliquam accurate considerandam, et penitus noscendam. Duk. 'Inspicere res' sollemnem in hac re locutionem esse, negari nequit. Vide de ea ad xxxiv. 62. § 16. Non tamen propterea vulgatum damnare, vel in animum inducere audeo, 'adspicere' de minus intento dici. Præter loca quæ ex Livio laudantur, eadem locutio occurrit hoc lib. cap. 67. 'Dubitari inde, utrum Demetrias prius adgredienda foret, an in Bæotia adspiciendæ res:' ita ex unico codice ibi prima pluresque aliæ edd. xxvi. 51. 'Nunc operibus adspiciendis tempus dabat, quæque in officinis, quæque in armamentario ac navalibus fabrorum multitudine plurima in singulos dies ingenti certamine faciebat.' xxxii. 5. 'Quum situm omnem regionis adspexisset, maxime idoneum ad muniendum locum credidit esse præter annum Aoum.'

§ 9 *Injusto fœnore gravatum æs alienum*] Hic locus quoque valet adversus Salmasium, qui de Usur. c. 2. p. 33. et c. 5. p. 121. 'fœnus' improprie et per abusum pro usura, quæ pecuniæ creditæ præter sortem accedit, dici contendit. Sed illius argumenta confutavit Gronovius de Pecun. Vet. iv. 1. et Mant. Pecun. Vet. 1. Duk.

Crediti solutionem in annorum pensiones distribuit] Edd. principes in . . annorum pensiones: unde patet excidisse notam numeralem, qua indicabatur, quot annorum pensionibus creditum solvendum esset: ut etiam Crevierius ex conjectura deprehendit. Ea vero ex ingenio restitui nequit.

§ 10 *Quas intestino gesserant bello*] Suspicio τὸ gesserant addidisse aliquem supplendæ sententiæ, quum jam τὸ quas corrupte legeretur: scripsisse autem Livium, *hostilibus actas*

animis, quasi intestino bello. Non enim bellum verum fuit, sed factionum rabies. *J. F. Gron.* Audacior videtur Gronovii sententia, quam ut ei ad-sensum præbeas. Mallem *quaque intestino*; ut particula *que* exciderit ob similitudinem vocis præced. Vide ad XXXIX. 16. § 13. Ponit Gronovius, non verum bellum, sed factionum rabiem fuisse; et ita ‘discordias seditionesque’ vocavit Livius cap. præc. At de eadem re habuimus XLI. 25. ‘Inde gravius de integro bellum exarsit.’ Et mox hoc cap. ‘Abstinerent bello, et oblivione præteritorum discordias finirent.’ Et plane ἐμφύλιον πόλεμον vocat etiam Polyb. de Virtut. et Vitiis p. 1451.

CAP. VI. § 1 *Marcellus in Peloponnesum trajecit*] Hunc in Græciam, illos, de quibus paullo post dicit, in Syriam missos fuisse, haud dubie in iis narraverat, quæ ex lib. XLI. perierunt. Sed quod Marcellus Achæis ‘conventum in Peloponnesum’ edixisse dicitur, satis obscurum est. Nam quomodo in Peloponnesum, in qua omnes Achæi sedes habebant? Videtur excidisse nomen loci, quo eos convenire voluit. *Duk.* Similiter sentit Crevierius.

§ 5 *Cn. Lutatius Cerco*] Puto legendum *C. Lutatius*. Neque enim Cnæum prænomen esse Lutatorum reperi. Supra in Capitolinis consulibus est *Q. Lutatius C. F. C. N. Cerco*. Sigon.

§ 7 *Quod stipendium serius quoad diem præstaret*] Hoc Sigonio et Gronovio non displicuisse, ex eorum silentio colligo. Non possum hoc genus loquendi aliorum scriptorum auctoritate confirmare. Nam pro eo quod in Plauti Pseud. II. 2. 28. legitur ‘dies præstituta est, quoad referret,’ Passeratium maluisse *quam ad referret*, scribit Pãrens in Lexic. Plant. Ea conjectura hic quoque locum habere potest. *Duk.* Vocem *quoad* pro ‘quantum ad,’ ‘quod adinet ad,’

apud probos linguæ Latinæ scriptores non occurrere, inter plerosque viros doctos constat. Unus eam defendere conatus est Andr. Borrichius in Append. non modo ex hoc loco Livii, sed et ex altero Varr. de Ling. Lat. VII. 93. ‘Hæc sigillatim triplicia esse debent, quoad sexum, multitudinem, casum:’ quibus addere potuisset tertium ex ejusdem Varr. de Re Rust. I. 9. ‘Sic magna tria discrimina terræ, quod refert, utrum sit macra, an pinguis, an mediocris: quoad culturam, pinguis fecundior ad multa, macra contra.’ Respondit Mariang. in Auctar. ad Gramm. Philos. p. 17. barbaros ex *quod ad* fecisse *quoad*; et hunc solæcismum indoctorum librariorum opera duobus Varronis locis insedisse. De loco hoc Livii Vorstius olim Gronovium consuluit, qui in Epistola a. CIOIOCLXX. scripta, quam Vorstius Valerio Max. præfixit, respondit, se legendum censere *serius quam ad diem*; alibi autem in talibus malle *quod ad*. Hanc conjecturam probavit Vorstius, cujus verba in libro de Latinit. Mer. Suspect. c. 32. digna sunt, quæ hic legantur: ‘Fortassis pro *quoad*, ut Gronovius conjecit, legendum *quam ad diem*. Sane *serius quoad diem* non potest esse *serius secundum diem*: foret enim locutio plane inepta. Si quidem quod serum, aut serius est, id non aliter quam secundum diem, vel secundum tempus serum, aut serius esse potest: atque ita τὸ *quoad diem* plane supervacuum esset. Si autem, ut vult Gronovius, *serius quam ad diem* legatur, locutio plane concinna erat. ‘Ad diem pecuniam solvere’ dicebant veteres, si constituta die solveretur. Subaudiebant enim ‘dictam,’ vel ‘constitutam:’ quæ vocabula interdum et diserte adjiciebant, &c. Ergo ‘serius quam ad diem,’ quod apud Livium est, erit pro ‘serius quam ad dictam diem,’ ‘serius quam par erat.’ Ego etiam Gronovii conjecturæ subscribo.’

Facile autem quā ad diem in quoad diem corrupti potuit; ut observat Cellar. in Discuss. Append. Danic. p. 90. Unde vero factum esse dicemus, Gronovium in ultimis curis hujus conjecturæ non meminisse?

§ 10 *A. Atilius prætor urbanus*] Ita primum editum vidi Lugd. a. 1551. Omnes enim priores, et quædam posteriores per notas exhibent *A. Atilius pr. urb.* Ex quo ambiguum manet, utrum Livius dederit *prætor urbis*, an *prætor urbanus*. Utrumque enim ei in usu esse, dictum est ad xxv. 1. § 11.

§ 11 *Centum millium æris munus*] Vide Perizon. de Ære Gravi p. 116. Duk. Vide ad c. 19. § 6.

Ædes liberæ hospitio datæ] ‘*Ædes liberæ*’ interpretor, quæ nulli alii vel inquilino, vel habitatori servirent, quasque is, cui dabantur et qui in eis collocabatur, solus cum sua familia incoletet. Sic a Plauto ‘locus liber’ dicitur, ubi remotis interpellatoribus et interventoribus aliquis voluptati, remotis arbitris, operam dare potest: nam sic in *Pænula* scribit 1. 1. 49. ‘Locum sibi velle liberum præberier, Ubi nequam faciat clam.’ Iterum iii. 3. 25. ‘Liberum ut monstrarem tibi locum et voluptarium.’ *Turnebus*, *Advers.* xxx. 32. De ædibus liberis vide ad Livii xxx. 17. et xxxv. 23. Duk.

CAP. VII. § 2 *Voverat, &c. ædem Junonis Monetæ*] Casus dandi requiritur: sic enim semper loquitur. Res exemplis non eget. *Junoni* igitur scribe. *Sigonius*. Vide tamen ad xxxii. 6. § 7.

Exacta ceræ ducena millia pondo] Ita constanter omnes editi. Crevierius tamen malebat *ducenta*. Sed vide ad iv. 16. § 6.

§ 3 *In agro Statiellati pugnatum ad oppidum Carystum*] *Statellati* hic et alibi omnes edd. usque ad postremam Gruteri, qui primus *Statiellati* rece-

pit. In eo secutus est Cluverii sententiam Ital. Ant. i. 10. p. 82. Dein *Caristum* ed. Basil. 1554. et quædam aliæ: quarum forte orthographiam Cluverius probavit. Omnes priores et recentiores scribunt per vocalem Græcam *Carystum*: quomodo etiam nomen urbis Euboicæ scribitur xxxi. 45. et l. xxxii. cap. 16. et 17.

CAP. VIII. § 1 *Nec enim plus quam decem millia hominum erant*] Ita Clericus edidit; nescio quam ob causam, quum omnes reliquæ edd. τὸ quam ignorent, et Livius sæpe particulam illam omittere soleat. Vide ad xli. 12. § 8. Recte eam Crevierius expunxit; qui insuper observat, vel hic numerum justo majorem esse, vel numerum cæsorum in pugna justo minorem. In proxime enim præcedentibus dictum esse, *Statiellates* in prælio multo majorem civium numerum amisisse, quam superasset.

§ 5 *Statiellates, qui uni*] Editi ante Gruter. *Statellates*. Vide ad cap. 7. § 3.

§ 7 *Quas ob res placere senatui, M. Popillium*] Suspicio legendum, *Quas ob res S. C. factum est, placere senatui, &c.* Dixit enim, atrox res visa senatui est, *Statellates* Ligures, deditos in fidem populi Romani, armis et libertate spoliatos esse. Quare S. C. factum est, placere senatui, M. Popillium consulem Ligures in libertatem restituere, &c. De hoc S. C. ita paulo post c. 9. ‘Postulare a Patribus, ut S. C. in se factum tolli juberent.’ Hæc autem verba, *ob eas res placere senatui, ut, &c.* solennia esse senatusconsultorum, adparet ex senatusconsultis Philippicarum apud Ciceronem. *Sigon.* Scriptus *Quas ob res placere senatui*. *Sigonius* ex conjectura *Quam ob rem senatusconsultum factum est, placere*. Hujus partem adoptarunt, partem neglexerunt vulgatæ architecti. Ego vero et in scripto delere malim τὸ *senatui*: tantum abest, ut deesse aliquid putem, aut

non intelligam senatusconsultum factum esse, etsi factum esse non exprimitur. J. F. Gron. Vulgatæ architecti, de quibus Gronovius hic, vel potius ipse Sigonius in contextu Liviano edi curavit, *Quas ob res senatusconsultum factum est, senatui placere.* In prioribus Scholiorum Sigonii edd. conjectura ejus operarum errore ita proponitur: *Quam ob res senatusconsultum.* Quod eo incio postea ab aliis emendatum est *Quam ob rem*, quum ipse potius conjicere voluisse videatur *Quas ob res*, tum quia in contextu ita edidit, tum quia in hoc scholio *ob eas res* sollemnia senatusconsultorum verba esse agnoscit: quare ita in scholio ejus emendavi. Formulam *Quas ob res* illustravit Brisson. de Form. II. 172. alteram *placere senatui* ibid. pag. 194.

§ 8 *Arma quoque tempore fieri in ea gente*] Corrige *Arma primo quoque tempore fieri.* Nam de consule paulo ante dixit, 'At ille arma omnibus ademitt.' Quæ ergo arma a consule Liguribus adempta fuerant, ea primo quoque tempore fieri censuit senatus, et factum consulis improbavit. Nota dicendi forma est. *Sigon.* Credo *finiri.* Nec enim sensus alioquin est. xxv. 34. 'Tempus esse id jam agi, ut bellum in Hispania finiretur.' Et sic quoque legendum videtur XLIV. 34. 'Aut victoria egregia, aut morte memorabili finituros bellum:' non *inituros*, ut vulgo. Jac. Gronov. Formula *primo quoque tempore* innumeris locis apud Livium occurrit. Vide II. 48. III. 40. lib. XL. capp. 26. 28. 29. lib. XLII. capp. 18. 27. 28. lib. XLIII. capp. 7. 8. 11. 12. 16. lib. XLIV. capp. 17. 21. 28. XLV. 17. et alibi. Similiter *primo quoque die.* Vide ad IV. 58. § 8. Expositio vero verbi *fieri*, quam Sigonius dedit, ferri nequit. Si enim id vellet Livius, non opus fuisset, nova arma fieri, quum adempta reddi possent. Crevierius opinatur, ideo senatum jussisse arma fieri in ea gen-

te, ut rescinderet id, quod fecerat consul, qui non tantum arma Statielatis ademerat, sed procul dubio nova etiam fabricari vetnerat. Gronovius *finiri* pro *fieri* scribendum conjicit, et *arma finiri* pro *bellum finiri* accipit. 'Finire bellum' dixit etiam XXVIII. 7. 'Quum de finiendò Ætolico bello ageretur.' Verum quamvis *arma* pro bello, præsertim apud poetâs, sæpe ponantur, exemplum tamen ex prosaico scriptore requiro, unde 'finire arma' eo sensu usurpari constet. Locus nondum sanus videtur.

Vincendo obpugnantes] J. Clericus conjecit, scribendum *pugnantes.* Non enim de oppugnatione urbium aut castrorum agi: quod probavit Crevierius.

CAP. IX. § 1 *Qua ferocia animi usus erat in Liguribus*] Pro in Ligures, adversus Ligures. Supra v. 11. 'Minime convenire, quibus iratos quisque Deos precatus sit, in iis sua potestate non uti.' Val. Max. v. 1. 1. 'Clementia in Perse usus est.' Similiter Sallust. Catil. c. 52. § 3. 'Cavere ab illis, quam, quid in illis statuamus, consultare:' et § 12. 'Sint sane liberales ex sociorum fortunis, sint misericordes in furibus ærarii:' ubi vide Cortium, et Burm. ad Ovid. Met. IX. 274. Adde quæ notavi ad XXVIII. 43. § 8.

§ 2 *Infestus prætoribus, Romam rediit*] Lege *prætori.* A. enim Atilium intelligit. Itaque addit, 'Invectus est in prætorem, qui adversus se pro hostibus senatusconsultum fecisset.' Sigonius.

§ 3 *Ob bello rem bene gestam*] Ita ultima Gruteri ed. eamque secutæ recentiores. Priores legunt *ob rem bello bene gestam*; quod sine caussa loco motum restitui.

§ 5 *Quam absentes ex literis*] Lege, *quam absenti sibi ex literis de bene gesta rep. missis dec. deb., præsentis honoris.* J. F. Gron. Pithæus, teste Hearnio,

conjecit *absente se ex literis*, et mox *præsente honoris*. Posses etiam, *quam absentis ex literis, de bene gesta repub. missis, dec. deb., præsentis sibi honoris*. Donjatius vulgatum tuetur, et *absentes* intelligit, nempe a se consule, sive ab eo loco, ubi ipse erat. Nec displicere videtur Crevierio, qui notat tam abfuisse senatum a Popillio, quam Popillium ab senatu. Ambo vero non adverterunt Gronov. etiam *præsenti*, pro *præsentes*, emendasse.

§ 6 *In provinciam rediit*] Ita Gronov. a. 1665. edidit, et ejus exemplo reliqui. Priores omnes *redit*. Vide ad xxxvi. 35. § 2.

§ 8 *Prætores deinde facti*] *Exinde* edd. ante D. Heinsii Elzevirianam, quod restitui. Supra xxxi. 4. 'Prætores exinde facti Q. Minucius Rufus,' &c. xxxvii. 47. 'Prætores exinde facti duo Q. Fabii,' &c. xl. 35. 'Prætores exinde facti Ti. Sempromius Gracchus,' &c.

M. Junius Pænus] *Pennus*, ut ante. *Sigon.* Vide ad xxix. 11. § 13.

C. Memmius iterum] Primam illius præturam Pighius ex verosimili conjectura ponit in a. 10LXXXVIII. cujus anni comitia et nomina prætorum lib. xli. desiderantur. *Duk.*

CAP. X. § 1 *L. Postumius Albinus*] *A. Postumius* ex censura Capitolina, et Livio supra xli. 27. *Sigon.* Hanc conjecturam recepi. Receperat etiam Sigonius; sed sequentes priorem lectionem male revocarunt. *L. Postumius Albinus* hoc anno consul fuit. Supra xli. 28. xlii. 1. Hinc censuram gerere non potuit. *A.* autem et *L. Postumii Albini* fratres fuisse videntur; ambo enim in fastis dicuntur *A. F. A. N.*

§ 2 *Ducenta sexaginta novem millia et quindecim*] Epitome hujus lib. numerat *ducenta quinquaginta septem millia ducenta triginta unum*, quæ qua ratione commode in concordiam redigantur, non video. Pighius in *Annal.* ad a. 10LXXXIX. p. 356. vetiorem pro-

nunciat lectionem Epitomes, ea motus ratione, quod Livius subjungat, *civium numerum numerum 'multo minorem' solito fuisse*. Lustrum autem priore, ut testatur auctor Epit. l. xli. 'Censa sunt civium capita ducenta septuaginta tria millia ducenta quadraginta quatuor.' At mihi dubium est, uter numerus verior sit: eo enim, quem Epit. libri præcedentis edit, minor est, non modo quam Epitome hujus libri, sed et ipse Livius hic præfert: neque Livius 'multo,' sed 'aliquanto minorem' fuisse tradit. Sufficere igitur videtur, quatuor millibus et quod excurrit minore civium numerum hoc, quam proximo, lustrum censum fuisse.

§ 3 *Ne quis eorum Romæ, sed omnes in civitatibus suis censerentur*] Ita primus Curio edidit. Et tale quid sensus exigit. Priores typis excusi legunt *Romæ, et omnes*. Solent autem voculæ *et ac sed* in Mss. confundi. Vide ad xl. 58. § 1. Forte tamen minori mutatione legi potest *Romæ, at omnes*. Hæ autem particulæ similiter a librariis confunduntur. Vide ad xxxvi. 35. § 7.

§ 4 *Neque ab altero notatum probavit*] Corrigo, *neque ab altero notatum alter probavit*. Sic xlv. 15. 'Neque ullius, quem alter notaret, ab altero levata ignominia.' Hac de ratione censoria sic Cicero pro Cluent. c. 43. 'Atqui ipsi inter se censores sua judicia tanta esse arbitrantur, ut alter alterius judicium non modo reprehendat, sed etiam rescindat; ut alter de senatu movere velit, alter retineat; alter in ærarios referri, aut tribu moveri jubeat, alter vetet.' *Sigon.* Vox *alter*, quam Sigonius addidit, operum negligentia in una tantum deest ed. Basil. 1554.

§ 5 *Annos sex post, quam voverat*] Jac. Perizon. in margine Livii scribendum conjicit *annos octo*. Voverat ædem consulibus *A. Postumio Albino Lusco* et *C. Calpurnio Pisone*.

Vide XL. 40. conlato c. 35. Illi autem secundum Fastos Capitol. consulatum obtinuerunt an. 10LXXIII. nunc vero dedicatur L. Postumio Albino et M. Popillio Lænate consulibus, qui in iisdem Fastis est a. 10LXXX. Inter utrumque annum intersunt sex medii anni, et nihil in Livio mutandum erit, si in numerandis annis omittamus et illum, quo vota, et illum, quo dedicata ædes est. Ita Livium numerare solitum fuisse, docet Sigon. ad xxv. 15. § 19. et XL. 52. § 4. Vide etiam quæ dixi ad XXXIII. 44. § 2. XXXIV. 44. § 2. et XXXVIII. 52. § 7. Sunt tamen etiam exempla, ubi alterum terminum numero comprehendere Livius solet. Vide ad IV. 20. § 8. et XXXIV. 1. § 3. Ad priorem autem Livii locum alii docuerunt, eum interdum utrumque terminum numerasse; quod etiam exemplis probare conatur Dodwell. de Cyclis Diss. x. § 26. pag. 493. ubi docet 'tertium annum,' 'diem' vocari, licet inter utrumque terminum unus tantum dies medius sit. Exemplis ejus adde alia Livii lib. XLIV. capp. 3. 4. 5. XLV. 1. § 6. cap. 9. § 3. Video quid Perizon. in errorem induxerit, ut ita emendaret. Primo enim numeravit alterutrum tantum annum, quo ædes vel vota vel dedicata est; deinde dedicationem retulit in annum sequentem, quo C. Popillius Lænas et P. Ælius Ligus consules fuere, quia eorum creationem Livius jam cap. præc. memoravit. At posterius male. Cn. Sicinius, qui eodem tempore prætorum, quo illi consulatum, obtinuit, postea hoc cap. adhuc 'prætor designatus' vocatur; et ulterius eodem cap. sequitur, 'Principium insequentis anni, quo C. Popillius et P. Ælius fuerunt consules, residuas contentiones ex priore anno habuit.' Inde autem demum gesta istius anni referre incipit.

Et scenicos ludos per quatrividuum] Voverat ludos Jovi optimo maximo

et ædem Fortunæ Equestri, XL. 40. Ludos Jovi fecit in consulatu, XL. 45. Hi, quos nunc edit, fuerunt ludi dedicationis ædis Fortunæ Equestris: nam, dedicationis templorum causa ludos fieri, mos erat. Vide XL. 52. Duker.

§ 6 In locum ejus subjectus A. Postumius Albinus] Non intelligo A. Postumium virum consularem, hujusque lustris censorem. Vix enim verisimile videtur, sacerdotium illud, licet inter præcipua sacerdotia Romæ habitum fuerit, nunc demum in virum provectæ ætatis tantæque dignitatis conferri: sed intelligi potest alius, quem Cic. Academ. IV. 45. prætorem fuisse refert P. Scipione et M. Marcello consulibus, sive a. 10LXXXVIII. consulem vero cum Lucullo, sive a. 10CII.

§ 8 C. Sicinius prætor designatus, cum imperio in Apuliam missus] Sigon. Disput. Poster. cum Gruchio p. 748. hoc non 'imperium magistratus,' sed 'imperium militare' fuisse contendit, quia Sicinius magistratum nondum inierat, sed tantum prætor designatus erat. Respondit ei Gruchius cap. 33. Refutat. ad Poster. Sigonii Disput. Quæ Sigonius cap. ult. de Lege Curiata reponit, non videntur evertere sententiam Gruchii. Duker. C. Sicinius operarum errore primæ exhibuerunt Gruteri edd. pro quo Hearne et Crevier. recte restituerunt Cn. Sicinius, ut habent edd. antiquiores. Et ita vocatur cap. præc. et mox hoc ipso cap.

§ 11 Incepto perstabant] Dividendæ voces sunt in *capto*. Et XLV. 15. 'in bene cæpto perseverare' ait. Sigon. Etiam conjici potest in *incepto*. XXXII. 23. 'Pertinacius Quintius in incepto perstabat.' Adde Jac. Gronov. ad VIII. 33. Duker. In *capto*, divisio vocibus, ut Sigonius scribendum monuit, omnes edd. ante Basil. a. 1554. quæ librariorum lapsu una voce *incepto* dedit.

§ 15 *Consules, ob ea irati senatui, Latinis feriis*] Non moverem, si hæc verba caussis irarum statim subjicerentur, non interjectis, quæ de provinciis prætorum proxime præcedunt. Nunc suspicio ab Livio relicto *Consules obirati senatui*. Quo verbo usus et i. 31. 'Ant Romana sacra susceperant, aut fortunæ, ut fit, obirati, cultum reliquerant Deum.' Seneca de Tranq. Anim. cap. 2. 'Et ex hac deinde aversatione alienorum processum et suorum desperatione obirascens fortunæ animus, et de sæculo querens.' Appuleius in Apologia p. 275. ed. Elmenh. 'Cum etiam hi, qui sibi delicti alicujus conscii sunt, tamen, cum male audiunt, commoveantur et obirascantur.' Est et apud Cicer. ad Attic. vi. 3. 'obiratio.' Prorsus *ob ea* insititium ab ignorantibus id verbum videtur. J. F. Gron. Appul. in Florid. pag. 357. 'Summum argumentum amoris frequentibus delectari, cessantibus obirasci.' Gronovio adversari videtur Perizon. qui ad marginem Livii notavit, quæ de provinciis interponuntur, per occasionem dicta esse, quia et illis supplementum negatum fuit æque ac consulibus. Verba igitur 'Prætoribus quoque in Hispaniam, &c. Sp. Cluvius Sardiniam' quasi per parentheses interjecta esse, et ad ea quæ verba illa præcedunt, referendum quod sequitur *Consules ob ea irati senatui: ob ea*, nempe quod provincia Macedonia, et vel novus exercitus, vel supplementum veteribus scribere negaretur. At Gronovii emendationem probavit Grævius ad Cic. ad Att. vi. 3.

In provinciam abituros se denunciant] Ita Frob. ed. 1535. sed prima legit *abituros esse denunciant* sine pronomine, quod commode intelligi potest. Supra hoc cap. 'Præ se ferens, si quid decernerent, intercessurum, collegam deterruit.' Et deinde, 'Macedoniam decreturos negant,

ni de M. Popillio referretur.' c. 17. 'Facturum pollicitus proficiscitur.' c. 24. 'Si aliquid possent Masinissæ honoris causa, et fecisse, et facturos esse.' c. 26. 'Pollicitosque, omnia, quæ populus Romanus imperasset, præstatorios.' c. 38. 'Singulis enim civitatibus de se ipsis consulendi potestatem facturos.' c. 55. 'Ne Romani quidem abnuunt, magna sua cum clade fuisse pugnatorios.' XLIII. 16. 'Juravit, si collega damnatus esset, comitem exilii ejus futurum.' XLIV. 14. 'Iis pollicitum, deprecatores apud senatum futurum.' XLV. 13. 'Masinissam meminisse, regnum a populo Romano partum, auctumque, et multiplicatum habere.' c. 44. 'Quum prætor senatum ei, si velit, eo die daturum dixisset.' Eodem cap. 'Responsum est, legatos ad rem inspicendam missuros.' Vide Gronov. ad XL. 42. § 3. et quæ notavi ad i. 23. § 5.

CAP. XI. § 3 *Supra quam ne optare quidem auderet*] Addendam esse vocem *quidquam*, monet Crevierius.

Ut Persei conatis obviam iret] Ob-servat Doujatius, Livium minus usitata inflexione *conatis* dixisse pro *conatibus*. Eadem etiam utitur XXI. 50. 'Statum deinde insulæ et Karthaginiensium conata exposuit.' Et ita Silius, perpetuus Livii imitator, XII. 434. 'Verterat et mentem Tyria ad conata Tarentus.' Cæsar Bell. Gall. i. 3. 'Perfacile factu esse illis probat, conata perficere.' Vide Nic. Heinsium ad Vell. Paterc. II. 35. et Vorstii Indic. Corn. Nepot. voce 'Conata.'

§ 5 *Janjam primum alere ac fovere*] *Lege tanquam primum alere*. Lib. XXXIV. c. 58. 'Quandoquidem, inquit, honesta pensamus, sicut aut sola aut prima pensari decet.' J. F. Gronov. Non adsequor, cur hoc loquendi genus durius, quam pro Liviana elegantia, Crevierio visum sit.

§ 6 *Usu belli jam inde a pueris*] Ita

edidit Jac. Gronov. 1679. operarum errore omissa majori distinctione post vocem *belli*; quam non modo servant priores editores, sed ipse etiam in minori ed. quæ eodem tempore lucem vidit. Distinctionem etiam omiserunt Clericus et Crevierius: quorum hic insuper majorem interpunctionem post vocem *contubernio* interposuit.

§ 9 *Quæ longo tempore, multis magnisque meritis pararetur, auctoritatem*] Ita demum inveni in ed. Basil. 1554. Priores præferunt *pareretur*: quod non est, cur displicere debeat. 'Parere' passim pro adquirere, nancisci, consequi adhibetur. VI. 25. 'Sibi gloriam ingentem peperit.' XXI. 63. 'Res, &c. invidiam apud nobilitatem suasori legis Flaminio, favorem apud plebem alterumque inde consulatum peperit.' XXX. 14. 'Multo majus decus, majoremque victoriam sibi peperit, quam nos Syphace victo habemus.' XXXIV. 44. 'Gratiam ingentem apud eum ordinem pepererunt.' XLII. 61. 'Similem gloriam ex hoste pariendi occasionem optabant.' Vide Duker. ad Livii XXVII. 45. § 5. et Bentl. ad Ter. Eun. I. 2. 69. Solent autem verba 'parere' et 'parare' passim confundi. Vide ad V. 6. § 1.

CAP. XII. § 1 *Nam apud Græciæ atque Asiæ civitates vereri majestatem ejus omnes*] Vulgatum defendi posse, haud ignoro. Vide tamen an præstet, una voce deleta legi *Nam Græciæ atque Asiæ civitates vereri majestatem ejus omnes*. Infra c. 13. 'Cernebam nobilissimas Asiæ et Græciæ civitates, in dies magis nudantes iudicia sua.' c. 44. 'Omnibus civitatibus Græciæ atque Asiæ curæ erat, quid Persei legati, quid Eumenes in senatu egisset.' Insuper *Asiæ cives* ed. princeps, pro quo proxima 1535. *civitates* reposuit.

§ 3 *Seleuci filiam duxisse eum*] Philopatoris, qui fuit Antiochi Magni filius, Demetrii Soteris pater. No-

men ejus Laodice. Marmor Arundellianum p. 277. 'Ο δῆμος ὁ Δηλίων βασιλίσσαν Λαοδίκην βασιλέως Σελεύκου, γυναῖκα δὲ βασιλέως Πέρσεως, ἀρετῆς ἔνεκεν καὶ εὐσεβείας τῆς περὶ τὸ ἱερὸν καὶ εὐνοίας εἰς τὸν δῆμον τῶν Δηλίων. Hinc potest juvari Seldenus, qui notat Laodicen aut hujus uxorem, aut illius filiam alibi occurrere, se non meminisse: uxorem autem Persei, sed sine nomine, appellari Plutarcho in vita Paulli p. 269. Ex Livio tanto amplius scimus, Selencis filiam fuisse. J. F. Gronov. Sponsam Persei Laodicen dictam esse, omisso tamen patris nomine, monet etiam Polyb. Exc. Legat. num. LX. ex ed. Gronovii p. 1224. nam in prima Ursini non habentur. Καὶ γὰρ ξύλων πλῆθος εἰς ναυπηγίαν ἐδίδοτο παρὰ τοῦ Περσέως τοῖς Ῥοδίοις' καὶ στελεγίδα χρυσὴν ἑκάστω τῶν * φρακτῆτων ἐδεδώρητο, τῶν νεωστὶ νενυμφαγωγηκότων αὐτῷ τὴν Λαοδίκην. Ad quem locum jam Ursinus hunc Livii laudavit. Forte ibi legendum *στελεγίδα χρυσὴν ἑκάστω τῶν καταφράκτων ἐδεδώρητο*, quod redderem *strigilem auream cuilibet cataphractorum equitum donaverat*: *στελεγίδα* ibi vertitur nunc *tæniam*. Hæc autem uxor Laodice diversa fuisse videtur ab illa quam post patris mortem manu sua occidisse dicitur c. 5.

Sororem dedisse Prusiæ precanti ac oranti] Legendum *et oranti*. Vide ad X. 36. § 17. Prusiam Persei sororem uxorem habuisse, Livius etiam innuit c. 29. Hæc autem prima ejus uxor fuisse videtur, ex qua suscepit filium Nicomedem, patri in regno succedentem. Postea enim et aliam uxorem duxit, Diegyllis Thracis filiam; unde sustulit liberos, quorum caussa ex priori natum Nicomedem interficere voluit: sed is patrem occupans interfecit. Vide Justin. XXXIV. 4. et Appian. in Mithrid. pagg. 172. et 174. Ex hac posteriori uxore procreatus videtur Prusias, cognominatus 'Monodes'; de quo vide Valer.

Max. 1. 8. ext. 12. et Fest. voce 'Monodes.' Vide ad Epit. l. l.

§ 4 *Utrisque nuptias gratulatione, &c.*] Appianus, Διέβαλλε δὲ αὐτοῦ καὶ τὰς ἐπιγαμίας βασιλικὰς ἄμφω γενομένας, καὶ τὰς νυμφαγωγίας ὅλην τῷ 'Ροδίων στόλῳ παραπεμφθείσας. Ursinus. Est in Appiani Legat. xxv. qui sine dubio e Polybio descripsit. Nam eadem, quæ Appianus, quod recte animadvertit Ursinus, habet etiam Livius; hic autem Polybium interpretatus est, non Appianum. Sed Livius hic *auspices* de suo, orationis hoc quasi emblemate exornandæ caussa, videtur addidisse, ad auspices, qui apud Romanos ad nuptias adhibebantur, respiciens; a quibus tamen sponsas ad sponso deductas fuisse, ut apud Græcos ab iis qui νυμφαγωγοὶ dicebantur, fortassis nusquam traditum est. Nec valde usitatum genus loquendi est 'nuptias deductas esse,' pro sponsas deductas esse; nam ita interpretatus est Græca Polybii τὰς νυμφαγωγίας παραπεμφθείσας. Duk. De auspiciis in nuptiis vide Brisson. de Rit. Nupt. p. 37. et Hotom. de Vet. Rit. Nupt. c. 2.

§ 6 *Altero ad Sidenum, augustissimo et celeberrimo in templo, tertio Delphis*] Videtur legendum *ad Delum* ex Suida voce Περσεὺς, qui de Perseo ait, καὶ τούτων ἐξετίθει προγραὰς εἰς τε Δῆλον καὶ Δελφούς. Sigon. Locus Suidæ, a Sigonio laudatus, descriptus est ex Polyb. cujus fragmentum exstat in Excerpt. Peiresc. p. 1440. Verum ex eo, æque atque ex Suida, inspecto patet, huc non pertinere. Narrat enim Polybius, Persea post mortem patris, renovata cum Romanis amicitia, Græcos omnibus modis sibi conciliare conatum esse, ideoque eos, qui vel æris alieni caussa, vel iudicio damnati, vel ob majestatis crimina ex Macedonia profugerant, revocasse, et edicta de ea re proposuisse εἰς τε Δῆλον, καὶ Δελφούς, καὶ τὸ τῆς Ἰωνίας

Ἀθηνᾶς ἱερὸν. Ita enim plenius, quam Suidas, locum Polybii exhibet cod. Peiresc. nisi quod præferat τῆς Σιτωνίας Ἀθηνᾶς, perperam in voce sequenti repetita ultima articuli τῆς litera, pro quo recte Ἰωνίας legit Valesius. Licet autem de alia re Polybius, de alia Livius agant, veram tamen puto Sigonii conjecturam, nisi forte legendum sit *ad insulam Delum*, pro *ad Sidenum*.

§ 7 *Suos honores, &c.*] Qui tamen postea, Attalo Eumenis fratre operam dante, restituti sunt. Vide Polyb. Exc. Peiresc. p. 1445. et Exc. Legat. num. lxxiv. De his honoribus vide etiam Vales. ad Exc. Peiresc.

§ 8 *In decem annos frumentum præparare*] Confer Plutarch. in Æmil. Paull. p. 259. Ceterum *præparatum* scribendum conjicit Crevier. et ex præcedentibus supplendum esse habere.

§ 9 *Ut decem millia mercenariorum*] Quem fugere potest, scribendum esse *decem millibus*? J. F. Gron. Recte. Forte olim per notas scriptum fuerat *ut X. ℥*, vel *ut X. M.* quod perperam postea a librariis *ut decem millia* redditum est, pro *millibus*. Eos alibi sæpe ita errasse, vidimus ad xxv. 9. § 16. xxxii. 23. § 10. xxxvi. 1. § 8. Similiter eos in reddendis aliis numerorum notis lapsos esse, vidimus ad xl. 18. § 5. et xlii. 18. § 7. ut et in quibusvis vocibus per compendium scriptis ad x. 10. § 4. Ant. Perizon. ad marginem Livii notavit etiam legi posse *ut in decem millia*.

Ex metallis regiis] Id est, locis, unde metalla eruantur, metallifodinis. Supra xxxix. 24. 'Metalla etiam et vetera intermissa recoluit, et nova multis locis instituit.' xlii. 52. 'Se et pecuniam et frumentum, præter redditus metallorum, in decem annos seposuisse.' xlv. 18. 'Metalli quoque Macedonici, quod ingens vectigal erat, locationesque prædiorum rusticorum tolli placebat.' c. 29. 'Metalla

quoque auri et argenti non exerceri, ferri et æris permitti.' c. 30. 'Prima pars Bisaltas habet, fortissimos viros, et multas frugum proprietates, et metalla.' c. 40. 'Tantum pecuniæ partim ex fructu metallorum, partim ex vectigalibus aliis coacervatum fuerat.' Justin. l. viii. c. 3. 'Auraria in Thessalia, argenti metalla in Thracia occupat.' Vide Goesii Indicem in Rei Agrar. Script. voce 'Metalla.' Pari modo Græci utuntur voce μέταλλα. Pausan. Att. c. i. Ἐνθα ποτὲ Ἀθηναίοις ἦν ἀργύρου μέταλλα.

§ 10 *Vel tribus tantum exercitibus]* Corrigo *vel tribus tantis*: quo de dicendi genere libro priore dictum est. *Sigon.* Vide ad xxxix. 44. § 3.

CAP. XIII. § 5 *Quum ille vobis bellum, vos ei securam pacem præstaretis]* Notari jubet hoc Muretus: verbum enim 'præstandi' non convenire ad utrumque. At ego aio, Livium scripsisse, *cum ille vobis bellum pararet, vos ei pacem præstaretis.* Cur ita? quia sequitur, 'quamquam mihi quidem non parare, sed gerere pæne bellum videbatur.' Est enim correctio, tamquam minus, quam res est, dixisset. Oportuit igitur etiam eum dixisse, quod corrigit. J. F. Gron. Ut integræ vocis interjectio, ubi nulla lacuna adparet, eo tolerabilior videatur, cogitandum est partem hanc Livii ex unico cod. evulgatam esse; multisque de caussis vocem ex cod. illo excidere potuisse, et passim voces ex quibusque codd. excidisse. Vide ad l. xxxvi. c. 19. § 13.

§ 6 *Abrupolim, socium atque amicum vestrum]* Appianus in Exc. Legat. num. xxv. Καὶ τῶν ὑμετέρων φίλων καὶ συμμάχων Ἀβρούπολιν μὲν ἀφίρεται τὴν ἀρχήν Ἀρθέταυρον δ' ἐν Ἰλλυριοῖς καὶ δυνάστην ἔκτεινεν ἐπιβουλεύσας, καὶ τοὺς ἐργασασμένους ὑποδέδεκται. Non est dubitandum, quin a Polybio sumserit Livius, unde Appianus etiam fere ad verbum accepit. Ursin. ad Exc. Legat. p. 121. De hoc, et Artetaro rur-

sus est capp. 40. 41. Adde Sylburg. et Kuhn. ad Pausan. vii. 10. *Duk.* Prima et reliquæ edd. hic *Abrupolim* præferunt; sed capp. 40. et 41. omnes ante Sigonium *Abrypolim*. Veriorem autem esse hujus loci lectionem docent, quæ Ursin. ad Exc. Legat. p. 121. notavit. Fuisse hunc *Abrupolim* Σαπέων vel Σαπαίων βασιλέα, ex Pausan. in Achaic. c. 10. patet.

Artetarum Illyrium] Eum Ἀρθέταυρον ἐν Ἰλλυριοῖς δυνάστην vocat Appian. in Exc. Legat. num. xxv. p. 364. Si autem Ursini emendationem loci Pausaniæ, quam ad d. l. Appiani proponit, recipimus, Perseus Artetarum in exsilium pepulit, quem tamen interfectum esse Livius hic, infra capp. 40. 41. et Appian. referunt. Doujatius male *Artetarum* edidit, eumque a Polybio *Arthetarum* vocari dixit. At in Polyb. nulla ejus mentio occurrit. Forte scribere voluit, eum ita ab Appiano vocari. Verum ita errorem operarum in ed. Gronov. 1679. Ἀρθέταιρον pro Ἀρθέταυρον fideliter expressit.

§ 7 *Euersam]* Malo *Euercam*, quod nomen Græcum est. H. Vales. Conjecturam hanc Clericus in contextum recepit, quum tamen c. 40. *Euersam* servavit. Crevierius utrobique edidit *Euercam*. Sane *εὐερκής* nomen Græcum est; verum inde *Euercam* casu quarto formari nequit: ut enim a Græco Δημοσθένης Latini fecerunt *Demosthenem*, ita ab *Εὐερκής* faciendum erat *Euercem*.

Callicritum] Puto legendum *Callicratem*, quem nominat Pausanias in Laconicis [immo in Achaic. c. 10.] Achæorum res ad Romanos trahentem. Ursin. Fulvius legendum putat *Callicratem*, quem nominat Pausanias in Laconicis res ad Romanos trahentem. At Callicrates ille satis ex Polybio notus Achæus fuit; hi Thebani principes. J. F. Gron. Recte Gronov. *Callicritum* adversus Ursinum defendit. Non modo enim Callicrates ex

Polybio satis notus Achæus fuit, at hic memoratus dicitur Thebanus fuisse; verum etiam ex variis locis ejusdem Polybii constat, Callicratem Achæum finito bello Macedonico, quo Persens a Romanis captus est, diu superfuisse. Vide Exc. Legat. num. xciv. cv. et cxxxix. et quidem paulo ante bellum Achaicum κατὰ τὴν Ῥόδον τελευτᾷ νόσῳ, teste Pausan. in Achaic. cap. 12. At Callicritus, antequam bellum Macedonicum cum Perseo gereretur, interfectus erat, ut ex hoc loco, et c. 40. constat; et quidem tali casu, qui excusationi Persei, Thebanos illos ‘naufragio periisse,’ verisimilem prætextum præbere poterat. Vide c. 41. Quin etiam ‘Callicritus’ quidam Bæotorum legatus Romam missus memoratur apud Polyb. in Exc. Legat. num. xxxviii. Formatur autem id nomen ut ‘Theocritus,’ ‘Damocritus,’ et plura similia.

Thebanos, principes civitatis] Forte *Thebanæ principes civitatis*. J. F. Gronovius.

§ 8 *Dolopix bella intulit*] Quot, quæso? haud dubie bellum. J. F. Gronov.

§ 11 *Vos videritis*] Vide Pricæum ad Euang. Matth. c. xxvii. vs. 4. N. Heins. ad Nas. ex Pont. i. 2. 9. et Burm. ad Petron. Satyr. c. 61.

CAP. xiv. § 3 *Exasperavit animos ferocia animi Harpali*] Lege *ferocia nimia Harpali*. J. F. Gron. Livium a repetendis vocibus, quibus modo usus erat, non abhorre, multis exemplis me ad i. 3. § 9. docuisse memini. Hic tamen vulgatum displicet, et probo Gronovii conjecturam; sive error natus sit ex traiectione litterarum, sive voci *nimia* male adhæserit litera ultima præced. *ferocia*, et contra ejus ultimam eliserit similinduo primæ in voce sequenti *Harpali*.

Harpali, qui princeps] Appianus Exc. Legat. num. xxv. Ἀρπυλὸν τε πεμφθέντα παρὰ Περσέως εἰς ἀντιλογίαν

Εὐμένους καὶ Ῥοδίων τινὰ πρεσβευτὴν. Ursin. ad Exc. Legat. p. 122. Eodem *Harpali* nomine adpellatus est, qui cum pecunia Alexandri Athenas aufugit. Vide Justin. xiii. 5. Diod. Sic. xvii. 619. et Plutarch. in Phocion. 751. et in Demosth. 857. Ejus etiam meminit Dinarchus in Orat. contr. Demosth.

§ 6 *Et legatio Rhodiorum erat*] Videtur deesse *Inter cæteras et legatio Rhodiorum*: aut quid simile. J. F. Gron. Vir doctus malebat, *Et legationis Rhod. erat Satyrus princeps*. An forte *Et legatio Rhod. venerat, ac Satyrus princeps*.

§ 8 *Quod quum contigisset*] Aliter Appianus Legat. xxv. Senatus legatum Persei et Rhodiorum βουλομένους εἰς ὕψιν τὸν Εὐμένη διελέγχειν, παρόντος μὲν ἔτι τοῦ Εὐμένους οὐ προσήκατο μεταστάντος δὲ ἐδέξατο. Si hoc verum est, hic particula negans excidit, et legendum est *non contigisset*. Prima syllaba vocis *contigisset* facile absumere potuit τὸ *non*. Duk.

Libertate intemperantius invecti] Lege *intemperanti*. Appianus ibid. ἀγανακτοῦντες καὶ παρῆρσια χρώμενοι πλέον. J. F. Gron.

§ 10 *Favorem apud Romanos fecit*] Forte *auxit*. Jam enim ante satis erat favorabilis. J. F. Gron.

CAP. xv. § 1 *Quanta eximia celeritate poterat*] Lege *quanta maxima*. Ut x. 29. ‘Quanto maximo possent impetu incurrerent.’ Et cap. 39. ‘Quanta maxima vi possent, Cominium oppugnare.’ Sic et Muretus. J. F. Gron. *Quantus maximus* passim apud Livium obvium est. Exemplâ obcurrunt xxii. 3. xxiii. 16. l. xxiv. capp. 22. 35. l. xxvii. capp. 41. 43. 49. lib. xxviii. capp. 1. 36. xxx. 25. xxxvii. 59. xlii. 7. xlii. 27. Vide etiam ad vii. 9. § 8. et ix. 10. § 10. Ex aliis exempla vide apud Burm. ad Suet. Cæs. c. 44. et Cortium ad Plinii iii. 21. § 6. ‘Quanta maxima celeritate’ est apud Liv. xxi. 41. ‘Quan-

ta maxima celeritate potui, in radicibus Alpium obuius fui.' xxviii. 8. 'Eo, quanta maxima posset celeritate, tenderet.' xxxvi. 44. 'Ipse, quanta maxima celeritate potest, concitat naves.' Curt. iv. 8. 'Ad cuius interitum vindicandum, quanta maxima celeritate potuit, contendit.'

§ 3 *Ad Praxo hospitam*] Periz. ad marginem Livii adscripsit, *Ἡ Πράξων ἐστὶν ὄνομα*: quo quid voluerit, non intelligo. *Praxo* est nomen muliebre, etiam infra obuium cap. 17. Eodem modo ut 'Archo' xl. 4. 'Sappho,' et similia.

§ 4 *Delphos adscensurum*] Similiter mox 'adscendentibus ad templum.' An tamen legendum *escensurum*? et mox *escendentibus*? Vide ad xxix. 11. § 5.

Progressi cum Euandro] Forte *Prægressi*. J. F. Gron. Vide ad ix. 10. § 7.

§ 5 *Ad templum a Cirrha*] De *Cirrha*, utrum eadem sit, ac *Crissa*, an vero duo diversa oppida fuerint, vide Palmer. Græc. Antiq. i. vi. capp. 3. 4. Maasvic. ad Polyæn. Strateg. vi. 13. viros doctos ad Front. iii. 7. § 6. et Histoir. de l'Academ. Royal. des Inscript. tom. iii. p. 89.

Labe terræ in aliquantum altitudinis diruta erat] Non nihil dubito an Latine dicatur *aliquid in altitudinem diruere*: quia, quæ diruuntur, non in altitudinem, quasi specu et hiatu quodam, consistunt, sed per planum disjiciuntur et disperguntur. Fortassis melius sit 'derupta erat.' xxxviii. 2. 'Deruptior tumulus.' xxxix. 2. 'Rupes eruptæ.' Vel 'desederat.' Cic. de Divin. i. 35. 'Ut multa oppida corruerint, multis locis labes factæ sint, terræque desederint.' et c. 43. 'Labes agri Privernatis, quum in infinitam altitudinem terra desedisset.' Liv. xxx. 2. 'Arpini campestro agro terra in ingentem sinum consederat.' xxxii. 4. 'Terra Velitris trium iugerum spatio caverna ingen-

ti desederat.' Duk. Lib. xxx. c. 38. 'In Veliterno agro terra ingentibus cavernis consedit.' 'Labes terræ,' ut apud Justin. xxx. 4. 'Idem motus terræ Rhodum multasque alias civitates gravi ruinarum labe concussit.' Vide Brisson. Lexic. ea voce.

§ 7 *Primo a mari circumfusa turba*] An *Primo agmine circumfusa*? J. F. Gron. Pro *Primo a mari* non legerem hic cum viro celeb. *Primo agmine*: nam venerunt a Cirra, maritimo loco, ut est in præcedentibus: ideo dicit a *mari*. Sequitur etiam *deinde*, quæ vox respondet τῷ *primo* adverbialiter posito. L. Bos. Adversus Gronovium vulgatam scripturam defendunt etiam Donjatus et Crevierius. Et recte. Cirrha enim ad mare sita navale erat Delphensium. Pausan. in Phocic. c. 37. 'Ἐς δὲ Κίρραν τὸ ἐπίνειον Δελφῶν ὁδὸς μὲν σταδίῳ ἐξήκοντά ἐστιν ἐκ Δελφῶν, Quod autem Appian. Exc. Legat. num. xxv. dicit ἐκ Κίρρας ἐς Δελφούς ἀνέβαινε, id Plutarch. de Fraternali. Am. p. 489. (quem locum opportune observavit Crevier.) vocat, αἰσθόμενοι βαδίζοντα πρὸς τὸν θεὸν ἀπὸ θαλάσσης. Quomodo tamen Gronov. qui passim cavere solet, ne Livius voces, quibus modo usus est, repetat, hic *Primo agmine* emendare potuit, quum mox sequatur *agmen*?

§ 8 *Cum quo institutus regi sermo erat*] Ita primus edidit Vascos. At priores legunt *regis sermo*, perperam prioris vocis fini adhærente litera initiali sequentis. Vide ad xxviii. 25. § 2. *Institutus regi* pro a rege. Vide ad vi. 11. § 4.

§ 9 *Altero humerus sopitus*] 'Sopitum' dicit Livius id, cui sensus ablatu est, propterea, quod somno consopiti nihil sentimus. Iterum cap. seq. 'Tollentes sopitum vulneri ac nihil sentientem.' Turnebus, Advers. xxx. 32. Supra i. 41. 'Jubet bono animo esse, sopitum fuisse regem subito ictu.' viii. 6. 'Impactus imo ita est saxo, ut sopiretur.' Quæ loca

et aliorum alia laudat Gronov. Obs. iv. 8. 120.

Ex semita proclivi in declive, &c.] Mihi et ante ceteri delendum, et locus ita distinguendus videtur: *altero humerus sopitus. Ex semita proclivi i. d. m. s. p. j. saxis congestis, ceteri quidem.* Duk. Jac. Periz. ad oram Livii emendat et distinguit, *sopitus. Ex semita proclivi i. d. m. s. p. j. saxis congestis, et ceteri quidem e. a. et s. p. cadentem videre, diffugunt, P. c. i. m. a. p. regem, et latrones, &c. in juga Parnassi refugerunt.* Sane interpunctio hæc melior est, et vel cum Dukero particula et delenda est ante ceteri, vel cum Perizonio inserenda ante latrones, ut verba cohæreant. Præterea redundare credit Crevierius vel proclivi, vel in declive.

CAP. XVI. § 1 *In jugum Parnassi refugerunt]* Ita demum J. F. Gronov. edidit, quem recentiores secuti sunt. Superiores omnes unico sibilo hic et mox scribunt *Parnasi*; quam orthographiam restitui. Vide quæ notavi ad Silii xv. 311. Adde Casaub. ad Persii prologum vs. 2. et Broukhns. ad Prop. ii. 23. 13.

§ 9 *Dissimulare et tacite habere id patique]* Forte *tacitum habere id patique.* Supra vii. 1. 'Non patientibus tacitum tribunis, quod pro consule uno plebeio tres patricios magistratus, &c. nobilitas sibi sumsisset.' Et ita 'tacitum ferre,' de quo vide Gronov. ad i. 50. § 9.

Quin uxoris petendæ præmaturam festinationem] Sic Plutarch. in Apophthegm. p. 184. 'Ο δὲ Εὐμενὴς φιλοφρόνως ἀσπασάμενος αὐτὸν, καὶ πρὸς τὸ οὖς εἰπὼν. Μὴ σπεῦδε γῆμοι πρὶν τελευτήσαντα ἔδης. *Sigon.* Uxor illa erat Ariarathis Cappadociæ regis filia. Vide Liv. xxxviii. 39. et xlii. 29. Adpellabatur autem Stratonice. Strabo xiii. 624. et Plutarch. de Frat. Amor. pag. 489.

CAP. XVII. § 1 *C. Valerius ex Græcia, qui legatus ad visendum]* Forte quo

legatus ad visendum statum regionis ejus missus erat.

§ 2 *Et 'L. Rammium Brundisinum]* Ita hic et passim ultimis quinque Livii libris editur, quum in præcedentibus olim constanter vulgatum sit *Brundisium* et *Brundisinus*. Utroque modo hæc nomina prolata fuisse, satis constat: sed, ut hic scribitur, in plerorumque auctorum optimis et antiquissimis membranis exaratum occurrit. De Livianis vide ad x. 1. § 4. xxi. 48. § 9. xxiii. 33. § 4. xxiv. 10. § 4. c. 11. § 3. c. 13. § 5. xxxii. 9. § 6. xxxv. 24. § 7. xxxvii. 4. § 1. et alibi: de aliis vide N. Heinsium ad Silii viii. 576. et Burm. ad Suet. Cæs. c. 34. Ceterum, quem Livius *L. Rammium* vocat, 'Ερβένιος dicitur apud App. in Exc. Legat. num. xxv. ubi vide Ursinum, ex quo c. 41. 'Ερένιος laudatur.

§ 7 *Aut satis efficacia ad rem peragendam, aut tuta ad rem celandam dentur]* Non sit religio delere τὸ rem posteriore loco: quod sæpius jam ex veterum librorum auctoritate fecimus. Non ovum ovo similis, atque præsentibus verbis illud xxxiii. 28. 'Non tam idoneum ad celandam rem eum videri sibi, quam ad augendam rem fuerit.' Sic enim prima ed. Gelenius recte alterum delevit. Forte et malis *efficax, tutum, detur.* J. F. Gron. Si quis Gronovii sententiæ subscribere malit, per me licebit. Vide ad ii. 18. § 2. unde etiam præsidium petere poterunt, qui vulgatum defendendum credent. Certe id æque concoquo, quam illud Cic. de Inv. ii. 30. 'Ab utroque ex omnibus partibus honestatis, et ex omnibus utilitatis partibus, exemplis, signis, ratiocinando, quid ejusque officii, juris, potestatis sit, quæri oportebit.' Ita in duobus codd. se reperisse, idque imminuere ac refingere ad placitum Gruteri non audere, testatur Jac. Gronov. Præterea servari etiam possunt *efficacia, tuta, dentur*, licet re-

nenum numero singulari præcedat, et numero eodem etiam sequatur. Similia alia vide ad xxxiii. 24. § 6. et apud Arutzen. ad Plinii Paneg. xii. 4.

CAP. XVIII. § 3 *Classem adpellere tuto, et copias per commoda exponere*] *Percommode*: respondet enim voci *tuto*. Sigon. *Per commodum* primæ edd. *percommodum* una voce Basil. 1539. *per commoda* Basil. 1554. Si itaque Sigonius primas edd. consulisset, nulla opus esse vidisset conjectura, sed tantum revocandam priscam lectionem *per commodum*, ut postea a viris doctis factum est. Vide Gronov. ad xxx. 29. § 3.

§ 4 *Quum primum tuto potuit*] *Cle-ricus quam primum*. Utrum vero ita dedita opera ediderit, an vero lectio illa typosetiarum errori tribuenda sit, dubito. Vulgatum tamen servandum judicans priscarum edd. scripturam revocavi.

§ 6 *Ad exercitum daretur: tria millia, &c. in Romanas legiones, in socialem*] Ita primus interpunxit Vascosaanus, et post eum reliqui. Antiquiores hoc modo distinguebant: *ut supplementum sibi ad exercitum daretur tria millia peditum, centum et quinquaginta equites in Romanas legiones: in socialem exercitum, &c.* quod iterum adoptavi. Ita *supplementum tria millia peditum, centum et quinquaginta equites* dictum erit per adpositionem. Vide ad xl. 36. § 8. In vulgata lectione illud incommodi est, quod *imperare sociis jussi* ad *supplementum* quidem exercitus socialis, non vero legionum Romanarum, referri possit; cui ut subcurreret, Crevierius post voces *centum et quinquaginta equites* suppleendum vel legendum putabat scribere.

§ 7 *Et trecenti equites, imperare sociis jussi*] Omnes priores edd. per notas numerales dederunt *et CCC. equites*: pro quo Gruteriana ultima dedit *et trecenti equites*. Id secuti editores

concoquere potuerunt usque ad Crevierium, qui recte *et trecentos equites* emendavit. Idem etiam Dukero in mentem venit.

In Hispanias cum prætoribus novis portatum est] Ita primæ edd. Postea Modius operarum aberratione in *Hispanis* vulgavit, quod retinuerunt priores edd. Gruteri: at in postrema refinxit in *Hispania*: pro quo recte Gronov. in curis prioribus ex edd. antiq. in *Hispanias* legendum monuit.

CAP. XIX. § 1 *Tribunus plebis promulgavit, ut*] ‘Promulgare’ simpliciter pro legem, plebiscitum promulgare, alibi nondum observavi. Videtur igitur vox excidisse, ac legendum *tribunus plebis legem promulgavit*.

§ 2 *Quod factum tot annis post captam Capuam non fuerat*] Factum fuerat a. 1054. biennio post Capuam captam, M. Cornelio Cethego et P. Sempronio Tuditano censoribus. l. xxvii. c. 11. ‘Hi censores ut agrum Campanum fruendum locarent, ex auctoritate Patrum latum in plebem est, plebesque scivit.’ Adde ibid. c. 3. Sed deinde videtur intermissum fuisse. Duk.

§ 3 *Legati Ariarathis*] *Ariaratis* primæ edd. sed recte aspirationem addidit Sigonius. Vide ad xxxvii. 31. § 4.

§ 6 *Decreverunt, ut Cn. Sicinius prætor ædes instructas locaret, ut filius regis*] Ita J. F. Gronovius edidit; sed lectio illa inter aberrationes operarum referenda videtur, quam tamen recentiores servarunt usque ad Crevier. qui ex priscis edd. *ubi filius Livio reddidit*. Donjatius verba *ut prætor ædes instructas locaret* Gallice reddit, *que le Préteur prit a loüage une maison garnie et meublée*, quasi invenisset *conduceret*, non *locaret*. Livius indicat senatum Cn. Sicinio prætori negotium dedisse, ut ædes omnigena suppellectile a redemptoribus instrui curaret. *Locavit ædes instructas*, pro

instruendas, vel instructas præbendas.

Munera binum millium æris summa in singulos missa] Forsitan alibi quoque sic loquitur Livius. Sed certum est, plerisque locis, quibus non solum de hac re, verum etiam de pecunia a triumphantibus in ærarium illata, et de præmiis publice datis agit, abesse vocem *summa*. Duk. Pighius in *Annal.* ad a. 101XXXI. 365. *munera bis denum millium æris* legendum censet: cujus emendationi non unam ob causam calculum adjicere nequeo. Primo enim displicet genus loquendi *bis denum millium* pro vigenum millium. Caussam vide ad xxxiii. 4. § 5. et xxxviii. 1. § 6. Præterea obcurrunt quidem nonnulla exempla extraordinariæ liberalitatis senatus Romani in legatos ad se missos: ita uni Apollonio, principi legatorum Antiochi, 'centum millium æris munus missum' legitur hoc lib. c. 6. verum is, præter stipendium legibus pacis pactum, adtulerat insuper donum 'vasa aurea quingentum pondo,' ejusque ratione Romani tantum donum principi legationis dedisse videntur; quem insuper in maximo apud Antiochum honore esse, amicissimumque populo Romano, qui in Syria fuerant, renuntiaverant. Vide Perizon. de *Ære Grav.* § 26. Legatis Saguntinis senatus jubet 'muneris ergo in singulos dari ne minus dena millia æris' lib. xxviii. 39. Legatis Masinissæ 'dona ne minus quinum millium æris' mittuntur xxx. 17. legatis Ptolemæi regis *Ægypti* 'quinum millium æris' xxxi. 9. 'quaternum millium æris' xxxvii. 3. Verum id factum videtur partim ob merita, partim ob dignitatem eorum, quorum nomine legati advenerant. Eorum neutrum Thracum legatis convenire potest. Unde vulgatum *binum millium æris* servandum puto, præsertim quum etiam sollemne et ordinarium hoc tempore fuisse videatur, ut legatis binum mil-

lium æris munera in singulos darentur. Exempla vide l. XLIII. capp. 5. 6. 8. l. XLIV. capp. 14. 15. et l. XLV. c. 42. Omnia hæc loca in controversiam vocare videtur Pighius idem in *Annal.* ad a. 101XXXV. p. 379. ubi, verba Actorum diurnorum, *lautia legatis Ætolorum data cēlō cēlō æris gravis in singulos*, exponens iterum *bis dena millia*, addit: 'In Livianis fere semper, ubi de lautii, *bina millia*, non *bis dena* leguntur: nescio an recte.' Verum omnibus illis locis unicus codex, unde hæc pars historiæ Livianæ evulgata est, *bina millia* præfert: cui fidem abrogare præceps ac temerarium videtur. Accedit, fragmenta actorum diurnorum, quorum fide Pighii sententia nititur, non sine causa viris doctis suspecta esse. Vide ad XLIV. 18. § 6. Insuper confundit Pighius 'lautia' et 'munera' legatis data: quæ tamen diversa et alterius generis fuerunt. Vide Duker. ad Livii xxviii. 39. § 19. et Marc. Donat. ad xxx. 17. § 14.

§ 7 *Ti. Claudium Neronem*] Ita recte edidit Sigonius. Priores exhibent *T. Claudium*. Vide ad XL. 59. § 5. et Ursin. ad c. 45. § 2.

CAP. XX. § 1 *Columna rostrata in Capitolio, bello Punico consule, cui collega*] Et hic locus mancus ita sanari fortasse possit: *Columna rostrata in Capitolio bello Punico priore posita a M. Emilio consule, cui collega Ser. Fulvius fuit*. Hi autem consules fuerunt a. cdxv. de quibus Cassiodorus et Capitolini auctores. *Sigon.* Locus hic hiulus et mutilus est, verbaque desiderantur quædam, ac inprimis nomen collegæ Ser. Fulvii, cuius ob victoriam columna illa in Capitolio posita fuerat. Et quando constat ex Fastis, fuisse hunc M. Æmiliū Paullum, profecto locum istum, non secus ac C. Sigonius sentit, paucis interjectis in hunc fere modum supplere et restaurare, historia sic postulante, vix dubitarem: *columna ros-*

trata in Capitolio M. Æmilii, primo bello Punico consulis, cui collega Ser. Fulvius fuit. Pighius in *Annal.* ad a. CDXCIX. p. 44. Magis verisimilis videtur Pighii, quam Sigonii, conjectura; nisi quod, una voce mutata, *priore bello Punico*, non *primo*, malim. Quum enim eo tempore tantum adhuc duo bella Punica gesta fuerint, Livius potius *prius*, quam *primum*, *bellum* dixisse videtur. Ita, post decretum secundum bellum Macedonicum, 'prioris Macedonici belli' meminit c. 32. Sigoniano igitur supplemento ex contextu ejecto, locum, tamquam mutilum, asterisco notavi.

§ 3 *Decemviri, lustrandum oppidum*] Sic xxii. 1. prodigiis aliis ex alio loco nunciatis, tamen Ardeæ sacrificatum ait: 'Decemviri in foro Ardeæ majoribus hostiis sacrificarunt.' Sigon. Quoniam Sigonius hoc scholium ad illa verba Livii notavit, sequi videtur, eum existimasse, per *oppidum* intelligendum esse locum a Roma diversum, cujus nomen adponere Livius omisit. Verum Scalig. in *Append.* *Conject.* in Varr. de Ling. Lat. p. 185. contendit, quotiescumque historici Romani 'oppidi' mentionem faciunt, nihilque præterea addunt, non dubium esse, quin antiqua Roma intelligatur; quam 'quadrata' Ennius vocavit. Ita intelligi potest locus Livii xlv. 16. § 5. de quo vide quæ ibi notantur. Verum ita exponi nequit alius hoc lib. c. 36. 'Legati ab rege Perseo venerunt: eos in oppidum intromitti non placuit.' ubi in *oppidum* pro in urbem positum videtur. Vide etiam ibi notata. Similiter et hic, quum procurandum foret prodigium, quod in Capitolio acciderat, per 'oppidum' non Roma quadrata, quæ erat in Palatio, sed tota urbs intelligenda videtur. Nam prodigiorum, quæ Romæ acciderant, caussa urbs lustrata fuisse etiam alibi dicitur. Vide Dukerum ad xxxv. 9. § 5.

§ 5] *Saturniæ nunciatum erat, san-*
Delphi, et Var. Clas.

guine per triduum in oppido pluisse] Videri posset legendum esse *Saturniæ nunciatum erat*: ut xxvi. 23. 'Et Anagnia et Fregellis nunciatum est, murum portasque de cælo tactas.' l. xliii. c. 13. 'Anagnia duo prodigia eo anno sunt nunciata.' At vulgatum defendunt sequentia 'Calatiæ' et 'Auximi': verum locus juvandus est distinctione *Saturniæ, nunciatum erat, sanguine*, ut ita jungantur *Saturniæ in oppido pluisse*. Supra xxxii. 9. 'Suessæ Auruncæ, nunciabant, agnum cum duobus capitibus natum; et Sinuessæ porcum humano capite.' l. xlv. c. 16. 'Calatiæ in publico agro, M. Valerius civis Romanus nunciabat, e foco suo sanguinem per triduum et duas noctes manasse.' Præterea *pluisse* hic et § seq. editi ante Curionem, qui dedit *pluisse*. Vide ad i. 31. § 1. Mox *Calatiæ* recte Sigonius emendavit, quum antea vulgatum foret *Calateiæ*.

§ 6 *Oximi terram pluisse*] Forte *Auximi*. Vide ad xli. 21. § 12.

CAP. XXI. § 2 *Cum Statiellatibus Liguribus proconsul pugnasse se scripsit*] *Statellatibus* edd. vett. pro quo Gronov. 1665. *Statiellatibus* ex sententia Cluverii reposuit. Vide ad c. 7. § 3. Similiter *Statiellis*, pro *Statellis*, recepit hoc cap. § 5. Præterea *proconsule pugnasse se scripsit* conjicit Jac. Perizonius in margine Livii.

Pugnasse se scripsit, ac se decem milia] Forte *sedecim*. Ingrata enim auribus accidit repetitio vocalæ se tam propinquis in locis. Jac. Perizonius. Contrario errore *quattriduo*, pro *quatrduo*, dederant librarii xl. 22. § 7.

§ 3 *Et pacatos ad rebellandum incitasset*] Hoc ab ultima Gruteri inolevit. Priores omnes, ut et fuit in unico codice, *ad rebellum incitasset*: quod doctissimo viro displicuisse nollem, si tamen ab ipso hæc mutatio est. Ut 'contagium' et 'contagio', 'consortium' et 'consortio', 'oblivium' et 'oblivio', 'obsidium' et 'obsidio', sic et 'rebellum' et 'rebellio' commo-

Livius.

34 D

dissime dicuntur. *J. F. Gron.*

§ 4 *Q. Marcius Scylla*] Pighius in *Annal.* ad a. 10LXXVI. 347. testatur, se alibi Marciorum cognomen *Scylla* non reperisse, contra vero in ea gente frequens ac familiare esse *Ralla*: videndum itaque, an illud hoc loco restituendum sit. Postea ad a. 10LXXXI. 364. tribunum plebis hujus anni '*Q. Marcium Rallam*' vocat. Verum jam sæpe alibi monui, nimis temerarium et audax videri, nomina non modo urbium locorumque, sed et hominum, quorum subinde in historia mentio fit, eo prætenu suspecta reddere, quod alibi non occurrant. Vide ad xxxix. 7. § 9. Si ea ratio emendationis subficeret, eodem jure tentare potuisset præcedentis tribuni *M. Marci* cognomen '*Sermo*,' quod et ipsum alibi non occurrit. Id solum hic Pighium in eam sententiam traxisse creditur, quod quædam literæ vocis *Scylla* itidem occurrant in voce *Ralla*. Idem ferme sentiebat *Dukerus*: certe, licet non valde improbabile esse putabat, cognomina illa a librariis depravata esse; tamen, quia plane incertum est, quid pro iis substitui debeat, eadem potius relinquenda censuit.

§ 5 *Ut qui ex Statiellis deditis*] Ego hand video, quorsum iteratio particulæ *ut* in his verbis, inquit vir doctus. At norat id *Livius*. Sic sequenti cap. '*SC. factum est, ut, qui Ligurum post Q. Fulvium, L. Maulum consules hostes non fuissent, ut eos.*' Sic etiam capp. 28. et 30. Adde quæ xxviii. 9. *J. F. Gronov.* Vide ad viii. 6. § 14. et xxii. 11. § 4. Vir doctus, adversus quem *Gronovius* iterationem particulæ *ut* recte vindicavit, est *Cluverius*, quem vide *Ital. Ant.* i. 10. p. 82. Insuper *Gronov.* *Statiellis*, pro *Statellis*, ut præferunt edd. vett. ex sententia *Cluverii* reposuisse, modo dictum est ad § 2. Ipse vero *Cluverius*, postquam ibidem docuisset universam gentem dictam esse *Sta-*

tiellos, eorum caput fuisse oppidum nomine '*Aquas Statiellas*,' hujusque oppidanos dici '*Statiellenses*' et '*Statiellates*,' addit verendum esse, ne vox *Statellis* vitiosa sit, quemadmodum innumeræ aliæ in quinta decade historiarum *Livii*: se autem omnino credere, ubique *Livium* usurpasse *Statiellates*. Verum, quum ipse *Cluverius* fateatur, variis scriptoribus *Statiellos*, *Statiellenses* et *Statiellates* in usu fuisse, *Plinium* etiam *Hist. Nat.* iii. 5. '*Aquas Statiellorum*' memorasse, *Livio* concedendum videtur, ut populum hunc modo '*Statiellos*,' modo '*Statiellates*' appellare, et, ut facere solet, orationem quædam varietate distinguerè liceat. Certe *Statiellatibus*, pro *Statiellis*, in contextum recipere, non præmonito etiam lectore, ut fecit *Clericus*, res pessimi est exempli.

Cujus dolo is in servitutem venisset] Scribe *cujus dolo is in servitute mansisset*. *J. F. Gron.*

Ut juratus senatus decerneret] Pighius in *Annal.* ad a. 10LXXXI. p. 364. *ut rogatus senatus decerneret*. Inapte ac sine sensu. Alterum unde intelligas, habes ad xxvi. 34. *J. F. Gron.* Adde *Lipsium* ad *Tacit. Ann.* iv. 21. et *Casanb.* ad *Suet. Aug.* c. 35. *Duk.* Vide *Hansen.* de *Jurejur. Vet.* c. 8.

§ 8 *Ex eo plebiscito C. Læcinius prætor*] Ita primus *Curio*. Priores duplicato sibilo *plebiscito*; ut forsitan duabus vocibus *ex eo plebis scito* legendum sit, ut *Gryphius* 1548. edidit. Nam, ita olim locutos esse, inde colligi potest, quod etiam inverso ordine *scitum plebis* dixerint, vel inserta voce *plebis etiam scitum*. Vide ad xxxi. 50. § 10.

Quem quærere ex rogatione vellent] Omnino legendum *quem quærere ex rogatione vellent*. Supra xxxviii. 55. '*Ser. Sulpicio* deinde referente quem rogatione *Petillia* quærere vellent, *Q. Terentium Cnleonem* patres jussurunt.' *Epit. Liv.* l. cxx. '*Postula-*

tique ea lege M. Brutus, C. Cassius, D. Brutus, absentes damnati sunt.' Senec. in Apocoloc. 'Ducit illum ad tribunal Æaci: is lege Cornelia, quæ de sicariis lata est, quærebat.' Plinius Epist. v. 21. 'Causa dilationis Nepos prætor, qui legibus quærit.' Similiter 'causam dicere rogatione Marcia' cap. seq. et 'causam lege Petillia dicere' xxxix. 6. Solent autem literæ *a* et *x* in Mss. confundi. Vide ad xl. 59. § 8.

CAP. XXII. § 1 *Exercitumque a M. Popillio ceperunt*] Captus una syllaba locus. Scribe *a M. Popillio acceperunt*. Sic enim Latine loquimur. Lib. xxxvi. c. 2. 'M. Æmilius Lepidus a L. Valerio, cui successurus esset, simul provinciam exercitumque accipere jussus.' Nihil frequentius in Nostro. Cic. ad Attic. xiii. epistola ad Pompeium: 'Vidi T. Ampium delectum habere diligentissime, ab eo accipere Libonem.' Curtius III. 3. 'Ut omnes peregrinos milites, in quis plurimum habebat spei, a Pharnabazo acciperet.' J. F. Gron. Livius xxxii. 1. 'Lentulus consul novas legiones scribere jussus; Villius a P. Sulpicio exercitum accipere.' cap. 9. 'Exercitumque ab L. Lentulo acceptum prætori tradidit.' xxxvii. 2. 'Ad eum exercitum, quem a M'. Acilio accepturus esset: et innumeris locis.

§ 2 *De quæstione in se posita*] An forte legendum *in se pposita*, id est, *proposita*? Vide ad ix. 32. § 3.

§ 3 *Ut, si non ante Idus Novembris in urbem Romam introisset*] Sic primum exemplar. Postea deleverunt *et in urbem*. Male. Plautus Amphitr. II. 1. 70. 'Quin introire in ædes nunquam licitum est.' Milite iv. 4. 'Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.' J. F. Gron. Liv. xxx. 43. 'Petieruntque, ut sibi in urbem introire, et colloqui cum civibus suis liceret.' ubi vide. Gruteri ultima ed. primum voces *in urbem* omisit. Ea-

dem etiam *ante Idus Novembris* dedit, omnibus recentioribus probantibus; quum priores præferant *ante Idus Novembres*: quod Livio reddidi. Vide ad xli. 16. § 1.

§ 6 *Traductisque Padum ager est assignatus*] *Transductisque* editi ante Modium. Quod si mutarit Modius, quia 'transducere' non recte dici putabat, cur ergo id reliquit hoc lib. c. 60.? Antiqui modo integram servarunt præpositionem *trans* in compositione. Ita 'transducere' in uno cod. est xl. 26. § 2, in pluribus xxxi. 21. § 1. 'transnare' xxi. 47. § 4. ubi vide; 'transjicere' in uno codice xxxv. 46. § 9. 'transdere' apud Ter. Phorm. Prol. vs. 2. Modo ultimas ejus literas eliserunt, ut 'travehere,' 'tramittere.' Vide ad xxiv. 21. § 7. xxviii. 5. § 18. et alibi. Sequendum igitur quod servant codd. ac primæ edd. unde etiam hic *transductisque* restitui.

CAP. XXIII. § 1 *Gulussa filius Masinissæ*] Video propter auctoritatem Græcorum *Massanisa* vulgo in Livio hodie scribi. Sed, ut sæpe testificor, longe aliter ista Græci pronunciant, quam Latini; et Silius Ital. xvii. 414. 'Fervidus ingenii Masinissa et fervidus ævi,' scribens, vulgo receptam comprobat scripturam. Turnebus, Advers. xxx. 37. Vide ad xxiv. 49. § 1. De nomine 'Gulussa' vide Cortium ad Sallust. Jug. c. 5. Ceterum Doujatius ad h. loc. monet, Gulussam inter filios Masinissæ maximum fuisse, eique in regno successisse. At contra auctor Epit. Liv. I. 50. docet P. Scipionem Æmilianum, Masinissa mortuo, inter tres liberos ejus Micipsam, Gulussam, et Mastanabalem partes administrandi regni divisisse. Quæ autem mnemonicæ pars obtigerit, distinctius tradunt Appian. B. Punic. p. 64. et Zonar. Annal. ix. 27. qui ambo Micipsam filiorum Masinissæ *πρεσβύτατον* vocarunt. Gulussa deinde et Mastanabale mortuis,

solum regnum paternum tenuisse Mi-
cipsam, constat ex Sallust. Jug. c. 5.

§ 2 *Qui re præsenti cognoscerent*] *In re præsenti* legendum. Liv. xxxiv. 62. 'Missuros se in Africam, qui inter Carthaginienses et regem in re præsenti disceptarent.' Legi etiam exemplum tabulæ cujusdam æneæ perantiquæ in agro Gennate repertæ [vid. Gruter. Inscr. cciv.] ubi ita est: DE. CONTROVERSIIS. INTER. GEN-
VATEIS. ET. VEITVRIOS. IN. RE. PRÆ-
SENTE. COGNOVERVNT. ET. CORAM.
INTER. EOS. CONTROVERSIAS. COMPO-
SERVNT. *Sigon.* Plura de hoc ge-
nere loquendi habent Budæus ad l. 2.
D. de O. J. et Grævius ad Cic. de
Offic. 1. 10. *Duk.* Vide ad xxxiv.
62. § 15.

§ 4 *Quamquam sciant in suis finibus*] *Jac.* Perizon. ad oram Livii adscrip-
sit, legendum videri *Et quamquam*
sciant.

§ 5 *Non pati posse. Karthaginienses missos esse*] *Lege non pati posse*
Karthaginienses. Missos sese, qui ora-
rent senatum. J. F. Gronov. Omnes
eddi. antiquiores vocem *Karthaginienses*
referunt ad priora, et distinguunt
non pati posse Karthaginienses, quod
demum mutavit ultima Gruteri *ἐκδο-*
σις, sed Gronov. reduxit, qui insu-
per pro *esse* conjecit *sese*. Vide ad
xl. 26. § 5. Posses etiam *non pati*
posse Karthaginienses: sese missos esse,
&c. Ut vox *sese* intercepta sit ab
ultimis literis vocis *Karthaginienses*.

§ 10 *Non sibi magis misericordiam, quam regi**. *Interrogari*] Expleveris
sensus, si ita leges: *non sibi magis*
mis., quam regi invidiam concitarunt.
Deinde int. Gul. placuit. *Sigon.* Sen-
sus etiam constabit, si ex supplemen-
to Sigonii ultima vox *Deinde* omitta-
tur.

CAP. xxiv. § 3 *Unde præterea le-*
gatos occultis cum mandatis Romam
mitti] Recte Clericus observavit, lo-
cum lacerum ac mendosum esse:
sensus autem desiderare putabat in-

de se nihil audisse, præterquam legatos,
&c. Vir doctus ad marginem ed.
Curionis adscripsit legendum videri
unde præterea legatos occultis cum man-
datis Romam mitti placuit, adscripto
loco ex cap. seq. 'Literas mitti con-
sulibus placuit.' Quod deest, ita ex-
pleri posse arbitror: *consilium prin-*
cipum habuisse: inde nihil emanasse,
præt. legatos occ. cum mand. Romam
mitti.

§ 4 *Qui deprecarentur senatum*] *De-*
precaretur, perspicue. *Sigon.* *Depre-*
carentur in solis reperi Basileensibus
1554. et 1555. Reliquæ recte *depre-*
caretur.

§ 5 *Senatus, de postulatis Karthagi-*
niensium consultus, respondere ita jus-
sit] Doujatius testatur se malle re-
sponderi: posse tamen intelligi consu-
les respondere. Verum non memine-
rat, Livium cap. 22. narrare eos in
provinciam profectos esse. Vide
etiam cap. seq. Rectius itaque Cre-
vierius vel legendum putat *responderi,*
vel addendum *prætorem.* Prætoris
enim urbani erat, absentibus consu-
libus, eorum munere fungi. Potest
tamen æ vox, vel 'eum qui senatum
consuluit' subintelligi. Similia sæ-
pius apud Livium obcurrunt. Ita
xxxv. 5. 'De auxilio mittendo tum
respondere placere, quum consules
provincias sortiti essent.' xxxiv. 39.
'Quinctius receptui canere jussit.'
xli. 3. 'Tribuni militum tertiæ le-
gionis pabulum lignaque projicere
jubent.' xlii. 61. 'Signa referri, pe-
ditumque agmen in castra redire ju-
bet, equitibus receptui canere.' cap.
66. 'Clamor jubentium referre signa
ruinæ quoque prope similem trepida-
tionem fecit.' Vide Burm. ad Virg.
Æn. ii. 3. *Duker.* ad Livii xxiv. 15.
§ 5. et Oudend. ad Front. ii. 5. § 46.

§ 7 *Jus gratiæ non dare*] Ex eo,
quod Carthaginienses cap. præc. in
senatu dicunt, 'si gratia plus, quam
veritas, apud eos valeret,' facile in-
telligi potest, sententiam horum ver-

borum esse, plus apud se jus valiturum, quam gratiam; se gratiæ causa jus non violaturos; omnia juri, nihil gratiæ daturus esse. Barthius *Advers.* XLVII. 11. non male explicat, se gratiæ causa cuiquam nolle jus negare; sed parum apte cum hoc Liviano componit illud satis vexatum Lucani in princ. lib. I. 'Jusque datum sceleris.' *Duk.*

§ 8 *Sed reteres observari in animo habere]* Immo *observare*. J. F. Gron. Vide tamen ad III. 51. § 2.

§ 10 *Munera ex instituto data utrisque, aliaque hospitalia comiter conservata]* Quia hic *munera* ab hospitalibus distinguuntur. Cerda ad Virg. *Æn.* I. 196. putat *munera* esse viaticum, quod quondam hospitibus abeuntibus dari solebat. Sed hoc non erat instituti Romanorum. *Munera* hic, ut aliis locis Livii, quæ vide ad cap. 19. sunt aliquot millia æris, legatis regum et populorum amicorum, qui Romam venerant, mitti solita: *hospitalia jura*, nam hoc non incommode suppleri potest, intelligi possunt loca, lautia, et quæ plura hospitii et honoris causa iisdem tribui mos erat. *Duk.* Forte *comiter observata*, vel *comiter servata*. Infra XLV. 20. 'Nullum hospitale jus in iis servandum censuerunt.' Solent autem 'conservare' et 'servare' a librariis commutari. Vide ad XXXVIII. 25. § 13.

CAP. XXV. § 1 *Cn. Servilius Cæpio, Ap. Claudius Cento]* Hanc legationem, et quidem de tanta re, in Macedoniam missam fuisse, nusquam in superioribus dixit. Sed si hi legati ea, quæ iis tribuit, in senatu loquuti sunt, apparet eos post Eumenis adventum in urbem missos fuisse. *Duk.* Claudiorum cognomen non *Cento*, sed *Centho* scribendum esse, æpius Sigonius monuit. Vide ad XXII. 34. § 1.

Renunciandamque amicitiam regis missi] Regi legendum est. Sic enim XXXVIII. 31. 'Decreverunt societa-

tem renunciare Achæis.' Et XXV. 8. 'Badium Campanum T. Quintio Crispino Romano renunciare hospitium.' Suet. in Calig. c. 3. 'Ac ne tum quidem ultra progressus est, quam ut amicitiam ei more majorum renunciaret.' *Sigon.* Livius XXXVI. 3. 'Num prius societas eis et amicitia renuncianda esset.' Cic. in Verr. II. 36. 'Vehementer Sthenio infensus hospitium ei renunciat.' Ita 'denunciare alieni inimicitias' Cic. Philipp. v. 7. De renunciatione amicitiae vide viros doctos ad Tacit. Ann. VI. 29.

§ 2 *Sua sponte infestum Perseo senatum insuper accenderunt]* Sic prave recentiores: nam in scripto fuit, ut in Aldina, *infestum Persi senatum*. Eadem fraus innexa cap. seq. 'Illyrios speculatores Romæ esse, Perse auctore missos.' c. 52. 'Diu meditatatum Philippo primum, deinde et Persi, Romanum bellum.' XLIII. 7. 'Patienda esse ducant potius, quam se dedant Persi.' Et iterum sequente: 'Bellum Persi, et ante Philippo patri ejus intulisse populum Romanum.' Sic ubique Aldina, sequens primam ed. ubi nunc vulgo habemus *Perseo*. Lib. XLV. cap. 19. 'Altero nec Romanis, nec Persi fido socio:' ubi fecerunt *Persi*. Augustinus de Civit. Dei III. 11. 'Retulerunt tale prodigium et Antiochi et Persidis bello in eodem apparuisse figmento.' Pro *Persidis* alii *Xerxis*, Lud. Vives *Persæ*, sed membranæ Noricæ *Persi*: quod verum est. Etenim et *Perses* et *Persa* dicimus, non tantum *Perseus*, a quo et patrio casu *Persi*. Sallustius *Histor. lib. I.* 'Bellum Persi Macedonicum.' Ut 'Achilli,' 'Ulyssi' apud Virgilium; 'Euripidi,' 'Theodecti,' 'Mithridati,' 'Sophocli' (quod a Mss. et restituendum XIII. 17. 'et in tragœdia Sophocli scriptus est') apud A. Gellium: immo et 'Themistocli,' 'Aristoteli,' 'Theophrasti,' 'Ariobarzani' eodem casu apud Ciceronem. J. F. Gron. Primo

Persei editum vide in Paris. 1573. quod proximæ servarunt usque ad Dan. Heins. qui in Elzevir. dedit *Perseo*. Ejus loco recte Gronov. ex vet. edd. *Persi* revocavit. Vide ad ix. 19. § 15. xxxvii. 57. § 5. xxxviii. 7. § 1. ad Epit. Liv. libb. xl. xli. xlv. xlv. xlv. Scalig. ad Euseb. Chron. pag. 141. Vossium Gramm. iii. 36. et Torren. ad Val. Max. i. 5. 3. De genitivo nominum tertiæ declinationis formato in *i* vide Gruter. ad Cic. de Orat. i. 19. lib. ii. capp. 22. 23. 74. in Bruto c. 15. et Nic. Heins. ad Ovid. Art. Am. i. 743.

§ 3 *Quum desperato jam conloquio profecti essent*] Sine caussa vocula *jam* deest in ed. Clerici.

§ 6 *Samothraciæ præterea per multos dies*] Ita primus Vascos. eademque forma obcurrit c. 50. 'Samothraciam aliamve quam insulam petere ab Romanis.' xlv. 2. 'Existimari Samothraciam petiturum.' At priores legunt *Samothracæ*. Ita xlv. 25. 'Samothracæ in templo depositurum.' c. 45. 'Die postero Samothracam perveniunt.' c. 46. 'Nuncio deinde acceperunt, Persea Samothracam trajecisse.' xlv. 5. 'Classis Cn. Octavii Samothracam est adpulsa.' Eodem c. 'Ab se Samothracæ Euandrum occisum.' Et paullo post: 'Regios pueros Macedonasque alios, qui Samothracæ essent.' Id igitur recepi.

Cum legionibus civitatum Asiæ] Ita primæ edd. Sed *civitatum* substituit Vascos. priscam vero lectionem Gronovius a. 1665. reposuit; quam, paucis dissentientibus, recentiores servarunt. Vide ad xxxiii. 20. § 11.

§ 13 *Nec sibi, aut venientibus, aut moventibus*] Placet lectio Florebelli, *aut venientibus, aut manentibus*. Sigon. Ita omnes edd. usque ad Basil. 1554. quæ operarum aberratione dedit *moventibus*. Id magis corrumpit Sigonii ed. quæ sola præfert *moventibus*.

§ 14 *Ut uter eorum esset*] Lege pos-

set. J. F. Gron.

CAP. xxvi. § 3 *Perse auctore missos*] Ita edd. vetustiores. Curio deinde *Perseo auctore* substituit, et reliqui servarunt, donec Gronov. cap. præe. § 2. priscam scripturam restitueret; cui ex recentioribus solus eorum, quos vidi, Doujatius adsensus est. Lectionem itaque, quam Livii esse excusi principes testantur, adoptavi.

§ 5 *Ecquid ita non adissent magistratum*] Hanc lectionem in primo Vascos. reperi. Priores *et quid ita*. Vide ad v. 36. § 5.

Ut ex instituto loca, lautia, acciperent] Legendum arbitror *loca et lautia*: quod est hospitium et munera. Turneb. Advers. xxx. 32. Recte interpretatur Turnebus: sed non putem ego scripsisse Livium *loca et lautia*. Solet enim ille absque copula hæc efferre. Sic xlv. 16. 'Senatus in formulam sociorum eum referri jussit: locum, lautia præberi.' Rursum xlv. 20. 'Consulti ab M. Junio consule Patres, stantibus in comitio legatis, an locum, lautia, senatumque darent.' L. Bos. Copulam modo addit Livius, ut xxviii. 39. et xxxiii. 24. modo omittit, ut xxx. 17. 'Ædes liberæ, loca, lautia legatis decreta.' xxxv. 23. 'Ædes liberæ, locus, lautia decreta, et munera data.' Inde colligo necesse non esse, ut cum Turnebo copulam, invito unico cod. addamus. Idem etiam Dukero visum est. Ceterum *lautia* quidem munera fuerunt; sed qualia, vide apud Duker. ad xxviii. 39. § 19.

§ 6 *Tamquam legatis, ut qui adire senatum*] Crevierius conjicit *tamquam legatis iis, qui adire*.

Qui socii quererentur] Videtur fuisse, *qui nunc., quod socii quer. apud sen., ex. a rege ag., non æquum eum facere, qui ab soc. suis non abst. inj.* Tò quod est 'quoniam.' Ut apud Petron. c. 104. 'Excolpion quod quæris, scito a me in navem tuam esse perductum:' ubi male corrigunt *quem quæris*. Cicero

ad Quintum III. 5. 'Quod quæris, quid de illis libris egerim, quos, cum essem in Cumano, scribere institui, non cessavi, neque cesso.' Silius Ital. lib. XI. vs. 327. 'summum quod credis, et æquas Hannibalem superis, o quantum nomine major Jam Pœno tibi natus erit!' sic Mss. et prima ed. Supposuerunt *tu credis*. J. F. Gron. Lib. XXXIX. cap. 39. 'Referre se ad eos dixit, quod nec jure ullo, nec exemplo tolerabili liberæ civitati ædilis curulis designatus præturam peteret, sibi in animo esse, e lege comitia habere.' XLII. 30. 'Ferre ad populum consules jusserunt, ut, quod Perseus, &c. sociis populi Romani arma intulisset, &c. ut bellum cum eo iniretur.' Ovid. Her. XVII. 51. 'Quod genus, et proavos, et regia nomina jactas, Clara satis domus hæc nobilitate sua est:' ubi vide Heins. et Burmann. Adde quæ notantur ad Silii XI. 327. Jac. Perizonius ad oram Livii adscripsit forte legendum esse *quia socii quererentur*.

§ 7 C. *Plætorius*] Ita edidit Sigonius. Priores male legunt *Pletorius* sine diphthongo. Vide ad XXXIV. 45. § 5.

Ptolemæum in Alexandria] Scribe *Ptolemæum Alexandriæ convenisse sese*. J. F. Gron. Livius tamen sæpe nominibus urbium præpositiones addidit. Supra v. 52. 'In monte Albano Lavinioque.' Lib. XL. c. 4. 'Redituri in Thessalonicam.' Vide ad IX. 24. § 1. Gronov. ad Epit. Liv. lib. CII. et Sanctium in Minerv. II. 5. et IV. 6. ut et quæ ad ultimum locum notavit Perizon.

CAP. XXVII. § 4 A. *Atilius Serranus*] A. *Atilius Seranus* ed. princeps. A. *Attilius Serranus* Froben. 1535. A. *Atilius Serranus* Sigonius. Vide ad c. I. § 4.

§ 5 Cn. *Sicinius prætor qui exercitum*] Scribe *deligitur*. Cn. *Sic. prætor* quo ex. paratum ad traj. haberet, C. *Pop. consuli ex auct. sen. C. Lic. præ-*

tor scribit, ut et leg. J. F. Gron. Ita emendans Gronov. *quo* pro 'ut' accepit. De eo autem hujus voculæ usu vide ad XL. 25. § 5. Verum eodem sensu usurpatur etiam *vocula qui*. Supra XXVI. 17. 'Mittit ad Neronem, qui conloquium differret:' ubi vide. Ter. Andr. II. 1. 7. 'Operam dare, qui istum amorem ex animo amoveas tuo:' et vs. 34. 'Efficite, qui detur tibi; ego id agam, mihi qui ne detur.' Vide Oudend. ad Front. I. 4. § 9. Necessè igitur non est vulgatum tentari.

Et socios Latini nominis quatuor milia peditum] Solet Livius dicere *socium*. J. F. Gron. Solet sane Livius, sed non semper: nam et alibi, ut hoc loco, per epexegesin loquutus est. Vide Duker. ad XXXV. 20. § 5. et Sanctii Minerv. IV. 8. ut et Perizon. ad eum loc. *socios* itaque, pro quo Gronovius *socium* adsciverat, pristino loco restitui. Mecum sentit etiam Crevierius.

§ 7 L. *Porcius Licinius*] *Licinus*, ut ante. *Sigon*. Vide ad XXVI. 6. § 1.

CAP. XXVIII. § 1 Cui *primo quoque tempore magistratus creare, &c. jussum erat*] Usus loquendi dictat, quippe *primo quoque temp. mag. creare, quum tantum bellum immineret, jussum erat*. Vel *quem jussum erat*. J. F. Gronov. Locutionem 'jubeo tibi' non esse ævi Liviani, viris doctis adsentior. Vide ad XXVII. 24. § 3. Locum itaque mendosum in unico cod. lectum fuisse existimo. Crevierio primo in mentem venerat, vel cum Gronovio legendum *quem jussum erat*; vel, in quam conjecturam etiam Doujatius antea inciderat, *qui jussus erat*. Postea tamen recte observavit, pronomen *cui* longius abesse a nomine *consul*, interjecta etiam mentione *senatus*, quam ut commode eo referri possit. Pronomen igitur ad proximum *senatus* referens, legendum conjicit *cui primo quoque tempore magis-*

tratus creari, &c. visum erat. Sane *creari* legunt edd. ante Vascos. qui *primus creare* ejus loco subjecit. Solent autem scribæ voces *jussum* et *visum* in membranis commutare. Vide ad ix. 24. § 4. Perizonius, qui tamen locutionem ‘jubere alicui’ defendit ad Sanctii Minerv. ii. 4. 6. hic ad marginem Livii coniecit legendum *qui primo quoque tempore mag. creari jussu erat*: quæ etiam conjectura verisimilis est. Sæpe enim vocabulæ *qui* et *cui* in Mss. confunduntur. Vide ad ix. 34. § 14. Librarii autem scripserunt *jussum erat* pro *jussu erat*, ut contra *persuaserat* pro *persuasum erat* v. 45. § 1. Vide ad xxiii. 29. § 16. Vix dubito quin alterutra conjectura, aut ultima Crevierii, aut illa Perizonii, vera sit.

§ 4 *Diem, in ante diem Kalendas Martias*] Corruptissime et male Latine sic Gruteri ultima, ex qua in ceteriores eadem labes defluxit. Repone ex primo exemplari, *Com. cons., in quam edicta erant diem, ante diem duod. Kal. Martias sunt habita.* J. F. Gron. Primæ edd. præferunt *diem, ad XII. Cal. Mart.* Sigonius emendavit *diem, A. D. XII. Calendas Martias.* Vide ad l. xxvii. c. 23. § 7.

§ 5 *L. Villius Annalis*] *L. Julius Annalis* ed. princeps. *L. Junius Annalis* Froben. a. 1535. Sed recte *L. Villius Annalis* Sigonius. Vide ad xl. 44. § 1.

§ 6 *Ut uni sors integra esset, quo senatus censuisset*] Infra cap. 31. ‘*L. Furius Philus Sardiniam, C. Lucretio Gallo, quo senatus censuisset, sors evenit.*’ xxvii. 22. ‘*P. Licinio Crasso pontifici maximo peregrina, et quo senatus censuisset.*’ J. F. Gron. Idem Gronov. in priori ed. nott. coniecerat *et ut uni sors*; quod recte curis secundu omisit.

§ 7 *Ut id prosperum eveniret*] Tò ut delese Pithæum, monet Hearnius. Male. Livius enim id citra necessitatem duplicare solet. Vide ad cap.

21. § 5.

§ 8 *C. Popillius consul ludos per dies decem Jovi optimo maximo roget, donaque circa omnia pulvinaria dari*] Ut *C. Popillius*, addita prima vocula, scribendum coniecit, et edidit Crevier. Facile autem ea excidere potuit ob ultimas literas vocis præced. Vide ad xxviii. 38. § 12. Deinde Perizon. ad marginem Livii coniecit deesse, vel excidisse verbum *fieri*, ac legendum *ludos per dies decem Jovi optimo maximo fieri roget*; idque patere ex sequentibus, ‘*In Capitolio vovit consul ludos fieri, donariaque dari.*’ Verum, ut hoc loco *fieri* subintelligitur, *dari* exprimitur, ita contra *facturum* exprimitur, *daturum* subintelligitur xxxi. 9. ‘*Tanta pecunia, quantam tum, quum solveretur, senatus censuisset, ludos donaque facturum vovit.*’ Insuper caussam non video, cur displiceat ‘*vovit ludos Jovi,*’ et ‘*vovit dare dona.*’

§ 9 *Decresset senatus. Quum centum et quinquaginta non minus adessent, præeunte verba Lepido*] Locus vulgo prava distinctione laborat. Interpungendum est hoc modo: *quanta ex pec. decr. senatus, quum centum et quinquaginta non minus adessent. Pr. Lep. pont. maximo id votum susc. est.* Gronovius, licet mendosa distinctio in edd. ejus servata sit, tamen veriorem hanc novit, ut constat ex his verbis ab eo ita fere laudatis ad xxvi. 33. § 14. Eadem etiam Crevier. recte recepit. Non centum et quinquaginta senatores adfuerunt, quum, Lepido verba præeunte, votum susciperetur; verum tot in senatu adesse debuerunt, quum definiretur pecunia in ludos et donaria absumenda. De numero senatorum quædam notavit Gronov. supra l. laud. et Duker. ad xxxix. 18. § 9. Posset etiam hoc loco legi *quum centum et quinquaginta, ne minus, adessent.* De formula ‘*ne minus*’ vide ad xxxviii. 24. § 5. Invito tamen unico cod. nihil muto.

§ 10 *Sacerdotes publici mortui*] Supra xxv. 2. 'Et aliquot publici sacerdotes mortui eo anno sunt.' xxvi. 23. 'Sacerdotes publici aliquot eo anno demortui sunt.' xli. 21. 'Sacerdotes publici ea pestilentia mortui.' Similiter memorantur 'sacra publica,' et obponuntur 'sacris gentiliciis' v. 52. 'An gentilicia sacra ne in bello quidem intermitteri, publica sacra et Romanos Deos etiam in pace deseri placet? et pontifices flaminesque neglegentiores publicarum religionum esse, quam privatus in sollemni gentis fuerit?'

L. Æmilius Papus] *Pappus* edd. principes, pro quo *Papus* dedit Sigonius. Vide ad xxviii. 38. § 11.

§ 13 *M. Valerius Messalla*] Ita Sigonius edidit: priores *Messala*. Vide ad xxvii. 5. § 1.

Ænobarbus, oppido adolescens sacerdos lectus] *Ahenobarbus* Sigonius, eumque secutus Crevierius ediderunt. Vide ad xxxiv. 42. § 4. Notat insuper Crevierius, manifestum esse, τὸ sacerdos vacare, ac proinde delendum esse.

CAP. XXIX. § 2 *Quod scelere ejus prope ut victima mactatus Delphis esset*] Infra c. 40. 'Eumenes rex, ab Roma quum in regnum rediret, prope ut victima Delphis in sacro loco ante aras mactatus, quem insimulet, piget referre.' Ceterum pronomen *ejus* non habet quo referri possit. Forte igitur legendum *scelere Persei*; nisi potius supra malis *vetus odium stipulabat in Persea, tum recens ira*.

§ 3 *Et apud Persea victorem*] Vide Gronov. ad xxxi. 42. § 8.

§ 4 *Ariarathes, Cappadocum rex*] Ita edidit Sigonius: priores, omitta aspiratione, *Ariarates*. Sed vide ad xxxvii. 31. § 4. Mox ex quo erat junctum malebat Crevier.

§ 7 *Quo vindicarent Cælesyriam*] Parvum est, sed in prisco fuit *Cælesyriam*. Sic xxxii. 5. Petavianæ membranæ, ad condendam *Megalempolin*.

Nisi utrobique mavis, *Cælesyriam, Megalempolin*. Ut xxxvii. 22. 'Ad portum, quem Megisten vocant.' J. F. Gronov. *Cælesyriam* primus edidit Curio, quum paullo ante Vascos. et Gryph. 1548. dedissent, ut Gronovius conjecit, et Clericus ac Crevierius receperunt, *Cælesyriam*. Sed malo divisis vocibus *Cælen Syriam*. Ita enim constanter editur xlv. 11. 'Ægyptum petens in Cælen Syriam processit.' Et ita paullo ante hoc capite lego *ambigendo de Cælo Syria*, ubi olim etiam junctum vulgabatur *de Cælesyria*. Nam et ita præferunt edd. xxxiii. 19. 'Omnibus, quæ in Cæle Syria sunt, civitatibus Ptolemæi in suam potestatem redactis:' et apud Plin. H. Nat. v. 20. 'A tergo ejus mons Libanus orsus mille quingentis stadiis Simyram usque porrigitur, qua Cæle Syria cognominatur:' et xxi. 18. 'Ob id et odorati junci medicinæ dicentur, quoniam et in Syria Cæle nascitur.' Pariter Græcis Κόλη Συρία vocatur. Quin et simpliciter *Cæle* dicitur. Mela i. 11. 'Syria late litora tenet, terrasque etiam latins introrsus, aliis aliisque nuncupata nominibus. Nam et Cæle dicitur, et Mesopotamia, et Damascene,' &c. Vide Cluver. Geogr. Ant. iii. 12. p. 266.

§ 8 *Misagenemque filium mittere*] *Vetus Misagenenque*. J. F. Gron. *Misagenemque* primi ediderunt Vascos. et Gryphini 1548. tum Basil. 1554. hinc Sigonius eam lectionem recepit; forsitan caussam hanc habuit, quia ita constanter, etiam in antiquissimis edd. legebatur cap. 67. Gronovius postea 1665. restituit hoc loco *Misagenenque*; at infra *Misagenem* servavit. Sed Sigonium sequi, et alterum hic revocare malui.

§ 9 *Vim Karthaginensibus adferri*] Supra ix. 16. 'Quonam se pacto paucos et inermes crederent præsidio tum valido et armato vim adlaturos.' xxxviii. 20. 'Non pugnare

cum iniquitate locorum, neque inexsuperabilibus vim adferre.' XLV. 19. 'Quid adtineret vim adferre rei, sua sponte mox ad eum adfuturæ.' Justin. XVIII. 7. 'Quam rem etsi indigne ferret pater, non tamen vim adferre religioni ausus est.' Similiter 'virgini,' 'pudicitiae vim adferre.' Liv. III. 45. 'Pudicitia saltem in tuto sit. Huic si vis adferetur,' &c. IV. 4. 'Nemo plebeius patriciae virgini vim adferret.' Ovidius Her. XVII. 21. 'An, quia vim nobis Neptunius adtulit heros, Rapta semel, videor bis quoque digna rapi?' ubi vide Heins. et Burmann. Ita 'adferre stuprum' in uno cod. erat in Epit. Liv. I. III.

§ 11 *His aut illis se adjuncturus*] Ita recte Gronovius edidit. Omnes priores præferunt *iis aut illis*.

CAP. XXX. § 1 *Plebs utique omnis ferme*] Ita postrema Gruteri ed. quod adoptarunt, præter Hearnium, recentiores omnes; Crevierius etiam alteri lectioni *ubique*, quam servant priores typis excusi, præfert, et exponit, plebs quidem certe omnis, ut obponatur principibus, de quibus mox agetur: quæ tamen obpositio, si *ubique* legas, non perit. Unico codici ut adhæream, tutius videtur. Formula *omnes ubique*, vel *omnes qui ubique sunt* Ciceroni frequentissima est.

Deterioribus erat ob regem Macedonasque inclinata] Posses *deterioris erat*. Sed videtur in hoc vocabulo intelligi voluisse τὸ *studiis*. Itaque distinguendum et legendum, *plebs utique omnis ferme, ut solet, det. erat ad regem Mac. inclinata; princip. div. cern. studia*. J. F. Gron. Non dubitari potest, quin *ad legendum sit, pro ob*. Cap. 5. 'Erant tamen magna ex parte hominum ad favorem ejus inclinati animi.' III. 65. 'Nihil magnopere ad Patrum aut plebis causam inclinati.' Duker. IV. 25. 'Plebem ad suos studia inclinaturam.' c. 55. 'Inclinante deinde fortuna ad causam plebis.' XXIII. 33. 'Ad fortunam inclinavit.' XXX.

43. 'Inclinatis omnium ad pacem animis:' ubi vide. XXXI. 45. 'Quum desiderium quoque patriæ facilius ad credendum inclinaret animos:' ubi etiam quædam dicta sunt. XI. 5. 'Impellique ad consilia belli, ad quæ jam sua sponte animum inclinasset:' et alibi sæpe. Solitos autem fuisse librariorum præpositiones *ob* et *ad* perperam commiscere, vidimus ad XXXVII. 27. § 5. Gronovii conjecturam *ad regem* probat etiam Crevierius. Sed quod *ad deterioribus vocabulum studiis*, quod sequitur, Livium intelligi voluisse putet, ipsi displicet, quia asperior est illa trajectio, et aliquid pingue ac redundans redolet hæc oratio *deterioribus studiis erat ad regem inclinata*. Verisimilius igitur ipsi videbatur, excidisse hic verbum aliquod, quale esset *favens: deterioribus favens erat ad regem Macedonasque inclinata*: quod inlustrat gemino loco Livii ex c. 63. 'Pravo studio, quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur, deteriori atque infirmiori favendi.'

§ 4 *Quos æs alienum*] Vide Gronov. ad XXXVI. 6. Duk.

§ 6 *Pacem ex eo manere*] Lego, *sed, ill. pot. vir. utr. partis, pacem ex æquo manere*. Liberius vertit Polybium: ὧν μία μὲν ἦν τῶν οὐχ ἡδέως μὲν δρώντων κρινόμενα τὰ ὅλα, καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης ἐξουσίαν ὑπὸ μίαν ἀρχὴν πίπτουσαν, οὔτε δὲ συνεργούντων οὔτ' ἀντιπραττόντων ἀπλῶς Ῥωμαίοις οὐδέν. J. F. Gronov. Gronovii conjectura Crevierio placet. Potest tamen et vulgatum servari, et *ex eo* exponi, quod inlibatæ partis utriusque vires essent. Et ita fere sentit Donjatius. Paullo ante Crevierius emendat *si liberum arbitrium fortunæ esset*, expuncta particula *inde*.

§ 7 *Optimam conditionem civitatum fore*] Ita prima et reliquæ omnes edd. excepta sola nuper Londinensi, quæ *civitatum* adscivit. Sed vide ad lib. XXXIII. c. 20. § 11.

§ 8 Quo die magistratum inierunt ex senatusconsulto] Ita vulgo distinguitur, quasi Livius indicaret consules non ordinario, sed per senatusconsultum definito die magistratum occupasse, ut IX. 8. 'Quo creati sunt die, (sic enim placuerat Patribus,) magistratum inierunt.' Sed recte nuper Crevier. distinxit magistratum inierunt, ex senatusconsulto quum circa: ut consules dicantur ex senatusconsulto circa omnia fana majoribus hostiis inmolasse. Id enim senatus imperat c. 28. 'Consulibus designatis imperavit senatus, ut, qua die magistratum inissent, hostiis majoribus rite mactatis precarentur, ut, quod bellum populus Romanus in animo haberet gerere, ut id prosperum eveniret.' Similis locus est I. xxxvi. c. 1. 'P. Cornelium Cn. filium Scipionem et M'. Acilium Glabrium consules, inito magistratu, Patres, priusquam de provinciis agerent, res divinas facere majoribus hostiis iusserunt in omnibus fanis, in quibus lectisternium majorem partem anni fieri solet.'

Circa omnia fana, in quibus lectisternium, &c.] Cum legimus supplicatum ad omnia lectisternia, ad omnia templa intelligere debemus, propterea quod Dii in lectulis et pulvinaribus cum suis Deabus collocati fere erant majorem anni partem: Jupiter cum Junone, Latia (sic enim in Gellio XIII. 22. legendum putem a Latio) cum Saturno, Hora cum Quirino, Maia cum Vulcano, Salacia, quæ Tethys est, cum Neptuno, Nerio cum Marte. Id ita esse, declarat Livius his verbis. Servius in Æn. XII. 199. 'lectisternia' interpretatur, ubi homines solent in templis sedere. Turneb. Advers. xxx. 32. Vide ad v. 13. § 6.

Inde preces suas acceptas ab Diis, &c. factam] Existimat Crevierius fore, ut omnia structa elegantius, et aptius inter se coheræntia viderentur, si omnia hæc verba loco mota post §

sequentis verba ultima imperii portendi rejicerentur. Ceterum dicendo acceptas ab Diis videtur respexisse Livius ad sollemnem formulam precantium, qua rogabant, ut Dii preces suas acciperent. Eam inlustrat Brisson. de Form. I. 33. Id moneo, ne quis legendum putet acceptas Diis.

§ 9 Prorogationem imperii portendi] 'Prorogatio imperii' ferri hic nequit, nec dicitur, nisi cum iis, qui vel in magistratu, vel extra ordinem cum imperio in provinciam mittuntur, finito imperii dati anno, potestas et jus imperii in sequentem iterum annum vel longius tempus extenditur. Breviter 'prorogatio' semper temporis ac durationis involvit significationem, sumtam a comitiis, quorum proprium est vocabulum 'rogatio,' et quæ inde oriuntur, in quibus etiam 'prorogare' h. e. longius vel in proximum annum rogare imperatoribus imperium. At hic agitur de terminis regionum subjectarum imperio populi Romani proferendis. Legendum itaque omnino propagationem imperii, vocabulum a vineis ad omnia ea, quæ per latius spatium extenduntur, translatum. Et ita xxxvi. 1. 'Haruspices responderunt, eo bello terminos populi Romani propagari.' xxxviii. 60. 'Imperium populi Romani propagaverit in ultimos terrarum fines.' Cic. de Provinciis. c. 12. 'Finium imperii nostri propagatio.' Nepos Hamilc. c. 2. 'Fines imperii propagaverit.' Sueton. Ner. c. 18. 'Augendi propagandique imperii neque voluntate ulla, neque spe motus unquam.' Sæpe autem 'prorogare' et 'propagare' fuere invicem a librariis confusa, et sæpius hoc in illud abiit, quia longe altero infrequentius apud auctores. Jac. Periz. Animadv. Hist. c. 6. 229. Vide ad xxiii. 25. § 11.

§ 11 Quodque belli parandi adversus populum Romanum consilia iniisset] Forte patrandi, id est gerendi. J. F.

Gron. 'Patrare' et 'parare' sæpe in Mss. confundi, vidimus ad xxviii. 41. § 8. Hic tamen nihil mutandum. Non enim 'patrare bellum' est gerere, sed perficere, ad finem perducere. Supra xxviii. 41. 'Egregiam istam palmam belli Punici patrati petis.' Florus ii. 15. 'Tertium cum Africa bellum et tempore exiguum, (nam quadriennio patratum est,) et, in comparatione priorum, minimum labore:' ubi vide Duker. Vell. ii. 30. 'Hujus' belli 'patrati gloria penes M. Crassum fuit.' c. 123. 'Quum Germanicum nepotem suum, reliqua belli patraturum, misisset in Germaniam.' Hinc 'ceptum' et 'patratum bellum' obponuntur apud Sallust. in Jug. c. 19. 'Uno die inter duos reges ceptum atque patratum bellum foret:' ubi similem Taciti locum Ciaccon. et Cortius laudarunt. Similiter 'commisum' et 'patratum prælium' apud Vell. ii. 21. 'Cujus' praelii 'commissi patratiq[ue] sub ipsis mœnibus oculisque urbis Romanæ pugnantibus spectantibusque, quam fuerit eventus exitiabilis.' Et ita 'patrare pacem' non tantum notat agere de pace, sed eam firmare, tractationi de pace finem optatum inponere. Vide ad ii. 26. § 4. Illa autem significatio hic locum habere nequit. Non enim Perseus, nondum bellum gerens, iniit consilia belli adversus populum Romanum patrandi, id est perficiendi, sed belli populo Romano inferendi, et se ad id gerendum parandi. Illud autem 'parare bellum' explicat verbis sequentibus per 'arma, milites, classem ejus rei causa comparare.' 'Paratur' itaque bellum, antequam geritur. Liv. ii. 43. 'Præter ceteras imperatorias artes, quas parando gerendoq[ue] bello edidit plurimas.' xxxi. 33. 'Ab consule non parabatur, sed gerebatur jam bellum.' xlii. 13. 'Quamquam mihi quidem non parare, sed gerere pene bellum videbatur.' Præterea consilia

inisset editi ante Gronov. qui *inisset* substituit. Forte tamen ea lectio errori typographorum adscribenda est, quem emendare recentiores neglexerunt.

CAP. XXXI. § 2 *Id præcipue provinciæ Macedoniæ datum*] Lipsius de Milit. Rom. ii. 5. citat *Id præcipui*. Si quid mutandum est, non minus recte scribi potest *Id præcipuum*, ut paullo post, 'Illud quoque præcipuum sorti Macedoniæ datum.' xxvii. 10. 'Additum Fabio consuli centum pondi auri præcipuum.' xliii. 5. 'Duo-bus fratribus regulis hæc præcipua.' Terent. Ad. ii. 3. 5. 'Unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror.' J. F. Gronovium quoque probasse *præcipuum*, ex adnotatis illius ad hæc verba c. 52. 'cum duabus legionibus Romanis' colligo. Duker. Similiter *præcipuum* conjicit Crevierius. Minus tamen *præcipui*, quam *præcipuum*, a vulgato recedit. Et ita fere xxxiv. 18. 'Nec quidquam in exercitu suo præcipui præter honorem atque imperium haberet.' Pari modo 'id cognominis,' et similia alia; de quibus vide ad vii. 26. § 12.

Quina millia et ducenti equites ex veteri instituto] Observa 'vetus institutum' adpellari *quina millia*, quia novitium Scipionis xxix. 24. nondum habebat firmitatem. At enim 'equites ducenti' adtribuuntur quasi ex more. Falso. Rescribe *pedites*: quod spondeo esse certum. Nam plerumque *ducenti* isti supra quatuor, quinque, sex millia addi solent, et male exscriptor, qui in *equites* mutavit. Nam illi ecce sequuntur, 'trecenti æqualiter in singulas.' Variatum, inquit, in pedite fuit, nihil in equite, et trecenti 'æqualiter' (tam in quina millia, quam in sena) adscripti. Lipsius de Milit. Rom. ii. 5. Si æqualiter in singulas quatuor legiones scripti sunt trecenti equites, quid hic nominantur *ducenti* equites: iique ex *vetere instituto*, quod non bello Anni-

balis, non Philippi, non Antiochi obtinuit? Et tamen τὸ 'æqualiter' pertinere ad quatuor legiones omnes constat, quia ineptum foret cogitare, in consulari exercitu uni legioni plures equites attributos fuisse, quam alteri; ac proinde ineptius, monere, fuisse æqualiter in duas legiones descriptum equitum numerum: quum id semper factum sit. Legendum omnino, *quina millia et duceni pedites*. Id erat jam vetus institutum: lib. XL. capp. 1. 18. XLI. 9. XLIV. 21. *Jac. Perizon*. Illa quæ defendendæ vulgaræ lectioni Doujatius adtulit, ex his Perizonii satis refelluntur. Voces 'equites' et 'pedites' sæpe a libris commisceri, vidimus ad XXXVII. 40. § 5.

§ 4 *Sorti Macedonia*] Vide Gronov. ad Tacit. Ann. III. 32. *Duk*.

Usque ad quinquaginta annos] Vide capp. 33. 34. et Lipsium de Milit. Rom. I. 2. a cujus sententia de annis stipendiorum et numero equitum in legione propter ea quæ Casaubon. Epist. 65. scripsit, nondum discedo. *Duk*.

§ 5 *Ne tribuni militum eo anno suffragii crearentur*] Recte Doujatius intelligit suffragiis populi. Liv. VII. 5. 'Quum eo anno primum placuisset, tribunos militum ad legiones suffragio fieri, (nam et antea, sicut nunc, quos Ruffulos vocant, imperatores ipsi faciebant) secundum in sex locis tenuit.' Et IX. 30. 'Duo imperia eo anno dari incepta per populum, utraque pertinentia ad rem militarem: unum, ut tribuni militum seni deni in quatuor legiones a populo crearentur; quæ antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis, dictatorum et consulum ferme fuerant beneficia.' Addit autem, antea cautum fuisse, ut tribuni militum, qui olim magistratum et belli ducum judicio eligebantur, in comitiis a populo 'pro dimidia parte' crearentur. Verum, id secus fuisse, lau-

data loca Livii evincunt. Cuilibet legioni sex, quatuor legionibus viginti quatuor tribuni militum creabantur. Jam vero Livius priori loco docet, ex viginti quatuor tribunorum numero sex, sive quartam eorum partem, suffragiis populi constitutos esse; posteriori vero sedecim, id est duas tertias partes. At, in ea re ad hæc usque tempora aliquid mutatum fuisse, non constat. Forte Doujatius errori fuit, quod quadriennio post a senatu decretum narret Livius XLIV. 21. 'ut in octo legiones parem numerum tribunorum consules et populus crearent.'

§ 9 *L. Junius Annalis*] *L. Villius*, ut ante. *Sigon*. *L. Junius* dedit Frob. 1535. at *L. Julius* ed. princeps, pro quo recte Sigonius *L. Villius*. Vide ad c. 28. § 5.

CAP. XXXII. § 1 *Sine sorte se Macedoniam obpugnaturum*] Alb. Rubenius optaturum. Lib. XXVI. cap. 29. 'Quum extra sortem collegæ optionem dari provinciæ iniquum fuerit.' *J. F. Gronov*. 'Optare' pro eligere est VI. 25. 'Permissoque, ut ex collegis optaret quem vellet, contra spem omnium L. Furium optavit.' Silius XIII. 688. 'Excelsæ turris post ultima rebus in artis Subsidium optaram:' ubi vide quæ notavi, ut et Muncker. ad Lactant. Narrat. Fabul. XI. 3. Hinc 'optio' est electio apud Cic. pro Quinct. c. 9. 'Cui hæc optio tam misera tamque iniqua daretur, ut aut ipse se capitis damnet, si satisdedisset, aut caussam capitis, si sponsonem fecisset, priore loco diceret.' Vide Cort. ad Sall. Jugurth. c. 79. Hinc 'adoptio' est quasi allectio, electio in filium; unde contra 'in filiorum locum eligere,' pro adoptare, dixit Vopisc. in Aurel. c. 14. 'Ab optimis quibusque in filiorum locum fortissimi viri semper electi sunt.' Rubenii conjecturam in contextum admiserunt Cleric. et Crevier.

§ 3 *Si senatus, non quid vellet in*

consulatu] Negativam particulam delendam esse censeo. Nam qui dicit, se in senatus futurum potestate, significat se obtemperaturum senatui, etsi decernant Patres contra studium ipsius. At, ut, non quid vellet in consulatu potius, quam quid in prætura jurasset P. Licinius, animadverteretur, hoc erat, quod desiderabat, et faciendum censebat Cassius. Nunc autem ait in contrarium; si tamen Patres tantum indulgerent Licinio, ut potius rationem haberent ejus quod ille cuperet consul, quam ejus quod jurasset prætor, se daturum hoc Patribus, ut, contra quam justum putet, in sortem provincias mittat. J. F. Gron.

§ 5 *Secunda et quarta ut in Italia remanerent*] Intellige ‘secundam’ et ‘quartam’ ex numero earum, quæ hoc anno a consulibus scriptæ, et ex senatusconsulto iis adsignatæ erant. Ceteroquin secunda jam cum Cn. Sici- nio in Macedoniam trajecerat c. 27.

§ 6 *Licinius veteres quoque scribebat milites*] Lipsius de Milit. Rom. I. 4. hæc describens habet *quosque*. Et melius est. c. 31. ‘Ut centuriones militesque veteres scriberet, quos vellet, consul.’ Duk.

§ 7 *Quum tribuni militum centuriones, sed primum quemque, citarent*] Hoc ex loco intelligimus, quod et historiarum monumentis a Polybio VI. 18. mandatum est, tribunos militum solitos esse delectum habere. Turneb. Adv. xxx. 32. Vocula *sed* Crevierio hic supervacua est, eique prodere videtur aliquod hoc loco mendum. Libenter itaque legeret *centuriones vetustissimum quemque*. Tribunos delectui præfuisse, et centuriones etiam, sed consulum jussu ac permissu, constituisse, docet Lipsius de Milit. Rom. II. 8.

Ad consules rejiciebant] Forte *ad consules rem rejiciebant*, vel *eos rejiciebant*. J. F. Gron. Non dubito, quin locus corruptus sit; licet Livius cap.

seq. dixerit, ‘si quid in ea re dubium esset, ad senatum rejicerent:’ facile enim ibi vel *id ex quid*, vel *rem ex re* subintelligi potest. Utra tamen Gronovii conjectura præferri debeat, anceps hæreo: ambæ enim magnam veri speciem præferunt. Si priorem malis, vox *rẽ*, id est *rem*, elisa erit a prima syllaba vocis seq. *rejecerunt*. Simile exemplum habuimus XXVIII. 8. § 3. Eandem vocem contra interceptit syllaba finalis vocis præced. xxv. 22. § 1. Si alteram, hausta erit vox *eos a* præcedenti *cos. vel coss.* id est *consules*. Non tantum autem Livium dixisse *rem*, sed etiam ‘homines rejicere ad aliquem,’ docent exempla hujus locutionis, quæ laudavi ad II. 22. § 5. Arbitrium igitur sit penes lectores.

§ 8 *Quibus delectus, quibusque bellum mandatum esset*] *Dilectus* Excerpta Pithæi præferre, testatur Hearnius. Utrumque ‘delectus’ et ‘dilectus militaris’ dici posse, certum est. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Verum quid vulgatum, unici codicis fide nisum, mutari adinet?

CAP. XXXIII. § 1 *M. Popillius consularis advocatus, centuriones, et consul venerunt*] Forte *M. Pop. cons. adv. centurionibus, et consules venerunt*. J. F. Gron. *Advocatus centurionibus*, ut XXXVIII. 33. ‘Ierunt alii etiam illustres viri, et advocati privatis, et quia pertinere causam eorum ad rempublicam censebant.’ Cic. pro Cæcin. c. 9. ‘Se Æbutio cum arinatis servis venisse advocatum.’ Pro Sylla c. 29. ‘Consul reo de pecuniis repetundis Catilinæ fuit advocatus,’ de Offic. I. 10. ‘Si constitueris, te cupiam advocatum in rem præsentem esse venturum.’ Ita vero censendum erit, pro *centurionibus* primo scriptum fuisse *centurionis*, sollemni librariorum errore; de quo vide ad XXI. 60. § 7. id autem postea mutatum esse in *centuriones*. Posses etiam legere *advocatus centurionum*. Ita enim

Livius locutus est xxvi. 48. 'C. Lælio et M. Sempronio advocatis partis utriusque P. Cornelium Caudinum de medio adjecit.' Quin et minori mutatione, verbis aliter distinctis, loco subcurri potest, si legamus *M. Popilius consularis, advocatus, centuriones, et consul*: ut de eodem Popillio duo prædicentur, eum fuisse consulem, et fuisse advocatum, nempe centurionum, ut ex sequentibus patet. Incommodum quidem huic lectioni esse videtur, quod centuriones medii memorentur inter Popillium consulem et consulem. Sed animadvertendum, Livium primo memorasse Popillium consulem ejusque clientes centuriones, quos ab eo vix disjungere poterat, inde consulem. At longe incommodius in emendatione Gronovii videtur, ita nullam centurionum, ad quos præcipue causa pertinebat, mentionem fieri; quum tamen ante alios in judicio adesse deberent, et etiam adfuerint, ut non tantum inde patet, quod Livius cap. seq. Sp. Ligustini, unius eorum, qui tribunos plebis adpellaverat, orationem referat, sed etiam enndem reliquos centuriones ita adloquentem inducat: 'Vos quoque æquum est, commilitones, &c. in potestate senatus ac consulum esse.' In eo etiam magno Gronovio adsentiri nequeo, quod *consules, pro consul*, legendum putet. Solus enim Licinius consul, qui Macedoniam sortitus erat, veteres quosque scribebat milites centurionesque, et ab ejus tribunis militum centuriones viginti tres tribunos plebis adpellarunt: mox etiam numero singulari addit 'Consuli inde postulanti.' Illud *consules* etiam sibi displicere, monuit Jac. Perizonius ad marginem Livii.

§ 2 *Consuli inde postulanti*] Per notas *Cos. inde postulanti* edd. principes: pro quo Sigonius dedit *consuli inde postulanti*; quasi *advocatus consuli* sit, *advocatus ad consulem*. Ad id autem eum permovisse videtur, quod crede-

ret *postulanti* esse casum tertium. Sed malo *Consule inde postulanti, et postulanti capio casu sexto*: de quo vide ad vi. 14. § 13.

§ 3 *Corpora, et ætate, et assiduus laboribus, confecta*] Supra v. 10. 'Quum confectalabore, vulneribus, postremo ætate corpora retulerint.' v. 3. 'Confectaque paucitas oppidanorum opere, vigiliis, vulneribus.'

Quo minus operum P. R. dent] Inversæ literæ sunt, et *R. P.* scribendum est, ut sit *reip.* non *populo Romano*. Hæc enim usitata locutio. *Sigonius*. Vide ad ix. 26. § 8. Et ita præferunt antiquæ edd. Alterum operarum, ut videtur, errore primum obvium fuit in ed. Gryphii 1548.

§ 4 *Consul senatusconsultum recitari jussit. Primum, quod bellum, &c.*] De hoc loco egerunt duo viri celeberrimi, Perizonius ad Sanctii Minerv. iii. 14. 16. et Burmannus ad Nemes. Ecl. iii. 35. Ille tnetur scripturam receptam, et *quod* hic bis pro infinitivo poni, ex eo patere scribit, quod tertia pars hujus senatusconsulti per infinitivum esse exprimatur: hic non tria, sed duo membra esse, et infinitivos *scribi et esse a censuissent* pendere dicit; et quamquam vulgatam lectionem alia ratione defendi posse putat, tamen potius legendum censet *primum, quo, et deinde, quo*. Prius horum evidens est: nam duo facta erant senatusconsulta; alterum, quo consules jussi fuerant ad populum ferre de bello cum Perseo ineundo, c. 30. alterum, quo, postquam populus bellum jusserrat, senatus censnerat, quam plurimos veteres centuriones et milites ad id bellum scribi, nec ulli, qui minor quinquaginta annis esset, vacationem esse, c. 31. Horum utrumque recitari jussit consul. Posterius mihi plane probabile, certe longe præferendum horrido sermoni scripturæ vulgatæ videtur. *Duk.* Mihi etiam Burmanni expositio et emendatio expositioni Perizonii plurimum præsta-

re videtur. Passim autem voculas *quo et quod* a librariis confusas fuisse, vidimus ad xxxvi. 33. § 3. At insuper cum Crevierio pergendum, et legendum puto, *consul senatusconsulta recitari jussit: primum, quo bellum, &c. jussisset: deinde, quo veteres, &c.* Non enim unum tantum, sed plura senatusconsulta facta esse, ex c. §1. constat: primum, ut consul, cui Macedonia obvenerat, regem Persea bello persequeretur: alterum, quo eidem consuli potestas data est augendi pedites legionum suarum, et legendi centuriones militesque veteres, quos vellet. Edd. antiquissimæ præferunt *C. Licinius cos. SC. recitari jussit.* Primus deinde Sigonius notam *SC. reddidit senatusconsultum*, quum debuisset *senatusconsulta*. In compendio hoc exponendo librarii passim errasse, vidimus ad xxii. 10. § 1. et xxxviii. 60. § 1. Adde ad iii. 21. § 6. iv. 50. § 8. c. 51. § 2. et Corte ad Plinii v. 14. § 7. Vulgato defendendo prætendi posset, Livium, plurium SCtorum verba uno quasi complexu per compendium reddentem, numero singularem *senatusconsultum* etiam alibi dixisse. Vide ad iii. 21. § 6. Verum id commodè nunc facere non potuit, quia ipse per partes plurium senatusconsultorum meminit, dicens *primum, deinde.* Posset etiam legi, *senatusconsulta recitari jussit: primum, quod bellum Perseo jussisset; deinde, quod veteres centuriones, voce senatus inducta.* Ita quod non conjunctio erit, sed pronomen; *primum* illud, quod *jussisset*; *deinde* illud, quod *veteres, &c.*

Bellum senatus Perseo jussisset] Malim *cum Perseo*. Sigon. Maluit Sigonius *cum Perseo*, et ita edi curavit. Non ausim sequi; quum habeamus infra totidem litteris c. 36. 'Quum jam bellum regi eorum et Macedonibus et senatus decreisset, et populus jussisset.' Gruter. Sigonius *cum Perseo*. Negat se sequi Gruterus, quia c. 36. 'Quum jam bellum regi eorum

et senatus decreisset, et populus jussisset.' Sed forte et illic legendum *cum rege*. Sic certe xxxi. 8. et xxxvi. 2. J. F. Gron. Senatum bellum jussisse, etiam l. vi. c. 14. dicit: 'Dictator exercitum in stativis tenuit, minime dubius, bellum cum his populis Patres jussuros.' Sed hoc populi erat, non senatus; nec senatusconsultum sine jussu populi ad eam rem satis erat. Senatus censebat, ac decernebat bellum ineundum esse; populus, quum ex auctoritate senatus ad eum latum esset, comitiis centuriatis vel antiquabat legem, vel bellum jubebat. Vide lib. iv. capp. 30. 58. 60. l. xxxi. c. 6. et seqq. lib. xxxvi. capp. 1. 2. lib. xxxviii. capp. 45. 46. l. xlii. capp. 30. 36. Quod ergo 'senatus' hic dicitur 'bellum jussisse,' puto accipiendum esse de senatusconsultis, quæ populi jussum sequebantur, de genere ac numero militum, de sortitione vel comparatione provinciarum, alioque apparatu ad bellum non segniter gerendum: ut lib. xxxi. cap. 8. lib. xxxvi. cap. 1. 2. 3. l. xlii. c. 30. et seqq. Duk. Necesse non puto, ut cum viris doctis legamus *cum Perseo*. Non tantum enim, ut Gruterus monuit, ita Liv. cap. 36. locutus est, quo loco, itidem ut hoc, tanto facilius credi posset librarios errasse, quum pars hæc Livii ex unico tantum cod. vulgata sit, sed etiam ix. 43. 'Jam enim Anagninis Hernicisque aliis bellum jussum erat.' Neque vulgatum defendens faveo locutioni 'jubere alicui,' a plerisque viris doctis damnatæ, ut et a me ipso xxvii. 24. § 3. Nam, ut ibi dixi, dativus *Perseo* non regitur a verbo *jussisset*, sed potius ab omisso infinitivo *inferri*, vel *fieri*. Ita plene dixit Livius ix. 45. 'Populus Romanus bellum fieri Æquis jussit.' Si autem *cum Perseo* legamus, illa etiam locutio est elliptica, supplenda per 'esse,' 'geri,' 'sumi,' vel simile. Nam ita plene dixit xxxvi. 2. 'Quod populus Ro-

manus eo tempore duellum jussisset esse cum rege Antiocho.' Et paullo post, 'Si duellum, quod cum Antiocho rege sumi populus jussit.' Verbum *jussisset* Crevierio suspectum est, quia populi est 'jubere,' senatus 'decernere,' 'censere.' Verum difficultati huic satisfecit Dukerus.

Veteres centuriones quam plurimum ad id bellum scribi censuisset] Lege *quam plurimos*. J. F. Gron. Donjatus, ut vulgatum adversus Gronov. tueatur, *quam plurimum* dici posse putat pro 'maxime,' 'inprimis,' 'præsertim': nam *plurimum* apud comicos sumi pro 'ut plurimum,' seu 'magna ex parte.' Sed rectius Crevierius Gronovii conjecturam probavit. Nisi nimium a vulgato abiret, posses etiam *centuriones*, quos placeret, *ad id bellum*. Supra enim dixit c. 31. 'Ut centuriones militesque veteres scribe- ret, quos vellet, consul usque ad quin- quaginta annos.'

CAP. XXXIV. § 2 *Hodieque ibi ha- bito*] Vide ad v. 27. § 1. et xxxi. 7. § 9.

§ 3 *Quum primum in ætatem veni*] 'Ad ætatem venisse' dicitur, qui adoles- vit, juvenisque est, quod adolescentia et pubertas prima ætas videtur esse; proinde in ætatibus pueritia non sit habenda. Hinc 'ab ineunte ætate,' id est a principio adolescentiæ, dici- mus: et Cic. de Legib. 4. 'Nam a primo tempore ætatis juri studere te memini.' Turnebus, Advers. xxx. 32. 'Ineuntem ætatem' et 'adolescen- tiam' pro eodem dicit Cic. pro Deiot. c. 1. et de Off. 1. 34. 'Ab ineunte ætate,' 'a prima ætate,' 'a principio ætatis' obvia sunt in scriptoribus Latinis, quibus pueritia fere exclu- ditur. Cic. de Offic. 11. 13. 'Si quis ab ineunte ætate habet causam cele- britatis et nominis.' Suet. Cæs. c. 30. 'Usum occasione rapiendæ domina- tionis, quam ætate prima concupis- set:' nbi forsitan non deterius sit *quam jam ætate prima*, aut *quam ab*

ætate prima concupisset: ut in Aug. c. 84. Idem Aug. c. 3. 'Octavius pa- ter a principio ætatis et re et æsti- matione magna fuit.' De nuptiis pa- trnelium et aliorum eodem gradu conjunctorum agunt interpretes ad § 4. Instit. de Nuptiis, et alii docti JCTi peculiaribus dissertationibus. Duk. Vide num legendum sit *in cæ*, sive *in eam ætatem veni*, nempe quæ matrimonio ineundo apta est: ut *ad cæ* interciderit ob similitudinem initii vocis seq.

§ 4 *Utræque jam nuptæ*] Lege *utra- que*, ut xxxvi. 16. J. F. Gron. Ni- hil mutandum esse invitis codd. docent quæ notavi ad xxxvi. 16. § 6.

§ 5 *Miles gregarius fui*] *Miles gre- garius* miles est in reliquorum militum grege, qui in militia nullam promo- tionem habet, qui nec est centurio, nec tribunus, nec decurio, nec optio, nec cornicularius. Turnebus, Advers. xxx. 32. Recte. Inter se enim hic obponuntur 'miles gregarius' et 'de- cumum ordinem hastatum ducens.' 'Gregarium militem' et 'imperato- rem' opponit Justin. v. 2. Ideo au- tem hæc in libros Adversariorum con- jecisse Turnebus videtur, ut emen- daret errorem lexicographorum sui temporis, qui docuerunt 'militem gregarium' dici non electum, sed tumultuarii undecumque conlectum.

Mihi T. Quinctius Flaminius decumum ordinem hastatum assignavit] Hastatorum in legione Romana nu- merus erat ad mille ducentos, inter- dum etiam major: 'decumus' igitur 'ordo' est decimi centurionis has- tatorum. Sic 'primus hastatus' dice- batur primi hastati centurio, qui ducenarius erat, duasque centurias ducebat, ut Vegetius 11. 8. ait; quam- quam existimo duos centuriones pri- mi hastati fuisse: unum prioris cen- turie, alterum posterioris. 'Secun- dus hastatus' secundi hastati cen- turio, qui centuriam semis ducebat.

Livius mox scribit, 'Hic me imperator dignum iudicavit, cui primum hastatum prioris centuriæ assignaret.' In primo hastato duæ erant centuriæ, ut diximus, quæ suum quemque primum hastatum vel centurionem primi hastati habebant. Earum centuriarum altera prior, altera posterior dicebatur: honestior autem ordo erat prioris centuriæ. Ait Livius 'a M'. Acilio mihi primus princeps prioris centuriæ est assignatus.' 'Primus princeps,' inquit Vegetius II. 8. 'centuriam semis, hoc est centum quinquaginta homines, ducebat.' Ego putem, eum duas duxisse centurias, duosque eis præfuisse, unum priori, qui ordo honoratior erat, alterum posteriori. Turneb. Advers. xxx. 32. Quis 'decumus ordo hastatus' sit, quæque ratio fuerit promotionum militarium, melius et accuratius, quam Turnebus, exposuit Lipsius de Mil. Rom. II. 8. unde toti huic rationi Ligustini egregia lux adfulget. Ceterum *Flaminus* ed. princeps; pro quo recte Froben. 1535. *Flaminus* recepit. Vide ad XLII. 28. § 10.

§ 6 *Quum in Italiam portati*] Perizonius ad oram libri scribendum conjecit *reportati*, ut mox, 'Expulso rege Antiocho, subactis Ætolis, reportati sumus in Italiam.' Similiter etiam scribendum conjecit Dukerus. Verbum illud hoc sensu usurpari, vidimus ad VI. 33. § 12. Posses etiam *deportati*; nam id quoque verbum in hac re sollemne esse; vidimus ad XXXIX. 38. § 9.

Continuo miles voluntarius cum M. Porcio consule in Hispaniam] Nescio quam bene hæc divisa sint temporibus. T. Quintius consul a. 101v. tertio anno belli cum Philippo in Macedonia venit, xxxii. 7. et in ea, ac deinde in Græcia fuit usque ad a. 101ix. quo P. Africanus II. et Ti. Sempronius Longus consules fuerunt, eodemque anno, reducto in Italiam exercitu, triumphavit, lib. xxxiv.

capp. 43. et 52. et quidem exitu illius anni, ut probabiliter e xxxv. 10. colligit Pighius. Cato consul a. 10lviii. in Hispaniam profectus, xxxiv. 8. anno sequenti in Italiam cum exercitu rediit, et ante Quintium triumphavit, lib. xxxiv. capp. 43. 46. Quomodo ergo Ligustinus a. 10lix. demum cum Quintio in Italiam reportatus, anno priore cum Catone voluntarius miles in Hispaniam proficisci potuit? Non aliam hujus nodi solvendi rationem invenio, quam ut conjiciamus Ligustinum forsitan non multo post Philippum victum, quod a. 10lvi. factum est, cum aliis, qui ab initio belli in Macedonia militaverant, dimissum in Italiam ante Catonis profectionem in Hispaniam rediisse. Nam milites non sine intermissione omnibus annis militabant, sed sæpe post stipendia aliquot annorum in provincia facta senatus-consulto ad tempus dimitti jubebantur. Sed vix credo verba Livii hanc conjecturam admittere: nam iis significare videtur Ligustinus, se in eo exercitu fuisse, qui cum T. Quintio in Italiam reportatus, et ab eo post triumphum, ut solebat, dimissus fuit. Duk.

§ 8 *A M. Calio*] Lege a M'. Acilio. Glabrimonem enim intelligit aperte eum, qui cum Ætolis bellavit et cum Antiocho. Sigon.

§ 9 *Deinceps bis, quæ annua merebant legiones, stipendia feci*] In his talpa cæcior sum. Dicit se, postquam primus princeps prioris centuriæ fuerat, bis stipendia fecisse, quæ legiones merebant. Horum verborum, non video, quis alius sensus esse possit, quam se meruisse stipendium militum legionariorum. An ergo, qui dudum primus hastatus, et primus princeps fuerat, deinde rursus miles gregarius factus est? Hoc non verosimile est, nec in militia Romana moris fuisse credo, nisi fortassis ignominia causa; etsi de eo quoque

disertum testimonium non habeo. Si hæc sententia esset, potius sine ambitu illo verborum, *quæ annua merebant legiones*, quæ mihi Cimmeriis tenebris obscuriora sunt, dixisset, *deinceps bis in legione stipendia feci; vel militavi*. Nec ad ea intelligenda juvant, quæ habet Schelius ad Polyb. c. 3. ubi, postquam multis probaret, milites olim totius anni stipendium accepisse, etiamsi tantum aliquot mensibus in expeditione fuissent, tandem addit, se ambigere, an vetus illud institutum semper manserit, ac non potius abrogatum fuerit minuendi impendii causa per illa tempora, quibus tot tantisque legionibus res publica gerebatur: nam Sp. Ligustinum apud Livium de more, tamquam sua ætate antiquato loqui. Videtur hoc collegisse e verbo *merebant*: nam si tum adhuc mernissent, putavit, opinor, debuisse dici *merent*. Si hoc voluit Ligustinus, mens verborum illius erit, deinceps bis stipendia feci, verum non accepi stipendium totius anni, quod olim etiam paucorum mensium expeditionibus merebant milites, sed pro rata mensium, puta, quatuor, quinque, sex, quibus in expeditione fui. Sed hunc sensum plane ineptum esse arbitror. Nam quid commemoratio stipendii, sive annui, sive aliquot mensium, ad argumentum orationis et institutum Ligustini facit? Præterea nec tum adhuc quidquam ex vetere instituto mutatum fuisse, non obscure ex eo videtur colligi, quod victo Perseo senatus socios navales dato 'annuo stipendio' dimitti jussit, XLV. 2. *Duk.* Doujatius existimat, Ligustinum his verbis indicasse, se pro sedecim annis, quibus militia apud Romanos vetustis temporibus finiebatur, duos ac triginta implevisse, et sic consuetum militiæ tempus continuando duplicasse. Sententiam ejus duplici argumento refellit Crevierius: primo pedites Romanos non sedecim,

sed viginti annua stipendia merere debuisse: deinde Ligustinum ipsum infra dicere, se tantum 'viginti duo stipendia annua in exercitu emerita habere.' His adde tertium, a P. Sulpicio, C. Aurelio consulibus, quo anno se militem factum esse Ligustinus supra testatus est, ad P. Licinium, C. Cassium, hujus anni consules, tantum effluxisse viginti novem annos, sive hunc agi annum trigesimum, quo temporis spatio Ligustinus triginta duo stipendia annua conficere non potuit. Addit deinde Crevierius, se nihil plane habere, quod de hoc loco dicere possit: quod idem etiam de me profiteor.

§ 10 *A Ti. Graccho rogatus, in provinciam ii]* Intelligendum est, a Ti. Graccho rogatum fuisse, ut post triumphum Fulvii in provinciam rediret: nam Gracchus in Hispaniam venit, quum in ea adhuc esset Fulvius; et hi tum inter se composuerunt, quos dimitterent, quosque retinerent milites, lib. XL. capp. 39. et 40. *Duk.* *A T. Graccho* ed. princeps, quod mox Froben. 1535. recte mutavit, substituens *a Ti. Graccho*. Vide ad XLI. S. § 1. Præterea vir doctus ad marginem editionis Curionis legendum coniecit *in provinciam ivi*. Sed necesse non est. *Isti pro ivisti* est c. 40. et 'iere,' 'isse,' atque 'iisse' sæpe apud Livium occurrunt.

§ 11 *Viginti duo stipendia annua in exercitu emerita habeo]* Olim hunc locum tentaverat Lipsius ad Tacit. Ann. I. ac legendum judicaret *triginta stipendia annua*, duplici emendationis causa adjecta, prima quod Servius ad Virg. *Æn.* II. 157. doceat milites per viginti quinque annos ordinario militare debuisse; unde Ligustinus, si tantum viginti duo stipendia confecisset, nondum emeritorum stipendiorum foret: altera, quod triginta annorum spatium effluerit inter P. Sulpicium et C. Aurelium, quibus consulibus se militem factum esse

Ligustinus supra hoc cap. retulit, et P. Licinium ac C. Cassium, hujus anni consules. Postea tamen, sua ipse vineta cædens, non modo hæc in curis secundis omisit, verum etiam emendationem hanc damnavit, et de Milit. Rom. 1. 2. ingenue confessus est, se a Servio in errorem perlectum, nihilque hoc loco mutandum esse. Pediti enim conficienda esse viginti stipendia; Ligustinum vero hic tradere, se duplicem ob causam militiam detrectare posse: primo, quod stipendia largiter confecerit, duo nempe supra ordinarium numerum: deinde, quod jam ætatis beneficio vacationem haberet. Quæ sententia verior est.

§ 14 *Ordinem quo me dignum judicent*] Hand scio an excusari possit. Malim *ordine*. J. F. Gron. Locutionem, ut in vulgatis edd. concepitur, Donjatius inter Hellenismos refert, et similem pronunciat illi Virgiliano, 'Meme adsum, qui feci.' Locus exstat Æn. ix. 427. et ita editur: 'Meme (adsum qui feci) in me convertite ferrum:' unde patet inde vulgatum defendi non posse. Non dubito igitur quin locus Livii sit corruptus. Si *ordine quo me dignum* cum Gronovio malis, genus loquendi conveniet ei quod inlustravi ad xl. 20. § 3. Potius tamen videtur hic verbum aliquod intercidissee, et legendum esse *ordinem adsignare*, vel *ordinem adtribuere*, *quo me dignum*. Ita enim c. 33. 'Id tantum deprecari, ne inferiores iis ordines, quam quos, quum militassent, habuissent, adtribuarentur.' Et paullo post, 'ne prohiberent consullem, quem cuique ordinem adsignari e republica esset, eum adsignare.' Eiusdem sententiæ fuisse Lipsium, video; qui hæc verba de Milit. Rom. 11. 8. ita laudat: 'ordinem, quo me dignum judicent tribuni militum, adsignare ipsorum est potestatis.' Crevierius suppleendum censet per 'definire,' statuere.

Ut semper ita fecisse me] Corrige et *semper ita*. J. F. Gron. Voculas illas a librariis sæpe commutatas fuisse, vidimus ad xxi. 28. § 8. Crevierius putat voculam *ita* plane hic redundare.

§ 15 *Nihil adversus magistratum senatusque auctoritatem usquam feceritis*] *Usquam* plerumque locum designat: sed eo sensu hic capi non posse, indicat subjunctum *nunc*. Conjici igitur posset legendum esse *umquam feceritis*, cui recte opponitur *nunc*. Voces autem 'usquam' et 'umquam' a scribis commutari, vidimus ad xxxix. 31. § 5. Non opus tamen vulgatum mutari, sed jungendum est *nihil usquam feceritis*; et *nihil usquam* eodem modo accipi debet, ut *nullus usquam*; de quo vidimus ad xxxii. 35. § 2. Ita vocula *nunc* quæ sequitur, obponitur præcedenti *adolescentes*.

CAP. XXXV. § 3 *Latinæ Kalendis Juniiis fuere*] Donjatius ad hunc locum notavit Latinas posterioribus temporibus v. Kalendas Maias celebratas fuisse; alias longe tardius, veluti xli. 16. ante diem iii. Non. Maii; et xlv. 3. ante quartum, tertium, et pridie Idus Novembris, sed forte extra ordinem. Verum, hæc qui scribere potuit, omnino naturam non novit Latinarum, quæ fuerunt feriæ conceptivæ, et celebrabantur eo anni die, in quem a consulibus erant edictæ. Vide Varr. de Ling. Lat. v. 49. et Macrob. Saturn. 1. 16. Dici ergo nequit, eas posterioribus temporibus v. Kalendas Maias, extra ordinem vero pridie Idus Novembris celebratas esse.

§ 4 *Iisque quatuor tribunos militum ex senatu legeret, qui præessent*] Secundum Doujatium in singulis legionibus sedecim erant tribuni; hic autem jubetur, ut quarta eorum pars, quatuor nempe tribuni, e senatorum numero eligerentur. At sex tantum erant tribuni in quaque legione secundum Polyb. vi. 25. 'Ἐξ ὑπαρχόν-

των χιλιάρχων ἐν ἐκάστῳ στρατοπέδῳ κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, δυοῖν δὲ στρατοπέδων ὄντων τῶν Ῥωμαϊκῶν μεθ' ἐκατέρῳ τῶν ὑπάτων, φανερὸν ὅτι δώδεκα χιλιάρχους ἀνάγκη συστρατεῦν ἐκατέρῳ τῶν ὑπάτων. Vide etiam cap. 17. Præterea Livii verba non indicant quatuor tribunos militum ex senatu lectos cuique legioni præfuisse; tum enim non *quatuor*, sed *quaternos tribunos* dixisset: verum indicant quatuor illos tribunos militum ex ordine senatorio lectos præfuisse iis, id est quatuor illis legionibus urbanis, adeoque cuilibet legioni unum præfuisse. Et ita fere locum etiam accepit Crevierius; qui tamen insuper conjecit in numero mendum esse, legendumque *quatuor et viginti tribunos*. Si tamen id tantum extraordinarium circa tribunos harum legionum constitutum fuisset, ut omnes e senatu legerentur, nihilque de solito numero mutatum foret, Livius potius *iisque tribunos* dixisset, quam *iisque quatuor et viginti tribunos*.

§ 6 *Ligurum mille millia*] Scribe *Ligurum MM.* id est, duo millia. *Sigon.* *Mille millia* una tantum præfert Basil. ed. 1551. reliquæ *Ligurum MM.* quod recte *Sigon.* exponit *duo millia*.

Quantum rogati auxilia Cretenses mississent] Vox *auxilia* videtur invito Livio repetita. J. F. Gron. Non aliam ob causam vox *auxilia* Gronovio suspecta fuisse videtur, quam quod verbis proximis præcesserit. Non enim displicere potuit locutio 'rogare auxilia;' qua, ut et 'rogare subsidium,' Cæsar usus est. Ita B. Gall. I. 11. 'Legatos ad Cæsarem mittunt rogatum auxilium.' B. Gall. VII. 5. 'Legatos mittunt, subsidium rogatum.' Quanti vero ponderis sit argumentum pro ejectione vocabuli, a proxima ejus repetitione desumptum, constat ex illis quæ notavi ad I. 3. § 9. Minus autem probo factum Clerici et aliorum, qui vocem a Grono-

vio quidem confixam, sed in contextu servatam, inde ejecerunt; quam pristino loco restituendam censui.

§ 7 *C. Decium, A. Licinium Nervam*] Emendo *C. Decimium*. Uterque enim horum post prætor fit, lib. XLIII. c. 11. et I. XLV. c. 44. Decios præterea hoc prænomine usos non comperio. *Sigon.* 'C. Decimius Flavius,' forte pater ejus, cujus hic mentio fit, memoratur XXXIX. 32. et alibi, ubi etiam simili errore in nonnullis codd. *C. Decius* vocatur. Vide ad IX. 30. § 4. et XXVII. 14. § 8.

CAP. XXXVI. § 1 *Eos in oppidum intronitti*] *Oppidum* eam Romæ partem vocat Livius, quæ intra mœnia erat, ut ab urbe differat. *Turnebus*, *Advers.* xxx. 32. Immo *oppidum* vocat, quod alibi 'urbem' dicit: ut xxx. 21. 'Q. Fulvius Gillo, legatus Scipionis, Karthaginienses Romam adduxit: quibus vetitis ingredi urbem hospitium in villa publica, senatus ad ædem Bellonæ datus est.' XXXIII. 24. 'Legati et a T. Quinctio et ab rege venerunt. Macedones deducti extra urbem in villam publicam, ibique eis locus et lautia præbita: et ad ædem Bellonæ senatus est habitus.' *Oppidum* ergo hic dicitur de urbe Roma; vide ad c. 20. § 3. Mox *bellum cum rege eorum* legendum, conjecit Gronov. ad cap. 33. § 4. Id tamen non necesse esse, sed supplendum *bellum inferri*, vel *fieri, regi eorum*, ad eundem locum monui.

§ 2 *In ædem Bellonæ in senatum introducti*] Scribe *In æde Bellonæ*. J. F. Gronov. Si conjectura codicis auctoritate firmaretur, non displiceret: nunc unici Msti lectionem mutare non audeo. *In ædem Bellonæ in senatum*, ut XXXII. 4. 'In Macedoniam in hiberna copias reduxit.'

§ 6 *Neminem eorum per Italiam ire liciturum*] Forte *iter tuto facturum*. J. F. Gron. Nescio an vox ultima mutari debeat. XXXII. 21. 'Non quemadmodum hodie utrumque vobis li-

cet, sic semper licitum est.' Et sic 'gressus licens' Martiali iv. 8. 'Gressu timet ire licenti:' ut potius conjicias *nemini eorum per Italiam ire licitum*. Jac. Gron. Certum est, *licet* sæpe dici sequente accusativo et infinitivo. Hoc non ita pridem multis ostenderunt viri eruditi Observ. Miscell. Amsteled. tom. v. p. 13. et ad Cæsar. B. Civ. iii. 1. e quibus testimonia scriptorum veterum describi nihil attinet. Sed quum itidem certum sit *licet* natura sua non magis accusativo jungi posse, quam *libet* et *placet*, sed semper dativum personæ adsciscere, dicendum est omnibus locis, quibus tantum accusativo et infinitivo jungitur, supprimi dativum nominis, cujus accusativus plerumque expressus est, eumque, ut integra sit oratio, et structura verborum constet, supplendum esse. Ita v. g. in Terent. Heaut. iv. 2. 5. 'Si licet me latere tecto abscedere,' et in Cic. pro Ligari. c. 6. 'Liceat esse miseros,' plena oratio est; in illo, 'si licet' mihi, 'me latere tecto abscedere,' in hoc, *liceat* nobis, nos *esse miseros*. Hoc intelligi potest e locis Ciceronis et Quintiliani, in quibus huic verbo interque casus additur. Nam quod ille pro Balbo c. 12. dicit, 'quod civi Romano licet esse Gaditanum,' plenum est, eum *esse* civem Gaditanum; et quod hic Inst. Orat. vii. 1. 'potest incidere quæstio, an huic esse procuratorem liceat,' ita suppleri debet, *an huic liceat* hunc, vel enim *esse procuratorem*. Et confirmatur exemplo verbi, 'expedit' apud Terent. Heaut. ii. 4. 8. 'Expedit bonas esse vobis,' quod integrum est, *robis expedit*, vos *esse bonas*. Eadem ratio est verbi 'permitto' in hoc Virgilii Ecl. i. 9. 'Ille meas errare boves, ut cernis, et ipsum Ludere, quæ vellem, calamo permisit agresti.' Sed hoc supplementum his verbis Livii adhiberi non potest, nec quisquam erat ea ita suppletem, *nemini lici-*

tum neminem eorum per Italiam ire. Viri Perizonius ad Sanctii Minerv. iii. 7. 4. et Curtius ad Sallust. Jug. cap. 106. § 3. tamen hic retinendum censent *neminem*, idque in *non quemquam*, *non aliquem* dividi ac solvi volunt; quemadmodum *nolo* in *non volo*, et *nego* in *non aio* solvitur; quod multi apud Curtium l. d. et in Exc. ii. ad Jugurth. et apud Burmann. ad Phædr. iv. 17. observarunt. Ita supplementum dativi hic quoque locum habere, et integra oratio esse poterit, *non licitum cuiquam, quemquam eorum, vel alicui, aliquem eorum per Italiam ire*. Sed nondum mihi persuaserunt, hoc ea ratione expediti posse: primo, quia, quum verbo *licet* sæpe multorum nominum accusativi cum infinitivo adponantur, non ostenderunt, ullum probatum auctorem linguæ Latinæ eo cum accusativo nominis *nemo* et infinitivo ita usum, ut illa omnia ad eandem personam pertineant; deinde, quod omnibus locis, quæ de usu vocum *nemo*, *nolo*, *nego* earumque sive dissolutione, sive divisione prolata vidi, non unum tantum, ut hic, sed duo in eadem periodo membra orationis sunt, quorum in altero illæ negandi, in altero affirmandi significatione dicuntur. Ob has causas adhuc nec conjecturam Jac. Gronovii improbabilem esse, nec tamen absurde conjici posse puto *nemini enim eorum*. Nam enim compendio scriptum cum præcedente *nemini* in unam vocem coalescere potuit. Duk. Vulgatum non aliter defendi potest, quam eo modo, quo id facere conatus est Perizon. *neminem* dissolvendo in 'non quemquam,' 'non aliquem;' quomodo 'negare' sæpe dividi debet in 'dicere non;' vide ad ii. 52. § 5. iii. 55. § 8. xxii. 53. § 7. xxviii. 27. § 6. *nec* in *et non*; vide ad xxxii. 10. § 10. 'prohibere' in 'non permittere,' 'cedere' in 'non pares esse;' vide ad x. 32. § 4. 'nullus' in 'non ullus;' vide ad v. 3. § 4. Similia vi-

denda apud Manut. ad Cic. ad Fam. iv. 5. Gronov. Obs. iv. 2. Oudend. ad Lucan. v. 149. et quæ notavi ad Silli xii. 65. Præstare tamen puto, ut cum Jac. Gronov. legamus *nemini*, vel potius cum Dukero *nemini enim eorum*.

§ 7 *Ita dimissis, P. Licinio consuli mandatum, intra undecimum diem jubere eos Italia excedere*] Potest ferri. Malim tamen *Ita dimissos*, ut referatur ad verbum *excedere*. J. F. Gron. Recte Ant. Perizon. ad marginem Livii observavit, si Gronovii conjectura recipiatur, ulterius pergendum, et pronomen *eos* delendum esse. Sed potius nihil muto. *Ita dimissis* ponitur pro *Ita dimissis iis*. Supra hoc lib. c. 31. 'Recognoscere socios navales, dimissisque, si qui parum idonei essent, supplementum legeret ex libertinis,' cap. 28. 'Nunc, ubi primum posset, ad Peneum fluvium, qua transitus ab Omolio Diu esset, præmissis, qui nuntiarent regi, venturos.' Simili forma hæc dicta sunt, qua i. 41. 'Tum demum palam facto, et comploratione in regia orta, Servius,' &c. ubi plura vide. Neque displicet *Ita dimissis iis eos excedere*, pro *ita dimissos eos excedere*. Ita enim et locutus est xxxviii. 54. 'Quorum princeps fuit M. Porcius Cato, qui, vivò quoque eo, adlatrare ejus magnitudinem solitus erat:' ubi etiam Gronov. invitis codd. locum illum tentabat. Idem genus loquendi placuit auctori Epit. Livianæ, lib. lxxviii. 'Junetis ejusdem Catuli et C. Marii exercitibus, prælio victi sunt ab eis:' ubi vide. Etiam Val. Max. i. 8. 6. 'Non audentibus Romanis prælium ingredi, eximæ magnitudinis juvenis primum eos hortari ad capessendam fortitudinem cæpit.' Vide Vavass. de Vi et Us. Quor. Verb. in voce 'Florus,' et Burmann. ad Quinct. Inst. Orat. xi. 1. 980. Similiter apud Græcos Thucyd. vii. 43. Προϊόντων δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐν ἀραξίᾳ, &c. οἱ Βοιωτοὶ πρῶ-

τοι αὐτοῖς ἀντέσχον. iv. 40. D. Lucas Euang. xii. 36. ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος, εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῷ. xviii. 40. Ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησαν αὐτόν. xix. 33. xxiv. 41. et sæpe. Vide Gronov. ad Herodot. p. 746. Nihil mutandum esse, etiam Dukerus putabat. Ceterum legatis Persei hic præstituitur dies undecimus, intra quem Italia excederent; at legatis Ætolorum dies quintus decimus, lib. xxxvii. c. 1. 'Ita infecta pace dimissi urbe eodem die, Italia intra quindécim dies excedere jussi.' Primæ edd. hic præferunt per notam *XI. diem*, an ergo *XV.* pro *XI.* substituendum, ac legendum est *intra quintum decimum diem*?

§ 8 *Ad classem et ad exercitum præmissus*] Ita edd. principes. Postea Basil. 1554. vulgarunt *et ad classem et ad exercitum*; quod Sigonius anno sequenti servavit. At recentiores priscam lectionem non male revocarunt.

Trajectis in Epirum quinque millibus peditum, trecentis equitibus] Livius c. 27. narrat, Cn. Sicinius prætori negotium datum esse, ut peditum octo millia, quadringentos equites a sociis Latini nominis exigeret, quem militem Brundisii acciperet, atque in Macedoniam mitteret A. Atilius Serranus. Insuper legionem secundam, et quatuor millia peditum ac ducentos equites ex Liguribus evocatos, Brundisii adesse jussos esse; quo exercitu Cn. Sicinius provinciam Macedoniam obtineret, donec successor veniret. In his voces *quo exercitu* non tantum pertinent ad milites ex Liguria evocatos, sed etiam ad illos, quos Sicinius a sociis nominis Latini exigere, et A. Atilius in Macedoniam mittere jussi erant. Id inde constat, quod Liv. c. 31. testetur, Cn. Sicinium 'sexcentos equites,' nempe sociales, in Macedoniam duxisse, antequam P. Licinius consul cum novo exercitu eodem adveniret. Nimirum

quadringentos Sicinius a sociis Latini nominis exegerat, ducenti ex Liguri- bus evocati erant. Si ergo verba 'quo exercitu' ad omnes illos referenda sunt, Sicinius sub signis habuit legi- onem civium, quæ eo tempore erat quinque millium peditum, trecento- rum equitum; præterea duodecim millia peditum socialium et sexcentos equites. Velim igitur doceri, qua ra- tione Sicinius hic tantum dicatur quinque millia peditum et trecentos equites in Epirum trajecisse.

Ad Nymphæum in agro Apolloniati] Vide Palmer. Græc. Antiq. I. 28.

§ 9 *Dassaretiorum et Illyriorum]* *Dassaretiorum* edidit Sigonius, quod enim secuti mox iterum repudiarunt. Vide ad xxvii. 32. § 9.

CAP. XXXVII. § 2 *Quem, si aliquem respectum amicitiae eum habere cerneret, tentare, &c. jussus]* Brevius dici potu- isset, *eum, si quem resp. am. habere cer- neret, tentare jussus*, ut Perizon. ad marginem Livii notavit, adscripto etiam loco ex hoc lib. cap. 46. 'quæ serva atque obnoxia fore, si nullus alio sit, quam ad Romanos, respec- tus,' pro ea serva et obnoxia fore.

§ 7 *Qua fide adjuvissent Romanos]* *Adjuvissent* edd. principes: id exhi- bent etiam priores Sigonii edd. licet interim Lugduni a. 1553. *adjuvissent* substitutum foret; quod Basil. 1555. receperunt, et recentiores probarunt. Recte: *juravi enim et adjuvavi* non sunt hujus ævi. Vide Voss. Gramm. I. v. c. 20. Burm. ad Petron. c. 18. et Cort. ad Sall. Jugurth. c. 47.

§ 8 *Eodem se loco esse, &c. quo Mes- senii atque Elii]* Nempè sint. Cic. pro Cluent. cap. 36. 'Hoc dico, eandem tum fuisse P. et L. Cominiis contro- versiam cum Staleno, quem accusa- bant, quæ nunc mihi est cum Attio.' Sed usitatius est 'Messenios atque Elios.' VIII. 14. 'Cumanos Suessula- nosque ejusdem juris conditionisque, cujus Campanos, esse placuit.' XXXIX. 24. 'Civitates Thessalorum in eadem

caussa, qua Ætolos, fuisse.' Sueton. Tib. 34. 'Dimidiatum aprum eadem habere, quæ totum.' Duk.

CAP. XXXVIII. § 1 *Ad Gitanas, E- piri oppidum decem millia ab mari, quum adscenderent]* Lectio hæc, quæ in omnibus editis superest, displicet Jac. Gronov. in Diss. Epist. ad Livii Loc. Quædam Geogr. Epist. v. p. 41. partim quod 'Gitanae,' oppidum Epi- ri, veteribus sit ignotum, partim quod Livius hic dicat 'adscendere ad Gi- tanas,' qui multis aliis locis præposi- tionem omisit. Legendum itaque cen- set *Ægilipa, Epiri oppidum*, quod Ho- mero, Straboni, ac Stephano memo- rari docet.

Ut præsidio essent liberatis ab se Macedonibus] Crevierius putat, *ab se* referendum esse ad Epirotas, et sen- sum hunc constituere; ut præsidio essent Macedonibus, qui per Marci- um liberati erant ex manu Epirota- rum: eam tamen expositionem post- ea hanc ob causam rejicit; quod Marcus, qui tantummodo a Coreyra in Epirum venerat, nullos potuerat liberare Macedonas, quum ne Mac- edoniam quidem attigisset. Existimat igitur forsitan aliquod mendum latere. Quid si, deleto pronomine *se*, lega- mus *liberatis ab Macedonibus*; ut qua- dringenti juventutis Epirotarum præ- sidio essent Orestis, liberatis a po- testate et imperio Macedonum? Ores- tæ gens erat Macedonum, quibus, quod tempore belli cum Philippo primi ab rege defecissent, Romani suas leges reddiderunt. Vide Livium XXXIII. 34. et Polyb. in Exc. Legat. num. IX.

§ 2 *Et Lycisco præfecto facto]* Vi- tium est recentissimarum. Frobenius ex scripto edidit, *et Lycisco Pr. facto*. Unde Sigonius *præfatore facto*: alii *et Lycisco præfecto* in inepte postremi. J. F. Gron. *Et Lycisco præfecto* pri- mum vidi in ed. Paris. a. 1573. Hujus Lycisci Romanis enise faventis mul- tiplex mentio fit apud Polybium.

Legati Acarnanum, et Bæotorum exsules] Forte *Bæotorum exsulum*. Potest tamen et vulgatum defendi; venerunt legati Acarnanum, et exsules Bæotorum: verum ita verba post τὸ *Acarnanum* minima interpunctione distinguenda sunt. *Exsules Bæotorum*, ut xxxviii. 33. 'Exsules Lacedæmoniorum Achæi secum adduxerant in fines.'

§ 3 *Acarnanes nunciare jussi]* Puto legendum *renunciare*. A Marcio nempe et Atilio domum renunciare jussi sunt. Mox cap. seq. 'Renunciare domum certa, quæ audissent, volebant.' Vide ad Epit. Liv. l. xlvii.

Decepti pollicitationibus regis] Cujus regis? Philippi, an Antiochii? ambo enim modo memorati sunt. At uterque rex intelligitur, et, utriusque pollicitationibus deceptos Acarnanas fuisse, legati Romanorum innunt. Legendum itaque *pollicitationibus regum*, vel potius *pollicitationibus regiis*. Ut librarii hic eodem modo lapsi sint, quo sæpius eos peccasse vidimus ad xxxii. 6. § 6. Similiter legendum observarunt Dukerus et Crevierius.

§ 5 *Iis, quum culpam in Ismeniam]* Jac. Perizonius in margine codicis sui conjecit legendum *Hi quum culpam in Ismeniam, &c. conferrent*. Sed invito Msto nihil muto. *Iis* enim pendet a sequenti respondit. *Iis* Marcus respondit.

§ 10 *Qua transitus ab Omolio Diurnus esset]* *Homolium* vocatur, et Magnesiae adscribitur apud Plinium H. Nat. iv. 9. A Græcis plerumque per adspirationem 'Ομόλιον, 'Ομόλις et 'Ομόλη dictur. Vide Strab. ix. 443. Dicæarch. pagg. 3. 20. 23. ed. Oxon. Pausan. in Bæot. ix. et alios. Sitam fuisse hanc urbem ad fluvium Penen, testis est Scyl. in Periplus. p. 12. ed. Oxon. Eandem esse, quæ 'Ομίλαι vocatur Ptolem. iii. 13. existimat Ortel. in Thes. Geogr. in voce 'Homolium': qui quidem in voce 'Omole' ejus nominis montem Thessaliæ memorat

ex Strab. et Steph. Byz. Verum utrobique nunc additur adspiration, quam etiam in Livio adscivi. Vide viros doctos ad Steph. Byz.

CAP. xxxix. § 1 *In interiora regni recepit se]* Hæc lectio demum obvia fuit in ed. Paris. a. 1573. et, ita sibi legendum videri, vir doctus ad marginem ed. Curionis monuerat. Ea autem cum omnibus antiquioribus excusis præfert *recepit se*, quod re-duxi.

§ 2 *Et legationibus civitatum]* *Civitatum* edidit Curio, et post eum recentiores omnes usque ad Gronov. qui a. 1665. recte *civitatum* reposuit, ut est in edd. primis. Vide ad xxxiii. 20. § 11.

§ 5 *Quod Philippo ipsi cognomen erat]* Accipiendum de Q. Marcio, qui 'Philippus' cognominabatur; et hinc jocum captans Marcius, quum Persei pater fuerit rex Philippus, inquit, Persen, si ad se Philippum cognominatum transiret, transiturum esse ad patrem itidem Philippum dictum. De eo nullus dubitat. Quod autem ad originem hujus cognominis Marciorum adinet, Doujatius, credens 'Philippi' cognomen Q. Marcio inditum esse ex amicitia et hospitio patris cum Philippo Macedoniae rege, Persei patre, quam hospes fuerit in historia Romana, palam ostendit. Nam cognomen illud in gente Marcia diu notum fuit ante hunc Q. Marcium, qui id a majoribus hæreditarium habuit. Certe in Fastis Capitol. Triumph. memoratur Q. MARCIUS. Q. F. Q. N. PHILIPPVS, qui AN. CDLXXII. COS. DE. ETRVSCIS. K. APRIL. triumphavit: in Fast. vero Consul. Capitol. a. CDXC. Q. MARCIUS. Q. F. Q. N. PHILIPPVS. MAG. EQ. Ejus Marcii Philippi nepos fuit L. Marcus Q. F. Q. N. Philippus, qui pater exstitit hujus Q. Marcii Philippi, secundum Pighium in Ann. ad a. MDXXIV. pag. 108. unde patet, non primum hunc Q. Marcium 'Philippi' cognomen

accepisse, sed jam proavum ejus id obtinuisse. Alii existimant, eum, qui primus ex hac familia 'Philippi' cognomen invenit, ita dictum esse ab equorum studio; eoque referendum, quod in multis Marciorum Philipporum nummis vel statua equestris, vel imago Castoris equo gaudentis exhibeatur. Vide Ursin. in Famil. Rom. Spanhem. de Præst. et Usu Numism. Diss. VI. p. 525. ed. secundæ, et Havverk. in Comm. ad Thesaur. Morell. tom. I. p. 262. Ea tamen hic me moratur difficultas, admodum rarum esse, Romanos jam eo tempore, id est ante bellum Punicum primum, cognomina Græca adscivisse. Malo igitur judicium sustinere.

§ 6 *Vel, si tantum agmen traduceret, obsides daret*] Scribe tuto, *leg. vel cum trib. venire jub., vel, si tant. agmen trad., obs. dare, nihil fr. fore in cont.* Nam τὸ dare pendet a τῷ jubebant. Monitum sæpe, et proxime ad XL. 35. J. F. Gron. Licet Gronovio adsentirer, utrumque verbum *venire* et *daret* pendere a verbo 'jubere,' nondum tamen inde sequeretur legendum esse *dare*. Nam *jubebant, daret*, omisso τῷ *ut*, quemadmodum sæpe fit post verba jubendi; vide ad X. 41. § 8. et XXXII. 16. § 9. Neque improbandum *jubebant vel venire, vel daret*. In regimine enim similibus aliisque modis variare, Livio est familiarissimum. Vide ad XXXIX. 14. § 9. Verum necesse non est, ut statuamus, *daret* æque ac *venire* pendere a verbo *jubebant*. Similis enim constructio, ut *jubere* ad unum tantum verbum, non ad reliqua ejusdem periodi, referatur, sæpius apud Livium obcurrit. Vide quæ notantur ad XXVI. 22. § 7.

§ 7 *Hippiam et Pantaucum, quos et legatos miserat*] *Hippiam* hoc loco constanter omnes excusi, qui contra uno consensu *Hippiam* legunt c. 54. et I. XLIV. c. 23. Insuper legendum est *Pantauchum*, ut nunc editur passim

lib. XLIV. ubi primæ edd. similiter in omittenda adspiratione errarunt. Græcis vocatur Πάνταυχος. Vide Polyb. Exc. Leg. num. LXIX et LXXXVI. Πάνταυχος dux Demetris Poliorcetæ, a rege Pyrrho vulneratus et pulsus, memoratur a Plutarch. in Pyrrh. 386. 387. Ita et Crevierius hic edidit.

CAP. XL. § 1 *Expectari nos, inquit Marcius, arbitror, ut respondeamus*] Ant. Perizonius ad marginem Livii monuit videndum esse, an non melius τὸ nos abesse possit. Verum, integram vocem delere, præceps puto. Si quid igitur mutandum, mallem *Expectare vos, inquit*. Quum tamen mox subjungatur *litteris tuis, quas Corcyram misisti*, et reliqua omnia numero singulari concipiantur, licet et ipsa illa numeri singularis et pluralis commutatio a stilo Livii haud abhorreat, non adversabor, si quis vulgatum tueri malit, modo ita distinguat *Expectari, nos, inquit*, ut ita jungantur hæc, *Expectari, ut nos respondeamus*.

§ 3 *Acerbitatem adversus hospitem, utcumque est, subibo*] Crevierius *utcumque est* supplet, scilicet 'res.' Magis tamen ipsi placebat legi *quæcumque est*. Idem etiam observat, mox vocem *quum* sine dispendio sensus abesse posse.

§ 4 *Quod legatos Romam ad renovandum judicat potius, quam, &c.*] Hoc modo perfici hæc sententia videtur posse: *quod leg. Romam ad ren. fœdus miseris: quod ipsum tamen tibi non fuisse ren. judicat potius, quam, cum renovatum esset, viol.* Fecit enim iteratio hujus vocis *renovandum*, ut librarius a priore ad posteriorem transierit, verbis mediis præteritis. *Sigon.*

§ 5 *Abrypolim, socium atque amicum populi Romani, regno expulisti*] Hujus rei historia excidit apud Livium. Priore autem libro, quo in loco de origine Persici belli agebat, ut puto, eam tradidit: præsertim vero cum in Epitome ejus libri hæc verba sint

'Initia belli Macedonici continet.' Miserat ad Carthaginienses legationem, et ab iis nocte audita erat. Sed et alias Græciæ civitates sollicitabat, qui præter religionem, quod quam multa templa magnifica multis locis erexit Athenis Jovis Olympii, et Antiochiæ Capitolini, vilissimum regem egit. Narrat autem Pausanias in Achaic. c. 10. cum Perseus fœdus, quod sibi cum Romanis erat, violandum esse decrevisset, Abrupolim Sapsensium regem aggressum esse, et populi Romani socios vexasse. Verba sunt hæc, Περσεὶ γὰρ τῷ Φιλίππου πρὸς Ῥωμαίους ἄγοντι τὴν εἰρήνην κατὰ συνθήκας, ὃς ὁ πατὴρ, ὁ Φίλιππος ἐποίησατο, ἐπῆλθεν ὑπερβῆναι τοὺς ὅρους, καὶ ἐπὶ τε Σαπείων τὸν βασιλεῖα Ἀβρούπολιν στράτευμα ἀγαγὼν ἐποίησεν ἀναστάτους Ῥωμαίων συμμάχους ὄντας. *Sigon.* *Abrupolim* hic, et cap. seq. § 10. et 11. præferunt primæ edd. Male. Vide ad c. 13. § 6. Ceterum Sigonius, scribens Persen, præter religionem, vilissimum regem egisse, perperam Persen Macedoniæ et Antiochum Syriæ reges confudit. Vide ad xli. 20. § 1.

Artetari interfectores] Vide ad cap. 13. § 6.

§ 6 *Per Thessaliam et Maliensem agrum*] Id supra dixit xli. 22. 'Per Phthiotidem Achaïam Thessaliamque:' ut ager 'Maliensis' alio nomine 'Phthiotis Achaïa' vocari, aut certe istius Phthiotidis pars fuisse videatur.

§ 7 *Euersam et Callicritum*] Vide ad c. 13. § 6.

§ 11 *Faveo orationi tuæ*] *Rationi* lego, id est causæ: etenim sic sequitur: *et opto, ut al. mihi mat. præbeas agenda tuæ apud sen. causæ.* Videtur autem litera o ex fine vocis *faveo* repetita. *Sigon.* Sæpe quidem voces 'oratio' et 'ratio' commutantur a scribis, ut vidimus ad xxxv. 25. § 9. idque hic, quam alibi, facilius accidisse potuit ob causam a Sigonio adlatam: nihilominus tamen necesse

non videtur, ut, dissentiente unico codice, receptam lectionem mutemus. Intelligitur enim 'oratio,' qua accusationi Marci Persens responsurus erat, et quam Marcius optabat, ut aliquam materiam præberet agenda ejus apud senatum causæ.

CAP. xli. § 2 *Eorum autem, quæ obiecta sunt mihi, partim ea sunt*] *Partim eorum sunt ea*, pro pars eorum, sive quædam eorum, sunt ea, ut exponit Gellius N. Attic. x. 13. Plura vide apud Gronov. Obs. iii. 2.

Quæ verbo obiecta verbo negare sit] Hoc est, si Perizonium ad Sanctii Minerv. iv. 4. 52. sequimur, datur mihi, sit mihi per vos 'illud negare:?' quasi hæc optandi, non adfirmandi modo dicantur, et Perseus sibi hoc pro beneficio a legatis Romanis dari petat, ut sibi per eos liceat verbo obiecta verbo negare. Mihi hic sensus esse videtur, partim ejusmodi sunt, quæ uti sine ullo certo indicio aut argumento verbo tantum obiecta sunt, ita verbo quoque negari possint, ita verbo quoque negare liceat. Frequentissimus, in primis apud poëtas, est hic usus verbi substantivi cum verbo infinitivo. *Duker.* Eleganti Græcismo, pro verbo negare possim, verbo negari possint. Vide Vechner. Hellenol. lib. 1. part. ii. cap. 31. et Nic. Heins. ad Nason. Art. Am. ii. 28. Frustra igitur Hearnius, ejusque exemplo Londinenses ediderunt *negare satis sit.*

Index Brundisinus] Appian. Exc. Legat. num. xxv. p. 367. 'Ερέννιον τὸν ἐκ Βρεντησίου τίς ἀν πιστεύσειεν, ὅτι Περσεὺς, Ῥωμαίων ὄντα καὶ φίλον ὑμέτερον καὶ πρόξενον, εἴληφεν ἐπὶ τὴν τῆς βουλῆς φαρμακίαν; Sic enim vocat *Hecrennium*, quem Livius *Rammium*. Mox p. 368. 'Ἄλλ' Ἐρέννιος μὲν ἐψεύσατο, τοῖς ἐκ τριβουσιν ἐς τὸν πόλεμον ὑμᾶς πρόφασιν εὐσχήμονα διδοὺς. *Ursinus.* Nota hæc Ursini excerpta est in ed. Livii Gronoviana 1665. ex ejus notis ad Exc. Leg. p. 123. Verum utroque loco App. et

ab ipso Ursino non 'Ερένιος et Herennius, sed 'Εβρένιος et Herrenius vocatur; neque alterius lectionis vel conjecturæ Ursinus ibi meminit. Vide ad c. 17. § 2. Recte autem Perseus Raminium Brundisinum 'indicem' vocat. 'Index' enim 'est, qui facinoris, cuius ipse est conscius, latebras indicat, impunitate promissa,' teste Ascon. ad Cic. Divin. in Cæcil. c. 11. Raminus autem Perseo promiserat, se ducibus et legatis Romanis, hospitio suo uti adsuetis, quibus eorum rex scripsisset, venenum dari curaturum. Vide c. 17. ubi bis eodem sensu voce *indiciū* utitur. Ita Fecenia et Æbutius, qui scelera a celebrantibus Bacchanalia committi solita ad consulem Postumium detulerunt, 'indices' vocantur Liv. xxxix. 14. ubi aliquoties ea vox hoc sensu usurpatur, ut et c. 19. Vide ad vii. 39. § 5.

§ 4 *Eumenes, quum tam multis gravis publice ac privatim sit*] Appian. in Exc. Legat. num. xxv. p. 367. Ἀλλὰ τὴν ἐπιβουλὴν τὴν ἐν Δελφοῖς αὐτῷ γενομένην προσγράφετε Περσεῖ, πόσων Ἑλλήνων, πόσων βαρβάρων κατ' Εὐμένους πρῆσβυσάντων πρὸς ὑμᾶς οἷς πᾶσιν ἐχθρὸς ἐστὶ τοιοῦτος ὢν.

§ 5 *In qua tamen nihil ultra obijcitur, quam, &c.*] Appian. ibid. Ἀλλὰ Ἀρθέταυρον τινὲς ἀνελόντες ἐν Μακεδονίᾳ διέτριβον, κοινῷ γε πάντων ἀνθρώπων νόμῳ, καθὰ καὶ ὑμεῖς τοὺς ἐτέρων φεύγοντας ὑποδέχεσθε· μαθὼν δὲ καὶ τοῖθ' ὅτι ἔγκλημα ποιείσθε, ἐξεκέρυξεν αὐτοὺς τῆς ἀρχῆς ὕλην.

§ 11 *Abrupolis fines mei regni*] Appian. ibid. p. 366. Ἀλλὰ Ἀβρούπολιν ἐξέβαλεν τῆς ἀρχῆς ἐπιδραμόντα γε τοῖς ἡμετέροις ἀμυνόμενος.

§ 12 *Donec Pellam et in regiam meam*] Suspecta copula. Lib. v. c. 38. 'Ut multo major pars Veios in hostium urbem fugeret.' Sallust. Jugurth. c. 75. 'Thalam pervenit in oppidum magnum et opulentum.' Tacit. Ann. iv. 67. 'Capreas se in insu-

lam abdidit.' xii. 51. 'Iberos ad patrum regnum pervadit.' J. F. Gron.

Qui potest queri sibi accidisse] Ita demum editum vidi Paris. 1573. quod recentiores servarunt. Omnes priores præferunt *quid potest queri*; quod Livio reddidi: *quid hic accipiendum est, 'cur.'* *Quid potest queri sibi accidisse* scilicet ea quæ victis accidunt, vel casum devictorum; quod præces- sit.

§ 13 *Quod Dolopas armis cōrcuerim: quia, etsi non merito, &c.*] Appian. Exc. Legat. num. xxv. p. 367. Δόλοψι γὰρ ἐπεστράτευσεν οἷσι τῆς ἰδίας ἀρχῆς καὶ δεινὸν, εἰ τῶν ἑαυτοῦ λογισμῶν ὑμῶν ὁφλήσει, διδῶσι δ' ὅμως περὶ πολλοῦ ποιούμενος ὑμᾶς καὶ δόξαν ἀγαθὴν· ἔκτειναν δὲ οἱ Δόλοπες ὅλ' δὲ τὸν ἡγούμενον αὐτῶν ἀκισιάμενοι, καὶ ζητεῖ Περσεὺς τί ἂν ὑμεῖς ἐδράσατε τοὺς ὑπηκόους τοιαῦτα πράξαντας.

CAP. XLII. § 1 *At, quum processissem inde*] *Ac quum omnes edd. ante Modianam, quæ prima exhibuit At quum*; quod probum est. Eleganter enim Persens particulam illam hic usurpavit, ut proponeret aliud caput accusationis sibi intentatæ, aliudque crimen obiectum. Ita cap. præc. 'At enim bello quidem justo sum persecutus; sed vinci non oportuit eum.' Passim autem vocula illa inservit proponendis exceptionibus. Vide ad l. xxxix. c. 37. § 12.

Larissam, et Antrona, et Pylleon] Legendum videtur et *Pteleum*, vel ex Homeri catalogo, cuius versus est Il. B. 697. Ἀρχιᾶλόν τ' Ἀντρώνα, ἥδ' ἐ Πτελεὼν λεχεποίην. Turneb. Advers. lib. xxx. cap. 37. Verissimam puto Turnebi conjecturam. Tria hæc oppida etiam junguntur c. 67. 'Cum exercitus parte profectus in Achaïam Phthiotim, Pteleum desertum fuga oppidanorum diruit a fundamentis, Antrona voluntate colentium recepit. Ad Larissam deinde exercitum admovit.' 'Ptelei' etiam meminit Livius xxxv. 43. Donjatius ad hunc

locum notans, Herodot. memorasse 'Pyleam,' oppidum Trachiniæ ad Ætam montem, unde et 'Pylaicus' conventus juxta Thermopylas, forte respexit locum Herodoti VII. 213. τῶν Ἀμφικτυόνων ἐς τὴν Πυλαίην συλλεγομένων unde constat Pylæam per diphthongum scribi debere. At insuper Πυλαία ἐκαλεῖτο ἢ εἰς τὰς πύλας σύνοδος τῶν Ἀμφικτυόνων, teste Harpocr. in voce Πόλαι. Et ita capi debet ea vox apud Philostr. in vita Apollon. Tyan. IV. 23. Ἐπρέσβευσε δὲ καὶ παρὰ τοὺς Θετταλοὺς ὑπὲρ τοῦ Ἀχιλλέως κατὰ τοὺς ἐν Πυλαίᾳ ξυλλόγους. Vide Wolfium ad Demosth. p. 1290.

Delphos sacrificandi cussa adscendi] An *escendi*? Vide ad XXIX. 11. § 5.

§ 3 *Queratur unusquibet militis mei injuriam]* Unusquislibet ed. Francof. 1578. quod proxima servarunt usque ad Gronov. qui prima ed. nott. *unusquibet* ex antiquioribus edd. rependum monuit, eamque lectionem postea recepit. Vide Gronovium ad Senec. Controv. 26.

§ 4 *Ætclis et Byzantiis præsidia misimus, et cum Bæotis, &c.]* Appian. in Exc. Legat. num. xxv. Βυζαντίοις δὲ καὶ Αἰτωλοῖς καὶ Βοιωτοῖς, οὐ καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καθ' ἐτέρων συνεμάχησε· καὶ ταῦτα πρὶν ὧν ἡμέτεροι πρέσβεις ἐμήνουν· καὶ οὐκ ἐμέμφεσθε μέχρι τῆς Εὐμέλους διαβολῆς· ἣν οὐκ εἰδότες τοὺς ἡμετέρους πρέσβεις εἰς ὅψιν αὐτὸν ἐλέγχει.

§ 6 *Antiochum ultra juga Tauri remotum]* Emotum maluisse videtur Gronov. infra ad c. 50. § 6. ubi vide.

Supra capita finitimarum civitatum] Ita primus vulgavit Curio, quem recentiores omnes secuti sunt: priores præferunt *civitatum*, quod restitui. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

CAP. XLIII. § 1 *Auctor fuit mittendi Romam legati]* Non unus missus est legatus, sed plures. Infra mox, 'Quoniam modo tutum iter legatis esset:' c. 46. 'Legatos Romam de inchoatis cum Marcio conditionibus pacis misit:' et c. 48. 'Senatum tamen præ-

beri legatis placuit. Eadem fere, quæ in colloquio ab rege dicta erant, relata ab legatis.' An ergo legendum *mittendi Romam legatos*? quomodo etiam Hearnius scribendum coniecit.

Nec prætermittendam spem ullam censuisset] Ita demum exhibet postrema Gruteri ed. cujus lectionem recentiores servarunt. Superiores typis descripti omnes *nec prætermittendum spem ullam*. Quid de similibus locutionibus judicem, dixi ad XL. 49. § 1. Ex illis constat magis quidem Livianum videri *prætermittendam*, quam *prætermittendum*; nihilominus tamen alterius etiam locutionis exempla apud Livium occurrere. Hinc Gruteri lectionem, unico codice adversante, in contextum non admittendam esse censeo.

§ 3 *Ni spes vana pacis obcæcasset consilia]* 'Obcæcare animum' Livio aliisque frequens est. Exemplum vide ad XXII. 43. § 11. sed 'obcæcare consilia' an commode dici possit, vehementer dubito. Vide igitur num ita distinguendum sit: *quum Perseus (ni spes vana pacis obcæcasset) consilia omnia præp. atque instr. hab.* Mallet tamen vocem *consilia* expungere, si liceret.

Suo maxime tempore atque alieno hostibus] Gronov. Obs. IV. 17. 278. non male futurum putat, si legeretur *hostium*, laudato hoc loco Varr. de Re Rust. III. 5. 'Ne reliqui, si viderint, despondeant animum, atque alieno tempore venditoris moriantur.'

§ 4 *Legati Romani in Bæotiam comparati sunt]* 'Comparare legatos' dixit, ut 'comparare consules' et 'censores,' id est, ut alibi dixit, legere, et in legationem conjicere. Sigon. Sigonius observat 'comparare legatos' dixisse Livium, ut 'comparare consules' et 'censores,' quod sit, ut alibi dixerit, legere, et in legationem conjicere. Quod possem tollerare, si ex pluribus aliquot ad hoc

munus excreti essent. Sed fuerunt iidem, qui apud Persea fuerant, Marcus et Atilius, ut apparet ex cap. sequenti. Mallem igitur *conversi sunt*. J. F. Gronov. Adsentior Gronovio, vulgatum, quod Sigonius exponere conatus est, hic commodum sensum non recipere. Quid tamen ei substituendum sit, non invenio. Nimis enim a recepta lectione recedit Gronovii *conversi sunt*. Eandem ob causam displicet Doujatii *perfecti sunt*, vel *delati sunt*. Propius quidem accedit ejusdem Doujatii conjectura *comportati sunt*: nihilominus tamen et hanc probare nequeo. Legati enim Romani itinere terrestri a Peneo in Bæotiam perfecti sunt; *comportari* autem de illis dici, qui simul itinere terrestri regionem aliquam adeunt, nondum observavi. Cogitent igitur acutiores, qua ratione loco melius subveniatur. Clerico etiam nescio quid aliud, quam quod Gronovius substituere volebat, hic latere visum est. Triller. Observ. Crit. III. 8. vel *comportati sunt*, quod etiam Doujatio in mentem venerat, vel *comitati sunt* scribendum conjicit, sibi que prius præ altero magis placere testatur.

§ 6 *Primi a Charonea legati*] Ita primus edidit Sigonius. Priores a Cheronia. Vide ad xxxv. 46. § 4. ubi ipse Sigonius Chæroniam servavit.

Quis legati nullo in præsentia] An non quos legati, nullo in præsentia resp. dato, Chalcidem se sequi jusserunt? J. F. Gronov. Perizonius ad Sanctii Minerv. II. 4. 180. vulgatum *quis* defendit, et refert ad verbum sequens *jusserunt*, ut inde adstruat locutionem 'jubere alicui'; quam non optimi ævi esse, docuimus ad xxvii. 24. § 3. Neque ego hic aliquid mutandum puto; sed, quæ etiam Dukeri est sententia, *quis* refero ad proximum dato. Hoc quoque Doujatio verius visum est. Illud *quis*, vel, ut scribendum videtur, *quæ* apud Livium obcurrit xxi. 62. § 2. xxiv. 16. § 13.

xxx. 35. § 7. xlv. 3. § 2. et alibi. Idem etiam vocabulum Livio Gronovius ex conjectura restituere conatus est ad xxiv. 16. § 18. et ad xxv. 23. § 9.

§ 9 *Prætor (Ismenias is erat, vir, &c.)* Vascos. loco aliter interpuncto edidit prætor Ismenius, is erat vir nobilis. Ejus exemplum proximi quidam editores secuti sunt; ut Sigonius priscam distinctionem iterum induxit. Ita xxiv. 34. 'Archimedes is erat, unicus spectator cæli siderumque:' ubi alia vide.

Caussam cum Perseo societatis] Verbum aliquod excidisse, ac legendum esse *caussam initæ cum Perseo societatis*, existimat Crevierius. Ita xxix. 24. 'Monet eum, ne jura hospitii secum, neu cum populo Romano initæ societatis fallat.'

§ 10 *Utriusque tamen partis legati, &c.*] Cum his conferendus est Polyb. in Exc. Legat. num. LXIII.

CAP. XLIV. § 1 *Principes, id quod maxime gratum erat Romanis, &c.*] Polyb. Exc. Legat. num. LXIII. Οἱ μὲν περὶ Λασὼν ἐνεχείριζον τὴν ἑαυτῶν πατρίδα Ῥωμαίοις. Ὁ δὲ Ἰσμενίας κατὰ κοινὸν πάσας τὰς ἐν τῇ Βοιωτίᾳ πόλεις διδοὺς εἰς τὴν τῶν πρεσβευτῶν πίστιν· ἥ μὲν δὲ τοῦτο μὲν ἐναντιώτατον τοῖς περὶ τὸν Μάρκιον· τὸ δὲ κατὰ πόλιν διελεῖν τοὺς Βοιωτοὺς οἰκειότατον.

§ 4 *Et turba Coronæorum Aliartiorumque*] Forsan eo et turba Coronæorum, nempe Thebas. Polyb. Exc. Legat. num. LXIII. Οἱ δὲ Κορωνεῖς καὶ Ἀλιάρτιοι συνδεδραμηκότες εἰς τὰς Θήβας ἀκμὴν ἀντεποιοῦντο τῶν πραγμάτων, καὶ μένεν ἔφασαν δεῖν ἐν τῇ πρὸς τὸν Περσέα συμμαχίᾳ. J. F. Gronov. Coronæorum sine diphthongo hic et passim infra edidit Crevierius, excepto tamen loco c. 46. Sed vide Berkel. ad Steph. Byz. voce Κορώνη, et supra ad xxxvi. 20. § 2. Tum Aliartiorumque edd. principes. Sed recte adspirationem in initio vocis addidit Vascos. hic et variis aliis locis hujus libri.

§ 5 *Auctoresque et his separatim singulis fuerunt*] Puto auctoresque et his, et sep. singulis. His Thebanis, et separatim singulis Bæotia civitatibus. J. F. Gronov. Polyb. ibid. Εὐθὺς τε παρήγγειλαν πρεσβεύειν πᾶσι τοῖς ἀπὸ τῶν πόλεων εἰς τὴν Ῥώμην δίδοντας αὐτοὺς εἰς τὴν πίστιν κατ' ἰδίαν ἐκάστας.

§ 6 *Discusso Bæotico concilio*] Hoc mox c. 47. 'distrahere' dicit: 'Bæotorum quoque se concilium arte distraxisse.' Polybius καταλύνει καὶ διασκορπίζειν in Exc. Legat. LXIII. Τὸ τῶν Βοιωτῶν ἔθνος ἐπὶ πολλὸν χρόνον συντητηρηκὸς τὴν κοινὴν συμπολιτείαν, τότε κατελύθη καὶ διεσκορπίσθη κατὰ πόλεις. Duk. Ibid. etiam Polyb. vocat κατὰ πόλιν διελεῖν τοὺς Βοιωτοὺς, et διαλύσαι τῶν Βοιωτῶν τὸ ἔθνος. Ceterum concilio edd. principes, pro quo concilio ed. Basil. 1554. recte substituit: intelligitur enim communis respublica conjunctionum populorum, quod 'concilium' dicitur. Vide Gronov. ad XLIV. 2. § 5.

§ 8 *Principio hiemis Romam redierunt*] Polyb. ibidem: Ταῦτα διαπράξαντες ἐν τοῖς Ἑλλήσι κατὰ χειμῶνα, καὶ τῷ Ποπλίῳ συμμίζαντες ἀπέπλεον εἰς τὴν Ῥώμην. Casaubonus vertit *His rebus per hiemem in Græcia gestis*. Ursinus in Notis in Polyb. distinctionem ante et post κατὰ χειμῶνα posuit, et hæc non cum διαπράξαντες, sed cum ἀπέπλεον εἰς τὴν Ῥώμην conjunxit, ut inter Livium et Polybium conveniret, puto. Duk.

CAP. XLV. § 1 *In Asiam circum insulas missa*] Cum his conferendus est Polyb. Exc. Legat. num. LXIV. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς ἐπιπορευόμενοι τὰς νήσους καὶ τὰς κατὰ τὴν Ἀσίαν πόλεις. Ex quibus verbis hic legendum videtur *in Asiam et circum insulas*: in quo mihi consentit Dukerns.

T. Claudius, P. Postumius, M. Junius] Romanos legatos, quos hic nominat Livius 'T. Claudium, P. Postumium,' Polyb. in Fragm. LXIV. edit οἱ περὶ τὸν Τιβέριον καὶ Ποστούμιον, ut

Ti. Claudius videatur apud Livium scribendum esse. Ursin. T. Claudius edd. principes. Ti. Claudius Sigonius; quem nulli editorum audierunt ante Gronov. licet interim Ursinus in notis tum ad hunc loc. tum ad Polyb. eandem lectionem restituendam docuerit. Vide ad XL. 59. § 5. Displicet etiam alterius legati prænomen P. Id enim licet in gente Postumia obcurrat II. 16. nullum tamen vel hoc, vel proximis temporibus 'P. Postumium' invenio. Videtur igitur legendum *Sp. Postumius*; ut prior duarum literarum, quibus id prænomen notari solet, intercepta sit ab ultima vocis præced. quemadmodum integrum illud prænomen eliditur partim ab ultima litera præced. partim a prima seq. vocis. Vide ad lib. XXXIX. c. 6. § 2. Plures autem Spurii Postumii circa hæc tempora apud Livium memorantur. Tertium legatum 'M. Junium' non memorat Polyb.

§ 3 *Auctore Hegesilo*] Apud Polyb. vocatur hic Ἡγσίλοχος. Ergo ex utroque alter est corrigendus; ut apud Polyb. sit Ἡγσίλοχος, apud Livium *Hegesilochos*. Ursin. ad Polyb. Exc. Legat. num. LXIV. Recte Ursinum *Hegesilochi* nomen Polybio et Livio restituisse, ex ipso illo Polybii loco doceri potest. Ibidem enim testatur, eum, ejus nomen in fragmento hoc corruptum est, postea legatione Romana functum esse. Nullus autem 'Gesilochus' vel 'Hegesilus' legatus obcurrit, at 'Hegesilochus' in Exc. Legat. num. LXXIII. Quin et Ἀγασίλοχος a Rhodiis legatus Romam missus memoratur iterum ibid. num. LXXX. ubi similiter Ἡγσίλοχος Ursinus reponendum docuit.

§ 4 *Pervicerat Rhodios, ut, omissa*] *Malim pervicerat, Rhodii ut, omissa, &c.* Sæpissime enim 'pervincere' pro obtinere, persuadere apud Livium obcurrit, sed semper sine casu. Ita II. 40. 'Pervicere certe, ut et Veturia et Volumnia secum in cas-

tra hostium irent.' IV. 12. 'Neque, ut de agris dividendis plebi referrent consules ad senatum, pervincere potuit.' c. 16. 'Pervicerunt igitur, ut tribunorum militum comitia haberentur.' c. 30. 'Pervicere tribuni, ut consules de bello ad populum ferrent.' c. 55. 'Pervincunt, ut senatusconsultum fiat de tribunis militum creandis.' x. 24. 'Ipsa virtus pervicerit, ne in ullo genere hominum in-honorata esset.' XXII. 9. lib. XXIII. capp. 5. 9. XXVI. 38. XXXII. 28. XXXIII. 16. XLII. 18. aliisque locis.

§ 8 *Ad ciliandos animos civitatum*] Ita primus edidit Curio. Edd. antiquiores præferunt *civitatum*, ut sæpe antea monui. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

CAP. XLVI. § 1 *Byzantium et Rhodum literas legatis ferendas dedit*] Hic aliquid corruptum esse, vel excidisse monet Crevierius. Id autem probare putat primo ea quæ sequuntur, 'In literis eadem sententia ad omnes erat :' vocem enim *omnes* latius quid sonare, quam ut de duabus tantum civitatibus, Byzantio et Rhodo, dici possit: secundo Polybium, ex quo hæc omnia descripta sunt, significare Exc. Legat. num. LXV. plures fuisse populos, ad quos hæc literæ missæ fuerint. Postquam enim exposuit, quid literæ continerent, eum subungere, πρὸς μὲν οὖν τοὺς ἄλλους δι' αὐτῶν τῶν γραμματοφόρων ἔπεμπε τὰς ἐπιστολάς· εἰς δὲ τὴν Ῥόδον καὶ πρεσβευτὰς συναπέστειλεν. Hunc igitur Livii locum culpa librorum deformatum, ejusque sententiam ex Polybio refingendam esse.

§ 2 *Quæ audisset, quæque dixisset, ita disposita*] Fortassis *exposita*. Polybius tamen ibid. κατέταττεν εἰς τὴν ἐπιστολήν. J. F. Gron.

§ 3 *Si pergerent Romani contra fœdus, &c.*] Polyb. I. laud. 'Ἐὰν δὲ Ῥωμαῖοι παρὰ τὰς συνθήκας ἐγχειρῶσι τὰς χεῖρας ἐπιβάλλειν τῷ Περσέϊ καὶ Μακεδόσιν, πειρᾶσθαι διαλύειν.

§ 4 *Quum ceterorum id interesse, tum præcipue*] Polyb. ibid. Τοῦτο γὰρ πᾶσι μὲν συμφέρειν, πρεπεῖν δὲ μάλιστα Ῥοδίοις.

Qui plus inter alias civitates dignitate atque opibus excellant] Observat Crevierius, si hoc modo legatur, vacare τὸ plus. Legit igitur *quo plus*, et laudat locum Polyb. ibid. ὅσῳ γὰρ πλεῖον ὀρέγονται τῆς ἰσηγορίας καὶ παρρησίας, καὶ διατελοῦσι προστατοῦντες οὐ μόνον τῆς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἑλευθερίας.

Quæ serva atque obnoxia fore] Ita legunt edd. principes: *forent* substituit ed. Paris. an. 1573. pro quo Gronov. an. 1665. priscam lectionem reposuit. Verum antea ad Senec. de Ira, III. 8. monnit se emendare *omnia serva atque obnoxia fore*. At memoriæ culpa ibi *omnia*, pro *quæ*, laudasse videtur. De significatione vocis 'obnoxius' pluribus eo loco egit. Adde quæ notantur ad VII. 30. § 2.

§ 6 *Disjungeret sibi ab Romanis*] Ita Clericus edidit. Priores *dijungeret*. Vide ad c. 59. § 4.

§ 7 *Ab Rhodo redeuntes, Bæotia quoque civitates, et Thebas, et Coroneam, et Haliartum, adierunt*] Alios legatos Rhodum, alios in Bæotiam missos esse, Polybius narrat. Nam εἰς τὴν Ῥόδον πρεσβευτὰς συναπέστειλεν Ἀντήνορα καὶ Φίλιππον vide Exc. Legat. num. LXV. in Bæotiam vero Ἀντίγονον ἐξαπέστειλε τὸν Ἀλεξάνδρου πρεσβευτὴν vide ibid. num. LXVI. quod fragmentum cum hac parte Livii conferendum est. Quum autem ibid. in cod. scriptum fuisset εἰς δὲ Κορωνεῖαν καὶ Θήβας, ἔτι δ' Ἀνάρτον, et Ursinus Ἀλιάρτον, pro Ἀνάρτον, legendum monuisset, postea Casanb. non recte mediæ civitatis nomini asteriscum adposuit, idque in interpretatione omisit, verba ita reddens *Coroneam vero atque Haliartum adiit*; quum Livius hic 'Thebarum' etiam meminerit.

CAP. XLVII. § 6 *Faliscis vinctum traditum proditorem liberorum regis*]

Alios sequi videtur auctores, quam quos secutus est v. 27. ubi de magistro proditore loquitur; non enim liberos eos fuisse regis significat, sed principum Faleriorum. Idem tradit Plutarchus in Camill. p. 133. *Sigon.* Vox ultima adversatur narrationi Livianæ v. 27. quare videri potest inepti alicujus magistelli partus. *Gruter.* Sigonius hic Livium alios sequi putat auctores, quam quos secutus sit lib. v. ubi de magistro proditore loquitur. Gruterus ultimam vocem delet. Quid si legamus *prod. lib. magistrum?* J. F. Gron. Vir doctus conjicit *proditorem liberorum. Leges has Romanas esse.* Sed seniores et antiquorum morum memores de moribus, non de legibus Romanorum loquuntur, et mores priscorum Romanorum cum moribus suæ ætatis hominum comparant, plane ut Annibal moriturus l. xxxix. c. 51. Adde quod insolens genus loquendi est *leges* (id enim in hac conjectura repetendum foret) *versutiarum Punicarum et calliditatis Græcæ.* Si quid mutandum esset, sufficeret pro *Romana* legi *Romanorum.* Sed verba satis sana esse credo. De re ipsa, quod post conatus virorum doctissimorum dicam, non habeo. *Duk.* Livium prioribus narrationibus interdum contraria postea narrare, quod alios hoc, alios illo loco auctores secutus sit, non diffiteor. Exempla vide ad l. 7. § 12. v. 54. § 7. vii. 32. § 9. x. 3. § 2. aliisque locis. Id tamen utrum hic cum Sigonio statuendum sit, vehementer dubito, quia nondum legi scriptorem antiquum, qui tradiderit, liberos regis Faliscorum fuisse, quos magister Romanis prodidit: omnes enim testantur, fuisse liberos principum Faliscorum, vel simpliciter liberos Faliscorum. Vide Flor. l. 12. § 5. et quos ibi laudat Freinshem. Adde Polyæn. Strat. viii. 7. § 1. Dion. Cocc. in Exc. Peiresc. p. 579. et Zonar. Annal. vii. 22. Quin etiam ex nullo scriptore probari potest, Falis-

cos eo tempore regi paruisse. Nimis etiam temerarium videtur, ut cum Grutero vocem *regis*, tamquam a glossatore additam, deleamus. Haud alienus itaque sum a sententia eorum, qui locum corruptum esse, et vocem *regis* in menda cubare judicant. Pro ea *principum* legebat Clericus ex v. 27. ac putabat, *princip.* mutatum esse in *regis* a librario, qui *principem* et *regem* idem credebat. Utrum vero hæc, an Gronovii conjectura probanda, an alia ratione loco huic subveniendum sit, in re incipiti aliorum judicio committo.

§ 8 *Justo ac pio bello esse superatum]* Ita Frob. 1535. edidit. Sed princeps ed. præfert *justo ac pio esse bello superatum.*

§ 9 *Et eodem rursus in Græciam cum quinquereimis remitteretur]* Videtur excidisse numerus quinquereimium, sive de quinquereimis ad bellum accipiat, sive, quod verosimilius puto, de iis, quæ legatis ad externos missis dari solebant; de quibus vide xxx. 26. et xxxi. 11. Etiam videndum censeo, an ex his duobus *eodem* et *in Græciam* alterum supervacaneum sit. Mihi *in Græciam* magis suspectum est, quam *eodem.* *Duk.* Voces *in Græciam* a mala manu additas esse, et numerum quinquereimium excidisse, existimat etiam Crevierius. Contra vero *in Græciam* servandum, sed pro *eodem* legendum esse *idem*, scilicet Marcus, ad marginem Livii adscripsit A. Perizonius. Verisimile autem et mihi videtur, navium numerum, quibuscum Marcus in Græciam missus sit, non ipsius Livii, sed libreriorum negligentia omissum esse. Supra hoc libro c. 27. senatus decrevit, ut quinquaginta quinquereimium classis instrueretur, mox vero cap. 48. refertur, Lucretium prætorem cum quadraginta quinquereimis ab urbe profectum esse, quia ex relictis navibus alias in alium usum retineri ad urbem placuit. Reliquas igitur de-

cem, vel quasdam earum Marcio tributas fuisse puto. Interim tamen observandum, infra etiam c. 56. referri, Q. Marcium Chalcidem venisse 'cum navibus,' non addito itidem earum numero.

§ 10 *Præsidio misso, caput Thessaliæ in potestate haberet*] *Præsidio eo misso inpressi usque ad Gronovium, qui τὸ eo omisit, sive id de industria fecerit, sive, quod potius videtur, scribarum culpa acciderit. Voculam igitur, a nullo recentiorum restitutam, Livio reddidi.*

§ 12 *Treceni milites Italici generis dati*] Numeralia distributiva pro cardinalibus poni, vidimus ad iv. 16. § 6. et ita *treceni milites* hic accipi possunt pro trecenti. Utrum tamen hæc lectio vera sit, merito dubito. Primæ edd. per notas habent *CCC. milites*, postreina Gruteri *treceni milites*, quod reliqui omnes servarunt. Verum id si permittatur, eodem jure passim in hac parte operis Liviani, ubi primæ edd. exhibent notas numerales, distributiva admitti possunt, quod absurdum puto. Emendavi igitur *trecenti milites*. Eundem errorem eadem Gruteri ἐκδοσις sæpius commisit. Vide ad c. 66. § 5.

CAP. XLVIII. § 1 *Quamquam ad bellum consilia, &c.*] Conferendus cum his Polybius in Exc. Legat. num. LXVIII. unde constat Persei legatos adpellatos esse Solonem et Hippiam.

§ 3 *Denunciatum, extemplo mænibus urbis*] Polybius Exc. Legat. num. LXVIII. Προσέταξαν αὐτοῖς ἐκ μὲν τῆς Ῥώμης εὐθὺς ἀπαλλάττεσθαι καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν Μακεδόσιν, ὅσοι παρεπιδημοῦντες ἔτυχον· ἐκ δὲ τῆς Ἰταλίας ἐν τριάκονθ' ἡμέραις ἐκχωρεῖν. Appianus in Exc. Legat. num. xxv. Ὁ δὲ ὑπατος ἐκέλευε τοὺς πρέσβεις ἐκ μὲν τῆς πόλεως αὐτῆς ἡμέρας, ἐκ δὲ τῆς Ἰταλίας τριάκοντα ἄλλαις ἡμέραις· τὰ δὲ αὐτὰ καὶ τοῖς ἐπισημοῦσι Μακεδόνων ἐκήρυττε· καὶ θύρῳβος αὐτίκα μετὰ τὸ βουλευτήριον ἐπίφθονος ἦν ἐν ὀλίγαις ὥραις ἐλαυνομέ-

νων τὸσῶνδε ὁμοῦ· καὶ οὐδὲ ὑποψύγια εὑρεῖν ἐν οὕτῳ βραχεῖ διαστήματι, οὐδὲ πάντα φέρειν δυναμένων· ὑπὸ δὲ σπουδῆς οἱ μὲν οὐκ ἐφθانون ἐπὶ τοὺς σταθμούς, ἀλλ' ἐν μέσαις ἀνεπαύοντο ταῖς ὁδοῖς· οἱ δὲ παρὰ ταῖς πόλεις μετὰ παίδων ἑαυτοὺς ἐρρίπτουν, καὶ μετὰ γυναικῶν. Ursin.

§ 6 *Præmissus a prætore est frater Lucretius*] Excidit prænomen una littera designatum. Scribe *frater M. Lucretius*. Sic appellatur cap. 56. *J. F. Gron.* Fratri huic prætoris prænomen *Marci* fuisse, credit etiam Pighius in Annal. ad a. 101XXXI. p. 364. Insuper autem existimat, eum esse M. Lucretium, qui anno præcedenti tribunus plebis rogationem promulgavit, ut censores agrum Campanum fruendum locarent, supra c. 19. filium M. Lucretii tribuni plebis, cujus meminit Livius xxvii. 5. Clericus et Crevierius Gronovii conjecturam receperunt.

§ 7 *Ab Rheginis triremi una, ab Locris duabus, ab Uritibus quatuor*] Turnebus Advers. xxx. 37. *a Brutiis*. Cluverius Ital. Ant. iv. 14. p. 1265. *ab Thuriiis*. Forte *ab Uriatibus*. Uria Apuliæ oppidum: unde Uria sinus. *J. F. Gronov.* Gronovii conjectura Doujatio displicet, partim quod Uria Apulorum non fuerit oppidum opibus maritimis clarum, partim quod a Rheginis ac Locris hic memoratis remotius sit: ipse vero conjicit *ab Veliatibus*. Sed vicissim in animum inducere nequeo, Livium ultimo loco memorasse Veliates, qui Roma Locros abeunti primi obcurrerant. Quærendum itaque puto locum inter Locros et Calabriae extremum promontorium in mari Ionio; is vero qui fuerit, non invenio. Ceterum 'ab Rheginis triremis' est triremis Rheginorum. Ita 'ab sociis naves' sunt naves sociorum c. 56. 'fides a consule;' vide ad xxvii. 5. § 6. 'litteræ a Porcio;' vide ad xxvii. 39. § 1. 'principes a Cora' II. 22. Forte etiam excidissee potuit vox exactis. Supra xxxvi. 42. 'Quum

ab Rheginis, Locrisque, et ejusdem juris sociis debitas exegisset naves.'

CAP. XLIX. § 2 *Præcipue tamen convertit oculos*] Vox tamen exsulat ab edd. vett. Eam primum vidi in Lugdun. a. 1553. tum Paris. a. 1573. et hinc in reliquis.

§ 3 *Summam P. R. tuendam commiserunt*] Inversæ literæ sunt; *Reip.* legendum est, non *populi Romani*. Sigon. *Summam P. R.* in solis inveni Basil. 1539. et 1554. omnes priores *summam R. P.* quod quidem Sigonius hic reddit *summam reipublicæ*, sed rectius in contextu *summam rempublicam*. Vide ad xxxviii. 50. § 9.

§ 7 *Persi autem regi*] Ita edd. principes. Postea Lugdun. 1553. substituerunt *Perseo*; quod Paris. a. 1573. eosque secuti reliqui servarunt usque ad Gronovium, licet interim Sigonius et alii priorem lectionem revocassent. Post Gronovium, qui et ipse eam Livio reddidit, nihilominus *Hearnius* iterum *Perseo* adoptavit. Vide ad c. 25. § 2.

Inter multa prospere gesta] Hæc est editionis principis lectio. Sed quadriennio post Frob. vulgavit *prospera gesta*; id vero obtinuit usque ad Mødium, qui priorem lectionem reduxit, servantibus eam deinceps omnibus editoribus. Et recte. Supra xxii. 28. 'Tantum animorum fecerat prospere ante paucos dies res gesta.' xxix. 30. 'Fama hujus modicæ rei in principio rerum prospere actæ:' ubi quidam codices *prosperæ actæ*. xliii. 11. 'Hæc et alia haud prospere in Macedonia gesta.' Eodem cap. 'Quas res ea æstate prospere gessisset rex Perseus.'

§ 9 *C. Claudius, Q. Mucius*] De tribunis militum consularibus vide ad xxxvi. 17. Quod hi cum consule 'missi' dicuntur, indicio est id ex senatusconsulto factum fuisse. Nam, tribunos militum interdum ex Scto lectos et creatos fuisse, e cap. 35. et xliv. 21. constat. Sed Q. Muci-

um deinde c. 67. 'legatum consulis' vocat. *Duk.*

Et duo Manlii Acidini: alter M. Manlii, alter L. Manlii filius erat] Atqui nullus *Marcus* Manlius post Capitolinum, quum decreto gentis id prænomen abdicasset gens Manlia. Forasan igitur alter *Manii*, alter *L. Manliorum filius erat*. J. F. Gronov. Nisi forte codicum adserendæ lectioni placeat, hos Manlios Acidinos non fuisse e patriciis, sed e plebeiis Manliis. *Spanhemius* de Præst. et Usu Numism. Dissert. vi. p. 518. ed. secundæ. Quod si ulla unquam conjectura processit temere, hæc utique illa est, ut perspicue suo loco demonstrabitur ab aliis, quorum doctrinam reveremur. *Jac. Gron.* Conjecturæ J. F. Gronovii obstat, quod neque Manliorum Acidinorum, neque aliorum totius gentis Manliæ quisquam prænomine *Manius* invenitur. Jacobo respondet *Spanhem.* in postr. edit. de Præst. et Us. Numism. Diss. x. pagg. 33. et 34. Sed quod vir summus ibi, quod in priore ed. scripserat, ita defendit, ut dicat aliquem e Manliis Acidinis patriciis ad Manlios plebeios (qui scil. prænomen *Marci* non repudiarant) adoptione vel alia de causa transferri potuisse, probabilius esset, si ostendi posset, in gente Manlia plebeia quoque cognomen Acidini fuisse. Mihi non dubium quidem est, prænomen Manlii hic corruptum esse; sed an aliquis demonstraverit, conjecturam *Spanhemii* temere processisse, juxta atque ipse scio, qui sibi id incompertum testatur. Alter horum Manliorum potuit esse filius L. Manlii Acidini Fulviani, qui a. 101xxiv. cum Q. Fulvio Flacco consul fuerat, xl. 43. *Duker.* *Spanhemius* in ultima ed. operis eximii de Præst. et Usu Numism. defensorus id, quod in priori ed. vindicandæ vulgatæ Livii lectioni alter *M. Manlii*, alter *L. Manlii* adtulerat, statuit, licet Manlii Acidini

inter patricios Manlios olim relati fuerint, id non obstat tamen, quin, uti subinde a Romanis factum est, unus e dictis Manliis Acidinis e patriciis ad plebeios Manlios, adoptione, seu alia de causa, transferri potuerit: adversus quem observo, licet sæpe patricius adoptatus fuerit a plebeio, et contra plebeius a patricio, inde tamen evenire non potuisse, ut gens partim plebeia, partim patricia evaderet. Nam, exempli gratia, Manlius patricius a plebeio adoptatus ipse quidem plebeius fiebat; verum tantum abest, inde partem gentis Manliæ factam esse plebeiam, ut contra idem ille, a plebeio adoptatus, amissa gente sua, ad gentem patris adoptivi transire, ejusque nomina adsumere debuerit. Adsentior vero eidem Spanhemio, id alia de causa fieri potuisse, et quidem transitione a patriciis ad plebem. Ita, Minucium a Patribus ad plebem transisse, ex aliorum sententia narrat Liv. IV. 16. 'Hunc Minucium apud quosdam auctores transisse a Patribus ad plebem, undecimumque tribunum plebis cooptatum seditionem motam ex Mæliana cæde sedasse invenio.' De gente Octavia idem narrat Sueton. Aug. cap. 2. 'Gens Octavia a Tarquinio Prisco rege inter Romanas gentes adlecta, in senatum mox a Ser. Tullio in patricios transducta, procedente tempore ad plebem se contulit: ac rursus magno intervallo per Divum Julium in patriciatum rediit.' Potuit igitur transitione ad plebem factum esse, ut Manlii Acidini partim plebei fuerint, partim patricii; an tamen revera factum sit, vehementer dubito, quum non modo nondum omni exceptione majori argumento probatum sit, Manlios partim patricios, partim plebeios, verum etiam nondum aliunde constet, ullos Manlios Acidinos plebeios fuisse. Cum Dukero itaque credo, licet nec J. F. Gronovii conjectura placeat, prænomen

Manlii *M.* corruptum esse. Pro eo *Cn.* scribendum censerem, quia prænominum illorum notæ *M.* et *Cn.* sæpe commutantur, ut vidimus ad VII. 12. § 1. si illo prænominе, quod Manliis Capitolinis, Vulsonibus, aliisque in usu fuit, etiam Manlios Acidinos usos esse constaret. Nunc igitur judicium sustinere malo. Sed aliud adhuc hoc loco restat. Videtur enim a more Livii abhorreere, duos hos Manlios patrum prænominibus designari, ipsa eorum prænomena omitti; accedit trium tribunorum militum præcedentium prænomena addita esse. Forte igitur hic etiam prænomen excidit, et legendum est *et duo L. Manlii Acidini.*

Cum iis consul Brundisium ad exercitum] Verbum huic sententiæ deest. Forte legendum *ad exercitum venit*, vel potius *abiit*.

CAP. L. § 1 *Consilium habuit]* Ita antiquiores typis descripti. Modius, Gruterus, et alii *concilium*. Sed recte Gronov. ad l. XLIV. c. 2. § 5. errorem hunc corrigendum, et legendum censuit *consilium*; quod etiam a. 1665. in contextum recepit.

Aliquam diversis sentiētiis certatum est] *Aliquamdiu diversis.* Sigon. *Ilud diu*, a Sigonio recte additum, interceptum erat a primis literis vocis seq. *diversis*.

§ 6 *Karthaginiensium opes fregisse sese]* Crevierio vox *sese* redundat, et nata esse videtur ex vitiosa repetitione ultimarum literarum verbi præced. Verius tamen puto, prænomen servandum esse. Pendent enim hæc a præcedentibus hoc modo: Romanos scire, sese opes Karthaginiensium fregisse, et cervicibus eorum præpotentem finitimum regem (intelligitur Masinissa) inposuisse. Tolle jam prænomen *sese*, et vide num commodus sensus in his verbis inveniri possit.

Ultra juga Tauri remotum] Nisi dixit *emotum*, ut l. XXXVII. c. 53. 'Ultra Tauri juga Antichum emostis.' Et

rursus xxxviii. 47. 'Antiocho ultra Tauri juga emoto.' Item cap. 48. 'Quo longius Antiochus emotus esset.' Et XLII. 42. *J. F. Gron.* Verbum illud Livio frequens est. xxx. 23. 'Emotis deinde curia legatis:' ubi plura vide. xxxviii. 12. 'Nequidquam Antiochus emotus ultra juga Tauri montis esset.' cap. 53. 'Antiochum ultra Tauri juga emovit.' xli. 21. 'Si morbus pestilentiaque ex agro Romano emota esset.' XLV. 15. 'Omnibus quinque et triginta tribubus emovere posse.' Eodem cap. 'Plures, quam a superioribus, senatu emoti sunt.' Vide Burm. ad Sulpiciæ Satyr. vs. 26. qui ibi laudavit Lambin. et Torrent. ad Horat. iv. Od. ult. vs. 11.

§ 7 *Sicubi populus Romanus sua fortuna laet]* Fortassis, et quod, *sicubi populi Romani fortuna laet, sua fortuna antiquos animos regibus suis videatur posse facere.* *J. F. Gron.* Sic 'labantem' fortunam populi Romani' dicit xxvi. 41. Perizonius ad Sanctii Minerv. II. 12. § 1. nihil mutat, nisi quod pro *populus Romanus* legit *populo Romano*. Non male: nam et minor est mutatio, et 'labare' cum dativo personæ est xxvii. 1. 'Labare iis fidem adversus Pænos senserat:' et apud alios in Lexicis. Librarii e *P. R.* vel *Po. Rom.* suo arbitratu potuerunt facere *populus Romanus*. Duk. Omnes edd. vetustiores per notas *P. R.* primus deinde Sigonius eas reddidit *populus Romanus*, et hanc veram lectionem esse plerisque reliquis editoribus persuasit. Perizonius demum, non tantum ad Sanctium, ut jam Dukerus monuit, sed etiam in margine Livii *populo Romano* legendum indicavit. Id postea etiam Clerico in mentem venit, quod recte deinde Crevierius probavit, et in contextum recepit.

§ 8 *Dum integræ res apud animum suum Persea debere]* Imperfectum sensum ita expleveris: *Dum int. res sint,*

cogitare apud an. suum Persea debere. Sigon. Duas voces, explendo sensui a Sigonio additas, Clericus et Crevierius in contextum receperunt, diverso tamen characterè impressas, ut ex conjectura adsumtas esse pateret. Verum primo dicendum erat *Dum integræ res sunt, non sint.* Vide ad I. 40. § 7. Deinde, utrum recte dicatur 'cogitare apud animum,' non nihil dubito: certe, alibi ita Livium loqui, non memini. 'Secum cogitare' dixit Cic. ad Fam. iv. 5. et Ter. Eun. i. 1. 19. et alibi. 'Cum animo suo cogitare' Cic. Orat. Agr. II. 24. 'in animo cogitare' Ter. Ad. i. 1. 5. Qui præfuit editioni Sigonianæ, quæ ipso mortuo prodiiit Venet. 1592. ejecta lectione, quam Sigonius receperat, dedit *dum integræ res sint, apud animum suum Persea statuere debere*: unde facio *dum integræ res sunt, statuere apud animum suum Persea debere*. Locutio autem 'statuere apud animum,' vel 'apud animum suum' obcurrit vi. 39. 'Ipsi primum statuerent apud animos, quid vellent:' et xxxiv. 2. 'Ego vix statuere apud animum meum possum.'

§ 11 *Postremo ita bello et pace quæri]* Quin potius *ita bellum et pacem quæri*. Lib. I. c. 27. de Metio: 'Igitur ut prius in bello pacem, sic in pace bellum quærens.' *J. F. Gron.* Doujatius legit *ita bello et pacem quæri*, id est, bellum necessarium esse ad pacem tolerabilem obtinendam, et tentandam belli sortem, quandoquidem omnium confessione sine bello regnum abdicare probrosum habetur. Crevierius se sensum ægre, verba nullo modo adsequi posse fatetur. Ego etiam ab integriori codice, vel feliciori ingenio, medicinam loco huic corrupto sperandam existimo. An forte legendum *ita bello pacem præferri?*

CAP. LI. § 1 *Citium (Macedoniæ oppidum est)]* In Excerptis Strabon. lib. vii. pag. 330. memoratur πόλις

Πύδνα, ἢ νῦν Κίτρον καλεῖται. Ad quem locum Palmer. in Exerc. ad Opt. Script. Græc. p. 302. monet dubium esse, utrum ex Strabone apud Livium *Citium*, an ex Livio apud Strabonem Κίτρον legendum sit. Sed recte Wesseling. docuit ad Antonin. Itiner. p. 328. neutro opus esse: nam Excerpta illa Strabonis esse recentioris Græculi, qui indicavit, quo nomine urbs, antiquis Pydna vocata, suo tempore adpellata sit. Fuerunt autem duæ diversæ urbes *Citium* et *Pydna*. Utriusque meminit Livius, prioris hoc loco, posterioris XLIV. 6. Harum quidem *Pydna* notior est, et apud alios etiam memoratur: at *Citium*, Macedoniae urbem, apud neminem præter Livium invenio. *Citium* montem circa Ætoliā memorat Livius l. XLIII. c. 21.

§ 2 *Minervæ, quam vocant Alcidem*] Animo incessit meo libido *Alcidemon* scribendi: nam Λαόσας vocabatur et Ἀλκιμάχη: quidni etiam Ἀλκίδημος vocari potuerit a Macedonibus? Ut nunc quidem vocabulum formatum est, originem olet Græcam, non tamen integram. Erant et Ἀλκείδαι Dii quidam apud Lacedæmonios. Turneb. Advers. xxx. 37. Doujatius legendum censet vel *Alcimum*, id est fortem; vel *Alcidæ*, id est Herculis, a quo Macedonum reges originem ducunt. Jac. Perizon. ad marginem Livii potius nihil mutabat, et *Alcidem* deducebat a recto *Alcis*. Crevierius Turnebi conjecturam probat, quæ mihi quoque verisimilior videtur.

§ 3 *Omnesque armatos in campo struxit*] Cur non *instruxit*? J. F. Gronov. 'Instruere aciem,' 'exercitum' locutiones sunt apud Livium et alios passim obviæ. Exempla habemus l. I. capp. 1. 12. III. 2. v. 38. lib. VIII. capp. 8. 38. et alibi sæpe. Vide ad III. 8. § 8. cap. 60. § 3. et XXV. 4. § 4. Verum eodem sensu et simplex 'struere' adhibetur. VIII. 8. 'Hoc postea manipulatim structa acies cœpit

esse.' IX. 31. 'Jam sine præcepto ullius sua sponte struebatur acies.' XLII. 7. 'Progressi ante portas aciem struxerunt.' Et ita sæpe Tacitus, ut Ann. XI. 24. Hist. IV. 24. et lib. V. cap. 11.

Summa omnium quadraginta millia armata fuere] Erratum in summa copiarum Macedonicarum: non enim *quadraginta millia*, sed *quadraginta tria millia* posuit Livius, quum non longe post, 'Summa totius exercitus triginta novem millia peditum erant, quatuor equitum.' Rotundius Plutarch. in vit. Æmil. p. 261. ἑπταεὶς μὲν τετρακισχίλιοι, πεζοὶ δὲ εἰς φάλαγγα τετρακισμυρίων οὐ πολλοὶς ἀποδέοντες. J. F. Gron. Non repugnarem legenti *armati*, pro armatorum. l. XXVIII. c. 2. 'Erant autem in Celtibero exercitu quatuor millia scutati.' *Armati* sunt milites, idoneis ad pugnam armis instructi, a quibus distinguitur inutilis turba lixarum et calorum. Vide Cic. pro Cæcin. cap. 21. Liv. XXVIII. 18. XXXI. 49. Curt. VI. 8. § 23. Duk. Recte locum Gronov. emendasse videtur. Scriptum fuerat *XLIII. armata*, unde factum *XL. M.* Vide ad XXXIV. 13. § 2. Locus tamen Plutarchi, quem laudat, huc non pertinet. In eo enim refert quibus copiis Perseus instructus fuerit, quo tempore cum Æmilio Paulo dimicaturus erat. Id vel ipsa, quæ proferuntur, verba docent. Nam secundum Plutarch. πεζοὶ εἰς φάλαγγα, seu pedites phalangitæ, efficiebant non multo minus quam quadraginta millia. Contra, ut Livius hic testatur, quadraginta, vel quadraginta trium millium armatorum 'pars ferme dimidia phalangitæ erant.'

Hippias Bereus præerat] *Berææus*, ut ante. Sigon. Vide ad c. 58. § 7.

§ 4 *Hanc ipsi legionem vocabant*] Lib. XXX. capp. 26. et 33. *legionem* vocat quatuor millia militum, a Philippo Carthaginiensibus auxilio missa. Sed ibi legionem dicit manum peditum,

ut sæpe aliorum populorum. 'Legio Fidenatum' I. 27. 'Legiones Sabi-
norum' I. 37. 'Etruscorum' II. 6.
'Gallorum' lib. xxxviii. capp. 17. et
48. 'Celtiberorum' xlii. 10. eadem
ratione, qua scriptores Romani sum-
mos magistratus et belli duces alia-
rum gentium 'consules' et 'dictato-
res' vocant, Romanas appellationes
ad easdem dignitates et imperia apud
illas, apud quas alia nomina habebant,
transferentes. Hic alia ratio est:
nam, quod dicit hanc ipsi legionem vo-
cabant, non aliter videtur accipi posse,
quam Macedones nomen 'legionis' a
Romanis sumtum huic corpori mili-
tum imposuisse, et id λεγεώνα appel-
lasse. Si hoc ita est, nam ab aliis ni-
hil de eo proditum legi, credi potest
per bella Macedonum cum Romanis
institutum fuisse. *Duk.* Quid si le-
gamus ita hanc ipsi legionem vocabant?
ut innuat, hanc legionem proprio no-
mine a Macedonibus 'Agema' voca-
ri. Vide ad c. 58. § 9. Vocula au-
tem ita intercepta erit ab ultimis li-
teris præced. *agemata.*

Leonatum et Thrasippum Eulyestas]
Turnebus Advers. xxx. 37. *Elymio-
tas.* Forte *Lyncestras.* J. F. Gronov.
Doujatius conjicit *Eurystios* ab 'Eu-
rysto' vel 'Andaristo,' Pelagoniæ
urbe. 'Andaristi' solus meminit
Ptolem. III. 13. quæ urbs in quibus-
dam edd. vocatur 'Ανδάρηστος, pro
'Ανδάριστος: at *Eurysti* mentionem
apud neminem inveni. Ceterum *Leo-
natus* scribitur etiam apud Justin.
Sed Græcis vocatur Λεωνάτος, *Leon-
atus* apud Nepot. Curtium, et alios:
quæ scriptura vulgo præfertur.

§ 5 *Dux erat Antiphilus Edissæus]*
Edessæus ab 'Edessa,' Stephanns.
Sigon. *Edessæus* legunt omnes edd.
excepta Basil. 1554. in qua operarum
errore excusum est *Edissæus.*

Ex Paroria et Parstrymonia] *Parorea.*
Græce Παρώρεια. Sic ante. *Sigon.* Su-
pra I. xxxix. c. 27. § 10. ubi videnda
sunt quæ notantur, servata diphthon-

go Græca editur *Parorea*, etiam in
ipsa Sigonii ed. Eam autem Latinos
vel per *i* vel *e* efferre, vidimus ad
xxxI. 43. § 5. Potest igitur *Paroria*
servari.

§ 7 *Ab Heraclea ex Sintiiis]* 'Sintii'
fuerunt incolæ Lemni, qui in Thra-
ciam migrantes dicti sunt 'Sinti,' si
fides habenda est Schol. Thucyd. ad
II. 98. Σίντιοι ἐλέγοντο ἐν ὅσῳ τὴν Λήμ-
νον ᾤκουν, εἰς δὲ τὴν Θράκην ἐλθόντες
μετωνομάσθησαν Σίντιοι. Scribendum
itaque et *Sintis.* Σίντους bis eodem
capite vocavit Thucyd.

*Susum Phalararneum et Syllum Gnos-
sium]* Forte *Phalasarnium.* Ita enim
Steph. Byz. Φαλάσσαρνα πόλις Κρήτης,
ἀπὸ Φαλασάρνης. Ὁ πολίτης Φαλασάρ-
νιος, ὡς Ξενίων φησί. Deinde *Gnosium*
edd. ante Gronov. qui literam sibi-
lantem duplicavit. Vide ad xxxvii.
60. § 3.

§ 11 *Secundum eum exercitum, quem
Magnus Alexander, &c.]* Videtur hic
statuere Livius, exercitum, quo Alex-
ander Magnus Persiam invasit, aut
majorem fuisse, aut numero æquasse
enim, quem nunc Perseus contraxe-
rat. Eum autem fuisse dicit triginta
novem millium peditum, quatuor equi-
tum: at exercitum Alexandri Magni
constitisse ipse IX. 19. credere vide-
tur ex non pluribus, quam triginta
millibus peditum et quatuor equitum;
ubi vide. Copiarum Alexandri nu-
merum, secundum eos qui minimum
edunt, fuisse peditum triginta millia,
quinque equitum; qui maximum, pe-
ditum quatuor et triginta millia, equi-
tum quatuor, refert Plutarch. in Alex-
andr. M. p. 672. quem ut et Justin.
XI. 6. ad hunc locum laudavit Crevier.
et insuper nos remisit ad Freinsh.
Supplem. Curtii II. 3.

CAP. LII. § 1 *Sextus et vicesimus
annus agebatur]* Lege tertius et vicesi-
mus. Tot enim numerantur a P. Cor-
nelio, Ti. Sempronio consulibus. Er-
ror ex notis manavit III. et VI. Ex
duobus enim II. V. factum est. *Sigon.*

Lapsus vehementer vir diligentissimus. Nam non illis, verum triennio ante C. Cornelio, Q. Minucio consulibus, a quibus ad hos consules revera sunt xxvi. anni, pacem Philippus petiit, et ab Quintio impetravit; (vide lib. xxxiii. capp. 12. 13.) quæ deinde anno sequente ab senatu confirmata est, lib. xxxiii. capp. 24. et 30. Decepit eum, quod meminerat, pacem Philippo dedisse T. Quintium, qui ex Græcia decessit, ac de Philippo et Nabide triumphavit iis, quos posuit ipse, consulibus lib. xxxiv. capp. 48. et 52. oblitus interim mansisse illum, postquam cum Philippo debellasset, in Græcia per triennium, ut eam ordinaret ac componeret, et bellum contra Nabidem gereret. *Jac. Perizon.* Errorem Sigonii Dodwell. quoque animadvertit Diss. de Cyclis x. 34. *Duk.*

§ 3 *Meditatum Philippo primo, deinde et Persi*] Ita edd. principes; pro quo postrema Gruteri substituit *Perseo*. Sed recte priscam lectionem Gronov. ad hujus lib. c. 25. § 2. vindicavit, et in contextum recepit. At Hearne contra, ea repudiata, Gruterianam iterum adsevit.

§ 4 *Ne stetisse tantum*] Transponit Muretus *non justo dec. tamen*; *tantum ne stet. in armis vid.* J. F. Gron. Sed præcedente quidem sæpe omittitur iis locis quæ Gronov. ad iv. 71. et ix. 19. citat. Si exemplum de *tamen* haberem, crederem *ne stetisse tantum* per ellipsin istius particulæ dictum. *Duk.* Similiter etiam locum supplet Doujatius. Simplicissimum videtur, si, admissa parenthesi, legamus, *Mota par. acies, (non justo dec. tamen) ne stetisse tantum in armis vid.* Ceterum 'decursus' hic ponitur pro exercitio militari, quod plerumque 'decursio' dicitur. Tacit. Ann. ii. 55. 'Exercitio equitum, decursibus cohortium interesse.' iii. 33. 'Præsedisse nuper feminam exercitio cohortium, decursu legionum.'

§ 6 *Injuriam populi Romani in patrem seque commemoravit*] Magis placet Crevierio *injurias*, laudato loco Livii ii. 38. 'Veteres populi Romani *injurias*, cladesque gentis Volscorum.' Adde xxix. 8. 'Modicas *injurias* æquo animo pati possent.' c. 17. 'Magis indignemini, bonis ac fidelibus sociis tam atroces atque indignas *inurias* ab legato vestro militibusque fieri.' Ibidem, 'A Karthaginiensibus *inurias* tanto minores accipere-mus.' Iterum, 'Illos, qui faciunt, nondum tantarum *injuriarum* satietas ceperit.' xlii. 36. 'Regem de *injuriis*, si quas sociis factas quærentur, arbitrato senatus satisfactorum esse.'

§ 8 *Quæ tricenos equites habeant, et pari ferme numero sociorum*] Corrigo *trece-nos*, quod est æque ac trecentenos: sic paulo post c. 55. 'Non plus quam trecenti equites erant in castris Romanis.' Sic lib. priore c. 9. 'Quina millia et duceni pedites, et trecenti equites.' *Sigon.* Locus defectus, quem miror non integrasse Sigonium, cum sub manu haberet, monens *trece-nos* scribendum, pro *tricen-os*, ut male erat in antiquis, cumque id illi facillimum esset. Quid enim certius, quam Livium scripsisse, *quæ singulæ sena millia peditum et trece-nos eq. habeant, et parem ferme numerum soc. ped. eq.* Quo enim equitem annumeraret, nisi et peditum copias expressisset? Fuit autem, ut supra c. 31. id præcipuum provinciæ Macedoniæ datum, quod, cum alterius consulis legionibus quina millia et duceni equites ex vetere instituto darentur in singulas legiones, in Macedoniam sena millia peditum scribi jussa, equites trecenti æqualiter in singulas legiones. J. F. Gron. Si pro certo sumimus, Perseum scivisse, hoc præcipuum provinciæ Macedoniæ datum fuisse, ut legiones in eam scriptæ sena millia peditum haberent, locus ita suppleri potest. Sed, sive hoc scivit, sive ig-

noravit, non potest non corruptus esse numerus in iis quæ paullo post dicit, cum socii et auxiliis Eumenis ac Masinissæ ‘non plus septem millia peditum in exercitu Romano futura.’ Nam utique scire potuit, duas legiones Romanas et parem numerum sociorum peditum plus, quam septem millia peditum, efficere. Duk. *Voces trecenos et tricenos* perperam etiam alibi commutari, vidimus ad XL. 34. § 8. Ceterum in recensendis copiis Romanis Perseo magis conveniebat, ut eas minueret, quam angeret. Hinc, licet id Macedonia præcipuum datum fuisse, tum ex aliis gentis Macedonum Romæ morantibus, tum ex legatis inde reversis, rescire potuerit, ut legiones eo mittendæ ex pluribus peditibus constarent, id tamen apud milites dissimulasse, et pristinum tantum numerum retulisse videtur. Id ex eo colligo, quod pedites equitesque sociales Romanorum legionariis numero ferme pares fuisse dicat, quum tamen Livius supra cap. 31. eos ipsos, et præsertim equites, numero auctos fuisse narrarit. Pro *sena* igitur in lacuna a Gronovio suppleta potius lego *quina*. Præterea ferri nequit, quod Gronovius conjecit, *et parem ferme numerum sociorum*. Quid enim? an legiones Romanæ habebant *sena* millia peditum, trecenos equites, et parem ferme numerum sociorum equitum ac peditum? Servandum igitur vulgatum *et pari ferme numero sociorum*. In priori etiam ed. nott. Gronovius hæc verba non tentavit, sed tantum, ut videtur, calami errore, voculam *ferme* omisit: in repetitis curis id etiam erranti calamo tribuendum puto, quod *parem ferme numerum* dederit.

§ 9 *Eo ut accedant, &c. non plus septem millia peditum, duo equitum futura*] Verba hæc mendosa esse, Dukerus ad § præc. monuit; cui adsentior. Non tamen mendam in numero latere

autumo, sed eum ita explico, auxilia Eumenis et Masinissæ tantum septem millia peditum, duo equitum futura. Potius in initio periodi vitium latere, ac scribendum esse puto, *Eo accedent regum auxilia*.

§ 11 *Arma illos habere ea, quæ sibi quisque paraverit pauper miles*] Milites Romanos sibi de suo quemque arma paravisse, non, ut Macedonas, publica impensa facta ex armamentariis publicis accepisse, ostendit narratio Livii i. 43. de censu a Ser. Tullio instituto, et Polybius vi. 21. Nam Ser. Tullius, quum belli pacisque munia pro habitu pecuniarum fieri voluisset, sua cuique classi arma ex censu imperavit. Idem ostendit locus Livii XLIII. 13. ‘In domo L. Atræi hasta, quam filio militi emerat, arsisse dicebatur.’ Probabile quoque in eam rem argumentum præbet, quod Gellius XVI. 10. ex Ennio et Julio Paulo scribit, proletarios asperis reipublicæ temporibus publicitus armatos fuisse, et publico sumtu arma accepisse. Hi enim, quia in classibus, quibus arma ex censu imperata erant, non censebantur, ipsi arma non habebant. Nec memini in Livio usquam armorum cura publica paratorum mentionem fieri, nisi XXII. 57. quod de servis, quos publice emtos, ut militarent, ibidem scribit, accipiendum reor. Ad ea fabricanda autem tum quoque officinæ armorum in urbe extra ordinem institui potuerunt; quas alioqui nullas in urbe fuisse, argumento sunt verba Ciceronis in senatu Philipp. VII. 4. de tempore, quo Hirtius et Pansa consules bellum adversus Antonium Mutinam obsidentem gerere jussi fuerant, ‘armorum officinas in urbe videtis.’ Nam ex iis liquet, id insolitum atque extraordinarium, et non nisi difficilibus reipublicæ temporibus factum fuisse, quum arma, quæ ad manum erant, non sufficerent armandis omnibus, qui sublatis vacationibus nomina do-

derant. Sed si milites Romani sibi suo sumtu arma pararunt, quid est, quod Polybius VI. 37. dicit, quæstorem de stipendio eorum pro frumento, veste, 'et si præterea armis aliquibus indigerent,' certam pecuniam deduxisse? et quod apud Tacit. Ann. I. 16. miles Percennius queritur, 'denis in diem assibus animam et corpus æstimari; hinc vestem, arma, tentoria redimi?' Nam si miles ipse sibi arma parabat, cur pro iis aliquid de stipendio illius detrahebatur? Pro frumento et veste deducebatur, quia ea de publico accipiebat: unde consequens est, quia pro armis quoque aliquid deducebatur, ea, itidem ut frumentum et vestem, de publico præbita fuisse. Lipsius de Milit. Rom. V. 16. levi explicatione verborum Polybii et Taciti defungitur, nec quidquam aliud, quam horum testimonio docet, pro armis paucillum pecuniæ de stipendio militum deductum fuisse. Sed hoc non satis est ad intelligendum, qui milites, et quando arma publica acceperint. Mihi non dubium est, quin uterque de armis militum, qui adversus hostes rem gerebant, et maxime eorum, qui in provinciis militabant, loquatur, non de armis eorum, qui, delecti in urbe habito, in legiones descripti, primum ad bella mittebantur. Polybius frumentum, vestem, et arma militum conjungit, et pro his omnibus aliquid de stipendiis eorum detractum fuisse auctor est: τοῦ τε σίτου, inquit, καὶ τῆς ἐσθῆτος, καὶ εἴ τις οὗ πλοῦ προσδεθῶσι, πάντων τούτων ὁ ταμίης τὴν προστεταγμένην τιμὴν ὑπολογίζειται. Jam vero quemadmodum frumentum et vestem non primum ab urbe ad bellum exeuntes, ita neque arma, sed hæc omnia demum in bello et provinciis de publico accipiebant. Quomodo autem intelligendum sit, quod de armis dicit, non admodum obscurum est: nam verbis his, καὶ εἴ τις οὗ πλοῦ προσδεθῶσι, si iis præterea armis

aliquibus opus esset, significat, si quid armorum, puta, galea, lorica, scutum, aliudve quid inutile factum fuisset, iis hoc quoque de publico, sed eadem conditione, qua frumentum et vestem, datum fuisse. Arma illa autem in provinciis ex armamentariis publicis et officinis armorum fabricandorum, si quæ in iis essent, ut Carthagine Nova in Hispania apud Livium XXVI. 51. sumi, vel aliunde impensa publica in eas portari potuerunt. Armamentaria publica in urbe, e quibus Cic. pro Rabir. Perduell. Reo c. 7. propter seditionem Saturnini 'arma populo Romano, C. Mario consule distribuite, data' scribit, ad hoc primum instituta fuisse credo, ut, si tempora reipublicæ postularent, ex iis cives militia immunes armarentur; deinde ut, quia jam ante id tempus quod Cicero designat, respublica seditionibus turbata, et in urbe pugnari cœperat, arma ad manum essent, quibus clientes optimatum alique infimi ordinis cives, qui eorum sectam sequebantur, ad comprimendas seditiones instruerentur. Duk.

§ 13 Quæ regia cura præparanda fuerant] Oratio obliqua postulat fuerint. Duk. Vide ad III. 2. § 3. XXXVI. 39. § 10. et alibi.

§ 14 Incognitum famæ aperuerint armis orbem terrarum] Fama, perspicue. Sigon. Curtius VIII. 10. § 1. 'Patrem Liberum atque Herculem fama cognitos esse.' Virgil. Æn. II. 21. 'Tenedos, notissima fama Insula.' Gronovius tamten Obs. I. 4. retinet famæ. Duk. Donatus etiam existimabat vulgatum incognitum famæ elegantius esse, quam quod ipsi substituebat Sigonius. Locutioni incognitum famæ obponitur altera 'scit fama,' quam variis auctoribus restituit Gronov. Gust. ad Statii Theb. II. 108. et Obs. II. 13. Recte autem aperuerint. Pomp. Mela III. 6. 'Britannia qualis sit, qualesque progeneret, mox certiora et magis explorata dicentur. Quippe

tam diu clausam aperit ecce principum maximus.' Vide Broukhuss. ad Tibull. 1. 3. 36.

§ 15 *Speciosum Græciæ liberandæ tulisse titulum*] Lege prætulisse. J. F. Gron. xxxiv. 23. 'Vano titulo libertatis ostentato.' xxxv. 16. 'Specioso titulo uti vos, Romani, Græcarum civitatum liberandarum video.' Pro his nemo dixerit 'ferre titulum.' Duk. Vide ad xxvii. 34. § 5. 'prætendere' dixit xxxvii. 54. 'Quem titulum prætenderitis prius adversus Philippum, nunc adversus Antiochum belli.' Paulo ante *Indiæ oris* edd. principes, pro quo recte *Indiæ* emendavit Vascos.

CAP. LIII. § 2 *Tantum jussis ad iter parari*] *Parari*, perspicue. *Sigonius*. Posses etiam *parare*, nempe *se*. Vide ad c. 24. § 5. Mox *civitatum* primus edidit Curio, et reliqui servarunt. Priores *civitatum*, quod adoptavi. Vide ad xxxiii. 20. § 11.

§ 5 *Eordeam petens*] *Sigonius* ad l. xxxi. c. 39. § 7. emendavit, et edidit *Heordeam*; unde Gronov. recepit *Eordeam*: quem etiam vide ad lib. xxxiii. c. 8. § 5. Quum autem hoc loco similiter *Sigonius* edidisset, nemo tamen ei dicto obediens fuit. Pariter igitur hic etiam *Eordeam* operas scribere jussi. *Diphthongum* enim requiri, constat ex Græcis; quorum testimonia vide apud *Sigon.* d. loc. Adde nummum *Hadriani* apud *Harduin.* in Numm. Antiq. Pop. et Urb. cum hac inscriptione ΕΟΡΔΑΙΑ ΜΑΚΕ.

In Elimeam ad Haliacmona fluvium] De *Elimea* vide *Sigon.* ad xxxi. 40. § 1. Observat autem *Cellar. Geogr.* Ant. 11. 13. p. 660. longe hinc abesse fluvium *Haliacmona*, mediam *Macedoniam* percurrentem, quum *Ptolemæi* positio *Aoum* potius fluvium poscat, qui *Elimeorum* regionem vel finiat tangendo, vel penitus etiam interluat. Aut ergo *Livium* in nomine fluminis errasse, aut omnia *Ptolemæi* in hac ora inmutanda esse. Contra

Doujatius per *Elimeam* intelligit urbem *Emathia*, regionis *Macedonica*, ad lævam fluminis *Erigoni* supra *Edessam*; quam diversam statuit ab ea quæ *Elimiotis*, *Macedoniæ* *Illyricæ* sive occidentalis populo, nomen dedit. Vellem nobis indicasset scriptores, quorum auctoritate hæc distinctio nititur. Interim tamen ex illis quæ sequuntur, satis patet *Elimeam* sive *Elimeam* *Ptolemæi* hic intelligi non posse. Præterea locutio in *Elimeam processit* potius indicare videtur, per *Elimeam* regionem aliquam, quam urbem, intelligendam esse. Ei convenit alia xxxi. 40. 'In *Elimeam* se recepit:' et xliii. 21. 'In *Elimeam* profectus:' ubi tamen *Crevier.* vel, omissa præpositione, *Elimeam*, vel ad *Elimeam* legendum, et urbem ejus nominis intelligendam putat. Vide quæ notantur ad locum priorem.

§ 6 *Pythoum et Dolichen*] Πύθιον vocant *Plutarchus* in *Paullo* p. 262. et *Stephanus*. Quare lego *Pythium*. *Sigon.* Idem error committitur l. xlii. capp. 2. 32. 35.

§ 8 *Urbem, nihil cunctatis, &c.*] Recte monuit *Crevierius*, excidisse hic nomen urbis, quam primo adventu *Persens* recepit.

§ 9 *Cyretias obpugnare coactus*] *Conatus*, perspicue. *Sigon.* Optime vidit *Crevierius*, licet omnes editores *Sigonii* conjecturam receperint, perspicuum tamen esse, primo nihil minus convenire huic loco, quam vocem *conatus*; non enim *Persea* *Cyretias* obpugnare conatum esse, sed oppugnasse revera et cepisse: deinde vocem *coactus* hic apprime quadrare. Nam, ut *Livius* narrat, *Persea* primo adventu urbem in *Perrhæbis* recepisse; at non eadem facilitate *Cyretias* potitum esse. Eas enim oppugnare, 'coactum,' et etiam primo die repulsum esse. Mox idem vir doctus vocem *omnes*, quam nullum hic locum habere, et ex proxima voce *omnibus* repetitam credit, delendam censuit.

CAP. LIV. '§ 1 *Probris quoque in ipsum Macedonasque procacibus jaculati sunt*] Usitatiores 'jaculari aliquid' vel pro scopo, ut 'corvos,' 'dextra sacras arces,' vel pro telo, velut 'ignem puppibus,' aut 'e nubibus,' 'panes de Capitolio,' 'ornos;' tum sine casu 'jaculari ex summo,' 'jaculari in dextrum latus.' Sed et sic Quintil. Instit. ix. 2. 'Si pater, qui infamem in matrem filium secreto occidisset, reus malæ tractationis, jacularetur in uxorem obliquis sententiis:' sed, ibi in Ms. fuisse *jocularetur*, testatur Gebhardus Crepund. l. iii. c. 1. Ut apud Nostrium vii. 10. 'Inter carminum prope modum incondita quædam militariter joculantes.' Utrum igitur hic quoque in Livio *joculati sunt*, an legimus *probra*? Apud Fabium 'jacularetur in uxorem obliquis sententiis.' Petronii certe est cap. 109. 'Dicta voluit in calvos stigmatosque jaculari.' Fabii ii. 11. 'Abrupta quædam, ut forte ad manum venire, jaculantur.' Lib. xi. cap. 3. 'Qui sententias vibratis digitis jaculantur.' Idem vi. 3. 'In hac veluti jaculatione dictorum.' Muretus *jocati*. J. F. Gronov. Sane perquam insolenter dictum est 'jaculari probris in aliquem.' Ferri posset, si omitteretur præpositio *in*. Ita enim locutus est Ovid. Am. iii. 3. 35. 'Jupiter igne suo lucos jaculatur et arces.' In Ibid. 49. 'Sic ego te ferro nondum jaculabor acuto:' ubi plura notavit Burm. et hic etiam præpositionem delendam esse existimavit. Si vero τὸ *in*, quod unicuique codex agnoscit, expungere audacius videtur, legi posset *probris quoque inde ipsum*. Sæpe vero *inde*, sive *in*, et *in* confunduntur. Vide ad x. 20. § 6. Mureti *jocati* defendi posset ex Livii xxxii. 34. 'Jocatus in valetudinem oculorum Phænæ.'

§ 5 *Fugientesque per patentem*] Forte *fugientesque et* (vel etiam) *per pat. por. hostes acc.* Nam partem eorum jam trans muros acceperant. J. F. Gron.

§ 7 *Velatias et Connum*] *Elatiam et Gonnum*. De utrisque dictum est ante ex Stephano. *Sigon*. De Elatia vide Sigonium ad xxviii. 7. § 7. de Gonno alibi eum agere non memini: sed de Gonnocondylo egit ad l. xxxix. c. 25. § 16. De Gonno vide quæ alii notarunt ad xxxvi. 10. § 11.

§ 8 *In faucibus sunt, quæ Tempe ad-eunt; magis Gonnum*] *Lege qua Tempe adeuntur*. J. F. Gronov. Situm hujus oppidi Gonni describit etiam Liv. l. xxxvi. c. 10. 'Oppidum Gonni viginti millia ab Larissa abest, in ipsis faucibus saltus, quæ Tempe adpellantur, situm:' et hoc lib. c. 67. 'Ad Gonnum castra movet, si potiri oppido posset. Ante ipsa Tempe in faucibus situm Macedoniæ claustra tutissima præbet, et in Thessaliam opportunum Macedonibus decursum.'

§ 9 *Ad Sycurium progressus*] Ita constanter hæc urbs vocatur in unico cod. et inde propagatis edd. omnibus, non tantum hoc loco, sed etiam aliquoties infra hoc lib. ut capp. 56. 57. 62. et 64. At Συκούριον apud Polyb. in Exc. Legat. num. lxi. ubi forte ex Nostro emendandum Συκούριον.

CAP. LV. § 3 *Vexatis hominibus equisque*] *Vexatis*, nempe difficultate viæ, ut plene dixit xl. 22. 'Vexati omnes, et ante alios rex ipse, quo gravior ætate erat, difficultate viæ est.' Simpliciter 'vexatio' est xliii. 21. 'Cum ingenti vexatione, præcipue jumentorum, altero die ad templum Jovis posuit castra.' c. 23. 'Non minore vexatione jumentorum hominumque in Macedoniam rediit.' Lib. xlii. c. 5. 'Provolventes se simul cum armis aliisque oneribus, cum omni genere vexationis processerunt.' Justin. xlii. 1. 'Dolentes tantum iis itineris frustra emensum, quum vel stipendium pro vexatione, vel alium hostem sibi dari poscerent.' 'Vexationem viæ,' 'itineris' dixerunt Colum. de Re Rust. i. 3. Apul. Metam.

r. in fin. et alii.

Ne Romani quidem abnuunt] *Abnuabant*, ni fallor. Nam de scriptoribus Romanis sensisse non puto. Consullem Romanum exercitum tironem habere, etiam Perseus cap. 52. dicit. Atqui senatus decreverat, 'ut centuriones militesque veteres scriberet, quos vellet,' cap. 31. et ipse 'veteres quosque milites centurionesque scripserat' c. 32. *Duk.*

§ 6 *Inde, quum tria millia ferme abesset a Tripoli (Sceam vocant) super Peneum]* Recte, si τὸ *Inde* significat 'deinde,' vel 'postea.' Sed potest et significare ab Larissa; et tum legendum foret, *Inde quum tria millia ferme abesset, ad Tripolin (Sceam vocant) super Peneum amnem posuit castra.* J. F. Gronov. Innumeris locis apud Livium *inde* pro 'deinde' ponitur. Ea autem omnia cumulare, operæ non est. Quædam vide 1. 2. § 6. c. 3. § 9. II. 39. § 5. c. 62. § 5. III. 5. § 15. VI. 6. § 8. IX. 10. § 2. c. 24. § 1. et alibi. Serv. ad Virg. *Æn.* II. 2. '*Inde]* Aphæresis est pro *deinde*, vel, ut quidam volunt, tunc.' Ad *Æn.* VIII. 587. '*Inde]* Hic *deinde* significat; et est polysemus sermo.' Præterea Gronov. hic *Sceam* per diphthongum laudat. Et sic scribendum monet Doujat. ita vocari existimans, quod sita sit ad lævam *Penei* ripam. Ceterum inter varias urbes, *Tripolis* nomine dictas, alteram Macedonia, alteram Perhæbiæ memorat Steph. Byz. in voce *Τρίπολις*, ubi Pinedo in notis hunc Livii locum de Tripoli Macedonia intelligendum putat: similiter Cellarius Geogr. Ant. II. 13. 681. quam tamen intelligi non posse, Larissa et Peneus, quibus vicina fuisse significatur, quæque in Thessalia erant, docent.

§ 7 *Philetero fratre relicto Pergami]* *Philetaro*, de quo Appianus in Syria-ca. *Sigon.*

§ 10 *Thessalorum omnis equitatus separatus erat]* *Separatus erat*, nempe per

præsidia urbium. Ita cap. præc. narravit, Hippium, Thessalorum prætorem, cum præsidio Gyrtionem intrasse. Similiter locum exponendum censet Crevierius. Si vulgatum displicet, legi posset *speratus erat*; vel insuper etiam, *Thess.*, quorum omnis eq. *speratus erat, non plus quam trec. erant eq. in castris Rom. ut quorum ob literarum similitudinem haustum sit ab ultima parte vocis præcedentis Thessalorum.*

CAP. LVI. § 6 *Tum quinque Rhodiæ quadriremes]* Polybius, hanc historiam narrans, vocat τριῆρεις in Exc. Legat. num. LXVII. Παραντίκα καταρτίσαντες τριῆρεις ἐξ, πέντε μὲν ἐξαπέστειλαν ἐπὶ Χαλκίδος, ἡγεμόνα συστήσαντες ἐπ' αὐτῶν Τιμαγόραν.

§ 7 *Prætor, quia nusquam erat maritimum bellum, remisit sociis]* Polyb. I. laud. 'Ο δὲ Λουκρήτιος πάντας ἀποδεξάμενος φιλανθρώπως, τοὺς κατὰ θάλατταν παραγεγονότας συμμάχους ἀπέλυσε τῆς χρείας· φήσας οὐ προσδεῖσθαι τὰ πράγματα τῆς κατὰ θάλατταν βοηθείας. *Remisit sociis*, concessit sociis, ne auxilium navale mittere necesse foret: ut c. 53. 'Omnibus gratiæ actæ, remissum omnibus.' Illa igitur locutio hic locum habere nequit, quia socii jam naves miserant, et classi Romanorum junxerant. Legendum igitur puto *remisit socios*, id est, eos domum dimisit. Mox *Halope* omnes edd. ante Gronov. qui recte a. 1665. adspirati-onem omisit.

§ 8 *Ad vastandum agrum Pheræorum misit]* Vocem *agrum*, quam priores ignorant, demum inveni in ed. Paris. 1573. Cap. seq. 'Regis creverunt animi, vastatione concessa sibi ab hoste Pheræi agri.'

§ 10 *Prædam quidem, præterquam hominum]* Forte *prædæ* quod erat. J. F. Gron.

CAP. LVII. § 1 *Consilium et consul et rex habuerunt]* Quum constanter edd. vet. præferrent hoc loco *consilium*, et § 4. in *consilio*, ac *consilio*

dimisso, primi Basil. 1554. eam lectionem mutare conati sunt, reponentes *concilium* et *concilio*. Licet autem postea Parisini 1573. priscam scripturam restituerint, alteram tamen deinde Modius revocavit; quæ iterum Gronovio displicuit. In notis enim ad XLIV. 2. § 5. hic *consilium* reponendum monuit, eamque lectionem tribus memoratis locis a. 1665. contextui reddidit.

§ 2 *Regis creverunt animi*] Crevier. scribendum conjicit *Regi creverant animi*. Ex his *creverant* probandum videtur. Alterum anceps est. Æque enim dici ‘crescunt animi regis,’ ac ‘regi,’ vidimus ad XXVIII. 19. § 16. Id igitur non, nisi fide Mstorum, recipiendum.

Cunctandi, censebat. Et Romani censebant] Jac. Perizonius ad marginem Livii τὸ *censebat* delendum putavit, ut oratio sit infinitiva. Non aliam ad id causam habuisse videtur, quam quod *censebant* mox repetatur. Verum, Livium a vocum repetitione minime abhorrere, vidimus ad I. 3. § 9. Quum itaque unicus codex illam vocem agnoscat, nihil etiam mutandum puto.

§ 5 *Centum equites et parem numerum jaculatorum peditum*] Licet omnes edd. ita ex Msto præferant, numerus tamen hic erroris suspectus est. Mox enim equites nunc memorati, quum in conspectum Persei venissent, fuisse dicuntur ‘duæ alæ, et levis armaturæ centum fere et quinquaginta.’ Præterea quum Perseus adversus eos duas turmas Thracum, duas Macedonum, cum binis Cretensium cohortibus et Thracum, misisset, tamen ‘pares numero’ esse dicuntur § 9.

§ 6 *Perseus ferme diei quarta*] Lego *Perseus hora ferme diei quarta*: neque enim in ejusmodi ἑλλησις adhuc apud Livium incidit. Paullo post c. 58. ‘ante horam quartam.’ *Sigon*.

Cotys cum eo ducesque, &c. præces-

serunt] Manifestum esse, ultimam vocem vacare, recte monuit Crevierius.

§ 7 *Mysi aut Cretenses*] Fortassis ac *Cretenses*. Nam non apparet cur dubie dicat *aut*. Duk.

§ 11 *Pugnatuos fuisse adparebat*] Videndum an melius sit *pugnatuos esse*. Si Perseus mutasset consilium adgrediendi Romanos, recte diceretur *pugnatuos fuisse*. Nec multum me movet *dimicassent*, pro *dimicarent*. Duk.

CAP. LVIII. § 1 *Postquam inceptum non succedebat*] Locutionem hanc illustravi ad VIII. 25. § 12. Quum tamen *inceptum succedit* non alibi in Livio notarim, quam illo loco, quem optimi codicis varians scriptura dubium facit, et hoc, quem præ manibus habemus, ubi tamen, quia hæc pars ex unico cod. edita est, librarius errare potuit, de ea dubitare incipio: neque alienus sum a conjecturâ Gronovii, qui lib. VIII. ex vestigiis integerrimi Msti legebat *successisset inceptis*; hic vero, unica litera expuncta, *inceptu non succedebat legendum esse*, ferme persuasum est, et *inceptu accipiendum pro inceptui*. Vide ad VIII. 25. § 6. Utrum malit, judicet lector.

§ 5 *Circa tumulum, quem Callicinum vocant*] Ita primi typis excusi: *Callicinum* unica liquida dedit Vascos. idque servarunt editores usque ad Gronov. qui 1665. *Callicinum* reposuit. Alibi hujus tumuli mentionem non reperio. Neque huc referendi sunt Καλλίκωνοι, Macedoniæ populus, apud Polyb. v. 108. Eos enim in Thraciæ confinio sitos fuisse, statuit Ortel. Thes. Geogr. ea voce.

§ 7 *Huic armaturæ Midon Bereus*] *Milo Beræus*. Plutarch. enim in Paulo 263. Μίλωνα nominat. *Sigon*. Polyb. in Fragm. LXIX. habet Μήδων Βεροίεύς: unde videtur apud Livium *Medon Beræus* scribendum, sive *Beræus* ex Græco numismate BE-

ΠΟΙΑΙΩΝ. Ursin. Similiter pro *Medon* Sigonius *Milo* emendat, et in contextum recepit infra lib. XLIV. capp. 32. et 45. De illis locis, quum eo pervenerimus, videndum erit. Hic vero Sigonio adsentiri nequeo. Plutarchus enim Μίλωνος quidem meminit, non tamen eum Berœæum fuisse addit, deinde agit de gestis Æmilii in Macedonia, qui Persen devicit. Verius igitur est, ut cum Ursino ex Polyb. legamus *Medon*, vel *Medo*; eandem enim, quam Livius, patriam ei assignat. Rectius contra Sigonius *Berœæus*, quam Ursinus *Beræus*. Nam Polybii Βεροίεὺς non est Latinorum *Beræus*, sed *Berœensis*. Stephan. autem a Berœa Macedoniae format gentile Βεροιαῖος. Supersunt etiam plures nummi cum inscriptione ΒΕΡΟΙΑΙΩΝ, qualem inter alios memorat Wasse ad Thucyd. in Addendis p. 666. Verum, hos nummos ad Berœam Syriæ referendos esse, docuerunt Tristan. Comm. Hist. tom. I. 414. Harduin. in Numm. Pop. et Urb. et ad Plinii Hist. Nat. v. 23. aliique.

Equitibus et summæ partis ejus] Legendum *parti*, non *partis*. Sigon. Genitivus pronomini non patitur legi *parti*. Meno præerat quidem equitibus, sed ita, ut simul ei tradita esset summa imperii totius illius partis, id est, totius dextri cornu. Quum Cotyn sinistrum cornu, regem mediam aciem tenuisse dicat, non debuit præterire, quis dextro cornu præfuerit. Curtius IV. 12. § 8. 'Illi partibus copiarum, summæ Orsines præerat.' *Duk*. Vulgatum adversus Sigonium tnetur etiam Donjatus. Id autem eodem modo exponit Crevierius.

§ 8 *Hic et Pæoniæ præfectus Didas*] Legendum *his*, id est auxiliis gentium præerat. *Sigonius*. Lege *his*. J. F. Gron. Jac. Perizon. ad marginem Livii existimabat, necesse non esse, ut invitis membranarum vulgatum

mutetur: *hic* enim poni pro 'in hac parte.' Ejus generis esse videtur 'præesse in Bruttis' xxv. 16. et 'regere in parte dextra' apud Sil. Ital. IX. 227.

§ 9 *Circa eum agema, quod vocant, equitumque sacræ alæ*] Græcis ἄγημα dicitur *vehementia*, a qua etiam ἄγημα *agema* illud dictum, teste Arriano, peditum, equitum, et elephantorum, quod in bello ducem præcedebat, utpote quod fortis et vehemens esset in pugna. 'Agemata' dixit Livius hoc eodem lib. XLII. c. 51. Macedonum legiones; inquit enim, 'Delecta deinde et viribus et robore ætatis ex omni cetratorum numero duo erant agemata, hanc ipsi legionem vocabant.' Q. Curtius de Gest. Alex. IV. 13. ubi de acie Alexandri Macedonis scribit: 'In dextro cornu locati sunt equites, quos *agema* appellant.' Et de eadem v. 4. meminit idem author. Polyb. v. 25. de agemate ita scriptum reliquit: 'Vocatis ad se scutatis et quos Macedones *agema* vocant.' Et in alio loco ejusdem lib. c. 65. 'Eurylochus Magnes tribus millibus hominum præerat, quos reges *Agema* vocant.' Quibus in locis ἄγημα legendum, non ἄγεμα, ut in codd. qui circumferuntur, mendose legitur. De 'ala sacra,' seu sacris militibus, alibi fuse verba fecimus. *M. Donat*. Ejus iterum meminit c. 66. et XLIV. 42. Ubi de illis egerit Donatus, incertum est. De 'sacris alis' se nihil certi adferre posse, proficitur Crophius Antiqu. Maced. I. 23. quæ de ἱερῶν λόχῳ Thebanorum e Cælio Rhodig. IX. 22. descripsit sutor centonum Godelev. nihil ad rem faciunt. *Duk*. Crevierius ad c. 66. suspicatur, alas has equitum 'sacras' vocari, quia circa ipsum regem pugnare solitæ, eique tuendo speciatim addictæ erant. Nec aliam esse ducebat 'regiam alam,' memoratam Livio XXXVII. 40. Similiter Crophius l. laud. conjicit,

‘sacram’ alam esse, quæ Arriano III. 11. ἡ ἱλὴ ἡ βασιλικὴ vocatur.

§ 11 *Consuli intra vallum*] Lege Consul perspicue. *Sigon.* Ita sola Basil. a. 1554. et quidem, ut videtur, operarum errore. Reliqui recte, ut Sigonius monet, *Consul, intra vallum.* Mox *emisit* primum adparuit in ultima Gruteri ed. Priores omnes *misit*, quod reduxi: quamvis tamen *emisit* forte verius sit.

§ 12 *Equites habebat, ejusdem gentis*] Videtur copula excidisse, ac legendum esse *et ejusdem gentis.*

§ 13 *Cum delectis equitibus extraordinariis*] Romani ex omni numero sociorum deligebant expertæ virtutis equites ac pedites, quos ‘extraordinarios’ vocabant; ἐκτραορδιναρῶν, ὁ μεθερμηνευόμενον ἐπιλέκτους δηλοῖ, ait Polyb. VI. 24. In exercitu Licinii erant mille et quadringenti equites sociorum. capp. 27. et 31. Ex his si tertia pars, ut fieri solitum auctor est Polybius, in extraordinarios delecta fuit, hi nondum erant quadringenti et septuaginta; et hinc detractis ablectis, qui circum imperatorem erant, ut ibid. cap. 28. Polybius, et ex eo Lipsius de Milit. Rom. II. 7. scribit, vix plus quadringenti. Jam si ex his præterea delecti fuerunt, qui cum Q. Mucio in media acie essent, admodum exiguus equitum extraordinariorum numerus in ea fuit. Hoc et quod nusquam alibi in Livio neque equites, neque pedites extraordinarios ‘delectos’ memorari inveni, mihi suspectam facit vocem *delectis*. Duk. Vox *delectis* itidem suspecta erat Crevierio, qui eam eradendam putat, tamquam adpositam ab aliquo, qui exponere voluerit sensum vocis *extraordinarii*: vel potius excidisse copulativam, ac legendum putabat *cum delectis equitibus et extraordinariis*; per equites autem delectos intelligit, qui a Polyb. VI. 28. οἱ τῶν ἐπιλέκτων ἱππέων ἀπόλεκτοι vocantur, et a Lipsio *ablecti* redduntur.

De auxiliis Eumenis Cyrtiorum gentis trecenti] *Cyrtios* non alios reperi, quam vel populum Mediæ apud Strab. XI. 523. vel populum Persiæ apud eundem Strab. XV. 727. quos priori loco *Cartios*, *Kaprtiōus* vocat; sed ubi *Kyrtiōus* restituendos esse Casaub. monet. Hi sive Persæ sive Medi *Cyrtii* intelligendi videntur per *Cyrtæos*, quos in exercitu Antiochi M. memorat Livius XXXVII. 40. Similiter in exercitu Molonis, qui Mediæ præfectus cum fratre Alexandro Persiæ præfecto ab Antiocho M. defecerat, funditores *Cyrtii* fuisse dicuntur apud Polyb. V. 52. Ex hac igitur gente, quæ proprie ad regnum Antiochi Syriacum pertinuit, forte Eumenes transfugas quosdam stipendio conductos Romanis auxilio adduxit.

§ 14 *Thessali quadringenti equites*] Cap. 55. ‘trecentos’ dicit. Potuerunt deinde plures ad eos accedere. Duk.

CAP. LIX. § 2 *Claustris retentæ feræ*] Proprie *claustra*. Eadem metaphora utitur XXXV. 18. ‘Nosse se spiritus ejus, nosse animum: scire ferarum modo, quæ claustris aut vinclis teneantur, ingentes jam diu iras eum in pectore volvere.’ Vide Nic. Heins. ad Silli I. 569.

§ 3 *Gladiis hastas petere pedites. Nunc succidere*] Suspicio conjungenda esse verba, *gladiis hastas petere pedites, nunc succidere*. Nam hæc omnia peditum sunt in equites opera, ut alii hastas eorum gladiis peterent, alii crura equis succiderent, alii ilia suffoderent. *Sigon.* Et ante et post quatuor priora vocabula vacuum spatium relictum erat in antiquioribus edd. quasi aliquid deesset. Hoc igitur lacunæ indicium tollendum, et verba jungenda esse, Sigonius monuit.

§ 4 *Perseus, in mediam invectus aciem, Græcos primo inpetu avertit*] *Græcos* dicit *Ætolos*, qui instar alæ unius erant, c. 55. et ceteros equites sociorum ex Græcis populis c. 60. Hoc mihi non facile intellectu est. Nam

quum cap. 58. hos in sinistro cornu Romanorum, in media autem eorum acie equites extraordinarios, et Gallos cum auxiliis Eumenis fuisse scribat, quomodo Perseus, qui mediam aciem Macedonum tenebat, in mediam aciem Romanorum invectus Græcum equitatum, qui in ea non erat, primo impetu avertere potuit? *Duk.*

Quibus quum gravis] Gravius Gruterus edidit. Sed *gravis*, ut præferunt antiquiores typis descripti, Gronov. a. 1665. restituit. Similem errorem ope codd. e Livii xxvii. 4. § 1. sublatum esse, memorat hoc loco Crevier.

A lævo cornu brevi spatio disjunctus] Primum exemplar *dijunctus*. J. F. Gron. Similiter *dijungeret* ex eodem edebatur supra cap. 46. § 6. pro quo Clericus *disjungeret* substituit, ut hoc loco *disjunctus* primi dederunt Basil. a. 1554. obsecuti præceptis grammaticorum. Vide Priscian. Gramm. xiv. p. 1002. Alcuin. in Gramm. pag. 2141. Velium Long. in Orthogr. pag. 2227. et Cassiod. de Orthogr. pag. 2294.

§ 6 *Nec regii, sparsi jam ipsi passim sequendo]* Male Doujatius per 'regios' intelligit Eumenis milites; quum vel cæco adpareat, indicari milites regios Persei, qui jam ipsi sparsi erant, passim sequendo Romanos, post rem inclinatam fuga dissipatos. Similiter 'regii' vocantur, et Romanis obponuntur cap. seq.

Certo incidentibus gradu] Lego *incedentibus*, ut xxi. 35. 'Cum signis prima luce motis segniter agmen incederet.' Et Ovidius Met. x. 49. 'incedere passu' dixit. *Sigon.* *Incedentibus* omnes, quas vidi, edd. una excepta Basil. a. 1554. quæ, verisimiliter operarum lapsu, *incidentibus* exhibet.

§ 7 *Si adjuvisset, debellatum esset]* *Debellaturus* ut legatur, sensus postulat. *Sigon.* Forte *debellaturus* esset. J. F. Gron. Doujatius monuit, sen-

tentiam absque hac correctione constare. Etenim *debellatum* esset sub hypothese dici, 'si victor equestri prælio rex parvo momento adjuvisset.' Locum itaque distinctione adjuvi; licet tamen mihi, æque ac Crevierio, magis placeat Sigonii et Gronovii conjectura.

Opportune adhortanti supervenit phalanx] Non sine causa rogat Crevierius, si adhortabatur suos Perseus ad peragendam victoriam, cur igitur tam bona occasione segniter usus est? Conjicit itaque legendum *adhuc stanti supervenit*, id est, nondum receptui canere jubenti, quod paullo post fecit. Quod mihi verum videtur.

Ne audaci cæpto deesset] *Deessent.* Refertur enim ad Hippium et Leonatum, non ad phalangem. *Sigon.* *Deesset* tuetur Doujatius, et tamen non ad phalangem refert, sed ad ipsum Persea. Conjecturam Sigonii præferendam puto. De orthographia nominis 'Leonatus' vide ad c. 51. § 4.

§ 8 *Postquam agmen inpeditum venientium sub signis vidit]* Intelligit phalangem, quæ opportune regi supervenisse dicitur. Cur autem *inpeditum agmen* vocetur, non video, cum, expediti ad pugnam et ab ipso rege instructi, eodem, quo solebant, loco steterint pedites c. 58. 'Inpeditum' vero 'agmen' est, quod impedimenta secum habet, atque iter facit. Vide XLIII. 23. Contra 'ad pugnam exibant expediti' XLIV. 4. Scribe *agmen peditum*. Paulo post de iisdem 'peditumque agmen redire in castra jubet.' *Jac. Periz.* *Phalanx inpeditum agmen* dici potest ratione pugnae, quæ ineunda erat. Melior enim illa, si pugna stataria committenda foret; ut contra admodum inpedita propter longitudinem hastarum, si loco moveri, et vel cedere, vel cedenti hosti instare deberet. Vide Livium ix. 19. xxxi. 39. xxxii. 17. l. xxxiii. capp. 8. 9. et lib. XLIV. capp. 37. 41. Ad-

modum tamen blanditur Perizonii conjectura.

§ 11 *Equitibus receptui canere*] Nempe eos, quorum id munus erat. Vide ad c. 24. § 5.

CAP. LX. § 1 *Cecidere eo die ab Romanis*] Summam colligit omnium Plutarch. in Apophth. p. 197. duo millia octingentos, qui aut cæsi, aut capti sint. *Sigon.* Alium et a priori, et a Livii numero diversum edit idem Plut. in vita Æmil. Paull. pag. 259. Πόπλιόν τε γὰρ Δικίννιον ἐμβάλοντα πρῶτον εἰς Μακεδονίαν, τρεψάμενος ἵππομαχίᾳ διασχιλίους πεντακοσίους ἄνδρας ἀγαθοὺς ἀπέκτεινε, καὶ ζῶντας ἄλλους ἑξακοσίους ἔλαβε.

§ 2 *Cum cantu enim superfixa capita hostium portantes redierunt*] Postrema dictio nihil facit ad rem: abesse poterat. *Gruter.* Videtur excidisse τὸ *hastis*, aut simile teli genus. *J. F. Gron.* Potuit hic excidisse vox *hastis*. Verisimilius tamen videtur, librariorum vocem minus notam, quam non intelligebant, omisisse. Videndum igitur, num Livius dederit *cum cantu enim romphæis* (vel *rumpiis*) *superfixa*. Nam 'romphæa' erat genus teli Thracum, teste Gell. x. 25. cuius et Livius meminit xxxi. 39. 'Thracas quoque romphææ, ingentis et ipsæ longitudinis, inter obiectos undique ramos inpediebant: ubi quædam vide. Verbum autem 'superfigere,' lexicorum compilatoribus antea incognitum, Falster. in Supplem. Ling. Lat. eruit ex Treb. Poll. in Claudio Goth. c. 3. 'Illi totius orbis iudicio in Rostris posita est columna, cum palmata statua superfixa.' Majorem tamen verbo illi auctoritatem conciliat hic locus Livii, modo sanus et integer sit. 'Infigere' in eadem re dixit Liv. x. 26. 'Gestantes capita lanceis infixa, ovantesque moris sui carmine.' 'Subfigere' Suetonius in Galb. c. 20. 'Hasta subfixum non sine ludibrio circum castra portarunt.'

§ 8 *Et in consilio apud consulem*]

Ita primæ edd. pro quo *in concilio* substituit Modius. Sed recte Gronov. ad xlv. 2. § 5. priscam lectionem vindicavit, eamque a. 1665. in contextum recepit.

In Ætolos conferebant caussam: ab iis fugæ] Falso hanc culpam in Ætolos conlatam esse, testatur Appian. Alex. in Exc. Legat. num. xxvi. Αἰτωλῶν δὲ καὶ ἐτέρων Ἑλλήνων κατεψεύσατο, ὥς πρῶτων τραπέντων.

§ 9 *Et ceteros socios Græcorum populorum*] Intelliguntur Græci, qui erant socii Romanorum. Notandum genus loquendi socii Græcorum populorum pro socii Græci. 'Socios ex Græcis populis' vocavit c. 58.

§ 10 *Thessali pro concione laudati*] Appian. Exc. Legat. num. xxvi. Ἐκκλησίαν συναγαγὼν Θεσσαλοῖς μὲν ἐμαρτύρησεν ὡς ἀνδράσιν ἀγαθοῖς περὶ τὴν συμφορὰν γενομένοις.

CAP. LXI. § 2 *Dona ex his, aliis, &c. dono dabat*] In his non quidem offendit repetitio vocis 'donum: sæpissime enim Livium voces modo usurpatas repetere solitum fuisse, vidimus ad i. 3. § 9. sed potius ipsa locutio 'donum dono dare,' cuius aliud exemplum nondum notavi: 'donis donare' habemus l. xxv. c. 18. 'Laudatusque ibi magnifice et donis donatus: at multum adhuc differunt 'donis donare' et 'dona dono dare.' Vel igitur alterutrum, aut *dona*, aut *dono*, expungendum arbitror, vel pro *dono* dabat legendum esse *donabat*.

Scuta erant supra mille quingena] Ita Gruteri postrema editio. Priores per notas exhibent *supra MD.* quod reddendum erat *supra mille quingenta*, ut recte edidit Crevierius. Vide ad xxxii. 28. § 11. et xlii. 66. § 5.

Loricæ thoracesque mille amplius summam explebant] Lege millenum. *J. F. Gron.* Vulgatæ lectionis sensus est *loricæ thoracesque explebant amplius summam mille*, id est amplius quam summam mille partim loricarum, par-

tim thoracum. Gronovius *millenum* coniecit, ut per numerum distributivum indicaret, explesse amplius, quam summam mille loricarum et mille thoracum. Licet autem primæ edd. per notas legant *M. amplius summam*, tamen *millenum* cum Clerico in contextum admittere non audeo.

§ 4 *Meliorem partem hostium, equitatum Romanum*] Vide Spanhem. ad Orat. Juliani i. 112. Sed miror Livium in describendo prælio nihil de equitatu Romano fuso, quo se tantopere jactat Perseus, dixisse; sed tantum equitatum Græcorum ab eo victum narrasse. *Duk.*

§ 9 *Humeris gerentes ante ora sua audivere*] Bifrontes utique fuere hoc genus hominum, qui, quæ humeris gerebant, ante ora sua habuere. Expiamus hoc monstrum scribendo, *et qui vic., al., spolia cæs. host. humeris gerentes, facinora sua audivere. Vel decora sua.* J. F. Gronov. Doujatius, licet emendationem Gronovii non modo ingeniosam, sed etiam valde probabilem et rebus congruentem fateatur, ut tamen vulgato patrocini-um paret, statuit, si Macedonico more ex imitatione Herculis inposita capiti atque humeris ponamus spolia, (cujusmodi ferarum pelles, quibus galearum ac thoracum vice uterentur) nihil vetare, quominus, quæ humeris gerebantur, potuerint etiam partem oris aliquam vestire: potuisse et alacres videri, quod *ante ora sua* (quæ Hebraica loquendi forma idem significat ac coram se) audirent, quæ a rege de se ipsis pronunciata publice fuerant. Quid hoc homine facias, cui similia excidere potuerunt? Per ‘spolia cæsorum hostium’ intelliguntur arma cæsis hostibus erepta, qualia scuta, lorica, thoraces, galeæ, gladii et similia supra hoc cap. memorata: qua autem ratione illa humeris gestata partem oris vestire potuerunt? aut quid hic faciunt ferarum pelles? Statuere enim, milites

Romanorum cæsos (illis enim erepta spolia erant) Macedonico more ex imitatione Herculis, ferarum pellibus galearum ac thoracum vice usos esse, quæ demum dementia est? Cur denique, ut vulgatam scripturam probam esse doceret, huc adtulit, Hebraicam loquendi formulam *ante ora sua* idem significare, ac coram se? An Livium eam imitatum esse sani capitis iudicium videri potest? Neque probare possum Clerici sententiam, qui quidem agnoscit, *ante ora sua* referri non posse ad arma, quæ humeris gerebantur, sed tamen minime mutatione opus esse contendens jungit *ante ora sua audivere*; quod exponit coram ipsos laudantem Persea audivere. Mirum loquendi genus ‘ante ora sua audire’ pro coram se laudantem audire, cujus simile exemplum adductum oportuerat. Nihil magis placet, quam prior Gronovii conjectura: addita litera *f*, quæ elisa erat ab ultima litera vocis præced. parva mutatione ex *ante ora* fit *facinora*.

§ 11 *Ad Mopselum posuit castra*] *Mopsium* lego ex Stephano: Μόψιον πόλις τῆς Πελασγιώτιδος χώρας Θεσσαλίας Στραβων ἐννάτη. *Sigon.* Locus Strabonis a Stephano laudatus exstat lib. ix. p. 443. ubi docet Thessaliæ urbem Mopsium dictam esse a Mopso Lapitha, expeditionis Argonauticæ socio. De Mopso illo vide Burm. in Catalogo Argonaut. quem Valer. Flacc. præfixit.

CAP. LXII. § 3 *Consilium habenti regi de summa*] Ita edd. vet. usque ad Modium, qui, nescio quo odio vocem *consilium* prosecutus, ut innumeris locis antea, ita etiam hic ei *concilium* substituit. Id merito displicuit Gronovio, qui ad XLIV. 2. § 5. priscam lectionem vindicavit, et a. 1665. contextui restituit. Præterea, *summa* ita absolute poni, nullum suppetit exemplum. Puto igitur excidisse vocem, et legendum esse *de*

summa belli. Ita xxxi. 37. 'Non in præsentis modo certaminis gloriam, sed in summam etiam belli profectum foret.' xxxii. 17. 'Ad summam universi belli pertinere ratus.' xxxvi. 14. 'Consul Larissam est profectus, ibi de summa belli consultaturus.' xliv. 2. 'Consultare de summa gerendi belli cæpit.' c. 3. 'Postquam summam belli tam e propinquo conspexerunt.' Eodem modo *summa rei*, vel *rerum*; de quo vide ad viii. 26. § 6. Similiter etiam Dukerus legendum censuit, laudato loco Virgil. *Æn.* ix. 227. 'Consilium summis regni de rebus habebant.' Posses etiam de *summo bello*. Vide Oudend. ad Cæsar. B. Gall. viii. 6. et ita 'summa res' ac 'summa respublica,' de quo vide Gronov. ad xxvi. 10. § 1. et xxxviii. 50. § 9. Ceterum cum his conferendus est Polyb. in Exc. Legat. lxix. qui refert similiter, quosdam eorum, quos Perseus in consilium vocarat, ei auctores fuisse, ut de pace legatos ad Romanos mitteret, eumque illis obtemperasse. Appian. Alex. in Exc. Legat. num. xxvi. aliis de caussis legatos missos suspicatur.

Ut secunda fortuna in conditione honestæ pacis uteretur] Forte in *conditionem*. J. F. Gron. Doujatius vulgatum adversus Gronov. tuetur, ac docet in *conditione pacis* poni pro in pace condenda, cum pacem faceret. Malo tamen in *conditionem honestæ pacis*, id est ad condendam pacem honestam. Vide ad xxi. 25. § 19. De usu vocis 'conditio' hac notione vide ad xxiv. 30. § 1.

§ 6 *Neque finiri bellum magnificentius*] Omnino hic desiderari vocem *posse*, judicat Crevierius.

§ 9 *Legati, ad consulem missi*] Qui a Polyb. Exc. Legat. num. lxix. vocantur Πάνταυχος Βαλάκρου καὶ Μήδων Βερροίους. Utriusque Livius jam supra meminisse creditur. De Pantaucho vide ad c. 39. § 9, de altero ad

c. 58. § 7.

§ 10 *Pacem petere, vectigal, &c. daturum Persea*] Ultimam verbum Crevierio videtur esse a mala manu, quæ Livio succurrere voluerit, ne nimium hiaret oratio. Similem ob causam se conjecisse, delendam esse vocem *censebat* xxx. 7. § 7. *censeo* xxxvi. 7. § 3. Minori mutatione, unica tantum litera inserta, *Pacem petiere* legit Jac. Perizon. ad marginem Livii.

Cessurum primum] Pro *primum* repono *Perseum*, evidente sensu: nam dixit etiam, 'vectigal, quantum Philippus pactus esset, daturum Persea Romanis pollicentes.' *Sigon.* *Cessurum Perseum Sigonii* est, quum ex codice singulari edidissent *cessurum primum*. Ille quidem evidente sensu conjecturam suam probari putat. At quis credat Livium ibi repetere voluisse vocem *Persea*; dein non *Persea*, sed *Perseum* dicturum fuisse? Lege potius *cessurum et ipsum*. J. F. Gron. Sigonii conjecturam admitti non posse, optime J. F. Gronovius ostendit. Vel igitur cum eo legendum *cessurum et ipsum*, vel, quod Jac. Perizonio ad marginem Livii visum erat, *cessurum quam primum*.

§ 12 *Ita pacem dari, si de summa rerum, &c.*] Eadem sententia est apud Plutarch. in Apophtheg. P. Licinii consulis p. 197. *Sigon.* Polyb. id ita exprimit in Exc. Legat. num. lxix. Πλὴν τότε γε τοιαύτην ἔδωκαν τὴν ἀποκρίσιν· ἐκέλευον γὰρ ἐπιτρέπειν τὸν Περσέα τὰ καθ' αὐτόν· καὶ καθόλου διδόναι τῇ συγκλήτῳ τὴν ἐξουσίαν, ὥς ἂν αὐτῇ δοκῇ βουλευέσθαι περὶ τῶν κατὰ τὴν Μακεδονίαν. Appian. in Exc. Legat. num. xxvi. 'Ο δὲ Περσεὶ μὲν ἀπεκρίνατο, Ῥωμαίων ἀξίας οὐκ εἶναι διαλύσεις αὐτῷ, εἰ μὴ καὶ Μακεδόνας καὶ ἑαυτὸν ἐπιτρέψειε Ῥωμαίοις.

§ 13 *Miraculo ignaris* * * *moris pertinacia*] Tolle asteriscos: nihil enim prorsus abest: *Hæc quum ren. legati, miraculo ignaris moris pertinacia Rom. esse.* Nihil est difficultatis, nisi quod

τὸ *Romanorum*, quasi bis positum, accipiendum est hoc sensu: miraculo erat pertinacia Romanorum ignaris moris eorundem Macedonibus. J. F. Gronov. Asterisci, quos Gronovius recte sustulit, absunt etiam ab omnibus edd. antiquioribus. Dan. Heinsius demum eos addidit in ed. Elzeviriana: *ignaris moris*, cujus nempe modo meminerat: 'Ita tum mos erat, in adversis vultum secundæ fortunæ gerere, moderari animos in secundis.'

CAP. LXIII. § 1 *Quidam vim superbiamque experti*] Videtur excidisse *Macedonum*. J. F. Gron. Clericus nihil excidisse existimat, et intelligit vim et superbiam Romanorum, propter quas victos eos nonnulli Græcorum gaudebant: sperantes nempe, eos ideo mitius secum acturos, vel commodam rerum novandarum occasionem emersuram. Sed omnino præferenda est Gronovii sententia. Non videtur enim Livius satis decore fateri posse, Romanos suos violenter et superbe cum Græcis egisse; qui alibi gentis suæ vitia in quosdam tantum eorum duces ac magistratus conferre solet. Præterea, si tamen id vel vi veritatis victus, vel imprudenter fasus est, 'pravum studium' vocare nequit, quod vim et superbiam Romanorum experti adversam eorum fortunam læti audirent. Denique 'deteriori favere' dici non possunt, qui vim et superbiam Romanorum experti Macedonibus favent. At contra merito 'pravum studium' adpellat, quod quidam Græcorum Macedonibus faverent, a quibus inpotenter habiti essent; idque recte dicit 'deteriori favere.'

§ 2 *Deteriori atque infirmiori favendo*] Scribe *favendi*. Adhæret enim hoc verbum τῷ studio. J. F. Gron. Si codex vel priscae edd. *favendi* præferrent, ei lectioni controversiam non censerem movendam. Nunc vulgato adhæreo, idque expono per apposi-

tionem sive epexegesis, quasi diceret pravo studio, id est, deteriori atque infirmiori favendo. Ant. Perizon. ad marginem Livii adscripserat sibi etiam nihil mutandum videri, et verba hæc referenda esse non ad τὸ 'studio,' sed ad proxima 'quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur.'

§ 3 *Prætor obpugnarat*] Sensus requirit, ut legamus *obpugnabat*. Non enim destiterat ab obpugnatione. Et ita legendum esse, conjecit etiam Dukerus.

Prima obsidione mœnia intraverant] Jac. Gronov. ad II. 33. § 7. *prima obsidione* accepisse videtur pro prima parte obsidionis, pro initio obsidionis. Ita autem vocem 'primus' sumi posse, certum est. Hic tamen *prima obsidione* proprie accipiendum est, ut distinguatur a secunda. Vide c. 56. Et ita locum exponendum esse, Doujatius docuit.

§ 4 *Si qua declinarent, qui agebant, ictum*] Locus varie accipi potest, pro ratione, qua interpungatur. Si jungas *qui agebant ictum*, sensus erit, si illi, qui agebant ictum, id est, qui libramento plumbi incusso arietem ad terram urgere conabantur, ab eo declinarent, et aberrarent, eaque re fieret, ut aries murum discuteret. Si interpungas *declinarent, qui agebant, ictum*, sensum puto, si qua declinarent ictum, nempe molis illius plumbeæ, qui agebant, scilicet arietem, et hinc aliquam muri partem proruerent. Hoc posteriori sensu verba Livii interpretatur Crevierius, idque verius puto, quia 'agere ictum' potius de iis, qui murum ictu arietis feriebant, quam de propugnatoribus, dici posse videtur. 'Declinare ictum,' ut fere 'declinare ictus arietis' xxxvi. 23. 'Quum ariete quaterentur muri, non laqueis, ut solet, exceptos declinabant ictus.'

Ex ipsa strage congestis saxis] *Ex ipsa ruinæ strage* omnes edd. ante Gruterum, cujus ultima vocem *ruinæ*

perperam omisit. Eam vero Crevierius demum restituit. 'Strages' sunt subversa ac strata quævis corpora, sive animata, sive inanimata. Ita 'strages corporum armorumque' II. 59. § 8. ubi vide: 'strages pruina' apud Val. Flacc. v. 159. ita hic 'strages ruinae,' sunt saxa ac lapides, ex proruto muro passim strata. Similiter strata prælio cadavera 'stragem ruinae similem' vocavit Livius IV. 33. § 8. ubi vide. Adde Dukerum ad v. 43. § 3. Hoc modo 'strata ruinis' XXI. 12. 'Strataque omnia recentibus ruinis advenienti Hannibali ostendit.' Et mox hoc cap. 'Superstratum ruinis locum fascibus aridis sarmentorum injectis.'

§ 5 *Ut corona undique mœnia adgressurus*] Et re vera etiam adgressus est. Quare redundat vocula *ut*, quam deleo, ut natam ex ultimis literis præced. *jussit*. Vide etiam ad XLV. 20. § 3. Contrario errore eandem particulam a literis illis interceptam esse, vidimus ad XXIV. 16. § 17.

§ 7 *Incendio intercepti ab hoste*] Legit Florebellus *intersepti*, quod est melius. *Signon*. *Intersepti* omnes edd. præter Basil. 1554. quæ operarum, ut videtur, errore *intercepti* exhibet. Verum 'intersepire' inlustratur VI. 9. § 7. et XXV. 39. § 2.

§ 10 *Seniores inpueresque*] Ita primus Modius. Priores *inpueresque*, quod invito cod. mutatum non oportuerat. Vide ad II. 13. § 10. et Vossium Gramm. III. 13. Veterem itaque scripturam Livio reddidi.

§ 12 *Inde Thebas ductus exercitus*] Observat Crevierius, Thebanos c. 44. decrevisse, ut tolleretur regia societas, et fidei legatorum Romanorum civitatem commendasse: et c. 46. tentatos a rege Perseo nihil motos esse. Vel igitur hic alterius civitatis nomen Livium posuisse, vel aliquid de Thebanis omisisse, unde nosse possemus, cur adversus eos Romanus exercitus ducatur.

CAP. LXIV. § 2 *Spicas falcibus desecantem*] Ita demum Gronov. 1665. edidit. Omnes priores *fascibus desecantem* pro *desecantem* de fascibus stramenti. 'Secare de manipulis' dixit Varro de Re Rust. I. 50. Utrum *falcibus* admitti possit, non constituo. *Falcibus* utebantur ad demetendum frumentum. Utrum vero milites demessi frumenti spicas falcibus, an alio instrumento desecuerint, mihi non constat. Si tamen falcibus fecerint, quid adtinebat id memorari, aut quæ in ea re emphasis est? Priscam igitur lectionem revocaui.

§ 3 *Ut prima luce adgressus falleret*] Vir doctus ad marginem ed. Curionis coniecit, legendum esse *adgressos*. Si quid mutandum, legerem *adgressurus*. 'Fallere' absolute sine casu inlustravi ad XLI. 2. § 2.

§ 4 *Nequidquam primæ stationes oppressæ*] Duas puto voces deesse huic sententiæ; quod apparebit, si ita legeris: *atque ita media nocte prof., ut pr. luce agg. falleret, neq. tentavit; nam primæ stationes oppressæ tumultu ac ter. suo cæteros exc., sig. datum est arma ext. cap.* Aliter si legas, nullum elicies sensum. *Signon*. Signonius: 'Duas puto voces deesse huic sententiæ; quod apparebit, si ita legeris: *atque ita media nocte prof., ut pr. luce agg. falleret, neq. tentavit; nam primæ stat. oppressæ, &c.* Aliter si legas, nullum elicies sensum.' Sic ille, stili historici persæpe non adsecutus acumina. Nos omnino aliter legimus: nihil addi patimur, tantum distinguimus, *atque ita media nocte prof., ut prima luce agg. falleret. Neq.; primæ stationes oppressæ tum. ac terrore suo cæteros exc.* Hoc compendium loquendi agnosce in auctore de B. Gall. VIII. 5. 'Equites tamen et auxiliosos pedites in omnes partes mittit, quas-cunque petisse dicebantur hostes. Nec frustra: nam plerumque magna præda potiti nostri revertuntur.' Idem ibidem cap. 19. 'Hostes concidunt animis, atque itineribus diversis

fugam quæerunt. Nequicquam; nam quibus difficultatibus locorum Romanos claudere voluerant, iis ipsi tenebantur.' Cornelius Nepos Alcibiade c. 9. 'At Alcibiades, victis Atheniensibus, non satis tuta eadem loca sibi arbitratus, penitus in Thraciam se supra Propontidem abdidit, sperans ita facillime suam fortunam oculi posse. Falso: nam Thraces, postquam eum cum magna pecunia venisse senserunt, insidias ei fecerunt.' Florus iv. 11. 'Regina ad pedes Cæsaris provoluta tentavit oculos ducis. Frustra: nam pulchritudo intra pudicitiam principis fuit.' Ita distinguendum. Amat et Lucretius. Lib. iv. vs. 465. 'Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quæerunt. Nequicquam; quoniam pars horum maxima fallit.' Eodemque libro vs. 1106. 'junguntque salivas Oris, et inspirant pressantes dentibus ora. Nequicquam; quoniam nihil inde abradere possunt.' Moxque vs. 1130. 'unguenta, coronæ, sarta parantur. Nequicquam; quoniam medio de fonte leporum Surgit amari aliquid.' Lib. v. vs. 1332. 'Nani transversa feros exhibant dentis adactus Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant. Nequicquam; quoniam ab nervis succisa videres Concidere.' Neque offendat quemquam, quod in his exemplis ubique comparent particulæ *nam*, aut *quoniam*; apud Livium non comparent. Possemus multa dare exempla orationum casualium sine particula casuali, quemadmodum auctoritate veterum librorum compluribus eam locis ejecimus. Eorum nonnulla recordabitur lector. Sed pro omnibus opportunum sit hic illud Valerii vi. 248. 'Contra autem geminis fidens thoracibus ictum Sustulit, et gladio Siboles ferit ultima tali. Nequicquam: jam cuspis inest, nec fragmina curat Ambenus.' Ejus particulæ, quia proditam a quoquam legisse non memini, origo et ratio hæc est: Ne-

quicquam breviter dicitur pro *ne*, quod est *non*, vel *nec ad quicquam*: eo modo ut 'nec aliud,' 'nihil aliud' interdum pro *nec* vel *nihil aliud*, aut ad nihil aliud positum notavimus ad l. xxxi. c. 24. Quod autem non fit, aut juvat ad quidquam, id frustra et incassum fit: ideo *nequidquam* idem est, quod 'incassum.' Sed et potest intelligi verbum 'facere,' cum dicimus *nequicquam*: ut sit 'fecit,' 'fecerunt,' 'facit,' 'faciunt,' prout contextus orationis requirit. Nam et jurisconsultis, qui non jure agit, sic ut irritum reddi possit, quod agit, *nihil egisse* dicitur. Hinc apparet, quid sentiendum sit de scriptura, quam Giffanio Schoppioque auctoribus omnia fere hodie præla receperunt *nequicquam*. Vetustissimi utique dixerunt *nequidquam*, vel *necquidquam*: postea molliores auriculæ fecerunt *nequicquam*. Si quibus amplius placuit *nequicquam*, ut scribi in plerisque vet. lib. scio, non intercedo: sed mihi legem aut edictionem, ut sequar, inhiberi non patior. J. F. Gron. Locum recte distinxit, et concisum loquendi genus inlustravit Gronovius. Similiter Curtius iii. 5. § 12. 'Darius ergo, quum tam superbas literas scriberet, fortunam meam in consilio habuit. Sed nequidquam, si mihi arbitrio meo curari licet.' et Plinius Hist. Nat. xviii. 5. 'In agro quæstuosissimam judicat vitem: non frustra: quoniam ante omnia de impensâ ratione cavet.' De orthographia vocis 'nequidquam' vide ad xl. 47. § 9.

§ 7 *Romani ad Cranonium intactum agrum*] Altera litera *n* ejecta, *Cranonium*, mox *Cranona*, et cap. seq. *Cranonis* legendum esse, vidimus ad lib. xxxvi. cap. 10. § 1. Adde Cellar. Geogr. Antiq. ii. 13. 683.

§ 8 *Pridie per meridiem profecti*] Forte *de meridie*. Censorinus c. 24. 'Tunc meridies, quod est medii diei nomen: inde de meridie.' J. F. Gron. *De meridie* est paullo post meridiem,

ut 'de tertia vigilia' est post tertiam vigiliam inceptam, ante eam exactam. Vide ad ix. 44. § 10. Præstat tamen vulgatum servari: *per meridiem* est meridie, in ipsa meridie. Eo sensu 'per eos,' vel 'per eosdem dies' pro iisdem diebus, eodem tempore exposuimus xxx. 38. § 5. 'per inducias' pro tempore induciarum est xxx. 31. et c. 37. aliisque locis: 'per noctem' pro noctu, tempore nocturno apud Justin. lib. i. capp. 8. 10. et xi. 15. 'per tenebras' apud Ovid. Her. iv. 141.

CAP. LXV. § 1 *Ad Mopsium castra movit*] Ita Sigonius legit, quum priores haberent *Mopselum*. Vide ad c. 61. § 2.

In Phalanneum agrum transeunt] *Phalannæum*. Steph. Φάλασσα, Φαλανναίος. Sigon. Strab. Geogr. ix. 440. Ὁρθὴν δὲ τινες τὴν ἀκρόπολιν τῶν Φαλανναίων εἰρήκασιν. Unde perperam *Phalannæam* Thessaliæ urbem nobis finxit Pinedo ad Steph. de Urbib. voce Φαλανναία.

§ 2 *Quantum accelerare poterat*] Recte poterat, si de solo rege dictum est; ut xxiii. 28. et xxvii. 28. Sed credo ad omnes pertinere, et vel poterant, vel accelerari scribendum esse. iii. 46. 'Et quantum accelerari posset, Virginium acciri e castris.' Duk.

§ 4 *Juncta vehicula*] Liv. v. 23. 'Curru equis albis juncto urbem invectus.' xxxiv. 1. 'Ne juncto vehiculo in urbe oppidove veheretur: ubi vide.

§ 7 *Ab jactu sagittarum*] Quia densandis scutis non extra jactum telorum erant, nec hostes ea re ab jactu sagittarum et jaculorum prohibere, sed se tantum ab eorum ictu tueri poterant, dubito an pro jactu legendum sit ictu. 'Jactus' et 'ictus' sæpe ita permutantur, ut non facile sit discernere, utrum præferendum sit. Hic ob eam, quam dixi, causam melius videtur ictu. xxviii. 2. 'Quæ' (tela) 'quum Romani conferti, ut so-

lent, densatis exceperant scutis.' I. xxxii. c. 17. 'Velut in constructam densitate clipeorum testudinem pilis nequidquam emissis.' Duk. Vide ad xxvi. 40. § 10.

§ 9 *Cestrosphendonis vulnerabatur*] Descriptionem hujus teli cum illa, quam Suidas in voce Κέστρος verbis, ut creditur, Polybii dedit, contulit, et utramque pluribus illustravit Lipsius Poliorc. iv. 3.

§ 10 *Huic ad libramen pinnæ tres, velut sagittis solent, circumdabantur, &c.*] Id est, ei pinnæ tres additæ erant, ut librior et directior certiorque esset volatus teli: nec erranti diverseque nutanti parte ejus posteriore ictus irritus esset, telo eodem tenore non eunte. 'Funda,' inquit, 'media duo funalia imparia habebat:' medio hastili inhærebat funda: sed ea duplex, ut latior ejus sinus telum melius libraret: nam 'funalia duo' interpretor fundam duplicem, alteram alteri continentem. Funale enim opus funarium est: hic funda e funibus, posterius funale majus et latius erat, ut ictum teli adigeret vehementius, meliusque telum sustineret. Duo autem funalia, quæ fundam unam faciebant, in nodum nectebantur, ut opinor, ansula facta, cui inserebatur habena, qua telum rotabatur. 'Cum,' inquit, 'majori sinu libratum funditor habena rotaret, excussum velut glans emicabat.' Hic majorem sinum interpretor, majoris fundæ et tanquam duplicis majorem capacitatem, in qua pendebat et librabatur telum. Hoc genus teli nomen adeptum est a funda et cestro, id est, verriculo. Sic enim 'cestrum' Plinius vertit l. xv. c. 11. Turneb. Adv. xxx. 32. Ultima etiam illa vox circumdabantur aures meas radit. Sublatam cuperem. Gruter. In adnotatione Turnebi quædam Lipsio displicuerunt, quæ apud ipsum loco laud. videnda sunt.

Funda media duo funalia imparia habebant] Ita edidit Gronov. sed forte

operarum aberratione, quam tamen omnes recentiores, præter Crevierium, imprudenter servarunt. Priscam lectionem habebat recte Crev. revocavit.

§ 11 *Pars vulnerata militum esset*] A. Perizonius ad marginem Livii coniecit, forsitan vocabulum hic excidisse, ac legendum esse *pars magna vulnerata militum esset*.

§ 13 *Ad firmandu levium armorum auxilia*] Ita ex prima ed. emendavit Gronov. ad XLIII. 18. § 4. Basileenses a. 1539. eosque secuti dederant *levium armatorum*. Vide ad XXII. 37. § 7.

CAP. LXVI. § 5 *Amissis trecentis peditibus*] Sic demum exhibet ultima Gruteri, quum priores per notas dederint *amissis CCC. peditibus*. Clericus igitur recte dedit *trecentis*. Simili errore sæpe Gruteri ed. illa infecta est. Vide hoc lib. c. 47. § 12. c. 61. § 2. XLIII. 12. § 4. aliisque locis.

§ 7 *Iis cæsis, ingens ibi vexatio*] Aliquid mendi hic latere, Crevierius monuit: sive enim *cæsis* referas ad vehicula, ineptum esse; sive ad captivos, parum verisimile.

Nullo expectante, utcumque] Videtur fuisse, nullo *expectante*, dum *ut. exp. agmen*. J. F. Gron.

§ 9 *Sunt, qui eo die magno prælio pugnatum auctores sint*] Auctores sunt edd. principes. Horat. i. Od. 1. vs. 3. 'Sunt, quos curriculo pulverem Olympicum Collegisse juvat:' ubi vide Bentlei. et vs. 19. 'Est, qui nec veteris pocula Massici, Nec partem solido demere de die Spernit.' Salust. Catil. cap. 19. 'Sunt, qui ita dicunt:' ubi vide Cortium. Verum auctores *sint* substituit Sigon. Et ita Livius loqui solet. Supra II. 41. 'Sunt, qui patrem auctorem ejus supplicii ferant.' III. 57. 'Sunt, qui ædiles functos eo ministerio scribant.' IV. 7. 'Sunt, qui propter adjectum Veiens bellum tribunos militum tres creatos

dicant.' c. 26. 'Sunt, qui male pugnatum ab his consulibus in Algido auctores sint.' c. 61. 'Sunt, qui Artenam Veientium fuisse credant.' v. 36. 'Erant, qui extemplo Romam eundum censerent.' c. 41. 'Sunt, qui devovisse eos se pro patria tradant.' VII. 27. 'Sunt, qui hanc multitudinem captivam servorum fuisse scribant.' x. 26. 'Sunt, quibus ne hæc quidem certamina exponere satis fuerit.' Et 'Sunt, qui Umbros fuisse tradant.' Alia exempla vide XXI. 6. XXVI. 49. xxx. 37. xxxi. 37. XLIII. 4. et pluribus locis.

Viros captos circiter duo millia octingentos] Primæ edd. per notas numerales scribunt MMDCCLXXX. Vascos. MMCCCC. Pessime omnium ultima Gruteri ed. *bis mille trecentos*. Recte Gronov. 1665. *duo millia octingentos*. Vide ad XXXIII. 5. § 5. et XXXVIII. 1. § 6.

CAP. LXVII. § 1 *Hic dies et Romanis refecit animos, et Persea perculit, ut, &c. reciperet copias*] Vel excidit hic particula *ita*, vel *adeo*, cui deinde respondet *ut*: *Persea ita perculit, ut*; vel, quod malim, legendum est *perpulit*, id est, 'adegit,' 'permovit.' Supra III. 30. 'Is metus perpulit, ut scribi militem tribuni sinerent:' ubi olim itidem edebatur *perculit*. Vide quæ plura ad eum locum notantur. *Hic dies* est acta hujus diei, prælium hoc die commissum. Cic. pro Sext. c. 12. 'Equites Romanos daturus illius dies pænas, quo, me consule, cum gladiis in clivo Capitolino fuissent.' Pro Marcell. c. 4. 'Hunc tu igitur diem tuis maximis et innumerabilibus gratulationibus jure antepones:' quem locum varie tentans Patricius non intellexit. Justin. ix. 3. 'Hic dies universæ Græciæ et gloriam dominationis, et vetustissimam libertatem finivit:' ubi vide Gronov. Flor. II. 6. § 58. 'Non fuit major sub imperio Romano dies, quam ille, quum duo omnium et antea et postea ducum

maximi, ille Italiæ, hic Hispaniæ victor, conlatis cominus signis direxere aciem : ubi vide Duker. iv. 12. § 35. 'Varus perditas res eodem, quo Cannensem diem Paullus, et fato est et animo secutus.' Vide Gronov. ad Senec. de Ira III. 36.

Ad Mopsium moratus] *Ad Mopselum* edd. principes : *ad Mopsium* emendavit Sigonius, quem vide ad c. 61. § 2. Præterea mox *Connum* editi ante Sigonium, qui *Gonnum* emendavit ad c. 54. § 7.

§ 4 *Corragum Eumenis præfectum]* Ita Frob. a. 1535. At prima ἐκδοσις *Corracum*. 'Corragus Macedo,' sed dux Eumenis, memoratur XXXVIII. 13. 'Eodem et Athenæus, Eumenis et Attali frater, cum Cretensi Lenso et Corrago Macedone venit: mille pedites mixtarum gentium et trecentos equites secum adduxerunt.'

§ 7 *Quum et loco et præsidio valido inexpugnabilis res esset]* Forte *inexpugnabilis urbs esset*. J. F. Gron.

§ 8 *Misugenem Numidasque]* Vide ad c. 29. § 8.

In proximis Thessaliæ urbibus] Hæc lectio ex ultima Gruteri ed. per posteriores omnes propagata est. Antea vulgabatur *Thessalis urbibus*, quod

sine causa mutatum est: ut *Thessalæ urbes*, ita 'Thessali equites' IX. 19. 'Quatuor millibus equitum maxime Thessalorum.' XLII. 58. 'Thessali quadringenti equites parvo intervallo super lævum cornu locati.' Justin. I. VII. c. 6. 'Exercitui suo robur Thessalorum equitum adjungere gestiebat.'

§ 9 *Græcarum civitatum socios]* Hujus lectionis auctor est Curio. Priores omnes *civitatum*, quod revocavi. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

§ 11 *Dubitari inde, utrum]* Non est quo referri possit *dubitari*. Fortassis *dubitare*, nempe *cæpit*, noto usu infinitivi activi cum ellipsi hujus verbi. Vel *dubitavit inde*. Duk.

In Bæotia adipiscendæ res] Ita, literis operarum lapsu perperam trajectis, edidit Gruterus, quem tamen omnes recentiores imitati sunt. Antea legebatur *adspiciendæ*, quod revocavi. Et ita legendum esse, Crevierius conjicit. De locutione 'adspicere res' hoc sensu vide hoc lib. ad c. 5. § 8.

§ 12 *Vexantibus eos Coronæis]* In hos Licinium crudeliter consuluisse, apparet ex cap. 4. libri sequentis. Duk.

LIBER XLIII.

CAP. I. § 1 *Equestri pugna vicere Romani*] Parum verecunde. Quid enim factum eo prælio, quod describit præcedenti libro cap. 59. Tum certe victi sunt: sed superiores fuere illo, quod refertur c. 66. Fuit igitur forte, *qua in Thess. eq. prælio primum victi, deinde vicere Romani.* J. F. Gronov. Doujatius, Livium unice respexisse putans ad pugnam, XLII. 66. memoratam, nihil mutandum contendit. Contra Clericus, docens Livium aperte testari l. XLII. c. 59. Romanos victos esse, hic etiam *equestri pugna victi Romani* legit. Crevierius, observans priorem pugnam descriptam l. XLII. c. 59. majorem multo clariorumque fuisse quam posteriorem, vestigiis Clerici insistens existimat Livium scripsisse *equestri pugna victi fuere Romani.* Verum Livius, Romanis suis favens, dissimulasse, et, quod Gronov. conjecit, nobis reliquisse videtur; nisi quod tantum transpositis vocibus legam *equestri pugna victi primum, deinde vicere Romani.* Repetitio τοῦ vicere post victi causa fuisse videtur, cur tria vocabula *victi primum, deinde ab oscitantibus librariis* omitterentur.

Legatus, in Illyricum a consule missus] Puto deesse hujus legati nomen, nisi intelligamus 'Q. Mucium,' de quo paulo ante dixit lib. XLII. extremo: 'Q. Mucium legatum cum duobus millibus ad obtinendam Ambraciam misit.' Quem tamen eodem libro 'tribunum militum' appellaverat c. XLIX. 'Duo consulares,' inquit, 'tribuni militum cum eo missi, C. Claudius, Q. Mucius.' *Sigon.*

Opulenta duo oppida] Gebhardus ad Nepot. Chabr. cap. 3. hic invenisse in aliqua ed. videtur *opulentia.* Omnes tamen illæ, quas ego consului, *opulenta* constanter servant. Vide ad Livii IX. 36. § 2.

§ 2 *Carnuntum munitam urbem*] Recte *Carnuntum*, non *Carnuntum* vel *Carnotum* cum aliis, ut constat e Ms. De situ istius urbis dissertationem scripsit P. Lambecius, multaque antiquitatis rudera eodem spectantia congestit. Vide ad calcem lib. II. Comm. de Bibl. Cæs. p. 997. Consulas etiam Cellarii Geogr. Ant. II. 8. p. 350. *Hearn.*

§ 3 *Quam prius intactam urbem reliquerat*] Corrigo, *quas prius intactas urbes.* Nam dixit 'opulenta duo oppida vi atque armis coëgit in ditionem, omniaque iis sua concessit.' Item 'ne duabus oppugnationibus nequicquam fatigatus miles esset.' *Sigon.*

§ 4 *In Gallia, quam sortitus erat*] Lib. XLII. c. 31. consulibus Macedoniam et Italiam decretas, et cap. 32. Cassinum Italiam sortitum fuisse scribit. Hæc non pugnant inter se: nam nomine Italiae Liguria et Gallia designantur. Liguria superioribus aliquot annis utrique consuli decreta fuerat, lib. XL. capp. 35. 44. lib. XLI. capp. 17. 18. et l. XLII. capp. 1. 9. 10. quorum alterum cum Liguria Galliam quoque obtinuisse, ex lib. XII. capp. 17. 18. colligitur, et eo quoque probabile est, quod nusquam refert Livius, qui prætores post an. 15LXXVI. Galliam, ut ante, sortiti fuerint, quorum postremi fuerunt Cn. Cornelius

Scipio et P. Valerius Lævinus, xli. 8. Hoc anno, quum consulibus P. Licinio Macedonia, C. Cassio Italia evenisset, hic Ligures et Galliam provincias habuit, ut A. Atilius consul anno sequenti, c. 9. *Duk.*

§ 8 *Triginta dierum frumentum militi datum*] Vide Schelium ad Polyb. c. 7. *Duk.*

§ 9 *Ut suam provinciam relinqueret, in alienam transiret*] De hac re vide quæ notantur ad xxvii. 43. § 6.

Novo periculoso itinere] *Novo et periculoso* vir doctus ad marginem ed. Curionis scribendum conjecit; quod sibi quoque verius videri, Clericus monuit. Ratio emendationis esse videtur, quod ipsis displicuerint duo epitheta uni substantivo ἀρροβέτως juncta. Sed vide ad i. 14. § 7. Mox *ducere* et *aperire* edd. ante Gronov. qui *duceret* et *aperiret* substituit.

§ 10 *Ut C. Sulpicius prætor*] Valde festinavit Sigonius, quum de Ant. Jur. Prov. ii. 2. hoc ad legatos imperatorum in bello retulit. *Duk.*

§ 11 *Nisi cum qua senatus gerendum censuerat*] Forte legendum *censuerit*. Et ita Jac. Perizonius sibi scribendum videri ad marginem Livii notavit.

Legati ii profecti] Corrigo *legati III. profecti*, id est, legati tres profecti. Sic xli. 22. 'In Macedoniam quoque mittendos legatos senatus censuit. Tres missi sunt: C. Lælius, M. Valerius Messalla, Sex. Digitius.' *Sigon.* Conjecturam suam Sigonius in contextum adscivit, quam rectius alii iterum rejecerunt. Nam præcessit jam, 'Decernunt, ut C. Sulpicius prætor tres ex senatu nomet legatos.' Gronovius *Legati hi profecti* edidit.

P. Marcius Rex] Nusquam alibi prænomen *P.* in familia Regum gentis Marciaë, ac ne in ulla quidem alia ejusdem gentis apud Livium inveni. 'Q. Marcius Rex' est xxxiii. 35. quo prænomine etiam aliarum fa-

miliarum Marcii multum usi sunt. *Duk.*

CAP. II. § 1 *Legati aliquot populorum in senatum introducti*] *In senatu introducti* edd. principes; pro quo Sigonius dedit *in senatum*. Supra x. 45. 'Legationes sociorum a M. Atilio prætore in senatum introductæ: ubi vide quæ notavi. xxxvi. 35. 'Philippi regis legati sub idem tempus in senatum introducti.' xliii. 3. 'Gulussa prior in senatum introductus.' xlv. 17. 'Legationes introducere in senatum placuit.' c. 20. 'Introductus in senatum, gratulatus victoriam.' c. 42. 'Eis in senatum introductis, responsum ex auctoritate senatus est.' Vide Sigonium ad xxvii. 51. § 5. Ultima litera vocis *senatum* a prima syllaba vocis seq. intercepta videtur. Idem error commissus est apud Cæs. B. Civ. i. 7. 'Novum in republica introductum exemplar queritur: ubi recte unus cod. *in rempublicam* præfert, probante in variis lectionibus Oudend.

§ 3 *L. Canuleio prætori, &c. negotium datum est*] A senatu extra ordinem, quia leges et quæstiones de repetundis nondum constitutæ erant. *Sigon. de Judic. ii. 27. Duk.*

§ 5 *L. Æmilium L. F. Paullum*] *L. Æmilium M. F.* omnes edd. ante Gruterum; cujus ultima dedit *L. Æmilium L. F.* ex sententia Pighii. Is enim in Annal. ad an. 10LXXXII. p. 367. monuit, *L. Æmilium M. F. Paullum* fuisse, qui obiit in prælio Cannensi: ejus filium fuisse, qui in prætura Hispaniam ulteriorem sortiebatur apud Liv. xxxvi. 2. Is autem an. 10LXXI. consul creatus in Fastis Capit. vocatur *L. AIMILIUS. L. F. M. N. PAVLLVS.*

§ 6 *Bis ampliat, tertio absolutus est reus*] In judiciis antiquis 'ampliare' verbum forense erat, et significabat interloqui, seu sententiam differre, quum causa adhuc esset obscura, unde iudex pronunciabat 'non li-

quet.' Cic. pro Cluent. cap. 28. 'Homines sapientes, qui neque absolvere hominem nocentissimum possent, neque re incognita primo condemnare vellent, non liquere dixerunt.' Hoc verbum 'ampliare' non exstat in Pandectis, exstant tamen reliquæ formulæ 'non liquet' apud Ulpian. l. 13. § 4. D. de Recept. Arbitr. Scribit A. Gellius xiv. 2. 'A verbo ampliare derivata vox ampliatio, et amplius pronunciare, quæ idem significabant' quod ex Cic. facile deprehenditur, quum in Orat. pro Cæcin. c. 10. 'Quum causam non audisset, et potestas esset ampliandi, dixit, sibi non liquere.' Et in Verr. i. 9. 'Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus, antea vel judicari primo poterat, vel amplius pronunciari:' et rursus c. 29. 'Ut de Philodamo amplius pronunciaretur:' alias, ampliaretur. Et iterum i. 9. 'Ut etiamsi lex ampliandi faciat potestatem, tamen iste turpe existimaret, non primo judicare.' Et ad Herenn. iv. 36. 'Quid fuit, iudices, quare istum nefarium ampliaveritis:' et de Claris Orat. c. 22. 'Quum consules, re audita, amplius de consilii sententia pronunciavissent.' Rem hanc clare aperit Asconius ad Cic. in Verr. i. 29. 'Mos veterum fuerat, ut, si quis absolvendus esset, statim absolveretur, si damnandus, statim damnaretur, si causa non esset idonea ad damnationem, absolvi tamen non posset, amplius pronunciaretur.' Verum quum Romanis mos esset, etiam iudicia proferre per tabellas, tres dabantur tabellæ diversis notis insculptæ, quarum quam vellent, in urnam imponerent. Una habebat signatum A, quæ erat absolutionis nota; altera C, quæ condemnationis; tertia N. L. quæ 'non liquere' significabat, et sic causam vel reum ampliandum; quod colligimus ex Cic. in Divin. Paulo l. 36. D. de Re Judic. et l. fin. de Injur. Juncta l. 'Decurionum,' § fin.

ex quibus caus. major. Omitto enim quod alii scripsere, nempe D damnationis notam fuisse, et θ literam Græcam mortis notam fuisse, ex Pers. Sat. iv. 'Tu potis es vitio nigrum præfigere theta.' Et Martial. Epigr. vii. 36. ad Castricium, 'Nosti mortiferum quæstoris, Castrice, signum, Est operæ pretium discere theta novum.' Et Ausonio Epigr. cxxviii. 'Tuumque nomen theta sectilis signet.' Nam de litera D nihil apud probatum auctorem me legisse memini; de θ autem quod diximus, spectat potius ad Græcorum, quam Romanorum morem. Sed ad rem nostram revertentes 'ampliatos' scribit Livius P. Furium Philum, et M. Matienum reos, hoc est, iudicium illorum dilatum, et quum dicenda de integro causa esset, excusatos exsilio causa solum vertisse; et M. Titinium bis ampliatum, tertio absolutum. Itaque 'ampliatos' dicebantur, ut in Annot. Budæus tradit, quorum damnatio vel absolutio differebatur, aut quia coram testes sistendi essent, et cum illis committendi, aut quia nondum plene liquebat aut de crimine, aut de modo pænæ, aut quia argumenta et probationes nondum satis erant idonea ad absolvendum vel condemnandum. Ad quod videtur spectare Plautinum illud in Amphitr. 'Jacent rationes, silet iudicium, nescio quid dicam.' Verum quia comperendinatio et ipsa erat iudicii ferendi prorogatio, ob id Budæus idem, Sigonius lib. de Judiciis ii. 22. et F. H. Hotom. in Comm. verbo 'Jus,' et in Comm. in Cic. in Verr. i. 9. in differentiis assignandis inter ampliationem et comperendinationem plurimum laboravere. Nos, quas præcipuas arbitramur, breviter adducimus. Ampliatio libera erat et in iudicum potestate posita, comperendinatio necessaria et legis Serviliæ imperio constituta; cujus rei passim in Verr. exstant exempla. Ampliatio

quoque sæpius fieri poterat, comperendinatio semel tantum: bis factam ampliatiorem ex hoc Livii loco colligimus. Publicanorum quorundam causam tribus ampliatiombus prolata, tradit Cic. de Clar. Orat. c. 22. Valer. Max. VIII. (1. absol. 2.) scribit, causam L. Cottæ, repetundarum accusati a L. Scipione, septies ampliata fuisse, at comperendinatione semel iudicium dilatum alias docuimus. Tertia differentia est, quod ampliatiōis tempus in iudicis arbitrio positum erat, comperendinationi vero perendinum diem tantum assignatum, hoc est diem tertium, Græci *μεταβριον* dicunt, id est, 'posterastinum,' quod ex Cic. in Bruto c. 22. clare percepimus. Hisce tribus differentiis præcipue ampliatiōem et comperendinationem distingui puto, cæteras minus forte veras, vel saltem haud necessarias censeo, ut puta quod in comperendinatione posset esse ampliatio, nequaquam in ampliatiōe comperendinatio; et quod in comperendinatione defensor seu reus primum diceret, secundo loco accusator, in ampliatiōe primum accusator, deinde defensor; et aliæ ejusdem generis, quas lubens omitto, quoniam ex dictis Livii satis sententiam apertam existimem. *M. Donat.*

§ 8 *Ab ulterioribus M. Matienus*] Ita prisca edd. Sed ultima Gruteri substituit *M. Matienius*. Causam vide ad XLII. 28. § 5.

§ 9 *Prætor fuerat*] Edd. principes per compendium *pr. fuerat*. An forte scribendum *prætores fuerant*? Nam ita paullo ante, 'Ad recuperatores adducti a citerioribus populis P. Furius Philus, ab ulterioribus M. Matienus:' et mox, 'Furius Præneste, Matienus Tibur exsulatum abierunt.'

§ 10 *Furius Præneste, Matienus Tibur exsulatum abierunt*] Mirum fortasse videri potest, eos Præneste et Tibur exsulatum abiisse: id enim est propemodum 'Exquilias a ferventi

migrare Suburra;' ut cum Satyrico loquar. Sed enim urbes erant aliquot Latinorum, in quas exsilio causa solum vertere jus erat jam inde ab ultima prope antiquitate, in quibus hæc duæ numerabantur, quod Halicarnassens declaret. *Turnebus*, Advers. XVI. 21. Livius XXVI. 3. 'Priusquam dies comitorum aderat, Cn. Fulvius exsulatum Tarquinius abiit: id ei justum exsilium esse scivit plebs.' Ita Ardeæ Camillus exsulavit v. 43. in quod exsilium eum ante iudicium perfectum abiisse constat ex v. 32.

§ 11 *Nobiles ac potentes compellare*] *Compellare* pro accusare poni solet a bonis scriptoribus: cujus notionis multa apud reliquos exstant exempla, quæ rescribere longum esset. *Turneb.* Advers. XVI. 21. Vide Manut. ad Cic. ad Fam. VIII. 12. et Burm. ad Suet. Cæs. c. 17.

§ 12 *Ne frumenti æstimationem magistratus Romanus haberet*] Hoc de frumento emto et æstimato accipiendum arbitror, et simul hinc colligo, ante hoc tempus nondum senatusconsulto solitum fuisse finire modum pecuniæ, quæ pro eo provincialibus solveretur, sed æstimationem illius in arbitrio magistratum fuisse: deinde autem senatum, avaritia eorum offensum, ipsum pretium, quo socii frumentum Romanis venderent, constituisse. Nam quod Sigonius de Antiq. Jur. Prov. II. 5. scribit, frumenti emendi et imperandi auctoritatem prætoris totam fuisse, repugnat iis quæ Cicero Verr. III. 70. et seqq. tradit. *Duker.* Crevierius existimat, de duplici frumenti genere hic agi, nempe æstimato et emto. Per æstimatum intelligit id, quod magistratibus Romanis in cellam, id est, in domesticum usum, a provincialibus sumere licebat, sed pro quo usu invaderat, ut pecuniam sibi numerari juberent. De eo agit Cic. in Verr. III. 81. Adde Burm. de Vectigal. c.

2. p. 20. Quum autem magistratus in eo prædarentur provinciales, quod frumentum grandi pretio æstimarent, Hispanos hic impetrare, ut magistratus Romani frumentum ipsum accipere cogerentur, non frumenti æstimationem, seu pro frumento pecuniam: vel ne liceret magistratibus Romanis pretium imponere frumento illi, quod in cellam sumere poterant; sed, si pro frumento pecuniam mallent, æstimatione communi et publica uterentur. Per eunt frumentum intelligit id, quod provinciales Romanis vendere jubebantur. De eo agit Cic. in Verr. III. 70. Adde Burm. de Vectig. c. 2. p. 19. In illam rem magistratus Romani pecuniam e publico accipiebant: ex qua ut aliquid averterent, frumentum, quod emere debebant, vilissimo pretio æstimabant: in eo itaque Hispanos impetrasse putat, ne vicesimas frumenti vendere cogerentur, quanti vellent magistratus Romani.

Nere cogeret vicesimas vendere Hispanos, quanti ipse vellet] Plures vicesimas et differentes apud scriptores observamus. Dion Cass. LV. 565. refert, Octavium Augustum vicesimam hæreditatis et legatorum, exceptis quæ genere proxime junctis ac pauperibus morte aliorum relinquebantur, statuuisse inferri in ærarium militare Cæsaris. Hinc 'lex Julia de vicesima' dicta. Leges addidisse de hæreditatum vicesima Antoninum Philosophum, scribit Julius Capitolinus ejus vit. c. 11. quas omnes sustulisse Justinianum constat ex C. de Edicto D. Hadr. tollendo. Hujus vicesimæ ibid. l. ult. fit mentio, et a Paulo lib. Sentent. IV. c. 6. et a Plinio in Panegyri. c. 37. et seqq. lib. VII. Ep. ad Corelliam ep. 14. et alia ejusdem lib. ad Fabatum. De eadem Æmilius Macer binos libros conscripsit. Fuit et alia vicesima portorii, vectigal, inquam, quod pendebatur pro exportatione rerum; ejus me-

minit Cic. in Verr. II. 75. inquit, 'Scribit H-S LX socios perdidisse ex vicesima portorii Syracusis.' Quum Plinius locis allegatis 'vicesimæ' verba facit, sunt, qui intelligant de vicesima rerum venalium, ejus tamen implissimæ et infandæ exactionis nullibi meminisse scriptores observavi. Fuit et alia vicesimæ lex, longe antiquior, lata a. CCXCVIII. ejus meminit Livius lib. VII. c. 16. in hæc verba: 'Ab altero consule nihil memorabile gestum, nisi quod legem novo exemplo ad Sutrium in castris tributim de vicesima eorum, qui manumitterentur, tulit: Patres, quia ea lege laud parvum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt.' Hac libertini tantum tenebantur, ob idque etiam ad Ciceronis usque tempora retentam, ipsemet uti ad Attic. scribens II. 16. 'Portoriis Italiæ sublatis, agro Campano diviso, quod vectigal superest domesticum, præter vicesimam? quæ mihi videtur una conciuncula clamore pedissequorum nostrorum esse peritura.' Hanc Neronem cum aliis per initia sui imperii, ut popularem anam aucuparetur, sustulisse vel remisisse, testari videtur Tacit. XIII. 31. 'Aurum vicesimarum' hinc deductum putant doctiores, quod ex hac vicesima colligeretur, ejus Livius XXVII. 10. in hæc verba scribens, meminit: 'Cætera expedientibus, quæ ad bellum opus erant, consulibus, aurum vicesimarum, quod in sanctiore ærario ad ultimos casus servaretur, promi placuit: prompta ad quatuor millia pondus auri.' De hac vicesima, de qua Pomponius ait A. Ofilium primum scripsisse l. 2. § 44. D. de Orig. Jur. intelligendum opinatur F. Hotom. At de nulla harum vicesimarum Livii verba intelligenda, tum temporum computatio, tum ratio ipsa suadet. Namque nulla earum in Hispanorum ita erat potestate, ut eam quoque modo vendere possent, sed eorum.

omnium exactio ad Romanos magistratus seu vicesimarios exactores spectabat. Quamobrem ego per vicesimas hoc loco interpretor vigesimam partem frumenti, quam Hispanorum unusquisque possidebat: duo enim impetraverunt Hispani a senatu: unum, ne magistratus Romani eorum frumento pro libitu pretium constituerent; alterum vero, ne cogere possent eosdem vigesimam frumenti, quam haberent singuli, partem vendere, quanti ipsi magistratus vellent. *M. Donatus.* Hæc nullo testimonio scriptorum veterum nituntur. Quorum rerum 'vicesimas' dicat Livius, nondum e Cujacio Obs. xxvii. 9. Sigonio de Ant. Jur. Prov. i. l. et ii. 5. Bulengero de Vectigal. c. 9. Spanhem. de Præst. et Usu Numism. xiii. 551. (qui in priore ed. p. 797. non videtur alienus fuisse a sententia Donati) et Burmanno de Vectig. c. 9. discere potui. *Duk.*

CAP. III. § 2 *Ex militibus Romanis et ex Hispanis mulieribus, &c.* Qui ex mulieribus suscepti essent, quibuscumque connubii non esset, servorum in numero fuisse videntur. Quidam Latinæ conditionis fuisse credunt, quod hoc Livii loco probare conantur. Sed aut nihil video omnino, aut servos esse Livius ostendit: manumitti enim eos senatui placuisse scribit; quo significat, ingenuos non fuisse. Sed et eam coloniam Latinorum fuisse, libertinorumque appellatam esse scribit, quæ firmissima sunt nostræ sententiæ adjumenta. *Turnebus,* Advers. xvi. 21. Ex hoc loco Sigonius de Ant. Jur. Civ. Rom. i. 6. et 9. et Emendat. in Disputatione adversus Robortellum de nominibus Romanorum ii. 7. scribit eos, qui ex mulieribus, cum quibus connubium non esset, nati erant, 'in numero servorum habitos fuisse, et ne libertatem quidem habuisse;' et *Turnebus* 'servorum in numero, non ingenuos fuisse.' Hoc non in universum de omnibus, qui

nati erant e mulieribus, cum quibus connubium non erat, verum esse arbitror. Nam qui ex cive Romano et muliere libera, cum qua connubium non esset, nati erant, non illi quidem cives Romani, sed tamen liberi erant; nec ullam rationem invenio, cur servorum numero haberi debuerint: partus enim, quod dicunt JCTi, sequitur ventrem. Eos, de quibus hic agit Livius, servilis conditionis fuisse, argumento sunt, quæ de eorum manumissione et appellatione coloniarum, in quam deducti sunt, dicuntur. Hinc suspicor matres eorum fuisse captivas Hispanas ancillas, quarum liberi conditionem matrum sequebantur. *Ulpian. tit. v. § 9.* 'Ex cive Romano et Latina Latinus nascitur, et ex libero et ancilla servus: quoniam, quum his casibus connubia non sint, partus sequitur matrem.' Attigit hunc locum etiam *Ill. Spanhem. in Orb. Rom. Exercit. ii. 22.* sed ita, ut non videatur in eo vidisse, quod Sigonius et *Turnebus.* *Duk.* Eamdem sententiam, quam *Dukerus*, fovet etiam *Doujatius* et *Crevierius*; quorum dictis nihil habeo quod addam.

§ 3 *Eorumque si quos manumisisset]* Quum in provinciam venisset scilicet, ut præsens singulorum causas cognosceret. Nam quod non dicit Livius *ut eos manumitteret*, sed *eorum si quos manumisisset*, indicio est, non eamdem omnium causam fuisse, sed alios manumitti potuisse, alios non potuisse. Si quid veri in eo est, quod de matribus illorum dixi, qui post mortem patrum in alterius domini potestatem non venerant, manumitti potuerunt; qui justo titulo venerant, non potuerunt. *Duk.*

§ 4 *Latinam eam coloniam fuisse]* Quando? aut ex quo? Immo cum maxime fiebat, deductis eo quatuor millibus hominum, qui ex militibus Romanis et Hispanis mulieribus, quibuscum connubium non esset, erant

nati. Lege igitur *Latinam eam coloniam esse*, (hoc est, in posterum esse, vel haberi) *Libertinorumque appellari*. J. F. Gron.

§ 5 *Eodem tempore ex Africa*] Ad hæc verba in margine primæ ed. asteriscus est adpictus, quasi quædam desint. Verum quum nihil desiderari videatur, recte secuti editores asteriscum omiserunt.

CAP. IV. (IX.) § 1 *Tantum pavorem ingressi castra*] Hoc loco desiderantur comitia consularia, quibus A. Hostilius Mancinus et A. Atilius Serranus consules facti sunt. Hostilio Macedonia evenit, Atilio Italia. Item comitia prætoria cum sortitione provinciarum. Ad hæc vero desunt res a P. Licinio proconsole in Macedonia gestæ. Qua de re sic in Epitoma: 'P. Licinius Crassus proconsul complures in Græcia urbes expugnavit et crudeliter diripuit:' quamquam ex Livio videtur legendum *consul*, non *proconsul*, quia ait paulo post, 'Quo crudelius avariusque in Græcia bellatum et ab consule Licinio, et ab Lucretio prætore erat.' Accedit quod prorogatio imperii in P. Licinio non fuit necessaria, cum A. Hostilius consul hoc anno cum imperio in Macedoniam venerit, atque ibi hoc tempore esset. Loquitur hic de quodam prætore, qui hostes sine sanguine domuit: deinde qui a P. Licinio consule in servitutem adducti erant, restitutos in libertatem exponit. Qua de re sic in Epitoma: 'ob id captivi, qui ab eo sub corona venerant, postea restituti sunt.' Post autem, quæ a L. Hortensio prætore avare et crudeliter in socios facta sint, exponit: de quibus sic in Epitoma: 'Item a præfectis classium Romanorum multa impotenter in socios facta.' Si quæ alia hoc loco desiderentur, paulo post c. 18. § 2. indicabo. *Sigon.* Hoc caput de 'Olónico,' quod sub finem Epitomes hujus libri legitur, quasi *Olonicus*, sive, ut alii codd. habent,

Olonicus, mendose scriptum sit, refert Sigonius ad 'Clondicum' Bastarnarum ducem, qui in Dardaniam cum triginta millibus hominum, ceteris in patriam reversis, pervenisse memoratur XL. 58. Hæc de causa pro eo, quod in fine hujus Epitomes scribitur *in Hispania*, legit idem Sigonius in *Pæonia*, quæ Macedoniae regio Dardanis vicina. Inde conjiciebam narrationem hanc totam ad Cn. Sicinium, prætorem anni prioris, pertinere; qui, quum jurisdictionem inter peregrinos sortitus esset, adjecta præterea aliorum negotiorum cura, uti ex Nostro liquet libri superioris capp. 9. 10. et 18. prorogato deinde in annum imperio, navalibus terrestribusque copiis attributis, provinciam Macedoniam obtinere jussus fuerat: trajectoque ad Apolloniam exercitu, tribunos cum valida manu ad occupanda Dassaretiorum atque Illyriorum, ipsis volentibus, castella miserat; quod refertur ejusdem libri capp. 27. 31. 36. Unde non improbabile videbatur, Licinio consule et præfecto classis Lucretio eorumque legatis Perseum circa maritima distinentibus, Sicinium, quo Dardanis Romanorum sociis contra Bastarnas Thracasve bellantibus sese adjungeret, in intimam Macedoniam, qua Dardanis proxima est, cum exercitu penetrasse; ita ut, quæ de Olónico interempto scribuntur, Clondico convenire potuerint. Idque suadebant argumenta duo ex Floro, quibus confici videbatur, ea, quæ de Salondico Hispano apud eum referuntur, ad hæc tempora revocari non posse. Alterum, quod ante Salondicum ponantur Metelli Macedonici, junioris Africani, D. Bruti in Hispania gesta; quæ sane hoc tempore posteriora sunt: et quod Florus castra 'consulis' adita dicat ab Olónico, quum tamen per hosce annos nullus esset in Hispania consul, ceterisque et ulterius per prætores rege-

^rentur. Verum hinc sententiæ vehementer obstat, quæ fit postea, Clondici mentio l. xlii. capp. 26. et 27. Licet enim ibi Gallorum regulus dicatur, dubium tamen esse non potest, quin idem sit cum superioris anni Clondico Bastarnarum regulo. Bastarnæ quippe Gallicæ originis, ejusdemque cum Scordiscis generis fuerunt, nec sermo nec mores abhorrebant, teste Livio. Quin et Plutarchus in Paulo Æmil. p. 259. Bastarnas hos ipsos vocat Gallos; et Clondicus Gallus e Thracia (quo Clondicus Bastarna advenerat) a Philippo vocatur; narraturque, spretis Persei conditionibus, retro cum suis ad Istrum rediisse; ad cujus fluminis ripam ulteriorem Bastarnarum sedes. Obstat et 'Hispaniæ' nomen, quod vocabulum quum constanter et editi et scripti servant, in *Pæoniæ* appellationem transferre mihi quidem religio est. Tentabam, num in Hispania congruens quid per hosce annos accidisset: nec vere deerat Metellus, in quem convenire posset, quod hic ait Noster, 'lenitatem prætoris, qua sine sanguine ferocissimam gentem domuerat, gratam plebi Patribusque fuisse.' Metellus sane apud Florum, quum Contrebiæ memorabili cepisset exemplo, Nertobrigæ majori gloria pepercit: aut, ut Valer. Max. ait v. l. quum urbem Centobricam obsideret, et jam admota machina partem muri, quæ sola convelli poterat, disjecturus videretur, humanitatem propinquæ victoriæ prætulit. Nam quum Rethogenis filios (qui ad eum transierat) Centobricenses machinæ ictibus objecissent, ne pueri in conspectu patris crudeli genere mortis consumerentur, (quamquam ipse Rethogenes negabat esse impedimento, quo minus etiam per exitium sanguinis sui expugnationem perageret) ab obsidione discessit. Quo quidem tam clementi facto, etsi non unius civitatis mœnia, omnium tamen Cel-

tiberarum urbium animos cepit; effecitque ut ad redigendas eas in ditionem populi Romani non multis sibi obsidionibus opus esset. Erat et in Appiano Fulvius Nobilior, a quo Carus Segedensis Celtiberorum dux primo victor, dein, dum Romanos fugientes effasse insequitur, cæsus fuit. Sed hæc in consulatum Q. Opimii, L. Postumii Albini annumque incidunt 1090. Cæcilius autem Metelli proconsulis res abhinc remotiores in an. 1092. abeunt, qui annus ab hoc consulatu trigesimus est. Potior idcirco visa conjectura Gronovii, quæ et salvis loci hominisque appellationibus consistere, et, si quid contra opponatur, idoneis adversus ea responsis adstrui potest. Nam nec magni momenti videri debet 'consulis' nomen, quo utitur Florus. 'Consulis' enim et 'prætoris' nomina auctores promiscue usurpant: quod hæc utraque dignitas haud multum dispari potestate imperium militare in provinciis continebat. Sic, ut alios taceam, Appianus M. Fulvium Flaccum, qui Lusones aliosque Hispanos centesimam quinquagesimam Olympiadem devicit, vocat *ἑπατορ*, quo vocabulo consules Romanos Græci exprimunt. Illum tamen prætorem tunc fuisse, constat ex Livio Nostro lib. xxxiv. c. 51. et xxxv. 7. Nec nisi biennio post consul cum M. Vulsone est creatus xxxvii. 48. Quod autem Salondici post Metellum, Lucullum, Scipionem, Brutum in rebus Hispaniæ commemorandis meminit Florus, apparet hunc non ordinem temporum accurate sequi, sed populorum fata, ac præsertim diversos Hispaniæ duces strictim delibando inter se componere. *Hearne*. Non satis caussæ est, cur obid, quod hic Licinius 'consul' avare et crudeliter in Græcia bellasse dicitur, in Epitoma quoque pro proconsul legendum sit consul; quia et consul et proconsul id facere potuit. Nam argumentum de pro-

gatione imperii in eo non necessaria non magnam vim habet; quoniam non constat, quando Hostilius in provinciam venerit: quem non improbabile est, procuratione prodigiorum aliisque sacris, in primis Latinis, ut plerosque consules, et Q. Marcium, successorem Hostilii, aliquamdiu retentum, ne statim, accepta provincia, in eam proficisceretur, atque interim Licinio imperium, quoad successor venisset, prorogatum fuisse. Duker. Idem, quod Dukerus, sensit etiam Jac. Perizon. qui, ut in Epit. recte *proconsul* scriptum esse adversus Sigonium, prorogationem imperii in P. Licinio non necessariam esse credentem, doceret, hæc ad marginem Livii adscripserat: 'Sed solebat sæpe prorogari imperium, donec successor venisset. Sic c. 17. 'Ad Hostilium proconsulem.' Sic et C. Antonius 'proconsul' dicitur vicisse Catilinam Epit. l. ciii. quia tunc annus consulatibus jam exierat.'

§ 9 *Cuissam excidii fuisse urbi*] Ita Clericus edidit, ejusque lectionem Crevierius adoptavit. Antea edd. exhibebant *excidii*, quod restitui. Vide ad v. 15. § 9.

Spatium petierunt, quo de ca re] Latinius *petierint*. J. F. Gron. Si quid mutandum, *petierint* cum Gronovio malo, quam *petierant* cum Donjatio.

§ 11 *Indigna senatui visa*] Utrum *Indigna ca senatui visa*, an *Indigna res senatui visa*? J. F. Gron.

§ 12 *Sex. Julius Caesar*] Pighius in Annal. ad a. 10LXXXIII. p. 371. inter quæstores provinciales hujus anni refert *Sex. Julium Sex. F. L. N. Casarem*, quem a. 10XCVI. consulem exhibent Fasti Capitol. Verum vel duo hoc tempore Sex. Casares florere debuerunt, vel hic locus quæsturam ejus in alium annum referendam esse ostendit. Si enim eo magistratu hoc anno functus esset, legationem illam obire non potuisset.

CAP. V. (x.) § 1 *Legati regis Gal-*

lorum Cincibili] Nisi Carni mox distinguerentur a Gallis, quorum rex 'Cincibilus' fuit, conjecturarum se Doujatius profitetur, Cincibilum inter Carnos regnum obtinuisse: nunc igitur se credere, regem alienjus Transalpini populi fuisse; quales memorantur lib. XXXIX. capp. 54. et 55. Verum, licet Carnos a Gallis, apud quos Cincibilus regiam dignitatem obtinebat, non distingueret Livius, tamen ex ejus verbis colligi posset, eum populi Transalpini regem fuisse. Sequitur enim mox, 'legatos mitti duos ad regulum trans Alpes placet.' Et postea, 'Legati cum Gallis missi trans Alpes C. Lælius, M. Æmilius Lepidus.' In Gallia autem Transalpina plures hoc tempore reguli erant. Præter hunc Cincibilum memoratur etiam Balanus XLIV. 14.

§ 3 *Istrorumque et Iapidum legati*] Græci Ἰάποδες. Tabulæ Capitolinæ *Iapudes* edunt. *Sigon*. Verum est, a quibusdam scriptorum Græcorum, ut Strab. v. 217. vii. 313. et seqq. ac Stephano Byz. posteriores populos Ἰάποδες vocari; ab aliis tamen, ut Ptolem. ii. 17. et Dion. Cass. XLIX. 412. dicti sunt Ἰάπυδες, ut docet Cellar. Geogr. Ant. ii. 8. 386. quam orthographiam, nempe *Iapydum*, utpote receptæ lectioni proximam, secutus sum. Eadem obtinet in optimis edd. Plinii Hist. Nat. iii. 18. 19. et 21. *Iapudum* Sigonius edidit hic, et in Epit. Liv. lib. LIX. quod auctoritate Fast. Capitol. Triumph. fecit, in quibus a. 10CXXIV. C. SEMPRONIUS, C. F. C. N. TVDITAN. COS. DE IAPVDIBVS. K. OCT. triumphasse dicitur. Vide etiam Pighium in Ann. ad an. 10CXXIV. pag. 26. Verum, ut ILLYRII in his fastis vocantur a. 10XXV. 10XCVI. et 10CCXI. qui vulgo dicuntur *Illyrii*; ita etiam IAPYDES, qui adpellandi more Romano sunt *Iapydes*. Viri docti, qui infra Epit. lib. LIX. (ubi Sigon. etiam *Iapudas* ediderat) *Iapydas* receperunt, hic tamen

Lapidum male servarunt. Similiter iidem illi et ipse Sigonius ediderunt in Epit. Liv. l. cxxxI. Et ita adhuc peccatur apud Tibull. iv. 1. 108. Virgil. Georg. iii. 475. et Servium ibidem: in multis etiam edd. Servii ad Virg. Æn. xi. 247.

§ 8 *Munera mitti legatis ex binis millibus æris*] Donjatus intelligit bina millia pondo æris, quia, si bina millia assium intelligerentur, quum asses jam ad semunciam æris redacti essent, viliora, quam par sit, munera futura existimat. At asses intelligendos esse, indicare videtur addita vox 'summa' XLII. 19. 'Munera binum millium æris summæ in singulos missa:' ubi vide quæ notantur. Ceterum Perizon. de Ære Gravi § 25. festinatione lapsus scribit, hæc et quæ capp. 6. et 8. dicuntur, post victum jam Persea et captum facta esse.

§ 9 *Ut denorum equorum iis commercium esset*] Brisson. de Verbor. Sign. voce 'Commercium' ita hunc locum laudat: 'ut militarium equorum iis commercium esset.' Sane, teste Macro Jcto l. 12. § 1. D. de Re Milit. 'Paternus quoque scripsit, debere eum, qui se meminerit armato præesse, parcissime commeatum dare, equum militarem extra provinciam duci, non permittere.' Nihilominus et prima et reliquæ edd. constanter hic præferunt *denorum equorum*. Prudentiæ etiam Romanæ convenire non videtur, ut in genere, non finito numero, equorum militarium commercium populis bellicosis concederent. Videntur igitur *denorum equorum*, id est, cuique legato, aut cujusque populi legatis decem equorum commercium indulsisse.

§ 10 *C. Sicinius, P. Cornelius Blasio, T. Memmius*] Prioris legati nomen emendandum, legendumque esse *Cn. Sicinius*, existimat Pighius in Annal. ad a. 15LXXI. p. 327. quia eo prænomine in prætura adpellatur. Indicabitur ergo *Cn. Sicinius*, qui prætor

memoratur XLII. 9. quemque Pighius diversum putavit ab alio *Cn. Sicinio*, qui ædilis obcurrit xxxix. 39. et prætor ibidem c. 45. Illum enim in Annal. ad a. 15LXVIII. p. 307. et a. 15LXX. p. 315. vocavit *C. F. Cn. N.* hunc vero ad a. 15LXXI. p. 327. et a. 15LXXXI. p. 363. *Q. F. Cn. N.* Peccatum iusuper putat in tertii legati prænomine, ac rescribit *C. Memmius* in Annal. ad a. 15LXVIII. p. 308. indicari enim *C. Memmium*, qui bis præturam obtinuit. Vide ad Livii XLII. 9. § 8. Prænomen vero 'Titi' Memmiis insuetum esse. Illum tamen Memmium, qui bis prætura functus est, hic innui, Pighio, licet in his versatissimo, vix adsentiri possum. Non videtur enim Livius, contra morem suum passim observatum, *P. Cornelium* Blasionem, nondum ullis honoribus gestis insignem, ante Memmium memoraturus fuisse, si Memmius, qui bis prætor fuit, indicaretur. Per me itaque licet, ut *C. Memmius* legatur, modo bis prætoris filius, vel alius quilibet a bis prætore diversus intelligatur. Hæc quidem difficultas tollitur, si legamus *Cn. Cornelius Blasio*, et intelligamus eum, qui prætor memoratur xxxiv. 42. Verum inde simul alia orietur; nempe, Livium in memorandis virorum nobilium nominibus plerumque seriem temporis, quo ad honores pervenerunt, observare solitum fuisse, et hinc *Cn. Cornelium* ante *Cn. Sicinium* nominandum fuisse. Quæ et altera mihi ratio est, cur *C. Memmium* bis prætorem intelligi non posse putem. Ita enim hic etiam ante *Cn. Sicinium* nominandus fuisset: quia, quo anno Sicinius prætor creatus est, Memmius eodem iterum præturam natus est: nisi quis utrosque Sicinius, quos Pighium distinguere vidimus, confundere mallet. At denique vel sic obstabit, omnes tres legatos fuisse prætorios; quale exemplum nondum notavi.

CAP. VI. (XI.) § 1 *Græciæ Asiæque civitatum legati*] Ita demum Curio vulgari voluit; priores *civitatium*. Vide ad XXXIII. 20. § 11.

§ 3 *Ipsosque etiam agrestes peregrino frumento alerent*] Demosth. Orat. adv. Leptinem p. 545. Ἰστε γὰρ δῆπον τοῦθ', ὅτι πλείστω τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων ἡμεῖς ἐπεισάκτω σίτω χρώμεθα.

§ 5 *Templum urbis Romæ*] Hoc Smyrnæi se primos M. Porcio Catone consule, id est a. 106LVIII. ante viginti quinque annos fecisse jactant apud Tacit. Ann. IV. 56. Duk.

§ 7 *Hoc Lampsaceni octogintorum pondo coronam*] Scribe, *Hoc et Lamps. octoginta pondo coronam aff., pet.* Frobenio per notas signatus numerus LXXX. Hoc et, nempe ut donum in Capitolio ponere ac sacrificare liceret. J. F. Gronov. Per numerorum notas LXXX. præferunt omnes edd. usque ad Gruterum, cujus postrema dedit octogintorum. Præterea mallem *Et hoc Lampsaceni*.

§ 9 *Exciperentur, ne in regiam potestatem reciperentur*] Postremum mendosum tinnit. Malim *reciderent*. Lib. XLIV. c. 31. de Gentio: 'Vix gladiatorio accepto, decem talentis ab rege rex, ut in eam fortunam recideret.' Exstat III. 37. 'Avide ruendo ad libertatem, in servitutem elapsos juvare nolle.' Guilelmus relapsos. J. F. Gron. Postremum illud *reciperentur* mendosum esse, ait vir summus; et pro eo mallet *recideret*. Ego malim *redigerentur*: quod et propius ad vulgatam scripturam accedit, et Livio familiaris est. Sic c. 11. hujus lib. 'Tot urbibus in potestatem regis redactis:' in Epit. lib. 1. 'Gabios in potestatem suam redigit.' Curtius v. 6. 'Vicisque compluribus redactis in potestatem.' L. Bos. Locum mendosum esse, inter omnes constat. Quamvis enim Livius easdem voces in eadem periodo sæpe repetat (ut vidimus ad I. 3. § 2.) hic tamen, ter locis adeo vicinis *reciperentur, exciperentur, reci-*

perentur iterari, nemo ferre potest. De ratione tamen, qua Livio subveniatur, viri docti dissentiunt. *Ne in regiam potestatem restituerentur* malebat Doujatius: *redigerentur* L. Bos. Licet autem utrumque Latine dici non diffitear, præferendum tamen puto Gronovii *reciderent*, quia ea lectio propius ad Msti vestigia accedit. Ex *reciderent* primo factum est *reciperent*, commutatis ob ductuum similitudinem literis *D* et *P*. De eo vide Benth. ad Horatii Od. III. 9. 8. et in primis Victor. ad Cic. ad Fam. I. 8. et 9. Horum autem ultimo loco ob hanc eandem causam confunduntur 'accidere' et 'accipere.' Similiter 'concidere' et 'concupere;' vide ad Livii II. 10. § 4. 'decidere' et 'decipere;' vide Græv. ad Cic. ad Attic. I. 8. Quum vero *reciperent* commodum sensum non efficeret, inde fecerunt *recipere*, sive *reciperentur*. Sæpe autem illa terminatio verbi passivi, quæ nota indicari solet, a librariis pro lubitu vel addita, vel detracta est. Vide ad x. 10. § 1. 'Recidere' autem 'in potestatem regiam,' ut XXIV. 32. 'In antiquam servitutem reciderunt.' Cic. pro Sext. cap. ult. 'Multo præstat in eandem illam recidere fortunam.' Similiter in jure Romano 'recidere in potestatem,' vel 'in potestate patris' sæpius occurrit. Vide Brisson. de Signif. Verb. in voce 'Recidere.'

§ 11 *Tritici decies centum millia, et hordei*] Pighius inserit τὸ modium: quod videtur elegantius subandiri. Ut apud Senecam de Brev. Vit. c. 18. 'Ut tibi multa millia frumenti bene committerentur.' J. F. Gronov. Optime Gronov. monuit vocem *modium*, quam Pighius in Annal. ad a. 106LXXXIII. 369. hoc modo inseruit *tritici decies centum millia modium*, rectius abesse. Abest certe supra h. cap. 'Eos frumenti sibi centum millia imperasse.' XXXIII. 42. 'Tritici decies centum millia binis æris populo

diviserunt.' Vide Sanctium in Minerv. iv. 4. 605. Simili ellipsi Græci omittunt vocem Μέδιμνος. Demosth. orat. adversus Leptin. p. 546. Οἱ τοῖ-
 νυν παρ' ἐκείνον δειρὸ ἀφικνούμενοι στόν
 μυριάδες, περὶ τετταράκοντά εἰσι. Vide
 Bos de Ellips. L. Græc. voce Μέδι-
 μνοι. Ceterum locutio decies centum
 millia obcurrit etiam infra c. 8. 'Mul-
 tamque decies centum nullium æris
 dixerunt : ' et loco modo laudato lib.
 xxxiii. c. 42. Eam viri docti prosaïcis
 scriptoribus non usurpatam, ejusque
 loco adhibitum fuisse existimant *de-*
cies centena millia : quos errasse, auc-
 toritate monumenti Ancyran, in quo
 aliquoties 'quadragiens centum mil-
 lia' reperitur, docuit Gronov. de
 Pec. Vet. ii. 8. p. 83. In verbis præ-
 cedd. Crevierius vel superfluum esse
 judicat vocem *simul*, vel potius indi-
 care pluscula excidisse, ac fortasse
 legendum esse, *legati simul Karth. et*
Mas. venerunt : Karth. tritici, &c.

[*Hordei quinquaginta*] *Quingenta* cor-
 rige. Sic enim locutus est de iisdem
 Carthaginensibus xxxvi. 4. 'Hor-
 dei quingenta millia.' Sigon.

§ 13 *Ut imperaret*] Ita demum pos-
 trema Gruteri ed. Antea circum-
 ferebatur *uti imperaret*.

CAP. VII. (xii.) § 4 *Quos milites*
inter præsidia regis Persei haberent] Hanc lectionem demum obfendi in
 ed. Modii, et hinc in pluribus; sed
 contra fidem primæ et proximarum
 edd. in quibus constanter *intra præsi-*
dia; quod revocavi. Supra xxv. 24.
 'Præmittit Syracusanos, qui intra
 præsidia Romana fuerant : ' ubi vide
 quæ notantur. xlv. 23. 'Si quære-
 ret, ubi miles noster, ubi navis intra
 præsidia sua fuisset.' Aliud est 'in-
 ter præsidia,' de quo vide ad xxxv.
 11. § 10. De differentia utriusque
 vide ad v. 27. § 2. et Duker. ad
 xxxviii. 11. § 4. qui hic quoque *in-*
tra probavit. *Intra præsidia* recepit
 etiam Crevier.

§ 5 *Micion princeps eorum*] *Mictio*

ex Plut. in Paulo, ut ante. *Sigon*.
 In Plutarchi Paulo nullus *Mictio* me-
 moratur. Supra vero ad xxxv. 38.
 § 1. *Mictio* non ex Plutarcho, sed
 ex veteri libro legendum Sigonius
 monuit, quum Μικίων Appiano dice-
 retur : pro eo *Micythio* reponendum
 esse, Gronovius ibid. conjecit. Pro
Micion, ut est in ed. principe, *Miccion*
 dedit Frob. 1535. *Mictio*, ut Sigon.
 conjecit, Heinsius apud Elzevir. *Mic-*
tion Jac. Gronovius, et hinc reliqui.
 Sed, ultima litera iterum deleta, *Mic-*
tio restitui, ut antea editum est. Ce-
 teroqui *Micion*, vel *Micio* notum Græ-
 corum nomen est. Μικίων Athenien-
 sis memoratur Plutarcho in Arato p.
 1046. qui Μικίων sive *Micyo* vocatur
 Polyb. v. 106. Μικίων dux Macedo-
 num occurrit apud Plut. in Phocion.
 452. *Micio* a Terentio inducitur in
 Adelphis.

Ultimæ necessitatis extemplo visa res]
 Non admodum eleganter dici videtur
 'legatio visa est res.' Melius abes-
 set *res*. Si tamen est a Livio, non
 multum abest quin suspicer, ante vo-
 cem *ultimæ* aliquid desiderari : verbi
 gratia 'omnes convertit,' aut siquid
 melius sententiæ loci convenit, et
 scriptum fuisse, *est introlatus, omnes*
convertit. *Ultimæ nec. ext. visa res*.
 'Convertere' homines dicuntur, quæ
 insolentia et novitate aliqua in oculos
 incurrunt. iii. 38. 'Velut nova res
 mirabundam plebem convertit.' xxii.
 51. 'Præcipue convertit omnes sub-
 stratus Numida mortuo superincu-
 banti Romano vivus.' Duk. Locutio
 'legatio visa res ultimæ necessitatis'
 etiam pingue quiddam et inelegans
 redolet Crevierio, qui alia ratione
 mederi conatur. Delet enim vocem
 'legatio,' et legit *quorum ipso introitu*
&c. ultimæ nec. ext. visa res. Vide
 num vocula *res* in *est* mutata, legen-
 dum sit *quorum legatio ipso introitu*,
&c. ultimæ nec. ext. visa est. Anta-
 men *legatio* hic dicitur *res ultimæ ne-*
cessitatis, ut 'leges res surda, inexo-

rabilis' II. 3.?

§ 9 *Potius, quam se dedant Persi*] Ita Gronov. ex antiquioribus edd. restituit XLII. 25. § 2.

§ 10 *Qui exclusissent eos, Emathiam, Amphipolim*] Malim quæ: sunt enim hæc urbium nomina. Sigonius. Per Emathiam, Amphipolim, Maroneam, Ænum, intelliguntur earum urbium incolæ, ut sæpe fieri solet. Ea ratione jam ferri potest *qui exclusissent*, ut etiam Donjatus et Crevier. viderunt, pro quo Sigonius male *quæ exclusissent* legendum conjecit, et in contextum recepit; quod iterum eieci. Liv. VIII. 11. 'Latium Capuaque agro multati.' XXXII. 17. 'Elatia clausit portas, nec, nisi vi cogerentur, recepturi mœnibus videbantur aut duces, aut exercitum Romanum.' Vide quæ notantur ad XXXVIII. 29. § 9. et mox ad cap. seq. § 6. Insuper *τὸ εὖ* eos inducendum sibi videri, vir doctus ad marginem edit. Curionis monuit, forte quia modo præcessit, et inde hic commode repeti potest. Invito tamen cod. non muto. 'Emathia' autem urbs ea est, quæ olim 'Æsytma' vel *Οἰσύμη* dicebatur. Vide Stephan. Byz. ea voce (ubi consulenda sunt quæ viri docti notarunt) et ad vocem 'Ἠμαθία.

Spoliataque sacrilegiis C. Lucretium navibus Antium dextexisse] Corrige *Spoliataque sacrilegii*. J. F. Gron. Vulgatum commode videtur exponi posse, quæ spoliata erant per sacrilegia, quæ spolia contraxerat sacrilegia committendo. Certe probare nequeo consilium J. Clerici, qui Gronovii conjecturam in contextum Livii recepit *Sacrilegiis*, nam 'templa' Chalcidensium 'omnibus ornamentis compilata' erant.

§ 11 *Versari inter se, conjuges, liberosque suos*] Freinsh. in Ind. Flori voce 'dubium,' eliminari jubet *se*. Hoc aliquam rationem habet; nec tamen omnino necessarium est. *Duker*. Quam causam habuerit Freinsh. cur

illud *se* delendum censeret, invito unico cod. videre nequeo: commode enim servari potest.

Quibus nihil neque dicere pensi, neque facere] Malim *pensi sit*: ut XLII. 23. 'Id illi, cui nihil pensi sit, facile est.' *Sigon*. Illud *sit* facile elidi potuit ab ultimis literis vocis præced. facile etiam subintelligi potest.

CAP. VIII. (XLIII.) § 2 *M. Juventius Tulva*] *M. Juventius Thalna* ex consulatu Capitolino. *Sigon*. Edd. admodum variant. Antiquissimæ præferunt *M. Juventius Tulva*, pro quo Curio dedit *M. Juvencius Tulva*. Licet autem interim Sigonius veram scripturam ex Fastis Capitol. indicasset, et in contextum admisisset, secuti tamen editores Curionis lectionem revocarunt, etiam Gruterus in postrema ed. cum in prioribus dedisset *M. Juventius Tulva*. Heinsius deinde apud Elzevrios edidit *M. Juvencius Thalna*, Gronovius an. 1665. *M. Juvencius Thalna*. Clericus et Crevierius *M. Juvencius Thalna*. Sed solus Sigonius verum vidit et hic, et ad XLV. 21. § 1. *Juventius*, non *Juvencius*, scribendum esse, vidimus ad I. XXXIII. c. 22. § 8. *Thalna* etiam ad XXXIV. 42. § 4. Male Pighius in Ann. ad a. IOLXXXVIII. p. 353. enim *M. Juventium* in Fastis Capitol. et nummis vocari contendit. Verum, quod ad Fastos adinet, in ipsis illis, quos Annalibus suis inseruit Pighius, vocatur *M. JUVENTIVS* a. IOLXC. idque Pighius ipse agnoscit pag. 403. Præterea nummum, quem laudat, publicavit Goltzius in Fast. ad d. annum; sed ibi etiam *M. JUVENTIVS* vocatur.

§ 3 *In concionem etiam pertracto*] 'Producere' in hac re usitatum verbum esse, vidimus ad XXVII. 51. § 5. Videri itaque posset, hic etiam legendam esse *protracto*: et ita etiam legisse videtur Pigh. in Ann. ad a. IOLXXXIII. p. 370. At nihil mutandum. Liv. XLV. 10. 'In concionem quoque eos iisdem precibus pertraxerunt.'

§ 5 *Quem non posse existimare*] Nisi cum interrogatione legas, nullus erit sensus. *Sigon.*

§ 6 *Bellum Persi, et ante Philippo patri*] Ita Gronov. legendum docuit ex antiquioribus edd. ad Livii XLII. 25. § 2. Gruteri postrema ed. operarum lapsu dederat *Persei*, quod D. Heins. apud Elzev. in *Perseo* mutarat.

Non ut ea a magistratibus sociis atque amicis paterentur] Lege, *non ut ea a mag. socii atque amici paterentur.* J. F. Gron. Vellem addidisset suis, et emendasset *non ut ea a mag. suis socii et amici paterentur.* Duk. Gronovii conjecturam, nihil monito lectore, in contextum recepit Clericus. Donjatinus contra vulgatum tuetur, ac nihil interesse judicat, utrum dicantur Chalcidenses a Romanis sociis atque amicis, an a Romanis pati aliquid Chalcidenses Romanorum socii atque amici. Eodem animo Crevierius locum ita interpretatur: non ut Græci talia paterentur a magistratibus sociis atque amicis, qualia Chalcidenses ab Lucretio et Hostilio passi fuerant. Gronovii tamen conjecturam elegantiorē videri posse, fatetur. Ego etiam vulgatum defendi posse, et *paterentur* referendum esse existimo ad præcedens *Græciæ*. 'Græcia paterentur' dictum, quasi foret 'Græci paterentur,' nomen regionis pro ejus incolis, de quo vide ad xxxviii. 29. § 9. Nihilominus Gronovii conjectura magis placet; eam tamen in contextum recipi, invito singulari libro, nolim.

§ 9 *Multamque decies centum millium æris dixerunt*] Vide ad c. 6. § 11.

CAP. IX. (XIV.) § 2 *Milites duarum legionum, &c. divisit*] *Dimisit* lego: nam præcedit 'satis explorata pace ejus anni.' De consule A. Atilio loquitur. *Sigon.* Sæpe hæc verba confundunt librarii. Vide ad xxviii. 2. § 16. Mox verba proxima laudans Pighius in *Annal.* ad a. 13LXXIII. p.

369. præfert *intra dies XL.* sed, ut videtur, calami errore pro *LX.*; ita enim, vel *sexaginta* servant omnes editi.

§ 6 *Ut adcolas Illyrici tutarentur*] Jac. Perizonius ad marginem Livii monuit forte legendum esse *tutaretur*, quod verius: de uno enim Ap. Claudio eo misso intelligendum. Et ita conjecit etiam Crevier.

§ 7 *Ad octo millia hominum vario genere armavit*] Non omnino quidem improbo *homines vario genere*, pro *varii generis*; sed hoc tamen melius esse puto: nam illud etiam de varietate armorum accipi potest, quæ non est mens Livii, qui de variarum gentium auxiliis loquitur. Justin. xi. 1. 'In exercitu Philippi sicut variae gentes erant.' 'Mistos' et 'mistum genus hominum' alibi dicit Livius. xxxviii. 39. 'Duo millia mistorum Macedonum, Thracumque:' et ibid. cap. 40. XLII. 51. 'Quingentis ex Græcia, misto generi hominum, præerat:' et c. 58. 'Mistum genus, delecta plurimum gentium auxilia.' Duk.

Ad Lychnidum Dassaretiorum] Græci enim Λύχνιδον. *Sigon.* *Lychnidum* ante Sigonium edebatur hic, et bis cap. seq. Vide ad xxxiii. 35. § 11. Præterea *Dassaritiorum* Sigonius edidit. Vide ad xxvii. 32. § 9.

CAP. X. (XV.) § 3 *Ex iis, qui venerant, quemquam retinere*] Ita demum Gronovium 1665. edidisse video. Omnes antea typis descripti constanter legunt *qui venerunt*, quod revocavi.

Nec fidem acciperet] Jurejurando, puto: xxii. 58. 'Nec pignus aliud fidei, quam ut jurarent se redituros, acceptum.' Duk.

§ 5 *Ubi primum sub jactu teli fuerunt*] Cod. nihil mutat, ut nec typis inpressi: malim tamen *sub ictu teli*. Aliquoties in Livio occurrunt locutiones 'esse sub ictu,' 'venire sub ictum,' 'esse extra ictum.' Supra xxvii. 18. 'Ut sub ictum venerunt, telorum primo omnis generis vis in-

gens effusa est in eos.' xxxiv. 28. 'Romani quum tantum a muro recessissent, ut extra ictum teli essent.' xxxvii. 27. 'Adpropinquare non ausæ naves, ne subictu superstantium in rupibus piratarum essent.' Vide etiam quæ notavi ad Silii xii. 277. *βελῶν ἕξω* dixit Xenoph. in *Cyropæd.* iii. 85. *ἐκτος βέλους* Polyb. l. v. c. 13. Solent autem 'ictus' et 'jactus' confundi; vide ad xxvi. 40. § 10.

CAP. XI. (xvi.) § 2 *M. Fulvium Flaccum*] Ita Frob. 1535. edidit; ed. princeps perperam præfert *M. Furius Flaccus*. In verbis præc. *ne qua major* sibi legendum videri, A. Perizon. ad marginem Livii monuit: quod hand displicet. xxi. 35. 'Ne qua exprobratio discordiam sereret:' ubi vide. xliii. 23. 'Ne qua vis sociis inferri possit.'

§ 3 *Uti mense Januario comitia haberi possent*] Tolle τὸ *comitia*. Sufficit eam vocem paullo ante expressam esse. *J. F. Gron.* Gronovio adsentitur Crevierius. Sed vide ad l. i. c. 3. § 9.

§ 4 *M. Ræcio prætori mandatum*] Ita uno consensu omnes typis descripti legunt usque ad Crevierium, qui *M. Retio* edidit, quoniam ita scriptum reperit xxvii. 36. § 3. ubi *M. Retius*, fortasse hujus prætoris pater, sic nominatur. Sed præfero sententiam Pighii in *Annal.* ad an. 10LXXXIII. p. 369. qui per diphthongum *M. Ræcio* scripsit. Ita enim in optimo Msto Flor. id nomen exaratum inveni supra l. laud. Similiter in pluribus marmoribus apud Gruter. Reines. Fabrett. et alios, semper est *RÆCIVS*, numquam *RECIVS*, vel *RETIVS*. Denique Græcis etiam vocatur *Ῥαίκιος*. Ita apud Phleg. Trall. de Reb. Mirab. c. 22. *Ῥαίκιου Ταύρου, ἀνδρὸς στρατηγικοῦ, τῆς γυναικὸς θεράπεινα τῶν τετιμημένων ἀπεκύησε πίθηκον*. Quemadmodum igitur supra, ita etiam hic eam orthographiam recepi.

§ 5 *Ne quis ultra mille passuum ab Roma abesset*] In edit. Gronoviana 1679. operarum lapsu editum fuit *ab Roma abessent*, et tamen error adeo manifestus ab Amstelædamensibus in ed. 1710. deprehensus non est, quia Gronovius inter errata notare neglexerat.

Comitia consularia ante diem quintum Kalendas Septembres fuere] Maim legere *ante diem V. Kal. Febr.* Nam paullo ante refert, senatum decrevisse, ut A. Hostilius consul comitia novis consulibus subrogandis ita ediceret, uti mense Januario comitia haberi possent. Igitur conciliandus ille locus est: alioquin suimet oblitus videtur Livius: neque illo tantum loco, sed etiam ubi, post comitia consulum prætorumque, legatos ex Macedonia, exacto admodum mense Februario, rediisse dicit. Pighius in *Annal.* ad a. 10LXXXIV. p. 372. Forte *Februarias*, ut vidit Pighius. *J. F. Gronovius*. Primæ edd. ad *V. Kal.* Sigonius vero admisit, divis literis, quæ male cohærebant, a. d. *V. Kal.* id est, *ante diem quintum Kalendas*. Sæpius autem hanc locutionem, a librariis vitiatam, Livio restituit. Vide ad xxvii. 23. § 7. Probo etiam conjecturam Pighii aliorumque, qui *Kalendas Febr.* reposuerunt. Pro *Kal. Febr.* scriptum primo est *Kal. VIIbr.* et inde *Kal. Septembr.* Mecum vero miratur Dukerus, Dodwell. de *Cyclis Diss.* x. pagg. 494. et 509. vulgatam Livii lectionem servare, eamque pro fundamentum ponere observationum chronologicarum.

§ 6 *Q. Servilius Capio*] *Cn. Servilius* ex consulatu Cap. et Cassiodoro. *Sigon.* Recte Sigonius. Cic. in *Bruto* c. 20. 'Q. Marcio, Cn. Servilio consulibus mortem obiit Ennius.' Vide Pigh. in *Annal.* ad a. 10LXXXIV. p. 372. ubi hunc Cic. locum laudavit, et Cassiodorum ac Marianum, etiam *Q. Servilium* legentes, pariter emendandos monuit.

§ 7 *M. Sulpicius Gallus*] *C. Sulpicius* ex prætura et consulatu ejus. *Sigon.* Et hic Sigonius bene Sulpicio prænomen *Caïi* reddidit. Sulpicios enim *Marci* prænomine usos esse, nondum notavi. *Infra c. 15. C. Sulpicius* etiam in ed. principe vocatur. Vide quoque *Scriver.* curas posteriores ad *Frontin. Strateg. i. 12. § 8.*

§ 11 *Patres acceperunt, qui*] Hæc tria verba expunxit *Freinshemius*, et, ut videtur, jure. Sed et *referebant* in fine hujus periodi aut delendum, aut pro eo scribendum *referentes.* *J. F. Gron.* *Freinshem.* in *Indice Flori* in voce 'Dubium' duas dictiones *qui* et in fine periodi *referebant* certe, istas autem *Patres acceperunt* forte ex contextu *Livii* eliminandas esse existimabat. Contra *Clericus* et *Crevierius* monuerunt, merito *Freinshemius* et *Gronovius* delenda judicasse duo vocabula *Patres acceperunt*, sed nihil præterea novandum. Et sane potius a mala manu addita videntur, quæ *Freinshemius* dubitantes, quam quæ certe delenda censuit. Si quis tamen omnia illa quatuor vocabula ejicienda contendet, hand multum adversabor. Ceterum *Doujatius* neque *Freinshemium*, neque *Gronovium* satis diligenter vel adtente consuluit; scribere enim sustinet, duumviros hos voces *elevare eos* expungere; quas ipse, sed nemine contradicente, servandas opinatur. Ceterum τὰ *elevare eos* referenda sunt ad consulem et tribunos militum; quorum sententiam de clade *Claudii* legati ex *Macedonia* reversi senatui exposuerunt.

§ 13 *Hoc anno intercalatum est, tertio die post Terminalia Kalendæ intercalares fuere*] Tempora annorum dimensionibus terminantur. Est autem annus, ut generaliter definitur, certum temporis intervallum, quod fit, dum sidus aliquod errans signiferum orbem suo motu per signorum ordinem integre absolvit. Quamob-

rem observamus apud scriptores annum lunarem, solare, et omnium planetarum annum, quem magnum dixere, quum scilicet omnia simul errantia sidera ad sua quæque loca recurrunt. Sed lunaris annus quadrifariam accipitur: primus namque est, quum luna, xxvii. diebus et viii. horis Zodiacum percurrent, ad signum, ex quo egressa est, revertitur. Secundus duobus diebus et quatuor horis prolixior, qui consue'te 'mensis' appellatur, quum solem, a quo nova digressa est, xxix. diebus et xii. horis exactis, jam defecta repetit. Tertius, qui xii. mensibus hujusmodi, id est diebus ccclxiv. expletur, et vocatur communis. Quartus, qui ἐμβόλισμος Græce dictus, id est, superaugmentum, et habet menses xiii. id est, dies ccclxxiv. qui apud Hebræos a principio mensis paschalis incipit, ibidemque finitur. Apud Romanos vero ab incipiente luna mensis Januarii sumit initium, ibidemque terminatur. Item solis est annus, quum ad eadem loca signorum redit, peractis diebus ccclxv. et horis sex, hoc est, quadrante unius diei, quæ pars quater ducta cogit interponi diem unum, quem Romani 'bissexturn' vocant, ut ad eundem circuitum redeatur, et sic annus bissextilis efficitur, qui et 'intercalaris' etiam appellatur; eo quod mense Februario dies addatur, et, sicuti diebus xxviii. perfici solet, in anno bissextili, die intercalato seu interposito, diebus xxix. constet. Quamvis apud Græcos aliquando aliter sit intercalatum, scribente *Cicerone* in *Verr. ii. 52.* 'Tunc Cephaleditani decreverunt intercalarium xlv. dies longum, ut reliqui menses in suam rationem reverterentur.' Et rursus ibid. 'Est consuetudo Siculorum cæterorumque Græcorum, quod suos dies mensesque congruere volunt cum solis lunæque ratione, ut nonnunquam, si quid discrepet, eximant unum aliquem diem, aut summum biduum ex

mense, quos illi exhæresimos dies nominant: item nonnunquam uno die longiorem mensem faciunt, aut bi-duo.' His sic præmissis, sciendum adhuc, Romulum, primum Romanæ urbis parentem, annum ex trecentis et quatuor diebus constituisse; sed quum ea dierum ratio neque lunæ neque solis cursui conveniret, Numa Pompilius sex et quinquaginta dies addidit, ratus ea temporis intercapidine lunares cursus confici: namque ex hoc dierum numero et prioribus, duodecim menses constituit, quod prius fecisse Ægyptios scribit Herodotus II. 4. Verum, quia ad solis cursum conficiendum aliquot adhuc dies deerant, Græcorum more mensem intercalarem adhibuerunt, quod Macrobius Saturn. I. 14. his verbis annotavit: 'Quum Romani ex distributione Pompilii ad lunæ cursum, sicuti Græci, annum proprium computarent, necessarium etiam mensem intercalarem instituerunt more Græcorum: et reliqua, quæ de intercalatione author idem prosequitur. Et Livius I. 19. de Numa rege: 'Omnium primum ad cursum lunæ in duodecim menses describit annum, quem, quia trecentos dies singulis mensibus luna non explet, desuntque dies solido anno, qui solstitiali circumagitur orbe, intercalares mensibus interponendo, ita dispensavit, ut vicesimo anno ad eandem eandem solis, unde orsi essent, plenis annorum omnium spatiis dies congruerent.' Quod vero intercalares dies non omnibus mensibus interposuerit, ut prima facie Livii verba sonare videntur, sed altero mense, 'intercalari' dicto, comprehenderit, si recte illius dicta perpendantur, satis constare puto. Clarius autem id aperit idem Livius XXXVII. 59. ubi habet de L. Scipione, 'Triumphavit mense intercalario, pridie Kalendas Martias.' Ita in I. 98. D. de Verb. Signif. ex Catone habemus apud jurisconsultos, mensem intercalarem es-

se additum, omnesque dies ejus pro momento temporis observari. In cuius loci annotat. Budæus inquit, mensem intercalarem dici non modo eum, qui intercalatur, sed et in quo intercalatur, et priorem 'intercalatitium,' posteriorem 'intercalarem' dici, ejusmodi hodie est Februarius. Unde apud Cic. in Epist. ad Fam. VI. 14. 'ad VI. Kalendas intercalares priores.' Et ad Lig. 'Ego tamen quum ad tertium Kalendas intercalares venissem.' Et in Orat. pro Quinct. c. 25. 'Dic, Nævi, diem: ante V. Kal. intercalares.' Et rursus ibid. 'Pridie Kal. intercalares.' Etsi vero intercalandi apud Romanos certam notam habitam colligamus ex Livii loco primum allegato, ut scilicet singulo quoque XX. anno mensis intercalaretur, nihilominus, quum intercalandi munus ad pontifices spectaret, factum est, ut illi in intercalando fraude uterentur, publicanis morem gerentes; cuius rei certissimum testimonium habemus Suetonium, scribentem ita in Cæsare dict. c. 40. 'Conversus hinc ad ordinandum reipublicæ statum fastos correxerat, jam pridem vitio pontificum per intercalandi licentiam adeo turbatos, ut neque messium feriæ æstate, neque vindemiarum autumno competerent. Annumque ad cursum solis accommodavit, ut CCCLXV. dierum esset, et, intercalario mense sublato, unus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quo autem magis in posterum e Kalendis Januariis nobis temporum ratio congrueret, inter Novembrem et Decembrem menses interjecit duos alios, fuitque is annus, quo hæc constituebantur, XV. mensium cum intercalari, qui ex consuetudine in eum inciderat.' De hac eadem re Amm. Marcell. XXVII. 1. 'Hæc nondum extensis fuscis regnis diu ignoraverunt Romani, perque secula multa obscuris difficultatibus implicati, tunc magis errorum profunda caligine fluctuabant, quum in

sacerdotes potestatem transtulissent intercalandi: qui, libenter gratificantes publicanorum vel litigantium commodis, ad arbitrium suum detrahebant tempora, et augebant.' Ex jam dictis itaque satis patere puto, Livii dicta intelligenda esse de anno, in quo intercalatum est, hoc est, in quo XIII. menses fuere, scilicet XII. ex consuetudine, et tertiusdecimus intercalaris. Quo autem in loco inter cæteros consuetos menses intercalaris reponeretur, ex Livii verbis intelligimus, nempe die tertio post Terminalia Kalendas intercalares fuisse. Terminalia autem sacrificia erant, quæ fiebant Termino Deo ad VIII. Kalendas Martias ex Lactantio Divin. Instit. I. 20. de his Terminalibus Cic. in Philipp. Horat. Od. II. 9. Varro de Ling. Lat. lib. V. et Ovid. Fast. II. Itaque, circa finem Februarii intercalatum a Romanis, constat ex hoc loco Livii, et ex eodem XLV. 44. ubi ait, 'Intercalatum eo anno: postridie Terminalia intercalares fuere,' Kalendæ scilicet, ut ego interpretor: ubi notandum, hanc intercalationem a præcedenti distare per tres annos tantum: nam prior a. 101LXXX. posterior a. 101LXXXIII. Et Censorinus ait, intercalatum a Romanis inter Terminalia et Regifugium, et sicuti Terminalium festum celebrabatur VI. Kal. Martias, ita postridie Regifugii festum in memoriam Tarquinii fugæ, qui eo die Roma profugit, quod pariter Macrob. confirmat. Ex quibus patet, quum apud Catonem legimus de Re Rust. c. 150. 'Si intercalatum erit Kal. Maiis, agnos xxx. non amplius promittat,' legendum *Kalen. Mart.* Postremo sciendum, et intercalandi modum a Cæsare inventum, et a nobis observatum, vitio non carere: quod docuere Plinius XVIII. 25. et Budæus in Poster. Annot. et Beda de ratione temporum, et denique omnes illi, qui de Gregoriano Kalendario constituendo scripsere.

M. Donat. Ex Macrobio Sat. I. 13. videmus mensem adoptivum inter Terminalia et Regifugium adscitum. Sed an constanti tamen lege ac ritu? Abire Livius videtur hoc loco. Equidem existimo verbum potius in Livio, quam tempus in intercalatione mutatum. Forte librarius *postriduo*, pro *postridie*, legerit: unde natum sit *triduo*, vel *tertio die post*. Vere igitur XLV. 44. 'Intercalatum est eo anno postridie Terminalia.' At Varro [immo Cato] de Re Rust. c. 150. Kalendas Maias videtur assignare: 'Si intercalatum erit Kal. Maiis, agnos xxx. ne amplius promittat.' Sed videtur: sola hic enim distinctione locus lucem capit. Prorsus non ad intercalationem Kalendæ Maiæ, sed ad agnos referendæ sunt: 'Si intercalatum erit, Kal. Maiis,' &c. Quippe si intercalatum non erit, 'Kalendiis Juniis' (Varronis [Catonis] hæc quæque sunt) 'emtor fructu decedet.' *E. Puteanus* de Bissexto c. 2.º Vulgata lectionem *tertio die post Terminalia* defendit Dodwell. in Append. ad Prælect. Camden. pagg. 743. 751. 761. et de Cyclis Dissert. x. § 26. p. 492. Agnoscit Romæ ordinariū fuisse, ut postridie Terminalia forent Kalendæ intercalares: sed addit, interdum evenire potuisse, ut inter Terminalia et Kalendas intercalares dies medius intercederet; si nempe dies ante ex anno exemptus esset, ne nundinæ in Nonas alicujus mensis, vel in Kalendas Januarias inciderent, qui postea supplebatur interponendo alium diem inter Terminalia et Kalendas intercalares: id autem hoc anno accidisse putat, et hinc Livium notare, hoc anno Kalendas intercalares fuisse 'tertio die post Terminalia': primum enim diem numerat Terminalia; secundum, diem interpositum; tertium, Kalendas intercalares; quem numerandi morem, ut utriusque termini ratio habeatur, Livio sollemnem fuisse, præsertim posteriori loco ali-

quot exemplis probat. Vide ad XLII. 10. § 5.

Sacerdotes intra eum annum mortui, L. Flaminius. Pontifices duo] Deest nomen sacerdoti, quo præditus erat L. Flaminius. Erat autem augur factus in locum P. Furii Philii a. 10XXXVIII. Quare *L. Flamininus augur* legendum. Sigon. J. F. et Jac. Gronovii ediderunt *L. Flamininus * pontifices duo*, ut aliquid deesse significarent. Postea L. T. Gronovius in Observat. ad Marmoream basim Colossi Tiberiani c. 11. experturus, an Livium asterisco, quo oneratur, levare possit, notat Mstum incomparabilem et unicum Cæsareum legere *In sacerdotibus intra eum annum mortuus est L. Flaminius Pontifices, &c.* Hinc emendandum putat, *Inter sacerdotes intra eum annum mortuus est L. Flaminius: Pontifices duo decesserunt.* Nondum tamen ita locum persanatum puto. Verisimile enim videtur, cum Sigonio legendum esse *L. Flaminium*, et indicari *L. Quinctium Flaminium*, qui xxv. 2. augur creatus memoratur: et hinc non tantum excidisse hoc loco vocem *augur*, quam in contextum Sigonius et alii receperunt, sed etiam, ut Crevierius observat, et Dukerus me monuit, nomen ejus, qui in Flaminii locum augur factus est. Livius enim plerumque addit, quinam sacerdotes in mortuorum locum suffecti sint; quod quum hoc ipso loco in suffectis pontificibus observarit, non neglexisse videtur in successore L. Flaminii. Si autem suspicari liceret, successorem hunc fuisse ex Quinctiorum familia Flaminia, ex qua et mortuus erat, similis vocis repetitio causa esse potuisset, cur unici Msti librarius aliquot voces perperam omiserit: et hinc verisimile fieret, Livium scripsisse *Inter sac. intra eum annum mortuus est L. Flam. augur: ei augures suffecerunt T. Flaminium. Pont. duo decesserunt, &c.* Per *T. Flaminium* autem intelligerem celebrer-

rimi T. Quinctii Flaminii filium, qui munus gladiatorum mortis causa patris sui dedisse dicitur xli. 28. et a. 10CIII. consulatum gessit.

C. Livius Salinator] Hic potest esse C. Livius, quem xxvi. 23. non addito cognomine, a. 10XLII. pontificem factum dixit. Duk.

CAP. XII. (XVII.) § 1 *Placuit: priusquam*] Lenius procedet oratio, si legatur *placuit, et priusquam*. Duker. Vide ad ix. 41. § 10.

§ 2 *Priusquam id sors cerneret, in incertum*] Sors ‘cernere’ dicitur, quum ejus aleæ aliquid permittitur, ut id disceptet; ut eventus sit, quem dijudicaverit. Turneb. Advers. xvi. 21. Id est, priusquam sors, tamquam iudex, dijudicaret, utra utri consuli provincia obveniret esset. Vide Periz. ad Sanctii Minerv. iv. 15. pagg. 769. 776. et Kuster. Diatr. de verbo ‘Cerno’ § 9. De illo *in incertum* vide Gronov. Observ. i. 25. fine.

§ 4 *Sena millia peditum, trecenti equites*] CCC. equites omnes typis descripti usque ad Gruterum, cujus ultima ed. substituit *trecenti equites*. Sanam loquendi rationem non permittere, ut diversi generis numeri hac ratione conjungantur, vidimus ad xxxii. 28. § 11. Notæ igitur numerales erant reddendæ *trecenti equites*. Ita mox, ‘Id modo finitum, ut duas legiones scriberet, quæ quina millia peditum et ducenos haberent, equites trecentos.’ Vide ad XLII. 66. § 5.

§ 6 *Peditum Latinorum major, quam collega*] Inducendum *et Peditum*. J. F. Gron. Recte. Consuli enim, cui Italia obveniret, non modo major *peditum*, sed et *equitum* Latinorum numerus decretus est.

§ 7 *Tribunos iis non permissum ut consules facerent*] Corrigo Trib. mil. non permissum. Sigon. Trib. militum non permissum Sigonii est. Unicum exemplar *Tribunos iis non permissum*. Quod facile fero. Respicit, quod scripserat superiori libro cap. 31. Perinde

est, ac si dixisset 'Tribunos ut consules facerent, non estis permissum.' *J. F. Gron.* Si hic sensus est, valde, et forsane sine exemplo disjecta sunt verba. Lipsius de Milit. Rom. II. 9. hæc citat e correctione Sigonii, et itidem putat, ad ea respici, quæ XLII. 31. scripta sunt. Sed dubitari potest, an non pronomen *his* tantum ad quatuor illas legiones pertineat, quæ præter duas legiones alterius consulis scribi jussæ sunt; quibus consules videntur præficere voluisse tribunos militum. Confirmat dubitationem locus non dissimilis XLII. 35. e quo simul conjectura fieri potest, has quatuor legiones urbanas fuisse: 'C. Sulpicio Galbæ prætori negotium datum, ut quatuor legiones scriberet urbanas, iisque quatuor tribunos militum legeret, qui præessent, &c. Is exercitus uti paratus esset, quo senatus censuisset.' *Duker.* Optime Dukerus *tribunos iis* exponit tribunos quatuor illis legionibus. Neque aliter Crevierius verba accepit, qui insuper conjecit legendum *Tribunos his*, pro *iis*. Sed ita jam Gronovius an. 1665. et post eum reliqui omnes ediderunt.

§ 9 *Cives Romani libertini ordinis, ex Italia scribi jussi*] Hæc non solum prava distinctione laborare, verum etiam mutila esse, mihi persuadeo. Vix dubitari potest, quin conjungenda sint verba *cives Romani libertini ordinis*: nam socii navales Romani fere ex hoc genere civium legebantur, et præter eos alii sociis imperabantur. Hos 'socios navales libertini ordinis ex Italia' numquam, illos 'socios navales cives Romanos libertini ordinis' sæpe vocat Livius. XL. 18. 'Naves viginti deductæ navalibus sociis civibus Romanis, qui servitutem servissent, complerentur.' XLII. 27. 'Socios navales libertini ordinis in quinque et viginti naves ex civibus Romanis C. Licinius prætor scribere jussus; in quinque et viginti parem numerum

Cn. Sicinius sociis imperaret.' Et aliis locis apud Schefferum de Milit. Nav. II. 4. Posterioris generis, id est, sociis imperati, fuerunt, qui hic dicuntur *ex Italia* scribi jussi: nimirum ex sociis maritimis Italiæ, qui usum rei nauticæ habebant, et Romanis etiam naves ex fœdere dare tenebantur. Sed quia, si verba *libertini ordinis* cum præcedentibus conjunguntur, sequentia *ex Italia* sine idoneo sensu sunt, notam numeri sociorum ex Italia scribi jussorum excidisse, et locum signo adposito ita distinguendum ac legendum puto: *cives Romani libertini ordinis, ex Italia* scribi jussi*. Ita expressus fuerit numerus sociorum e civibus Romanis, et ex sociis Italicis, quem his additum fuisse etiam ex eo intelligitur, quod totidem ex Sicilia scribi jussi dicuntur. Qui autem sociorum navalium ex civibus Romanis, qui ex sociis Italicis numerus scribi solet, affirmare non possum. Unum de ea re habeo locum XLII. 31. 'Prætozem, &c. Brundisium ad classem ire placuit, utque ibi recognosceret socios navales, &c. et daret operam, ut duæ partes civium Romanorum, tertia sociorum esset.' Sed ex eo solo non confici potest, id semper servatum fuisse. *Duk.*

In Macedoniam, ubicumque classis esset] Id est, quacumque in parte orave Macedoniæ classis esset. Quid ergo, si forte alio loco esset, quod fieri potuit, an tamen in Macedoniam deportandi erant? Hoc non admodum credibile est. Fortassis *in Macedoniam, aut ubicumque classis esset*. Classem sortitus est C. Marcius Figulus cap. 15. Ea autem, quum ad illam venit Marcius, Chalcide erat. XLIV. 1. *Duk.*

§ 10 *Peditum quina millia, trecenti et triginta equites*] Hanc lectionem demum inveni in ed. Francof. 1578. quæ deinde ad omnes posteriores propagata est. Quæ paullo ante præ-

cesserat, Paris. 1573. exhibet *peditum quina millia, trecenti et triginta equites*. Omnes autem antiquiores *peditum quina millia, trecenti et XXX. equites*. Modo dictum est ad § 4. perperam diversæ potestatis numeros jungi. Si itaque nota numeralis literis exprimenda foret, dici deberet *peditum quina millia, trecenti et triceni equites*. Verum quum plures, quam trecentos, equites legioni additos esse non constet, certe alibi triginta supra trecentos memorari non meminerim, locum mendosum esse mihi persuadeo. Forte legendum *peditum quina millia, trecenti equites*, vel *et trecenti equites*, vel *peditum quina millia ducenti, et trecenti equites*. Quidnam horum verius sit, sine emendationis Msti ope dijudicari nequit.

CAP. XIII. (XVIII.) § 1 *Vulgo nunc credant, neque nunciari admodum nulla*] Scribe *credunt*, neque nunciari admodum ulli. J. F. Gron. *Ulla* hic recte legi potest. Vide tamen ad XXI. 22. Adde Yvon. Villiomar. ad Loca Controv. Titii I. 22. et Fabrott. ad Theophil. § 10. Instit. de Susp. Tutor. Duk. Dukero adsentior, quum certum sit Latinos more Græcorum duplicem negationem pro simplici usurpasse. Vide ad III. 26. § 5. et Cort. ad Sall. Jug. c. 13. § 5. Clericus et Crevierius Gronovii conjecturam in contextum receperunt.

§ 2 *Religio tenet, &c. ea pro dignis habere*] *Religio tenet*, sive 'Religio est,' aut 'Religioni est facere' tum dicitur, quum religio sive superstitio inpedit ne quid faciamus. Supra v. 13. 'Religioni deinde fuisse, quibus eam opem Dii tulissent, vinciri:' ubi vide alia. Eodem modo 'religiosum est facere' v. 52. 'Ex hostium urbibus Romam ad nos transferri sacra, religiosum fuit:' ubi vide quæ notavi. Pari modo 'religio cepit conandi,' quum superstitio obstat ne quid conemur, XXVIII. 15. 'Quosdam etiam religio cepit ulterius quidquam eo

die conandi.' Usus perpetuus et constans hujus locutionis docet, locum hunc corruptum esse. Quid enim, an Livius quotannis prodigia retulit, quia tenuit religio ea *pro dignis* habere, quæ in annales referret, id est, quia superstitio inpediebat ne *pro dignis* haberet? Immo contra, quia prodigia, quæ majores susceperant, non audebat *pro indignis* habere, quæ in annales referret. Recte igitur Crevierius monuit, sibi videri *indignis*, *pro dignis*, legendum esse. Ceterum si idem Crevier. observasset, in indice erratorum ed. Gronovianæ an. 1679. moneri, operarum incuria *sit animus pro fit* datum esse, ejus lectionis in notis posterioribus mentionem non fecisset.

§ 3 *Bovem feminam locutam publice ali*] Hoc etiam alias, eodem prodigio nunciato, factum fuerat ex responso aruspicum xxxv. 21. Adde xli. 13. Sed, quia hoc nondum editum erat, quo tempore Anagnini prodigium illud Romam nunciabant, id, quod dicunt bovem publice ali, aut ita intelligendum est, eam interim, dum resciscerent, quid aruspices jussuri essent, publice apud se ali, aut importune hoc loco positum videri potest. Duk.

Cæli ardentis species adfulserat] *Malim effulserat*. Lib. xli. c. 22. 'Tres simul soles effulserunt.' J. F. Gronov. *Effulserat* probat etiam Burm. ad Val. Flacc. vi. 27. ubi docet, verbum hoc de illis usurpari quæ subito fulgent. Supra xxii. 1. 'Faleriis cælum findi velut magno hiatu visum, quaque patuerit, ingens lumen effulsisse. xxviii. 15. 'Qualis' (sol) 'inter graves imbre nubes effulget.'

Imbri lapidarii] Mire dictum, pro *pluit imbre lapideo*, quod est xxx. 3. 'Lapideus imber,' 'imber saxeus,' 'imber lapidum' etiam apud alios leguntur: 'imber carnis' Liv. III. 10. Duk.

§ 4 *Cumis in arce Apollo triduum ac*

tres noctes lacrimavit] Verum est, ut Hearnius ad hunc locum notat, Julium Obseq. de Prodig. c. 87. *quatri-duum* absque mentione noctium habere, quod idem Hearnius ad Obseq. etiam notat; verum vir doctus ex nominibus consulum, quæ ad initium capitis illius adscripta sunt, videre potuit, Livium et Obsequentem non de eodem prodigio egisse.

§ 5 *In æde Primigenæ Fortunæ, quæ in colle est*] Sic et Frobenius: sed scribendum *Primigeniæ*, ut habent lapides antiqui, et ipse Livius alibi. *J. F. Gronov.* xxix. 36. 'Principio pugnae ædem Fortunæ Primigeniæ vocit.' xxxiv. 53. 'Ædem Fortunæ Primigeniæ in colle Quirinali dedicavit Q. Marcius Ralla.' Unde constat, *in colle* hoc loco intelligendum de colle Quirinali. Et quidem additur, *quæ est in colle*, ut distinguatur ab alia ejusdem Fortunæ Primigeniæ æde, quam Servius rex in Capitolio construxit. Plutarch. de Fortun. Rom. p. 322. 'Ἰδρύσατο δ' οὖν Σέρβιος Τύλλιος Τύχης ἱερὸν ἐν Καπιτωλίῳ, τὸ τῆς Πριμιγενέλας λεγουμένης. Ejusdem meminit idem Plutarch. in Quæst. Rom. p. 281. *Mox pluisse primæ edd. pro quo Curio dedit pluisse.* Vide ad i. 31. § 1.

§ 6 *Palnam enatam inpluvio suo*] *Lege in inpluvio.* *J. F. Gron.* Supra xxxii. 1. 'In Herculis æde capillum enatum.' Eodem cap. 'Scriptum erat, laurum in puppi navis longæ enatam.' Paulo ante hoc cap. 'Palnam in area enatam.' Facile autem præpositio excidere potuit ob primam syllabam dictionis sequentis. Vide ad viii. 33. § 6.

Fregellis in domo L. Atræi] Legendum conjicio *L. Atrii*. Nam 'Atræus' inter nomina Romana non notavi. At 'C. Atrius Umber' occurrit xxviii. 24. Similiter et sibi legendum videri, Dukerus monuit.

§ 7 *Consules sacrificarent, et addiderunt, uti supplicatio fieret*] Locus haud

dubie mendosus, quem sic restituendum putamus: *Publ. prod. causa libris decemviri aditis, quadr. maj. host. quibus Diis consules sacrificarent, ediderunt, et, uti suppl. fieret.* Hæc restitutio confirmatur fere, quot locis negotii similis fit mentio. Lib. xxxvi. c. 37. 'Eorum prodigiorum causa libros Sibyllinos ex SC. decemviri quum adissent, renunciatum, &c. et unum diem supplicatio fieret; coronati supplicarent, et consul P. Cornelius, quibus Diis quibusque hostiis edidissent decemviri, sacrificaret.' xxxvii. 3. 'Supplicatio quoque earum religionum causa fuit; quibus Diis, decemviri ex libris, ut fieret, ediderunt.' xl. 45. 'Ob ea decemviri jussi adire libros edidere, quibus Diis et quot hostiis sacrificaretur: et ob fulminibus complura loca deformata ad ædem Jovis ut supplicatio diem unum esset.' xli. 13. 'Syracusanumque prodigium expiandum, editis ab aruspibus Diis, quibus supplicaretur.' xlii. 2. 'Ob hæc prodigia libri fatales inspecti, editumque ab decemviris est, et quibus Diis quibusque hostiis sacrificaretur, et ut supplicatio prodigiis expiandis esset.' *J. F. Gronov.* Clericus, professus se contextum Livii ad mentem Gronovii emendaturum, edidit *libris a decemviris aditis, quadr. maj. host., quibus Diis consules sacrificarent, ediderunt, et uti suppl. fieret.* Ex qua lectione commodus sensus effici nequit. Doujatius in referenda Gronovii emendatione omisit verbum *ediderunt*. Crevierius dubitari non posse fatetur, quin Livius scripserit *ediderunt*. Cetera vero, etsi hand dubie mentem Livii exprimunt, nec possunt longe abire ab ejus scriptura, habere tamen putat aliquid densius quodammodo et quasi confertius, quam solet Livius. Quid igitur? si, reliqua emendatione Gronovii servata, in prioribus tantum verbis legamus *libri a decemviris aditi; qui qua-*

draginta; ita pressius inhærebimus vulgatæ lectioni in qua Gronov. *libri a decemviris aditi* mutat in *libris decemviri aditis*; ego tantum post illa verba addo pronomen *qui*, quod facile elidi potuit a seq. vocis syllaba initiali. In ultima parte verborum adsentior Gronovio, et *ediderunt* lego pro *addiderunt*. Id autem proprium in hac re verbum esse, vidimus ad XXI. 62. § 7. 'Edere' etiam et 'Addere' interdum in Mss. commutantur. Vide Burmann. ad Phædr. I. 14. 13.

Uti decemviri præierunt] Obsecrationem a populo duumviris sacrorum 'præeuntibus' factam scribit IV. 21. et populum, decemviro 'verba præeunte,' votum concepisse XLI. 21. Sed ita 'præire' hic non potest accipi. Malim *præceperunt*, pro *præierunt*. Nam decemviri dicuntur 'imperare' et 'jubere,' quæ res divinæ prodigiorum expiandorum causa faciendæ essent, XXXI. 12. et XXXVIII. 26. et aruspices de prodigiis consulti 'jubere' XXXV. 21. XXXVI. 37. 'Præire' pro 'præcipere' nusquam alibi in Livio legi puto. Quod autem e Plinio Epist. x. 54. quidam afferunt, 'Te rogo, ut mihi præire digneris, quid me putes observare debere;' id in recentioribus edd. quoque est *mihi præcipere*. Duk.

CAP. XIV. (XIX.) § 1 *P. Mucius Scævola, C. Junius Brutus*] Scribe *M. Junius Brutus*. Qui enim censuram petebant hoc tempore, consulares erant. Consul autem fuit *M. Junius Brutus*, non *Caius*, ex consulatu ejus Capitolino et Cassiodoro. *Sigon*.

Ti. Sempronius Gracchus] *T. Sempronius* ed. princeps, pro quo Froben. a. 1535. dedit *Ti. Sempronius*; et ita vocatur in Fastis Capit. ad annum MDXXXIV. ubi censura ejus refertur. Vide ad XLI. 8. § 1.

§ 2 *Quod et juniores*] Superest *et* aut plura desunt. *J. F. Gron. Jac. Perizon.* in margine Livii vulgatum

Delph. et Var. Clas.

adversus Gronovium tuetur, et existimat et hic poni pro 'etiam.' Nimirum biennio ante, quo tempore 'delectus consules multo intentiorem, quam alias, curam habebant, Licinius veteres quoque scribebat milites centurionesque; et multi voluntate nomina dabant, quia locupletes videbant, qui priore Macedonico bello, aut adversus Antiochum in Asia stipendia fecerant,' teste Livio XLII. 32. nunc vero tantopere militum animi mutant, ut non modo seniores, sed *et*, id est 'etiam,' juniores non responderent. Nihil notius est, quam hæc vocalæ et significatio; et tamen sæpe accidit, ut ad eam non adtendentes viri docti ex locis ceteroquin facillimis se non expedirent. Vide ad v. 26. § 10. et XXIII. 42. § 13. Ita apud Ovid. Her. xx. 181. 'Nec bove mactato cœlestia numina gaudent, Sed, quæ præstanda est et sine teste, fide:' ubi frustra Francius conjecit *vel sine teste*. Notat hunc ejus particulæ usum Burmann. ad Suet. Aug. c. 14. Donjatius etiam recte vidit vocalam *et* eo sensu hic capi debere.

§ 3 *C. Sulpicius et M. Claudius tribuni plebis*] Non invenies in Livio ullum tribunum plebis e gente Sulpicia, quæ adhuc integra erat inter patricias: immo neque in omni historia Romana ante Marii et Sullæ tempora, quando P. Sulpicius Rufus seditiosus ille tribunus plebis fuit. Pighius tamen in Annalibus suis ex hoc loco duos hos, non tantum tribunos, sed et quæstores et ædiles facit, ac cæteris ornat honorum titulis, Rufumque et Flamininum, si Diis placet, cognominat. Verum ego illos confidenter ex historia Romana exsulare jubeo, nullosque eo nomine hoc tempore fuisse tribunos plebis affirmo. Nempe erant hi C. Sulpicius Gallus, M. Claudius Marcellus prætores hoc anno facti supra c. 11. Hi plebis causam egerunt contra consules, et, quia ipsi prætores erant, receperunt, præ-

Livius.

34 I

tores vel communiter omnes, vel se solos, si ita senatui videretur, delectum perfecturos esse; quapropter etiam his ipsis C. Sulpicio, M. Claudio non sine suggillatione consulum ab senatu mandata est ea cura. Itaque ait Livius c. 15. 'Quatuor a C. Sulpicio prætores scriptæ legiones sunt.' Et deinde, 'Ut C. Sulpicius, M. Claudius prætores ex his, quas scripsissent, legionibus, quas videretur, consuli darent.' Eodem quoque modo hic restituendum C. Sulpicius, M. Claudius prætores plebis causam egerunt. Scripta haud dubie fuit vox *prætores* per duas literas *PR.* unde librarii pro solita oscitantia, maxime quia sequebatur continue *plebis*, fecerunt *TR.* h. e. tribuni. *Jac. Perizon.*

Neminem invitum militem ab iis fieri] Monebat me vir doctus scribendum *neminem, nisi invitum.* Id mihi secus videtur. Nam ambitiosorum est fugere offensiones, eoque neminem cogere, quod jure possis. Servius ad Virg. *Æn.* ii. 81. 'Palamedes, quum delectum militum per Græciam ageret, simultantem insaniam Ulyssem duxit invitum. Quum enim ille junctis dissimilis naturæ animalibus salem sereret, filium ei Palamedes opposuit. Quo viso Ulysses aratra suspendit, et ad bellum ductus habuit justam causam doloris.' Hanc illi si contempsissent, et severitate, qua Man. Curius bello Pyrrhi, usi essent, facilis fuisset delectus. *J. F. Gron.*

§ 5 *Magna Patrum non sine suggillatione consulum]* Deest huic sententiæ vox una; ut, *magna Patrum consensione.* Sigon. Unica litera *g* suggillatione, non suggillatione, ut vulgo fit, scribendum monuit Gebhard. ad Livii iv. 35. § 10. Vide quæ ibi notantur.

Legem censui censendo dicturos esse] *Legem censui censendo* dicere, pro censui agendo æstimandisque civium fortunis et facultatibus, veteri dicendi formula hic usurpavit Livius. Cic. pro Flacc. c. 32. 'Illud quæro, sint-

ne ista prædia censui censendo.' *Turneb.* Advers. xvi. 21. Vide Græv. ad Cic. d. loc. De verbo 'adjurare,' quod sequitur, vide Nic. Heins. ad Ovid. *Her.* xx. 159.

§ 6 *Tu minor annis sex et quadraginta es]* Dodwell. in *Prælect.* Camden. p. 266. omnino scribendum dicit *quinque et quadraginta.* Non magis hic ita, quam in Polybio, qui vi. 17. dicit, civibus Romanis necessario explenda esse stipendia ἐν τοῖς τετταράκοντα καὶ ἑξ ἔτεσι, pro ἑξ, πέντε legendum esse credo. Seniores non qui infra, sed qui 'supra quadragesimum sextum' annum essent, appellatos fuisse, auctor est Tubero apud Gellium x. 28. *Duk.*

Ad delectum prodito] Considerandum puto, an legendum sit *prodibis.* Ita enim concipi solent hæ formulæ jurisjurandi. c. 15. 'Tu in provinciam Macedoniam redibis.' Petron. c. 109. 'Ut tu, Tryphæna, neque injuriam tibi factam a Gitone quereris.' Et, 'Tu Encolpium nec verbo contumelioso insequeris.' *Duk.*

Quotiescumque delectus erit, quem hic censores magistratum habebunt] Voces *quem hic* mendosæ sunt: mihi reponendum pro iis videtur *quicumque.* Erravit librarius, quia scriptum legit *quic.* et in *quem hic* mutavit. Respondent autem hæc inter se *quotiescumque* et *quicumque.* Porro autem in *delectum* lego; ut paulo ante 'ad delectum prodito.' Sigon. Locus est mendosissimus, ut videtur, sed qui aliquo modo restitui possit, si legamus *et, quotiescumque delectus erit, quum hi censores mag. habebunt.* Ursin. Hæc lectio *quicumque censores* ab Sigonio est, quam vel ideo repudiamus, quod credibile non est, censores de bello, quod in manu erat, tam male ominatos, ut proximis quoque censoribus, et pluribus deinceps eum magistratum gerentibus, reipublicæ parem necessitatem fore delectus acerrime habendi animis præciperent. Vetus lectio erat *quem hic censores.* Ita sci-

licet reddiderunt librarii vel editores, quod fuit olim, *quem his censs. hoc est, et, quot. delectus erit, quem his censoribus mag. habebunt, si miles factus non eris, in delectum prodibis.* Refertur ergo τὸ *quem* ad *delectum*: et sic hi censores tempus sui magistratus non egrediuntur. Sic omnino scripsit Livius. Fulvius, *quum hi censores magistratum habebunt.* Saltem dum scripsisset. Quod diximus, verum est. J. F. Gron. Doujatius se non improbare testatur *quem hi censores magistratum habebunt*: verum hæc verba commodum sensum efficere nequeunt. Quum tamen ipse ea exponat, *quandiu ipsi censores essent*, operas aberrasse, eumque legere voluisse puto, *quum hi censores magistratum habebunt*; quomodo præter Ursinum emendat etiam Latinus. Sed potius Gronovio adhæreo, qui inde locum corruptum putat, quod olim per epitomen scriptum fuerit *his censs.* Vide ad x. 10. § 2. Optime autem et Livio familiarissima locutione ‘habere delectum’ poni pro milites legere, conscribere, non opus est, ut multis exemplis probem, quum ea passim sponte occurrant. Utrum vero cum Sigonio legas *in delectum*, an, ut vulgo editur, *in delectu*, nihil interesse videtur. Ab unici igitur codicis scriptura non discedo.

§ 7 *Per ambitionem imperatorum ab exercitu abesse*] Imperium in Macedonia hoc anno obtinebant A. Hostilius Mancinus consul, qui exercitui terrestri, et L. Hortensius prætor, qui classi et oræ maritimæ præerant. Verum, quum legati, a senatu in Macedoniam missi, inde retulerint, ‘exercitum consulis infrequentem com meatibus vulgo datis per ambitionem esse,’ copiarum vero prætoris non meminerint, verisimile videtur, hic legendum esse *per ambitionem imperatoris*; unde etiam addit *ab exercitu*, non *ab exercitibus*, abesse. Forte hic etiam per compendium scriptum fuerat *imp.* in quo exponendo librarii

errarent. Vide ad x. 10. § 2.

P. Aelio, C. Popillio consulibus] Respicit ad ea quæ XLII. 17. de apparatu belli Macedonici scripsit. Duk.

§ 8 *Qui in patris aut avi potestate essent*] Jusjurandum, quod præter commune omnium civium jusjurandum præstari volebant censores, ad eos tantum pertinebat, qui ita censebantur, ut eorum censui censendo lex diceretur, id est qui patres familias essent. Quum autem in patris aut avi potestate erant, ipsi ita non censerentur, eorum nomina ad se edi jussurunt, ut hos quoque, æque atque eos, qui censi erant, in provinciam redire cogerent. Duk.

Ante emerita stipendia gratiosa missio] ‘Gratiosa missio,’ præter causariam, et ignominiosam, et honestam confectis stipendiis, est, quæ per ambitionem et gratiam impetrata est. Turneb. Advers. xvi. 21. De missionibus vide Lips. de Milit. Rom. v. 19. de gratiosa missione ibidem, et Salmas. ad Jus Attic. et Rom. c. 21. 423. Duk.

CAP. XV. (XX.) § 3 *Cn. Servilius Italia*] Ita recte Sigonius edidit, quum priores haberent Q. Servilio. Vide ad c. 11. § 6.

§ 5 *Indigne patiente prætorum arbitrio consulem subjectum*] Illud *patiente* nullo modo cohæret cæteræ orationi. Scribe *Indigne patiens prætorum arbitrio cons. subj.* Ante τὸ *Indigne* intelligendum vel relativum *is*, aut *ille*; vel substantivum *consul*, aut *Cn. Servilius Capiō*. De hac ellipsi jam sæpius egimus. Non possum, vel in primis ad confirmandam scripturam veterem, quam attigimus xxxvii. 20. non addere insigne exemplum ex xxv. 35. quod imperitis hujus rei non potest non esse obscurissimum. ‘Et inde una nocte ignaris hostibus, et ob id quietis, aliquantum emensus est iter. Luce, ut senserunt profectos hostes, præmissis Numidis, quam poterant maxime citato agmine se-

qui cæperunt: ante noctem adsecuti Numidæ nunc ab tergo, nunc in latera incursantes. Consistere cæperunt ac tutari agmen, quantum possent.' Hic *emensus est* dicitur de Cn. Scipione: *senserunt et cæperunt* de Pænīs. Dein iterum *cæperunt* de Romanis: quum tamen nusquam compareant nominativi: sed placuit auctori sic attentum lectorem suum facere. Fortasse tamen malis, *Indigne patiens prætorum arbitrio consul se subjectum*. J. F. Gron. Doujatius minus necessariam putat Gronovii conjecturam: *patiente* enim hic absolute sumi, et velut sequelam esse superioris sive commatis, sive periodi, ubi est *Cæpione indigne referente*. Verum firmo stomacho esse debet, qui conquirere potest hoc genus loquendi, 'Cæpione indigne patiente Cæpio stans postulavit.' Probo priorem Gronovii conjecturam, *Indigne patiens prætorum arbitrio consulem subjectum*: altera *consul se subjectum* minus placet. Ita enim pleraque vis et *ἐπεπύελα*, quæ est in obpositione vocum *prætorum* et *consulem* periret. Cæpio indigne patiebatur, non tam se, quam se consulem, prætorum arbitrio subjectum esse.

Prætores consuli in eligendo arbitrium fecerunt] Tuto corrige *consulis*. Sic xxvii. 8. restituimus, 'Senatus populi potestatem fecit:' ubi vulgo erat *populo*. Lib. xlii. c. 31. 'Non tribuni eo anno suffragiis crearentur, sed consulum prætorumque in eis faciendis iudicium arbitriumque esset.' J. F. Gron. xxxvii. 52. 'Munificentiam eorum in se fratresque suos, ipsorum arbitrii debere esse.' Nepos in Conon. c. 4. 'Id arbitrium Conon negavit sui esse consilii, sed ipsius, qui suos optime nosse deberet.' Doujatius vulgatum mavult. Sed vide ad xxvii. 8. § 3.

§ 7 *Milites, &c. in provinciam coge- bant*] Vide ad xxxii. 26. § 3.

Causas stipendiis missorum cognosce-

bant] Videtur excidisse *emeritis*. J. F. Gron. Sed non erat, cur horum causas cognoscerent: nam omnes, qui emeritis stipendiis missi erant, justam causam missionis habebant. Itaque credo hoc intelligendum esse de causis eorum, qui nondum confectis stipendiis missi erant, et præcipue, quorum missio iis gratiosa videbatur, c. 14. 'mitti stipendiis' tamen non valde usitatum est, nec adhuc usquam alibi id inveni, quam in Valerio Probo Ernstii, in quo *st. mis.* exponitur *stipendio missus*. Duker. Doujatius vulgatum defendit, et 'stipendia' hic poni putat pro militia, 'stipendiis missos' pro a militia dimissos. Gronovii vero emendatio ipsi displicet, quod, si omnes 'emeritis stipendiis missi' essent, non potuisset non missio eorum justa videri, nec opus fuisset 'causæ cognitione.' Verum oportuerat, ut locutionem 'missus stipendiis' eo sensu sumi exemplis docuisset: at Gronovii conjecturam *stipendiis emeritis missorum* expono, qui missi erant hoc prætextu, quasi forent emeritis stipendiis. Id itaque utrum verum, nihilque gratiæ datum esset, censores cognoscebant. Crevierius duas voces excidisse, ac legendum coniecit *causas stipendiis nondum emeritis missorum cognoscebant*.

§ 8 *Ita iusjurandum adigebant*] Locutionem hanc illustrat Doujatius loco Cincii apud Gell. xvi. 4. 'Iusjurandum eos tribunus militaris adigebat in verba hæc.' Adde Gell. iv. 20. 'Censor adigebat de uxoribus sollemne iusjurandum:' ubi vide Gronov. et Davis. ad Cæs. B. Gall. vii. 67. Dixerunt etiam 'adigere ad iusjurandum,' et 'adigere jurejurando.' Vide Davis. loc. laud. et Cortium ad Sallust. Catil. c. 22.

Quod sine dolo malo facere poteris] Nota interrogationis addenda est. *Sigon*.

CAP. XVI. (xxi.) § 2 *In ea quum equestrem ordinem obfendissent*] Ita er-

rore operarum Gronovius 1665. edidit; quod, licet nihil sit quo ea referri possit, tamen omnes posteriores servarunt usque ad Crevierium, qui recte priorum editionum lectionem in ea re restituit.

§ 3 *Tribunum pl. Rutilium*] Ego *tribunum pl. P. Rutilium*. Sic enim etiam lib. sequenti c. 16. vocatur. *Sigon.*

§ 4 *Clientem libertinum parietem, &c. demoliri jusserunt*] Pronomen deesse videtur, et fuisse *Clientem ejus libertinum*; vel *Hujus clientem libertinum*. J. F. Gronov. Pronomine opus non esse, existimat Donjatius: neminem enim non videre, Rutilii clientem indicari. Quia tamen nihil præcessit, unde id certo colligi possit, Gronovio pronomen deesse censenti adsentior. Et ita etiam Crevierius. Præterea *jusserant* omnes ante Curionem edd. quod postea quidem Sigonius loco restituit; sed nemo ipsum audire dignatus est ante Crevierium, qui nuper recepit.

§ 5 *Adpellati a privato tribuni, quum præter Rutilium*] Ita primus distinxit Vascos. Sed recte maximam interpunctionem post *tribuni* admiserunt priores typis descripti, quos Crevier. secutus est.

§ 6 *Hic contentione orta*] Hanc lectionem demum in ultima Gruteri ed. inveni; quum omnes priores *Hinc* legant. Errorem Crevierius deprehendit, et priscam lectionem recte Livio reddidit.

§ 8 *Diem ad ejus rogationem*] Cujus *ejus*? Non potest aliter accipi, quam *ejus rogationis*. Sed omnino insolens est, diem dixit 'ad rogationem rogationis.' Tolerabilis esset *diem ad eam* dixit, nempe perferendam vel jubendam. Sed hoc quoque fortassis sine exemplo est. *Duk.*

§ 9 *Avocatam a se concionem tribunus questus*] 'Avocare concionem' est concionem a magistratu, qui eam advocavit, abducere: quod, ut apud Gellium est XIII. 14. jus erat aliqui-

bis magistratibus facere: sed a tribuno avocare, ut ex hoc loco Livii auguramur, nefas. *Turneb. Advers. xvi. 21.*

Postero die ingentes tumultus ciere] Videtur studiosæ elegantiae. Nisi tamen scripsit Livius, *Postremo die, ing. tum. ciens, Ti. Gracchi primum bona cons., quod, &c. coëgisset*: C. Claudio diem dixit. J. F. Gronov. Mihi nihil mutandum videtur. Licet vero reliqua τοῦ πένυ emendatio probanda foret, nondum tamen causam viderem, cur pro *Postero die* maluerit *Postremo*.

§ 11 *Et utrique censori perduellionem se judicare*] Tribunus non tantum multam irrogat, sed etiam crimen judicat, cum quem de crimine condemnat: qua de re apud populum post certabatur ex provocatione. Proinde Cicero scripsit de Legib. lib. III. cap. 3. 'Cum magistratus irrogassit, judicassitve.' *Turneb. Advers. xvi. 21.* Gronovius ad XXIII. 14. § 3. ambigit sitne hic et alibi restituendum *perduellionis se judicare*.

§ 12 *Quo minus primo quoque tempore*] Hæc lectio per recentiores edd. omnes propagata est ex Gronoviana an. 1665. Priores quas vidi habent *qui minus*: quod Livio reddidi. Vide ad XXVIII. 43. § 18.

§ 13 *Signatis tabellis publicis, clausoque tabulario*] 'Tabularium' locus erat Romæ, refertus omnibus instrumentis, tabulis, literisque publicis, in quibus omnia pascua, prædia, vectigalia, portoria, civitates, redemptionesque publicanorum perscripta erant. Erat autem in atrio Libertatis. De eo Maro Georg. II. 502. sic scripsit: 'Insanumque forum et populi tabularia vidit.' *Turneb. Advers. xvi. 21.* Vide Casaub. ad Suet. Aug. c. 29.

Dimissis servis publicis] Qui in publico tabulario, id est, loco, in quo publicæ scriptoræ custodiebantur, inserviebant tabularum obsignationi, 'tabularios' dictos in Ammiani diluci-

dationibus ad l. xxviii. docebimus ; hos vero servos publicos fuisse, patet ex l. ult. C. de Serv. Reip. et Capitolinus in Gordianis cap. 13. tabularios 'servos publicos' appellat : 'Non scribæ, non servi publici, non censuales illis actibus interessent.' Quod etiam ex hoc Livii loco facile confirmari potest. Postea vero Arcadii et Honorii constitutione sancitum est, ut nulli deinceps ad tabularii officium pateret aditus, qui obnoxius esset servituti. Hi autem huic conditioni erant addicti et mancipati, ut non possent ad aliam aspirare militiam et dignitatem, quod patet ex l. 11. C. Qui potior. in pign. et l. 3. 5. 7. 8. C. Th. de Num. Act. His tamen adversari videtur Taciti locus Ann. xiv. 40. ubi de Balbo prætorio, sene orbo et divite, cujus propinquus Valerius Fabianus subdit testamentum, accitis Vicio Rufino et Terentio Latino, equitibus Romanis, et aliis minus illustribus, qui testamenti tabulas obsignarent. Taciti hæc sunt verba : 'Igitur Fabianus tabulariis, quos memoravi, et aliis minus illustribus obsignat.' Si itaque Vicium et Terentium equites et alios minus illustres 'tabularios' nominat, non ergo veritati consentaneum, quod diximus cum Livio, hosce fuisse servos, seu generis servilis. Facile diluitur difficultas, si a Corneliano textu mendam auferamus, et literam genuinam legendam subdamus : namque postrema ed. præsertim a Lipsio et Vertranio recepta, ita habet : *Igitur Fabianus tabulas iis, quos memoravi, &c.* sicque patet Tacitum locutum non de tabulariis publicis, sed de testibus testamentum obsignare solitis, qui septem erant antiquitus, quemadmodum et hoc tempore observatur : l. 1. C. de Testam. et Imperator. § 1. Instit. de Testam. Ordin. ad quod spectat illud Cicer. in Verr. 1. 45. 'Tabulæ testamenti obsignatæ non minus multis signis, quam e lege oporteat.' Nos vero obsigna-

tores nobiles deligi solitos colligimus ex Cic. pro Quinct. c. 6. 'Testificatur isti, P. Quinctium non stetisse, et se stetisse. Tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur :' et ad Attic. vii. 2. 'Curii testamentum Ciceronum signis obsignatum.' *M. Donat.* Eadem fere habet Bosius in Cicer. ad Att. xii. 21. Sed recte accipi potest de servis publicis, qui, quemadmodum aliis magistratibus, ita etiam censoribus, non solum ad hanc rem, quæ forsitan non tam veteris instituti est, verum etiam ad alia, eaque varia, ministeria apparebant. Vide Sigon. de Antiq. Jur. Civ. Rom. ii. 15. et Lips. Elect. i. 22. *Duk.*

§ 14 *Quum ex duodecim centuriis equitum*] Quare *duodecim* potius, quam *octodecim*? quot scilicet fecerat Servius Tullius. *J. F. Gron.* Et ita etiam Gruchius legendum censuit de Comit. Rom. i. 4. p. 602. Thes. Antiq. Rom. tom. 1. Nec aliter citat Sigonius de Judic. iii. 15. *Duk.* Primæ edd. vulgo per notas numerales scribunt, *quum ex XII. centuriis equitum VIII. censorem condemnassent.* Octavius Pantagathus, notante A. Augustino apud Ursin. ad Liv. i. 43. § 12. malebat *quum XIX. centuriæ equitum censorem condemnassent.* *Jac. Perizon.* ad oram Livianam scribendum conjecit, *quum ex octodecim centuriis equitum duodecim censorem condemnassent.* Verisimilius puto Livium scripsisse, *quum ex duodeviginti centuriis equitum tredecim censorem condemnassent*; olim enim per notas exaratum fuisse *quum ex XIX. centuriis equitum XIII. censorem condemnassent*: ex quo parva mutatione effici potuit, quod vulgo nunc editur.

Principes civitatis] Pro his verbis Sigon. de Antiq. Jur. Civ. Rom. ii. 3. et P. Faber, Semestr. ii. 10. non longe a principio laudarunt equites. *Duk.* Ita memoriæ nimium confisi laudarunt contra mentem Livii; qui, si equites indicasset, 'principes ju-

ventutis' dixisset. Vide ad II. 20. § 11. At per 'principes civitatis' intelligit senatores, aut etiam nobilissimos ferme ordinis senatorii. Vide ad xxxv. 34. § 3.

§ 15 *Graccho non esse conceptis verbis juravit*] Distinguenda verba ita, ut intelligamus, plebe acclamante periculum Graccho non esse, Gracchum conceptis verbis jurasse. Ita enim factum esse, tradunt etiam cæteri. *Sigon.*

CAP. XVII. (XXII.) § 1 *Postulantibus Aquileiensium legatis, ut numerum colonorum augeret*] Perspicue legendum est, *postul. a senatu Aquil. legatis*. Nam sequitur *augeret*, et ex *S. C. scriptæ*. *Sigon.* Forte numerus colonorum *augeretur*. J. F. Gron. Jac. Perizon. ad Valer. Max. II. 2. 1. nihil aliud mutat, nisi quod pro *augeret* legendum censeat *augerent*; quod refert ad morem Livii, de quo egi ad xxxiv. 56. § 11. Hæc, ut et Gronovii conjectura propius ad vulgatam lectionem accedunt, quam Sigoniana.

Mille et quingentæ familiæ ex senatusconsulto scriptæ] Certus videtur in coloniis fuisse familiarum numerus, cui in jussu senatus adicere non licebat. Tacitus Hist. I. 78. 'Emeritensibus familiarum adjectiones:' quem in sensum esse Taciti verba accipienda, quæ tamen nonnullos in errorem induxerunt, ostendit hic Livius. Sic etiam 'adjectione locorum' in quadam inscriptione apud Gruter. CCXLVI. 8, legitur: TRIBVS. XXXV. QVOD. LIBERALITATE. OPTIMI. PRINCIPIS. COMMODA. EARVM. LOCORVM. ADIECTIONE. AMPLIATA. SINT. *Turneb.* Advers. XVI. 21. Nihil hic reconditæ antiquitatis latet. Simplex et apertus est sensus verborum, Aquileienses petiisse, ut sibi numerus colonorum augeretur; nec quidquam præterea in illis viderunt Cujacius Observ. XVIII. 21. et Lipsius, alique interpretes Taciti ad Hist. I. 78. Priore anno questi fuerant, coloniam

suam novam et infirmam esse, et petierant, ut senatus curæ haberet, quomodo ea muniretur c. 1. Id nunc senatus præstitit, et numerum colonum mille et quingentis familiis auxit. Crebra est in Livio mentio numeri colonorum propter infrequentiam coloniarum ex senatusconsulto suppleti. Vide II. 21. IV. 11. XXXI. 49. XXXII. 11. XXXIII. 24. I. XXXVII. capp. 46. 47. Eorum numerum, haud secus ac quum novæ coloniæ deducebantur, pro modo agrorum majorem minoremve finiebat senatus; cui in jussu illius nec adjici, nec demi quidquam poterat. *Duk.*

§ 2 *C. Popillius et Cn. Octavius legati, qui in Græciam*] Eorum gestalatus vide apud Polyb. in Exc. Legat. num. LXXIV.

§ 3 *Hoc fiduciam in posterum quoque præbuerat*] A. Perizon. ad marginem Livii monuit videri sibi legendum esse *præbuit*. Mox *oneribusque inpenisque* ed. princeps. Sed copulam *que* priori loco jam omisit ed. Frob. a. 1535. quam restitui.

§ 4 *Achaico concilio Argis agitato*] Scribendum ex Polybio *Ægii*, non *Argis*: nam sic est in Fragm. LXXIV. Διὸ συναχθείσης αὐτοῖς τῆς βουλῆς εἰς Ἀργίον. Et ipse Livius xxxv. 48. 'C. Quinctio Ægii datum est concilium.' *Ursin.* Similiter Ursinus emendandum censuit ad Polyb. locum laud. Ægii habitum Achaicum concilium memorat etiam Liv. xxviii. 7. et xxxvi. 35. At de emendatione hac dubitare videtur Jac. Perizonius, ad marginem Livii adscribens, supra narrari lib. xxxviii. 30. Philopœmenem aliosque id mutare, atque obtinere conatos esse, ne semper Ægii concilium haberetur. Quamvis autem Livius I. laud. tradat Ægium a principio Achaici concilii semper conventus gentis indictos esse, supersunt tamen loca, unde constat conventus illos alio ante ea tempora indictos esse. Nam Argis habetur xxxi. 25. Sicy-

one xxxii. 19. Vel itaque Polybius ex Livio, vel, quod Ursinus voluit, Livius ex Polybio emendandus est: quod mihi etiam potius placet. Verisimilius enim est, ex nomine urbis minus notæ 'Ægii' apud Livium notio- rem urbem 'Argos,' quam contra apud Polybium, datam esse. Forte etiam pro *agitato* legendum *coacto*, vel simile. Nam 'agitare concilium' apud Livium me legere non memini.

Egregia spe futuri status fidissima gente relicta] Muretus *fidissimæ genti*. Sed et alterum habet, quo placeat. J. F. Gron. Mureti conjecturam Clericus in contextum recepit, ita Gronovium recte emendasse testatus. Eam sibi etiam placere, in margine Livii monuit Jac. Perizonius, vel legebat *egregia spe futuri status et fidissima gente relicta*. Ego tamen potius cum Gronovio puto, vulgatum habere quo placeat; et hinc nihil mutandum esse. Legati Romanorum gentem Achæorum fidissimam reliquerunt egregia spe futuri status. Quid in hac locutione culpandum sit, non video. 'Gens relicta egregia spe,' pro in egregia spe, ut Crevierius voluit, eodem modo dictum est, quo 'esse eodem statu;' vide ad iii. 68. § 3. Mox § seq. *criminum* est *criminationum*. Vide ad vi. 14. § 11. et c. 15. § 7.

§ 7 *Tyrrei concilium legatis Acarnanes dederunt*] Lege *Thyrii*. Stephanus, Θύριον πόλις Ἀκαρνανίας. Sigon. Supra ad xxxviii. 9. § 2. diximus, *Thurreo*, sive *Thyrreo* ibi scribendum esse, non *Purreo*; quæ lectio hic quoque reponenda est, ut *Thurrei*, sive *Thyrrei* legamus, non *Purrei*. Nam Polybius in *Fragm.* lxxv. habet, Κατὰ τὴν Ἀκαρνανίαν συναχθείσης τῆς ἐκκλησίας εἰς Θούριον. Ursin. *Typr* ed. princeps. *Tyrrei* Frob. an. 1535. *Thyrii*, quod Sigonius voluit, D. Heinsii Elzeviriana recepit. *Thurei* Ursinus emendat ad Polyb. Exc. Legat. num. lxxv. Vide ad xxxvi. 11. § 10.

De iis quæ legati Romanorum apud Acarnanas egerint, vide Polyb. Exc. Legat. num. lxxv.

Adversus amentiam eorum, qui ad Macedonicam gentem trahebant] Vide- tur deesse verbum *res*, quod alibi positum est a Livio, et habetur apud Polybium in hujus rei narratione *fragm.* lxxv. εἶναι δὲ περὶ αὐτοὺς, τοὺς προφέροντας τὰ πράγματα πρὸς Περσέα καὶ Μακεδόνας. Ursinus. F. Ursino vi- detur deesse verbum *res*, quod alibi positum sit a Livio, et habeatur apud Polybium in hac narratione. Sed non adhæsit singulis vocabulis Livius, et inepte hic illa *Macedonica gens* commemoratur. Repone *qui ad Macedonas gentem trahebant*. Sic xxiii. 8. 'Princeps factionis ejus, quæ traxerat rem ad Pænos.' J. F. Gronov. Lib. xxxv. c. 50. 'Trahentibus ad Antiochum quibusdam spe largitio- num venalem pretio multitudinem.' Et xlii. 44. 'Aliis ad regem trahentibus civitatem, aliis ad Romanos.' Duk. Vide ad xxiii. 8. § 2. Adde Gronov. Obs. iv. 4. p. 49. ubi eam- dem emendationem profert. Sane, si singulis vocabulis Polybii Livius inhærere voluisset, dicere debuisset *qui res ad Persea et Macedonas trahebant*.

§ 8 *Ne, quod bello captis et hostibus mos esset*] Nec pejus foret, *ne, quod bello captos et hostes mos esset*. Intel- ligitur enim 'accipere ignominiam.' J. F. Gron. Gronovii emendationem probat, et genus loquendi inlustrat Cortius ad Sallust. Catil. c. 3. § 2.

CAP. XVIII. (xxiii.) § 2 *Ne quid, averso se in Romanum bellum, periculi subesset, quum a Thracia*] Jac. Perizon. ad calcem Livii, quo uti solebat, monuit interpungendum sibi videri *subesset. Quum a Thracia*. Verum nemini non diligentius adtendenti patebit, orationem, ab initio hujus capitis deductam, etiamnum suspendi, et demum post § 4. ad verba 'Stuberam venit' finem accipere. Ut antea

intercidi posset, inserendum esset verbum substantivum hoc modo: *occas. esse ratus est frang. fin. spes an., ne quid, averso se in Rom. bellum, periculi subesset. Quum a Thracia, &c.*

Quum a Thracia pacem Cotys, ab Epiro Cephalus repentina defectione a Romanis præstarent] De Cotye rege Thraciæ, et, ut ipse ait, l. XLII. capp. 29. 51. Odrysarum alii multi. De Cephalo Acarnaniæ duce sic Strabo x. p. 461. *Φασι τοὺς Ταφίους καὶ τοὺς Τηλεβόας λεγομένους οἰκεῖν τὴν Ἀκαρνανίαν πρότερον, καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Κέφαλον.* Fiere autem hæc multorum regulorum nomina, non unius duntaxat. *Sigon.* Quid venit in mentem Sigonio, ut hic notaret de Cephalo Acarnaniæ duce scribere Strabonem lib. x.? Astute autem abrumpit verba in illa, *καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Κέφαλον,* ne quid ultra scilicet de eo sciremus, et cogitaremus eundem esse, qui hic Livio nominatur. At sequitur apud Strabonem *κατασταθέντα ὑπὸ Ἀμφιτρύωνος κύριον τῶν περὶ τὴν Τάφον νήσων.* Ergo hic Cephalus Sigonians vixit ante tempora Trojana, nec magis ad hunc locum pertinet, quam Cotys ille, ad quem scripsit Ovidius. At si de hoc Cephalo, quem hic appellat Livius, cognoscere vis amplius, et cur deseruerit invitus partes Romanas, vide Excerpta ex Polybii lib. XXVII. J. F. Gron. Cephalii historiam, præter Polyb. in Exc. Peiresc. a Gronovio laudatum, refert, sed paucioribus verbis, Appian. Alex. in iisdem Excerpt. p. 309. Ceterum *præstarent* omnes typis descripti ante Gronovium, qui operarum, ni fallor, sphalmate exhibuit *præstaret*; quod tamen recentiores secuti sunt præter Crevierius, qui recte alterum restituit. Vide ad r. 31. § 7.

Dardanos recens domuisset bello] Pars ea, qua Perseum domuisse Thracas et Dardanos tradebat Livius, desideratur in superiore hujus libri fragmento. Nam in Epitoma etiam est,

‘*Res præterea a Perseo rege in Thracia prospere gestas continet, et victis Dardanis et Illyrico, ejus rex erat Gentius.*’ Reliqua igitur omnia, de Thracia et Dardanis ibi tractabantur. Nunc res Illyricas exorditur, cum ait, ‘*Solum infestum esse Macedoniae latus, quod ab Illyrico pateret, cernens, neque ipsis quietis Illyriis, et aditum præbentibus Romanis, si domuisset proximos Illyriorum, Gentium quoque regem jam dudum dubium in societatem perlici posse.*’ Ex his autem, et quæ supra dixi, intelligi potest, multas paginas eo loco intercidissee. *Sigonius.*

§ 3 *Et aditum præbentibus Romanis*] Minore ambiguitate legeres *aditum præbentibus Romano.* J. F. Gronovius. Conjecturam hanc probat Crevierius.

§ 4 *Et duobus millibus levium armorum*] *Scribe levium armorum.* Lib. XLIV. c. 4. ‘*Præcipue qui gravium armorum erant, spectatores pugnae stabant:*’ mendum, quod et alibi sustulimus. xxv. 34. ‘*Fuga confestim ex acie, duce amisso, fieri cœpta est: cæterum ut ad erumpendum inter Numidas leviumque armorum auxilia haud difficilis erat.*’ Sic Mss. cum vulgo sit *Numidas aliaque levium armorum auxilia.* Lib. XLII. c. 65. ‘*Ipse, velut ad firmanda levium armorum auxilia adjectis, ad tumultum præcedit.*’ Sic prima ed. Nescio quis nugator in post secutis (habent enim, quas video) auctor fuerit *τοῦ ἀρματοῦ.* J. F. Gron. Vide ad xxii. 37. § 7.

§ 5 *Tertio die ad Uscana*] Infra semper *Uscanam* edit. *Sigonius.* Invenio apud Steph. Byz. *Ὑσκανα πόλις Ἰλλυρίδος, οὐδετέρως. Πολύβιος ἡ. Τὸ ἐθνικὸν Ὑσκανεύς.* Sed puto Stephan. in depravatos Polybii codd. incidisse, ac legendum esse *Οὔσκανα* et *Οὔσκανεύς.* Forte etiam hoc loco nihil mutandum est. Notum enim hanc generum ac numerorum enallagen in nominibus urbium frequentem esse, et simili

modo 'Hierosolyma' numero singulari genere sequiori, et numero plurali genere neutro inveniri. Vide Salmas. ad Solin. p. 98.

Penestianæ terræ ea maxime urbs est] Forte maxima. J. F. Gron. Maxima edidit etiam Sigonius. Supra c. 10. dixerat Livius 'oppidum finium ple- rumque Persei' esse: cujus eo tem- pore præsidio etiam tenebatur, et frustra a Romanis obpugnata est: nunc vero in ea 'cum juventute Illy- riorum Romanum præsidium erat.' Interim igitur in potestatem Roma- norum pervenit. Quod qua occasione factum fuerit, Livius narrare omisit; sed ex hoc loco intelligi voluit.

§ 6 Prius tamen, quam vim admove- ret, missis, qui tentarent] Jac. Perizo- nius ad marginem Livii legendum cen- suit missi, qui tentarent. Si quid mu- tandum, legerem missi sunt, qui tenta- rent. Solet autem sunt, unica litera ã scriptum, vocabulo præcedenti ad- crescere: vide ad XLV. 17. § 6. vel, mutata distinctione, prius tamen, quam vim admove- ret, missi, qui tentarent, &c. animos, (erat autem ibi, &c. præsidium) postquam nihil pacati.

§ 7 Est adortus, et corona eam capere conatus est] Alterum est supervacuum. J. F. Gron. Vide tamen ad XXXV. 1. § 12. Forte autem legendum est est adorsus. Ita variant codd. XXII. 9. § 1. Vide ad VIII. 29. § 13. et XXXI. 40. § 6. Adortus contra est XXXVII. 5. § 5. c. 32. § 1. XLIII. 21. § 4. XLIV. 12. § 8.

Pars scalas muris, ignem portis infer- rent] Suspisor fuisse, alii aliis suc. sca- las muris, pars ignem portis inferrent. Vide ad III. 37. J. F. Gron.

§ 11 Primum arma ademit] Crevie- rins observat hic alterum orationis membrum excidisse, quod respon- deat τῷ primum: ex sequenti autem cap. adparere, Romanos a rege re- tentos esse; id igitur Livium hic sig- nificasse. Id verum puto; sed qui- bus verbis, quæ exciderunt, concepta

fuerint, sine ope integrioris Msti dici non potest.

Uscanenses se urbemque dederunt] Uscanienses omnes edd. antiqq. quæ tamen cap. seq. Uscanensibus præfe- runt. Sigonius deinde hic Uscanenses, ibi Uscanensibus edidit. Ultima Gru- teri Uscanienses servavit, et cap. seq. Uscanensibus substituit. Sed Dan. Heinsius in Elzeviriana Sigonium se- cutus est. Et recte Stephanus enim de Urb. in voce Ὑσκανα, pro quo Ὀύ- σκανα modo conjecti legendum, ejus gentile esse docet Ὑσκαρεὺς (lege Οὐ- σκαρεὺς) ὧς Δαρεὺς, Τυαρεὺς. Ubi etiam recte Holsten. Ἀδανεὺς legisse, ex eo- dem Steph. voce Ἀδανα et Τάανα con- stat. Οὐσκαρεὺς autem Latine est Uscanensis, non Uscaniensis.

CAP. XIX. (XXIV.) § 1 Multitudi- nem omnem deditorum, quæ prope nume- ro exercitum æquabat] Dederunt se Illyriorum cohors et Uscanenses. Cohortem Illyriorum fuisse quingen- torum militum, cap. præc. dixit: ur- bem autem Uscanam decem millia civi- vium habere, supra testatur cap. 10. His adde præsidium Romanum, quod Perseus contra fidem datam detinuit. Id autem quatuor millia hominum præter principes fuisse, mox addit. At Perseus Uscanam obpugnaturus eo profectus est cum decem millibus peditum, duobus millibus levium ar- matorum, et quingentis equitibus, ut Liv. cap. præc. tradit. Quomodo igitur hic inferre potest, mult. omnem prope numero ex. æquasse? quum potius numero exercitum superarit. Per- suasum mihi est, vitium latere § seq. in numero præsidii Romani. Prope- modum enim incredibile videtur, id quod etiam Dukerus observavit, tot millia militum Romanorum se tam facile, licet in magna frumenti et ali- arum rerum inopia, Perseo dedidisse. Sine codicis autem auctoritate con- stituere, qua ratione id vitium, nu- mero tantum, ut videtur, inhærens, emendari debeat, admodum anceps

est: Vide tamen an numerus notis scriptus ita corrigi possit: *M M autem hominum erant*, id est duo millia, et ex prioris millenarii numeri nota *M* factum sit *IIII*. Mallem nihilominus si liceret, *mille autem hominum erant*.

§ 2 *Ad Oæneum oppidum*] Ita constanter omnes typis exarati; nisi quod solus Doujatius, incertum qua auctoritate, *Oæneum* hic et infra semper hoc cap. dedit. *Oæneum*, et *Daudracum*, quod Livio § seq. *Draudacum* dicitur, passim vocat Palmer. in Græc. Ant. i. 36. p. 217. et seqq. Alibi hujus oppidi mentionem non inveni.

§ 3 *Situm, et transitus ea est in Labeates*] An *situm*, et quod *transitus*? Duk. A. Perizonius in ora cod. sui emendat *et transitu in Labeates*. Sed verba hæc majori distinctione a præcedentibus divisi, eaque per se accipio: oppidum Oæneum alioqui opportune *situm* est, eaque transitus est in Labeates. Si quid tamen mutandum, emendationem Dukeri ei Perizonii longe præferrem. Ceterum qui hic *Labeates*, Plinio III. 22. vocantur 'Labeatæ.' Inde casus quartus formatur 'Labeatas' XLV. 26. casus secundus 'Labeatarum,' vel 'Labeatûm' XLIV. 31. Non tamen audeo hic *Labeates* mutare in *Labeatas*, licet accusativus ille æque a recto 'Labeates,' quam a 'Labeatæ,' formari possit. Videtur enim utrumque *Labeatæ* et *Labeates* antiquis in usu fuisse. Vide ad XLIV. 31. § 10.

§ 4 *Opportunius enim ad omnia positum esse*] Ita demum ultima Gruteri ed. Priores præferunt *opportunius etiam*; quod recte Crevierius Livio restituit.

§ 7 *Ad Oæneum perventum*] Valde abruptum est. Fortassis *Inde ad Oæneum perventum*. Duk.

Et majore aliquanto, quam cetera, juventute, et validum oppidum mœnibus erat] Forte in *cæteris*, puta oppidis.

J. F. Gron. Non opus esse puto, ut Gronovii emendationem probemus. Oæneum erat oppidum et majore aliquanto juventute, quam cetera sc. oppida erant, et validum mœnibus. De Artato fluvio, cujus Livius § seq. meminit, vide Palmer. Græc. Ant. i. 36. p. 218.

§ 13 *Ad Gentium legatos, Pleuratum, &c.*] Cum his conferendus est Polyb. in Exc. Legat. num. LXXVI.

Aputeum Macedonem a Beræa mittit] *Adæum* ex Polybio Legat. LXXVI. H. Vales. *Aputeum* ante Valesium suspectum etiam fuit Ursino ad d. loc. Polybii. Ceterum Palmer. Græc. Ant. i. 36. p. 218. Livio vitio vertit, quod ἐκ Βερροίας, vel ἀπὸ Βερροίας verterit a Beræa, quum deberet *Beræensem*: non enim missum esse a Beræa, sed a Stubera. Verum primo notandum est, Livium hic reddidisse verba Polybii, eumque loco laud. scripsisse τὸν Βερροιαῖον Ἀδαῖον, ut Ursinus emendavit ex Livio, quum in Mto legeretur τὸν Βερρόλιον Ἀδαῖον. Deinde non jungendum esse a *Beræa mittit*; ipse enim Livius dicit Persea Oæneo Stuberam revertentem legatos hos misisse, quæ loca a Beræa satis erant remota; sed jungi debere *Macedonem a Beræa*, id est Macedonem Beræensem. Est autem Livio familiare hoc genus loquendi. Ita 'legati ab Ardea' IV. 7. § 4. 'coloni a Velitris' VI. 17. § 7. quibus locis plura notantur. Ejusdem generis est 'captivi ex Illyrico,' pro captivi Illyrii, cap. seq. Palmerium perperam Livium reprehendisse, observavit etiam Dukerus.

§ 14 *Gentium in amicitiam secum*] Magis placeret Crevierio, si legere-
tur *ad amicitiam*.

CAP. XX. (XXV.) § 1 *Jugum Scordimontis*] Ursinus ad Polyb. Legat. LXXVI. ex Polybio et Ptolemæo II. 17. Scardi legendum contendit. Idem ex Ptolemæo et Strabone suspicatur Ortelius in Thes. Geogr. Sed Ursi-

nus sibi non satis constat: nam ipse in Polybio edidit ὑπὲρ τὸ Σκόρδον ὄρος, quod etiam ed. Jac. Gronovii expressit. Cellarius Geogr. Ant. II. 8. a corrigendo abstinuit, et ita scribit, quasi putaverit, montem, qui Græcis Σκόρδος est, a Livio Scordum dici. Duk.

Scodram labore ingenti] Urbs hæc Κόρδα vocatur in Msto apud Polyb. Exc. Legat. LXXVI. pro quo nunc εἰς Σκόρδαν in optimis edd. vulgatur, quum tamen εἰς Σκόδραν ex hoc loco Livii et Plinii III. 22. Ursinus legendum monnerit. Et recte. In Msto Polybii datum erat εἰς Κόρδαν, vel Κόδραν, pro εἰς Σκόδραν, prima litera posterioris vocis ab ultima præced. intercepta. *Scodra* etiam vocatur lib. XLIV. capp. 31. 32. et XLV. 25. et apud Ptolem. II. 17. Holstenius insuper in Annot. ad Ortelii Thes. Geogr. p. 171. ex Ligorio laudat nummum Imperatoris Claudii cum hac inscriptione: COL. CLAVDIA. AVGVSTA. SCODRA.

§ 3 *Tum maxime captivos*] Ita et primæ, et reliquæ edd. omnes uno consensu legunt. Vide ad XXVII. 4. § 2.

§ 4 *Ancyram*] Hujus nusquam alibi mentionem in hoc tractu inveni. Ex eo, quod dicit *populatus*, colligo regionem fuisse, non urbem. Duk.

Firmatisque Uscanæ, &c. præsidiiis] Hic locus tuetur vulgatam scripturam XXXII. 40. quæ viris doctis suspecta erat. Similiter XLIV. 8. 'Ab Dio ad Philam ducit, simul ut præsidium ejus firmaret.'

CAP. XXI. (XXVI.) § 1 *L. Cælius, legatus Romanus*] Ita primum ed. Paris. 1573. et pleræque postea excusæ. Priores omnes, quas vidi, cum nonnullis recentiorum *L. Cælius*. Utrouque modo hoc nomen in marmoribus exarari, rationemque, cur id fiat, docet Pighius in Annal. Rom. ad a. MCCCXV. p. 28. In nummis vero tantum vel COELIVS, vel COILIVS scrip-

tum vidi. Priorem orthographiam revocavi, quia eam semper antea receperunt editores Livii.

Qui, moveri non ausus] Hæc constans est omnium, quas consului, editionum lectio. Donjatius autem monet *moveri* hic poni pro *movere*, vel se *movere*, id est, aliquid adgredi. Malim tamen credere, locum corruptum, ac legendum esse *movere*, quomodo vir doctus ad marginem ed. Curionis, A. Perizonius ad oram Livii sui, et Heumannus scribendum conjecerunt. Livium autem id verbum sæpissime, quasi neutrum foret, sine casu usurpasse, patet ex illis quæ notantur ad X. 4. § 9. Mox *Lychnidum* primæ edd. Sigonius addita adspiratione emendavit *Lychnidum*. Vide ad XXVII. 32. § 9.

§ 3 *Ab utraque gente sine tumultu exigi*] Scribe *exegit*, vel potius *exacti*. J. F. Gron. *Exegit* probat Palmer. in Græc. Ant. I. 34. 182. contra *exacti* Cleric. et Crevier. quorum prior etiam in contextum recepit. Paullo ante *Partinos* edd. principes. Postea quidem Sigonius *Parthinos* emendavit; eum tamen secuti editores alteram lectionem servarunt, donec ultima Gruteri ed. bona fide emendationem Sigonii reciperet. Vide ad XXXIII. 34. § 11.

§ 4 *Phanotem Epiri castellum*] Hoc oppidum Φανότεια, Φανότῃ, καὶ Φανότεὺς dictum est, auctore Stephano; quibus modis variavit etiam Livius. *Sigon.* Recte observat Donjatius Sigonium hic confundere urbem Phocidis, quæ Stephano vocatur Φανότεὺς, Φανότῃ et Φανότεια, cum castello Epiri, hoc loco memorato. De urbe Phocidis vide ad XXXII. 18. § 6. Castellum Epiri memoratur etiam XLV. 26. 'Cum reliquo exercitu in Epirum est profectus, ubi prima Phanota ei dedita: ' qui locus exigere videtur, ut etiam hic *Phanotam* legamus, sive, ut Crevierius edidit, *Phanoten*. Utrumque locum distinguit

etiam Vales. ad Exc. Peiresc. p. 24. Mox scribendum videtur *adorsus obpugnare*. Vide ad c. 18. § 7.

§ 5 In *Elimeam profectus*, et circa eam exercitu lustrato] Crevierius, qui hic *Elyneam*, alibi semper *Elimeam* edidit, iudicat, quæ Livius dicit de exercitu circa Elimeam lustrato, melius convenire urbi, quam regioni. Quum autem in regione Elimiotide sit urbs Elima vel Elimeia, hic etiam *Elimeam*, vel ad *Elimeam profectus* legendum censet. Sed vide ad XLII. 53. § 5. Idem etiam Crevier. in verbis proximis *Ætolis*, pro *Epirotis*, legendum colligit ex sequentibus, ubi Stratus dicitur urbs *Ætoliæ*, quæ regi traditur per Archidamum principem *Ætolorum*, et refert Livius, regem expectasse, ubi ad Stratum accessit, in fidem suam venturos omnibus portis effusos *Ætolos*. His adde Livium cap. seq. § 3. referre, principes *Ætolorum*, præsentis Archidami auctoritate compulso, regem accersivisse.

§ 6 *Sita est super Ambracium sinum*] Palmer. Græc. Ant. III. 5. hic notandam dicit supinitatem Livii, qui, quod Polyb. scripserat *ὑπὲρ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον*, interpretatus fuerit *super Ambracium sinum*, quum vertendum fuisset *ultra Ambracium sinum*. Sane *super Ambracium sinum* ex Livii consuetudine loquendi est ad Ambracium sinum, in litore sinus Ambracii. XXXII. 15. 'Sita est urbs super Peneum amnem.' XXXIII. 6. 'Super Onchestum amnem posuit castra.' XXXIX. 28. 'Ad Sellasiam super Cœnunta fluvium pervenit.' XLII. 55. 'Super Peneum amnem posuit castra.' Hoc alibi 'super ripam fluminis' dicit. XXVII. 48. 'Quum castra metari Pœnus in tumulo super fluminis ripam vellet.' et XXXV. 33. 'Castris super ripam Tiberis posit.' Sed, Stratum longius a sinu Ambracio abfuisse, quam ut ita 'super eum' sita fuisse dici possit, apertum

est e testimonio veterum apud Palmerium. Verum nolim adfirmare, *super a Livio et aliis scriptoribus semper hac significatione usurpari*, nec loca, quæ a mari ad interiora et mediterranea tendentibus sunt, umquam dici 'super mare' esse. Etsi autem non difficulter Palmerio largior, Livium hæc ex Polybio sumsisse, tamen eum satis confidenter pronunciare puto, Polybium scripsisse *ὑπὲρ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον*, et id a Livio debuisse verti *ultra Ambracium sinum*. Nam quum in iis, quæ ex Polybio supersunt, nihil de situ Strati legatur, nemo pro certo dicere queat, quid ille scripserit, aut quomodo Livius, quod ab eo scriptum inveniēbat, vertere debuerit. Quin etiam si concedamus, Livium hæc a Polybio accepisse, tamen primum non certum foret, hunc potius scripsisse *ὑπὲρ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον*, quam *ὑπὲρ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου*, quem admodum Thucyd. I. 48. 'Ἐξ Αἰθιοπίας τῆς ὑπὲρ Αἰγύπτου. Et Dio LIV. 524. οἱ Αἰθίοπες οἱ ὑπὲρ Αἰγύπτου οἰκοῦντες. Deinde non major causa esset *ὑπὲρ* vertendi *ultra*, quam *supra*: nam hoc etiam de situ locorum, quæ ad interiora terrarum recedunt, dicunt Latini. Plin. H. N. XXXIII. 7. 'Supra Ephesus Cilbianis agris.' Ita interpretes Thucydidis et Dionis vertunt *ὑπὲρ*, et Livius quoque hic fortassis non *super*, sed *supra*, scripsit. Duk.

§ 7 *Ad Citium montem*] *Citium* Macedoniæ oppidum Livius memorat XLII. 57. sed, montis 'Citii' mentionem alibi factam, me reperire non memini. Ortelius in Thes. Geogr. voce 'Cittus,' *Citium* esse existimat, quem Κίττον *ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας* vocat Xenophon de Venat. p. 995. Mihi verius videtur, montes *Citium* et *Cittum* diversos esse: illum inter Macedoniam et *Ætoliā*, ut itineris Persei ratio docet; hunc versus *Thraciam*, et forte eum, qui ab aliis Κισσὸς vocatur; de quo vide ipsum

Ortelium ibid. voce 'Cissus.' Puto vero hand male Doujatium statuisset, *Citium* esse partem Pindi, qua proxime ad Acroceranios accedit.

§ 9 *Ad Arachthum inde flumen*] De hoc flumine vide Palmer. Græc. Ant. II. 7. 305. 318. et alibi.

Retentus altitudine amnis, mansit] Jac. Perizon. ad oram Livii testatur, sibi videri hic excidisse vocem *diem*, *biduum*, vel similem; aut potius *mansit* hic capiendum esse 'pernoctavit.' Prius verius esse puto. Ita enim mox verbis proximis recte subiungitur 'Quo spatio temporis.' Et ita *mansit* est 'substitit,' ut paullo ante: 'Profectus inde, magis quia manere non poterat, quam quod tolerabilis aut via, aut tempestas esset.' Supra v. 55. 'Hic manebimus optime.' Idem etiam sibi in mentem venisse Crevier. monuit.

Obviam Archidamum principem Ætolorum] Ita edidit Gronov. Omnes priores constanter legunt *obvium*; quod recte Crevierius reduxit. Vide ad I. 26. § 2.

CAP. XXII. (XXVII.) § 8 *Trans Peltitarum amnem*] Vide Palmer. Græc. Antiq. III. 13. p. 421.

§ 9 *Ibi consilio advocato*] Hæc antiquissimarum edd. lectio est. Eam primus mutavit Vascos. substituens *concilio*: quod pleræque postea edd. retinuerunt usque ad Gronovium, qui a. 1665. alterum revocavit, et pluribus adstruxit ad XLIV. 2. § 5. Nihilominus *concilio* iterum edidit Crevierius. Mox per 'Epirotas' idem Crevierius illos intelligit, qui erant ex factione Cephali, superius c. 18. memorati, quos 'transfugas' vocatos putat, quia, quum primo ab Romanis stetissent, postea ab iis defecerunt: vel pro *Epirotarumque* legit *Ætolorumque*. Vide ad cap. præc. § 5.

§ 11 *Aperantiū eum, propter Archidami*] De Aperantia dictum est ad XXXVI. 33. § 7. Adde Palmer. Græc.

Ant. IV. 4. Secundum Stephan. Byz. Ἀπεράντεια πόλις Θεσσαλίας est. Palmerius in Aperantia nullum oppidum memorari testatur, nisi quis huic Stephani loco fidem habere velit. Sigonius Stephani locum laudans ad Livii XXXVI. 33. § 7. inde adfert χώρα Θεσσαλίας: qua tamen fide, ignoro. Præterea Palmerius *Aperantiam* magno errore in *Thessalia* poni contendit, et pro Θεσσαλίας legendum censet Αἰτωλίας. Insuper ab Aperantia τὸ ἐθνικὸν Ἀπεραντοί, ὡς Ἀμαραντοί, δευτὸν ὄντως, teste Stephano. Id si verum, hoc loco legendum erit *Aperanti eum*; et apud Plutarch. in Flaminio p. 377. Ἀγομένων δὲ καὶ φερομένων ὑπὸ τοῦ Μακεδόνης τοῦτο μὲν Δολόπων καὶ Μαγνήτων, τοῦτο δὲ Ἀθαμάνων καὶ Ἀπεραντῶν. ubi nunc est Ἀπεράντων.

CAP. XXIII. (XXVIII.) § 1 *Rex cum minore vexatione jumentorum hominumque*] Immo Rex non minore. Vidit quoque Freinshemius. J. F. Gronov. Potuit Perseus in reditu minoribus incommodis vexatus esse, vel quod anni tempestas clementior, vel quod regio, in quam rediret, non adeo aspera, vel quod viæ minus difficiles essent. Non igitur omni exceptione major est conjectura virorum doctorum, quam confidenter in contextum receperunt. Solet autem Livius in similibus locutionibus præpositionem *cum* adhibere. Supra c. 21. 'Cum ingenti vexatione, præcipue jumentorum, altero die ad templum Jovis, quem Nicæum vocant, posuit castra.' XLIV. 5. 'Cum omni genere vexationis processerunt.' Similiter 'cum ferro ignique excursiones facit' IV. 9. 'venit nullis cum aliis mandatis' lib. XXXIV. 30. 'cum qua fama venerunt' XXXVIII. 17. 'vagari eos cum belli terrore' c. 42. 'rediit Romam cum magna fama gestarum rerum' XL. 43. 'exceptus cum tanto honore' XLII. 11. 'ingenti cum invidia in senatum venit' c. 22. Si tamen non levioribus malis Persen in reditu vexatum velis,

legerem cum non minore vexatione.

Ab obsidione Phanotis] Scribe *Phanotes*. Est enim Φανότη. *Sigon*. Mallem *Phanotæ*. Infra enim XLV. 26. non *Phanote*, sed *Phanotu* vocatur. Vide ad c. 21. § 4.

§ 3 *In campo, quem Eleona vocant]* Τῆς Καλυδωνίας χωρίον ὀχυρὸν, ὃ καλεῖται Ἐλαῖος, memoratur Polyb. IV. 65. Verum locus ille huc non pertinet. Forte indicatur campus urbi Elæunti vicinus. Urbs autem Ἐλαίους inter mediterraneas Epiri memoratur apud Ptolem. III. 14. Hinc saltem per diphthongum *Elæona* scribendum foret. Alia est 'Elæus' Chersonesi Thraciæ urbs, de qua vide ad XXXI. 16. § 5.

Philostrato, qui Epirotarum gentem habebat] Crevierio hoc obscurum erat; cui mendii suspicionem augebat id, quod sequitur, 'Philostratus cum cohorte sua,' quia gens Epirotarum in unam cohortem contribui non poterat. Legendum igitur conjicit *Epirotarum transfugas*, si recte illi nominati sunt cap. præc. § 9.

§ 6 *Per Parthinorum socias urbes]* *Partinorum* edd. vett. *Partynorum* ed. Curionis. *Parthinorum* recte Sigonius. Vide ad XXXIII. 34. § 11. Ceterum verba hæc aliquid ambiguitatis habere, sed Parthinorum urbes socias Romanorum, non urbes socias Parthinorum intelligendas esse, monuit Pálmer. Græc. Antiq. I. 34. p. 182.

In hiberna militibus dimissis] Modo præcessit, 'dimissis Chaonumque, et si qui alii Epirotæ erant, præsidiis.' Hinc A. Perizon. in margine Livii hoc loco legendum censet in *hiberna militibus divis*is: quam emendationem se adprobare Jac. Perizon. monuit. Voces illas frequenter a librariis commutari, et utrumque verbum de hac re usurpari, docuimus ad XXXVII. 45. § 19. Contra solam dictionis repetitionem idoneam causam non esse, cur locus suspectus habeatur, vidimus ad I. 3. § 9.

§ 7 *Cassandrium, præsidio ut essent, misit]* Alibi fere semper a Livio 'Cassandrea' vocatur. Ita XXVIII. 8. XXXI. 45. et XLIV. 11. Et tamen hic nihil mutandum est. Græce dicitur Κασσάνδρεια, vel Κασάνδρεια, quod Latini reddunt *Cussandrea* et *Cassandra*; unico etiam sibilo *Casandrea*, teste N. Heinsio ad Virg. Æn. II. 343. Simili modo promiscue dixerunt 'Antigonea' et 'Antigonia,' 'Alexandrea' et 'Alexandria.' Vide ad XXXI. 43. § 5. et XLIV. 19. § 11.

§ 8 *Ab Gentio eadem adferentes redierunt]* Confer cum his Polyb. in Exc. Legat. num. LXXVII.

Nec tamen impetrare ab animo posset] Corrigo *nec tamen impetrare ab homine posset*. Loquitur de Perseo rege, qui impetrare ab animo suo non posset, ut pecunia Gentium in societatem suam alliceret. Cæterum quæ de Elonico traduntur in Epitoma a Perseo facta esse, hic desiderantur. Itaque finis libri est asterisco signandus. *Sigon*. Abjeci Sigonii conjecturam *nec tamen impetrare ab homine*: nam apparet, sollicitatum ab Perseo Gentium: quum tamen interim non imperaret animo suo, ut pecuniam una mitteret, quia pecunia expugnari posset Gentius. Hæc scripseram, cum vidi, ipsum in ed. sua postrema revocasse hanc emendationem, revocata lectione vulgari. Bonum factum. Gruter. Corrigo, inquit Sigonius, *nec tamen impetrare ab homine posset*. Loquitur enim de Gentio rege, a quo societatem impetrare non posset Persens. At ego intercedo, et corrigere eum veto. Ab illo impetrari debebat, cujus erat sumtum facere: ait enim, 'nec impetrare posset, ut impensam in rem maximi ad omnia momenti faceret.' Hic non erat Gentius, cui dudum superius dixit pecuniam præcipue defuisse. Loquitur ergo de Perseo, eum 'ab animo' suo pusillo et contracto, hoc est a se ipso propter ingentem avaritiam, impetrare non potuisse, ut

daret in sumptum belli Gentio. Cælius ad Ciceronem ad Fam. viii. 12. 'Et cum homo avarus, ut ea solveret, sibi imperare non posset.' Hoc est Liviana phrasi 'ab animo impetrare' non posset. Sic dicimur 'parcere animo,' cum frenum laxamus, 'vincere animum,' cum resistimus affectibus alia dictantibus, quam honestas aut tempus imperat. *J. F. Gronovius.* Emendationem *ab homine*, pro *ab animo*, cum illa interpretatione, quam hoc loco carpit Gronovius, proposuit Sigonius in prima Scholiorum ed. eamque lectionem in contextum recepit. Hæc emendatio et explicatio ipsi postea displicuit. Itaque in illa Sigoniana ed. quæ a. 1592. diu post ejus mortem prodiit, restituta est prisca lectio, et priori expositioni alia supposita est, quæ hic sub nomine ejus adparet. Ut tamen ea locum habere posset, delenda erant verba initialia: *corrigo nec tamen impetrare ab homine posset*: quæ perperam reliquit is, qui post ejus mortem editionis istius curam gessit. Ceterum, quod Sigonius ad finem libri deesse putet, quæ in Epitome hujus libri de Olonico sive Etonico referuntur, refutavit Gronov. ad Epit. et docuit ejus rei narrationem

intercidisse in initio c. 4. hujus libri. Donjatius etiam in fine libri desiderari existimavit historiam latæ legis Voconicæ; de qua tamen Livium lib. xli. egisse, ejus Epit. docet. Unde Crevierius eam fini libri istius subtexuit. Ipse igitur Crevierius nihil ex fine hujus libri periisse autumat. Omnino tamen librum hunc mutilum esse arbitror, et in fine ejus Livium inter alia retulisse, quemadmodum Perseus Hippam ad Gentium miserit, per quem Illyriorum regi trecenta argenti talenta pactus est, ut Romanis bellum inferret. Id enim Livium alicubi narrasse, ex xlii. 23. colligitur. Et quidem, quum legati ad Gentium missi eadem renunciassent, quæ priores renunciarunt c. 21. Perseus Hippam iterum ad eum misit ad fœdus firmandum, nulla facta mentione pecuniæ, qua sibi ad bellum gerendum opus esse Gentius indicarat. Vide Polyb. Exc. Legat. num. lxxvii. Is postea redux factus adtulit Gentium paratum esse bellum adversus Romanos suscipere, si trecenta sibi talenta numerarentur. Vide Polyb. in Exc. Legat. num. lxxxv. Ejus itaque et aliarum rerum narrationem hic deesse mihi persuadeo.

LIBER XLIV.

CAP. I. § 1 *Cum quinque millibus*] Hic aliquid deesse Crevierius existimat. Numerum enim absolute et per se, non adjecta re quæ numeretur, stare in oratione non posse: sed et ipsum numerum vitiatum esse; supra enim XLIII. 12. in supplementum exercitus Macedonici decerni 'peditum Romanorum sex millia, sociorum nominis Latini sex millia: equites Romanos ducentos quinquaginta, socios trecentos.' Neque verisimile videtur, reliquos milites in supplementum decretos ante consulem in provinciam profectos esse. Supra enim Liv. XLIII. 15. narrat post conscriptos milites consules provincias sortitos esse, et Marcium, cui Macedonia obvenerat, extemplo post actas Latinas eo profectum esse. Præterea imperatores in provinciam abeuntes nova supplementa secum adsumunt. Ita Quinctio Macedoniam sortito in supplementum decernuntur tria millia militum Romanorum et trecenti equites, item sociorum quinque millia peditum et quingenti equites XXXII. 8. cum totidem autem militibus a Brundisio transmittens Corcyram tenuit XXXII. 9. Interdum quidem contrarium factum est; verum tum Livius plerumque monet militum partem antea in provinciam missam esse.

Quod in supplementum legionum secum trajecturus erat] Scribe *quod supplementum*. Est enim genus loquendi, quale XXXI. 36. 'Ante prima signa locatis elephantis, quo auxilio tum primum Romani usi sunt.' XXXII. 4. 'Ipsis faucibus imminentes, quam

Cœlen vocant.' XXXIII. 8. 'Cum ce-
tratis et cornu dextro peditum, robo-
re Macedonici exercitus, quam pha-
langem vocant.' Adde ad II. 20. *J. F. Gron.* *Quod supplementum* Grono-
vius, ut relativum cum voce sequen-
te conveniat; de quo vide ad XXXII.
30. § 6. Posses tamen minori muta-
tione *quot in supplementum legere*.
Voculas autem *quot et quod* ob simili-
tudinem soni in pronunciatione, et
quod scribenti verba præiens ea mi-
nus distincte enunciarit, in Mss. con-
fundi, frequentissimum est. Exem-
pla vide ad III. 13. § 8. v. 1. § 2. c. 33.
§ 9. VI. 18. § 5. c. 24. § 7. IX. 18. § 12.
X. 16. § 4. XXII. 16. § 1. XXVI. 49. §
9. XXXIII. 14. § 3. XXXIV. 50. § 7.
apud Heins. ad Nason. Her. VI. 118.
et Corte ad Plinii III. 14. § 5. et IV.
27. § 4.

§ 4 *Prætor, superato Leucata*] Don-
jatus legendum putat *superato Leuca-
te*: promontorium enim casu recto
Leucates, urbem et insulam *Leucas*
vocari. Sed fallitur. Promontorium
enim Græcis dicitur *Λευκάδα*, *Λευκάτη*,
et *Λευκάρας*, cujus casus secundus τοῦ
Λευκάδα est apud Strab. X. 452. 456.
quartus τοῦ *Λευκάρας* apud Seylac. in
Peripl. p. 29. Latinis *Leucata* et in-
terdum *Leucate*. Supra XXVI. 26.
'Superato Leucata promontorio.'
Ita pro *Leucate* ih̄i ex scriptis edidi.
Virgil. Æn. III. 274. 'Leucata nim-
bosa cacumina montis.' Silius XV.
302. 'Vada Leucatæ.' Contra *ab
Leucate*, pro *ab Leucade*, Sigonius e-
mendat XXXVI. 15. § 9. 'Promonto-
rium Leucates' est apud Plin. Hist.
Nat. IV. 1. quod eadem forma dic-

tum est, quæ 'promontorium Pachyni' xxiv. 35. a recto nempe Leucate. Id forte Donjatium in errorem pellexit, quod *superato Leucate* dici non posse existimavit. Verum observat Vossius Gramm. iii. 10. montium nomina proprie ejus esse generis, cujus esse solent similiter exeuntia; si vero, quæ vi terminationis muliebria esse debebant, a poetis in virili usurpentur, id fieri per synthesin, quia respicitur nomen *mons*. Idem obtinet etiam in nominibus promontiorum, quæ si neutro genere usurpentur, quum respectu terminationis alterius generis esse deberent, id itidem per synthesin fieri existimandum est, ac respici vocem 'promontorium,' ut ex priori Livii loco patet, ubi expresse additam videmus. Ceterum hic locus docet, synthesin illam non solis poetis usurpatam esse, sed etiam in scriptis aliorum occurrere.

§ 5 *Ad cunctam militarem disciplinam*] Suspicio *ad unicam militarem disciplinam*. Ut ii. 58. 'Se unico consule objecto.' iii. 33. 'Et in unica concordia inter ipsos summa adversus alios æquitas erat.' i. vii. c. 1. 'Fuit enim vir vere unicus in omni fortuna.' J. F. Gron. Vox *unicus* eo sensu Livio familiarissima est. Præter exempla a Gronov. laudata, vide alia i. 21. iii. 55. i. vi. capp. 6. et 22. i. vii. capp. 12. et 25. viii. 31. ix. 15. xxii. 27. i. xxiii. capp. 11. 21. 42. xxiv. 34. xxv. 28. Aliorum exempla vide apud Passerat. ad Catull. p. 24. ad Propert. p. 150. et apud Torren. ad Valer. Max. ii. 3. 3. Nihilominus Gronovii conjectura non sine causa Jac. Perizonio displicuit, qui ad oram Livii notavit, *cunctam militarem disciplinam* sibi positum videri pro omni genere militaris disciplinæ: quod probo. Indicat enim Livius, milites per Hostilium adactos esse non ad hanc vel illam, sed ad omnes partes disciplinæ militaris observandas,

'Cunctus' igitur, ut alibi 'omnis,' hic ponitur pro *totus*. Ita 'cuncta acies' est tota acies iv. 33. 'cuncta mœnia' sunt omnes partes mœnium apud Sallust. in Jug. c. 57. 'Cuncta mœnia exercitu circumvenit:' ubi vide Cortium, et ad Plinii i. 9. § 1. Eodem sensu 'omnis' usurpari vidimus ad v. 42. § 1.

§ 6 *Quum arma, viros, equos cum cura inexistisset*] Manutius *inspexisset*. Sigon. Illud *inexistisset* verbum nequam est et nullum in lingua Latina: quid ni igitur in locum ejus subrogemus *curavisset*? Turneb. Adv. xxix. 7. Verbum mendosum *inexistisset*: fortasse restitueretur, si in *instruxisset* mutetur. Ursin. Cum *cura inspexisset* melius est, quam *curavisset*, quod Turnebus conjicit. Nam nec satis usitatum genus loquendi est 'cum cura curare,' nec imperatoris erat arma, viros, equos curare. xxix. 24. 'Singulos milites inspexit.' Dukerus. Sigonius priori ed. nott. emendat *innexistisset*, ab 'innecto,' quod vir doctus in margine ed. Curionis exponit 'miscuisset.' In secunda ed. ipse conjecturam tacitus inprobavit, et omisit. In illa vero, quæ post ejus mortem edita est, adscivit Manutii conjecturam *inspexisset*: quod unice verum est, et placuit etiam Pighio in Annal. ad a. 10LXXXIV. p. 377. Id verbum in hac re proprium est, et etiam adhibetur xxix. 1. 'Legiones inde quum inspiceret, plurimorum ex iis stipendiorum milites delegit.' Auctor B. Alex. c. 56. 'Classem, quam parabat, ut inspiceret, Hispalim accedit.' Ursini *instruxisset* non placet. Ut enim 'instruere viros,' 'equos' recte dicitur, ita 'instruere arma' quid sit, non intelligo.

§ 7 *Et primus eorum congressus ex dignitate ipsorum ac Romani nominis, &c.*] Nonnulla hic deesse unusquisque sentire potest, quorum hæc videtur fuisse sententia: *primus eorum congressus ex dignitate eorum ipsorum ac*

Romani nominis, et in rebus gerendis summe utilis Philippo consuli fuit. Proconsul enim ad exercitum conversus eum ad rem fortiter gerendam hortatus est, eoque consuli tradito Romam reversus est. Paucis post diebus consul concionem apud milites habuit. Locutum hic esse de traditione exercitus apparet, cum subdit, 'profectus decimo die, postquam exercitum acceperat, castra movit.' Sigon. Pighius in Annal. ad a. 101XXXIV. p. 377. locum depravatam ac mutilam ita supplendum existimat: Et primus eorum congressus ex dignitate ipsorum ac nominis Romani, et in rebus deinde gerendis summe utilis fuit. Proconsul enim ad exercitum conversus, eum commendans successori tradidit, ac Romam inde reversus est. Paucis post diebus, &c. Quod autem Sigonius ex dignitate eorum ipsorum, pro ex dignitate ipsorum, malebat, necesse non videtur. Nam ipse pro 'is ipse' sæpe usurpari solet; vide ad v. 43. § 4. Illa, quibus lacunam explet Sigonius, etiam Crevierio displicent: quem enim diciturum, eum summe utilem duci in rebus gerendis fuisse, qui tantummodo hortatus milites ad rem fortiter gerendam statim abierit? odiose insuper geminari voces. Putat vero mentem Livii ex reliquiis ejus non satis adaptare, nec alios auctores adjuvare: præstare igitur locum mutilum relinqui.

§ 9 *Adjecit post, scelere partum regnum, veneficia, &c.] Ita primus distinxit Curio. Priores adjecit post scelere partum regnum. Sed recte vidit Crevier. interpungendum esse adjecit, post scelere partum regnum, veneficia.*

§ 10 *Sensurum in exitu rerum suarum] Præpositionem delet Muretus. J. F. Gron.*

CAP. II. § 4 *Menstruum jusso milite secum ferre] 'Frumentum' scilicet. Vide Lipsium de Milit. Rom. v. 2. et Schel. ad Polyb. c. 7. Duk.*

§ 5 *Convocatis itinerum ducibus, quum, exponerent in concilio, jussisset]*

Legimus, et unius diei progressus iter, convocatos itin. duces quum exponere in consilio jussisset, qua quisque duct. esset, summotis iis, quam potissimum peteret, retulit ad consilium. Pluribus locis apud Livium confusæ sunt hæ voces 'consilium' et 'concilium,' nonnunquam forte, alibi iudicio editorum: itaque libet de illorum differentia, quod potissimum ad Nostrum pertinet, uberius addere. Primo 'consilium' publicum est senatus: unde Pacuvius XXIII. 3. inducitur dicens, 'aut, quod unum liberæ civitatis consilium est, senatus habendus est.' In eo peccatum XXIII. 22. 'Solitudinem curiæ paucitatemque convenientium ad publicum consilium respexerunt.' Et XXIV. 22. 'Quod sicut regnante Hierone manserat publicum consilium:' sic optimæ membranæ. Male vulgo concilium. Deinde 'consilium' militare imperatorum Romanorum erant legati, tribuni militum, quosque, quoties aliquid deliberandum incidebat, advocabant in consilium. In eo peccatum sæpissime. Sic scribendum VIII. 6. 'Agitatum etiam in consilio est,' nempe consulum T. Manlii, P. Decii. Lib. IX. c. 15. 'Dimissa concione consilium habitum:' a Publio Papirioque consulibus. XXII. 3. 'Cæteris omnibus in consilio' (apud C. Flaminium) 'salutaria magis, quam speciosa, suadentibus.' XXV. 31. 'Marcellus consilio advocato, et adhibitis etiam Syracusanis.' Et sequenti, 'Ibi consilium advocatum,' a Scipione videlicet. XXVII. 46. 'Postero die consilium habitum:' a Livio et Claudio consulibus. Et, 'is tum in consilio aderat:' moxque 'consilio dimisso.' XXVIII. 26. 'consilio dimisso,' quod P. Scipio convocaverat. Eodemque, c. 29. 'citantis nomina damnatorum in consilio.' XXX. 5. 'His præparatis, convocatoque consilio.' Eodemque libro, c. 31. 'est, quod referam ad consilium.' Et c. 36. 'In

consilio, quamquam justa ira omnes,' &c. xxxii. 6. 'Postero die consilium habui.' P. Villius. Eodemque libro, c. 9. 'Consilium habuit, utrum recto itinere.' T. Quinctius. xxxvii. 13. 'Consilium habitum,' (ab Livio præfecto classi) 'utrum extemplo.' Iterumque c. 15. 'Æmilius' (successor ejus) 'consilium advocavit.' Cap. 15. 'Advocato frequenter consilio, legati verba sunt audita:' apud L. Scipionem. xlii. 60. 'Et in consilio apud consulem.' Hoc lib. xlv. 35. 'Dimissoque consilio Perræbos mercatores.' Consul Æmilius Paullus. Ibidemque, 'quod in consilio agitatum erat.' Cap. 34. 'Cum iis, quos advocaverit in consilium.' Cap. 37. 'ad consilium vocavit.' xlv. 7. 'Et in consilio advocato literas prætoris quum recitasset.' Itemque, 'Adversus advocatos in consilium considere jussit.' Iterumque, 'consilio dimisso.' Cap. 26. 'Pronunciavit de sententia consilii.' Nam et decem legati, more majorum missi, erant 'consilium' imperatorum, provincias constituentium. Idem error in Cæsare admissus iii. 3. de Bello Gall. 'Concilio celeriter convocato sententias exquirere cœpit.' Eodemque lib. c. 23. 'Hac re ad concilium delata.' Loquitur de Galba et Crasso legatis vel præfectis Cæsaris. Igitur scribe *consilio* et *consilium*. Erant prætorum *consilium* iudices adseorsoresque: ideo 'in consilio esse,' 'in consilium ire,' 'mitti' dicebantur. In eo erratum xxix. 20. 'Cum eo consilio prætorem cognoscere.' Præterea regum 'consilium' sunt consilarii ipsorum, quos deliberationibus adhibent, ut et ducum regionum, qui exercitibus præsumt, alii præfecti minores. In eo labes i. 34. 'Ut publicis pariter ac privatis consiliis belli domique interesset.' xxxv. 17. 'Rex, dimissis iis, consilium de bello Romano habuit.' Cap. 19. 'Annibal non adhibitus in consilium.' Ibidemque, 'Ex consilio

ita discessum est.' xxxvi. 43. 'et consilium extemplo habuit, faciendumne periculum navalis certaminis foret.' Polyxenidas præfectus classis Antiochi, [immo ipse Antiochus rex.] Lib. xlii. c. 50. 'Perseus consilium habuit.' Cap. 57. 'Sub idem deinde tempus consilium et consul et rex habuerunt.' Cap. 62. 'Consilium habenti regi de summa.' xliii. 22. 'Ibi consilio advocato.' xlv. 26. 'Hæc relata regi quum essent, advocato consilio.' Denique 'consilium' est etiam prudentia, astus, vel prudens inventum. Sic oportuit accipi ii. 44. 'Diu sustentatum id malum partim consiliis Patrum, partim patientia plebis.' xxxv. 36. 'Sed ut oportuit in consilio fraude cœpto.' l. xxxix. c. 35. 'Et quum omnia ira, non consilio, gererentur.' Quibus omnibus locis male omnes libri vulgati, quos quidem diversarum editionum ante oculos habeo, *concilium* iterant. Sic Ovidius in Epistola Helenes: 'Quæ mihi sunt comites consiliumque dux.' Non *concilium*: nam dicit consiliarias vel consiliatrices. Multo minus de Remedio vs. 703. 'Consilium est, quodcumque cano.' Sequitur enim 'parete monenti.' Qui monet, consilium dat: et secunda sors ingenii est bene monenti obedire, ut Minucius apud Nostrum ait xxii. 29. Sic Artis lib. i. vs. 353. 'Proxima consiliis dominæ:' quæ adest vel interest secretis sermonibus. Juvenalis vi. 497. 'Est in consilio matrona.' At vicissim *concilium* interdum significat comitia seu conventum populi cujusque. Ita restituendum xxiv. 37. 'Si ad consulem gravarentur mittere, sibi saltem darent populi concilium.' Cæsar viii. 14. de Germanis Rhenum transgressis, 'Qui omnibus rebus subito perterriti, et celeritate adventus nostri et discessu suorum, neque concilii habendi neque arma capiendi spatio dato, perturbabantur.' Nec enim il-

lie paucorum consilium, sed vitio libertatis, ut ait Apollonius Argon. III. 173. *Ἡνὴ γὰρ χρεῖω, ξυνοὶ δὲ τε μῦθοι ἔασιν Πᾶσιν ὁμῶς*. Eodem libro de Suevis, Cæsare Rhenum transgresso, c. 19. 'Suevos, postquam per exploratores pontes fieri comperissent, more suo concilio habito, nuntios in omnes partes dimisisse.' Significat et communem rempublicam conjunctorum populorum, ut cum XLII. 44. 'Bœotico concilio discusso' dicitur, et ibidem legati Romani nuntiant, 'Bœotorum quoque se concilium arte distraxisse.' Sic restituendum XXXIX. 48. 'Et Messene desciverat a concilio Achaico.' Est ubi ponitur pro congressu secreto, coitione seu cœtu conspirantium clanculum; unde conjungit interdum Noster 'concilia coitionesque.' Id non animadversum IV. 6. 'Consules, quum per senatum, intercedentibus tribonibus, nihil agi posset, concilia principum domi habebant.' Sed etiam conventus legatorum ab diversis populis sociis *concilium* appellatur. Et sic posuerat Noster XXXIII. 12. 'Et illos prioribus omnibus conciliis colloquisque de conditionibus pacis semper disseruisse.' Non enim tam suam causam in eo bello jactabant Romani, quam libertatem Græciæ. Unde et cap. seq. recte, 'Tertio die datur ei Romanorum et sociorum frequens concilium.' Et ita accipiendum puto XXXIV. 30. 'Concilio advocato, quum omnes colloquium dandum censuissent.' Aderant enim, præter Eumenum regem, principes Græciæ, ut apparet ex c. 26. ubi advocat concilium de oppugnandis Argis: 'Omnium principum Græciæ sententia erat.' Itaque non adsentior Modio istic legenti *consilio*; etsi jubebat videre Parerga Brissonii, quæ nobis in promptu non sunt. Ambiguum potest videri XXXIV. 33. 'Ita et tyranno ad consultandum tempus datum est, et Quintius, sociorum etiam princi-

pibus adhibitis, habuit concilium.' Sic nunc vulgati: at Andreas *consilium*. Idque puto verius. Non enim proprie sociorum conventus fuit, sed præfectorum Romanorum apud imperatorem, cui aliquot sociorum sunt adhibiti. Sic XLII. 57. 'consilio' apud Licinium Crassum habito interfuerunt Eumenes cum fratre: neque tamen eo id 'concilium' fuit. Hinc colligas licet, quid sentiendum sit de eo, quod scribit Barthius Advers. LVII. 7. Dictyi Cretensi 'consilium' et 'concilium' eandem rem esse, ut aliis quoque non minus probis atque utilibus, J. F. Gron. In eo Gronovio adsentior, in *consilio* legendum esse. De differentia utriusque dictionis *consilium* et *concilium* vide etiam G. H. Ursinum in Observ. Philolog. capp. 3. 4. et 5. Sæpius hæ voces in membranis antiquis confunduntur. Vide Burm. ad Nemes. Ecl. I. 51. Seren. Samon. 1018. Oudend. ad Cæs. B. Gall. v. 28. et alios. Ex Livio, in cujus Mss. id frequentissimum est, nullum addo exemplum. Sat multa inde laudavit Gronovius. Reliquas Gronovii emendationes, quarum partem Clericus, nihil monito lectore, in contextum recepit, adversus singularis codicis auctoritatem probandas non esse censeo, quum vulgata lectio commode defendi possit. Pro *convocatis itinerum ducibus* et *exponere* legit *convocatos itinerum duces* et *exponere*; quod posterius etiam Crevierio placuit, et a Clerico in contextu admissum est. Et quidem *convocatos duces* coniecit, ne quis perperam jungeret *jussisset convocatis ducibus*, eoque exemplo uteretur, ut probaret, verbo 'jubere' casum tertium ab optimis scriptoribus addi; quam locutionem Livio indignam esse, toties testatus fuerat. Vide ad XXVII. 21. § 3. Hac conjectura probata, necesse erat Gronovio, ut *exponere* mutaret in *exponere*. Verum voces *convocatis itinerum ducibus* a verbo *jussisset* disjun-

gendæ, et absolute accipiendæ sunt; quo sensu Perizonius ad Sanctii Minerv. II. 4. p. 180. accipi debere docuit locum Silli XII. 607. 'Cœlicolis raptim excitis, defendere tecta Dardana, et in septem discurrere jusserat arces:' ubi vide quæ notavi. Pari modo consuli potest loco Justinii XXVI. 1. 'Cunctantibus privato periculo publicum finire, et deliberandi spatium postulantibus, arcessitis servis, jubet obserari fores, tyrannoque nunciari:' ubi Gronovius invitis iterum codd. malebat *arcessitos servos jubet obserare fores, tyrannoque nunciare*. Præterea jussisset, exponerent, pro ut exponerent, familiarem Livio ellipsin esse, vidimus ad X. 41. § 8. et XXXII. 16. § 9.

Quam potissimum peteret, retulit ad consilium] Legendum est *qua*: ut *qua quisque ducturus esset*; nisi *viam* addere malimus, ut paulo post, 'quod iter petiturus esset, ignarus.' Sigon. Prima ed. *quam potissimum peteret*. Sigonius corrigit *qua*, nisi, inquit, *viam* addere malimus. Immo non est addenda ea vox, quam Livius voluit intelligendo huc referri ex sequentibus, 'Restabat aliquantum viæ communis:' *quam peteret* dixit sine dubio intelligendo *viam*: ut in illo 'qua ducturus esset,' sine dubio *via*. Est autem 'petere *viam*,' legere *viam*: ut Virgil. Georg. IV. 8. 'sedes apibus statioque petenda.' Cicero ad Att. III. 8. 'Ille incertus, ubi ego essem, fortasse alium cursum petivit.' J. F. Gron. Liv. XXII. 2. 'Propiorem viam per paludem petit.' Duk. Sigonii conjectura Doujatio placuit; at rectius Gronovium vulgatum defendisse Crevierius censet; nisi quod vocem *viam* non ex sequentibus repetat, sed ex præcedentibus *qua*, nempe *via*, *quisque ducturus esset*. 'Petere *viam*,' iter, recte dicitur. Ovidius ex Pont. III. 2. 79. 'qua vos tamen urbe venitis? Quove parum fausta puppe petistis iter?' Art.

Amat. III. 643. 'Nomine quum doceat, quid agamus, adultera clavis, Quasque petas, non det janua sola, vias:' ubi vide Burm. Valer. Flacc. I. 91. 'Accepere Deæ, celerique per æthera lapsu Diversas petiere vias.' Curtius IV. 12. 'Ad itinera, quæ hostis petiturus erat, occupanda præmisit.' Præterea, quum antiquiores edd. exhiberent *ad consilium*, Modius demum *ad concilium* dedit. At recte Gronovius priorem lectionem re-duxit.

§ 6 *Per Pythium placebat via*] Ita Sigonius edidit, quem vide ad XLII. 53. § 6. Priores præferunt *per Pythoum*.

§ 10 *Decem millia levis armaturæ juvenum*] Crevierius vel delendam putat vocem *juvenum*, ut plane otiosam; vel in ea latere nomen gentis, quæcumque tandem illa sit: ut in altero præsidio, quocum Hippas dicitur jussus tenere saltum ad Lapathunta, diserte exprimitur illud fuisse 'duodecim millium Macedonum.'

§ 12 *Circa Diem stativa habuit*] Confer cum his Diodor. Sicul. in Exc. Peiresc. apud Valer. pag. 309. Mox *per litora*, pro *litoris*, legit Crevier. et laudat locum Livii cap. 4. 'Quum ad Diem per litora cum equitibus vagaretur rex.'

Nunc Heracleum, nunc Philum percurrerebat] Ita Gronovius 1665. edidit, quum jam antea in prima ed. nott. sic legendum esse ad cap. 5. § 13. monnisset. Similiter etiam vocatur apud Scylac. in Periopl. pag. 61. ubi πρώτη πόλις Μακεδονίας dicitur, et proxime ante Pydnam et Diem memoratur. Alia exempla laudavit Gronov. dicto loco. Antea hic edebatur *Heracleam*. Eodem modo Ἡράκλεια adpellatur apud Polyb. in Exc. Legat. num. LXXVIII. et *Heraclea* apud Plin. Hist. Nat. IV. 10. ad quem locum graviter offendit Harduinus, existimans situm Heracleæ, cujus Plinius ibi meminit, describi a Livio lib.

xxxvi. c. 22. 'Sita est Heraclea in radicibus Cetae montis: &c. quum tamen a Livio eo loco describatur Heraclea Trachinæ sive Trachin, memorata Plinio iv. 7. Illam vero Heracleam, vel Heracleum, cujus hic Livius et Plinius iv. 10. mentionem faciunt, describit Liv. XLIV. 8. 'Heracleum abest a Phila quinque millia ferme passuum, media regione inter Dium Tempeque, in rupe anni iamminente positum.' Annis autem, ad quem Heracleum situm esse Livius ibi tradit, 'Apilus' videtur vocari a Plinio iv. 10. quem Hardoinus ibidem male confundit cum Asopo Livii xxxvi. 22. ad Asopum enim sita est Heraclea Trachin. Ceterum, si Gronovius hic et aliis Livii locis recte emendavit *Heracleum*, forte etiam ita apud Plinium legendum est, ut et Ἡράκλειον apud Polyb. præsertim quum Polybium etiam alibi nomen istius urbis eo modo formasse Gronovius docuerit. Insuper Gronovius dicto loco malebat *intercurrebat*; de quo verbo vide ad II. 29. § 4. Ita 'intercursus' xxx. 11. 'Ut pedes Romanus repentino per turmas suas viam dantes intercursu stabilem acciem fecit.' Et 'intercurrere' xxi. 35. 'Postero die, jam segnius intercursantibus barbaris, junctæ copiar.'.

CAP. III. § 1 *Ubi propter Octolophum diximus regis castra. Præmitti tamen*] Locus mancus ita restitui potest: *ubi propter Octolophum diximus regis castra Philippi fuisse. Præmitti tamen.* Librarius enim oculos a Philippi transtulit ad Præmitti ob quandam similitudinem literarum: rem autem ita habuisse, intelligi potest ex xxxi. 36. ubi de rege Philippo cum Quintio dimicante agitur. Sigon. Sed Livius xxxi. 36. non Philippum, verum Sulpicium, qui biennio ante T. Quinctium consul fuit, castra ad Octolophum habuisse scribit. Dukerus. Sigonii supplementum neque Donja-

tio, neque Crevierio satisfacit. Et quidem Donjatio, quin plura alia desint, dubium non est: Marcium enim consulem ad duodecimum a Dio miliare per invios montes transgressum in Macedoniam paullo post narrari: ab Octolopho autem ad Dium circiter centum ac viginti millia passuum numerari necesse esse. Crevierius vero observat, ex narratione rerum a Sulpicio adversus Philippum gestarum, quæ occurrit lib. xxxi. constare, Octolophum ad occidentum Macedoniæ latus situm esse, et longe abfuisse ab Heracleo, et Phila, et Dio, quæ prima Macedoniæ oppida hic Marcio e jugis digresso occurrunt: vel igitur duplicem locum fuisse, qui Octolophi nomen habuerit, alterum in Dassaretiis, alterum in finibus Perrhæbiæ; vel hic mendum agnoscendum esse. Præterea non quidem tentat explere quæ desunt; credit tamen, regem cujus hic mentio fit, potius Persea fuisse, quam Philippum. Editi ante Sigonium præferunt *Octolopum*.

§ 2 *M. Claudius, Q. Marcius*] Et Q. Marcius edidit Froben. an. 1535. quam scripturam omnes retinuerunt usque ad Gronovium. Is autem copulativam, quam non agnoscit prima ed. a. 1665. iterum expunxit.

§ 3 *Turrin Eudieri*] Græca terminatione pro *Eudieri*. Vide hoc lib. ad c. 28. § 7.

CAP. IV. § 4 *Concursum ab illis, si loci satis*] Forte majoribus copiis atque inf. concurrissent, si loci satis ad expl. aciem fuisset. J. F. Gron. Donjatinus vulgatum tuetur, et *concursum* supplet per *esset*, vel huc revocandum censet verbum *fuisset* ex fine periodi, quasi bis positum foret.

§ 6 *Ab lateribus cum levi armatura conserere*] Hic aliquid vitii esse suspicor; quia *conserere* solum pro 'certamen,' 'pugnam,' 'manum conserere' insolens est. Primum cogitabam, fortassis excidisse *manum* prop-

ter similitudinem literarum in voce *armatura*: sed hoc deinde repudiavi, quia hoc quoque, ut cetera, de iis dicitur, qui pede collato cominus et e propinquo pugnant, quod gravis armaturæ est, non levis; quæ procurando eminens missilibus rem gerit. II. 30. 'Ubi ad manum venisset hostis, tum coortos tota vi gladiis rem gerere.' Ibid. cap. 46. 'Pilis inter primam trepidationem abjectis temere magis, quam emissis, pugna jam in manus, jam ad gladios, ubi Mars est atrocissimus, venerat.' XXI. 50. 'Romanus conserere pugnam, et ex propinquo vires conferre velle.' XXVII. 16. 'Pilis tantum coniectis, prius pæne, quam consererent manus, terga dedere.' Adde XXVIII. 2. Unde 'procul missilibus pugnam lacessere,' missilibus pugnam eludere' et 'pugnam conserere' opponuntur. Vide XXVII. 18. et XXXVII. 16. Duker. Vocem vel *manum* vel *pugnam* excidisse, conjicit Crevier.

§ 7 *Neque regredi sine flagitio, atque etiam periculo; sed cedenti ex superioribus locis instare hostis poterat*] *Lege, neque regredi sine flagitio atque etiam periculo, si cedenti ex superioribus locis instaret hostis, poterat.* Et sic quoque conjecerat Muretus. J. F. Gronov. Doujatius nihil mutandum censet; sed *τὸ poterat*, quod sequitur, retrahit etiam ad priora 'manere' et 'regredi,' ut pertineat tam ad imperatorem Romanum, quam ad hostem Persea. Sed præfero Gronovii et Mureti conjecturam.

§ 8 *Nec aliud restabat, quam audacter commissum*] *Nec aliud stabat* ed. prima, pro quo mox Frob. 1535. emendavit *restabat*. Deinde vel *commissum* hic notat 'peccatum,' propter sequens 'corrige,' vel notat 'inceptum,' 'inchoatum,' ut mox hoc cap. 'Egregie ad ultimum in audacter commisso perseveravit.' c. 6. 'Supererat nihil aliud in temere commisso, quam in Macedoniam ad Diem per medios

evadere hostes.' Ita 'bellum prospere commissum' VIII. 25. 'felici expeditione bellum commissum' lib. XXXI. cap. 28. Vide Freinsh. Indic. Flori ea voce.

§ 11 *Popillio relicto in custodia jugi*] Si quis pertinaciter vulgatum defendendum existimet, non adversabor. Non displicet tamen *relicto in custodiam jugi*, id est, ideo relicto, ut jugum custodiret, ut ei præsidio esset.

CAP. V. § 5 *Inde tertius, et plures ex ordine*] *Dein tertius* prima ed. quod Froben. 1535. mutavit in *deinde tertius*. Sed vide ad III. 3. § 6. Quum autem *deinde* præcessisset, eam ob causam Modius permotus fuisse videtur, ut *inde tertius* ederet, quod recentiores omnes retinuerunt. At priscam lectionem nunc demum revocavi. Nam, *dein* post *deinde* inferri, non magis suspectum esse debet, quam si *deinde* post illud inferatur, apud Cic. de Divin. lib. II. cap. 38. 'Illud erat philosophi, totius augurii primum naturam ipsam videre, deinde inventionem, deinde constantiam;' et aliquoties ad Famil. III. 7. 'An ego tibi obviam non prodirem? primum Ap. Claudio? deinde, imperatori? deinde, more majorum? deinde, quod caput est, amico?'

Qua rupes abscissæ erant] Frobenius *abscissæ*. Et sane sic passim, ac fere ubique optimi atque antiquissimi codices; ut aut abolendum omnino sit *abscissus*, aut non tam membranas, quam rationem aliquam et aurem, decernere oporteat, ubi sit hoc aut illud ponendum. Itaque eo progressi sunt viri docti, ut fecerint 'scindo,' 'scidi,' 'scisum:' nam et *abscidere* pro *abscindere* apud Plautum legi, et non mirum a *σχίζω* *σχιδεῖν* *scindo* et *scido* esse. Sed quantitas mediæ in præteritis ostendit, duo verba fuisse *abscindo* et *abscido*. Sunt enim Virgillii *Æn.* III. 418. 'Hesperium Siculo latus abscidit,' et Ovidii Met. I. 22. 'terrīs abscidit undas,' et vicissim Ovidii in

Met. xii. 362. 'Abscidit jugulo pectus,' et Senecæ in Phœniss. 193. 'vitæ bona Projecit atque abscidit,' et Lucani l. iv. vs. 503. 'Abscidit nostræ multum sors invida laudi:' (ut quidem in scriptis observavimus) et Martialis iii. 66. 'Abscidit vultus ensis uterque sacros.' Jam 'rescindere decretum' et 'rescindere vulnus' Latini dicunt, non 'recidere:' at 'recidere sumtum,' non 'rescindere.' Sic et 'proscissam terram:' at 'præcisum os,' et 'percisos,' quod nolo dicere. J. F. Gron. Doujatius hic malebat *abscissæ*, quod in ed. Vascos. primum adparuit; nullam tamen sententiæ rationem reddit. Eandem lectionem defendendam censet Arntzen. ad Aurel. Vict. Epit. cap. 23. § 3. quia 'abscidere' adhibetur, si de parte aliqua corporis humani detruncata mentio fiat; 'abscindere,' si de aliis rebus sit sermo, quæ vi aliqua abruptuntur. At vide quæ notata sunt ad xxxi. 34. § 4. et Nic. Heinisium ac Burmann. ad Virg. Georg. ii. 23.

§ 6 *Solido procedebat elephas*] Sic recte Gronov. edidit: priores exhibent *præcedebat*; cui verbo hic locus non est. Sæpe 'procedere' et 'præcedere' librarii in membranis commutarunt. Vide ad iv. 32. § 10. Epit. Liv. xiiii. l. xxxv. c. 34. § 9. et alibi. Causam vide ad ix. 10. § 7.

§ 8 *Septem millia die Romani processerunt*] Forte *septem millia eo die*. J. F. Gronov. Doujatius et Crevierius vulgatum tuentur, quorum hic *die* exponit per diem, idque obponi putat τῇ nocte, quod sequitur paullo post. Non displicet tamen Gronovii conjectura *eo die*. Compendium ∅, quo vox *millia* scribitur, ductibus parum differt a τῇ eo; unde etiam pro ∅ D librarios perperam eod, vel eodem dedisse, vidimus ad xxxi. 21. § 2. Illa vero ductuum similitudo caussa esse potuit, cur vocula *eo* exciderit. Nolim tamen illud *eo* cum Clerico in

contextum recipere, præsertim non monito lectore.

§ 12 *Tertio inde die per æque invia*] Quarto legendum; priore enim versu dixit 'Tertio die conjunctis copiis eunt,' et supra 'posterii diei' meminerat. Sigonius. Per notas scriptum fuerat IV. *inde die*; nota autem V. sollemni errore mutata est in binarii numeri notam II. Vide ad xxxvii. 22. § 4.

Quod nec hostis unquam adparebat] Usquam; perspicue. Sigon. Passim vocabula illa a scribis commutantur. Vide ad xxxix. 31. § 5. Potest tamen et vulgatum servari, ut *unquam* dicatur ratione totius diei et variarum ejus partium.

Digressi in campos] Degressi: nam de descensu loquitur, non discessu, ut supra. Sigon. Vide ad iv. 17. § 11.

Inter Heracetum ac Libethrum posuerunt castra] Scribe *Heracleum et Libethrum*. Quod nomen urbis in hac historia fere semper corruptum est. Supra cap. 2. 'Litore nunc Heracleum, nunc Philam percurrerat:' non *Heracleam*: ubi vereor, ne Livius reliquerit *intercurrerat* propter ea quæ diximus ad ii. 29. Infra c. 8. 'Popillium cum duobus millibus armatorum Heracleum mittit.' Polybius de hoc ipso in Fragmento apud Suidam: Σημάτα τάξιν πολεμικῇ, δι' ἧς τὸ Ἡράκλειον ἦν. ubi monuit de eodem Livii loco Valesius. Cap. 9. 'Capto jam Heracleo.' Cap. 10. 'Cum classe ab Heracleo Thessalonicam profectus.' Cap. 35. 'Q. Fabium Maximum filium suum cum quinque delectis millibus Heracleum mittit.' Plutarchus in eadem re in vita Æmilii Pauli p. 263. κατεστρατοπέδευσε παρὰ τὸ Ἡράκλειον. J. F. Gronov. *Heracetum* demum Modius edidit; corruptius priores *Haracetum*; quod recte Gronov. in *Heracleum* mutavit. Vide ad c. 2. § 11. et c. 8. § 8. Præterea *Libetthyrum* prima ed. pro quo proximæ *Libethrum* dederunt. Et quidem *Libe-*

thra nomen est urbis, *Libethrum* vero fontis. Suidas, Λειβηθρα ὄνομα πόλεως· Λειβηθρος δὲ ὄχητος ὑδραγωγικός. *Libethra* urbs memoratur Pausaniæ in *Bæotic.* c. 30. 'Ἐν τῇ Ὀλύμπῳ πόλιν οἰκοῖτο Λίβηθρα, ἥ ἐπὶ Μακεδονίας τέτραπται τὸ ὕψος. Et quidem esse plurale neutrum, constat ex Conon. *Narrat.* c. 45. 'Ἐφοίτα μὲν οὖν τακταῖς ἡμέραις ὥπλισμένον πλῆθος Θρακῶν καὶ Μακεδόνων ἐν Διθήβοις, εἰς οἶκημα συνερχόμενον μέγα τε καὶ πρὸς τελευτὰς ἐδ' πεποιημένον. An igitur etiam hic *Libethra* legendum sit, iudicet lector. Fons tamen *Libethra* vocatur *Mela* II. 3. et *Plinio* *H. Nat.* IV. 9.

§ 13 *Si vallem, campi quoque partem*] *Lege, si vallem campique partem, ubi eques tenderet, amplexcebantur.* Sic et *Muretus. J. F. Gron.* Pro *si* insuper legendum videtur *alii*. Nam *ii*, quorum pars major tumulos tenebat, vallem et partem campi amplecti non poterant. VI. 24. 'Magna pars et in ipso certamine, et post in fuga cæsi; cæteri in castris.' XXX. 24. 'Onerariæ pars maxima ad *Ægimurum*, &c. aliæ adversus urbem ipsam ad *Calidas Aquas* delatæ sunt.' *Salustius Jugurth.* c. 57. 'Pars eminus glande aut lapidibus pugnare, evadere alii, alii succedere.' *Duk. Gronovio* et *Mureto* adsentior, legendum esse *campique partem*. Vide ad V. 27. § 1. Cum *Clerico* tamen ei in contextu locum dare non audeo.

CAP. VI. § 2 *Duobus ex amicis Pellam, alterum Asclepiodotum, ubi pecunia deposita erat*] Neque '*Pella*' viri est nomen, neque '*Asclepiodotus*' loci. Verba autem illa, *ubi pecunia deposita erat*, omnino sunt aliena. Possis existimare post τὸ *trepidans* interjectum aliquid fuisse, quo narraret *Livius*, quod breviter innuit c. 10. '*Perseus* tandem a pavore eo, quo attonitus fuerat, recepto animo, malle imperiis suis obtemperatum non esse, quum *trepidans* gazam in mare dejici *Pellæ*, *Thessalonicæ* navalia

jusserat incendi:' ejusque narratio-
nis particulam esse illa, *ubi pecunia deposita erat*. Sed credo potius addidisse librarium, qui invenerat illud adscriptum voci *Pellam*, postquam in hanc transformatum verum nomen exstitit. Etsi enim hoc loco narrandum illud fuisset, tamen, intelligi ex postea narratis more suo *Livium* id maluisse, certum habeo. Est autem omnino scribendum: et sub. per alia atque al. pav. cons. et imp. trep., duos ex am., *Hippiam*, alterum *Asclepiodotum*, ex præsiidiis revocat, omnesque aditus aperit bello: quam conjecturam suggerunt, quæ habes in hanc rem capp. 2. et 7. Nec mirere duos ex amicis, *Hippiam*, alterum *Asclepiodotum*: quasi non videremus, τὸ alterum esse repetendum. Scimus hoc posse alicui in mentem venire, sed nos id necessarium non esse judicamus. Solet auctor distributiones per voces 'alter,' 'pars,' 'alii,' 'plerique,' 'partim,' 'simul,' quæ vulgo repeti solent, ita concipere, ut semel eas tantum ponat, de quibus largiter ad III. 37. § 8. et XXXV. et XXXVI. 17. § 9. Sic et XLII. 65. 'Quum et hoc et alio omni genere telorum pars vulnerata militum esset, nec facile jam arma fessi sustinerent.' Quod est perinde, ac si diceret 'pars fessi non facile arma sustinerent.' *Valerius Maximus* II. 5. 'Quæ cum viros suos clandestinis insidiis veneno perimerent, unius ancillæ indicio protractæ, pars capitali judicio damnatæ, centum et septuaginta numerum expleverunt.' *Tacitus Hist.* II. 100. 'Ita accelerare legiones *Cremonam*, pars *Hostiliam* petere jussæ.' *J. F. Gron.* XXXI. 21. 'L. *Valerio* imperat, ut parte duarum legionum equites, altera sociorum equitatum in hostes emittat:' nbi contra consensum Mss. editum erat ut altera parte duarum legionum. *Duker*. Non dubito quin locus corruptus sit: eidem etiam *Gronoviana* emendatione com-

modum sensum, qui antea deerat, additum esse, certum est. Locum tamen persanatum esse, præstare nequeo. Quin contra persuasum est, locum mutilum esse, et ea excidisse, quæ ipse Gronovius in initio adnotationis innuit. Ea reparari posse partim ex Livii c. 10. partim ex Diodoro in Exc. Valesian. p. 310. monuit Crevierius, et in hunc fere modum supplenda censet: *Duobus ex amicis, Niciam prof. jussit Pellam, ubi pec. dep. erat, et, quidquid ejus ibi nancisceretur, in mare dejicere: alterum Andronicum misit Thessalonicam, ut navalia incenderet. Simul Hippium et Asclepiodotum ex præsidii revocat.* Ne enim calculum adjicere queam sententiæ Gronovii, adfirmantis Livium ea ex postea narratis hic intelligi maluisse, efficiunt voces *Pellam et ubi pecunia deposita erat*; quas, iis quæ excidisse videntur exponendis optime convenientes, ab inductis librariis additas esse, mihi persuadere nequeo.

§ 3 *Auratis statuis omnibus, &c. in classem congestis, ocius demigrare Pydnam cogit*] Non additur, quos Perseus Pydnam demigrare coëgerit. Intelligi incolas Dii cum omnibus familiis, constat ex Diodoro Sic. in Excerpt. Vales. p. 310. 'Ο αὐτὸς, τοὺς χρυσοῦς ἀνδριάντας ἀνασπάσας ἐκ Δίου, πάντας τοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἀναλαβὼν μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν ἀνεχώρησεν εἰς Πύδναν. An igitur et hic locus mutilus est, ac quædam nobis verba perierunt? Aliter subcurrit Jac. Perizon, qui ad marginem Livii scribendum conjecit *demigrare Pydnam cogitat*: mox enim in fine cap. addi *ad Pydnam refugit*. Verum ita silet Livius, urbis Dii incolas Pydnam demigrare coactos esse: quod enim nar-rasse ex Diodoro verisimile fit.

§ 4 *Eam non consultam audaciam fecit*] Legendum *non inconsultam audaciam*. Nam contrarium temeritati quærimus: præterea supra eandem sententiam protulit c. 4. 'Nec aliud

restabat, quam audacter commissum pertinaci audacia, quæ prudens interdum in exitu est, corrigere.' Quam ergo ibi *prudentem audaciam*, hic *non inconsultam* vocavit. Sigonius. Probo Sigonii *non inconsultam*. Ipse nimirum Perseus ignavia sua. Muretus *eam consultam inaudacia fecit*: ut apud Horat. Od. III. 20. 3. 'inaudax.' J. F. Gron.

§ 6 *Intrepidus decem dies primam speciem adpropinquantis terroris sustinisset*] Non intelligo quid sit 'sustinere primam speciem terroris.' An forte legendum *prima specie adprop. terrorem sustinisset*? ut 'terror adpropinquantis' sit, quem adpropinquans incutit, quo alius adpropinquantis causa addicitur. I. IX. c. 41. 'Tantum terrorem sui fecit, ut nomen omne Etruscum fœdus ab consule peteret.' XXXVI. 10. 'Ratus terrore ceterarum expugnatarum' (urbium) 'non ultra in pertinacia mansuros.' Eodem modo 'timor,' 'metus hostium' XXI. 56. et XXXVI. 10. Mox voces *per Tempe in Thessaliam* huc inmigrasse ex § præc. iisque nihil hic opus esse, existimat Crevierius. Mihi aliter videtur. Duorum saltuum, per quos Romani evadere possent, § præc. Livius meminerat. Nunc de difficultatibus, quibus Romani impliciti fuissent, utro eorum se recipere conarentur, per partes agit: quum autem de difficultatibus, quæ Romanis in Macedoniam præter Diem inrumpere conantibus superandæ erant, § 14. agens, nominatim hunc saltum memoret; cur idem hic facere prohibendus sit Livius, ubi exponit difficultates ad alterum saltum, si nempe Romani per Tempe in Thessaliam se recipere velent, me non videre profiteor.

§ 8 *Præter angustias per quinque millia, qua exiguum jumento onusto iter est*] Parum descriptioni Livianæ convenit illa Plinii Hist. Nat. IV. 8. 'Tempe vocantur quinque millium

passuum longitudine, et ferme sesquijugeri latitudine, ultra visum hominis adtollentibus se dextera laevaque leniter convexis jugis:’ ut et illa Æliani Var. Hist. III. 1. τὸ μὲν μῆκος ἐπὶ τεσσαράκοντα διήκει σταδίου, τόγε μὴν πλάτος, τῇ μὲν ἐστὶ πλέθρου, τῇ δὲ καὶ πλείον ὀλίγω. De longitudine inter omnes convenit; de latitudine dissentiunt. Tantas esse angustias, ‘ut exiguum tantum jumento onusto iter sit,’ auctor est Livius; at Plinio est ‘latitudo sesquijugeri,’ Æliano ‘alibi plethri, alibi paullo major.’ Præterea Livio ‘rupes utrimque ita abscissæ sunt, ut despici vix sine vertigine quadam simul oculorum animique possit;’ Plinio ‘dextera lævæque leniter convexa juga.’

Rupes utrimque ita abscissæ sunt] Hæc est principium edd. lectio. Primus deinde Vascos. dedit *abscissæ*; quod secuti editores servarunt, usque dum Gronov. an. 1665. revocaret *abscissæ*; quum jam antea in prima ed. nott. ad c. 5. ita legendum esse monuisset. Vide quæ ibidem notantur.

§ 9 *Hic locus, tum suapte natura infestus]* Hoc non sollicito quidem, etsi non nihil ingratum est propterea, quod statim sequitur ‘loca;’ nam multa similia sunt in Livio: mallem tamen *Hic saltus*. Paulo ante, ‘Sunt enim Tempe saltus, etiamsi non bello fiat infestus, transitu difficilis.’ Asinius Pollio ad Cicer. Epist. Famil. IX. 31. ‘Saltus Castulonensis, etsi nunc frequentioribus latrocinii infestior factus est.’ Duk.

Præsidii regis fuit insessus] Regiis malebat Gronov. ad verba seqq. quod etiam probat Crevier. Ita supra hoc cap. ‘Quæ utraque regiis tenebantur præsidii.’ Vide ad XXXII. 6. § 6. Infra tamen occurrit c. 9. ‘Ignes ad Enipeum ex regis castris adparebant.’ cap. 26. ‘Septuaginta quinque millia ab Axio flumine et castris regis aberant:’ ad quæ loca nihil viri docti monuerunt. c. 35. ‘Quum loca non

iniqua esse dicerent, præsidii autem regis obsideri.’ Hic Crevier. iterum conjicit *regiis*. I. XXXIII. c. 11. ‘Donis regis imminere credebant:’ ita unicus cod. pro quo ex conjectura datum est *regiis*.

§ 10 *Alterum Condylon castello inexpugnabili]* Scribe alterum ad Condylon. Et intellige ‘præsidium’ ex illo ‘præsidii regiis.’ Sic enim, non *regis*. J. F. Gronov. Hanc conjecturam, non monito lectore, recepit Clericus. Posset forte alterum in Condylō, castello inexpugnabili; ut præpositionem in eliserit ultima litera vocis præced. Vide ad x. 13. § 3.

§ 15 *Paullo plus quam mille passuum ad mare relinquunt spatium]* Potius passuum ad mare relinquunt spatii. J. F. Gron. Hanc conjecturam Gronovii non modo probat Nic. Heinsius ad Vell. Pat. II. 110. § 1. verum insuper voculam quam delendam censet. Si alterutra emendatio, vel paullo plus spatii, quam mille passuum, ut Gronovius, vel paullo plus spatii, mille passuum, ad mare relinquunt, ut Heinsius legunt, Msti fide niteretur, eam admittendam putarem: utranque enim formulam loquendi probam esse agnosco. Nunc vero, quum vulgata lectio unci codicis auctoritate firmetur, et non minus commoda sit, quam quod viri docti substituerunt, eam minime mutandam existimo: quid enim in hac locutione, ‘relinquant paullo plus, quam spatium mille passuum,’ culpari possit, non video. Ut vero primum Heinsio respondeam, confiteor equidem Livium sæpissime post τὰ ‘plus,’ ‘amplius,’ ‘minus,’ et similia omisisse particulam quam, et tamen eandem constructionem adhibuisse, quasi eam addidisset. Exemplum vide ad XXXI. 34. § 7. et XLI. 12. § 8. Hinc etiam, si codd. eo ducant, hanc, quam Livius toties captavit, elegantiam ipsi non invideo: inde tamen non sequitur, eundem semper, et præsertim hoc loco, similiter loqui

voluisset. In eandem enim formulam Livium, vel quicumque alium scriptorem, etiam invitis Mss. ubique adigere, præceps ac temerarium est. Certe innumeris apud Nostrum locis post illas dictiones τὸ *quam* additur; quibus eodem jure, quo hic, expungi potest. Id tamen si quis tentare auderet, neminem consilium ejus probaturum confido. Quod autem ad Gronovii conjecturam, quam etiam Nic. Heinsius recepit, adinet, neque eam admittendam arbitror. Nam paullo plus spatii, quam mille passuum elliptice dicitur, pro paullo plus spatii, quam spatium mille passuum, secundum ipsius Gronovii doctrinam de Pecun. Vet. r. 10. At 'paullo plus, quam spatium mille passuum' æque ellipticum est, pro paullo plus spatii, quam spatium mille passuum. Præferendum igitur illud judico, quod codex manu exaratus tuetur.

Ostium late restagnans Baphyri amnis] *Bulyri* ed. prima, pro quo Froben. 1535. *Baphyri* reposuit. Βήφυρος vocatur Lycophr. in Cassandr. vs. 274. At Βαφύρας Pausan. in Bæot. c. 30. 'Ρεῖ δὲ καὶ ποταμὸς Ἑλικῶν ἄχρι σταδίων ἐβδoμήκοντα πέντε' προελθόντι δὲ τὸ ρεῖμα ἀφανίζεται τὸ ἀπὸ τούτου κατὰ τῆς γῆς διαλείπον δὲ μάλιστα δύο καὶ εἴκοσι στάδια, ἄνεισι δὲ ὕδωρ αὐτοῦ καὶ ὄνομα Βαφύρας ἀντ' Ἑλικῶνος λαβὼν κἀτ-εῖσιν ἐς θάλασσαν ναυσίπορος' ubi Sylburg. Βαλύρας legendum conjecit, quia hujus nominis fluvius memoratur apud eundem Pausan. in Messen. cap. 33. Verum, ut ipse vidit, intervallum locorum huic conjecturæ obstat. *Balyras* enim Peloponnesi fluvius est, *Baphyras* Macedoniae. Præterea Δῖον Περικλὺν παρὰ χεῖμα Βαφύρα memorat Archestratus apud Athen. vii. 22. ubi vide Casaub. Hoc nomen restituendum videtur Ptolem. iii. 13. ubi inter Dium coloniam et Penei fluminis ostia memorantur Φαρύβου ποταμοῦ ἐκβολαί, pro quo, trajectis consonis, legendum videtur Βαφύρου.

Partem planicie] Prima ed. *partem planitiæ aut Jovis templum, aut oppidum tenet*. Cæsar de B. Civ. i. 43. 'Erat inter oppidum Ilerdam et proximum collem, ubi castra Petreius atque Afranius habebant, planitia circiter passuum trecentorum.' J. F. Gron. *Partem planiciæ* non tantum prima, sed et omnes aliæ edd. usque ad Francof. a. 1578. quæ operarum culpa præfert *planicie*; id vero aperte falsum, non inspectis prioribus excusis, mox Modius mutavit in *planiciei*. Sed recte Gronov. *planiciæ* revocavit. Ita Hir- tins in B. Afric. c. 28. 'Consederat cum copiis rex loco natura munito, quod erat ipse excelsior; planicia ex omnibus partibus subjecta.' c. 51. 'E regione oppidi Uzitæ, quod inter sua castra et Scipionis in planicia positum erat.' in B. Hisp. xxviii. 28. 'Nulla planicia dividit.' Idem vocabulum hac forma apud Hygin. et Frontin. de Limit. et in veteri Inscript. quam Ursinus ad Cæsar. locum laud. edidit, reperiri, testis est Vossius Gramm. iii. 35. Pari modo 'segnitia' et 'segnities' et alia duplici hac forma antiquis in usu fuisse, vidimus ad xxxi. 6. § 5.

§ 16 *Et saxorum ad manum*] Ed. princeps *Thessalorum ad manum*: pro quo Froben. 1535. vulgavit *et saxorum ad manum*.

§ 17 *Cacata mens subito terrore*] Forte *occacata*. J. F. Gron. Vide ad xlii. 43. § 11. Apud Livium quidem 'cæcare' eo sensu nondum inventi, apud Ciceronem tamen aliosque sæpius occurrit: quare vulgatum damnare non audeo. Gronovii conjectura displicet etiam Donjatio.

CAP. VII. § 2 *Metarique sub ipso templo*] Vulgatum sine auctoritate Msti haud facile mutandum censo: non displicet tamen *metatusque*, quod vir doctus ad marginem ed. Curionis conjecit.

§ 5 *Agassam urbem*] Falsi insimulare hunc locum facile possem, quod

nulla illis in locis, quod sciam, est Agassa, ut *Pagaussam* restituendum putem. *Turneb.* Advers. xxx. 37. Video quid sit apud *Turnebum*. At xlv. 27. habes 'Ad *Æginium* et Agassas diripiendas mittit: Agassas, quod, quum *Marcio* consuli tradidissent urbem, petita ultro societate Romana, defecerunt rursus ad *Persea*.' Sine dubio idem oppidum est. An voluit *Turnebus Pagasas*? *J. F. Gron.* Si *Turnebus Pagasam*, vel *Pugasas* voluit, a vero aberravit. *Pagasæ* enim urbs est *Magnesiae*: at nunc *Marcius* Macedoniam ingressus ulterius processerat; et quidem, ut præcedentia et sequentia docent, ultra *Dium*, cuius situs notus est, urbs hic memorata investiganda est. Ego nihil mutandum censeo. Non enim ob aliam causam locus viris doctis suspectus fuisse videtur, quam quod urbis Agassæ alibi mentionem fieri non repererint. Verum, si omnia nomina urbium aliorumve locorum in suspicionem mendæ vocanda sunt, quod semel tantum apud priscos scriptores memorentur, innumeris adhuc locis monumenta veterum interpolanda erunt: præsertim ubi bella describuntur, in regionibus, quarum minima quæque oppida et loca in tot bonorum scriptorum naufragio non ita nota sunt, gesta. Si quid tamen mutandum erit, vel hic nomen numero multitudinis, vel bis infra xlv. 27. numero singulari proferendum esse puto; ad quem locum videbimus de conjectura *Ortelii*, *Tagassas* pro *Agassas* legentis.

§ 6 *Quantum procederet longius a Thessalia, eo majorem*] *Scribe quanto*, ut et *Muret. J. F. Gron.* Emendatio *Mureti* et *Gronovii*, secundum quam *quæ* quanto et *eo* adjunctum comparativum habentia componuntur, firmatur locis *Livii* iii. 8. 'Quum circumactio agmine redirent, quanto longius ab urbe hostium abscederent, eo solutiore cura.' xxx. 30. 'Quanto

altius elatus erat, eo foedius contruit.' Similiter tamen *quantum* et *eo* componi solent, licet cuique earum vocum addatur comparativus. Ita iii. 15. 'Quantum juniores Patrum plebi se magis insinuant, eo acrius contra tribuni tendebant.' Eodem casu etiam componi 'quantum' et 'tanto' constat ex illis quæ notantur ad v. 10. § 5. ubi de eo latius actum est. Hinc vulgatum *quantum* hoc loco servandum puto; in quo mihi adstant *Dukerus* et *Crevierius*.

§ 12 *Quæ super Tempe essent et circa Philan*] *Philam* forma Latina hic et cap. seq. edidit *Sigonius*; quod a sequentibus editoribus repudiatum *Hearne*, ejusque exemplo *Crevierius* revocarunt. Ea forma etiam obcurrit xlii. 67. et xlii. 3. Nihilominus hic utroque loco prima ed. et reliquæ *Sigonio* antiquiores *Philan* servant.

CAP. VIII. § 2. *Manenti imperatori prælio dimicandum foret*] *Crevierius* vocem *imperatori* hic omnino otiosam putat. Idem judicabat *Dukerus*, cui hoc loco nec vim nec emphasis nullam habere videbatur.

§ 3 *Alii ignarum belli, quæ in dies fortuna novaret*] Transposita videntur vocabula, quum fuerit, *alii ignarum, quæ belli indies fortuna novaret*. Aut saltem distinctio mutanda: *alii ignarum, belli quæ indies fortuna*. *J. F. Gron.* Non opus est ut vocabula transponantur: sufficit distinctionem mutari. Pronomen relativum non semper in initio periodi poni, sed interdum post primam vel alteram vocem rejici, vidimus ad xxviii. 12. § 13. *Perizonius* ad oram *Livii* conjecit *alii ignarum belli, quæque in dies fortuna novaret*. Non diffiteor facile *quæ* a præcedenti *quæ* elidi potuisse, cujus erroris exempla vide ad xxxix. 16. § 13. minus tamen periculi in solius interpunctionis mutatione esse censeo.

Omississet e manibus] Hoc usitatus

dicitur 'emittere.' XXI. 48. 'Emissus hostis de manibus est.' XXVIII. 42. 'Quem tum e manibus tuis in Italiam emisisti.' XXXV. 6. 'Hostes e manibus emissos.' Cic. pro Cœlio c. 28. 'Cur Licinium e manibus miserit.' Duk. XXXVII. 12. 'Emissa de manibus res est.' Vide ad XXII. 3. § 10.

§ 6 *Et supra rupes ingentes gurgitibus facit, et intra prorupta*] Forte, *supra rupem ingentes gurgites facit, et infra prorutam in mare evolvendo terram.* J. F. Gronov. Doujatius, proposita hac Gronovii emendatione, testatur sibi placere, *gurgites* pro *gurgitibus*, et *prorupta* pro *prorupta* reponi: cetera non displicere. Crevierius etiam Gronovii emendationem probat; cui et ego adhæreo. Scriptum fuerat *supra rupē ingentes*, vel etiam ultima litera vocis *rupem* exciderat ob primam syllabam seq. vocis *ingentes*, quemadmodum mox his iisdem verbis *prorupta in mare* dederunt pro *prorutam in mare*; vide ad XXXVII. 29. § 5. inde postea alii fecerunt *supra rupes ingentes*, præsertim quum pro *gurgites* vel *gurgitis* sollemni scribarum errore datum esset *gurgitibus*. Vide ad XXII. 8. § 7. Recte deinde *infra* legendum censet pro *intra*; id enim requirit præcedens *supra*. Sæpe autem hæc verba in Mss. confunduntur. Vide ad lib. XXXIV. c. 50. § 3. Denique optime *prorutam* emendavit pro *prorupta*; cujus vocis ultimam literam a sequenti vocula in elisam esse, modo vidimus: 'proruta' vero et 'prorupta' innumeris locis commutantur. Vide ad IV. 29. § 3. Doujatii *prærupta* ideo minus placet, quod ad vocem *infra* commode τὸ *rupem*, ex præcedentibus retrahi potest. *Supra rupem et infra*, scilicet *rupem*, ut apud Cic. ad Famil. IX. 26. 'Supra me Atticus, infra Verrius;' de Nat. Deor. II. 54. 'Partes eæ, quæ sunt infra id, quod devoratur, dilatantur; quæ autem supra, contrahuntur.' Eodem

modo 'cis Padum ultraque' Livius V. 35. 'ante signa circaque' IX. 32. 'supra theatrum circaque' XXIV. 39. 'alteros qui citra, alteros qui ultra quinquagesimum lapidem' XXV. 5. 'intra eam, extraque' XXXI. 34. 'post me erat Ægina, ante Megara' Cic. ad Fam. IV. 5. 'uls et cis Tiberim' Varro de Ling. Lat. IV. 22.

§ 7 *Septum iter hostis credens*] Melius fore *hosti* putat Crevierius. Ita Liv. locutus est IV. 25. 'Obseptum plebi sit ad honorem iter.' IX. 34. 'Hæc plebi ad curules magistratus iter obsepsit.' XLIII. 1. 'Viam tot nationibus in Italiam aperiret.' Invito tamen unico cod. vulgatum non damno. Non minus enim rectum est *hostis*, quam *hosti*. Ita 'arcis munitæ expugnandæ viam cernere' dixit Liv. XXV. 11. ubi etiam potuerat dicere *arci*. Similiter XLI. 23. 'Viam regiæ societatis quæri,' non *societati*.

§ 8 *Heracleum mitti*] Ita etiam hic pro *Heracleam*, ut antea edebatur, emendavit Gronov. ad cap. 5. § 12. Eum autem recte emendasse, aperte hic locus indicat. Sequitur enim mox 'positum,' quod non habet, quo referatur, si *Heracleam* legimus. Si vero probamus *Heracleum*, eo referri potest 'positum.' Nam licet omnia nomina urbium adjectiva generis sequioris adsciscere possint, possunt tamen etiam ejus generis haberi, cujus sunt vocabula similiter desinentia. Vide Vossium Art. Gramm. III. 10. Hic locus effugerat indoctos librarios, qui, τὸ *positum* ad præcedens *Heracleum* referendum esse, non viderunt. Ceteroquin enim, quum *Heracleam* dedissent, emendassent etiam *posita*; quemadmodum mox cap. seq. *capta jam Heraclea*, pro *capto jam Heracleo*, subposuerunt.

CAP. IX. § 2 *Ex regis castris adparebant*] Vide ad c. 6. § 9.

Juvenes etiam quidam Romani] Probabilis est conjectura Lipsii Poliorc.

1. 5. et H. Valesii in *Fragm. Polybii* e Suida, hæc e Polybio descripta esse. *Duk.*

§ 4 *Bestiis omnium gentium circum complendi*] Omnino videtur legendum *bestiis omnium generum*: ut parva mutatione locus restituatur. *Ursin.* Ita Pompeius in theatri dedicatione inter varia alia spectacula *θηρίων πολλῶν καὶ παντοδαπῶν σφαγὰς ἐποίησε*, sive *ferarum multarum et omnis generis venationes edidit*, apud Dion. Cass. xxxix. 109. Solent etiam voces 'genus' et 'gens' sæpe a librariis commutari; vide ad xfxiv. 17. § 6. Hic tamen nihil mutandum esse, recte Doujatius vidit, ac monuit, in eo maxime versari ambitionem magistratuum Romanorum, Livii ætate ludos edentium, ut ex longinquis maxime regionibus conquisitas magno studio feras populo exhiberent; et huc pertinere inprimis Cœlii ad Ciceronem epistolas complures, veluti 4. 8. 9. libri viii. Eodem pertinent querelæ Petron. in *Satyr.* c. 119. 'Quæritur in silvis Mauris fera, et ultimus Ammon Afrorum excutitur: ne desit bellua dente Ad mortes pretiosa suas, premit advena classes Tigris, et aurata gradiens vectatur in aula, Ut bibat humanum populo spectante cruorem.'

Nec, semel quadrigis, semel desultore misso, vix unius horæ tempus utrumque circum complebat] Prima ed. *utrumque curriculum*. Quod male profecto mutarunt. Non bene dici de desultore *curriculum* crediderunt, quod vocem acciperent, ut apud Tacitum Ann. xiv. 14. 'curriculo quadrigarum insistere.' Quasi non et *cursum* significaret sæpe apud Plantum. Sed et scribendum existimo et *semel quadrigis, semel desultore misso*. Non, inquit, ita multiplicabantur quadrigarum et desultorum missus, ut nunc: semel quadrigæ mittebantur, dein exhibebantur desultores: et utramque horum curriculum vix horæ

spatium complebat. Ut tamen producerent muneris tempus, varia alia conquirebant genera spectaculorum, in quibus erat illa 'testudo.' *Curriculum* etiam conjecit Lipsius Poliore. 1. 5. J. F. Gronov. Ita etiam citat Xylander ad Plutarchi Phocion. ubi vide plura de desultoribus in circo, item apud Valesium ad notas Maussaci in Harpocracionem voce Ἀποβάτης, et apud Salmas. ad Vopiscii Carin. c. 19. *Duk.* *Curriculum* legunt primæ edd. *curriculum* demum adparuit in ed. Basil. 1539. Licet vero subinde Sigonius iterum *curriculum* restituerit, sequentes tamen editores *curriculum* revocarunt: unde non tantum Lipsio loc. laud. sed et Ludov. Dorleans ad Taciti Ann. xii. p. 632. occasio data est vocem *curriculum* denuo vindicandi: quorum iudicio recte Gronov. *curriculum* adiecit, ac docuit *curriculum* hic notare *cursum*, quo sensu non tantum apud alios scriptores, sed apud Livium etiam usurpator xlv. 33. 'Spectaculo fuit ei, quæ venerat, turbæ non scenicum magis ludicrum, non certamina hominum, aut curricula equorum, sed præda Macedonica omnis, ut viseretur, exposita.' Ceterum pro *nec semel quadrigis*, cujus loco et *semel quadrigis* Gronovius legendum censuit, Onuphr. Panvin. hunc locum ad partes advocans, de Ludis Circens. ii. 40. laudat *nam semel quadrigis*. Et ita legere voluisse videtur Dorleans ad Tacit. loc. laud. apud quem tamen operarum errore, ut videtur, nunc editur *nam quadriga semel desultore misso*. Alia ratione loco laboranti obcurrit Jac. Perizon. In margine enim cod. sui legebat *ac semel quadrigis*; vel mox voculam *vix* tollendam censebat. Ex his lector eligat quod verius putet, modo illud *vix* salvum maneat. Invito enim codice integram voculam delere, nimis temerarium puto.

§ 5 *Interdum plures ab adparitoribus*

ludi armati inducebantur] Præpositionem adjecit aliquis recentiorum. In prima ed. non habetur, nec in priori Sigoniana, cui adscripserat Muretus *apparationibus ludis*. J. F. Gron. *Apparitoribus* in his verbis citat Salmas. ad Lampr. Alexand. Sev. LIII. Hoc non ratione analogiæ, sed auctoritate scriptorum veterum destituitur: *apparitoribus* non potest ferri. *Duk.* Præpositionem prima adjecit edit. Lugd. 1553. unde accepit Paris. 1573. et hinc recentiores. Sed omnino cum viris doctis legendum est *interdum plures adparationibus ludis*. Sunt autem ‘ludi adparatiores,’ majori pompa exhibiti, magnificentiores. Cic. in Pison. c. 27. ‘Instant post hominum memoriam adparatissimi magnificentissimique ludi.’ Liv. xxvii. 6. ‘Ludos pro temporis ejus copia magnifici adparatus fecerunt:’ ubi vide Gronov. Ita ‘adparatæ epulæ’ sunt ‘splendidæ,’ ‘opiparæ.’ Vide ad xxiii. 4. § 3.

Elegantioris exercitii, quam militaris artis] Expunge vocem *artis*, quæ non est Livii, et sensum obturbat. J. F. Gron. Crevierius Gronovio adsentitur; at Perizonius in margine Livii, una voce transposita, legebat *elegantioris, quam exercitii militaris, artis*. Forte etiam in præcedentibus *inductio ex parte, pro in parte*, legendum est: quomodo ‘ex altera parte,’ ‘ex altera’ apud Cic. frequens est. Ita pro Mur. c. 20. ‘Quæstio peculatus ex altera parte lacrimarum et squaloris, ex altera plena catenarum atque indicum.’ In Somn. Scip. c. 5. ‘Extrema ex altera parte graviter, ex altera acute sonent.’

Propiorque gladiatorum armorum usum] Ludov. Dorleans ad Tacit. Ann. xii. p. 632. legit *propiorque ad gladiatorum armorum usum*. Verum si ad stilum Livii adtendisset, præpositione *ad* non opus esse novisset, idque familiarissimum Livio esse, ut voci *propior* vel *propius* jungat casum

Delph. et Var. Clas.

quantum. Vide ad ii. 41. § 11. Similiter construitur *prope*; vide ad vi. 42. § 10. et ‘proxime;’ vide ad i. 21. § 1. Præterea *usum armorum gladiatorum*, si codicis fide niteretur, non mutandum judicarem: solet enim Livius uni voci jungere duos genitivos, quorum alter ex altero pendet; vide ad xxv. 15. § 11. Verum id, unico Msto adversante, non captandum arbitror.

§ 6 *Quum alios decursus edidissent motus*] ‘Edere decursus’ et ‘edere motus’ nemo negabit recte dici. Sed quid est ‘edere decursus motus,’ in quo *motus* hand dubie secundus casus est? Credo aliquid vitii subesse. Conjici posset *decursus edidissent et motus*, vel *decursu edidissent motus*. Hoc melius videtur: et ita descripsit ex hoc loco Lipsius Poliorc. i. 5. *Duk.* *Decursu edidissent motus* conjecit etiam Donjatius, quod deinde probavit Crevierius. In vulgata lectione Clericus et Crevierius non *motus*, sed *decursus* pro genitivo habent.

Fastigatam, sicut tecta ædificiorum sunt, testudinem faciebant] *Fastigiatam* ex ed. Sigonii adnotat Hearnius, et habent in his verbis Panvin. de Lud. Circ. ii. 10. et Lipsius dicto loco. Sed verum est *fastigatam*. Vide Gronov. ad Livii i. 38. et Perizon. ad Pompon. Mel. i. 4. *Duk.* *Fastigatam* præfert ed. princeps; sed *fastigiatam* mox substituit ed. Frob. 1535. quod recentiores servarunt usque ad Gronov. qui a. 1665. præscam lectionem revocavit. Postea Clericus et Crevierius *fastigiatam* prætulerunt. Sed vide quæ notantur ad xxxvii. 27. § 7.

§ 7 *Hinc quinquaginta ferme pedum spatio distantes*] Primæ edd. per notam legunt *Hinc L. ferme pedum*. Modius deinde perperam iterata ultima litera primæ vocis dedit *Hinc CL. ferme pedum*; quod ultima Gruteri reddidit *Hinc centum quinquaginta*. Gronov. tandem a. 1665. præscam lec-

Livius.

34 L

tionem reduxit, et vocem *centum* recte expunxit.

§ 9 Quod, et in fronte extrema, et ex lateribus, soli] Lego in fronte, extremi: idque res clamat. Lipsius, Epist. Quæst. iv. 13. Similiter etiam in ora ed. Livianæ emendandum conjecit Jac. Perizonius. Sed vulgatum mutare nulla nos cogit necessitas. Soli et in fronte extrema, et ex lateribus, id est, soli illi milites, qui consistebant in fronte extrema hujus agminis, et ex utroque ejus latere. Per 'extremam' autem 'frontem' intelligo primam. Eo sensu 'ultimus' pro primus poni, docuerunt viri docti ad Nepot. Attic. c. 1. et Vorst. ad Justin. ii. 1.

Prætecta pugnantium more] Forte prætenta. Lipsius, Poliorc. i. 5. Prætenta nemini displiciturum puto. Lib. xxxvii. c. 7. 'Intersepientibus cuniculum, ubi vellent, nunc ciliciis prætentis, nunc foribus raptim objectis.' Sueton. Claud. c. 10. 'Prætenta foribus vela.' Ovid. Met. xii. 376. 'prætentaque sustinet arma.' Duk. Prætenta etiam legendum monuerunt Latini Latini, et Gronovius in prima ed. nott. Doujatius hic alte dormitavit. Vulgatum enim *prætecta* retinet, idque exponit tecta ex anteriori parte, et ad præcedens corpora referri posse existimat. Sed vel tiro deprehenderet, *prætecta* ad remotius scuta referendum esse. Non habebant scuta supra capita, sed eadem illa scuta habebant prætecta, ne, si supra capita elata haberent, corpora nudarentur. 'Prætegere' verbum est optimæ notæ, quod inlustravit Broukhus. ad Prop. iii. 12. 12. id tamen hic commodò sensu ferri nequit: non enim scuta erant *prætecta*, sed prætegebant corpora. Nihil itaque restat, quam ut legamus *prætenta*. Verbum autem 'prætendere' proprie esse militare, et de iis dici, qui primo loco ante alios tendunt, hinc transferri a geographis ad loca quæ ante alia jacent, docet Burm. ad Valer.

Flacc. v. 167. quia autem, quæ ante alia jacent, ea quasi tegunt, et tuta reddunt, hinc scuta hic dicuntur *prætenta* scilicet corporibus, quæ corpora tegunt, et a vulnere ac telis hostium tuta præstant. Vide Nic. Heins. ad Ovidii Met. viii. 341. et Met. xi. 511.

Imbris in modum lubrico fastigio innoxia ad inum labebantur] Istud imbris in modum, ut Sallustius loquitur, suspicio de mendo. Magis est, ut Livius scripserit *imbricis in modum*. Imbrex incurvum genus tegularum ad derivandam aquam. Isidorus Orig. xiv. 8. 'Tegulæ vocatæ, quod tegant ædes: Imbrices, quod accipiant imbres.' Glossarius liber *Imbrex*, καλυπτήρ. Plantus et Sisenna. Frustra est vir doctus, qui confundit cum Festi 'Ambrex.' Quod ad Livii sententiam, nil pote aptius. Semper illa coagmentatio et quasi contextus scutorum in testudine amat comparari cum ædium tectis. Plutarch. in Antonio p. 936. τὸ δὲ σχῆμα παραπλήσιον ἐρέψει γινόμενον, ὅψιν τε θεατρικὴν παρέχει, καὶ τῶν προβλημάτων στεγανώτατόν ἐστι πρὸς ὀιστοῦς ἀπολιθαίνοντας. Quod ait ὅψιν τε θεατρικὴν παρέχει, non fuit vertendum, ut vulgus interpretum, speciem theatri præbet. Neque enim Plutarchus dixit, testudinem formam theatri referre; sed ea forma tectis ædium non absimilis, et ludicri theatralis spectaculum præbet, et firmissimum munimentum est, &c. Nam ὅψις hic θέαμα. Imo et testudinem hanc solent in circum inducere voluptatis causa; et inde traducta res ad usum belli. Vide Livium proximis superioribus verbis diffuse explicantem. Lipsius, Epist. Quæst. lib. iv. cap. 13. *Imbricis in modum* legi aliquando volui. Sed nihil opus: et Ammianus quoque ab ista scriptura stat, qui, velut imbrem e tecto, delabi facit tela xxvi. 8. Tamen nec de 'Imbrice' inepte. Et cum tegulari tecto comparat quicumque scriptor apud Suidam: Κεραμωτὸν, τακτικὴ

διτάξις, ὅπερ ἐποιοῦν Ῥωμαῖοι ἐν παιδιᾷς μέρει. Tegulare, ordinis quādam instructio, quod Romani faciebant in loco ludicri. Lipsius, Poliorc. i. 5. Vulgatum adversus Lipsium defendit Juret. ad Paullini vitam B. Martini III. 453. ut Hearnius monuit.

§ 10 *Capto jam Heracleo*] *Capta jam Heraclea* primæ edd. sed *capto jam Heracleo* emendavit Gronov. ad c. 5. § 12. Vide ad c. 2. § 12. et c. 8. § 9.

In Pieriam etiam progressurus] Doujatius in *Pieriam* intelligit in *Pieriam* ulteriorem, sive borealem; Ptolemæum enim ipsum *Dium* ponere in *Pieria*. At potius meminisse debuerat, quemadmodum aliis regionibus, ita etiam *Pieria* non omni tempore eosdem terminos ab omnibus scriptoribus tribui. Nam Ptolemæus quidem III. 13. eam a *Lydiae* fluminis ostio extendit ad *Peneum*, adeoque ad eam refert urbem *Dium*: verum *Strabo*, vel qui *Strabonem* in compendium redegit, ejus terminos flumina hinc *Haliacmona*, inde *Axium* memorat, et ita *Dium* ipsi est extra *Pieriam*. Ita enim inquit VII. 330. Μετὰ τὸ Διον πόλιν ὃ Ἀλιάκμων ποταμός ἐστιν ἐκβάλλων εἰς τὸν Θερμαῖον κόλπον καὶ τὸ ἀπὸ τούτου, ἢ πρὸς βορρᾶν τοῦ κόλπου παραλὶα Πιερία καλεῖται ἕως τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ. Non eos autem *Livium* *Pieria* terminos statuere, quos *Ptolemæus*, etiam ex aliis argumentis patet. *Ptolemæus* enim, eam regionem extendens usque ad fluvium *Peneum*, agnoscere debuit, in ea sitam esse urbem *Heracleum*, quæ tamen hic extra *Pieriam* est. Similiter infra c. 20. narrat, regem *Perseum* *Pieriam* tenere, et tamen consulem ad ripas *Enipei* castra habere. *Enipeus* autem fluvius medio ferme spatio est inter *Peneum* terminum *Pieria* secundum *Ptolemæum*, et *Haliacmona* ejusdem terminum secundum *Strabonem*. Ex his patet non tantum alios *Pieria* terminos *Ptolemæum*, alios *Strabonem* dedis-

se, sed etiam *Livium* *Strabonis* sententiam secutum esse, et propterea recte statuisse *Dium* esse extra *Pieriam*.

§ 11 *Ubi diversari portantes commeatus possent*] Forte reponendum est *deversari*. Vide ad I. 51. § 8.

CAP. X. § 1 *Perseus, tandem pavore eo, &c. recepto animo, mallet imperiis*] Melius a pavore recepto animo: alibi 'Collecto a pavore animo.' Et hoc lib. c. 13. 'Collectis ex necopinato pavore animis.' Corrigo etiam *malle*, pro *mallet*, juxta notam figuram dicendi. *Sigonius*. *Senec. Consol.* ad *Helv.* cap. ult. 'Huic parem virtutem exhibeas, oportet, et animum a luctu recipias.' *Liv. II. 50.* 'Ut respirandi superior locus spatium dedit, recipiendique a pavore tanto animum.' An tamen potius legendum *tandē e pavore eo?* ut *Livius* loquitur in loco altero, quem laudat *Sigon.* et ita *XXI. 5.* 'Priusquam tanto ex pavore recipe-rent animos.'

§ 2 *Traxerat tempus, id ipsum quod accidit, pœnitentiæ*] *Scabra oratio.* Forte *traxerat tempus in id ipsum quod accidit.* Cessaverat imperio fungi usque ad diem, quo diversa jussus est, spatium scilicet dans regi in pœnitentiam. *J. F. Gron.* *A. Perizonius* margini *Livii* adscripsit eo se nihil offendi, quod hic absolute dicatur *traxerat tempus.* At non puto *Gronovium* existimasse, aliquid scabri illi locutioni inesse: eam enim probam et non infrequentem esse, docuit *Cortius* ad *Sallust. Jug. c. 27.* Potius ei displicuisse videtur *id ipsum* absolute positum. Verum et illud non displicet *Crevierio*, qui 'pœnitentiæ locum relinquens, id ipsum quod accidit' exponit, quod quidem ipsum accidit, nempe ut regem pœniteret. Ceterum *Andronicus*, qui hic tempus traxisse dicitur, ut pœnitentiæ regiae locum relinqueret, eo consilio mandata regia exsequi distulisse dicitur, quia se rem Romanis gratam factu-

rum existimabat, apud Diodor. Sicul. in Exc. Peiresc. apud Vales. p. 310. Ἀνδρόνικον δὲ τὸν σωματοφύλακα ἐξέπεμψε εἰς Θεσσαλονίκην, συντάξας ἐμπρῆσαι τὰ νευρία τὴν ταχίστην' ὅς γενηθεὶς τούτου φρονιμώτερος ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην' οὐ μὴν ἐποίησε τὸ προσταχθὲν, νομίζων φίλιον τοῖς ὕλοις κρατεῖν Ῥωμαίοις.

§ 3 *Incautior Nicias Pellæ projiciendo pecuniæ partem, quod fuerat nactus*] Freinshemius ad Flori II. 12. § 5. 'quod fugerat, nactus,' vel 'pecuniæ quod fuerat nactus,' expungendo τὸ partem. Nec habeo meliora, nisi κατ' ἐπεξήγησιν accipias: projiciendo pecuniæ partem, nempe omne id, quod ejus fuerat nactus. Ita infra c. 20. 'Partem, maxime qui ex Sicilia fuerint, domos suas abisse.' Cæsar de Gall. VI. 30. 'Pars in continentes paludes profugit, qui proximi oceano fuerunt.' Forte tamen projicienda pecunia raptim, quod fugerat, nactus, iram scilicet vel indignationem Persei. J. F. Gronov. Et hic nihil mutat Crevierius, sed præfert Gronovii expositionem κατ' ἐπεξήγησιν projiciendo pecuniæ partem, scilicet id quod fuerat nactus. Et id mihi quoque præstare videtur; nam sequitur mox 'omne ferme extractum est.' Id autem non haberet quo commode referri posset, si vel primam Freinshemii, vel ultimam Gronovii conjecturam reciperemus. Ceterum Livio consentiens Appianus ad pecuniam in mare projiciendam a Perseo missum 'Niciam' vocat in Exc. Peiresc. p. 561. Νικίαν καὶ Ἀνδρόνικον ἐπὶ τὸν καταποντισμὸν τῶν χρημάτων καὶ τὸν ἐμπρησμὸν τῶν νεῶν ἐπέπομφει. At Diodor. eum vocat Nicodemem, et missum dicit Phacum ibid. p. 310. Νίκωνα μὲν τὸν θησαυροφύλακα ἐξέπεμψε, συντάξας τὴν ἐν τῷ Φάκῳ γάζαν καὶ τὰ χρήματα καταποντίσαι ad quem locum Vales. ex Liv. XLIV. 46. docet gazam regiam Pellæ servatam esse, non Phaci. Id etiam colligitur ex c. 23, 'Pellam ad thesauros regios

missis, qui pecuniam acciperent.' Et ex Polyb. Exc. Legat. num. LXXXV. Τοὺς ἐπὶ τὰ χρήματα παρόντας εἰς Πέλλαν ἐξέπεμψεν, ὥς ἐκεῖ παραληφόμενους.

Sed in rem emendabilem visus lapsus esse] Lego *sed in errorem emendabilem*. J. F. Gron. Posses etiam in re emendabili. At in errorem emendabilem lapsus, ut 'labi in servitutum,' de quo vide ad III. 37. § 2.

§ 4 *Andronicum quoque et Nician, ne quis, &c.*] Appian. in Exc. Peiresc. p. 561. Νικίαν καὶ Ἀνδρόνικον συνίστορας ἡγούμενος αἰσχροῦ φόβου καὶ ἑτέροις ἐξαγγέλλειν ἀπέκτεινεν ἀθεμίστως.

§ 5 *Ab Heracleo Thessalonicam profectus*] Ab Heraclea edd. ante Gronov. qui ab Heracleo emendavit c. V. § 12.

§ 6 *Saxis tormento emicantibus percutiebantur*] Percuterentur legendum monnit Crevierius.

§ 7 *Æniam inde petunt*] 'Ænia' urbs est Perrhæbiæ, quam Livius hic indicare non potuit. At 'Ænea' est urbs Macedoniæ, Thessalonicæ vicina, quam verisimiliter Marcius petiit, Thessalonicæ obpugnatione omissa. Legendum itaque puto *Æneam*. Vide ad XL. 4. § 9.

CAP. XI. § 3 *Nec minus, quam in altum magnitudine Atho mons, excurrit*] Livius et alii sæpe dicunt, 'linguas,' 'promontoria,' 'terras in altum eminare' et 'excurrere.' Livius XXXVI. 15. 'Excurrente in altum velut promontorio.' XXXVII. 31. 'In altum lingua mille passuum excurrens.' Mela 'projici' et 'abire' dicit. I. 7. 'Promontoria vaste projecta in altum.' II. 2. 'Pallene tota in altum abit.' Hic tamen mihi suspectæ sunt voces 'in altum,' quia eas tam paucis interjectis repeti non modo plane ingraturum, verum etiam non necessarium est. Nam *excurrit* solum satis erat. Liv. XXVI. 42. 'Ab intimo sinu peninsula excurrit.' Florus II. 2. § 19. 'Clupea prima a Punico litore quasi arx et specula procurrit.' Mela III. 1. 'Lusitania primum ingenti impetu in al-

tum abit, &c. Qua prominet, bis in semet recepto mari, in tria promontoria dispergitur. Anæ proximum quia lata sede procurrens.' Non *qua in altum prominet*, nec *in altum procurrens*. Magnitudine quoque omnino supervacaneum est, nec quemquam alium ita locutum credo. Gatakerus Advers. Miscell. II. 17. hunc locum Livii citans omisit *magnitudine*, et pro *Atho* habet *Athos*. Qui in nominativo *Atho* dixerint, non scio. Vossius de Anal. II. 7. non videtur aliam, quam hujus loci, auctoritatem habuisse. Duk. Doujatius existimat, Chersonesi Pallenis longitudinem comparari cum altitudine montis Athonis, ut 'in altum' hic notet in sublimitatem, quomodo 'in altitudinem' dixit Liv. XXVIII. 5. 'Mons est in altitudinem ingentem cacuminis editi.' Et ita 'altum' pro cælo poni, exemplis pluribus probat Nic. Heins. ad Nason. Fast. I. vs. 109. Crevierius vocem *magnitudine* eliminandam putat: at mihi tres voces in *altum magnitudine* additæ videntur a sciolo, qui montem hunc præcipuæ altitudinis fuisse noverat; quum Livius potius longitudinem promontorii, quod efficit mons Athos, et promontorii Pallenes inter se comparasse videatur. Mecum Dukerum sentire gaudeo. *Atho* primo casu alibi non inveni: at casu quarto XLV. 30. 'Portus ad Toronem ac montem Atho:' casu tertio XLIV. 28. 'Insula est interjecta Eleæ et Atho:' casu sexto ibid. 'Deductæ naves in portum primum, qui sub Atho monte sunt.' Vide Nic. Heins. ad Virg. Georg. I. 332.

Canastreum] *Canastræum*. Nam Græce Καναστραῖον. *Sigon*. Vide ad XXXI. 45. § 15.

§ 4 *Romanus ad Clitas, quas vocant*] Ita priores edd. Gruteri postrema admisit ad *Clytas*; quam scripturam male Doujatius servavit, licet interrim Gronov. a. 1665. ad *Clitas* reposuisset, et ipse conjecisset, locum a

declivitate, aut ab obliquitate montium dictum esse, quasi τὰ κλίτη, (putat κλίτη,) vel quasi claves τὰς κλειδὰς. In verbis proxime præcedentibus forte legendum *obpugnare adorsi*; vide ad XXXV. 51. § 8.

Cervis etiam objectis] Qui, qualesque essent 'cervi' in re bellica, et in munimentis conficiendis, discere licet ex Julio Cæs. B. Gall. VII. 72. de obsidione Vercingetoricis verba faciente, ubi ita scriptum reliquit: 'duas fossas quindecim pedes latas, eadem altitudine perduxit, quarum anteriorem, campestribus et demissis locis, aqua ex flumine derivata complevit: post eas aggerem et vallom duodecim pedum exstruxit. Huic lorica pinnaeque adjecit, grandibus cervis eminentibus ad commissuras pluteorum atque aggeris, qui adscensum hostium tardarent:' et cætera quæ sequuntur. Ex quibus elicimus, fuisse 'cervos' ligneos stipites, truncos sen cippos humi infixos ad hostium impetum retardandum, quod et Livius hoc loco confirmare videtur, inquam munimentis a Romanis fabricatis, et cervis objectis viam interclusam. Vocatos autem 'cervos,' et ab aliis stipitibus differre arbitror, quod in supernis cacuminibus veluti bifurcati essent, et acuminati instar animalium cervorum cornua. Ita et 'cervi' appellatæ furcæ, quæ ad casæ agrestis sustentationem figebantur, et eadem de causa. Unde Virgil. Ecl. II. 29. 'Atque humiles habitare casas, et figere cervos.' Ita et a similitudine celeritatis animalis cervi fugientes servos 'cervos' appellatos eadem ratione, docet Pomp. Festus. Idem et Varro refert de Ling. Lat. IV. 30. inquam, cervos in castris a similitudine cornuum cervorum appellatos, quorum meminit et Tibull. IV. 1. 84. 'Qualiter adversos hosti defigere cervos:' male enim qui legunt *nervos*: namque verbum illud *defigere* quis non videt, *nervis*

minime aptari posse? *M. Donatus*. Vide Lipsium Poliorc. II. 11. Ejusdem formæ erant valli, quos describit Livius XXXIII. 5. Vide ad VIII. 38. § 7.

§ 5 *Quia nusquam cumuli adparebant*] De voce 'cumulus' vide ad XXXVIII. 7. § 7.

Non ad eandem crassitudinem, qua veterem murum] Scribo *qua vetus murus*: et paulo post, pro *structos esse, structi*. Turnebus, *Advers.* XXIX. 7. Turnebus *qua vetus murus*, deinde *structi*: at mihi placet, his manentibus ut sunt, scribi *monstratum est*. J. F. Gron. Conjecturam Gronovii alteri Turnebi præferendam puto. Posses etiam *monstrarunt*, pro *monstrati sunt*, eodem genere erroris, atque illa quæ plura congessi ad XXIII. 29. § 16. *monstrarunt* autem sine addito nomine, de quo vide ad XXXIV. 56. § 11. Crevierius vulgatum tuetur: interpungit nempe post voces *monstrati sunt fornices* media distinctione: in sequentibus autem *et veterem murum et structos esse* pendere putat a verbo *dicebant*, vel *dictum est* intellecto, ex sollempni more Livii: considerat autem sequentia tamquam verba addita ab iis, qui fornices monstrarunt, sed obliqua oratione a Livio prolata: unde etiam illa alio genere characterum excudi jussit. Ejus exemplum imitatus sum; quod certe tutius est, quam cum Clerico Gronovii conjecturam admittere.

§ 7 *Et M. Millia Penestarum Illyriorum*] *MM* scribe, id est duo millia. Sigon. Ut Sigonius emendat, est in omnibus edd. excepta sola Basil. a. 1554. quæ perperam *M. Millia* præfert. Observat autem Crevierius, Livium narrare XLIII. 23. Perseum ex Penestarum gente mille pedites, ducentos equites revocatos Cassandriam, præsidio ut essent, misisse. Id probare videtur, *eodem*, ut Gronovius ad verba seqq. conjicit, admitti non debere.

A Pleurato inde missi] *Lege et duo millia Pen. Ill., a Pleurato eodem missa*, vel *missi*. J. F. Gron. Doujatius inde defendit adversus Gronovium, et exponit ex regione Penestarum Illyriorum. Crevierius vel Gronovii conjecturam probat, vel pro inde legit deinde.

§ 8 *Quod si, qui irrupere, armati fuissent*] Nullos irrupsisse, satis constat ex cap. seq. Neque inermes id fuissent ausi, nisi si quos vitæ tedium cepisset. Forte *qui irrumperent*. Hoc sensu: si præsto fuissent armati, qui irrumperent in urbem, extemplo eam cepissent. *Jac. Perizon.* Doujatius conjicit *qui perrupere*, id est perfodere. Crevierius *qui perfodere*, vel *qui perrupere*. Vir doctus ad marginein ed. Curionis, *quod si qui irrumperere armati ausi fuissent*. Sed ante omnia Perizonii conjectura placet.

§ 9 *Aliis parte alia in urbem irrupturis*] Forte tollunt, alii parte alia in urbem irrupturi. J. F. Gronov. Satis commodam vulgatam lectionem existimo, quam sine codicis auctoritate non mutabo.

CAP. XII. § 2 *Pytho et Philippus Proco, qui occupasset adgredi*] Abeat in malam rem iste *Proco*. Scribe autem cum Freinshemio, *Pytho et Phil. pro eo, qui occ. aggredi, opus factum esse rati*. J. F. Gron.

§ 3 *Inter murum fossamque deprehensi erant*] Ita demum exhibet ultima Gruteri ed. *deprensi* legunt priores. Vide ad II. 29. § 4. Paulo ante *afferrent* ed. princeps, pro quo Frob. 1535. dedit *inferrent*. Vide ad II. 53. § 1.

§ 7 *Ad Toronem classem adpulerunt*] Legendum vel ad *Toronem*, vel ad *Toronam* forma Latina. Oppidum enim *Torone* vel *Torona* dicebatur. Supra XXXI. 45. 'Superato *Toronæ* promontorio navigantes Acanthum petiere.' Mela II. 3. 'Urbes *Toronen* et *Physcellam* atque, unde ipsi nomen est, *Mecybernam* inciungit.' Idem

error etiam est XLV. 30. § 4. Supra etiam XXVIII. 7. bis *Toronem* ac semel *ab Torone* obcurrit; sed, ibi *Thronium* et *ab Thronio* legendum esse, inter viros doctos constat. *Toronen* hic quidem edidit Crevierius: at infra lib. seq. *Toronem* servat.

§ 8 *Obpugnare adorti*] An forte *adorsi*? Vide ad XLIII. 18. § 7.

CAP. XIII. § 3 *Conlectis deinde ex necopinato povere animis*] Præpositio *ex* exsulat abedd. antiquissimis. Eam primus addidit Vascos. Et recte. Vide ad c. 10. § 1.

§ 7 *Agros etiam confiderunt se a populationibus tueri posse*] Ita constanter præferunt typis descripti: at Scioppio displicuit verbum *confiderunt* insolita forma; pro quo in *Infam*. *Famiani* p. 42. *confidere* legendum censet. Contra Ol. Borrich. in *Cogitat.* p. 289. vulgatum tuetur, ac docet infinitivo more historicorum posito hic locum esse non posse, quia mox sequitur. 'et eruptiones factæ sunt,' neque conjunctionem *et* similem distractionem pati. Addit insuper, *diffidi* pro *diffisus sum* pari modo dixisse Quinctil. Declam. CCLXXXVII. 'Omnes dixissent, causæ patris diffidisset vir fortis.' Quem locum non integrum esse, ipsa orationis compositio docet: quare Gronovius quidem *diffidit vir fortis*, at Schulting. *diffidis* *virum fortem* legendum conjecerunt. Æque *confidi*, ac *confisus sum*, dici posse, ex uno hoc loco probat Vossius *Gramm.* v. 26.

§ 9 *Per Cydantem Cretensem*] *Cydas*, *Cydam* edit. Itaque *Cydam Cretensem* inquit Cic. Philipp. I. v. c. 5. *Sigon*. Etiam Cic. Philipp. VIII. 9. 'Ne suorum aliquis a Cyda, Lysiade, Curio condemnatur.' His omnibus tamen nondum evicit Sigonius, quemadmodum Cic. a 'Cydas' formavit 'Cydæ,' ita Livium inde formare non potuisse 'Cydantis.' Certe ita etiam est I. XXXIII. c. 3. 'Quingenti Gortynii Cretensium duce Cydante,

et trecenti Apolloniatae haud dispari armatu se conjungere:?' ubi Horrior malebat *Cydate*. Sed vide quæ ibi notavi. Hic igitur veterem scripturam *Cydantem* reduxi.

§ 10 *Gratulatus, quod prospere Macedoniam intrasset*] Forte legendum *gratulatusque, quod prospere*. Facile autem copula *que* a sequenti vocula quod elidi potuit. Vide ad XXI. 46. § 5. XXXIII. 42. § 4. Similiter excidit ante vocem *qua*; vide ad XXXII. 48. § 12. ante *quem*; vide ad XXXII. 21. § 14. ante *quibus*; vide ad XXXIV. 49. § 7. ante *quum*; vide ad XXXVIII. 40. § 7. ante *quæ*; vide ad XLI. 2. § 11. Posses etiam *gratulatum*, vel *gratulaturus, quod prospere Mac. intrasset*: *Perg. inde in regnum*. Sed prius malo. Mox *abiit* demum inveni in ed. Paris. 1573. priores legunt *abit*; quod revocavi.

§ 11 *Oreum Bæotiae petit*] Utrum *Oropum Bæotiae*, an *Oreum Eubæae*? J. F. Gronov. *Oreum* defenditur ab ipso Livio XLIV. 30. 'Novi duces in provinciam venerant, consul Æmilius in Macedoniam, Octavius Oreum ad classem.' *Oropum* vero Atticæ attribuit, non Bæotiae, XLV. 27. 'Inde Oropum Atticæ ventum est.' Etsi olim de eo loco certaverint Attici et Bæoti, ut discimus ex Strabone. *Jac. Gronov.* *Oreum* recte defenditur ex cap. 30. non item, quod in Bæotia ponitur, quam alii omnes urbem Eubææ fuisse tradunt, et Livius ipse diserte I. XXVIII. c. 5. Si hic *Bæotiae* scripsit, non video, quomodo erroris absolvi possit. Sed puto veram esse alteram conjecturam J. F. Gronovii *Oreum Eubææ*; et *Bæotiae* scribis debere, quos nonnullæ utriusque vocis literæ eadem in errorem inducere potuerunt. *Duk.* Omnes edd. vet. *petit*. Quum vero § præc. operarum errore *abiit* pro *abit* datum esset, Gruterus etiam hoc loco in ultima ed. *petiit* reposuit; quum potius hic vulgatum *petit* servandum, § præc.

abit restituendum esse docere posset vox ejusdem § *navigat*. Priscam igitur lectionem Livio reddidi. Ceterum in unico cod. legitur *Batiæ*. Facile autem ex *Oreū Eubææ* fieri potuit *Oreū Batiæ*.

CAP. XIV. § 2 *Torquis aureus duo pondo*] Gronov. de Pec. Vet. I. 7. p. 36. legendum censet *torquis aureus duapondo*: *duapondo* autem et *trepondo*, quorum vocabulorum Quintil. meminit Instit. Orat. I. 5. pro *duas pondo* et *tres pondo* dici existimat, intellecta utrobique voce *libras*. Literam enim s primo pronunciando, mox etiam scribendo elisam esse, ut et in aliis vocibus factum est. Sed pluribus dicto loco videri potest.

§ 3 *Pamphyli legati*] Qui status Pamphyliæ hoc tempore ac deinde fuerit, exponit Norisius Cenotaph. Pisan. Dissert. II. 11. Duk.

Coronam auream, ex viginti millibus Philippeorum factam] Non additur, utrum corona hæc facta sit ex viginti millibus Philippeorum aureorum, an argenteorum; sive utrum æquaverit pretium viginti millium Philippeorum aureorum, an argenteorum. Quum tamen dicatur, *coronam auream*, et ex *viginti millibus Philippeorum factam* esse, verisimile est intelligi Philippeos aureos. Verum ita immensa ac vix credenda pecuniæ summa in hanc coronam impensa erit, partim si spectemus Pamphylos, qui obtulerunt, populum neque magnum neque divitem; partim si cum hac corona comparemus eas, quas alii obtulerunt. Si quilibet Philippeus aureus undenis florenis nostratibus æstimetur, viginti eorum millia efficient ducenta ac viginti millia florenorum. Jam autem Attalus rex Asiæ, at quam potens ac dives! 'coronam auream ducentum quadraginta sex pondo' Romæ per legatos in Capitolio posuit xxxii. 27. Philippus Macedoniæ rex 'centum pondo coronam auream' xxxvi. 35. Alabandenses 'coronam auream quin-

quaginta pondo' xliii. 6. Si vero libram auri æstimemus quingentis quinquaginta florenis Hollandicis, corona a Pamphyliorum legatis Romæ in cella Jovis posita vel septuaginta, et quod excurrit, millibus florenorum etiam Attali coronam superabit: quod nemini verisimile videbitur. Restat igitur ut locum mendosum existimemus. Posset quidem reponi ex X. ∞ *Philippeorum*. Verum ita adhuc alterum tantum coronam Philippi regis Macedonum superabit. Forte igitur legendum ex ∞ ∞ *Philippeorum*, sive ex *duobus millibus*: ita tantum quinque florenorum millibus minor erit corona Alabandensium. Solent autem notæ numerales X. et ∞ in Mss. confundi. Vide ad xxxiii. 14. § 5.

§ 6 *Preces magis, quam postulatio, fuere*] Forte *Prusiæ preces magis, quam postulata, fuere*. J. F. Gron. Necesse non puto, ut invitis membranis vulgatum mutemus. Supra I. viii. c. 33. 'Non tam perpetuæ orationes, quam altercatio, exaudiebantur.' ubi iterum Gronov. sine ullius cod. auctoritate *exaudiebatur*; quum pro recepta lectione stent optimi Mss.

§ 7 *Petere, si possent, &c.*] Hic quoque infuscati aliquid. Non dubium tamen, legendum *et petere*, si integra quæ præcedunt; nec fuerunt, *se iis pollicitum dep. apud sen. futurum petere*. Istorum *se quoque* sensum video: se quoque admitti inter pacificatores, et partem gratiæ in reconciliata pace ferre. Hæreo nonnihil in verbis. Possis, *se quoque in gratia reconciliatæ pacis uti ponerent*. Ciceronis est 'ponere in gratia,' vel 'in gratiam,' lectum pluribus, quam satis intellectum. Est enim alienjus apud aliquem erga ipsum aut pro eo studium commemorare ac laudare. Cælius ad Ciceronem Ep. 6. 'Amabo, si quid, quod opus fuerit Appio, facies, ponito me in gratiam.' Hoc est, fac, sciat ille, quod ei præstiteris,

etiam te mihi pro illo intervenienti dedisse, ut et ego hac re apud illum ineam gratiam. Ad Att. v. 3. 'Apud Lentulum ponam te in gratiam.' Significabo Lentulo, te pro illo mecum sollicitè egisse. Eodem libro ep. 11. 'Apud Patronem te in maxima gratia posui.' Ostendi ei, quod desiderat, id te mihi vehementer commendasse. VI. 1. 'Lepta tua epistola gaudio exultat: etenim scripta belle est, meque apud eum magna in gratia posuit.' Fidem ei fecit, me tecum de illo sic egisse, ut eum valde devinxi. Epist. 6. 'At te apud eum (Dii boni) quanta in gratia posui? ei que legi literas non tuas, sed librarii tui.' Monitum Tullii est ad eundem II. 25. 'Cum aliquem apud te laudaro tuorum familiarium, volam illum scire ex te, me id fecisse.' Hoc est, me ponas in gratia. Possis etiam deleta præpositione, *se quoque gratia reconciliatæ pacis uti posse*. Foret enim *gratia uti*, ut 'ambitione uti' apud Cic. Fam. v. 20. 'Sane moleste tuli, non illa beneficia tuæ potius ambitioni reservata esse, quam meæ, qui ambitione nihil uterer.' J. F. Gron. De locutione 'uti ambitione,' 'gratia,' 'pace,' vide Gronov. de Pec. Vet. III. 17. p. 254. Idem Gronov. in priori ed. nott. ultima verba ita refigenda arbitrabatur: *se quoque in gratia reconciliatæ pacis eos uti*: quod exponit, se quoque illos adhibere tamquam medium, se quoque admitti ab illis inter pacificatores, et partem gratiæ in reconciliata pace ferre. Hearnius autem testatur Pithæum etiam, expuncta præpositione, legisse *se quoque gratia reconciliatæ pacis posse uti*; at vir doctus in margine ed. Curionis conjectit, *se quoque ea gratia reconciliatæ pacis posse uti*. Petere se posse uti, pro 'petere ut uti possit;' de quo vide ad XXXVII. 49. § 1.

§ 8 *Majore parte a se vindicata*] Corrige ad *se vindicata*. Sigon. Optime Sigonius ad se. Sic III. 20. 'Consula-

ria officii partem ad se vindicabat.' IX. 43. 'Si alterum exercitum utriusque victoriæ compotem sinerent fieri, nec ad se sui belli vindicarent decus.' Cic. pro Rabirio Repetund. cap. 9. 'Perpetienda illa fuerunt, ut se aliquando ad suos vindicaret.' J. F. Gron. De legatis Rhodiorum, partim Romam et ad consulem, partim ad Perseum destinatis, vide Exc. Legat. Polybii num. LXXXVI.

§ 10 *Inopia insulam premi, amissis, &c. commeatibus*] Hinc Rhodii omnibus legatis hoc bello Romam missis mandarunt, ut frumenti exportandi facultatem a senatu impetrare conarentur. Vide Polyb. Exc. Legat. n. LXXIII. et LXXX.

CAP. XV. § 1 *Caras et Lycios liberos esse*] Antiocho victo pars Cariæ Eumeni, pars Rhodiis, et iisdem Lycia, paucis exceptis, data fuerat. lib. XXXVII. capp. 55. 56. et XXXVIII. 39. Lycios a Rhodiis crudeliter habitos et bello vexatos fuisse, tradit Liv. I. XII. capp. 6. et 25. sed eos sub ditione Rhodiorum mansisse e XLII. 14. apparet. Victo Perseo jussi sunt præfectos ex Lycia Cariaque deducere. XLV. 22. Duk.

Ad utramque gentem scirent indicatum mitti] Scribe ut *scirent indicatum*. Causam enim affert, cur senatus jussit, extemplo literas ad Caras et Lycios de libertate mitti, ut Rhodii, inquit, legati, qui id ægre laturi erant, scirent scriptum esse. Sigon. Gronovius hic tacet, ut vel in sententia Sigonii adqueverit, vel, quid melius reponendum foret, non invenerit. Mihi *ut ut scirent indicatum* displicet; neque tamen, quid eorum loco substitui debeat, subcurrit: nisi forte *ad utramque gentem senatusque consultum mitti*. Vide Gronov. ad XI. 41. § 10. Eandem conjecturam etiam Crevierio in mentem venisse video, nisi quod legerit *et senatusconsultum mitti*.

§ 3 *Principio hujus belli*] Ita demum ed. Basil. 1554. quod recentiores ser-

varunt. Priores *eius belli*.

§ 4 *Si id ante dubium fuisset, legatorum paullo ante verba*] Forte, *si id adhuc dubium fuisset, leg. paullo ante verba ad certum redegisse*. J. F. Gron. Caussa, cur Gronovius vulgatum mutavit, fuisse videtur vocis *ante* repetitio. Potest esse, Livium, ut Gronovius conjecit, nobis reliquisse. Attamen vocis repetitionem non satis justam causam esse, ut locus mendæ suspectus fiat, vidimus ad 1. 3. § 9.

§ 5 *Rhodium nuncio in orbe terrarum arbitria belli pacisque agere*] An nunciis? ut ita per contemptum appellet legatos. J. F. Gron. Crevierius vulgatum tuetur, et exponit nuncio per orbem terrarum misso, laudato hoc Ciceronis loco ex orat. pro L. Manil. c. 5. 'Tot civium Romanorum millibus uno nuncio atque uno tempore necatis.' Jac. Perizon. ad marginem Livii conjecit *Rhodium nunc in orbe terrarum*: ita ultimæ literæ voci *nuncio* adcreverunt ex sequentibus, *in orbe*, sive *in orbe*. Vulgatum *nuncio*, vel Gronovii *nunciis* non displicet: ut senatus Romanus rideat confidentiam Rhodiorum, qui sibi persuadere possint, se nuncio vel nunciis impetraturos, quod conscripto exercitu erat obtinendum. Vell. Pat. ii. 50. 'Festinationem itineris ejus aliquamdiu morata Massilia est, fide melior, quam consilio prudentior; intempestive principalium armorum arbitria captans, quibus ii se debent interponere, qui non parentem coercere possunt: ubi Burmann. locutionem *arbitria belli pacisque agere* illustravit duobus locis Justin. v. 2. et xxii. 2. quibus adde Tacit. Ann. xii. 60. 'C. Oppius et Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus potuere conditiones pacis et arbitria belli tractare.' Id 'pacis ac belli modum facere' vocat Livius ix. 14. 'Vanissimam increpans gentem, quæ, suarum impotens rerum domesticis seditionibus discordisque, aliis modum pacis ac belli facere æquum

censeret.'

Deorum nutu arma sumtuos positurosque] Optime Jac. Perizon. ad marginem Livii conjecit *eorum nutu*. Librarios has voces in Mss. commutasse, vidimus ad xxix. 11. § 6. Similiter, vel etiam *Rhodiorum*, legendum conjecit Crevierius.

§ 6 *Itane tandem iis pareatur*] In his verbis vix sensum commodum video. Idem etiam de se testatur Dukerus. Parva emendatione ac mutata interpunctione non male subcurrere videtur Crevierius, legendo *Itane tandem? Ni pareatur, ex. de Mac. deportentur, visuros esse, quid sibi facit*; et monet, ultima verba ex oratione Rhodiorum desumpta hic per inrisionem repeti. Reliqui omnes interpretes hoc loco silent.

CAP. XVI. § 2 *Et ibi et ex aliis locis*] Prius et abest ab edd. primis, et demum comparuit in ed. Paris. 1573. quod sensus respuit, et negligentia operarum ex ultimis literis præced. vocis *transisset* adscitum videtur. Ex contextu igitur ejeci. Mecum sentiunt Dukerus et Crevierius.

Commeatus rempublicam prospectos in hiemem habere] Vox *rempublicam* vitiosa est. Sæpe autem, admonni, quam facile et quam sæpe lapsi sint librarii in his vocibus *P. R.* et *R. P.* et *PR.* id est *populus Romanus, respublica, prætor* inversis, aut disjunctis, aut conjunctis, contra quam opus erat, literis. Hoc ergo loco idem vitii est: pro *rempublicam* restituendum est *a prætore*: prætorem autem intelligit C. Marcium Figulum classis præfectum, cui commeatus cura erat tradita. Itaque paulo ante dixerat cap. 7. 'Consuli postquam ex alto conspecta classis spem fecit cum commeatu naveis venire.' *Sigonius*. Vestigiis Sigonii insistens Doujatius legendum censuit *commeatus prætorem prospectos in hiemem habere*. Solere autem voces *PR.* et *R. P.* sive *prætor* et *respublica* a librariis confundi, vidi-

mus ad xxxi. 4. § 7. Utrum tamen is error hoc loco commissus sit, admodum dubito; quia, prætorem prospiciendis commeatibus aliquid contulisse, ex superioribus non adparet. Nam consul, prætorem cum classe adventantem conspiciens, spem quidem concepit, naves cum commeatu venire, ut supra c. 7. loco a Sigonio laudato Livius dixit; verum spes illa fefellit: nam addit Livius, eum ab investitis jam portum audisse, onerarias naves Magnesiae relictas esse: contra vero, quum ad summas annonæ angustias adactus esset, literas a Lucretio adlatas esse, se in castellis expugnatis frumenti copiam invenisse: hinc consulem eomovisse, ut militi frumentum divideret: expugnato deinde Heracleo, jussisse, vias commeatibus subvehendis ex Thessalia muniri, et horreis opportuna loca eligi, cap. 9. Unde patet commeatus terrestri itinere ad hiberna consulis subvectos esse, non vero opera prætoris C. Marcii Figuli præfecti classis; qui post captum Heracleum cum classe profectus oram Macedoniae maritimam infestavit, et subinde excensione facta varias urbes frustra tentavit. Vide capp. 10. 11. et 12. Locum tamen non integrum puto, cui qua ratione medendum sit, ulterius cogitandum est.

Ut pro frumento pecunia Romæ] Ita major Jac. Gronovii ed. sed verisimiliter operarum culpa. Minor enim a. 1678. præfert *pro eo frumento*, ut est in omnibus prioribus; nisi quod ed. Sigonii, quæ post mortem ejus prodiiit Venet. 1592. itidem pronomen *eo* omittat. Eundem errorem postea adoptarunt Donjatus et Clericus; sed emendarunt Hearnius et Crevierius.

§ 3 *Equis CC. ferme opus esse*] CC. numerus Manutio est suspectus, et ∞ reponit; ut mille equis opus esse scribat. Sigon. Notas illas numerales CC. et ∞ a librariis commutari,

vidimus ad xxxv. 35. § 4. At Donjatus judicat forte *ducentorum* numerum sufficere, quia tantum agitur de equis ad priorem numerum adjiciendis. Adde tantum agi de supplemento equorum maxime Numidarum.

§ 5 *Is pacis semper auctor regis fuerat*] Scribe *regi*. Sic enim Latina locutio postulat. Sigon. L. vii. c. 23. 'Auctor Patribus scribendi alterius exercitus.' xxiii. 41. 'Hanno auctor rebellionis Sardis.' xlv. 26. 'Universæ genti auctores desciscendi ab Romanis.' Verum non aliter legunt edd. principes, et *regis* demum operarum errore receptum est in Basil. 1554. Mox pro *serrabat* legendum videtur *servat*. Nam Philippus mortuus non amplius *serrabat*.

Quotidie bis in die fœderis icti cum Romanis perlegendi] Alterutrum, vel *quotidie*, vel *in die*, abesse potest: in quo mihi consentiunt Dukernus et Crevierius. Forte autem delendum est *quotidie*, ac legendum *in diem*; ex cuius interpretatione, olim margini adscripta, et postea in contextum recepta, natum est illud *quotidie*. Ita xxxi. 29. 'Natura enim, quæ perpetua est, non mutabilibus in diem causis, hostes fiunt.' Posses etiam *in dies*, ut vocis *dies* litera ultima exciderit ob initialem seq. Vide ad iv. 33. § 11. Perpetuam enim non esse differentiam, quam inter *in diem* et *in dies* Valla statuit, vidimus ad xxi. 11. § 11. Et ita xxxviii. 36. 'Feritas inmanium barbarorum, incertusque in dies terror.'

§ 6 *Transfugit: magno usui consuli fuit*] Ita ed. princeps. Proxima et sequentes dederunt *magnoque usui*. Gronovius demum a. 1665. omnesque postea recentiores copulam eiecerunt, quæ tamen necessaria videtur. An igitur legendum *et magno usui?* ut vocula *et* intercepta sit ab ultimis literis præcedentis. Vide ad ix. 41. § 10. Mox § seq. perperam ed. princeps *locum, lautiam præberi*, pro quo

proxima *lautia*.

§ 8 *Tribunus plebis eos violenter accusaret*] *Accusarat* perspicue. *Sigon.* *Accusarat* inveni in omnibus edd. ante *Sigonium*, præterquam in *Bas. a. 1554.* ubi negligentia operarum datum est *accusaret*.

Tribu quoque is motus, et operarius factus ad opera publica facienda. Quum eis dimidium ex vectigalibus ejus anni adtributum] *Censores* variis pœnis animadvertisse in illos quos nota afficiebant, legimus. Namque equum adimebant quandoque, scilicet quem ei e publico in bellicos usus assignatum habebat; vel tribu movebant, hoc est, e honestiore tribu in minus honestam transferebant, nti ex rustica in urbanam, vel ex rustica in rusticam, quod docet *Livius XLV. 15.* ubi de *Claudio censore*. Nam in urbanam tribum transferri ignominiosum erat, ut testatum reliquit *Plinius XVIII. 3.* præterea in *Ceritum tabulas* referebant, hoc est suffragio spoliabant. Ad hæc ærarium faciebant, id est, (si *Pædiano* credimus [ad *Cic. Divin. c. 3.*]) nullum aliud civitatis jus relinquebant in centuria, atque adeo in tribu, quam ut pro capite suo æs penderent. *Senatores* etiam aliquos notabant, et senatu amovebant. Hæc tantum censoriæ pœnæ genera ex historiis recentiores adnotarunt. Addimus nos, hoc *Livii* loco moniti, sextum genus, quod erat operarium facere ad opera publica facienda: scilicet, ut pecunias solverent in opera publica impendendas, hoc est, solvendas illis, quibus opus aliquod publicum faciendum locassent *censores*. Ita apud eundem *Livium* legimus *X. 23.* ex pecunia collecta ex fœneratorum damnatione plura opera publica facta, ita et alia opera publica confecta ex pecunia multaticia, a pecnariis damnatis exacta, *xxxv. 10.* et *xxxv. 41.* de multa quoque fœneratorum quadrigas inauratas, clipeos inauratos in *Capitolio* positos, et por-

ticum factam extra portam *Tergemnam. M. Donat.* Legendum sine dubio, *tribu quoque is motus, et ærarius factus. Ad opera publica fac. quum eis dim. ex vect. ejus anni attr. ex sen. a quæst. esset.* Confirmat hanc emendationem alius locus, qui *XL. 51.* habetur, in quo est, ' *Censores, &c. tres ejecti de senatu: retinnit quosdam Lepidus a collega præteritos. Opera ex pecunia attributa divisaque inter se hæc confecerunt.*' *Ursinus.* Optime hunc locum *Ursinus* restituit: cujus emendationem non antea viros doctos deprehendisse, mirum est. Passim utraque hæc censorum pœna, 'tribu movere,' et 'ærarium facere,' jungitur. Exempli vide *IV. 24. lib. XXIV. capp. 18. 43. et alibi.* De ipsa pœna 'ærarium facere' vide ad *XXIV. 18. § 6.* Dein censoribus 'ad opera publica facienda' pecuniam attributam fuisse, patet ex illis quæ notantur ad *XL. 46. § 16.*

§ 10 *Ex ea pecunia, quæ ipsi adtributa erat*] Ex hoc *Livii* loco patet, differentiam illam, quam *Car. Sigon.* de *Antiq. Jur. Provinc. II. 8.* statuit inter 'pecuniam attributam' et 'vectigalem' corrumpere. Ait enim, 'pecuniam attributam' fuisse, quæ hauriebatur ex ærario; 'vectigalem' vero, quæ ex vectigalibus et tributis colligebatur. At hæc pecunia attributa *T. Sempronio*, ex vectigalibus fuit collecta; ergo non ex ærario, quod ex ejusdem *Livii* verbis elicitur, sic scribentis: 'censoribus dimidium ex vectigalibus ejus anni attributum ex senatusconsulto a quæstoribus: ex qua pecunia attributa *T. Sempronius basilicam* faciendam curavit, quæ postea *Sempronia* appellata est.' *Cæl. Rodig. x. 3.* videtur innuere, 'attributam pecuniam' fuisse, quæ tributi nomine statueretur, idque ex *Liv. xxxix. 44.* scribente de censura *Catonis* aspera ita in omnes ordines; 'ornamenta, et vestem muliebrem, vehicula, et mancipia æsti-

marentur, et his omnibus rebus terni in millia æris attribuerentur.' Item 1. 43. ait, 'Unde equites alerent equos, ex publica pecunia emptos, viduæ attributæ, quæ hinc millia æris in annos singulos penderent.' Huic sententiæ favere videtur Varro de Ling. Lat. iv. 42. 'Tributum dicitur a tribubus, quod in pecunia, quæ a populo imperata erat, tributim a singulis pro portione census exigebatur.' Cic. in prætura urb. in Verr. 1. 13. inquit, 'Ne diutius teneam pecuniam attributam, profectus est quæstor in provinciam.' Quæ verba exponens Asconius, 'attributam pecuniam' esse inquit, 'quæ in militum stipendium de ærario a tribunis ærariis quæstori annumerabatur.' Hæc sententia etsi specificè sustineri possit, tamen generice et in universaliore significatione mihi magis probatur Budæi expositio in prioribus Annotat. in ff. ex tit. de Offic. Quæst. ubi pecuniam attributam 'assignatam' interpretatur. Nam quæ in stipendium militum assignabatur, 'attributa' dicebatur ex Cic. et Ascon. locis adductis; ita et quæ equis alendis assignata erat ex viduarum censu, ex Livio 'attributa' appellata; sic et quæ magistratibus in provinciam proficiscentibus assignabatur, 'attributa pecunia' dicta. Cic. in Pison. c. 35. 'Nonne sestertium centies et octogies, ex ærario tibi attributum, Romæ in quæstu reliquisti?' Idem Cic. consul ad Caninium scribens ad Famil. 11. 17. inquit, 'De drachmis centies mille nihil est, quod in isto genere cuiquam possim accommodare: omnis enim pecunia ita tractatur, ut præda a præfectis, quæ autem mihi attributa est, a quæstore curetur?' 'attribuere' enim inter ceteras significationes accipitur pro assignare. Cic. in Anton. v. 2. 'Antonius mihi pecuniam attribuit;' et rursus 1x. 7. 'Quantique locarint, tantam pecuniam re-

demtori resolvendam attribuendamque curent;' et ad Attic. 1. xii. c. 28. 'Pueros attribue ei, quot et quos videbitur;' et ad Q. Fratr. 1. 1. 'Insulæ, quæ erant a Sylla Rhodiis attributæ;' et alibi pluries. Quare hoc in loco pecuniam T. Sempronio attributam 'assignatam' interpretandam puto, sicque omnem difficultatem tolli. M. Donat.

Ædes P. Africani pone Veteres ad Vortumni signum] Signum Vortumni hand procul circo maximo fuisse, significat Cic. Verr. 1. 59. De eo agunt Donat. de Urbe Rom. 11. 15. et Nardin. Rom. Vet. v. 5. Duk. Doujatius per 'Veteres' vel intelligit veteres ædes P. Scipionis, vel veteres curias. Quod ad primam sententiam adinet, probandum erat, novas a scriptoribus antiquis memorari ædes P. Scipionis, et veteres; præterea novas illas fuisse pone veteres ejus ædes. Quod ad alteram, ea jam ante placuerat Lipsio ad Taciti Ann. xii. 24. Is autem per 'veteres curias' intelligit domos illas curiales, quas Romulus unicuique curiæ tribuit, ut in iis homines cujusque curiæ, festis diebus convenientes cum curionibus suis, sacra facerent, et una epularentur. Vide Dion. Halic. Antiq. 11. 93. et Festum voce 'Curia.' Eas 'veteres' vocari, quia, quum parum amplæ a Romulo factæ essent, 'novæ' postea proxime compitum Fabricium ædificatæ sunt, docet Fest. in voce 'Novæ curiæ.' 'Veterum' earum meminerunt etiam Varr. de Ling. Lat. iv. 37. et Tacit. loc. laud. Contra Donat. de Urb. Rom. 11. 27. per 'Veteres' intelligit tabernas, vel domos veteres. Certe 'novas tabernas' memorat Liv. 111. 48. 'Seducit filiam ac nutricem prope Cloacinæ ad Tabernas, quibus nunc Novis est nomen.' Idem etiam novas tabernas, dictas argentarias, distinguit a septem tabernis, quæ postea quinque fuerunt, xxvi. 27. 'Eodem tempore

septem tabernæ, quæ postea quinque, et argentariæ, quæ nunc novæ adpellantur, arserunt.' Docent autem Donatus l. laud. et Fam. Nardin. Rom. Vet. v. 8. sæpe apud scriptores loca urbis, quæ 'sub Novis,' 'sub Veteribus' vocant, memorari; eorum autem nomine verisimiliter tabernas novas et veteres intelligi.

Laneasque et tabernas conjunctas in publicum emit] Ego lanienas puto scribendum, quas Varro lanignas appellavit, auctore Nonio. Erant illic tabernæ quædam laniorum. Turnebus, Advers. xxix. 7. *Lanienasque* præter Turnebum hic legendum monuerunt etiam Lipsius ad Tacit. Ann. xii. 24. et Pighius in Annal. ad a. 19Lxxiv. p. 374. Eandem vocem Varroni II. de Vita Pop. Rom. apud Nonium voce 'Tabernas' restituendam existimat Scalig. ad Catalect. Virg. p. 221. ubi olim legebatur *tabernis lanienis*. Eandem emendationem *tabernis lanienis* proponit etiam Fam. Nardin. Rom. Vet. v. 8. et *lanienas* has memorari docet ab eodem Varr. apud Nonium in voce 'Expulsim,' et a Plaut. in Epid. II. 2. 15. Contra *tabernis laneis* legendum censet Aus. Popma ad Varron. pag. 591. *tabernis lanignis* Turneb. Adv. xiv. 19. et a lanio 'lanignum' pro lanionum formari docet; ejus sententiam probavit Mercerus ad d. l. Nonii voce 'Tabernas.' Quum autem Varro illo loco testetur, ex tabernis lanienis argentarias factas esse, hinc Nardino loc. laud. ansa data est conjectandi, argentarias illas ea occasione 'novas' dictas esse: de quo quid sentiam, vide ad xxvi. 27. § 2. Id autem vere addit, non omnes tabernas lanienas in argentarias conversas esse. Nam, præterquam ex loco Varronis apud Nonium voce 'Expulsim,' quem laudat, id etiam ex hoc loco constare potest; ubi adhuc 'tabernæ lanienæ' memorantur, quas Sempronius in publicum emit, ut in aream earum

basilicam construeret; quum tamen jam diu antea argentariæ fuissent, ut constat ex loco Livii ad verba præced. laudato.

CAP. XVII. § 3 *Senatusconsultum Sulpicius prætor ad consulem * post paucos dies recitavit, quibus ante diem * in urbem venturum*] Fæde corruptus locus est, et asterisco notandus. Sententia est, prætorem consuli senatusconsultum recitasse, consulem se in Urbem ad certam diem venturum, et comitia habiturum edixisse, paucisque post diebus et ipsum maturasse, et comitia eo die, qui dictus erat, esse perfecta. Sic ix. 37. 'Profectique ad Fabium consulem legati, cum senatusconsultum tradidissent.' Sigon. Fæde corruptum locum hunc, et asterisco notandum censet Sigonius; sententiam vero, prætorem consuli senatusconsultum recitasse; consulem se in urbem ad certum diem venturum, et comitia habiturum edixisse. De mendo adsentior: sed sententiam puto, prætorem ad consulem senatusconsultum misisse, et receptas ab eo literas post paucos dies in senatu recitasse, quibus ille se ante diem (hic deest numerus et nomen mensis) in Urbem venturum significabat. J. F. Gronov. Locum non integrum esse, viris doctis adsentior: plura tamen deesse, quam Gronov. credidit, colligere posse videor ex verbis *comitia eo die, qui dictus erat, sunt perfecta*. In præcedentibus enim diei dicti nulla mentio occurrit. Omnia igitur aut hoc, aut simili modo supplenda judico: *ad consulem [misit, a quo receptas literas in senatu] post paucos dies recitavit, quibus [in] ante diem (numerus diei et nomen mensis hic excidit) [comitia edici jussit: se ante id tempus] in urbem venturum*. Poterat autem prætor urbanus in diem, quem consules jusserant, comitia edicere. Supra xxii. 33. 'Ab eodem prætore ex senatusconsulto literæ ad consules missæ, ut, si iis

videretur, alter eorum ad consules creandos Romam veniret; se in eam diem, quam jussissent, comitia edicturum.

§ 4 *Septimo decimo anno, postquam primo consul fuerat*] *Quarto decimo* scribendum: tot enim anni numerantur a priore consulatu Paulli ad posteriorem. Error ex notis numerorum emanavit *XIII.* et *XVII.* duo enim *II.* et *V.* mutata sunt. Præterea *primum*, non *primo*, in hoc genere dicendum est: sic enim ubique alias. *Sigon.* Crevierius vel *decimo quarto*, vel, si ambo extremi anni numerentur, *decimo quinto* legendum putat. Livium interdum utrumque annum extremum, interdum unum, interdum nullum numerasse, dictum est ad *XLII.* 10. § 5. Utrum igitur eum hic fecisse statuamus, arbitrium esse puto. Malo tamen *Sigonio* adsentiri, ut ita pateat, quo casu librarius a vera lectione aberrans numerum vitiarit. Vide plura ad *xxxvii.* 22. § 4. Quod vero *primum* pro *primo* legat, de eo vide ad *v.* 16. § 1.

§ 5 *Cn. Bæbius Pamphilus*] *Tamphilus*, ut supra. *Sigon.* Vide ad lib. *xxxi.* c. 49. § 12.

M. Ebutius Helva] *M. Ebutius Elva*, ut supra. *Sigonius.* *Ebutius* per diphthongum scribendum esse, *Sigon.* movuit *ii.* 19. § 1. ubi vide. Deinde cognomen *Elva* adspirationem non admittere, dictum est ad *iv.* 21. § 10.

§ 7 *Cuique prætoris classis venisset*] Crevierius *evenisset*, vel *obvenisset* legendum monet: ita enim ubique Livium loqui. Et sane *evenisset* exhibet ed. Basil. 1554. pro quo Paris. 1573. *venisset* revocavit. Si alterutrum, vel *evenisset*, vel *obvenisset*, in Msto unico fuisse constaret, id omnino recipiendum censerem. Nunc vero, quum primæ edd. ex eo *venisset* dederint, utrum aliquid mutandum sit, vehementer dubito. Certe 'venire' pro evenire vel obvenire, et apud Livium,

et apud alios scriptores, obcurrit. 'Omnia, quæ deinde venerunt' illustratur *ix.* 12. § 1. 'si quid in Samnio adversi venisset' *x.* 45. § 3. 'cui Sicilia provincia sortis venisset' *xxix.* 20. § 4. in Mss. optimis legi vidimus. 'Ptolemæo Ægyptus sorte venit' dixit Justin. *xiii.* 4. § 10. quam lectionem auctoritate Mstorum, et optimorum exemplis adversus alios, qui *evenit* ex conjectura reponunt, defendit Grævius.

§ 9 *Consulibus Italia et Macedonia*] Ita mox 'Consulum, Æmilio Macedonia, Licinio Italia evenit.' *Italia* autem etiam comprehendit Galliam Cisalpinam. Constat ex *xlv.* 12. 'Licinius profectus in Galliam circa Macros campos ad montem Siciminam et Papinum stativa habuit.' c. 17. 'C. Licinius Crassus, collega in consulatu Paulli, tum prorogato imperio provinciam Galliam habebat.' Et paullo post ibid. 'Quoniam alterum ex his succedere C. Licinio, qui legatus nominatus erat, in Galliam oporteret.'

§ 10 *Consulum, Æmilio Macedonia, Licinio Italia evenit*] Et quidem sorte evenit: præcessit enim, 'Designatos sortiri placuit provincias; ut, utri Macedonia consuli, cuique prætoris classis venisset, sciretur.' A Livio igitur dissentit Plutarch. qui Macedoniam Paullo sine sorte decretam esse tradit in ej. vit. p. 260. Κατέστησαν ὑπατον τὸ δεύτερον, οὐκ ἐάσαντες κλήρον γίνεσθαι, καθάπερ εἰώθει περὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλ' ἐκείνῳ ψηφισάμενοι τοῦ Μακεδονικοῦ πολέμου τὴν ἡγεμονίαν.

Prætores, Cn. Bæbius urbanam, L. Anicius, &c.] Modo præcessit 'Consulum, Æmilio Macedonia, Licinio Italia evenit.' Videri ergo posset, etiam hic legendum esse *Prætorum, Cn. Bæbio.* Id vero tanto verisimilius existimari posset, quia in fine periodi subjungitur 'est sortitus;' quum, si *prætores* dixisset, potius scripsisset *sunt sortiti.* Sed nihil mu-

to. Nam iniquum foret, Livium, qui passim orationem omni modo variare conatus est, in eandem loquendi formulam ubique cogi. Neque verum est, Livium, si vulgatum servandum sit, potius *sunt sortiti*, quam *est sortitus*, dicere debuisse. Supra III. 27. 'Legiones ipse dictator, magister equitum suos equites ducit:' ubi vide. Contra si *prætorum* reliquisset, attamen etiam *sunt sortiti* dicere potuisset. IX. 27. 'Consulum Sulpicius in dextro, Pætelius in lævo cornu consistunt.'

CAP. XVIII. § 1 *Non segniter id bellum Æmilium gesturum*] Ita errore operarum, quem Donjatius et Clericus secuti sunt, edidit Jac. Gronov. quum priores præferant *L. Æmilium*; quod Hearnius et Crevierius restituerunt.

Quæ ad id bellum pertinerent, animo agitabat] Ita edd. principes. Postea 1573. Parisiis vulgatum est *animo cogitabat*, quod recentiores servarunt usque ad Gronov. qui in prima ed. nott. *agitabat* restituendum monuit, eamque lectionem postea recepit. Supra XXI. 22. 'Quum, quidnam id esset, quod respicere vetitus esset, agitaret animo.' Ita 'agitare in animo' XXI. 2. 'Ut adpareret, majus eum, quam quod gereret, agitare in animo bellum:' 'mente agitare' VII. 35. 'Nunc quæ mente agitem, audite.' VIII. 25. 'Alia nova nihil tum animo tale agitantibus accesserunt auxilia.' Cic. de Senect. c. 12. 'Nemini censebat fore dubium, quin tandem, dum ita ganderet, nihil agitare mente posset.' Ovid. Her. XVIII. 54. 'Mente agito furti tempora prima mei.' Justin. VIII. 3. 'Quasi omnia, quæ agitasset animo, ei licerent:' 'agitare secum' Flor. IV. 2. 83. 'Dicitur in illa perturbatione et de extremis agitasse secum:' et simpliciter 'agitare' xxv. 36. 'Circumspicere atque agitare dux cepit, si quo modo posset vallum circuminjacere:'

ubi recte Gronov. vulgatam lectionem adversus Sigonium *cogitare*, pro *agitare*, substituentem defendit. Vide Cortium ad Sallust. Catil. c. 20. § 5.

§ 2 *Omnium primum a senatu petiit*] Videtur legendum *petiit*, quomodo etiam Dukerus conjecit. Vide ad XXXVII. 45. § 2.

Navalibus copiis opus est] *Opus esset* aperte legendum. Sigon.

§ 3 *Quaque provincia nostra, qua hostium foret*] Vir doctus ad oram ed. Curionis emendat *quaque provincia castra nostra*. Verum id demum inquirere jubentur verbis proximis: 'Utrum intra saltus castra Romani haberent, an jam omnes angustiae exsuperatae, et in æqua loca pervenissent.' Præterea nescio an satis Latine dicatur 'qua provincia Macedoniae,' quod Latini dicerent 'qua parte,' 'qua regione Macedoniae.' Nihil igitur mutandum: *qua*, scilicet parte, Macedonia foret provincia nostra, *qua foret hostium*, id est, qua parte foret in nostra potestate, qua in potestate hostium.

§ 4 *Qui dubii suspensæque ex fortuna fidei*] Neque hic viro docto ad marginem ed. Curionis *suspensique* emendanti adsentior. 'Esse suspensæ ex fortuna fidei' eodem modo dictum, ut 'esse bonæ fidei' apud Suet. Aug. c. 42.

Quid ea æstate terra marique rerum gestarum esset] Lege *gestum esset*. J. F. Gronov. Donjatius 'quid rerum gestarum' exponit, quæ res gestæ. Jac. Perizonius vulgatum inlustrat adscripto loco Livii ex XXXVII. 23. 'Extremo agmini loci nihil ad terram relictum erat.' Magis tamen probò Gronovii emendationem. Ita 'nihil relictum esse virium,' non *nihil relictarum*, II. 57. § 3. ubi vide quæ notantur.

§ 5 *Quos L. Æmilio videretur, legaret*] Hoc Lipsius de Milit. Rom. II. 2. ad legatos imperatorum in bello re-

fert. Sed de iis hic non agitur. Vide c. 20. Adde ad XLIII. 1. *Duk.*

§ 6 Cn. Domitius Aenobarbus] *Ahenobarbus*, ut supra. *Sigon.* Vide ad XXXIV. 42. § 4.

Bis in exitu anni ejus lapidatum esse nunciatum est; in Romano agro, simul in Veientibus: novemdiale sacrum] Manutius ex ingenio reponit *semel*. *Sigon.* Possis *nunciatum est; in Romano agro simul et in Veientibus.* Ut c. 34. 'Adventu consulis simul et veris principio.' Possis etiam legere, *nunciatum est in Romano agro, semel in Veientibus.* J. F. Gronov. Passim cognoscimus, quoties lapidaverit, toties novemdiale sacrum fuisse. Unde sicut plus vice simplici nunc lapidatum nunciabatur, sic quoque sacra illa repetita esse dicere debuit, et voluit. Immo et ipsæ literæ probant scripsisse Livium, *Bis in ex. anni ejus lap. esse nunciatum est in Rom. agro, simul in Veienti.* *Bis nov. sacrum factum est.* Jac. Gronov. Bis factum sacrum novemdiale, etiam Dodwellus existimat in Append. Prælect. Camden. p. 678. ad Fragmenta, quæ feruntur, actorum urbanorum diurnorum, in quibus legitur *III. Kal. Aprilis lapidibus pluit in Veienti.* Quæ ibi vir eruditissimus de prodigiis prioris anni, a sequentis anni consulibus ante Latinas celebratas expiatis, disserit, probabili ratione nituntur. Sed quod verbis Actorum significari putat, pluviam illam lapideam non *III. Kal. April.* factam, sed hunc ultimum diem novemdialis sacri fuisse, mihi non persuadet. Nec facile cuiquam alii, ni fallor, persuadebit, *III. Kal. Apr. lapidibus pluit in Veienti*, idem esse, quod *III. Kal. Apr. fuit ultimus dies secundi sacri novemdialis, quo prodigium in Veienti factum expiatum est.* Nec ullo certo argumento probat, hæc novemdialia sacra octo diebus, quod contendit, conclusa fuisse. Utrumque horum ideo commentus est, ut inter Livium et Acta illa aliqua

ratione conveniret. Nam quum consules Idibus Martiis magistratum inierint c. 19. et Æmilius statim post Latinas pridie Kal. Apr. celebratas in provinciam profectus fuerit cap. 22. non nisi sedecim dies inter Idus Martias et *III. Kal. Apr.* relinquantur, quibus gemina illa sacra novemdialia peragi potuerint. Ex his rationibus primus dies primi sacri fuerunt Idus Martiæ, is ipse, quo novi consules inierunt, postremus *XI. Kal. Apr.* idemque primus secundi et hujus postremus *III. Kal. Apr.* Sed hæc omnia plane incerta sunt, et ab acumine ingenii Dodwelliani excogitata ad tuendam fidem Actorum illorum. Qui ea pro genuinis habent, et ostendere conantur, nihil in iis esse, quod a moribus Romanorum, et historia temporum, ad quæ pertinent, abhorreat, multis se difficillimis nodis implicant, quibus explicandis sæpe ad levissimas, interdum etiam absurdas conjecturas confugere coguntur. Mihi quidem, quum dudum suspexam habuissem illorum fidem, dubitationem omnem de hac re exemerunt, quæ Wesselingius Probab. II. 39. disputavit, e quibus manifestum est, ea ab aliquo historiæ et antiquitatis Romanæ non quidem plane rudi, nec tamen satis perito, conficta et pro veris supposita esse, ad fucum faciendum iis, qui omnia, quæ speciem aliquam antiquitatis præ se ferunt, tamquam cælo missa ἐπεκύδεια δῶρα θεῶν suspicere consueverunt. *Duk. Semel*, quod Manutius apud Sigonium et Gronovius reponendum censent, et simul sæpe in Mss. commutari, vidimus ad XXIV. 22. § 14. et ita in *Romano agro, semel in Veientibus* positum erit pro *semel in Romano agro, semel in Veientibus*, eodem modo, quo 'virgis cædi, alii securi subijci' pro alii virgis cædi, alii securi subijci, de quo similibusque plura notantur ad III. 37. § 8. Præterea in *Romano agro, in Veientibus* eodem orationem

variandi studio, quo dixit 'per Volscos, Falernumque agrum.' Vide ad VII. 26. § 9. Verum mihi, æque ac Jac. Gronovio, vulgatum in *Veientibus* displicet; at ob diversam rationem. Ipse eam reddidit, quod, quoties lapidasse nunciatum erat, toties etiam, novemdiale sacrum fuisse, memorandum esset. Id enim non perpetuum esse puto. Nam observatur quidem XXVII. 37. non vero XXXV. 9. ubi, licet 'Ariciæ, Lannvii et in Aventino lapidibus pluisse,' attamen simpliciter tantum additur 'novemdiale sacrum factum.' Sed manifestius XXXVI. 37. 'Terracinæ et Amiterni nunciatum est aliquoties lapidibus pluisse;' et tamen consulti decemviri renunciarunt, 'ut novemdiale sacrum fieret.' Mihi vero in *Veientibus* displicet, quia post Veios captos et eversos, vel nulla vel rara admodum 'Veientium' mentio obcurrit, at aliquoties 'agri Veientis.' Ita VI. 2. 'Partem unam in agro Veiente Etruriæ obposuit.' Supra vero Livius, quum simile prodigium in agro Veiente accidisse indicare vellet, dixit 'Veis de cælo lapidaverat' XXVII. 37. Ob hanc igitur causam, vel Jac. Gronovii emendationem probo, vel lego in *Romano agro semel, et in Veienti. Novemdiale sacrum, &c. in Veienti* vel repetito ex præcedenti τῷ agro, quemadmodum in agro *Veiente* habuimus, apud est XXVI. 34. 'Neve ipsi posterive eorum uspiam pararent haberentve, nisi in Veiente, aut Sutriño, Nepesinove agro:' vel in *Veienti* simpliciter, ut VI. 14. 'Fundum in Veiente subjecit præconi.' XLII. 2. 'In Veienti apud Rementem lapidatum:' apud Jul. Obsequ. de Prodig. c. 71. 'Veienti lana ex arboribus nata.' c. 90. 'Oleo et lacte in Veiente pluit.' Ita 'in Autiati' Liv. XXII. 1. § 10. ubi vide.

§ 8 *Sexaginta tres Africanas*] Plinius VIII. 17. docet 'Africanas' pantheras esse, in hæc verba de panthe-

ris scribens: 'senatusconsultum fuit vetus, ne liceret Africanas in Italiam advehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis, permisitque circensium gratia importari. Primus autem Scaurus ædilitate sua varias centum quinquaginta universas misit. Dein Pompeius Magnus quadringentas decem, D. Augustus quadringentas viginti.' Sueton. Calig. c. 18. inquit, 'Edidit et circenses plurimos a mane usque ad vesperam, interjecta modo Africanarum venatione, modo Trojæ decursione.' Dictæ autem pantheræ 'Africanæ;' eo quod in Africa frequentes sint, et inde in Italiam translatae, quemadmodum et 'ventum Africanum' ita appellarunt, quod ex Africa flare incipit. Horat. Od. I. 1. 15. 'Luctantem Icaris fluctibus Africum.' Et 'gallinæ Africanæ,' quæ ex Africa ad nos convehuntur, quarum meminit Varro de Re Rust. III. 9. Vocatæ quoque 'pantheræ variæ,' ut a Plinio loco citato, ob maculas quibus sunt conspicuæ, unde et 'mensæ' quædam 'pantherinæ' ab eodem Plin. XIII. 15. hoc est varietate ciborum insignes. Et elegantissime Plautus in Epid. I. 1. 15. scribit, 'qui varie valent, Caprigenum hominum non placet mihi neque pantherinum genus.' Scilicet homines ingenii varii et inconstantis Cicero semper 'pantheras' vocavit, præsertim lib. de Nat. Deor. bis de illis verba faciens I. 31. et II. 50. Ita et jurisconsulti I. 2. D. ad legem Aquil. quamvis et apud eosdem 'panthera' genus retis sit et aucupii, Ulp. I. 11. D. de Act. empt. cujus et meminit Varro de Ling. Lat. IV. p. 26. Soidas quoque ejusdem vocabuli fecit mentionem, licet illius significatum omiserit explicare. Græci animal πανθήρ, rete πάνθηρον dixere, voces distinguentes, sicuti et res ipsæ significatæ distinguuntur. M. Donat. Vide viros doctos ad Suet. Calig. c. 18. et Petron. Satyr. c. 35.

Et quadraginta ursos et elephantos lussisse] Pighius in Annal. ad annum 10LXXXIV. p. 375. excidisse putat numerum elephantorū, qui circensibus his luserunt.

CAP. XIX. § 2 *Bis ex cursu Dyrrachium ejectos]* Manutius legit *rejectos*. Sigon. Hoc verbum de naufragis dici, notavimus ad M. Senecam Controv. III. 16. quale incommodum hi non sunt passi. Potius ergo *rejectos*. Cæsar Gall. IV. 28. 'Tanta tempestas subito coorta est, ut nulla earum cursum tenere posset, sed aliæ eodem, unde erant profectæ, referrentur, aliæ ad inferiorem partem insulæ, quæ est propius solis occasum, dejicerentur.' Vide ad XXIII. 34. J. F. Gron. Recte notat Gronov. 'ejici' proprie dici de naufragis. Supra XXXIII. 41. 'Inde profectum eum fœda tempestas oborta prope cum omni classe demersit: multæ naves ejectæ, multæ ita haustæ mari, ut nemo in terram enaverit.' XLIV. 28. 'Pars velis datis ad Chium naves ej. cere.' Vide Burm. ad Petron. c. 115. p. 537. Adsentior itaque emendantibus *rejectos*. Quemadmodum enim 'dejici' dicuntur, qui vehementia venti ac vi fluctuum a cursu, quem tenebant, repelluntur, (vide ad XXIII. 34. § 16.) ita 'rejici' dicuntur, qui eodem, unde solverant, referuntur. Cic. Philipp. I. 3. 'Rejectus austro sum in eum ipsum locum, unde conscenderam.' Tuscul. I. cap. ult. 'Sin, reflantibus ventis, rejiciemur, tamen eodem paullo tardius referamur, necesse est.' ad Attic. XVI. 7. 'Quum a Leucopetra profectus stadia circiter trecenta processissem, rejectus sum austro vehementi ad eandem Leucopetram: pro Carcin. c. 30. 'Si qui ex alto, quum ad patriam accessisset, tempestate subita rejectus optaret, ut, quum esset a patria dejectus, eo restitneretur.' Cæsar B. Gall. V. 23. 'Ex iis' navibus, 'quæ inanes ex continente ad eum remitterentur, perpaucæ lo-

cum caperent, reliquæ fere omnes rejicerentur.'

§ 3 *Id fore intra perpaucos dies]* Ita recte Frob. 1535. et post eum omnes ediderunt. Male enim *infra per paucos dies* princeps ed. 'Infra' et 'intra' sæpissime commisceri, vidimus ad XXXIV. 50. § 3.

§ 4 *Ne quid profectionem suam tene-ret]* Ita constanter typis descripti usque ad ultimam Gruteri ed. quæ perperam dedit *retineret*. Monuit id Gronov. ad XXXII. 9. § 1. et priori ed. nott. ad h. loc. De verbo 'tenere' hoc sensu vide ad d. I. lib. XXXII.

Pridie Idus Aprilis Latinis esse constitutam diem] Paulo post autem c. 22. ait, Latinas fuisse pridie K. Aprilis; sic enim inquit: 'Ab hac concione Latinis, quæ pridie Kal. Aprilis fuerunt, in monte sacrificio rite perpetrato.' Aut ergo mendum est, aut diem Latinis prætulit. Sigon. *Pridie Kalendas Apr.* ex cap. 22. et ex Fragmentis Actorum corrigunt Pighius in Annal. ad an. 10LXXXV. pag. 377. et Dodwell. in Append. Prælect. Camden. p. 682. Si non habuissent auctoritatem Actorum illorum, non major ratio fuisset hic pro *pridie Idus* emendandi *pridie Kalendas*, quam c. 22. pro *pridie Kal.* scribendi *pridie Idus*. Nam nullo argumento ex Livio ipso ostendi potest, uter locus corruptus sit. Sed quia Acta testantur Latinas *pridie Kal. April.* fuisse, non dubitarunt viri doctissimi, quin c. 22. recte *pridie Kal.* hic perperam *pridie Idus* scriptum sit. Nec potuerunt aliter, quum Fragmenta illa pro certissimæ fidei monumento Antiquitatis haberent. Sed si vera sunt, quæ in iis leguntur, auctori eorum, quod etiam Wesselingius attigit, non optime cum Livio convenit. Nam si Livius hic, quod illi volunt, scripsit, *pridie Kalendas Aprilis Latinis esse constitutam diem*, consequens est Paullum et Octavium non ante diem III. Non. April. id est, non ante per-

petratum in monte sacrificium Latinarum, cui tum quatuor dies, ut notum est, impendebantur, in provinciam exire potuisse. Neque enim quemquam futurum puto, qui non sit iudicaturus his verbis, sive *pridie Idus*, sive *pridie Kalendas Aprilis Latinis esse constitutam diem* scripsit Livius, primum diem hujus sacri, et iis, quæ cap. 22. leguntur, consulem et prætorem Cn. Octavium ‘Latinis, quæ pridie Kalendas Aprilis fuerunt, in monte sacrificio rite perpetrato, protinus inde in Macedoniam profectos,’ ultimum designari. Sed si Actis credimus, Paullus et Octavius ‘Kalendis Aprilis,’ qui, si pridie Kalendas Aprilis Latinis esse ‘constitutam diem,’ de primo eorum die dictum est, secundus dies Latinarum erat, nondum perfecto solenni, ‘paludati egressi sunt urbe in provinciam Macedoniam.’ Hoc si considerassent Pighius et Dodwellus, facile animadvertissent, si hic legatur *pridie Kal. Aprilis*, Livium non alia ratione cum Actis in concordiam posse redigi, quam ut primum conarentur ostendere, verba Livii de ‘die’ Latinis ‘constituta’ de postremo die earum accipi posse: deinde, si id non possent, docerent, magistratus Romanos non coactos fuisse totos quatuor dies huic sacro interesse, sed religione illius defunctos fuisse, si ei vel uno die operam dedissent; et quod Livius cap. 22. dicit, Paullum et Octavium ‘sacrificio’ in monte rite ‘perpetrato’ in provinciam profectos fuisse, non necesse esse de ultimo die sacri accipi: in quibus eos non parum laboraturos fuisse arbitror. Qui nobis hoc non auro contra, si Dis placet, earum monumentum concinnavit, videtur verba Livii hoc cap. ‘Latinis esse constitutam diem,’ et c. 22. ‘Latinis, quæ pridie Kalendas Aprilis fuerunt,’ de postremo die earum intellexisse; quorum neutrum rationem habet. Utrum autem hic *pridie Kalendas*, an cap. 22.

pridie Idus legendum sit, non possum decernere; quia, ut dixi, neque pro hac, neque pro illa scriptura ullum argumentum e Livio peti potest. Fragmenti Actorum nulla est apud me auctoritas, nec quidquam aliud ex eo probari potest, quam auctorem illius c. 22. legisse *pridie Kalendas Aprilis*. Duk. Alterutrum locum, vel hunc, ubi *pridie Idus Aprilis*, vel illum c. 22. ubi *pridie Kalendas Aprilis* legitur, mendosum esse, ut vero, inter eorum emendandus sit, definiamus, anceps esse, viris doctis consentire malo, quam cum Sigonio statuere, consules diem Latinis prætulisse. Id enim si factum fuisset, æque Livius monuisset, ac fecit antea de triumpho M. Fulvii xxxix. 5. Ceterum *pridie Idus*, vel *pridie Kalendas Aprilis*, non *Aprilis*, legendum arbitror. Ita enim Livius ubique loquitur his posterioribus historiarum superstitibus libris, excepto uno vel altero loco, ubi id a mala manu mutatum esse videtur. Vide ad iv. 37. § 3.

§ 6 *Sacrificio rite perfecto, primi Alexandrini, legati* ‘Sacrificium’ hic non Latinarum intelligit, sed solenne sacrum, quod consules suscipiebant ineuntes, antequam de republica referrent aut agerent: at paulo ante cum dixit, ‘sacrificio rite perfecto se et Cn. Octavium, simul senatus censuisset, exituros esse,’ solenne Latinarum intelligit. *Sigon.* Dodwellus loco laud. nec sacrum a consulibus magistratum ineuntibus factum, nec sacrificium Latinarum, sed sacrificium primi diei Quinquatrum, intelligi ex eo colligit, quod legati Romani cap. 20. Quinquatribus ultimis ex Macedonia Romam rediisse dicuntur. Ex ejus sententia sacrificium, de quo hic Livius agit, primo die Quinquatrum rite perfectum, legati Ægyptii auditi, et senatusconsultum de legatis ad reges mittendis factum est; qui quarto die Quinquatrum cum Alexandrinis profecti sunt. Hæc omnia non a que

certa sunt; sed verum esse puto, Livium hic non loqui de sacro Latinarum. *Duk.*

§ 9 *Obsidione ipsam Alexandriam tenebat*] Ita recte ed. princeps. At mox Froben. 1535. substituit *tenebat*, prono ac facili operarum errore; quem etiam a librariis commissum esse, vidimus ad xxiii. 1. § 10. Licet autem in illa lectione vix sanus sensus appareat, putidum tamen peccatum patienter tulerunt secuti editores usque ad Gronov. qui in priori ed. nott. *terrebat* revocandum docuit, et postea etiam contextui restituit, quamvis ipsam adnotationem omiserit.

§ 10 *Orabant senatum, ut opem, &c. ferret*] *Ferrent* omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, vulgati auctorem. Priscam lectionem Livio reddidi, qui vocem *senatus* tamquam collectivam cum verbo plurali construere solitus est. Vide quæ notantur ad iv. 58. § 4. Ita mox addit ‘si legatos misissent,’ scilicet *senatus*, cui soli jus mittendi legatos competeat, et ‘Quod si cunctentur facere.’

§ 11 *Abscessurus a mœnibus Alexandriæ*] Ita demum Vascos. at superiores *Alexandrea*; quæ orthographia sæpius in his posterioribus libris a primis editoribus exhibetur. Exempla vide lib. xlv. cap. 10. 11. et 33. quibus omnibus locis recentiores, ut etiam hoc loco, literam *e* syllabæ penultimæ in *i* mutarunt. Eandem scripturam non tantum in hac voce, sed et aliarum urbium nominibus, quæ apud Græcos in penultima syllaba *ei* habent, optimos codd. servare, vidimus ad xxxi. 45. § 3.

§ 13 *C. Popillium Lænatem, et C. Decimium, C. Hostilium*] Scribe *Lænatem, C. Decimium, et C. Hostilium*. Sic enim loquitur paullo post in iisdem legatis nominandis. *Sigon.* Lectio quæ Sigonio non sine causa displicuit, demum obvia fuit in ed. Basil. a. 1554. Ei se mederi credebat copulam trajiciendo ante ultimi lega-

ti nomen. At, si priores edd. inspicere operæ duxisset, deprehendere potuisset, legendum esse *et C. Decimium, et C. Hostilium*; quod recte receperunt Paris. a. 1573. Quod autem ad locum paullo post, in quo Livium, eosdem legatos nominantem, sic loqui Sigonius testatur, innuere videtur eum, qui c. 29. obcurrit: ita quidem tempore Sigonii ibi edebatur, sed et primæ edd. et recentiores nunc itidem legunt *Legati Romani C. Popillius, et C. Decimius, et C. Hostilius*. Ceterum C. Hostilium filium fuisse C. Tabuli, qui a. 10xlv. prætor fuit, conjicit Pighius in Annal. ad annum 10Lxxxiii. p. 370. quin etiam ipsum quoque prætorem fuisse statuit bienio ante, A. Hostilio Mancino, et A. Atilio Serrano consulibus, ejus anni comitia in Livio lib. xliii. post cap. 3. perierunt: non enim verisimile videri, C. Hostilium, nisi eo honore functum, tam speciosæ legationi deputatum, ac collegis Popillio consulari, et Decimio prætorio adjunctum fuisse. At argumentum pro prætura C. Hostilii admodum infirmum est. Senatus enim plerumque observare solebat, ut ex tribus legatis, quos ad res sociorum ac regum fœderatorum inspicendas mittebant, unus esset consularis, alter prætorius, tertius qui neque consulatu, neque prætura functus erat. Vide ad xxxi. 2. § 3. Inde igitur potius efficiendum videtur C. Hostilium hoc tempore nondum præturam gessisse, et pro Hostilio illo alium quærendum esse, qui ante biennium hunc honorem obtinuit.

CAP. XX. § 1 *Quinquatribus ultimis adeo expectati venerunt*] Vulgatissimum est, Quinquatria fuisse festa, quæ Minervæ seu Palladi fiebant, ita appellata, quod per quinque dies post Idūs, qui inter atros connumerabatur, fiebant, uti Ovidius Fast. iii. p. 809. ‘Una dies media est, et fiunt sacra Minervæ, Nomina quæ a

junctis quinque diebus habent.' Et Varro de Ling. Lat. v. p. 47. docet Quinquatria fuisse festa Minervæ sacra per quinque dies ab Idibus. Gell. ii. 21. 'Quod quinquatrus,' inquit, 'dicimus, quod quinque ab Idibus dierum numerus sit, atrus nihil significet.' Porphyrius, enarrans illud Horatii Ep. ii. 2. vs. 197. 'At potius puer, ut festis quinquatribus olim,' scribit, quinquatrus a quinque diebus dici, qui dies ad ferias Minervæ pertinent, propterea quod festæ solemnitates ejusdem Deæ per hoc spatium celebrabantur. Cic. in Epist. ad Fam. xii. 25. 'Quinquatribus egi causam tuam, non invita Minerva.' Et rursus ii. 12. 'Ita tumultuosæ conciones, ita molestæ Quinquatriis afferebantur.' Domitianum imperatorem Quinquatria quotannis Minervæ celebrasse solemnia in monte Albano, ita ut et collegium ad magisterium earum institueret, testis est Suetonius in illo c. 4. Quod etiam insigniter describit Juvenalis Sat. ii. tam liber et verax, quam contra vani et adulatores Papinius et Martialis. Nero, Agrippinæ matri struens insidias, eam Baias evocavit ad solemnia Quinquatrum simul celebranda, ut docet Suet. c. 34. Errant sane toto cælo, ut aiunt, qui quinquatrum diem unum solummodo fuisse festum ex Varrone existimant, scribente de Ling. Lat. ii. quinquatrum diem unum festum sic appellari, quod erat post diem quintum Idus Martii; quam sententiam et sequutus est Beoroldus in comm. loci citati, qui tamen una cum aliis ejusdem opinionis facile erroris convincitur. Nam Sueton. in Aug. c. 71. scribit: 'Nos, mi Tiberi, Quinquatrus satis jucunde egimus, lusimus enim per omnes dies, forumque aleatorum calefecimus.' Præterea Livius xxvi. 27. sic habet: 'Interrupti hos sermones nocte, quæ pridie Quinquatrus fuit, pluribus simul locis circa forum incendium or-

tum:' quo loco *pridie Quinquatrus* interpretandum non dubito 'priorem ex Quinquatriis diem.' Sic et apud Cic. ad Attic. ix. 13. 'Fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempestas, qua illum usum puto.' Gellius namque x. 24. putat dictum *pridie*, quasi *pristini*, id est, priore die. Sed de re hac clarius Ovidius Fast. iii. vs. 809. 'Sunt sacra Minervæ, Nomina quæ a junctis quinque diebus habent. Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro; Causa, quod est illo nata Minerva die. Altera tresque super strata celebrantur arena, Ensibus exsertis bellica læta Dea est.' Ex his quæ a Livio sunt dicta 'ultima Quinquatria,' facile colligimus, non ultimum quinquatrum, diem videlicet quintum, intelligere, hæc illius verba clare demonstrant: 'Legati ex Macedonia quinquatribus ultimis adeo expectati venerunt, ut, nisi vesper esset, extemplo senatum vocaturi consules fuerint. Postero die senatus fuit, legatique auditi sunt.' Hunc genuinum sensum verborum Livii esse etsi arbitror, nihilominus et aliam expositionem afferre libet hujusmodi. Habemus ex Festo Pompeio lib. xi. voce 'Minuscula' Quinquatria proprie Minervæ festum fuisse post Idus Martias, aliud vero festum Quinquatrum post Idus Junias, quæ vocabantur 'Quinquatrus minusculæ,' seu 'minores,' et erat festum tibicinum, qui colebant Minervam. Hinc Ovid. Fast. vi. 651. 'Et jam Quinquatrus jubeor narrare minores. Huc ades o cœptis, flava Minerva, meis. Cur vagus incedit tota tibicen in urbe, Quid sibi personæ, quid toga longa volunt?' Itaque 'ultima Quinquatria' interpretari possumus hæc minora vocata, quæ postremo tempore celebrabantur, mense scilicet Junio ad differentiam priorum, quibus proprie colebatur Minerva mense Martio; utramlibet accipiat lector expositionem. M.

Donat. Posteriorem illam expositionem veram non esse, quisque sponte videre potest. Redierunt enim legati ex Macedonia ante celebratas Latinas, quæ edictæ erant in pridie Idus Aprilis. Ergo 'quinq̄atria ultima,' quibus advenerunt, de quinquatribus minusculis mense Junio celebratis accipi nequeunt; sed indicatur ultimus dies quinquatrium, qui incidit in ix. Kal. Apriles. Nec melioris notæ est, quod *pridie Quinquatrus* apud Cic. ad Att. ix. 13. exponat priorem ex quinquatrii diem. An ergo 'pridie Kalendas,' 'Nonas,' 'Idus' notant priorem ex Kalendis, Nonis, Idibus diem? Tirones norunt, quum *pridie* Gellius dictum testetur quasi *die pristini* seu *pristino, id est, priore*, etiam *pridie Quinquatrus* dici quasi die priore ante Quinquatrus, ut 'pridie Kalendas' est die priore ante Kalendas. De quinquatribus vide Malaspin. ad d. l. Ciceronis.

§ 2 *Id nunciant*] Vir doctus legebat nunciabant, vel nunciabant, ut in fine capitis repetitur.

§ 3 *Pieriam, quo processit, regem tenere*] Latinus sermo quo processisset. J. F. Gron. Non aliter edd. omnes usque ad Francof. a. 1578. ex qua *processit* perperam propagatum est per recentiores usque ad Gronovium.

§ 4 *In otio militem ali, nec plus, quam VI. frumentum habere*] Suspicio legendum esse, *nec plus, quam sex dierum frumentum, habere*: siquidem jam hiems exacta erat, in quam commeatus parati fuerant a prætore. Jam enim consulatum inierat Paullus Idibus Martiis; omnia autem imminuunt legati. *Sigon.* Utut omnia minuant legati, vix tamen verisimile videtur, adeo parum commeatibus prospectum esse, ut circa finem Februarii, vel initium Martii tantum sex dierum frumentum superfuisset. Displicet igitur illud *dierum* a Sigonio interpositum; nec tamen, quid substituendum sit, video. Adscitam igitur vocem

iterum ejiciens locum asterisco notavi. Forte legati renunciarunt numerum modiorum frumenti in horreis repositi. Is vero quantus fuerit, non nisi ope cod. integrioris restitui potest. Insuper Jac. Perizon. in margine Livii emendabat *in otio militem vix ali*: qua emendatione opus non esse videtur. Militem enim in otio alere consuli necesse erat, quia hiems aspera rebus gerendis intervenerat, nec tamen plus quam sex ** frumentum habebat.

§ 5 *Si Sp. Claudio circa Lychnidum*] Ita major Jac. Gronovii ed. sed sine dubio operarum sphalmate; minor enim recte *Ap. Claudio*, ut præferunt antiquiores. Et tamen manifestum hunc errorem servant Donjatius et Clericus.

Potuisse ancipiti bello distinere regem] *Lege distineri.* J. F. Gron. Gronovii conjecturam receperunt Clericus et Crevierius, verum ille non monito lectore. Contra Doujatius vulgatum recte tuetur. Si Ap. Claudio satis validus exercitus fuisset, potuisset eundem illum Ap. Claudium distinere regem ancipiti bello.

§ 7 *Eumenem classemque ejus, tamquam vento adlatas naves, sine causa et venisse, et abisse*] Videtur significare, classem illam, quum sociis opem non tulerit, parvoque temporis spatio illic manserit, videri potuisse non consilio eo venisse, sed tempestate delatam fuisse. Naves enim, quum vi ventorum aliquo adpelluntur, statim cessantibus illis abeunt. *Victorius*, Var. Lect. xvii. 22. Verba Livii recte quidem explicantur a Victorio, et favet Cic. in Lucullo c. 3. ubi ait, 'Et ad quaecumque sunt disciplinam, quasi tempestate, delati, tamquam ad saxum adhærescunt.' Sed puto ego in illis verbis pusillum quoddam mendum latere, quod tamen pulcherrimam collationem, qua uti voluit Livius, mirifice depravat: idque satis constare potest, quia hujusmodi *παράβολαι* sive *εἰκόνες*, ut eas

appellat Demetr. Phal. consueverunt sumi a re diversa, proxima tamen naturæ illius, quæ explicatur. Sed enim Livius eo sermone non discesse-rit ab appulsu navium ad aliquem portum: discesse-rit autem, quod maxime, ut videtur, oportet, si legamus *aves ἀντὶ τοῦ ναυες*. Omnes autem norunt, globos certarum avium aliquo ferri quandoque consuevisse impetu ventorum, quæ postmodum, vento illo cessante, statim ab illis locis, ad quæ fortuito delatæ fuerunt, recedunt. Atque hæc similitudo plurimum sane valet ad ostendendum et quasi ante oculos collocandum id, quod hic Livius monstrare in animo habebat. Juvat hanc meam conjecturam, quod legitur apud Strab. v. 221. *Καὶ οἱ τὴν Ἀτθίδα συγγράψαντες ἱστοροῦσι περὶ τῶν Πελασγῶν, ὥς καὶ Ἀθηναῖσι γενομένων τῶν Πελασγῶν* διὰ δὲ τὸ πλανήτας εἶναι καὶ δίκην ὀρνέων ἐπιφοιτᾶν ἐφ' οὓς ἔτυχε τόπους, Πελαργούς ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν κληθῆναι' atque adhuc magis particulatim de Alcyonibus fortasse intelligi potest ob id, quod de eis scriptum reliquit Aristotel. lib. de Histor. v. 9. ad hunc modum: Πάντων δὲ σπανιώτατον ἰδεῖν ἀλκυόνας ἐστί· σχεδὸν γὰρ περὶ Πλειάδος δούσιν καὶ τροπὰς ὁρᾶται μόνον, καὶ ἐν τοῖς ὑφόρμοις πρῶτον, ὅσον περιήταμένη περὶ τὸ πλοῖον ἀφανίζεται εὐθύς· διὸ καὶ Στησίχορος τοῦτον τὸν τρόπον ἐμνήσθη περὶ αὐτῆς. Simile peccatum visitur in codd. Apuleii Metam. v. pag. 167. ed. Elm. 'Protinus tanti mali confinium sibi etiam eximie metuentes, flatus alitis impulsu solito porrectæ super scopulum ilico pernici se fuga proripiunt: statimque consensis navibus abeunt:' ubi fortasse legendum est *avibus*: quomodo etiam non multo post p. 168. 'avem. Quasi de morte parentis aliquid comperisset, statim navem adscendit, et ad illum scopulum protinus pergit.' Verumtamen nihil nimis affirmo. R. Titius, Locor. Controv. xx. 13. Brenemannus, qui excerpta ex ineditis R. Titii libris

mecum communicavit, ad marginem adnotarat, Salvinium nihil in Livio mutandum censere; eique ares longius petitum, simplicius ac verius *naves* videri. Ceterum 'Eumenem' hic et fere semper hoc libro, interdum etiam supra et libro seq. unicus cod. præfert, sed inperitia librarii: qui, Græcæ linguæ rudis, se ita casum quartum more Græcorum exprimere credidit.

Sicut omnia de Eumene dubia, Attali] Excidit particula, ita Attali egregie constantem fidem nunciabant. J. F. Gronov.

CAP. XXI. § 2 *Ut in octo legiones parerem numerum tribunorum consules et populus crearent]* Vide Lipsium Milit. Rom. II. 9. Duk. Ed. princeps *Uti octo legiones*. Frobenius deinde 1535. dedit *Ut in octo*. Posses etiam *Uti in octo*, ut præpositio ἵ sive ἐν elisa sit a vocis præced. litera extrema. Vide ad XXXVII. 41. § 8. Præterea etiam *crearet* ed. prima; pro quo eadem Frobenii recte dedit *crearent*.

CAP. XXII. § 6 *Quæ scripsero senatui, aut vobis]* Senatui et vobis, vel ac vobis, ad marginem Livii scribendum conjecit Jac. Perizon.

Rumores credulitate vestra ne alatis] Hanc sententiam pariter expressit Plutarchus in concione Paulli p. 260. εἰ δὲ πιστεύουσιν αὐτῷ, μὴ παραστρατηγεῖν, μηδὲ λογοποιεῖν, ἀλλ' ὑπουργεῖν σιωπῇ τὰ δέοντα πρὸς πόλεμον. Sigon.

§ 8 *Qui exercitus in Macedoniam ducant]* Qui se scire putent, ac doceant, per quas vias et quomodo hæc omnia agenda sint. De hac figura vide Casaub. ad Theophr. Charact. cap. 8. Duker.

§ 10 *Contra adversum rumorem esse possunt, quam Fabius fuit]* Respicit versum Ennii apud Cic. de Offic. I. 24. et de Senect. c. 4. 'Unus qui nobis cunctando restituit rem: Non ponebat enim rumores ante salutem.'

§ 12 *Deinde ab iis, qui intersunt gerendis loco, qui hostem, qui temporum opportunitatem vident]* Suspectam ha-

beo hanc lectionem, qui intersunt gerendis loco, qui hostem. Malim ita: qui intersunt gerendis rebus, qui loca, qui hostem. Sigon. Doujatius parum referre opinatur, utrum lectio Sigonii recipiatur, an vero prisca servetur: nam gerendis loco poni pro in loco, id est opportune gerendis. At non vidit, mox subjungi qui temporum opportunitatem vident. Mallem qui intersunt gerendis, qui loca, qui hostem.

§ 14 Piget, et otium urbanum] Edd. antiquiores ignorant copulam et, quam addidit Paris. 1573. Id facile patior, quum verisimile sit, particulam illam interceptam esse ab ultimis literis τοῦ piget, ut sæpe alibi contigit. Vide ad xxxv. 41. § 7.

§ 16 Latinis, quæ pridie Kalendas Aprilis fuerunt, in monte sacrificio rite perpetrato] Latinis est tempore Latinarum, quibus diebus Latinæ celebrabantur. Ita 'ludis' II. 36. § 1. ubi plura vide. Deinde pridie Calend. April. edd. vett. pro quo pridie Kalendas Aprilis dederunt Lugd. 1553. et Paris. 1573. quod recentiores servarunt. At malo more Liviano pridie Kalendas Apriles. Vide ad c. 19. § 4.

§ 17 Ac prope certa spe ominatos esse homines, finem esse Macedonico bello] Dele posterius esse. J. F. Gron. Illud deleri Doujatius non necessarium judicat. Recte. Vide ad I. 41. § 5. Si quid tamen mutandum, mallem finem adesse Macedonico bello. Supra v. 1. 'In armis erat tanta ira odioque, ut victis finem adesse adparet.' Similiter etiam Crevierius scribendum vident.

CAP. XXIII. § 2 Per Hippium legatum trecenta talenta pactus esset] Hujus legationis mentionem, quæ apud Polyb. in Exc. Legat. num. LXXVII. et LXXXV. occurrit, in Livio non inveni: sed cum multis aliis excidisse videtur temporum injuria ex fine libri XLIII. ut eo loco notavi.

Pantauchum misit] Ita recte Gron. 1665. edidit. Priores male præferunt Pantaucum. Vide ad XLII. 39.

§ 7.

§ 3 Medeone Labeatidis terræ] Medione, ut ante dixi ad xxxvi. 11. § 10. ex Stephano. Quamquam Polybius lib. II. cap. 2. et seqq. Μυδιωνίους vocat, non Μεδιωνίους. Sigon. Verum est, Μεδίων memoratur Stephano, verum πρὸς τῇ Αἰτωλίᾳ, sive juxta Ætoliā, sita esse dicitur; quod urbi hic memoratæ convenire nequit, sed potius Medioni Acarnaniæ, cujus Livius meminit lib. xxxvi. capp. 11. et 12. Vide quæ ibi notantur. Quærimus hic urbem Labeatidis terræ, sive Labeatum, quos Plinius III. 22. in ea parte Illyrici sitos docet, quæ proprie vocatur Dalmatia. Eorum regem Gentium esse, Livius testatur XLIII. 19. ad cujus regnum pertinebat urbs Lissus, ut colligitur ex Livii XLIV. 30. et Polybii Exc. Legat. num. LXXXVI. regni autem metropolis erat Scodra. Vide Livii XLIV. 31. Nihil igitur verisimilius adparet, quam illam intelligi Medeona, quæ Stephano Byz. in Epiro sita fuisse dicitur. Ita enim inquit in voce Μεδεῶν Ἔστι δὲ καὶ τῆς Ἠπειροῦ πόλις καὶ κώμη. Et sane terræ Labeatidis urbem non Μεδιῶνα, sed Μεδεῶνα dictam fuisse, indicant vestigia lectionis, licet corruptæ, apud Polyb. in Exc. Legat. num. LXXXV. ubi eandem, quam hic Livius, historiam narrans dicit, Ὅ δὲ Πάνταυχος ἐξαυτῆς ποιησάμενος τὴν ὁρμὴν, καὶ παραγενόμενος εἰς Μετέωνα, τῆς Διβιτιάδος ubi, in nomine urbis unica tantum litera mutata, Ursinus recte ex Livio εἰς Μεδεῶνα τῆς Λαβεάτιδος legendum docuit. Infra etiam cap. 32. 'Medeonem Labeatium gentis urbem' Livius memorat; ubi pariter ita omnes editi præferunt, et Sigonius nihil monet: quem hic Medionem Acarnaniæ et Medeonem Illyrici urbem perperam confudisse, constat. An autem hic indicentur, qui Μυδιᾶνιοι vocantur Polyb. I. II. capp. 2. 3. et 4. non liquet. Eorum urbs ibi Μυδιωνία vocatur, et ad mare sita erat.

§ 4 Cum eodem ad pecuniam accipiendam missi sunt: et auctore Pantaucho, qui Rhodum, &c.] Distingue: Cum eodem ad pec. acc. missi sunt et auctore Pantaucho, qui Rh. legati cum Mac. irent: Par. et Morcus dest. J. F. Gronov. Potius distingo missi sunt, et, auctore Pantaucho, qui Rhodum. Gentius primo legatum ad Persea misit Olympionem, qui jusjurandum et obsides ab eo exigeret; ei sponte addidit, qui pactam pecuniam curarent: addidit etiam Parmenionem et Morcum, sed a Pantaucho persuasus, qui in Macedoniam primo profecti, ubi regem in verba fœderis jurasse, obsides tradidisse, et pecuniam adnumerasse vidissent, postea cum ipsius Persei legatis in insulam Rhodum abirent. Polyb. in Exc. Legat. num. ΙΧΧΧV. Εὐθέως ὁ Γέντιος ἅμα τοὺς δμήρους ἔπεμπε, τοὺς ὑπὸ τοῦ Πανταύχου καταγραφέντας· καὶ σὺν τούτοις Ὀλυμπίωνα, παραληφόμενον τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς δμήρους παρὰ τοῦ Περσέως· ἐτέρους δὲ τοὺς περὶ τῶν χρημάτων ἔζοντας τὴν ἐπιμέλειαν· σὺν δὲ τοῖς προειρημένοις, ἔπεισεν ὁ Πάνταυχος τὸν Γέντιον καὶ πρεσβυτὰς συνεξαποστέλλειν· ὅς τινες ἅμα τοῖς παρὰ τοῦ Περσέως πεμπομένοις εἰς τὴν Ῥόδον πρεσβεύσωσιν, ὑπὲρ τῆς κοινῆς συμμαχίας· τούτου γενομένου καὶ συνεμβάντων τῶν Ῥοδίων εἰς τὸν πόλεμον, τελέως εὐκαταγωνίστους ἐσομένους ἀπέφαινε τοὺς Ῥωμαίους· ὃ δὲ πεισθεὶς τοῖς παρακαλουμένοις καὶ προχειρισάμενος Παρμενίωνα καὶ Μόρκον ἐξαπέστειλε, δοὺς ἐντολὰς, ὕταν λάβωσι τοὺς ὄρκους παρὰ τοῦ Περσέως, καὶ τοὺς δμήρους, καὶ περὶ τῶν χρημάτων γένηται σύμφωνον, πρεσβεύειν εἰς τὴν Ῥόδον. Similiter locum distinxit et intellexit Crevierius, qui insuper totam Livii periodum ita transposuit: cum Maced. irent: duorum simul regum nomine incitari Rhodios ad bell. Rom. posse. Adj. civ., penes quam unam tum rei nav. gl. esset, nec terra nec mari spem rel. Romanis. Parmenio et Morcus destinantur: quibus ita mand., uti jur., obs., et pec. acc., tum demum Rhodum prof. Ven. Ill. &c.

Causas mutationis reddit, primo quod in his duorum simul regum agnoscere videtur verba Pantanchi, in-pellentis Gentium ad mittendos Rhodum legatos: deinde quod, ut hæc vulgo conlocata sunt, verbum destinantur redundat; at in ordine, quem struit, idem omnino necessarium est: tertio quod Polybius eundem plane ordinem repræsentat, quem hic restitutum vult. Verum non persuadet. In his enim duorum simul regum agnosco Gentium causam reddentem, cur voluerit, ut legati Rhodum mittendi antea in Macedoniam proficiscerentur, et simul cum Persei legatis Rhodon abirent. Deinde destinantur non redundat, si verba distinguantur, ut in contextu feci. Cohærent enim, missi sunt ad pecuniam accipiendam, et, auctore Pantaucho, Parmenio et Morcus destinantur, qui Rhodum legati cum Macedonibus irent. Antea distinguebatur cum Macedonibus irent: Parmenio et Morcus destinantur. Denique non serviliter adeo ordinem, quo Polybius sua proponit, Livius ubique secutus est, ut, ubi in vulgatis edd. ab eo discedit, omnia etiam invitis codd. ad ejus exemplum immutanda sint. Accedit aliter Polybium, aliter Livium hic sua enunciasse. Apud Polybium Pantauchus dicit, Gentio sibi suadenti obtemperante, et Rhodiis belli societatem incunibus, Romanos facile superari posse: a quibus diversa esse, quæ Livius dixit, ex verbis ejus adparet. Ceterum recte Gronov. destinantur edidit. Priores legunt destinatur.

§ 8 *Ibi ea, quæ convenerant*] Ita primus Gronovius 1665. edidit; eamque lectionem omnes recentiores servarunt. Superiores, quas vidi, edd. legunt convenerunt. Id vero mutandi causam non video: quare Livio reddidi.

§ 9 *Et, Pellam ad thesauros regio missis, qui pecuniam acciperent, qui Rhodum, &c.*] Jac. Perizonius ad marginem Livii conjecit missi, qui pecuni-

am acciperent : qui *Rhodum*, &c. et cum his conferri jussit Polyb. in Exc. Legat. num. LXXXV. Ἐπειτα δὲ τοὺς ὁμήρους παρελάμβανε, καὶ παρεδίδου τοὺς ἑαυτοῦ τοῖς περὶ Ὀλυμπίωνα, &c. Μετὰ δὲ ταῦτα, τοὺς μὲν ἐπὶ τὰ χρήματα παρόντας εἰς Πέλλαν ἐξέπεμπεν, ὥς ἐκεῖ παραληφόμενος τοὺς δὲ πρεσβευτὰς τοὺς εἰς τὴν Ῥόδον, εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς Μητροδωρον συντάξας ἐτοίμους εἶναι πρὸς τὸν πλοῦν. Similiter etiam ultima Sigonii ed. quæ post mortem ejus Venetiis 1592. prodiit, præfert. Verum, quum edita lectio commodum sensum præbeat, et Livius plerumque mentem Polybii exprimere, non vero semper ejus verba et orationis structuram reddere consuerit, nihil mutandum duco.

§ 10 *Dinone et Polyarato, principibus civitatis*] *Dione* omnes edd. vett. et hic et alibi semper id nomen scribunt; ut XLIV. 29. et XLV. 22. Sed recte Gronovius *Dinone* edidit. Sæpius ‘*Dionis*’ et ‘*Polyarati*,’ tamquam principum factionis, quæ apud Rhodios Romanis adversabatur, meminit Polyb. in Exc. Legat. Vide num. LXVII. ubi studii eorum causam dedit, 70. 77. et 87. Mox princeps junctæ cum Illyriis legationi datus est, pro legationis, malebat Crevicrius.

CAP. XXIV. § 1 *Eodem tempore ad Eumenem et ad Antiochum communia mandata*] Verbum hinc orationi deest. Ex fine autem cap. proximi datus est videri posset, hic supplendum esse data sunt: sed potius existimo, plures voces aut integrum versum a fine periodi excidisse. Constat enim ex Polybii Exc. Legat. num. LXXXV. Perseum, quum ordinasset quæ cap. præcedenti narrata sunt, legatos ad Eumenem et Antiochum a prioribus diversos misisse, et quidem ad illum Cryphonem, ad hunc Telemnastum Cretensem; quod ex his Livii verbis colligit nequit: quum tamen de eadem re agi ostendant, quæ Livius de

actis inter Eumenem et legatum Persei subdit.

§ 3 *Et Eumenem et Prusiam armatos esse*] *Prusian* est in ed. principe, pro quo Basileenses 1553. dederunt *Prusiam*. Gronovius deinde a. 1665. revocavit *Prusian*; at alterum Clericus: quod etiam præferendum puto, quia Livium alibi semper *Prusiam*, quam more Græcorum *Prusian*, maluisse codd. evincunt; qui et XXIX. 12. potius ‘*Prusia Bithyniæ rex*,’ quam ‘*Prusias*,’ dixit. Vide Voss. Art. Gramm. IV. 2. et 3. Quin et ipso hoc cap. iterum sequitur *Prusiam*.

§ 5 *Antiochum victorem præmio belli ab Ægypto arceri*] Ipsa Ægyptus præmium belli accipienda: itaque, etsi possis eodem sensu intelligere, quasi sit dictum ab Ægypto præmio belli, malim tamen deleri præpositionem. J. F. Gron. Id convenit, per ‘*præmium belli*’ ipsam Ægyptum intelligi. Itaque Gronovio, *præmio belli Ægypto* legenti, non adversor. Ita enim sine præpositione hoc verbum Livium construxisse, vidimus ad V. 8. § 8. et XXVI. 21. § 6. Posset tamen etiam a *præmio belli ab Ægypto arceri*.

§ 7 *Eumenem falsis gravioribus. Proditor enim*] Manca sententia est. Duas has voces aut his similes excidisse puto: *falsis gravioribus criminibus onerantur*. Quæ hæc crimina graviora sint, exponit ‘*Proditor enim ac prope hostis habitus*.’ Sigon.

§ 9 *Iterum cum Antiocho, regis ducibus*] Scribe cum *Antimacho*: ut c. 13. ‘*Fama fuit, per Cydam Cretensem et Antimachum, qui Demetriadi præerat, tractatas inter Eumenem et Persea conditiones amicitiae*.’ J. F. Gron.

§ 10 *Eropon quoque, qui tum*] Etiam *Eropon* ille falso nomine. Scribe, *Cryphon quoque, qui tum missus est, duabus ad eundem Eumenem jam ante leg. functus erat*. Polybium do auctorem in Excerptis legationibus num. LXXXV. Κρυφῶντα μὲν ἐξέπεμψε πρεσ-

βευτήν πρὸς Εὐμένην καὶ πρότερον ἤδη ἀπεσταλμένον. Idem restitue inferius c. 27. 'Et ab Eumene Cryphon, ignotis, quæ occulte acta erant, reddit.' Et statim sequenti, 'Perseus post reditum ab Eumene Cryphontis spe dejectus.' Nisi ubique *Euryphon* faciendus. Aristoteles, *Polit.* II. 8. 'Ἰππῶδαμος Εὐρυφῶντος Μιλήσιος. J. F. Gron. Nisi terminatio obstaret, conjici posset *Aëropus*, quod notum apud Macedonas et Epirotas nomen erat. Livius XXVII. 32. XXI. 12. Polyæn. *Strateg.* IV. 1. § 3. Vide quæ Perizon. ad Ælian. Var. Hist. XII. 43. et quæ alii ad Justin. VII. 2. § 2. adnotarunt. Sed non est cur a Polybio discedatur, etsi *Cryphon* non valde obvium nomen est: nam plura hujusmodi sunt. *Duk.*

§ 11 *Res autem ita se habuit*] Ita Froben. 1535. edidit, et ex eo reliqui in hunc diem. At princeps ed. *ita sese habuit*: a qua cur posteriores discedere voluerint, non video; nisi forte causa operarum negligentiae adscribenda sit.

CAP. XXV. § 1 *Neque bello eum invadere animo habuit*] Lege *in animo habuit*. Sic enim paulo ante c. 8. 'Extrahere ejus tempus ætatis in animo habebat.' Sigon. Prima ed. et fidelius eam secutæ *invadere animo habuit*. Mutavit Sigonius: et quidem male. Lucilius lib. XXI. (apud Non. Marc. voce 'Grave:'). 'Habeasque animo, mihi admodum causam gravem fore, quæ me ab ullo commodo abducat tuo.' Varro de L. L. V. p. 55. 'Et istum prolocutum dicimus, cum, animo quod habuit, extulit loquendo.' Sallustius Jug. c. 11. 'Atque ea modo animo habere, quibus Hiempsal per dolum caperetur.' Sic Mss. Ovidius Met. IX. 539. 'Quamvis animo grave vulnus habebam.' Auctor de B. Hispan. in literis Cn. Pompeii cap. 26. 'Cohortes animo habeo ad vos mittere.' Cicero Timæo c. 3. 'Quocirca si forte de Deorum natura ortuque

mundi disserentes minus id, quod habemus animo, consequimur, ut tota dilucide et plane exornata sibi constet:' ita enim distinguimus, non ut vulgo, *quod habemus, animo consequimur*. Neque 'habere' hic est cupere, ut voluerunt: sed 'habere animo' est propositum habere, constituisse, decrevisse. Ad Attic. I. ep. 6. 'Domum Rabirianam Neapoli, quam tu jam dimensam et ædificatam animo habebas.' J. F. Gron. 'In animo habere,' ut Sigonius emendandum censuit, aliquoties apud Livium obcurrere, verum est. Exempla vide XXXIV. 58. et XXXVII. 28. non tamen ideo omnia ad hanc formulam exigenda, eandemque locutionem variis modis efferendi libertas circumcidenda, aut Livio eripienda est. De locutione 'animo habere' vide Cortium ad Sallust. Jug. cap. 11. ubi monet Gronovium eodem modo *animo esse*, pro *in animo esse*, Livio adseruisse ad XXXI. 18. § 4. Similiter Livius non tantum dixit 'in eodem statu esse,' ut vidimus ad XXXV. 8. § 2. sed etiam 'eodem statu esse.' Vide ad III. 68. § 3.

Non tam quia paternæ inter eos inimicitiae erant, quam ipsorum odiis inter se accensæ. Non ea, &c.] Si hæc sana sunt, non volo dissimulare me sensum eorum non percipere. Livius duo dicit: unum, Eumenem non favisse victoriæ Persei; alterum, non habuisse animo, bello eum invadere. Deinde causam, cur non voluerit Persen victorem esse, exsequitur, usque ad verba 'Cernebat et Persea:' a quibus incipit exponere, cur eum bello invadere in animo non haberet. In hac narratione omnia satis perspicua sunt, et summa huc redit, Eumenem inhiasse pecuniæ, et sperasse, se pace inter Romanos et Persen concilianda ab hoc caput unctius relaturum. Sed in ea quæ causam continet, cur Eumenes non faverit victoriæ Persei, verba *Non ea æmula*

tio regum non mediocri obscuritate involuta sunt. Nam nec apparet quomodo præcedentibus adnectantur et cohæreant, nec quid sit, quod *non ea regum æmulatio* fuisse dicitur, ut Eumenes æquo animo visurus fuerit, Persen Romanis victis magnas opes magnamque gloriam adipisci. Nam illa ipsa æmulatio causa erat, cur Eumenes non faveret victoriæ Persei. Quid Livius scripserit, plane incertum est. Sed mihi videtur dixisse, præcipuam causam, cur Eumenes non voluerit Romanos a Perseo vinci, fuisse ipsorum inter se æmulationem. Si hæc Livii mens fuit, eam conjectura non audacissima, ut puto, adsequemur, si locum ita legamus: *non tam quia paternæ inter eos inimicitiae erant, etiam ipsorum odiis inter se accensæ, quam ea regum æmulatio*; id est, expletis e præcedentibus *quia et erat*, quia ea regum æmulatio erat. Sed de hoc aliorum iudicium esto. Mihi satis est dixisse, cur vulgatam scripturam non intelligam. *Duk.* [Vide Lectt. Var.]

§ 6 *Pacis patranda cum Romanis*] ‘Pacem patrare’ legitur in inscriptione mutila apud Liv. xl. 52. ‘perpetrare pacem’ xxxiii. 21. An, quorum interventu pax conciliatur, ‘pacem patrare’ dicuntur? *Duk.* Vide ad 11. 26. § 4.

Paciscebatur mercedem, ne bello interesset. M. et D. talenta in utroque non fidem modo se] Inscite interpuncta verba depravant omnem hanc sententiam. Est autem ita distinguendum: *paciscebatur mercedem ne bello interesset mille, et quinquaginta talenta. Inde in utroque non fidem modo se.* Utrumque autem intelligit, nec Romanos bello juvaturum, et pacem cum Romanis ei comparaturum. Sic paulo post cap. 27. ccc. talenta Gentio ob belli societatem a Perseo promissa ait. *Sigonius.* Sigonius, distinctione mutata, omnes hic consiluisse turbas putat. Ego tristiora vereor. Appi-

anus in *Excerptis Peiresc.* pag. 562. *Τάλαντα δ' ἦτοι τῆς μὲν διαλύσεως χίλια καὶ πεντακόσια, τῆς δὲ ἡσυχίας χίλια.* Videtur in Livio deesse aliquid, quod hunc exprimeret sensum: *ne bello interesset mille; pacis conciliandæ caussa mille et quingena talenta.* Tum scribendum *In utrumque non fidem.* Justin. xi. 12. ‘Redimendarum sibi captivarum potestatem faciat, inque eam rem magnam pecuniam pollicetur.’ Eodemque libro c. 15. ‘In quam rem unicum pignus fidei regiæ dextram se ferendam Alexandro dare.’ *J. F. Gron.* Livius xxxii. 24. ‘Fide in hæc data.’ xxviii. 17. ‘In id modo fide accepta, tutum adventum fore.’ *Duk.* Dubitari nequit, quin interpunctio a Sigonio damnata vitiosa sit. Ea vero originem habet ex ed. Vascosani; unde in nonnullas propagata est, quum tamen pleræque distinctionem post vocem *interesset* non agnoscant. Præterea sententiam Gronovii, hic aliquid excidisse, verisimillimam reddit Appiani locus laudatus. Et quidem repetitio vocis *mille*, ut omnia media omissa sint, caussa fuisse videtur. Vide ad ix. 11. § 11. Deinde *in utrumque* ut xxx. 12. ‘Data dextera in id, quod petebatur, obligandæ fidei.’ xxxii. 30. ‘In id data fides consuli est, ut in acie aut quiescerent, aut adjuvarent Romanos.’ Mox hoc cap. ‘Malebat in spem Romanæ pacis non recusare inpensam.’ Vide Freinsheim. Ind. Curtii in voce ‘Dare.’

§ 9 *Et utique alteram, &c.*] Appianus Exc. Peiresc. p. 562. *Τῆς μὲν ἡσυχίας οὐκ ἔφη δώσειν οὐδέν· αἰσχυρὴν γὰρ φέρειν ἀμφοῖν. Τὰ δὲ διαλύσεως οὐ πρόδωσεν.* *Duk.*

§ 10 *Malebat, &c. non recusare inpensam, sed eam pecuniam perfecta re daturum.*] Vide num legendum non recusare inpensam. *Se eam pecuniam perfecta re daturum.* Si tamen servanda est vulgata interpunctio, legendum erit *daturus*, et mox *depositorus*: vel *sed se eam pecuniam.*

§ 11 *An Pellæ pecunia esset*] Crevierius legendum putat *ibi, an Pellæ pecunia esset.*

CAP. XXVI. § 1 *Quum pecuniam tutam et pacem habere per Eumenem, &c. ac receptus protrahere inimicum*] Quid opus argumentis? Locus ipse clamat se pessime habere. Vide an sic queat instaurari: *quum pecunia tantula aut pacem habere per Eumenem, quæ vel parte regni redimenda esset, aut deceptus protr. in. mercede on., et hostes merito ei Rom. posset facere.* Verbum 'protrahere' sic habes l. XXVII. c. 3. 'Novum in occulto gliscens per indicium protractum est facinus.' XXXIII. 28. 'Quem indicem Pisistratus timens, eo ipso timore ad indicium protraxit.' XLV. 5. 'Suberat et ille metus, ne damnatus auctorem se nefandi facinoris protraheret.' Epitoma CXXVII. 'Nefaria contra Cæsarem molitum indicio suo protraxit.' Valer. Max. II. 5. 3. 'Unius ancillæ indicio protractæ.' J. F. Gron. Mihi magis liquet locum contaminatum esse, quam *deceptus* sententiæ illius convenire: primum, quia avaritia Persei, si, pecunia Eumeni pacis cum Romanis conciliandæ causa data, ab eo deceptus fuisset, reprehendi non posset: deinde, quia non deceptus idem, quod deceptus, facturus, et Romanos Eumeni hostes redditurus erat Persens. Livius, si recte mentem illius capio, hoc dicit, Perseum pecunia Eumeni danda duas res sibi utilissimas consequuturum fuisse: primum, eo conciliante utique pacem a Romanis impetraturum; deinde, ea impetrata, prodeundo, quæ occulte inter se et Eumenem acta fuerant, animos Romanorum ab eo alienaturum fuisse, si intellexissent eum non studio ac benevolentia erga hanc, aut illam partem, ductum de reconcilianda inter eos amicitia laborasse, sed aviditate pecuniæ incensum suam solius utilitatem in ea re spectasse. Nec est, quod quis dicat, non credibile esse,

Perseum pro tanto beneficio tam ingrato animo adversus Eumenem futurum fuisse, ut Romanos ei hostes facere vellet. Nam quod in dies a privatis fieri videmus, ut non modo beneficiorum acceptorum facile obliviscantur, verum etiam sæpe optime de se meritis pro gratia odium, injurias, ac damna reddant, si quid in eo lucri et privatæ utilitatis vident, id plerosque reges quoque semper et factitasse, et facturos esse, credi potest ac debet. Intererat autem Persei, si a Romanis in regno relictus fuisset, opes Eumenis minui, eumque quam infirmissimum esse; quod ea maxime ratione efficere poterat, si Romanos odio illius imbuisset, et ei inimicos reddidisset. Si hæc est sententia hujus loci, legi posset, *quum pecunia et tutam pacem habere per Eumenem, &c. et receptus, &c. posset: tutam pacem dixit* Lucan. x. 332. 'Velut in tuta securi pace.' Mille et quingenta talenta, quæ Eumenes pacis conciliandæ causa poscebat, ad regnum comparata, *Tantula pecunia* quidem dici possunt; sed *tantula* mihi nimis longe a *tutam* recedere videtur: *receptus* puto retineri, et exponi posse, Eumene conciliante in amicitiam a Romanis receptus. Sed judicet quisque ex sensu suo. Duk. Donjatius primam partem emendationis Gronovianæ rejicit, ac tuetur vulgatum, *quum pecuniam tutam et pacem habere per Eumenem: pecuniam autem tutam* exponit depositam, nempe apud Cretam, ut Eumenes volebat. Verum, inter Persen et Eumenem convenisse, ex cap. præc. patet, non ut pecunia, sed ut obsides Cretam mitterentur. Deinde non Eumenes, sed Persens voluit, ut pecunia Samothracæ in templo deponeretur; ut præter Livium dicto loco narrat etiam Appian. in Exc. Peiresc. pag. 562. At contra Eumenes, quum Samothrace Perseo pareret, probe videbat, eam ibi æque in potestate ejus futuram, quam si Pella non efferre-

tur, et eam ob causam id agebat, ut certe partem pecuniæ præsentem ferret. Vanum itaque est patrocinium, quo Doujat. *pecuniam tutam vindicare conatus est*, et eaque verba defendi non posse videntur. Gronovius in pr. ed. nott. conjecit *quum pecunia tantula pacem habere per Eumenem, &c. ac recepta* (scilicet pace) *protrahere inimicum, &c.* At pleraque eorum, quæ Dukerus conjecturæ ejus, quam postea huic substituit, objecit, etiam contra hanc militant. Quid igitur, si legamus *quum et pecunia tutam pacem habere per Eumenem, &c. et ea recepta protrahere inimicum, &c.*? *receptus* simpliciter pro in amicitiam *receptus* paullo durius videtur, et hinc pro *ac receptus* lego et *ea recepta*. Voculam autem et interceptam puto ab ultimis literis præced. dictionis *esset*, tum *ac* muto in *ea*. At de hac conjectura arbitrium lectoris esto. Optime vero Gronovius verbum 'protrahere' illustravit, quod de eo usurpari solet, quod in occulto latens luci exponitur, in lucem prodire cogitur. Valer. Max. 1. 5. 8. 'Ut rapacissimi victoris insolentiam dicti timore protraheret:' ubi vide Perizon. Tacit. Hist. 111. 86. 'Pudenda latebra semet occultans ab Julio Placido tribuno cohortis protrahitur,' Hist. 1v. 1. 'Mox augescente licentia scrutari ac protrahere abditos.' Quinctil. Inst. 1x. 2. p. 776. ed. Burm. 'His et adversariorum cogitationes, velut secum loquentium, protrahimus:' et Declam. 1v. 14. 'Ex illa rudi primaque caligine protrac-tum posuit in vultum:' ubi vide viros doctos.

Parte regni redimenda esset] Id est, emenda esset. Sallust. Jug. c. 29. 'Jugurtha primum tantummodo belli moram redimebat:' ubi vide Cortium. Justin. XLIII. 9. 'Aurum argentumque publicum privatumque contulerunt ad explendum pondus Gallis, a quibus redemptam pacem cognoverant.' Contrario sensu 'redimere

bellum' non est emere bellum, sed potius data pecunia efficere, ne bellum inferatur. Justin. vi. 1. 'Indignum ait, bella non perfici, sed redimi; hostem pretio, non armis, submoveri.' vii. 5. 'Bellum ab Illyriis, pacta mercede et Philippo fratre dato obside redemit.' Usurpari etiam pro 'rependere,' 'pensare,' docuerunt Burm. ad Nason. Her. xvii. 49. et Cortius ad Sall. Catil. c. 14.

§ 2 *Et tum Gallorum, effusorum per Illyricum, ingens agmen*] Vox ultima non est in prima ed. nec apud Curionem. Gryphio insertam video. Sed quid sibi vult hic τὸ *tum*? in hoc, aut valde fallor, aut latet ea vox, quæ desideratur, sive ea *auxilium*, sive *agmen* fuerit. J. F. Gron. Duas ante oculos habeo edd. Gryphianas, alteram an. 1548. alteram an. 1554. sed neutra agnoscit vocem *agmen*, quam demum inveni in ed. Paris. an. 1573. Per hos autem Gallos intelligendi sunt Bastarnæ. Γαλάται οἱ Βαστάρναι καλοῦνται dicuntur Plut. in Æmilio Paull. pag. 259. Postea vero pagg. 260. et 261. eos promiscue modo Βαστάρνας, modo Γαλάτας adpellat. Γαλάτας etiam vocat Diod. Sicul. in Exc. Peiresc. p. 313. Parum referre, utrum Gallicam, an Germanicam gentem dicamus, fuisse enim Gallos Germanis permixtos, existimat Vales. ad Exc. Peiresc. p. 79. Bastarnas tamen non Gallos, sed Germanos fuisse, docent Plinius alique, quos Livius hic, et Plut. ac Diodor. Sicul. Gallos vel Γαλάτας vocarunt exemplo Polybii, ejus tempore verum discrimen inter Gallos et Germanos Græcis adhuc incognitum erat. Vide Cluverii Germ. Antiq. 111. 43. Γέται vocantur App. Alexandr. in Exc. Peiresc. 562. Habitarunt autem ad Istrum. Plut. 1. land. 'Τεκίνοι δὲ καὶ Γαλάτας τοὺς περὶ τὴν Ἰστρον ὥκημένους, οἱ Βαστάρναι καλοῦνται. Et quidem trans Istrum. Supra xl. 57. et Oros. 1v. 20. Hinc ex patria profecti, ut

Perseo opem ferrent, Istrum trajece-
re. Vide Diod. Sic. in Exc. Peiresc.
p. 313. et Appian. Alex. ibid. p. 562.

§ 3 *Veniebant decem millia equitum*
Cum his confer Appian. Alex. in
Exc. Peiresc. p. 562.

Jungentium cursum equis] De hoc
more Gallorum Pausanias in Phocic.
c. 19. Plutarchus in Æmilio Paulo
p. 260. Cæsar B. Gall. I. 48. *H. Val-*
les.

§ 7 *Ad Almanam urbem pervenit*
Ego tamquam tabularum corrupta-
rum hunc scribam accusare possum,
qui *Albanam* puto a Livio editum es-
se: et *Albanopolis* a Ptolemæo Geogr.
III. 13. illis in locis ponitur. Erat et
'Amantia' in Orestide Macedoniæ.
Turneb. Advers. xxx. 37. De *Turn-*
nebi conjectura se subdubitare, tes-
tatur *Ortel.* in *Thes. Geogr.* voce
'Almana.' Ipse vero postea in voce
'Almon' credit, *Almanam* a Livio
vocari, quæ *Plinio Hist. Nat.* IV. 8.
'Almon' Thessaliæ oppidum dicitur,
et eodem teste ab aliis *Elmon* adpel-
latur. At neutra intelligi posse vi-
detur. *Perseus* enim, qui castra ad
Enipeum metatus erat, ut *Gallia* a
parte *Mædicæ* adventantibus occur-
reret, neque *Albanopolim*, quæ ver-
sus sinum *Hadriaticum* sita erat, ne-
que in Thessaliæ, cujus oppidum
Almon erat, abire debuit, sed ad in-
teriora Macedoniæ versus Thraciam.
Et id patet ex *Livio*, qui *Persen* ex
castris progressum ad *Almanam* ur-
bem pervenisse, et in ripa fluminis
Axii castra posuisse narrat. 'Alma-
na' igitur urbs fuit Macedoniæ, vel
in ripa *Axii*, vel non longe inde sita,
cujus præter *Livium* nemo meminit.

Circa Desudabam in Medica exerci-
tus Gallorum consederat] *Mædica*, ut
ante ex *Græcis*. Hac de re *Plutar-*
chus item in *Paullo* p. 260. ubi ait,
ὡς δὲ περὶ τὴν Μαϊδικὴν καταστρατοπε-
δεύσαντες ἐμίγνυντο τοῖς παρὰ τοῦ βασι-
λέως, &c. Sigon. In *Mædica* omnes
aute *Sigonium* edd. præter solam *Ba-*

sil. 1554. quæ errore operarum in *Me-*
dica præfert. In loco vero *Plutar-*
chi, quem *Sigonius* laudat, perperam
typis descripti *Μηδικὴν*, pro *Μεδικὴν*,
vel *Μαιδικὴν*, præferunt. *Populos*
enim *Asiæ Græcos Μηδοὺς*, *Thraciæ*
Μεδοὺς vel *Μαιδοὺς* vocasse, vidimus
ad *xxvi.* 25. § 6. Adde *Casaub.* ad
Strab. VII. 295. et 316. Ceterum *Jac.*
Gronovius Diss. Epist. ad *Livii* loc.
Geogr. Ep. v. p. 41. præfatus verisi-
mile non esse *Desudabam*, vocem tam
bonæ Latinæ monetæ, ante auditum
illic Romanum nomen, fuisse adpella-
tionem oppidi, scribendum conjicit
circa Cesium, et seque ad hanc con-
jecturam propterea proniorem ve-
nire testatur, quod simili errore li-
brarii *Desalces* dederint pro *Cesalces*,
xxix. 29.

§ 8 *Ad Bylazora, Pæoniæ is locus*
est] Tempore *Philippi*, patris *Persei*,
maxima *Pæoniæ* urbs fuit, qua trans-
itus erat ex *Dardania* in *Macedo-*
niam. *Polyb.* v. 97. *Φίλιππος ὁ βασιλεὺς*
κατελάβετο Βυλάζορα, μεγίστην οὖσαν
πόλιν τῆς Παιονίας, καὶ λίαν εὐκαίρως
κειμένην πρὸς τὰς εἰσβολὰς τὰς ἀπὸ τῆς
Δαρδανικῆς εἰς Μακεδονίαν.

Ab Actio flumine et castris regis] *Ab*
Axio. Sic paulo ante: notum flumen
est. *Sigon.* *Ab Actio* in sola est ed.
Basil. a. 1554. reliquæ recte *ab Axio.*
An insuper *castris regis*? Vide tamen
ad h. lib. c. 6. § 9.

§ 10 *Ecquid aurum, quod, &c. esset,*
secum adduxisset] Repone *advexisset.*
Ut in commentario de *Sestertiis* II.
3. et *Cæsarem* juvabamus. Infra c.
27. 'Reliquam pecuniam parvis iti-
neribus veherent.' *xxiii.* 38. 'Ea'
pecunia 'per *L. Apustium* legatum
Tarentum est devecta.' *xxxii.* 2.
'Argentum in stipendium impositum
primum *Romam* advexerunt.' *xxxv.*
32. 'Tantum advehi auri, ut ipsos
emere *Romanos* posset.' *J. F. Gron.*
Vide ad *xxxii.* 2. § 1. *Doujatius* de
necessitate emendationis *Gronovi-*
anæ dubitat.

§ 11 *Clondicus regulus eorum*] Bastarnæ, quos Philippus rex exciverat, Clondico duce venerant, ut XL. 58. traditum est. Quem interfectum fuisse a Perseo, scriptum est in Epitoma lib. XLIII. Iterum nunc Clondico duce Bastarnæ a Perseo accersiti veniunt. Ex quo intelligi potest, hoc nomen apud eos esse celebre. Quoniam autem ante diximus, *Elonicum* in eo esse legendum, idem de hoc etiam affirmamus. *Sigonius*. Sic *Elonicus* rursus *Sigonius*. Sed exemplar primum *Clondicus*. In Appiani Excerptis Peiresc. pag. 562. vocatur Κλονίδιος. J. F. Gronovius. Vulgatum Gronovius, ut puto, recte tuetur. Adde verum non esse, quod Sigonius tradit, Clondicum, qui Bastarnas ad Philippum adduxit, postea fuisse interfectum. Qui enim Epit. l. XLIII. interfectus narratur, verius fuit Hispanus. Vide Gronovium ad Epitom. Liv. lib. XLIII. et Hearnium ad Livii XLIII. 4. § 1. Nihil igitur inedit, quo minus hic idem Clondicus sit, qui memoratur XL. 58.

Nisi aurum obsidesque acceperint] Forte acceperint. J. F. Gron. Emendationem hanc probat Crevierius.

§ 12 *Advocato consilio*] Ita præferunt ed. princeps, et bene multæ eam secutæ usque ad Modium, qui vulgavit *concilio*. Adversus quem recte Gronov. cap. 2. § 5. alterum vindicavit, et contextui reddidit.

§ 13 *Ne graviores eos socios habeant, quam hostes Romani*] Forte *Romani*. Ne Gallos graviores socios habeant Perseus et Macedones, qui eos arcessierint, quam hostes eosdem experiantur Romani, contra quos arcessierint. J. F. Gronov. Vulgatum recte Donjatus tuetur. Si enim Livius maluisset *Romani*, scripsisset etiam *ne ipsi*, vel *ne Macedones graviores*, ut, quemadmodum *socios* et *hostes*, ita etiam *ipsi* vel *Macedones* et *Romani* obponerentur. In vulgato optimus sensus est.

Delph. et Var. Clas.

§ 14 *Quinque millia equitum sat esse*] A Livio hic dissentit App. Alex. in Exc. Peiresc. p. 565. qui decem millia, sive μυρῖους, Bastarnarum memorat; forte quinque millia peditum, ac totidem equitum. Similiter mox cap. seq. Perseus petit quinque millia equitum, at apud App. τὸ ἥμισυ τῆς στρατιᾶς: exercitum autem constituisse dixerat ex decem millibus equitum, et decem millibus peditum.

CAP. XXVII. § 1 *Adparebat in omnibus, mercedem multitudinis timere*] Florebellus removet vocem *in*. *Sigon*. Dele præpositionem. *Omnibus*, intellige in consilium vocatis. J. F. Gron. Donjatus vulgatum tuetur, ac mutat distinctionem *Adp.*, in *omnibus mercedem*; et *mercedem in omnibus* exponit in pecunia, veste, argento, equis. Verum proprie Bastarnæ tantum pecuniam pacti erant, eques denos, pedes quinque, et dux eorum mille aureos, eaque merces erat, quam Perseus timebat. Reliqua, quæ sponte adjecturus erat, vestes, equi, et similia, non merces erant, sed dona: quæ quum tamquam cumulum pactæ mercedi adjecturus esset, ita etiam hanc liberalitatem dispensare poterat, ne eam timere necesse foret. Solum igitur sordide avaro regi timendum erat, quod multitudo sibi pepigerat, et Doujatii interpunctio admittere nequit. Si tamen præpositionem *in* invito cod. deleri displiceat, vide num præstet *Adparebat inde omnibus*. *Inde* nempe ex illis quæ de perfidia et feritate Gallorum Perseus disseruerat. Solent autem *in*, sive *inde*, et *in* a librariis confundi. Vide ad x. 20. § 6.

§ 4 *Perrhæbiæ saltum in Thessaliam traducta*] Forte *per Perrhæbiæ*. Gruter. Ita et sibi scribendum videri, in margine Livii monuit Perizon. ut præpositionem hausisset prima vocis seq. syllaba. Eam quidem conjecturam Clericus in contextum recepit; at rectius vulgatum probat Crevier-

Livius,

31 N

ius. Ita enim Livius et loquitur ix. 39. 'Cum legionibus, ad terrorem traducti silvam Ciminiam exercitus nuper scriptis.' Et ita 'traducere flumen' illustravimus ad xxii. 45. § 5.

§ 6 *Romanis de se cogitandum fuisset*] Cæsar B. Civ. l. 5. 'Nec tribunis plebis periculi sui deprecandi facultas tribuitur, sed de sua salute die septimo cogitare coguntur.' J. F. Gron.

Castra Macedonum, qui ea, &c.] Nemo est, qui non sentiat, sensum hunc non expletum undique esse, quod verba quædam interciderint: nunc, quemadmodum expleri possint, accipiant. Persei regis avaritiam coarguit, qui innumerabiles copias Bastarnarum, quibus facile Romanum exercitum opprimere potuisset, ne sumptum faceret, dimisit. 'Quod nifecisset,' inquit, 'cogitandum ipsis Romanis de se fuisset, quando neque manere amissa Thessalia potuissent, unde alebatur exercitus' eorum, 'neque progredi, cum ex adverso castra Macedonum essent. Quo facto Perseus,' inquit, 'Romanorum animos confirmavit, et Macedonum, qui ea pependerant spe, haud mediocriter debilitavit.' Eadem sententia iteratur etiam paulo post cap. 35. 'Quæ res Romanis auxit animos, Macedonibus regique eorum haud mediocrem attulit terrorem.' Librarius in errorem inductus est a duabus illis vocibus *Macedonum*: ab una enim ad alteram, mediis verbis præteritis, transit. *Sigon*. Aliquid excidisse certum est: an vero id, quod Sigonius censuit, vehementer dubito. In præcedentibus Livius narrarat, quæ commoda ad Perseum, et contra quæ incommoda ad Romanos redundassent, si Galli retenti et in Thessaliam traducti fuissent. Non videtur igitur nunc inferri posse *Quo facto*, quod Sigonius supplendum putat, sed potius contra *Quod neglecto*. In eundem sensum Crevierius lacunam integravit, legens *quum ex adverso castra Ma-*

cedonum [essent. *Tanta occasione è manibus amissa, Perseus Romanorum animos confirmavit, et Macedonum,*] qui ea pependerant spe, haud mediocriter debilitavit. Recte tamen Sigonius iudicavit, vocis *Macedonum* repetitionem librario caussam fuisse omnia media omittendi. Id in reliquis partibus operis Liviani sæpius evenisse, ex variorum Mssorum conlatione deprehensum est. Vide ad ix. 11. § 11. In hac vero parte, quæ ex unico cod. servata est, eodem auxilio destitutum sumus, et negligentia librarii non nisi ex sensu scriptoris argui potest. Aliud hujus erroris exemplum indicavit Gronov. ad hujus lib. c. 25. § 7.

§ 7 *Qui ea pependerant spe*] Vulgatum non damno. Mallem tamen *qui ex ea pependerant spe*. Ita xxxv. 32. 'Non ex alieno arbitrio pendet.' lib. xxxvi. cap. 42. 'Ex quorum fortuna sua penderet.' xxxvii. 49. 'Ex unica ea spe pendere animos eorum.' lib. xxxix. c. 5. 'Non pendere ex alterius vultu ac nutu.' Præpositionem igitur elisisse videtur similitudo vocis seq. *ea*, ut alibi in codd. Mss. factum est. Vide ad l. xxxv. c. 50. § 7. xxxix. 5. § 8. et alibi.

§ 8 *Quum trecenta talenta Pellæ missis a Gentio numerasset, signare eos pecuniam passus est. Inde decem talenta ad Pantauchum missa*] Verbum est nescit prima ed.: in Gryphio a Curione adjectum video. Sed scribendum, *nam quum trecenta talenta missis a G. num., signare eos pec. passus, inde decem talenta ad Pant. misit, eaque prædari regi jussit*. J. F. Gron. Prima ed. præfert *trecenta talenta Pellæ missa a G. num., signare eos pec. passus. Inde, &c.* Pro eo vero non Gryphius ex emendatione Curionis, verum Frobenius diu ante Gryphium et Curionem 1535. edidit *trecenta talenta Pellæ missis a Gentio num., signare eos pec. passus est. Inde, &c.* Probo vero Gronovii conjecturam, nisi quod vocem *Pellæ*, quam omittere voluisse

videtur, servandam arbitrer. Supra enim Livius narrat c. 23. 'Et obsides in conspectu omnium dati acceptique: et Pellam ad thesauros regio missis, qui pecuniam acciperent, qui Rhodum irent cum Illyriis legatis, Thessalonicae conscendere jussi.' Etiam Polyb. Exc. Legat. num. LXXXV. Τοὺς μὲν ἐπὶ τὰ χρήματα παρόντας εἰς Πέλλαν ἐξέπεμπεν, ὡς ἐκεῖ παραληφομένους. Gronovii conjecturam non monito lectore in contextum adoptavit Clericus.

§ 11 *Quum assidue Pantaucho ad lacessendos] Legendum a Pantauco.* Sigon. Oratio sine præpositione, quam Sigonius in contextum adscivit, recte subsistit. Vide ad VI. 11. § 4. Hinc iterum expuixi.

M. Perpennam et L. Petilium legatos] *Perpennam* et *Petillium* ex Capitolinis et Græcis monumentis est scribendum. De his legatis sic Plutarchus in Paulo p. 261. πρέσβεις ἐλθόντας 'Ρωμαίων πρὸς αὐτὸν συνέλαβε, καὶ κατέδωκεν. Appian. in Illyrica hoc factum a Gentio ait, qui diceret, eos non legatos, sed exploratores ad se venisse. *Sigon.* Minus recte ad monumenta Græca Sigonius provocat. In iis enim utrique lectioni præsidium est. Priorem enim *Περπένναν* vocavit Appian. Exc. Peiresc. pag. 562. cui alibi semper etiam *Περπέννας* vocatur. Vide præsertim B. Civ. I. variis locis. Neque aliter passim Plutarch. in Sertor. et in Pomp. At Strabo *Περπένναν* adpellat XIV. 646. Posterior *Πετήλιος* est, unica litera λ, apud App. in Exc. Peiresc. pag. 562. *Κύντος Πετίλιος Κερεάλιος* memoratur Dion. Cass. LXV. 741. et Joseph. B. Judaic. VII. 4. *Πετίλιος στρατηγῶν* apud Plutarch. in Num. p. 74. qui tamen alibi semper *Πετίλλιος* scribere solitus est. Melius provocavit ad monumenta Capitolina, in quibus consul A. 10LXXVII. Q. PETILLIVS. C. F. Q. N. SPVRINVS, et A. 10CLXI. M. PERPERNA vocantur. Excipit quidem Ryckius

ad Tacit. Ann. III. 62. in lapidibus utroque modo et PERPENNA et PERPERNA scribi: idem dici posset de altero nomine, quod pariter nunc PETILIVS, nunc PETILLIVS scriptum obcurrit. Verum si quorum lapidum auctoritati adhærendum erit, nullis tutius credi posse videtur, quam marioribus Capitolinis, quæ Verrius Flaccus Augusti ætate Romæ in foro dedicasse vulgo putatur. De nomine 'Perperna' vide Sigon. ad Epit. Liv. lib. LIX. Pighium in Annal. ad ann. 10CVIII. p. 465. viros doctos ad Justin. XXXVI. 4. et Burm. ad Vell. Pat. ter. II. 4. De altero nomine 'Petilius' vide ad XXXVIII. 50. § 5.

§ 12 *Ad revocandum, qui pecuniam portabat]* Non minus hoc, quam quod habent etiam quædam edd., *quid pecuniam portabat*, incuria insinuasae existimo, quum legi oporteat *portabant*, ut clarum est ex præcedentibus: 'Pecuniam signatam Illyriorum signo portantibus suis præcipit, parvis itineribus veherent.' Certe non discrepat in numero Liv. XXXIX. 50. 'Missusque qui venenum ferret:' sic quoque ad me Perizonius. *Jac. Gronov.* Si *portabant* præferendum, mallet etiam *ad revocandos*: quia Livius ita loqui solet. Sed nec vulgatum temere spernendum: rem enim ita concipere possumus, plures suorum Persea Pellam misisse, qui pecuniam Gentio promissam adveherent, atque inde Livium loco, quem Sigonius laudavit, dixisse *portantibus suis* et *veherent*; at omnibus unum præcipua auctoritate præfuisse, qui regis nomine cuncta expediret: ejus vero respectu Livium hic dixisse *ad revocandum, qui pecuniam portabat*. Et ita fere Crevierius. Mox pro *ex victo* forte legendum *ex victoria*; ut ultimæ literæ ejus vocis a sequenti *Romanis* interceptæ sint.

§ 13 *Eropon, ignotis, quæ occulte acta erant, redit]* Forte irritis, quæ occulte acta erant. J. F. Gron. Hic, et

mox principio cap. seq. *Cryphon* legendum esse, monuit Gronov. ad c. 24. § 10. Mox *evitandæ* Jac. Gronov. ejusque exemplo Clericus ediderunt. Priores omnes *vitandæ*, quod reduxi. Cur enim spernendum sit, non video.

CAP. XXVIII. § 2 *Ut inde sparsæ per Cycladas insulas naves, &c. tutarentur*] Crevierius melius futurum existimat *sparsi*, ut referatur ad præfectos classemque potius, quam ad pristēs. Posses etiam *sparsas*.

§ 3 *Naves Eudamumque præfectum earum, inviolatas, atque etiam benigne adpellatos*] Hand dubie ad propius digniusque respexit Livius, immo accepit, quasi posuisset ante *Rhodos in navibus Eudamumque*. Scribe ergo *inviolatas atque etiam benigne appellatos dimiserunt*. Ab eadem ignorantia inferius *circumvectus mittit*: nam sic prima exemplaria, et nihilo melius recentiores *circumvectos*. Verum est enim, *circumvecti propere, ac summotis terrore hostium navibus, onerarias, datis, qui prosequerentur, decem lembis, in Macedoniam mittunt*. Nempe Antenor et Callippus, præfecti classis Macedonicæ. At quia interjectum est ‘*Cassandræ deductæ naves Tenedum cum trajecissent*,’ putarunt de illis alterum dici non posse. J. F. Gron. *Inviolatos* legendum esse, sequens *adpellatos* docere potuit. In verbis seqq. *circumvectos*, pro *circumvectus*, primi dedere Paris. 1573. Gronovius deinde conjecturam *circumvecti mittunt* in contextu recipi voluit, sed typographi aberrantes vulgarrant *circumvectis mittunt*, quod recentiores omnes servarunt.

§ 5 *Ita ut in totum persecuti*] *Tutum* lege. *Sigon*. In totum quidem primæ edd. Verum Vascos. ejusque exemplo alii in *tutum* emendarunt, quod Basil. 1554. iterum mutarunt, priori revocato: unde Sigonio necesse fuit denuo monere in *tutum* legendum esse. Solent autem ‘*tutus*’ et ‘*totus*’

a scribis commutari. Vide ad XXVIII. 4. § 7.

§ 6 *Ad classem, jam ad Sigium stantem*] *Sigeum*. Græce enim Σῆγιον. *Sigon*. Existimari posset, illud ε in Σῆγιον Latine æque per *i Sigium*, quam *e Sigeum* reddi posse. Ejus tamen orthographiæ exemplum me legisse non memini.

§ 7 *Naves, quas Hippagogos vocant*] Ita primum editum vidi a Vascos. quem deinceps omnes secuti sunt. Superiores habent *hippagogus*: quomodo forte Livius accusativum Græcum ἱππαγωγὸς efferre voluit. Ita *sarissophorus*, pro *sarissophoros* σαρισσοφόρους, plures præferunt Mss. XXXVI. 18. § 2. *apocletus*, pro *apocletos* ἀποκλήτους, unus cod. pluresque edd. vett. XXXVI. 28. § 8. quo etiam ducunt vestigia trium aliorum codd. *apoclestus* præferentium. Ejusdem generis est ‘*Gordintichos*’ XXXVIII. 13. § 11. ‘*Silenn come*’ est in ed. antiq. XXXVIII. 15. § 7. ‘*turris Eudieru*’ etiamnum editur XLIV. 3. § 3. In Didascalii comædiarum Terentii passim ‘*Græca Menandru*,’ ‘*Græca Appollodoru*’ occurrit. Et ita apud Auson. in Profess. Burdeg. carm. 13. ‘*Cen musa Simonidei*’ emendat Heins. ad Nason. Her. VII. 97. ubi Scalig. *Cei* præferebat. Malo tamen pleraque horum, apud Livium certe, errantibus librariis tribuere. De ‘*navibus hippagogis*’ vide Scheff. de Mil. Nav. IV. 1. p. 257. ubi ex hoc Livii loco laudat *hippagogas*.

§ 10 *Et concitatio remorum, directæque in se proræ, hostes adpropinquare adparuisset*] Hic parum abest, quin adfirmem emendandum *aperuisset*: neque enim *apparuisse* huic orationi convenire videtur, nisi *concitatione* legas, et *directis in se proris*: quod et verius pnto. Turneb. Advers. XXIX. 7. Dan. Heinsius apud Elzevirios minima mutatione *concitatione remorum directæque in se proræ*, ut *directæ proræ* sit casus secundus. Eamdē lectionem

Gronovii ed. prima expressit; cui postea displicuisse videtur *directæ* *proræ* numero singulari dici de multis navibus, unde classis Antenoris constabat. Hinc idem Gronov. 1665. reposito τῷ *concitatio*, potius *apparuisse* mutavit in *aperuisse*, licet ipsi Turnebo hæc sua conjectura minus adriserit. Solent autem librarii verba 'apparere' et 'aperire' commutare in Mss. Vide ad III. 15. § 9. VI. 2. § 11. c. 20. § 10. x. 24. § 5. XXVIII. 24. § 2. et alibi.

§ 12 *Qui propiores continenti litori erant*] An *continentis*? J. F. Gronov. Perizonius ad Sanctii Minerv. IV. 4. 599. conjicit forsitan melius *continentis* legi; sed tamen recte quoque dici posse concedit *continens litus*, hoc est, litus continentis, inhærens continenti, cum oppositione ad litus insulæ. Laudat etiam Crevierius locum Horat. Od. I. 18. 22. 'Parum locuples continente ripa.'

In Erythream enarunt] Legi posset in *Erythram*. Hujus enim urbis nomen non tantum numero plurimum *Erythræ*, sed etiam unitatis *Erythra* effertur apud Stephan. Byz. voce Ἐρυθρὰ, et Vell. Pat. I. 4. Quum tamen semper Livio vocetur 'Erythræ,' id non arguendum existimo, et in *Erythream* cum Donjatio intelligo terram. Vide ad XXXVII. 12. § 10. Verum ita cum diphthongo legendum est *Erythræam*. Non modo enim Steph. Byz. auctor est, a nomine hujus urbis deduci vocem Ἐρυθραῖος, sed plures etiam supersunt nummi cum inscriptione ΕΡΥΘΡΑΙΩΝ, quos Harduinus recensuit in Numm. Popul. et Urb.

§ 14 *Octingenti ferme Gallorum occisi*] Olim edebatur per notas numerorum *DCCC. ferme Gallorum*, pro quo is, qui ultimæ Gruteri editioni præfuit, substituit *Septingenti*. Hunc errorem in priori nott. ed. Gronovius emendavit, et postea a. 1665. priscam lectionem etiam in contextum

adscivit.

CAP. XXIX. § 1 *C. Popillius, et C. Decimius, et C. Hostilius*] Ed. Basil. 1539. ejusque exemplo aliæ recentiores prius et omiserunt sine ulla causa. Supra c. 19. 'C. Popillium Lænatem, et C. Decimium, et C. Hostilium legatos, &c. miserunt.' Recte igitur Gronov. voculam, quam ed. princeps exhibet, loco restituit.

§ 2 *Sanctitas templi insulæque*] Per 'sanctitatem' intelligendum esse jus asyli, docuit Spanhem. de Præst. et Us. Numism. Diss. IX. 666. Ita XLV. 5. 'Utrum nos, hospites Samothracæ, vere acceperimus, an falso, sacram hanc insulam, et angusti totam atque inviolati soli esse? Quum creditæ sanctitati adsentirentur omnes.' XXXV. 51. 'In fano lucoque, ea religione eoque jure sancto, quo sunt templa (asylla Græci adpellant).' Præterea hinc colligit, non tantum ipsa templa hoc jure asyli gavisæ esse, sed etiam totas urbes, æque ac nunc tota insula Delos, et insula Samothrace priore Livii loco.

§ 3 *Quum aliquas alto præferri*] Forte *prætervehi*. J. F. Gron. Sic tamen XXIX. 32. 'Raptique gurgite et in obliquum prælati,' XXIX. 14. 'Thuribulis ante januas positis, qua præferrebatur.' Etiam de ipsis navibus XXVIII. 30. 'Unius prælata impetu lateris alterius remos deterisit.' Jac. Perizon. A. Perizonius sequentia ad marginem ed. Livianæ qua uti solebat, adnotavit: 'Imo *præferri* bonum: ut 'naves per altum ferri,' c. 28. dixit, pro *vehi*, sic *præferri* valet 'præterferri,' seu 'prætervehi.' Vide XXIX. 14. et c. 32. Sic mox c. 31. 'præfluens' pro præterfluens.' Hæc ille. De hoc usu præpositionis *præ* vide quæ notantur, etiam ab ipso J. F. Gronovio, ad XXIX. 32. § 8.

Parte per Cycladas disposita] Ita primum ed. Francof. 1578. Sed antiquiores typis descripti *per Cyclades*.

Alterum tamen malo, quia Livius alibi, etiam hoc et præcedenti cap. more Græcorum *Cycladas*, quam Latinorum *Cyclades*, dicere maluit.

§ 5 Quibus poterat Popillius aut Eumenis naves subcurrerebat: sed vecti nocte] Lego quibus poterant, Pop. aut Eum. naves succurrebant, sed interdiu; nocte binis aut ternis plerumque lembis Macedones fallebant. J. F. Gron. Priorem partem emendationis Gronoviana poterant et subcurrerebat probant Donjatius et Crevierius. Eam etiam, non monito lectore, in contextum recepit Clericus. Reliquam partem sed interdiu Donjatius non necessariam pronunciat. Cujus etiam sententiæ fuisse videntur Clericus et Crevierius, qui partim in contextum non admisserunt, partim in notis non memorarunt. Neque video, quid boni ea pars emendationis Livio conferat. Subjiciendo enim sed vecti nocte satis indicat, priora interdiu gesta esse. Mecum sentit Dukerus, addens, si quid in his verbis mutari debeat, se malle sed vecti nocte. Ideo enim fecellisse, quod plerumque nocte furtim binis aut ternis lembis e portu evehebantur.

§ 6 Per id fere tempus legati Macedones Illyricæ simul Rhodum venerunt] Polyb. in Exc. Legat. num. LXXXVII. Τῶν περὶ τὸν Παρμενίωνα καὶ Μόρκον, τῶν παρὰ τοῦ Γεντίου, καὶ σὺν αὐτοῖς τοῦ Μητροδώρου παραγενομένων εἰς τὴν Ῥόδον. Ita, non καὶ Μόρκον, καὶ τῶν παρὰ τοῦ Γεντίου, legendum. Confer reliqua cum hoc loco Livii.

CAP. XXX. § 1 Jam veris principium erat] Mense Aprili urbe se exiturum promittit L. Æmilius c. 19. Quemadmodum igitur 'veris principio' in provinciam venit? Forte Jam ver præceptum erat. Similiter pro eo, quod c. 34. 'adventu consulis simul et veris principio,' legere possis vere præcipiti. J. F. Gron. Dodwell, in Append. Prælect. Camden. p. 755. et de Cyclis Diss. x. 12. hoc non ad

rationes anni Juliani, sed ad veteris anni Romani exigendum contendit. Duk.

§ 3 Etritum et Epicadum, inpigros viros] Ita primum a Modio editum invenio. Priores omnes constanter Eltritum. Quid verius sit, nescio. Tutius tamen esse puto sequi primam ed., quæ ad unici cod. exemplum formata est.

§ 4 Honuni Dardanorum principis filiam] Menunium vocat Polybius apud Athenæum lib. x. p. 440. Ἀποκτείναντα δὲ καὶ Πλεύρατον τὸν ἀδελφὸν γαμεῖν μέλλοντα τὴν Μηνουνίου θυγατέρα αὐτὸν γῆμαι τὴν παῖδα. J. F. Gron. Illud etiam observandum est, eo loco Pleurati filium, Gentii fratrem, 'Pleuratum' vocari, qui Livio hic 'Plator' dicitur. Id autem nomen inter Illyrios usitatum fuisse videtur. Certe Philippus Macedonia rex et Achæi quibusdam Cretensibus auxilio miserunt Ἰλλυριοὺς τετρακοσίους, ὧν ἡγείτο Πλάτωρ, 'Plator' dux Philippi etiam memoratur xxviii. 6.

Et utam pacto fratri eum invidisse] Scriptores Latini plerumque puellam 'viro pactam,' raro 'virum' puellae 'pactum' dicunt. Labet id ostendere collatis in unum aliquot locis veterum, quorum multa alii sparsim adnotarunt. Livius i. 2. 'Cui pacta Lavinia ante adventum Æneæ fuerat.' Cic. ad Att. v. 9. 'Cujus filia pacta est Artavasdis filio.' Plautus in Trinummi. v. 2. 59. 'Hæc tibi pacta est Callicli filia.' Tacit. Ann. i. 55. 'Quod Arminius filiam ejus alii pactam raperat.' Ann. ii. 43. 'Silani filia Neroni, vetustissimo liberorum ejus, pacta erat.' Plinius Hist. Nat. l. xv. c. ult. 'Cum pacta illa esset Cæsari.' Quintil. Declam. cccxliii. 'Ille rapuisset puellam alii destinatam, alii pactam.' Eodem modo Ovid. Epist. Hermiones vs. 95. Epist. Ariadnes vs. 92. Epist. Cydippes vs. 185. Nonius voce 'Speratam,' et Arnob. iv. p. 140. His adductus hic quoque pri-

num tentabam legere *pactam fratri*; sed deinde nihil movendum putavi propter auctoritatem Livii iv. 4. 'Ut, in quam cuique feminae convenisset domum, nuberet, ex qua pactus vir esset domo, in matrimonium duceret.' In Vell. tamen i. 1. non multum dubito, quin pro vulgato *quod pactæ ejus nuptias invaserat*, melius sit *pactæ ei*, quod volebat Mannius. *Duk.* Quæ hic 'Etna,' infra c. 32. 'Etleva' vocatur, ubi vide Sigon. Crevierius ad eum locum conjicit fortasse idem esse nomen 'Etna' et 'Etleva;' fortasse altero in loco vitium esse; nihil quoque vetare indicat credere, Etnam aut mortuam, aut repudiatam fuisse. Neque ego certiora adferre possum.

§ 5 *Intemperantia vini*] Polybius ibid. διὰ τὴν πολυποσίαν πολλὰ ποιεῖν ἀσελγῆ κατὰ τὸν βίον, νύκτωρ τε αἰεὶ καὶ μεθ' ἡμέραν μεθύοντα. J. F. Gron. Utrumque locum de Gentio e Polybii xxix. descripsit Athenæus x. 11. Ad eundem viri docti pertinere putant, quod apud Ælian. V. H. ii. 41. legitur: Καὶ ἕτερος Ἰλλυρίων βασιλεὺς γενναῖος πίνειν καὶ οὕτως ἑαυτῷ ἀκρατῶς. Nam plane probabile est, ibi, quod Scheffero et Perizonio visum fuit, pro *γενναῖος* legendum esse *Γέντιος*, quidquid tricetur Kuhnii. Pro *ἑαυτῷ*, quod turbas dedit, considerent alii, an scribi possit *εἰώθει*. *Duk.*

§ 9 *Caravantium in Caviis*] E Plinii vi. 8. et Ptolemæo in *Cerauniis* videtur restituendum. 'Caulici' etiam ad Ionium sinum a Stephano ex Hecataei libris ponuntur. Turnebus, *Advers.* xxx. 37. Fateor vocem *Ceraunii* sive *C'auñi* facile, compendii notis tantum omissis, in *Cavii* mutari potuisse: id autem adhuc verisimilius fiet, si mox pro *Durnium* cum Sigonio *Burnium* scribendum, et a Ptolemæo *Βοῦρνον* vocatum fuisse credamus. *Βοῦρνον* enim aut *Cerauniorum* oppidum, aut certe non longe a finibus eorum remotum fuit. Quo minus ta-

men Turnebi et Sigonii conjecturas probare possim, illud obstat, quod *Ceraunii* et *Burnum* vel *Burnium* nimum a regno Gentii distare videantur. Labeates enim, quorum rex Gentius exstitit, siti fuerunt in ea parte Illyrici, quæ Dalmatia vocatur, et quidem ubi regio illa Macedoniae contermina est. At *Ceraunii*, in quorum regione vel finibus situm erat *Burnum* vel *Burnium*, sedes habuerunt in altera Illyrici parte, *Liburnia* dicta, et quidem in media ferme *Liburnia*, ut *Caravantio*, a fratre Gentio in *Ceraunios* misso, transeunda fuerit tota Dalmatia cum magna *Liburniæ* parte. In *Liburnia* situm esse *Burnum* constat ex *Procop.* B. Goth. i. 16. Μόνος δὲ Οὐλίγισσας Γότθοις ἐς Διβουρνίαν ἡγήσατο, καὶ σφίσι Ῥωμαίων ἐν χωρίῳ Σκάρδωνι ἐς χεῖρας ἐλθόντων ἡσσηθέντες τῇ μάχῃ ἀνεχώρησαν εἰς Βοῦρνον πόλιν. Utrum vero tantum terrarum spatium cum exercitu peragraré a populis, per quos iter faciendum erat, permissum fuisset, admodum dubito. Accedit, in Illyrico plures populos et oppida reperiri, quæ non nisi ab uno memorantur, et ab illis veterum, qui dedita opera geographiam scripserunt, silentio præterentur. Cavendum itaque est, ne nomina minus nota in notiora commutando, præsertim invitis Mss. nubem pro Junone amplectemur. Diffiteri tamen nolo, Plinium Hist. Nat. iii. 22. in Dalmatiæ descriptione *Ceraunos* populum et *Burnum* castellum memorasse, at *Burnistas* populum in *Liburnia* ibid. c. 21.

Durnium oppidum] *Burnium*. Ptolemæus enim ii. 17. meminit oppidi Illyrici nomine *Βοῦρνον*: et Plinius iii. 21. populorum *Burnistarum* in Illyrico. *Sigon.*

§ 11 *Bullianorum et Apolloniatum*] Lege *Bulinorum*, qui sunt, auctore Stephano, populi ad Illyrium: *Βουλῖνοι*, inquit, *ἔθνος περὶ Ἰλλυρίαν*. *Si-*

gon. Alterum l expungi necesse non est, ac legi potest *Bullinorum*. Nam Βουλινολ quidem, præterquam apud Steph. Byz. etiam vocantur apud Scylac. in Peripl. p. 16. et 25. *Bulliones* apud Plin. Hist. Nat. III. 23. ac Βουλιμεῖς apud Dion. in Perieg. vs. 387. οὗς τινες διὰ τοῦ ν' γράφουσι Βουλι-
νεῖς ἢ Βουλινούς, ut ibidem Eustath. testatur: at contra colonia 'Bul-
lidentis' memoratur in Macedonia apud Plin. Hist. Nat. IV. 10. 'Bulli-
denses' apud Cæsar. B. Civ. III. 12. 'Bulliensis' Cic. in Pison. c. 40. ubi *Bullidenses* legendum existimat Ursinus. 'Bulliones' ad Fam. III. 42. Eorum urbs Βούλλις vocatur Pto-
lem. III. 13. et *Bullis* Cæsari B. Civ. III. 40. Alii pro ου vel u efferunt hæc nomina per υ vel γ. Hinc 'ager
Byllinus' est xxxvi. 7. § 19. ubi vide quæ notavi: urbs Βόλλις apud Steph. Byz. ea voce, et *Byllis* apud Cic. Phil. XI. 11. ubi vide Ferrar. *Bullinorum* igitur edi jussi.

Circa *Genusuum amnem*] *Genusum* credo scribendum. Turneb. Advers. xxx. 37. Cæsar. B. Civ. III. 76. 'Transductoque exercitu flumen *Genusum*.' Livius *Genusuum* vocat, et corrupte; item Ptolemæus Πανύασον III. 13. Lucanus v. 462. 'quam volu-
cer *Genusus*, quam mollior *Apsus* Circumeunt ripis.' Ursin. Vide Palmer. Græc. Ant. I. 24. Cellar. Geogr. Ant. II. 13. 658. Relandi epist. quam Hesselius ad se scriptam Vibio Sequestri præfixit, et Oudend. ad Lu-
cani v. 462. 'Panyasus' autem Pto-
lemæi a 'Genuso' diversus est. Vide Palmer. Græc. Ant. I. 22. Teste Hearnio ad h. l. *Genusus* in Peut. Tab. *Genesis* vocatur. Videndas eti-
am monet Placidi Porcheroni notas ad Ravennat. Anonym. Geogr. *Ge-
nussuum* mox § 12. præferunt edd. principes, quæ hic legunt *Genusuum*. Et ita etiam ed. Bas. 1539. recepit. Unicum autem sibilum requiri, con-
stat etiam ex loco Lucani laudato.

§ 13 Et ad ea, quæ habebat, auxilia *Parthinorum* juventutis duobus millibus, &c.] Suspicio addendam vocem ita: *assumptis Parth. juv. duobus millibus*. Sic enim paulo ante 'Assumptis ad eum exercitum, quem habebat, Bul-
norum auxiliis.' Sigon. Verbum *as-
sumptis* non fuit in libro veteri, est-
que ab Sigonio additum. Nos id non
opus esse putamus, sed, quod deesse
arbitratur ille, latere in vocabulo *ju-
ventutis*: adeoque scribendum, et ad
ea, quæ habebat, auxilia *Parth. junctis
duobus millibus peditum, et eq. ducentis,
(peditibus Ep., eq. Agalsus præerat)* pa-
rabat ducere in Ill. Verbum habes
xxiv. 34. 'Naves junctæ aliæ binæ
ad quinquereemes, demtis interioribus
remis, ut latus lateri applicaretur.'
J. F. Gron. *Partinorum* omnes typis
descripti ante Sigonium, qui addita
adspiratione emendavit *Parthinorum*.
Vide ad xxxiii. 34. § 11.

*Peditibus Epicadus, equitibus Agal-
sus præerat*] De voce 'Epicadus' vi-
de viros doctos ad Suet. Aug. c. 19. Alius Epicadus, a Gentio interfectus,
modo memoratus est hoc cap. Dein-
de *Algalsus* princeps ed. quod proxima
Frob. a. 1535. in *Agalsus* mutavit.
Priscam lectionem revocavi.

§ 15 *Tum classis*] De rebus ab Ani-
cio prætore gestis adversus Gentium
regem Illyriorum dicere cœperat.
Eas igitur hoc loco persequabatur,
maxime vero eas, quas mari gesserat,
quas ita ordiebatur: *Tum classis*.
Desideratur etiam initium rerum ea-
rum, quas terra gessit: nam de dede-
tione urbi: loquitur, quum ait, 'die
toto ei tradiderunt se.' Sigon. Sup-
plementum suum, quod Donjatiano
substituit, Crevierius partim, quod ad
naves aliquot Gentii ab Anicio cap-
tas, ex Appiano desumtum esse tes-
tatur, partim se ex conjectura, quam
maxime licuit, probabili ad ea, quæ
præcedunt et sequuntur apud Livi-
um, adcommodasse. Monuit insu-
per, per classem, qua Anicius adver-

ans Illyrios pugnavit, se intelligere eam, quæ ipsum et copias advexerat.

CAP. XXXI. § 2 *Id quod belli caput fuerat*] Cur fuerat? An forte legendum *id quod belli caput erat*?

§ 3 *Barbana ab regione occidentis*] *Barbenna* vocatur apud Vibium Sequestr. de Flumin. 'Barbenna Illyrico mari miscetur.' Longius a recepta lectione recedit uterque cod. quo Hesselius usus est: scribunt enim *Babenna*. Proxime accedunt Excerpta ex Bocchacio, quæ idem Vibio subjunxit pag. 217. 'Barbena fluvius in Illyricum decurrens.' Interim tamen ex hoc Livii loco constat *Barbanam* Illyrio sive Hadriatico mari non misceri, nisi Oriundis fluminis alveo.

§ 4 *Incidunt Oriundi flumini*] Videtur mihi sic ab Livio dici, qui aliis Drilo; qui fluvius est in ora Dalmatiæ, ex Scordo monte profluens, Ptolemæo teste II. 17. Super eum situm est Scodra oppidum, Plinio III. 22. auctore. *Ortelius* in Thes. Geogr. voce 'Drilo.' 'Drilonem' vocant Strabo, Plinius, et Ptolemæus, ut notat Bochartus I. 23. de Coloniiis Phœnic. Scylax 'Arionem' vocat. *H. Vales*.

Quod, ortum ex monte Scodro] Ita hoc loco constanter editur, ut et mox 'mons Scodrus.' At 'Scordus' vocabatur XLIII. 20. 'Hi, transgressi jugum Scordi montis, Scodram labore ingenti tandem pervenerunt.' ubi vide quæ notantur. Similiter etiam hic, literis transpositis, *Scordo* et *Scordus* legendum puto. Eodem errore apud Polyb. in Exc. Legat. num. LXXVI. in ultima ed. nunc legitur ἤλθον εἰς Σκόρδαν' ubi cod. Mstus habet εἰς Κάρδαν. Ursinus vero recte εἰς Σκόδραν emendandum docet.

§ 10 *Flumine Barbana navigat in lacum Labeatum*] *Barbano* edd. principes. *Barbana* emendat Sigonii ἐκδοσις. Vide ad § 3, Præterea *Labea-*

tium supra formavit hoc cap. et infra cap. seq. At duplici forma dici solet 'Labeatæ' et 'Labeates,' ut vidimus ad XLIII. 19. § 3. a priori fit *Labeatûm* pro Labeatarum, a posteriori *Labeatium*. Ita non tantum dixerunt 'Apolloniatae,' sed etiam 'Apolloniates,' unde est 'Apolloniaticum.' Vide ad XXVI. 25. § 2.

§ 11 *Multis millibus armatorum actis ex ea regione*] Ut Virg. Æn. VII. 804. 'Agmen agens equitum.' Forte tamen *coactis*. J. F. Gron.

§ 12 *Navem eandem secundo anni Scodram demisit*] *Eadem* omnes typis descripti ante Sigonium, qui recte emendavit *eandem*.

§ 15 *Vix gladiatorio accepto decem talentis ab rege rex*] Multi olim etiam ingenui operas suas arenæ certa mercede locabant, ut depugnarent: eorum mercedem 'gladiatorium' in neutro genere a Livio vocari, videor observasse. Sensus enim hujus loci est, pluris conduci gladiatorem, quam quanti in bellum Gentius conjectus est. *Turneb.* Advers. XXIX. 7. Scippius ad Sanctii Minerv. IV. 4. supplet *auctoramento, præmio*. Sic quoque Lipsius Saturn. I. 7. Sed idem Saturn. II. 5. suspicatur legendum, *vix gladiatorio auctoramento ab rege rex, ut in eam fortunam recideret*. Quod recidit verba *decem talentis*, ut glossam puto, rationem levem quidem, sed tamen aliquam, habet: nam hoc e cap. 27. intelligi poterat; sed quomodo *accepto* abesse possit, non video. J. Laurentius Polymath. I. 5. 'gladiatorium' hic interpretatur potestatem gladii in urbe gestandi. Nihil absurdius nec insulsius dici potest. Et tamen hoc ex eo recoxit Pitiscus ad Suet. Aug. cap. 32. et satis inepte addidit Turnebum illud longe aliter explicare: plane quasi vel ipse dubitaverit, vel quemquam, qui vel micam salis habet, dubitaturum putaverit, ultra explicatio præferenda sit. *Duk.* CAP. XXXII. § 3 *Etlevam uxorem*]

Paullo ante c. 30. uxorem Gentii regis 'Etutam' vocavit. Videndum an unam hanc habuerit. *Sigon*. Vide ad cap. 30. § 4.

Scerdilio Pleuratoque] 'Scerdile-tum' libris superioribus dixit. Est enim nomen regulis Illyricis familiare. *Sigon*. Verum est, tempore Sigonii et adhuc diu postea multis locis Livii nomen Scerdileti memoratum fuisse. Verum postea Gronov. ad xxvi. 24. § 9. ex cod. integerri-mo et ex Polybio id 'Scerdilædus' scribendum esse monuit, et in contextum adoptavit; quod hic etiam restituendum censi. Idem et sibi videri Dukerus monuit.

§ 4 *Bello Illyrico intra triginta dies perfecto*] Diebus viginti perfectum, scribit Appian. B. Illyr. p. 761. *Sigon*. Perperam *bello Illyrico* omnes edd. usque ad Gronov. qui recte *Illyrio* edidit. Vide ad Epit. Liv. lib. xx.

Cum parente, conjuge, liberis, ac fratre] Ita demum præfert Heinsii Elzeviriana. Omnes priores *conjuge, ac liberis, ac fratre*: quod revocavi.

§ 6 *Nec minus terroris a classe Romana et periculo maritimæ oræ habebat. Thessalonica Eumenes, &c.*] Hæc lectio primum adparuit in ed. Frob. 1535. Ed. princeps præfert *habebat Thessalonica. Eumenes et Athenagoras præerant*. Nentrum tamen satis placet; non vulgatum, quia non video, quomodo Persei terror a classe Romana distingui possit a terrore ejusdem Persei propter adventum Octavii prætoris, quum tamen Octavius classi Romanæ præfuerit, et hinc, qui Octavium timuit, etiam classem ejus timuerit: non ea lectio, quam obfert ed. princeps, quia non adsequor, cur magis memoretur terror Thessalonicae, quam aliarum urbium, quæ in ora maritima Macedonia sitæ erant. An legendum, *Nec minus terroris a classe Rom. Thessalonica et maritima ora habebat*? Certe in sequentibus

Livius per partes narrat, qua ratione salutem Thessalonicae et oræ maritimæ consulere Perseus conatus sit. Vel lege cum Roëllio *et periculi maritima ora habebat. Thessalonica, &c.*

§ 7 *Et Androclen præfectum militum*] Legendum *Androclen*. 'Ανδροκλῆς enim format 'Ανδροκλέα apud Thucyd. viii. 65. et Pausan. in Messen. c. 5. Id autem Latinis est *Androclen*, quomodo etiam Crevierium edere video.

Æniam mille equites] Græcis est *Αἰνεία*, quod Latine *Ænia* et *Ænea* reddi potest. Ultimum tamen malo, ut distinguatur ab *Ænia* urbe Perrhæbiæ. Vide ad xl. 4. § 8.

§ 9 *Ad præsidium Pythoi et Petrae*] *Pythii*. Utriusque meminit Plutarchus in Paullo. *Sigon*. *Pythum*, ut vulgo perperam legitur, in *Pythium* mutandum esse, jam monuit Sigonius ad xlii. 53. § 6. Πύθειον vocatur Ptolemæo Geogr. iii. 13. 'Pythii' et 'Petrae' meminit quidem Plutarch. in *Æmil. Paull.* p. 262. at ejus interpres locum non intellexit. Excusum nunc exstat, etiam in optimis edd. 'Ἐπεὶ δὲ ἐπυνθάνετο μίαν εἰσβολὴν ἔτι μόνον ἄφρουραν ἀπολείπεσθαι, τὴν διὰ Παββαΐστας παρὰ τὸ Πύθειον καὶ τὴν πέτραν. Redditur autem *Quum superesse audiret transitum per Perrhabiam, secundum Pythium atque eam rupem*. At litera majuscula legendum est παρὰ τὸ Πύθειον καὶ τὴν Πέτραν, et vertendum *præter Pythium et Petram*. 'Saltum ad Petram' memorat Livius xlv. 41. § 4.

Quibus præpositi erant Histiaeus, et Theogenes, et Midon] *Milo*, ut ante (xlii. 58. § 7.) ex Plutarcho. *Sigon*. Similiter etiam cap. 45. § 2. et 7. in contextum recepit Sigonius, ubi item, ut hoc loco, priores edd. *Midon* præferunt. Fateor equidem, *Μίλωνος* meminisse Plutarch. in *Æm. Paulo* p. 263. Utrum tamen *Milo* Plutarchi idem sit, ac *Midon* Livii, nondum certo constat. Apud Plutarch. enim Perseus, a transfuga Cretensi moni-

tus, Nasicam ab Æmilio Paulo missum esse, ut clam per montem Olympum transiret, Milonem cum decem millibus militum mercenariorum ac duobus millibus Macedonum eodem properare, et hostem prævvertere jubet; quæ historia temporum injuria in Livio periisse, et post c. 35. hujus libri excidisse potest. Hic vero Midon cum Histiaeo et Theogene præficiuntur quinque millibus Macedonum, qui Pythio et Petræ præsidio forent. Supra XLII. 58. § 7. ubi *Midon Beræus* olim edebatur, et Sigonius *Milo* legendum censuit, contra Ursinus *Medon* emendandum docuit ex Polyb. Exc. Legat. quæ fragmenta tempore Sigonii nondum typis descripta erant. Idem nomen restituendum etiam puto c. 45. ubi Livius refert, Hippiam et 'Midonem,' ut legunt vet. edd. et Pantanchum se post cladem Persei Beræam recepisse, et effecisse ut ea urbs Æmilio traderetur. Ut enim tanta apud Beræos auctoritate valuerit, iisque, ut urbem suam Romanis traderent, persuadere potuerit, causa fuisse videtur, quod ipse Beræus existens multos ibi cognatos et amicos habuerit. Certe Hippias, qui eodem tempore ex prælio infelici Beræam aufugit, itidem 'Beræus' vocatur XLII. 51. Si igitur XLII. 58. ex auctoritate Polybii, et XLIV. 45. ex conjectura pro *Midon* legendum est *Medon*, forte etiam idem error hic commissus, idemque nomen restituendum erit. Certe convenit *Midon* esse corruptum. Ex eo autem minori mutatione *Medon*, quam *Milo*, fieri potest. Neque admodum probabile est, si antiquitus *Milo*, nomen satis notum, scriptum fuisset, librariorum id in *Midon* mutatos. Si vero *Milo* Plut. idem sit, atque ille, quod negare nolo, parva mutatione ex ΜΙΛΩΝ fieri potest ΜΗΔΩΝ.

§ 11 *Huic ut omnis multitudo vacaret*] *Operi huic*. Muret. Doujatius

cum Mureto *Operi huic* legendum censet; alioquin enim pronomen *huic* referendum fore ad ripam, vel ad alveum Enipei fluminis. Crevierius etiam *Huic operi* legit. Sed nihil mutato, et vocem *operi*, vel *negotio*, vel *rei*, vel similem subintelligo. Cic. in Verr. II. 4. 'Fecerunt etiam, ut ego istum accusarem, a quo mea longissime ratio voluntasque abhorrebat;' ubi Asconius a quo exponit, 'a qua re,' 'a quo negotio,' 'accusationis scilicet.' Similiter hoc loco *Huic* est *huic rei*, *huic negotio*, *munitiois* scilicet.

Coactæ cibaria in castra adferebant] Videtur legendum *cocta cibaria*. Supra III. 27. 'Armati cum cibariis In dies quinque coctis adessent.' XXI. 49. 'Edicto proposito, ut socii navales decem dierum cocta cibaria ad naves deferrent.' XXIV. 11. 'Cum triginta dierum coctis cibariis naves conscenderunt.' XXIX. 25. 'Quinque et quadraginta dierum cibaria, e quibus quindecim dierum cocta, inposita.' XLIV. 35. 'Mille hominibus decem dierum cocta cibaria habere.' Solent autem voces 'coctus' et 'coactus' a librariorum confundi. Vide ad I. III. c. 23. § 3. et Burm. ad Sueton. Claud. cap. 38. Et ita apud Colum. VII. 5. § 10. ubi vulgo editur, 'Facit etiam sulfuris triti et picis liquidæ modus æqualis igne lento coactus,' cod. Sangerm. *igne lento coctus* præfert.

Miles jussus ex propinquis silvis] Orsus erat dicere quæ Persens rex ad famam adventus consulis Pauli parasset, cujus narrationis pars extrema intercidit, una cum initio expositionis ejus, qua, quæ Paulus moliri cœpit, ubi in Macedoniam pervenit, prodit: primis autem his verbis 'Postremo sequi se utrariorum ad mare,' quemadmodum inopiam aquarum levaverit in Olympo monte, tradit. Quæ res etiam ex Plutarcho in Paulo p. 262. peti potest. *Sigon*,

CAP. XXXIII. § 1 *Alios alibi modicis intervallis fodere*] Vir doctus ad marginem ed. Curionis conjecit legendum *alios alibi puteos modicis*. Ita Plut. loco, quem mox plenius laudabo, φρέατα πολλά παρὰ τὴν ὑπώρειαν ὥρυττε. Sed nihil mutandum puto. Ex sequentibus enim 'vix deducta summa arena' constare videtur, eos non fodisse puteos. Forte igitur Plutarchus auctores alios, quam Livius, secutus est. Livius plerumque in his Polybium sequitur; at Plutarchus se præter Polybium etiam commentarii Nasicæ usum esse testatur. Vide ad § 8. c. 34. § 3. et c. 35. § 11.

§ 2 *Occultos continere latices*] Forte legendum *contineri*. Paullus ex montium adpectu hanc spem concepit, occultos latices in montium visceribus contineri. Plutarch. in Æmil. Paull. pag. 262. Ὅρῶν ὁ Αἰμίλιος μεγὰ καὶ κατηρεφὲς δένδρεσιν ὕρος τὸν Ὀλυμπον ἐπικείμενον, καὶ τεκμαιρόμενος τῇ χλωρότητι τῆς ὕλης, ναμάτων ἔχειν ἀρχὰς, διὰ βάθους ὑποφερόμενων, ἀναπνοὰς αὐτοῖς καὶ φρέατα πολλὰ παρὰ τὴν ὑπώρειαν ὥρυττε. *Contineri* legendum conjecit etiam Dukerus.

§ 3 *Vix deducta summa arena*] Puto *diducta*, id est, a loco suo dimota. Ea verba passim a librariis confundi, vidimus ad XXI. 55. § 5. Mox § seq. *adjecit* primus edidit J. F. Gronovius. Priores edd. præferunt *adjicit*.

§ 7 *Placere igitur, tribunum militum*] Hoc Lipsius de Milit. Rom. IV. 10. de omnibus imperiis, etiam quæ militi in castris manenti dabantur, videtur accipere. Sed ex ipso loco patet, de imperiis, quæ ad iter et agmen pertinebant, agi. Quæ hic de scutis et pilis dicuntur, illustrat idem de Milit. II. 2. et 4. et V. 9. et quæ de stationibus V. 8. de quibus etiam habet Schelius ad Polyb. c. 2. Duk.

§ 8 *Scutum in vigiliam ferre vetuit*] Hic iterum a Livio diversus Plutarch. hastam pro scuto memorat in Æmil.

pag. 262. τὰς νυκτερινὰς φυλακὰς ἀνευ λόγχης φυλάττειν.

§ 9 *Dein, ubi fessi sint*] Ita demum ultima Gruteri ed. ejusque exemplo ceteri recentiores. Omnes priores *deinde, ubi fessi*, quod Livio restitui. Parvum esse confiteor, ac nihil referre, utro modo legatur: at tanto iniquius puto Livii manum temere immutari.

Sopitos stare] *Stare* non opus erat addi: facile ex præcedentibus repeti poterat. Duk.

Conspici ab hoste possit, ipse nihil provideat] Quis non videat legendum *sopitos stare, ut fulg. armis pr. cons. ab hoste possint, ipsi nihil provideant*? J. F. Gron.

CAP. XXXIV. § 2 *Quos advocaverit in consilium*] Hæc veterum edd. lectio est, cujus loco Modius more suo dedit *in concilium*. Sed recte Gronovius priorem lectionem revocavit. Vide ad XLIV. 2. § 5.

§ 3 *Arma apta, cibum paratum ad subita imperia*] *Vox cibum* aperte mendosa est. Ego *animum* reponendum puto. Hunc locum sic Græce vertit Plutarch. p. 261. Παρήγγειλε μηδὲν πολυπραγμασιεῖν, μηδὲ φροντίζειν, ἀλλ' ἢ τὸ ἐαυτοῦ, καὶ τὴν πανοπλίαν ἕκαστον, ὥπως ἐνεργὸν παρέξει καὶ χρήσεται Ῥωμαϊκῶς τῇ μαχαίρᾳ τὸν καιρὸν παραδόντος τοῦ στρατηγοῦ. *Sigon*. In aliis erat *cibum*: non recte id quidem: sed tamen vereor, quam hoc quoque [*animum*] sit emendatum. Puto *cibum* verius esse. *Muret*. Crevierius etiam vulgatum *cibum* præfert, et sæpius Romanis militibus imperatum observat, ut cibaria cocta in certum dierum numerum haberent. Quod ad dissensum Plutarchi adinet, vide ad cap. præc. § 1.

§ 4 *Milites, consul, et imperator rumoribus vulgi circumagatur*] Forte scripserat, in quo exercitu militum consul, et imp. rum. vulgi circ., ibi nihil salutare esse. Consulem vult rumoribus militum, et imperatorem rumoribus

vulgi non in omnem partem trahi et verti. Simplicius ‘militibus’ opponeretur ‘imperator,’ et ‘consul,’ ‘vulgo:’ sed elegantius illud, et fere ut in proœmio Institutionum, ‘non solum armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam.’ J. F. Gron. Dixit paulo ante consul, unum imperatorem in exercitu providere et consulere, quid agendum sit, debere; cæteros, qui ab illo non sint advocati in consilium, nec palam nec secreto jactare consilia sua. Conveniens ista erat urbanæ concioni oratio. Nam quemadmodum tunc monuerat Quirites c. 22. e terra ne gubernarent, id est, in circulis et conviviis suis, quid imperatori in Macedonia faciendum esset, dissererent; sic jam milites nihil, quod futurum sit, quærere, nec sibi jactandis vulgo suis consiliis, quid rerum gerendum sit, præscribere jubet. Quippe in quo exercitu milites consulant, vel miles consulat, imperator rumoribus vulgi circumagatur, ibi nihil salutare esse: sic enim legendum levi mutatione existimo. Jac. Perizon. Credo locum recte emendari; primum, quia, quum milites ipsi sint vulgus illud, cujus rumoribus milites circumagi dicuntur, minime elegans aut concinnus sermo est, ‘milites circumaguntur rumoribus militum,’ vel ‘vulgus circumagitur rumoribus vulgi:’ deinde, quia sufficiebat dici *imperator*: denique, quia ‘circumagi’ dicuntur, qui ex sese non apti ipsi nullas certas consiliorum et actionum suarum rationes, sed ex aliorum consiliis et actionibus suspensas, habent; quod non convenit in milites, quorum partes sunt ducibus consulentibus et imperantibus parere, non consilium dare. xxvi. 8. ‘Terrerique et circumagi ad nutus criminationesque Annibalis flagitiosum ducebat.’ Fabius l. xxxix. c. 5. ‘Non pendere ex alterius vultu ac nutu, nec alieni momentis animi circumagi, adstipularique irato consuli

tribunum plebis’ debere. Duk. Perizonii conjecturam probat etiam Crevierius. Præterea Modius, pro veterum edd. lectione *circumagatur*, dedit *circumagitur*; quod Gronovius in priori ed. nott. improbat: a. vero 1665. priscam lectionem revocavit. Paulo post § seq. nihil, quid futurum sit prima ed. cujus loco Froben. 1535. quod futurum emendavit.

§ 8 *Alii galeas bucculasque, scuta alii loricasque tergere*] Debetur hæc lectio editioni Froben. 1535. Quod prima præfert ed. *alii galeas bucculasque scutorum, alii loricas tergere*, aperte falsum est: ‘bucculæ’ enim erant illa galeæ pars, quæ buccam tegebat. Vide Lipsium de Milit. Rom. iii. 5. et Stewech. ad Veget. ii. 13. Notandum itaque, primam εκδοσιν particulam que ultimo loco omittere, eamque demum a Frobenio additam esse. Id suspicionem injecit, Livium potius scripsisse *alii galeas bucculasque, scuta alii, alii loricas tergere*: ut vocem *alii* bis scribendam semel omiserint librarii. Ita xxxvii. 11. ‘Navium reliquarum ante portum aliæ, aliæ in portu deprehensæ:’ ubi pari lapsu vocem *aliæ* multi librarii iterare neglexerunt. Similes errores vide ad xxxvii. 27. § 4.

Mucronemque intueri] Si hoc usum aliquem in præliis habere potest, hic nihil novandum est. Si non potest, legerem *mucronemque tentare*. Sueton. Ner. c. 49. ‘Duo pugiones, quos secum extulerat, arripuit, tentataque utriusque acie, rursus condidit.’ Tacitus Hist. ii. 49. ‘Allatis pugionibus quum utrumque pertentasset.’ Explorabant autem milites Paulli aciem mucronis, quod Romani magis punctum, quam cæsim, pugnabant. Vide Lipsium de Milit. Rom. iii. 3. Duk. Crevierio etiam aliquod vitium in verbo *intueri* latere videtur.

§ 9 *Aut victoria egregia, aut morte memorabili inituros bellum*] Muretus *finiuros*. J. F. Gron. Vulgatum om-

nino displicet. Nam 'inire bellum' hic notare nequit incipere bellum: bellum enim non nunc demum geri incipiebat, sed jam per aliquot annos fuerat protractum. Notare etiam nequit descendere in prælium: non dicam enim *bellum* pro prælio aut vix aut quam rarissime apud Livium aliosque ejusdem ævi scriptores usurpari, (ut vidimus ad III. 61. § 2.) verum potius scire velim, quo sensu accipiendum sit *victoria egregia, morte memorabili inituros bellum*, id est descensuros in prælium. An igitur prælium initurus jam victoriam egregiam obtinuerat, aut jam mortem memorabilem obierat? Si cui locutionem ita intelligendam placeat, eo animo in prælium descensuros, ut vel victoriam egregiam reportent, vel mortem memorabilem obeant; postulo, ut, eam id notare posse, aliis exemplis illustretur. *Finituros* probabat etiam Jac. Gronovius ad XLII. 8. § 8. Et solent interdum hæc verba a librariis confundi. Vide ad xxxv. 7. § 3. Verum neque hæc conjectura ab omni parte placet. Nam milites Romani spem quidem concipere poterant, se tantam de Perseo victoriam reportaturos, ut ea bello finem impositura esset; verum pietas in patriam non permittebat, ut crederent, si clade accepta vel omnes occubuissent, propterea senatum ac populum Perseo pacem concessuros. Videant igitur alii, qua ratione loco male adfecto subcurrendum sit. Neutrum verbum *inituros*, vel *finituros* hic satis congruere, judicat etiam Crevierius.

§ 10 *Adventu consulis simul et veris principio*] *Et vere præcipiti* emendat Gronov. c. 30. § 1. Contra Dodwell. locis ibidem a Dukero laudatis, vulgatum tueri conatus est.

CAP. XXXV. § 1 [*norum esse. Quæ res Romanis auxit animos*] Hic narrabantur ea, quæ Perseus post Pauli adventum adversus eum se comparans egit, de quibus scribere erat aggres-

sus. Horum autem verborum hæc erat sententia: 'Nunciatum est, Gentium regem superatum, ipsumque cum regno in potestate Romanorum esse. Quæ res Romanis auxit animos: Macedonibus regique eorum haud medioerem attulit terrorem: et primo suppressere in occulto famam ejus rei est conatus,' &c. *Sigon.*

§ 3 *Quo quæque adcuratius curantur*] Fortasse *celantur*. J. F. Gronov. Conjecturam confirmant loca Livii VIII. 3. 'Quamquam omnia de industria celabantur, &c. tamen per quosdam, &c. indicia conjurationis emanarunt.' Et XXIX. 24. 'Periculum erat, ne vera, eo ipso, quod celarentur, sua sponte magis emanarent.' *Duk.* Gronovii conjectura etiam probabilis Crevierio visa est.

§ 5 *Quum alii præcipites sine responso agendos castris, pronunciavit, post, &c.*] Perfecta hæc sententia non est. Dicturus enim fuit nescio quid ejusmodi: *Cum alii præcipites sine responso agendos castris, alii convenienti cum responso dimittendos dicerent, pronunciavit, &c.* *Sigon.* Videtur deesse *censerent*, nisi illud verbum intelligi commodè putes. Neque absurdum sit scribere, *Itaque quum alii præcipites sine responso agerent castris*. Quod est, agendos censerent. Ut XXVII. 20. 'Marcellus Romam veniret, ad purganda ea, quæ inimici decernerent.' XXVI. 8. 'P. Cornelius, cui Asinæ cognomen erat, omnes duces exercitusque ex tota Italia ad urbis præsidium revocabat.' Tacit. Ann. XI. 3. de Vitellio: 'Liberum ei mortis arbitrium permisit:' quæ nihil volunt aliud, quam revocandos, permittendum censuit. J. F. Gronov. *Agerent* eo sensu a Livio adhiberi, vidimus ad xxv. 33. § 5. Potius tamen existimo, aliquid socordia libarii excidisse, et quidem solam vocem *censerent*. Sigonio enim adsentiri nequeo, plura hic excidisse arbitrant, licet ejus sententiam probet

Crevierius, existimans deesse membrum orationis, quod respondeat τῷ *alii*. Puto enim per voculam *alii* intelligi omnes, quos Paullus in consilium advocarat, iisque obponi ipsum Paullum, et quod ei placuit. Donjatius, alterutram Gronovii sententiam probans, vel excidisse opinatur vocem *censerent*, vel legendum esse *agerent*. Insuper illud *præcípites* accipit nominandi casu, ut referatur non ad legatos Rhodiorum, sed ad duces Romanos, qui extemplo Rhodios castris abigendos sine responso existimabant. Mihi tamen præstare videtur, ut accusandi casu accipiamus, et referamus ad legatos Rhodios, quos præcípites castris agi volebant, qui a Paulo in consilium advocati erant. Locutio 'præcípitem aliquem agere' elegans et sæpe obvia est. xxx. 14. 'Quæ regem nobis socium alienasse, atque in arma egisse præcípitem dicatur.' xlii. 30. 'Præcípites ad novanda omnia agebat.' Valer. Max. iii. 6. 2. 'Equum conscendit, eumque præcípitem in illud profundum agit.' vi. 3. 1. 'Manlius eras mihi, quum præcípites agebas Senones.' ix. 5. 2. 'Parvi enim habuit, L. Philippum consulem violenter in carcerem præcípitem egisse.' Vide Burmann. ad Phædri v. 7. 39.

§ 7 *Et maxime majoribus natu*] Crevierius existimat Livium potius scripsisse *minoribus natu*. Fervidum enim illud consilium faciendæ sibi viæ per ripam Enipei munitionesque magis sapere juvenilem ardorem, quam senilem prudentiam. Voces 'major' et 'minor' in Mss. sæpius confundi, videbimus ad xlv. 25. § 7.

§ 9 *Missilibus etiam melius et certiore ictu hostes uti*] *Militibus* habet ultima Gruteri ed. Sed veram lectionem *missilibus* Gronovius prima ed. nott. indicavit, et deinde a. 1665. contextui reddidit.

§ 10 *Perrhæbos mercatores Schænum et Menophilum*] Forte *Cænum*: id enim

Macedonicum nomen esse, notum ex Curtio et Justino. *J. F. Gron.* Locus Justini, quem Gronovius innuit, exstat xiii. 4. ubi Scaliger pro *Scyno* legebat *Cæno*, et intelligebat *Cænum*, toties inter duces Alexandri Magni apud Diodor. et Curtium memoratum. Verum quum *Cænum* illum ante Alexandrum obiisse referant Curtius ix. 3. et Arrian. vi. 1. aliud potius nomen reponendum putat Berneggerus. Contra Gronovius, Scaligerum quidem in homine designando errasse, at non in illius vocabulo, existimat Obs. iv. 15. 243. *Cænum* enim, non *Scynum*, esse nomen Macedonicum. Id facile in *Scynus* corrumptum potuisse, docet Perizon. in Animadv. Hist. c. 10. p. 439. Nam medio ævo diphthongum *æ* mutatam fuisse in *y*, et ita ex *Cænus* factum esse *Cynus*, deinde ultimam literam vocis præcedens perperam initio hujus adhæsisse, et hinc enatum esse *Scynus*. Idem et hic accidit. Ultima enim litera proximæ vocis *mercatores* huic adcrevit, et ex *Cænus* factum est *Scænus*, tum interposita adspiratione *Schænus*. Ceterum *Cænus* etiam dictus est secundus Macedonum rex, qui Cranao gentis conditori successit. Vide Hieronym. Chron. Euseb. ad a. mcccxxxi. is vero unde nomen acceperit, ex Etymol. Magn. ibidem docuit Scalig. p. 67. Paulo ante *dimissoque concilio* edidit Modius, quum primæ edd. præferant *consilio*; quod vindicavit iterum Gronov. c. 2. § 5.

§ 11 *Præsidii autem regis obsideri*] A Livio hic dissentit Plutarchus, qui in Æmil. p. 262. viam per Perrhæbiam incustoditam ac sine præsidio relictam scribit; pag. seq. autem addit, Persen tum demum eo præsidium misisse, quum ex transfuga didicisset, partem exercitus Romani ea loca petiisse: contra Livius, jam antea transitum illum præsidii Persei inessum fuisse, non hic modo innuit, sed etiam c. 32. Præterea loca non

iniqua esse mercatores Perrhæbi hic adfirmant; at secundum Plutarch. locus præsidio non erat firmatus διὰ δυσχωρίαν καὶ τραχύτητα. Ceterum præsidii autem regiis legendum conjicit Crevierius. Vide ad hujus lib. c. 6. § 9.

§ 13 *Heracleum cum classe petere*] *Heracleum* et mox § seq. *Heracleam* princeps ed. Sed, *Heracleum* emendandum, monuit Gronov. ad c. 5. § 12.

§ 14 *P. Scipionem Nasicam, Q. Fabium Maximum, &c. Heracleam mittit*] Horum meminit etiam Plutarchus in Paulo p. 262. ὁ Νασίκας ὁ ἐπικαλούμενος Σκιπίων, γαμβρὸς Ἀφρικανοῦ Σκιπίωνος, καὶ Φάβιος Μάξιμος ὁ πρεσβύτατος τῶν Αἰμυλίου παίδων ἐτι μειράκιον ἔν. Meminit etiam *Heracleæ*, quam τὸ Ἡράκλειον vocat. Summam etiam eorum, quos secum Nasicam duxerit, subtilius tradit. *Sigon*. Immo in numero dissentit a Livio, qui forte Polybium secutus est; quum Plutarchus, relicto Polybio, sequatur ipsum Nasicam, qui, se octo millia peditum, trecentos et viginti equites a consule accepisse, epistola ad regem quemdam scripsit. Mox in concilio agitata edidit iterum Modius contra fidem priorum edd. in consilio præferentium. Intempestivam ejus emendationem corripuit Gronov. ad c. 2. § 5.

§ 15 *Cibaria his præparata ad classem esse*] Supra § 13. prætor, qui classi præerat, tantum mille hominibus cocta cibaria in decem dies parare jussus est. Hic vero quinque millia militum mittuntur. Unde igitur reliqui cibaria habuerunt? Mox *Pythoum* priscæ edd. pro quo *Pithium* mutandum sæpius Sigonius monuit, et ita passim edidit. Vide ad c. 32. § 9.

§ 19 *Aut parma, aut scuto Ligustino*] Hinc quidam colligere voluerunt, Romanos usum scutorum a Ligoribus didicisse, quos refellit Lipsius de Milit. Rom. III. 2. Locum Suidæ in Πάρμῃ, quem ibidem a Polybio in hac histo-

ria sumtum putat, et emendat, nec viri docti inter fragmenta Polybii retulerunt, nec editores Suidæ mentionem emendationis Lipsianæ, etsi non indignæ quæ consideretur, fecerunt. *Duk*. Crevierius 'parmam' retulit ad velites, 'scutum Ligustinum' ad Lignes, quos in exercitu Æmilii fuisse refert Plutarch. p. 264.

§ 20 *Haud paucis utrinque intersectis*] Si eo die haud pauci interfecti, postero multo plures amissi sunt, non exiguam jacturam militum fecit consul. Hoc mihi non valde probabile videtur, quia in levis armaturæ velitationibus raro multum sanguinis fundebatur. Suspectum habeo haud. Dukerus.

§ 23 *Degressus ad imam partem castrorum*] *Digressus* omnes typis descripti ante Gronov. qui *degressus* edidit; et recte, ut puto. Videntur enim castra Romana in collibus fuisse, qui paullatim versus mare descendebant. Ad eam partem quum consul se conferret, rectius *degressus*, quam *digressus*, dicitur. Vide ad IV. 17. § 11.

§ 24 *Perseus, quod in oculis erat*] Jam aggressurus erat dicere, quemadmodum Persens Nasicæ et Fabio, qui cum magna manu Perseum ab alia parte ut adorirentur missi erant, obstiterit. Et hæc igitur desiderantur, et quemadmodum Paullus post Nasicam sit consecutus. De eodem Paullo loquitur, cum ait, 'Anni post circumactum solstitium erat.' Narrat autem, quemadmodum fessos itinere et æstu milites a pugna, cujus facultatem dabat Perseus, cohibuerit. Hæc autem horum verborum futura fuit sententia: 'Quoniam autem incommodum maxime (nam tempus post circumactum solstitium erat, hora diei jam ad meridiem vergebat) iter multo pulvere et incalescente sole factum erat, lassitudo et sitis jam sentiebatur, et meridie instante magis accessurum utrumque apparebat,

statuit sic affectos recenti atque integro hosti non obijcere.' Sic Plutarchus p. 263. parenthesi temporis horam descripsit: *θέπου γὰρ ἦν ὥρα φθίνοντος*. Hac de re sic paulo post agit Paulus c. 38. 'Nihilne interest, utrum militem, quem neque viâ labor hodie, neque operis fatigaverit, requietum, integrum in tentorio suo arma capere jubeas, atque in aciem plenum virum, vigentem et corpore et animo educas, an longo itinere fatigatum et onere fessum, madentem sudore, ardentibus siti faucibus, ore atque oculis repletis pulvere, torrentem meridiano sole, hosti obijcias, recenti, quieto, qui nulla re ante consumtas vires afferat?' *Sigon*.

CAP. XXXVI. (XXXVII.) § 2 *Magis accessurum utrumque?* Cur non accessuram utramque? nam intelligitur 'lassitudo et sitis.' Possis tamen subaudire 'malum.' J. F. Gron. Vulgatum recte Crevierius tuetur, laudato simili loco Livii ex xxx. 30. 'Tuam et adolescentiam, et perpetuam felicitatem, ferociora utraque, quam quietis opus est consiliis, metuo.' Similiter Sueton. Claud. c. 38. 'Iræ atque iracundiæ conscius sibi utrumque excusavit edicto:' ubi vide Burm. Adde quæ notantur ad II. 5. § 4. et xxxiv. 58. § 4.

§ 5 *Quantum incresceret astus?* Ita recte edidit Frob. a. 1535. *increscere* datum erat in ed. principe.

§ 8 *Neque enim ne his cunctationem aperuerat suam?* Forte, nam *ne his quidem cunct. aperuerat suam*. J. F. Gron. Sigonius ad xxxiii. 49. et Schottus Nodor. Cic. iv. 16. *ne* hic pro '*ne quidem*' accipiunt. Eum usum hujus particulæ etiam alii observarunt. Vide quæ ad Flori. iii. 17. § 2. adnotata sunt. Scriptura tamen aliquot locis, quæ in eam rem adferuntur, variat. *Duk*. De vocula *ne*, pro '*ne quidem*,' vide Burm. ad Suet. Aug. c. 35. Et ita Benth. ex Mss. emendat apud Horat. Sat. II. 3. 262. '*ne nunc,*

cum me vocat ultro, Accedam?' pro *nec nunc*, et Persium v. 172. similiter locutum docet. Si quid tamen mutandum, Gronovii conjectura nimium a vulgato discedit, et potius lego *neque enim ne his quidem cunctationem*, interposita vocula *quidem*, quæ ex unico cod. negligentia scribæ excidere potuit; quum variis locis ex aliis Mss. pari incuria librorum excidisse deprehendatur. Exempla vide v. 38. § 10. vi. 18. § 4. viii. 4. § 10. c. 27. § 10. xxii. 40. § 8. xxxvi. 9. § 9. xxxix. 40. § 11. Crevierius τὸ *quidem* huc revocabat ex verbis proximis *ne hostes quidem*, ubi alieno loco haberi putabat. Duplex autem negatio 'neque enim ne his,' difficultatem movere nequit. Vide ad lib. xxxii. c. 21. § 26. et I. xxiv. c. 1. § 5. Roëllius malebat *neque enim vel his cunctationem*.

§ 9 *Nasica unus ex omnibus ausus est monere consulem?* Plutarch. p. 263. inflatum re bene ad Olympum contra Perseum gesta hoc aggressum esse scribit. *Sigon*.

Ne hostem quidem ludificatos priores imperatores fugiendo certamen manibus emittere? Non est integrum. Sensus sic habebis: *ne hostem, pridem ludificatum pr. imp., fug. cert. man. emitteret*. Ni malis qui sit ludificatus. J. F. Gron. *Ne hostem, qui quidem sit ludificatus, &c. manibus emitteret* legendum conjicit Jac. Perizonius in margine Livii. Minus curate consuluit Donjatinus Gronovii notas, quem legisse vult *ne hostem quidem ludificatum*. Rogat autem quo illud *quidem*? et ipse emendat *ne hostem quondam ludificatum*. Sane, '*quidem*' et '*quondam*' interdum in Mss. confundi, monuit Torrent. ad Suet. Domit. cap. 4. At, si oculis recte usus foret, vidisset Gronov. eodem sensu *ne hostem pridem ludificatum* reponendum censuisse: *pridem* autem magis ad vulgatum *quidem* accedit, quam *quondam*. Solent autem librarii voces '*quidem*'

et 'pridem' in membranis antiquis commutare. Exemplum habuimus I. VIII. c. 38. § 10.

§ 11 *Dum in campo patenti hostem habeat*] Forte *cum*, vel *quum habeat*. Vide ad I. 40. § 7.

§ 13 *Multis belli casibus didici*] Sic Plutarch. p. 264. αἱ δὲ πολλὰί με νίκαι διδάσκουσαι τὰ τῶν ἡττημένων ἀμαρτήματα, &c. *Sigon*.

Non operæ sit stanti] *Lege*, non *operæ est*. Lib. IV. c. 8. 'Neque consiliibus cum tot populorum bella imminerent, operæ erat, id negotium agere.' XXIX. 17. 'Neque ego exsequi possum, neque vobis operæ est audire singula, quæ passi sumus.' J. F. Gronov. *Non operæ est*, id est, non vacat. IX. 23. 'Castra habeant repetantque, quibus operæ est trahere bella.' Vide ad IV. 8. § 3.

§ 14 *Haud dubie videre aliqua inpendimenta*] Putabam olim legendum esse *haud dubius videre*. Idem sibi quoque in mentem venisse Dukerus monuit; abstinendum tamen putasse a conjectura, quod sibi alibi quoque invenisse exempla ellipseos participii *ratus* vel alterius ejusdem significationis videtur; cujus nunc judicio subscribere malo. Simile enim participium etiam subintelligendum est VI. 22. 'Extemplo in aciem procedunt, nihil dilaturi, quin periculum summæ rerum facerent: ita paucitati hostium nihil artes imperatoris unici, &c. profuturas esse:' ubi perperam virum doctum *rati*, pro *ita*, legendum conjecisse, monui.

CAP. XXXVII. (XXXVIII.) § 5 C. *Sulpicius Gallus tribunus militum*] Sic quoque Plinius Hist. Nat. II. 12. Legatum Paulli facit Valer. Max. VIII. 11. 1. *Duk*.

§ 6 *Ab hora secunda usque ad quartam horam noctis*] Vide Calvisii opus Chronolog. ad a. mundi ∞ ∞ ∞ IOCCXXXII.

Lunam defecturam esse] Sulpicium militibus Romanis prædixisse futuram defectionem lunæ, etiam Plinius

H. Nat. II. 12. et Frontin. Strateg. I. 12. § 8. scribunt; Val. Max. eum post defectionem lunæ apud exercitum de causis illius disseruisse auctor est. De ea re verba sunt Renandoti tom. II. Memor. Acad. Reg. Inscript. Dissert. I. p. 25. ed. Amstelod. *Sulpicius Gallus Lieutenant du Consul Emilius Paullus, dans la guerre contre les Perses, voyant les soldats troublés par une éclipse de lune, les rassura en leur expliquant les causes*. Quod Valer. Max. sequutus Sulpicium, *legatum consulis* vocat, et 'post defectionem lunæ' militibus ejus rei causas exposuisse scribit, contra quam Livius, Plinius, et Frontinus tradiderunt, reprehendi non debet, quum auctorem suum habeat. Illud excusari nullo colore potest, quod hoc 'in bello adversus Persas' factum dicit. Quis enim adeo historiæ veteris imperitus est, qui nesciat, neque tum ullum regnum Persarum fuisse, neque Romanos adversus illos bellum gessisse? Sed non possum mihi persuadere, hoc ab eo profectum fuisse. Nam monstri instar foret, virum non ineruditum in tam clara luce historiæ ita caligare potuisse, ut solus non cerneret, quod nemo non videt: quum præsertim Valerius Max. quem ante oculos habuit, scribat, 'quum L. Paulli adversus regem Persen bellum gerentis legatus esset' Sulpicius. Suspicio Renandoti scripsisse *dans la guerre contre Perses*, et librarium aliquem aut emendatorem speciminum typographicorum, qui sibi aliquid sapere videretur, nescientem ultimo regi Macedonum nomen fuisse *Perses*, credidisse de *Persis*, quorum nomen nemini incognitum est, agi, et temere de suo liberalem auctori cum non levi ejus injuria largitum esse articulum *les*; quem haud scio an aliæ edd. harum Memoriarum ignorent. Joh. Sarisberiensem Polierat. lib. I. cap. ult. omen Paulo post decretum ei bellum adversus Persen factum

referentem in eum errorem incidisse, ut ex rege Perse regem Persarum faceret, observavit Daviesius ad Cic. de Divin. i. 46. Ab eo quoque culpam in scribas transferri posse putarem, nisi addidisset, 'profectus' (consul) 'in expeditionem triumphum non invenit, eo quod rex Persarum perierat, quando filia consulis catulum flebat amissum.' Duk. Teste Catone apud Cic. de Senect. cap. 14. 'Quam delectabat C. Gallum defectiones solis et lunæ multo ante nobis prædicere.'

§ 7 Nunc pleno orbe, nunc senescente exiguo cornu fulgere lunam] Florehello aridet magis senescentem. Sigon. Forte nunc senescentem exiguo cornu. J. F. Gron. Fugere lunam ed. princeps: quod recte quidem ad senescentem exiguo cornu lunam referri potest, sed non ad eandem pleno orbe splendentem. Quamvis autem sollemne esse probavi ad XL. 42. § 11. orationi ex duobus pluribusve membris constanti unum addi verbum, quod ad omnia ejus membra referri nequeat, hic tamen præfero lectionem *fulgere*, quam Froben. 1535. priori substituit. Solent autem verba 'fulgere' et 'fugere' confundi. Præter illa quæ dixi ad Silii iv. 88. vide exemplum ad VIII. 10. § 5.

§ 8 Nocte, quam pridie Nonas Septembres insecuta est dies] Ita exhibet ed. prima. At mox Froben. 1535. admisit *Nonas Septembris*, quod reliquæ servarunt usque ad Paris. 1573. quæ ambigue *Nonas Septembr.* dedit. Gronovius denique præscam lectionem *Nonas Septembres* restituit. Vide ad XLI. 16. § 1. Verum Dodwell. in Append. ad Prælect. Camden. p. 752. ex computatione eclipseos hujus, ac tabulis astronomicis evincere conatur, mensis nomen corruptum, ac legendum esse *pridie Nonas Sextiles*: olim autem *prid. Nonas Sext.* scriptum fuisse, idque facile in *pridie Nonas Sept.* et deinde *Septembres* mutari

potuisse. Docet deinde, eclipsin hanc accidisse die XXI. Junii Juliani proleptici, eumque diem secundum formam anni veteris non in *pridie Nonas Septembres*, sed in *pridie Nonas Sextiles* ejus anni, quo prælium inter Æmilium Paullum et Persen decertatum est, incidisse. Eandem emendationem novis argumentis adstruxit idem Dodwell. Diss. de Cycl. x. § 18. At mense *Septembri*, licet *III. Nonas Septembris*, Persen ab Æmilio Paulo victum esse, itidem tradit Entrop. iv. 7. ut, si vera sit Dodwelli conjectura, menda admodum inveterata, et ipso Eutropio antiquior esse debeat.

§ 10 Ardor exercitui ad concurrendum fuerat] Non intelligo cur Livius hic maluerit scribere *fuerat*, quam *fuit*. Dnker. Vide num forte locus distinctione hoc modo adjuvari possit: *Postero die (tantus utrique ardor ex. ad conc. fuerat, ut et regem et cons. &c. accus.) regi prompta def. erat.*

Ut regem et consulem suorum quidam] Ita major Jac. Gronovii ed. sed operarum errore, quem fideliter expressit Clericus: omnes enim priores et ejusdem quoque Gronovii ed. minor *ut et regem consulem.*

§ 12 Ad id, quod pridie prætermisisse pugnandi occasionem videbatur] Ad id quod dictum est pro 'præterquam quod.' Sigon. Lib. III. c. 62. 'Ad id, quod sua sponte satis collectum animorum erat, indignitate etiam Romani accendebantur.' Sic XXVI. 45. et XXXII. 40. Duk. Ad id quod est 'præter,' 'super id quod,' vel, ut Sigonius reddit, 'præterquam quod:' ad pro 'præter,' 'super' poni, vidimus ad XXVI. 5. § 9. Ant. Perizon. ad marginem Livii monuit, *videtur* omitti posse, quia mox iterum sequitur. Sed, rationem hanc conjecturæ in Livio præsertim non procedere, vidimus ad I. 3. § 9.

§ 13 Sacrificio rite perpetrato, ad concilium vocavit] Cum desint, quos

vocerit, malim *concilium advocavit*. Sic paulo post XLV. 7. 'Concilio advocato literas cum recitasset.' Item 'adversus advocatos in consilium considerare jussit.' *Sigon.* Inveniebat editum Sigonius *ad concilium vocavit*: ideo, cum desint, inquit, quos vocaverit, malim *concilium advocavit*. Huic curvæ conjecturæ ab eo tempore vetus lectio decedere jussa est. Nos eam restituimus, utpote multo elegantior, nisi quod *consilium* in locum *τοῦ concilii* sufficiendum. Vide ad II. 54. XXIII. 32. et XXVI. 38. Sed et alia labe suspicor infectum locum. Hiant enim et parum prioribus committuntur illa, *post sermones tamen*. Vide an scripserit Livius, *atque ibi quoque rei gerendæ tempus loq. et int. cons. visus quib. extr., post sermones hanc consul or. habuit*. J. F. Gron. *Consilium* præferunt edd. vet. *concilium* primus dedit Vascos. quod Gryphius, Basileenses 1554. Sigonius, et alii secuti sunt. Sed recte Gronovius restituit *consilium*: intelligitur enim imperatoris consilium militare. Vide Gronov. ad Livii XLIV. 2. § 5. Recte etiam Gronov. vindicavit locutionem 'ad consilium vocavit'; vide ad II. 55. § 10. Ceterum superiora ita interpungenda videntur: *terere vid. tempus. Quum luce prima signum prop. ad ex. in ac. fuisset, tertia demum hora, &c.*

Atque ibi, quod rei gerendæ tempus esset, &c.] Conjectura Gronovii, quam ad verba proxime præced. proposuit, admittere, invito unico cod. unde hæc pars operis Liviani publicata est, audacius fore videtur, quam ut laudari possit. Scribendum tamen arbitror *atque ibi quoque, quod rei gerendæ tempus esset, vel erat*. In reliquis nihil muto. Quamvis plerique existimarent, consulem accusandum esse, quod pridie sine prælio discessisset, et nunc etiam intempestive ad consilium vocasset; 'tamen' orationem habuit, qua facti rationem red-

didit. Sæpe eleganter 'quamquam,' 'etsi' ac similes particulæ omittuntur, sequente *τῶ tamen*. Vide ad XXIII. 19. § 12. et XXVII. 25. § 16. Si quid tamen in illis mutandum, forte legendum est *post sermones tandem*. Solent autem 'tamen' et 'tandem' commitari. Vide ad XXII. 2. § 11. Doujatius voces *post sermones* interpretatur post sermones eorum, qui de cunctatione consulis querebantur. Sed contra mentem Livii, apud quem in initio cap. seq. consul testator P. Nasicam ex omnibus unum sibi consilium suum denudasse; aliis absentem carpere imperatorem, quam præsentem monere, melius visum esse. Intelligi igitur post sermones ipsius consulis cum ducibus in consilium advocatis de quacunque re habitos. Nam tum etiam 'loquendo et intempestive consultando videbatur quibusdam rei gerendæ tempus extrahere,' ut Livius hoc loco testatur. Roëllius *talem*, pro *tamen*, malebat.

CAP. XXXVIII. (XXXIX.) § 1 *Hesternæ die pugnari placuit*] Ita constanter omnes edd. præter Clericum et Crevierium, qui vulgaverunt *hesterno die*, ut mox hoc cap. 'Hesternæ die explicatam intuentes aciem.' c. seq. 'Hæ dilata pugnæ ex hesternæ die in hodiernum causæ fuerunt.' Et ita passim I. 51. VII. 35. XXV. 38. XXVII. 13. XXXII. 21. XL. 10. Unum tantum in Livio locum notavi XL. 9. ubi *hesterna die* occurrit, qui tamen mendæ suspectus est. Ita 'hodierno die' hoc cap. tum cap. seq. et X. 25. Similiter 'postero die' vide ad I. 12. § 1. 'crastino die' ad III. 20. § 4. 'die uno,' 'primo,' 'tertio' ad VIII. 11. § 15. *Hesternæ* igitur servavi.

Denuntiavit mihi suum consilium] Ita primus Curio. At Frobenius ex membrana, ex Frobenio Aldus et Gryphius *denudavit*. Quod mutandum non fuit. Lib. XXVIII. cap. 5. 'Nimis detegendo cladem nudandoque.' XXXIX. 15. 'Si

omnia nudavero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor.' XL. 24. 'Ne prena ejus consilia adversus Romanos nudaret.' XLII. 13. 'Cernebam nobilissimas Asiæ et Græciæ civitates indies magis denudantes judicia sua.' Eodemque lib. c. 63. 'Fama equestris pugnae vulgata per Græciam nudavit voluntates hominum.' Seneca de Tranquill. Animi: 'Multa incidunt, quæ invitos denudent.' J. F. Gronov. *Denunciavit* apud me demum ed. Basil. a. 1554. cujus loco recte Gronov. priscam lectionem *denudavit* revocandam monuit. Supra XXXIII. 21. 'Maritimam oram omnem, quæ nondum animos nudaverat, ad finitimorum motus consurrecturam:' ubi quædam vide. Phædr. in Prologo l. III. vs. 47. 'Stulte nudabit animi conscientiam:' ubi vide Burm. Mox forte legendum *videri possit, pro posset*.

§ 5 *Quantum numero nos præstent*] Notat Doujatius, raro verbum 'præstare' hoc sensu cum accusativo jungi, sed 'auferendi' (voluit sine dubio *dandi*) casu magis gaudere. Hujus tamen constructionis duo adfert exempla, alterum ex Quintil. Instit. I. 1. alterum ex Virgil. Æn. XI. 438. quod utrumque jam diu lexicographi observarunt. Alia ex Livio exempla vide ad VII. 30. § 4. et XXXVII. 30. § 2.

Implicatam intuentes aciem] Immo *explicatam*. Lib. VII. cap. 23. 'Quum procul visis Romanorum signis, ut exemplo prælium initurus, explicuisset aciem.' XL. 25. 'Ita ut ne effrendi quidem signa Romanis spatium, nedum ad explicandam aciem locus esset.' Hoc lib. cap. 4. 'Si loci satis ad explicandam aciem fuisset.' J. F. Gronov. Lib. IV. c. 21. 'In aggere murisque explicat copias.' cap. 27. 'Planitiem in medio, vel ad explicandas utrimque acies satis patentem, habebant.' VI. 23. 'Nec jam pro castris tantum suis explicare aciem.' I. VIII. c. 19. 'Vix tota extra portam castrorum explicata acie.' XXX. 5.

'Ad primam ferme vigiliam agmen explicaverunt.' Ita 'explicare legiones' Cæsar B. Civ. II. 26. 'explicare equitatum' Auct. B. Afric. cap. 29. 'explicare ordines' vide ad II. 46. § 3. 'explicare agmen' ad II. 59. § 7. et Oudend. ad Front. I. 4. § 2. Pari modo 'explicare naves,' 'classem' dixit Hirtius B. Alexandr. capp. 14. et 15.

§ 7 *Sed fuerimus omnes*] Non capio sensum horum verborum. Si scriptum esset, *sed fuerimus una omnes*, putarem id esse, nulla parte militum ad custodiam sarcinarum detracta. Duk.

§ 8 *Atque in acie plenum virium, &c. educas*] Legendum aperte *in aciem*. Sigon. Vide ad III. 62. § 5.

§ 9 *Ardentibus siti faucibus*] Magis placet Florebello *arentibus*. Sigonius. Vix ausim movere: nam et 'igneasitis', et 'torrere guttur' atque 'urere' poëtis dicitur. Possis tamen suspicari *arentibus*. Ut apud Ovid. Met. VI. 355. 'Et fauces arent, vixque est via vocis in illis.' Et VII. 556. 'tepidisque arentia ventis Ora patent.' J. F. Gronov. 'Arere' et 'ardere' sæpe in Mss. confundi, docuerunt N. Heins. et Burm. ad Nason. Her. IV. 174. ubi plures codd. præferunt *ardentem sitim*, ipsi vero probant *arentem*. Adde N. Heins. ad Nason. Met. VIII. 289.

Torrentem meridiano sole] Lege *torrente*. Sole enim torretur miles, non torret. Supra XXXV. 5. 'Sol ingenti ardore torrebat minime patientia æstus corpora Gallorum.' Possis forte etiam *torpentem*. Sed alterum equidem præfero. Jac. Perizon. Recte: ultima litera τοῦ *torrentem* adhæsit ex initiali vocis seq. Vide ad XXXVI. 43. § 8. Crevierius etiam vulgatum defendi posse putat auctoritate Virg. Æn. IX. 105. 'Per pice torrentes atraque voragine ripas:' ubi Servius *torrentes* interpretatur 'ardentes.'

Hosti objicias recenti, quieto] Vereor ne hic quoque scripserit *requieto*. Est

enim aliud 'quietus,' aliud 'requies.' Ad illud sufficit præsens quies : hoc competit illis, qui aliquamdiu quiete sunt usi. Seneca de Tranquill. cap. 15. 'Danda est remissio animis : meliores acrioresque requieti surgunt.' J. F. Gronov. Supra hoc cap. 'Militem, quem neque viâ labor hodie, neque operis fatigaverit, requietum, integrum.'

CAP. XXXIX. (XL.) § 3 *Quum munitis ea sepiissent*] Puto *sepsissent*. J. F. Gron. Vossius Gramm. v. 33. ex hoc loco laudat *sepiissent*, et ex Hieronymo non invideo, sed credere nequeo Livium vel *sepiissent*, vel *sepiissent* scripsisse, et potius Gronovio adsentior. Simili errore *intersepius* præfert unus cod. xxxi. 46. § 9. *sepissent* xxxiii. 5. § 6.

§ 5 *Sine ulla sede vagi dimicassetus, ut quo victores nos recipere*] Florellus ita legit : *Si sine ulla sede vagi dim., ut quo vict. nos recip.* Sigon. Si hæc oratio interrogantis est, sententia videtur esse, an sine ulla sede vagi dimicassetus, ut deinde victis hostibus nihil haberemus quo nos reciperemus? aut nulla castra haberemus, quæ victoribus receptaculum essent? Sed, ut, quod res est, dicam, non intelligo locum, ac neque in vulgata scriptura, neque in emendatione Florelli commodum sensum invenio. Duk.

CAP. XL. (XLI.) § 2 *Ac ne illo ipso quidem die, aut consule aut rege, quod nec fessos, &c.*] Si plenam hanc sententiam explicuero, tum, quorum verborum jactura facta sit, intelligetur. Sic igitur mihi legendum videtur : *Ac, ne illo ipso quidem die aut consule aut rege optante, pugnatum est, rege quod nec fessos, ut pr. ex via, neque trep. in acie instr., et vixd. comp. aggr. erat ; consule, quod in nov. cast. non ligna, non pub. conv. erat, ad quæ pet. ex prop. ag. magna pars mil. e cast. exierat.* Hanc esse sententiam hujus loci, atque si-

milis verba intercidisse, apparet ex eo, quod ait *neutro imperatore volente*. Librarium in errorem impulit vox *rege*, quæ iteratur ; in qua scribenda a priore ad posteriorem, cum media verba transcendisset, delapsus est. Sigon. Quatuor verba (*optante pugnatum est. Rege*) de conjectura inseruit Sigonius. Sed, recte considerata sententia, adhibitæque distinctione necessaria, apparebit nullius vocis jacturam fecisse veterem codicem, præterquam *τοῦ rege* : quod cum repetendum esset, ab librario neglectum est. Ita namque scripsit Livius : *Ac ne illo ipso quidem die, aut consule aut rege, (rege, quod nec fessos, &c. e castris exierat) neutro imperatore volente, Fortuna, quæ plus consiliis humanis pollet, contraxit certamen.* Hæc integerrima oratio est, et adeo non defecta, ut etiam aliquid perspersit : etenim cohærent, *Ac, ne illo ipso quidem die aut consule aut rege volente, Fortuna contraxit certamen.* Cæterum propter interjecta, ut subveniret memoriæ lectoris vel auditoris, adjecit huic orationi divisæ *neutro imperatorum* : quod nihil est aliud quam, *nec rege, inquam, nec consule.* Tale est v. 24. 'Adversus quæ quum optimates ita tenderent : ' hinc interponuntur multa, quibus sensus sermonesque optimatum explicantur, antequam cæptæ periodi pars altera compareat : itaque necesse habuit *τὸ quum* repetere : 'Hæc quum fœdis tertaminibus agerentur : ' sequitur jam, cujus respectu tanto superius dixerat 'quum optimates.' Lib. xxxviii. c. 55. 'Ad hunc prætorem adeo amicum Cornelie familiæ,' (subjiciuntur argumenta et exempla amicitie) 'aut adeo inimicum,' (interponitur rursus aliquid, cur id possit videri) 'cæterum ad hunc nimis æquum aut inimicum prætorem reus extemplo factus L. Scipio : ' ubi perperam dederat Andreas *Alii* hunc prætorem, et deinde *alii* adeo inimicum. Cicero Famil. xv. 10. 'Quando id

accidit, quod mihi maxime fuit optatum, ut omnium Marcellorum, Marcellinorum etiam, &c. quando ergo ita accidit, ut omnium vestro studio tunc consulatus satisfacere posset.' Eodem lib. ep. 21. 'Nam ut illa omit- tam, quæ civitate teste fecisti, &c. ut hæc recentia, quæ meminero semper, obliviscar, &c. ut hæc igitur omittam.' Philipp. II. 32. 'Cum primum Cæsar ostendisset, se, priusquam proficisceretur, Dolabellam consulem esse jussurum, &c. sed cum Cæsar ita dixisset.' Sic Cæsar Gall. III. 22. 'Alia ex parte oppidi Adcantuanus, qui summam imperii tenebat, cum sexcentis devotis, &c. cum iis Adcantuanus eruptionem facere conatus: 'ubi acris ille Ciacconius videndum notat, an hæc verba cum iis Adcantuanus, quæ post longam parenthesin repetuntur, delenda sint. Frustra. Ejusdem generis sunt I. 49. 'Octavio Mamilio (is longe princeps Latini nominis erat, si famæ credimus, ab Ulysse Deaque Circe oriundus) ei Mamilio filiam nuptum dat.' Apuleius Apologia pag. 276. ed. Elmenh. 'Zenonem illum antiquum Elea oriundum, qui primum omnium dictionem solertissimo artificio ambifariam dissolverit, eum quoque Zenonem longe decorissimum fuisse.' Additamentum in insulam deportandum censet A. Schottus eum quoque Zenonem: nisi legas eum inquam Zenonem. Sed errat. Adde quæ ad II. 12. et ad XXV. 27. et ad Senecæ de Ira I. 3. notavimus. J. F. Gronovius. Emendationem Gronovii verissimam puto. Ita Liv. III. 19. 'Si quis vobis humillimus homo de vestra plebe, quam partem, velut abruptam a cetero populo, vestram patriam peculiaremque rempublicam fecistis, si quis ex his domum suam obsessam a familia armata nunciaret.' Vide ad II. 12. § 2. XXV. 27. § 1. XXXVIII. 60. § 6. et Curtium ad Plinii v. 3. § 5. Eadem figura etiam apud Græcos ob-

currit. Ita apud Polyb. II. 14. Παρά δὲ τὴν προειρημένην παρωρέαν, ἣν δεῖ καὶ νοεῖν ὥσανεὶ βάσιν τοῦ τριγώνου, παρὰ ταύτην ἀπὸ μεσημβρίας ὑπόκειται πεδία, &c. Pausan. in Attic. I. Λεωσθένην, ὃς Ἀθηναίσις καὶ τοῖς πᾶσιν Ἑλλησιν ἡγούμενος Μακεδόνας ἔντε Βοιωτοῖς ἐκράτησε μάχῃ, καὶ αὐτὸς ἔξω Θερμοπυλῶν, &c. τοῦτον τὸν Λεωσθένην καὶ τοὺς παῖδας ἔγραψεν Ἀρκεσίλαος. Lucian. in Judic. Vocal. pag. 47. ed. Græv. Τὸ δὲ ΤΑΥΤΟ, οὐ γὰρ ἔγω αὐτὸ χεῖρονι ὀνομάσαι ῥήματι, ἢ ᾧ καλεῖται, &c. τοῦτο οὖν ἐτόλμησεν ἀδικεῖν με, &c. D. Lucam in Actib. Apostol. IV. 10. ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ Θεὸς ἡγείρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής.

In novis castris non ligna, non pabulum convectum erat] Alibi potius Livius dicere solet 'in castra conveyere.' An tamen vulgatum eo modo defendi potest, quo Gronovius ubi pro quo defendere conatur adversus Fabrum XXIV. 36. § 10.

§ 4 Flumen erat haud magnum propius hostium castris] Nisi scripsit, ut alioqui solet, propius hostium castra. J. F. Gron. Livium vocem propius sæpiissime cum casu quarto construxisse, certissimum est. Vide ad II. 41. § 11. An tamen ita semper loqui voluerit, et omnia ubique ad hanc formulam exigenda sint, merito dubitari potest. Certe nonnulla obcurrunt loca, quibus alia constructio obtinet. Ita IV. 37. 'Propius vero est.' XXV. 11. 'Plures propioresque ætate memoriæ rerum hoc anno tradunt factum.' XXVII. 17. 'Propiorque excusanti transitionem ut necessariam, quam glorianti eam velut primam occasionem raptam.' XLIV. 28. 'Propiores continenti litori erant.' XLV. 19. 'Quum detestabilis altera res et proxima parricidio sit.' Invito igitur unico cod. unde ea pars operis Liviani publicata est, nihil muto. Vide ad Sili I. 13.

§ 5 *M. Sergius Sylus legatus*] *M'. Sergius Silus* ex nummis argenteis, ut ante. *Sigon.* Recte *Sigonius Silus*, pro *Sylus*, scribendum docuit. At prænomen *M.* in *M'*. mutandum non existimo. Vide ad xxxii. 27. § 7. Gronovius, qui ibidem, et xxxiii. 21. § 9. *Sigonii* conjecturam illam recepit, hic tamen vulgatum servavit.

§ 6 *Placentina et Essernina*] *Æsernina*. Sic enim Græci Αἰσέρνια. *Sigon.* Ita et Latinus legendum monuit. Recte. Vide *Sigon.* ad xxvii. 10. § 8. et ad *Epit. Liv.* l. lxxii.

§ 7 *Hora circiter quarta*] Gronovio *hora circiter nona*, sive *IX.* pro *IV.* legenti non adversor. Solent autem notæ numerales *V.* et *X.* in Mss. confundi. Vide ad xxxix. 29. § 7.

§ 8 *Per aquam ferme genu tenus altam*] *Genustenus altam* edd. principes, pro quo *genu tenus* demum vidi apud Gryphium; unde id Lugdunenses 1553. tum Parisini 1573. et ex eo tempore reliqui adoptarunt, forte arbitrati, alteram scripturam errantibus operis typographorum adscribendam esse. Id pertinaciter non negabo. Quid tamen, si divisio vocibus *genus tenus* scribamus? Vossius quidem illis adsentitur *Gramm.* vii. 65. qui credunt *tenus* adsciscere vel ablativum singularem, vel et genitivum et ablativum pluralem. Verum 'Coreyræ tenns' codicum suorum fide Livio vindicavit Gronov. xxvi. 24. § 11. quibus mei et Hearnii Mss. consentiunt: ut etiam genitivum singularem admittere videatur. Olim autem non tantum *genu*, sed et *genus*, ut *gelu* et *gelus*, in usu fuisse, docuit Vossius *Gramm.* ii. 28. iii. 35. et iv. 17. Vereor tamen ne *genus* nimis antiquatum sit, quam ut Livio convenire possit; nulla certe similia vocabula eadem forma protulit. *Genus* quidem, pro *genu*, Cic. dixit, sed non nisi in Arateis; ubi plura alia, quæ jam tempore Livii exoleverant, repiuntur.

Thraces duo id jumentum ex medio ulveo in suam ripam trahentes; altero eorum occiso, &c.] Satis constat, ne hunc quidem locum integrum esse. Quæ sententia futura sit, non est difficile intelligere: quibus verbis expressa fuerit, nemo unquam divinaverit. Ego tamen, ut sententia elucescat, ita lego: *Cum otium ad flumen esset, neutris lac., hora circ. quarta, jum. e man. cur. elapsum in ulteriorem ripam effugit. Quod cum per aquam ferme genu tenus altam tres milites sequerentur, Thraces duo, id jumentum ex medio ulveo in suam ripam trahentes, cum tribus Romanis militibus manum conseruerunt. Jamque Romani, altero eorum occiso, receptoque eo jumento, ad stationem suorum se recipiebant. Octingentorum Thracum præsidium in hostium ripa erat: ex his pauci primo, ægre passi popularem in suo conspectu casum, ad persequendos interfectores fluxum transgressi sunt.* Eandem sententiam edit Plutarchus p. 264, qui tamen consilium Paulli hoc fuisse scribit. *Sigon.* Locus mendosus restitui poterit, si legatur, *Thracesque duo id jumentum ex medio ulveo in suam ripam traherent, &c.* Ursin. *Sigonius*, etsi, quæ sententia fuerit, haud difficile intellectu; quibus autem verbis expressa, neminem divinatorum fateatur, ita legere tamen, ut sententia elucescat, se pronunciat: *in suam ripam trahentes, cum tribus Romanis militibus manum conseruerunt. Jamque Romani, altero eorum.* Sic nimirum egerunt illi, qui pannis obsitum nobis Livium dederunt. Ego vero τὸ trahentes solummodo in traherent mutandum, et duo verba *id jumentum* inducenda pro scholio censeo: tantum abest, ut deesse quidquam, quod a nobis suppleri oporteat, existimem. Considera enim: *hora circiter nona jumentum e manibus curantium* (hominum de parte Romana) *elapsum in ulteriorem ripam effugit. Quod (jumentum) quum per aquam ferme genu tenus altam tres mi-*

lites (Romani) *sequerentur*, *Thraces duo* (Macedonicorum auxiliorum) *ex medio alto in suam ripam traherent*; *altero eorum* (Thracum) *occiso, receptoque eo jumento, ad stationem suorum* (tres illi Romani milites) *se recipiebant*. Hic quid desideres? Scripsi autem *hora nona*, non *quarta*: nam et ipse Livius testatur, diem extraxisse in consilio consulem, et Plutarchus p. 264. αὐτὸς δὲ τὴν ἀπόκλισιν καὶ περιφορὰν ἀναμένων τοῦ φωτὸς ὕπως μὴ κατὰ προσώπου μαχομένοις αὐτοῖς ἔωθεν ὁ ἥλιος ἀντιλάμποι, παρήγε τὸν χρόνον· et mox περὶ δὲ δέλην· denique ἐννάτης γὰρ ὥρας ἀρξάμενοι μάχεσθαι, πρὸ δεκάτης ἐνίκησαν. Confusæ scilicet sunt notæ IX. et IV. Ceterum τὸ traherent vidit etiam F. Ursinus. J. F. Gron. *Thracesque duo et traherent*, ut Ursinus conjecit, etiam Latinus scribendum monuit. Copula tamen, ut Gronovius vidit, abesse potest. Quod vero Gronovius voces *id jumentum* pro scholio habuerit, et ideo inducendas crediderit, non aliam ob causam fecisse videtur, quam quod vox *jumentum* præcesserit, et mox *eo jumento* sequatur. At Livium a dictionum repetitione non abhorruisse, multis exemplis docui ad 1. 3. § 9. Si igitur codex in his vocibus ejiciendis præiret, eum audiendum arbitraret: nunc vero stili Liviani observatio efficit ne Gronovio adsentiri audeam. Ceterum jam ad marginem primæ ed. asteriscus adscriptus erat; unde Sigonius ansam adripuisse videtur existimandi quædam hinc excidisse.

Receptoque eo jumento] Voculam *eo* delendam censuit A. Perizonius ad oram Livii sui.

§ 10 *Et cum præsidio*] Persecuturus erat, ut utrimque exercitus ad prælium concurrissent, initio pugnæ in flumine orto. 'Ergo cum commissum prælium esset, atque acriter ab utraque parte pugnaretur, Paullus legionem,' inquit, 'in prælium ducit.'

Sic autem etiam Plutarchus p. 264. ὁ μὲν οὖν Αἰμύλιος ἐκ τῆς σκηνῆς προῆλθε, καὶ τὰ τάγματα τῶν ὀπλιτῶν ἐπὶ ὡν παρεθάρρυνεν. Sigon.

CAP. XLI. (XLV.) § 1 *Inter cætratos et phalangem erat*] Ita Gronov. prima ed. nott. legebat, laudatis duobus locis Livii ex XXXIII. 8. ubi 'cætratis' numero plurali jungit 'phalangem' singulari; eamque lectionem in contextum recepit, et, quamvis ipsam notam curis secundis omitteret, emendationem tamen servavit. Antea edebatur *et phalanges*. In acie Macedonum una tantum phalanx erat, in varia militum genera divisa, qui ex diverso armatu 'aglaspidēs,' vel 'chalcaspidēs,' vel 'leucaspidēs,' vel 'argyraspidēs' vocabantur, et unius phalangis quasi totidem partes constitutebant: quo sensu 'leucaspidem phalangem' mox Doujatius interpretatur de leucaspidibus phalangis. Pro *phalanges*, vel *phalangem*, posset etiam legi *phalangitas*, qua voce Livius sæpe utitur. Vide XLII. 51. XLIII. 18. XXXVII. 40. 'Decem et sex millia peditum more Macedonum armati fuere, qui phalangitæ appellabantur. Hæc media acies fuit, in fronte in decem partes divisa: partes eas interpositis binis elephantis distinguebat:' unde patet unam phalangem in acie divisam fuisse in plura agmina. Forte et prisca lectio *phalanges* servari potest, ut ratione partium Livius numero plurali utatur. Eo sensu Plutarcho in *Æmil.* p. 265. memorantur αἱ τῶν χαλκασπίδων φάλαγγες. Vide Crophii Antiq. Maced. III. 5. qui ibid. c. 4. inquirens quinam hic cætrati vocentur, existimat forte intelligi, qui Polyb. IV. p. 449. sive c. 67. 'scutati' dicuntur. In contextu Græco Polybii vocantur πελτασταί. Livius autem testatur se 'peltastas' vertere 'cætratos,' XXXI. 36.

§ 2 *Frontem adversus clipeatos habebat: aglaspidēs adpellabantur*] Videtur

scribendum *argyraspides*, pro eo quod in vulgatis est *aglaspidēs*. Ursin. An *chalcaspides*? Horum certe meminit Plutarch. p. 265. οἷς καθισταμένοις εἰς τὰξιν αἱ τῶν χαλκασπίδων ἐπανατέλλουσαι φάλαγγες ἐκ τοῦ χάρακος ἐπέπλησαν αὐγῆς σιδήρου καὶ λαμπηδόνας χαλκοῦ τὸ πεδίον. J. F. Gron. Modo dixerat legionem implevisse intervallum, quod erat inter cætratos et phalangem: nunc addit legionem ita perrupisse, ut a tergo haberet 'cætratos,' a fronte 'clipeatos.' Patet ergo per 'clipeatos' intelligi phalangitas. Hinc verisimilis fit emendatio Gronovii, *chalcaspides* legentis: phalangitæ enim æreis clipeis utebantur. Vide Crophium Antiq. Macedon. III. 4.

§ 3 In dextrum cornu, &c. elephantis inducti, et ala sociorum] Intelligo Romanos in dextrum cornu exercitus sui, sive in primam istius cornu aciem, induxisse elephantos quos habebant, et alam sociorum, ut lævum cornu exercitus hostilis invaderent. Romanos habuisse eo tempore elephantos in exercitu, quamvis eorum non meminerit Plutarch. in vit. Æmil. Pauli, verisimiliter colligo ex hujus lib. c. 5. De verbo 'inducere' vide ad xxvii. 13. § 11. Consilium, cur id fecerint, fuisse, ut adgrederentur lævum hostium cornu, constat ex § 5. Ceterum quum in exercitu Romano duæ fuerint alæ sociorum, 'dextra' et 'sinistra,' alterutram earum vocum hic excidisse suspicatur Crevierius. Nec sine caussa, ut videtur. Non enim semper alam dextram in dextro, sinistram in sinistro cornu pugnassee, docuit Duker. ad xxvii. 14. § 3.

§ 4 Nam sicut pleraque nova commenta mortalium in verbis vim habent, explendo, &c.] Pro *explendo*, repono *extemplo*, cum agi, non, quemadmodum agatur, edisseri, oportet, sine ullo effectu evanescent. Sigon. His in verbis suspicio mendii est; quod purgabitur,

si *experiendo* pro *explendo* legas: quod cum sententia flagitet, cur non in medium procedat? præsertim cum aberrare nullo negotio potuerit manus librarii a vicina voce, et in propinquum deflectere. Turneb. Advers. xxix. 7. *Extemplo* Sigonii est: nam vetus liber *explendo*; unde faciendum erat *experiendo*. Lib. seq. c. 32. 'Leges Macedoniæ dedit, quas ne usus quidem longo tempore, qui unus est legum corrector, experiendo argueret.' Plantus Rudente i. 3. 1. 'Nimio hominum fortunæ minus miseræ memorantur, Quam re ipsa experiundo iis datur acerbum.' Terent. Adelph. v. 4. 4. 'Et quæ putaris prima, in experiendo repudies.' Symmachus v. 9. 'Solis quædam speciosa nominibus usu et experiendo plurimum nocent.' Sed hæc occupavit Turnebus. J. F. Gronov. Scriptum fuerat *expiendo*, vel *expiendo*, quod facile in *explendo* corrumpi potuit. Doujatio non omnino displicet *explendo*, si eo sensu accipiat, quo *experiendo*; Gallice *accomplir*, *exécuter*. Vellem, ut 'explere' a Latinis eo sensu usurpari, idoneis exemplis docuisset. Crevierius parum videbat quid sibi tota periodus hoc loco vellet: nam neque elephantorum usum in præliis novum tunc commentum mortalium haberi posse, nec videri nomen sine usu in hac pugna fuisse: immo contrarium satis indicari proxime sequentibus verbis: 'Elephantorum inpetum subsecuti sunt socii nominis Latini.' Non ægre igitur sibi persuaderi pateretur, illam periodum ex alio aliquo loco huc temere innigrasse: certe, si eam tollas, nihil considerari. Verum elephantorum usus in prælio hic 'novum commentum' vocatur, vel ei comparatur respectu Romanorum, qui iis haud temere ante hæc tempora in præliis usi sunt. In prælio quidem cum Antiocho adhibuerunt eos, sed tantum post triarios in subsidio locati sunt, xxxvii. 39.

nunc vero in hostem acti nomen tantum sine usu fuerunt. Hinc demum elephantos, seu vanum eorum inpetum, subsecuti socii nominis Latini pepulerunt lævum hostium cornu. Eam ob causam § præc. voculam *hinc* refero ad solam alam sociorum, cujus inpetu primum fuga Macedonum est orta. Particula autem *nam* in initio hujus § causam reddit, cur id inducti elephantum efficere non potuerint.

Sine usu fuerant] *Fuerunt* legendum. *Sigon.*

§ 6 *In medio secunda legio inmissa dissipavit phalangem*] Videri posset legendum esse *In medium*, vel potius *In medios*, ut ultima litera ejus vocis elisa sit a prima seq. Vide ad ix. 4. § 10. Sed nihil muto. In medio, sive in media parte aciei, secunda legio inmissa, scilicet in hostem, dissipavit phalangem.

§ 7 *Circumagere immobilem longitudine et gravitate hastam cogas*] *Lege hastas: immobilem*, scilicet ‘phalanx.’ *J. F. Gron.* Recte Macedonum phalanx ‘immobilis’ vocatur. Supra ix. 19. ‘Phalanx immobilis et unius generis:’ etiam ‘gravis.’ xxxiii. 9. ‘Phalanx Macedonum gravis atque immobilis nec circumagere se poterat.’ Licet autem et ‘longa’ dici possit, nondum tamen causam video, quæ necessario adigat, ut vulgatum, invito Msto amico, mutemus. Phalangitæ enim sarissis sive hastis longissimis erant armati. Vide xxxi. 39. xxxii. 17. xxxiii. 8. et xxxvii. 42. Et quidem earum longitudinem olim sedecim, postea quatuordecim cubitorum fuisse, testatur Polyb. lib. xvii. cap. 25. Hæc igitur longitudo efficiebat, ut objectæ simul graves forent, et non nisi difficillime moveri potuerint. Receptam lectionem servandam esse, etiam Dukerus censet.

Si vero ab latere, aut ab tergo] Ita demum exhibuerunt Parisienses an. 1573. et post eos ceteri recentiores.

Antea edebatur aut ab latere, aut ab tergo; quod Livio reddidi.

§ 9 *Quod Pelignis*] Copiosius hæc narrat, et Marrucinos Pelignis addit Plutarchus in Æmilio Paulo. Utrosque memorat Livius c. 40.

CAP. XLII. (XLVI.) § 2 *Confestim Costocus sequebatur Odrysarumque equitatus*] Hic Costocus videtur cum Procone, qui olim superioribus Livianis insinuaverat, relegendus extra annilucisque vias. Est enim commentitius, et scripsit Livius *confestim* eos Cotys sequebatur. Jac. Gron. Emendationem hanc facit addita equitatus Odrysarum mentio. Odrysarum enim in Thracia rex Cotys erat. Vide Liv. l. xlii. capp. 29. et 51.

§ 3 *Cujus cædes victores tenebat*] Hæc lectio debetur editioni Gronovianæ 1665. Priores præferunt *cædes victores tenebant*. Paulo ante hoc cap. ‘Peditum passim cædes fiebant.’ ii. 64. ‘Sabini quum cædes et incendia circa Anienem flumen fecissent.’ Vide ad xxvii. 18. § 19.

§ 7 *Facile conveniebat Romanis, numquam una acie*] Distinctio hæc debetur ultimæ Gruteri editioni. Priores omnes interpunctionem omiserunt. Legendum *Facile conveniebat, Rom. numq. una acie tantum Mac. interfectum: pro a Romanis interfectum*. Vide ad vi. 11. § 4.

Cæsa enim ad viginti millia hominum sunt] Entrop. iv. 7. ‘Cum Perseo autem Æmilius Paullus consul iii. Non. Septembris dimicavit, vicitque eum, viginti millibus peditum ejus occisis.’ Oros. iv. 20. ‘Postea cum eo L. Æmilius Paullus consul dimicavit, et vicit. Nam viginti millia peditum in eo bello interfecit.’ Numerum auget Plutarch. p. 266. λέγονται γὰρ ὑπὲρ διαμυρίου πεντακισχιλίου ἀποθανεῖν.

§ 9 *Quod si maturius pugnari cæptum esset, ut satis dici, &c.*] Recte. Plutarchus enim p. 264. ait commissum esse prælium περὶ δελήην. *Sigon.*

CAP. XLIII. (XLVII.) § 2 *Cum per paucis maxime fidis via devertit*] Ita edidit Jac. Gronov. quem Clericus et Crevierius secuti sunt. Reliqui, quos vidi, dederunt *divertit*; quam veram lectionem puto, et restitui. *Devertit* enim, qui de via deflectens hospitium subit; unde ‘deversorium,’ et ‘diverticulum’ pro hospitio ponuntur. At ‘divertit,’ qui a via regia discedens semitam inde in diversa tendentem incedit: et hinc ‘diverticulum’ est locus, ubi duæ viæ a se invicem recedunt. Vide ad I. 51. § 8. Hinc *divertendi* legendum censeo XXXVIII. 15. § 5. et *divertit* XXXIX. 53. § 1. ‘Diverticulum’ apud Terent. Eun. IV. 2. 7. et Suet. Ner. cap. 48. Quin et apud Donat. ad d. I. Terentii legendum videtur: *Diverticulum est, ubi iter de via flectitur. At proprie diverticula dicuntur in via domicilia, ad quæ de itinere devertendum sit.* Ita nunc vineta mea cadens iudico.

§ 3 *Quia recta expedita via ierant*] Forte *expediti*. Nisi malis *recta et expedita via ierant*, non arboribus et fructibus impedita. J. F. Gron. Vulgatum Gronovio displicuisse videtur ob duo adjectiva uni nomini sine copulativa juncta. At priorem ejus conjecturam admittere nequeo, nisi antea probatum sit, fugientem Perseum multis sarcinis aliisque rebus, quæ iter ejus morarentur, impeditum fuisse; cui tum commodè obponi possent, qui *expediti* recta via ierunt. Immo contra *expedita via*, qua perpauci celerius Pellam pervenerunt, obponitur mox memorandis ‘variis difficultatibus viæ,’ quibus ‘rex vexatus est.’ Posteriori conjecturam Doujatius rejecit, testatus *recta* sibi adverbium esse. Verum meminisse debuerat, *recta*, licet adverbialiter usurpatum, esse tamen adjectivum, et subintelligi debere vocem *via*. Vide Sanctium Minerv. IV. 4. voce ‘via,’ et quæ notavi ad III. 46. § 5. Plene igitur dicendum hic foret *recta*

via expedita via ierant: quam locutionem nemo probabit. Potius igitur vel cum Gronovio lego *recta et expedita via*: ut copula et intercepta sit a prima syllaba vocis seq. ut sæpe factum est. Vide exempla ad V. 32. § 4. VII. 34. § 5. X. 1. § 5. C. 6. § 3. XXI. 15. § 2. XXIV. 46. § 3. XXVII. 15. § 17. et apud Cort. ad Plinii Ep. IV. 9. § 4. Similiter, eandem voculam a præpositione *ex* interceptam esse, vidimus ad XXX. 6. § 7. Vel magis vulgatum servo. Interdum enim Livium aliosque scriptores duo adjectiva uni nomini, non adscita particula connectente, addidisse, vidimus ad I. 14. § 7. ‘Ire via’ inlustravi ad XXII. 2. § 3. Similiter ‘ingredi via’ ad X. 25. § 4.

§ 5 *Qui Pellæ præerat, Euctus*] Plutarch. in Paulo p. 267. refert, ipsi præsto fuisse Εὐκτον καὶ Εὐδαιον, τοὺς ἐπὶ τοῦ νομίσματος.

§ 6 *Euander Cretensis, Neo Boëtius, et Archidamus Ætolus*] Plutarch. p. 267. Εὐάνδρου τε τοῦ Κρητὸς, καὶ Ἀρχιδάμου τοῦ Αἰτωλοῦ, καὶ Βοιωτοῦ Νέω-
vos. Hinc ergo, *Neo Bæotius*. Gentile enim nomen terræ Bæotiæ est tam *Bæotius*, quam *Bæotus*. Sigon. Priscæ edd. *Neon*, cui Sigonius substituit *Neo*. At mox sequenti priscam lectionem *Neon* revocarunt. Infra vero XLV. 31. omnes edd. constanter legunt *Neo Thebanus*, qui hic *Bæotius* vocatur. Quare cum Sigonio hic etiam *Neo* malui. Latinos enim nomina Græca, in *on* desinentia, indifferenter per *on* vel *o* extulisse, vidimus ad XXXIV. 61. § 10. Passim antiquos codd. et vet. edd. *Bæotius*, vel corrupte *Boëtius* exhibere, ubi postea editum est *Bæotus*, vidimus ad XXXIII. 1. § 1.

CAP. XLIV. (XLVIII.) § 2 *P. Scipio is erat*] A. Perizonius ad marginem quidem notarat, se malle *τὸ is* hinc abesse; at rectius filius ejus Jac. Perizonius conjecturam paternam transversa linea induxit, ac rejiciendam

indicavit. Supra v. 34. 'Regem Celtico dabant. Ambigates is fuit, virtute fortunaque præpollens.' XXI. 46. 'Periculumque intercurso filii propulsatum. Hic erit juvenis, pene quem,' &c. Curam consulis de filio Scipione Æmiliano latius describit Plutarch. in Æmil. Paull. p. 266.

Naturalis consulis Paulli] Etsi ex præcedentibus intelligitur, eum filium Paulli fuisse, tamen mihi 'filius' hinc vix abesse posse videtur. Potuit excidisse post Paulli, quum scriptum fuisset *Paulli F.* vel *Fil. Duk.*

§ 4 *Dianæ, quam Tauropolon vocant*] Non uno loco Diana hoc cognomine colebatur. Vide Gyraldum Hist. Deor. Syntagm. XII. Th. Gale, et Munker. ad Anton. Liber. c. 27. *Duk.* Vide Spanhem. ad Callim. H. in Dian. vs. 113. 174. 187. et Burm. ad Nason. Met. xv. 511.

Diodorus, qui præerat urbi] Hoc e Livio descripsit Frontin. Strateg. III. 16. § 5. *Duk.*

CAP. XLV. (XLIX.) § 2 *Hippias, et Milo, et Pantauchus*] *Midon* priscæ edd. pro quo *Milo* Sigonius hic et mox § 7. edidit, ejusque exemplo recentiores. Sed vide ad c. 32. § 9. Præterea *Pantaucus* antiquiores typis descripti, cujus loco recte postea Gronov. 1667. *Pantauchus* emendavit. Vide ad XLII. 39. § 7.

Hoc idem et alia deinceps metu percussæ] Aut excidit vox *civitates*, vel *urbes*: aut legendum *alii deinceps metu percussi*. J. F. Gron.

§ 7 *Solonis, qui præsidio erat*] Forte præerat. J. F. Gron. Proprie *præsidio erant* milites præsidarii. Vide ad VI. 6. § 14. et IX. 15. § 3. et XXXIV. 11. § 2. at dux eorum *præsidio præerat*. XXVII. 42. 'Is enim præsidio ejus loci præerat.' Dux etiam dicitur 'præsidio præesse,' at milites 'in præsidio esse.' Supra c. 44. 'Diodorus, qui præerat urbi, metuens, ne Thraces, quorum dno millia in præsidio erant, urbem in tumultu

diriperent.' Donjatius vulgatum tueretur.

§ 8 *Una tantum spe Bisaltarum auxilii tentati*] Scribe *tentata*. Vide ad IV. 10. J. F. Gron. Supra XXXII. 31. 'Boios, ita ut tentare spem certaminis metuerent, territos audivit.' XXXVIII. 3. 'Principes gentis ad tentandum ultimam spem Romam miserunt.' Donjatius quidem testatur se Gronovii conjecturam non reprehendere, sed nec forte vitiosum esse conjicit *auxilii tentati*. Non advertit Livium continuo subjungere, 'ad quos nequidquam miserat legatos.' An ergo Perseus *spe auxilii Bisaltarum nequidquam tentati* in concionem processit? Egregiam vero spem! Nihil certius videtur Gronovii emendatione, quam etiam probavit Crevierius.

§ 9 *Adhortando animos confirmarent*] Hanc lectionem, operarum errore in Heinsii Elzeviriana natam, patientius, quam oportuerat, tulerunt viri docti, et recentiores edd. deformare permiserunt, excepto uno Crevierio, qui priorum scripturam *confirmaret* recte revocavit. Nam Perseus quidem cum filio Philippo in concionem processit, non tamen ut Philippus ille aliquid loqueretur, sed per ætatem auditorum misericordiam commoveret. Vitium novissimarum edd. deprehendit etiam Dukerus.

§ 19 *Sed aliquotiens dicere incipientem*] Ita præfert prima ed. eamque scripturam omnes editores, præter Crevierium, constanter servarunt, qui tamen alibi semper, ubi in Mss. et antiqq. edd. 'totiens,' 'quotiens,' 'aliquotiens,' 'decies,' 'milliens,' et in similibus vocibus similiter exaratum invenerant, literam penultimam *n* omittere maluerunt. In orthographiam hanc *quotiens* priorior esse videtur Pierius ad Maron. Ecl. III. 72. Quid in utramque partem dici possit, vide apud Dausq. in Orthogr. parte II. voce 'Quotiens,' ubi tamen in similibus literam *n* omitten-

dam monet. Vide etiam Anton. Augustin. Emend. II. 6. Omnino additum in his *n* referendum est ad similem orthographiam, qua datum est 'trecentensimus,' 'sexagensimus' v. 54. § 5. 'semenstris' XXI. 43. § 15. 'thiensaurus' XXXIX. 50. § 5.

§ 12 *Rex in domum se recepit*] Lege *Rex inde domum se recepit*. J. F. Gron. Hanc emendationem probo, tum quia ita melius oratio cohæret, tum quia alibi in similibus locutionibus Livius præpositionem omittit. Ita 'dilabi domos' mox hoc cap. et XXXIX. 16. 'discurrere domos' XXVII. 53. 'reduces domos,' vide ad XXI. 27. § 3. Nihil autem in Mss. est frequentius, quam voces *in*, sive *inde*, et *in* a librariis confundi. Vide ad X. 20. § 6.

§ 15 *Galipsum eo die*] *Galepsum* lego; nam Stephanus et Plutarchus in Paulo p. 267. Γαληψὸν nominant. Sigon. *Calipsum* prima ed. quod Frob. 1535. in *Galipsum*, sed recte Sigonius in *Galepsum* mutarunt. In loco quidem Plut. quem laudat, vulgo editur ἐν Ἀλῆψοις, at Mss. partim Ἰαληψῶ, partim Γαληψῶ legunt, quod posterius etiam viri docti probarunt. Duplex autem hujus nominis nrbs ea parte fuit, altera in Macedonia, altera in Thracia. Prioris meminit Herodot. VII. 122. ubi inter Ἀμπελον τὴν Τωρωναῖν ἄκρην et Καναστραῖν ἄκρην enumerat urbes Τωρώνην, Γαληψὸν, Σερμύλην, Μηκύμπερναν, et Ὀλυνθον. Alteram indicat Scyl. in Periplo pag. 64. Εἰσὶ δὲ ἐν Θράκῃ πόλεις Ἑλληνίδες αἵδε· Ἀμφίπολις, Φάγηρ, Γαληψὸς, Σισύμνη. Hujus mentionem viri docti recte restituerunt Thucyd. IV. 107. ubi male transpositis literis edebatur Γάψηλος: vide præsertim Dukerum ad eum loc. Utramque urbem memorat Stephan. Byz. Γαληψὸς, πόλις Θράκης καὶ Παιόνων. Hoc loco indicatur urbs Thraciæ.

Ad duo millia talentum] Narrat Justin. XXXIII. 2. Perseum Samothracen delatum esse 'cum decem

millibus talentum.' At Schefferus, laudato hoc Livii loco, videndum monet, an non lectio Justinii depravata sit per eos, qui II. Livii pro X. acceperunt. Certe, notas illas numerales alibi a scribis confundi, vidimus ad XXXVII. 41. § 6.

CAP. XLVI. (L.) § 2 *Ad omnes conatus regi impedimento esset*] Ita Gronov. 1665. Neque ulli ea lectio displiceret, si cod. auctoritate niteretur. Livium enim ita locutum esse, vidimus ad XXXV. 38. § 14. Similiter Cic. pro Rosc. Am. c. 4. 'Commoditati ingenium, gravitati ætas, libertati tempora sunt impedimento.' Cæsar Bell. Gallic. lib. I. cap. 26. 'Gallis magno ad pugnam erat impedimento.' lib. III. cap. 25. 'Sibi ipsis ad pugnam esse impedimento.' Hirtius B. Afric. cap. 58. 'Quem suis impedimento ad ultro obcurrendum fore existimabat.' Paria sunt 'prædæ hosti esse;' vide ad III. 29. § 2. 'sibi præmio foret' XXIV. 45. 'Romanis magno emolumento fuit' c. 48. 'miraculo ignaris esse' XLII. 62. At constanter edd. priores ad omnes conatus regis, quod fide unici Msti servari potest.

§ 5 *Sita est in tumulo*] Vide Spanhem. ad Juliani Cæsar. in Probat. p. 400. *Duk.*

Paludes inæxsuperabilis altitudinis] Vult Livius, paludes has propterea, quod lacus restagnantes in eas semper aquam infundunt, numquam, ac ne æstate quidem, ita exsiccari, ut pedibus superari possint. Nam ne profundissimi quidem maris tanta est altitudo, ut navibus superari non possit. *Duk.*

§ 6 *Qua proxima urbi est, velut insula eminet, aggeri*] Florebellus addit vocem *arx* hunc in modum, *arx velut insula*. Sigon. Puto excidisse voculam, et scribendum *eminet arx, aggeri operis ingentis imposita*. J. F. Gron. Crevierius, inserta voce *arx*, hoc clarius esse fatetur; dubitat tamen an ita dederit Livius, et potius hic eo

sensu 'insulam' usurpari existimat, quo per eam vocem interdum intelligitur corpus quoddam ædificiorum inter se cohærentium, a reliquis ædificiis divisum per vicos, quibus undique cingitur: præsertim quum Livius doceat se de ædificio loqui, non de nudo solo, dum adjicit insulam aggeri inpositam esse. Sed virorum doctorum conjecturam præfero.

Qui et murum sustineat, et humore circumfusæ paludis nihil lædatur] Indicat, solum, cui tamquam aggeri ingentis operis arx inposita est, adeo firmum esse, ut murum sustinere possit, et tamen humore paludis undique cingentis lædi nequeat.

§ 10 *Persea Samothracam trajecisse*] *Ad Samothracam* ediderunt Parisienses 1573. idque sequentes servarunt, donec Gronov. in priori ed. nott. mo-

neret, præpositionem a recentioribus additam esse, eandemque in ed. an. 1665. omitteret. Recte. Vide ad l. xxxiii. c. 42. § 6.

§ 11 *Effusa omnis obviam turba*] *Obvia* ed. princeps, pro quo Frob. 1535. *obviam* reposuit. Supra vii. 36. 'Pro se quisque obviam effusi laudant.' xxxi. 14. 'Civitas omnis obviam effusa.' xxxvii. 37. 'Dardanum primum, deinde Rhæteum, utraque civitate obviam effusa, venit.' xlv. 26. 'Tota multitudine cum infulis obviam effusa.' cap. 35. 'Completis ripis obviam effusa multitudine.'

Non bono ac justo rege ob ra] Quædam pauca desunt de gratulatione Amphipolitanorum. Amphipolim enim Paulus venerat. *Sigon.* Ex *ob ra* Crevierius *orba*-[*tos* per duarum literarum trajectionem effecit.

LIBER XLV.

§ CAP. I. § 1 *Festinatio, celeriter Romanum quum venissent*] Tollius in Fortuitis c. 10. apud Hearnium *festinationis celeritate Romam quum ven.* Non opus est emendatione loci sani. *Duk.*

§ 3 *Dein fremitus increbuit*] *Increbuit* legendum esse, existimat Hearnius, ac videndos jubet Pareum in Lex. Crit. in voce 'Increbrescere,' et Voss. Etymol. Ling. Lat. in voce 'Creber.' Adde Vorst. ad Valer. Max. III. 7. 3. Burm. ad Virg. Georg. I. 359. et quæ dixi ad Livii VII. 12. § 7. Orthographiam illam, quam antea servavi, etiam hic recepi.

§ 4 *Tanquam certæ rei gaudium*] *Scribe incertæ*: id enim sensus postulat, cum ait *tamen omen lætum insidebat animis*. Sigon. Quod summi grammatici pugnant legendum *incertæ rei gaudium*, non, ut perscribitur in codd. *certæ rei*, eiqum probare non possum: quia animo populus Romanus lætitiā conceperat velut e re certa et indubitata: res enim incerta gaudium non faceret, sed spem quandam metu suspensam et anxiam. Gaudium igitur tanquam certæ rei evanuit: nam rem certam et exploratam populus crediderat, et magno gaudio incesserat; resedit tamen omen, et augurium remansit in animis victoriæ et præcepta lætitiæ, quæ jam evannerat. *Turneb. Advers. XI. 18. Sigonius incertæ.* Contra quem pugnat *Turnebus XI. 18. feliciter.* Populus, ait, Romanus lætitiā conceperat, velut e re certa et indubitata; res enim incerta gaudium non faceret, sed spem quandam metu suspensam et anxiam. At Livius non

loquitur hic de re, qualis fuerat, antequam inquireretur, sed qualis post inquisitionem inventa est. Igitur ait *evanuit gaudium*. Quomodo? tanquam rei parum certæ, eoque inane et caducum. *J. F. Gron.* Adsentior viris doctis *incertæ* emendantibus. Prima syllaba ejus vocis hausta erat a litera finali vocis præced. Vide ad v. 27. § 6.

§ 6 *Ante diem decimum Kalendas Octobres, ludorum Romanorum secundo die*] Ex vetere calendario legendum putat Manutius *A. D. XV. Sigon.* Simile indicari videtur Kalendarium, atque illud, quod edidit Gruter. in Inscript. p. cxxxiii. in quo ad prid. Non. Sept. adscribitur *LVDI. ROMANI.* ad dies octo sequentes *LVDI.* tum ad *XVII. Kal. Oct. LVD. ROM. IN. CIRCO.* sive 'ludi Romani in circo,' hinc ad quatuor dies sequentes *IN. CIRCO.* Secundum hoc igitur Kalendarium secundus dies ludorum Romanorum in circo erat *XVI. Kal. Oct.* Verum Kalendarium illud respondet anno a Cæsare emendato, secundum quem mensis September erat triginta dierum: at Perses victus est, quum Romani uterentur anno Numæ, in quo mensis September erat viginti novem dierum. Hinc ludi Romani in circo, qui incidebant in diem secundum post Idus Septembres, in anno Cæsaris quidem septimo decimo, at in anno Numæ sexto decimo Kal. Octob. celebrabantur; et hinc eorum secundus dies erat *XV. Kal. Octobr.* Nisi ita legimus, convenire nequit, quod infra hoc cap. additur: 'Tertius decimus dies erat ab eo, quo in

Macedonia pugnatum erat.' Nam, ut Liv. refert XLIV. 37. prælum inter Æmilium Paullum et Persen commissum est pridie Nonas Septembres, a quo ad xv. Kal. Oct. secundum Kalendarium Numæ tredecim dies sunt, utroque termino, et quo pugnatum est, et quo literæ traditæ sunt, numerato, de quo vide ad XLII. 10. § 5. Verum Dodwell. qui XLIV. 37. *prid. Non. Sext.* pro *prid. Non. Sept.* emendandum censuit, hic etiam et cap. seq. § 3. et 12. nomen mensis vitiosum esse, et VII. *br.* seu *Septembr.* pro VIII. *br.* sive *Octobr.* legendum putavit. Hanc sententiam ut verisimilem reddat, per 'ludos Romanos' a Livio memoratos indicari adfirmat Consualia, quos Livium unicos Romanos agnovisse arbitrat. Eo enim teste I. 35. Tarquinium Priscum 'ludos opulentius instructiusque, quam priores reges, fecisse:' eosdem nempe ludos, quales priores reges ediderant. Livium deinde ibidem addere 'Sollemnes deinde annui mansere ludi, Romani, Magnique varie adpellati.' Consualia hæc celebrari die XVIII. Sextilis, teste Plut. in Romul. p. 26. et quidem diem XVIII. mensis Sextilis, qui in anno Numæ tantum XXIX. dierum erat, more Romano vocatum esse XIII. Kal. Sept. et hinc diem secundum ludorum incidisse in ante diem XII. Kal. Sept. quem tamen Livius ante diem decimum Kalendas vocat. Illud autem duorum dierum discrimen ortum videri ex duobus diebus mensis Augusti additiis in forma anni Juliani: Livium enim vel ejus librarium fefellisse calculum, quod numerum illum Kalend. XII. ad formam Julianam auctiorem pertinere crederet, et hinc, detractis duobus diebus, dedisse X. Kalend. quum tamen dies secundus Consualium in forma Pompiliana revera foret XII. Kalend. Agnoscit tamen non convenire intervallum XIII. dierum a pugna ad secundum ludorum diem, utrovis

modo ludos illos intelligamus, seu de ludis mensis Augusti Consualibus, seu potius de aliis illis mensis Septembris, quos juniorum Kalendaria 'Romanos' adpellant: unde constare putat non adeo certam esse codicum Livianorum etiam consentientium fidem. Vide Dodwelli Append. ad Prælect. Camden. p. 752. et seqq.

C. Licinio consuli, ad quadrigas mittendas ascendenti] *Exscendenti* ex unico cod. edidit Frob. 1531. pro quo Turnebus *exscendenti* landat Advers. xx. 30. ubi hoc verbum, quod in Varr. de L. Lat. iv. 14. restituendum monet, aliis exemplis inlustravit. Ita deinde ultima Gruteri ed. exhibuit, pro quo Heinsii Elzeviriana *ascendenti* dedit. Hinc præbita est Gronovio occasio ad verba seqq. ex vestigiis priscae lectionis *exscendenti* emendandi; quod iterum in contextum recepit. Eo tamen relicto, Clericus clam contra fidem datam *ascendenti* reduxit. De eo verbo vide ad II. 28. § 6.

Venire diceret, laureatas literas dicitur] Perspicue vox una desideratur, ut sit *reddidisse laureatas literas dicitur*. Sigon. Primam vocem [*reddidisse*] de conjectura Sigonius addidit. Forte, *tabellarius*, qui se ex Macedonia venire diceret, laureatas literas reddidit. Sed et quia exemplar unicum *exscendenti*, non *ascendenti*, legendum *exscendenti*, ut et voluit Turnebus. J. F. Gron. Cur Gronovius dicitur in *reddidit* mutarit potius, quam Sigonii conjecturam probarit, illa causa fuisse videtur, ne post diceret paucissimis interjectis inferatur dicitur. Sed vide ad lib. I. cap. 3. § 9. Mihi igitur verisimilius videtur, vocem unam negligentia librarii excidisse, quam vocem notissimam *reddidit* in dicitur mutatum esse. De literis laureatis vide Lindenbr. ad Amm. Marc. xvi. 12. circa finem, Gevart. Lect. Papin. v. 1. et Salmas. ad Lamprid. Alex. Sever. c. 58.

Per circum reveheretur ad foros publicos] De foris publicis vide Argol. ad Panvin. de Ludis Circ. i. 5. et quæ dicta sunt ad XXIX. 37. § 2.

§ 10 *Ludis relictis domos magna pars]* *Domus* edd. ante ultimam Gruteri. Similiter vir doctus ad marginem ed. Curionis conjecit. Vide ad III. 29. § 5.

CAP. II. § 1 *Quos, præter milites sociosque navales, conjuratos haberet]* Ut ‘conjurationem’ vocare solebant genus quoddam militiæ, a sacramento diversum, ita a militibus *conjuratos* sejunxit Livius; ut ‘militēs’ sint, qui sacramento dixerunt, ‘conjurati,’ qui una jurarunt simul, non singuli sacramento dixerunt: quibus quia justum militiæ sacramentum deerat, proinde nec justī milites censebantur. ‘Socii navales’ erant, qui propter census exiguitatem non ad terrestria bella legionesque centuriabantur, sed in classe belloque navali militabant. Polybius vi. 17. πλὴν τῶν ὑπὸ τὰς τετρακοσίας δραχμὰς τετιμημένων τούτους δὲ παρίσσι πάντας εἰς τὴν ναυτικὴν χρεῖαν. Turneb. Advers. xi. 18. Quæri tamen potest, qui fuerint hi, qui *præter milites sociosque navales* conjuraverant. Legionarii esse non potuerunt: nam hi nomine militum continentur, et omnes sacramento dicebant. An voluntarii sed evocati? Mihi non liquet: hi enim, uti voluntate ducem sequebantur, ita invitī non potuisse retineri videntur, atque adeo neque SCto, quo dimitti juberentur, opus fuisse. Nusquam alibi quidquam de conjuratis *præter milites* inveni. Quæ Sigonius de Ant. Jure Civ. Rom. i. 15. habet, non satisfaciunt. Duk. Non satisfaciunt etiam, quæ ad hunc locum notavit Crevierius. Livium autem exponit ex xxii. 38. et per *militēs* intelligit adactos sollemni illo militiæ sacramento ‘jussu consulum conventuros, neque injussu abituros;’ quo qui obligati erant, ii demum justī milites censebantur; per *conjuratos* au-

tem, qui illud tantum jusjurandum dederant, a Livio itidem his verbis descriptum: ‘ipsi inter se equites, &c. pedites conjurabant, sese fugæ atque formidinis ergo non abituros, neque ex ordine recessuros.’ Addit, adparere quidem ex eo loco Livii, milites, quum illud posterius jusjurandum sua voluntate jurarent, id tantum fecisse, quum decuriati ac centuriati forent, et proinde post sollemne sacramentum militiæ: sed suspicari posse, immo deberi ex hoc loco ordinem inmutatum esse, postquam illo jurejurando a tribunis adigi cœpti sunt, eosque, qui lecti a tribunis in legionem erant, statim illud jusjurandum dedisse, unde dicerentur ‘conjurati.’ Verum ex loco illo Livii colligendum videtur, conjurationem illam spontaneam tempore belli Punici secundi in sollemne jusjurandum, quo milites a tribunis adigebantur, mutatam esse; adeoque, qui illud dederant, non amplius *conjuratos* dici potuisse. Vide quæ ad eum locum notantur. Fateor tamen neque me scire, quinam ‘conjurati’ a ‘militibus’ distincti hic intelligantur.

§ 2 *A quibus præmissus tabellarius esset.* Ad VI. Kal. Octob.] Et hic vox una deest ad integritatem sententiæ: *A quibus pr. tab. esset, venissent. A. D. VI. K. Octob.* Sigon. Ultimam vocem [venissent] ad integrandam sententiam adjecit Sigonius. Potuit levius quum legati ab L. Emilio consule, a quibus pr. tab., adessent. J. F. Gron. *A quibus præmissus tabellarius, venissent* conjecit Gronovius in prima ed. nott. Sed minus a scripta lectione recedit, quod ipsi in repetita lectione in mentem venit.

§ 3 *Ante diem sextum Kalend. Octobris]* Per compendium Octob. priscæ edd. quod Paris. 1573. reddit Octobris, quum debuisset Octobres, ut a Gronov. 1665. factum c. 1. *Ante diem decimum Kalendas Octobres:* ubi itidem Octob. edd. vett. et Octobris ea-

dem Paris. Vide ad XL. 16. § 1. Ceterum *VIIIb.* sive *Septemb.* pro *VIIIb.* sive *Octob.* legisse Dodwellum, vidimus ad cap. 1. § 6. Vide eundem Dodwell. de *Cyclis* diss. x. § 21.

Urbem ingressi sunt, ingentem] Dele fidenter τὸ sunt; quod magis impedit, quam juvat, orationem. J. F. Gron. Juvabis etiam orationem addenda copula *ingressi sunt, et ingentem.*

§ 6 *In concione traducti*] ‘Producere’ de hac re dicunt Latini. III. 64. ‘Consules producti ad populum interrogatique.’ Sic XXIV. 39. lib. XXVII. capp. 7. 10. XXXVI. 21. Justinus XI. 2. § 8. et Cicero sæpe. Vide Sigon. ad Liv. lib. XXVII. c. 51. et Gronov. ad XXXIII. 46. Duk.

§ 7 *Conferta tota urbe Deorum immortalium templa*] Et hic intercidit vox una: *Deorum immortalium templa adierunt.* Sigonius. *Conferta tota urbe Deorum immortalium templa* sine supplemento verbi *adierunt* sententiam absolvere animadverto. Turneb. Advers. XI. 18. Rursus immitit Sigonius *adierunt.* Quod non esse necesse animadvertes, si aut *ire* accipies pro *ibant*, aut mutabis in *iere.* Narrat enim, simul atque consul edixisset, ut omnes ædes sacræ aperirentur, pro se quemque profectum ex concione ad grates Diis agendas, et templa ingenti turba hominum conferta vel impleta fuisse. J. F. Gron. Omnino recte Gronovius: nec locus aliter intelligi potest. Si autem *ire* in præcedentibus pro *ibant* positum accipitur, ad hæc verba supplendum est *esse*, quod positum erat pro *erant.* Sin autem pro *ire* cum eodem Gronov. emendas *iere*, ad hæc verba supplendum est *sunt.* Et quidem posterius illud præstare videtur. Supra I. 60. § 2. ‘Exsulatum Cære in Etrusco ierunt.’ IX. 36. ‘Iere pastorali habitu.’ X. 23. ‘Supplicatum iere frequentes viri feminæque:’ ubi alii etiam codd. *ire.* XXVII. 18. ‘Per as-

preta primo, nihil aliud quam via impediti, iere.’ XXXV. 9. ‘Tria millia peditum iere.’ c. 40. ‘Tria millia et septingenti pedites ierunt.’ XXXVII. 31. ‘Ad trajiciendas copias consulis iere.’ Ita ‘abire’ dederunt pro ‘abiere;’ vide ad III. 31. § 5. et c. 60. § 1. ‘coire’ pro ‘coiere;’ vide ad IV. 7. § 7. ‘inire’ pro ‘iniere;’ vide ad II. 30. § 12. et v. 32. § 4. ‘interire’ pro ‘interiere;’ vide ad VI. 1. § 2. ‘redire’ pro ‘rediere;’ vide ad II. 20. § 13. ‘subire’ pro ‘subiere;’ vide ad VIII. 10. § 3. ‘transire’ pro ‘transiere;’ vide ad X. 46. § 3.

§ 12 *Supplicatio pro concione populi indicta est*] Scribe *populo*, ut is casus regatur a verbo ‘indicare,’ non a nomine ‘concio.’ Ita enim dicebant simpliciter *pro concione.* Liv. VII. 10. ‘Dictator miris pro concione eam pugnam laudibus tulit.’ Tacitus *Annal.* I. 44. ‘Stabant pro concione legiones destitutis gladiis.’ J. F. Gron.

Ex ante ad V. Idus Octob.] Lege *ex ante diem V. Idus Octobr.* ut supra. Sigon. Vide etiam Gifan. *Observ.* in Ling. Lat. in voce ‘Ante diem.’ Ceterum hic iterum *Idus Septemb.* legendum conjicit Dodwell. Vide hoc cap. ad § 3.

CAP. III. § 1 C. *Licinius Nerva*] Dodwellus in Append. Prælect. Camden. valde se torquet in explicando fragmento Actorum Diurnorum, in quo Demiphon archipirata pridie Kal. Apr. ante Æmilii et Octavii profectionem in provinciam a Cn. Licinio Nerva legato captus in crucem actus fuisse dicitur. Multa movet, nec quidquam promovet, dum aliis super alias cumulatis, sed omnibus incertis, conjecturis certam esse hujus fragmenti fidem evincere conatur. Vide Wesseling. Probabil. c. 39. ‘Legatos’ hos apud Livium non omnino necesse esse arbitror pro legatis militaribus haberi, ut nec eos, qui a Paulo ad victoriam de Perseo nunciandam missi sunt. Duk. Livius lib. XLIV. post

Gentium regem captum nullam non modo legatorum Licinii et Nervæ Romam missorum mentionem fecit, sed etiam c. 32. refert eum nuncium victoriæ Perpernam Romam misisse; de cujus adventu vicissim hoc libro silet.

Gentium regem captum in ditione populi Romani et Illyricum esse] Distinguendum est post *captum*; nam in *ditione* ad *Illyricum* pertinet; et *Illyricum* potest dici pro *etiam Illyricum*. Sed mihi et potius in alium locum transferendum, et legendum videtur *regem captum, et in ditione pop. Rom. Illyricum esse*. Duk.

§ 2 *Senatus in triduum supplicationes decrevit, ut Latinæ edictæ a consule sunt in ante IV. et III. et pridie Id. Novemb.*] Sensus est, Supplicationes edictæ sunt in certos dies, perinde atque Latinæ indici solent: non enim hic de Latinis indicendis loquitur, quippe quæ in quatrimum hoc tempore indicerentur, non in triduum. Præterea lego *in ante d. IIII*. Sigon. ‘Sensus est,’ inquit Sigonius, ‘Supplicationes edictæ sunt in certos dies, perinde atque Latinæ indici solent.’ Mihi non modo hæc comparatio, sed omnis omnino mentio ‘Latinarum’ hoc loco incommoda, et ab ingenio Livii aliena videtur: sive malis, *in triduum supplicationes decrevit, quæ edictæ a consule sunt*; sive, *supplicationes decrevit, et feriæ edictæ*, nempe illarum supplicationum ergo: ubi quum voci *feriæ* adscripsisset ineptus interpretes *Latinæ*, explicatio pro illa, quam putaverant, glossa invasit. J. F. Gron. Respice, lector, ad literas, et considera an non omnis hæc molestia in genuinam Livii manum transierit, scribendo *et statim edictæ*. Jac. Gron. Longe aliter de hoc loco sensit olim J. F. Gronovius. In prima enim ed. nott. arbitrabatur, *quod ut* non, ut Sigonius faciebat, pro ‘perinde atque,’ sed pro ‘postquam’ sumendum esse: ut intelligatur, post-

quam consules Latinas in dies aptos edixerint, supplicationes quoque decretas in illos dies. Vel etiam putabat credi posse, dies Latinarum denotari, et unum numerum excidisse, quum fuisset hoc modo: *senatus in triduum supplicationes decrevit: et Latinæ edictæ a consule sunt in ante dies quintum, et quartum, et tertium, et pridie Idus Novembres*. Utramque sententiam postea repetiit Observ. iv. 25. p. 387. sed priorem clarins proponit; nempe triduum, quo supplicationes celebrarentur, futurum esse post Latinas, quarto, tertio, et pridie Idus: hinc etiam ita interpungit: *supplicationes decrevit, ut Latinæ edictæ a consule sunt, in ante quartum, &c.* At recte omnia hæc curis secundis notarum ad Livium omisit, et, quod prius placuerat, silentio quasi damnavit. Nam non modo Æmilius consul jam diu in Macedoniam trajecebat, quum tamen Latinæ ab utroque consule, antequam in provincias abirent, edici deberent; verum etiam hoc anno jam edictæ et celebratæ fuerant. Vide lib. XLIV. capp. 19. 21. et 22. Hic ergo duas novas conjecturas proponit; quarum posterior priori præferenda est, quod nimis temerarium videatur, pro *ut Latine* reponi *quæ*. At præsertim placet Jac. Gronovii conjectura, qui vestigia ac ductus literarum pressius secutus *et statim*, pro *ut Latinæ*, legendum putat. Ad senatum primo pertinebat censere, utrum res gestæ supplicationibus dignæ essent; deinde definire, quot dies supplicaretur. At in potestate consulum erat, eligere et edicere dies, quibus supplicatio celebraretur. Ita exponendus est Cic. ad Famil. VIII. 11. ‘Non diu, sed acriter nos tuæ supplicationes torserunt: incideramus enim in difficilem nodum. Nam Curio tui cupidissimus, cui omnibus rationibus comitiales eripiebantur, negabat, se ullo modo pati posse decerni supplicationes, ne,

quod furore Paulli adeptus esset boni, sua culpa videretur amisisse, et prævaricator causæ publicæ existimaretur. Itaque ad pactionem descendimus: et confirmarunt consules, se his supplicationibus in hunc annum non usuros.' Ad quem locum Manutius, verba *supplicationibus in hunc annum non usuros* expositurus, notat, 'exceptis iis, quæ Ciceroni decernerentur.' Alii ita exponunt: 'se nulli alii imperatori, præterquam Ciceroni, supplicationes decreturos:' sed potius sensus esse videtur, consules promississe, se has Ciceroni decretas, aut certe petitas supplicationes in hunc annum non edicturos, sed potius dilaturos in annum proximum, quum Curio tribunatu abiisset; ne eas in dies hujus anni comitiales edicendo Curioni potestas cum populo agendi eriperetur. Dies enim supplicationum erant feriæ, quibus, licet comitiales forent, nihil cum populo agi poterat.

Et pridie Idus Novembres] Hic etiam in mensis nomine errorem commissum esse, existimat Dodwell. in Append. ad Prælect. Camd. pagg. 756. et 757. Sibi enim verisimile non videri, Anicium, qui veris principio in provinciam venit, teste Liv. XLIV. 30. et bellum ante perpetravit, quam cœptum esse Romæ auditum est, c. 32. tam seros victoriæ nuncios Romam misisse. Quare pro *Idus VIIIb.* sive *Novembres*, legit *Idus VIIIb.* sive *Octobres*. Verum emendatio hæc stare nequit, nisi et altera ejus in ultimis verbis cap. præc. admittatur: ceteroquin enim supplicationes Æmilii et Anicii nomine decretæ in eosdem dies inciderent. Eam tamen emendationem admodum incertam esse, constat ex illis quæ dicta sunt ad c. 1. § 6.

§ 3 *Tradidere quidam, legatos Rhodios, nondum missos*] Repone *admissos*. J. F. Gron. Per eos, qui hoc tradidere, innuit Livius Polybium, cujus

narratio Exc. Legat. num. LXXXVIII. cum his conferenda est. Admissa Gronovii emendatione, in eo Livius a Polybio in diversa abibit, quod scripserit, legatos Rhodios in senatum admissos, et accepto responso in patriam dimissos esse, antequam victoria de Perseo Romam nunciata foret. Supra lib. XLIV. capp. 14. et 15. Polybius vero, eos non ante admissos esse, quam post relatam victoriam. Verba Polybii sunt, Κατὰ τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ Περσεὺς ἡττηθεὶς ἀνεδίδρασκεν τῇ συγκλήτῃ τοὺς παρὰ τῶν Ῥοδίων πρεσβευτὰς παραγεγονότας ὑπὲρ τοῦ διαλύειν τὸν πρὸς Περσέα πόλεμον προκαλέσασθαι. Ex illis recte colligitur, legatos Rhodios nunciata victoria adhuc Romæ fuisse, et in senatum vocatos esse; non vero eos nondum ante id tempus admissos esse. Et hinc Gronovii conjectura dubia redditur; quæ etiam juvari nequit ex verbis Epitomes hujus libri: 'Legationes gratulantium populorum ac regum in senatum admissæ. Rhodiornum, &c. exclusæ.' Illa enim pertinent ad ea quæ Livius narrat c. 20. Commode igitur vulgatum servari posse, vel, si quid mutandum, potius legendum arbitror *nondum dimissos*. Ut Livius crediderit, legatos Rhodiorum mox post editam legationem et acceptum responsum dimissos esse: munera enim singulis eorum, ut donum redituris, decreta esse, quæ non acceperint narrat XLIV. 15. Polybius vero, eos adhuc Romæ substitisse, quum legati ab Æmilio de victoria missi advenissent, et in senatum advocatos esse.

§ 4 *Ibi Agepolim principem eorum*] Legendum *Agessipolin*. Hoc enim nomen hominis, ut constat ex multis Polybii locis. Apud quem hæc ipsa oratio est: ἐθλεῖν μὲν ἔφασαν διαλύσοντας τὸν πόλεμον τὸν γὰρ δῆμον τῶν Ῥοδίων ἐλκομένου τοῦ πολέμου καὶ πλείω χρόνον θεωροῦντα, διότι πᾶσι μὲν τοῖς Ἕλλησιν ἀλυσιτελὲς καὶ αὐτοῖς δὲ Ῥω-

μαίσις, διὰ τὸ μέγεθος τῶν δαπανημάτων, ἐλθεῖν ἐπὶ ταύτην τὴν γνώμην· νῦν δὲ, λελυμένου τοῦ πολέμου κατὰ τὴν τῶν Ῥοδίων βούλησιν, συγχαίρειν αὐτοῖς. J. F. Gronov. Apud Polyb. tamen in Exc. Legat. num. LXXXVIII. bis Ἀγέπολις vocatur, eodem errore; at num. LXXXVI. editur in contextu Ἀγεσίπολις, Ursinus vero in notis laudat Ἀγέπολις: qui ad num. LXXX. notat eum a Polybio modo Ἀγέπολιν, modo Ἀγεσίπολιν vocari.

.. § 6 *Nec utilitatem Græciæ, neque cura impensarum populi Romani] Cura hic positum salebro-am reddit orationem. Non uno loco scribi potest, ut ea lenius fluat. Duk. Collocatio verborum etiam displicet Crevierio, qui malebat neque impensarum populi Romani cura. Præterea utilitatem Græciæ apud primum Curionem inveni; post quem id tum alii, tum Parisini 1573. et hinc omnes posteriores adoptarunt: antiquiores præferunt utilitatum. Id probat Vossius Gramm. iv. 14. Similiter 'voluptatum,' 'necessitatum,' 'difficultatum,' 'simultatum,' 'civitatium,' 'tempestatum,' apud Livium aliosque in Mss. occurrere, vidimus ad vii. 38. § 5. Adde ad ea 'hæreditatum;' vide viros doctos ad Sueton. Aug. c. 66. et Burm. de Vectig. Pop. Rom. c. 11. et 'propinquitatum;' vide eundem Burm. ad Suet. Oth. c. 1.*

§ 7 *In Thessalia exercitu inducto, per biennium Græcas urbes, alias obsideret] Hæc lectio ex ultima Gruteri ed. ad recentiores profluxit. Posset etiam defendi ita mutata interpunctione: in Thessalia, exercitu inducto; ut in Thessalia referatur ad obsideret. At omnes priores typis descripti constanter in Thessalam, quod recte Dnkerus probandum monuit, et Crevierius etiam in contextum iterum admisit.*

§ 8 *Romanos audirent] Lege audierint. J. F. Gron.*

CAP. IV. § 1 *Et argenti ad summam sestertii decies] Qui pro sestertii scripserunt sestertium, non perspectam habuerunt rationem vocis sestertium, adverbio numerali junctæ, quam lacerulenter in libro de Sestertiis expedit J. F. Gronovius. Si deciens, quod ex ed. Basil. adnotat Hearnius, in libro scripto fuit, non peccarunt, qui ediderunt, quod in eo invenerant. Vide adnotata ad Marcellini vitam Thucydidis p. 3. Illud me hic non nihil moratur, quod non valde apertum est, quid supplendum sit, unde genitivus argenti regatur. A præcedentibus decem pondo regi non potest: nam decem pondo auri et totidem pondo argenti longe absunt a summa decies sestertii. Sed sensus verborum est, decem illa pondo auri, et id argenti, quid in ærarium intulit Marcellus, effecisse summam decies sestertii. Duk. Sensus etiam constitui posset, solum id argenti, quod in ærarium intulit, effecisse summam decies sestertii. Ceterum ad summam sestertium deciens edd. principes: decies substituerunt Basil. 1539. Vide ad XLIV. 45. § 10. Gronovius deinde sestertii decies; qui in priore nott. ed. monuit satis probatum esse, ita scribi oportere, respiciens ad illa quæ biennio ante docuerat in prima ed. commentarii de Sestertio § 11. 13. 16. et alibi, quod postea firmavit de Pecun. Vet. i. 11. Mox de locutione 'in ærarium retulit' vide ad XXXVII. 57. § 12.*

§ 2 *Ad Siras terræ Odomanticæ] Stephanus, Σίρες, ἔθνος Θράκης. Ὀδόμανται, ἔθνος Θράκης. Sigon. Odomanticæ omnes typis descripti ante Gronovium, qui recte vulgavit Odomanticæ, ut etiam legitur ad caput Scholii Sigonii, licet alterum in contextu ipso servarit. Stephan. de Urbib. Ὀδόμαντοι ἔθνος Θράκης. Θουκυδίδης δυντέρα καὶ Ὀδομαντίς. Ὀδομαντική ἐκ τοῦ Ὀδομαντικός. Sires vero Stephani, quos huc advocat Sigonius, alio per-*

tinent, ut constat ex vocibus seqq. male a Sigonio omissis: *Σίρες, ἔθνος Θράκης ὑπὲρ τοὺς Βυζαντίους*. Byzantii enim, super quos siti sunt Sires Stephani, longe ab Odomantica remoti sunt. Nam Odomantæ vel Odomantes habitabant in ea parte Thraciæ, quæ est inter fluvios Strymonem et Nestum, et a regibus Macedoniæ subacta vulgo Macedoniæ adjectæ nomine censetur. Vide Plin. Hist. Nat. IV. 11. Hinc Ptolemæus III. 13. Macedoniam describens etiam Ὀδομαντικῆς meminit. An igitur potius huc pertinet Σίρρὰ πόλις Θράκης apud Stephanum? ut vel *Sirrha*, vel *Sirrham*, vel *Sirrhas* apud Livium legendum sit.

Per ignobiles tres legatos cerneret] Videtur excidisse *missas*. Muretus. *Missas* satis per se intelligi, existimavit Doujatius. Sed rectius eam vocem, vel *allatas*, necessariam existimavit Crevierius. Mox *illacrimasse* dicitur *sortis humanæ* edd. principes, quod defendi posset, statuendo ellipsin τοῦ *caussa*. Puto tamen rectius Vascosanum, una litera detracta, dedisse *sorti humanæ*. Supra XL. 56. 'Meo infelici errori solus inlacrimasti.' Silius II. 619. 'Et facto sceleri inlacrimant.'

§ 3 *Quod, qui paullo ante, non contentus]* Gronovius in prima ed. nott. præfatus librum veterem et ex eo ed. Aldinam præferre quod *perpaullo*, inde scribendum conjecit quod *qui perpaullo*. At recte hanc conjecturam postea sponte omisit: omnes enim, quas vidi, edd. in vulgatum conspirant.

Basturnarum scivisset auxilia] Prima ed. *civisset*. Scribe *excivisset*. Lib. XXVII. c. 51. 'Metapontinos civitatem universam excitam sedibus suis.' XXVIII. 24. 'Juventute Celtiberorum excita.' XLIV. 27. 'Indignantium se frustra excitos sedibus suis.' J. F. Gron. Vulgatas edd. *scripsisset* præferre, Crevierius docuit; id tamen in nullius ed. contextu, sed tantum in

capite notæ Gronovianæ inveni: at sine dubio manus vel Gronovii, vel ejus, qui notas editioni a. 1665. composuit, aberravit: *civisset* edd. vett. pro quo *scivisset* reposuit ed. Bas. an. 1554. Inde id recentiores omnes servarunt usque ad Gronovium, qui in prima ed. nott. *civisset* tolerari posse ratus, attamen ex more Livii malebat *excivisset*. Ita IV. 9. 'Optimates Romanos ad auxilium urbis obsessæ excitare.' V. 8. 'Etruriam omnem excitam sedibus magna mole adesse Romanis crediderant:' quibus locis plura vide. XXXIV. 18. 'Mercede excitati ab hostibus.' XL. 9. 'Si voce et comploratione nocturna excitus mihi quiritali intervenisses.' Vide quæ notantur ad XXVIII. 24. § 4.

§ 4 *Postquam, regem Persea consuli Paulo salutem, legit]* Livium ita scripsisse arbitror, *postquam regem Persea consuli Paulo dicere S. legit*, (vel non utendo nota compendiaria *dicere salutem*, sive *salutem dicere*) aut certe *Rex Perseus consuli Paulo S. Stephanus Schediasm. IV. 8. Verbum dicere*, quod in omnibus notissima formula Stephanus addendum censuit, commode satis intelligi, neque eo supplemento opus esse puto. Idem, quod mihi, etiam videtur Dukero.

§ 7 *Se suæque omnia in fidem et clementiam populi Romani permetteret]* Non probo, quod Stephanus Schediasm. IV. 9. scribi vult *in fidem et clientelam populi Romani*. Livius multis locis memorat 'clementiam populi Romani.' Vel hoc ipso libro c. 8. 'Cognita populi Romani clementia non modo spem tibi, sed prope certam fiduciam salutis præbet:' et capp. 17. et 22. Adde quod 'in fidem et clientelam populi Romani se permittere' dicuntur, qui sibi res suas, certe partem earum, sub tutela populi Romani salvas esse volunt. Hoc autem nec Perseus a Romanis sperare poterat, nec hi ei dare in animo habebant, ut quibus decretum esset, ei

nihil relinquere. *Duk.*

CAP. V. § 3 *Sacram hanc insulam, et augusti totam atque inviolati soli esse*] Id est, totam insulam esse *ἱερὰν καὶ ἄσυλον*, ut Græci vocant. De quo privilegio vide Spanhem. de Præst. et Us. Numism. Diss. ix. p. 666. ed. ult. vel p. 778. ed. sec.

§ 4 *Pollutam homicida sanguine regis Eumenis violavit*] Potius *pollutus*. J. F. Gron. *Doujatius pollutam violavit* exponit pollueno violavit. Sane *pollutam violavit* foret palilogia, de qua vide ad xxii. 10. § 3. Ne tamen vulgatum servari possit, efficiunt additæ voces *sanguine regis Eumenis*. Nam *pollutam sanguine regis Eumenis violavit* indicabit, Perseum in ipsa Samothrace Eumenem insidiis adgressum esse, et in eum percussoribus subornasse: quod falsum est. Cum Crevierio igitur Gronovii conjecturam probo.

Omnis præfatio sacrorum eos, &c. sacris arceat] Vir doctus ad marginem ed. Curionis conjicit *omnis profanatio sacrorum*. Male. Plinius H. N. xxv. 2. 'Inchoata etiam præfatione religiosa, ut omnibus malis humanis illius potissimum principis semper mederetur majestas.' Suet. Claud. cap. 25. 'Vetere fetialium præfatione adhibita.' Et ita 'præfari' Liv. xxxix. 15. 'Quum sollemne carmen precationis, quod præfari, priusquam populum adloquantur, magistratus solent, peregisset consul.' Intelligitur autem hæc vel similis formula 'procul este profani:' de qua vide Brisson. de Formul. l. i. p. 2.

§ 5 *Nobilis fama erat, &c. prope perpetrata cædes*] *Fama* accipio casu sexato, at nobilis pro 'notus:' 'prope perpetrata cædes fama nobilis,' id est nota, 'erat.' Vide ad xxxix. 4. § 8.

§ 6 *Theondam, qui summus*] Ita primus edidit Vascos. et post eum reliqui omnes. Priores legunt *Theondum*, qua forma *Aeneas* aliquoties occurrit

lib. 1. capp. 1. et 2. quamvis tamen Livius potius terminationes Latinas amarit.

§ 7 *Incestas manus intulisse*] Id est, non castas. Liv. i. 45. 'Quidnam tu, hospes, paras, inquit, inceste sacrificium Dianæ facere?' Tibull. i. 5. 39. 'Num feror incestus sedes adisse Deorum?' ubi vide Broukh. Tacit. Hist. v. 4. 'Profana illic omnia, quæ apud nos sacra: rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta.' Hinc 'incestare' est polluere. Vide Barth. ad Claud. Paneg. Mall. Theod. 266. et ad Statii Silv. v. 5. 4.

§ 9 *Perseus, evocato Euandro*] Forte *sevocato Euandro*, id est, seorsum vocato, ut cum solo, non audiente Theonda, vel quocumque alio arbitro, conloqueretur. Justin. xxxviii. 1. 'Sevocatum ab amicis, velut ad secretum sermonem, interfecit:' ubi vide Gronov. et Græv. Antea eo loco pariter edebatur *evocatum*, litera sibilante ab ultima vocis præced. *insidiis* intercepta; quod et huic loco fraudi fuisse puto. De errore illo scribarum vide ad xxx. 3. § 7. Verbo 'sevocare' utitur etiam Cic. de Divin. i. 30. 'Quum ergo est somno sevocatus animus a societate et a contagione corporis.' Etiam Curt. x. 7. § 18. 'Iratique Perdicca hos, qui Alexandri corpus tueri vellent, sevocat.'

Reliqui quid esset, nisi ut fortiter moriatur] Hæc cum interrogatione legenda sunt, hoc modo: *reliqui quid esse, nisi ut fortiter moriatur?* Sigonius. Scribe *esse*: pars enim hæc verborum Persei ad Euandrum. J. F. Gronov. Adsentior Sigonio et Gronovio, scribendum *esse*, et hæc verba constituere partem sermonis Persei ad Euandrum. Hinc verba præcedd., 'Suberat et ille metus, ne damnatus auctorem se nefandi facinoris protraheret,' quæ ad eundem sermonem non pertinent, parentesque notis includenda, et a proximis ac sequentibus distinguenda videntur. De verbo

‘protrahere’ vide Gronov. ad XLIV. 26. § 1. ‘Fortiter mori’ est constanter, magno animo mori. Quintil. Decl. 38. ‘Vince feliciter, id est, perit fortiter.’ Vocem *fortis* de animi potius, quam corporis fortitudine sæpe usurpari, notat Gudius ad Phædri I. 5. Adde Græv. ad Cic. pro Quinct. c. 2.

§ 12 *Euandrum sibi ipsum mortem conscivisse*] Ita primus Modius, et post eum recentiores omnes, ediderunt. Priores præferunt *conscisse*, quod Gronovius recte in prima ed. nott. ex vetere libro et Aldina probavit. Id postea in repetitis curis, incertum qua de caussa, neglectum est; quum potius in contextum admissum oportuisset, tamquam vere a manu Livii profectum, qui contractis illis *scisse*, *conscisse* uti amavit. Supra III. 19. ‘Si Capitolium ab exsulibus obsessum scissent.’ c. 67. ‘Hanc ego ignominiam si huic potissimum imminere anno scissem.’ IV. 51. ‘Quos si bimet ipsos conscisse mortem, satis creditum est.’ XXXIII. 29. ‘Zeuxippum principem gentis id facinus conscisse.’ c. 48. ‘Alii fugam conscisse ferebant.’ c. 49. ‘Bellum toto orbe terrarum conscisset.’ XXXVIII. 40. ‘Eum scisse, non alia redituros Romanos.’ XL. 25. ‘Quum et venturos scisset, et educere in aciem potuisset.’ XLIII. 5. ‘Neque scisse futura, neque, si sint facta, probare.’ Plura similia vide ad VI. 18. § 10.

CAP. VI. § 2 *Oroandemque Cretensem, &c. adpellat*] Aut scribendum *appellare*, ut referatur ad τὸ κοῖgerunt: aut, quod magis placet, delendum τὸ que: ut sit, *rel. κοῖgerunt. Oroandem Cretensem, cui nota Thr. ora erat, quia mere. in ea reg. fecerat, app.* J. F. Gron. Vide num *que* defendi possit ex illis quæ notat Dukerus ad III. 38. § 2. xxxviii. 12. § 13. et xxxvi. 31. § 7.

Ut se sublatum in lembum] ‘Tollere,’ vel ‘tollere in lembum,’ ‘in navem’ propriæ in hac re locutiones

sunt. Silius VI. 500. ‘Tollite me, Libyes, comitem pœnæque necisque.’ Ovid. Met. XI. 441. ‘Me quoque tolle simul: certe jactabimur una:’ ita in dicto Juliæ apud Macrobi. Sat. II. 5. ‘Namquam enim, nisi navi plena, tollo vectorem.’ Ita ‘tollere’ pro tollere in equum, Liv. XXII. 49. ‘Comes ego te tollere possum ac protegere.’ ‘Tollere equo’ Ovid. Fast. II. 735. ‘Nox superest, tollamur equis, urbemque petamus.’ ‘Tollere in currum’ Ovid. Art. Am. III. 157. ‘Talem te Bacchus, Satyris clamantibus Enæ, Sustulit in currus, Gnosi relictæ, suos.’ Vide Lambin. ad Hor. Epist. I. 17. 61.

§ 3 *Demetrium est portus in promontorio*] Hujus etiam portus meminit Plutarchus in Paulo p. 268. *Sigon.*

§ 5 *Jam tum, dum pecunia deferretur*] Locus videtur mendosus. Vel enim dicendum fuisset *dum deferitur*, vel *quum deferretur*. Vide ad I. 40. § 7. *Jam tum quum* ut X. 21. ‘Jam tum, quum ipse ibi cum collega rem pariter gesserit, fuisse tantum bellum.’ Præterea non *dum deferitur*, vel *quum deferretur*, sed, ut Crevierius monuit, postquam delata est.

§ 7 *Pueri regii apud Macedonas, &c.*] Curtius V. 2. § 13. ‘Unus ex regiis pueris.’ X. 8. § 3. ‘Pueri regiæ cohortis.’ Vide Freinsh. ad Curtii VI. 8. § 2. et Perizon. ad Ælian. Var. Hist. XIV. 49. Idem mos fuit apud reges Epiri. Liv. VIII. 24. ‘Sotimus minister ex regiis pueris,’ nempe Alexandri Epirotæ. *Duk.*

Ea cohors, prosecuta regem fugientem] Ita Gronovius 1665. nulla mutata lectionis ratione in notis reddita, quum tamen omnes priores præferant *persecuta*. Verum ‘prosequi’ usurpari pro sequi, omnibus notum est: ‘persequi’ autem nonnumquam pro prosequi, vel pro simplici sequi adhiberi, vidimus ad V. 40. § 4. Invisis igitur membranarum antiquis nihil videtur mutandum.

§ 9 *Ion Thessalonicensis*] *Io* scribendum: edit enim *Ionis*, Plutarcho auctore in Paulo p. 269. τὰ δὲ παῖδια συλλαβῶν αὐτὸς Ἰωνι συνεχέειρσεν. *Sigon*. Si recte scribitur ‘Dion,’ ‘Bion,’ ‘Echion,’ ‘Amphion,’ ‘Melanion,’ ‘Pygmalion,’ et alia quamplurima, quæ in genitivo *ionis* habent, alia causa reddi debet, cur hic in nominativo scribendum sit *Io*. In Plinio Hist. Nat. xviii. 31. *Ion* est nomen astronomi in omnibus edd. quas vidi, excepta secunda Harduini, a qua id abest, et xxxiv. 8. statuarii. *Duk*. Casum secundum edere *Ionis* non tantum ex Plut. constat, sed etiam ex ipso Liv. xlii. 58. ‘Ionem Thessalonicensem et Timanora Dolopem iis præfecit.’ Inde tamen nondum evictum est, casu recto *Io* potius, quam *Ion*, dicendum esse. Sæpius quidem Latinos ultimam literam nominum priorum, quæ apud Græcos in *ων* exeunt, neglexisse, vidimus ad xxxiv. 61. § 10. et ad Epit. Liv. lv. id tamen non adeo religiose observatum est, ut omnia loca, ubi hodie contrarium obtinet, etiam invitis Mss. in hanc formam mutanda sint. Quin etiam Livius censi posset hic Græcam terminationem *Ion* retinuisse, quia *Io* Græcis est nomen muliebre.

§ 10 *Quorum in templo erant*] Præpositio non habetur in primo exemplari. Scribe, *quorum templum erat*. Plutarchus p. 267. καὶ διαφεύγων ἐπὶ τοὺς Διοσκόρους ἰκέτευεν. J. F. Gron. *Quorum in templo* primum inveni in ed. Vascos. Et posset videri præpositio in elisa esse a litera finiente vocis proximæ *quorum*, ut sæpius factum vidimus ad x. 13. § 3. Verum ita etiam vel legendum foret *quorum in templo erat*, vel mox nulla ope *supplices juvantes*. Malo igitur cum Gronov. *quorum templum erat*: et quidem eo magis, quia Persens eo tempore non erat in templo; sed, postquam per

posticum ædium egressus frustra fugam tentarat, ‘in hospitium redire non ausus in latere templi prope angulum obscurum delituit,’ ut Livius modo retulit.

§ 12 *In potestate eum esse*] Gronov. ad Liv. ii. 14. § 4. hunc locum laudat, ut inlustret locutionem ‘esse in potestatem.’ Verum omnes, quas vidi, edd. constanter præferunt *in potestate*.

CAP. VII. § 1 *Et, consilio advocato*] Vascos. edidit *concilio*, quod Gryphius 1548. tum Basil. 1554. et hinc recentiores omnes adsciverunt usque ad Gron. qui ad xlv. 2. § 5. *consilio*, ut priores præferunt, legendum monnit, eamque lectionem 1665. adoptavit.

Q. *Ælium Tiberonem*] Rupertus Epist. ad Reines. xxxiv. 194. se in altero suo libro corrupte legere testatur Q. *Æmilium Tiberonem*. Omnes tamen, quas vidi, edd. Q. *Ælium* retinent.

§ 2 *Tunc quoque accessio Punici belli fuerat*] Ocius dele verbum *fuerat*, in docti additamentum interpretis. Lib. vii. c. 30. ‘Campani, haud parva, ut arbitror, accessio bonis rebus vestris, in amicitiam veniemus vestram.’ xxx. 40. ‘Verminam etiam Syphacis filium, quæ parva bene gestæ rei accessio erat, devictum.’ xxxviii. 54. ‘Nisi et ipsius fama sepulti laceretur, et frater insuper, accessio invidiæ, mactetur.’ Seneca ad Marciam cap. ult. ‘Nos quoque felices animas et æternas sortiti, quum Deo visum erit iterum ista moliri, labentibus cunctis et ipsi parva ruinæ ingentis accessio in antiqua elementa vertemur.’ Ita legendum. Valer. Max. v. 7. ‘Nec accessio gloriosæ illius pompæ, sed auctor spectatus est.’ Non enim *accessor*, non *accensor*, ut volunt. Idem ix. 1. ‘Nam Ptolemæus accessio victorum suorum vixit.’ Sic omnes scripti alienius numeri, non *accessione*: quasi diceret, præcipuum in Pto-

lemæo non fuisse ipsum, sed vitia, quorum enim jure accessionem vel partem diceres. Nec secus dixerat Noster hoc lib. c. 26. 'Quæ vos rabies, inquit, agitat, qui duorum hominum noxæ civitatem accessionem facitis?' Non *civitatis*, ut editur. Florus III. 1. de Boccho: 'ubi diffusus rebus suis, alienæ cladis accessio fieri timet.' Habes et bis infra hoc lib. c. 39. J. F. Gron. Gronovio adsentitur Crevierius. Contra Nic. Heins. ad Vell. Pat. II. 26. § 3. invitis libris *τὸ fuerat* non expungendum censet, quum id tolerari posse exempla a se adlata evincant. Ita xxxi. 7. 'Minima accessio semper Epirus regno Macedoniæ fuit, et hodie est.' Monuit etiam Dukerns, neque sibi de possessione deiciendum videri, etsi facile crederet hic aliquid turbatum esse. Leviora enim adhiberi posse remedia, si quis conjecturis indulgere vellet; quæ variæ nasci possunt. Quod vero Heinsius, si quid mutandum, scribat *utcumque accessio Punici belli fuerat*, ne id quidem necesse judico. De voce 'accessio' hoc sensu præter Heinsium loc. laud. vide etiam Gebhard. ad Livii xxx. 40. § 3.

§ 3 *Nec ipsius tantum, patris avique, quos sanguine ac genere contingebat*] Locum hunc corruptum esse nemo negabit, qui ad ultima verba quos sanguine ac genere contingebat animum adverterit: quasi vero res memoratu digna foret, Persen sanguine ac genere patrem avumque contingere. Aliquid intercidisse, ac legi posse existimat Crevierius, *patris avique, et celerorum regum, quos sanguine*. Leviori medicina subvenit Jac. Perizonius, qui ad marginem Livii conjicit *patris avique, et quos sanguine*.

§ 4 *Pullo amictus illo Perseus ingressus est castra*] Vide ne legendum sit *Pullo amictu ille ingressus*, et *Perseus* tamquam glossema delendum sit. Sigonius. Legendum suspicor *Pullo*

amictus villo, vel *Pullo amictus filo Perseus*, id est, pulla veste amictus. Alterum tamen magis probo. Sed omnium tamen maxime *Pullo amiculo Perseus*. Turneb. Adv. XI. 18. et XVI. 20. Vetus lectio erat *Pullo amictus illo Perseus*. Turnebus legit *Pullo amictus villo*. Sigonius suspicatur *Pullo amictus ille ingressus*. Sed aliud me Hercule subest. Mirum, ni ab epitoma scribendi diffusus error, legendumque *Pullo amictu simul filio Perseus*: quasi scriptum fuerit *si filio*: nec nimium adfirmo de verbis, de sententia scio, Livium hoc voluisse. Docent verba seqq. *nullo suorum alio comite*: non dixisset *alio*, si Persens ingressus solus. Docet et historia: nam Perseus una cum majore filio perductus ad consulem, et inde Romam fuit. Livius post cap. 28. 'Et Persea quidem cum majore filio Philippo, traditos A. Postumio, in custodiam misit,' &c. Lipsius, Epist. Quæst. v. 13. Quid si legamus? *Pullo amictus solus Perseus ingressus est castra*. Locutus certe mendosus est. Nec satis placet illud *pallio*, quod ab aliis substitutum est. Ursin. Scriptus *Pullo amictus illo*: unde nescio quis *pallio*. Sigon. *Pulla amictus abolla*: vel *Pullo amictu ille ingressus*. Turnebus quod editur, vel *filo*, vel *Pullo amiculo*. Fulvius *Pullo amictus solus Perseus*. Lipsius *Pullo amictu simul filio*; Philippo nimium, qui, minoribus natu ab Ione traditis, apud patrem manserat, et simul cum eo sese Octavio dedit. Cæterum quia in unico libro verba non semel fuere transposita, de quo et Sigonius queritur, veniebat in mentem, *Pullo amictus Perseus ingressus est castra*; *filio, nullo suorum alio comite*. J. F. Gronov. *Pullo amictus pallio* primum inveni in ed. Lugdun. 1553. hinc in Paris. 1573. quod reliqui servarunt usque ad Gruterum, cujus postuma ed. Turnebi *Pullo amictus villo* recepit. *Pulla amictus*

abolla Sigonii in prima ed. Scholiorum ejus exstat, quod postea ipse damnavit, altera, quam ejus nomine edidi, conjectura substituta. Lipsii conjecturam probat Donjatius, addita tamen vocola, quam excidisse putabat, hoc modo: *Pullo amictus simul filio Perseus ingressus est castra, nullo suorum alio comite, quam qui socius calamitatis miserabiliorem eum faceret.* Verum, præterquam quod lectio hæc nimium a vulgato recedat, alibi Livium ita vocem *simul* construere non memini, ut notavi ad I. 31. § 3. Crevierius Gronovio adsentitur. Mihi non displicet conjectura Grævii ad Flori IV. 2. § 45. qui legit *Pullo amictus cum filio Perseus*, modo mox pro *faceret* legatur *faciebat*. Si enim *faceret* serves, id indicare videtur, ideo nulum alium, præter filium, comitem ipsi additum esse, ut hic calamitatis socius eum miserabiliorem faceret; quod Romanos quæsisse verisimile non est. At si legas *faciebat*, Livius tantum narrat, quid inde evenirit, quod solo filio comitante castra ingressus sit: nempe inde omnibus miserabiliorem visum esse.

Nullo suorum alio comite] Manutius legit, *nullo suorum alio, præter Philip-pum filium, comite.* Sigon.

Donec consul lictores misisset] Scribe misit. J. F. Gronov. Vide ad I. 7. § 14.

§ 5 *Adversus advocatos in consilium considerare jussit*] *In concilium* ed. Paris. 1573. et inde recentiores, donec Gronov. XLIV. 2. § 5. *in consilium* iterum vindicaret, quod etiam 1665. contextui reddidit. *Adversus advocatos* est e regione eorum. XXIV. 49. 'Extremi prope Oceanum adversus Gades colunt.' Vide ad VII. 14. § 9. At secundum Val. Max. v. 1. 8. Paullus Persen 'introducitur in tabernaculum lateri suo proximum in consilio sedere jussit, nec honore mensæ indignum judicavit.' sive, ut refert Eutrop. IV. 7. 'juxta se in sella con-

locavit.'

CAP. VIII. § 4 *Bello patris tui, quod nobiscum gessit*] Apud Sallust. vulgo editur in Jugurth. c. 17. 'Eas gentes, quibuscum nobis bellum aut amicitia fuit, adtingere.' At Cortius in nonnullis Mss. invenit *quibus nobiscum bellum*: quam lectionem recte rejecit. Caussam tamen facti, quam reddidit, probare nequeo. Prætexit enim, eam locutionem esse contra magnitudinem aut decus populi Romani ac Romani scriptoris. Quasi vero aliquid in eo momenti foret, utrum Romani dicerent, aliquas gentes secum bellum gessisse, an se cum gentibus illis. Certe hoc loco Æmilius Paullus apud victum Perseum fatetur, patrem ejus cum Romanis bellum gessisse. Et ita mox addit, Perseum maluisse, sibi cum Romanis bellum, quam pacem, esse.

Pacis postea, quam cum summa fide adversus eum coluimus] *Cum summa fide* vere Livianum est. Supra XXIII. 14. 'In societate Romana cum fide perstare,' ubi plura vide. XXXII. 1. 'Quæstiones, quas prætor cum fide curaque exercuisset, perficeret.' XL. 50. 'Eam deditionem oppidorum haud cum fide factam.' XLIII. 21. 'In amicitia cum fide permanserant.' Similiter 'cum cura coactum agmen' XXXVIII. 18. § 7. ubi plura vide. Locutio etiam Liviana est 'coluimus pacem adversus eum,' quam inlustravit Gronov. Obs. II. 20.

Et vim bello, et fidem in pace] Invisis libris vulgatum haud temere mutandum censeo. Vide tamen num præstet et *vim in bello*, et *fidem in pace*: ut præpositio in priori loco elisa sit ab ultima litera vocis præced. *vim*. Vide ad X. 13. § 3. Livium autem præpositionem repetere solitum esse, vidimus ad VI. 28. § 6. Et quidem eadem, qua hoc loco, orationis compositione occurrit I. 45. 'Formatis omnibus domi et ad belli et ad pacis usus.' III. 68. 'Qui vos nec

in armis, nec in otio esse sinunt.' v. 32. 'Prædas passim et ex Salpinati agro, et ex Volsiniensi egerunt.' vii. 1. 'Et ab seditione, et ab bello quietis rebus.' viii. 1. 'Nec in fide populi Romani, nec in ditione essent.' xxxv. 29. 'Et ex fortuna pugnæ, et ex ingenio ducis conjectans.' ita etiam Auctor ad Herenn. iii. 13. 'Contentio est oratio acris et ad confirmandum et ad confutandum accommodata.' Ita cod. Traject. quod et in duobus suis Mss. invenit Jac. Gronov. quem ibi vide.

§ 5 *Non novam spem tibi, sed prope certam fiduciam salutis, præbet.* Hæc Græco sermone] Val. Max. v. 1. 8. Paullus Persen 'dextra manu adlevavit, et Græco sermone ad spem exhortatus est.' ubi in Pithæi codd. *Graio sermone* reperiri, Hearne ad hunc locum monuit: 'Iis favere videntur Mss. quos *grato*, pro *Græco*, præferre alii monuerunt: 'gratus' enim et 'Grai'us' sæpissime a librariis confundi, monui olim ad Silii vi. 327.' Verum rectius apud Val. Max. viri docti *Græco* ediderunt, quibus adstipulantur duo codd. Traj. quorum prior voce auctor legit *ad spem vitæ exhortatus est*: quod fere convenit verbis Livii hoc loco. Quod enim ibi *vita*, hic *salus* vocatur. Alios igitur auctores secutus est Plutarch. in Æmil. p. 269. qui narrat Persen, quum ad Æmilium perductus genua ejus supplex amplexeretur, acriter ab eo increpitum fuisse, Æmiliumque Perseo exprobrasse, quod turpem vitam honestæ mortiprætulerit. Dissensum scriptorum in hac historia notat Zonar. Annal. ix. 23.

§ 6 *Quum, quid vesper ferat, incertum sit*] Proverbium est, quo Varro usus est, unam Satyrarum inscribens, 'Nescis, quid vesper serus vehat.' Vide Auson. Popmam Conject. ad Varr. Satyr. p. 661. et Erasmi Adagia tit. 'Incertus eventus' p. 867.

§ 7 *Consilio dimisso*] Hæc antiquio-

rum edd. lectio est; pro quo Modius dedit *concilio*. Sed recte Gronov. ad xliv. 2. § 5. alterum vindicavit, et 1665. Livio reddidit.

§ 8 *Invitatus ad consulem Perseus*] Val. Max. v. 1. 8. 'Nec' Persen 'honore mensæ indignum judicavit.' 'Invitare' igitur hic accipiendum ad cœnam invitare. Supra i. 57. 'Victor maritus comiter invitat regio juvenes.' iii. 14. 'Benigne salutare, adloqui plebis homines, domum invitare, adesse in foro.' xxiii. 4. 'Plebem adulari, salutare, benigne invitare, adparatis accipere epulis.'

CAP. IX. § 2 *Per Europæ plerumque*] *Plerumque Europæ* dixit, ut Sallust. in Jugurtha cap. 21. 'plerumque noctis. Sed ubi plerumque noctis processit,' *Sigon*. Hoc nonnihil dissimile est. Nam in eo supplendum est *tempus*, hic *spatium*, aut aliud hujusmodi. Non rejicio *plerumque*; præferrem tamen *pleraque*, vel *Europam pleramque*. Mela i. 4. 'Pleraque ejus' (Africæ) 'inculta.' Sallust. Jugurth. c. 79. 'Qua tempestate Carthaginienses pleræque Africæ imperitabant.' Duk. Locutionem 'plerumque noctis' inlustrat Ciaccon. ad d. l. Sallustii. *Plerumque Europæ* dictum, ut 'medium campi,' 'exiguum spatii,' et similia, de quibus vide ad xxvii. 2. § 9. Quod tamen Dukero placet, usitatius est.

§ 3 *Vicesimum ab Carano, qui primus regnavit, Persea numerabant*] Justin. xxxiii. 2. 'Macedonia,' inquit, 'ab Carano, qui primus in ea regnavit, usque ad Perseum triginta reges habuit.' Eusebius autem quadraginta reges Macedoniæ usque ad Perseum nominat; ut dubitandum non sit, quin ex notis numerorum et apud Livium, et apud Justinum menda manaverit, et utrobique XL. legendum sit. *Sigon*. Contra Lud. Nonnius Comment. ad Goltzii Græc. p. 208. testatur, se ex Justino audacter *trigesimum* rescribere. Ceterum apud Euseb. Græcum pag. 187. ed. Scal. invenio Μακεδόνων

ἐβασίλευσεν λη' Περσεὺς ἔτη ι'. ubi legendum ἐβασίλευσεν λθ'. Nam p. 185. refertur Μακεδόνων ἐβασίλευσεν λη' Φίλιππος ἔτη μβ'. Et Hieronymus in Eusebii Chron. Lat. p. 145. 'Macedonum tricesimus nonus Perses ann. x.' Nihilominus Doujatius exemplo Sigonii *Peren quadragesimum* Macedoniæ regem ab Eusebio recenseri monet.

Regnavit undecim annos] Eum decem annis regnasse, Eusebius et Hieronymus locis modo laudatis statuunt. Secundum Livium regnum accepit Q. Fulvio, L. Manlio consulibus; qui in Fastis Capit. consules fuerunt a. 10LXXIV. victus et captus est L. Æmilio iterum et C. Licinio consulibus, qui consulatū obtinuerunt anno 10LXXXV. Livius itaque, undecim annos numerans, alterutrum tantum annum, vel quo regnum adeptus est, vel quo iterum regno excidit, computavit: de quo vide ad XLII. 10. § 5. At forte Eusebius neutrius eorum rationem habuit.

§ 4 *Græciam omnem ac partem Thraciæ atque Illyrici amplexa*] Sigonius in tertia ed. adjecit *potentia*. Non dubium est mihi, quin tale aliquid desideretur: nam pleraque eorum, quæ hic dicuntur, viribus peraguntur, non fama. xxxvi. 32. 'Simul aviditate plura amplectendi hinc excedatis.' I. xxxvii. cap. 54. 'Græci domesticis quondam viribus etiam imperium amplectebantur.' xxxix. 44. 'Jacentem hostes superfusi oppresserunt.' *Duker*. Per Sigonii ed. tertiam, intelligitur Veneta, quæ eo mortuo prodiiit a. 1592. in ea editum inveni 'Macedonum obscura admodum fama usque ad Philippum Amyntæ filium potentia fuit.' Voluisse igitur videtur, Macedonum potentiam fuisse obscura fama. Sed eam lectionem nullus præterea adoptavit, neque ejus vestigium in prima ed. ex unico codice procurata exstat. Adscita autem vox est ex Sigonii conjectura, quod additum ad verba illa ipsius Scholium in-

dicat: 'Ex iis, quæ sequuntur, desesse mihi videtur vox *potentia*, ut sit *potentia fuit*.' Id autem Scholium posteriores editores omiserunt, quia ipsam Sigonii conjecturam ex contextu ejecere. Verum, vel sic etiam hic superesse, ex re fore existimavi. Ceterum et partem Thraciæ omnes typis descripti ante Gruterum, qui, nescio cur, ac partem edidit, consentientibus omnibus recentioribus.

§ 6 *Qua terrarum ultimus finis Rubrum mare amplectitur*] Forte ultimos *fines*. Lib. xxxvi. 17. 'Quid deinde aberit, quin ab Gadibus ad mare Rubrum oceano fines terminemus, qui orbem terrarum amplexu finit?' lib. xxxviii. cap. 60. 'Imperium populi Romani propagaverit in ultimos terrarum fines.' *J. F. Gronov.* XLII. 52. 'Nec ante vincere desierint, quam Rubro mari inclusis, quod vincerent, defuerit.' Error inde oriri potuit, quod *fines* quarto casu plurali scriptum fuerat. *Duk.* Omnino probanda videtur Gronovii conjectura: non enim terra ex opinione veterum amplectitur oceanum, sed contra oceanus amplectitur terram. Mela i. 1. 'Hujus medio terra sublimis cingitur undique mari.' Paulo post ibid. 'Hæc ergo ab ortu porrecta ad occasum, et, quia sic jacet, aliquanto, quam ubi latissima est, longior, ambitur omnis oceano.' III. 1. 'Dicta est ora nostri maris; dictæ insulæ, quas amplectitur. Restat ille circuitus, quem, ut initio diximus, cingit oceanus.' Vide Cic. in Somn. Scip. c. 6. Strab. Geogr. i. 100. Plin. H. N. II. 66. et Macrob. ad Somn. Scip. II. 9. Livius autem exemplo omnium veterum per mare Rubrum sive Erythræum intelligit oceanum Indicum. Vid. Barthol. Barrienti Annot. Silvam c. 7. et peculiarem τοῦ μακαρίτου Relandi dissert. de Mari Rubro.

§ 7 *Distractum in multa regna, dum ad se quisque opes rapiunt, lacerantes viribus*] Velim dum ad se quisque opes

rapiunt, laceratis viribus. Infra c. 19. 'Ambo infirmos distractis viribus et omnibus injuriis obnoxios fore.' J. F. Gronov. Burm. ad Ovid. Met. 1. 626. non sine caussa ægre ferens Clericum Gronovii emendationem in contextum recepisse, verisimillima conjectura, unica tantum litera mutata, legebat *lacerantes vicibus*: quam emendationem probat egregie bellis quatuor vel quinque, inter successores Alexandri Magni gestis, quibus quasi vicibus imperium ab eo quæsitum lacerarunt. Ita *vicibus* pro 'per vices' Manil. 11. 153. 'Alternant genus, et vicibus variantur in orbem.' 111. 553. 'Et modo deest aliud, modo adest, vicibusque recedit.' vs. 671. 'Cetera nunc urgent vicibus, nunc tempora cedunt.' Juven. Sat. vii. 239. 'ne turpia ludant, Et faciant vicibus.' 'Per vices' dixit Suet. in Calig. c. 22. Pari modo *vices* pro *vires* Gronov. reddidit Senecæ Controv. 1. 1. Triller. Obs. Crit. 111. 8. coniecit Livium scripsisse *laceratis urbibus*.

Centum quinquaginta annos] Plerique libri Justini l. xxxii. c. 2. habent *CXCII*. nonnulli, quos inter cod. Acad. Duisburg. *CLII*. quidam etiam *CL*. ut hic Livius. Si initium annorum *CXCII*. ab anno primo Olympiadis *CV*. quo Philippus Amyntæ filius, Alexandri Magni pater, regnare cæpit, ducatur, ab eo usque ad annum primum Olymp. *CLIII*. et captum Persen sunt integræ Olympiades *XLVII*. cum tribus annis Philippi et uno Persei, quæ annorum *CXCII*. summa est. Livius initium *CL*. annorum videtur duxisse a morte Alexandri Magni, quæ in annum primum Olymp. *CXIV*. incidit, a quo usque ad finem regni Macedonici sunt anni *CLVI*. quos rotundo numero *CL*. dixisse potuit. Duk.

CAP. X. § 1 *Cassandriam inde trajecit*] *Cassandream* edd. Sigonii. Reliquæ omnes vulgatum servant. Vide

ad *XLIII*. 23. § 7.

§ 3 *Ad Alexandria mænia*] *Alexandrea* edd. principes, pro quo Vascos. demum *Alexandria* recepit; cui mutationi caussa fuisse videtur, quod cap. hoc, et cap. seq. in princ. ita in iisdem illis edd. quæ hic et sæpe alibi aliam orthographiam sequuntur, datum videret. Vide ad *xxxi*. 43. § 5.

§ 5 *Orantes, ut Rhodum devehentur*] Quid si *deverterentur*? 'Devertere' enim dicuntur, qui de cursu et itinere instituto deflectunt. *XLIV*. 43. 'Cum perpaucis maxime fidis via devertit.' Cic. de Offic. 11. 18. 'Villicis imperavisse, ut omnia præberentur, quicumque Lætiades in villam suam devertisset.' Gellius 111. 13. 'Demosthenes quum ad Platonem pergeret, &c. visum est paulum devertere.' Hoc etiam dici 'deverti' ostendit Nic. Heinsius ad Ovid. Am. 11. 6. 9. ubi pro eo, quod in Sueton. Tib. cap. 12. plerique libri habent, 'Nemine cum imperio aut magistratu tendente quoquam, quin deverteret Rhodum,' probat *deverteretur*, quod in uno scripto apud Casaubon. erat; cum quo etiam alius scriptus et vet. ed. apud Burmannum consentit. Etsi autem *deverterentur* huic loco non male convenit, tamen ob id solum vulgatam scripturam Livii, in qua nihil vitii animadverto, sollicitandam non puto. Duk.

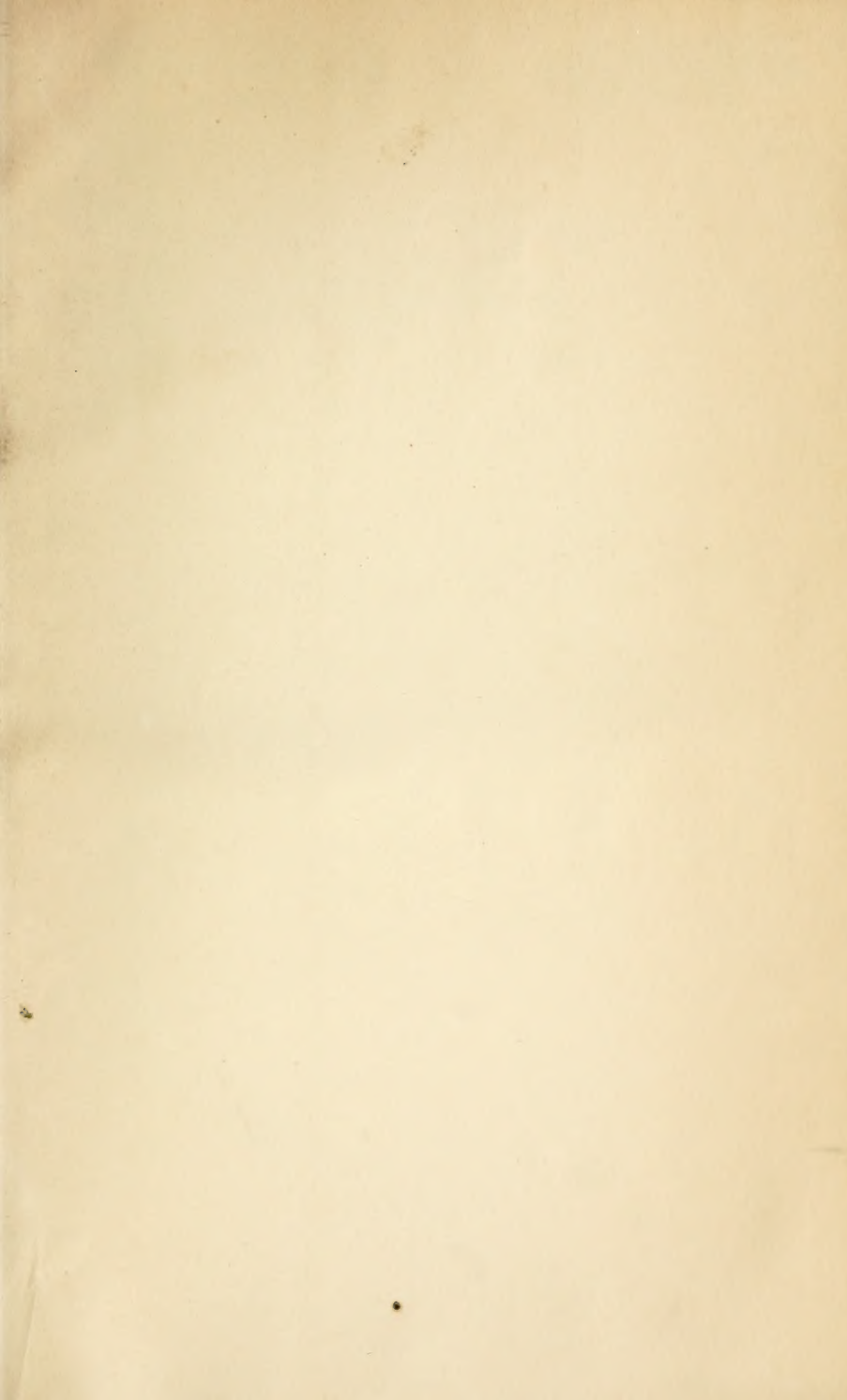
§ 6 *In concionem quoque eos iidem precibus pertraxerunt*] *Iidem*, nempe principes Rhodiorum. Non opus igitur, ut cum A. Perizonio legamus *iisdem precibus*.

§ 9 *Ut, quum propriæ simultatis*] Hæc multo forent clariora, si scriberetur, *ut ex unius sen. Rom., cui propriæ. nulla caussa cum civ. esset, ac, qualis in se un. sen. animus esset, conj.* J. F. Gron.

§ 10 *Penes paucos concitatores vulgi*] Est imprudentium correctorum: nam vetus liber habuit *concitores*, quod

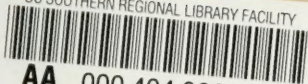

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

AA 000 404 866 6

University Of California, Los Angeles

L 007 625 858 1

SOUTHERN BRANCH
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LIBRARY
LOS ANGELES, CALIF.

